ALEXEI
TOLSTOI

Petru I

EDITURA PENTRU
LITERATURĂ UNIVERSALĂ

А. Н. Толстой

Избранные сочинения
в шести томах
Том V
ПЁТР I
Советский писатель
Москва
1952

A. TOLSTOI

PETRU I

EDITURA PENTRU
LITERATURĂ UNIVERSALĂ
Bucureşti — 1962

Traducere de *Al. Ştefănescu Medeleni* şi *Ion Popovici*

Coperta de *Ion Petrescu*

Cartea întîi

CAPITOLUL ÎNTÎI

I

SANKA sări de pe cuptor, nimerind cu dosul în ușa burdușită. Iașka, Gavrilka și Artamoșka își urmară de grabă surioara : îi apucase setea pe toți deodată. Dădură buzna în tinda întunecoasă, pe urma norului de abur și de fum care năvăli din odaia îmbîcsită. Prin ferestruica de țiplă, coperită cu o spulberare de omăt, abia se prefira lumina viorie. Era frig. Butoiul cu apă și căușul de lemn prinseseră o brumă de promoroacă.

Copiii, desculți, săreau de pe un picior pe altul. Sanka era îmbrobodită. Gavrilka și Artamoșka aveau pe ei niște cămeșuici care le ajungeau taman bine pînă la buric.

— Închideți ușa, afurisiților ! strigă din casă maica lor, stînd în picioare lîngă cuptor. În vatră, o mînă de găteje luă foc deodată, cu flacără vie. În lumina văpăii se desluși o clipă fața zbîrcită a mamei. Sub barișul ponosit, ochii ei lăcrimați scînteiară înfricoșător, ca în chipurile zugrăvite pe icoane. Speriată, Sanka trînti ușa din răsputeri ; apoi luă cu căușul din apa stătută, bău, cronțăi un crîmpei de gheață și dădu de băut și frățiorilor. Pe urmă, le spuse în șoaptă :

— Vi-i frig ? Dacă nu, să ieșim oleacă afară, să vedem cum înhamă tăicuțu' calul...

În ogradă, tăicuțul punea telegarul la sanie. Ningea domol. Pe cer se vălmășeau nouri de omăt ; cîteva stăncuțe se înșiruiseră pe zaplazul înalt. Frigul era mai blajin ca în tindă. Tăicu-

ţul — Ivan Artemici, cum îi spunea mama, sau Ivaşka Brovkin, cum îl chemau oamenii şi cum îşi zicea şi el, cînd se afla printre străini — îşi îndesase cuşma înaltă peste sprîncenele-i încruntate. Barba roşcată nu şi-o mai pieptănase de la pocroave... Peste zăbunul de aba se încinsese cu un curmei de rafie ; mănuşile şi le vîrîse în sîn ; opincile scîrţîiau a mînie pe omătul gălbejit de balegă. Tăicuţul nu izbutea să lege hamul putred, numai noduri.

— Trăsni-te-ar dumnezeu, blestematule ! răcni el cu năduf.

Calul era murg, scurt în picioare şi burduhos, aidoma stăpînă-su.

Copiii se tîrîiră în faţa uşii şi rămaseră zgribuliţi pe pragul îngheţat, măcar că-i pişca gerul. Cel mai mic, Artamoşka, îngăimă :

— Nu-i nimica, o să ne-ncălzim pe cuptor...

Mîntuind cu înhămatul, Ivan Artemici îşi adăpă calul din ciutură. Dobitocul bău îndelung, umflîndu-şi pieptul şi pîntecul burduhos : „Dacă nu-mi daţi de mîncare ca lumea, încaltea să beau pe săturatele..."

Tăicuţul îşi puse mănuşile şi luă biciul ascuns sub paie.

— Intraţi în casă, procleţilor ! strigă către copii, sărind pe-o rînă în sanie. După ce ieşi pe poartă, calul, luîndu-şi avînt, porni în trap mărunţel pe sub o streaşină de molizi înalţi, presuraţi cu omăt, către conacul boiernaşului Volkov.

— Văleu, tare-i frig, tare-i frig, se tîngui fata.

Copiii intrară fuguţa în odaia întunecoasă şi se căţărară pe cuptor, clănţănind din dinţi. Învăluiri de fum călduţ, uscat se înălţau spre bagdadia neguroasă şi ieşeau pe o ferestruică, anume făcută deasupra uşii ; casa n-avea horn. Mama frămînta nişte aluat. Gospodăria nu era chiar nevoiaşă : aveau cal, vacă şi patru găini. Despre Ivaşka Brovkin se spunea că-i om „cu stare". Jeraticul cădea, fîsîind, de pe grătar în apă. Sanka trase un cojoc peste ea şi peste frăţiori, şi începu iarăşi să spună poveştile ei spăimoase despre duhuri — ducă-se pe pustii ! — care tot hodorogesc noaptea pe sub duşumele...

— Tare m-am speriat mai adineaorea ! Zău că nu vă mint... Era după uşă o grămadă de gunoi şi pe gunoi, un măturoi... Mă uit eu de pe cuptor şi ce să vezi ? Maică precistă ! Numai ce se iţeşte de sub măturoi un cap buhos, cu nişte musteţi ca de motan...

— Văleu, vă-le-leu ! scînciră ţîncii, ghemuindu-se înfricoşaţi sub cojoc.

Drumul uşor bătătorit trecea prin codru. Molizii străvechi ţărmureau cerul. Pămînt sărac, sihlă pustiită de furtuni, bunget de codru. Cu doi ani în urmă, pămîntul acesta fusese desprins din ocina boierului Volkov, care intrase în slujbă la Moscova, şi trecut lui fecioru-său Vasili. Despărţămîntul pămînturilor dvoreneşti îi hotărîse lui Vasili patru sute cincizeci de deseatine şi treizeci şi şapte de şerbi, dimpreună cu cimotia lor.

Vasili şi-a durat conac, cheltuindu-şi toţi banii, astfel că a fost silit să zălogească jumătate din moşie la o mînăstire. Călugării i-au dat bani cu camătă mare : douăzeci de copeicuţe la fiecare rublă. Primind pămîntul, el a trebuit să intre în slujba stăpînirii, grijind să aibă la toată vremea cal bun, platoşă, sabie, flintă, şi ţinînd pe seama lui încă trei oşteni dintre şerbii ce-i avea, tot călări, cu caftane, platoşe, săbii şi sahaidace... Pe banii primiţi de la mînăstire, cu mare anevoinţă şi-a putut rostui tot acest bucluc. Dar el cu ce să trăiască ? Cu ce să-şi ţină slugile ? Dar camăta călugărilor ?

Vistieria împărătească nu cunoaşte cruţare. În fiecare an alte porunci, alte angarale, alte dări şi dijme. Ţie ce să-ţi mai rămîie ? Şi, pe deasupra, tot bieţii moşieri sînt luaţi de piept : de ce se lasă pe tînjeală şi nu strîng dăjdiile la vreme ? Nu poţi să iei şapte piei de pe ţăran. Războaiele, răzmeriţele şi zîzaniile au sărăcit ţara sub răposatul ţar Alexei Mihailovici. De cînd afurisitul tîlhar Stenka Razin a răscolit olaturile cu răzvrătirea lui, ţăranii nu mai ştiu de dumnezeu. Cum îi strîngi cu uşa mai tare, cum îşi arată colţii, ca lupii. Fug de corvezi, îşi iau calea către Don, şi nu-i mai scoţi de acolo nici cu ucazul, nici cu sabia.

Calul, albit tot de promoroacă, bătea trap mărunt. Arcul se prindea de crengi, scuturînd o pulbere de omăt. Veveriţele cu cozi stufoase, care mişunau pretutindeni, rămîneau deodată neclintite pe trunchiurile copacilor, şi întorceau ochişorii spre călătorul din sanie. Ivan Artemici se culcase pe paie şi cugeta. Atîta îi mai rămăsese ţăranului : să cugete...

„Fie... Dă-i asta, dă-i aia... Plăteşte ăstuia, plăteşte ăluia... Dar ţara asta-i sac fără fund ! Poţi s-o saturi ? Doar nu fugim de muncă, ştim să ducem greul. Acu, boierilor de la Moscova le-a venit poftă să se plimbe numa-n rădvane aurite. Dă-le fîrtate şi pentru rădvane, îmbuibaţilor ! Ei, fie... Porunceşte, ia ce-ţi trebuie, dar nu-ţi bate joc... Asta e, frăţioare — dacă iei şapte piei de pe om, se cheamă că e bătaie de joc. Slujbaşii ţaru-

lui s-au înmulțit cu nemiluita : unde te duci, dai peste un diac, peste un pisar, peste un hîrțogar, care stă și zmîngălește... Dar țăranul e unul singur... Vai și amar de noi, oameni buni ! Mai bine să-ți iei lumea-n cap, să te înfulece o fiară în codru și să piei, decît să mai înduri atîta batjocură... După feleșagul ista n-o să mai huzuriți voi multă vreme pe spinarea noastră..."

Cam așa chibzuia Ivașka Brovkin sau poate — cine știe — altfel...

Deodată dădu cu ochii de Țiganu (așa îl poreclise lumea), un țăran cu chip înfricoșător, cu părul negru încărunțit, șerb și el pe moșia lui Volkov. Venea cu sania de la pădure și mîna calul stînd în genunchi. Pe vremuri fugise din șerbie și pribegise vreo cincisprezece ani. După aceea ieșise un ucaz împărătesc, ca toți șerbii fugari, fără osebire dac-au fugit mai de curînd sau mai de mult, să fie înapoiați moșierilor. Țiganu se oploșise într-un sat din preajma Voronejului. Oamenii stăpînirii l-au înhățat și l-au dus îndărăt la bătrînul Volkov. Țiganu și-a luat iar lumea-n cap, dar l-au prins și de data asta. Atunci s-a dat poruncă să-l bată cu gîrbaciul, fără îndurare, și să fie ținut închis la conac. Cînd i s-o lecui spinarea, să-l bată iar, și iar să-l închidă. Și tot așa, mereu, pînă i-o trece mișelului pofta să mai fugă. Și Țiganu n-a scăpat de osînda aceasta, decît atunci cînd l-au trecut printre șerbii lui Vasili.

— Bună vremea, rosti Țiganu, sărind în sania lui Ivan.

— Bună să-ți fie inima.

— Ce mai veste poveste ?

— Nimic acătării, pe cîte știu.

Țiganu își scoase o mănușă și își netezi mustața și barba, tăinuind o privire vicleană.

— M-am întîlnit cu un om în codru. Zice că țarul trage să moară...

Ivan Artemici se săltă pe-o rînă, cuprins de spaimă... „Phii..." Își scoase cușma și își făcu cruce :

— Pe cine o să pună țar acuma ?

— Zice că n-ar fi altul decît băiețașul Petru Alexeevici. Dar ista abia a fost înțărcat de mumă-sa...

— Văleu, măi frățioare ! se tîngui Ivan, trăgîndu-și cușma pe sprîncene și holbînd albul ochilor. Acuma să vezi ce-or să mai împărățească boierii ! O să fie vai și amar de noi...

— Poate c-o să fie vai și-amar, poate că nu. De ! Țiganu se trase mai aproape de Ivan și-i făcu cu ochiul. Omul acela prorocea c-o să se isce răzmeriță... Om trăi să mai mîncăm și noi pită, că mult am mai pătimit. Țiganu își rînji dinții de drac și începu să rîdă. Apoi, tuși atît de amarnic, că vui pădurea.

O veveriță țîșni dintr-un copac și le tăie drumul. Omătul se scutura prăfuit de pe crengi și o bură piezișă, strălucitoare, de cleștar, prinse să scînteieze în învăpăierile asfințitului. Departe, la capătul drumului, pe-un dîmb, conacul lui Volkov își înălța zaplazurile uriașe, coperișurile povîrnite și fumegăriile care se prefirau în zare. Deasupra, spînzura soarele rotund, mare, sîngeriu.

3

Ivașka și Țiganu opriră caii în fața porților zdravene. Deasupra lor, sub o streașină lată, priveghea icoana înălțării sfintei cruci. Zaplazul înalt împrejmuia conacul pe toată întinderea lui. Cei dinlăuntrul său n-aveau a se teme, de bună seamă, nici de tătari... Drumeții își scoaseră cușmele. Ivașka trase inelul de la portiță și rosti potrivit obiceiului :

— Doamne Isuse Cristoase, fiul lui dumnezeu, mîntuiește-ne pre noi...

Averian, paznicul, veni către poartă scîrțîind din opinci, și se uită afară printr-o crăpătură. Erau de-ai lor. „Amin", răspunse el, și deschise.

Oamenii mînară caii în ogradă. Se opriră cu capetele goale, trăgînd cu coada ochiului spre ferestrele cu țiplă ale casei boierești. La intrare, era un foișor cu scară repede. Un foișor frumos, din lemn dăltuit, cu turla bulbucată. Deasupra, se înălța coperișul povîrnit al casei, cu marginile aduse rotund și cu creasta aurită. Catul de jos era clădit din bîrne groase. Vasili Volkov îl întocmise pentru cămări, avînd a-și ține acolo merindele de iarnă și de vară : grîne, cărnuri afumate, felurite bucate ținute în sare și murături. Dar țăranii trebuiau să știe că în cămările acelea nu-s decît guzgani. Scara era măiestrit făurită. Orice cneaz s-ar fi mîndrit cu ea.

— Averian, pentru ce ne-a poruncit boierul să venim cu caii ? E vreo corvoadă nouă ? întrebă Ivașka. Nu mai datorăm nimic, pare-mi-se...

— Aveți să duceți niște oșteni la Moscova...

— Iar să ne dăhulăm caii ?

— Se aude ceva ? întrebă Țiganu, venind mai aproape. Vrun război ? Vro răzmeriță ?

— Asta-i mai presus de mintea ta și a mea, răspunse smerit Averian, un bătrîn cu părul alb. Dacă îți poruncește, îi duci. Chiar astăzi a cărat încoace pentru voi un car de nuiele...

Averian porni către odaia lui, pășind greu pe picioarele țepene de bătrînețe. În amurgul de iarnă, se ivea ici-colo cîte o ferestruică luminată. În cuprinsul ogrăzii se înghesuiau acareturi de tot felul : grajduri, beciuri, odăi de slugi și o covălie. Jumătate din ele nu foloseau însă la nimic. Volkov n-avea la curte decît cincisprezece slugi, care trăiau ca vai de ele. Munceau, firește. Arau cu chiu cu vai, semănau, cărau lemne, dar se putea trăi din asta ? Trudă de robi. Unii spuneau că Vasili ar fi mînînd cîte o slugă la Moscova, ca să cerșească pe la biserici, făcînd pe nătîngul și aducîndu-i după aceea banii adunați. Se mai spunea, de asemenea, că alți doi șerbi cutreierau prin stoliță cu coșurile-n spinare, vînzînd linguri, opinci și țivlitori... Ehei, mujicul e talpa țării. El te hrănește...

Ivașka și Țiganu stăteau în ogradă, sub adumbrirea amurgului și se gîndeau. N-aveau de ce să se grăbească. Nu-i aștepta nici o bucurie. Ce-i drept, bătrînii povesteau că, înainte vreme, era mai ușor : dacă nu te învoiai cu stăpînă-tu, te duceai la altul. Acuma însă așa ceva nu mai era îngăduit. Trebuia să stai unde ți s-a hotărît. Ai primit poruncă să-l hrănești pe Vasili Volkov ? Fă cum știi și hrănește-l. Toți au căzut în șerbie. Și trebuie să te aștepți la vremuri și mai grele...

O ușă scîrțîi și o fată de la curte, cu capul gol — ce rușine ! — veni degrabă prin omăt :

— Boierul a poruncit să deshămați caii. Peste noapte mîneți la curte. Da' să vă ferească dumnezeu să le dați din paiele boierului...

Țiganu dădu s-o plesnească cu codiriștea peste dosul rotunjor, dar fata fugi... Deshămară pe îndelete și după aceea porniră să-și cate loc de hodină la odaia rîndașilor. Aici, cîțiva oameni de la curte, vreo opt la număr, care șterpeliseră de la boier o lumînare de seu, trînteau pe masă, cu parapon, niște cărți soioase, cercînd să-și întoarne cele cîteva copeici pierdute... Larmă, gîlceavă... Unul ascunse banii în gură și altul îi rupse buzele. Niște fluieră vînt — dar erau sătui !

Alioșka, băiatul lui Ivan Artemici, ședea într-un ungher pe o laviță, într-o cămeșuică de pînză groasă și cu opinci sparte-n picioare. Toamna trecută, rămînînd dator cu o parte din dări, Ivan Artemici fusese nevoit să-l dea boierului în robie de veci. Băiatul avea ochii mari, ca și maică-sa. Din cap îi lipseau smocuri de păr — pesemne că-l băteau. Ivan trase cu coada ochiului către băiat. I se rupea inima de mila lui, dar nu scoase nici o vorbă. Alioșka se închină, tăcut, în fața lui taică-său.

Acesta îi făcu semn să se apropie și-l întrebă în taină :

— Ați mîncat ?

— Am mîncat.

— Iha, şi mi-am uitat pita în ogradă. Minţea : avea în sîn un codru de pîine, înfăşurat într-un ştergar. Vezi de-mi fă şi mie rost de ceva... Ascultă, Alioşka... Mîine dimineaţă mă duc să mă arunc la picioarele boierului. Nu-mi văd capul de treburi. Poate s-o îndura de mine. O să pleci tu în locul meu la Moscova.

Alioşka încuviinţă apăsat din cap : „Bine, tată". Scoţîndu-şi opincile, Ivan începu vorba pripit şi vioi, ca şi cum ar fi fost vesel şi sătul :

— Ian ascultaţi, măi flăcăi, în fiecare zi e veselia asta la voi ? Aşa viaţă mai zic şi eu...

Aruncînd cărţile, o matahală de argat întoarse capul către el :

— Da' tu cine eşti, să ne ţii socoteală ?

Fără să mai aştepte bătaia care îl păştea, Ivan se duse la culcare.

4

Vasili Volkov avea musafir un megieş, pre numele său Mihaila Tîrtov, un boiernaş cu pămînt puţin. Măsese peste noapte la el. Mîncară devreme. Pe crivaturile largi, aşezate aproape de soba humuită, slugile aşternuseră pîsle subţiri, perini şi blăni de urs. Tineri fiind, nu-i lua somnul. Era cald. Şedeau pe crivaturi, numai în cămeşi şi izmene. Stăteau de vorbă în negura amurgului, căscau şi îşi făceau cruce în dreptul gurii.

— Pe tine, Vasili, te pizmuieşte multă lume, spuse apăsat şi încet oaspele. Dar ia pune-te în pielea mea. Sîntem paisprezece la tata. Şapte au primit pămînt. Se trudesc pe pîrloagă, dar n-au oameni din destul ; unul are doi şerbi, altul trei ; ceilalţi s-au risipit în lume. Eu sînt al optulea dintre fraţi, şi mă înfăţişez mîine ca să-mi dea pămînt. O să-mi dea un sat prăpădit şi o baltă cu broaşte. Cu ce să trăiesc ? Spune şi tu...

— Toţi o duc prost în ziua de azi, zise Vasili depănînd pe degete nişte mătănii din lemn de chiparos, care-i atîrnau între genunchi. Toţi ne zbatem... Cum să trăieşti ?...

— Bunicul meu avea cin mai de seamă ca Goliţîn, spuse Tîrtov, a stat de strajă zi şi noapte la racla lui Mihail Feodorovici [1]. Dar noi umblăm acasă în opinci... Şi nici măcar nu ne mai ruşinăm. Nu ne gîndim la cine ştie ce hatîruri, vrem doar să trăim... Tata s-a tot dus cu jalobe la Despărţămîntul pămîn-

[1] Ţarul Mihail Feodorovici Romanov (1613—1645) (n. t.).

turilor, bătînd toate pragurile ; în ziua de azi, dacă nu aduci plocoane grase, nu dobîndești nimic. Să-i dai diacului, să-i dai pisarului, să-i dai cinovnicului. Unii nici nu vor să ia. Strîmbă din nas, zicînd că le dai ce nu trece pe apă. L-am rugat și noi o nimica toată pe pisarul Steopka Remezov. I-am trimes plocon zece altîni — îi strînsesem cu chiu cu vai — și un pud de caracudă sărată. Lacom și bețiv cum e, a luat banii, dar caracuda a zvîrlit-o cît colo... Unii, mai isteți, fac ce fac și-și deschid drum... Volodea Cemodanov a ajuns cu jaloba pînă la țar și a primit două sate în stăpînire de veci. Dar toată lumea știe că în războiul trecut Volodea a fugit din fața leșilor de-i scăpărau călcîiele, iar tătîne-său s-a făcut nevăzut de trei ori de pe cîmpul de luptă de lîngă Smolensk. Și, în loc să le ia pămîntul și să-i scoată din case pentru treaba asta, le mai dă și sate... Nu-i dreptate...

Un răstimp tăcură. Soba dogorea. Greierii țîrîiau sec. Era liniște și plictiseală. Nici cîinii din ogradă nu mai lătrau. Volkov vorbi îngîndurat :

— De ne-ar lua vreun rigă în slujbă, la venetici, sau la Rîm sau la Viana... Într-o clipită aș pleca... Vasili Vasilievici Golițîn i-a dat lui nașu-meu o carte — am luat-o și am citit-o... Toate noroadele trăiesc în avuție și îndestulare, numai noi am rămas niște calici... Am fost de curînd la Moscova. Aveam trebuință de un meșter de arme și m-au îndrumat în așezarea Kukui, la nemți... Nu sînt pravoslavnici, și dumnezeu are să-i judece pentru asta... Dar cînd am trecut de zidul împrejmuitor — ce să vezi ? Ulițele erau măturate, casele curate și vesele, grădinile potop de flori... Și cum umblam așa, m-a cuprins rușinea și mă minunam ca de un vis... Oamenii sînt prietenoși... Și doar trăiesc alăturea de noi, dar ce bogăție e la ei !... Kukuiul singur e mai bogat decît întreaga Moscovă cu toate mahalalele ei...

— Să te apuci de negoț ? Îți trebuie parale, urmă Mihaila, privindu-și picioarele desculțe. Să te faci strelit ? Nici asta nu-i vreo procopseală. Pînă să ajungi sotnic, îți iese părul prin căciulă. Deunăzi a trecut pe la taică-meu Danilo Menșikov, unul din rîndașii țarului. Spunea că vistieria n-a mai plătit lefurile streliților de doi ani și jumătate. Iar dacă faci tărăboi, te vîră la popreală. Polcovnicul Pîjov îi mînă pe streliți la moșiile lui de lîngă Moscova, unde muncesc ca șerbii... Cînd s-au dus să se jeluiască, i-a bătut cu cnutul în fața casei armașilor. Streliții sînt tare mîniați... Menșikov spunea : „Aveți răbdare, o să vă arate ei ce pot..."

— Se spune că dacă ai pe tine blană boierească nu-i bine să treci dincolo de apa Moscovei.

— E de mirare ? Am sărăcit cu toţii... Atîtea dări, dijme, vămi... Menşikov spunea că străinii care fac negoţ la Arhanghelsk şi la Holmogori au case de piatră. Ce cumpără în străinătate pe o rublă, vînd la noi pe trei... Iar la negustoraşii noştri putrezeşte marfa în raft de lacomi ce sînt. Tîrgoveţii nu mai pot îndura atîta urgie şi fug care încotro : unii prin împrejurimi, alţii se pustiesc în stepe. Aud că au pus dare şi pe copcile din gheaţă... Şi unde merge tot bănetul ăsta ? Menşikov spunea că Vasili Vasilievici Goliţîn şi-a durat palat pe malul gîrlei Neglinnaia. Pe din afară e îmbrăcat cu foi de aramă, iar pe dinăuntru în piele aurie...

Vasili înălţă capul şi se uită ţintă la Mihaila. Acesta îşi trase picioarele sub crivat şi-l privi, la rîndul său, pe Vasili... Pînă mai adineaorea, acesta părea un flăcău domol ; acum, parcă ar fi altul : zîmbeşte pe sub mustaţă, îi tremură piciorul şi crivatul dîrdîie sub el...

— Ce-i cu tine ? îl întrebă încet Vasili.

— Săptămîna trecută, un chervan a fost prădat lîngă Vorobiovo. N-ai auzit ? (Vasili se încruntă şi strînse mai tare mătăniile în mînă.) Chervanul unor neguţători care aduceau ţesături scumpe. Zoreau să ajungă la Moscova înainte de cină, dar n-au mai ajuns... Unul dintre ei a scăpat cu viaţă şi a făcut jalbă. Au sărit armaşii să-i prindă pe tîlhari, dar n-au mai găsit decît urme... şi alea acoperite de omăt... Mihaila pufni într-un rîs care-i sălta umerii : N-avea grijă, că n-am fost acolo. Mi-a spus Menşikov... Se aplecă spre Vasili. Zice că urmele au dus drept în Varvarka, la conacul lui Steopka Odoevski... mezinul cneazului Odoevski... de o samă cu noi...

— Hai să ne culcăm, e vremea să dormim, grăi posac Vasili.

Mihaila rîse iarăşi, de data aceasta cu amărăciune :

— Am glumit cît am glumit, acu' hai la culcare.

Se ridică sprinten de pe crivat şi se întinse, trosnindu-şi încheieturile. Îşi turnă cvas într-o cană de lemn şi bău îndelung, uitîndu-se peste buza cănii la Vasili.

— Steopka Odoevski are douăzeci şi cinci de slujitori, toţi înarmaţi cu săbii şi cu puşti... haidăi gata la orice... A ştiut cum să-i muştruluiască : nu le-a dat de mîncare vreme de un an şi mai bine, lăsîndu-i să iasă noaptea în tîrg, după pradă... Sînt ca nişte lupi.

Mihaila se întinse pe crivat, trase peste el blana de urs şi îşi puse o mînă sub cap. Ochii îi sticleau.

— Ai de gînd să mă pîrăşti pentru ce ţi-am spus ?

Vasili agăţă mătăniile şi se culcă tăcut, cu faţa la peretele din bîrne de pin din care mustea răşina. După o vreme de tăcere răspunse :

— De ce să te pîrăsc !?

5

Dincolo de poarta Valului de pămînt, drumul desfundat se răsfira în uliţi, care şerpuiau printre ziduri, garduri şi case de lemn înguste şi înalte, cu cîte două locuinţe. Pretutindeni se vedeau mormane de cenuşă, stîrvuri, oale sparte, zdrenţe lepădate : totul se arunca în uliţă.

Alioşka păşea pe lîngă sanie, cu hăţurile în mînă. În ea se aflau trei şerbi, purtînd pe cap coifuri ostăşeşti croite din mucava şi umplute cu cîlţi, îmbrăcaţi în caftane de pîslă, groase, tighelite, cu gulere înalte. Aceştia erau oştenii lui Vasili Volkov. Nemaiavînd bani să le cumpere zale, îi îmbrăcase în caftane, cu toate că-i era teamă să nu se facă de ruşine şi să nu fie dojenit la cercetarea oastei : şi armele, şi îmbrăcămintea oamenilor lui Volkov erau o înşelăciune şi nu se potriveau nici pe departe cu rînduiala hotărîtă.

Vasili şi Mihaila călătoreau în sania Ţiganului. După ei, două slugi duceau calul lui Vasili, cu cioltar bogat şi cu şa persienească, şi pe al lui Mihaila, ca vai de el, cu o tarniţă ferfeniţită.

Mihaila era posomorît. Mulţimea de dvoreni şi boiernaşi cu zale şi platoşe rămase de la bunici, cu caftane şi feregele turceşti noi, le-o lua înainte, strigînd şi dînd bice cailor : tot ţinutul se aduna în piaţa Lubeanskaia, unde urma să se facă cercetarea oastei, după care aveau să se împartă moşii boierilor. Care cum se uita la calul lui Mihaila pufnea în rîs : „Hei, îl duci la ţintirimul ciorilor ? Vezi că-şi dă duhul pe drum..." Şi, trecînd pe lîngă cal, îi croiau cîte una cu harapnicul de-l dădeau grămadă. stîrnind larmă, hohote de rîs şi fluierături...

Trecură podul de pe Iauza, pe al cărei mal înalt măcinau sute de mori mici. Merseră la trap, după un şirag lung de sănii şi harabale, printr-o piaţă, de-a lungul unui zid alb, dărăpănat, cu foişoare pătrate şi cu numeroase tunuri la metereze. Lîngă micile porţi Measniţkie, oamenii se îmbulzeau în larmă şi sudălmi ; fiecare voia să apuce înaintea celuilalt ; se loveau cu pumnii, căciulile săreau cît colo, săniile trosneau, caii se ridicau

în două picioare. Deasupra porții, o candelă ardea toată vremea în fața unei icoane întunecate.

Alioșka dădu pe brînci sub o lovitură de gîrbaci, își pierdu căciula și abia scăpă cu viață ! Apucară pe ulița Measnițkaia... Ștergîndu-și sîngele care-l podidea pe nas, băietanul se uita în dreapta și în stînga. Mare doamne, ce de norod mișuna pe ulița asta împestrițată de balegă ! Din dughene de scînduri, negutătorii se aplecau în afară, strigînd, prinzînd trecătorii de pulpanele hainelor, smulgîndu-le căciulile din cap și chemîndu-i înăuntru. De după zaplazurile înalte se arătau clădiri de piatră cu coperișuri povîrnite, roșii ori argintii, și turle pestrițe de biserici. Erau mii de biserici, unele mari cu cîte cinci turle, altele la răscrucea ulițelor, mici, că de-abia te puteai strecura pe ușă, iar înăuntru, dacă intrau zece inși, n-aveai cum să te întorci. În pridvoarele deschise, pîlpîiau blînd luminițele făcliilor deasupra bătrînelor adormite în genunchi. Milogi înfricoșători, cu lațe lungi își fluturau zdrențele, te înhățau de picior și, glăsuind fonfăit, își dezgoleau trupurile sîngerate și murdare... Popi fără enorie, cu ochi spăimoși vîrau sub nasul trecătorilor cîte un colac și le strigau : „Repede, să-ți fac o slujbă, negutătorule, că altfel mănînc colacul..." Pe deasupra bisericuțelor, se vînzoleau nouri de stăncuțe...

Cu mare anevoință, ajunseră dincolo de Lubeanka, unde oștenii călări se împrăștiaseră în pîlcuri prin toată piața. Departe, lîngă porțile Nikolskie, se ițea, uriaș cît un horn, un gugiuman boieresc de samuri, împresurat de căciulile diecilor și de caftanele negre ale staroștilor sătești. Un bărbat lung și uscățiv, cu barba pînă-n brîu striga dintr-acolo, fluturînd o hîrtie. Atunci, unul sau altul din dvoreni, cu arme de soi sau cu gioarse vechi, singur sau cu oșteni, ieșea din mulțime și gonea către masă. Descăleca și se închina adînc boierului și diecilor. Aceștia îi cercetau armele, caii, și se uitau în carte, să vadă cît pămînt i-a fost dat. Se isca sfadă. Dvoreanul se juruia, se bătea cu pumnii în piept. Unii se rugau și se văicăreau că au ajuns la sapă de lemn și că mor de foame și de frig.

Astfel, după o străveche datină, erau chemați la cercetare, în fiecare an, oștenii din slujba țarului, oastea dvorenilor, după care, în primăvară, urmau încercări și întreceri în meșteșugul războiului.

Vasili și Mihaila săriră în șa. Poruncirã să deshame calul Țiganului și pe al lui Alioșka, pe care încălecară pe deșelate doi din șerbii lui Volkov, iar celui de al treilea, rămas pe jos, îi poruncirã să spună că dobitocul lui și-a rupt un picior pe drum. Săniile le lepădară.

Ţiganul se agăţă de scara şăii : „Unde-mi luaţi calul ? Boierule ! Milostive !..." Vasili îl ameninţă cu biciuşca : „Lasă gura..." Cînd boierul se depărtă, Ţiganu trînti în urmă-i o cumplită sudalmă de mumă, aruncă hamul şi arcul în sanie şi se lungi şi el, îngropîndu-se în paie de necaz...

Pe Alioşka îl uitaseră cu totul. Băietanul puse hamurile în sanie. Fără căciulă, îmbrăcat cu o bundiţă zdrenţuită, îl pătrunsese frigul. Ce să-i faci, asta-i soarta ţăranului, trebuie să rabde. Deodată, flăcăuaşul adulmecă un miros plăcut. Trecea un tîrgoveţ grăsun, cu ochii mici şi cu o căciulă de iepure în cap, sprijinind pe burtă o tabla cu plăcinte coapte în spuză, învelite cu nişte cîrpe, din care se înălţau aburi calzi. Măi, al dracului ! Dăduse de o parte cîrpele şi se uita pieziş la Alioşka : „Rumeioare, fierbinţi !" De poftă, Alioşka simţea că-i vine rău la linguriţă.

— Cum le dai, uncheşule ?

— O jumătate de firfiric perechea. Îţi lingi degetele.

Alioşka ascunsese în gură jumătatea de firfiric pe care i-o dăduse maică-sa de noroc, cînd plecase în şerbie. Îi părea rău de firfiric, dar nici foamea nu-l slăbea.

— Dă-mi şi mie, spuse flăcăuaşul încrîncenat. Îşi luă plăcintele şi le înfulecă. De cînd se ştia el pe lume, nu pusese în gură asemenea bunătate. Dar cînd se întoarse la sanie, nu-şi mai găsi nici biciul, nici arcul, nici hamul cu opritori : i le şterpeliseră. Sări cu gura spre Ţiganu, dar acesta, vîrît sub paie, îl stropşi cu o sudalmă cruntă. Alioşka simţi că i se taie picioarele, că-i vîjîie capul. Se lăsă pe talpa săniei şi izbucni în plîns. Apoi sări în picioare şi începu să întrebe în stînga şi-n dreapta : „N-aţi văzut cine mi le-a furat ?..." Oamenii rîdeau de el. Ce era de făcut ? Porni în goană prin piaţă, să-l caute pe boier.

Volkov sta în şa, cu coiful de aramă pe cap, ţinînd mîna în şold. Geruiala îi poleise cu chiciură platoşa făurită din plăcuţe şi din inele de fier. Nu-l mai cunoşteai : părea un şoim. În spatele lui, aşteptau cei doi şerbi călări, burduhoşi ca nişte butii, în caftane şi cu baltagele pe umăr. Îşi dădeau seama că nu arată de loc a oşteni. Să mori de rîs şi alta nu. Zîmbeau şi ei pe sub mustaţă.

Cu lacrimile şiroind pe obraz şi smiorcăindu-se de ţi se rupea inima, Alioşka povesti năpasta care-i căzuse pe cap.

— Tu eşti de vină ! strigă Vasili. O să-ţi tragă tat'tu o scărmăneală de-o să te ia dracu'. Dacă nu face rost de hamuri noi, îl scarmăn eu pe el. Piei de-aici ! Nu te mai învîrti prin faţa calului !

În clipa aceea, diacul cel deșirat îi strigă numele, fluturînd o hîrtie. Urmat de șerbii care-și îmboldeau caii cu opincile, Volkov porni în goană, spre porțile Nikolskie. Cneazul Fedor Iurievici Romodanovski, cel mai temut om din Moscova, cu gugiuman de samuri și cu două veșminte — unul de urșinic, căptușit tot cu samuri, iar celălalt, o blană de oaie, cu părul pe din afară, pusă peste cel dintîi — ședea în fața unei mese.

Alioșka se tot vînzolea. Ce-i de făcut? Rămăsese și fără căciulă, și fără de hamuri... Umbla prin piață și scîncea încetișor. Mihaila Tîrtov îl strigă și, aplecîndu-se în șa, îl luă de umăr:

— Alioșka! grăi el cu ochii lăcrimați și cu buzele tremurînd. Pentru numele lui dumnezeu, dă o fugă pînă la poarta Tver și întreabă de casa lui Danila Menșikov, rîndașul... Intră înăuntru și închină-te de trei ori la pămînt înaintea lui. Spune-i că mă rog frumos... Că am un cal cam becisnic... Că mi-e rușine... Să-mi dea un cal de-al lui pentru o zi, numai ca să-l arăt. Ții minte? Spune-i că am să-i fiu și eu de-un ajutor... Nu știu ce-aș da, numai să am un cal ca lumea... Plîngi și te roagă...

— Bine, bine, am să mă rog eu, dar dacă n-o vrea? întrebă Alioșka.

— Te îngrop de viu, răcni Mihaila, holbîndu-se cumplit și umflîndu-și nările.

Alioșka o zbughi în goană ca să împlinească porunca.

Mihaila dîrdîia de frig în șa; n-apucase să înfulece nimic în ziua aceea. Soarele asfințea într-o negură rece. Omătul se pierdea într-o învăluire albăstrie, scîrțîind aspru sub copitele cailor. Era ceasul amurgului, și la toate bisericile din Moscova începură să bată clopotele pentru vecernie. Posomorît, cu capul plecat, Vasili Volkov trecu la pas pe lîngă Mihaila. Alioșka nu se mai întorcea.

Și nici nu s-a mai întors.

6

În cămara strîmtă, încălzită din belșug, candelele ardeau înaintea icoanelor, luminînd bolta scundă și zugrăveala ei întunecată: pasărea raiului și frunze de acantă, răsucite.

Sub icoane, într-un crivat larg, cu trupu-i firav cufundat în perine din puf de lebădă, își dădea sufletul țarul Feodor Alexeevici.

Sfîrşitul acesta era de mult aşteptat ; ţarul suferea de scorbut, şi i se umflaseră picioarele. La leturghia din dimineaţa aceea nu mai avusese putere să se ţină în picioare ; se lăsase în jilţ şi după o clipă se prăvălise la pămînt. Cînd se apropiaseră în grabă dvorenii, abia de-i mai bătea inima ! Îl aşezaseră sub icoane. Picioarele umflate de apă se îngroşaseră ca doi butuci, şi acum începuse să i se umfle şi pîntecul. Au chemat un doftor neamţ. Slobozindu-i-se apa din trup, ţarul se mai linişti. Dar se stingea clipă cu clipă. Găvanele ochilor i se întunecaseră şi nasul i se ascuţise. O vreme murmură încetişor vorbe pe care cei din jur nu le puteau înţelege. Doftorul îşi aplecă urechea către buzele învineţite ale ţarului : Feodor Alexeevici îngăima nedesluşit, aproape fără să-şi mişte buzele, stihuri lătineşti. Doftorului i se păru că aude un stih de Ovidiu. Să-i vină în minte asemenea lucruri pe patul de moarte ? Nu mai încăpea îndoială că ţarul aiura...

De la o vreme nu i se mai auzi răsuflarea. Patriarhul Ioakim, cu înfăţişarea-i aspră, cu obrazul ca de ceară, în mantie neagră şi purtînd camilafcă cu cruce albă în opt colţuri, hodinea într-un jeţ talienesc, lîngă fereastra argintată de chiciură, în ale cărei ochiuri rotunde sclipeau razele lunii. Şedea gîrbov şi neclintit, o arătare a morţii. Desprinsă parcă de toţi ceilalţi, ţarina Marfa Matveevna stătea singuratică în picioare, răzimată de perete. Prin negura lacrimilor se uita ţintă la faţa bărbatului ei, care trăgea să moară, la fruntea lui îngustă şi la nasu-i lungit, care abia se lămurea în mormanul de perine. Ţarina abia împlinise şaptesprezece ani, cînd o luaseră din neamul nevoiaş al Apraxinilor, şi o aduseseră la curte pentru frumuseţea ei. Nu fusese ţarină decît două luni. Faţa-i prostuţă, cu sprîncene negre, se buhăise de plîns. Suspina ca o copiliţă şi îşi frîngea degetele. Se sfia să bocească.

La celălalt capăt al încăperii, şedeau de vorbă în lumina scăzută de sub bolţi, neamurile ţarului, surorile, mătuşile şi unchii, precum şi boierii de sfat : Ivan Maximovici Iazîkov, mic, rotofei, blajin şi mieros, om tare dibaci şi adînc cunoscător al năravurilor de la curte ; Alexei Timofeevici Lihaciov, întîiul postelnic, un cărturar bătrîn, ursuz dar milostiv, şi cneazul Vasili Vasilievici Goliţîn, bărbat de o neasemuită frumuseţe, mijlociu de stat, cu o bărbuţă creaţă, oleacă pleşuv, cu mustăţile bîrligate şi cu părul tuns scurt, după portul leşesc, îmbrăcat în contăş şi încălţat în cizmuliţe moi, cu tocuri înalte.

În ochii lui albaştri săgetau sclipiri, mărturisind o anume însufleţire. Era un ceas de grea cumpănă : urma să vestească un

ţar nou. Pe cine ? Pe Petru sau pe Ivan ? Pe feciorul ţarinei Narîşkina sau pe cel al ţarinei Miloslavskaia ? Amîndoi erau copii neajutoraţi, şi puterea fiecăruia din ei sta numai în neamul din care se trăgea. Petru era ager la minte şi voinic, Ivan tîmp şi nevolnic — puteai să faci ce vrei cu el... Pe care să-l aleagă ? Pe care ?

Vasili Vasilievici se oprise după uşa cu două canaturi, ferecată în aramă şi, plecînd urechea, asculta. Uşa dădea în sala tronului, unde cisluiau boierii. Stăteau acolo de dimineaţă, cu blănile pe ei, încinşi de căldură, nemîncaţi şi nebăuţi. De o parte era neamul Narîşkinilor, iar de partea cealaltă — neamul Miloslavskilor ; fiecare cu oamenii lor de casă. Încăperea era plină : boierii se ciorovăiau, îşi aminteau ocările din trecut, şi ştiau că, în acea zi, unii dintre ei se vor înălţa, iar alţii vor lua calea surghiunului.

— Ce larmă ! murmură Vasili Vasilievici şi, apropiindu-se de Iazîkov, îi şopti în graiul leşesc : Ivan Maximovici, du-te la patriarh şi întreabă-l : pe cine sprijină ?

Iazîkov, cu coama lui de păr bălai, creţ, zîmbi mieros. În zăpuşeala din încăpere asudase ; în jurul lui, plutea o uşoară mireasmă de ulei de trandafiri. Privind de jos în sus, răspunse :

— Cneazule, înalt prea sfinţitul aşteaptă ca şi noi cuvîntul tău. În ceea ce ne priveşte, am hotărît parcă...

Lihaciov se apropie, suspină şi spuse, ducînd încetişor mîna-i albă la barbă :

— Vasili Vasilievici, în ceasul acesta de cumpănă nu ne este îngăduit a ne dezbina. Noi am chibzuit aşa : lui Ivan i-ar veni tare greu să fie ţar, e prea şubred. Nouă ne trebuie vîrtoşie.

Vasili Vasilievici plecă genele, zîmbind cu un colţ al gurii lui frumoase. Îşi dădea seama că dihonia ar fi acum cu primejdie.

— Fie şi aşa, spuse el. Să-l punem pe Petru.

Ridicînd ochii albaştri, în lumina lor se ivi deodată un tremur şi o uşoară învăluire. Ţarevna[1] Sofia, a şasea soră a ţarului, intrase tocmai atunci pe uşă şi Vasili Vasilievici rămăsese cu ochii la ea. Nu venea lin ca o lebădă, aşa cum s-ar fi cuvenit unei fete, ci ca o vijelie. Letnicul[2] înflorat rămăsese neîncheiat peste pieptu-i prea mare, iar poalele băteau înlături ; panglicile roşii ale cununiţei fluturau. Sub albelile şi rumenelile ce-i acopereau faţa urîtă, se iviseră pete stacojii. Ţarevna avea oasele late şi capul mare, era îndesată şi voinică. Nimic nu părea

[1] *Ţarevnă* — fiică de ţar (n. t.).

[2] *Letnic* — vestmînt lung de mătase, care se încheia pînă la gît, cusut cu fir şi împodobit cu mărgăritare (n. t.).

feciorelnic, în totu-i tot — fruntea boltită, ochii verzui și buzele strînse îi dădeau mai degrabă o înfățișare de bărbat. Aruncînd o privire către Vasili Vasilievici, înțelese, pesemne, vorbele și răspunsurile lui.

Nările îi tremurară cu trufie. Se duse către crivatul țarului care se sfîrșea, își împreună mîinile, le încleștă și se lăsă pe covor, lipindu-și fruntea de marginea așternutului. Patriarhul înălță capul, și privirea-i încețoșată se opri pe ceafa Sofiei și pe cozile care-i atîrnau pe spate. Cei de față ciuliră urechile. Cele cinci țarevne se închinară. Patriarhul se ridică și se uită îndelung la țar. Își dădu mînecile negre în sus, îl blagoslovi cu un gest larg și începu să citească rugăciunea de dezlegare.

Sofia își trecu mîna pe ceafă și slobozi un țipăt ascuțit, ca de sălbăticiune, apoi începu să bocească gros. Surorile ei prinseră să se tînguie și ele... Țarina Marfa Matveevna căzu cu fața în jos, pe un jeț. Feodor Matveevici Apraxin, fratele ei mai mare, înalt și voinic, cu o blană pînă-n călcîie, se apropie de țarină și o mîngîie pe umăr. Iazîkov se duse la patriarh, îi sărută mîna și-l trase după sine. Patriarhul, Iazîkov, Lihaciov și Golițîn trecură cu grabă în sala tronului. Boierii îi împresurară ca o turmă, dînd din mîini, întinzînd bărbile înainte și holbîndu-se fără rușinare :

— Ce este, preasfinte ? Ce s-a întîmplat ?

— Țarul Feodor Alexeevici a răposat întru domnul... Să plîngem, boieri...

Nimeni nu mai stătu să-l asculte. Îmbulzindu-se, năboind spre ușă, boierii grăbiră către mort și căzură în genunchi, trîntindu-se cu fruntea de covor ; apoi, ridicîndu-se, îi sărutară mîinile galbene ca ceara, împreunate pe piept. De zăduf, candelele începură să sfîrîie și să se stingă. Sofia fu scoasă afară. Vasili Vasilievici se făcu nevăzut. Cnejii Piotr și Boris Alexeevici Golițîn, cneazul Iakov Dolgoruki, cu chipul lui tuciuriu, sprîncenat, fioros la înfățișare, și frații acestuia : Luka, Boris și Grigori se alăturară lui Iazîkov.

— Ne-am luat junghere și avem zale sub vestminte... spuse Iakov. Ce facem acum ? Îl strigăm pe Petru ?

— Ieșiți pe scară, în fața norodului. Îl strigăm cînd iese patriarhul... Dacă-l strigă careva pe Ivan Alexeevici, să izbiți în tîlhari cu jungherele, să izbiți aprig...

După un ceas de vreme, patriarhul ieși pe scara din față și, blagoslovind glotimea strînsă — streliți, boiernași, cinovnici, negutători și tîrgoveți — întrebă :

— Pe care din cei doi țarevici îl vreți în scaun ?

Pe toată întinderea licăreau focuri. Luna asfințea dincolo de gîrla Moscovei. Lumina ei ghețoasă lucea în tinicheaua turlelor. Cîteva glasuri din mulțime răcniră :

— Îl vrem pe Petru Alexeevici...

Se auzi și un strigăt răgușit :

— Îl vrem pe Ivan...

Un freamăt se tălăzui către locul de unde zbucnise glasul, care în răstimp se stinsese ; apoi, gloata se dezlănțui vijelios :

— Petru ! Petru !

7

În ograda lui Danila, doi zăvozi priponiți în lanț se năpustiră către Alioșka, sugrumîndu-se de mînie. O fetișcană cu coșuri la gură și cu un cojocel pus pe cap îl îndrumă spre scara ferecată de polei, pe unde se intra în casă. Chicotind anapoda, se trase degrabă într-o odăiță de sub scară, unde se vedea în întuneric pîlpîind focul din vatră.

Urcînd pe scară, Alioșka auzi sus, în casă, răcnete năprasnice, ca de nebun... „S-a mîntuit cu mine, își spuse băietanul, nu mai scap teafăr de-aici..." Apucă scîndurica ascuțită care atîrna de o sfoară și, cu mare anevoință, izbuti să deschidă ușa umflată. Îl trăsni un val de căldură și un iz amestecat, de votcă și ridichi. La masa așezată sub icoane, ședea un popă cu latele împletite în codiță, cu barba roșcovană ca o mătură și un bărbat mărunt, ciupit de vărsat, cu nasul ascuțit.

— Bagă mintea în el pe poarta din dos ! strigau ei, ciocnind stacanele.

Al treilea bărbat, burduhos, îmbrăcat într-o cămașă smeurie, cu brîul desfăcut, strîngea pe un băietan între genunchi și-i trăgea cu cureaua pe dosul despuiat. Poponețul uscățiv, vrîstat de dungi roșii se frămînta și se zbătea. „Văleu, tătucule, văleu", se jeluia cel bătut. Alioșka înghetă.

Văzîndu-l, ciupitul prinse a clipi mărunt. Popa deschise o gură mare și strigă cu glas răgușit :

— Iaca încă unul. Trage-i și istuia !

Alioșka se înțepeni zdravăn pe picioare, vîrîndu-și capul între umeri. „S-a mîntuit cu mine..." Burduhosul întoarse capul. Un băietan cu ochii albaștri și rotunzi țîșni dintre picioarele lui, ținîndu-și nădrăgeii cu mîna. Ieși pe ușă și o zbughi. Potrivit poruncii ce primise, Alioșka se aruncă în genunchi, izbindu-se de trei ori cu fruntea de podele. Ridicîndu-l de guler, burdu-

hosul îl trase către fața-i tuciurie, năduşită, şi-l întrebă, trîntindu-i în nas o duhoare caldă de vin dospit :

— Ce vrei ? Umbli după furtişaguri, ai ? Eşti iscoadă ? Ce cați prin casele oamenilor ?

Clănțănind din dinți, Alioşka abia apucă să-i spună de Tîrtov. Burduhosului cu chip tuciuriu i se umflaseră vinele : nu înțelegea nimic...

— Care Tîrtov ? Care cal ? Va să zică ai venit să furi calul ? Eşti hoț de cai ?...

Alioşka zbucni în plîns, se jurui, se închină cu trei degete... Omul cu chip tuciuriu îl înşfăcă mînios de păr, îl tîrî după el, tropăind din cizme, deschise uşa cu piciorul şi-l zvîrli pe scara lucie de polei...

— Alungați hoțul ! răcni, clătinîndu-se. Şarok, Brovka, înhățați-l...

Cumpănindu-şi în uşă făptura-i de taur, Danila Menşikov se întoarse la masă. Umplu gîfîind stacanele, prinse în cangea degetelor cîteva ridichi şi vorbi :

— Ascultă, popo, tu care ai cetit Evanghelia, trebuie să ştii. tună el, feciorul meu calcă cu stîngul... A început să şi fure, puiul de cățea. Ce să fac cu el ? Să-l ucid ? Ce scrie la Evanghelie ?

Popa Filka răspunse firoscos :

— Evanghelia scrie aşa : bate-ți copilul cît e mic, ca să ai pace la bătrînețe. Şi bătîndu-l, să nu te laşi muiat de înduioşare. Bățul nu ucide, ci întăreşte. Sîngerează-l adînc, căci aşa ai să-i mîntui sufletul...

— Amin, suspină omul cu nas ascuțit.

— Numai oleacă să răsuflu şi-l chem iar, spuse Danila. Treaba merge prost, fraților... Din rău în mai rău... Copiii nu te mai ascultă, smerenia de altădată s-a dus... Țarul nu ne-a mai plătit lefurile de doi ani... Nu mai avem nici ce îmbuca... Streliții amenință c-au să dea foc Moscovei din tuspatru colțurile... Norodul e în mare fierbere... O să ne prăpădim cu toții...

Cărturarul Foma Podşcipaiev, cel ciupit de vărsat şi cu nas ascuțit, zise :

— Niconienii [1] au dărîmat credința cea veche, dar cu ea (ridică un deget) trăia lumea... Altă credință n-avem... Copiii se nasc în păcat ; poți să-i omori în bătaie, tot fără suflet ră-

[1] *Niconieni* — adepții patriarhului Nicon, care, în veacul al XVII-lea, a poruncit arderea cărților bisericeşti existente şi înlocuirea cu altele, tipărite după alte texte. Această măsură a provocat o sciziune în biserica rusă, numeroşi credincioşi fiind hotărîți să respecte vechile cărți (n. t.).

mîn... Sînt copiii veacului lor... Niconieni... Turmă fără păstor, hrană pentru Satana... Protopopul Avvacum [1] scria : „Niconiene, nu cumva vrei să iei partea lui Cristos și să i-o jertfești tatălui tău, diavolului ?..." Diavolului ! (Ridică iarăși degetul.) Și mai departe : „Ce ești tu, niconiene ? Ești scîrnăvie și duhoare, cîine spurcat..."

— Cîini ! urlă Danila izbind cu pumnul în masă.

— Popii și protopopii niconieni poartă anterie de mătase și nu-și mai încap în piele, blestemații ! glăsui popa Filka.

După această zbucnire, Foma Podșcipaiev urmă :

— Protopopul Avvacum vorbește și despre asta : „Frate Ilarion, vlădică de Reazan, adu-ți aminte cum s-a pustiit Melchisedec în bunget de codru, pe muntele Tabor. Se hrănea cu lăstari și se adăpa cu rouă. Era un duhovnic drept, nu umbla după vin și licori, nici după votcă, nici după rachiuri strecurate, nici după bere cu mirodenii. Frate Ilarion, vlădică de Reazan, auzit-ai cum a viețuit Melchisedec ? Nu s-a dedat desfătărilor și nu s-a lăfăit în rădvan tras de cai murgi, cu toate că purcedea din neam de rigi. Dar tu ce ești, fecior de popă ?... Te urci în rădvan, te umfli ca o bășică deșartă, te tolănești pe perine, îți piepteni părul ca o codană și, scoțînd mutra afară, te preumbli pe medean, să te placă hoțomanele de maici... Vai ție, sărmane... Se vede cît colo că diavolul ți-a luat mințile. N-ai oblicit și nu cunoști viețile sfinților..."

Popa Filka izbucni în rîs, micșorîndu-și ochii și săltînd din obraji. Danila umplu iarăși stacanele. Și iarăși le deșertară.

— Streliții au și început a rupe bucoavnele niconiene și a le arunca cît colo, spuse el. Deie domnul să se ridice întru apărarea datinei străvechi !...

Întoarse capul către ușă. Cîinii se dezlănțuiseră cu mînie. Treptele scării începură să scîrțîie. În dosul ușii, se auzi rugăciunea lui Cristos. „Amin", răspunseră cei trei. Intră Ovsei Rjov, cumnatul lui Danila, o namilă de strelit din polcul lui Pîjov. Se închină către ungherul cu icoane și își dădu părul pe spate.

— Chefuiți ! spuse liniștit. Nu știți ce se petrece sus ?... Țarul a răposat... Narîșkinii și Dolgorukii l-au strigat pe Petru... Nimeni nu se aștepta la o asemenea năprasnă... Boierii și niconienii au să ne robească pe toți...

[1] Protopopul Avvacum, din Dorpat, unul din principalii susținători ai vechilor cărți (n. t.).

Rostogolindu-se de-a bușilea pe scară, Alioșka se opri într-un nămete de zăpadă. Zăvozii săriră asupra lui, rînjindu-și colții galbeni. Băiatul își feri capul și închise ochii... Dar zăvozii nu-l crîmpoțiră... Mare minune ! L-a păzit dumnezeu ! Cîinii se traseră deoparte, mîrîind. Cineva se lăsă pe vine lîngă Alioșka și-i puse degetul pe tîmplă :

— Cine ești tu ?

Alioșka deschise un ochi. Cîinii se zburliră iarăși la cîțiva pași de el. Băiatul care fusese bătut adineaorea, ședea pe vine lîngă el.

— Cum te cheamă ? întrebă acesta.

— Alioșka.

— Al cui ești ?

— Al lui Brovkin, de la țară.

Băiatul se uită la el ca un cîine, plecîndu-și capul cînd pe un umăr, cînd pe celălalt. De după coperișul unui grajd, luna îi lumina fața cu ochii mari. Părea a fi un flăcăuaș tare isteț...

— Vino să te încălzești, spuse el. Dacă nu vii, să vezi ce-ți fac... Vrei să ne luăm la trîntă ?

— N-am chef, răspunse Alioșka, lăsîndu-se pe burtă. Se măsurară iarăși din ochi. Dă-mi drumul, urmă cu glas tărăgănat, lasă-mă... Nu ți-am făcut nimic... Vreau să plec...

— Unde ?

— Nu știu nici eu... Mi-a spus că mă-ngroapă de viu... Are să mă ucidă și acasă.

— Te bate tătîne-tu ?

— Tata m-a vîndut în robie, așa că acum nu mă mai bate. Dar mă stropșesc slugile, firește. Cînd eram acasă, de bună seamă că mă bătea...

— Ai fugit de la boier ?

— Pîn-acuma n-am fugit... Dar pe tine cum te cheamă ?

— Alexașka... Menșikov... Tata mă burdușește de două-trei ori pe zi. Nu mi-au mai rămas pe dos decît oasele ; carnea e stîlcită toată.

— Aracan de tine !

— Vii să te încălzești ?

— Viu.

Cei doi băietani se strecurară degrabă pe după scară, în cămara în care Alioșka văzuse adineaorea focul pîlpîind în vatră. Era cald și uscat, mirosea a pîine proaspătă ; o lumînare de seu ardea într-un sfeșnic de fier cu împletituri. Gîndaci de

cuhne mișunau pe pereții de bîrne înnegriți de fum. N-ai mai fi plecat de acolo cît lumea.

— Vasenka, zise cu grabă Alexașka, întorcîndu-se către slujnica cea mică, să nu mă pîrăști tatii. Descalță-te, Alioșka.

Băietanul de gazdă își scoase pîslarii. Alioșka se descălță și el. Se urcară pe cuptorul care prindea jumătate din încăpere. Doi ochi îi priveau din întuneric, fără să clipească. Erau ai fetișcanei care-i deschisese poarta lui Alioșka. Se trase mai în fund și se vîrî după hogeac.

— Hai să mai stăm de vorbă, spuse în șoaptă Alexașka. Maică-mea a murit. Tata umblă beat de dimineață pînă seara și vrea să-și aducă altă nevastă. Iar mie mi-i tare frică de o mumă vitregă. Acuma mai e cum e, dar atunci o să-mi scoată sufletul...

— Chiar că o să-ți scoată sufletul, întări Alioșka.

Fata se smiorcăi în dosul hogeacului.

— Asta spun și eu... Am văzut deunăzi la porțile Serpuhovskie o șatră de țigani ursari... Îi trăgeau din țivlitori... Cîntau, jucau... M-au chemat la ei. Vrei să fugim cu țiganii ?... Vrei ?

— Cu țiganii o să crăpăm de foame, răspunse Alioșka.

— Atuncea să ne tocmim la niscai negutători... Și la vară să plecăm. Poate prindem un pui de urs în pădure. Cunosc eu un tîrgoveț care prinde urși... Ar putea să ne învețe și pe noi... Tu duci ursul, iar eu cînt și joc... Știu toate cîntările. Cît îi Moscova de mare, jucător mai grozav ca mine nu se află !

Fata se smiorcăia mereu în dosul hogeacului. Alexașka o ghionti în coaste :

— Ia mai potolește-te, afurisito... Știi ceva ? Hai s-o luăm cu noi.

— Cu o muiere e multă bătaie de cap...

— O luăm la vară, să ne ajute la cules ciuperci. E ea cam toantă, dar adună ciupercile tare repede... Acuma o să mîncăm un blid de ciorbă ; pe urmă mă cheamă sus, să spun rugăciunea, și-mi mai trage o chelfăneală. După aceea mă întorc și ne culcăm. Iar mîine, cum se face ziuă, tragem o raită la Kitai-gorod [1], peste gîrla Moscovei. Acolo am niște cunoscuți. Aș fi tulit-o eu de mult, dar n-am avut un tovarăș...

— De-am găsi un negutător, să ne tocmim la el să vindem plăcinte, spuse Alioșka.

Sus se auzi o ușă trîntită : plecau musafirii. Scara gemea sub pașii lor. Glasul amenințător al lui Danila îl chema pe Alexașka.

[1] *Kitai-gorod* — unul din cartierele Moscovei (n. t.).

Între dughenele de pe Varvarka, se afla o casă scundă cu şase ferestre, împodobită cu căişori şi cu cocoşi. Deasupra porţii, era înfiptă o tidvă de berbec. Poarta stătea larg deschisă : putea să intre oricine. Beţivanii se tăvăleau în ogradă, printre nămeţii îngălbeniţi de zoaie şi de băligar. Unii aveau feţele sîngerate, altora li se furaseră cizmele sau căciula. Mulţime de sănii joase, ţărăneşti şi neguţătoreşti, cu spatele zugrăvit, cu caii înhămaţi, se înşiruiau lîngă poartă şi în ogradă.

Aici era o crîşmă ale cărei cîştiguri mergeau în folosul stăpînirii.

Crîşmarul, om aprig, cu sprîncenele neguroase, veghea la tejghea. În raft, se aflau rînduite clondire şi stacane de cositor. Într-un ungher ardeau candele dinaintea icoanelor înnegrite de fum. De-a lungul pereţilor se înşirau lăviţi lîngă o masă lungă. În dosul peretelui de scînduri, era o încăpere curată, pentru neguţători. Dacă vreun trepăduş sau vreun tîrgoveţ beat îşi vîra nasul în încăperea aceasta, crîşmarul se încrunta şi striga la el. Dacă nu pleca cu binişorul, îl lua de nădragi şi-l zvîrlea afară.

Acolo, în cămara din fund, aveau loc cisluiri de seamă, şi neguţătorii beau bere, înmiresmată cu ghimber, şi sbiten[1] cald. Se tocmeau, cădeau la învoială, băteau palma. Stăteau de vorbă despre treburi, dar treburile acelor zile îi puneau pe gînduri.

Dincoace, în cămara din faţă, lîngă tejghea, răsunau strigăte, larmă, sudălmi. Puteai să cînţi, să petreci, numai să plăteşti. Vistieria nu ierta. Dacă n-aveai bani, îţi scoteai cojocul. Dacă băuseşi tot ce avei pe tine, crîşmarul făcea semn din ochi către un vătaf care se aşeza la colţul mesei, cu o pană de gîscă la ureche şi cu o călimară legată de gît, şi începea să scrie. Dezmeticeşte-te, buiacule ! Vătaful cel cărturar îţi scria o zapiscă ce te arunca în robie. Veniseşi la crîşmă om slobod şi plecai şerb şi despuiat...

— Acum e mai lesne, spunea crîşmarul, turnînd rachiu verde într-o stacană de cositor. Acum vine după tine vreo rudă sau nevasta, să te ia pînă nu ţi-ai băut sufletul. Astăzi, unor asemenea oameni le dăm drumul, nu ne punem mintea cu ei. Nu le mai luăm cămaşa. Ducă-se cu dumnezeu. Dar sub răposatul ţar Alexei Mihailovici, dacă se întîmpla să vină cineva să scoată pe vreun beţiv din crîşmă, ca să nu-şi bea şi cămaşa de pe el...

[1] *Sbiten* — băutură pregătită din miere fiartă cu mirodenii (n. t.).

îndată îi spuneai : „Stai, drăguţule !... Pierde vistieria... Vistieria are nevoie şi de banul ăsta..." Strigai îndată după caraulă. Veneau armaşii, îl înhăţau pe cel care te ţinea de rău să nu mai bei şi-l duceau la Despărţămîntul nelegiuirilor. Acolo, după ce se judeca pricina, îi tăiau mîna stîngă şi piciorul drept şi-l aruncau pe maidan... Dar voi, şoimilor, puteţi să beţi fără frică, azi nu mai tăiem nici mîinile, nici picioarele...

10

Lumea se bulucea în faţa crîşmei şi se hlizea pe ferestre înăuntru. În ogradă şi la uşa de intrare nu era chip să răzbaţi. Streliţi în caftane roşii, verzi şi smeurii, mişunau peste tot locul. Îmbulzeală cumplită. Moarte de om. „Ce s-a întîmplat ? Pe cine ? Pentru ce ?..." În crîşmă, după peretele de scînduri, se adunaseră streliţi şi neguţători din bazar. Şi atît norod era, încît din pricina aburilor apa curgea şiroaie pe geamuri. Streliţii aduseseră un om mai mult mort decît viu, care acum zăcea pe duşumea şi gemea de ţi se rupea inima. Din vestmintele sfîşiate se lămurea un trup bine hrănit. Păru-i alb era năclăit de sînge. Avea nasul şi obrajii stîlciţi.

Arătînd către el, streliţii strigară :

— Aşa o să păţiţi şi voi, curînd...

— Dormiţi, ai ? Cei din Kukui nu dorm...

— Băieţi, pentru ce i-or schilodi nemţii pe ai noştri ?

— A avut noroc că am trecut noi pe acolo şi am sărit să-l scăpăm... Altfel, îl ucideau în bătaie...

— Cînd s-a pomenit asemenea ispravă sub răposatul ţar ? Cînd au mai cutezat blestemaţii de venetici să-i obijduiască pe ai noştri ?

Ovsei Rjov, strelitul din polcul Pîjov, cercînd a-şi domoli tovarăşii, se închină către neguţătorii din bazar, grăindu-le :

— Sărmani fiind, am venit la voi, cinstiţi oaspeţi [1] şi neguţători de seamă. Nu mai avem unde să ne alimănim cu muierile şi cu copilaşii noştri... Am scăpătat cum nu se mai poate... N-am mai primit leafă de doi ani. Polcovnicii ne ucid în munci istovitoare. Dar noi cu ce să trăim ? Nu ne mai îngăduie să facem negoţuri în tîrg, iar în mahalale nu mai încăpem... Nemţii au pus mîna pe toate... Au cumpărat acum inul necules şi urzeala !

[1] *Oaspeţi* — negustori cărora ţarul le acorda anumite privilegii în schimbul serviciilor aduse (n. t.).

Cumpără piei și le lucrează singuri în Kukui, diavolii... Femeile nu mai vor să cumpere ciuboțele de-ale noastre, ci caută numai d-ale nemțești... Nu mai e chip să trăiești... Dacă nu săriți în apărarea noastră, a streliților, aveți să pieriți și voi, neguțătorii... Narîșkinii au pus mîna pe vistieria țarului... Și-i știți ce hrăpăreți sînt... O să pună acu niște dăjdii și angarale, că o să ia și pielea de pe voi... Să vedeți : boierul Matveev se întoarce din surghiun cu inima împietrită de ură. O să înghită toată Moscova...

Înfricoșătoare erau gemetele celui stîlcit în bătaie. Înfricoșate și pline de neliniști erau vorbele strelitului. Neguțătorii se uitau unii la alții. Nu le prea venea să creadă că acest neguțătoraș fusese bătut de nemții din Kukui. Era o întîmplare cam nelămurită. Totuși, streliții aveau dreptate. Viața era grea, sărăcia și îngrijorarea sporeau din an în an... Fiecare ucaz nou — „țarul a spus și boierii au întărit" — aducea o pacoste nouă : plătește, aruncă banii în sacul cel fără de fund... Cui să te plîngi ? Cine să-ți ia apărarea ? Boierii cei mari ? Ei nu știau decît să te stoarcă de bani, ca să îndestuleze vistieria. Dar de unde scoți banii nici nu le păsa. N-ai decît să le dai și cămașa din spinare. Parc-ar fi dușmanii cei mai înverșunați ai Moscovei !

Un neguțător intră în roata ce se strînsese împrejurul celui bătut și, rășchirîndu-și degetele împodobite cu inele de argint, rosti :

— Noi, adică neamul Vorobiov, am dus la Arhanghelsk, la iarmaroc, niște mătase nelucrată. Nemții s-au vorbit între ei și n-au cumpărat nimic de la noi. Mai marele lor, adică neamțul Wulfin, ne-a strigat : „O să punem mîna pe ciomege ca să-i silim pe neguțătorii din Moscova să ne plătească datoriile și o să-i facem să vîndă numai opinci..."

Lumea din crîșmă începu să mîrîie.

— Nu v-am spus ?! izbucniră streliții. În scurtă vreme n-o să mai avem nici opinci !...

Tînărul neguțător Bogdan Jigulin sări și el în gloată, scuturîndu-și zulufii :

— Vin de la mare, spuse cu vioiciune. M-am dus să cumpăr grăsime de chit. M-am dus cu harabalele goale, și așa m-am întors. Nemții — Maxelin și Birkopow — au cumpărat de la oamenii din partea locului toată grăsimea de chit, pe zece ani înainte. Toți oamenii le sînt datori. Liftele iau grăsimea pe un sfert din preț, și nu le îngăduie să vîndă și altora. Oamenii au ajuns la sapă de lemn și nu mai ies în larg. Nu mai vor să

vîneze, a intrat dihonia în ei... Noi, rușii, nu mai avem ce căta în ținuturile de la miazănoapte.

Streliții izbucniră în răcnete, suflecîndu-și mînecile. Ovsei Rjov își zăngăni sabia și-și rînji dinții :

— Lăsați-ne întîi să ne răfuim cu polcovnicii... Pe urmă le vine rîndul și boierilor... Tragem clopotele la Moscova. Toate tîrgurile vor fi cu noi. Dar voi, negutătorii, trebuie să ne sprijiniți... Hai, băieți, luați-l. Să mergem mai departe...

Streliții ridicară pe cel bătut. Omul începu să urle clătinînd din cap : „Văleu, m-au ucis !" Streliții îl scoaseră din crîșmă și, dînd lumea la o parte, îl duseră în Piața Roșie să-l arate norodului.

Negutătorii rămaseră în crîșmă. Erau vremuri tulburi și treburi necurate ! Dacă te încurcai cu streliții, ăștia erau niște zurbagii, n-aveau ce pierde... Dar dacă nu te încurcai cu ei, te înghițeau boierii.

11

În seara aceea, după vecernie, Alexașka fu bătut atît de cumplit, încît abia mai avu putere să se tîrască pînă la cuhne. Își trase un oghial pe el și rămase tăcut, scrîșnind din dinți. Alioșka îi aduse sus pe cuptor un blid de hrișcă cu lapte. Tare îi mai părea rău de el : „Văleu, ce te-a mai stîlcit, băiete !..."

Alexașka zăcu o noapte și o zi la căldură, lîngă hogeac, și își veni în fire. Începu să vorbească iar :

— Un tată ca ăsta ar trebui rupt pe roată, ticălosul !... Ascultă, Alioșka, du-te încetișor de ia niște untdelemn din dosul icoanelor. Să-mi ung spinarea ; pînă mîine dimineață se usucă și plecăm... Nu mă mai întorc, măcar de-aș ști că mor într-un șanț...

Viforul urlă toată noaptea în dosul peretelui de bîrne. Necuratul se jeluia în hogeac. Fata plîngea pe înfundate. Alioșka o visă pe maică-sa : se făcea că șade în mijlocul casei, într-o învăluire de neguri, și plînge cu ochii deschiși, ducînd mereu mîinile la cap și tînguindu-se... Alioșka nu mai putea de dor.

Cînd se lumină de ziuă, Alexașka îl trezi : „Ai dormit destul. Scoală". Își legară încălțările ca pentru drum lung, scărpinîndu-se necontenit. Dibuiră o jumătate de pită și o luară cu ei. Fluierînd către cîini, scoaseră scîndura de sub poartă și se furișară în uliță. Era o dimineață domoală, cețoasă, jilavă. Țurțurii

picau clinchetind înăbuşit. Ulițele întortocheate, mărginite cu case de bîrne, zăceau încă în beznă. Dincolo de tîrgul de lemn, zorile se revărsau în şuvițe sîngerii, împîclite.

Străjile ridicau alene oprelistile aşezate de cu noapte, ca să apere ulițele de haimanale şi de hoți. Milogi, schilozi şi zănateci porniseră cu noaptea în cap, suduindu-se, ca să-şi apuce din vreme loc în pridvoarele bisericilor. Pe Vozdvijenka, o cireadă mergea la adăpat pe drumul plin de balegă, spre gîrla Neglinnaia. Vitele mugeau.

Cei doi băietani ajunseră odată cu cireada la porțile Borovițkie, cele cu chindie rotundă. Un muschetar neamț, învăluit în şubă, ațipise lîngă tunurile de tuci. „Pe aici umblă binişor, că țaru-i aproape", şopti Alexaşka. Mergînd pe malul prăvălit al apei Neglinnaia, peste mormane de cenuşă şi gunoi, ieşiră la podul Iverski şi trecură dincolo. Se luminase de ziuă. Nouri plumburii pluteau alene peste oraş. Un şanț adînc chenăruia zidurile Kremlinului pe toată lungimea lor. Ici şi colo, răsăreau stîlpii putrezi rămaşi de la nişte mori de apă, dărîmate de curînd. Pe mal se înălțau cîteva spînzurători : cîte doi stîlpi şi o grindă. Într-una din ele atîrna un lungan deşirat, cu opinci, cu mîinile legate la spate şi cu fața ciugulită de păsări. „Uite alți doi", şopti Alexaşka. În fundul şanțului, zăceau nişte leşuri pe jumătate acoperite cu omăt. „Aştia-s hoți. Vezi ce le-a făcut ?..."

Începînd de la Iverskaia şi pînă la biserica lui Vasili Blajennîi, care se înălța albă, zidită pe o temelie albastră şi cu turle aşijderea albastre, toată piața era pustie. O pîrtie de sănii şerpuia către porțile Spasskie. Un nour de stîncuțe, cîrîind de zor, ca în toate primăverile, se rotea deasupra porții peste care străjuia un zgripțor de aur. Orologiul înnegrit arăta cu acele lui ceasul al optulea şi o cîntare străină zvonea în chimvale. Ajungînd în fața chindiei, Alioşka îşi scoase cuşma şi se închină. Îl cuprinsese spaima.

— Să mergem, Alexaşka, să nu ne vadă careva...

— Bobleţule, cînd eşti cu mine să nu te înfricoşezi de nimic.

Străbătură piața. La celălalt capăt, se ridicau dugheni de scînduri, şandramale şi corturi înjghebate din rogojini. Neguțătorii îşi deschideau prăvăliile şi atîrnau marfa în vîrful prăjinilor. La simigerii, ieşea fum din hornuri şi mirosea a plăcinte. Oamenii începuseră a se ivi pe toate ulicioarele.

Alexaşka nu ținea seama că se poate trezi cu o scatoalcă peste ceafă sau cu o sudalmă — îşi băga nasul în toate. Se strecura prin mulțime spre tarabe, intra în vorbă cu neguțătorii, întreba de preț, se ținea de şotii. Cu gura căscată, Alioşka abia

se ținea după el. Văzînd o femeie voinică, îmbrăcată cu o haină de postav blănită, și cu o căciulă de vulpe trasă peste șal, Alexașka începu să șchioapete și se îndreptă către negutătoreasă, bîțîind din toate mădularele și bîlbîindu-se. „Ajutaaaați pe un copil sărman, care moare de foooame..."

Sumetecîndu-și fustele, negutătoreasa văduvă scoase dintr-o pungă agățată la brîu două jumătăți de copeică, le dădu băiatului și își făcu semnul crucii cu smerenie. Băieții se duseră în goană să-și cumpere plăcinte și să bea sbiten cald.

— Ți-am spus eu că nu pieri cu mine, zise Alexașka.

Gloata sporea necontenit. Unii veneau să mai vadă lumea, alții să afle ce se mai aude, alții să se fuduleascâ în veșmînt nou, alții să șterpelească ce le cădea la îndemînă. Într-o ulicioară, unde frizerii își pofteau mușteriii, țăcănind din foarfeci, smocuri de păr tăiat se înväluiau pe omăt ca pîsla. Cîțiva oameni ședeau pe chituci de lemn cu cîte o oală pe cap : se tundeau. Dar larma cea mai mare era la taraba de ață. Strigau muierile ca la foc, vînzînd și cumpărînd ață, ace, bumbi și felurite mărunțișuri de cusut. Ca să nu se piardă, Alioșka se ținea de brăcinarul tovarășului său.

Cînd ieșiră iarăși în piață, cineva trecu prin fața lor, răcnind. Puhoi de mulțime venea dinspre Varvarka, strigînd și șuierînd. Un pîlc de streliți duceau pe brațe un om crunt bătut.

— Pravoslavnicilor, se văicăreau ei cu lacrimi în ochi, cătînd în dreapta și în stînga, uitați-vă ce a pățit un cinstit negutător...

Îl întinseră într-o sanie cu coșul împletit din nuiele. Ovsei Rjov, strelitul, urcîndu-se în sanie, dădu lămurire că nemții, în cîinoșia lor, l-au snopit în bătaie pe acel prea cinstit negutător, și că, în curînd, boierii cei mari vor vinde străinilor toată Moscova... Alexașka și Alioșka se strecurară pînă în fața saniei.

Lăsîndu-se pe vine, Alioșka cunoscu numaidecît în negutătorul stîlcit în bătaie pe tîrgovețul burduhos, cu ochii mici și cu căciulă de iepure, care-i vînduse două plăcinte în Lubeanka. Duhnea a votcă. Nu mai putea să geamă. Zăcînd pe o rînă, cu obrazul în paie, abia mai îngîna cu glas stins :

— Vai de mine, vai de mine... Lăsați-mă să mă duc, pentru numele lui Cristos...

Tot închinîndu-se, Ovsei Rjov făcea plecăciuni către turlele bisericilor și către mulțime. Streliții stîrneau în șoaptă norodul. Mînia se încingea. Deodată izbucniră glasuri : „Ia uite, ia uite..."

Doi călăreți se apropiau în goană dinspre porțile Spasskie, pe pîrtia făcută de sănii. Cel dinainte purta caftan smeuriu de strelit și cușmă înaltă, frîntă spre spate. Sabia încovoiată, stropită cu diamante, bătea în cioltarul de urșinic. Fără a încetini mersul calului, slăbi dîrlogii și intră în mulțime. Mîini înfricoșate se agățară de căpăstru. Călărețul își rotea capul cu iuțeală, rînjindu-și dinții galbeni și rari : avea frunte lată, ochi afundați și barbă aspră... Era cneazul Ivan Andreevici Hovanski, Tararui, cum îl porecliseră moscoviții, voievod-boier de viță veche și înverșunat dușman al neamului îndoielnic al Narîșkinilor. Văzîndu-l cu caftan de strelit, ostașii strigară :

— Vino alăturea de noi, Ivan Andreevici ! și dădură buzna către el.

Celălalt călăreț, care rămăsese mai în urmă, era Vasili Vasilievici Golițîn. Mîngîind coama calului, el întrebă :

— Ce bănat aveți, pravoslavnicilor ? Cine v-a obidit și din ce pricină ? Spuneți-ne, căci noi zi și noapte numai la norod gîndim... Țarul v-a văzut de sus, s-a speriat de mic ce e și ne-a trimes să vedem ce s-a întîmplat...

Mulțimea se uita cu gura căscată la haina lui de șahmarand [1], pe care puteai să cumperi jumătate din Moscova, și la inelele cu nestemate ce-i împodobeau mîna care mîngîia calul. Din inele țîșneau parcă scîntei. Mulțimea se trase înapoi, fără a da răspuns. Vasili Vasilievici se apropie, zîmbind, și se opri alături de Hovanski, scară la scară.

— Dați-ne polcovnicii pe mînă, ca să-i judecăm singuri : îi aruncăm din clopotniță cu capul în jos, strigară streliții. Ce urzesc boierii acolo sus ? De ce au pus pe un țînc, corcitura lui Narîșkin, țar peste noi ?

Hovanski își netezi cu mănușa mustățile cărunțite și ridică mîna. Toată gloata amuți...

— Streliți ! vorbi el, ridicîndu-se în șa, cu fața învinețită de încordare. Glasul său adînc răzbea pînă departe. Streliți, acum puteți vedea ce jug v-au pus boierii... Iacă, v-au ales, dracu' știe ce țar... Eu, unul, n-am strigat pentru el... O să vedeți : n-o să vă mai dea nici simbrii, nici tainuri... O să trudiți ca robii. Pînă și pruncii voștri au să cadă de veci sub jugul Narîșkinilor... Mai mult : o să vă vîndă și pe voi, și pe noi pe toți, veneticilor... O să prăpădească Moscova, o să năruie credința pravoslavnică... Ehei, unde-i vîrtoșia de odinioară a rușilor ?

[1] *Șahmarand* — brocart (n. t.).

La auzul acestor cuvinte, norodul se dezlănţui cu asemenea răcnete, încît Alioşka se înfricoşă : „Au să mă calce în picioare..." Cu două degete vîrîte în gură, Alexaşka Menşikov şuieră asurzitor, sărind din sanie în sanie. Răsuflînd adînc, Tararui abia izbuti să biruie larma :

— Streliţi, haideţi peste gîrlă, la polcurile voastre. Acolo avem să stăm de vorbă...

12

În piaţa deşartă nu mai rămase decît sania cu caii deshămaţi, Alioşka şi Alexaşka. Tîrgoveţul cel bătut se săltă oleacă, îşi roti ochii umflaţi şi îşi suflă nasul îndelung.

— Unchiule, îi spuse Alexaşka, făcînd cu ochiul către Alioşka, vrei să te ducem acasă ? Ni se rupe inima de mila matale.

Tîrgoveţul nu-şi venise încă în fire. Băieţii îl sprijiniră de braţe şi porniră spre casa lui. Neguţătorul păşea mormăind şi împleticindu-se. Din cînd în cînd, striga „Stai !", îi îmbrîncea, ameninţa cu pumnul în văzduh, suduia de mumă şi bătea omătul cu picioru-i încălţat cu un pîslar mustind de udătură. Mergeau spre porţile Serpuhovskie, peste gîrlă. Aflară pe drum că-l cheamă Fedka Zaiaţ. Îşi înjghebase în tîrg un mic sălaş ; în grădină n-avea decît un singur pom, plin cu cuiburi de stăncuţe, dar poarta şi casa erau noi.

— Iacă, plăcintele şi colacii cu miere mă ajută, se veseli Zaiaţ, văzîndu-şi casa...

Le deschise poarta o femeie pistruiată, cu un ochi scurs. Zaiaţ o îmbrînci de o parte ; Alexaşka şi Alioşka se strecurară în urma lui. „Încotro ? Ce căutaţi ?" îi întrebă Zaiaţ, dar, după aceea, dădu din mînă şi intră în casă. Se lăsă pe laiţa învelită cu o rogojină nouă şi îşi cercetă din ochi straiele hrentuite. Clăti din cap şi începu să se jeluie :

— M-au stropşit, îi spuse chioarei. Nu mai ştiu cine m-a lovit şi pentru ce. Dă-mi nişte ţoale curate. Apoi răcni, bătînd cu pumnul în laiţă : Încălzeşte baia. Cu tine vorbesc, căţea chioară !

Femeia strîmbă din nas şi plecă. Băieţii se pitiră lîngă cuptorul care prindea jumătate din cămară.

— M-aţi ajutat, băieţi. Acum cereţi-mi ce vreţi... Tot trupul mi-e numai vînătăi, nu mi-a rămas nici o coastă în-

treagă... Cum să-mi iau acu tablaua și să pornesc la treabă? Vai de steaua mea... Negoțul nu adastă...

Alexașca îi făcu cu ochiul lui Alioșka, apoi grăi :

— Nu ne trebuie nici o răsplată. Dă-ne voie să mînem peste noapte aici.

După ce Zaiaț se tîrî la baie, băieții se urcară pe cuptor.

— Mîine o să vindem plăcinte în locul lui, șopti Alexașka. Cu mine nu mori de foame, vezi bine...

A doua zi, dis-de-dimineață, femeia începu să facă din aluat cornuri, cozonăcei și plăcinte ; pe cele de post le umplea cu mazăre, napi, ciuperci marinate, iar pe cele de dulce, cu carne de vacă, de iepure și cu tăiței. Fedka Zaiaț gemea pe laiță, sub cojoc : nu putea să-și miște nici un mădular. Alexașka mătură casa, aruncă cenușa, lăturile, și îl trimese pe Alioșka să adape vitele. Mîinile îi zbîrnîiau, în vreme ce șuguia fără contenire.

— Sprinten băiat, gemu Zaiaț. Te-aș trimite pe tine cu plăcintele la piață... dar mă tem că fugi cu banii... că mă furi... Prea ești isteț...

Alexașka sărută crucea pe care o purta la piept, se jurui că n-are să fure banii și, luînd din perete icoana celor patruzeci de mucenici, o sărută și pe ea. Neavînd încotro, Zaiaț îl crezu. Femeia așeză pe tablale două sute de plăcinte și le acoperi cu cîrpe. Alexașka și Alioșka își puseră cîte un șorț, își vîrîră mănușile sub cingători și, luînd tablalele, porniră la treabă.

— Poftiți plăcinte calde, plăcinte cu miere, un firfiric perechea, striga tare Alexașka, îmbiindu-i din ochi pe trecători. Luați, gustați! Cînd se întîlnea cu cîte o ceată de streliți, zbiera țopăind : Luați degrabă plăcinte boierești. Am vîndut și în Kremlin și m-am ales cu cîteva scatoalce după ceafă. Narîșkinii au mîncat și burta le-a crăpat.

Pufnind în rîs, streliții dădeau iama în plăcinte. Alioșka își striga și el plăcintele. Nici nu apucară să ajungă pînă la gîrlă, că trebuiră să se întoarcă după altă marfă.

— Dumnezeu v-a scos în calea mea, băieți, se minuna Zaiaț.

13

Mihaila Tîrtov hoinărea de două săptămîni și mai bine prin Moscova, fără slujbă, fără bani. Atunci, în piața Lubeanskaia, diecii își bătuseră joc de el. Nu-i dăduseră nici pămînt, nici șerbi. Cneazul Romodanovski îl dojenise, ruși-

nîndu-l şi spunîndu-i să vină anul viitor, dar fără înşelăciuni şi cu cal bun.

Din piaţă a pornit să-şi cate adăpost de noapte la un han. Pe drum, s-a întîlnit cu frate-său mai mare, care, aflînd necazul ce i se întîmplase, l-a certat şi i-a luat calul. Nu i-a dat în gînd să-i ia şi sabia şi cingătoarea din mătase vărgată, cu cătărămi de argint, moştenită de la bunică-su. În aceeaşi seară, la han, înfierbîntat de votcă cu usturoi, Mihaila le-a zălogit hangiului pe amîndouă.

Doi moscoviţi isteţi s-au agăţat de el. Unul spunea că-i fecior de negustor, altul că-i pisar. Amîndoi erau însă stîlpi de crîşmă. Au început să-l tămîieze, să-l pupe şi să-i făgăduiască tot soiul de desfătări lumeşti. Mihaila a petrecut o săptămînă cu ei. L-au dus într-o pivniţă, la un grec, să fumeze nişte ierburi dintr-un corn de vacă, umplut cu apă. Au pufăit pînă n-au mai ştiut de ei. Li s-au năzărit fel şi chip de drăcovenii, i-a cuprins spaima, dar le-a plăcut.

L-au dus şi la baia obştească, pe malul Moscovei, nu atît ca să se scalde, cît să caşte gura prin nourii de abur din tinda băii la muierile despuiate care-şi copereau goliciunea cu măturicile. Şi priveliştea aceasta îi dădea lui Mihaila aceeaşi plăcută buimăceală ca şi ierburile fumate.

L-au îndemnat să meargă la o codoaşcă, dar, fiind prea tînăr, Mihaila s-a sfiit să guste din cele oprite. Şi-a adus aminte că acasă, taică-su, întorcîndu-se de la vecernie, după ce lua cu degetul mucul lumînării, deschidea un ceaslov vechi, legat în piele, cu paftale de aramă, întorcea foile cu colţ unsuros şi citea despre femei :

„Ce e muierea ? Mreajă pentru bărbaţi. Chip de serafim ce te îmbie cu ochii mari, dă din picioare, te îmboldeşte şi îţi aprinde foc aprig în mădulare... Ce e muierea ? Cuibar de şerpi, boală mistuitoare, tainiţă diavolicească, viclenie fără de istov, ispită şi momeală a satanei..."

Cum să nu se teamă ! Într-o zi, l-au dus la o crîşmă, lîngă porţile Pokrovskie. N-au apucat să se aşeze bine şi iată că o fată măruntică, cu părul despletit, iese de după o rogojină. Avea sprîncenele condeiate cu negreală de la nas şi pînă la tîmple, ochii rotunzi, urechile prelungi şi obrajii — daţi cu sfeclă — viorii. Fata a lepădat macatul în care era învăluită şi, goală, albă, durdulie, a început a dănţui în faţa lui Mihaila. Avea în degete inele de aramă şi purta brăţări clinchetitoare. Îl îmbia cînd cu o mînă, cînd cu cealaltă.

Lui Mihaila i s-a năzărit că are în faţă o drăcoaică, atît de înfricoşătoare îi era goliciunea... Fata duhnea a vin şi a

sudoare caldă... Mihaila a sărit în sus, cu părul măciucă, a slobozit un răcnet sălbatic, a ridicat mîna asupra fetei, s-a stăpînit la vreme şi a ieşit afară.

Un amurg poleit de primăvară adumbrea în depărtările unei hudiţi tihnite. Văzduhul era îmbătător. Omătul scîrţîia sub cizmă. De după unul din turnurile sure ale cetăţii, împodobit cu un steag de tablă, se înălţa tipsia de aramă a lunii, revărsîndu-şi lucirea dalbă peste un coperiş ţuguiat. Mihaila o privi în faţă... Îl cuprinsese spaima... Clănţănea din dinţi şi-i era frig...

Uşa crîşmei scîrţîi şi umbra albă a fetei se răşchiră pe scară.

— De ce ţi-e frică ? Vino-ndărăt, puişorule.

Mihaila o luă la goană, de-i scăpărau călcîiele.

Banii s-au mîntuit degrabă. Tovarăşii l-au părăsit. Părîndu-i rău deopotrivă de cele mîncate şi băute, şi de cele văzute şi neatinse, Mihaila hoinărea prin tîrg. Să se întoarcă la taică-său, la ţară, nici nu se gîndea.

În cele din urmă, îşi aduse aminte de Steopka Odoevski, cel de seama lui, feciorul lui naşu-său, şi bătu la poarta acestuia. Slugile nu se arătară de fel primitoare. Aveau chipuri de tîlhari : „De ce urci pe scară cu căciula-n cap ?" Un slujitor i-o zvîrli cît colo. Totuşi, după ce-l tîmpinară cu ameninţări, îl lăsară să intre. Într-o tindă largă, tare încălzită, cu lăviţele acoperite cu blănuri, îl primi un copilandru frumuşel, ca un chip tăiat în turtă dulce, îmbrăcat cu cămaşă de borangic şi cu ciuboţele minunate de safian. Privindu-l cutezător în ochi, îl întrebă cu glas învăluitor :

— Ce treabă ai cu boierul ?

— Spune-i lui Stepan Semionîci că Mişka Tîrtov, prietenul dînsului, doreşte să-l vadă.

— Am să-i spun, zise copilandrul cu glas tărăgănat şi ieşi alene, scuturîndu-şi cîrlionţii mătăsoşi. Mihaila fu nevoit să aştepte. Săracii nu-s fuduli. Copilandrul se ivi iară şi-l chemă cu degetul : Pofteşte.

Mihaila intră în cămara de primire. Plin de sfială, se închină către ungherul cu icoane ascunse după o perdeluţă de şahmarand, cu horbotă de fir. Trase cu coada ochiului să vadă mai bine. Va să zică aşa trăiesc cei avuţi ! Ce de dichisuri scumpe ! Pereţii erau îmbrăcaţi în urşinic. Pe jos erau aşternute covoare şi scorţuri în felurite colori. Învelitori de urşinic se răsfăţau pe lăviţi, iar pe pervazurile ferestrelor şerveţele cusute cu mărgăritare. De-a lungul pereţilor erau cufere

și sipeturi coperite cu mătăsuri și cu urșinic. Dacă luai oricare din învelitorile acestea să-ți faci caftan sau feregea, ar fi ieșit ceva ca de vis... Între ferestre se afla un turnuleț cu ornic și pe el un fil[1] de aramă.

— Bună vremea, Mișa, rosti Steopka Odoevski, arătîndu-se în ușă. Mihaila se apropie și i se închină, atingînd covorul cu degetele. Drept răspuns, Steopka dădu din cap. Nu-l socotea drept șerb : îi întinse ca unui fecior de boier mîna jilavă. Șezi, și fii bine venit.

Se așeză, jucîndu-se cu un bețigaș. Se așeză și Mihaila. Steopka purta pe părul tăiat o tichie cusută cu nestemate. Avea sub fruntea boltită, fără sprîncene, pleoape roșii, nas strîmb și bărbia mică umbrită de un pufușor de barbă. „Pe unul ca ista îl dobori cu un stupit ; dar cît e de bogat !", cugetă Mihaila și, smerit, așa cum se cuvenea unui fecior sărman, începu să povestească ghinioanele și lipsurile care-i rodeau tinerețea.

— Stepan Semionîci, pentru numele lui dumnezeu, învață-mă pre mine, robul tău, ce să fac... Îmi vine să mă călugăresc... Sau să pun mîna pe măciucă și să ies la drumul mare... La auzul acestor cuvinte, Steopka întoarse fața către perete și ochii bulbucați îi sticliră. Mihaila se făcu că nu i-a băgat de seamă mișcarea, luînd o înfățișare ca și cum pomenise de măciucă din nerozie. Stepan Semionîci, nu mai pot să îndur sărăcia asta blestemată.

O vreme tăcură. Mihaila ofta încetișor, cum cerea cuviința. Zîmbind răutăcios, Steopka se juca, împungînd cu vîrful bețigașului fiara înaripată de pe covor.

— Ce sfat aș putea să-ți dau, Mișa ?... Un om isteț poate să facă multe, dar un nătîng ajunge ori milog, ori ocnaș... Poftim Volodka Cemodanov a luat două sate frumoase de la un megieș al său... Leonti Pustoroslev a smuls, nu demult, de la Cijov un conac strașnic, pe gîrla Moscovei.

— Am auzit și m-am minunat... Dar cum aș putea să fac o treabă ca asta ? Ce-i, glumă ?

— Alege-ți un sat și după aceea pîrăște-l pe moșierul care-l are în stăpînire. Toată lumea face așa...

— Cum adică să-l pîrăsc ?

— Uite-așa : cumpără-ți de o copeică hîrtie și cerneală de la vreun jălbar din piață și scrie o pîră...

— Ce să scriu ? Pentru ce să-l pîrăsc ?

[1] *Fil* — elefant (n. t.).

— Ești prea tînăr, Mișa, ai rămas tot neajutorat... Ca să vezi : Liovka Pustoroslev s-a dus să-l hiritisească pe Cijov de ziua lui, și mai mult a ascultat decît a băut. Cînd era nevoie spunea și el : „Da, așa-i". Odată aude pe bătrînul Cijov spunînd la masă : „Dă, doamne, zile marelui stăpîn Feodor Alexeevici ; se zice că nu mai apucă sfîrșitul postului. Ieri noapte, la Kremlin, o găină a cîntat cocoșește..." Pustoroslev, care nu-i prost, deodată a sărit în sus și a strigat : „Vorba și fapta !" [1] A luat pe toți musafirii, cu gazda în cap, și i-a dus la Despărțămîntul trebilor de taină. Zice : „Uitați, așa și așa. Cijov a spus vorbele astea de ocară pe socoteala țarului." Lui Cijov i-au răsucit mîinile și l-au urcat în dibă. Apoi, au scornit pricina cu găina care a cîntat cocoșește. Lui Pustoroslev i-au dat, pentru slujba lui credincioasă, moșia lui Cijov, iar pe Cijov l-au surghiunit pe veci în Siberia. Așa face un om isteț... Steopka își ridică ochii neclintiți, ca de pește, încleștîndu-l pe Mihaila cu privirea. Volodka Cemodanov a făcut o treabă și mai ușoară : s-a plîns că megieșul său a vrut să-l omoare, și a făgăduit diecilor a treia parte din pradă. Megieșul a fost mulțumit să dea și cămașa de pe el, numai să scape de judecăți...

După o vreme de gîndire, Mihaila spuse, învîrtindu-și căciula în mîini :

— Stepan Semionîci, nu mă pricep la judecăți.

— Dacă te pricepeai, nu te mai învățam... (Steopka rîse cu atîta înveninare, încît Mihaila se trase îndărăt, uitîndu-se la dinții lui mărunți și vătămați.) Ca să umbli pe la judecăți trebuie să fii om încercat... Altfel te pomenești că aiungi tu în dibă... Să știi, Mișa: niciodată să nu te pui cu unul puternic; să dai numai în cel slab... Văd că ai venit la mine fără frică...

— Cum adică, fără frică, Stepan Semionîci ?...

— Taci. Învață mai întîi să taci... Cu tine vorbesc prietenește ; dar cu alții știi ce se întîmplă ?... Iacă să-ți spun... Să zicem că mă plictisesc... Atuncea bat în palme... Vin slugile... „Înveseliți-mă, robi credincioși..." Te iau de mîini și te scot afară, să se joace cu tine ca mîța cu șoarecele... Pufni iarăși în rîs, dar numai cu gura ; ochii îi rămaseră neclintiți. Nu-ți fie frică : de azi dimineață o țin numai într-o șagă.

Mihaila se sculă cu băgare de seamă, vrînd să se închine și să plece. Steopka îl atinse cu vîrful bețigașului, silindu-l să se așeze.

[1] Vorba și fapta — formulă întrebuințată cu prilejul unor întîmplări grave. (n. t.).

— Iartă-mă, Stepan Semionîci, dacă din nerozie oi fi grăit vreo vorbă care nu se cuvenea.

— N-ai grăit nimic rău, dar cutezanța ta n-o îndreptățește nici cinul tău, nici locul unde te afli, nici neamul, răspunse Steopka rece și cu asprime. De iertat, să te ierte dumnezeu. Altădată să mă aștepți în tindă, iar dacă te cheamă în casă, să nu intri. Dacă te poftesc să șezi, să nu stai jos. Și în fața mea să nu te mai închini cum te-ai închinat adineaorea, ci să cazi în genunchi.

Lui Mihaila îi tremurau nările. Totuși, se stăpîni și mulțumi smerit pentru învățătură. Gazda căscă și își făcu semnul crucii.

— Trebuie să te ajut în sărăcia ta... Aș avea ceva... Știi să taci ?... Bine, fie... Văd că nu ești băiat prost... Vino mai aproape. (Steopka bătu cu toiegelul în dușumea, și Mihaila se așeză degrabă lîngă el. Gazda îl privi țintă.) Unde ai tras ? La vreun han ? Să vii să dormi la mine. Am să-ți dau burcă, caftan, nădragi, cizme, iar țoalele tale proaste să le pui deocamdată bine. Trebuie să mulțumesc o boieroaică.

— În ce chip ? întrebă Mihaila îmbujorîndu-se.

— Chiar așa — să-și potolească dracii. Fără bătaie de cap, îți umpli buzunarele de galbeni... Este aici o boieroaică mare... Șade pe cufere cu galbeni, dar o muncește diavolul... Ai înțeles, Mișka ? Dacă ești ascultător, ai noroc... Dacă umbli cu șoalda, dau poruncă să te arunce în groapa urșilor, de nu ți s-or găsi nici ciolanele. (Slobozindu-și mîinile din mîneci, Steopka bătu din palme. Intră copilandrul cel țanțoș, de mai înainte.) Feoktist, du-l pe boiernaș la baie și dă-i albituri și straie bune... Să mi-l înfățișezi la masa de seară...

14

Țarevna Sofia se întoarse ostenită de la sfînta leturghie. Fusese la două slujbe : era în postul cel mare. Nu pusese în gură decît o fărîmă de pîine neagră și puțină varză. Se așeză într-un jeț pe care tată-su îl adusese din țări străine și așeză pe genunchi o prescură, înfășurată într-o năframă lucrată cu iglița. Jețul fusese adus de curînd, la porunca ei, din Granovitaia Palata. Aflînd acest lucru țarina-văduvă, Natalia, strigase : „Țarevna o să poruncească în curînd să i se aducă și scaunul împără-

tesc în cămară". Țarina Natalia n-are decît să-și facă sînge rău.

Pătrunzînd prin cele două ferestre înguste, soarele de martie își împrăștia razele calde, scînteind în toate culorile. Cămara era curată și fără dichisuri de prisos. În cuprinsul ei plutea o mireasmă de ierburi uscate. Pereții erau albi, ca de chilie. Soba de lut ars, cu polată de jur împrejur, dogorea. Lăvițile și masa erau acoperite cu pînză. Ornicul își învîrtea încet acele împodobite cu trandafiri. Dulăpiorul cu cărți se ascundea după un văl : în postul cel mare gîndul nu se cuvine a se îndrepta către bucoavne și veselie.

Sofia își așeză pe un scăunel picioarele cu încălțări de postav și, închizînd ochii pe jumătate, se lăsă legănată într-o ațipire. Era primăvară și păcatul cel dulce rătăcea prin lume, furișîndu-se și în cămara fetelor... Postul cel mare !... S-ar fi cuvenit să tragă perdeluțele asupra ferestrelor și să stingă razele scînteietoare, dar îi era lene să se scoale, îi era lene să cheme slujnica. Îi sunau încă în gînd cîntările de străveche evlavie, dar ciuli îndată urechea, pîndind scîrțîitul treptelor. „Nu vine lumina vieții mele, nu intră păcatul ?... Ce să fac ? Am să mi-l ispășesc... Am să cutreier pe jos prin toate chinoviile cele sfinte... Numai să-l văd venind."

În cămară se lăsase o liniște adormitoare. Nu se auzea decît bătaia ornicului. Cîte lacrimi se vărsaseră aici. Cît se zbătuse Sofia între aceste ziduri... Dar, oricît ai fi strigat, oricît ți-ai fi mușcat mîinile, anii treceau și tinerețea se vestejea... Țarevna era sortită unei veșnice feciorii, comănacului celui negru... Din cămara aceasta nu purcedea decît un singur drum : cel către mînăstire. Cîte țarevne strigaseră la ceas de noapte, cu glas sălbatic, afundîndu-se în perină și smulgîndu-și părul din cap ? Nimeni nu le-a auzit, nimeni nu le-a văzut.

Cîte din ele au dus o viață fără înțeles și au adormit sub lespezile mînăstirilor ! Numele acelor năpăstuite fecioare s-au uitat. Numai una a avut noroc : ca o pasăre năucă a scăpat din temnița feciorlei, îngăduind inimii ei să iubească... Și lumina ochilor ei, Vasili Vasilievici cel frumos, cu biciușcă și cu cizme înalte, nu-i era un bărbat legiuit, ci un iubit care-i șoptea vorbe dulci, un ibovnic drăgăstos și aprins... Vai, ce cumplit păcat ! Lăsînd prescura, Sofia dădu alene din mîini, cercînd parcă să îndepărteze păcatul și zîmbi, cu ochii închiși, razelor calde ale soarelui și unor înfiorate vedenii...

Treptele scîrţîiră. Sofia tresări cu ochii aţintiţi către uşă, aşteptînd parcă să intre un duh al nimicirii, în veşminte aurite, cu aripi de foc. Buzele îi tremurară. Îşi rezemă iarăşi cotul de braţul îmbrăcat în urşinic al jeţului, lăsîndu-şi tîmpla în palmă. Inima îi zvîcnea ca într-o furtună.

Plecîndu-se sub pragul scund al uşii, Vasili Vasilievici Goliţîn păşi cu băgare de seamă înăuntru. Se opri fără a scoate o vorbă. Sofia ar fi vrut să-l cuprindă, ca un val de mare, cu trupul ei fremătător. Se prefăcu însă că aţipise : era mai cuviincios. Ţarevna era trudită de slujbă şi acum hodinea cu zîmbetul pe buze.

— Sofia, o strigă el încetişor. Se aplecă şi stîrni foşnet de şahmarand. Buzele Sofiei se deschiseră. Mustăţile lui înmiresmate îi gîdilară obrajii, buzele-i calde se apropiară şi se încleştară arzător. Sofia tresări ; o dorinţă nedesluşită îi străbătu spatele şi se topi ca un fior în şoldurile late. Ridică braţele ca să cuprindă capul lui Vasilievici, dar îl respinse :

— Dă-te la o parte... E păcat. Azi e vineri...

Deschise ochii plini de înţelegere şi se miră, ca de obicei, de frumuseţea lui. Simţi că e nerăbdător. Dădu din cap şi se îmbujoră de bucurie...

— Sofia, spuse el, jos se află Ivan Mihailovici şi Ivan Andreevici Hovanski. Au adus veşti de seamă. Du-te la ei. Sînt treburi care nu îngăduie zăbavă.

Sofia îi cuprinse mîinile, le apăsă pe sînii ei dolofani şi i le sărută. Genele ei erau înrourate de năvalnicul prisos al iubirii. Se duse la oglindă să-şi îndrepte cununiţa şi privirea îi lunecă, şăgalnică, pe chip : era urîtă, şi totuşi iubită...

— Să mergem.

Hovanski şi Ivan Mihailovici Miloslavski, unchiul ţarevnei, cu umerii obrajilor laţi, cu ochi mici, năduşit, îmbrăcat cu o blană nouă, primită în dar, roşu la faţă de mîncare prea îmbelşugată şi de tulburare, stăteau în picioare lîngă o fereastră, atingînd bolta odăii cu gugiumanele lor de samuri. Mergînd grabnic către ei, Sofia lăsă capul în jos, ca o călugăriţă. Ivan Mihailovici întinse cît putu barba şi buzele (blana şi gugiumanul pe care îl ţinea pe pîntec îl împiedicau să se apropie mai mult) şi şopti :

— Matveev a şi sosit la Troiţa [1]. (Ochii verzui ai Sofiei se măriră.) Monahii l-au întîmpinat ca pe un ţar... Pe la 12

[1] *Troiţa* — mînăstirea sfînta treime. (n. t.).

ale lui mai, are să fie la Moscova. Nepotu-meu, Petka Tolstoi, a venit adineaorea în goana goanelor, de la Troița... Zice că după slujbă, față de tot norodul, Matveev ne-a ocărît și ne-a batjocorit pre toți cei din neamul Miloslavskilor : „S-au adunat, zice, corbii pe vistieria împărătească..." Chemînd în ajutor sulițele streliților, cată să răzbească în palat... Dar una ca asta n-are să se întîmple... Am să strivesc răscoala și am să răspîndesc polcurile de streliți prin tîrguri și la hotare. Boierilor mai mari am să le rup aripile. Sărut crucea și juruiesc să-l sprijin pe țarul Petru Alexeevici. Dar cît e tînăr, să domnească mama lui, Natalia Kirilovna. N-am să mor pînă nu se face această întocmire.

Fața Sofiei se învineți. Țarevna stătea cu capul plecat ; mîinile îi atîrnau de-a lungul trupului. Doar cununița îi tremura, și părul împletit în coadă groasă se mișca între umeri. Vasili Vasilievici stătea mai de o parte, în umbră. Hovanski se uita posomorît în pămînt.

După o vreme, înălță capul :

— O să se întîmple ceva, dar nu asta... Matveev n-are să vină la Moscova...

Miloslavski urmă cu grabă, în șoaptă :

— Cel mai rău l-a suduit și ponegrit pe cneazul Vasili Vasilievici. Striga : „Vaska Golițîn vrea să pună mîna pe cununa împărătească, dar o să-și piardă capul..."

Sofia întoarse fața încet și privirea ei se întîlni cu a lui Vasili Vasilievici. Acesta zîmbi ușor. În colțul gurii i se ivise o ușoară cută de mîhnire. Sofia înțelese că viața acestui om era în cumpănă, că era în joc capul lui... Pentru această cută, Sofia ar fi prefăcut toată Moscova în cenușă... Înfrîngîndu-și tulburarea, întrebă :

— Dar streliții ce spun ?

Miloslavski clocotea. Vasili Vasilievici străbătu încet odaia, deschizînd fiecare ușă și uitîndu-se afară ; apoi se înturnă și se opri în spatele Sofiei. Tocmai începuse a cuvînta Hovanski. Nemaiputînd să se stăpînească, Sofia îi curmă vorba :

— Țarina Natalia Kirilovna e însetată de sînge... De ce oare ?... Sau nu poate să-și uite neamul prăpădit : acasă la tat-su umbla-n opinci... Știe toată lumea că, atunci cînd Matveev a luat-o de milă la el acasă, n-a venit decît cu cămașa de pe ea... Habar n-avea ce este un palat, și bea rachiu laolaltă cu țăranii. Gîtul grăsuț al Sofiei, strîns în gulerul cu mărgăritare al cămășii, se umflă de mînie, iar obrajii i se învăpăiară.

Țarina a dus un trai destul de vesel cu răposatul, și cu patriarhul Nicon a șăguit de ajuns... Știm noi... Frate-meu, Petrușa — e o ciudățenie, o minune — nu seamănă cu tata nici la chip, nici la apucături. Sofia își strînse pumnii, clinchetind inelele și își încrucișă brațele la piept... Sînt fată și mi-e rușine să vorbesc cu voi despre trebile țării... Dar dacă Natalia Kirilovna vrea sînge, are să-l aibă... Sau aveți să vă pierdeți capetele cu toții și eu am să mă arunc în fîntînă...

— Ți-e mai mare dragul să auzi asemenea vorbe, spuse Vasili Vasilievici. Cneazule Ivan Andreevici, povestește-i țarevnei ce se petrece pe la polcuri...

— Sofia Alexeevna, în afară de Stremeanîi, toate polcurile țin cu măria ta, spuse Hovanski. În fiecare zi, mulțime de streliți se adună în fața vartei [1], spărgînd geamurile cu pietre și cu ciomege și suduind de mumă pe polcovnici... Auzind aceste cuvinte, Miloslavski începu să tușească, înecîndu-se. Vasili Vasilievici clipi înfricoșat din ochi, dar Sofia nici nu se sinchisi... Pe polcovnicul Buhvostov și pe sotnicul Boborîkin, care începuseră să-i strîngă în chingi și să-i pedepsească, i-au aruncat dintr-o clopotniță strigînd : „Așa le trebuie, așa le trebuie..." Nu mai ascultă de porunci ; se adună prin mahalale, în Bielgorod și Kitai, asmut lumea prin piețe, se opresc în fața băilor și strigă : „Nu vrem ca Narîșkinii și Matveev să domnească peste noi. O să le sucim gîtul !..."

— Sînt buni de gură dar vrem și fapte din partea lor. Sofia se îndreptă din șale și își încruntă sprîncenele. Să ridice în suliți fără teamă pe vrăjmașii mei, pe Artamon Matveev, pe Iazîkov și pe Lihaciov și toată sămînța Narîșkinilor... Să răpună fără frică țîncul, puiul de cîine... Muma mea vitregă... Pîntec blestemat... Ține... Sofia își scoase repede inelele și, strîngîndu-le în pumn, i le întinse lui Hovanski. Trimite-le... Spune-le că vor avea tot ce cer... și simbrii, și pămînt, și slobozenie... Dar cînd va fi nevoie, să fie cutezători... Spune-le să strige că mă vor pe mine în scaun.

Miloslavski dădu din mîini speriat. Înfierbîntat de aceste gînduri nebunești, Hovanski își rînji dinții... Vasili Vasilievici își acoperi ochii cu palma, pentru un gînd numai de el știut. Poate că nu voia să i se vadă trufia de pe chip, cînd se rosteau acele cuvinte...

[1] *Vartă* — corp de gardă. (n. t.).

Înfulecînd la plăcinte toată primăvara, Alexaşka şi Alioşka se îngrăşaseră. O duceau cum nu se putea mai bine. Prinsese osînză şi Zaiaţ, şi se lenevise : „Am muncit destul, îmi ajunge. Acum, mai munciţi şi voi pentru mine, băieţi". Sta toată ziulica pe scara din faţă, uitîndu-se la găini şi la vrăbii, şi ronţăia alune. În toropeala lenei îl frămînta un gînd : „Dacă mă pradă băieţii ? Nu se poate să nu mă ciupească ei cît de cît."

De la o vreme, seara, cînd făceau socoteala banilor, începu să-i descoasă, să-i ia la rost, căutîndu-i prin buzunare şi în gură, ca să descopere banii ce ar fi putut fi ascunşi. Noaptea se frămînta şi se tot gîndea : „Cine umblă cu miere nu se poate să nu se lingă pe degete". Nu-i mai rămînea decît un singur mijloc : să bage frica în ei.

Într-o seară, Alexaşka şi Alioşka veniră veseli şi-i dădură banii adunaţi peste zi. Zaiaţ numără şi văzu că lipseşte o copeică... I-o furaseră ! Unde-i copeica ? Luă un băţ pregătit de dimineaţă, îl prinse pe Alexaşka de cap şi începu să-l croiască, spunînd : „O dată în Alexaşka, de două ori în Alioşka". După ce-i stropşi bine, porunci să se aducă mîncarea.

— Ca să ştiţi, grăi, înfulecînd boţul de piftie dres cu oţet şi cu piper, unul bătut, face cît doi nebătuţi... Am să scot oameni din voi. Şi, într-o zi, o să veniţi voi înşivă să-mi mulţumiţi.

Zaiaţ mai hăpăi după aceea nişte ciorbă de porc, pipote de găină fierte în miere şi aromate cu ghimber, găină cu tăiţei, friptură şi hrişcă fiartă în lapte. Apoi, punînd lingura pe masa fără învelitoare, începu să rîgîie. Obrajii puhavi îi tremurau, iar ochii aproape că nu i se mai vedeau din osînză. Îşi descheie un bumb de la nădragi şi vorbi :

— Dragi copii, să vă rugaţi lui dumnezeu pentru sufletul meu... Sînt un om milostiv... Mîncaţi, beţi şi să mă socotiţi tatăl vostru...

Alexaşka tăcea strîngînd buzele şi ocolindu-i privirea. După masă, îi spuse lui Alioşka :

— Am fugit de la tata ca să scap de bătaie. Cu atît mai vîrtos am să fug de la ăsta. De-acu, are să ne snopească mereu, porcul de cîine.

Lui Alioşka îi era teamă să plece din acea casă îndestulată. Fireşte că ar fi fost mai bine fără chelfăneală ! Dar unde să mai găseşti asemenea noroc ? Oriunde te-ai duce, ai parte de bătaie. Băiatul stătea pe cuptor şi plîngea cu faţa în pumni.

Dar de prietenul său nu putea să se despartă. A doua zi de dimineață, luînd tablalele cu plăcinte, copiii ieșiră în uliță.

Dimineața de mai era răcoroasă. Băltoacele luceau plumburiu. Din frunzișul mestecenilor adia o boare înmiresmată. Graurii fluierau cu capul înălțat către soare. Fete buiace ieșiseră în porți : n-aveau chef de muncă. Unele erau desculțe, numai în cîte o cămeșuică de pînză groasă, cu o cununiță din coajă de mesteacăn și cu cordeluțe împletite în cozi. Aruncau priviri aprinse. Pe streșini, graurii cîntau ca privighetorile, chemînd fetele în crîngurile înverzite. Frumoasă zi de primăvară !...

„Poftiți la plăcinte calde, plăcinte cu miere..."

Alexașka pufni în rîs :

— O să aștepte Zaiaț mult și bine banii de azi...

— Vai, Alexașka, asta-i hoție...

— Ești un nătărău... Ne-a plătit vreo simbrie, diavolul împielițat ? Două luni am trudit pentru el... Hai, strelitule, ia plăcinte calde cu carne de iepure, o juma de para, un firfiric perechea...

Tot mai multe neveste și codane ieșeau în fața porților. Lumea se îmbulzea la încrucișările ulițelor. O ceată de streliți trecu repede, zăngănindu-și baltagele. Mulțimea se dădu deoparte, privindu-i cu spaimă. Mergînd către podul Vsehsveatski, peste gîrla Moscovei, băieții văzură tot mai mulți streliți, tot mai multă omenire. Norodul se bulucise pe tot malul, urcîndu-se pe mormanele de bălegar, ca să vadă mai bine spre Kremlin. Turnurile cu foișoare verzi, zidurile cu metereze și turlele aurite ale bisericilor mari și mici din Kremlin se oglindeau limpede în apa lină a Moscovei.

Mulțimea fremăta. Dincolo de zidurile cetății, în casele boierilor și în palatul țarului, care își înălțau cu măreție bogatele coperișuri, se petrecea în acea liniștită zi de mai ceva care nu era a bine... Ce anume, nu se știa încă. Streliții se vînzoleau, dar nu treceau podul, păzit de două tunuri așezate cu gurile către mulțime. Se zăreau într-acolo pedestrași și călăreți, boiernași care își făceau slujba pe lîngă țar. Purtau în spate, peste caftanele albe, aripi de lebădă prinse cu arcuri de aramă. În Kremlin era puțină lume. Văzînd puzderia de oameni care veneau dinspre Balciug, boiernașii păreau că-și cam pierd semeția.

Alexașka se învîrtea ca o zvîrlugă în preajma podului. Și el și Alioșka vînduseră degrabă plăcintele și lepădaseră tablalele. Nu le mai ardea de negustorie. Priveliștea îi înfricoșa și, în același timp, le plăcea. În mulțime zbucneau strigăte cînd

într-o parte, cînd în alta. Gloatele ajunseseră la aman cu asemenea rînduială. Norodul se jeluia și amenința cu pumnii către turnurile Kremlinului. Urcîndu-se pe un morman de bălegar și scoțîndu-și cușma, un tîrgoveț bătrîn și pleșuv începu a cuvînta :

— Tot așa s-a burzuluit norodul și sub răposatul țar Alexei Mihailovici... Pîine nu era, sare nu era, banii nu mai aveau preț, vistieria aduna rublele de argint și dădea altele de aramă... Boierii sugeau ca lipitorile sîngele norodului... Și oamenii s-au rădicat, l-au dat pe Alexei Mihailovici jos de pe cal și i-au șfîșiat blana... Multe case boierești au fost prădate și arse, mulți boieri au fost uciși... S-a rocoșit la vremea aceea, în olaturile de la miazăzi, un cazac inimos, Stenka Razin... Am fi cîștigat slobozenia de atunci, norodul ar fi fost azi volnic și îndestulat... dar n-a avut cine să-l sprijine... Era neajutorat norodul, mulțimea lărmuia și atît... Și acum, oameni buni, dacă nu ne-om rădica toți într-un singur suflet, boierii au să ne scurteze de cap, au să ne înalțe în furci, au să ne stropșească...

Mulțimea îl asculta cu gura căscată... Vînzoleala și spaima sporiră dintr-o dată. Norodul nu-și dădea seama decît că Kremlinul rămăsese fără stăpîn și că se plinise vremea să clatine cetatea cea din veac. Dar cum să săvîrșească isprava ?

În altă parte, cuvînta un strelit :

— Ce tot îndelungiți ? Boierul Matveev a intrat azi dimineață în Moscova... Auzit-ați de Matveev ? Cîtă vreme boierii n-aveau minte și se sfădeau între ei la Kremlin, mai era de trăit... Dar acu a sosit un stăpîn adevărat, care are să ne strîngă de ne-or ieși ochii. Are să ne-ncarce cu dăjdii și biruri, cum nu s-a mai pomenit... Dacă nu ne-om ridica azi, mîine va fi prea tîrziu...

La asemenea vorbe, capetele erau cuprinse de amețeală ca într-un vîrtej. Mîine va fi prea tîrziu... Ochii se încrîncenau... Oglindindu-se greoi în apă, străvechi, neclintit și tainic, poleit de aurării, Kremlinul răsărea ca într-un vis... Nici un tunar nu se zărea pe ziduri, lîngă tunuri, ca și cînd toată suflarea dinlăuntru ar fi pierit. Doar găile se roteau în văzduh, deasupra turlelor...

Deodată, dincolo de pod, oamenii întraripați se dezlănțuiră în goană și strigătele lor stinse abia se auziră. Încurîndu-se pe un cal alb ca zăpada, un călăreț se ivi în mijlocul lor. Împresurîndu-l, mulțimea cerca să-l oprească, vînturîndu-și baltagele lungi cu tăișuri late. Strîngînd dîrlogii și ridicîndu-și sirepul în două picioare, călărețul zbucni din mulțime, își des-

chise pîrtie și, pierzîndu-și cușma, sări în goană pe un pod plutitor. Apa țîșni printre scînduri. Trop ! Trop ! Calul cel cu picioare subțiri își scutura vioi coama.

Miile de oameni amuțiră. O împușcătură răzleață se auzi, de pe celălalt mal : careva trăsese în călăreț. Intrînd iară în mulțime, acesta se ridică în scări ; i se încrețea pielea pe capul sur, cu păr scurt, iar chipul prelung, cu nas mare, i se învăpăiase în goană ; se înăbușea ; ochii căprii îi străluceau sub sprîncenele-i groase, parcă încondeiate cu cărbune. Oamenii îl cunoscură :

— E Tolstoi... Piotr Andreevici... Nepotul lui Miloslavski !... De-al nostru... Să ascultăm ce grăiește...

Călărețul strigă cu glas ascuțit :

— Oameni buni... Streliți... E prăpăd... Matveev și Narîșkinii l-au gîtuit adineaorea pe țareviciul Ivan... Dacă nu săriți îndată, îl gîtuie și pe Petru... Năvăliți de grabă în Kremlin, altfel are să fie prea tîrziu...

Mulțimea prinse a mîrîi, a urla și, zbuciumîndu-se deodată, se năpusti către pod. Miile de capete porniră ca într-o unduire ; calul alb al lui Tolstoi se rotea printre ele. Podul trosni și căzu de-un cap. Oamenii alergau prin apa care le venea pînă la genunchi. Tăcuți și încrîncenați, sute și sute de streliți treceau îmbrîncind lumea și croindu-și drum. Undeva bătu un clopot : dang, dang, dang ; sunetul era tot mai repede și mai tulburător. I se răspunse din alte clopotnițe ; chimvalele prinseră a se zbate și toate bisericile din Moscova își strigară chemarea...

În Kremlinul cel liniștit, strălucitor în soare, se trîntea, vuind, o fereastră după alta...

17

Vălmășindu-se în nerăbdarea lor, polcurile de streliți ajunseră la palata Granovitaia și la soborul Blagoveșteniei. Mulți streliți, ieșind din rînduri, cercau să spargă porțile ferecate ale caselor boierești sau se cățărau în turle ca să tragă clopotele. Clopotul de o mie de puzi din turla lui Ivan cel Mare vuia adînc. Prin hudițele dintre ogrăzi, printre mînăstiri și zidurile galbene ale uriașei clădiri a despărțămintelor, zăceau cei uciși, sau se tîrau, gemînd, slujitori boierești răniți. Cîțiva cai înșeuați alergau speriați de colo, colo. Oamenii îi prindeau și făceau haz ; alții răcneau și fărîmau geamurile cu pietre.

Streliţii, gloata şi un puhoi de băieţandri (printre care erau, fireşte, Alexaşka şi Alioşka) se uitau la palatul pestriţ al ţarilor, care se întindea pe o pătrime din piaţa Kremlinului. Clădiri de piatră şi de lemn, palate uriaşe, odăi scunde, ceardacuri, turnuri şi foişoare, vopsite în roş, verde şi albastru, îmbrăcate cu scînduri şi ridicate din bîrne, erau legate între ele printr-un păienjeniş de coridoare şi scări. Sute de coperişuri, ţuguiate, bulbucate, cu moţuri meşteşugite, cu feţe nenumărate, pîntecoase, ascuţite sau cu creste zimţuite ca de cocoş, străluceau în aur şi argint. Acolo sălăşluia stăpînul pămîntului, cel dintîi după dumnezeu...

Priveliştea îi cam speria. Cum să intre acolo un om de rînd, cu arma în mînă, cînd boierul îşi lasă calul la poartă şi ţopăie în noroi, cu capul gol, abia trăgînd cu coada ochiului către ferestrele ţarului ! Norodul sta şi privea. Glasul lui Ivan cel Mare se tînguia, revărsîndu-se asupra mulţimii. Şi gloata se simţi cuprinsă de spaimă. Inşi isteţi ieşiră deodată în faţa norodului :

— Oameni buni, ce-aţi rămas cu gura căscată ? Pe ţareviciul Ivan l-au gîtuit, pe ţarul Petru poate că-l ucid chiar în clipa asta. Hai, aduceţi scări şi săriţi înăuntru !

Un vuiet trecu prin mulţimea de mii de oameni. Începură a bate tobele. „Înainte, înainte !", strigară glasuri sălbatice. Vreo douăzeci de streliţi săriră peste gratii şi, trăgînd săbiile încovoiate, urcară pe scara din faţă. Bătură în uşa de aramă, împingînd-o cu umerii. „Înainte, înainte, înainte !", mugea fără istov gloata. Nişte scări găsite cine ştie unde se iviră, legănîndu-se peste capetele mulţimii. Oamenii le proptiră în ferestrele sălii de piatră şi de parmaclîcuri. Începură a urca. Strigau, clănţănind din dinţi :

— Daţi-ni-l pe Matveev ! Daţi-ni-i pe Narîşkini !...

13

— Ne ucid, ne ucid... Ce-i de făcut, Artamon Sergheevici ?...

— Mare e dumnezeu, măria ta. Mă duc să văd ce vor... Aţi chemat pe patriarh ? Să mai dea o fugă cineva după el...

— Artamon Sergheevici, ăştia-s vrăjmaşii mei... Iazîkov i-a văzut bine pe doi Miloslavski ; merg cu ei, în caftane de streliţi...

— Roagă-te lui dumnezeu, măria ta. Asta-i tot ce poate să facă o femeie...

— Vine, vine! strigă cineva din tindă.

Patriarhul Ioakim intră, bocănind cu toiagul în podeaua de stejar a încăperii. Ochii lui mînioși, adînciți în găvanele întunecate, se ațintiră către ferestruicile de sub bolți. Streliții de afară, care se urcaseră pe scări, își lipiseră fețele de geamurile colorate. Patriarhul ridică mîna uscată, amenințînd: capetele feriră înapoi.

Natalia Kirilovna veni în goană spre patriarh. Fața-i puhavă era albă, ca și legătura pe care o purta sub căciulița de vulpe neagră. Îi cuprinse mîna rece ca gheața, și, sărutîndu-i-o de cîteva ori, îngăimă:

— Scapă-ne, înalt prea sfințite, scapă-ne...

— Cumplit vălmășag, rosti cu asprime Artamon Sergheevici. Patriarhul își întoarse către el ochii holbați. Matveev își scutură barba pătrată și căruntă. S-a urzit o răzmeriță... Nici ei nu mai știu ce strigă...

Ca un chip de pe o icoană străveche, cu ochi de vultur și cu nas subțire, Matveev privea liniștit: văzuse multe în lunga-i viață și nu o dată se aflase în pragul morții. Nu mai avea decît un singur simțămînt: setea de a pune mîna pe putere. Stăpînindu-și mînia care-i tremura în pleoapele bătrîne, urmă:

— De am putea să-i scoatem din Kremlin. După aceea, ne răfuim noi cu ei...

Afară se înteţeau loviturile și larma. Ivan Kirilovici Narîșkin, fratele țarinei, cu cin de boierie, deși abia împlinise douăzeci și patru de ani, frumușel și împopoțonat, omul despre care se spunea că și-ar fi pus pe cap cununa țarului ca să încerce cum îi vine, cel pe care atît streliții cît și boierii îl urau mai cumplit decît pe diavol, trecu în vîrful picioarelor prin sală, intrînd pe o ușă și ieșind pe alta. Mustăcioara-i neagră stătea ca lipită pe chipul lui, atît de galben, de parcă în clipa aceea ar fi văzut aievea cazna care-l aștepta în ziua următoare și cumplita-i moarte pe locul de osîndă. Fluturîndu-și mînecile croite leșește, strigă:

— A venit Sofia! și se mistui pe ușă. Un pitic, mic cît un copil, trecu în urma lui, legănîndu-se pe picioarele crăcănate și plîngînd, cu scufia de măscărici în mînă. Toată fața lui împăienjenită de zbîrcituri era scăldată în lacrimi. Știa pesemne că a doua zi se va lepăda de stăpînul său.

Sofia, Vasili Vasilievici Golițîn și Hovanski intrară repede în sală. Obrajii Sofiei erau boiți aprins cu rumeneli. Țarevna îmbrăcase un beniș de șahmarand auriu, iar pe cap purta o cununiță de mărgăritare. Ducîndu-și mîinile la piept, se închină adînc în fața țarinei și a patriarhului. Natalia Kirilovna se trase

înapoi, ca din fața unui șarpe, clipind mărunt, fără a rosti o vorbă.

— Norodul s-a mîniat. Pesemne că are de ce, spuse Sofia cu glas înalt. Măria ta, s-ar cuveni să te arăți cu frații mei oamenilor... Urlă, dumnezeu știe ce... că am fi ucis copiii. Ia-i cu binișorul, făgăduiește-le hatîruri. Dintr-o clipă în alta se pot năpusti în palat...

Vorbind, dinții săi albi clănțăneau, iar ochii verzui vădeau o bucuroasă înfrigurare. Matveev făcu un pas către ea :

— Acum nu-i vreme pentru răfuieli muierești...

— Atunci, du-te domnia ta la ei...

— Sofia Alexeevna, nu mă tem de moarte...

— Nu vă sfădiți, grăi patriarhul, bătînd cu toiagul în podea. Arătați norodului copiii, pe Ivan și pe Petru...

— Nu ! strigă Natalia Kirilovna, strîngîndu-și tîmplele în palme. Nu îngădui, prea sfințite... Mi-e frică...

— Scoateți copiii la scara din față, stărui patriarhul.

19

Zăvorul ușii de aramă de la intrarea din față zăngăni. Mulțimea se apropie și se domoli, privind cu ochi lacomi. Tobele conteniră.

Ținîndu-se cu mîinile și cu picioarele de unul din stîlpii pîntecoși ai scării, Alexașka rămase atîrnat în gol. Deși își simțea inima cît un purice de frică, Alioșka se ținea după el.

Ușa se dădu în lături. Norodul zări pe țarina Natalia Kirilovna în vestmînt cernit de văduvă și cu un benișel de șahmarand auriu. Săgetată de miile de priviri ațintite asupră-i, țarina se clătină. Două brațe îi întinseră un băiețaș în caftan strîmt, înflorat. Cumpănindu-se cu anevoință, scoțînd pîntecul înainte, țarina ridică copilul și-l așeză pe parmaclîul ceardacului. Cușma lui Monomah [1] îi lunecă pe o ureche, descoperindu-i părul negru, tuns. Băiatul, cu obrajii grăsulii și cu năsucul cam teșit, întinse gîtul. Avea ochi rotunzi, ca de șoricel, și de spaimă ținea gurița închisă.

Țarina cercă să grăiască, dar rămase încremenită, cu capul pe spate. Din spatele ei, ieși Matveev. Un mîrîit surd străbătu prin mulțime... Matveev ținea de mînă alt băiețaș, mai săltat, cu fața slabă, nepăsătoare, și cu buza lăsată în jos.

— Cine v-a mințit ? începu Matveev cu glas bătrînesc, dar răsunător, arcuindu-și sprîncenele albe. Cine v-a mințit că țarul

[1] *Cușma lui Monomah* — vechea coroană a țarilor ruși (n. t.).

și țareviciul au fost gîtuiți ?... Iacă-tă : țarul Petru Alexeevici e în brațele țarinei... Viu și nevătămat... Iată-l și pe țareviciul Ivan, urmă, ridicînd pe băiețașul cel nepăsător și arătîndu-l mulțimii. Din mila lui dumnezeu, trăiesc amîndoi. (Oamenii se sfătuiră din ochi, încuviințînd : „Ei sînt. Nu-i nici o înșelăciune".)

— Streliți, întoarceți-vă în liniște pe la casele voastre... Dacă aveți vreo nevoie, dacă aveți vreo rugăminte sau vreo plîngere, trimiteți-ne jălbari...

Hovanski și Vasili Vasilievici coborîră de pe ceardac în mulțime. Punînd mîinile pe umerii streliților și ai tîrgoveților, îi rugau să se împrăștie, dar vorbeau parcă zîmbind a batjocură. Glasuri înverșunate se ridicară din mulțimea care o vreme se domolise :

— Ce are a face că trăiesc ?...

— Vedem și noi că trăiesc...

— Tot nu plecăm din Kremlin...

— Nu sîntem neghiobi... Cunoaștem noi vorbele voastre dulci...

— Pe urmă o să ne rupeți nările la casa despărțămintelor...

— Dați-ni-i pe Matveevi și pe Narîșkini...

— Îl vrem pe Ivan Kirilovici Narîșkin... A încercat cununa țarului...

— Boieri, sugători de sînge... dați-ne pe Iazîkov... pe Dolgoruki...

Glasurile se ridicau cu o îndîrjire tot mai sporită, pomenind numele boierilor pe care mulțimea nu-i avea la inimă. Natalia Kirilovna se îngălbeni iarăși, și-și cuprinse feciorul. Petru își rotea în toate părțile capul rotund. Cineva strigă rîzînd : „Ia privește, parcă ar fi un motan". Cneazul Mihail Dolgoruki, feciorul căpeteniei streliților, ferecheș și trufaș, în caftan de urșinic roș și cu blană de samuri, coborî în fugă scara, zăngănindu-și sabia și strigă către streliți, învîrtind biciușca :

— Mișeilor, să ziceți bogdaproste că tata zace bolnav ! Gloată ticăloasă ! Plecați de-aici, cîinilor, robilor !...

Streliții se traseră înapoi din fața biciuștei care șuiera în văzduh... Dar vremurile se schimbaseră. S-ar fi cuvenit să li se vorbească altfel... Mulțimea începu să gîfîie, să mîrîie, și se întinse către el :

— Nu te-a zvîrlit nimeni din clopotniță pîn-acu ?... Năpîrcă !... Pe el, băieți !...

Îl înșfăcară de lentă, i-o smulseră și-i sfîșiară caftanul de urșinic. Mihail Dolgoruki trase sabia și, apărîndu-se, urcă scara

de-a-ndaratelea. Ridicînd sulițele, streliții se luară după el. Îl înhățară. Țarina scoase un țipăt sălbatic. Trupul rășchirat al lui Dolgoruki zbură pe sus și pieri în mulțimea care îl călca în picioare, zdrumicîndu-l.

Matveev și țarina se traseră înapoi către ușă. Era însă prea tîrziu : Ovsei Rjov cu tovarășii săi se iviseră din tinda sălii de piatră.

— Dați în Matveev ! răcniră ei.

— Ucideți ! Ucideți ! urlă mulțimea.

Ovsei Rjov tăbărî de la spate asupra lui Matveev. Țarina fîlfîi din mîneci și se lipi de Artamon Sergheevici. Îmbrîncit, țareviciul Ivan căzu și izbucni în plîns. Fața rotunjoară a lui Petru se lungi, se strîmbă, și băiatul se apucă cu amîndouă mîinile de barba căruntă a lui Matveev...

— Dați-l jos, nu vă temeți, sfîșiați-l, strigară streliții, ridicînd sulițele, aruncați-ni-l nouă !

Dădură pe țarină la o parte, iar pe Petru îl zvîrliră cît colo, ca pe un pui de mîță. Trupul uriaș al lui Matveev, cu gura căscată, se ridică dintr-odată, se agăță cu cizmele de parmaclîc și căzu în sulițele proțăpite.

Streliți, norod, băiețandri, printre care erau și Alexașka și Alioșka, dădură năvală în palat și se împrăștiară prin cămările fără de număr. Țarina cu cei doi țarevici era încă în ceardac, fără simțiri. Hovanski și Golițîn intrară iarăși între cei care rămăseseră în piață, și mulțimea strigă :

— Îl vrem pe Ivan în scaun... Îi vrem pe amîndoi... O vrem pe Sofia... Așa... Așa... Vrem să cîrmuiască Sofia... Să punem un stîlp în Piața Roșie, un stîlp de pomină, pentru ca vrerea noastră să dăinuie în veci...

CAPITOLUL AL DOILEA

1

Streliții au stîrnit zurba mare. Au ucis pe boierii Ivan și Afanasi Narîșkin, frații țarinei ; pe cnejii Iuri și Mihail Dolgoruki, pe Grigori și pe Andrei Romodanovski, pe Mihail Cerkasski, pe Matveev, pe Piotr și Feodor Saltîkov, pe Iazîkov și pe alții de viță mai proastă. Și-au primit simbriile : 240 000 de

ruble şi, pe deasupra, drept hatîr, cîte zece ruble de căciulă. (S-au adunat din toate tîrgurile vasele de aur şi de argint şi s-au topit ca să se facă bani, pentru plata streliţilor.) În Piaţa Roşie s-a ridicat un stîlp, şi pe tuspatru feţele sale s-a scris numele boierilor ucişi, vinile şi nelegiuirile lor. Polcurile au cerut un ucaz prin care boierii să juruie că nicicînd nu vor mai arunca vorbe de ocară împotriva streliţilor, nu-i vor învinui nici de răzvrătire, nici de vînzare, nu-i vor pune la cazne şi nu-i vor trimete în surghiun fără temei.

După ce au mîncat şi au băut tot ce au găsit în cămările de la Kremlin, streliţii s-au împrăştiat prin mahalale, iar tîrgoveţii prin tîrg. Viaţa a luat-o iar pe vadul ei de totdeauna. Nimic nu s-a schimbat. Acelaşi mohorît amurg de veac — lipsuri, robie şi restrişti — stăruia deasupra Moscovei, deasupra tîrgurilor şi a tuturor olaturilor împrăştiate pe întinderea cea fără de hotar.

Ţăranul, cu nădragii ferfeniţă, scurma de mîntuială pămîntul, de care îi era lehamite. Tîrgoveţul se văicărea în ograda din dos de povara birurilor de neîndurat. Mica neguţătorime gemea. Boierul cu pămînt puţin scăpăta. Pămîntul se sleia : cînd holda ţi-aducea de trei ori sămînţa pusă-n brazdă, ziceai bogdaproste. Pînă şi boierii şi neguţătorii de seamă trăiau în strîmtoare. Ce-i trebuia boierului pe vremea bunicilor ca să fie privit cu cinste ? O blană şi un gugiuman de samuri. Acasă, leorpăia ciorbă de afumături, se buhăia de somn şi se ruga lui dumnezeu. Acum, ochii erau mai lacomi : boierimea, auzind şi văzînd mai multe decît în trecut, vroia să trăiască ca panii leşi, ca boierii livonieni, sau ca nemţii. Inima se învăpăiase şi ea întru aceeaşi lăcomie. Boierii se apucară să ţină cîte o sută de slugi. Ca să-i încalţe, ca să-i îmbrace în caftane cu herb, ca să hrănească toată această liotă de hămesiţi, nu mai ajungeau banii de odinioară. Li se părea o ruşine să mai locuiască în izbe de lemn. Înainte vreme un boier sau o boieroaică ieşea într-o sanie cu un cal, iar sluga stătea călare, în dosul arcului. Se mulţumeau să agaţe la ham, la hăţuri şi la opritori cozi de vulpe ca să-i pizmuiască lumea. Acum, trebuia să-şi aducă de la Danzig caretă aurită şi să înhame patru cai la ea, altfel neavînd nici un chichirez. Dar de unde să ia bani ? Era greu, tare greu. Negoţul mergea prost. La ai tăi nu puteai vinde nimic, pentru că erau despuiaţi. Peste hotare nu puteai duce nimic, pentru că n-aveai cu ce. Mările erau ale altora. Lifte de tot soiul puseseră mîna pe tot negoţul cu străinătatea. Cînd auzeai cum merge negoţul în alte ţări, de necaz, îţi venea

să te dai cu capul de pereți. Blestemată țară mai era și Rusia asta. Cînd o să se urnească din loc ?

Erau acum la Moscova doi țari, Ivan și Petru, iar peste ei o cîrmuitoare, țarevna Sofia. În locul boierilor de mai înainte, veniseră alții. Și-atît. Ce plictiseală ! Vremea se oprise în loc. Nu mai aveai ce aștepta. Lîngă stîlpul de pomină din Piața Roșie stătuse cîtăva vreme o caraulă, un strelit cu baltag lung. Acum nu se mai vedea. Oamenii aruncau în jurul stîlpului gunoaie de tot felul. Prin piețe lumea începuse iarăși să vorbească în taină și să cîrtească. Streliții se căiau : nu duseseră lupta pînă la capăt, făcuseră zarvă mare, dar fără rost. Nu cumva s-ar cuveni s-o desăvîrșească acum, cît mai e cu putință ?

Bătrînii lăudau vremurile de odinioară : altădată, viața era mai ușoară, mai îmbelșugată, mai cuviincioasă. La sate, țăranii și muierile învîrteau hora. Prin tîrguri, lumea se îngrășa de trîndăvie. De tîlhării nici pomeneală. Ah, că frumoase au fost vremurile acelea, dar cît de repede au trecut !...

În mahalaua streliților se iviră șase rascolnici [1] cărturari, oameni neînduplecați, numai pielea și osul. Și au început a grăi către streliți : „Singura voastră izbăvire e să-l alungați pe patriarhul niconian și tot sfatul boieresc care e în cîrdășie cu niconienii și cu leșii și să vă întoarceți la credința cea cu frica lui dumnezeu, la rînduiala cea veche". Rascolnicii ceteau din niște ceasloave, care li se trimeteau de pe ostrovul Solovki ; acolo se arăta ce trebuie să faci ca să scapi de „ispita" niconiană și să-ți mîntui sufletul și viața. Streliții ascultau lăcrămînd.

„Fraților, cetea dintr-un ceaslov de la Solovki Nikita Pustosveat, un bătrîn rascolnic, stînd în picioare, într-o haraba, l-am văzut pe anticrist, cu ochii mei l-am văzut. Într-o zi, fiind eu mîhnit și cugetînd la vremea cînd va să vină anticrist, îmi spuneam rugăciunile și, spunîndu-le, am ațipit, păcătosul de mine. Deodată, numai ce văd o cîmpie și o mare gloată de oameni. Lîngă mine sta careva. Îl întreb : «De ce s-a glogozit atîta suflare ?» El îmi răspunde : «Vine anticrist». Rămîi aci și nu te teme. M-am rězimat în toiagul meu, cu două coarne în vîrf, și am stătut bucuros. Deodată, văd că e adus un om despuiat ; trupul lui numai duhoare ; și era tare slut, iar pe gură, pe nas și pe urechi, îi ieșeau flăcări puturoase. În urma lui veneau țarul nostru și stăpînirea, și boierii, și ocolnicii [2], și dvorenii de sfat... M-am îngrețoșat și am stuchit spre el... Stă scris

[1] *Rascolnici* — membri ai sectei ce a luat ființă în Rusia după revizuirea cărților bisericești de către patriarhul Nicon (n. t.).

[2] *Ocolnic* — rang de boierie de la curte (n. t.).

la Evanghelie că va să vină curînd. Prea s-au prăsit scîrbavnicii și mișeii..."

Streliții știau acum ce se cuvenea să ceară. Și s-au dus la Kremlin. Ivan Andreevici Hovanski, dregătorul Despărțămîntului streliților, a sprijinit eresul. Cei șase rascolnici neînduplecați, flămînzi și însetați de trei zile, au adus în palata Granovitaia analoghioane, cruci de lemn, terfeloage și, în fața Sofiei, au batjocorit pe patriarh și pe celelalte fețe bisericești. Înfierbîntați, streliții au strigat : „Vrem credința cea veche, vrem să ne întoarcem la legea strămoșească". Alții au fost și mai cutezători : „Măria ta, e vremea să te călugărești. Ai tulburat îndeajuns țara." Nu mai rămînea decît o singură scăpare. Și Sofia i-a amenințat întru toată mînia :

— Nătîngilor, vreți să ne schimbați pe noi cu șase călugări — niște mujici fără de carte ? Dacă noi, viță de țari, nu mai putem sta aici, vom merge în alt tîrg, și de acolo vom vesti întregului norod pieirea noastră și mișelia voastră.

Streliții au priceput amenințarea Sofiei și s-au înfricoșat : „Băieți, să nu pornească oastea dvorenilor asupra Moscovei !..." Au dat înapoi. S-au arătat gata să cadă la învoială. În astă vreme, la porunca lui Vasili Vasilievici Golițîn, slugile au scos din beciuri în piață harabale întregi cu votcă și cu bere. Streliții au sărit spre ele, bezmetici de bucurie. Careva a strigat : „Ce avem noi cu credința cea veche ? Asta-i treaba popilor. Jos cu rascolnicii !" Unuia dintre ereticii cei sfrijiți i-au retezat capul pe loc, pe alți doi i-au zobit în picioare, iar ceilalți abia de au scăpat cu zile.

Blestemații de boieri au îmbătat norodul și au scăpat. Moscova zumzăia ca un stup. Fiecare cerea altceva. Nu aveau atunci o căpetenie după care să meargă ; fiecare făcea ce-i trăsnea prin minte. Mulțimea spărgea și prăda crîșmele. Prindea dieci de pe la despărțăminte și îi rupea în bucăți. Nu mai puteai să treci prin Moscova nici pe jos, nici cu rădvanul. Răzvrătiții voiau să dea năvală în casele boierești ; boierii se apărau anevoie. A fost tărăboi mare în zilele acelea. Șiruri întregi de case ardeau în flăcări. Leșuri neridicate zăceau pe uliți și prin piețe. S-a zvonit că boierii ar fi adus oști în preajma Moscovei și că ar vrea să potolească răscoala dintr-o singură lovitură... Streliții s-au dus iarăși la Kremlin, însoțiți de cete de șerbi fugari, cu jalba în proțap, cerînd să li se dea pe mînă toți boierii, pînă la unul, ca să-i judece și să se răfuiască cu ei. Galbenă de mînie, Sofia a ieșit la scara de intrare : „Vă minte lumea pe socoteala noastră. Nici prin gînd nu ne-a trecut să

adunăm oaste. Vedeți? Sărut crucea, a strigat, smulgîndu-și de la piept crucea cu adamante scînteietoare. Ne-a pîrît Matveika". Astfel, numai pipernicitul mîrzac Matveika a fost aruncat de pe scară în sulițele streliților. „Iată-l, înghițiți-l, rămîne-v-ar în gît!"

Matveika a fost sfîșiat în bucăți. Stîmpărîndu-și astfel setea, streliții au plecat și de data asta cu mîna goală... Moscova a clocotit trei zile și trei nopți. Cîrduri de stăncuțe se ridicau în înaltul cerului, înfricoșate de dangătul clopotelor. Atunci, în mintea celor mai îndîrjiți s-a născut hotărîrea: să taie răul de la rădăcină, să ucidă pe cei doi țari și pe Sofia. Dar în cea de a patra zi, dimineața, cînd s-a trezit Moscova, Kremlinul era deșert: nu mai sălășluiau acolo nici țarii, nici țarevna; fugiseră împreună cu boierii. Norodul a fost cuprins de spaimă.

Sofia s-a dus în satul Kolomenskoie și a mînat crainici în toată împrejurimea să adune oastea dvorenilor. Toată luna lui august s-a învîrtit în preajma Moscovei, prin sate și mînăstiri, jeluindu-se prin biserici, plîngîndu-se de ocara și de sminteala ce i se adusese. Ivan Andreevici Hovanski a rămas cu streliții la Moscova. Lumea s-a gîndit: ce ar fi să-l punem pe el în scaun? E om blajin, de viță veche și de credință bătrînească. Ar fi un țar potrivit pentru norodul de jos.

Nădăjduind mari hatîruri, boierii încălecau voioși. O oaste uriașă, 200 000 de oameni, se aduna lîngă Troițe-Serghievo. Dar Sofia se învîrtea mereu, ca o pasăre de pradă, în jurul Moscovei. În septembrie, un pîlc de călăreți trimeși de ea, în cap cu Steopka Odoevski, a lovit în zori de zi satul Pușkino. Cercetînd cu streliții săi satele din preajma Moscovei, Ivan Andreevici Hovanski rămăsese peste noapte pe un colnic, într-un cort. Streliții hodineau fără grijă. Prinzîndu-i adormiți, i-au hăcuit pe toți cu săbiile. Ivan Andreevici a fugit din cort dezbrăcat, numai în cămașă și izmene, trăsnind în dreapta și în stînga cu baltagul. Mihaila Tîrtov i-a sărit de pe cal drept în circă. Cetluit de șa, l-au adus în satul Vozdvijenskoie, unde Sofia își prăznuia ziua numelui. La intrarea în sat, cîțiva boieri stăteau pe lavițe în vestminte ostășești, cu coifuri și cu burci. Mihaila Tîrtov l-a lepădat din șa pe Hovanski, dezbrăcat cum era; el a căzut în genunchi pe iarbă, plîngînd de ciudă și rușine. Diacul Șaklovitîi a cetit hîrtiile în legătură cu vina lui. Ivan Andreevici a strigat cu mînie: „E o minciună! Dacă n-aș fi fost eu, de mult ați fi înotat la Moscova în sînge." Le venea greu boierilor să hotărască moartea unui om dintr-un neam atît de vechi. Vasili Vasilievici privea, alb ca varul. Atît

el cît şi Hovanski se trăgeau din neamul Ghediminovici, şi un bărbat din asemenea spiţă era judecat acum de nişte ciocoiaşi de neam prost. Văzînd această şovăire, Ivan Mihailovici Miloslavski s-a dus către călăreţi şi a vorbit în taină cu Steopka Odoevski. Acesta a străbătut satul în goana calului, pînă la cortul de mătase în care se afla ţarevna Sofia şi, tot în goană, strivind găinile şi copiii, s-a întors. „Ţarevna a poruncit să nu mai staţi la cumpănă şi să isprăviţi cu cneazul..." Vasili Vasilievici s-a depărtat cu grabă, acoperindu-şi ochii cu năframa. Cînd Mihaila Tîrtov l-a înşfăcat de păr, tîrîndu-l în colbul şleahului, Hovanski a slobozit un răcnet sălbatic. I-au tăiat capul chiar acolo, la intrarea în sat.

Streliţii au rămas fără căpetenie. Aflînd de moartea lui, s-au bulucit spăimîntaţi în Kremlin, au închis porţile, au încărcat tunurile şi s-au gătit de împresurare.

Sofia a plecat de grabă la Troiţe-Serghievo, unde se ştia apărată de ziduri puternice. Mai mare peste oaste l-a pus pe Vasili Vasilievici. Amîndouă părţile aşteptau, ameninţătoare, ca una din ele să se înfricoşeze. S-au înfricoşat streliţii, trimeţînd jeluitori la Troiţa. Şi-au mărturisit vina. Acesta a fost sfîrşitul slobozeniei lor. Stîlpul din Piaţa Roşie a fost îndepărtat. Hrisovul de slobozire a fost dat deoparte. Dregător al Despărţămîntului streliţilor a fost numit Şaklovitîi, care cunoştea meşteşugul răfuielilor fără zăbavă. Multe polcuri au fost împrăştiate prin tîrguri. Oamenii s-au îmblînzit ca mieluşeii. O linişte de deznădejde s-a revărsat iarăşi asupra Moscovei şi asupra întregii ţări. Şi anii s-au scurs.

2

Era pe înserate. Alexaşka alerga pe uliţă, de-a lungul zaplazurilor. Inima îi zvîcnea tare şi năduşeala îi înceţoşa ochii O casă cuprinsă de flăcări lumina mohorît din depărtare băltoacele din făgaşe. La vreo douăzeci de paşi în urma lui, gonea Danila Menşikov. De data aceasta, în loc de bici, ţinea în mînă un cuţit încovoiat. „Stăi !", striga Danila năprasnic. „Te ucid !" Alioşka rămăsese de mult în urmă şi se căţărase într-un copac.

Alexaşka nu-l mai văzuse pe taică-său de un an şi mai bine, şi acum se trezise deodată nas în nas cu el, în dreptul unei crîşme prădate, care ardea în flăcări. Danila se luase numaidecît după fecioru-su. În toată vremea asta, Alexaşka şi

Alioşka răbdaseră destul de foame, dar duseseră o viaţă plină de veselie. Cei doi băietani erau bine cunoscuţi prin mahalale şi găzduiţi cu voie bună peste noapte. Vara rătăceau prin împrejurimile Moscovei, prin crînguri şi viroage. Prindeau păsări cîntătoare şi le vindeau la neguţători. Furau poame şi zarzavaturi de prin grădini. Se tot gîndeau să prindă şi să îmblînzească un urs, dar fiarele nu prea voiau să cadă în mîna lor. Pescuiau cu undiţele.

Într-o zi, aruncînd undiţa în apa domoală şi străvezie a Iauzei, care iese din codrii cei nepătrunşi ai ţinutului Ostrovul Cerbilor, văzură pe malul celălalt un băiat care şedea cu bărbia sprijinită în palmă. Era îmbrăcat ciudat : purta colţuni albi şi un strai de croială străină, cu răsfrînturi roşii şi cu bumbi de argint. Nu departe de el, pe un dîmb, în dosul unui pîlc de tei cu cununi bogate, se înălţau coperişurile ţuguiate ale palatului Preobrajenski. Odinioară palatul se vedea în întregime şi se oglindea în apă, falnic şi îmbielşugat în culori. Acum însă era năpădit de lăstăriş şi lăsat în paragină.

Cîteva femei alergau în preajma porţii şi pe pajişte, strigînd pe cineva : îl căutau, pesemne, pe băiat. Acesta însă nici nu se sinchisea, stînd îmbufnat în dosul unor brusturi. Scuipînd uşurel pe viermele de momeală, Alexaşka strigă peste gîrlă :

— Ia nu ne mai speria peştii... Bagă de seamă, acu ne scoatem nădragii, trecem dincolo şi-ţi arătăm noi...

Băiatul zîmbi. Alexaşka îl întrebă :

— Al cui eşti, băiatule ?...

— Cînd am să poruncesc să-ţi taie capul, răspunse acela cu glas adînc, ai să afli...

Alioşka îi şopti numaidecît lui Alexaşka :

— Ce te faci ? E ţarul ! Apoi, lepădă undiţa gata s-o zbughească. În ochii albaştri ai lui Alexaşka prinse a licări o luminiţă zglobie :

— Stăi. Avem vreme să fugim. Aruncă apoi undiţa în apă şi se uită rîzînd la băiat. Nu mai putem de frică că ne tai tu capul. Ce mai stai ? Te caută...

— Mă ascund de femei.

— Nu cumva eşti ţarul nostru ?

Băiatul nu răspunse numaidecît. Era pesemne mirat că i se vorbea cu îndrăzneală.

— Da, ţarul. Dar ce te priveşte ?

— Cum adică ?... Ai face bine să ne aduci nişte turtă dulce. Petru se uită ţintă la Alexaşka, fără a zîmbi. Zău aşa, trage o fugă şi adu-ne. Am să-ţi arăt o pehlivănie. Alexaşka îşi scoase

tichia și trase din căptușeală un ac de cusut. Vezi ? E un ac... Dacă vrei, îl trec cu ață prin obraz și nu pățesc nimic...

— Minți ! zise Petru.

— Pe crucea mea. Dacă vrei, mă închin cu piciorul. Alexașka se așeză repede, își luă piciorul desculț în mînă și făcu semnul crucii. Petru se miră și mai mult.

— Ai vrea tu ca un țar să-ți aducă turtă dulce ! mormăi el. Dacă-ți dau bani, treci acul ?

— Pentru un ban de argint, îl trec de trei ori și nu pățesc nimic.

— Minți ! Ademenit, Petru clipi din ochi. Se ridică puțin, se uită peste brusturi către palat, unde femeile se vînzoleau mereu, chemîndu-l, și porni în fugă, către punte, ca să vină pe malul cestălalt.

Trecînd puntea, se opri la trei pași de Alexașka. Niște lăcuste albăstrii țîrîiau pe deasupra apei în care se oglindeau nourii și o salcie pletoasă, despicată de trăsnet. Stînd sub salcie, Alexașka îi arătă pehlivănia : trecu de trei ori prin obraz un ac cu ață neagră și nu i se întîmplă nimic : nu curse nici o picătură de sînge ; doar trei pete mici de tot se vedeau pe obraz. Petru îl privea cu ochi de buhă.

— Dă-mi acul, spuse nerăbdător.

— Dar banii ?

— Na-ți-i...

Alexașka prinse din zbor rubla ce-i fusese aruncată. Luînd acul, Petru se apucă să și-l treacă prin obraz. Își găuri pielea, trecu acul și izbucni în rîs, dîndu-și capul cîrlionțat pe spate :

— N-am făcut-o mai prost decît tine ! Apoi, uitînd de băieți, porni în goană spre palat, pesemne ca să-i învețe pe boieri cum să treacă acul prin obraz.

Rubla era nouă. Pe o parte avea un zgripțor cu două capete, pe alta chipul Sofiei. De cînd erau ei pe lume, Alexașka și Alioșka nu cîștigaseră atît. Din ziua aceea, își luară obiceiul să vină mereu la Iauza, dar pe Petru nu-l mai văzură decît de departe. Uneori se plimba pe un cal pitic și după el mergeau călări niște dascăli grași ; alte dăți mergea cu o tobă în fruntea unei cete de copii, îmbrăcați în surtuce nemțești și cu puști în mîini, iar dascălii se frămîntau în jurul lui, dînd din mîini.

— Se ține de năzbîtii, spunea Alexașka, stînd sub salcia despicată.

Către sfîrșitul verii izbutiră, în sfîrșit, să cumpere pe un poltinic, de la niște țigani, un pui de urs ghebos și slăbănog.

Alioşka îl ducea de belciug. Tovarăşul său cînta, juca şi se lua la trîntă cu ursul. Dar veni toamna. Din pricina ploilor, ulițele şi piețele Moscovei se umplură de glod, care îți ajungea pînă la genunchi. Nu mai aveau unde să joace. În case nu-i primea nimeni cu dihania. Şi apoi, ursul mînca aît de mult, încît tot cîştigul se ducea pe el. Afară de asta, era gata să amorţească pînă în primăvară. Fură nevoiți să-l vîndă în pagubă. Iarna, îmbrăcîndu-se cît mai zdrenţăros, Alioşka se apucă de cerşit. Alexaşka, despuiat pînă la brîu, stătea în ger, pe lîngă biserici şi, prefăcîndu-se mut, damblagiu şi nătîng, cîştigă multe parale. De ce să-l mînie pe dumnezeu, n-au dus-o prost toată iarna aceea.

Pe urmă, pămîntul se zbici iară, crîngurile înverziră şi păsărelele prinseră să ciripească. Nu mai ştiau unde le e capul de atîtea treburi : în zori prindeau peşte într-o gîrlă învăluită de neguri, ziua rătăceau prin bazare, seara se duceau în crîng ca să pună laţuri pentru păsări. De cîteva ori i se spusese lui Alexaşka : „Bagă de seamă, taică-tu te caută de mult prin Moscova, zice că te omoară". Drept răspuns, Alexaşka scuipa printre dinţi la trei stînjeni. Şi acum dăduse de el deodată, pe negîndite...

Băiatul străbătuse în fugă toată uliţa Basmannaia şi abia mai putea să răsufle. Nu se mai uita înapoi ; auzea din ce în ce mai aproape tropot de ciubote grele şi răsuflarea şuierătoare a lui Danila. S-a isprăvit cu el ! „Ajutor !", strigă băiatul cu glas subţire.

În clipa aceea, o carîtă înaltă ieşi, legănîndu-se, dintr-o ulicioară şi coti în Razguleai, prin dreptul unei crîşme vestite. Doi cai, înhămaţi unul în spatele altuia, alergeau în trap întins. Pe calul din faţă stătea un neamţ în colţuni şi cu o pălărie cu margini late. Alexaşka fugi îndată spre roţile dinapoi, se agăţă de osie, apoi se căţără pe scara din spatele carîtei. Văzînd aceasta, Danila urlă : „Stăi !..." Dar neamţul îl plesni cu biciul şi Danila căzu în noroi, suduind şi înecîndu-se de mînie. Carîta se depărtă.

Stînd pe scară, Alexaşka îşi trăgea sufletul. Trebuia să fugă cît mai repede de locul acela. Dincolo de porţile Pokrovskie, carîta coti pe un drum neted, merse mai repede şi, puţin după aceea, se apropie de nişte uluci înalte. Un străin se desprinse de poartă şi întrebă ceva. Un cap ca de popă, cu păr lung, dar cu faţa rasă, se iţi pe geam... „Franz Lefort", răspunse capul. Poarta se deschise şi Alexaşka intră în Kukui, aşezarea nemţească. Roţile scîrţîiau pe nisip. Ferestrele caselor mici arun-

cau o lumină blîndă asupra zidurilor scunde, asupra pomilor tunşi şi a globurilor de sticlă puse în vîrful unor beţe, de-a lungul drumeagurilor presărate cu nisip. Flori albe răspîndeau o mireasmă îmbătătoare în grădiniţele din faţa caselor. Nemţii stăteau ici-colo, pe laviţe şi pe scări, cu tichii împletite din lînă şi cu lulele lungi în mînă. „Mamă, doamne, ce curat trăiesc oamenii pe aici", se gîndi Alexaşka, rotindu-şi ochii din spatele caritei. Văzu nişte luminiţe. Trecu prin faţa unui iaz cu malurile săpate drept, pe ale cărui margini erau aşezaţi nişte copăcei rotunzi, în hîrdaie verzi ; printre copaci ardeau felinare, luminînd loţcile, în care se plimbau, chicotind şi cîntînd, cîteva femei cu mîinile goale pînă la cot, cu pieptul descoperit, cu nişte pălării cu pene şi cu fustele de deasupra sumese, ca să nu se mototolească. Fete şi băieţi dănţuiau, perechi-perechi, tot acolo, lîngă o moară de vînt, în faţa uşii luminate a unei crîşme.

Peste tot locul se vedeau muşchetari nemţi. În Kremlin erau întunecaţi şi tăcuţi, dar aici umblau liniştiţi, cu straiele descheiate, fără arme, ţinîndu-se de braţ cîte doi, cîntînd şi rîzînd cu hohote. Totul era paşnic şi prietenos, ca şi cum n-ai fi fost pe pămînt. Îţi venea să te freci la ochi...

Intrară, dintr-o dată, într-o curte mare. În mijlocul ei, apa ţîşnea dintr-un havuz rotund. În fund, se vedea o casă cărămizie, cu stîlpi albi în faţă. Carîta se opri. Omul cu păr lung coborî şi-l văzu pe băiatul care sărise de pe scară.

— Cine eşti ? De unde ai venit ? Ce cauţi aici ? îl întrebă, rostind cuvintele în chip caraghios. Răspunde, băiatule. Nu eşti vreun hoţ, cumva ?

— Eu, hoţ ? Dacă sînt hoţ, să mă omori în bătaie, zise Alexaşka, privindu-i cu vioiciune faţa rasă, nasul cîrn şi gura mică, zîmbitoare. N-ai văzut pe Razgulеai, cum fugea tata după mine, cu un cuţit în mînă ?

— A, da, l-am văzut... şi mi-a venit să rîd : o namilă fugea după un prichindel...

— Are să mă ucidă... Ia-mă în slujbă la matale... Ia-mă, unchiule...

— În slujbă ? Ce ştii să faci ?

— Orice. Înainte de toate, ştiu să cînt în fel şi chip... Ştiu să cînt din surlă, din fluier, din linguri. Ştiu să fac oamenii să rîdă. De cîte ori s-a prăpădit lumea de rîs, ascultîndu-mă. Ştiu să şi joc. Pot să joc din zori şi pînă în zori şi nu obosesc. Orice-mi ceri, ştiu...

Franz Lefort îl luă de bărbia ascuţită. Se vedea că îi place.

— Ești un băiat isteț... Să iei niște săpun și să te speli — ești tare murdar... După aceea, am să-ți dau haine... Te iau la mine... Dar dacă ai să șterpelești ceva...

— Nu mă țin eu d-astea, că doar nu-s prost, spuse băiatul cu atîta încredințare, încît Franz Lefort nu se mai îndoi. După ce-i porunci rîndașului ceva în ceea ce-l privea pe Alexașka, se îndreptă spre casă fluierînd, răsucindu-și călcîiele și parcă dănțuind, pesemne din pricină că în apropiere, pe iaz, se auzeau cîntecele și chicotele ațîțătoare ale nemțoaicelor.

3

— Ajunge, Nikita Moiseevici, să nu-l doară capul de atîta buchiseală...

Abia rostise Natalia Kirilovna aceste vorbe, că Petru se și întrerupse, la jumătatea cuvîntului, din cetania Faptelor Apostolilor și, închinîndu-se grăbit cu degetele pline de cerneală, nu mai așteptă ca Nikita Moiseevici Zotov, dascălul și unchiul lui, să se plece adînc în fața-i, potrivit rînduielii. După ce sărută mîna maică-si, care se ridicase fără vlagă, spre a-l opri măcar pentru cîteva clipe, o luă cu pași greoi, duduind pe podea și pe treptele scîrțîitoare ale nenumăratelor încăperi și scări, speriind, prin cotloanele întunecoase ale palatului Preobrajenski, bătrînele oploșite pe lîngă țarină.

— Ia-ți tichia, ia-ți tichia, o să te ardă soarele ! îi strigă din urmă țarina cu glas slab.

Nikita Zotov sta înaintea ei smerit și drept, ca la biserică, curat, pieptănat, cu cizme noi în picioare și îmbrăcat cu un anteriu de șiac, al cărui guler se înălța mai sus de creștet. Chipul îi era frumos, cu buze moi și cu o barbă creață, dată pe spate, în semn de cuviință. Dascălul era un om de treabă, nici vorbă. Dacă-i cereai să se arunce în foc, se arunca. Era credincios ca un cîine, dar prea moale și cam flușturatic. Băiatul cel nărăvaș ar fi avut nevoie de o mînă mai tare.

— Nikita Moiseevici, ar trebui să citești cu el mai multe scrieri bisericești. Așa cum e, nici nu seamănă a țar... Mîine, poimîine, va trebui să-l însurăm... N-a învățat pînă acum nici să meargă cum trebuie : fuge ca un copil de oameni proști... Poftim, uită-te la el...

Țarina privi pe fereastră și bătu din palme. Petru alerga prin curte, poticnindu-se de grăbit ce era. Niște băietani, feciorii slugilor de la palat, se țineau după el cu flinte și baltage cu

cozi lungi în mîini. Cîțiva țărani, cu pălării nemțești mari, care fuseseră aduși din sat, stăteau pe valul de pămînt, un fel de cetățuie durată în fața palatului, pentru joaca țărișorului. Țăranii aveau poruncă să țină în gură lulele cu tutun. Privind speriați la țarul care fugea săltăreț, ei uitaseră ce trebuiau să facă. Petru striga la ei mînios, cu glas de cocoș. Natalia Kirilovna simți c-o trec fiorii, văzînd ochii rotunzi, încrîncenați, ai lui Petru. Acesta se cățără pe creasta valului și lovi, supărat, de cîteva ori cu flinta, pe unul din țărani, care-și trăgea capul între umeri.

— Dacă nu faci cum vrea el, te ucide, murmură Natalia Kirilovna. Cui i-o fi semănînd așa iute ?

Jocul începu din nou. Aliniind lunganii cu baltage, Petru se mînie iară, din pricină că nu-l înțelegeau. Mare poznă : înfierbîntîndu-se, el vorbea repede, nedeslușit, se îneca, vrînd parcă să rostească mai multe cuvinte decît avea pe limbă.

— De ce o fi scuturînd așa din cap ? zise Natalia Kirilovna, privindu-și îngrijorată feciorul. Dar îndată își astupă urechile. Țăranii din cetățuie scoaseră un tun de stejar, care se încărca — din porunca țarinei — cît se poate mai ușor, cu napi opăriți sau cu mere, și traseră. Îndată după aceea, ei ridicară mîinile, arătînd că se dau prinși.

— Nu se poate să vă lăsați ! Trebuie să vă bateți ! strigă Petru, rotindu-și ochii și scuturînd din cap. Luați-o de la început ! De la început !...

— Nikita Moiseevici, închide fereastra. Prea-i mare larma. Mă doare capul, zise țarina.

Fereastra cu geamuri colorate fu închisă. Natalia Kirilovna lăsă capul în jos, depănînd încetișor mătăniile de la Muntele Athos, niște scoici sfințite. O cuprinse mîhnirea. În anii din urmă Natalia Kirilovna îmbătrînise de supărări și de atîta plîns. Din frumusețea ei de odinioară nu mai rămăseseră decît sprîncenele și ochii negri, altădată atît de învăpăiați. Se îmbrăca mereu în straie cernite și-și acoperea părul cu un zobon negru. Tot așa trăise pe vremuri la Uglici [1], țarina Maria Nagaia cu nefericitul Dmitri... N-o pîndi-o și pe ea o năpastă asemănătoare ?... Sofia nu visează decît să se mărite cu Golițîn și să se urce în scaun. Chiar poruncise unor meșteri nemți să-i facă o cunună.

[1] *Uglici* — localitate unde, în 1591, a fost asasinat, din ordinul lui Boris Godunov, țareviciul Dmitri, fiul țarului Feodor Ioanovici, de la cea de-a șaptea soție a lui, Maria Nagaia (n. t.).

În palatul Preobrajenski era linişte. Slujitorii alergau în vîrful picioarelor, iar doicile şi dădacele bătrîne vorbeau în şoaptă, prin unghere. Ţarul, cu toate că era tînăr, nu suferea bătrînele. Cînd vedea vreo dădacă strecurîndu-se cu rochia pătată de ceară de-a lungul vreunui perete, striga la ea cu atîta încrîncenare, încît biata femeie de-abia mai avea puterea să se ducă pînă la cămara ei.

Boierii nu veneau pe aici ; nu era nici o cinste pentru ei şi de nici un folos. Toată lumea se îmbulzea la Kremlin, mai aproape de soare. Ca să se înlăture totuşi orice necuviinţă, Sofia poruncise ca pe lîngă curtea ţarului Petru să se afle patru boieri : cneazul Mihail Alegukovici Cerkasski, cneazul Lîkov, cneazul Troekurov şi cneazul Boris Alexeevici Goliţîn. Dar ce sprijin puteai oare avea de la ei ? Descălecau alene în faţa palatului, sărutau mîna ţarinei, se aşezau şi oftau în tăcere. Nu prea găseau ce să vorbească unei ţarine date de o parte. Cînd intra Petru în cămară, boierii se închinau unui ţar care nu domnea, îl întrebau de împărăteasca lui sănătate, pe urmă oftau din nou, clătinînd din cap : ţarul prea era zburdalnic, avea obrazul zgîriat, iar mîinile numai răni. Aşa ceva nu era cuviincios.

— Nikita Moiseevici, vorbi ţarina, aud că la Mîtişci este o femeie, pe nume Vorobiha, care ghiceşte în drojdie de cvas. Se zice că tot ce spune se împlineşte. Ce ar fi să trimit după ea ? !... Dar mi-e teamă... să nu-mi spună ceva rău...

— Măria ta, ce lucru rău ar putea să-ţi spună o ticăloasă ca Vorobiha ? răspunse Zotov cu un glas plăcut şi tărăgănat. Dacă s-ar întîmpla una ca asta, am sfîrteca-o în bucăţi...

Natalia Kirilovna făcu un semn din deget. Zotov se apropie repede de ea, călcînd încet cu cizmele moi.

— Moiseici... o văduvă de strelit a adus adineaorea la cuhne un ciur cu poame şi a spus că Sofia a strigat deunăzi la palat de a auzit toată lumea : „Păcat că streliţii n-au sugrumat atunci şi puiul de lup şi lupoaica..."

Buzele Nataliei Kirilovna tresăriră, guşa ascunsă sub zobonul negru îi tremură, şi ochii ei mari se umplură de lacrimi.

Ce să-i răspundă ? Cum s-o mîngîie ? Toată lumea ştie că Sofia are sub mînă polcurile de streliţi, că toată oştimea dvorenilor ţine cu ea, pe cînd Petru n-are decît treizeci de vlăjgani proşti şi un tun de lemn, care se încarcă cu napi... Nikita Zotov dădu mîinile în lături şi-şi răsturnă capul pe spate, atingînd cu ceafa gulerul aspru al anteriului...

— Trimete după Vorobiha, şopti ţarina, să vină să-mi ghicească. Altfel, mi-e şi mai mare frica...

Lungă, plictisitoare era ziua de vară. Cîţiva nouri albi pluteau şi parcă nu pluteau pe deasupra Iauzei. Zăpuşeală. Muşte. Prin pîcla văzduhului se zăreau livezile vesele, sumedenia de turle ale bisericilor din Moscova şi crestele turnurilor Kremlinului. Mai încoace, se înălţa săgeata bisericii nemţeşti şi morile de vînt din Kukui. Găinile cotcodăceau slab, adormitor. Din cuhne răzbea zvon de cuţite.

Pe vremea lui Alexei Mihailovici, la palatul Preobrajenski răsunau rîsete şi larmă, se îmbulzeau oaspeţii, nechezau caii. O ţineau într-o petrecere : vînătoare, goană după urşi, alergări de cai. Acum, pînă şi drumeagul de la porţile de piatră pînă la palat era năpădit de buruieni. Nu-ţi mai rămînea decît să stai şi să depeni mătăniile pe degete.

Un bulgăraş se izbi de geam. Zotov deschise fereastra. Stînd sub un tei, plin de praf şi de ţărînă, asudat ca un pui de ţăran, Petru striga :

— Nikita, scrie un ucaz... Ţăranii mei nu-s buni de nimic ; îs bătrîni şi proşti... Scrie repede !

— Ce să scriu în ucaz, măria ta ? întrebă Nikita.

— Am nevoie de o sută de băieţi, tineri şi voinici... Hai mai repede...

— Să scriu pentru ce ai nevoie de băieţi ?

— Pentru jocuri ostăşeşti... Să-mi mai trimeată şi nişte puşti bune şi pulbere. Şi două tunuri de tuci, să trag cu ele... Hai mai repede... Îl iscălesc şi-l trimet cu un olăcar...

Dînd la o parte o creangă de tei, ţarina se aplecă pe fereastră, în afară :

— Petenka, dragă, te-ai războit destul... Mai hodineşte-te puţin, mai stai şi lîngă mine...

— N-am timp, măicuţo, mai tîrziu...

Şi o luă la fugă. Ţarina îl însoţi cu privirea, oftînd din adînc. Făcîndu-şi semnul crucii, Zotov scoase din buzunar o pană de gîscă, un briceag, şi, după ce ascuţi cu grijă pana, o încercă pe unghie. Se mai închină o dată trăgîndu-şi mîneca în sus, rosti o rugă şi începu să scrie cu slove oleacă aplecate : „Prin mila lui dumnezeu, noi, prea luminatul şi prea măritul stăpînitor, ţar şi mare cneaz, Petru Alexeevici, avtocrat a toată Rusia Mare, Mică şi Albă..."

Plictisită, ţarina începu să răsfoiască un caiet al lui Petruşa, un maculator de socoteli, plin cu pete de cerneală, scris în lung şi în lat, cu slove scîlciate : „Pildă de adunare... Am o datorie mare şi bani mai puţini decît datoria aceea şi trebuie să scad ca să văd cît mai am de plătit. Se face astfel : datoria se scrie

sus, iar banii sub ea și fiecare țifră de jos se scade din cea de sus. De pildă : unu din doi, rămîne unu. Doi se scrie sus, iar unu sub el, sub unu se trage o linie, iar sub linie cisla care rămîne, adică rămășița..."

Țarina căscă ; îi era parcă foame și parcă mai dorea ceva...

— Nikita Moiseevici, am uitat : am mîncat după ce m-am trezit ?

— Măria ta, Natalia Kirilovna, răspunse Zotov, punînd la o parte pana, ridicîndu-se și închinîndu-se, după ce ai mîncat de prînz, ai binevoit să te hodinești, iar după ce te-ai trezit, ai mîncat iară. Ți s-au adus fragi cu smîntînă, fiertură de pere și miere mînăstirească...

— Ai dreptate... Mai e puțin, și mergem la vecernie...

Țarina se ridică alene și se îndreptă spre iatac. Acolo, la lumina candelelor — fereastra era astupată — niște iazme bătrîne ședeau de-a lungul pereților, pe sipetele acoperite, ciorovăindu-se în șoaptă pentru cine știe ce zavistii trecute. Sculîndu-se toate odată, ca niște momîi fără oase, se închinară înaintea țarinei. Aceasta se așeză sub icoane, pe un jilț venețian, cu spătar înalt. O pitică, cu urdori la ochi, se iți de după crivat, smiorcăindu-se ca un prunc, și se covrigă la picioarele țarinei : o obidiseră zgripțuroaicele.

— Hai, năroadelor, spuneți-mi ce ați visat, întrebă Natalia Kirilovna. N-ați văzut cumva în vis vreun inorog ?

Vestind ceasul înserării, clopotul din paraclisul palatului bătu adînc. Boiernașii de neam mai prost și cu pămînt puțin — dați ca stolnici de Sofia la curtea lui Petru — se iviră în tinde și pe scări, legănîndu-se somnoroși și frecîndu-și ochii umflați. Printre ei se afla și Vasili Volkov : tătîne-său se ploconise în stînga și-n dreapta și dobîndise, în sfîrșit, această cinste pentru feciorul său. Vasili ducea o viață sătulă și ușoară și avea o simbrie de șaizeci de ruble pe an. Dar era mare plictiseală. Stolnicii dormeau aproape toată ziua.

Clopotul chema la vecernie. Țarul nu era însă de găsit nicăirea. Stolnicii se duseră să-l caute prin ogradă, prin livezi, în zăvoiul de lîngă gîrlă. Țarina le trimese în ajutor vreo douăzeci de doici, mai gureșe. Scotociră peste tot, dar nu-l găsiră. Dumnezeule, nu cumva s-a înecat ? Toropeala stolnicilor pieri ca prin farmec. Încălecară pe deșelate și se împrăștiară care încotro, strigînd și chemînd, pe cîmpul peste care începuse să pogoare noaptea. Cei de la palat erau buimaci. Bătrînele începură să șoșotească prin unghere : „E mîna ei, a Sonkăi... Adineaorea un om dădea tîrcoale pe lîngă palat... Avea un junghei

în ciubotă... L-a tăiat, l-a tăiat pe țarul, pe binefăcătorul nostru..."

Auzind șoaptele acestea spăimoase, Natalia Kirilovna ieși înnebunită pe scară.

De pe cîmpul întunecat adia iz de fum ; prin viroagele umede, cîrsteii își chemau soațele. O stea miji în depărtare, deasupra codrului Sokolniki, licărind ca un adamant apos. Străpunsă de un dor săgetător, Natalia Kirilovna strigă, frîngîndu-și mîinile :

— Petenka, băiețașul meu !

.

Gonind călare pe malul gîrlei, Vasili Volkov dădu peste un foc făcut de niște pescari. Aceștia săriră în sus speriați, și ceaunul cu ghiborți se răsturnă în foc. Volkov întrebă, cu răsuflarea tăiată :

— Oameni buni, nu l-ați văzut cumva pe țar ?

— Nu era măria sa în lotcă, adineaorea ?... Bag seama că a luat-o drept spre Kukui... Căutați-l la nemți...

Poarta așezării nemțești nu se închisese încă. Volkov intră în goana calului, luînd-o spre locul unde se zăreau strînși o mulțime de nemți. Văzu de pe cal pe țar și lîngă el un bărbat de statură mijlocie, cu părul lung și cu poalele straiului scurt, date în lături, ca aripile unui curcan. Avea într-o mînă pălăria, în alta un bețigaș, și vorbea cu țarul rîzînd nestingherit, porcul de cîine. Petru îl asculta, rozîndu-și unghiile. Nemții nu se arătau de loc stînjeniți, mișeii ! Volkov sări de pe cal, se strecură prin mulțime și îngenunche înaintea țarului :

— Binefăcătorule, măria sa țarina e tare speriată. Nu știe ce s-a întîmplat... Vino înapoi, trebuie să mergi la vecernie...

Petru își plecă nerăbdător capul pe umăr :

— Nu vreau... Cară-te de-aici... și, pentru că Volkov urma să-l privească stăruitor în ochi, din genunchi, țarul se aprinse de o mînie turbată și-l lovi cu piciorul. Pleacă, slugoiule !

Volkov se închină adînc și, mohorît, fără să se uite la cei care pufniseră în rîs, porni la trap mărunt, s-o vestească pe țarină. Crîșmarul Hans Mons, un neamț prietenos, cu gușă trandafirie, cu jiletcă, cu tichie de lînă și pantofi cusuți cu înflorituri, care ieșise din prăvălia sa ca să îl vadă pe tînărul țar, scoase din gură luleaua de porțelan :

— Maiestate, socot că vă simțiți mai bine la noi decît acasă. Aici e mai vesel...

Nemţii care stăteau în jurul lor scoaseră şi ei lulelele din gură, dădură din cap şi întăriră cu zîmbete prietenoase :

— Da, la noi e mai vesel...

Apoi veniră mai aproape, să asculte cele ce spunea Franz Lefort, bărbat dichisit, cu peruca bogat cîrlionţată, ţarului cel năltărog, cu gît lung de copil. Petru îl întîlnise pe Iauza. Ţarul se afla într-o luntre grea ; slugile lopătau neîndemînatic, zăngănind din strapazane. Petru şedea în faţă, cu picioarele sub el. Luminate de asfinţitul soarelui se apropiau încet coperişuri de ţiglă, săgeţi ascuţite de pe case, vîrfuri de copaci tunşi, mori de vînt, hulubării. O muzică ciudată se auzea din Kukui. Vedea parcă aievea un oraş dintr-o ţară ca din basmele pe care i le povesteau dădacele cînd era mic.

Un bărbat îmbrăcat cu strai de urşinic, ridicat într-o parte de spadă, purtînd pălărie neagră, cu marginile răsfrînte în trei părţi, căpitanul Franz Lefort, se ivise lîngă apă, pe un dîmb. Petru îl văzuse la Kremlin, cînd erau primiţi solii străini. Depărtînd de trup mîna stîngă, în care ţinea bastonul, Lefort îşi scosese pălăria, făcuse un pas înapoi şi se înclinase ; cîrlionţii perucii sale sure îi acoperiseră faţa. Apoi, el se îndreptase sprinten şi, zîmbind cu colţurile ridicate ale gurii, rostise într-o rusească stîlcită :

— Aştept porunca maiestăţii voastre...

Petru îl privea cu gîtul întins, ca pe o ciudăţenie, atît de vioi, de vesel şi deosebit i se păruse acel om. Lefort spuse, legănîndu-şi cîrlionţii :

— Pot să vă arăt o moară de vînt care rîşneşte tabac, macină mei, pune în mişcare un război de ţesut şi ridică apa într-un cazan uriaş. Pot să vă mai arăt o roată de moară, pe care o învîrteşte un cîine. În casa crîşmarului Mons, este o cutie muzicală cu doisprezece cavaleri şi doamne pe capac şi cu două păsări, în totul asemănătoare celor din natură, dar care sînt de mărimea unei unghii. Păsările cîntă ca privighetorile, mişcă cozile şi aripile, şi aceasta numai prin nişte legi minunate ale mecanicii. Am să vă mai arăt un ochean, cu care se poate privi luna şi zări pe ea pămînt şi munţi. La spiţer, se poate vedea un prunc de parte femeiască păstrat în spirt, cu chipul teşit, cu trupul acoperit de păr şi cu cîte două degete la mîini şi picioare.

Auzind atîtea minunăţii, Petru holba tot mai mult ochii. Tăcea însă, ţinîndu-şi gura mică strînsă. Fără să ştie de ce, i se părea că dacă ar sări pe mal, deşirat cum era, Lefort ar rîde de el. Fîstîcit, nu îndrăznea să coboare din luntre, deşi aceasta se

izbise de mult de mal. Atunci, Lefort se apropie iute de apă, vesel, chipeş şi prietenos, luă mîna lui Petru, zgîriată, cu unghii roase, şi o duse la inima sa :

— O, bunii noştri oameni din Kukui vor fi foarte fericiţi să vadă între ei pe maiestatea voastră... Vă vor arăta lucruri vrednice de văzut, minunate...

Lefort era un om iscusit şi şiret. Petru nici nu băgase de seamă cum se pomenise luînd-o împreună cu el spre poarta aşezării nemţeşti. Acolo, fuseseră înconjuraţi de nişte nemţi rotofei şi rumeni în obraji. Toţi voiau să-i arate casele lor, morile lor cu roata învîrtită de un cîine, grădinile lor, cărările presărate cu nisip, cu tufe tunse şi fără nici un fir de iarbă mai mult decît trebuie. Îi arătară toate lucrurile minunate de care-i vorbise Lefort.

Petru se mira şi întreba despre toate : „La ce foloseşte asta ? Dar aceea de colo ? Cum e făcut lucrul ăsta ?..." Nemţii dădeau din cap şi rosteau pe un ton de încuviinţare : „O, tînărul Petru Alexeevici vrea să ştie totul ; e foarte bine..." În cele din urmă, se apropiară cu toţii de iazul cu patru maluri tăiate drept. Se întunecase. Lumina care ieşea pe uşa deschisă a crîşmei se oglindea în apă. Petru văzu o lotcă mică, cu pînza căzută din lipsă de vînt. În lotcă era o fată tînără, îmbrăcată cu o rochie albă, gingaşă ca un trandafir. Avea părul ridicat pe creştet şi împodobit cu flori, iar în braţele goale ţinea o lăută. Petru o privi mirat şi chiar se înspăimîntă, fără să ştie nici el de ce. Întorcînd spre dînsul în adumbrirea amurgului chipul ei frumos, fata atinse strunele şi cîntă cu glas subţire, în nemţeşte, ceva atît de duios şi de plăcut, încît toată lumea fu podidită de lacrimi. Şi apoi, florile albe de tabac împrăştiau o mireasmă dulce, între sferele şi conurile verzi ale pomilor tunşi. În faţa acestei privelişti cu care nu era obişnuit, inima lui Petru prinse a zvîcni năvalnic. Lefort îi spuse :

— Cîntă în cinstea maiestăţii voastre. E o fată foarte bună. E fiica lui Johann Mons, un bogat neguţător de vinuri.

Johann Mons însuşi, cu luleaua în gură, ridică voios mîna şi-i făcu semn lui Petru. Glasul îmbietor al lui Lefort şopti :

— Fetele se vor aduna curînd la crîşmă, unde vor fi jocuri şi iluminaţii, adică artificii...

Copite de cai tropăiră turbat pe uliţa cea întunecoasă. O ceată de stolnici împărăteşti îşi croi drum pînă la Petru, cu porunca aspră a ţarinei de a se întoarce acasă. De data aceasta, ţarul fu nevoit să se supună.

Străinii care erau primiți la Kremlin spuneau mirați că, spre deosebire de Paris, Viena, Londra, Varșovia sau Stockholm, curtea țarului semăna mai mult cu o casă negustorească. Aici nu găseai nici amuzamente galante, nici baluri, nici sindrofii muzicale rafinate. Boierii cei cu blăni aurii, cnejii cei trufași și voievozii cei vestiți nu vorbeau — în încăperile scunde și îmbîcsite ale Kremlinului — decît despre învoieli negustorești cu privire la cînepă prelucrată, potasă, grăsime de balenă, grîne și piei... Se tocmeau, se ciorovăiau. Spuneau, oftînd, că țara e întinsă și îmbelșugată, dar că negoțul merge prost, că moșiile boierești sînt mari, dar că n-ai ce vinde de pe ele. La Marea Neagră pîndeau tătarii, la Marea Baltică nu puteai răzbate, China se afla departe, iar la miazănoapte, totul se găsea în mîna englejilor. Ar fi trebuit cucerite mări, dar aceasta era peste puterile rușilor.

Și-apoi, rușii se vădeau prea leneși. Trăiau ca niște urși, în dosul porților ferecate și al zaplazurilor de netrecut, în casele lor din Moscova. Se duceau în fiecare zi la trei slujbe bisericești. Mîncau bine de patru ori pe zi ; dormeau și după prînz, pentru cuviință și sănătate. Rămînea foarte puțină vreme boierului ca să se ducă la palat, să adaste clipa cînd țarul se va milostivi să-i ceară a-l sluji, neguțătorului să stea în fața dughenii sale și să îmbie mușterii, diacului de la despărțămînt să se canonească zmîngălind hîrtiile.

Cine știe cît s-ar mai fi scărpinat, cît ar mai fi oftat și s-ar fi jeluit rușii, dacă nu s-ar fi întîmplat un lucru neașteptat, dacă n-ar fi dat norocul peste ei. Jan Sobieski, craiul Lehiei, a trimes la Moscova marii săi soli, să ducă tocmeli în privința unei înțelegeri împotriva turcilor. Leșii au cuvîntat cu blîndețe, că nu se poate îngădui ca păgînii cei spurcați să-i chinuiască pe creștini și că nu-i acătării ca rușii pravoslavnici să trăiască în pace cu sultanul Turciei și cu hanul din Krîm. Cei din Moscova și-au dat numaidecît sama că leșii sînt la strîmtoare, și că a venit vremea să se tîrguiască cu ei. Acesta era adevărul : împreună cu împăratul Austriei, Lehia înfrunta cu mare anevoință pe turci, iar dinspre miazănoapte era amenințată de șvezi. Războiul sîngeros de treizeci de ani, în urma căruia împărăția austriacă se clătinase, țările nemțești rămăseseră pustii, iar Lehia ajunsese un fel de moșie a Șvediei, era încă în amintirea tuturora. Franțujii, olandejii și turcii ajunseseră stăpînii mărilor. Tot țărmul Mării Baltice era în mîna șvezilor. Năzuin-

țele leșilor erau limpezi : să apere cu oștile rusești stepele ucrainiene împotriva sultanului Turciei.

Cneazul Vasili Vasilievici Golițîn, „păstrător al marii peceți a țarului, dregător al trebilor din afară și locțiitor al țarului, la Novgorod", ceru leșilor să-i dea înapoi Kievul. „Dacă ne dați înapoi străvechea ocină împărătească, Kievul, cu toate cetățuile, la anul vom trimete oaste în Krîm să ne războim cu hanul !" Leșii s-au tocmit trei luni și jumătate : „Mai bine să pierdem tot, decît să dăm Kievul". Rușii nu s-au grăbit, stăruind într-ale lor și cetindu-le leșilor toate letopisețele de la creștinarea Rusiei încoace. Și răbdarea le-a fost de folos. Au izbîndit.

Jan Sobieski, bătut de turci în Basarabia, a iscălit, cu lacrimi în ochi, legămîntul cu Moscova, încuviințînd înapoierea Kievului cu toate cetățuile. Era o biruință mare, dar, totodată, acum nu mai puteai să te ascunzi după deget. Trebuia să aduni oaste și să purcezi cu război împotriva hanului.

5

Curtea lui Golițîn din fața tîrgului de păsări era curată și cuviincioasă. Zidurile casei, îmbrăcate în aramă, de la acoperiș și pînă la pămînt, străluceau, încinse de soare. Doi muschetari voinici, svițerieni, cu coifuri de fier și pieptare din piele de vacă, stăteau la intrare, pe covorașe. Alți doi păzeau poarta făurită ca o horbotă, din fier răsucit și aurit. Mulțimea de norod, care umbla haihui prin tîrgul de păsări, holba ochii la mutrele grase ale svițerienilor, la curtea largă, pardosită cu lespezi colorate, la carîta bogată — numai geamuri — trasă de patru cai roibi, la casa scînteietoare, ferecată în aramă, a dregătorului, ibovnicul țarevnei cîrmuitoare.

Însuși Vasili Vasilievici stătea, pe arșița aceea de neîndurat, în bătaia vîntului, la o fereastră deschisă și vorbea pe lătinește cu de Neuville, un francuz sosit de la Varșovia. Musafirul purta perucă și haine franțuzești, de curînd ivite la curtea lui Ludovic al XIV-lea. Vasili Vasilievici n-avea perucă, dar era și el îmbrăcat franțuzește : purta ciorapi, pantofi roșii, pantaloni scurți de catifea, cu panglici ; o cămașă subțire, cu horbotă, ieșea pe pîntece de sub haina lui scurtă de catifea. Își rasese barba, dar mustățile și le lăsase. Înaintea lui se găseau — pe o măsuță franțuzească — niște suluri și caiete, cărți lătinești în pergament, hărți și desene de arhitectură. Portrete de-ale cnejilor Golițîn și un zgripțor cu două capete, ținînd în gheare un portret al

Sofiei, într-o cadră venețiană bogată, atîrnau pe pereții îmbrăcați în piele aurită. Foteluri franțuzești, tapisate, și jilțuri venețiene, îmbrăcate în brocart, covoare pestrițe, cîteva ornice, arme persiene, un glob de aramă, un termometru lucrat în Englitera, candelabre și policandre de argint, scoarțele cărților și cerul, zugrăvit în aur, argint și vopsea albastră, pe tavanul boltit, se răsfrîngeau de nenumărate ori în oglinzile dintre uși și de deasupra acestora.

Oaspele se uita cu încuviințare și luare aminte la acest interior jumătate asiatic, jumătate europenesc. Picior peste picior, jucîndu-se cu o pană de gîscă, zîmbind prietenos, oprindu-se din cînd în cînd și rostind cuvintele lătinește cu mlădiere moscovită, Vasili Vasilievici spuse :

— Am să vă lămuresc, domnule de Neuville. La temelia țării noastre sînt două clase : clasa hrănitoare și aceea a dregătorilor, adică țărănimea și boierimea. Amîndouă aceste clase trăiesc în mare sărăcie, din care pricină țara n-are nici un folos de pe urma lor ; dimpotrivă, pierde. Ar fi o mare fericire dacă am putea să-i despărțim pe moșieri de țărani, căci astăzi, împins de lăcomie, moșierul îl stoarce fără milă pe țăranul robit. Din cauza aceasta, e sleit și țăranul, și boierul, și statul...

— Domnule cancelar, spuse de Neuville, ați rostit niște vorbe înțelepte și cu înțeles adînc. Dar cum credeți domnia voastră că veți dezlega această problemă grea ?

Vasili Vasilievici luă, zîmbind, de pe masă un caiet legat în safian, pe care era scris de mîna lui : „Despre viața obștească sau despre îndreptarea tuturor trebilor care privesc tot norodul..."

— Am înfăptui un lucru mare și greu de împlinit dacă am putea să înstărim tot poporul, spuse el și începu să citească din caiet : „Multe milioane de deseatine nu sînt lucrate. Acest pămînt ar trebui arat și însămînțat. Vitele ar trebui înmulțite. Oaia rusească proastă ar trebui să nu se mai vadă, și în locul ei să se aducă oaia englezească, cu lînă subțire. Ar trebui trezit gustul oamenilor pentru toate meșteșugurile și pentru minerit, dîndu-li-se un cîștig drept. O mulțime de biruri, impozite și taxe de neîndurat ar trebui desființate și toată lumea să fie pusă la un singur impozit, înțelept chibzuit, pe cap de om. Aceasta ar fi cu putință numai dacă moșierilor li s-ar lua tot pămîntul, pe care să fie așezați țăranii liberi. Șerbia ar trebui desființată și, în viitor, poporul să nu mai fie apăsat de nici un fel de robie, afară doar de un mic număr de slugi..."

— Domnule cancelar, exclamă de Neuville, istoria nu mai cunoaște exemple de cîrmuitori care să întocmească planuri atît de mari și hotărîte! (Vasili Vasilievici plecă numaidecît ochii și fața lui smeadă se îmbujoră.) Dar credeți domnia voastră că nobilimea ar accepta fără proteste să dea pămîntul la țărani și să-și dezrobească șerbii?

— În schimbul pămîntului, moșierii vor primi leafă. Oștirea va fi alcătuită numai din boieri. Nu vom mai lua la oaste șerbi și birnici. Țăranul să-și vadă de treaba lui. Dar boierii nu vor mai primi pentru slujba lor pămînt și țărani, ci lefuri sporite, pe care visteria le va plăti din dările obștești ce se vor pune pe pămînt. Venitul țării trebuie să se mărească cel puțin de două ori...

— Am impresia că aud pe un filozof din vechime, șopti de Neuville.

— Feciorii boierilor trebuiesc trimeși în Lehia, în Franția și în Șvezia, ca să învețe instrucția militară. Trebuie să întemeiem școli înalte și să împămîntenim științele. Să ne înfrumusețăm viața cu artele. Să așezăm în stepele pustii țărani harnici. Să schimbăm o gloată de sălbatici în oameni cu carte, iar colibele murdare, în palate de piatră. Fricoșii vor ajunge viteji. Săracii vor ajunge bogați. (Vasili Vasilievici se uită cu coada ochiului pe fereastră și văzu în uliță un vîrtej care stîrnea fulgii și paiele de pe jos.) Vom pietrui străzile. Vom zidi Moscova din nou, din piatră și din cărămidă... Atunci înțelepciunea va străluci asupra sărmanei noastre țări.

Fără să lase din mînă pana de gîscă, el se ridică de pe jilț și începu să se plimbe pe covoare. Buzele sale mai rostiră multe alte gînduri de mare însemnătate.

— Poporul din Englitera a dărîmat singur rînduielile nedrepte, dar — în mînia sa — a săvîrșit o nelegiuire mare: s-a atins de capul unui rege... Temîndu-ne de astfel de urgii, noi dorim binele tuturor păturilor. Dacă boierimea se va împotrivi sforțărilor noastre, îi vom încovoia noi cerbicia...

Convorbirea lor fu întreruptă. Privind speriat, cu ochi rotunjiți, un slujitor în caftan se apropie în vîrful picioarelor de cneaz și-i șopti ceva. Chipul lui Vasili Vasilievici căpătă o expresie de încordare și gravitate. Observînd aceasta, de Neuville își luă tricornul, se ridică și făcu o reverență, îndreptîndu-se cu spatele spre ușă. Vasili Vasilievici merse după el, plecîndu-se de asemenea și făcînd mișcări largi, de la inimă în jos, cu mîna care ieșea din manșetele de dantelă.

— Domnule de Neuville, sînt foarte mîhnit și foarte dezamăgit că mă părăsiți atît de repede.

Rămînînd singur, el se uită în oglindă, apoi, tropăind grăbit, se îndreptă spre iatac. Țarevna Sofia stătea pe crivatul lat, sub pologul de mătase trandafirie, împodobit în partea de sus cu pene de struț, și se rezema cu tîmpla de un stîlp dăltuit. Venise ca de obicei, în taină, cu o caretă, și intrase pe din dos.

6

— Bună ziua, dragă Soniușka...

Fără să răspundă, țarevna ridică chipul posomorît, privindu-l țintă, aspru, bărbătește, cu ochii ei verzi. Vasili Vasilievici se opri nedumerit, în drum spre crivat.

— S-a întîmplat ceva, măria ta ?...

În iarna aceea, Sofia lepădase în taină un plod. De atunci se îngrășase și acum fața ei cu mușchi tari la colțurile gurii nu mai era îmbujorată ca altădată ; grijile, gîndurile și neliniștea o făcuseră să arate ca o ființă căreia îi era lehamite de toate. Se îmbrăca cu zorzoane, ca fetele, dar avea o înfățișare de femeie, impunătoare și sigură de ea însăși. O supăra faptul că trebuie să-și ascundă dragostea pentru Vasili Vasilievici. Deși această dragoste era cunoscută de toată lumea, pînă și de cea din urmă fată care spăla vasele la cuhne, și cu toate că în locul vorbei pîrdalnice și rușinoase de „ibovnic", se găsise în vremea din urmă un cuvînt străin, cuviincios : *galant* — părea urît și înjositor să-și dea trupul care nu mai era tînăr, nelogodită și necununată, în afara legii, iubitului. Ar fi născut astă primăvară un fecior, cu toată vîrtoșia ei femeiască, în dulci chinuri... Lumea a silit-o însă să-și lepede pruncul... Nici dragostea ei pentru Vasili Vasilievici nu era domoală, nu se potrivea cu vîrsta : ca ea putea să iubească numai o fată de șaptesprezece ani — veșnic îngrijorată, ferindu-se, visînd fără contenire, arzînd noaptea în pat. Uneori ura împotriva lui îi ridica un nod în gît ; doar el era pricina tuturor necazurilor ei, al lui era plodul cel lepădat... Și el nu se sinchisea de nimic.

Stînd pe pat, voinică, neajungînd cu picioarele la dușumea, încinsă, asudată sub vestmintele ei grele, Sofia privi cu dușmănie spre Vasili Vasilievici.

— Te-ai împopoțonat ca un măscărici, îl înfruntă ea. Astea-s haine franțuzești, nu ? Dacă n-aveai nădragi, păreai taman ca o muiere... O să rîdă lumea de tine... (Sofia întoarse capul

într-o parte și își stăpîni un oftat.) Ehei, dragă, nu-i a bună, nu-i a bună... N-avem de ce să ne veselim...

În vremea din urmă, țarevna venea la el de cele mai multe ori posacă și nu-i spunea tot ce avea pe inimă. Vasili Vasilievici știa că două nătînge de femei, care țineau la ea, țesîndu-se toată ziua prin casele boierilor, îi ascultau ce vorbesc și, cînd Sofia se ducea la culcare, îi destăinuiau totul.

— Prostii, măria ta, o îmbărbătă Vasili Vasilievici. Cîte nu trăncănește gura lumii ?! Nu te mai necăji, liniștește-te.

— Să mă liniștesc ? întrebă Sofia bătînd cu unghiile în stîlpul crivatului și rînjind cu răutate. — Știi ce se vorbește la Moscova ? Că sîntem prea nevolnici ca să cîrmuim o țară... Că nu se văd fapte mari...

Vasili Vasilievici își duse mîna la mustăți și ridică din umeri. Sofia îl privi cu coada ochiului : oh, cît e de frumos, afurisitul !... Dar e becisnic, are sînge de muiere în vine... S-a împopoțonat cu horbote...

— Așa, dragă... Știu că ești meșter la cetit și la scris și că ai gînduri frumoase, o știu... Aseară, după vecernie, unchiul meu, Ivan Mihailovici, spunea despre tine : „Mi-a cetit Vasili Vasilievici dintr-un terfelog, despre șerbi și țărani. M-am minunat : o fi oare sănătos la cap cneazul ?“ Și boierii rîdeau...

Vasili Vasilievici se îmbujoră ca o fată și ochii albaștri îi scînteiară de sub genele-i lungi :

— Nu-i pentru mintea lor !

— Oricum ar fi, n-avem sfetnici mai deștepți... Rabd și eu : aș avea poftă să dănțuiesc așa cum face crăiasa Lehiei, sau să mă duc la o vînătoare cu șoimi, călare pe o parte, cu o fustă lungă... Și totuși, tac... Nu pot să mă bucur de nimic... Odată o să-mi spună că sînt eretică... Patriarhul și așa abia catadicsește să-mi întindă mîna...

— Trăim printre sălbatici, șopti Vasili Vasilievici.

— Știi ce am să-ți spun, dragă ?... Scoate-ți horbota și colțunașii, pune-ți zalele și ia sabia în mînă... Arată-le fapte mari...

— Cum ?... Iar e vorba de han ?

— Toată lumea n-are acum decît un singur gînd : cucerirea Krîmului... Nu putem scăpa de asta. Dacă te întorci învingător, poți să faci ce vrei. Atunci ești mai puternic decît cei puternici.

— Sofia Alexeevna, trebuie să înțelegi că nu putem să pornim un război... Avem nevoie de bani pentru altceva...

— „Altceva“ va fi după Krîm, spuse cu hotărîre Sofia. Am și gătit ucazul : ai să fii mare voievod. Am să mă rog zi și noapte pentru tine, am să stau în genunchi, am să colind pe la toate mînăstirile, dragul meu... Dacă te întorci învingător,

mai cutează cineva să spună o vorbă ? N-o să ne mai ascundem... Am credința, am credința că dumnezeu ne va ajuta împotriva hanului. Sofia coborî de pe crivat și-l privi de jos în sus. Vasili Vasilievici își întoarse ochii. Vasea, mi-a fost frică să-ți spun... Știi ce se mai vorbește ? „La Preobrajenski, crește un țar vajnic... Degeaba își mai tocește țarevna blănile de samuri..." Fii milostiv... Mă gîndesc la lucruri rele. Sofia cuprinse cu palmele ei calde mîna lui, care începuse să tremure. Merge pe cincisprezece ani. S-a făcut lung cît o prăjină. A dat un ucaz ca toți șoimarii și rîndașii să fie aduși la zbenguiala lui ostășească... Are săbii și flinte de fier... Vasea, scapă-mă de păcat... Mi se șoptește și mi se tot șoptește la ureche de Dmitri, de Uglici... Spune și tu : nu-i păcat ? (Vasili Vasilievici își trase mîna dintr-ale ei. Sofia zîmbi jalnic.) Da, e păcat să te și gîndești la astfel de lucruri... Așa ceva se făcea pe alte vremuri. Acum să afle toată Evropa de vitejia ta. Atunci, n-o să ne mai fie frică de el, n-are decît să zburde...

— Nu putem să pornim războiul ! strigă cu amărăciune Vasili Vasilievici. N-avem oștire ca lumea, și nici bani... Gîndurile mele mari ! Ce deșertăciune ! Cine să le prețuiască ? Cine să le înțeleagă ? Doamne, de am avea măcar doi ani de pace !...

Dădu deznădăjduit din mînă, fluturîndu-și horbotele de la mînecă... N-avea nici o noimă să vorbească, să înduplece, să se împotrivească.

7

Natalia Kirilovna îl certa pe Nikita Zotov :

— Du-te fuga după el, caută-l ! A fugit de acasă cum s-a luminat de ziuă. Nu și-a făcut rugăciunea, n-a luat nimic în gură...

Nu era lucru ușor să-l găsești pe Petru. Doar dacă auzeai din vreun crîng împușcături sau tobe, ceea ce însemna că țarul e acolo și că se joacă de-a războiul. Nikita fusese prins de multe ori și legat de vreun copac, ca să nu-i mai bată capul tot rugîndu-l să se ducă la leturghie sau să asculte vreun boier venit de la Moscova. Pentru ca Nikita să nu se plictisească lîngă copac, Petru poruncea să i se pună dinainte un clondir cu votcă. Încetul cu încetul, Zotov se obișnuise să bea și uneori se ruga el însuși să fie prins și așezat sub un mesteacăn. După aceea, înapoindu-se mîhnit la Natalia Kirilovna, grăia dîndu-și larg brațele în lături :

— Măria ta, n-am trecere. Șoimul nostru nu vrea să vină...
Tare mult îi plăceau lui Petru zburdăciunile. Era în stare să se zbănțuiască douăzeci și patru de ceasuri în șir, fără somn, fără mîncare, numai să audă larmă, veselie și voie bună, să bubuie tunurile, să bată tobele. Numărul oștenilor de joacă — șoimari și rîndași de la palat, și chiar feciori de neam bun — se ridica acum la vreo trei sute de oameni, cu care cutreiera prin satele și mînăstirile din jurul Moscovei. Călugării se speriau de moarte : la amiazi, pe arșiță, cînd nici o frunză nu mișca în mesteceni, cînd doar albinele zumzăiau greoi sub tei și cînd te biruia toropeala — odată țîșneau din pădurice niște oameni în straie verzi, care nu semănau a ruși și, scoțînd strigăte sălbatice, zvîrleau din tunuri ghiulele de lemn în zidurile pașnice ale mînăstirii. Călugării se spăimîntau și mai mult, cînd cunoșteau în băiețandrul cel lung și neastîmpărat, plin de glod și de funingine, pe însuși țarul.

Grea era slujba în oștirea de joacă a lui Petru : nici tu somn, nici tu mîncare ca lumea ! Ploaie ori vipie cumplită, odată ce-i trăsnea ceva prin cap țarului, trebuia să pleci, naiba știe unde și pentru ce — și să sperii oamenii pașnici. Uneori îi trezea în miez de noapte : „S-a poruncit învăluirea vrăjmașului. Trecerea apei înot...“ Unii se și înecaseră în gîrle, pe întuneric.

Cei care se lăsau pe tînjeală, ori plictisiți să mai bată drumurile fără rost voiau să-și ia tălpășița, erau bătuți cu vergile. În vremea din urmă, fusese pus peste oștire voievod sau, după vorba cea nouă, gheneral, Artamon Golovin. Acesta nu era un om prea isteț, dar cunoștea bine muștrul ostășesc și făcuse rînduială aspră. Cu ajutorul lui, în locul unor zbenguieli buiace, Petru începu să învețe temeinic meșteșugul armelor în steagul întîi, numit Preobrajenski.

Franz Lefort nu era în oștirea lui Petru, pentru că avea slujbă la Kremlin. Dar venea adesea călare ca să-i vadă oștenii, și-i dădea sfaturi în privința rînduirii cutărui sau cutărui lucru. Prin el a fost tocmit în leafă căpitanul străin Theodor Sommer, pentru luptele cu puștile și cu cumbaralele [1], și a fost numit îndată gheneral. De la Despărțămîntul tunurilor se aduseseră șaisprezece guri de foc, și oștenii de joacă învățau acum să tragă cu ghiulele de tuci. Începuse o muștruluială strașnică : Theodor Sommer nu voia să ia simbria de pomană. Nu mai era vorba de joacă : multe vite fură ucise pe cîmp și multă lume schilodită.

[1] *Cumbara* — grenadă (n. t.).

Nemţii din Kukui vorbeau adeseori despre tînărul ţar Petru. Adunîndu-se seara pe bătătura presărată cu nisip, sub pomii tunşi, băteau cu palma în mese :

— Mons, o cană de bere !

Mons cel blajin, cu tichie împletită şi cu jiletcă verde, ieşea domol pe uşa luminată a crîşmei, ţinînd în fiecare mînă cîte cinci bărdace de lut, fiecare cu cîte o căciulie de spumă. Seara era liniştită, plăcută. Cerul rusesc se boltea spuzit de stele care — e drept — nu erau atît de luminoase şi de mari ca acelea din Turingia, din Baden sau Württemberg. Dar se putea trăi destul de bine şi sub acestea de aici.

— Mons, ia povesteşte-ne cum a fost ţarul Petru pe la tine.

Mons se aşeza la masă, între prieteni, sorbea din bărdaca altuia şi, făcînd cu ochiul, istorisea :

— Ţarul Petru e un băiat foarte ciudat. A aflat de minunata cutie muzicală, care se află în ospătărie. Socrul meu a cumpărat cutia aceasta de la Nürnberg...

— Da, da, cunoaştem cu toţii frumoasa ta cutie, întăreau ascultătorii, privindu-se unii pe alţii şi legănîndu-şi lulelele, între dinţi.

— Într-o zi, Lefort şi ţarul Petru au intrat în ospătărie la mine. Eu m-am fîstîcit. Nu ştiam ce trebuie să fac... În împrejurări d-astea, ruşii se lasă în genunchi. Eu n-am vrut să fac aşa ceva. Ţarul m-a întrebat numaidecît :

— Unde ţi-e cutia ?

I-am răspuns :

— Iat-o, maiestatea voastră unsă.

Atunci, ţarul mi-a spus :

— Johann, nu-mi mai spune şi dumneata „uns". M-am săturat de toate astea la mine acasă. Spune-mi aşa, ca şi cum aş fi un prieten al dumitale.

Lefort a adăugat :

— Da, Mons, îi vom spune cu toţii : *Herr* Peter.

— Am rîs mult cîteşitrei, de gluma aceasta. Apoi am chemat-o pe fata mea, Anchen, şi i-am spus să pună cutia să cînte. De obicei îi dăm drumul o singură dată pe an, în ajunul Crăciunului, pentru că e o cutie foarte scumpă. Anchen s-a uitat la mine, dar eu i-am spus : „Nu face nimic, dă-i drumul". Şi i-a dat. Cavalerii şi doamnele au început să dănţuiască şi păsările să cînte. Peter s-a mirat şi a spus : „Vreau să văd cum e făcută". M-am gîndit : „S-a isprăvit cu cutia mea muzicală".

Dar Anchen e o fată foarte isteață. A făcut frumos o reverență în fața lui Peter și i-a spus — Lefort îi tîlmăcea vorbele în rusește. Iată ce i-a spus Anchen : „Maiestatea voastră, și eu știu să cînt și să dănțuiesc, dar — vai ! — dacă ați dori să vedeți ce am înăuntru, de ce cînt și de ce dănțuiesc, cred că după asta biata mea inimă ar fi sfărîmată..." După ce a tîlmăcit aceste cuvinte, Lefort a rîs. Am rîs și eu tare, iar Anchen a rîs ca un clopoțel de argint. Dar Peter n-a rîs. S-a făcut roșu ca sîngele de taur și a privit-o pe Anchen, ca și cum ar fi fost o păsărică mică de tot. Atunci, m-am gîndit : „Tînărul ăsta are în el o mie de draci". Anchen a roșit și ea, și a fugit, cu lacrimi în ochii ei albaștri...

Mons răsufla adînc și sorbea din bărdaca altuia. Știa să spună povești în chip frumos și înduioșător. Un vînt plăcut de seară legăna ciucurii tichiilor împletite ale celor ce stăteau la taifas. Anchen se ivea în ușa luminată, își înălța ochii feciorelnici spre stele, ofta fericită și se făcea nevăzută. Pufăind din lulele, nemții spuneau că dumnezeu i-a dat lui Johann o fată bună. O fată ca aceasta aduce belșug în casă.

Într-o seară, fierarul Herrit Kist, olandezul, de felul lui din Zaandam, un bărbat bărbos, roșcovan și voinic, spuse :

— După cum văd, dacă am fi mai deștepți, am putea să tragem multe foloase de pe urma tînărului țar.

Bătrînul ceasornicar Ludwig Pfeffer, îi răspunse :

— Nu, nu, slabă nădejde ! Țarul Petru n-are nici o putere... Țarevna Sofia nu-l va lăsa niciodată să cîrmuiască. E o femeie aspră și hotărîtă... Adună acum o oaste de 200 000 de oameni ca să se războiască cu hanul Krîmului. După ce oastea se va întoarce din Krîm, nu mai dau nici zece pfenigi pe țar...

— Greșești, Ludwig Pfeffer, îi răspunse Mons. Nu o dată mi-a povestit gheneralul Theodor von Sommer, care deunăzi nu era decît Sommer... (Mons căscă gura, rîse cu hohote și toată lumea făcu haz de gluma lui.) Nu o dată mi-a spus : „Puțină răbdare, un an sau doi, și țarul Petru va avea două batalioane pe care nici regele Franței, nici chiar prințul Mauriciu de Saxa nu s-ar rușina să le comande..." Iată ce mi-a spus Sommer.

— Asta-i frumos, ziseră cei de față și schimbară priviri pline de înțeles...

Asemenea vorbe se auzeau seara, pe bătătura măturată din fața crîșmei lui Johann Mons.

În cămările boltite ale Despărţămîntului palatului e cald, zăpuşeală — poţi să tai văzduhul cu cuţitul. Pisarii stau la nişte mese lungi, cu capetele date într-o parte, şi scîrţîie din pene, cu laţele atîrnînd pe ochi. Muştele înoată în cerneală. Altele se lipesc de buzele şi de nasurile asudate. Diacul a înfulecat nişte plăcinte şi acum stă pe o laviţă şi moţăie. Pisarul Ivan Vaskov trece de pe o foaie într-un catastih :

„...în temeiul ucazului Măriei Sale Ţarului, s-au făcut haine nemţeşti, casei şi marelui stăpînitor, ţarul şi marele cneaz Petru Alexeevici, avtocrat a toată Rusia Mare, Mică şi Albă, în care scop s-a luat marfă de la gheneralul Franz Lefort : două gheme de fir de aur — 1 rublă, 13 altîni şi 2 firfirici ; nouă duzini de nasturi — 6 altîni duzina ; şase duzini de nasturi pentru caftanul de dedesubt — 2 altîni şi 4 firfirici duzina ; mătase şi pînză — 10 altîni ; păr calp — 3 ruble..."

Apărîndu-se de o muscă, Vaskov ridică pleoapele amorţite.

— Măi Petruha, cum să scriu „păr calp" : cu slovă mare sau mică ?

Pisarul din faţa lui cugetă o vreme, apoi răspunse :

— Cu mică.

— N-are păr în cap ţărişorul ?

— Ia seama. Pentru asemenea vorbe...

Aplecînd capul la stînga, ca să-i vină mai lesne la scris, Ivan Vaskov se prăpădea de rîs : prea i se părea ciudat că se cumpără pentru ţar păr de la nemţoaicele din Kukui, şi că se cheltuieşte trei ruble pentru o năzdrăvănie ca asta.

— Petruha, da' unde o să-şi atîrne el părul ăsta ?

— Cum va voi măria sa ţarul. Unde va dori, acolo şi-l va atîrna. Dacă mai zici ceva, te spun diacului...

Acesta se războia cu muştele. Scoţînd năframa de mătase, o flutură în jurul lui şi apoi îşi şterse faţa şi bărbuţa de ţap :

— Dormiţi, ai ?... Pisari sînteţi voi, becisnicilor ? îi sudui alene diacul. Aţi vrea să mîncaţi degeaba carboava visteriei... Nu mai aveţi frică nici de dumnezeu, nici de oameni, netrebnicilor... O să vă bat pe toţi cu vergi, ca să învăţaţi voi să se lucreze... Cerneala nu vă mai ajunge, în hîrtie daţi iama... Trăsni-v-ar să vă trăsnească, seminţie de mişei ce sînteţi !

Fluturîndu-şi încă o dată alene năframa, logofătul aţipi iară. Urîte vremi : nici tu jalbe, nici tu plocoane. Moscova se golise : streliţii, dvorenii, boierii, toţi plecaseră la război, în Krîm. Nu mai erau decît muşte, colb şi daraveri mărunte.

— Măi Petruha, ce aş mai bea un cvas ! zise Vaskov şi, întorcînd capul spre diac, se întinse atît de aprig, încît caftanul putred îi plesni la subţiori. Desearâ mă duc la o văduvioară — ce-am să mai beau... Apoi clăti din cap şi-şi văzu de scris.

„...în temeiul ucazului M.S.Ţ. şi M.C., Petru Alexeevici, a toată R.M., M. şi A., se porunceşte să se trimeată în satul Kolomenskoe, la măria sa M.Ţ. şi M.C. al întregii R.M., M. şi A., rîndaşii Ioakim Voronin, Serghei Buhvostov, Danila Kartin, Ivan Naghibin, Ivan Ievlev, Serghei Certkov şi Vasili Buhvostov. Se porunceşte ca rîndaşii pomeniţi mai sus să fie luaţi ca tunari de muştru şi să li se dea simbrie peşin, cîte cinci ruble de om, tain în bucate, cîte cinci saci de secară, precum şi ovăz..."

— Ia uite, Petruha, ce baftă pe ei...

— Cine vorbeşte acolo, mişeilor ? se burzului diacul, pe jumătate adormit.

10

Stolnicul Vasili Volkov luă în primire, cu ţidulă, hainele şi peruca ţarului, şi le duse cu grijă în iatacul lui Petru. Cînd ţarul se dădu jos de pe crivatul unde dormise pe pîsla subţire, acoperit cu o blăniţă, nu se luminase bine de ziuă. Înainte de toate, el luă în mînă peruca, o încercă şi, văzînd că e mică, voi să-şi taie cu foarfecele cîrlionţii negri. Cu mare greutate îl înduplecă Volkov să se răzgîndească. Pînă la urmă, Petru izbuti să-şi îndese peruca pe cap şi se privi în oglindă zîmbind. De data aceasta se spălă pe mîini cu săpun, îşi curăţă unghiile de negreală şi se îmbrăcă grăbit cu straiul cel nou. Îşi legă în jurul gîtului, aşa cum îl învăţase Lefort, o lentă albă, iar peste jacheta cu poale înfoiate, îşi încinse mijlocul cu altă lentă de mătase, şi aceasta tot albă. Ajutîndu-l la îmbrăcat, Volkov se minuna ; nu era în obiceiul lui Petru să-şi piardă vremea gătindu-se. Văzînd că pantofii îl strîng, ţarul scrîşni din dinţi. Chemară un slujitor din curte, pe Steopka Medved, un flăcău voinic şi posac, şi-i porunciră să întindă pantofii. Steopka îşi vîrî picioarele în ei şi o luă la fugă pe scări. La ceasurile nouă (după ora de curînd statornicită), Nikita Zotov veni să-l cheme la întîia leturghie. Petru îi răspunse nerăbdător :

— Spune-i mamei că am treburi de samă, care nu îngăduie zăbavă... Îmi fac rugăciunea singur... Și încă ceva — să vii repede înapoi... Trap, auzi?

Dădu deodată capul pe spate și rîse, ca de obicei, parcă în silă. Nikita pricepu că țarul și-a pus în gînd să facă o poznă nouă, una din acelea pe care le învăța din belșug în așezarea nemțească. Totuși ascultă porunca, o luă la fugă în cizmele lui noi și se întoarse îndată, știind că altfel dă de bocluc. Chiar așa și era. Cum îl văzu, Petru îi strigă:

— Ai să mergi ca mare sol, din partea zeului elin Bachus, să-i faci unui om urări de ziua lui.

— Am înțeles, măria ta, răspunse smerit Zotov. Îndată după aceea își puse în spate, așa cum i se poruncise, o blană de iepure întoarsă pe dos, se legă la cap cu un curmei de rafie și peste acesta puse o cunună făcută din măturici de baie. În mînă luă un pocal. Spre a zădărnici o ciorovăială de prisos cu maică-sa, Petru ieși din palat pe ușa din dos și fugi spre grajduri. Rîzînd cu hohote, argații se căzneau să prindă patru vieri mari. Petru le sări în ajutor, strigînd, îmbrîncind în stînga și-n dreapta, și fugind de colo-colo. Vierii fură prinși, culcați la pămînt și înhămați la o caretă scundă, aurită, cu roți meșteșugit crestate (darul de logodnă al răposatului Alexei Mihailovici, de care Natalia Kirilovna dăduse poruncă să se aibă grijă ca de ochii din cap). Mai marele grăjdarilor se uita cu buzele tremurînd la o asemenea stricăciune și bătaie de joc. În fluierăturile și hohotele de rîs ale argaților, Nikita Zotov fu împins în caretă. Petru se urcă pe capră. Volkov, cu sabie și cu tricorn, o luă înainte, momind vierii cu morcovi și cu napi. Mergînd pe amîndouă părțile caretei, rîndașii plesneau din bice. Porniră spre Kukui.

La poarta așezării îi întîmpină o mulțime de nemți. „*Forte, forte frumos*", strigau nemții, bătînd din palme, să te prăpădești de rîs." Roșu, cu buzele strînse, cu chipul mînios, Petru sta țeapăn pe capră. Toată lumea venea în fugă să-l vadă. Oamenii rîdeau cu hohote, arătînd cu degetele spre țar și spre Nikita Zotov, care sta în caretă, pe jumătate mort de spaimă, cu cununa de măturici pe cap. Vierii trăgeau care încotro și încurcau hățurile. Petru smulse deodată biciul din mîna vizitiului și începu să-i șfichiuie turbat. Vierii grohăiră și o luară la goană... Un om căzu grămadă, altul fu călcat de roți. Femeile își fereau copiii. Stînd în picioare pe capră, stacojiu, cu nările mici fremătătoare, Petru biciuia mereu dobitoacele.

Ochii i se înroșiseră. Parcă își stăpînea lacrimile, gata să-l podidească.

Lîngă curtea lui Lefort, vizitiul îndreptă cu chiu, cu vai hamurile și intrară pe poarta deschisă. Lefort, sărbătoritul, se apropie în fugă, făcînd reverențe cu bastonul și pălăria în mînă. În urma lui se apropiau oaspeții în fel și chip de veștminte. Petru coborî stîngaci de pe capră și-l scoase de guler pe Zotov din caretă. Uitîndu-se cu îndîrjire în ochii lui Lefort, ca și cum i-ar fi fost frică să privească într-altă parte, ca să nu vadă pe cineva în mulțime, vorbi, înăbușindu-se :

— *Mein lieber* gheneral, ți-am adus un sol mare, cu o strălucită urare din partea zeului elin, Bachus... Sudoarea îi brobonise fața. Se linse pe buze și, privind stăruitor în ochii lui Lefort, urmă cu greutate : *Mit herzlichem Gruss*... cu urări... îți trimite în dar careta și porcii... Și, ținînd mereu încleștat pe Zotov, îi spuse în șoaptă : Lasă-te în genunchi și fă o mătanie.

Minunat de frumos, în jacheta sa de catifea trandafirie, împodobită cu un jabou spumos de dantelă, pudrat și parfumat, Lefort îl privi și înțelese totul. Ridicînd mîinile, bătu din palme, rîse voios și, întorcîndu-se cu fața cînd spre Petru, cînd spre oaspeți, spuse :

— Ce glumă minunată. Nu mi-a fost dat să văd ceva mai hazliu... Am crezut că-l vom învăța noi lucruri nostime, dar văd că ne învață maiestatea sa pe noi. Fanfară, un marș în cinstea solului trimes de Bachus...

Tobe și timpane bubuiră din dosul unor tufe și fligoarnele începură să vuiască. Umerii lui Petru se lăsară în jos, și văpăile din obraji îi pieriră. Dînd capul pe spate, începu să rîdă zgomotos. Lefort îl luă de braț. Atunci, Petru privi spre mulțime și o văzu pe Anchen. Fata îi zîmbea, arătîndu-și dinții strălucitori. Goală pînă sub umeri, răsărise parcă în întîmpinarea lui, în rochia-i gingașă, ca un trandafir.

O fîstîceală cumplită îl făcu să simtă din nou un nod în gît. Mergea spre casă, în fruntea oaspeților, alături de Lefort, ridicînd picioarele ca un cocor. În fața casei se aflau niște cîntăreți îmbrăcați cu rubaște rusești, de un roș aprins, care începură o horă cu fluierături. Unul din ei, îndrăzneț, cu ochii albaștri, ieși din mijlocul lor, chiui, se lăsă pe vine și săltă, tropăind cu potcoavele, lovind nisipul cu palmele, țopăind și învîrtindu-se ca un titirez... „Iu-ha !..."

— Strașnic, Alexașka !

Orchestra alcătuită din o vioară, viole, oboaie și tîmpane, cînta pe o estradă vechi liduri nemțești, hore rusești, menuete ceremonioase și „engleze" săltărețe. Fumul de tutun se învîltora în razele care intrau pe geamurile rotunde ale salonului cu două rînduri de ferestre. Chercheliți, oaspeții își dăduseră drumul la gură și, ascultîndu-le vorbele, fetele se învăpăiau ca zorii dimineții, iar femeile rumene, cu crinolinele cît niște clopote și cu trene grele, rîdeau în hohote, ca niște zănatice. Petru lua masa pentru întîia oară împreună cu femei. Lefort îl îmbie să bea niște rachiu de anason. Petru nu mai gustase pînă atunci băuturi spirtoase. Rachiul de anason i se revărsă ca un foc prin vine. Se uita la Anchen, care rîdea nestăvilit. Muzica îi răscolea toată ființa. Vinele gîtului i se umflau și el încleșta fălcile, căutînd să-și înfrîngă dorințele fierbinți, necunoscute pînă atunci. Din pricina larmei, nu mai auzea vorbele celor care îi întindeau cupele pline... Anchen își sticlea dinții cu șiretenie și nu-și mai lua de la el ochii fermecători...

Ziafetul se prelungea. Părea că ziua nu se va mai sfîrși. Ceasornicarul Pfeffer își vîrî nasul lung ca un morcov în tabacheră și începu să strănute ; smulgîndu-și peruca, se apucă s-o fluture pe deasupra țestei sale pleșuve. Era atît de năstrușnic, că te prăpădeai de rîs ! Petru se legăna, răsturnînd cu mîinile sale mari tipsiile dimprejur. Avea brațele atît de lungi, încît i se părea că ar putea să le întindă peste masă, să cuprindă capul fetei și să-i soarbă buzele zîmbitoare... Gîtul i se umflă iară, și o negură i se așternu pe ochi.

Cînd soarele coborî dincolo de moară și prin ferestrele deschise începu să adie o boare de vînt, Lefort întinse mîna spre Frau Schimmelpfennig, morăreasa de opt puzi, și o luă la un menuet. Rotind larg mîna, Lefort își legăna cîrlionții presurați cu pudră aurie, făcea reverențe și-și dădea galeș ochii peste cap. Încîntată și fericită, Frau Schimmelpfennig plutea în volanele uriașe, ca o corabie cu patruzeci de tunuri, împodobită de flamuri. Luîndu-se după această pereche, musafirii ieșiră din salon în grădină. Straturile de flori desenau monograma aceluia care-și sărbătorea ziua numelui, tufele și pomii erau împodobiți cu funde și flori făcute din hîrtie aurie și argintie, iar aleile păreau niște table de șah...

După menuet, începu un cadril vesel. Petru sta deoparte, rozîndu-și unghiile. De cîteva ori, făcîndu-i reverențe adînci, doamnele îl poftiră la danț. Petru dădea din cap, îngînînd ;

„Nu știu, nu pot..." Deodată, Frau Schimmelpfennig, însoțită de Lefort, se apropie și-i oferi un buchet de flori, ceea ce însemna că era ales regele dansului. Acum nu se mai putea codi. Se uită chiorîș în ochii veseli dar poruncitori ai lui Lefort și înșfăcă mîna doamnei sale. Lefort se duse repede, în vîrful picioarelor lui strîmbe, spre Anchen, și veni cu ea în dreptul lui Petru, pregătind o figură a cadrilului. Ținînd năframa în mîinile lăsate de-a lungul trupului, Anchen îl privea parcă rugătoare. Se auzi un răpăit asurzitor de timpane, apoi, toba, viorile și fligoarnele prinseră să cînte. O muzică veselă se înălță spre cerul care începuse să se întunece, speriind liliecii.

Ca și în clipa cînd venise cu vierii, Petru se zăpăci, simțind că se înăbușe de căldură. Lefort strigă :

— Figura întîi ! Doamnele înaintează și se retrag, cavalerii își rotesc doamnele !

Luînd pe Frau Schimmelpfennig de mijloc, Petru începu s-o învîrtească atît de repede, încît trena și crinolina ei fură cuprinse parcă de un vîrtej. „Ah, *mein Gott !*", atît mai putu să strige morăreasa. Apoi, lăsîndu-și doamna, Petru începu să țopăie atît de năstrușnic, de parcă muzica l-ar fi tras de mîini și de picioare. Cu buzele strînse și cu nările fremătînd, făcea asemenea salturi, încît nemții se prăpădeau de rîs.

— Figura a treia, strigă Lefort, doamnele își schimbă cavalerii !

Mînuța rece a Anei îl atinse pe umăr. Petru se domoli îndată și mînia i se stinse. Începu să tremure. Acum, cînd se învîrtea cu Anchen, ușoară ca un fulg, picioarele îl duceau singure. Printre pomi începură să se aprindă și să se legene lampioanele. O rachetă se înălță, sfîrîind înciudată. Două dîre de foc se oglindiră în ochii fetei : „Ah, șopti ea cu glas subțirel. Ah, e minunat de frumos !... Ah, Peter, dănțuiești foarte bine..."

Rachetele se înălțau din toate colțurile grădinii. Roți de foc începură să se învîrtească, panourile luminoase licăreau. Globurile se spărgeau, bubuind ca tunurile, rachetele sfîrîiau, împroșcînd snopi de scîntei. Amurgul era învăluit în fumul de pucioasă. Nu era oare aceasta o fericire, după plictiseala de la palatul Preobrajenski ? Zvăpăiatul Lefort trecu prin fața lui, în salturi, cu o doamnă înaltă ca un soldat. „Săgeata lui Cupidon străpunge inimile", îi strigă el lui Petru. Înfierbîntată de danț, Anchen răspîndea un miros de o fermecătoare prospețime. „Ah, Peter, am obosit", gemu ea cu glas și mai sub-

ţirel, agăţîndu-se de braţul lui. O rachetă plesni în văzduh, şi şerpii ei de foc luminară chipul ostenit, dar minunat de frumos al fetei. Nemaiştiind ce-i cu el, Petru o apucă de umerii goi, închise ochii şi-i simţi fugar atingerea umedă a buzelor. Anchen se smulse din braţele lui. Sute de şerpi mici se sparseră cu un bubuit asurzitor. Anchen pieri. Blana de iepure şi capul încununat cu legătură de tei al solului lui Bachus se iviră dintr-un nour de fum. Beat turtă, Nikita Zotov se împleticea de colo-colo, cu o cupă în mînă, îngînînd tot felul de năzdrăvănii. Oprindu-se în loc, se clătină şi întinse cupa lui Petru.

— Bea, fiule ! Bea, căci tot s-a isprăvit cu noi... Ne-am pierdut sufletele, am mîncat de dulce... Bea pînă la fund, măria ta, ţar a toată Marea şi Mica...

Voi să ameninţe pe cineva, dar căzu peste o tufă. Petru trînti de pămînt cupa golită. Fericirea se învîrtea în el ca o roată de foc. „Anchen !", strigă el şi o luă la fugă... Ferestrele luminate ale caselor, pîlpîielile sfeşnicelor şi panourile luminoase începură să plutească în jurul lui. Îşi duse mîinile la cap şi se opri cu picioarele larg depărtate.

— Vino să-ţi arăt unde e, îi spuse din spate, la ureche, un glas ispititor. Alexaşka Menşikov, unul din cîntăreţii îmbrăcaţi cu rubaşte roşii, îl privea cu ochi sfredelitori. S-a dus acasă fetiţa...

Petru o luă repede în tăcere pe urmele lui, în întuneric. Săriră un gard, dădură peste nişte cîini, mai săriră încă un gard şi ajunseră pe medeanul dintre moară şi crîşmă. La o fereastră îngustă de la catul de sus se vedea lumină.

— Acolo e ! şopti Alexaşka Menşikov şi, luînd un pumn de nisip îl aruncă în fereastră. Aceasta se deschise şi Anchen se plecă în afară, cu o năframă pe umeri şi cu părul plin de moaţe.

— Cine e ? întrebă ea cu glas subţire şi, uitîndu-se mai bine, îl văzu pe ţar şi clătină din cap. Nu se poate... Duceţi-vă la culcare, *Herr* Peter...

Cu moaţele din păr era şi mai drăgălaşă. Închise fereastra şi trase perdeluţa dantelată. Lumina se stinse.

— Se păzeşte fetiţa, şopti Alexaşka. Uitîndu-se cu luare aminte la Petru şi cuprinzîndu-l strîns de umeri, îl duse spre o laviţă. Stai jos... Mă duc să aduc nişte cai. Poţi să mergi călare ?

Cînd se întoarse, aducînd de frîu doi cai înşăuaţi, Petru stătea gheboşat, aşa cum îl lăsase, cu pumnii încleştaţi sprijiniţi pe genunchi. Alexaşka îl privi în ochi.

— Nu cumva eşti beat ?

Petru nu-i răspunse. Alexaşka îl ajută să se urce în şa, încălecînd şi el sprinten şi, sprijinindu-l, ieşi la pas din aşezare. Pîclele se învăluiau pe deasupra păşunilor. Stelele de toamnă licăreau puzderie. La Preobrajenski, trîmbiţau cocoşii. Mîna lui Petru, rece ca gheaţa, rămăsese înfiptă în umărul lui Alexaşka, ca moartă. Nu departe de palat, el se îndreptă deodată, dădu capul pe spate, îl cuprinse pe Alexaşka de gît şi se lipi de el. Caii se opriră. Petru gîfîia. Îi trosneau oasele.

— Ţine-mă, ţine-mă strîns, spuse el cu glas răguşit. După un timp încleştarea mai slăbi. Oftă şi gemu : Hai să mergem... Dar să nu pleci... Să dormim împreună...

Volkov sări de pe scară :

— Măria ta ! Doamne... Nu mai ştiam ce să credem...

Stolnici şi rîndaşi se îmbulziră spre cal. Petru lovi cu piciorul în grămadă, descălecă singur şi, nelăsîndu-l pe Alexaşka să plece, intră în palat. Pe o sală întunecoasă, o bătrînă, zărindu-l, îşi făcu semnul crucii. Petru o îmbrînci cît colo. Alta fugi ca un şobolan sub scară.

— Netrebnicelor, căţelor, lua-v-ar dracu', bîigui el.

În iatac, Alexaşka îl descălţă şi-i scoase jacheta. Petru se lungi pe pîslă şi-i porunci să se culce alături. Punînd capul pe umărul lui tăcu o clipă, apoi spuse :

— Te fac postelnic... Să-i spui mîine diacului să scrie un ucaz... A fost vesel, tare vesel a fost... *Mein lieber Gott...*

După o vreme, scînci ca un copil şi adormi.

CAPITOLUL AL TREILEA

1

Oastea de ţară a dvorenilor se adună agale toată iarna. Era greu să-i scoţi pe moşieri din bîrlogurile lor de la ţară. Vasili Vasilievici Goliţîn, marele voievod, trimetea ucazuri aspre, ameninţînd cu luarea hatîrurilor şi cu pedepse. Moşierii

nu se grăbeau să coboare de pe cuptoarele calde : „Acum le-a trăsnit prin cap să cucerească Krîmul. Slavă domnului, avem cu hanul pace veşnică, şi nu-i plătim cine ştie ce haraci. Aşa că pentru ce să-i mai tulbure d-a surda pe dvoreni ! Asta-i o urzeală a neamului Goliţînilor : vor să dobîndească slavă pe spinarea altora..."

Trimeteau veste că-s bolnavi şi nevoiaşi, şi nu voiau să vină. Unii făceau pe smintiţii — ce nu-i trece omului prin minte iarna, de urît şi de trîndăvie ? Stolnicii Boris Dolgoruki şi Iuri Şcerbatîi, neputînd să scape de război, şi-au îmbrăcat oştenii în straie negre şi ei înşişi tot în negru, pe cai negri, ca nişte strigoi ieşiţi din groapniţe, veniră la chemare, înspăimîntîndu-i pe toţi. „Se întîmplă o năprasnă, vorbeau oştenii prin polcuri, n-o să scăpăm vii din războiul ista..."

Mîniat, Vasili Vasilievici scrise la Moscova lui Feodor Leontievici Şaklovitîi, pe care-l lăsase sfetnic pe lîngă Sofia : „Milostiveşte-te şi caută să capeţi un ucaz împotriva ponegritorilor mei. Să fie zdrobiţi pentru neobrăzarea asta şi trimeşi pe vecie la mînăstiri, iar pămînturile lor să fie împărţite calicilor : să se dea o pildă de asprime, încît să se cutremure toţi..."

Ucazul a fost ticluit dar, fire blajină, Vasili Vasilievici iertă pe pricinaşi, care ceruseră cu lacrimi în ochi îndurare. Abia se isprăvise cu tevatura asta, cînd se zvoni în oştire că, în tinda casei lui Goliţîn, a fost pus într-o noapte un coşciug. Oamenii tremurau, vorbind în şoaptă despre o întîmplare atît de spăimoasă. Se spunea că în noaptea aceea Vasili Vasilievici se îmbătase şi, intrînd în tinda întunecoasă, tăia văzduhul cu sabia în bezna pustie. Semn rău. Neguţătorii sosiţi cu chervanele povesteau că zăriseră lupi albi, urlînd pe gorganele din stepă. Caii mureau din pricini neştiute. Într-o noapte vîntoasă de martie, ţapul unui polc — îl auziseră mulţi cu urechile lor — strigase cu glas de om : „Vine urgia". Oamenii au vrut să-l ucidă cu parii, dar el a fugit în stepă.

Zăpada se topise, un vîntuleţ cald începuse să sufle dinspre miazăzi şi zăvoaiele de răchită de pe malurile rîurilor şi ale bălţilor începuseră să înverzească. Vasili Vasilievici era innegurat ca un nour de furtună. Veşti rele soseau de la Moscova. Se spunea că Mihail Alegukovici Cerkasski, boier de sfat al ţarului Petru, cîrtea în gura mare, bătîndu-şi joc de războiul din Krîm, iar boierii ceilalţi îi ţineau hangul : „Hanul din Krîm nu se mai teme c-o să vină peste el Vasili Vasilievici. Krîmul, Ţarigradul şi toată Evropa nu se mai sinchisesc de asta. Familia Goliţîn secătuieşte vistieria..." Pînă şi patriarhul Ioakim, fostul sprijinitor al lui Vasili Vasilievici, zvîrlise,

pe nepusă masă, din biserica de la Barași, odăjdiile dăruite de Golițîn și oprise să se slujească în ele. Vasili Vasilievici îi scria lui Șaklovitîi epistole pline de îngrijorare, cerîndu-i să-l vegheze cu ochi neadormit pe Cerkasski și să aibă grijă ca patriarhul să urce cît mai rar la Sofia... „În ceea ce-i privește pe boieri, îi roade vechea lăcomie : nu vor să-și deschidă băierile pungii pentru o înfăptuire mare..."

De peste hotare veneau vești rele. Craiul Franciei, la care fuseseră trimeși marii soli Iakov Dolgoruki și Iakov Mîșețki, să ceară cu împrumut trei milioane de livre, nu numai că nu le-a dat bani, dar nici n-a vrut să-i primească. Despre Ușakov, solul din Olanda, se scria că „el și oamenii lui furau de stingeau, că petreceau și se veseleau peste tot pe unde ajungeau, strigînd măscări, din care pricină măriile lor țarii s-au ales cu obrazul pătat..."

La sfîrșitul lui mai Golițîn porni spre miazăzi, cu o oaste de 100 000 de oameni, întîlnindu-se pe malul Samarei cu Samoilovici, hatmanul Ucrainei. Oștirea înainta încet, tîrînd după ea nenumărate chervane. Cetățuile și foișoarele de pîndă rămăseseră în urmă și oastea se afundă în stepele sălbatice. Deasupra cîmpiilor pustii, unde iarba ajungea pînă la umerii oamenilor, stăruia o arșiță toropitoare. Hultani negri se roteau pe cerul dogoritor. Vedenii se înfiripau, învălurîndu-se în depărtări. Amurgurile erau scurte, galbene-verzui. Stepa vuia de scîrțîitul roților și de nechezatul cailor. Fumul stîrnit de focurile ațîțate cu tizic trezea o negrăită tristețe. Noaptea se lăsa repede. Pe cer se aprindeau stele necunoscute. Stepa era necălcată de om — nu vedeai nici drumeaguri, nici cărări. Polcurile de cercetași înaintînd departe nu întîlneau țipenie de om. Se părea că tătarii ademenau oștile rusești în ținuturile nisipoase, sterpe. Albii secate de rîuri se întîlneau din ce în ce mai des. Numai cazacii bătrîni știau unde se mai poate găsi apă.

Era la jumătatea lui iulie, dar Krîmul apărea încă îndepărtat ca o nălucire. Polcurile se întinseseră de la un capăt la altul al stepei. Lumina orbitoare și țîrîitul sec la greierilor luau mințile. Păsări de pradă se lăsau lenevoase pe coastele umflate ale cailor morți. Multe telegi fuseseră lăsate în urmă. Vizitiii rămîneau pe lîngă ele, murind de sete. Alții se tîrau spre miazănoapte, spre Nipru. Oștenii cîrteau.

Voievozii, polcovnicii și tîsiacinikii [1] se strînseră într-o zi la amiază, lîngă cortul lui Golițîn, privind cu îngrijorare spre steagul care atîrna ca o cîrpă. Dar nici unul nu cuteza să

[1] *Tîsiacinikii* — căpetenii peste o mie de oameni (n. t.).

spună : „Trebuie s-o luăm înapoi, cît mai e vreme. Cu cît mergem mai departe, cu atît năprazna va fi mai mare. Dincolo de Perekop, vom da de nisipurile morții."

La ceasul acela, Vasili Vasilievici se odihnea în cort. Se dezbrăcase, își scosese încălțările și, lungit pe covoare, citea pe Plutarh în lătinește. Desprinzîndu-se din filele cărților, marile umbre îi întăreau și-i îmbărbătau sufletul împovărat. Alexandru, Pompei, Scipio, Luculus, Iuliu Cezar își fluturau vulturii, în țîrîitul obositor al greierilor. „Slavă ! Slavă !" Îl însuflețeau și epistolele Sofiei, pe care le citea mereu : „Dragul meu frățior Vasenka ! Să trăiești, scumpul meu, ani îndelungați ! Să te ajute domnul să birui vrăjmașul. Nu-mi vine să cred, iubitule, că ai să te mai întorci între noi... Voi crede numai atunci cînd te voi avea în brațele mele, scumpul meu... Îmi scrii, iubitule, să mă rog, ca și cum aș fi păcătuit înaintea lui dumnezeu și aș fi o netrebnică. Cu toate că sînt păcătoasă, îndrăznesc să nădăjduiesc în milosîrdia lui. Da ! Mă rog mereu ca să-mi văd iubitul fericit ! Și-acum, rămîi sănătos, iubitule, de-a pururi..."

Cînd zăpușeala se mai ogoia, Vasili Vasilievici își punea coiful și caftanul și ieșea din cort. Văzîndu-l, polcovnicii, tîsiacinikii și esaulii încălecau. Surlele trîmbițau și cornurile vuiau prelung. Oștirea înainta, noaptea, pînă la arșița de la amiazi.

Așa se întîmplase și în ziua aceea. Vasili Vasilievici privea de pe un dîmb sumedenia de fumuri care se înălțau de la focurile taberelor, privea umbrele îndepărtate ale oștilor care se pierdeau în negura șirurilor de chervane. În zare stăruia o pîclă groasă și valuri de colb. Nu se simțea nici o adiere de vînt, și răsuflarea era anevoioasă. Amurgul, care de obicei era străveziu, de data aceasta acoperea cu o boare sîngerie jumătate din cer. Treceau cîrduri de păsări, fugind parcă de moarte... Soarele în asfințit se umflase, înnegurat și spăimos... Îndată ce prinseră să licărească, stelele se învăluiră ca într-o ceață... Văpăi și fum se înălțau în toate părțile, spre zări. Curînd se stîrni un vînt încropit. Limbi de foc începură să pîlpîie din ce în ce mai deslușit, închizînd într-un cerc de flăcări toată oștirea...

Un pîlc de călăreți se opri lîngă dîmb. Unul dintre ei se apropie de cort în trapul greoi al calului. Descălecă și-și îndreptă cușma pe frunte. Vasili Vasilievici cunoscu fața grasă și mustățile albe ale hatmanului Samoilovici.

— Urgie, cneazule, murmură acesta. Tătarii au dat foc stepei...

Mustățile pleoștite ale hatmanului nu ascundeau nici urmă de voioșie. O umbră i se așternuse pe ochi :

— Arde stepa de jur împrejur, zise, arătînd cu gîrbaciul.

Vasili Vasilievici cercetă îndelung pojarul cu privirea :

— Ce-i de făcut ? O să încălărăm pedestrașii și o să trecem prin jariște...

— Cum ai să poți trece peste scrum ? N-avem nici nutreț pentru cai, nici apă. Pierim, cneazule.

— Să dau înapoi, eu ?

— Fă cum știi... Cazacii n-au să meargă prin stepa pîrjolită.

— Îi vom mîna cu bicele !... scrîșni Vasili Vasilievici, care era om crîncen la mînie. Și începu să alerge pe dîmb, înfigînd tocurile de fier ale cizmelor în pămîntul uscat. Cazacii merg demult în silă. Am băgat eu de seamă... Mă uit la ei și-mi vine să rîd : dorm în șei... Cred că pe hanul Krîmului l-au slujit cu mai multă vioiciune... Și tu, hatmane, ești un fățarnic... Ia seama... La Moscova au pus capul pe butuc oameni mai dihai decît tine... Ehei, fecior de popă, e mult oare de cînd negutătoreai luminări și pește ?

Sub povara grăsimii, Samoilovici răsufla ca un taur, la auzul acestor vorbe de ocară. Dar era un om prea isteț, prea șiret ca să răspundă ceva. Încălecă gîfîind, coborî de pe dîmb și se făcu nevăzut în dosul chervanelor. Vasili Vasilievici porunci unui surlar să trîmbițeze. Surlele răsunară dogit peste stepa învăluită în fum. Călărimea, pedestrașii și chervanele porniră prin foc.

A doua zi dimineață, în zori, își dădură seama că nu vor putea merge mai departe : stepa era toată un scrum sterp, bîntuit de vîrtejuri. Vîntul care sufla de la miazăzi se înteți, stîrnind nouri de cenușă. În depărtare, se zăriră apropiindu-se străjile căzăcești care făceau cele dintîi cale întoarsă. La amiază, voievozii, polcovnicii și tîsiacinikii se adunară într-un chervan. Hatmanul se apropie posomorît, vîrîndu-și buzduganul în cizmă și aprinzîndu-și luleaua. Punînd mîna încărcată de inele pe platoșă, Vasili Vasilievici vorbi cu lacrimi în ochi. stăpînindu-și mîndria :

— Cine se poate împotrivi voinței domnului ? E scris la carte : cel ce se înalță se va smeri. Dumnezeu a trimis pe capul nostru o năpastă cumplită... În toate părțile, pe sute de verste, nu găsești nici nutreț, nici apă. Nu mi-e frică de moarte, dar ocara mă înspăimîntă. Voievozi, chibzuiți și spuneți-mi ce să fac.

Voievozii, polcovnicii și tîsiacinikii cugetară și după o vreme răspunseră :

— Să ne tragem fără întîrziere spre Nipru.

Astfel se isprăvi, fără slavă, războiul împotriva Krîmului. Oștile porniră în mare grabă înapoi, pierzînd oameni, părăsind chervane, și nu se opriră decît în apropiere de Poltava.

2

Polcovnicii Solonina, Lizogub, Zabela, Gamalei, esaulul Ivan Mazepa și ispravnicul Cociubei veniră pe ascuns la cortul lui Vasili Vasilievici și îi spuseră :

— Stepa a fost aprinsă de cazaci. I-a trimes hatmanul. Iată, aici înfățișăm o pîră împotriva lui. Citește-o și trimete-o la Moscova fără zăbavă, pentru că nu-i mai putem răbda samavolnicia : s-a pricopsit și a surpat pe șleahtici ; nu mai dă voie nacealnicilor să-i stea dinainte cu cușma în cap. Îi stropșește pe toți. Minte pe ruși și e în cîrdășie cu leșii, dar îi minte și pe ei, vrînd de fapt să ia Ucraina în veșnica sa stăpînire și să ne răpească drepturile. Să ni se trimeată de la Moscova ucaz să ne alegem alt hatman, iar pe Samoilovici să-l răsturnăm...

— Dar de ce n-o vrea hatmanul să-i bat pe tătari ? întrebă Vasili Vasilievici.

— Nu vrea, răspunse esaulul Ivan Mazepa, pentru că atîta vreme cît tătarii sînt puternici, voi sînteți slabi. Dacă-i bateți pe tătari, în scurtă vreme ajunge și Ucraina un pămînt al Moscovei... Dar astea-s zavistii... Noi sîntem frații mai mici ai rușilor, avem aceeași credință și sîntem bucuroși să trăim sub țarul Moscovei...

— A grăit drept, întăriră polcovnicii cei moțați, privind în pămînt. Dar Moscova trebuie să întărească drepturile șleahticilor noștri.

Vasili Vasilievici își aduse aminte de norii negri de cenușă, de nenumăratele morminte lăsate prin stepe, de coastele cailor împrăștiate pe toate drumurile. Învăpăiat în obraz, își aminti de visurile care-l purtau pe urmele lui Alexandru cel Mare. Își mai aduse aminte de sălile înguste ale palatului din Kremlin, în care boierii vrăjmași se vor pleca dinainte-i, acoperindu-și cu degetele mustățile spre a-și ascunde zîmbetele batjocoritoare...

— Spuneți că hatmanul a dat foc stepei ?

— El, întăriră polcovnicii...
— Bine. Fie aşa precum vreţi.
În aceeaşi zi, Vasili Tîrtov porni cu un însoţitor călare spre Moscova, ducînd o pîră împotriva hatmanului, cusută în căptuşeala cuşmei. Cînd oastea ajunse la Poltava şi-şi înjghebă tabăra, sosi o epistolă de răspuns de la Moscova. „Deoarece Samoilovici e potrivnic nacelnicilor şi întregii oşti ucrainiene, să i se ia steagul şi buzduganul de căpetenie şi toate însemnele stăpînirii, şi să fie trimes sub strajă puternică, în Rusia Mare. În locul lui să fie pus hatman acela pe care nacelnicii şi toată oastea ucraineană îl vor voi..."
În aceeaşi noapte, streliţii împresurară tabăra hatmanului şi, a doua zi dimineaţă, îl prinseră în paraclisul de război, îl urcară într-o teleagă proastă şi-l duseră la Goliţîn pentru cercetare. Hatmanul, legat la cap cu o cîrpă udă şi cu ochii sîngeraţi, spunea mereu spăimîntat :
— Vasili Vasilievici, toate-s scorneli. Zău, sînt scorneli... E un vicleşug al lui Mazepa, vrăjmaşul meu... Cînd îi văzu intrînd pe Mazepa, pe Gamalei şi pe Solonina, se făcu stacojiu şi începu să tremure : Îi asculţi pe ei ?... Cîinii ăştia abia aşteaptă să vîndă Ucraina leşilor.
Scoţîndu-şi săbiile, Gamalei şi Solonina se năpustiră spre el. Dar sotnicii de streliţi săriră întru apărarea hatmanului. În aceeaşi noapte, fu pus în lanţuri şi îndreptat spre miazănoapte. Trebuia grăbită alegerea noului hatman : polcurile de cazaci spărseseră butoaiele cu gorilkă [1], uciseseră pe slujitorii hatmanului şi-l luaseră în suliţi pe un reimentar [2] leah, urît de toţi. Răcnete, cîntări şi împuşcături răsunau prin toată tabăra. Unele polcuri din Moscova începuseră să se vînzolească şi ele.
Mazepa veni nechemat în cortul lui Vasili Vasilievici. Purta o svitkă [3] sură şi o cuşmă de rînd, din pielicele de oaie ; doar la brîu îi atîrna o sabie scumpă într-un lanţ de aur. Ivan Stepanovici Mazepa era un cazac bogat, de neam vechi, şi stătuse multă vreme în Polonia şi în Austria. În război îşi lăsase barbă ca un velicorus şi se tundea după portul moscovitean. Închinîndu-se cu mîndrie, ca în faţa unuia deopotrivă cu el, se aşeză. Trăgîndu-se cu degetele lungi şi subţiri de barbă, îşi aţinti ochii bulbucaţi şi ageri spre Vasili Vasilievici.
— Poate că domnia ta doreşti să vorbim lătineşte ?... Vasili Vasilievici înclină rece capul. Fără a coborî glasul, Mazepa

[1] *Gorilkă* — rachiu (în limba ucraineană) (n. t.).
[2] *Reimentar* — comandant de regiment (n. t.).
[3] *Svitkă* — un fel de scurtă ucraineană (n. t.).

începu : Greu e să te descurci în treburile ucrainiene. Ucrainienii sînt şireţi şi ascunşi. Mîine urmează să alegem un hatman nou ; se zvoneşte că e vorba să fie ales Borkovski. Dacă-i aşa, mai bine nu l-aţi fi răsturnat pe Samoilovici. Moscova n-are un vrăjmaş mai primejdios decît Borkosvki... Ţi-o spun prieteneşte.

— Ştii doar că nu vrem să ne amestecăm în treburile voastre, răspunse Vasili Vasilievici. Pentru noi e bun orice hatman, numai să ne fie prieten...

— E plăcut să asculţi vorbe isteţe. Nu-i nevoie să ascundem faptul că, ţinînd cu Moscova, ne simţim ca în sînul lui Avraam... (Vasili Vasilievici zîmbi şi plecă ochii.) Voi nu luaţi moşiile şleahticilor şi sînteţi îngăduitori faţă de datinile noastre... Nu vreau să ascund faptul de ocară că printre noi sînt unii care trag spre leşi... Dar aceştia sînt oameni hulpavi şi vor pieirea Ucrainei... Crezi că nu ştim ? Dacă am merge cu Lehia, panii ne-ar alunga de pe moşiile noastre, ar înălţa peste tot biserici papistaşe şi ne-ar pune juvăţul de grumaz. Nu, cneazule, noi sîntem slugi credincioase Moscovei... (Vasili Vasilievici tăcea, fără să ridice privirile.) Ce să-ţi spun, dumnezeu nu m-a năpăstuit în milosîrdia sa... Am îngropat anul trecut, într-un loc ferit, lîngă Poltava, o balercă plină cu zece mii de ruble aur, ca să le am la o nevoie. Noi, ucrainienii, sîntem oameni cu inimă deschisă ; pentru o faptă mare, nu pregetăm să ne dăm şi viaţa... Dar acu un lucru ne înspăimîntă foarte : buzduganul ar putea să încapă pe mîna unui vînzător sau al unui nătîng...

— Ivan Stepanovici, cu dumnezeu înainte şi să fie într-un ceas bun. Alegeţi mîine un hatman nou. Vasili Vasilievici se ridică şi se plecă înaintea oaspetelui său. Apoi, îl luă de umeri şi îl sărută de trei ori.

A doua zi, în faţa cortului în care se afla paraclisul de tabără, se aşezase o masă pe care se pusese buzduganul, steagul şi însemnele de hatman. Două mii de cazaci se adunaseră roată împrejur. Cneazul Goliţîn, cu platoşă persienească, cu caftan şi coif cu pene zmeurii, ieşi din paraclis, urmat de toţi nacealnicii cazacilor. Vasili Vasilievici se urcă pe o laviţă şi, ţinînd într-o mînă o năframă de mătase, iar cu cealaltă sprijinind straja săbiei, cuvîntă către cazacii care se apropiaseră de el :

— Slăviţi oşteni, măriile lor ţarii vă îngăduie să vă alegeţi un hatman, potrivit vechii voastre datini ostăşeşti... Alegeţi

pe acela care vă place. Vreți pe Mazepa — alegeți-l pe el, vreți pe altul — alegeți-l pe acela...

Polcovnicul Solonina strigă : „Îl vrem pe Mazepa". Alte guri îl sprijiniră, și tot cîmpul zbucni într-un glas : „Mazepa să ne fie hatman..."

În aceeași zi fu adusă în cortul cneazului Golițîn o balercă mînjită de lut, plină cu aur.

3

Cetățuia durată cu doi ani în urmă pe Iauza, mai jos de palatul Preobrajenski, fusese clădită din nou în toamnă, după îndrumările gheneralilor Franz Lefort și Simon Sommer : valurile de pămînt fuseseră lărgite și întărite cu șarampoi[1], șanțurile se adînciseră, și la colțuri se zidiseră foișoare cu meterez. Snopi de mlajă împletită și saci cu nisip apărau rîndurile de tunuri de bronz, de pive și săcălușe. În mijlocul cetățuii se clădise o sală de mese pentru vreo cinci sute de oameni. În foișorul cel mare, deasupra porților, se pusese un ornic cu clopote.

Glumă, glumă, dar deși durată pentru joacă, la nevoie, cetățuia putea să slujească și pentru apărare. Pe o pajiște întinsă, cu iarba cosită, se desfășura din zori și pînă seara tîrziu muștrul celor două steaguri — Preobrajenski și Semionovski. Simon Sommer nu-și cruța nici gîtlejul, nici pumnii. Oștenii băteau pasul ca niște jucării cu arc, ținînd puștile întinse înainte. „*Halt*, drepți !" Oștenii se opreau încremeniți, bătînd talpa piciorului drept. „Umăr drept înainte ! *Vorwärts !* Nu bine ! *Lumpen !* Netrebnici ! Ascultă comanda !..." Gheneralul, călare, se înroșea ca un curcan. Pînă și Petru, care fusese înaintat subofițer, cînd trecea prin fața lui scotea pieptul în afară și holba ochii speriat.

Din așezarea nemțească mai fuseseră tocmiți doi străini : Franz Timmermann, cunoscător în matematici și în mînuirea astrolabului, și bătrînul Karthen Brandt, care se pricepea bine la treburile marinărești. Timmermann începu să-i destăinuie lui Petru tainele matematicilor și meșteșugul clădirii întăriturilor, iar Karthen Brandt făgăduise că va dura vase după feleșagul unei luntri găsite într-o casă din satul Izmailovo, luntre care

[1] *Șarampoi* — bîrne (n. t.).

putea să înainteze împotriva vîntului, cu ajutorul unei pînze lăturalnice.

Boierii veneau din ce în ce mai des de la Moscova, să vadă cu ochii lor cum arată jocurile de pe malurile Iauzei, pentru care se cereau atîția bani și atîtea arme din magazii... Privitorii nu treceau podul, ci se opreau pe malul apei. Înaintea lor stătea cîte un boier, îmbrăcat în blană scumpă, care părea o perină pusă pe spinarea unui cal ; barba lui se resfira ca un măturoi de pe obrajii puhavi ; în urmă-i se aflau cîțiva dvoreni înveștmîntați în trei-patru caftane, neasemuit de bogate, privind neclintiți cîte un ceas și mai bine pe malul dimpotrivă ; acolo treceau telegi încărcate cu nisip și cu snopi de nuiele ; ostașii cărau bîrne ; un mai greu se ridica pe o capră cu ajutorul unui scripete și cădea bătînd parii ; pămîntul era zvîrlit de cazmale ; nemții forfoteau cu planuri și compasuri ; topoarele loveau, fierăstraiele scîrțîiau și vătafii alergau cu stînjenii[1] în mînă. În sfîrșit, iată-l pe țar, o, doamne, o, sfinți mucenici ! Să nu credeți că țarul stătea pe vreo înălțime, într-un jeț aurit, urmărind jocul ! Nu ! Cu o tichiuță de lînă împletită, cu nădragi nemțești și cu cămașa murdară, fugea la trap pe scînduri, împingînd o roabă...

Boierul își scotea gugiumanul din patruzeci de pielcele de samuri, își ridicau căciulile și dvorenii, închinîndu-se adînc pe mal. Apoi, priveau iară, dînd din mîini a mirare... Părinții și bunicii lor stătuseră ca un zid neclintit în jurul țarului, avînd grijă ca nici un fir de praf și nici o muscă să nu se așeze pe măria sa, unsul. Uneori, îl socoteau aproape ca pe un dumnezeu în fața norodului, cu toată străvechea măreție bizantină... Dar aici ce se petrece ? Ia uitați-vă la aista ! Aleargă cu slugile pe scînduri, ca un om de rînd, ca un măscărici scîrbavnic, afurisitul, și pufăie din lulea buruieni otrăvitoare, tutunul cela... Clatină temeliile... Asta nu mai e joacă, nu mai e zbânțuială... Iată cum rîd slugile dincolo de gîrlă !...

Luîndu-și inima în dinți, unul sau altul din boieri, mai cutezător, clătea din barbă a mînie și striga cu glas tremurător :

— Măria ta, pune-mă la cazne de vrei, dar mi-e rușine de bătrînețea mea să mai tac. Nu pot să mai privesc. Așa ceva n-am mai văzut...

Lung cît o prăjină, Petru se urca pe meterezul cetățuii și striga, închizînd ochii pe jumătate :

— A, iată cine vorbea !... Ei, ia spune, ce mai scrie Golițîn ? A cucerit Krîmul ? Se mai războiește ?...

[1] *Stînjen* — instrument de măsurat (n. t.)

Procleţii de venetici rîdeau cu hohote dincolo de valurile cetăţii. În urma lor, rîdeau şi ruşii pe întrecute, în loc să cadă în genunchi la vederea unui boier de la curtea ţarilor. Se întîmpla uneori — oricum, tot îl pîndea tăierea capului — ca vreun boier să se încăpăţîneze şi să stăruie în dojenile sale : „Pe tatăl măriei tale l-am ţinut în braţe ; am privegheat zi şi noapte la cripta ţarului ; spiţa noastră se trage din Riurik [1] ; pe scaunul ţării au stat şi bărbaţi din neamul nostru. Mai gîndeşte-te la obrazul nostru şi mai lasă-te de năzbîtii ; vină-ţi în fire, măria ta, şi mai du-te la scaldă, la biserică..."

În asemenea împrejurări Petru izbucnea :

— Alexaşka, ia dă-mi un fitil. Apoi îndrepta ţeava pivei de douăsprezece funturi spre boier şi trăgea cu boabe de mazăre în el. Generalul Sommer rîdea cu hohote, ţinîndu-se cu mîinile de pîntec ; Lefort rîdea şi el ; Timmermann, cel tăcut, zîmbea molcom ; Karthen Brandt, cel scund şi îndesat, zbîrcit ca un măr copt, rîdea, zgîlţîindu-se din tot trupul. Toţi străinii şi ruşii se urcau pe valuri să vadă cum sare de pe căpăţînă gugiumanul de samur, cum se prăvăleşte boierul, leşinat, în braţele dvorenilor din jurul lui, cum sar în lături caii, zvîrlind din copite. Şi făceau haz după aceea toată ziua.

Întăriturile fură botezate „Cetatea de scaun Preschburg".

4

Din noaptea în care dormise în iatacul lui Petru, Alexaşka Menşikov rămase pe lîngă ţar. Era straşnic de dibaci şi de ager — îţi ghicea gîndurile din zbor. Îl vedeai cum se răsuceşte pe călcîie, scuturîndu-şi pletele, cum o zbugheşte, şi treaba se făcea îndată. Nu ştiai cînd doarme ; cînd ostenea, îşi trecea palma peste faţă şi pe dată era iar vesel, voios şi senin. Aproape tot atît de înalt ca şi Petru, avea umerii mai laţi şi mijlocul mai subţire. Unde era Petru, acolo îl găseai şi pe el. Făcea orice : bătea toba, trăgea cu puşca, tăia vreascuri cu sabia, toate erau un fleac pentru el. Cînd începea să şuguiască, te prăpădeai de rîs. Îţi arăta cum se vîră un urs în scorbura unui copac după miere şi dă peste albine ; cum sperie un popă pe o negustoreasă ca să-i ia banii pentru o slujbă la biserică ; cum se iau la rîcă doi bîlbîiţi... Petru rîdea să leşine, privindu-l cu drag. La început, toată lumea credea că Alexaşka va fi măscăriciul ţarului. Dar Alexaşka năzuia mai sus : de şuguit, şu-

[1] *Riurik* — unul dintre cei trei fraţi Varegi, care au întemeiat, în 862, primele principate slave pe teritoriul Rusiei (n. t.).

guia, dar, uneori, cînd se adunau gheneralii și inginerii, ca să facă cutare sau cutare lucru, și-și înfundau nasul în planuri, iar Petru își rodea nerăbdător unghiile — odată se ridica Alexașka din spatele unuia și turuia repede, înainte ca să-l dea afară :

— Iată cum trebuie făcut. E cît se poate de limpede.

— O-o-o-o-o ! făceau gheneralii.

Iar lui Petru îi scăpărau ochii.

— Are dreptate !

Dacă era nevoie grabnică de ceva, Alexașka lua bani și pornea în goana calului la Moscova, peste garduri, peste ogoare, și-ți aducea din pămînt, din iarbă verde, lucrul trebuincios. Pe urmă, dînd socoteala lui Nikita Zotov, care chivernisea Despărțămîntul jocurilor ostășești, ofta adînc, răsufla pe nas și clipea din ochi : „Toate ca toate, dar să știi : nu te-am înșelat nici cu un firfiric..."

— Alexașka, Alexașka, răspundea Zotov clătinînd din cap, unde s-a mai văzut să se plătească trei altîni pentru niște prăjini de brad ? Hai, să zicem cel mult un altîn... Vai, băiete...

— Cînd nu-i grabă, nu fac decît un altîn. Aici e grabă, d-aia le-am plătit scump. Am adus prăjinile repede — asta face toți banii. Să nu-l lăsăm pe Petru Alexeevici să aștepte...

— Ce o să te mai spînzure odată pentru potlogăriile astea !

— Doamne, de ce mă mîhniți degeaba, Nikita Moiseici ?... Întorcînd capul într-o parte și storcînd lacrimi din ochii săi albaștri, Alexașka căuta vorbe înduioșătoare.

De obicei, Zotov dădea din mînă :

— Bine, du-te... De data asta, te cred... Dar bagă de seamă...

Într-o bună zi, fu făcut aghiotant. Lefort îl lăuda față de Petru : „Băiatul ăsta ajunge departe. E credincios ca un cîine și deștept ca diavolul." Alexașka se ducea mereu în Kukui, la Lefort, și niciodată nu se întorcea fără vreun dar. Se dădea în vînt după daruri, oricare ar fi fost ele. Purta jachete și tricornuri de-ale lui Lefort. Fu cel dintîi rus care își făcu în așezarea nemțească o perucă mare și roșie ca focul, pe care o purta în zile de sărbătoare. Se bărbierea și se pudra. Unii dintre slujitori începură să-i spună cu cuviință „Alexandru Danilîci".

Într-o zi, Alexașka veni la Petru cu un flăcău îmbrăcat cu o cămașă curată, cu opinci noi și nădragi de pînză :

— *Min Herz* [1] (astfel îi spunea acum, deseori, Alexașka lui Petru), ia poruncește-i să-ți arate ce strașnic bate toba... Alioșa, pune mîna pe tobă...

[1] *Min Herz* — forma stîlcită a expresiei „Mein Herz" („Inima mea") (n. a.).

Alioşa Brovkin îşi puse încetişor tichia de o parte, luă toba de pe masă, se uită agale în tavan şi începu să răpăie. Bătu adunarea, cadenţa, „Înainte, fuga marş, trage, ura", apoi un joc săltăreţ. Stătea neclintit ca un chip de lut : nu i se mişcau decît mîinile — beţele aproape că nu se vedeau.

Petru sări la el, îl trase de urechi, îl privi cu uimire în ochi şi-l sărută de cîteva ori :

— Toboşar la steagul întîi !...

În felul acesta, Alexaşka avea acolo un om de-al lui. Cînd zilele scăzură, cînd poleiul încătuşă pămîntul şi nourii prinseră să cearnă măzăriche, începură la Kukui dănţuieli şi sindrofii cu bere şi cu muzică. Nemţii îl pofteau pe ţar, prin Alexaşka, trimeţîndu-i cîte o hîrtie frumoasă, chenăruită cu stîlpi şi viţă de vie, pe care era zugrăvit un bărbat rotofei, gol, călare pe un butoi, deasupra lui un copil, tot gol, trăgînd cu arcul, iar dedesubt, un bătrîn cu o coasă alături. În mijloc se aflau nişte stihuri scrise cu cerneală aurie :

„Cu închinăciuni din inimă, vă poftim la o bărdacă de bere şi la danţ". Iar dacă ceteai primele slove ale vorbelor scrise ieşea : „*Herr Peter*".

De îndată ce se însera, Alexaşka trăgea la scară o droşcă cu un cal (lui Petru nu-i plăcea să călărească, fiind prea înalt) şi o porneau amîndoi spre Kukui.

— *Min Herz,* am fost adineaorea la crîşmă, să poruncesc o bărdacă de bere, aşa cum mi-ai spus. Am văzut-o pe Ana Ivanovna... A făgăduit că deseară vine negreşit...

Petru răsufla adînc şi tăcea. O putere covîrşitoare îl trăgea spre sindrofiile acelea. Roţile ferecate hurducăiau prin făgaşele îngheţate bocnă, drumul nu se vedea din pricina întunericului, vîntul vuia în crengile desfrunzite ale copacilor de pe zăgaz. Dar iată că se iveau şi lumini prietenoase. Holbîndu-se în beznă, Alexaşka spunea : „Ia-o la stînga. *Min Herz,* coteşte în ulicioară, pe-aici nu putem să trecem..." Din ferestruicile olandeze se revărsa o lumină caldă. Prin geamuri se zăreau peruci uriaşe şi braţe goale. Orchestra cînta. Perechile se învîrteau. Candelabrele strălucitoare, cu cîte trei făclii, aruncau pe pereţi umbre năstruşnice.

Petru nu putea să intre niciodată liniştit. Mereu îşi dădea capul pe spate. Se ivea deodată în prag, lung, galben, cu fălcile încleştate... Trăgea pe nări, fremătătoare, parfumul dulce al femeilor şi aromele plăcute de bere şi de tutun de pipă.

— Peter ! striga tare stăpînul casei. Muşteriii se ridicau în picioare şi-l întîmpinau cu braţele deschise, doamnele făceau reverenţe respectuoase în faţa acestui băieţandru ciudat — ţarul barbarilor — arătîndu-şi sînii dolofani, ridicaţi în sus de corsetele ţepene. Toată lumea ştia că Petru o va pofti pe Anchen Mons la primul cadril. De fiecare dată, aceasta se învăpăia, cu o uimire fericită zugrăvită pe chip. Se făcea din ce în ce mai frumoasă. Înflorea... Petru ştia acum destul de bine limba germană şi olandeză, iar Anchen îi asculta cu luare aminte vorbele întretăiate şi mereu grăbite, rostind şi ea cîte un cuvînt de duh.

Cînd o poftea la danţ vreun muschetar voinic, zornăind din pintenii uriaşi, Petru se întuneca, se gheboşa pe scaunul lui, privind pieziş la fustele vaporoase ale fetei care dănţuia senină, la mişcările capului ei cu păr castaniu, la gîtul ei de care era aninată cu o panglică de catifea o inimioară de aur, şi care se apleca spre muşchetar.

Îl durea inima — atît de dorită, atît de ispititoare şi de neatins era.

Alexaşka dănţuia cu matroane respectabile, care, din pricina vîrstei înaintate, stăteau degeaba de-a lungul pereţilor. Muncea de-l treceau năduşelile. Pe la ora zece, tineretul pleca. Atunci, se făcea nevăzută şi Anchen. Muşteriii de seamă se aşezau la masă ; mîncau cîrnaţi cu sînge, cap de porc umplut şi un soi de rădăcini minunate, deosebit de dulci şi de săţioase, numite cartofi... Petru mînca zdravăn, bea bere şi, după ce se mai dezmeticea din buimăceala dragostei, ronţăia ridichi şi fuma tutun. Spre dimineaţă, Alexaşka îl ajuta să se urce în droşcă. Vîntul, îngheţînd sîngele în vine, vuia din nou pe cîmpia întunecată.

— De-aş avea şi eu o moară sau o tăbăcărie, ca Timmermann... bine-ar fi... spunea Petru, apucîndu-se cu mîna de fiarele droştei.

— Ţi-ai găsit pentru ce să-l pizmuieşti... Ţine-te bine : trecem peste un şanţ...

— Eşti un nătărău... Ai văzut cum trăiesc ? Mai bine decît noi...

— Te-ai însura...

— Taci, că-ţi dau una peste bot...

— Stai... Iar ne-am rătăcit...

— Acum iar o să mă piseze mama... Du-te la baie, spovedeşte-te, împărtăşeşte-te — de, m-am spurcat... Şi-apoi trebuie să mă duc la Moscova — mare plictiseală... Să-mi pun de gît

șiragul țarilor, să stau o jumătate de zi la biserică, altă jumătate de zi în jilț, cu frate-meu, mai jos decît Sonka... Lui frate-meu Vanicika îi pute gura... Și apoi, mutrele alea somnoroase ale boierilor... Ce-aș mai da cu cizma în ele... Rabdă și taci. Ești țar !... O să mă ucidă, da, da...

— Ei și tu, gîndurile astea îți vin fiindcă ești beat...

— Sonka e o năpîrcă... Iar Miloslavskii sînt lacomi ca niște lăcuste... N-am să uit săbiile și sulițele lor... Au vrut să mă arunce din cerdac jos, dar a strigat norodul... Ții minte ?...

— Țin !

— Vaska Golițîn a prăpădit o oaste întreagă în stepă. Acum a plecat iară, din poruncă, spre Krîm... Sonka și Miloslavski ard de nerăbdare, abia așteaptă să se întoarcă cu oștirea... Au 100 000 de oameni. O să-i asmută împotriva mea, o să tragă clopotele, o să adune streliții...

— Ne ascundem la Preschburg...

— Au și încercat să mă otrăvească o dată. Altă dată au trimes un om să mă omoare cu jungherul. Petru sări în sus, uitîndu-se în jurul său. Era beznă. Nu se vedea nici o lumină nicăieri. Alexașka îl apucă de cingătoare și-l așeză la loc. Blestemații ! Blestemații !

— Prrr... Iată și zăgazul. Alexașka lovi calul cu hățurile. Sălciile foșneau în vînt. Calul, deștept, îi scoase pe malul celălalt, povîrnit. Se zăriră luminile palatului Preobrajenski. *Mein Herz*, pe streliți nu-i mai aduni lesne cu clopotele. S-au dus vremurile acelea. Întreabă pe cine vrei. Întreabă-l pe Alioșka Brovkin, care umblă prin mahalale... Nici ei nu sînt prea mulțumiți de soră-ta...

— Vă las dracului pe toți și fug în Olanda. Mai bine mă fac ceasornicar.

Alexașka fluieră :

— Și o mai vezi pe Ana Ivanovna, cînd ți-i vedea ceafa !

Petru se aplecă. Tuși deodată și izbucni în rîs.

Alexașka rîse și el cu hohote și spuse, lovind calul cu hățurile :

— Maică-ta o să te însoare curînd... Ei, și un bărbat căsătorit e de capul lui... Nu mai e mult, ai răbdare... Păcat că-i nemțoaică și luterană... Altfel, ce ușor, ce frumos ar fi fost... Nu ?...

Petru se dădu mai aproape de el, căutînd să-i vadă ochii în întuneric. Clănțănea de frig...

— De ce, adică, să nu se poată ?

— Multe mai vrei ! Ana Ivanovna, țarină ! Atunci chiar că o să-i vezi adunînd oastea cu clopotele...

Ispititoarele fuste ale Anei Mons nu se învîrteau decît duminica. Odată pe săptămînă era chef și veselie. Lunea, locuitorii din Kukui își puneau tichiile și jiletcile tighelite și munceau ca niște albine. Dădeau mare fală muncii, fie aceleia a negustorului, fie a meșteșugarului. „Își cîștigă pîinea în mod cinstit", spuneau, ridicînd cu prețuire un deget.

Lunea, dis-de-dimineață, Alexașka îl scula pe Petru și-l vestea că bătrînul Karthen Brandt, meșterii și calfele au venit. Într-una din sălile palatului Preobrajenski se făcuse un atelier naval : Karthen Brandt construia machete de vase, după planurile de la Amsterdam. Meșterii nemți și calfele, tocmite cu ucaz dintre stolnicii și ostașii cei mai destoinici — care făceau muștru cu Petru — dădeau la rîndea, lustruiau, montau și smoleau mici galere, făceau catarguri, cîrme, pînze și garnituri. Tot acolo rușii învățau aritmetica și geometria.

Palatul adormit răsuna de ciocănituri, larmă, cîntece și de hohotele ascuțite de rîs ale lui Petru. Bătrînelor le îngheța sîngele în vine de spaimă. Țarina Natalia Kirilovna își căutase liniștea într-o aripă îndepărtată a palatului, unde, învăluită de un nour subțire de tămîie și de licărirea candelelor, se gîndea mereu la Petrușa și se ruga pentru el.

Prin cîteva femei credincioase afla tot ce se petrecea la Kremlin : „Sonka iar a mîncat pește într-o vineri — nu se teme de dumnezeu... I-au adus de la Astrahan niște nisetri lungi de un stînjen. Să-ți fi trimis și măriei tale unul, cît de mic. E hulpavă și-și lasă slugile să rabde de foame..." Se spunea că în dorul lui Vasili Vasilievici, Sofia l-ar fi oploșit pe lîngă ea pe un oarecare Silvestr Medvedev, un călugăr cărturar, „galant" și astronom, îmbrăcat în sutană de mătasă, pe piept cu o cruce presurată cu adamante, cu degetele încărcate de inele și cu barba neagră ca pana corbului, tușinată grijuliu și stropită cu balsamuri. Se zicea că intră la Somka în orice ceas și se îndeletnicesc amîndoi cu vrăjitoria. Silvestr se urca pe fereastră, se uita cu ocheana la stele, scria niște semne și le citea cu degetul la nas. Sonka se lipea cu pieptul de el și-l tot întreba : „Ce-ai mai văzut ? Hai, spune, ce-ai mai văzut ?..." Ieri, a adus într-un sac o hîrcă omenească scoasă din pămînt, cîteva ciolane și niște rădăcini, a aprins trei lumînări, a rostit tot felul de vorbe vrăjitorești și a ars păr la flacăra lumînării... Sonka a început să tremure, a holbat ochii și s-a învinețit la față ca o moartă...

Trosnindu-şi degetele, Natalia Kirilovna se aplecă spre bîrfitoare şi o întrebă în şoaptă :

— Al cui păr l-or fi ars ? Nu era negru ?

— Era negru, măria ta, zău că era negru...

— Şi creţ ?

— Întocmai... Toţi ziceau : n-o fi ars păr de-al lui Petru Alexeevici, tătucul nostru ?...

Despre Silvestr Medvedev se vorbea că propovăduieşte învăţătura sectei artoriţilor, care se trage de la răposatul Simeon Polocki şi de la papistaşi. A scris o bucoavnă, „Mana", în care spune sus şi tare că pîinea se preschimbă în sfintele daruri nu la vorbele : „şi acum, pogoară, doamne, duhul tău", ci atunci cînd popa rosteşte : „luaţi şi mîncaţi". La Moscova, prin palate şi prin bazar, de la vlădică pînă la opincă, toată lumea vorbea numai de acest lucru : cînd se preschimbă pîinea în sfintele daruri. Oamenii erau năuciţi ; nu mai ştiau cum să se roage pentru ca pîinea să se preschimbe la vreme. Multă lume cădea din acest eres în schismă...

Filka, popa cel cu părul roş, umbla prin Moscova şi, cînd vedea că se adună gloată în jurul lui, începea să zbiere : „Dumnezeu m-a trimes să vă propovăduiesc credinţa cea adevărată ; apostolii Petru şi Pavel sînt fraţii mei... Să vă faceţi semnul crucii cu două degete, nu cu trei. Cele trei degete împreunate seamănă cu „tifla" şi asta-i păcat de moarte. În loc să vă faceţi semnul crucii, daţi cu tifla..." Multă lume se zăpăcea la cap, începînd să creadă în învăţătura lui. Nu era chip să-l prinzi prin nici un vicleşug.

Toată lumea sărăcise din pricina birurilor pentru războiul din Krîm. Se zicea că pentru a doua năvală vor fi luate şapte piei de pe om. Tîrgurile şi mahalalele vor rămîne pustii. Lumea trecea cu miile la rascolnici, fugea dincolo de Ural, spre Marea Albă, în ţinutul Volgăi, spre Don. Rascolnicii vesteau venirea lui anticrist. Unii îl şi zăriseră. Ca să-şi izbăvească sufletele, propovăduitorii rascolnici cutreierau satele şi cătunele, şi sfătuiau oamenii să-şi dea foc de vii prin stîne şi băi. Strigau în gura mare că ţarul, patriarhul şi tot clirosul sînt trimişii lui anticrist pe pămînt. Se închideau prin mănăstiri şi se luptau cu oştenii trimişi de ţar ca să-i pună în fiare. La mănăstirea Paleostrovski, rascolnicii măcelăriseră două sute de streliţi, şi, cînd n-au mai fost în stare să se apere, s-au închis în biserică, unde şi-au dat foc. În munţi, lîngă Hvalînsk, treizeci de rascolnici au grămădit nişte grape la intrarea unei strungi, după care şi-au făcut seama, dîndu-şi foc. Lîngă Nijni, oamenii ar-

deau de vii prin păduri. În ținutul Donului, pe malul apei Medvedița, un fugar, anume Kuzma, se dădea drept papă, se închina la soare și spunea : „Dumnezeul nostru e în cer. Nu mai e dumnezeu pe pămînt. Pămîntul a ajuns pe mîna lui anticrist, a țarului de la Moscova, a patriarhului și a boierilor, slugile lui..." Cazacii se duceau la așa-zisul papă și credeau în el. Tot ținutul Donului se clătina din temelii.

La auzul unor asemenea lucruri, Natalia Kirilovna se spăimînta de moarte. Petenka petrecea, neștiind ce primejdie îl paște. Norodul uitase de frica lui dumnezeu și de rușine... Lumea se arunca de vie în foc. Cum să nu te înfricoșezi ? !

Aducîndu-și aminte de sîngeroasa răzmeriță a lui Stenka Razin, Natalia Kirilovna se cutremura... Parcă a fost ieri... Pe vremea aceea lumea aștepta, de asemeni, venirea lui anticrist și atamanii lui Stenka își făceau cruce cu două degete. Tulburată, Natalia Kirilovna se uita la luminițele colorate ale candelelor, se lăsa, gemînd, în genunchi, și își lipea fruntea de chilimul ponosit.

Își spunea : „Trebuie să-l însor pe Petrușa. A crescut mare, e arțăgos, bea, se ține de nemțoaice, de fete... Dacă-l însor, are să se astîmpere... Ce frumos ar fi să umble cu o tînără țarină pe la lavre, să-l roage pe dumnezeu să-i dea fericire, să-l păzească de vrăjitoria Sonkăi, să-l întărească împotriva mîniei norodului..."

Trebuie să-l însoare neapărat. Mai înainte, cît încă mai dădeau pe aici boierii de sfat, stătea și el acolo, vreun ceas, pe jilțul părintelui său, în sala părăginită a crucii. Acum însă orice i-ai spune, îți răspunde : „N-am vreme..." Au adus în sala tronului un cazan de două mii de vedre, ca să dea drumul la corăbii. Pînzele sînt umflate cu niște foale, iar tunurile trag cu iarbă de pușcă adevărată. Au pîrlit scaunul împărătesc, au spart un geam.

Țarina i se plîngea lui Lev Kirilovici, fratele ei mai mic. Acesta ofta posomorît : „Ce să spun, surioară, însoară-l. N-are să fie mai rău... Uite, boierul Larion Lopuhin are o fată de măritat, Evdokia ; e plină de vlagă, are șaisprezece ani... Neamul Lopuhinilor e bun de gură, e numeros și cam scăpătat... O să umble ca niște cîini pe lîngă tine după vreun os de ros..."

Cînd începu să se aștearnă cel dintîi omăt, Natalia Kirilovna lăsă vorbă că se duce să se închine la lavra Novodevici și, printr-o femeie de încredere, chemă acolo pe Lopuhini, dînd de înțeles despre ce e vorba. Neam numeros, vreo patruzeci de inși, dădură buzna în lavră, umplînd biserica. Slăbănogi, răi, mărunței, se uitau toți cu ochi hulpavi la țarină. Evdokia a

fost adusă tainic, cu o caretă mică, moartă de spaimă. Natalia Kirilovna i-a dat voie să-i sărute mîna. A cîntărit-o cu privirea. Au dus-o în veştmîntărie şi, rămînînd singură cu fata, a cercetat-o toată. Fata i-a plăcut. Deocamdată, Natalia Kirilovna nu spuse nimic, şi plecă. Ochii Lopuhinilor scăpărau...

A avut o singură bucurie, printre atîtea necazuri şi amărăciuni : cneazul Boris Alexeevici Goliţîn, vărul lui Vasili Vasilievici, întorcîndu-se din tabăra de la Poltava a oştirii care înainta spre Krîm, s-a dus de ziua naşterii ţarevnei Sofia să asculte sfînta leturghie la soborul Uspeniei. Venise beat turtă, şi Sofia l-a văzut. După aceea, la masă, Boris Alexeevici l-a ocărît pe Vasili Vasilievici : „Ne-a făcut de ruşine în faţa Evropei. Un om ca el, în loc să poruncească unei oştiri, ar trebui să stea într-un foişor şi să-şi scrie cugetările fericite". I-a făcut de rîs pe boieri, pe sfetnicii împărăteşti, spunînd că „gîndesc cu picioarele, că ochii nu li se mai văd din grăsime şi că astăzi numai un tembel n-ar putea să cucerească Rusia cu mîinile goale". De atunci începuse să vină din ce în ce mai des la Preobrajenskoie.

Urmărind zidirea Preschburgului şi muştruluiala ostaşilor din steagurile Preobrajenski şi Semionovski, el nu dădea din cap şi nu zîmbea batjocoritor, ca alţi boieri, ci cerceta totul cu luare aminte şi aducea laude. Intrînd în atelierul unde se lucrau corăbiile, i-a spus lui Petru :

— La Actium, romanii au pus mîna pe corăbiile piraţilor, dar n-au ştiut ce să facă cu ele. Le-au tăiat prorele de aramă şi le-au pus pe coloanele rostrale. Dar de îndată ce au învăţat ei înşişi să dureze corăbii şi să le înzestreze cu toate cele trebuincioase, au cucerit mările şi toată lumea.

Stătu de vorbă vreme îndelungată cu Karthen Brandt, încercîndu-i cunoştinţele, şi-l sfătui să clădească un şantier naval, de încercare, pe malul lacului Pereiaslavskoie, la o sută douăzeci de verste de Moscova. Trimise la atelier un maldăr de cărţi lătineşti, desene şi litografii, înfăţişînd oraşe şi şantiere navale olandeze, corăbii şi lupte pe mare. Pentru tilmăcirea cărţilor, îi dărui lui Petru un arap pitic, Abram, cu doi prieteni, Tomosa şi Seka, tot pitici, unul înalt de doisprezece verşoci, altul de treisprezece şi un sfert, îmbrăcaţi în caftane năstruşnice şi cu turbane cu pene de păun.

Boris Alexeevici, un om bogat şi voinic, avea o minte deosebit de ageră şi, prin cunoştinţele sale, nu se arăta mai prejos decît vărul lui. Era însă necumpătat la băutură, iubind petrecerile şi oamenii de viaţă mai presus de orice. La început, Natalia Kirilovna se cam temea de el : nu cumva îl trimitea

Sofia ? Ce-l făcea pe el, un dregător atît de înalt, să treacă de la cei puternici de partea celor slabi ? Dar careta lui trasă de patru cai, cu doi etiopieni fioroşi pe scara din spate, hurducăia în fiecare zi, prin curtea palatului Preobrajenski. Înainte de toate, Boris Alexeevici se ducea să sărute mîna ţarinei mame. Era rumen, avea nasul mare şi ochii bulbucaţi ; mustăţile-i răsucite şi barba frumos potrivită miroseau a balsamuri. Privindu-i dinţii, îţi venea să zîmbeşti : atît erau de albi şi de voioşi...

— Cum ai binevoit să dormi, măria ta ? N-ai mai visat vreun inorog ? Iacă, şi eu tot dau ghes, venind mereu pe aici, pe la măriile voastre... Dacă v-am plictisit, să am iertare...

— Lasă, dragă, sîntem bucuroşi oricînd să te vedem... Ce se mai aude la Moscova ?

— E urît, măria ta. E o plictiseală cumplită la Kremlin... Tot palatul e plin de pînze de păianjen...

— Ce tot spui ? Nu-mi vine a crede...

— Prin toate sălile vezi boieri dormind pe lăviţi... E tare urît... Treburile merg prost, nimeni nu-ţi mai dă cinstirea cuvenită... Ţarevna nu s-a mai arătat de trei zile, stă mereu închisă... M-am dus să-i sărut mîna ţarului Ivan. Măria sa şedea culcat pe o laviţă de lut, învelit într-o blăniţă de vulpe, cu pîslari, şi era cam mohorît : „Boris, ce plictiseală e aici ! Vîntul urlă prin hornuri şi mă înspăimîntă. Ce-o fi asta ?..."

Pînă la urmă, Natalia Kirilovna îşi dădea seama că şuguieşte. Se uita la el şi rîdea...

— Numai la măriile voastre mai prinzi puţină inimă... Ai un fecior bun. O să fie mai isteţ decît toţi... Mintea lui e trează...

După ce pleca Boris Alexeevici, ochii Nataliei Kirilovna luceau multă vreme. Se plimba tulburată prin iatac şi se gîndea. Tot aşa se iveşte, dintr-o dată, prin negura ploii, albastrul înalt al cerului şi soarele îmbietor. Dacă asemenea vulturi zboară de lîngă Sofia, înseamnă că domnia ei e şubredă...

Petru îl îndrăgise pe Boris Alexeevici. Cînd îl întîlnea, îl săruta pe gură, îi cerea sfatul în privinţa multor lucruri sau îl ruga să-l împrumute cu ceva bani ; cneazul nu se lăsa rugat de două ori. Îl lua adeseori pe Petru împreună cu gheneralii, meşterii, vistavoii şi piticii lui la plimbare şi la zbenguială în Kukui, ori născocea jocuri năstruşnice. De multe ori, înfierbîntat de vin, sărea de pe jeţ, cu o sprînceană lăsată în jos, şi cu cealaltă ridicată, cu dinţii sclipitori şi cu nasul stacojiu, şi începea să spună în lătineşte stihuri din Virgilius :

— „Preamăriţi fie zeii care ne umplu darnic cupele cu nectar, ne veselesc inimile şi ne hrănesc sufletul cu dulcea ambrozie..."

Petru îl privea vrăjit. Afară şuiera vîntul, străbătînd mii de verste, peste cîmpii, codri şi smîrcuri, spulberînd paiele de pe o izbă fără hogeac, dînd grămadă într-un nămete pe vreun ţăran beat, şi legănînd vreun clopot îngheţat într-o turlă căzută pe o rînă... Împrejurul său perucile se ciufuliseră, chipurile se roşiseră, nourii de fum se înălţau din lulelele lungi, lumînările sfîrîiau. Era larmă, veselie...

— Sfatul beţivilor a luat fiinţă ! rosti Petru, şi porunci lui Nikita Zotov să scrie un ucaz : „De azi înainte toţi beţivii şi zănaticii se vor aduna în fiecare duminecă spre a proslăvi în sobor pe zeii greci". Lefort fu de părere ca soborul să se adune la el, şi acest lucru ajunse un obicei. Zotov, care sugea ca un burete, a fost făcut mare preot, trebuind să poarte aninat de gît un lanţ de care era legat un clondir. Alexaşka, despuiat, şedea călare în toată urîciunea lui, pe un butoi cu bere. Băiatul cînta atîtea drăcovenii, încît cei de faţă se prăpădeau de rîs.

Zvonul acestor soboare ajunsese şi la Kremlin. Boierii vorbeau speriaţi : „Blestemaţii de nemţi din Kukui au făcut din ţar un beţiv : ne pîngăresc credinţa, mişeii". Cneazul Priimkov-Rostovski, un bătrîn habotnic, veni la Preobrajenskoie şi se aruncă la picioarele lui Petru, sporovăind un ceas încheiat, în slavona veche, cu vorbe înflorite, despre cinstirea măreţiei şi evlaviei bizantine, care stau — ele, şi numai ele — la temelia Rusiei. Petru îl asculta în tăcere, jucînd şah cu Alexaşka, în sala de mîncare. Era pe înserate. Deodată, dădu în lături tabla de joc şi începu să se plimbe prin sală, rozîndu-şi unghiile. Cneazul cel uscăţiv, cu barbă lungă, vorbea mereu, ridicîndu-şi mînecile blănii grele... Parcă nu era om, ci o umbră, o durere sîcîitoare de măsele, plictiseala în carne şi oase ! Petru se aplecă spre urechea lui Alexaşka. Acesta pufni ca un motan şi ieşi, rînjind. După cîtăva vreme, la scară se opri o sanie. Petru porunci cneazului să se urce, şi-l duse la Lefort.

Acolo, Nikita Zotov, cu o cunună de hîrtie pe cap, stătea la masă, pe un jeţ înalt, ţinînd în mîini o lulea şi un ou de gîscă. Petru se plecă dinaintea lui, fără să rîdă, rugîndu-l să-l blagoslovească. Marele preot îl binecuvîntă măreţ cu luleaua şi cu oul, dîndu-i dezlegare să bea. După aceea, toată lumea — vreo douăzeci de cheflii — începu să cînte irmoase cu glasuri fonfăite. Fiindu-i frică să se arate necuviincios faţă de ţar, cneazul Priimkov-Rostovski se închină pe sub poalele blănii şi scuipă pe ascuns. Cînd însă un bărbat gol puşcă încălecă pe

un butoi cu pocalul în mînă, iar țarul și marele cneaz a toată Rusia Mare și Mică rosti cu glas tunător : „Acesta-i zeul nostru, Bachus, căruia ne închinăm", cneazul Priimkov-Rostovski se clătină și căzu în nesimțire. Fu scos afară și urcat în sanie.

În seara aceea, Petru porunci ca Zotov să fie numit papă al bețivilor și mare preot al zeului Bachus, iar adunările de la Lefort să se cheme marele sobor al zănaticilor și al bețivilor.

Zvonuri despre aceste zbânțuieli ajunseră și la urechile Sofiei. Mînioasă, ea trimise pe boierul de sfat Feodor Iurievici Romodanovski să stea de vorbă cu Petru. Boierul se întoarse de la Preobrajenskoie îngîndurat, și-i spuse țarevnei :

— Se țin de năzbîtii și de chefuri, dar fac și treabă multă... Cei din Preobrajenskoie nu dorm...

Inima Sofiei fu podidită de ură și de o spaimă nelămurită. Nici nu-și dăduse seama că puiul de lup crescuse...

6

Vasili Vasilievici sosise pe neașteptate de la Poltava. În dimineața următoare, deși nu se luminase bine de ziuă, nu mai puteai trece prin ceardacuri și prin săli de atîta îmbulzeală. Palatul zumzăia ca un stup de albine. Sofia nu dormise în noaptea aceea. Rochia ei, cusută cu fir și împodobită cu o plasă de perle, cîntărind peste un pud, șiragul țarilor, cu iachinte, smaragde și adamante, șiragurile obișnuite bătute în aur, îi apăsau umerii. Stătea la fereastră, cu buzele strînse, ca să-și stăpînească tremurul. Verka, femeia de credință, suflă în geamul înghețat, și strigă :

— Vine, măria ta !

Văzînd-o pe țarevnă că se clatină, o sprijini de cot. Sofia se uită pe fereastră : șase cai bălțați, cu surguciuri la cap și cu canafuri la cioltarele de urșinic, veneau la trap întins dinspre porțile Nikolskie, pe omătul așternut în vremea nopții. Înaintea cailor alergau crainicii, îmbrăcați în caftane albe, strigînd : „La pămînt ! La pămînt ! " În dreptul ușilor caretei scunde, căptușită cu șahmarand, călăreau oșteni de cin înalt, cu platoșe de fier și cu burci scurte. Careta se opri la scara din față. Înghesuindu-se, dvorenii alergară să-i ajute cneazului să coboare.

Țarevna dădu ochii peste cap. Verka o sprijini iară: „Ce foc pe ea, sărmana!" Sofia îngînă:

— Verka, dă-mi căciula lui Monomah.

Nu-l văzu decît în clipa cînd șezu pe scaunul împărătesc, în palata Granovitaia. Lumînările de ceară pîlpîiau în policandre. Boierii se așezaseră pe lăviți. Cneazul stătea în picioare, învestmîntat cu măreție, dar parcă era mîncat de molii: barba și mustățile îi crescuseră mari, ochii îi intraseră în fundul capului, chipul îi era galben, și părul rar, încîlcit...

Sofia își stăpîni anevoie lacrimile, cînd își desprinse de jilț mîna plină și caldă, strînsă într-o brățară. Lăsîndu-se într-un genunchi, cneazul i-o sărută, abia atingîndu-i-o cu buzele lui aspre. Țarevna, care așteptase altceva, se cutremură, presimțind parcă o nenorocire...

— Sîntem bucuroși să te vedem, cneazule Vasili Vasilievici. Dorim să știm cum o mai duci cu sănătatea... Sofia își drese glasul. Și-a arătat domnul milosîrdia față de năzuințele noastre, a căror împlinire ți-am încredințat-o?...

Grasă, în vestmînt aurit, cu fața dată cu rumeneli, sta pe scaunul împărătesc al tatălui ei, împodobit cu colți de morsă. După pravilă, în spatele ei străjuiau patru oșteni, feciori de neam, îmbrăcați în alb, cu căciuli de samuri și cu baltage de argint. De-a dreapta și de-a stînga, ca sfinții în rai, boierii împresurau scara cu trei trepte a tronului, îmbrăcat în felendreș roș deschis. Țeremonia se desfășura cu pohfală, după vechea datină a împăraților bizantini. Vasili Vasilievici asculta stînd într-un genunchi, cu capul plecat, și cu mîinile date în lături...

Sofia isprăvi ce avea de spus, și Vasili Vasilievici se ridică, mulțumind pentru vorbele ei milostive. Doi pristavi de sfat îi așezară un scăunel care se strîngea. Venise clipa să înfățișeze pricina sosirii lui. Vasili Vasilievici se uită pieziș, cu neîncredere, sfredelitor, la șirurile de chipuri, cunoscute, uscate, pogorîte parcă de pe icoane, oacheșe, răutăcioase ori buhăite de trîndăvie, cu frunțile încrețite și cu gurile căscate. Boierii se aplecaseră înainte, așteptînd ca cneazul Golițîn să rostească cuvîntul buclucaș, pentru ca ei să fie nevoiți să-și dezlege băierile pungii... Vasili Vasilievici îi luă pe departe... „Eu, robul și sluga marilor stăpînitori, țari, mari cneji și celelalte, mă arunc la picioarele măriilor voastre, rugîndu-vă ca voi, marii țari, să ne arătați și de acum înainte, mie, slugii voastre Vaska Golițîn și soților mei de luptă, milostivirea măriilor voastre, așa cum a fost și în trecut, și să porunciți

ca icoana prea sfintei născătoare de dumnezeu, fericita și pururea pomenită fecioara Maria, să fie trimeasă de la lavra Donskoi la oastea neînvinsă și biruitoare a măriilor voastre, pentru ca maica precista s-o călăuzească, s-o apere de toate urgiile și să-i dăruiască biruință asupra celor protivnici măriilor voastre... "

Cneazul grăi îndelung. De zăduf și de sudoare boierească, o abureală stăruia necurmat, ca o pîclă, pe deasupra lumînărilor care se topeau. După ce cneazul isprăvi cu icoana maicii domnului de la Donskoi, boierii se gîndiră oleacă și, pentru buna rînduială, încuviințară să i se trimeată icoana. Apoi răsuflară ușurați. Atunci, Vasili Vasilievici începu să vorbească hotărît despre lucrul de căpetenie : lefurile oștenilor nu s-au mai plătit de două luni și mai bine. Străinii — bunăoară polcovnicul Patrick Gordon — se burzuluiesc și aruncă banii de aramă, cerînd să li se dee simbriile în argint, iar dacă nu, batîr în samuri... Oamenii n-au straie ca lumea, n-au pîslari, toți oștenii umblă în opinci și nici măcar acestea nu se ajung... Trebuie să purcedem la luptă în făurar... Să nu ne facem iară de ocară...

— Cîți bani ceri ? întrebă Sofia.

— Vreo cinci sute de mii de ruble — argint și aur.

Boierii scoaseră un strigăt de uimire. Unii își scăpară toiegele și cîrjele. Lărmuind și sărind în sus, se bătură cu mîna în piept : „Vai nouă !... " Vasili Vasilievici privi spre Sofia, și ea îi răspunse cu o privire arzătoare. Cneazul urmă cu și mai multă cutezanță.

— La mine în tabără au venit doi oameni de la Varșovia, doi călugări papistași, aducînd o epistolă de la craiul Franciei, drept dovadă de crezare. Aceștia ne îmbie la o înfăptuire mare. Voi (se ridică și se închină în fața Sofiei), măriile voastre, prea luminate, ați trage un mare folos de pe urma acestui lucru... Iacă ce zic : mările sînt și astăzi pline de tîlhari, și corăbiilor franțuzești le e frică să călătorească spre tărîmurile depărtate ; de aceea, multă marfă se irosește zadarnic. Dar prin țara rusească trece un drum drept și ușor, atît spre Persida, cît și spre Hind și Kitai. Spun : „Voi tot n-aveți cu ce să vă cărați mărfurile peste hotare, iar neguțătorii moscoviteni n-au parale. Neguțătorii franțuji sînt însă bogați. Și decît să închideți fără nici un rost hotarele, lăsați-i pe neguțătorii franțuji să călătorească spre Sibir, și mai departe, unde vor voi ei să meargă. Vor face drumuri prin mlaștini și prin codri, vor pune stîlpi de măsurătoare și vor

face hanuri de olac. Vor cumpăra din Sibir blănuri și vi le vor plăti în aur, iar dacă vor găsi zăcăminte, vor săpa și băi."

Nemaiputînd să-și stăpînească mînia, bătrînul cneaz Priimkov-Rostovski îl întrerupse :

— Nu mai știm unde să fugim de ereticii noștri din Kukui și vrei să ne mai aduci și alții pe cap ?... Acesta-i sfîrșitul credinței pravoslavnice...

— Abia am scăpat de engleji, sub răposatul țar, strigă boierul de sfat Boborîkin. Acum ne ceri să fim robiți de franțuji ?... Asta n-o să se întîmple !

Altul, Zinoviev, vorbi înverșunat :

— Trebuie să căutăm a tăia ghearele veneticilor... nu să le dăm meșteșugurile și negoțul pe mînă... Trebuie să punem talpa pe grumazul lor. Noi sîntem cel de-al treilea Rîm [1]...

— Drept, drept grăiește ! strigară boierii.

Vasili Vasilievici se uită în jurul său. Ochii lui se albiseră de mînie și nările îi tremurau...

— Să nu credeți că am mai puțină grijă de țară decît voi... zise el, și ridică deodată glasul. Pieptul... (Urmă, bătînd cu inelele în platoșă.) Mi-am sfîșiat pieptul cu unghiile cînd am aflat că dregătorii franțuji au făcut de ocară pe marii noștri soli, pe Dolgoruki și pe Mișețki... S-au dus să ceară bani cu mîna goală și și-au pătat obrazul... (Mai mulți boieri începură să gîfîie.) Dacă înfățișau vreun folos pentru craiul Franciei, demult intrau cele trei milioane de livre la Despărțămîntul palatului mare. Papistașii mi-au juruit pe evanghelie că dacă măriile lor încuviințează cererea și sfatul boierilor o întărește, chezășuiesc cu capul lor că vom primi cele trei milioane de livre pînă-n primăvară.

— Cugetați bine, boieri, zise Sofia, e un lucru de seamă.

E ușor să spui : „cugetați" la asemenea treburi... A fost în adevăr o vreme, după marile tulburări pentru domnie, cînd străinii se năpustiseră ca ulii aspura Rusiei, puseseră mîna pe meșteșuguri și pe negoț și făcuseră să scadă toate prețurile. Moșierii erau nevoiți să le dea aproape de pomană inul, cînepa și bucatele. Tot străinii îi obișnuiseră pe ruși să poarte urșinic spaniolesc, pînză olandeză, mătăsuri franțuzești, să umble cu caretele și să stea pe jețuri talienești. Sub răposatul Alexei Mihailovici, țara a scăpat de jugul străin ! Rușii nădăjduiau să-și care singuri mărfurile pe calea mării. Meșterul Karthen Brandt a fost adus din Olanda și s-a durat cu mare greutate o corabie „Oriol". Dar lucrurile au rămas

[1] *Rîm* — Roma (n. t.).

aici, pentru că nu s-au găsit oameni pricepuți în mînuirea de corăbii. Nici bani nu prea erau. Și-apoi ce atîta bătaie de cap ! „Oriol" a putrezit pe Volga, lîngă Nijni-Novgorod. Acum, străinii se îmbulzesc iar, și caută să vîre mîna pînă-n cot în buzunarul rusesc... Ce mai încolo și încoace ? Trebuie să dai cinci sute de mii de ruble pentru războiul împotriva hanului : Golițîn nu pleacă fără bani... Ce dibaci i-a ispitit cu cele trei milioane de livre ! Te trec nădușelile, gîndindu-te...

Cuprinzîndu-și barba cu mîna, Zinoviev spuse :

— Să mai punem un bir pe tîrguri și mahalale... Pe sare, bunăoară...

Cneazul Volkonski, un bătrîn ager la minte, spuse și el :

— N-avem bir nici pe opinci...

— Drept, drept, strigară boierii, țăranii prăpădesc cîte douăsprezece perechi de opinci pe an. Să punem cîte doi firfirici pe fiecare pereche de opinci ; așa o să avem cu ce-l bate pe han...

Boierii se simțiră ușurați. S-a hotărît ! Unii își ștergeau nădușeala, alții își frămîntau mîinile și își trăgeau sufletul. Alții stricau aerul de bucurie. Se dovediseră a fi mai isteți decît Vasili Vasilievici. Dar acesta nu se dădu bătut. Călcînd buna rînduială, el sări în sus și bătu în podea cu toiagul :

— Capete întunecate ! Sînteți ca niște calici, care aruncă o comoară pe gîrlă ! Niște flămînzi, care zvîrlă cît colo mîna care vă întinde un codru de pîine... Oare v-a luat dumnezeu mințile ? În toate țările creștine — și printre ele sînt unele care nu-s nici cît un județ de-al nostru — negoțul e în creștere, noroadele propășesc și fiecare caută să se căpătuiască... Numai noi dormim și nu vrem să ne deșteptăm... Oamenii noștri învrăjbiți și înfricoșați fug care încotro, de parcă ar fi dat ciuma în noi... Codrii sînt plini de tîlhari... Pînă și aceștia fug unde văd cu ochii... În curînd țara rusească va rămîne un pustiu. Să vină șvedul, englezul, turcul să ne stăpînească...

Lacrimi de nemărginită durere țîșniră din ochii albaștri ai lui Vasili Vasilievici. Înfigîndu-și unghiile în brățarele jilțului, Sofia se aplecă înainte. Obrajii îi tremurau.

— N-avem pentru ce să-i lăsăm pe franțuji să vină la noi, spuse cu glas adînc boierul cneaz Feodor Iurievici Romodanovski. Sofia își aținti privirea spre el. Boierii se liniștiră. Foindu-se ca să ajungă jos de pe laviță, boierul se propti pe picioarele scurte. Avea umeri largi și cap mic, cu părul lins. Privirile ochilor săi negri și sașii te înghețau. Își tușinase de cu-

tînd barba și-și răsucise mustățile ; nasul coroiat atîrna deasupra buzelor groase.

— N-avem nevoie de negutători franțuji : ne-ar prăda, ne-ar lua și cămașa de pe noi... Am fost nu demult la Preobrajenskoie, la țar. Acolo-i șagă și joacă... Adevărat... Dar e și joacă cu folos... Are nemți și olandeji, meșteri de corăbii și oșteni... care își cunosc meșteșugul... Are două polcuri, Semionovski și Preobrajenski, care nu seamănă cu streliții noștri. N-avem nevoie de negutători străini, dar nu putem să ne lipsim de străini... Trebuie să întemeiem la noi făurării și meșteșugării de pînzeturi, de pielărie și de sticlărie... Să facem joagăre, ca acelea din Kukui. Să ne durăm și noi vase. De asta avem nevoie. Iar dacă vreți să puneți acum bir pe opinci... n-aveți decît, mie mi-i totuna...

Parcă burzuluit deodată, dădu din cap, își scutură mustățile bîrligate, se dădu înapoi și se așeză pe laviță... În ziua aceea, sfatul boierilor nu luă nici o hotărîre...

7

Într-o seară geroasă, se adunaseră la crîșmă numeroși mușterii. O slugă nătîngă punea mereu pe foc lemne de mesteacăn. „Vai, Mons, ce cald e la tine", spuneau mușteriii, jucînd arșice și cărți, rîzînd și cîntînd. Johann Mons dăduse cep la al treilea butoi cu bere. Își lepădase jiletca vătuită și rămăsese în flaneaua din care se vedea ceafa lui vineție. „Ascultă, Johann, ieși puțin afară, la ger : ai prea mult sînge." Mons zîmbi buimac, neînțelegînd nici el ce se întîmplă. Larma glasurilor venea parcă de departe. Îl podideau lacrimile. Luă zece căni, dar nu fu în stare să le ridice și vărsă berea. Simțea că-l cuprinde o toropeală. Împinse ușa, ieși la aer și se rezemă de unul din stîlpii geamlîcului. O lună înghețată se înălțase pe cer, înconjurată de trei rotocoale mari, sidefii. Văzduhul parcă te înțepa cu ace de gheață... Pămîntul, tufele și coperișurile erau acoperite de zăpadă. Pămînt străin, cer străin, totul purta pecetea morții. Începu să gîfîie... O umbră nedeslușită se apropie de el, cu o nemaipomenită repeziciune. Vai, dacă ar mai putea să-și vadă Turingia dragă, orășelul lui fermecător, ascuns între munți, pe malul unui lac !... Lacrimile îi curgeau pe obraji. O durere ascuțită îi încleștă inima... Dibui ușa, o deschise cu greutate și i se păru că lumina făcliilor și chipurile tremură-

toare ale muşteriilor erau cenuşii. Pieptul i se umflă. Scoase un strigăt şi se prăbuşi.

Astfel a murit Johann Mons. Moartea lui îndureră şi ului pentru multă vreme pe toţi nemţii. Pe urma lui rămase o văduvă, Matilda, patru copii şi trei deveruri : crîşma, o moară şi o prăvălie de giuvaericale. Fata cea mai mare, Modesta, fusese măritată toamna trecută — slavă domnului ! — cu un bărbat vrednic, porucicul[1] Theodor Balk. Dar Ana şi încă doi băieţi mai mici, Filimon şi Wilhelm, rămaseră orfani. După cum se întîmplă adeseori după moartea stăpînului casei, se descoperi că treburile lui Mons nu merseseră prea bine şi se găsiră poliţe de datorii. Moara şi prăvălia de giuvaericale au fost date pentru plata acestora. În acele clipe grele, Lefort ajută mult pe moştenitori cu bani şi cu alergătură. Casa şi crîşma rămaseră pe numele văduvei. Matilda şi Anchen vărsau acolo zi şi noapte lacrimi amare.

8

— M-ai chemat, mamă ?

— Stai jos, Petenka, îngeraşule...

Petru se aşeză stîngaci pe un jeţ, cercetînd înciudat cu privirea iatacul maică-si. Natalia Kirilovna se uita la el, zîmbind cu duioşie. Vai ce murdar e ! Hainele îi sînt rupte. S-a legat la deget cu o cîrpă. Părul îi e nepieptănat, încîlcit. Are cearcăne la ochi şi o privire neliniştită...

— Petruşa, îngeraşule, nu te supăra. Ascultă-mă...

— Te ascult, mamă...

— Vreau să te însor...

Petru sări ca ars. Repezind braţele în lături, începu să alerge prin odaie, de la icoanele luminate de candele şi pînă la uşă. Apoi se aşeză şi, dînd din cap, îşi răsuci picioarele mari, cu boturile încălţărilor înăuntru.

— Cu cine ?

— Ţi-am găsit o fată, o fetiţă drăgălaşă, o hulubiţă...

Natalia Kirilovna se aplecă spre fiul ei, îl mîngîie pe creştet şi voi să-l privească în ochi. Urechile lui Petru se învăpăiară. Aplecîndu-se, scăpă din mîna ei şi sări din nou în sus.

[1] *Porucic* — locotenent (n. t.).

— N-am vreme, mamă... Crede-mă că am treabă... Dacă trebuie, însoară-mă... Dar mie nu-mi arde de aşa ceva...

Adus de spate, deşirat, ieşi, lovindu-se cu umărul de uşcior, şi fugi ca turbat pe săli, trîntind, undeva departe, o uşă.

CAPITOLUL AL PATRULEA

1

Ivaşka Brovkin, tatăl lui Alioşka, venise la Preobrajenskoie cu sania încărcată de păsări îngheţate, făină, mazăre şi un butoi cu varză — dajdia în bucate datorată lui Vasili Volkov. Logofătul de la moşie strînsese bucatele prin sat şi pentru ca să nu se strice, i le trimesese grabnic boierului, care, în cinul lui de stolnic, îşi avea cămara sa la palat.

Intrînd în curte, Ivaşka Brovkin scoase căciula spăimîntat. Sumedenie de sănii şi de rădvane măreţe adăstau la intrarea din faţă. Pîlcuri de slujitori în straie mîndre stăteau de vorbă, nepăsători, în gerul care se lăsase de cu dimineaţă. Cai împodobiţi cu cozi de vulpe şi de lup scurmau în joacă, cu copita, omătul neîntinat, iar nişte armăsari stătuţi nechezau aprig. Vrăbiile se zburătăceau pe lîngă balega care aburea.

Pe scară, alergau în sus şi în jos stolnici în caftane ţesute cu fir şi căpitani în haine străine, cu răsfrînturi roşii şi cu păr cîrlionţat, lung, ca de femeie. Ivaşka Brovkin îşi văzu deodată stăpînul. Ce se mai îngrăşase Vasili Volkov în slujba ţarului! Cu barba creaţă, păşea semeţ, ţinîndu-se de cingătoarea de mătase.

„Am picat rău. O să zăbovesc mult pe aici!", se gîndi Ivaşka. Scoase zăbalele din gura calului şi-i aruncă un braţ de fîn. Un cîine împărătesc se apropie de el, îl privi chiondorîş cu ochii săi galbeni şi mîrîi... Ţăranul îşi descreţi fruntea cu înduioşare: „Ce ai cu mine, măi prietene, măi zăvodule?..." Cîinele, sătul, se îndepărtă, slavă domnului, fără să-l muşte. Un rîndaş spătos trecu pe lîngă sanie:

— Aici ţi-ai găsit să dai fîn calului, neamule?...

În aceeași clipă, rîndașul fu chemat de cineva — ce mare noroc ! — altfel Ivașka n-ar fi scăpat cu una cu două... Adună fînul și puse din nou calului zăbalele... Deodată, clopotele din foișorul palatului începură să bată. Slujitorii prinseră să se vînzolească. Unii încălecară, alții se urcară pe scările de la spate ale rădvanelor ; vizitiii, cu chipuri fioroase și cu dosuri rotofeie, îndreptară hățurile... Pe fiecare treaptă a scării se urcau stolnici, îndesîndu-și căciulile. Din palat începu să iasă nunta : întîi se iviră niște copilandri cu icoane, apoi niște flăcăi cu tipsii goale în mîini. Căciuli scumpe, caftane verzi de șahmarand și roș deschis de urșinic, blăni — toate scînteiau pe omăt, sub mestecenii pletoși, poleiți de chiciură. Brovkin se închină cuviincios ; ieșiră și niște boieri mari... Printre ei era o femeie îmbrăcată cu mai multe blăni, una mai lucioasă decît alta... Sub sprîncenele arcuite, pleoapele ei vineții erau date cu albeli pînă la tîmple, iar obrajii și-i boise cu suliman coacăziu... Chipul ei era rotund ca o clătită... Ținea în mînă o ramură de scoruș. Era frumoasă și veselă, pesemne oleacă băută. Cineva o ducea de braț. Niște fete de la curte, trecînd fuga prin fața lui Ivașka, strigară :

— Iacă pețitoarea.

— O venit să gătească iatacul însurățeilor...

— Să le aștearnă crivatul...

Vizitiii dădură chiote, zurgălăii clinchetiră în văzduh, tălpicele săniilor începură să scîrțîie și chiciura se presură din mesteceni. Alaiul porni peste cîmp, spre fumegările sure ale Moscovei. Ivașka rămăsese holbat. Cineva îl strigă aspru :

— Trezește-te, gură-cască...

Înaintea lui era Vasili Volkov, așa cum se cuvine unui stăpîn, cu sprîncenele încruntate, cu ochii aspri, scăpărători...

— Ce mi-ai adus ?

Ivașka bătu o temenea, atingînd omătul cu fruntea, scoase din buzunar scrisoarea logofătului și i-o întinse. Vasili Volkov răsfira un picior și, încrețindu-și fruntea, începu să citească :

„Milostive și prea luminate stăpîne, îți trimetem bucate pentru hrana luminăției tale. Iartă-ne, pentru numele lui dumnezeu că, față de anul trecut, avem o mică lipsă : gîștele tăiete sînt mai puține, iar curcanii lipsesc cu totul... Țăranii din satul luminăției tale au sărăcit, cinci inși au dat bir cu fugiții și nici nu știm cum o să răspundem înaintea luminăției tale... Ceilalți o duc ca vai de ei, nu le-au ajuns bucatele decît pînă la pocroave, și acum mănîncă lobodă. Din pricina asta e lipsa."

Vasili Volkov se repezi spre sanie, strigînd :

— Ia să văd ce-ai adus !

Ivaşka descoperi bucatele cu inima cît un purice... Gîştele erau slabe, găinile vinete, făina cu cocoloaşe...

— Ce mi-ai adus aici ? Ce mi-ai adus, cîine spurcat ? strigă mînios Volkov. Vă ţineţi de potlogării, ai ? Şi, luînd biciul din fîn, începu să-l croiască. Ivaşka stătea cu capul gol în faţa lui şi nu se ferea — doar clipea din ochi. Era un ţăran şiret. Îşi zisese numaidecît : dacă a dat peste el pacostea asta, n-are decît să-l bată ; prin cojoc nu-i cu bănat...

Codiriştea biciului se rupse. Înfierbîntat, Volkov îl luă de păr. Deodată Ivaşka văzu doi tineri în haine ostăşeşti, venind în fugă dinspre palat. Se gîndi : „Vin ca să-l ajute. S-a mîntuit cu mine..." Cel care ajunse înainte, unul mai scund, sări îndată la Volkov şi-i repezi un ghiont între coaste... Stăpînă-su fu cît pe-aci să cadă şi-i dădu drumul. Celălalt, mai înalt, cu ochi albaştri şi cu chipul prelung, rîdea în gura mare. Începură tustrei să se sfădească şi să se împroaşte cu sudalme... Ivaşka se sperie şi căzu iară în genunchi... Volkov răcnea :

— N-am să îngădui ocara asta ! Amîndoi sînt şerbii mei ! O să poruncesc să fie bătuţi fără milă... Nu-mi pasă mie de ce spune ţarul !

Atunci, bărbatul cel înalt închise ochii pe jumătate şi-l întrerupse :

— Aha, ia stai. Ia mai spune o dată... Nu-ţi pasă de ce spune ţarul ? Alioşa, l-ai auzit ce vorbe scîrbavnice a spus ? Şi, întorcîndu-se către Ivaşka, întrebă : Tu l-ai auzit ?

— Stăi, Alexandr Danilîci... îngăimă Vaska Volkov cu mînia spulberată într-o clipă. Am vorbit în neştire, zău în neştire... Şerb al meu şi să sară să mă omoare ! ?

— Să mergem la Petru Alexeevici, răspunzi tu acolo.

Alexaşka se îndreptă spre palat şi Volkov porni în urma lui, dar la jumătatea drumului îl apucă de mînecă. Celălalt nu se duse cu ei. Rămase lîngă sanie şi-i spuse încet lui Ivaşka :

— Eu sînt, tăicuţule... Nu m-ai cunoscut ? Alioşa...

Ivaşka îl privi pieziş, cu spaimă. Înaintea lui era un tînăr curăţel, îmbrăcat în postav scump, cu bumbi de argint, cu păr calp, care-i cădea pînă la umeri, şi cu sabie. Totuşi, poate că era Alioşa... Poate ! Ivaşka răspunse cu două înţelesuri :

— Cum să nu te cunosc... Sînt doar tătîne-tu.

— Să trăieşti, tăicuţule...

— Să trăiești și tu, luminate fecior...
— Ce mai e pe acasă ?
— Toate bune...
— Cum o duceți ?
— Slavă domnului...
— Tăicuțule, matale nu mă mai cunoști...
— Și asta se poate...

Văzînd că nu mai e primejdie de bătaie și de belele, Ivașka își puse căciula, ridică biciul rupt și începu să acopere bucatele oțărît. Tînărul nu mai pleca. Nu era chip să scapi de el. Să fie, în adevăr, feciorul său căruia îi pierduse urma ? Înseamnă că păsăruica a zburat sus de tot. Ca om cu glagorie, e mai cuviincios să te faci că nu-l cunoști... Totuși, șiret, Ivașka închise pe jumătate un ochi.

— De aici ar trebui să mă duc la Moscova. Bătrîna mi-a spus să iau niște drobi de sare, dar n-am nici un sfanț în buzunar... Dacă mi-ai da vreo doi altîni sau vreo opt copeicuțe, n-ar strica. Sîntem între ai noștri, banii nu ți se duc pe gîrlă...

— Tăicuțule, tăicuțule...

Alioșka scoase din buzunar un pumn de bani. Nu erau firfirici, ci argint curat, vreo trei ruble sau, poate, și mai bine. Ivașka încremeni. Luînd banii cu mîna lui bătucită, pe care o ținea ca pe un căuș, începu să tremure și genunchii i se îndoiră. Vru să se închine... dar Alioșka dădu din mînă și o luă la fugă... „Vai, băiete, băiete", murmură Ivașka și privi împrejur printre gene : nu cumva văzuse banii vreun slujitor ? Pentru mai multă siguranță, băgă doi din ei în gură, iar pe ceilalți îi puse în căciulă. Descărcă repede sania, dădu în primire cu iscălitură bunătățile aduse unei slugi a boierului său și, lovind calul cu hățurile, se îndreptă spre șleahul Moscovei.

Cuvintele : „Nu-mi pasă mie de ce spune țarul" l-ar fi costat scump pe Vaska Volkov. Ar fi cunoscut gîzii de la Despărțămîntul trebilor de taină... Intrînd însă în urma lui Alexașka în ceardac, el se agăță de brațul acestuia, se tîrî cîțiva pași atîrnat de el și-l înduplecă, cu lacrimi în ochi, să primească un inel cu iachint, pe care și-l scosese din deget...

— Bagă de seamă, fecior de dvorean, îl stropși Alexașka, punîndu-și inelul scump în degetul mijlociu. Ești un mișel. Te scap pentru cea din urmă oară... Vezi să-i dai niște bani sau niște postav lui Alioșka Brovkin, pentru ocara pe care i-ai făcut-o... Ai înțeles ?

Se uită la iachint, își clătină zulufii, zîmbind batjocoritor, și plecă bocănind cu tocurile lui de lemn și legănîndu-și umerii... Era mult oare de cînd îl trăgeau oamenii de păr prin bazare, după ce-i miroseau plăcintele cu carne de iepure împuțită ? Vai, ce om puternic ajunsese băiatul acela ! Volkov intră mohorît în odăița lui și deschise un sipet, scoțînd o bucată de postav... Îi părea atît de rău de ea, încît îl podidiră lacrimile... Cui o dă ? Unui fecior de țăran, unui șerb, pe care s-ar cădea mai bine să-l miluiești cu niște bice peste față ! Inima îi era neagră. Dar în cele din urmă chemă slujitorul :

— Du asta lui Alexei Brovkin, toboșarul din steagul întîi Preobrajenski. Spune-i că doresc să ne iubim frățește... Și îndată, încleștînd pumnul, se răsti : Nu mai rînji, că-ți dau una peste bot... Să vorbești cu Alioșka frumos, cuviincios, cu grijă. A ajuns primejdios, tîlharul...

Alexașka Menșikov îl căută pe Petru prin toate sălile, pe unde slugile acopereau cu scoarțe sărbătorești lăvițele și pervazurile ferestrelor, întindeau covoare, atîrnau perdele și puneau la icoane prosoape cusute cu hurmuzuri, boțite după atîția ani de neîntrebuințare, turnau untdelemn în candele. Tot palatul vuia de larmă și de tropotul pașilor grăbiți.

Îl găsi pe Petru singur în sennic — o odaie cu tavanul nehumuit, pentru ca însurățeii să nu doarmă, cum s-ar spune sub pămînt, în groapă — de curînd împodobit de pețitoare. Petru îmbrăcase un strai obișnuit de praznic. Ținea încă în mînă năframa de mătase, pe care i-o dăruise pețitoarea, cînd o primise la palat. Năframa era sfîșiată cu dinții. Petru îi aruncă lui Alexașka o privire fugară și se îmbujoră...

— Ce frumos e împodobit, spuse tărăgănat Alexașka. Parcă ar fi un colț de rai...

Petru deschise gura și rîse cu hohote. Apoi arătă spre crivat.

— Ce caraghioslîc...

— Dacă e tînără, frumoasă și îndrăcită, nu-i caraghioslîc... Să-mi sară ochii, *Min Herz*, dacă este ceva mai dulce decît asta...

— Minți...

— Cunosc lucrurile astea de la paisprezece ani... Dar eu am avut parte de fete sfrijite, slăbănoage... A ta se zice că e din cale afară de frumoasă...

Petru oftă scurt și cercetă din nou cu privirea sennicul făcut din bîrne, și geamurile colorate din ferestrele de sub tavan, așezate în trei pereți. Între ferestre, atîrnau chilimuri de Teheran, iar pe podea era așternut un covor cu niște vie-

ţuitoare înaripate şi un leviant. În cele patru colţuri era înfiptă cîte o săgeată, şi pe fiecare din săgeţi atîrnau patruzeci de samuri, şi în vîrf un colac. Crivatul era făcut din laiţe alăturate, puse peste douăzeci şi şapte de snopi de secară. Pe şapte pilote de puf, se întinsese o prostire de mătasă, iar deasupra se grămădeau o mulţime de perine cusute cu mărgăritare, pe care era pusă o cuşmă. La picioare erau făcute sul oghiale căptuşite cu blană de jder. Lîngă pat se găseau nişte cofăele din lemn de tei, pline cu grîu, secară, ovăz şi orz...

— Şi cum adică, n-ai văzut-o încă ? întrebă Petru.

— Împreună cu Alioşka am cumpărat nişte slugi şi ne-am urcat pe coperiş... Dar n-a fost chip... Mireasa stă pe întuneric ; maică-sa nu pleacă de lîngă ea, de frică să nu i-o deoache cineva... A poruncit să nu se mai scoată gunoiul din odaie... Unchii ei, Lopuhinii, veghează zi şi noapte prin ogradă cu flinte şi cu săbii...

— Dar Sofia ce zice ?

— Ce să zică — s-a făcut foc... Te poate ea oare opri să te însori ? Bagă de seamă, *Min Herz*, cînd te aşezi cu mireasa la masă, să nu mănînci şi să nu bei nimic... Dacă ţi se face sete, întoarce capul spre mine şi-ţi aduc eu un pocal din care să bei...

Petru îşi muşcă din nou năframa sfîşiată :

— Dăm o raită pe la Kukui ? Fără să ştie nimeni... Pentru un ceas... Vrei ?

— Ce tot vorbeşti, *Min Herz*. Acuma, nici să nu te mai gîndeşti la fata lui Mons...

Petru întinse gîtul şi îşi umflă nările, îngălbenind.

— Ţi-ai cam luat nasul la purtare ! scrîşni el şi-l luă de piept, scuturîndu-l de-i zburară bumbii cît colo... Ţi s-a urcat la cap ? Gîfîi, îl scutură încă o dată, dar îi dădu drumul şi spuse mai liniştit : — Adu-mi o blană dintre cele mai proaste... Mă duc în grădină. Vino acolo cu sania...

2

Nunta se făcu la Preobrajenskoie. Afară de Narîşkini şi de neamurile miresei, fură puţini oaspeţi : cîţiva boieri de sfat, Boris Alexeevici Goliţîn şi Feodor Iurievici Romodanovski. Acesta din urmă fusese rugat de Natalia Kirilovna să fie nun mare. Ţarul Ivan nu putuse să vină din pricină că era bolnav, iar Sofia plecase în ziua aceea în hagialîc.

Totul se desfăşură după vechea datină. De dimineaţă, mireasa fu adusă la palat, şi se apucară s-o gătească. Slujnice îmbăiate, cu cununi pe cap şi îmbrăcate în scurteici primite de la palat, cîntau fără întrerupere. În cîntările acestora, boieresele şi druştele îi puseră miresei o cămaşă subţire, colţunii, o cămaşă lungă, de mătase roşie, cu răsfrînturile mînecilor împodobite cu mărgăritare, un letnic de atlaz chinezesc, cu mîneci largi şi lungi pînă la pămînt, cu cusături închipuind flori şi vieţuitoare, îi prinseră la gît un guler de samuri, sclipitor de adamante, strîngînd-o atît de tare, încît era cît pe ce s-o înăbuşe. Peste letnic, îi puseră un benişel larg de felendreş coacăziu, cu o sută douzeci de bumbi smălţuiţi, iar peste benişel, o mantie ţesută din fir de argint, uşor blănită şi cusută din belşug cu nestemate. Îi încărcară degetele cu inele, iar în urechi îi prinseră cercei. Îi strînseră cosiţele atît de tare, încît nu mai putea să clipească din ochi, îi împletiră în păr cîteva panglici şi-i puseră pe cap cocoşnicul — o cunună înaltă, cît o turlă.

Pe la ceasurile trei, Evdokia Larionovna abia îşi mai trăgea sufletul. Sta galbenă ca ceara pe o perinuţă de samuri. Nici nu mai putea să se uite la dulciurile, pe care i le trimisese mirele, într-un sipeţel de stejar : chipuri de vietăţi făcute din zahăr, turtă dulce cu sfinţi tipăriţi în ea, castraveţi fierţi în miere, nuci, stafide şi mere tari de Reazan. Potrivit datinei, în sipet se afla şi o răcliţă de os, cu un lucru de mînă şi o besactea de aramă daurită, cu inele şi cercei. Peste ele, era pus un mănunchi de nuiele de mesteacăn.

Tatăl miresei, ocolnicul Larion Lopuhin, căruia din ziua aceea s-a poruncit să i se spună Feodor, intra mereu înăuntru, umezindu-şi cu limba buzele uscate : „Ce mai e ? Ce face mireasa ?" Nasul cîrn, împăienjenit de vinişoare îi împietrise... După ce se foia o vreme, îşi aducea aminte de ceva şi pleca grăbit. Evstigneia Anikitovna, mama miresei, aţipise demult, rezemată de perete. Slujnicele, nemîncate din zori, începuseră să răguşească.

Peţitoarea intră fuga, fluturîndu-şi mînecile lungi de trei arşini.

— E gata mireasa ? Chemaţi colăcerii... Luaţi colacii, aprindeţi făcliile... Unde sînt jucătoarele ? Văleu, că puţine-s !... La boierul Odoevski au jucat douăsprezece fete... Îl însurăm doar pe ţar... Alei, dragii mei, ce frumoasă e mireasa... Fără pereche de frumoasă... Văleu, dragele mele, ce-aţi

făcut ? Vreți să mă ucideți !... N-ați pus vălul miresei... Ați uitat lucrul cel mai de seamă... Dați-mi vălul... Unde-i vălul ?

Mireasa fu acoperită peste cunună cu un văl alb ; îi încrucișară mîinile la piept și-i spuseră să stea cu capul plecat. Evstigneia Anikitovna începu să bocească încetișor. Ținînd înaintea sa icoana pentru blagoslovenie, Larion intră repede, atît de măreț, de parcă s-ar fi dus să împresoare o cetate. Fetele jucătoare își scuturară năframele, și începură să salte și să se învîrtească :

Mireasma de hamei la nunți
Se grozăvește foarte :
Doar eu sînt dulce unde-s mulți !
De mine să ai parte !

Slujitorii ridicară tipsiile cu colaci. În urma lor, porniră purtătorii candelelor cu țiplă, prinse în vîrful unor bețe. Doi lumînărari duceau făclia mare a miresei. Colăcerul Petka Lopuhin, un văr al miresei, îmbrăcat într-un caftan cusut cu fir de argint, cu un prosop petrecut peste umăr, ducea un talger cu hamei, cu năframe de mătase, cu pielcele de samur și de veveriță și cu un pumn de galbeni. În urma lor, veneau doi unchi ai miresei, cei mai sprinteni dintre Lopuhini — vestiți cîrcotași și pîrîtori — veghind ca nimeni să nu taie drumul miresei. În urma lor, pețitoarea și ajutoarea acesteia o duceau de brațe pe Evdokia. Din pricina veșmintelor grele, slăbită de post și de spaimă, nefericita mireasă abia își mai tîra picioarele. Veneau apoi două boierese bătrîne, una ducînd pe un talger un bariș din urșinic, de femeie măritată, alta, pe alt talger, un teanc de prosoape scumpe, spre a fi împărțite la nuntași. După ele pășea Larion, în blăni adunate de la tot neamul și la un pas în urma lui, Evstigneia Anikitovna. Alaiul era încheiat de neamurile miresei, care îngenuncheau în uși și pe coridoarele înguste.

Ajunseră astfel în sala de ceremonii. Mireasa fu dusă sub icoane. Talgerul cu hamei, cu pielcele și cu galbeni, precum și tipsia cu colaci fură puse pe masă, unde se găseau și niște solnițe, pipernițe și oțetare. Nuntașii se rînduiră după cin, în tăcere. Lopuhinii priveau încordați cu ochi sticloși, de teamă să nu săvîrșească vreo greșeală. Nu mai mișcau și nu mai răsuflau. Pețitoarea îl trase pe Larion de mînecă :

— Nu te mai canoni atît !

El se închină larg, şi trimise un colăcer să vestească pe ţar că e vremea să purceadă la mireasă. Întorcîndu-se ca să-şi ducă însărcinarea, ceafa rasă a lui Petka Lopuhin tremură.

Candelele sfîrîiau, dar luminile făcliilor se înălţau neclintite. Aşteptară îndelung. Din cînd în cînd, peţitoarea gîdila mireasa la coaste, ca să mai răsufle.

În sfîrşit, pe săli se auzi scîrţîit de trepte. Vin! Doi străjeri se iviră fără zgomot şi se opriră lîngă uşă. Intră Feodor Iurievici Romodanovski, nunul mare. După ce se închină cu ochii holbaţi spre icoanele ferecate în aur lucitor şi dădu mîna cu Larion, se aşeză în faţa miresei, încrucişînd degetele mîinilor. O vreme tăcură. Apoi, Feodor Iurievici vorbi gros:

— Duceţi-vă şi rugaţi-l pe ţarul şi marele cneaz a toată Rusia, să binevoiască a veni fără zăbavă la datoria lui.

Neamurile miresei clipiră din ochi şi înghiţiră în sec. Unul din unchi plecă în întîmpinarea ţarului. Dar acesta se şi apropia, tînăr, nerăbdător... Nouri de tămîie năvăliră pe uşă. În urma lui intră un protopop de la soborul Blagoveşteniei, înalt şi cu părul vîlvoi, avînd aninată pe piept o cruce de aramă cu moaşte, şi cădelniţînd cu mişcări largi. După protopop venea un tînăr preot al palatului, nu prea cunoscut (se ştia doar că Petru îl poreclise Bitka) care stropea cu aghiazmă covorul de felendreş roş. În urma lor, intră bătrînul mitropolit, în odăjdii strălucite, glăsuind stins.

Neamurile miresei se ridicară în picioare. Larion sări de la masă şi îngenunche în mijlocul sălii. Petru era dus de braţ de Boris Alexeevici Goliţîn, nunul mic. Mirele purta şiragul ţarilor şi veşmintele aurii de praznic ale tatălui său, care îi veneau abia pînă la genunchi. Sofia nu-i dăduse căciula lui Monomah. Petru intră în capul gol, cu părul pieptănat cu cărare. Pe chipul său galben, ochii sticloşi priveau în gol. Colţurile gurii îi erau spuzite. Simţind cu mîna răsuflarea speriată a pieptului Evdokiei, peţitoarea o îmbrăţişă mai strîns.

În urma mirelui, venea Nikita Zotov, cu îndatorirea de a feri nunta de vrăji şi de a ţine buna rînduială. Era treaz, îmbrăcat curat, şi privea senin. Lopuhinii mai bătrîni schimbară priviri între ei: cneazul-papă, beţivanul, desfrăbălatul! Altcineva ar fi trebuit să fie în locul lui... Lev Kirilovici şi bătrînul Streşniov o aduceau pe ţarină, care îşi scosese din sipete pentru ziua aceea veşmintele de altădată: un letnic piersiciu gingaş şi un benişel cusut cu mărgăritare străine... Pe cînd şi le pusese, Natalia Kirilovna îşi plîngea tinereţea ce nu avea

să se mai întoarcă. Acum, înainta frumoasă, mîndră, ca în anii de odinioară.

Apropiindu-se de unul din Lopuhini, care stătea alături de mireasă, Boris Goliţîn zornăi în căciulă o mînă de galbeni şi spuse tare :

— Vrem să răscumpărăm locul pentru mire.

— N-o să-l dăm ieftin, răspunse Lopuhin şi o feri pe mireasă cu mîna, după datină.

— Ce vrei : fier, argint sau aur ?

— Aur.

Boris Alexeevici deşertă galbenii într-un talger şi, luîndu-l pe Lopuhin de mînă, îl ridică de pe locul lui. Petru, care stătea împresurat de boieri, zîmbi. Cei din jurul lui îl ghiontiră uşor în spate. Goliţîn îl luă de coate şi-l aşeză lîngă mireasă. Simţind rotunjimea caldă a şoldului ei, Petru îşi trase piciorul înapoi.

Slujitorii aduseră şi puseră pe masă cel dintîi fel de bucate. Dînd capul pe spate, mitropolitul ceti o rugăciune şi binecuvîntă mîncarea şi băutura. Dar nimeni nu se atinse de ele. Peţitoarea se închină adînc în faţa lui Larion şi a Evstigneiei Anikitovna :

— Blagosloviţi mireasa ca s-o pieptănăm şi să-i împletim coada.

— Dumnezeu s-o blagoslovească, răspunse Larion.

Evstigneia mişcă încetişor din buze. Cei doi purtători de făclii întinseră un hobot des între miri. Slujnicele din uşă, împreună cu nevestele şi fetele boierilor de la masă, începură să cînte viersuri jalnice şi tărăgănate, de nuntă. Privind cu coada ochiului, Petru văzu pe peţitoare şi pe ajutoarea ei frămîntîndu-se în dosul hobotului şi le auzi şoptind : „Dă jos panglicile... Împleteşte coada... Daţi-mi barişul..." Evdokia scîncea încetişor, ca o copilă... Petru îşi simţi inima zvîcnind şi o căldură se revărsă în toată făptura lui : o fată fragedă, rodul oprit, plîngea lîngă el, gătindu-se în taină pentru ceva atît de dulce... Se apropie de hobot şi simţi răsuflarea miresei... Chipul boit ale peţitoarei se ivi vesel deasupra, cu gura căscată larg :

— Mai rabdă puţin, măria ta. Nu mai ai mult de aşteptat...

Hobotul căzu. Mireasa stătea tot cu faţa ascunsă în văl, dar avea capul împodobit ca femeile măritate. Peţitoarea luă cu amîndouă mîinile hameiul din talger şi-l presură peste miri. După aceea, le făcu vînt cu blănile de samuri, şi zvîrli oaspeţilor năframele şi galbenii din talgere. Femeile începură o cîn-

tare veselă. Jucătoarele începură să se învîrtească. În dosul uşii, prinseră să răpăie dairelele şi tîmpenele. Boris Goliţîn tăie colacii, brînza, şi le împărţi împreună cu prosoapele, după cin, celor de faţă.

Apoi, slujitorii aduseră al doilea fel de bucate. Ca să nu se arate lacomi, nici unul dintre Lopuhini nu mîncară nimic, dînd tipsiile la o parte. Îndată după aceea, fu adus al treilea fel, şi peţitoarea rosti cu glas tare :

— Blagosloviţi pe miri, să-i ducem la cununie.

Natalia Kirilovna şi Romodanovski, Larion şi Evstigneia ridicară icoanele. Petru şi Evdokia, stînd unul lîngă altul, se închinară, atingînd podeaua cu frunţile. După ce-i binecuvîntă, Larion Lopuhin îşi desprinse biciuşca de la cingătoare şi îşi plesni dureros fiica pe spate de trei ori :

— Fata mea, ai cunoscut bătaia tatei. Te dau acum în seama bărbatului tău. De azi înainte, pentru neascultare, nu te voi mai bate eu cu biciuşca asta, ci bărbatul tău...

Apoi, închinîndu-se, îi trecu biciuşca lui Petru. Purtătorii candelelor le ridicară sus, nunul mic îl luă de braţ pe mire, iar peţitoarea pe mireasă. Lopuhinii străjuiau drumul pe care mergea alaiul ; o fată grăbită, care voise să le taie calea, fu îmbrîncită atît de tare, încît slugile o ridicară de jos, mai mult moartă decît vie. Toţi nuntaşii se îndreptară încet pe săli şi pe scări spre paraclisul palatului. Erau ceasurile şapte trecute.

Mitropolitul sluji pe îndelete. În paraclis era frig : vîntul sufla printre bîrnele pereţilor. Dincolo de zăbrelele ferestrelor cu geamurile îngheţate se întunericise de tot. O morişcă de vînt scîrţîia jalnic pe acoperiş. Petru nu vedea decît mîna slăbuţă, ascunsă de văl, a fetei pe care n-o cunoştea, mînă cu două inele de argint şi cu unghiile vopsite. Ţinînd lumînarea de pe care pica ceară, mîna aceasta cu vinişoare albăstrii şi cu degetul mic, scurt, tremura... „Bîţîie ca o coadă de oaie...", gîndi Petru şi îşi luă privirile de la ea, uitîndu-se pe sub gene la făcliile de pe iconostasul scund...

Seara trecută nu izbutise să-şi ia rămas bun de la Anchen. Matilda, văduva lui Mons, zărindu-l apropiindu-se cu o sanie de rînd, îi ieşise înainte, îi sărutase mîna şi începuse să plîngă în hohote, spunîndu-i că se zbate cu copiii în sărăcie, că n-au lemne şi de nici unele, iar biata Anchen, scuturată de friguri, aiurează de trei zile... Petru o dădu la o parte şi fugi pe scară sus, în iatacul fetei... În mica ei odaie era zăpuşeală ; la lumina unui opaiţ, zări pe podea un lighean de aramă şi o pere-

che de pantofiori. După pologul de pînză rară, văzu părul bolnavei împrăștiat pe perină în șuvițe asudate. Fruntea și ochii ei erau acoperiți cu un prosop ud, și gura ei fierbinte era spuzită de jur împrejur... Petru ieși în vîrful picioarelor și vîrî în mîinile tremurătoare ale văduvei un pumn de galbeni — darul de nuntă al Sofiei, poruncindu-i lui Alexașka să stea zi și noapte lîngă văduvă — dacă va fi nevoie să fugă îndată la spițerie, iar dacă bolnava ar cere să mănînce ceva deosebit, să-i facă rost de unde va ști...

Protopopul și preotul Bitka nu se zgîrceau la tămîie. Făcliile se zăreau ca prin ceață. Glasul diaconului tuna ca trîmbița Ierihonului, rugînd pe cel de sus să dăruiască mirilor viață lungă. Petru se uită din nou cu coada ochiului la mîna Evdokiei : tremura mereu. În pieptul lui se răsucea parcă un nod rece, de mînie... Smulse lumînarea Evdokiei din mînă, și-i strînse brațul moale, ca mort... Șopote speriate se auziră în spate. Capul pleșuv al mitropolitului începu să tremure, și Boris Golițîn se apropie repede de el, șoptindu-i ceva. Mitropolitul zori slujba, și cîntările se înviorară. Văzînd cum capul soției lui se apleacă din ce în ce mai jos, sub văl, Petru îi strîngea mîna tot mai tare...

Ocoliră tetrapodul. Petru pășea atît de repede, încît Evdokia ar fi căzut, dacă n-ar fi ținut-o druștele... Le puseră cununiile și le dădură să sărute crucea rece de aramă. Evdokia se lăsă în genunchi, lipindu-și fața de cizmele de safian ale bărbatului ei. Glăsuind subțire ca serafimii, mitropolitul rosti încet, tărăgănat :

— Pentru mîntuirea sufletului său, bărbatul să-și bată femeia cu bățul, căci nevolnică și păcătoasă e carnea.

Ridicară mireasa. Pețitoarea puse mîna pe capetele vălului : „Privește, măria ta, privește", și ridică vălul de pe fața tinerei țarine. Petru aruncă o privire lacomă. Un chip chinuit de copilă, plecat în jos. O gură ușor răsfrîntă a plîns. Un năsuc fraged. Ca să-i ascundă gălbeneala, o sulemeniseră... Fîstîcită de privirea lacomă și arzătoare a bărbatului, Evdokia își acoperi fața cu mîna... Dar pețitoarea o trase de mînecă. „Descoperă-te, măria ta, nu șade frumos... Ridică-ți privirile..." Toată lumea se strînsese roată în jurul tinerilor căsătoriți. „Prea e galbenă", zise Lev Kirilovici... Lopuhinii răsuflau adînc, gata să se ia la sfadă, dacă Narîșkinii s-ar apuca s-o vorbească de rău pe tînăra țarină... Aceasta își ridică ochii căprui, împăienjeniți de lacrimi. Petru o sărută ușor pe obraz

și buzele ei se mișcară slab, răspunzînd... Zîmbind, el o sărută pe gură și ea scînci...

Se duseră din nou în sala în care se desfășurase cea dintîi țeremonie. Pe drum, pețitoarele presurau pe însurăței cu sămînță de in și de cînepă. O boabă de in se lipi pe buza de jos a Evdokiei și rămase așa. Bărbați îmbrăcați curat, în rubaște roșii, aduși anume de la Tver, îi trăgeau vesel din fluiere și din dairele. Jucătoarele cîntau din gură. Se aduseră iară bucate reci și calde. De data aceasta, musafirii începură să înfulece cu lăcomie. Dar însurățeii nu mîncară : ar fi fost o necuviință. Cînd se aduse al treilea fel de bucate — lebede — înaintea tinerilor căsătoriți fu pusă o găină friptă. Boris o luă cu mîna de pe tipsie, o înfășură într-o față de masă, apoi, închinîndu-se în fața Nataliei Kirilovna și a lui Romodanovski, precum și înaintea părinților miresei, spuse vesel :

— Blagosloviți pe tineri, să-i ducem la culcare...

Chercheliți, musafirii și toate neamurile însoțiră pe țar și pe țarină spre sennic. În drum, pe întuneric, o femeie căreia nu-i putură desluși chipul, într-o blană îmbrăcată pe dos, aruncă, rîzînd cu hohote asupra însurățeilor o găleată de in și cînepă. Nikita Zotov stătea în fața ușii deschise, cu sabia scoasă. Petru luă mireasa de umeri. Aceasta închise ochii, se dădu înapoi și se împotrivi. Petru o îmbrînci în sennic și se întoarse numaidecît cu fața spre oaspeți. Cînd îi văzură ochii, acestora le pieri rîsul și se dădură înapoi... Petru trînti ușa în urma lui și, privindu-și soția, care sta lîngă crivat, cu pumnii mici apăsați pe piept, începu să-și roadă unghiile. Se simțea tare prost. Vai, ce neplăcut... Un simțămînt de ciudă clocotea în el... Blestemată nuntă ! Au petrecut după datina veche ! Și acum, poftim, fetișcana tremură ca o oaie ! Petru își scoase șiragul, își lepădă veșmintele aurite și le aruncă pe un jeț.

— Șezi... Avdotia... De ce ți-e frică ?

Ea dădu supusă din cap, dar, neputînd să se urce în crivatul tare înalt, se zăpăci și se așeză pe un cofăel cu grîu. Trase speriată cu coada ochiului la bărbatul ei și se roși.

— Ți-e foame ?

— Da, răspunse ea în șoaptă.

La picioarele crivatului, pe tipsie, era găina friptă, adusă de la masă. Petru rupse un picior și îl hăpăi într-o clipă, fără pîine și fără sare. Pe urmă, rupse o aripă :

— Ia.

— Mulțumesc...

3

La sfîrşitul lui februar, oştirea rusă porni din nou asupra Krîmului. Grijuliu, Mazepa sfătui să se înainteze de-a lungul Niprului, zidind cetăţui de sprijin, dar Vasili Vasilievici nici nu voi să audă de asemenea zăbavă : ţintea să ajungă cît mai repede la Perekop, spre a-şi răscumpăra ruşinea.

La Moscova, oamenii mai umblau cu săniile, dar pe aici dîmburile erau învestmîntate în floricele catifelate şi vîntul încreţea pe cîmpia înverzită apa băltoacelor rămasă după topirea omătului. Caii intrau în smîrcuri pînă la genunchi. Soarele strălucea cînd ici, cînd colo, printre trîmbele nourilor primăvăratici. Ce pămînt minunat ! Ce negru şi roditor — o adevărată baie de aur ! Dacă ai fi aşezat aici ţăranii din codri şi din olaturile mlăştinoase, s-ar fi îndestulat de bucate. Totuşi, nu vedeai împrejur ţipenie de om. Doar stolurile de cocori scînceau prelung, vîslind în tăriile înalte. Stepele acestea erau udate de lacrimile robilor : milioane de ruşi le călcaseră veacuri de-a rîndul, tîrîţi de tătari, spre mare, pentru a fi duşi apoi cu galerele la Ţarigrad, la Veneţia, la Genova, în Eghipet...

Mult mai lăudau cazacii stepa : „Un bob rodeşte aici alte douăzeci. Stupeşti şi se înalţă un copac. Dacă nu erau blestemaţii de tătari, durau aşezări pe meleagurile astea..." Oştenii din olaturile de la miazănoapte se minunau, văzînd un pămînt atît de mănos : „Războiul ista e drept, spuneau ei. Se poate ca asemenea pămînt să stea fără folos ?" Dvorenii îşi alegeau loc pentru conacuri, stîrneau gîlcevi în privinţa împărţirii pămîntului şi alergau la cortul lui Vasili Vasilievici să se roage : „De-o vrea dumnezeu şi cucerim locurile astea, să ne dăruiască ţarul o sfoară de pămînt de la valea cutare, pînă la movila cu femeia de piatră..."

În mai, oştile moscovite şi ucrainene, alcătuite din o sută douăzeci de mii de oameni, ajunseră într-o vale verde, bogată în păşuni şi în apă. Acolo, cazacii aduseră la Vasili Vasilievici un prins, un tătar bondoc, cu obrazul pîrlit de soare, cu barbă roşie, îmbrăcat într-o feregea vătuită. Vasili Vasilievici îşi duse năframa la nas ca să nu simtă duhoarea de berbec, obişnuită la tătari. Smulseră feregeaua de pe el. Dezvelindu-şi într-un rînjet dinţii mici, tătarul începu să-şi legene capul vineţiu, ras. Un cazac posac îl plesni cu biciuşca peste umerii înnegriţi de soare. „Bacica, bacica, eu vorbeşte tot", turui tătarul. Cazacii tălmăciră : „Chilugul zice că urdia se află pe aproape

şi că hanul e cu ea..." Vasili Vasilievici îşi făcu cruce şi trimise după Mazepa. Spre seară, oastea desfăşurată în linie de bătaie, cu aripile apărate de călărime, cu chervanele şi cu tunurile în mijloc, porni asupra tătarilor.

Ruşii îi văzură pe tătari, abia cînd talgerul portocaliu al soarelui se înălţă deasupra cîmpiei cu iarba bătucită de tălpi. Trîmbe de călăreţi de-ai lor roiau mereu încolo şi încoace. Stînd în rădvan, Vasili Vasilievici cerceta cu ochiana feregelele lor pestriţe, coifurile ascuţite, chipurile cu umerii obrajilor ieşiţi, vesele şi fioroase, tuiurile din vîrful suliţelor, imamii cei fuduli, cu cealmale verzi pe cap. Aceasta era o pîndă înaintată a urdiei.

Pîlcuri de călăreţi se roteau, se adunau, se îmbulzeau într-o mulţime deasă, stîrnind colbul. Apoi, porniră la năvală, împrăştiindu-se în iureş şi scoţînd ţipete ascuţite. Colbul ridicat în văzduh se revărsa asupra oştilor ruseşti, orbindu-le. Ochiana tremura în mîna lui Vasili Vasilievici. Calul lui, legat de rădvan, se smuci, rupîndu-şi frîul : din grumaz îi ieşea coada cu pene a unei săgeţi... În sfîrşit ! Tunurile bubuiră, flintele începură să pîrîie şi totul se făcu nevăzut în nourii de fum alb. Fierul unei săgeţi izbi ţăcănind în platoşa lui Vasili Vasilievici, tocmai pe locul inimii. Cneazul se cutremură şi-şi făcu cruce în dreptul acelui loc...

Împuşcăturile ţinură peste un ceas... Cînd fumul se împrăştie, cîţiva cai se zvîrcoleau în sînge şi pe cîmp zăceau vreo sută de leşuri. Alungaţi de focuri, tătarii piereau în zare. Se porunci să se pună de mîncare şi să se dea apă la cai. Răniţii fură urcaţi în chervane. Înainte de asfinţitul soarelui, oastea porni cu multă băgare de seamă spre Valea Neagră, unde, pe malul gîrlei Kolonceak, poposise hanul cu urdia lui.

În cursul nopţii, un vînt începu să sufle avan dinspre mare. Stelele se ascunseră. În depărtare se auzea tunînd. Fulgerele spintecau nourii de nepătruns, luminînd un şes cenuşiu, numai nisip, pelin şi sărătură. Oastea înainta încet. La ceasurile cinci, zăgazurile cerului se rupseră şi o trîmbă de foc se prăvăli asupra chervanelor, topind un tun şi omorînd tunarii. Se porni o vijelie turbată, care dobora oamenii la pămînt, le smulgea burcile şi cuşmele, spulbera fînul din telegi. Fulgere orbitoare scăpărau pe bolta neagră. Se porunci să se ia icoana maicii precista de la lavra Donskoi şi să se dea ocol oastei cu ea.

În zori, începu să plouă. Prin negura stropilor, vălmăşită de vijelie, oştenii zăriră urdia la aripa dreaptă : tătarii năvă-

leau desfășurați în chip de semilună. Nedînd rușilor vreme să se trezească din buimăceală, dădură peste cap călărimea și pătrunseră cu bulucurile înaintate pînă la chervane. Fitilurile tunurilor nu ardeau, pulberea se umezise în tigăițele puștilor. Ropotul ploii copleșea țipetele răniților. Tătarii se opriră înaintea celor trei șiruri de chervane. Li se udaseră strunele arcurilor și săgețile cădeau fără vlagă.

Vasili Vasilievici alerga pe jos, printre tunuri, plesnea cu biciușca pe oșteni, împingea la roți, smulgea fitilurile. Ploaia îi biciuia ochii și gura. Totuși, acoperindu-se cu cojoace, tunarii izbutiră să aprindă focul, puseră iarbă de pușcă uscată și tunurile împroșcară curînd cu plumbi în caii tătarilor... La aripa stîngă, Mazepa și cazacii săi luptau cu îndîrjire. Și iată că imamii strigară prelung, și tătarii o luară la goană, pierind în dosul volburei de ploaie.

4

„Stăpînului meu, bucuriei mele, țarului Petru Alexeevici... Să trăiești, lumina mea, ani îndelungați..."

Evdokia obosise scriind. Își mînjise de cerneală cele trei degete cu care ținea strîns pana de gîscă. Stricase a treia foaie de hîrtie : sau greșea slovele, sau făcea pete. Voia totuși să scrie frumos, pentru ca Petenka să se bucure de răvaș.

Dar poți oare să spui pe hîrtie de ce ți-e plină inima ? Afară era luna lui april. Înverziseră mestecenii și se îmbrăcaseră cu puf ca puii de găină. Nouri albi ca zăpada, cu ochiuri adînci, albastre, pluteau pe cer.

Evdokia se uită la ei și genele i se umplură de lacrimi ; toantă mai era... Trase cu coada ochiului spre ușă : să n-o vadă soacra... Își șterse ochii cu mîneca și încreți fruntea mică.

Ce să-i mai scriu ?... A plecat iubitul meu spre lacul Pereiaslavskoie și nu mi-a lăsat vorbă cînd să-l aștept... Dacă era aici, ne duceam împreună la spovedanie, la denii... Am fi mîncat împreună în noaptea de înviere, după atît post... (Evdokia își aminti de găina pe care o mîncaseră după cununie, se îmbujoră și rîse în sine.) În ziua întîi de paște, aș putea să chem niște fete, să alergăm pe pajiște, să ciocnim ouă roșii... Să cîntăm, să dănțuim... Să ne dăm în leagăn, să ne jucăm de-a baba oarba. Să-i scriu asta ? Dragă Petenka, scumpul meu, vino

că tare mi-i dor de tine... Poţi să-i scrii aşa ceva? Nici nu ştii cum s-o aduci din condei...

Luă iar pana şi, mişcînd din buze, scrise cu grijă:

„Te rugăm, vino, stăpîne, înapoi, fără zăbavă... Dunka, soţioara ta, te roagă..."

Ceti ce scrisese şi se bucură: foarte frumos. Doamne, zăpăcita de mine, n-am pomenit nimic de mama soacră. Trebuie să scriu a patra oară... Natalia Kirilovna, mama soacră, e cam aspră... Oricît te-ai strădui, trebuie să-ţi găsească ceva care nu-i e pe plac. „De ce eşti slabă?" „Nu sînt slabă de loc: tot ce trebuie să fie rotund, e rotund..." „De ce a plecat Petruşka de lîngă tine, la o lună de zile după nuntă? Ce-i cu tine? Eşti mucegăită ori netoată şi plictisitoare, de fuge bărbatul de tine, la capătul lumii, ca de ciumă?..." „Nu sînt nici netoată, nici ciumă... Voi sînteţi de vină, pentru că i-aţi lăsat să vină la el pe Lefort, pe Alexaşka şi pe nemţi. Ei l-au ispitit să plece spre lacul Pereiaslavskoie. Te pomeneşti c-o să-l ducă şi în altă parte."

Evdokia muie, supărată, pana în cerneală. Dar, cînd ridică ochii, văzu un licăr de lumină, cernîndu-se printre frunze pe fereastra deschisă, un hulub umflîndu-şi guşa şi uguind pe pervazul ferestrei şi auzi ciripitul păsărelelor... Adia o mireasmă de fîn... Şi o lacrimă mare căzu pe a patra foaie, aceea curată... Ce blestem!...

5

În fiecare zi, soseau epistole de la nevastă sau de la mamă: „Ne e dor de tine. Cînd te întorci? Am merge împreună la Troiţa..." Ce plictiseală de moarte! Petru n-avea vreme, nu numai să răspundă, dar nici măcar să citească epistolele. Stătea într-o casă nouă, chiar lîngă lucrări, pe malul marelui lac Pereiaslavskoie, unde două corăbii erau pe isprăvite. Se lucrau punţile şi se tăiau capete de lemn pentru pupe. Celei de-a treia corăbii, „Cetatea de scaun Preschburg", i se şi dăduse drumul pe apă. Avea o lungime de treizeci şi opt de picioare, prora povîrnită, împodobită cu o naiadă aurită, şi pupa înaltă, cu un careu al ofiţerilor. Pe puntea netedă a careului, îngrădită cu o balustradă lucrată la strung, se afla postul de cart, cu un felinar mare. Cîte opt tunuri ieşeau pe saborduri, de amîndouă părţile corăbiei, de sub puntea de sus. Bordurile, răsfrînte înăuntru în partea de sus şi smolite, străluceau.

Dimineața, cînd o pîclă ușoară stăruia deasupra lacului, corabia aceasta cu trei catarguri parcă spînzura în văzduh ca în minunatele cadre olandeze, dăruite de Boris Golițîn... Așteptau să bată vîntul ca s-o încerce. Dar parcă era un făcut : de o săptămînă şi mai bine, nici o frunză nu se legăna în copaci. Nouri cu adîncuri albastre pluteau alene pe deasupra lacului. Pînzele ridicate atîrnau neclintite pe catarguri. Petru nu pleca de lîngă Karthen Brandt. Bătrînul era bolnav din februar : o tuse umedă îi sfîșia pieptul. Totuşi, îmbrăcat cu un cojoc, el stătea toată ziua la lucrări, mîniindu-se, răcnind și uneori trăgînd unuia sau altuia cîte o săpuneală pentru trîndăvie sau tembelism. Printr-un ucaz anume, vreo sută cincizeci de bărbați — dulgheri, cioplitori, fierari, salahori și femei pricepute la cusutul pînzelor — fuseseră aduși de pe la mînăstiri la locul lucrărilor. Vreo cincizeci de oșteni din polcurile lui Petru veniseră ca să învețe treburile marinărești : să coboare și să întindă pînzele, să se cațere pe catarguri, să deprindă poruncile. Îi dăscălea un străin, foc de rău, un hoț de mare portughez, cu nas încovoiat, cu mustăți negre, tunse perie, pre numele său Pamburg. Rușii vorbeau despre el că ar fi fost spînzurat de cîteva ori pentru isprăvile săvîrșite, dar că l-ar fi ajutat dracul să scape și să se alimănească la ei în țară.

Petru era nerăbdător din cale afară. De cum se crăpa de ziuă, lucrătorii erau sculați cu toba, uneori și cu ciomegele. Nopțile de primăvară erau scurte și mulți oameni cădeau pe brînci de oboseală. Nikita Zotov nu mai prididea scriind la ucazuri M.S.Ț. și M.C., stăpînitor a toată R.M., M. și A., către moșierii din împrejurimi, ca să trimeată grîne, păsări și carne. Băgați în sperieți, moșierii trimeteau fără murmur cele cerute. Mai greu se făcea rost de bani. Deși Sofia ar fi fost bucuroasă să-i dea, știindu-l dus și mai departe de Moscova, unde ar fi putut să se înece împreună cu corăbiile lui de joacă, Despărțămîntul palatului mare nu mai avea bani aproape de loc : războiul din Krîm înghițise totul.

Cînd Franz Lefort izbutea să scape de la slujbă și să vină la Pereiaslavl, se puneau pe chefuri. Franz venea cu vin, cîrnați, dulciuri și, făcîndu-i cu ochiul, îi vestea lui Petru binețe de la Ana Mons : s-a însănătoșit, s-a făcut și mai frumoasă și roagă pe *Herr* Peter să primească în dar două lămîi.

În casa cea nouă, la prînz și la cină, se ridicau paharele pentru marea flotă de pe lacul Pereiaslavskoie. Flotei i se făcuse un steag anume — alb, albastru și roș. Străinii povesteau despre fel și chip de călătorii pe mare, despre furtuni și lupte

navale de altădată. Cu picioarele rășchirate, zburlindu-și mustățile înfricoșătoare, Pamburg răcnea în limba lui, de parcă s-ar fi aflat, în adevăr, pe o corabie de pirați. Petru sorbea asemenea povestiri cu ochii și cu urechile. De unde izbucnise în el, om născut pe uscat, o dragoste atît de înflăcărată pentru mare? Noaptea, culcat pe lavița de scînduri, alături de Alexașka, Petru visa tălăzuiri de ape, visa nouri învolburați pe deasupra întinderilor nețărmurite ale mărilor și umbre de corăbii, zburînd peste crestele valurilor.

Nu-l mai aduceai înapoi la Preobrajenskoie pentru nimic în lume. Cînd scrisorile îl plictiseau prea mult, răspundea:

„Scumpă și iubită — mai presus decît viața — măicuță și țarină Natalia Kirilovna, nevrednicul tău fecior Petruha, truditor, îți cere binecuvîntarea și vrea să știe dacă ești sănătoasă. Întrucît mi-ai poruncit să mă întorc la Preobrajenskoie, sînt gata s-o fac, dar zău că am treabă: toate corăbiile sînt aproape isprăvite; acum se lucrează la parîme. Pentru asta, milostivește-te și vezi ca parîmele astea să-mi fie trimese fără zăbavă de la Despărțămîntul tunurilor. Altfel, șederea noastră se mai prelungește aici. Și cu aceasta, îți cer binecuvîntarea. Nevrednicul tău, Petru."

6

Acum, trecînd prin fața casei lui Ivașka Brovkin, țăranii se descopereau cu sfială. Tot satul știa că Alexei, feciorul lui Ivașka, ajunsese om mare, mîna dreaptă a țarului. Ivașka n-avea decît să facă semn din ochi, ca feciorul-său să-i trimeată oricîți galbeni i-ar fi trebuit. Pe banii primiți de la Alioșka — trei ruble și jumătate — Brovkin își cumpărase: de-o rublă și jumătate o vițea bună; de trei grivenici și un firfiric o oaie și patru purcei; cu cîte trei altîni își dresese hamurile, și făcuse poartă nouă. Luase în arendă, de la țărani, opt deseatine de pămînt ca să le însămînțeze în primăvară, dînd în schimb o rublă, o vadră de votcă și făgăduind fiecare al cincilea snop la seceriș.

Banii aceștia îl puseseră pe picioare. Ivașka nu se mai încingea cu rafie peste șolduri, ci cu o curea adusă de la Moscova, pe sub piept, pentru ca pîntecul lui sătul să rămînă slobod. Își îndesa căciula pe sprîncene, iar barba și-o scotea înainte. Făcea să te închini în fața unuia ca el. Spunea la oameni: „Numai să vedeți, la toamnă mă duc la feciorul-meu,

iau bani, şi ridic o moară". Logofătul nu-i mai zicea „mă Ivaşka", ci spunea sfios „Brovkin" şi-l scutise de corvezi.

Cei trei feciori mai mici — ajutoarele lui — se săltaseră şi ei. Iakov umblase toată iarna la şcoală, învăţînd buchile, Gavrilka făgăduia să iasă un flăcăuaş chipeş. Artamoşka, mezinul, un băietan domol, nu era nici el tont. În privinţa copiilor, dumnezeu nu-l năpăstuise. Sanka, fie-sa, începuse să fie peţită, dar, în împrejurările de acum, tatîne-său trebuia să se mai gîndească dacă se cuvine s-o dea după un opincar...

În iulie se răspîndi vestea că oastea se întoarce din Krîm. Oştenii, taţi şi feciori, erau aşteptaţi cu drag. Seara, femeile se urcau pe colnic, să privească şleahul în depărtare. Aflară de la un drumeţ că într-adevăr bărbaţii din satele megieşe se întorseseră. Femeile începură să bocească : „Pe ai noştri i-au ucis..." În sfîrşit, se ivi Ţiganu, cu o barbă pînă la brîu, chior, cu cămaşa şi cu nădragii ferfeniţă.

Brovkin cina afară, cu ai lui. Mîncau ciorbă cu carne sărată. Cineva bătu în poartă şi strigă :„În numele tatălui, al fiului şi al sfîntului duh..." Ivaşka puse lingura deoparte. Se uită îndoielnic spre poartă, şi răspunse :

— Amin. Şi adăugă cu glas mai tare : Bagă de samă că avem cîini răi. Păzeşte-te.

Ivaşka trase zăvorul şi Ţiganu intră. Dădu roată cu ochii prin ogradă, privi spre Brovkin şi, căscînd o gură ştirbă, icni răguşit :

— Bine v-am găsit ! Apoi se aşeză pe o buturugă, lîngă masă. Mîncaţi la răcoare ? Vă supără muştele în casă ?

Ivaşka încreţi sprîncenele, iar Sanka împinse îndată, fără să-i spună nimeni, blidul cu ciorbă spre musafir, şterse cu pestelca o lingură, şi i-o întinse.

— Mănîncă cu noi, unchiule.

Brovkin se miră de cutezanţa ei... „Acu o iau de laţe ! îşi zise. Să dea din bucatele noastre unui golan !..." Dar se sfii s-o ocărască. Hămesit de foame, Ţiganu începu să înfulece aprig, închizîndu-şi ochiul pe jumătate...

— V-aţi războit ? întrebă Brovkin.

— Ne-am... răspunse Ţiganu, şi-şi văzu de ciorbă.

— Ei, cum a fost ? întrebă Brovkin, foindu-se pe scăunel.

— Ca totdeauna. Ne-am bătut şi noi aşa cum se bate.

— I-aţi biruit pe tătari ?

— I-am biruit... Am pierdut vreo douăzeci de mii de-ai noştri la Perekop şi tot atîţia la înapoiere...

— Vai, vai, vai ! se tîngui Brovkin, clătinînd din cap. La noi se auzise că hanul a închinat steagul...

Ţiganu îşi descoperi dinţii galbeni, răzleţi.

— Întreabă-i pe cei care au rămas să putrezească în Krîm, cum s-a închinat hanul... Zăpuşeală, apă ioc, în stînga Marea Putredă[1], în dreapta cea Neagră. Nu puteai să bei apă — tătarii umpluseră fîntînile cu stîrvuri... Intrasem dincolo de Perekop şi nu puteam să ne mişcăm nici încolo, nici încoace... Oamenii şi caii mureau ca muştele... Ne-am bătut...

Ţiganu îşi netezi mustăţile, îşi şterse gura şi privi pe Sanka cu ochiul său roşu ca sîngele şi cu celălalt, sec, coperit de pleoapa moartă : „Mulţumesc, fată..." Se rezemă cu coatele de masă :

— Ivan... cînd am plecat la război, am lăsat o vacă...

— I-am spus logofătului : ce se face omul fără vacă cînd se întoarce ? N-a vrut să audă, ţi-a luat-o.

— Hm... Dar porcii ? Aveam un vier şi două scroafe. Am rugat oamenii să aibă grijă de ei...

— Am avut grijă, frăţioare, am avut grijă... Dar prea ne-a strîns logofătul cu uşa, să-i dăm nutreţ pentru vite... Am crezut că poate te omoară în război...

— Volkov mi-a mîncat şi porcii ?

— Ţi i-a mîncat.

— Hm... Ţiganu îşi vîrî degetele în hălăciuga părului şi se scărpină : Bine... Ivane !

— De !

— Să nu spui la nimeni că am fost la tine.

— Cui să spun ? Ştii doar că nu-s din cei limbuţi.

Ţiganu se sculă, trase cu coada ochiului la Sanka şi se îndreptă încet spre poartă. De acolo, spuse ameninţător :

— Ivane, vezi, să taci din gură... Rămîi cu bine. Apoi, se făcu nevăzut.

De atunci nu l-a mai zărit nimeni prin părţile acelea.

7

Ovsei Rjov se împleticea pe picioare în faţa unei crîşme de pe Varvarka şi număra nişte bani în palmă. Nacealnicii de streliţi, Nikita Gladki şi Kuzma Ciormnîi, se apropiară de el :

— Să trăieşti, Ovsei !

[1] Golf al Mării de Azov, cu apă mică, astăzi golful Sivaş (n. r.).

— Dă-i încolo de firfirici, nu-i mai tot număra. Hai înăuntru.

Gladki îi şopti la ureche :

— Avem de cisluit ceva. Umblă fel şi chip de vorbe...

Ciormnîi zurui în buzunar nişte bani de argint şi începu să rîdă :

— Ne-ajunge pentru un chiolhan...

— Nu cumva aţi prădat pe cineva ? întrebă Ovsei... Ehei, streliţilor, cine-mi sînteţi !...

— Eşti un zevzec, i-o întoarse Gladki, am fost de caraulă la palat. Înţelegi ? Zbucniră iară amîndoi în rîs şi intrară cu Ovsei în crîşmă, aşezîndu-se într-un ungher. Bătrînul crîşmar aduse un clondir de rachiu şi o feştilă. Ciormnîi stinse numaidecît feştila şi se aplecă deasupra mesei, ca să audă ce şoptea Gladki.

— Păcat că n-ai fost şi tu cu noi de caraulă. Să vezi — Feodor Levontievici Şaklovitîi vine la noi şi ne spune : „Ţarevna vă dăruieşte cîte cinci ruble pentru slujba voastră credincioasă..." Şi scoate o punguţă de argint... Noi tăceam. Ce-o fi vrînd să spună ? El oftează adînc : „Vai, streliţilor, slujitorilor credincioşi, nu mai aveţi mult de stat cu femeile în casele voastre îndestulate, de peste gîrla Moscovei..."

„Cum adică nu mai avem mult de stat ?", a întrebat Ovsei, speriat.

„Uite aşa... Pe voi, streliţii, zice, vor să vă împartă prin tîrguri, pe mine să mă scoată de la Despărţămîntul streliţilor, iar pe ţarevnă s-o închidă la o mînăstire... Toată treaba asta o pune la cale ţarina mamă, Natalia Kirilovna. De aceea l-a şi însurat pe Petru... Zice că, la îndemnul ei, slugile, încă nu ştim care anume, îi dau ţarului Ivan otravă pe îndelete ; i-au astupat cu lemn uşa din faţă, şi acum intră şi iese pe din dos... Ţarul Ivan nu mai are mult de hălăduit pe lumea asta. Cine o să mai aibă grijă de voi, streliţi ? Cine o să vă mai ia apărarea ?"

„Dar Vasili Vasilievici ?", a întrebat Ovsei...

„Numai de un singur om se mai temeau — de Vasili Vasilievici. Dar astăzi, boierii vor să-l doboare pentru ruşinea din Krîm... O să ni-l ridice în cap pe Petru"...

„Ei asta-i... Să aştepte ei ! Nu o dată am alergat la chemarea clopotelor..."

— Vorbeşte mai încet, zise Gladki şi, luîndu-l pe Ovsei de guler, îl trase mai aproape şi-i spuse încet de tot :

— Dacă-i vorba numai de clopot, n-am făcut nici o ispravă. Chiar dacă i-am ucide pe toţi, cum a fost acu şapte ani, nu

smulgem răul din rădăcină... Trebuie să răpunem ursoaica bătrînă... Şi nici puiul de urs să nu-l cruţăm. La ce — o să ziceţi — să-l luăm şi pe el în suliţe? Păi, fiindcă e în joc pielea noastră, fîrtaţi...

Vorbele lui Nikita Gladki şuierau fioroase, înfricoşătoare. Ovsei simţi că-l trec săgetări de frig. Ciormnîi turnă din clondir în stacanele de cositor.

— Daravera asta trebuie scoasă la capăt fără tărăboi... Alegem vreo cincizeci de oameni de credinţă şi, într-o noapte, punem foc la palatul Preobrajenski. Atunci, în foc, îi căsăpim cu spăngile pe toţi...

8

Polcurile de streliţi se aşezaseră de mult prin mahalale, dvorenii se întorseseră la conacurile lor, dar răniţii, schilozii şi fugarii tot se mai tîrau spre Moscova pe şleahul Kurskului şi al Reazanului. Înghesuindu-se în faţa bisericilor, îşi arătau bubele şi rănile înfiorătoare, îşi întindeau, urlînd, cioturile mîinilor spre oamenii milostivi şi-şi întorceau pe dos pleoapele moarte.

— Puneţi mîna, pravoslavnici. Uitaţi-vă : am o săgeată înfiptă în piept...

— Oameni buni, mi s-au scurs ochii, m-au bătut cumplit cu măciuca în cap. Of, of, vai de steaua mea !

— Ia miroase aici, neguţătorule, mi-a putrezit braţul pînă la cot...

— Ia uită-te, din spinarea mea au făcut curele...

— M-am umplut de bube, fiindcă am băut lapte de iapă... Fie-vă milă, binefăcătorilor !...

Milostivi, enoriaşii se îngrozeau văzînd asemenea schilodiri şi dădeau milogilor cîte un firfiric. Noaptea, prin locuri singuratice, erau găsiţi oameni cu beregata tăiată. Jafurile se ţineau lanţ pe şleah, pe la poduri, prin hudiţele întunecoase. Cetele de oşteni schilodiţi se îndreptau spre bazarurile Moscovei.

Dar nici acolo nu era mare belşug. Multe prăvălii se închiseseră — unii negustori sărăciseră din pricina dărilor, alţii îşi dosiseră marfa şi banii pentru vremuri mai bune. Toate se scumpiseră. Nimeni nu mai avea bani. Pîinea era plină de gunoaie, iar carnea de viermi. Peştii se făcuseră parcă şi ei mai mici şi mai uscăţivi decît înainte de război. Plăcintarul Zaiaţ,

pe care-l cunoştea toată lumea, aducea marfă atît de împuţită, încît ţi se întorceau maţele pe dos. Se ivise o muscă rea, ale cărei pişcături umflau obrazul şi buzele. Prin bazaruri era o îmbulzeală cumplită, dar nu se găseau decît măturici de baie. Gloatele din marele oraş trîndăveau, mişunînd în toate părţile, înrăite, hămesite de foame.

9

Mihail Tîrtov struni armăsarul şi îşi îndreptă cuşma pe cap. Era îmbrăcat într-un caftan cu guler frumos, mai înalt decît creştetul său, îşi boise buzele şi dăduse cu negreală la ochi pînă spre tîmple. O sabie încovoiată se lovea de scara şeii lui persieneşti. Steopka Odoevski se aplecă spre el peste parmaclîcul scării şi-i spuse :

— Ascultă mai întîi ce vorbesc... Nu striga la ei, pînă nu afli ce vor...

— Bine.

— Să le spui aşa : Ţarina şi Lev Kirilovici au cumpărat toate bucatele, ca să înfometeze Moscova... Nu uita să le pomeneşti că musca aceea rea ar fi, pasămite... o vrăjitorie a lor...

— Bine.

Tîrtov se uită cu ochii săi reci printre urechile armăsarului, se apleca şi ieşi în goană pe poartă. Îl învăluiră îndată trîmbe de colb şi-l izbi în nas duhoarea uliţei. Un golan, despuiat pînă la brîu, cu pielea plină de pete roşii, dădea lumea la o parte, ca să se arunce înaintea calului. Tîrtov îl plesni cu biciuşca. Palme aspre şi pămîntii se întinseră din toate părţile spre călăreţul în straie bogate... Încruntat, cu mîna la şold, Mihail îşi croia încet drum prin gloată.

— Milostiveşte-te, chipeşule...

— Dă-mi un firfiric...

— Îl prind cu gura...

— Ai milă... milă... milă...

— Dacă nu-mi dai, acu te împroşc cu scîrnă. Leapădă repede un firfiric...

— Hai să-ţi vînd un pumn de păduchi ! Ba ţi-l dau şi pe veresie !

— Calcă-mă în picioare, striveşte-mă ! Mor de foame !...

Neliniştit, armăsarul îşi muşca zăbala, privea pieziş, cu ochiul său mîndru, la zdrenţele ce se vînzoleau, la capetele cu părul vîlvoi, la chipurile acelea fioroase. Milogi şi oameni fără

căpătîi se agățau de Tîrtov, cu o îndrăzneală tot mai mare. Merse astfel pînă la capătul uliței Ilinka. Acolo, de un stîlp, sub o iconiță, era prins un ucaz. Un om plăcut la înfățișare cetea în gura mare cele scrise.

— „Noi, marii țari, pe luminăția ta, boier de sfat și reazem al nostru, cneaz Vasili Vasilievici Golițîn, pentru multele și vrednicele slujbe ale luminăției tale, pentru că vrăjmași atît de aprigi și de vechi ai sfintei cruci și ai întregii creștinătăți, prin rîvna luminăției tale, *nu din întîmplare, ci cu destoinicie* neasemuită, de către oastea noastră, a țarilor, au fost loviți, și înfrînți, și izgoniți în sălașul lor spurcat..."

Un glas gîjîit din gloată strigă :

— Cine a fost lovit și înfrînt ? Tătarii sau noi ?

În aceeași clipă gloata mîrîi, burzuluită :

— Unde i-am înfrînt noi pe tătari și cînd ?

— Nici nu i-am văzut la mutră în Krîm...

— Ba i-am văzut, cînd fugeam de ne scăpărau călcîiele...

— Cine-i nerodul care cetește ucazul ?

— E un diac din Kremlin...

— O slugă de-a lui Golițîn, un cîine credincios...

— Ia trage-l de poală...

Omul cel plăcut la înfățișare ceti mai departe, întrerupîndu-se :

— „...Tătarii și-au prăpădit capetele și sălașele, au dat foc, în Perekop, la tîrguri, la sate și, cuprinși de deznădejde și de spaimă, nu s-au arătat înaintea luminăției tale cu urdiile lor spurcate... Și pentru că te-ai întors teafăr cu oștenii la hotarele noastre, cu biruințele pomenite mai sus, vestite în toată lumea, ca Moise, care a scos seminția lui Israel din țara Eghipetului, pentru toate acestea te lăudăm cu mila și milosîrdia noastră"...

Un chior, cu o barbă sîrmoasă, strigă :

— Hei, cetitorule, despre mine nu se vorbește în ucaz ?

Oamenii zbucniră în rîs. Unul sau altul, treceau mai departe, lepădînd o sudalmă. Un bulgăre de glod plescăi pe ucaz... „Străjeri !" strigă cetitorul, ferindu-și fața cu mîna... Croindu-și pîrtie cu calul prin mulțime, Tîrtov se îndreptă spre chior. Dar Țiganu — căci el era — rînji cu gura știrbă și se mistui în gloată. Cineva puse mîna pe frîul calului : „Uite, pe ăsta ar trebui să-l despuiem !..." Un altul înțepă calul cu o sulă. Armăsarul zvîcni, sforăi și se ridică în două picioare. Răsună o fluierătură tîlhărească. O piatră lovi ușor pe Tîrtov în obraz.

Călărețul ieși în goana calului la larg, în urletele, fluierăturile și răcnetele mulțimii.

Lîngă porțile Nikolskie, zări doi călăreți. Erau Steopka Odoevski și un bărbat cu nas coroiat și cu o mustăcioară sprințară. După caftanul umflat la piept, se vedea că are platoșă pe dedesubt. Tîrtov își scoase repede cușma și făcu o plecăciune pînă la coama calului, în fața lui Feodor Levontievici Șaklovitîi. Chipul ager al acestuia era posomorît, iar buza de jos se încleștase peste cea de sus. Privea gloata cu ură, printre gene. Odoevski îl întrebă pe Tîrtov :

— Ai strigat ce ți-am spus, Mișka ?

— Du-te și strigă tu... răspunse Tîrtov cu obrajii învăpăiați. Diavolilor ăstora hămesiți de foame le e totuna dacă în scaun stă Sofia sau Petru... Ar trebui chemați vreo două sute de streliți, să-i împrăștie și atîta tot...

— Ar fi bine să le trimitem un om mai dibaci, vorbi printre dinți Șaklovitîi. Să-i asmută să ceară pîine la Preobrajenskoie... Să-i întîmpine oștenii de joacă ai lui Petru. Să le spunem că nemții îi ucid pe ruși din porunca țarului Petru... Odoevski rîse. Duceți-vă fără întîrziere și vorbiți-le astfel streliților... Iar eu am să trimit oameni de nădejde prin bazare... Norodul trebuie îndepărtat din Moscova ; nu-i nevoie să adunăm dvorenii, streliții sînt de ajuns.

10

Un rădvan colbăit, tras de patru cai în tot felul de culori, ieși dintr-un desiș de pădure pe malul lacului Pereiaslavskoie. Vizitiul țanțoș și un țăran desculț, care stătea pe calul mărginaș stîng, priviră în jurul lor. Peste tot se vedeau bușteni, scînduri, mormane de așchii și butoaie de smoală goale. Nu se zărea țipenie de om. Doar pe ici, pe colo, se auzeau sforăituri groase. Lîngă mal erau patru corăbii smolite. Pupele lor înalte, cu podoabe cioplite în lemn și cu ferestruici pătrate, se oglindeau în apa verzuie a lacului. Pescărușii săgetau în zbor printre catarguri.

Lev Kirilovici coborî din rădvan și, strîmbîndu-se, își frecă șalele care-l dureau din pricina drumului lung. Nu era bătrîn, dar se îngreuiase din pricina necumpătării la băutură. Fiindu-i lene să strige, sta și ofta, așteptînd să-i iasă careva în întîmpinare. Închizînd pe jumătate un ochi și uitîndu-se la soare, vizitiul spuse :

— Îs la hodină. E ceasul mesei...

În adevăr, cîte o cămaşă murdară, dezvelind un pîntec, nişte picioare în opinci, cîte un cap, cu părul vîlvoi, se vedeau, ici-colo, la răcoare, pe lîngă buşteni şi butoaie. Călăreţul mărginaş, viind în ajutorul boierului său, strigă vioi :

— Hei, pravoslavnici !...

O mutră cherchelită de străin, cu mustăţi negre, lungi de un sfert de arşin fiecare, se ridică de sub nişte otgoane şi bîigui stîlcind cuvintele :

— *Ţe ţipi, pezmeticule ?...*

Vizitiul se uită la boier, parcă întrebînd : să-l ating cu gîrbaciul ? Dar Lev Kirilovici nu se învoi la aşa ceva. Cine ştie ? La ţarul Petru şi gheneralii se tăvălesc beţi în ţărînă. Îl întrebă de sus :

— Unde-i ţarul ?

— *Tracu ştie,* răspunse capul mustăcios şi căzu din nou sub otgoane. Lev Kirilovici porni pe mal, căutînd un om cu înfăţişare de rus şi, fără să mai aibă răbdare, lovi cu piciorul pe unul încălţat cu opinci. Omul, un dulgher, sări în sus şi răspunse la întrebare, clipind mărunt din ochi :

— Petru Alexeevici s-a plimbat azi dimineaţă cu corabia şi a tras cu tunurile. Cred că a obosit şi doarme.

Îl găsiră într-o lotcă. Dormea cu capul ascuns sub un caftan. Lev Kirilovici alungă pe toţi de lîngă lotcă şi aşteptă ca nepotul său să binevoiască a se trezi. Petru sforăia încetişor. Picioarele lui slabe, vîrîte goale în încălţări, ieşeau din pantalonii largi, de croială olandeză. Petru se scărpină în somn de vreo două ori, gonind muştele. Acest amănunt îl necăji cu deosebire pe Lev Kirilovici... Soarta ţării atîrnă într-un fir de păr, şi pe el îl supără muştele...

Boierii vorbeau cu glas tare la Kremlin : „Petru trebuie închis la o mînăstire. Un chefliu ca el, care se cumetreşte cu toţi oştenii, îşi va pierde tronul, la arşice, într-o crîşmă". Streliţii beţi rătăceau din nou prin Kremlin şi îşi puneau, obraznici, mîinile în şolduri, cînd vreun boier de sfat trecea pe lîngă ei. Speriată de săbiile acestor beţivani, Sofia îşi ieşea din sărite. Goliţîn, războinicul cel lipsit de slavă, stătea întunecat în casa sa, cu zidurile îmbrăcate în aramă, şi nu lăsa să intre decît pe Şakloviţii şi pe Silvestr Medvedev. Toată lumea îşi dădea seama că, acum, sau trebuie să dea înapoi cu ruşine, sau să verse sînge pentru a păstra puterea. Un nour de furtună atîrna deasupra Kremlinului.

Iar ăsta doarme în lotcă şi nu-i pasă de nimic...

— Cine e? A, unchiul Kot[1] Kirilovici! Bună ziua!

Pîrlit de soare, murdar, dar voios, Petru se așeză pe marginea lotcii. Ochii lui erau ușor umflați, nasul i se jupuia și vîrfurile mustăților care abia îi mijiseră se sumețeau răsucite în sus.

— Ce vînt te-aduce?

— Vreau să te iau cu mine, măria ta, îi răspunse aspru Lev Kirilovici. N-am venit după vreun hatîr. Starea lucrurilor cere să te afli neapărat la Moscova. Fără măria ta nu mă întorc...

Fața buhăită a lui Lev Kirilovici începu să zvîcnească, și sudoarea îi broboni tîmplele. Petru îl privi mirat: într-adevăr rău or sta lucrurile acolo dacă unchiul său cel trîndav se frămîntă atît. Țarul se aplecă peste marginea lotcii și luă apă cu căușul palmelor, potolindu-și setea. Apoi, își potrivi pantalonii.

— Bine. Am să vin peste cîteva zile...

— Nu peste cîteva zile! Astăzi! Nu mai putem pierde nici un ceas. (Lev Kirilovici veni mai aproape, ajungînd anevoie cu buzele la urechea nepotului său.) Ieri noapte, peste o sută de streliți au fost găsiți ascunși prin tufe pe malul celălalt al Iauzei, lîngă Preobrajenskoie. (Urechile și ceafa lui Petru se învăpăiară într-o clipă.) Oștenii din polcul Preobrajenski au ținut toată noaptea fitilurile aprinse și au sunat din trîmbițe... Streliții n-au mai trecut apa. S-au temut... După aceea, la Moscova s-a zvonit să strelitul Ovsei Rjov ar fi spus că se înțeleseseră ca în noaptea cînd se va isca hărmălaie la Preobrajenskoie, să sară cu toții. Care ar fi ieșit din palat, urma să fie junghiat, oricine ar fi fost...

Petru își acoperi ochii cu pumnul. Unghiile îi intrară în carne. Lev Kirilovici spuse după aceea că Șaklovitîi trimete oameni prin bazare, asmuțind norodul flămînd să pustiască Preobrajenskoie.

— Își fac de cap. Toți se gîndesc numai la procopseală și la jafuri. Iar Sofia abia așteaptă o nouă răzmeriță... Niște streliți, oameni de credință ai ei, au și legat o funie la clopotul cu care se cheamă oștirea la nevoie. Ar fi tras pînă acum clopotul, dar polcurile de streliți, negutătorii și tîrgoveții șovăie, sătui de atîta zarvă... Vremurile sînt așa de păcătoase, încît bo-

[1] *Kot* — motan (n. t.).

ierii stau închiși prin casele lor ca împresurați... Soră-mea, Natalia Kirilovna, își pierde mințile de spaimă... (Lev Kirilovici se rezemă de umărul lui Petru, ca o rudă apropiată, și lăcrimă.) Petrușa, pentru numele lui dumnezeu, te rugăm să ieși în fața gloatelor în vestmînt de țar, și să le mai bagi în sperieți... Norodul dorește un țar. Bate odată din picior și te-om sprijini... Nu numai noi, dar chiar și vrăjmașii noștri s-au săturat de Vaska Golițîn. Sonka ne stă în gît...

Petru mai ascultase de multe ori asemenea vorbe, dar în ziua aceea, văicăreala unchiului său îl spăimîntă... Parcă auzea din nou răcnetele acelea care-i făceau părul măciucă, parcă vedea iară gurile căscate, grumazurile vînoase, vîrfurile sulițelor proțăpite și trupul greu al lui Matveev prăvălindu-se în ele... Spaima copilăriei lui !... Se schimonosi, dădu ochii peste cap și simți un vîrf de suliță nevăzut intrîndu-i în ceafă, sub ureche.

— Măria ta ! Petenka, ce ai ? strigă Lev Kirilovici, cuprinzînd pe nepotul său de umerii care-i zvîcneau.

Petru se zvîrcolea în brațele lui, cu spume la gură. Strigătele lui întretăiate vădeau mînie, spaimă și tulburare. Cei din apropiere săriră în sus, înconjurîndu-l speriați. Petru parcă era cuprins de turbare. Pamburg cel mustăcios îi dădu să bea rachiu într-un ciob. Ca un copil, Petru nu înghițea, ci doar împrăștia stropii de băutură, atît de încleștate îi erau fălcile. Voiră să-l ducă spre rădvanul lui Lev Kirilovici, dar, tropăind, țarul porunci să fie lungit pe iarbă. Încet, încet, se liniști... Apoi, se ridică în capul oaselor, cuprinzîndu-și cu brațele genunchii osoși. Privi spre luciul străveziu al lacului, spre pescărușii care zburau pe deasupra catargurilor. Nikita Zotov se ivi de undeva, clătinîndu-se. Cu prilejul luptei din dimineața aceea, purta mantie de papă, și părul lui lățos era încîlcit. În barbă îi rămăsese agățat un pai. Așezîndu-se lîngă Petru, se uită la el cu milă. Parcă era o muiere cu barbă...

— Petru Alexeevici, ascultă pe netotul de mine...

— Du-te dracului...

— Mă duc, tătucule... Vezi unde ajungi cu zbănțuiala ?... Lasă-te de ea... Astea-s jocuri de copii...

Petru întoarse capul. Nikita se tîrî în genunchi, ca să-l privească în față, din partea cealaltă. Petru îl îmbrînci și, fără să spună o vorbă, se urcă în rădvan. Lev Kirilovici își făcu semnul crucii și se sui repede lîngă el...

La soborul Uspeniei slujba era pe sfîrșite. Corul arhieresc, în stranele din stînga, și acela al dvorenilor — boiernași de țară — în stranele din dreapta, făceau bolțile aurii afumate să răsune cînd de gingășia glasurilor de copilandri, cînd de răcnetele slobozite din gîtlejuri zdravene, bărbătești. Sumedenia de lumînări, pîlpîind molcom dinaintea icoanelor ferecate în aur, luminau fețele asudate ale boierilor. Patriarhul însuși slujea, arătînd ca un sfînt mucenic pogorît dintr-o icoană zugrăvită la Suzdal[1]. Părea că i-au rămas vii numai ochii, mîinile uscățive și barba îngustă, care-i ajungea pînă la brîu, mișcîndu-se încoace și încolo pe odăjdiile lui strălucite. Doisprezece diaconi uriași, cu plete și cu chipuri fioroase, zornăiau din cădelnițele grele. Patriarhul, mitropoliții și ceilalți arhierei, așezați de-a dreapta și de-a stînga lui, pluteau în valurile fumului de tămîie. Glasul arhidiaconului covîrșea sfîntul lăcaș, revărsîndu-se ca vinul tare dintr-un potir. Aceasta era înfățișarea celui de al treilea Rîm. Mîndrul suflet rusesc era mulțumit.

Sofia stătea sub uraniscul roș deschis, în strana împărătească. Țarul Ivan, așezat de-a dreapta ei, se căznea să-și țină ochii deschiși ; umerii obrajilor ardeau pe chipul său bolnav. La stînga, era Petru cel lung, părînd un țăran îmbrăcat — de sărbătorile crăciunului — în vestmînt împărătesc, prea mic pentru el. Ducînd năframele la gură, boierii îl priveau zîmbind : un băiețandru deșirat și stîngaci, care nu știe să stea ca lumea, țopăie de pe un picior pe altul, ca un gîscan, și ține capul strîmb... Sofia încaltea are înfățișare de țarevnă. Stă cu picioarele pe o lăvicioară spre a părea mai înaltă. Privește liniștit, cu degetele împreunate. Pe mîini, pe piept, pe umeri, în urechi, pe cunună, sclipește toată de nestemate. Sub uranisc, parcă ar fi însăși maica domnului de la Kazan... Chefliul acesta din Kukui își rînjește colții, ca și cum ar vrea să te înhațe ; dar are fălci moi... Privește răutăcios și semeț... Se vede cît de colo că nu se gîndește la cele sfinte...

Slujba se isprăvi. Țîrcovnicii începură să se foiască. Praporii, candelele cu țiplă, crucile și icoanele începură să se legene, pornind în alai, printre boierii și dvorenii care se dădură la o parte. Sprijinit de diaconi, patriarhul se închină înaintea țarilor, rugîndu-i să ia, după datină, icoana maicii domnului de la Kazan și să pășească prin Piața Roșie, spre soborul Kazanski.

[1] *Suzdal* — localitate unde exista cea mai vestită școală de pictură bisericească din Rusia (n. t.).

Mitropolitul Moscovei întinse icoana spre Ivan. Ţarul se trase de barba-i spînatecă şi se uită la Sofia. Neclintită ca un chip cioplit, aceasta privea o rază de soare care intra prin ţipla unei ferestre...

— Mi-e frică să n-o scap, zise, blînd, Ivan.

Trecînd prin faţa lui Petru, mitropolitul se apropie cu icoana de Sofia. Mîinile ei încărcate de inele se desprinseră una de alta şi apucară icoana, cu o mişcare hotărîtă, de pasăre prădalnică.

Cu ochii aţintiţi la raza de soare, Sofia coborî din strană. Vasili Vasilievici, Feodor Şaklovitîi şi Ivan Miloslavski, toţi în blăni de samuri, se apropiară îndată de ţarevnă. În sobor se aşternu liniştea.

— Dă-mi-o... auziră toţi un glas înfundat. Dă-mi-o... răsună şi mai tare glasul cu ură. Oamenii îşi îndreptară ochii spre Petru, şi îşi dădură seama că el vorbise... Era stacojiu în obraji şi privea ca un huhurez, atingînd cu mîna unul din stîlpii auriţi ai uraniscului, care începuse să se clatine...

Sofia nu-l învrednici nici măcar cu o privire şi nici nu se tulbură ; doar se opri puţin în loc. Petru vorbi cu glas tare, răspicat, fără să se ruşineze, în auzul tuturor :

— Ivan nu poate s-o ducă, dar eu am s-o duc... Iar tu vezi-ţi de-ale tale... Dă-mi icoana... Asta nu-i treabă de femeie... Nu îngădui...

Ridicînd ochii, ca şi cum ar fi pogorît de pe alt tărîm, Sofia grăi cu blîndeţe :

— Corul să cînte ieşirea cea mare...

Apoi, coborî şi păşi printre boieri, bondoacă, îndesată. Petru o privi din urmă, lungind gîtul. (Boierii rîseră în năframe : păcat, păcat, dar nu puteai să nu rîzi.) Călcînd încet în urma surorii sale, Ivan şopti :

— Lasă, Petruşa, împacă-te cu ea... De ce să vă certaţi ? Ce aveţi de împărţit ?...

12

Stînd pe jeţ aplecat înainte, Şaklovitîi îl privea pe Vasili Vasilievici. Silvestr Medvedev, îmbrăcat cu un anteriu de mătase smeurie, îşi muşca barba neagră ca pana corbului, îngrijită, privind şi el spre Goliţîn. În iatac nu ardea decît o singură făclie. Penele de struţ de pe pologul crivatului aruncau umbre peste tot tavanul, pe care nişte cai înaripaţi, nişte îngeraşi şi

nişte femei goale încununau pe un viteaz cu chipul lui Vasili Vasilievici. Goliţîn zăcea pe o laviţă, deasupra blănilor de urs, scuturat de frigurile de care se îmbolnăvise încă de pe vremea războiului din Krîm. Se învelise pînă la nas cu o blană de veveriţă şi îşi vîrîse mîinile în mîneci.

— Nu, spuse după o lungă tăcere, nu vreau să aud astfel de vorbe... Dumnezeu i-a dat viaţa şi tot el i-o va lua...

Înciudat, Şaklovitîi se lovi cu căciula peste genunchi şi întoarse capul spre Medvedev. Acesta nu stătu mult pe gînduri :

— Scrie la carte : „Am să trimit un răzbunător". Aceasta trebuie înţeles astfel : nu dumnezeu ia viaţa omului, ci o mînă de om la porunca lui...

— Strigă în biserică, ca în crîşmă, vorbi aprins Şaklovitîi. Sofia Alexeevna nici pînă acum nu şi-a venit în fire, după spaima de atunci... Am crescut un pui de lup, care vrea să se arate aprig... Aşteptaţi-l cu oştenii lui la Moscova ; are vreo trei mii de oameni, poate şi mai mulţi... Toţi rînchează ca nişte armăsari stătuţi... Am dreptate, Silvestr ?

— Va aduce nimicire, surparea bisericii pravoslavnice şi puhoaie de sînge... Cînd i-am cetit horoscopul, mi s-a făcut părul măciucă. Vorbele, ţifrele, liniile înotau în sînge... Pre legea mea... V-am spus de mult : să-i vedeţi horoscopul...

Galben, pămîntiu, Vasili Vasilievici se ridică într-un cot...

— Spui adevărul, părinte ? (Silvestr îşi scutură înciudat crucea de pe piept.) Ce tot vorbeşti ?

— Am aşteptat de mult horoscopul acesta, întări Medvedev într-un chip atît de ciudat, încît Vasili Vasilievici fu străbătut de fiori. Şaklovitîi sări în sus, zuruind nişte lănţuguri de argint, şi-şi luă la subţioară sabia şi căciula :

— Să nu fie prea tîrziu, Vasili Vasilievici... Bagă de seamă : ne-am putea trezi cu capetele înfipte în pari... Prea eşti zăbavnic şi temător... Astfel ne legi şi pe noi de mîini...

Închizînd ochii, Vasili Vasilievici rosti :

— Nu vă leg...

Şaklovitîi şi Medvedev nu mai scoaseră nici un cuvînt de la el. Şaklovitîi plecă. Se auzi prin fereastră cum se năpusteşte pe poartă în goana turbată a calului. Aşezîndu-se la căpătîiul lui Goliţîn, Medvedev începu să vorbească despre patriarhul Ioakim : e un om făţarnic, sărac cu duhul şi slab de înger. Cînd îl îmbracă în veşmîntărie, mitropoliţii îl îmbrîncesc şi-i dau cu tifla pe la spate, hîrjonindu-se. Ne trebuie un patriarh tînăr şi învăţat pentru ca biserica să înflorească veselă, ca o grădină...

— Să-ţi împodobească cununa cu viţa aceea dumnezeiască, cneazule. (Vorbind, preotul îl gîdila la ureche cu barba-i unsă cu ulei de trandafir.) Eu, bunăoară, nu m-aş da în lături de a-mi pune pe umeri hlamida strălucită de patriarh... Ce-am mai înflori... Vaska Silin, care ghiceşte viitorul, s-a uitat printre degete la soare, din clopotniţa Ivan cel Mare şi a cetit totul în semne... Întreabă-l... Iar în ceea ce-l priveşte pe Ioakim, află că în fiecare sîmbătă i se aduc pe ascuns de la Preobrajenskoie patru găleţi de caracudă şi el le primeşte...

Plecă şi Medvedev. Vasili Vasilievici deschise ochii uscaţi de arşiţă şi trase cu urechea. Postelnicul său sforăia în dosul uşii. În curte, caraulele bocăneau pe lespezi. Luînd o lumînare, Vasili Vasilievici deschise în dosul pologului o uşă tainică şi începu să coboare pe o scară repede. Îl scuturau frigurile. Gîndurile îi erau încîlcite. Se oprea, ridica lumînarea deasupra capului şi se uita cu frică, jos, în beznă...

„Să-mi lepăd toate năzuinţele înalte şi să plec la moşie ? Să treacă vremea asta tulbure, să se sfîşie, să se potolească în lipsa mea... Dar ocara ? Oamenii vor spune că cneazul Vasili, căpetenia de oşti, s-a dus să păzească gîştele... (Lumînarea îi tremură în mîna scuturată de fiori.) Voia să-şi pună cununa pe frunte, şi acum vede de găini... (Clănţănind din dinţi, mai coborî cîteva trepte.) Ce să fac ? Să ascult ce spune Sofia, Şaklovitîi şi Miloslavski ?... Să-l ucidem ? ! Să fie adevărat că, dacă nu-l ucidem noi, ne va ucide el pe noi ? Dar dacă nu-l biruim ? Asta-i o ispravă îndoielnică, orbească, nesigură... Doamne, luminează-mă... (Rezemîndu-se de zidul de cărămidă, îşi făcu cruce.) Ce bine ar fi să zac de friguri cît o să ţină povestea asta...

Ajungînd jos, Vasili Vasilievici ridică anevoie un zăvor de fier şi intră într-un beci boltit, unde vrăjitorul Vaska Silin zăcea într-un colţ, pe o ţoală, legat cu un lanţ de picior...

— Milostive boier, ce ţi-am făcut de m-ai închis aici ?... Socot că...

— Scoală-te...

Vasili Vasilievici puse lumînarea jos şi îşi petrecu poalele blănii una peste alta. Cu cîteva zile în urmă, poruncise ca Vaska Silin, care sălăşluia în ograda lui Medvedev, să fie pus în lanţuri. Vaska începuse să se laude că oamenii sus-puşi iau de la el nişte buruieni de dragoste, că aceste buruieni sînt duse sus la cineva, al cărui nume i-e frică să-l rostească, şi că pentru asta o să-i dea case la Moscova şi o să-l lase să chefuiască pe veresie...

— Te-ai uitat în soare ? îl întrebă Vasili Vasilievici...

Bîiguind ceva, Vaska Silin căzu în genunchi, sărutînd de două ori, cu sete, pămîntul lîngă picioarele cneazului. Apoi, se ridică din nou, bondoc, îndesat, chel, cu un nas de urs, cu niște sprîncene stufoase, care porneau de la nas și ajungeau pînă la părul creț de deasupra urechilor. Ochii lui adînci ardeau de o nespusă vioiciune.

— Deunăzi, dis-de-dimineață, m-au urcat în clopotniță ; m-au mai urcat și într-altă zi, la amiazi. N-am să-ți ascund ceea ce am văzut...

— Mă cam îndoiesc, zise Vasili Vasilievici. Soarele e un astru ceresc. Ce semne poți să vezi pe el ? Minți...

— Se văd semne... Noi, cei obișnuiți să vedem printre degete, cînd ne vine puterea asta, cetim ca într-o carte... Alții ghicesc în drojdie de cvas, sau se uită printr-o sită la lună... Dacă știi, de ce să nu poți ?... Vai, tătucule, rosti Vaska Silin, răsuflînd deodată șuierător pe nasul său de urs, legănîndu-se și uitîndu-se sfredelitor la cneaz. Vai, milostive, am văzut tot, știu tot... Văd un țar lung, negru. Cununa lui i se bălăbănește pe ceafă... Țarul celălalt e luminos... Vai, mi-e frică să spun... are trei lumînări în cap... Iar între țari, doi oameni s-au luat de gît și se tăvălesc... Se dau de-a rostogolul, parcă ar fi bărbat cu nevastă... Amîndoi poartă cununi și soarele arde între ei...

— Nu înțeleg ce tot îndrugi ! zise Vasili Vasilievici, ridicînd lumînarea și dîndu-se înapoi.

— Totul se va împlini după dorința ta... Să nu-ți fie frică de nimic... Fii tare... Dă-i mereu din buruienile mele, îs sigure... Nu-i da pace fetei, înfierbînt-o, înfierbînt-o mereu... (Vasili Vasilievici ajunse la ușă.) Milostive, poruncește să mă scoată din obezi... (Se smuci ca un cîine în lanț.) Tătucule, spune să-mi dea de mîncare. N-am mîncat de ieri...

Auzind ușa trîntindu-se, își zornăi lanțurile și începu să urle ca un nebun...

13

Kuzma Ciormnîi, Nikita Gladki și Obrosim Petrov, nacealnici de streliți, cădeau din picioare de oboseală, de mult ce îndemnaseră mahalalele să se răzvrătească. Intrau prin case, trăgînd cu mînie de uși : „Dormiți liniștiți cu muierile, și răii umblă să vă scurteze de cap..." Strigau cumplit prin curțile polcurilor : „Să mînjim cu catran casele boierilor și prăvăliile

negustorilor, să le prădăm, iar prada s-o aducem aici, pentru împărţeală dreaptă. Azi, sîntem din nou slobozi..." Aruncau prin bazare hîrtii aţîţătoare şi tot ei le ceteau gloatei, suduind amarnic...

Streliţii însă, ca nişte lemne ude, sfîrîiau fără să ia foc. Flacăra răscoalei nu izbucnea. Le era şi frică: „Nu vedeţi cîtă calicime e în Moscova? Cînd o auzi clopotul, sare la pradă şi te lasă gol..."

Într-o zi, dis-de-dimineaţă, patru streliţi de caraulă fură găsiţi în nesimţire, lîngă porţile Measniţkie, cu capetele sparte şi cu ciolanele făcute zob. Fură duşi la polcul Stremeannîi. Cînd veni Feodor Leontievici Şaklovitîi, streliţii povestiră:

„Străjuiam lîngă porţi treji şi limpezi la minte, martor mi-i dumnezeu. Se revărsau zorile cînd o dată ne pomenim cu nişte călăreţi venind dinspre maidan, care, în loc de ziua bună, încep să ne lovească cu muchiile securilor, cu bîte şi cu măciuci... Cel mai crunt ne-a stropşit unul gras, cu un caftan alb de atlaz şi cu căciulă de boier. Ceilalţi i-au spus: „Ajunge, Lev Kirilovici, că-i omori..." Atunci, el le-a strigat: „O să fie o horă şi mai mare. Le plătesc eu blestemaţilor de streliţi pentru fraţii mei."

Şaklovitîi îi ascultă zîmbind. Apoi le cercetă rănile. Luînd un deget retezat, îl arătă pe scară streliţilor şi lefegiilor străini. „Se vede, spuse, că în curînd o să vă facă şi vouă felul..."

Ciudat. Nu-ţi venea să crezi că Lev Kirilovici să se fi apucat de asemenea isprăvi... Gladki, Petrov şi Ciormnîi se apucară să vorbească prin mahalale că Lev Kirilovici şi tovarăşii săi cutreieră noaptea pe uliţe şi caută să-i afle pe aceia care au prădat Kremlinul cu şapte ani în urmă. Pe care-l dibuieşte îl omoară în bătaie... „Are dreptate, răspundeau streliţii cu scaun la cap, pentru hoţie, doar, n-o să te mîngîie pe creştet..."

Trei zile mai tîrziu, lîngă porţile Pokrovskie, aceiaşi călăreţi, între care era şi un boier gras, tăbărîră pe străjeri, lovindu-i cu bîtele, cu gîrbacele şi cu săbiile, şi rănind mai mulţi din ei... La unele polcuri se trase clopotul, dar streliţii, speriaţi, nu voiră să iasă... Caraulele începură să fugă noaptea din locurile de pază. Cereau să fie trimeşi în număr de cel puţin o sută, cu un tun... Streliţii se înţelepţiseră pe neaşteptate, de parcă i-ar fi deocheat cineva...

Pe urmă se răspîndi zvonul că s-ar fi aflat cine-s unii dintre bătăuşii aceia călări. Printre ei ar fi Steopka Odoevski, Mişka Tîrtov, ibovnicul lui, şi Piotr Andreevici Tolstoi. Cel cu caftanul alb nici n-ar fi boier, ci diacul Matveika Şoşin,

un om de credință al țarevnei. Oamenii nu mai înțelegeau : ce voiau de-și făceau de cap în felul acesta ?

Nu era a bine. Moscova clocotea. În fiecare noapte se trimetea la Kremlin o strajă de vreo cinci sute de oameni. Străjerii se întorceau de acolo beți. Lumea se aștepta să dea foc la case. Se spunea că s-ar fi născocit niște cumbarale spăimîntătoare și că Nikita Gladki le-ar fi dus pe ascuns la Preobrajenskoie și le-ar fi așezat pe drumul pe care urma să treacă țarul Petru, dar că n-ar fi luat foc. Toată lumea aștepta să se întîmple ceva, ținîndu-și răsuflarea.

Îndată ce Petru se întoarse la Preobrajenskoie, tunurile începură să tragă fără încetare. Ostașii cu păr de femeie, cu obraji rași, cu pălării pe cap și cu strai verde, vegheau pe drumuri, în dosul opreliștilor. De cîteva ori, golanii din bazare, aprinși, se gătiseră să dea buzna la Preobrajenskoie ca să spargă hambarele, dar, înainte de a ajunge la Iauza, dăduseră peste ostași, care-i amenințaseră că trag în ei. Toată lumea era sătulă : unul din doi trebuia înghițit mai repede : sau Petru de Sofia, sau Sofia de Petru... Să vină odată o stăpînire temeinică...

14

Vasili Volkov se strecura călare printre opreliștile de pe ulița Measnițkaia. Oprit la fiecare pas, răspundea : „Sînt stolnic al țarului Petru. Duc o epistolă a măriei sale..." În piața Lubeanskaia, lumina focurilor cădea pe turnul scund al porților Nikolskie și pe zidurile cu metereze, dărăpănate, care se mistuiau în întuneric, înspre Neglinnaia. Cerul spuzit de stelele lui august părea mai întunecat, iar pîlcurile de copaci de dincolo de zidurile și ulucile din jurul pieței, mai dese. Crucile unor bisericuțe scunde luceau stins. Ceasurile fiind tîrzii, cele mai multe dintre dugheni erau pustii. Niște oameni cu baltage în mîini ședeau jos, la dreapta, în fața clădirii lungi a închisorii din polcul Stremeannîi.

Trimis cu o treabă neînsemnată la Kremlin, Volkov avea porunca să vadă ce se mai petrece prin oraș. Porunca îi fusese dată de Boris Alexeevici Golițîn, care sta acum toată vremea la Preobrajenskoie. Se isprăvise cu viața adormită de acolo. Petru venise de la lacul Pereiaslavskoie alt om. Nici nu mai voia să audă de jocurile de altădată. De ziua Maicii Precista de la Kazan, după ce s-a întors acasă, i-a fost atît de rău,

încît cu mare greutate l-au adus în simţiri, descîntîndu-i cu cărbune... Sfetnicii lui erau acum Lev Kirilovici şi Boris Goliţîn. Se închideau mereu cu el şi şuşoteau. Petru îi asculta. Oştenilor de joacă li se mărise tainul de bucate şi li se împărţiseră curele şi mănuşi noi. Banii trebuincioşi fuseseră împrumutaţi din Kukui. Petru nu mai ieşea în curte sau pe cîmp fără o strajă de zece stolnici înarmaţi. Se uita mereu peste umăr înapoi, parcă nemaiavînd încredere în nimeni şi pe toţi îi sfredelea cu ochii. În seara aceea, pe cînd Volkov încăleca, Petru îi strigase pe fereastră :

— Dacă Sofia te întreabă ceva de mine, să nu spui o vorbă... Chiar dacă te urcă în dibă, să nu dai în vileag ceva...

După ce aruncă o privire asupra pieţei pustii, Volkov porni la trap mărunt... „Stai, stai !", se auzi un strigăt înfricoşător, în beznă. Un strelit voinic căută să-i taie drumul, şi-şi scoase sineaţa de pe umăr. „Unde te duci ?", întrebă el prinzîndu-i calul de frîu...

— Dă-te la o parte. Sînt stolnic al ţarului...

Strelitul vîrî un deget în gură şi fluieră. Mai veniră în fugă cinci inşi... „Cine eşti ?"... „Stolnic ?"... „Tocmai de aşa ceva aveam nevoie..." „Ne-a picat singur în labă..." Îl înconjurară. La lumina unui foc, Volkov văzu că strelitul cel voinic era Ovsei Rjov. Se făcu mic. Ce ghinion ! Fără să lase frîul din mînă, Ovsei spuse :

— Hei, unul mai iute de picior să-l caute pe Nikita Gladki...

Doi inşi plecară în silă. Streliţii se sculau de lîngă foc, de pe prispa închisorii, sau scoteau capul din telegi, de sub covergi. Se adunară vreo cincizeci de inşi. Stăteau în tăcere, ca şi cum întîmplarea nu-i privea. Volkov mai prinse inimă :

— Nu faceţi bine, streliţi... Credeţi că aveţi două vieţi ?... Opriţi un om care duce un ucaz al ţarului. Asta-i mişelie, vînzare...

— Taci din gură, strigă Ovsei, ameninţîndu-l cu sineaţa.

Un strelit bătrîn îl mustră :

— Ce-ai cu el, că doar nu-i de capul lui.

— Cred şi eu că nu-s de capul meu. Sînt sluga ţarului. Dar voi ale cui slugi sînteţi ? Băgaţi de seamă, streliţi, să nu vă pară rău. Hovanski a fost un om bun, dar ştiţi ce-a păţit ! Aţi fost şi voi oameni cumsecade, dar unde-i stîlpul din Piaţa Roşie, unde-s drepturile voastre ?

— Gura, cîine ! strigă Ovsei...

— Îmi pare rău de voi. Puţin v-a tîrît Goliţîn prin stepe ?... Ajutaţi-l, ajutaţi-l să vă pornească a treia oară la război... O să ajungeţi să cerşiţi pe la uşile oamenilor... (Streliţii tăceau, din ce în ce mai înneguraţi.) Ţarul Petru nu mai e un copil... S-a dus vremea cînd îi era frică de voi... Acuma vouă să vă fie frică de el... Vai, streliţi, isprăviţi odată cu samavolniciile astea.

— Gura ! izbucni un glas atît de sălbatic, încît streliţii tresăriră. Volkov fornăi pe nas, ridică mîinile şi se aplecă înainte. Nikita Gladki care sărise din fugă, pe la spate, ca un păianjen, pe calul lui, îl luă de gît şi căzu împreună cu el la pămînt. Se răsuci, încălecă pe pieptul lui, îl lovi în gură, îi zvîrli căciula şi-i smulse sabia. Apoi, sări în sus şi strigă, învîrtind sabia, pistruiat, cu fruntea lată şi cu gura mare :

— Aţi văzut ? Iacă sabia lui... Aşa am să-i fac şi ţarului Petru... Luaţi-l şi duceţi-l la Kremlin, la Feodor Leontievici...

Streliţii îl ridicară, o luară la vale şi-l duseră de-a lungul zidului Kitai-gorodului, pe malul gîrlei stătute Neglinnaia, prin dreptul sălciilor bătrîne şi noduroase, pline cu cuiburi de ciori, prin dreptul spînzurătorilor şi roţilor de cazne. Gladki venea în urma lor, duhnind a băutură. Intrară în Kremlin pe sub turnul Kutafea. Dincolo de poartă ardeau nişte focuri. Cîteva sute de streliţi şedeau tolăniţi pe jos, de-a lungul zidurilor palatului, se tăvăleau prin iarbă sau rătăceau de colocolo. Volkov fu tîrît într-o sală întunecoasă şi băgat într-o încăpere mică, luminată de candele. Gladki se duse la palat. Un străjer cu mişcări domoale, cu faţa zbîrcită se propti în uşă şi, sprijinindu-se în baltag, zise încet :

— Să nu te superi. N-avem încotro... Dacă ne porunceşte, lovim... Sîntem lihniţi de foame, boierule... Am paisprezece suflete de hrănit... Înainte, mai învîrteam cîte o neguţătorie, dar acum trăim din ce pică... Să nu crezi că ne ridicăm împotriva ţarului Petru. După noi, domnească cine-o vrea. Aşa-i în ziua de azi...

Intră Sofia, cu capul neacoperit, aşa cum umblau fetele, îmbrăcată într-un letnic negru de urşinic blănit cu samuri. Şaklovitîi cel chipeş păşea în urma ei, zîmbind şi sticlindu-şi dinţii albi. Purta un caftan verziu de strelit. Se aşeză alături de Sofia. Nikita Gladki, cam prostănac, dar slugă credincioasă, se trase spre uşă. Şaklovitîi răsucea între degete scrisoarea lui Petru, scoasă din buzunarul lui Volkov.

— Ţarevna a cetit epistola. E o daraveră neînsemnată. De ce te-a trimis noaptea cu atîta grabă ?

— E o iscoadă, scrîşni Sofia...

— Ne pare bine că putem sta de vorbă cu tine, stolnice împărătesc... Ţarul Petru e sănătos? Dar ţarina? Cît mai au de gînd să stea supăraţi pe noi? (Volkov tăcea.) Răspunde, pentru că altfel tot te facem noi să vorbeşti...

— O să te facem noi să vorbeşti, zise încet şi Sofia, aruncîndu-i o privire pătrunzătoare, ca de bărbat.

— Oastea de joacă are merinde îndeajuns? Nu duce lipsă de ceva?... Măria sa vrea să ştie tot, vorbi Şaklovitîi. De ce puneţi caraule pe şleahuri? Pentru joacă, sau vă e frică de cineva? Din pricina voastră, în curînd, nu se va mai putea trece nici prin Moscova... Opriţi chervanele cu bucate... Treabă-i asta?...

Volkov stătea cu capul plecat, tăcînd, după cum i se poruncise. Îi era frică. Totuşi, cu cît mai nerăbdător era Şaklovitîi în întrebările lui, cu cît mai ameninţătoare se încrunta Sofia, cu atît mai tare se încleştau, încăpăţînate, buzele lui Volkov. Nu-l bucura nici pe el o asemenea îndîrjire din partea sa. Trîndăvind la Preobrajenskoie, strînsese vlagă multă şi inima-i clocotea de mînie: „Oricît m-aţi căzni nu vă spun nimic..." Dacă Şaklovitîi ar fi sărit cu jungherul să taie curele din spinarea lui, l-ar fi privit cutezător, vesel, în ochi. Şi Volkov înălţă capul, şi începu să-l privească cutezător, vesel. Sofia se îngălbeni şi nările îi fremătară. Şaklovitîi bătu din picior şi sări în sus:

— Vrei să răspunzi în dibă?

— N-am ce să răspund, zise Volkov şi, îngrozindu-se el însuşi de ceea ce face, întinse un picior şi ridică din umăr. Duceţi-vă voi înşivă la Preobrajenskoie, aveţi destui streliţi care să vă însoţească...

Făcîndu-şi vînt, Şaklovitîi îl lovi în piept. Lui Volkov i se tăie răsuflarea; se dădu înapoi şi o văzu pe Sofia ridicîndu-se, cu faţa-i puhavă tremurînd de mînie.

— Să i se taie capul, porunci ea cu glas răguşit.

Nikita Gladki şi un străjer îl tîrîră în curte. „Să vină călăii!", strigă Nikita. Volkov se încleştă de braţele lor. Se smuciră, şi el căzu pe spate. Cîţiva streliţi se apropiară, întrebînd cine e şi pentru ce i se taie capul? Strigară, rîzînd, prin toată piaţa, din om în om, să vină careva să facă pe călăul. Gladki îşi trase sabia din teacă, dar i se spuse: „Nikita Ivanîci, e ruşinos să-ţi mînjeşti sabia cu astfel de îndeletniciri". Gladki scuipă şi fugi spre palat. Atunci, bătrînul stră-

jer se aplecă și puse mîna pe umărul lui Volkov, care încremenise de spaimă :

— Du-te cu dumnezeu. Să nu ieși pe poartă. Fugi pe lîngă zid și sări peste el...

Focurile din piața Lubeanskaia se stinseseră (numai unul mai mocnea lîngă o casă), pentru că nimeni nu voia să mai care lemne, în ciuda tărăboiului pe care-l făcea Ovsei. Folosindu-se de întuneric, mulți streliți o ștergeră, ducîndu-se acasă. Unii sforăiau pe întrecute. Vreo cinci inși stăteau lîngă un zaplaz la umbra unor tei, vorbind încet...

— Gladki spunea că Boris Golițîn a ascuns în palatul Reazanski șaizeci de lanțuri de argint curat... Zice să le împărțim între noi și să le bem...

— Ar vrea Gladki să se apuce de tîlhării, dar nu cred că s-ar lua cineva după el la o astfel de ispravă.

— Ce vorbă-i aia : ei să fure și noi să răspundem ?

— Bine a spus stolnicul : are el ac de cojocul nostru, țarul Petru...

— Mult nu mai e pînă atunci...

— Țarevna asta a noastră pe unii îi umple cu bani, iar alții trebuie să stea zi și noapte de caraulă, și acasă, gospodăria lor se duce de rîpă...

— Zău că aș trece în oștirea de joacă a lui Petru...

— Să știți, fraților, că o să iasă biruitor...

— Așa o să fie...

— Degeaba mai stăm aici... O să ne trezim cu juvățul de gît...

Tăcură și întoarseră capetele. Un călăreț venea în goana mare dinspre Kremlin. Tot Gladki era... dracu îl aducea... Beat turtă, Gladki dădu cu calul în foc, descălecă din mers și strigă :

— De ce nu s-au adunat streliții ? De ce nu v-ați dus pe la opreliști ? La Kremlin toți sînt gata, iar voi ați lăsat și focul să se stingă ! Dormiți, dracilor ! Unde-i Ovsei ? Trimiteți oameni prin mahalalele streliților ! Îndată ce începe să tragă clopotul din turnul Spasski, toată lumea să fie gata...

Suduind și alergînd cu picioarele crăcănate, Gladki intră fuga în clădirea închisorii. Atunci, oamenii de sub tei vorbiră :

— O să tragă clopotul...

— Chiar în noaptea asta...

— N-o să vină nimeni...

— Nimeni...

— Fraților, ce ar fi să... Veniră mai aproape unii de alții și urmară în șoaptă :

— Aia o să ne mulțumească...

— Se înțelege...

— Ba o să ne și răsplătească...

— Flăcăi, aici îs lucrurile încîlcite...

— De bună seamă... Cine se duce la ei, fîrtaților ? Ar trebui să meargă doi...

— Cine ?

— Dmitri Melnov, te duci tu ?

— Mă duc.

— Iakov Ladîghin, te duci ?

— Eu ? Fie, mă duc...

— Căutați și ajungeți pînă la... Vă aruncați la picioarele lui și-i spuneți așa și pe dincolo, se pune la cale uciderea măriei tale, stăpînul nostru... Pentru că sîntem slugi credincioase ale măriei tale, pentru că am sărutat crucea...

— Nu ne mai dăscăli că știm noi...

— O să-i spunem...

— Dați-i drumul...

15

Era cu neputință să te gîndești a duce o luptă cu cele două steaguri, Preobrajenski și Semionovski. Cei treizeci de mii de streliți, dvorenii din oastea de țară, pedestrimea străină și polcul gheneralului Gordon ar fi strivit pe ostașii de joacă ai lui Petru ca pe niște muște. Boris Golițîn stăruia să se aștepte în liniște la Preobrajenskoie, pînă-n primăvară. Venea toamna, cu drumurile ei desfundate, pe urmă gerurile, cînd nu i-ai mai putea scoate la luptă din bîrloguri pe streliți nici cu bîta. Iar în primăvară se va vedea ce-i de făcut. Oricum, starea lucrurilor nu va putea fi mai proastă. Mai rău va fi pentru Sofia și pentru Vasili Vasilievici : iarna, boierii se vor învrăjbi, fără ieșire, între ei și vor începe să vină la Preobrajenskoie. Lefurile streliților nu se vor mai plăti, pentru că vistieria e goală. Norodul e înfometat, tîrgoveții și meșteșugarii au ajuns la sapă de lemn, neguțătorii gem. Dacă totuși Sofia ar izbuti să-și adune oastea cu clopotul, Petru trebuie să se tragă cu ostașii lui la Troițe-Serghievo, în dosul zidurilor zdravene, în locul acela încercat, unde la nevoie ar putea să stea un an și chiar mai mult...

În urma sfatului lui Boris Goliţîn, de la Preobrajenskoie se trimeteau în taină danii arhimandritului Vikenti. Boris Alexeevici fusese el însuşi acolo de două ori şi vorbise cu arhimandritul, cerîndu-i să-i ocrotească. Generalul Sommer cerceta oastea în fiecare zi şi o ducea la trageri. Aproape toate geamurile palatului se spărseseră din pricina bubuitului tunurilor. Dar cînd Petru aducea vorba de Moscova, Sommer îi răspundea posac, pufuind în mustaţă : „Ce să-i faci ? O să ne apărăm..." Lefort venea pe la Petru, dar nu prea des. Era treaz, ferches, zîmbea sfielnic şi purtarea lui îl speria mai mult ca orice pe Petru... care nu mai avea încredere nici în el. De multe ori, Petru îl scula pe Alexaşka şi, după ce se îmbrăcau la repezeală, se duceau să cerceteze caraulele. Petru stătea îndelung în răcoreala nopţii, pe malul Iauzei, şi privea spre Moscova. Într-acolo nu se zărea nici o luminiţă, era beznă şi o linişte înfricoşătoare.

Tresărind, înfiorat de frig, îl chema pe Alexaşka şi se ducea să se culce din nou.

De cînd se întorsese, nu dormise decît cîteva nopţi cu soţia sa. Pe urmă, poruncise să i se rînduiască iatacul în aripa nouă, într-o încăpere scundă cu o singură fereastră, un fel de cămară. Ţarului i se aşeza aşternutul pe o laviţă, iar lui Alexaşka jos, pe pîslă. Evdokia îşi secase ochii, aşteptîndu-şi iubitul ; era grea, în a patra lună. Acum, după ce el se întorsese, plîngea din nou. Cînd venise bărbatul ei, voise să-i iasă înainte, în drum, dar n-au lăsat-o bătrînele. A scăpat din mîinile lor şi l-a întîmpinat în ceardac. Era înalt, slab, înstrăinat. S-a lipit de el cu obrazul, cu braţele, cu pieptul, cu pîntecele... Iubitul ei a sărutat-o cu buzele lui aspre. Mirosea a catran şi a tutun. Trecîndu-şi repede mîna peste pîntecul ei, care începuse să se umfle, a întrebat-o : „De ce nu mi-ai scris despre treaba asta ?" Şi chipul i s-a înduioşat într-o clipă. S-a dus cu ea la maică-sa, ca să-i dea ziua bună. A vorbit repezit, nedesluşit, smucindu-şi umărul şi scărpinîndu-se mereu. Spre sfîrşit, Natalia Kirilovna i-a spus : „Dragă Petenka, am încălzit focul la baie de azi dimineaţă..." Petru i-a aruncat o privire ciudată : „Măicuţo, nu mă mănîncă de murdărie". Natalia Kirilovna a înţeles, şi pe obraji i s-au prelins lacrimi.

Evdokia l-a avut numai trei nopţi în iatacul ei. Cît îl aşteptase, cît îl iubea, cît voise să-l dezmierde ! Dar cînd l-a văzut, s-a sfiit, s-a zăpăcit mai rău ca în noaptea nunţii. N-a ştiut ce să-i spună, şi a stat ca o proastă pe pernele cusute cu mărgăritare. Petru tresărea, scărpinîndu-se în somn. Ei îi era frică

să se mişte. Dar cînd Petru s-a dus să se culce în cămară, n-a mai ştiut unde să se ascundă de ruşine faţă de lume. Părea că ţarul uitase de soţia lui. Toată ziua se frămînta, forfotind şi sfătuindu-se în şoaptă cu Goliţîn...

Aşa au intrat în luna august... La Moscova era o stare de lucruri apăsătoare, iar la Preobrajenskoie, temeri şi veghe.

16

— *Min Herz*, ce ar fi să-i scrii împăratului nemţesc să-ţi dea oaste ?

— Eşti un nerod...

— Eu nerod ? Alexaşka se sculă în capul oaselor pe pîslă şi se apropie pe brînci de Petru, privind în gol. Asta nu-i nerozie, *Min Herz*. Cere-i vreo zece mii de pedestraşi... Atîta tot... Vorbeşte cu Boris Alexeevici.

Alexaşka se aşeză la căpătîiul lui Petru. Acesta şedea culcat pe o rînă, cu genunchii îndoiţi şi cu pătura trasă peste cap. Alexaşka îşi jupuia pielea de pe buze :

— *Min Herz*, ştiu prea bine că n-avem bani... Pentru asta trebuie galbeni buni... Pe împărat, o să-l tragem pe sfoară... Crezi că n-o să izbutim ? M-aş duce chiar eu la Viena... Eh, şi ce ne-am mai năpusti asupra Moscovei, asupra streliţilor... ehei...

— Du-te dracului...

— Bine... Alexaşka se vîrî tot atît de sprinten sub cojoc. Eu nu ţi-am spus să te duci să te închini şvezilor sau tătarilor... Îmi dau seama. Dar dacă nu vrei, treaba ta... Te priveşte...

Petru vorbi de sub pătură, nedeslușit, parcă printre dinţi :

— Prea tîrziu ţi-a dat în gînd...

Tăcură... În cămară era cald. Un şoarece ronţăia ceva sub sobă. În depărtare, se auzea strigînd : „Cine-i ? Stai !" Erau caraulele de pe Iauza. Alexaşka începu să răsufle molcom...

În vremea din urmă, Petru era chinuit de nesomn. De îndată ce capul i se lăsa greu pe pernă, părea că aude un strigăt : „Foc, foc !..." Şi inima începea să-i zvîcnească ca o coadă de oaie... Somnul zbura. După ce se liniştea, urechea lui prindea parcă murmurul unor plînsete, care veneau din casă, din dosul pereţilor de bîrne... Mult s-a mai gîndit în nopţile acelea...

Își aducea aminte de anii trăiți la Preobrajenskoie : cu toate că viețuia în prigoană, n-avea nici o grijă — era veselie, larmă, zăpăceală și năzbîtii berechet... Acum era un străin pentru toată lumea... Pui de lup, cumetrit cu ostașii... S-a jucat cît s-a jucat, și acum simte jungherul hain în dreptul inimii...

Somnul zbura din nou. Petru se ghemuia și mai mult sub pătură.

„Sora mea e o ticăloasă, o nelegiuită... Ce șolduri mari și ce ceafă groasă are. (Și-o amintea stînd sub uranisc, în sobor...) Obrazul sulemenit, de țărancă, de măcelărească ! A pus streliții să așeze cumbarale pe drum... A trimis un om să mă răpună cu jungherul... La bucătărie s-a adus ieri un butoi de cvas. Bine că s-a dat din cvasul acela mai întîi unui cîine, care a murit..."

Petru căuta să se scuture de aceste gînduri, dar mînia îl podidea, strîngîndu-i ca într-un cleşte tîmplele... Să-i ia viața ! Nici o făptură, nici un om n-a fost, vreodată, atît de însetat de viață ca Petru...

— Alexașka... Diavole, dormi ? Dă-mi niște cvas...

Alexașka sări buimac de sub cojoc. Aduse, scărpinîndu-se, un căuș cu cvas, gustă din el, apoi i-l întinse. Căscă. Mai stătură o vreme de vorbă. „Te văd, te văd", se auzea jalnic glasul unei caraule care veghea în depărtare...

— Hai să dormim, *Min Herz*...

Petru își lăsă jos, de pe laviță, picioarele slabe, goale... De data aceasta nu i se mai părea. Pași grei și grăbiți se auzeau pe săli... Glasuri, strigăte... Alexașka, numai în cămașă și izmene, pîndea cu două pistoale lîngă ușă.

— *Min Herz*, vin la noi...

Petru se uită la ușă. Cineva se apropia în fugă... S-a oprit lîngă ușă... Un glas tremurător strigă :

— Măria ta, scoală, s-a întîmplat ceva...

— *Min Herz*, e Alioșka...

Alexașka trase zăvorul. Nikita Zotov, desculț, cu ochii alburii, Alexei Brovkin și Buhvostov cel mustăcios, din polcul Preobrajenski, intrară gîfîind înăuntru, trăgînd după ei, ca pe niște saci, doi streliți cu bărbile și cu părul vîlvoi, cu buzele pleoșite și cu priviri de milogi.

Zotov, care își pierduse glasul de spaimă, șuieră :

— Ăștia-s Melnov și Ladîghin din polcul Stremeannîi din Moscova. Au trecut de partea noastră...

Streliții căzură în genunchi, în prag, cu bărbile în pîslă și strigară smeriți, cătînd să înfricoșeze cît mai mult :

— Vai, vai, măria ta, stăpîne, vai de capul măriei tale... Dacă ai şti ce se pune la cale... Se adună oaste mare, căpcăunii îşi ascut jungherele. Trage clopotul din turnul Spasski şi se adună norod din toate părţile...

Cutremurîndu-se, fluturîndu-şi pletele încîlcite, zvîcnind din piciorul stîng, Petru scoase un strigăt şi mai înfiorător decît acela al streliţilor, îl îmbrînci pe Nikita, şi o luă la fugă pe săli aşa cum era, numai în cămaşă. Bătrînele scoteau capetele pe uşi, încremenind de spaimă.

Slugile, speriate, se grămădiseră în faţa scării din dos. Văzură un om alb şi deşirat năpustindu-se pe uşă, cu mîinile întinse înaintea sa, ca un orb... „Dumnezeule, e ţarul." Unii se prăbuşiră la pămînt de spaimă. Petru trecu prin mulţime, înşfăcă dîrlogii şi biciuşca din mîinile ofiţerului de caraulă, mai-marele străjii, se urcă cu chiu, cu vai pe calul lui, neputînd să nimerească scările şi, şfichiuind dobitocul, pieri în dosul copacilor.

Alexaşka se mai liniştise : apucă să-şi pună mundirul şi cizmele şi-i strigă lui Alioşka : „Ia hainele ţarului şi vino după noi". Apoi, sări pe alt cal al străjii şi se luă după Petru. Îl ajunse din urmă, abia în păduricea Sokolniki. Petru gonea fără să fi vîrît picioarele în scări şi fără să ţină dîrlogii.

— Opreşte-te, *Min Herz*, opreşte !

În pădurice, stelele străluceau cu o limpezime de toamnă printre creştetele înalte ale copacilor. Se auzeau foşnete. Petru se uita în jurul său, tresărea şi lovea calul cu călcîiele ca să meargă înainte. Alexaşka îi apucă grăbit dîrlogii şi spuse supărat, în şoaptă :

— Opreşte-te, *Min Herz !* Unde te duci fără pantaloni ?...

Nişte aripi şuierară printre ferigi, fîlfîiră, şi un cocoş de pădure pluti ca o umbră prin dreptul stelelor. Petru duse mîna la piept, în dreptul inimii. Alexei Brovkin şi Buhvostov îi ajunseră călări cu hainele. Cu chiu cu vai, îl îmbrăcară tustrei la repezeală. Mai sosiră în goana cailor vreo douăzeci de stolnici şi ofiţeri. Ieşiră cu băgare de seamă din pădurice. O roşeaţă slabă se zărea înspre Moscova şi parcă se auzeau clopote. Petru bîigui printre dinţi :

— La Troiţa...

O luară în goană pe drumul de cîmp şi prin ogoare pustii spre şleahul Troiţei. Petru galopa cu dîrlogii lepădaţi şi cu tricornul pe sprîncene. Din cînd în cînd, lovea crîncen calul cu biciuşca. Înaintea şi în urma lui erau douăzeci şi trei de oameni. Copitele cailor răpăiau pe pămîntul uscat al drumului.

Dîmburi, movile, crînguri de plopi de munte și de mesteceni. Spre răsărit, cerul se înverzea. Caii fornăiau, vîntul șuiera în urechi. Într-un loc, o umbră țîșni repede într-o parte. Nu mai știură dacă fusese vreo sălbătăciune sau vreun țăran venit noaptea cu caii la păscut, care se aruncase în iarbă, cu inima înghețată de spaimă...

Trebuia să ajungă la Troița înaintea Sofiei. Se revărsau niște zori gălbui și reci. Căzură cîțiva cai. La cel mai apropiat han puseră șeile pe alți cai și, fără să-și tragă răsuflarea, goniră mai departe. Cînd acoperișurile povîrnite ale turnurilor cetățuii se iviră la o cotitură și zorile străluciră în turle, Petru opri calul, întoarse capul și zîmbi. Intră la pas pe poarta lavrei... Fu dat jos de pe cal și dus — mai mult mort decît viu de rușine și de oboseală — în chilia arhimandritului.

17

Se întîmplă ceea ce nu se crezuse nici la Moscova, nici la Preobrajenskoie : Sofia nu putu să-i adune pe streliți, și clopotul din turnul Spasski n-a mai fost tras. Moscova dormi nepăsătoare în noaptea aceea. Preobrajenskoie fu lăsat în pace... Toți : Natalia Kirilovna cu noră-sa însărcinată, boierii, stolnicii, slujitorii și amîndouă polcurile cu tunuri, pive [1] și ghiulele, plecară spre Troița.

A doua zi de dimineață, pe cînd Sofia asculta sfînta leturghie în paraclisul palatului, Șaklovitîi își croi drum, cu chipul răvășit, printre boieri. Sofia ridică uimită sprîncenele. Zîmbind amar, el se aplecă spre țarevnă :

— Țarul Petru a fugit de la Preobrajenskoie. A plecat, diavolul, nu se știe unde, numai cu cămașa pe el...

Sofia țuguie buzele și spuse cu fățărnicie :

— N-are decît să fugă, turbatul...

Părea că nu se întîmplase nimic deosebit. Se află însă, în aceeași zi, că polcul de streliți al lui Lavrenti Suhariov plecase în întregime la Troița. Era de neînțeles cine și cînd îl ademenise — pesemne că Boris Golițîn, vechiul tovarăș de chefuri al lui Lavrenti. La Moscova, toată lumea începu să șușotească. Noaptea, ici-colo, scîrțîia cîte o poartă, rădvane boierești ieșeau în uliță și, hurducăind pe podelele de bîrne, se îndreptau în goana mare spre șleahul Iaroslavlului.

[1] *Pivă* — mortier (n. t.).

Vasili Vasilievici Goliţîn îşi petrecea nopţile cu Medvedev, căutînd să-şi ghicească soarta în vrăjitorii. Ziua, rătăcea somnoros prin palat, încuviinţînd orice i se cerea. Şaklovitîi alerga pe la polcuri. Sofia aştepta, tăinuindu-şi mînia...

Ivan Zikler, care scosese cu şapte ani în urmă dintr-o tainiţă de sub altar pe Ivan Kirilovici, fratele ţarinei, fugi pe neaşteptate la Troiţa, cu tîsiacinikii, cu sotnicii şi cu o parte din streliţi. Acesta fusese un om de încredere al Sofiei. Acum, cerînd îndurarea lui Petru, îi dezvăluise, fireşte, toate urzelile ţarevnei.

Aflînd de fuga lui Zikler, Sofia se zăpăci. Pe cine să se mai bizuie acum, dacă a plecat şi un cîine credincios ca acela? În vremea asta, ştafete începură să vină de la Troiţa la toate cele nouăsprezece polcuri de streliţi, cu ucazuri scrise de mîna lui Boris Goliţîn şi iscălite pieziş, cu stropi de cerneală : „Ptr", ucazuri prin care se poruncea polcovnicilor şi ureadnicilor [1] să se înfăţişeze fără întîrziere la Petru, pentru o înaltă pricină de stat.

La rohatce, ştafetele erau bătute şi li se luau ucazurile. Unele izbutiră totuşi să se strecoare pînă la polcuri şi să citească ucazul. Sofia porunci : „Celor care vor mai cuteza să plece la Troiţa să li se taie capul". Polcovnicii răspunseră : „Bine, nu plecăm". Lui Vasili Vasilievici îi dădu în gînd să trimeată oameni de încredere la femeile streliţilor care trecuseră la Petru şi să le facă, sub ameninţare, să scrie bărbaţilor să se întoarcă. Aşa se şi făcu. Dar totul era în zadar.

Patriarhul Ioakim fu trimis la Troiţa să-l înduplece pe Petru să se împace. Patriarhul plecă bucuros şi rămase acolo, fără măcar să-i scrie un rînd Sofiei. Noi ucazuri sosiră de la Petru la polcuri, la neguţători, prin tîrguri şi mahalale... Să vă înfăţişaţi fără zăbavă la lavra Troiţkaia. Cine nu va da ascultare va fi căznit cu moartea... Te păştea pieirea orice ai fi făcut. Polcovnicii Neceaev, Spiridonov, Normatski, Durov, Sergheev, cinci sute de ureadnici, o mulţime de streliţi de rînd, împuterniciţi de-ai neguţătorimii şi de-ai tîrgurilor plecară cu mare înfricoşare la Troiţa. Stînd pe scară, în vestmînt rusesc, înconjurat de Boris Goliţîn, de cele două ţarine şi de patriarh, ţarul Petru cinstea pe cei sosiţi cu cîte o stacană de votcă. Aceştia îl rugau cu lacrimi în ochi să pună capăt tulburărilor. În acea zi, cineva strigă la polcul Suhariov : „Haidem la Moscova, să-i prindem pe mişei !"

[1] *Ureadnik* — subofiţer (n. t.).

Vasili Vasilievici se făcea că e bolnav. Fiindu-i frică să iasă la lumină, Şaklovitîi se ascundea în fundul palatului. Gladki şi tovarăşii săi se pitulaseră la Medvedev. Toate porţile Kremlinului fuseseră închise, şi tunurile puse în bătaie pe ziduri. Nemaigăsindu-şi locul, Sofia rătăcea prin odăile pustii. Călca greu şi îşi strîngea pumnii sub sîni. Mai bine o luptă deschisă, o răzmeriţă, un măcel, decît această tăcere de moarte din palat. Scăpa din mînă puterea ; îşi pierdea viaţa, aşa cum un vis ţi se spulberă din amintire.

Oraşul părea totuşi liniştit. Iarmaroacele şi bazarele lărmuiau ca de obicei. Noaptea, zvonea toaca străjerilor şi trîmbiţările cocoşilor. Nimeni nu voia să se bată. Părea că Sofia, rămasă singură în dosul zidurilor Kremlinului, fusese uitată de toţi.

În ziua de 29 august se hotărî să ia taurul de coarne şi plecă cu rădvanul spre Troiţa, cu Verka, slujnica ei, şi cu o mică strajă.

18

Colbul se învăluia zi şi noapte peste şleahul Iaroslavlului : oameni pe jos, călăreţi şi rădvane veneau mereu dinspre Moscova. În faţa zidurilor lavrei Troiţkaia, prin tîrgurile învecinate şi pe cîmp, se înghesuiau chervane, pîlpîiau focuri, se stîrneau într-una ciorovăieli şi încăierări pentru loc, pentru pîine, pentru nutreţ. Lavra nu se aşteptase la asemenea năvală, şi hambarele se goliră repede, iar stogurile de pe cîmp pieriră ca şi cînd nici n-ar fi fost. Dar streliţii şi cinovnicii trebuiau bine hrăniţi. Cete de oameni erau trimise mereu după merinde prin satele din împrejurimi şi, în scurtă vreme, nu mai rămase acolo nici un pui. Totuşi, în jurul Troiţei era înghesuială şi lipsă de mîncare. Mulţi boieri mari se adăposteau în corturi, prin ogrăzi sau chiar în uliţă. Aşteptau să se ivească ţarul, stînd pe scară în bătaia soarelui şi tot acolo mîncau uscături. Greu le venea să schimbe casele lor tihnite din Moscova, unde o pasăre străină nu putea pătrunde, cu o asemenea viaţă de tabără. Dar toată lumea îşi dădea seama că e vorba de o pricină mare, că se schimbă cîrmuirea. Va fi oare mai bine ? Părea că nu putea fi nimic mai rău decît cum fusese pînă atunci : toată Moscova, tot norodul, Rusia toată erau pline de răni, zăcînd în zdrenţe şi în sărăcie. Seara, stînd la focuri sau pe sub telegi, lumea vorbea nestingherită despre toate.

Cîmpia din jur lărmuia, luminată de văpăile roșii ale focurilor. De la o vreme se iviră niște țărani prezicători care, făcînd semne ciudate cu ochiul, amestecau bobii în căciulă și, lăsîndu-se pe vine, întindeau o basma pe pămînt, ghicind celor dornici să-și afle viitorul. Vărsau bobii din căciulă despărțindu-i în trei grămăjoare, le netezeau cu palma și murmurau :

— Ce-ți dorești se va împlini. Nu șovăi gîndurilor tale. Păzește-te de omul care nu poartă opinci, cojoc și e alb la față. Să nu treci pe lîngă a treia casă. Să nu-ți faci nevoile sub trei stele. Ce-ți dorești se va împlini în curînd, dar poate că și mai tîrziu. Amin. Nu-mi mulțumi, ci scoate un firfiric din gură...

Mișunînd pe întuneric printre telegi, ghicitorii tulburau cugetele.

— Țarevna și-a rupt șira spinării, șopteau ei. Cneazul Vasili Golițîn nu mai apucă iarna... Ai făcut bine că ai plecat de la ei... Țarul Petru e încă tînăr, dar țarina și patriarhul se gîndesc pentru el și rînduiesc toate cele... Ei sînt pentru lamură, iar lamura iată cum va fi : boierii nu vor mai avea voie să umble cu butcile și li se va lăsa cîte o singură casă, în care să stea. Neguțătorii și tîrgoveții cei mai de frunte, împuterniciții, se vor duce la palat și vor spune cu tărie : asta să se facă, asta nu... Veneticii vor fi alungați din Rusia, iar casele lor vor putea fi prădate. Țăranii și șerbii vor fi slobozi : vor putea să stea unde vor voi, fără pedepse și silnicii.

Astfel vorbeau prezicătorii și ghicitorii, așa credeau aceia care-i ascultau. În lavră, clopotele sunau ca la praznic, fără încetare. Bisericile și paraclisele erau deschise, făcliile își revărsau lumina, și cîntările monahilor răsunau spre slăvi zi și noapte.

Dis-de-dimineață, țarul Petru, avînd de-a dreapta sa pe țarina mamă, iar de-a stînga pe patriarh, pogora scara și purcedea spre paraclis ca să asculte sfînta leturghie. Mai tîrziu, ieșind înaintea norodului, țarina dăruia cu mîna ei cîte o stacană de votcă celor noi sosiți, iar patriarhul, scofîlcit de slujbe și de post, dar înflăcărat, spunea :

— Sînteți vrednici credincioși, fiindcă ați părăsit pe nelegiuiți și pentru că vă temeți de țar. Grăind aceste vorbe, el arunca o privire scăpărătoare spre Petru. Îmbrăcat în vestmînt rusesc, ținînd o năframă albă în mîinile curate, țarul stătea liniștit, cu capul plecat și cu fața slabă. Nu fumase și nu băuse de trei săptămîni. Făcea ceea ce-i spunea maică-sa, patriarhul sau Boris Golițîn și nu ieșea dincolo de zidurile lavrei. După

liturghie, se așeza în chilia arhimandritului, sub icoane, și îngăduia boierilor să-i sărute mîna. Nu mai vorbea repede și nu mai holba ochii. Răspundea cuviincios și încet, nu după cugetul lui, ci urmînd povața celor bătrîni. Natalia Kirilovna spunea mereu sfetnicilor ei :

— Nu știu cum să-i mulțumesc lui dumnezeu. Țarul s-a cumințit, s-a făcut blînd și cuviincios...

Dintre străini nu-l primea decît pe Lefort și nu la țeremonii sau în trapezărie. Lefort venea în chilia țarului seara, căutînd să nu dea ochii cu patriarhul. Petru îl lua în tăcere de obraji și-l săruta pe gură, răsuflînd ușurat. Se așezau unul lîngă altul. Lefort îi vorbea în șoaptă, stîlcind cuvintele, despre fel și chip de lucruri, îl făcea să rîdă, îl îmbărbăta și, printre glume, rostea gînduri sănătoase.

Își dădea seama că Petru e chinuit de rușine pentru fuga sa numai în cămașă și-i dădea pilde din „historia" lui Bronius, din viața unor regi și vestiți căpitani de oști, care și-au scăpat viața prin șiretlicuri... „Un duce franțuz a fost silit să se îmbrace în haine femeiești și să se culce în pat cu un bărbat, iar a doua zi a cucerit șapte orașe... Căpetenia de oști Nektarie, văzînd că-l biruie vrăjmașii, i-a înspăimîntat cu chelia sa și i-a pus pe fugă. Pînă la urmă însă, tot n-a scăpat de rușine și și-a împodobit chelia cu niște coarne, deși slava lui n-a scăzut din pricina asta, spune Bronius..." Rîzînd, Lefort strîngea tare mîinile picurate cu ceară ale lui Petru.

Acesta n-avea deprinderea lucrurilor și era repezit. Lefort îi spunea mereu că în lupta împotriva Sofiei, înainte de toate, e nevoie de înțelepciune : nu trebuie să stîrnească o încăierare, pentru că lumea e sătulă de așa ceva. Dimpotrivă, în dangătul duios al clopotelor, să făgăduiască pace și propășire norodului, care vine val-vîrtej de la Moscova. Sofia va cădea singură, ca un stîlp putred. Lefort îi șoptea :

— Peter, calcă apăsat, vorbește blînd, privește blajin, stai la slujbă cît te țin picioarele și toată lumea te va iubi. Are să spună : iată ce stăpîn ne-a dat dumnezeu, sub el o să mai răsuflăm și noi !... Lasă-l pe Boris Golițîn să țipe și să se ia la harță...

Petru se mira de cumințenia prietenului său Franz. „În limba franțuzească, *politique* înseamnă să-ți cunoști rostul, îl lămuri într-o zi Lefort. Regele Ludovic al XI-lea al Franciei, dacă avea nevoie de un țăran intra în casa acestuia oricît de amărîtă ar fi fost, dar, cînd trebuia, tăia fără cruțare capul

unui duce sau al unui conte vestit. N-a luptat, atît cît s-a îndeletnicit cu *politique*. Era şi vulpe şi leu. Şi-a zdrobit duşmanii şi şi-a îmbogăţit ţara..."

Petru se minuna, ascultîndu-l : dănţuitor, filfizon şi flecar, vorbea aici despre unele lucruri, de care ruşii habar n-aveau : „La voi, fiecare face ce vrea şi nimănui nu-i pasă de ţară. Unul se gîndeşte la cîştig, altul la hatîruri, altul cum să-şi umple burta... Oameni atît de înapoiaţi mai găseşti, poate, doar în Africa. N-aveţi nici meşteşuguri, nici oaste, nici corăbii... Nu ştiţi decît să luaţi şapte piei de pe om, şi acelea proaste..."

Rostea aceste cuvinte cu îndrăzneală, nefiindu-i teamă că Petru va lua apărarea celui de-al treilea Rîm... Parcă intra cu o lumînare în hrubele minţii nedesţelenite, însetate şi neliniştite a lui Petru. Flăcăruia candelei din faţa icoanei sfîntului Serghie şovăia în păhăruţul verde, şi paşii caraulelor nu se mai auzeau în dosul ferestrei, cînd Lefort, după ce spunea o snoavă şi-l făcea pe Petru să rîdă, stăruia într-ale lui :

— Peter, eşti un băiat foarte deştept... Am umblat mult prin lume şi am văzut fel şi chip de oameni... Ţie, însă, îţi încredinţez sabia şi viaţa mea... (Se uita drăgăstos în ochii căprui şi bulbucaţi ai lui Petru, care-l asculta atît de liniştit şi a cărui judecată parcă crescuse cu mulţi ani în zilele acelea.) Peter, tu ai nevoie de oameni credincioşi şi deştepţi... Nu te grăbi, aşteaptă. Vom găsi cîndva pe acei oameni noi, care să se arunce în foc pentru o înfăptuire mare şi care să nu-şi cruţe nici taţii, nici mamele... Lasă-i pe boieri să se certe între ei pentru slujbe, pentru hatîruri. Nu poţi să le pui pe umeri alte capete, iar pe cele de acum niciodată nu va fi prea tîrziu ca să le tai... Mai aşteaptă puţin, mai întăreşte-te, eşti încă prea slab ca să te lupţi cu boierii... Vom mai avea desfătări, petreceri, fete frumoase... Atîta vreme cît sîngele ţi-e fierbinte, petrece. Ai bani de ajuns, eşti doar ţar.

Buzele lui subţiri şopteau la urechea lui Petru. Mustăcioara lui răsucită îi gîdila obrazul, ochii lui, cînd blînzi, cînd hotărîţi, vădeau isteţie şi sete de viaţă... Un prieten drag citea gîndul şi rostea în cuvinte ceea ce dospea doar ca o nelămurită dorinţă în mintea lui Petru.

Natalia Kirilovna se minuna mereu : ce-o fi cu Petruşa de s-a cuminţit astfel ? Nu mai putea de bucurie, văzîndu-l atît de cuviincios : era smerit faţă de maică-sa şi de patriarh, asculta pe boieri, se culca cu soţia sa, făcea baie. Natalia Kirilovna înflorise la mînăstire ca un trandafir tomnatic. Trăise

cincisprezece ani surghiunită, dar acum, boieri de viță veche se înghesuiau iară ca să se închine înaintea țarinei mame ; nu așteptau decît să deschidă gura ca să-i împlinească dorința. În biserică stătea la loc de cinste, și patriarhul îi întindea crucea s-o sărute ea cea dintîi. Cînd ieșea în fața mulțimii, oamenii cădeau în genunchi, iar schilozii și milogii o proslăveau și cătau care mai de care să-i sărute poalele fustei. Natalia Kirilovna vorbea acum domol, încet, și avea o privire de stăpînă. Boieri în blăni scumpe ședeau în chilia ei, pe lăviți și pe sipete, în căldură, fără să se miște : sfetnicul Tihon Nikitievici Streșniov, fost dascăl al lui Petru pe vremea cînd acesta era încă mic, care zîmbea voios din buze și din ochii umbriți de sprîncene stufoase, pentru ca lumea să nu se căznească zadarnic a-l judeca dacă e viclean sau deștept ; cneazul Ivan Borisovici Troekurov, aspru, cu părul roș și cu obrazul lătăreț ; cuscrul Piotr Abramovici Lopuhin, bătrînul mărunțel și uscățiv, cu umerii obrajilor și cu pleoapele înroșite de dorința de a ajunge tare și mare ; cneazul Mihaila Alegukovici Cerkasski, cu nasul coroiat, tuciuriu ca un țigan, moțăind rezemat de sobă... Feodor Iurievici Romodanovski, care sosise și el la țarină, pe la mijlocul lunii, netezindu-și mustățile, rotindu-și ochii sticloși, bulbucați, oftînd și legănîndu-și pîntecul mare...

Intrînd în chilie, țarina schimba o vorbă cu fiecare, apoi se așeza pe un jeț obișnuit, cu o prescură în mînă. Lev Kirilovici, fratele ei, rumen, gras și măreț, se așeza lîngă ea, și boierii începeau să vorbească pe îndelete despre treburile cîrmuirii : care va fi soarta Sofiei, ce să facă cu Miloslavski, pe cine să trimeată în surghiun, pe cine să închidă la mînăstire, cărui boier să-i dea cutare sau cutare despărțămînt...

Boris Alexeevici Golițîn venea la țarină numai cînd avea treabă. Îi era rușine din pricina vărului său, și n-avea nici vreme : scria zi și noapte ucazuri, ținea legătura cu Moscova, ademenea polcurile, făcea cercetări, se îngrijea de merinde pentru oștire. Mai înfumurat și mai mîndru decît Vasili, nu asculta de sfatul nimănui. Împodobit cu o platoșă subțire aurită și cu coif talienesc cu pene roșii, ferches, cherchelit, cu mustățile răsucite, cutreiera pe la polcuri, călare pe o iapă iute ca focul, cu fireturi împletite în coamă și la coadă. Aplecîndu-se în șaua lui de urșinic, se săruta cu polcovnicii nouveniți. Se apropia în goană, cu mîna în șold, de streliții care cădeau în genunchi ca iarba atinsă de coasă :

— Noroc, băieți! striga el cu glas răgușit, slab, și pata de pe bărbie i se învinețea. Dumnezeu și țarul vă iartă. Deshămați caii și puneți ciorba la fiert... Țarul vă miluiește cu un butoi de rachiu...

— L-ați văzut pe Boris ce vesel era? spuneau streliții nevestelor. Se vede că lucrurile merg bine pe aici. N-am făcut rău că am venit...

Boris Golițîn învîrtea singur toate trebile. Boierilor le părea bine că nu au bătaie de cap. Stînd în chilia țarinei, puteau să chibzuiască totul mai în voie. Numai Iakov și Grigori Dolgoruki, care se adăposteau în ograda mitropolitului, într-un cort acoperit cu covoare, erau nemulțumiți de Boris: „Am avut de îndurat șapte ani de pe urma lui Vasili și acum ni se suie în cap Boris! Am schimbat un cuc pe un uliu..." Nu-l avea la inimă nici patriarhul, din pricina bețiilor pe care le făcuse cu Petru în Kukui, a aplecării lui spre papistași și a dragostei pentru tot ce era străin. Deocamdată însă tăcea și patriarhul.

La 29 august, un strelit cu capul gol și cu caftanul descheiat, se apropie în goana calului de poarta ferecată a lavrei. Din pricina colbului nu i se mai vedea pe față decît albul ochilor. Ridică pana ascuțită a bărbii sale încîlcite spre foișorul de deasupra porții și strigă sălbatic:

— Lăsați-mă la țar!

Străjerii deschiseră poarta scîrțîitoare și ajutară călărețului să coboare de pe dobitocul vlăguit. Strelitul avea boiu de bărbat voinic, dar se părea că nu mai poate merge, atît de istovit era după goana spre țar. Îl luară de brațe și-l duseră cu grijă la Boris Golițîn. Strelitul pășea, cu capul bălăbănindu-i-se pe umeri. Văzîndu-l pe Boris în susul treptelor, se aruncă la picioarele lui:

— Sofia e la Vozdvijenskoie, cale de zece verste de aici...

19

Rădvanul țarevnei fusese oprit de o strajă înaintată în satul Vozdvijenskoie. Sofia deschise puțin ușa cu geam și, văzînd pe cei cîțiva streliți, se răsti la ei, strigîndu-le că-s mișei, iude și amenințîndu-i cu pumnul. Streliții își scoaseră cușmele speriați, dar cînd rădvanul se urni iară, îi tăiară drumul cu cozile baltagelor și opriră caii. De data aceasta, Sofia se sperie și porunci să fie dusă la o casă, oricare ar fi.

Bărbaţi şi femei se iţeau la porţi, ştrengarii se urcau pe coperişuri ca să vadă mai bine, cîinii îşi arătau colţii, lătrînd la rădvan. Sofia se lăsă pe spătar, galbenă şi buimacă de ruşine şi de mînie. Verka îşi lipi obrazul de picioarele ei, iar piticul Ignaşka, mic de un arşin, cu faţa zbîrcită, cu o tichie cu zurgălăi pe cap, pe care Sofia îl luase ca s-o înveselească, începu să plîngă. Străjerii o duseră la o crîşmă înstărită. Ţarevna porunci gazdelor să lipsească din faţa ei şi intră în casă, unde Verka acoperi numaidecît cu macate împărăteşti crivatul, cuferele, lăiţile, şi aprinse candelele. Sofia se culcă. Presimţirea unei năprazne îi strîngea capul, ca un cerc de fier.

Nu trecuseră nici două ceasuri, cînd se auzi tropot de copite şi zăngănitul unei săbii care se lovea de şa. Cu mîinile în buzunare şi cu căciula îndesată pe cap, Ivan Ivanovici Buturlin dădu buzna în odaie fără să ceară voie, ca la crîşmă :

— Unde-i ţarevna ?

Verka sări spre el cu degetele răşchirate şi-l îmbrînci.

— Pleacă, procletule... Doarme...

— A ! Dacă doarme, să-i spui ţarevnei să nu vină spre lavră...

Sofia sări în sus şi nu-şi luă ochii de la Buturlin, pînă ce acesta nu-şi scoase căciula...

— Am să viu...Spune-i fratelui meu că am să viu...

— Te priveşte... Să ştii însă că ţarul a poruncit ca măria ta să aştepţi veşti prin pristavul său, cneazul Ivan Borisovici Troekurov şi, pînă nu vine acesta, să nu pleci de aici !

Buturlin ieşi. Sofia se culcă din nou. Verka o acoperi cu blana ca să nu mai tremure. Afară se întuneca. Se auzeau plesnete de bici, mugete de vaci, scîrţîit de porţi. Pe urmă, se aşternu iară liniştea. Sofia se cutremura de mînie. Măscăriciul Ignaşka sta posomorît pe un sipet, cu picioarele spînzurînd ; zurgălăii tichiei lui clincheteau jalnic. „Pînă şi el e gata să mă îngroape..." Sofia îşi ieşi din sărite. „Dacă-i fac vînt numai puţintel cu mîna, cade grămadă de pe sipet..." Dar mîinile ei atîrnau grele ca de plumb...

— Verka, murmură Sofia, cînd am să ajung în lavră, să nu uiţi să-mi aminteşti de Vanka Buturlin...

Buzele reci ale Verkăi lunecară pe mîna ei. În amurgul plumburiu, îşi închipuia spinarea goală a lui Vanka, braţele vinete răsucite, vedea o secure tăioasă, lopăţelele spatelui ridicîndu-se, apoi lăsîndu-se în jos, şi o băşică roşie în locul capului... „Să nu mai fie obraznic altădată !...", bîigui Sofia, oftînd.

Deci Troekurov venea de la Troița ca sol al lui Petru. Cu două săptămîni în urmă, îl trimesese ea de la Kremlin la Petru. Se întorsese fără nici o ispravă. Mînioasă, nu-i îngăduise să-i sărute mîna. Îl mîhnise, îl înfricoșase ?... Troekurov era un boier prea puțin isteț, dar avea o înfățișare fioroasă. Sofia își dădu jos picioarele groase și își îndreptă poalele veșmîntului deasupra încălțărilor de urșinic :

— Verka, dă-mi răclița...

Slujnica puse pe crivat un sipețel ferecat și lipi de un colț al lui o lumînare de ceară. Pe urmă, începu să scapere cu amnarul. Scăpăra atît de încet, încît umerii Sofiei tresăriră din nou a mînie... Se răspîndi miros de iască. Verka aprinse o hîrtie, de la ea lumînarea, și Sofia se aplecă spre lumină, ridicîndu-și părul care-i căzuse pe obraji. Ceti o epistolă a țarului Ivan, fratele ei, care era bolnav. Acesta îi scria lui Petru, rugîndu-l să se împace, ca să nu se mai verse sînge și insistînd din tot sufletul pe lîngă patriarh să-și dea sprijinul milostiv, spre a aduce dragostea în inimile îndîrjite ale celor doi frați.

Cetind, zîmbea cu ură. Trebuia să îndure și această înjosire, numai să-l scoată pe puiul de lup din Troița... Se cufundase pînă într-atît în gînduri, încît nu auzi că se trîntise poarta. Cînd glasul gros al lui Troekurov întrebă în tindă de ea, Sofia luă de pe crivat un șal negru, îl puse pe cap și-l primi pe cneaz în picioare. Strecurîndu-se pieziș pe ușa îngustă, cneazul bătu o temenea, atingînd cu degetele dușumeaua, apoi se îndreptă, arămiu, înalt pînă la bagdadie, cu ochii în umbră ; numai nasul său mare lucea în lumina lumînării... Sofia întrebă de sănătatea țarului și a țarinei. Troekurov răspunse cu glas tunător că, slavă domnului, sînt sănătoși amîndoi. Își trecu mîna prin barbă, șovăind parcă, se scărpină în bărbie, dar n-o întrebă pe Sofia de sănătate. Dîndu-și seama de acest lucru, țarevna îngheță. Ar fi trebuit să stea jos, să nu se mai umilească, dar n-o făcu. Spuse doar :

— Vreau să dorm în lavră. Aici n-am ce mînca și mi-e urît. Se tot căznea să-i vadă în umbră ochii. Se simțea rănită în mîndria ei, de spaima care punea stăpînire pe ea, țarevna, în fața acestui nătărău încotoșmănat în cele trei blăni ale lui, și din pricina acestei spaime nemaiîncercate de mult, își trăgea capul între umeri.

Troekurov spuse :

— Măria ta, rău ai făcut că ai venit încoace fără strajă, fără oaste... Drumurile sînt primejdioase...

— Nu mie trebuie să-mi fie frică : oastea mea e mai mare decît a voastră...

— Ce folos ?...

— Am venit fără strajă, pentru că nu vreau vărsare de sînge. Vreau pace...

— Măria ta, sîngele de care vorbeşti nu se va vărsa... Poate că numai Fedka Şaklovitîi, războtitul, şi cu soţii săi or mai vrea să curgă sînge. Dar îi căutăm noi şi pe ei...

— Pentru ce ai venit ? întrebă Sofia, răstindu-se înfundat... Troekurov scoase din buzunar un sul cu pecete, legat în şiret roşu. Mi-ai adus o poruncă ? Verka, ia hîrtia de la boier... Iar porunca mea e aceasta : spune să pună caii la rădvan. Am să dorm în lavră...

Îndepărtînd mîna Verkăi, Troekurov desfăşură sulul şi, fără a se grăbi, începu să glăsuiască măreţ :

— „Prin ucazul stăpînitorului, ţarului şi marelui cneaz, avtocrat a toată Rusia Mare, Mică şi Albă, ţi s-a poruncit să te întorci fără zăbavă la Moscova şi să aştepţi acolo vrerea măriei sale, aşa cum va hotărî în privinţa măriei tale..."

— Cîine ! răcni Sofia. Şi, smulgîndu-i din mînă sulul, îl boţi şi-l zvîrli cît colo... Şalul negru îi căzu de pe cap. Am să mă întorc cu toate polcurile mele, şi capul tău va cădea cel dintîi...

Troekurov se aplecă, gîfîind, ridică ucazul şi, ca şi cum Sofia nu i s-ar fi împotrivit, încheie aspru :

— Dacă mai stărui să vii în lavră, s-a poruncit să nu-ţi mai facem cinstea ce ţi se cuvine... Să ştii !

Sofia ridică mîinile, îşi înfipse unghiile în ceafă şi se prăbuşi pe crivat. Troekurov puse încet ucazul pe marginea lăiţii şi se mai scărpină o dată în barbă, întrebîndu-se : ce să facă el, solul, într-o împrejurare ca asta ? Să se mai închine au ba ? Trase cu coada ochiului spre Sofia, care zăcea cu faţa în jos, ca moartă, cu picioarele în încălţări de urşinic ieşind de sub fustă. Îşi puse încet căciula şi, fără să se mai închine, ieşi pe uşă.

20

„...Partea cea mai proastă e că prea tărăgănezi într-o împrejurare atît de însemnată..."

Epistola tremura în mîna lui Vasili Vasilievici. Apropiind lumînarea, cetea vorbele înşirate în grabă. Le cetea şi iar le

cetea, căutînd să le pătrundă şi să-şi adune gîndurile. Vărul său Boris îi scria : „Polcovnicul Gordon a venit cu polcul Butîrski la Troiţa şi a fost lăsat să sărute mîna ţarului. Petru Alexeevici l-a îmbrăţişat şi l-a sărutat de cîteva ori, cu lacrimi în ochi, şi Gordon a jurat să-i slujească pînă la moarte... Tot cu el au venit şi oficerii, dragunii şi raitării străini. La voi cine a mai rămas ? O mică parte a streliţilor, care n-au poftă să-şi lase de izbelişte dughenele, meşteşugăriile şi băile... Cneazule Vasili, mai pot încă să te scap. Mîine, va fi tîrziu... Pe Fedka Şaklovitîi o să-l spintecăm în dibă."

Boris scria adevărul. Din ziua cînd Sofia nu fusese lăsată să intre în Troiţa, nimic nu mai putea să oprească fuga ostaşilor şi dregătorilor din Moscova. Boierii plecau ziua în amiaza mare, parcă în batjocură. Gordon, ostaşul cinstit şi aspru, venise la Vasili Vasilievici şi-i arătase ucazul lui Petru, prin care i se poruncea să se înfăţişeze la Troiţa...

— Am părul alb şi trupul plin de răni, vorbise Gordon, privind încruntat, cu obrajii zbîrciţi, raşi. Am jurat pe biblie şi am servit cu credinţă pe Alexei Mihailovici, pe Feodor Alexeevici şi pe Sofia Alexeevna. Acum, trec la Petru Alexeevici. Ţinînd mîinile în mînuşi de piele pe mînerul săbiei sale lungi, bătuse cu ea în podea. Nu vreau să-mi cadă capul pe butuc...

Vasili Vasilievici nu i se împotrivise : ar fi fost de prisos. Gordon îşi dăduse seama că în gîlceava dintre Petru şi Sofia, aceasta din urmă a pierdut. Plecă în aceeaşi zi, cu steagurile desfăşurate, cu tobele răpăind. Aceasta fu cea din urmă şi cea mai grea lovitură. Vasili Vasilievici trăia de multe zile stăpînit parcă de un vis urît : vedea sforţările zadarnice ale Sofiei şi nu putea nici s-o ajute, nici s-o părăsească. Îi era frică de necinste şi îşi dădea seama că aceasta se apropie şi că e de neînlăturat ca şi moartea. În cinul său de străjer al scaunului împărătesc şi de mare voievod, ar fi putut să adune cel puţin douăzeci de polcuri şi să se ducă la Troiţa, să stea de vorbă cu Petru... Totuşi, şovăia. Ce s-ar întîmpla dacă, în loc să se supună, polcurile ar striga : „Eşti un mişel, un răzvrătit !..." Muncit de îndoieli, el nu făcea nimic şi se ferea să rămînă cu Sofia între patru ochi. În scopul acesta, se prefăcea că e bolnav. Trimitea la Troiţa, printr-un om de încredere, epistole scrise în lătineşte vărului său Boris, rugîndu-l să nu pornească împotriva Moscovei, arătînd felurite căi prin care s-ar putea ajunge la o împăcare între Sofia şi Petru, şi lăudîndu-şi credinţa şi strădaniile în slujba ţarilor.

Dar totul era în zadar. Ca în vis, o umbră vie, și totuși nevăzută, îl încleșta, îi sfîșia sufletul și-l înspăimînta. Dar nu putea să facă nimic.

O muscă nimeri în flacăra luminării de ceară, pe jumătate arsă, și căzu, învîrtindu-se. Vasili Vasilievici puse coatele pe masă și își cuprinse capul în mîini...

Noaptea trecută îi spusese fiului său Alexei și soției sale Avdotia — părăsită și de mult uitată — să plece fără întîrziere la moșia lor, Medvedkovo, de lîngă Moscova. Casa era pustie, în dosul obloanelor și ușilor zăvorîte. Dar el zăbovea. O zi i se păruse că fericirea se va întoarce. Întorcîndu-se de lîngă Troița, nespălată și flămîndă, Sofia poruncise ca pristavi și crainici să cheme la Kremlin pe streliți, pe negustători, pe tîrgoveți și pe toți oamenii de ispravă. L-a scos în capul scărilor pe țarul Ivan, care, neputînd să stea în picioare, s-a rezemat de un stîlp, zîmbind jalnic — se vedea că nu mai are mult de trăit. Ea însăși, cu un șal negru pe umeri, nepieptănată, așa cum sosise, a strigat mulțimii :

— Pentru noi, pacea și dragostea sînt mai presus de orice Epistolele noastre nu se citesc la Troița, iar trimișii noștri sînt dați afară... De aceea, m-am rugat lui dumnezeu, m-am urcat în rădvan și m-am dus eu însămi să vorbesc cu dragoste fratelui meu Petru... Nu m-a lăsat să ajung decît pînă la Vozdvijenskoie... Acolo m-a făcut de ocară, ca pe o țărancă de rînd, de parcă n-aș fi fost fiică de țar ; nici nu știu cum de am scăpat teafără... O zi întreagă am mîncat doar atîtica dintr-o prescură... Din porunca lui Lev Narîșkin și a lui Boris Golițîn toate satele din împrejurimi au fost prădate. Ei l-au zăpăcit pe fratele meu Petru... Umblă toată ziua beat și doarme într-o cămară... Vor să pornească asupra Moscovei, să-i taie capul cneazului Vasili... Zilele noastre sînt numărate... Dacă ne spuneți că nu mai aveți nevoie de noi, plec cu fratele meu Ivan și ne pustiim într-o sihăstrie, undeva cît mai departe...

Au podidit-o lacrimile... Nu mai putea să vorbească. A luat o cruce cu moaște și a ridicat-o deasupra capului. Norodul a privit crucea, s-a uitat la țarevna care plîngea, s-a întors spre țarul Ivan care sta cu capul plecat și cu ochii închiși... Oamenii și-au scos căciulile, mulți dintre ei oftau și își ștergeau ochii... Cînd țarevna i-a întrebat : „N-o să vă duceți la Troița ? Putem nădăjdui în credința voastră ?", au strigat : „Puteți ! Puteți ! Nu vă părăsim !..."

Oamenii s-au împrăștiat. Amintindu-și de vorbele țarevnei, strîmbau din nas. Firește că nu trebuiau s-o părăsească, dar

cum să facă ? La Moscova era lipsă de pîine, chervanele o luau spre Troița, în oraş jafurile se țineau lanț, nu mai era nici o rînduială. Prin bazare, nimănui nu-i mai ardea de negustorie. Totul rămăsese baltă. Era răzmeriță. Lumea se săturase. Trebuia să se pună capăt acelei stări de lucruri. Şi dacă stăteai să judeci, ori Vasili Golițîn, ori Boris Golițîn, tot un drac...

Vreo zece mii de oameni năvăliră în ziua aceea, pe toate porțile, în Kremlin, fluturînd nişte hîrtii înmulțite de pe un ucaz al lui Petru, prin care se poruncea ca asmuțitorul şi tîlharul de Fedka Şaklovitîi şi cîrdaşii lui să fie prinşi şi duşi în lanțuri la Troița. „Dați-ni-l pe Fedka !", striga norodul şi se apropia de ferestre şi de intrarea din față, aşa cum făcuse cu mulți ani în urmă. „Dați-ni-l pe Mikita Gladkov, pe Kuzma Ciormnîi, pe Obroska Petrov şi pe popa Seliverstka Medvedev !..." Străjerii aruncară baltagele şi fugiră care încotro. Slugile, femeile şi fetele din palat, măscăricii şi piticii se pitulară pe sub scări şi prin beciuri.

— Du-te şi spune dobitocilor că nu-l dau pe Feodor Leontievici, zise Sofia, înăbuşindu-se şi trăgîndu-l de mînecă pe Vasili Vasilievici spre uşă... El nu-şi mai aducea aminte cum a ieşit pe scara din față. Gloata, care venise aproape de tot, duhnea a căldură, a ură şi a usturoi, iar ascuțişurile sulițelor, ale săbiilor şi ale jungherelor, proțăpite înainte, parcă îi scoteau ochii... Nu-şi mai aducea aminte ce a strigat şi cum a intrat de-a-ndaratelea pe uşa care îndată după aceea a trosnit sub apăsarea umerilor... S-a uitat la Sofia, care holba, galbenă, ochii cu luminile parcă pierite. „N-avem cum să-l scăpăm. Dă-l pe mîna norodului", i-a spus el. Uşa fu zvîrlită în lături cu un bubuit, şi gloata năvăli înăuntru... Sofia s-a lipit cu spatele de el ; trupul ei îl apăsa din ce în ce mai greu. A vrut s-o sprijine, dar ea a scos un țipăt, l-a îmbrîncit şi a luat-o la fugă... Din sala Granovitaia, unde fugiseră amîndoi, au auzit răcnetul sălbatic al lui Fedka Şaklovitîi... Îl prinseseră în baia țarevnei.

Şi, totuşi, Vasili Vasilievici nu se hotăra să fugă. Un rădvan mare îl aştepta de cu seară la scara din dos, iar îngrijitorul casei şi cîteva slugi bătrîne aşteptau moțăind în tindă. El şedea în fața lumînării, cu capul strîns între mîini. Gîza cu aripile pîrlite zăcea cu picioarele în sus. Uriaşa casă era pustie şi moartă. Izvoadele zodiacului luceau stins în tavan, şi chipurile zeilor elini priveau spre el din întunecimea bolților. Nu mai rămăseseră decît părerile de rău, care-i sfîşiau sufletul. Nu putea să înțeleagă cum de s-a întîmplat aşa ceva.

Cine era de vină ? Vai, Sofia, Sofia !... Acum, nu se mai ferea de sine însuşi : în faţa lui se ridica din tainiţele oprite chipul puhav şi nesuferit al femeii urîte, ibovnică lacomă, aspră, grosolană şi fioroasă... Acesta era chipul slavei lui !

Ce-i va spune lui Petru, cum va răspunde înaintea vrăjmaşilor săi ? Şi-a cîştigat puterea în iatac, s-a făcut de rîs în Krîm şi a scris o cărţulie : „Despre viaţa obştească sau despre îndreptarea tuturor trebilor care privesc tot norodul..." Luîndu-şi mîinile de la cap, bătu cu pumnul în masă... Ruşine ! Ruşine ! Din slava de ieri n-a mai rămas decît ruşine !...

O roşeaţă searbădă se prefira prin crăpăturile obloanelor... Oare se revărsau zorile ? Sau o lună sîngerie se înălţa deasupra Moscovei ? Vasili Vasilievici se ridică şi străpunse cu privirea întunericul roşietic al bolţilor de deasupra capului său cu izvoadele zodiacului. Îl minţiseră astrologii, magii şi vracii... Nu va fi cruţare ! Îşi îndesă în silă căciula pe cap, vîrî în buzunar două pistoale şi se uită la lumînarea care murea în sfeşnic. Fitilul căzuse în ceara topită şi se stingea sfîrîind...

Oameni cu felinare în mîini începură să alerge prin curtea cufundată în întuneric. Prin roşeaţa din depărtare, se străvedeau zorile. Urcîndu-se în rădvan, Vasili Vasilievici îi întinse îngrijitorului o cheie :

— Adu-l aici...

Valizele erau aşezate în rădvan, iar cutiile legate la spate. Îngrijitorul se înapoie, dînd brînci din spate lui Vaska Silin, care-şi zornăia lanţul. Tînguindu-se, vrăjitorul se închina în tuspatru vînturile şi la stele. Nişte slugi îl îmbrînciră în rădvan, la picioarele lui Vasili Vasilievici.

— Dă-i drumul ! Doamne-ajută ! rosti încet şi apăsat vizitiul.

Cei şase cai albi, focoşi, ieşiră la trap pe podelele de bîrne şi o luară în sus, pe Tverskaia. Pe uliţe era încă puţină lume. Un cioban cînta din fluier, în dreptul unei porţi pe care ieşeau, mugind, nişte vaci, stîrnind colbul. Milogi rebegiţi de frig se trezeau prin pridvoarele bisericilor, scărpinîndu-se şi aruncîndu-şi sudalme. Cîte un ţîrcovnic deschidea, căscînd, uşa scundă a unei biserici. Un ţăran cocoţat pe cărbuni, într-o droagă, îşi striga marfa pe o hudiţă. Gospodinele aruncau în drum lături şi cenuşă şi se uitau, cu gurile căscate, la caii albi ca zăpada care goneau pe uliţă, la falaitarii [1] cu pene de păun la cuşmă, care săltau în şeile înalte, la vizitiul aprig care ţinea

[1] *Falaitari* — călăreţii de pe caii înaintaşi înhămaţi la o trăsură boierească (n. t.).

douăsprezece hățuri de mătase albă în mîinile întinse înainte, la cei doi uriași cu săbiile scoase de pe scara din spate a rădvanului. Femeile scăpau gălețile din mînă, bărbații își scoteau căciula, iar unii se lăsau în genunchi...

Vasili Vasilievici trecu falnic pentru cea din urmă oară prin Moscova. Ce va fi mîine? Surghiun, mînăstire, cazne? Își ascunse fața în gulerul blănii de călătorie. Părea că ațipise. Dar cînd Vaska Silin încercă să facă o mișcare, cneazul îl lovi din răsputeri cu piciorul...

„Ia te uită", se miră Vaska, privind la Vasili Vasilievici care sta cu ochii închiși. Un obraz îi zvîcnea. Cînd ieșiră din oraș, cneazul spuse încet:

— Prezicerile tale sînt numai minciuni, înșelăciuni, potlogării... Ești un cîine, un păcătos, un mișel... Ar trebui să te omor cu cnutul. Și tot ar fi prea puțin...

— Nu, nu, să nu te îndoiești, milostive, ai să ai tot ce vrei... chiar și cununa de țar...

— Taci... Taci, pezevenghiule, lepădătură!

Vasili Vasilievici se lăsă pe spate și, cînd prezicătorul dădu să se tînguie, începu să-l lovească cu picioarele.

La o verstă de Medvedkovo, un țăran vestitor, zărind rădvanul, începu să facă semne cu căciula. Altul îi răspunse de la marginea unui crîng de mesteceni și încă unul de pe colnicul de dincolo de viroagă. „Vine, vine!..." Cneazul fu întîmpinat de vreo cinci sute de șerbi, care se aruncară la picioarele stăpînului lor, cu capul în pulbere. Îl sprijiniră de brațe, ajutîndu-l să coboare din rădvan, și-i sărutară poalele blănii... Chipurile lor erau speriate și privirile iscoditoare. Vasili Vasilievici își privi vrăjmaș supușii: prea se închinau adînc, prea erau pripiți, prea se vînzoleau... Se uită spre ochiurile mici de geam de la cele șase ferestre ale casei de bîrne, cu acoperiș olandez în patru ape, cu pridvor deschis și cu două scări aduse rotund... În jurul curții mari se înșiruiau grajduri, beciuri, o țesătorie, sere, poieți și hulubării...

„Mîine vin diecii și scriu totul, popresc, răpun... gîndi el. Totul se duce de rîpă..." Vasili Vasilievici intră în casă încet, cu pași grei. Alexei, feciorul său, care-i semăna la boi și la obrazul umbrit de cele dintîi tuleie, îl întîmpină în sală. Își lipi buzele tremurătoare de mîna lui și i-o atinse cu nasul rece. Deschizînd ușa sufrageriei, Vasili Vasilievici se închină parcă în silă și se așeză la masă, în dreptul oglinzii venețiene, în care se răsfrîngeau pereții cioplițí, tapetele dintre ferestre,

și polițele cu vase scumpe... Totul se va preface în scrum !... Își turnă un pocal de votcă, rupse o bucățică de pîine neagră, o sără, dar, uitînd să bea și să mănînce, se rezemă cu coatele de masă și-și plecă fruntea. Alexei stătea lîngă el, ținîndu-și răsuflarea, vrînd parcă să-i spună ceva...

— Ce este ? întrebă aspru Vasili Vasilievici.

— Tăicuțele, au și fost pe aici...

— De la Troița ?

— Douăzeci și cinci de draguni cu un porucic și stolnicul Volkov...

— Ce le-ați spus ?

— Le-am spus că ești la Moscova și că n-ai de gînd să dai pe aici... Stolnicul a spus : dacă nu vrea să fie pătat de necinste, cneazul să se grăbească să vină la Troița...

Vasili Vasilievici își strîmbă gura într-un zîmbet. Bău votca și mestecă pîinea, fără să le simtă gustul. Se uită la băiatul său care abia își mai ținea cumpătul, stînd cu un umăr mai jos și cu călcîiele întoarse înăuntru, ca oamenii de rînd, în vreme ce podeaua dîrdîia încet sub picioarele lui. Vasili Vasilievici era cît pe ce să-l bruftuluiască, dar îi privi fața speriată și i se făcu milă.

— Nu mai tremura. Șezi...

— Tăicuțule, au spus să vin și eu cu tine la Troița...

Cneazul se învăpăie, se ridică puțin, dar mîndria îl făcu să se stăpînească și de data asta. Lăsă doar genele în jos. Își mai turnă un pocal de votcă și își tăie o bucată de piftie cu usturoi. Băiatul îi întinse repede oțetarul...

— Du-te, Alioșa, zise Vasili Vasilievici. Mă odihnesc puțin și la noapte plecăm... Mare e dumnezeu... (Mesteca împuns de gînduri amare. Deodată, fruntea i se broboni de sudoare și ochii începură să-i joace încolo și încoace.) Ascultă, Alioșa : am adus un om cu mine... Ai grijă să-l ducă la baia de lîngă gîrlă, să-l închidă acolo și să-l păzească bine, ca pe ochii din cap...

După ce plecă Alexei, Vasili Vasilievici puse jos cuțitul cu bucata de piftie, care tremura în vîrful lui, se gheboșă, se zbîrci la față, sub ochi i se iviră pungi și buza îi atîrnă fără vlagă.

Vaska Silin fusese închis în baie, pe malul gîrlei, într-o rîpă. Strigase și urlase toată ziua să i se dea de mîncare. Dar în jurul lui nu era nimeni. Tufele foșneau, plăticile săreau din apă, căutînd să scape de știuci, un stol de grauri, gătindu-se de plecare, zbura prin șuvița de cer albastru pe care ghicitorul o vedea prin ferestruica pentru ieșirea fumului din baie. Păsărelele, obo-

site, se așezară în niște aluni și începură să ciripească, să fluiere, fără să se teamă de gemetele omului...

„Poltava mea dragă, șopti ghicitorul, dracu m-a pus să vin în Moscova asta blestemată ! Să dea ciuma în voi, să vă sfîșiați unul pe altul, praf și pulbere să se aleagă din toate tîrgurile voastre..."

Soarele, în asfințit, polei ferestruica îngustă și scăpătă dincolo de pădure. Vaska Silin își dădu seama că nu-i vor mai aduce de mîncare și se întinse pe pămîntul rece, punîndu-și o măturică sub cap. Ațipi. După o vreme sări din somn speriat, cu barba întinsă înainte : în prag stătea Vasili Vasilievici. Purta o pălărie neagră în trei colțuri, haine negre străine sub blană și o sabie, care-i ieșea dinapoi ca o coadă...

— Mai zici ceva, vraciule ? întrebă cneazul cu un glas ciudat.

Vaska Silin greși, începînd să tremure, să se foiască. Ar fi trebuit să înțeleagă că cneazul crede încă în darul lui... Ar fi trebuit să-i înșface mîna și să strige : „Te duci la țar, la cazne, dar să nu-ți fie frică !... Patru fiare și-au desfăcut ghearele... Patru corbi au zburat... Moartea a dat înapoi... Văd, văd tot..." Dar, de spaimă și de foame, Vaska începu să îndruge vechea nerozie cu cununa, izbucni în plîns și se rugă :

— Pentru numele lui Cristos, lasă-mă să plec la Poltava... N-o să ai nici un rău de pe urma mea...

Vasili Vasilievici îl privi din prag cu ochi crînceni. Deodată, ieși vijelios, închise ușa dinspre tindă, trase zăvorul de jos și încuie lacătul... Alerga în jurul băii. Vaska pricepu : pune vreascuri ! Vrăjitorul strigă : „Nu face așa ceva !" ...Cneazul îi răspunse : „Știi prea multe. Trebuie să piei !..." Apoi suflă, tușind, ca să aprindă iasca. Se răspîndi miros de ars. Vaska puse mîna pe o șină de roată și lovi nebunește în ușă, dar n-o putu sparge. Scoase capul afară pe ferestruică, să strige, dar fumul îl înăbuși... Din ce în ce mai ațîțate, vreascurile începură să pîrîie. Printre crăpăturile dintre bîrne se vedea lumină. Flăcările se ridicau ca un zid și vîjîiau. Vaska se culcă în partea cea mai joasă a băii, ca să se ferească de dogoare... Acoperișul se scorojea. Pereții fumegau...

În liniștea serii, flăcările se înălțau deasupra apei, stingînd stelele. Umbrele roșietice ale celor șase cai albi și ale rădvanului negru, îmbrăcat în piele, care goneau spre șleahul Iaroslavlului, zburară vreme îndelungată peste miriști, cînd întinzîndu-se pe

fundul unei rîpe, cînd urcîndu-se pe dîmburi, cînd frîngîndu-se pe trunchiurile mestecenilor din crînguri...

— Unde arde, tată ?... Nu cumva la noi ? întrebă de cîteva ori Alexei.

Vasili Vasilievici nu răspunse, moțăind în fundul rădvanului...

21

Într-o hrubă de sub ocolul vitelor, unde pe vremea luptelor pentru tron fusese o pulberărie, iar acum se păstrau merindele lavrei, dulgherii făcuseră curățenie într-un cotlon de sub bolțile joase și așezaseră diba între doi stîlpi de cărămidă : o grindă, un scripete și un laț care atîrna în jos ; puseseră o laviță și o masă pentru dieci care urmau să scrie mărturiile, altă laviță, coperită cu pînză roșie, pentru cei mari, și dreseseră scara cea repede, care ducea din hrubă sus, în hambarul de piatră, unde Fedka Șaklovitîi zăcea în fiare de două zile.

Cercetarea o făcea Boris Alexeevici. De la Despărțămîntul nelegiuirilor din Moscova fusese adus vestitul călău, Emelian Svejev, care făcea pe împricinat să vorbească de la cea dintîi lovitură de cnut. La stîlpul nelegiuirilor bătea cu îndurare ; dar cînd lovea fără milă, la a cincisprezecea lovitură scrijelea carnea omului pînă la os.

Au fost ascultați mulți oameni. Unii veniseră de la sine să pîrască și să dea mărturie. Kuzma Ciormnîi fusese prins. Pristavul Obrosim Petrov, un om de încredere al Sofiei, care scăpase de două ori de baltage și sulițe, apărîndu-se cu sabia, fusese înhățat și el printr-un șiretlic. Dar Nikita Gladki și preotul Medvedev fugiseră, și în toate voievodatele se trimiseseră ucazuri pentru prinderea lor.

Acum, îi venise rîndul și lui Fedka Șaklovitîi. La cercetarea din ajun, împotriva tuturor învinuirilor ce-i fuseseră aduse în temeiul pîrilor și al mărturiilor, Fedka răspunsese : „Toate-s născociri. Vrăjmașii mei vor să mă prăpădească. Nu sînt vinovat de nimic..." De astă dată însă, aduseseră pentru el pe Emelian Svejev. Dar Fedka nu știa acest lucru, și avea de gînd să stăruie în tăgadă spunînd sus și tare că n-a pus la cale nici o răzmeriță și că n-a uneltit la viața țarului...

La început, Petru nu venea la cercetări. Seara, Boris Alexeevici se înfățișa la el cu un diac care-i cetea însemnările. Cînd însă au fost prinși Ciormnîi, Petrov și soții lor : Ogrîz-

kov, Şestakov, Evdokimov şi Ceciotka, cînd au început să vorbească vrăjmaşii săi de moarte, Petru a vrut să audă cu urechile lui ce spun, şi în hrubă a fost adus un jeţ pentru el. Se aşeza în ungher, sub bolta mucegăită, cu coatele sprijinite pe genunchi, cu bărbia în pumn şi nu întreba nimic ; asculta. Cînd diba a scîrţîit pentru întîia oară şi a fost urcat în ea Obrosim Petrov, despuiat pînă la brîu, cu pieptul lat, vînjos, cu faţa ciupită de vărsat, pămîntie, cu urechile trase înapoi, scrîşnind din dinţi de durere, Petru s-a dat cu scaunul înapoi, în întuneric, după un stîlp de cărămidă, stînd încremenit pînă la sfîrşitul caznei. A rămas galben la faţă şi îngîndurat toată ziua. Dar, venind mereu în hrubă, s-a obişnuit şi nu s-a mai ascuns.

În acea zi, Natalia Kirilovna îl luase cu ea la utrenie. Patriarhul a rostit o cazanie, firitisindu-l cu prilejul potolirii răzmeriţei. Sofia sălăşluia la Kremlin, e adevărat, dar nu mai avea nici o putere. Polcurile rămase la Moscova trimeseseră împuterniciţi să se arunce la picioarele ţarului Petru, rugîndu-l să ierte oamenii şi spunîndu-i că sînt gata să se ducă chiar pînă la Astrahan, pînă la hotare, numai să fie lăsaţi în viaţă cu neamurile şi cu îndeletnicirile lor.

Petru plecă de la biserică pe jos. Ocolul vitelor era înţesat de streliţi. Se auziră glasuri : „Măria ta, dă-ni-l pe Fedka să ne răfuim cu el..." Cu capul în piept, dînd din mîini, Petru fugi spre hambarul cel vechi şi, poticnindu-se pe scară, coborî în întunecimea umedă a hrubei, unde-l izbi o duhoare de piei şi de şoareci. Trecînd printre saci şi butoaie, împinse uşiţa. Făclia de pe masa la care scria diacul poleia cu o lumină galbenă pînzele de păianjen de pe bolţi, gunoaiele de pe jos şi grinzile noi ale dibei. Diacul şi Boris Alexeevici, Lev Kirilovici Streşniov şi Romodanovski, care stăteau unul lîngă altul pe altă laviţă, i se închinară ţepeni. După ce se aşezară din nou, Petru se uită la Şaklovitîi : stătea în genunchi la un pas de ei, cu capul lui cîrlionţat atîrnîndu-i pe piept, în caftanul scump cu care fusese prins la palat, rupt la subţiori, şi cu cămaşa mînjită. Fedka ridică încet faţa lui trasă de chinuri şi întîlni privirea ţarului. Luminile ochilor i se măriră încet, încet, buzele frumoase i se întinseră şi tremurară, ca într-un plîns mut, şi el se aplecă cu tot trupul înainte, neluîndu-şi ochii de la Petru. Boris Goliţîn trase şi el cu coada ochiului la ţar şi zîmbi uşor :

— Să urmăm, măria ta ?

Streşniov vorbi printre mustăţile sale dese :

— Cînd săvîrşeşti o fărădelege, trebuie să răspunzi pentru ea. Crezi că ne zbuciumăm degeaba cu tine ? Ţarul vrea să ştie adevărul...

Boris Alexeevici ridică glasul :

— N-are decît un singur răspuns : n-a spus şi n-a făcut nimic... Dar dacă te iei după mărturii, e vinovat... Va trebui să-l mai căznim...

Ca şi cum l-ar fi îmbrîncit cineva, Şaklovitîi o luă la fugă în genunchi, vrînd parcă să se ascundă ca un şoarece în dosul grămezilor de piei şi al butoaielor care miroseau a peşte sărat... Apoi căzu la pămînt şi rămase nemişcat. Petru făcu un pas spre el, îi privi ceafa rasă şi-şi vîrî mîinile în buzunarele feregelei de şahmarand. Mareţ şi dispreţuitor, se aşeză şi spuse cu glas subţire, de băieţandru :

— Să spună adevărul...

Boris Alexeevici strigă :

— Emelian.

Un om deşirat, cu umeri înguşti, îmbrăcat cu o cămaşă roşie, care-i ajungea pînă la genunchi, se ivi sub boltă, în dosul dibei. Şaklovitîi, care nu-l aştepta se pesemne aşa curînd, se stîrci cu capul între umeri şi se uită la căpăţîna ca de cal a lui Emelian Svejev. Acesta parcă n-avea frunte, ci numai sprîncene şi fălci mari. Se apropie de Fedka, îl înşfăcă strîns ca pe un copil, îl scutură şi-l puse pe picioare. Îi trase încet dar dibaci mînecile, scoase caftanul de pe el, descheie gulerul cusut cu mărgăritare, spintecă cu degetul pînă la buric cămaşa albă, o trase jos şi-l despuie... Fedka vru să strige ceva, dar nu putu decît să scoată nişte bîiguieli răguşite, nedesluşite :

— Doamne, spun tot...

Boierii de pe laviţă clătiră toţi deodată din cap, legănîndu-şi bărbile. Emelian răsuci mîinile lui Fedka la spate, i le legă la încheieturi, le trecu printr-un laţ făcut dintr-o curea şi trase de capătul celălalt al frînghiei. Şaklovitîi privea uimit. Scripetele scîrţîi şi mîinile lui începură să se ridice la spate. Muşchii i se încordau, umerii i se umflau şi trupul i se aplecă înainte. Emelian îi dădu deodată un brînci în şale şi, lăsîndu-se în jos, trase de frînghie. Oasele răsucite ieşiră din găoacea umerilor şi se ridicară deasupra capului schingiuitului... Acesta scoase un răcnet înăbuşit şi rămase cu gura căscată, cu ochii holbaţi. Trupul lui cu pîntecul supt se ridică în aer, cu vîrfurile picioarelor întoarse înăuntru, la un arşin de pămînt. Emelian legă frînghia şi luă din cui un gîrbaci...

La un semn al lui Boris Alexeevici, diacul, punîndu-şi ochelarii cu ramă de fier şi apropiindu-şi nasul scorojit de lumînare, începu să citească :

— Pe urmă, la aceeaşi cercetare, acelaşi căpitan Filipp Sapogov a arătat : „Anul trecut, luna şi ziua nu le mai ţine minte, măria sa ţarevna Sofia Alexeevna s-a dus în satul Preobrajenskoie. În ziua aceea, măria sa ţarul Petru Alexeevici nu era la Preobrajenskoie şi ţarevna n-a stat acolo decît pînă la amiazi. Era întovărăşită de Feodor Şaklovitîi şi de mai mulţi oameni din felurite polcuri pe care Feodor îi luase cu el ca să-i omoare pe Lev Kirilovici şi pe măria sa ţarina Natalia Kirilovna... Feodor a ieşit din palat în ceardac şi i-a spus lui Filipp Sapogov : «Ascultaţi, cînd auziţi strigăte înăuntru...» În vremea asta, ţarina striga la ţarevnă, şi în palat era gălăgie mare... «Cînd auziţi strigăte, să fiţi toţi gata : să-i ucideţi pe toţi aceia pe care vi-i dăm...»"

— N-am spus aşa ceva. Filipp minte, rosti anevoie Şaklovitîi.

La un semn al lui Boris Alexeevici, Emelian se dădu înapoi să vadă dacă-i vine bine. Apoi, se aplecă pe spate, îşi făcu vînt şi, repezindu-se înainte, plesni, vîjîind. Carnea galbenă şi tînără a schingiuitului se chirci de durere. Şaklovitîi scoase un strigăt. Emelian îl mai lovi o dată. (Boris Alexeevici spuse repede : „Trei".) Călăul lovi a treia oară. Şaklovitîi urlă, împroscînd cu scuipat :

— Eram beat. În neştire...

— „Mai departe, urmă să citească diacul, după ce urletul se stinse, i-a spus lui Filipp vorbe nebuneşti pe seama ţarului Petru Alexeevici : „Bea şi colindă prin Kukui ; nu poţi face nimic cu dînsul, pentru că e mereu beat... Ar fi bine să punem pe ascuns nişte cumbarale de mînă în preajma odăilor ţarului, ca să-l omorîm cu trei cumbarale, pe el, pe ţar..."

Şaklovitîi tăcea. „Cinci !", porunci aspru Boris Alexeevici.

Emelian îşi făcu vînt, dar, speriat, lăsă gîrbaciul în jos. Petru se repezise la Şaklovitîi. Fiind înalt, ochii lui priveau drept în ochii înnebuniţi ai lui Fedka... Spatele, mîinile şi ceafa îi tremurau...

— Spune adevărul, cîine... (Îi înfipse unghiile în coaste.) Vă pare rău că nu m-aţi tăiat cînd eram mic ? Nu-i aşa, Fedka ? Cine a vrut să mă omoare ? Tu ? Nu ? Atunci cine ?... Pe cine aţi trimis cu cumbarale ? Pe cine ? Spune-mi numele... De ce nu m-aţi omorît, de ce nu m-aţi tăiat ?...

Cu vinele umflate de încordare, cu fața rotundă, roșie, plină de pete, Fedka îngînă cu gura mică, schimonosită, o dezvinovățire :

— ...nu-mi mai aduc aminte decît de vorbele astea : „De ce n-ați isprăvit mai demult cu țarina și cu frații ei ?..." Dar de jungher și de cumbarale nu-mi aduc aminte... Vasili a spus ticăloșia asta cu privire la țarină...

De îndată ce pomeni numele lui Vasili Vasilievici, Boris Alexeevici sări în sus de pe laviță și strigă ca un turbat la călău :

— Lovește-l !

Ferindu-se ca să nu-l atingă pe țar, Emelian își făcu vînt și izbi cu sfîrcul în patru muchii al gîrbaciului, între lopățelele spatelui, sfîrtecînd pielea pînă la carne... Șaklovitîi începu să urle, scoțînd osul gîtului în afară. La a zecea lovitură, capul îi tresări slab și-i căzu pe piept.

— Dă-l jos, porunci Boris Alexeevici și își șterse gura cu o năframă de mătase. Du-l sus cu băgare de samă, freacă-l cu rachiu și ai grijă de el ca de un prunc... Vreau ca mîine să vorbească din nou...

Cînd boierii ieșiră din hrubă în ocolul vitelor, Tihon Nikitievici Streșniov îl întrebă la ureche pe Lev Kirilovici :

— Ai văzut, Lev Kirilovici, ce a făcut cneazul Boris ?

— Nu... Ce a făcut ?

— A sărit în sus de pe laviță... să-i astupe gura lui Fedka...

— Pentru ce ?

— Fedka a vorbit prea mult. Boris și Vasili au doar același sînge... Se vede treaba că sîngele lor le e mai scump decît trebile țarului...

Lev Kirilovici se opri taman bine pe un morman de balegă, se arătă mirat peste măsură, dădu din mîini și se lovi peste șolduri :

— Vai de mine ! Și noi care aveam încredere în Boris...

— Poți să ai încredere, dar să bagi de samă...

— Vai de mine, vai de mine !...

22

În vatra din izbă focul ardea duduind. Cuptorul n-avea hogeac și în odaie era atîta fumăraie, încît nu se mai zăreau decît picioarele oamenilor. Cei de pe cuptor pieriseră din vedere. Flăcăruia unui opaiț arunca o lumină șovăielnică ;

cărbunii fîsîiau, picînd într-o albioară cu apă. Ţînci mucoşi, cu burţile goale umflate şi cu dosurile murdare, cădeau mereu pe brînci şi se smiorcăiau. O femeie borţoasă, încinsă cu un mănunchi de rafie, îi repezea de mînă pe uşă afară, strigînd : „Lua-v-ar toţi dracii ! Mi-aţi mîncat sufletul, blestemaţilor !"

Vasili Vasilievici şi Alexei trăseseră acolo în ajun. Nu fuseseră lăsaţi să intre pe poarta lavrei : „Măria sa a poruncit să staţi în tîrg şi să aşteptaţi..." Aşteptau, acum, să le vină ceasul. Mîncarea şi băutura li se opreau în gît. Ţarul nu voise să asculte dezvinovăţirile lui Vasili Vasilievici, se aşteptase la toate şi, pe drum, chibzuise tot ce socotea că i se poate întîmpla mai rău, dar nu se aşteptase să înnopteze într-o izbă fără hogeac.

În cursul zilei trecuse pe la el polcovnicul Gordon, acel om vesel şi cinstit ; îl căinase, plescăise din limbă şi-l bătuse pe genunchi, ca pe un om deopotrivă cu el... „Nu-i nimic, îl îmbărbătase el într-o rusească stîlcită. Nu te mai frămînta atîta, cneazule Vasili Vasilievici : «Toate trec», spune o zicală..." Plecase slobod şi fericit, zornăind din pintenii săi mari.

N-avea pe cine să trimeată în lavră după ştiri. Tîrgoveţii nu mai catadicseau să se descopere în faţa fostului ibovnic al ţarevnei. Îi era ruşine să iasă în uliţă. Era ameţit de duhoare şi de ţipetele copiilor, iar fumul îl orbea. Fără să ştie de ce, îi trecu de cîteva ori prin gînd ghicitorul cel blestemat ; strigătele lui care răzbeau pe fereastră, prin foc, îi răsunau în urechi : „Deschide uşa-a-a, ai să piei, ai să piei..."

Seara tîrziu, un ureadnic însoţit de cîţiva străjeri intră buzna în casă, tuşi din pricina fumului şi o întrebă pe femeia borţoasă :

— La voi stă Vaska Goliţîn ?

Femeia arătă cu cotul învelit în mîneca zdrenţuită :

— Iacătă-l...

— Poruncă să vii la palat. Găteşte-te, cneazule...

Vasili Vasilievici şi Alexei intrară în lavră pe jos, sub strajă, ca nişte răufăcători. Streliţii îi cunoscură şi săriră în sus, rînjind. Unii din ei îşi îndesau căciulile pe ciufuri, alţii îşi duceau mîna la barbă, alţii se crăcănau necuviincios :

— Bucuraţi-vă, flăcăi... Vine voievodul pe două copite... Unde i-e calul ? Iacă-l între stinghii... Să nu se prăvale voievodul în glod...

În sfîrșit, nu mai auzi ocările. Vasili Vasilievici urcă în fugă scara chiliei mitropolitului. Un diac necunoscut, în straie proaste, ieși măreț pe ușă, îl opri cu degetul arătător și, desfășurînd un sul, începu să citească tărăgănat, cu glas tare. Fiecare cuvînt al ucazului îl izbea la moalele capului :

— „...pentru toate greșalele pomenite mai sus, marii țari Petru Alexeevici și Ivan Alexeevici au hotărît să te lipsească, cneazule Vasili Golițîn, de cin și de boierie și să te trimeată cu nevasta și cu copiii în surghiun veșnic, la Kargopol. Iar moșiile tale, date pe viață și moștenite, casele din Moscova și averea să fie trecute asupra lor, a marilor țari. Iar șerbii tăi, afară de plugari și de copiii lor, să fie sloboziți..."

Isprăvind îndelunga cetanie, diacul înfășură sulul și arătă unui pristav spre Vasili Vasilievici, care sta cu capul gol, abia mai ținîndu-se pe picioare, sprijinit de Alexei...

— Să fie pus sub pază și să se săvîrșească precum s-a poruncit...

Îi luară și-i porniră. Dincolo de ograda bisericii, îi urcară pe amîndoi într-o teleagă, pe niște rogojini. Pristavul și un dragun se urcară la spate. Chirigiul, îmbrăcat cu un zăbun hrentuit și încălțat cu opinci, trase de hățuri, și calul costeliv scoase încet teleaga la cîmp. Era o noapte adîncă și stelele se mistuiseră în neguri.

23

Furtuna de la Troița se potolise. Ca și cu șapte ani în urmă, boierii așteptară în lavră ca Moscova să se astîmpere. După ce chibzuiră bine, boierii, patriarhul și Natalia Kirilovna îi scriseră țarului Ivan în numele lui Petru :

„...Frate împărat, fiindcă am ajuns la vîrsta potrivită, a sosit vremea să chivernisim noi înșine țara, pe care dumnezeu ne-a încredințat-o, iar pe a treia făptură, pe *netrebnica* noastră soră, o îndepărtăm de la stepenă și de la săvîrșirea treburilor..."

Sofia fu închisă fără tărăboi la mînăstirea Novodevici. Pe Șaklovitîi, Ciormnîi și Obrosim Petrov îi scurtară de cap ; ceilalți răzvrătiți fură căzniți cu cnutul pe medeanul din tîrg, li se tăiară limbile și fură surghiuniți pe vecie în Siberia. Popa Medvedev și Nikita Gladki fură prinși mai tîrziu de voievodul de la Dorogobuj, căzniți cumplit și descăpățînați.

S-au împărţit răsplăţi în pămînt şi în bani : boierilor mari li s-a dat cîte 300 de ruble, ocolnicilor cîte 270 ruble, boierilor de sfat cîte 250. Stolnicilor veniţi în lavră împreună cu Petru cîte 37 de ruble ; celor veniţi în urma lui cîte 32 de ruble, celor sosiţi pînă la 10 august cîte 30 de ruble, iar celor sosiţi pînă la 20 august cîte 27 de ruble. Dvorenilor din tîrg li s-a dat, în aceeaşi rînduială, cîte 18, 17 şi 16 ruble. Tuturor streliţilor de rînd li s-a dat, pentru credinţă, cîte o rublă, fără pămînt.

Înainte de a se întoarce la Moscova, boierii au statornicit ce despărţăminte să ia fiecare : cel dintîi şi cel mai de seamă, acela al trebilor din afară, i-a fost dat lui Lev Kirilovici, dar fără cinul de păstrător. După ce trecuse primejdia unui resbel lăuntric şi celelalte, noua stăpînire s-ar fi putut descotorosi de Boris Alexeevici Goliţîn, căruia patriarhul şi Natalia Kirilovna nu puteau să-i ierte multe, mai cu seamă faptul că-l scăpase pe Vasili Vasilievici de cnut şi de butuc, dar boierii socotiră drept o necuviinţă să lipsească de hatîruri un neam atît de vechi. „Dacă am făptui una ca asta, în curînd ne-am pierde şi noi despărţămintele ; uitaţi-vă cum dau ghes la ţarul Petru negustoraşii, diecii, veneticii şi feluriţi netrebnici ca să ceară hatîruri şi slujbe..." Pentru ca să aibă cu ce trăi şi pentru obrazul său, lui Boris Alexeevici i-au dat Despărţămîntul palatului Kazanski. Aflînd acest lucru, Boris a scuipat, s-a îmbătat şi a răcnit : „Naiba să-i ia. Îmi ajunge şi asta." Beat turtă, a plecat la moşia sa de lîngă Moscova, ca să doarmă...

Noii miniştri — astfel începuseră să le spună străinii — au scos de pe la despărţăminte pe diecii şi pe pisarii cei vechi, au pus în locul lor pe alţii noi, şi au început să cugete şi să chivernisească după datina veche. Nu s-au petrecut schimbări deosebite. În locul lui Ivan Miloslavski umbla acum prin palatul din Kremlin Lev Kirilovici, în blăni de samuri negri, trîntind aspru uşile şi călcînd apăsat de duduiau podelele sub încălţările lui...

Erau cu toţii oameni vechi şi cunoscuţi. Afară de dărăpănare, sfeterisealâ şi neorînduială n-aveai la ce să te aştepţi de la ei. În Moscova şi în Kukui, neguţătorii de toate felurile, tarabagiii, meşteşugarii, străinii, căpitanii corăbiilor olandeze, hanovriene, englezeşti şi şvedeze aşteptau cu mare nerăbdare o orînduire nouă şi oameni noi. Despre Petru umblau fel şi chip de vorbe, şi multă lume îşi punea nădejdea în el. Rusia — o mină de aur — zăcea de veacuri în glod... Dacă n-ar primeni viaţa noul ţar, apoi, cine s-o mai facă ?

Petru nu se grăbea să vină la Moscova. Plecase din lavră cu oastea sa spre așezarea Alexandrovskaia, unde se mai vedeau încă dărîmăturile mucede ale înfiorătorului palat al lui Ivan al IV-lea. Generalul Sommer rînduise acolo niște întreceri ostășești care ținură o săptămînă, cît a ajuns praful de pușcă. Tot acolo, Sommer a încheiat cu slujba, căzînd, sărmanul, de pe cal și rămînînd beteag.

În octombrie, Petru intră în Moscova, numai cu vechile lui polcuri. La vreo zece verste de oraș, în satul Alexeevskoie, îi ieși în întîmpinare o mare mulțime cu icoane, cu prapori, cu pîine și sare. De amîndouă părțile drumului, se înșiruiau grinzi și butuci cu securi înfipte în ele. Împuterniciții streliților din polcurile care nu fuseseră la Troița zăceau pe pămîntul umed, cu gîturile sub grinzi... Tînărul țar nu tăia capete și nu se lăsa dus de mînie, deși nu era un om prea prietenos.

CAPITOLUL AL CINCILEA

1

Puterea lui Lefort creștea mereu. Străinii din Kukui, precum și aceia care veneau cu treburi de la Arhanghelsk și de la Vologda, vorbeau despre el cu multă prietenie. Împuterniciții caselor de comerț din Amsterdam și din Londra scriau despre el mai marilor și dădeau sfaturi ca, la nevoie, să-i trimeată mici daruri, mai cu seamă vinuri bune. După întîmplările de la Troița, cînd fusese făcut gheneral, locuitorii din Kukui au adunat bani și i-au dăruit o sabie. Trecînd prin fața casei lui, își făceau semne grăitoare cu ochiul și rosteau : „Ehei..." Casa lui era acum prea mică pentru atîția oameni care veneau să-i strîngă mîna, să schimbe o vorbă cu el, să-i aducă aminte de ei. În ciuda toamnei tîrzii, începură în grabă lucrări pentru mărirea casei : se zidea un peron de piatră cu două scări în părți, iar fațada era împodobită cu pilaștri și cu statui de bărbați. În curte, unde era o fîntînă, se săpa un havuz pentru jocuri de apă și de focuri bengale. De amîndouă părțile casei, se ridicau odăi pentru muschetari.

Poate că Lefort nu s-ar fi gîndit să cheltuiască atîția bani, dar aceste lucrări se făceau din dorința tînărului țar. După șederea sa la Troița, Petru avea nevoie de Lefort, ca un copil de o mamă înțeleaptă : Lefort îi ghicea dorințele din zbor, îl ferea de primejdii, îl învăța să întrevadă foloase și pagube și părea că l-a îndrăgit și el, la rîndul său, pe țar, fiind mereu în preajma lui, nu ca să-i ceară moșii și șerbi, așa cum făceau toți rușii, aruncîndu-se posomorîți la picioarele lui, ci pentru o faptă mare și pentru petreceri, la care țineau amîndoi. Ferches, vorbăreț, drăgăstos, ca soarele cînd intră dimineața pe fereastră, se ivea în iatacul lui Petru cu reverențe și cu zîmbete. În felul acesta, ziua începea cu voie bună, cu treburi îmbucurătoare și cu așteptări fericite. Lefort îl încînta pe tînărul țar prin visările sale vrăjite care îl purtau cu gîndul la țări străine, la orașe și porturi minunate, cu corăbii și cu căpitani neînfricați, mirosind a tutun și a rom, la toate cele văzute pe cînd era copil, în pozele aduse din străinătate. Pînă și hainele lui Lefort răspîndeau un miros străin, nerusesc, tare plăcut...

Petru ținea ca palatul prietenului său să se schimbe într-un colțișor al acelor ispititoare meleaguri străine. Astfel, casa lui Lefort se împodobea pentru desfătarea țarului. Banii, cîți se putuseră smulge de la țarina mamă și de la Lev Kirilovici, fuseseră dați fără părere de rău. Acum, cînd la Moscova dregătoriile de răspundere erau în mîna oamenilor lui, Petru se cufunda cu ochii închiși în plăceri. Patimile răbufniseră din el și, de aceea, avea o nevoie arzătoare de Lefort : fără acesta, simțea că vrea ceva, dar nu știa ce anume și cum s-o facă... Ce ar fi putut să-l sfătuiască rușii ? Să se ducă la o vînătoare cu șoimi, sau să asculte niște orbi cîntînd viersuri de jale... Ptiu ! Lefort însă îi înțelegea dorințele, chiar atunci cînd nu și le rostea în întregime. El era ca o frunză de hamei în berea tulbure a patimilor lui Petru.

În aceeași vreme, începură iară lucrările și în cetatea de scaun Preschburg, rînduindu-se întăriturile pentru muștrul ostășesc de primăvară. Polcurilor li se făceau vestminte noi : ostașilor din polcul Preobrajenski, haine verzi, celor din polcul Semionovski, albăstrii, iar celor din polcul Butîrski, al lui Gordon, roșii. Toată toamna trecu în ziafeturi și dănțuială. Neguțătorii și manufacturiștii străini își tocmeau treburile printre petrecerile de la palatul lui Lefort...

2

Noua sală de danț era încă umedă. Ferestrele înalte, pe jumătate rotunde și oglinzile întocmite ca niște ferestre în zidul trainic din față se aburiseră de căldura împrăștiată de cele două cămine uriașe. Podeaua făcută din plăci de stejar era proaspăt dată cu ceară. Făcliile din candelabrele cu cîte trei brațe, împodobite cu oglinzi care sporeau lumina, fuseseră aprinse, deși abia începuse să se întunece. Afară fulguia ușor. Sănii nemțești, în chip de lebădă, zugrăvite cu negru și auriu ; sănii rusești lungi, ca niște lăzi, cu maldăre de perine și blăni ; rădvane grele, îmbrăcate în piele, trase de șase cai înhămați în falet și sănii obișnuite, de piață, acestea din urmă tocmite pe două copeici din Lubeanka pînă în Kukui de vreun străin care sta în ele, rîzînd, cu genunchii îndoiți, intrau în curte, printre mormanele de pămînt și de pietriș troienite.

Tomos și Seka, doi măscărici, unul purtînd pe umeri o mantilă spaniolească, neagră, scurtă și pe cap o pălărie de pai cu pene de cioară, iar celălalt îmbrăcat turcește, cu un turban făcut din rogojină, înalt de doi arșini, și cu o ureche de porc în frunte, primeau musafirii la scara de piatră, pe covoarele ninse. Negutătorii olandeji rîdeau cu deosebită plăcere de măscăriciul îmbrăcat cu haine spaniolești, dîndu-i bobîrnace și întrebînd de sănătatea regelui Spaniei. În vestibulul luminos, ai cărui pereți de stejar erau împodobiți cu plăci albastre de faianță, musafirii își lăsau blănile și căciulile pe mîna lacheilor îmbrăcați în livrele. În ușa sălii de danț, îi primea Lefort, care purta o jachetă albă de atlaz cusută cu fir și o perucă presurată cu pudră argintie. Oaspeții se apropiau de căminul încins, gustau din cupe vin unguresc și își aprindeau pipele.

Neputînd vorbi și înțelege ce spun ceilalți, întrucît foarte puțini dintre ei știau limbile olandeză, engleză sau germană, rușii se simțeau stingheri și veneau mai tîrziu, de-a dreptul la masă. Oaspeții își încălzeau în voie dosurile și picioarele strînse în ciorapi și vorbeau despre treburi negutătorești. Numai gazda zbura ca un fluture, de la un musafir la altul, legănîndu-și în vînt poalele jachetei, și făcea prezentările, întrebînd pe oaspeți de sănătate, de felul cum călătoriseră, dacă sînt mulțumiți de hanul la care au tras și sfătuindu-i să se ferească de hoți și de tîlhari...

— O, da, mi s-a vorbit mult de oamenii de rînd din Rusia, răspundea cîte unul. Mi s-a spus că pradă și chiar ucid călătorii bogați.

Englezul Sidney, un negustor de cherestea, înalt, osos și galben la față, spuse printre dinți :

— Păcătoasă e țara în care oamenii își cîștigă hrana prin înșelătorii. Comersanții ruși se roagă lui dumnezeu să-i ajute, ca să înșele cu cît mai multă dibăcie. Ei numesc asta dibăcie. O, cunosc bine această țară nenorocită... Aici trebuie să dormi cu arma sub căpătîi...

Negustorașul Hamilton, născut în Kukui, nepotul pairului Hamilton, care fugise pe vremuri în Moscovia, din pricina cruzimilor lui Cromwell, se apropie cuviincios de cei care vorbeau :

— Chiar atunci cînd ai nefericirea de a te fi născut aici, îți vine greu să te obișnuiești cu mojicia și necinstea rușilor. Parcă ar fi toți stăpîniți de diavol !...

Cercetînd cu privirea pe acest urmaș de emigrant, îmbrăcat fără gust, după o modă veche și care vorbea prost englezește, Sidney strîmbă gura disprețuitor, dar, din respect pentru compania sa de comerț, îi răspunse, totuși, lui Hamilton :

— N-avem de gînd să rămînem aici... Iar pentru comerțul nostru cu ridicata, necinstea rușilor are prea puțină însemnătate...

— Faceți negoț de cherestea, *sir ?*

— Da, *sir*... Am dobîndit un mare contoar de cherestea lîngă Arhanghelsk.

Auzind aceste cuvinte, olandezul Van Leiden își apropie de ei fața stacojie, cu ochi fără gene, cu o bărbuță spaniolă și cu gușă mare, care se freca de gulerul înalt, scrobit :

— O, da, spuse el, cheresteaua rusească e bună, dar vînturile blestemate din Oceanul Înghețat și pirații norvegieni sînt foarte răi. Deschise gura și izbucni într-un rîs cu hohote, înroșindu-se și mai mult, în vreme ce două lacrimi i se scurgeau din ochii pe jumătate închiși...

— N-are a face, răspunse Sidney, un trunchi pentru catarguri ne costă aici douăzeci și cinci de copeici și noi îl vindem la Newcastle cu nouă șilingi... Așa că putem risca...

Olandezul plescăi din limbă : „Nouă șilingi un trunchi !“ Venise în Rusia să cumpere fire de in, pînzeturi, catran și potasă. Trei corăbii ale lui iernau la Arhanghelsk. Treburile mergeau prost. Oaspeții țarului, marii negustori din Moscova, care aduceau marfă pentru stăpînire, știind că cele trei cora-

bii așteaptă, cereau prețuri foarte mari, iar marfa celorlalți negustori nu era bună de nimic. Englezul acesta însă, dacă nu minte, face treburi bune. Păcat. Trăgînd cu coada ochiului, să vadă dacă nu sînt ruși prin apropiere, Van Leiden spuse :

— Țarul Rusiei stăpînește trei sferturi din tot catranul din lume, cel mai bun lemn pentru catarguri și toată cînepa. Dar e tot atît de greu să pui mîna pe aceste mărfuri, ca și cum s-ar găsi în lună... O, nu, *sir*, n-o să vă pricopsiți cu contoarul dumneavoastră. Nordul e pustiu, doar dacă ați putea să puneți urșii să taie pădurea... Afară de asta, din cele trei corăbii ale dumneavoastră, *sir*, două vor fi scufundate de norvegieni sau de suedezi, iar a treia va fi nimicită de ghețari. Și izbucni iar în rîs, de data aceasta încredințat că l-a necăjit bine pe englezul cel încrezut... Da, țara asta e tot atît de bogată ca și Lumea Nouă, e mai bogată decît India, dar, atîta vreme cît e cîrmuită de boieri, noi nu vom avea parte decît de pagube și iar de pagube... Moscova nu se pricepe să tragă foloase, moscoviții fac comerț ca niște sălbatici... O, dacă ar fi niște porturi la Marea Baltică, dacă drumurile ar fi bune și dacă comersanții ar fi niște oameni cinstiți, s-ar putea încheia aici tranzacții mari...

— Da, *sir*, răspunse grav Sidney, v-am ascultat cu plăcere și vă dau dreptate... Nu știu care-i situația la dumneavoastră, dar cred că e aceeași ca și la noi, în Englitera, unde nu se mai construiesc vase mici... La toate șantierele din Englitera sînt în construcție vase de cîte patru sute și cinci sute de tone... Astăzi avem nevoie de cinci ori mai mult lemn și in... Fiecare vas cere cel puțin zece mii de iarzi de pînză pentru vele...

— O-o-o ! exclamară uimiți toți aceia care ascultau convorbirea.

— Dar pielăria, *sir*. Ați uitat cererea de piele rusească, *sir*, îl întrerupse Hamilton...

Sidney privi mînios spre necuviinciosul interlocutor. Zbîrcindu-și bărbia osoasă, se uită un timp la foc cu ochii pe jumătate închiși.

— Nu, nu uit de pielăria rusească, răspunse el, dar nu fac comerț de pielărie... Cu acest lucru se îndeletnicesc suedezii... Grație lui dumnezeu, Englitera prosperă și avem nevoie de foarte multe materiale de construcție... Englezii, cînd au vrut ceva, au avut... Și vom avea...

Sidney isprăvi, se așeză într-un fotel și, punînd talpa groasă a ghetei sale pe grătarul căminului, nu mai luă în seamă pe nimeni... Lefort, luînd de braț pe Alexașka Menșikov, se apropie repede de ei. Alexașka purta un mundir de postav albastru-închis, cu răsfrînturi roșii și cu bumbi de aramă. În picioare avea botfori cu pinteni mari de argint. Fața lui era încadrată de o perucă învoltă, ușor pudrată, iar în jaboul lui sclipea un ac cu diamante. Ochii săi voioși și senini priveau fără pic de stinghereală la oaspeți. Alexașka se înclină sprinten, ridică din umărul lui vînjos, își făcu loc lipindu-se cu spatele de cămin și luă o pipă.

— Măria sa țarul sosește îndată...

Musafirii începură să vorbească în șoaptă, iar cei mai de seamă dintre ei, ridicîndu-se în picioare, ieșiră mai în față, cu ochii ațintiți spre ușă. Neînțelegînd ce spusese Alexașka, Sidney deschise ușor gura, privind cu uimire spre acest tînăr, care își făcuse loc cu atîta ușurință între oamenii respectabili de lîngă cămin. Hamilton îi șopti : „E un favorit al țarului, un fost aghiotant, înaintat de curînd ofițer. E un om de care avem mare nevoie." Încrețindu-și pielea din jurul ochilor cu o expresie mieroasă, Sidney se adresă lui Alexașka :

— De mult îmi doresc fericirea de a vedea pe majestatea sa... Nu sînt decît un biet comersant și mulțumesc lui dumnezeu pentru acest prilej neașteptat, despre care voi povesti copiilor și nepoților mei...

Lefort traduse.

— Îl vei vedea negreșit, răspunse Alexașka rîzînd și descoperindu-și dinții albi și regulați. Dacă știi să bei și să glumești, ai să petreci strașnic cu el... Vei avea ce să povestești nepoților... Și întorcîndu-se către Lefort, adăugă : Întreabă-l ce fel de negoț face. A, de cherestea... Pesemne că a venit după tăietori de lemne... Lefort întrebă și Sidney dădu din cap, zîmbind. De ce nu ? Dacă țarul îi trimete cîteva rînduri lui Lev Kirilovici... ar putea să ceară...

Petru se ivi pe neașteptate în ușă, nins tot, într-un mundir asemănător cu al lui Alexașka Menșikov, îngust la umeri și la piept — uniforma polcului Preobrajenski. În obrajii lui rumeni avea gropițe și ținea fălcile încleștate. Dar ochii lui negri rîdeau. Își scoase tricornul, tropăi în prag cu botforii groși, mari, cu boturi drepte, cu carîmbii înalți pînă peste genunchi, și se scutură de zăpadă :

— *Guten Tag, meine Herrschaften,* rosti el cu un glas tineresc de bas. Lefort și sărise spre el, făcînd o reverență cu

o mînă întinsă, iar cu cealaltă depărtată de trup și îndoită... Mi-e o foame de lup... Hai repede la masă...

Făcînd un semn cu ochiul străinilor, care își țineau răsuflarea, adus de spate, înalt aproape cît ușa, Petru se întoarse și trecu prin vestibul în *Speisesaal* — o sofragerie... [1]

3

Oaspeții se aprinseseră la față și perucile le alunecaseră cam pe-o ureche. Scoțîndu-și lenta, Alexașka jucă un trepak, apoi începu să bea din nou. Obrazul lui era doar puțin mai pal din pricina vinului. Măscăricii, prefăcîndu-se mai beți decît mesenii, se jucau de-a capra și loveau oaspeții în cap cu bășici de bou umplute cu mazăre uscată. Vorbea toată lumea deodată. Făcliile arseseră pînă la jumătate. Curînd, urmau să vină la danț doamnele din Kukui.

Ținîndu-se bine, dar privind printre gene cu ochii injectați, Sidney îi spuse lui Petru, prin Hamilton, care tîlmăcea stînd în spatele lor.

— *Sir*, spuneți-i majestății sale următoarele : noi, englejii, credem că fericirea țării noastre depinde de înflorirea comerțului pe mări... Războiul e o necesitate costisitoare și regretabilă, pe cînd comerțul e o binecuvîntare a lui dumnezeu...

— Așa, așa, zise Petru. Larma, conversațiile și mai ales părerile acestea bizare ale străinilor despre stat, negoț, cîștig și pagubă îl înveseleau... Vorbești de fericire ! Foarte frumos ! Zi mai departe, te ascult...

— Majestatea sa regele Engliterei și onorabilii lorzi nu întăresc niciodată un *bill* [2], dacă acesta ar putea să dăuneze comerțului... De aceea, finanțele majestății sale sînt prospere... Comersantul englez e o persoană stimată în țara sa... Și noi toți sîntem gata să ne vărsăm sîngele pentru Englitera și pentru regele nostru... Să nu se supere majestatea sa, tînărul țar, dacă voi spune că în Rusia există o mulțime de legi rele, dăunătoare. O, o lege bună e un lucru mare ! Și noi avem legi aspre, dar, fiind folositoare, le respectăm...

— L-auzi al naibii, ce zice ! ? Rîzînd, Petru răsturnă o cupă înaltă cu picior subțire. Dacă ar spune asemenea vorbe

[1] Aici se termină textul romanului revăzut de autor (n. red. ruse).

[2] *Bill* — lege (în limba engleză) (n. t.).

în Kremlin... auzi, Franz, ar leșina toți cei de acolo... Da, ei, ia spune : ce găsești că e rău la noi ? Tîlmăcește, Hamilton...

— O, asta e o chestiune prea importantă și acum nu sînt treaz, răspunse Sidney. Dacă majestatea voastră mi-ar permite, aș putea mîine, find perfect stăpîn pe rațiunea mea, să-i vorbesc despre moravurile rusești și să-i arăt mijloacele prin care se poate ajunge la îmbogățirea unei țări și ce ar trebui făcut în acest scop...

Petru holbă ochii, privind într-ai lui Sidney, în care se oglindea inteligența. Se întrebă : nu cumva negustorul rîde de proștii de ruși ? Dar Lefort, aplecîndu-se repede spre umărul lui, îi șopti :

— Ar fi interesant să ascultăm această filozofie asupra îmbogățirii unei țări.

— Bine, răspunse Petru. Dar să-mi spună : ce găsește că-i rău la noi ?

— Bucuros, răspunse Sidney și căută să-și scuture toropeala. În drum spre amabilul nostru amfitrion, am trecut printr-o piață în care se înălța o spînzurătoare... În jurul ei locul era curățat de zăpadă și păzea un soldat...

— Dincolo de porțile Pokrovskie, șopti Alexașka, apropiindu-și scaunul.

— Așa... Deodată, am văzut deasupra pămîntului un cap de femeie, clipind din ochi. M-am speriat și am întrebat pe însoțitorul meu : „De ce clipește capul acesta ?"... El mi-a spus : „E încă viu... Asta-i un fel de execuție rusească. Femeile care își omoară bărbații sînt îngropate în pămînt, iar peste cîteva zile, după ce mor, sînt spînzurate cu picioarele în sus..."

Alexașka zîmbi : „Hm !" Petru se uită la el, apoi la Lefort, care surîdea blînd :

— Și ce-i cu asta ? A ucis... E o pedeapsă moștenită din vremuri străvechi... Crezi că asemenea femei ar trebui iertate ?

— Sire, răspunse Sidney, ia întrebați-o pe nenorocita aceea : ce a împins-o la fapta ei grozavă ? Sînt sigur că răspunsul ei va înduioșa virtuoasa voastră inimă... (Petru zîmbi.) Am căutat și eu să ascult și să observ cîte ceva în Rusia... O, privirea străinului e ageră... Viața femeilor ruse din tereme[1] seamănă cu a dobitoacelor... (Își trecu batista peste fruntea asudată, dîndu-și seama că vorbește prea mult, dar înfumurarea și beția îi dezlegaseră limba.) Ce pildă poate fi

[1] *Terem* — catul de sus al caselor boierești, rezervat femeilor (n. t.).

pentru un viitor cetăţean care-şi vede mama îngropată în pămînt şi pe urmă spînzurată fără ruşine de picioare ? ! William Shakespeare, unul din scriitorii noştri, a descris înduioşător, într-o minunată piesă, cum fiul unui bogat comersant italian şi-a curmat zilele din dragoste pentru o femeie... Ruşii îşi bat crunt femeile cu biciul şi cu bîta şi această bătaie e încurajată prin lege... La Londra, cînd mă întorc acasă, soţia mea, vrednică de respect, mă întîmpină cu un surîs duios, iar copiii mi se aruncă fără teamă de gît. În casa mea găsesc armonie şi obiceiuri sănătoase... Soţiei mele, cu care mă port frumos, nu i-ar da niciodată prin gînd să mă omoare.

Emoţionat, englezul tăcu şi lăsă capul în jos. Petru îl luă de umăr :

— Hamilton, spune-i... (Şi strigă tare, ruseşte, la urechea lui Sidney.) Le vedem noi singuri pe toate... Nu ne lăudăm că totul e bine la noi. I-am şi spus mamei că vreau să trimet în străinătate vreo cincizeci de stolnici, dintre cei mai isteţi, ca să înveţe de la voi... Trebuie s-o luăm de la az-buche... Şi dumneata ne scoţi ochii că sîntem sălbatici, cerşetori, proşti şi fiare... Ştiu, drace ! Dar ai puţină răbdare...

Se ridică şi răsturnă un scaun :

— Alexaşka, spune să tragă sania.

— Unde mergem, *Min Herz ?*

— Spre porţile Pokrovskie...

4

Capul ridică încet pleoapele... Nu vine moartea, nu vine... Frigul din pămînt i-a încătuşat trupul... Nu poate să încălzească pămîntul... n-ai cum să te mişti în groapă... Au îngropat-o pînă la urechi... (Fulgi uşori îi cad pe faţă.) De mi s-ar împăienjeni odată ochii, atunci nu mi-ar mai fi atîta milă de mine... Ce fiare sînt oamenii, vai, ce fiare !...

...A fost odată o fată, care creştea ca o floare pe cîmp. „...Daşa, Daşenka, îi spunea mama... Pentru ce m-ai făcut ?... Pentru ca oamenii să mă îngroape de vie... N-am nici o vină... Mă vezi, mă vezi ?..."

...Capul deschide gura şi strigă cu limba uscată : „Mamă, măicuţă, mor..." Lacrimile îi curg şiroaie. Fulgi de zăpadă i se aştern pe gene.

Inelul frînghiei scîrţîie în furci, la spate, pe întinderea pustie... Nu-ţi găseşti pacea nici după moarte : atîrni de fu-

nie... Mă doare, mă doare, mă strivește pămîntul... Bulgării de pămînt îmi intră în carne... Vai, ce chin, ce chin! (Capul deschide gura și cade pe ceafă.) „...Doamne, apără-mă... Măicuțo, spune-i, măicuțo... Nu sînt vinovată... L-am ucis în neștire... Și cîinele mușcă... Și calul..." Nu mai are putere să strige. Durerea o înnebunește. Ochii i se măresc și se tulbură. Capul cade pe o parte...

...Iar fulguiește... Moartea nu vine de loc... Aproape trei zile... Frînghia scîrție în vînt... „Vaca nu-i mulsă de trei zile... Ce or fi luminile alea roșii?... Vai, mi-e frică... Niște făclii... O sanie... Oameni... Vin încoace... Alte chinuri?" Vrea să dea din picioare, dar bulgării de pămînt i le strîng atît de tare, încît nu poate să miște un deget...

— Unde e? Nu-l văd, spuse Petru cu glas tare. Nu l-or fi mîncat cîinii?

— Caraulă! Dormi? Ostaș! strigară niște oameni lîngă sanie...

— Aiceeaaa! răspunse un glas tărăgănat. Caraula fugea prin ninsoare, împleticindu-se în poalele cojocului... Din mers se prăvăli, ca un urs, în genunchi, la picioarele lui Petru și rămase așa...

— E îngropată aici o femeie?

— Aici, măria ta...

— Mai trăiește?

— Trăiește, măria ta...

— Pentru ce au căznit-o?

— Și-a omorît bărbatul cu cuțitul.

— Unde e?...

Omul fugi, se lăsă pe vine și îndepărtă slugarnic cu pulpana cojocului zăpada de pe fața femeii, de pe părul ei înghețat.

— Mai trăiește, măria ta, clipește din ochi...

Petru, Sidney, Alexașka și încă vreo cinci dintre musafirii lui Lefort se apropiară de cap. Doi muschetari cu chivăre de fier, lucitoare, țineau masalalele sus. Un chip teșit, alb ca varul, îi privea din zăpadă cu niște ochi mari, pierduți în fundul capului.

— Pentru ce ți-ai ucis bărbatul? întrebă Petru.

Femeia tăcea. Caraula îi atinse obrazul cu pîslarul:

— Proasto, te întreabă măria sa țarul.

— Te bătea, te chinuia? (Petru se aplecă spre ea.) Cum o cheamă? Daria... Spune-mi, Daria, ce s-a întîmplat?...

Femeia tăcea. Caraula se grăbi să se lase pe vine și să-i spună la ureche:

— Pocăiește-te, că poate te iartă... Mă bagi pe mine în bucluc, femeie...

Capul deschise o gură neagră și șuieră cu ură, cu glas răgușit și înfundat :

— L-am omorît... l-aș mai omorî o dată, blestematul...

Închise ochii. Tăceau toți. Rășina cădea din masalale, sfîrîind. Sidney spuse ceva repede, dar nu găsi un tîlmaci lîngă el. Caraula mai atinse o dată capul cu piciorul. Capul se clătină ca și cum ar fi fost mort. Petru tuși rece și porni spre sanie... Îi spuse încet lui Alexașka :

— Poruncește să fie împușcată...

5

Tăcut și rebegit de frig, Petru se întoarse în casa viu luminată a lui Lefort. În galeriile sălii de danț, cînta muzica. Rochii în toate culorile, chipuri, făclii sclipeau în oglinzi. Prin valul de căldură, care stăruia în sală, Petru zări numaidecît părul bălai al Anei Mons. Fata stătea lîngă un perete, cu fața îngîndurată, cu umerii goi lăsați în jos.

În clipa aceea, muzica cîntînd un danț lent, întinse spre el din galerie fligoarnele de alamă, vorbindu-i despre Anchen, despre rochia ei trandafirie și vaporoasă, despre mîinile ei nevinovate, care se odihneau pe genunchi... De ce inima lui Petru era sfîșiată de atîta tristețe ? Parcă el însuși era îngropat și își chema, prin ninsoare, dragostea, din depărtări de neajuns...

Ana tresări și-l văzu în ușă înaintea tuturor. Se ridică și porni pășind ușor pe podelele ceruite... Muzica vorbea acum despre Germania cea frumoasă, unde, în fața unor ferestruici curate creștea un migdal trandafiriu, unde un tată și o mamă bună se uitau la Hans și la Gretel, care stăteau sub migdal, ceea ce însemna iubirea pe vecie, iar cînd soarele lor va pogorî dincolo de albastrul nopții, vor ofta împăcați și vor intra în veșnicie... Vai, neajunse depărtări !...

Petru o cuprinse pe Anchen, caldă sub mătasea trandafirie, și dănțui în tăcere, atît de mult, încît muzicanții începură să iasă din tact...

Îi șopti :

— Ana !

Ea îl privi în ochi, cu încredere, senin, curat :

— Peter, ești necăjit astăzi ?

— Anușka, mă iubești ?

Ana nu făcu decît să-şi plece capul. Avea o panglică de urşinic aninată de gît... Toate doamnele, atît acelea care dănţuiau, cît şi cele care priveau, înţeleseră întrebarea lui Petru şi răspunsul Anei Mons. După ce ocoli sala, Petru murmură :

— Tu eşti fericirea mea...

6

Patriarhul intră sprijinit de preoţi. Blagoslovind pe ţarina mamă, pe fratele ei şi pe boieri, le apăsa aspru pe buze mîna lui osoasă de schimnic. Ţarul Petru nu venise încă. Ioakim se aşeză pe un jeţ tare, cu spătar înalt, şi se aplecă adînc înainte. Camilafca îi acoperea faţa. Razele soarelui năvăleau prin firidele ferestrelor sub bolţile pestriţe ale palatei Granovitaia. Toată lumea tăcea, cu mîinile împreunate şi cu privirile în jos. Pacea nu era tulburată decît de umbra înaripată a unui hulub, care se lăsă afară, lîngă unul din geamurile spulberate de omăt. Soba albastră, smălţuită, dogorea ; adiau miresme de tămîie şi de ceară. Cel mai însemnat lucru era să se stea aşa, într-o tăcere adîncă, cinstindu-se datina şi rînduiala. Valurile omeneşti, deşertăciunile deşertăciunilor, n-aveau decît să se spargă de această stîncă neclintită. Era vremea să se pună odată capăt ispitelor şi înnoirilor. Acesta-i reazemul Rusiei. Săraci să fie, dar să-şi păstreze chipul lor cel adevărat... Încolo, va avea grijă dumnezeu...

Cei de faţă tăceau, aşteptînd sosirea ţarului. Natalia Kirilovna aţipi. În lunile din urmă, se îngrăşase şi o ducea cam prost cu sănătatea. Streşniov gîfîi şi ridică încet mătăniile care căzuseră de pe genunchii ţarinei pe covor. Pe vremea Sofiei, în sală se găsea un ornic în chip de turn. Acum, se poruncise să fie scos afară, pentru că bătaia lui îi supăra pe boieri. Şi-apoi, scria la carte : „Nimeni nu-şi cunoaşte ceasul..." A socoti vremea înseamnă că te amăgeşti pe tine însuţi. Las-o să zboare mai încet deasupra Rusiei...

Nişte uşi se trîntiră afară, şi glasuri răsunătoare, clinchetind în ger, tulburară lîncezeala din sală. Ţarina îşi stăpîni un căscat şi îşi făcu semnul crucii în dreptul gurii. Străjerul, un flăcăiandru sfios, vesti smerit sosirea ţarului. Boierii îşi scoaseră, tacticoşi, gugiumanele de samuri. Natalia Kirilovna privi spre uşă încruntată, dar, din fericire, Petru se ivi îmbrăcat ruseşte, îşi stăpînise rîsul încă dincolo de uşă şi intră cu multă măreţie... „Are picioare ca de cocor, dragu' de el, îi vine greu

să meargă încet", se gîndi ţarina, şi faţa i se lumină într-un zîmbet de bun venit. Petru se duse spre patriarh, ceru să-l binecuvînteze şi întrebă de sănătatea fratelui său cel bolnav...

Avea mare nevoie de bani. De aceea, venise supus, în urma unei scrisori a maică-si, să-l asculte pe Ioakim. Se urcă pe tron şi se cufundă, ca în nişte pilote, în liniştea somnoroasă a sălii. Îşi sprijini coatele de braţele jilţului şi îşi acoperi gura cu palma, pentru împrejurarea că i-ar veni să caşte.

Ioakim scoase un terfelog de sub rantia neagră. Mîna îi tremura de bătrîneţe. Întoarse încet o filă, ridică ochii, îşi lipi degetele de crucea cu opt colţuri de pe camilafcă, se închină şi începu să citească molcom, cu glas învăluitor, parcă i s-ar fi strepezit dinţii :

— „...Să nu vă făliţi că, potolind răzvrătirea, aţi împăciuit oamenii şi siliştile... Sufletul mi-e îndurerat, pentru că nu văd înfrăţire-n cuget şi propăşire în norod. Stoliţa noastră ! Călugări şi maici fără de schit, preoţi, diaconi, precum şi fel de fel de oameni trîndavi... şi mulţi sînt din aceştia — oblojiţi la mîini şi la picioare, iar alţii şi la ochi, într-un chip necuviincios, scîrbavnic, rătăcesc vicleni şi făţarnici pe uliţe şi cer de pomană... Asta este o grădină în floare ? ! Mai văd prin case beţii, amăgiri, solomonării şi curvăsărie, cum nu s-a mai pomenit. Bărbatul îşi stropşeşte nevasta şi o zvîrle afară în pielea goală ; nevasta îşi ucide bărbatul ; copiii, zmintiţi, cresc ca nişte bălării... Asta este o grădină în floare ? !... Mai văd că boiernaşul, şi meşteşugarul, şi ţăranul înşfacă măciuca, îşi dau foc la case şi iau calea codrului, ca să-şi săreze inima încrîncenată. Ţărane, un' ţi-e plugul ? Neguţătorule, un' ţi-e cumpăna ? Boiernaşule, un' ţi-e obrazul ?"

Aşa cetea patriarhul despre năprazna care se abătuse asupra tuturor. Lui Petru îi pieri căscatul. Îndurerată, Natalia Kirilovna arunca priviri repezi cînd feciorului ei, cînd boierilor. Dar aceştia tăceau, după obiceiul lor, cu bărbile întinse înainte. Toată lumea ştia că treburile ţării stau prost de tot. Dar cum s-o ajute ? Trebuia să înduri... Ioakim urmă :

— Am hotărît cu biata noastră minte să arătăm adevărul măriilor voastre... atîta vreme cît necredinţa şi spurcatele eresuri papistaşe, litereşti, calvineşti, şi jidoveşti sînt îngăduite în ţară, în ea nu poate să fie nici rînduială, nici belşug... Suferim din pricina păcatelor noastre... Am fost cel de-al treilea Rîm şi am ajuns a doua Sodomă şi Gomoră... Măriile voastre, nu trebuie să mai îngăduim ca oamenii de alte credinţe să-şi zidească lăcaşuri de rugăciuni, iar cele zidite, să fie dărîmate...

Trebuie oprit ca ereticii cei blestemați să fie mai-mari peste polcuri... Ce reazem pot fi aceștia pentru pravoslavnica noastră oștire ? Îl mînie doar pe dumnezeu... Lupi puși mai-mari peste miei ! Pravoslavnicii să nu mai lege prieteșug cu ereticii... Să nu se mai împămînteneascā nāravuri străine și să nu se mai schimbe postul... După ce ne-om mai înfiripa oleacă și-om mai ridica duhul pravoslavnic, să-i alungăm pe venetici din Rusia, iar așezarea nemțească, această gheenă și lăcaș de pierzanie, s-o pîrjolim !..."

Patriarhul cetea cu ochii învăpăiați. Fața îi tresărea, barba îngustă și mîinile învinețite îi tremurau. Boierii își plecară privirile : prea aspru începuse Ioakim. Nu era bine să aduci lucrurile astfel într-o atare treabă...

Ochii lui Romodanovski se bulbucaseră ca ai unui rac. Natalia Kirilovna nu înțelesese nimic și dădea din cap, zîmbind, chiar după ce patriarhul își isprăvise cetania. Petru se rezemă de spătarul jilțului și își răsfrînse buzele, ca un copil mic. Patriarhul ascunse terfelogul în sîn și, după ce își trecu degetele peste ochi, grăi :

— Să purcedem la această dezlegare mare de la un lucru mic... Sub Sofia Alexeevna, a fost prins în Kukui și închis la cererea mea un eretic păcătos. Quirin Kuhlmann. La cercetare, a mărturisit : „Aflîndu-mă la Amsterdam, mi s-a arătat o vedenie în odăjdii albe care mi-a poruncit să mă duc la Moscova, căci lumea de acolo piere în întunericul necredinței..." (Ioakim tăcu o vreme tulburat.) La cercetare, a mărturisit : „Sînteți orbi ? Nu vedeți nimbul din jurul capului meu ? Nu auziți prin gura mea glasul duhului sfînt ?..." Și a cetit din învățătura vicleană a lui Iakob Böhme și Christophor Barthut [1]... Dar știuse să ademenească la Moscova o fată, pe Maria Selifontova, pe care o îmbrăcase, de frică, în haine bărbătești și o ținea închisă într-o chilie... Se îmbătau amîndoi de dimineață pînă seara și cîntau din scripcă și din talgere ; el scotea capul pe fereastră și striga ca un zmintit că duhul sfînt a pogorît asupra lui... Făcea proorociri în fața acelora care veneau la el și le cerea să-l pupe sub pîntec... Doamne, cum poți avea liniște măcar o singură clipă, cînd știi că aici satana își face mendrele ? !... Rog pe măriile voastre să hotărîți, printr-un ucaz, arderea de viu a lui Quirin Kuhlmann, împreună cu bucoavnele lui...

Toată lumea întoarse capul spre Petru, și acesta își dădu seama că soarta lui Quirin Kuhlmann e pecetluită... Ceti acest

[1] Autori de lucrări mistice (n. a.).

lucru chiar și în ochii senini ai maică-si. Numai Romodanovski mustăcea a neîncuviințare. Petru se îndreptă de spate și își apropie mîna de gură ca să-și roadă unghiile. Pentru întîia oară i se cerea să ia o hotărîre de stat. Îi era frică, dar mînia rece îi și învăluise inima. Își aduse aminte de vorbele schimbate de curînd la Lefort, de chipurile agere și pline de vrednicie ale străinilor... Un dispreț cuviincios... „Rusia a fost prea multă vreme o țară asiatică, spusese Sidney după petrecere, a doua zi dimineață, vouă vă e frică de europeni, dar cei mai primejdioși dușmani ai voștri sînteți voi înșivă..." Își aduse aminte cît se simțise de rușinat ascultîndu-l... (Poruncise ca lui Sidney să i se dea o blană de samuri, și-i spusese să nu mai vină la Lefort, să plece la Arhanghelsk.) Ce ar spune englezul, dacă ar auzi vorbele rostite aici? Să dărîme bisericile luterane și catolice din așezarea nemțească! Își aduse aminte cum vara trecută asculta în cămară la el dangătul clopotului de la biserica luterană... Dangătul acela, care răsuna atît de dimineață, vădea cinste și rînduială, aducea mirosul caselor curate din Kukui, amintea de horbota perdelei de la fereastra Anei Mons... „Ai vrea să fie arsă și ea, stîrv viu, corb negru! Ai lăsa din Kukui doar mormane de cenușă!", cugeta Petru, aruncînd priviri nimicitoare spre patriarh... Dar încăpățînarea și șiretenia — nu va fi fost aceasta urmarea povețelor lui Lefort? — covîrșiră mînia. „Bine, dregătorilor bărboși!" Căci nu i-ar fi fost greu să strige la ei. S-ar fi prăvălit cu mutrele în covor, mama ar fi izbucnit în plîns, patriarhul și-ar fi băgat nasul în genunchi, dar ar fi făcut totuși după capul lor. Și nu i-ar fi dat nici bani...

— Înalt prea sfințite, rosti Petru cu o cuvioasă îndîrjire (Natalia Kirilovna ridică, mirată, sprîncenele), e dureros că între noi nu există înțelegere... Noi nu ne amestecăm în treburile duhovnicești ale prea sfinției tale, dar prea sfinția ta te amesteci în treburile noastre ostășești... Avem, poate, năzuințe mari. Prea sfinția ta le cunoști? Vrem să cucerim mări... Credem că fericirea țării noastre atîrnă de negoțul pe mare. Aceasta este o binecuvîntare a lui dumnezeu... Nu pot să mă lipsesc de străini în oștire... Dar dacă te atingi de bisericile lor, fug cu toții... Se poate așa ceva?... (Petru se uită, pe rînd, la boieri.) Îmi zdrobiți aripile?

Boierii se mirară de atîta dîrzenie din partea lui Petru. „Ia uite la el!", spuneau privirile pe care le schimbau între ei... „Ce iute e!..." Romodanovski dădu din cap: „Așa-i, are

dreptate !" Patriarhul întinse nasul său uscat spre ţar şi strigă cu o nespusă pornire :

— Măria ta, nu-mi lua pe Quirin Kuhlmann, ereticul diavolului...

Petru se încruntă. Îşi dădu seama că în această privinţă va trebui să se arate îngăduitor faţă de boieri... Natalia Kirilovna îngînă : „Măria ta", şi îşi împreună, rugătoare, mîinile... Ţarul trase cu coada ochiului la Romodanovski : acesta dădu braţele în lături a neputinţă.

— Kuhlmann nu ne priveşte, rosti Petru, poţi să ţi-l iei... (Patriarhul se aşeză închizînd, istovit, ochii.) Şi acum boieri, îmi trebuie 8000 de ruble pentru nevoi ostăşeşti şi pentru corăbii...

Ieşind de la palat, Petru luă în sania sa pe Feodor Iurievici Romodanovski şi se duse să prînzească la el, în Lubeanka.

7

O femeie, pre nume Vorobiha, fu adusă din satul Mîtişci la palatul din Kremlin, pentru tînăra ţarină. Evdokia se bucură atît de mult, încît porunci ca femeia să vină de-a dreptul în iatac. Acesta se afla sus, într-o odăiţă de bîrne şi avea două ferestre mici, astupate din pricina soarelui. O moaşă moţăia, toată vremea, în cojoc şi pîslari, pe laviţa de lîngă sobă. Evdokia trebuia să nască dintr-o clipă într-alta şi, de cîteva zile, nu se mai scula de pe pilotele ei umplute cu puf de lebădă. Ar fi vrut, fireşte, să poată ieşi din cămăruţa ei îmbîcsită, să facă o plimbare cu sania prin Moscova troienită, să vadă drumurile acelea sure, amurgul şi sălciile plîngătoare argintii, care se agăţau prin ulicioare, de arcul troicei. Dar ţarina mamă şi toate celelalte femei din jurul ei o opreau cu cea mai mare străşnicie. Să stea lungită, nemişcată, să-şi păzească pîntecul ; purta doar carnea ţarului... Nu i se îngăduia să asculte decît poveşti cu sfîrşit evlavios... N-avea voie nici măcar să plîngă : făcea rău pruncului...

Vorobiha intră smerită, dar vioaie. Era o femeie curată, încălţată cu opinci noi şi purta, sub fusta de pînză groasă, o legătură de salvie, pentru miroznă... Avea buze moi, privirea de şoarece, faţa bătrîioară, dar rumenă, şi gura curat meliţă... Privi totul din prag cu ochii ei ageri, văzu totul, şi se lăsă

în genunchi la picioarele crivatului. Tînăra ţarină îi arătă cinstire, întinzîndu-i mîna asudată :

— Stai jos, Vorobiha, şi spune-mi ceva, să-mi treacă de urît...

Vorobiha îşi şterse gura curată şi începu o poveste despre un moş şi o babă, despre nişte fete de popă şi despre un ţap cu coarne de aur...

— Stai, Vorobiha, spuse Evdokia, ridicîndu-se puţin în crivat, să vadă dacă moaşa doarme. Mai bine ghiceşte-mi...

— Nu mă pricep, soarele meu drag...

— Minţi, Vorobiha... N-am să spun la nimeni... Dă-mi în bobi...

— Vai, pentru bobii ăştia, în ziua de azi îţi crîmpoţeşte pielea cu biciul... Să-ţi ghicesc, poate, în făină de ovăz ? Aş putea s-o stropesc cu nişte aghiasmă...

— Cînd o să înceapă ? Mai am mult ? Mi-e frică... Noaptea, inima îmi amorţeşte, se opreşte... Tresar mereu : mai trăieşte copilul ? O, doamne !

— Dă din picioare ? În ce parte ?

— Bate cu piciorul în partea asta... Se întoarce, parcă se freacă uşor cu genunchii şi cu coatele...

— De la dreapta la stînga şi în sus sau de la stînga la dreapta ?

— Şi aşa şi aşa... E jucăuş...

— Flăcău...

— Adevărat ?...

Înduioşată, închizînd pe jumătate ochii ei ca de şoarece, Vorobiha şopti :

— Ce vrei să-ţi mai ghicesc ? Văd, frumoaso, că ai ceva pe limbă... Spune-mi la ureche, măria ta...

Evdokia se întoarse cu faţa la perete. Chipul ei pătat pe frunte şi la tîmple, cu buzele umflate, se îmbujoră...

— Mi se pare că m-am sluţit...

— Nu se găseşte pe lume alta mai frumoasă ca măria ta...

— Ia lasă... Evdokia întoarse capul. Ochii ei căprui erau plini de lacrimi. I-e milă de mine ? Mă iubeşte ? Spune-mi... Du-te după făină de ovăz...

Vorobiha avea în straiţă toate cele trebuincioase : un blidulet de pămînt, o sticluţă cu apă şi o pulbere negricioasă... (Şopti : „Sămînţă de fereguţă, culeasă în noaptea de Ivan-Kupala" [1].) Mestecă pulberea, puse blidul pe scăunelul de

[1] *Ivan-Kupala* — sărbătoare religioasă a naşterii sf. Ion Botezătorul. Se prăznuieşte la 24 iunie (n. t.)

lîngă crivat și, bolborosind nedeslușit, luă inelul de logodnă al Evdokiei, îl puse pe blid și-i spuse să se uite la el :

— Gîndește-te la ce te doare ; poți să vorbești și cu glas tare... Ce te supără ?

— De cînd s-a întors de la lavră, s-a schimbat, spuse Evdokia, abia mișcîndu-și buzele. Nu ascultă ce-i spun, ca și cum aș fi cea din urmă neroadă... „Mai bine ai ceti ceva din istorie... Învață olandeza, germana..." Am încercat, dar nu înțeleg nimic... Cred că o femeie poate fi iubită și fără să știe carte...

— De mult nu vă mai culcați împreună ?

— De vreo trei luni... Ne-a oprit Natalia Kirilovna. I-e frică să nu pățească ceva copilul...

— Uită-te la inel, îngerașule. Vezi ceva tulbure ?

— Parcă ar fi un chip omenesc...

— Mai uită-te... E chip de femeie ?

— Parcă ar fi de... femeie...

— Ea e. Atotștiutoare, Vorobiha își încleștă fălcile și o privi parcă dintr-o gaură de șoarece... Răsuflînd greu, Evdokia se ridică puțin și mîna îi lunecă de pe pîntecul mare, sub sîn, unde-i bătea inima, ca o pasăre în colivie...

— Știi ceva ? Ce-mi ascunzi ? Cine e ?

— Cine să fie ? O șărpoaică parșivă, o nemțoaică... Toată Moscova vorbește în șoaptă de ea, dar le e frică oamenilor să-ți spună ceva măriei tale... Îi dă, în mahalaua nemțească, licoare pentru dragoste... Nu te mai necăji, frumoaso, nu trebuie să te superi... O să te ajutăm... Ia acul... (Vorobiha scoase din scufie un ac și i-l întinse, șoptind ceva.) Ia-l în mînă și nu te teme de nimic... Spune după mine : „Pleacă de aici, Ana, șărpoaică hainä și scîrbavnică, vrăjitoare și solomonară, îmbolnăvitoare și uscătoare, pleacă și nu mai privi înapoi, du-te dincolo de muntele Fafer, unde soarele nu răsare, și luna nu luminează, și roua nu se așterne ; intră în pămînt, la trei stînjeni în adînc, și stai acolo, Ana, șărpoaică hainä și scîrbavnică, pînă la sfîrșitul veacurilor, amin..." Înțeapă, înțeapă cu acul drept în inel, înțeap-o în față...

Evdochia împunse cu acul pînă ce acesta se rupse de marginea blidului. Apoi se dădu înapoi, își acoperi ochii cu cotul și buzele-i umflate tremurară a plîns...

În aceeași seară, doicile și dădacele, moașele și slujnicile din palat forfoteau făcînd să scîrțîie ușile și dușumelele : „A venit țarul..." Vorobiha arse în flacăra lumînării un bob de

tămîie, ca să înmiresmeze aerul, și apoi pieri... Petru alergă pe scară, sărind cîte trei trepte deodată. Cînd se aplecă spre crivatul soției sale, răspîndi împrejur o adiere de ger și de vin.

— Bună seara, Dunia... Încă nu te-ai ușurat? Credeam că ești gata...

Zîmbi vesel, dar privirea ochilor lui rotunzi era parcă a unui străin... Evdokiei îi înghețâ sîngele. Răspunse răspicat:

— Aș fi vrut să-ți fac pe plac... Văd că te-ai plictisit de atîta așteptare... Iartă-mă...

Petru se strîmbă, căutînd să înțeleagă de ce e arțăgoasă. Sprijinindu-se de un jeț, se așeză, zgîriind cu pintenul covorașul din fața crivatului...

— Am mîncat la Romodanovski... Mi s-a spus că pare să înceapă... Am crezut că a și început...

— Dacă mor din facere, afli repede... Se găsește cine să-ți spună...

— Din asta nu se moare... Fi pe pace...

Evdokia își adună puterile, aruncă la o parte plapoma și cearșafurile și își dezveli pîntecul:

— Uite-l. Îl vezi? Eu am să mă chinuiesc și am să mă tîngui, nu tu... Nu se moare din asta! Ai să vezi pe urmă... Rîzi, petrece, bea... Du-te mereu în mahalaua aceea blestemată... (Petru deschise gura și holbă ochii la ea.) Mi-e rușine de oameni... Toată lumea știe...

— Ce știe lumea?

Petru trase picioarele sub jeț. Se supărase și semăna cu un motan. Acum, Evdokiei îi era totuna... Strigă:

— Știe de eretica ta, de nemțoaică! De fata crîșmarului! Cu ce te-a vrăjit?

Petru se înroși. Îl trecură toate nădușelile. Dădu jețul la o parte. Era atît de fioros, încît, fără să vrea, Evdokia își acoperi fața cu mîinile. El rămăsese în picioare, holbînd spre nevastă-sa niște ochi de anticrist...

— Ești o proastă! atît spuse. Evdokia dădu din mîini, apoi își cuprinse capul și se cutremură de un hohot de plîns înfundat... Pruncul se întoarse mînios în pîntecele ei. O durere sfîșietoare, crîncenă, cumplită îi încleștă năpraznic mijlocul...

Auzind răcnetul gros de fiară, doicile și dădacele, moașele și slujnicele din palat alergară la tînăra țarină. Aceasta privea cu ochi înnebuniți și zbiera cu gura schimonosită... Femeile

își găsiră de lucru dînd jos icoanele de pe pereți și aprinzînd candelele. Petru plecă. După ce trecură cele dintîi dureri, Vorobiha și una din moașe o duseră de braț în odaia de baie, bine încălzită, ca să nască.

8

O stăncuță cu ochi alburii, speriindu-se cine știe de ce, țîșni de sub o claie de fîn și se lăsă într-un copac din care se cernu chiciură. Țiganu cel chior înălță capul : dincolo de crengile ninse, se revărsau zorii viorii de iarnă. Din hornuri se ridicau alene suluri de fum : gospodinele începuseră să facă focul în vetre. Peste tot se auzea scîrțîit de pîslari, oameni tușind, porți trîntite, bocănit de topor. Printre mestecenii argintii se zăreau limpede coperișurile povîrnite și toată mahalaua de dincolo de gîrlă : casele trainice ale streliților, hambarele înalte ale negutătorilor din bazar, căsuțele pielarilor, ciorăparilor și vînzătorilor de cvas din tîrg... din toate se înălțau fumuri trandafirii...

Stăncuța cea neastîmpărată sărea din creangă în creangă, aruncînd chiciura în ochii Țiganului, care o amenință, oțărît, cu mănușa lui de piele. Scoase din fîntînă ciutura poleită cu o cămașă de gheață și turnă apa cu iz stătut în troacă. În acea zi de duminică, într-o dimineață atît de frumoasă, mînia amară îi podidea inima. „Ce soartă blestemată m-a zvîrlit în robia asta... Parcă aș fi o vită... Nu mi-aș fi îngrijit gospodăria mai rău decît voi..." Toarta ciuturii zăngănea, cumpăna scîrțîia, roata hîrbuită, legată de buturuga cumpenei, se bălăbănea.

Stăpînul Țiganului, strelitul Ovsei Rjov, încins cu o curea roșie peste sarică, ieși pe scară. Tuși, își îndesă căciula pe cap, își puse mănușile cu cîte un singur deget și zăngăni cheile pe care le avea în mînă :

— Ai umplut-o ?

Singurul ochi al Țiganului scînteie. Opincile lui alunecau pe gheața de lîngă ghizduri. Ovsei se duse să deschidă grajdul : un gospodar bun trebuie să-și adape singur vitele. Zvîrli din drum cu piciorul, încălțat într-un pîslar alb cu picățele roșii, o prăjină care nu era pusă la locul ei :

— Ar trebui să-ți croiesc cîteva cu prăjina asta, slugoiule ! Iar ai împrăștiat toate lucrurile prin curte...

Deschise ușa, o propti într-un țăruș, scoase de coamă doi cai voinici, îi mîngîie și le fluieră ademenitor. Caii beau apa

rece, ridicînd capetele și uitîndu-se la lumina zorilor. Apa curgea șiroaie de pe buzele lor calde. Unul din ei nechează, scuturîndu-se. ...„Ho, ho !" rosti Ovsei, domolindu-l. Scoase afară cîteva vaci și un vițel sur, după care ieșiră în fugă oile, înghesuindu-se și tropăind. Țiganul se trudea, scoțînd mereu apă. Își udase nădragii. Ovsei îi spuse :

— Văd în tine puțină omenie și multă cîinoșie... Nu știi să te porți frumos cu vitele, doar le sfredelești cu ochiul... Nu știu ce fel de om ăi mai fi și tu...

— Fac și eu ce pot...

Ovsei zîmbi cu mînie. De !... Porunci Țiganului să mai dea nutreț la cai și la vite și să le pună așternut curat în fața lui. Țiganu se duse de vreo zece ori departe în fundul curții, spre niște stoguri înzăpezite, unde vrăbiile zburdalnice răscoleau pleava. Tăie și aduse lemne. Soarele auri creștetele ninse ale mestecenilor, în văzduhul albastru al dimineții. Se auzea dangăt de clopote. Ovsei se închină cu evlavie. O fetiță cu fața rotundă și cu niște ochi albaștri de stăncuță ieși pe scară :

— Tăicuțule, vino repede la masă...

Ovsei tropăi, scuturîndu-și pîslarii de omăt, și intră pe ușa scundă, pe care o trînti cu grijă de gospodar. Văzînd că nu-l cheamă nimeni la masă. Țiganu mai așteptă o vreme, își suflă nasul, și-l șterse cu poala zăbunului zdrențuit și intră nepoftit în bordeiul cald și cam întunecos, unde mîncau stăpînii. Se așeză pe o laiță, lîngă ușă. Mirosea a ciorbă cu carne. Ovsei și Konstantin, fratele acestuia, strelit și el, mîncau tacticos dintr-un blid de lemn bucatele aduse de o bătrînă înaltă și aspră, cu ochi sticloși, ca de moartă...

Cei doi frați făceau negustorie într-una din dughenile de lemn, aveau o baie în Balciuga, o moară de vînt, și mai luau în arendă douăsprezece deseatine de pămînt de arat și pășune de la cneazul Odoevski. Înainte se zbăteau ei cu toate (nu fuseseră la războiul din Krîm), dar acum, nu mai aveau pace din pricina țarului Petru : în fiecare zi, ba îi punea de caraulă, ba îi silea să vină la muștru. Streliții nu mai aveau voie să stea la dugheană sau la baie. Iar în slugi nu te puteai încrede. Trebuia să muncească nevestele sau surorile lor, muierile. Cu partea bărbătească își făcea mendrele țarul.

— Nu știu cum o să strîngem bucatele la vară, zise Ovsei. Își apăsă pe piept o pîine, sgîriindu-și cu ea cămașa de pînză groasă și tăie cîte o felie pentru el și pentru frățîne-su. Of-

tară amîndoi, mușcară din pîine, apoi, învîrtind carnea în linguri, începură să înfulece iar.

— Acuma o să fie greu cu argații, spuse Konstantin. A ieșit un ucaz nou... Trebuie dați în vileag, negreșit, toți aceia care stau prin mahalale, prin hanuri, băi sau maghernițe de cărămidă și n-are cine să răspundă pentru ei...

— Bine, bine, dar dacă omul muncește ?

— Trebuie să răspunzi pentru el, ca pentru un tîlhar... Iacă, Țiganu are vreo chezășie ? Știi cine e ?

— Dracu' știe. Tace...

— N-ar fi mai bine să-i dăm drumul, ca să scăpăm de primejdie ?...

Cînd Țiganu intră și-și scutură țurțurii din barbă, sfredelind cu ochiul pe cei doi frați, Ovsei spuse tare :

— M-am săturat și eu de el...

Mîncară o vreme în tăcere. Țiganu simțea că-i vine rău de la lingurică tot adulmecînd miresmele de pîine și de ciorbă. Aruncînd un țurțure sub prag, el spuse cu glas răgușit :

— Vra să zică, de mine e vorba, hai ?

— Cam așa ceva, grăi Ovsei, punînd lingura pe masă. Ne mănînci pîinea de șase luni și mai bine, dar dracu' știe cine ești... Mulți golani fără căpătîi umblă ca tine, din casă în casă...

— Cum adică fără căpătîi ? Ți-am furat ceva ? întrebă Țiganu.

— Deocamdată nu știu...

— Aha.

— Poate că era mai bine dacă furai. De ce au murit cele două oi ? De ce vacile gogesc mereu și laptele pute, de nu te mai poți apropia de el ?... De ce ? Ovsei se aplecă spre capătul mesei și bătu cu pumnul în scîndură. De ce muierile noastre au zăcut toată toamna de pîntecariță ? De ce ? Aici e semn de deochi ! Ochiul tău negru sfredelește totul...

— Nu mai umbla cu bazaconii, Ovsei, vorbi Țiganu, mai zici că ești om deștept.

— Ai auzit, Konstantine, cum mă ia peste picior ? Auzi, umblu cu bazaconii... Ovsei se sculă de la masă cu pumnii încleștați. Țiganului nu-i era aminte de gîlceavă : amîndoi frații erau voinici și sătui. Se ridică încet :

— Dragoste cu sila nu se poate... Mi-am rupt oasele slugărind la gospodăria ta, Ovsei... Îți mulțumesc... (Se închină.) Să nu-mi iei în nume de rău... dar, rogu-te, plătește-mi batîr banii pe care i-am muncit...

— Care bani ? întrebă Ovsei, întorcînd capul spre frate-său și spre bunică-sa, care se uita cu ochii ei de moartă, cum se sfădesc. Oare ne-a dat galbeni să-i păstrăm ? Ori l-am prădat ?

— Ovsei, nu ți-e frică de dumnezeu ? Trebuie să-mi dai cîte un poltinic pe lună... Două ruble și jumătate, pe care le-am cîștigat muncind...

Ovsei sări la el și răcni turbat :

— Să-ți mai dau și bani ? Spune bogdaproste dacă scapi viu de aici ! Lepădătură !

Înșfăcîndu-l de gulerul zăbunului, îl păli în ureche și, urlînd sălbatic, mai izbi o dată. Dacă Țiganu nu s-ar fi aplecat, a doua lovitură l-ar fi ucis. Konstantin îl luă pe frățîne-său de umerii care-i bîțîiau ca de friguri, și Țiganu țîșni pe ușă, împleticindu-se ca beat. Konstantin îl ajunse din urmă și-i dădu un brînci din spate, zvîrlindu-l în uliță. Țiganu privi îndelung, cu singurul său ochi, spre poartă. De ar fi putut, ce i-ar mai fi pus foc... „Lasă, lasă", scrîșni el, amenințător. Trase cu palma peste obraz și o văzu plină de sînge. Cîțiva trecători se uitară la el și izbucniră în rîs. Ridicînd capul și lipăind cu opincile, Țiganu porni în neștire, unde vedea cu ochii...

9

— Dați-i drumul...

— Unde fuge lumea ?

— O să ardă pe unul de viu...

— E vre-o cazna cu moartea ?

— Doar n-a cerut el...

— Unii își dau singuri foc...

— Ăia mor pentru credință. Sînt rascolnici...

— Dar pe ăsta, de ce-l arde ?

— E neamț...

— Slavă ție, doamne, le-a venit și lor rîndul...

— De mult ar fi trebuit să le-o facă, tabagiilor... Se îngrașe din sudoarea noastră.

— Uitați-vă, au și aprins focul...

Țiganu se îndreptă și el spre malul pe care mahalagiii se înghesuiau, urcați pe mormanele de cenușă. Pusese ochii, de mult, pe doi oameni fără căpătîi, ca și el, și se ținea după ei : poate că o face rost să îmbuce ceva. Era vădit că oamenii

aceia își duceau zilele din greu și cu cazmă mare. Unul din ei, ciupit de vărsat, avea falca oblojită cu o cîrpă : își acoperea stigmatul. Îl chema Iuda. Celălalt, adus de spate, cocîrjat aproape de tot, se sprijinea în niște cîrje scurte, dar mergea repede, întinzînd barba înainte și privind vesel. Peste zăbunul său petecit își pusese o rogojină. Numele lui era Ovdokim. Acesta din urmă îi plăcu mult Țiganului. Ovdokim văzuse și el numaidecît pe omul negricios și chior, cu fața plină de sînge, care le tot da tîrcoale și, ridicîndu-se în cîrje, îi spuse blajin :

— Frățioare, n-ai cum să te procopsești fiindcă trăim și noi tot din furtișaguri...

Strîmbîndu-și gura într-o parte, Iuda șuieră printre dinți, privind pieziș :

— Într-o zi s-a dat la noi unul de la Despărțămîntul treburilor de taină și l-am zvîrlit în gîrlă...

„Ehei, ăștia-s oameni aprigi", gîndi Țiganu și simți o dorință și mai mare să se întovărășească cu ei...

— Moartea nu mă vrea, blestemata, zise el, clipind din genele albite de promoroacă. Doar trebuie să trăiesc și eu într-un fel oarecare... Luați-mă tovarăș, oameni buni... Cînd sînt mai mulți, e mai ușor...

Iuda spuse din nou, printre dinți, lui Ovdokim :

— N-o fi vreo iscoadă ? Ce zici ?

— Nu, s-ar cunoaște de la o poștă, răspunse Ovdokim tărăgănat și, întorcînd capul, se uită de jos în ochiul Țiganului.

Nu mai scoaseră o vorbă. Streliții, rebegiți de frig, țopăiau și vînturau din mîini, jos, pe gheață, în jurul unor ghizduri, ridicate la repezeală și umplute cu lemne. Lîngă ghizduri se zărea stîlpul de cazmă și trîmbele albe de fum ce se înălțau de la focul în care se încingea un fier. Lumea îngheța așteptînd...

— Vine, vine... Dă-i, împinge !

Dinspre oraș se apropiau, călări, niște draguni care cotiră pe gheață. Apoi se văzu o sanie în care ședeau, cu spatele la cai, un neamț și o fată, cu căciulă bărbătească pe cap. După sanie călăreau un boier, cîțiva stolnici și un diac, urmați de un rădvan greu, îmbrăcat în piele neagră.

Streliții se dădură la o parte, lăsînd alaiul să treacă. Diacul descălecă. Rădvanul se apropie și se întoarse într-o parte, dar nu coborî nimeni... Toată lumea se uita la el, scoțînd șoapte de nedumerire.

Emelian Svejev, cu o scufă roșie și cu gîrbaciul pe umăr, ieși de după ghizduri. Ajutoarele lui dădură jos fata din sanie și o duseră în brînci spre stîlp ; o dezbrăcară de blană și o legară de stîlp, cu brațele răsucite în jurul lui. Diacul desfășură un sul și ceti îndelung, tare, legănînd pecețile. Dar glasul abia i se auzea pe gerul cumplit din ziua aceea. Lumea nu înțelesese decît că fata se numește Mașka Selifontova, iar neamțul Kulkin sau așa ceva... I se vedeau în sanie umerii zgribuliți și ceafa pleșuvă.

Pe chipul ca de cal al lui Emelian încremenise un zîmbet tîmp. Se apropie fără grabă de stîlp și apucă gîrbaciul. Îndată ce se auzi șuieratul ascuțit al curelei, se și văzu o dungă roșie de-a curmezișul spatelui gol al fetei... Aceasta guița ca o purcea. I se traseră încă cinci lovituri mai slabe. Apoi, fu dezlegată de stîlp și tîrîtă spre foc, unde Emelian scoase fierul din jar și i-l apăsă pe obraz. Fata țipă, se lăsă jos și începu să se zvîrcolească. O ridicară, îi puseră boarfele pe ea și, urcînd-o în sanie, o duseră la pas, de-a lungul gîrlei Moscova, la o mînăstire.

Diacul cetea înainte ucazul. Veni rîndul neamțului. Acesta coborî din sanie, scund, îndesat, și porni singur spre ghizduri. Dar deodată își împreună palmele tremurătoare, ridică fața năpădită de peri negri, țepoși și — naiba să-l ia de neamț — zbucni în plîns... Îl luară de brațe și-l tîrîră spre ghizduri. Emelian îi smulse hainele, lăsîndu-l în pielea goală, îl trînti la pămînt, puse pe spatele său trandafiriu și gras bucoavnele și hîrțoagele lui eretice și le dădu foc de la un tăciune pe care i-l întinseseră de jos... Așa se poruncea în ucaz : terfeloagele să fie arse pe spatele lui...

Cineva strigă de pe malul pe care stătea Țiganu :

— Încălzește-te, Kulkin...

Lumea se răsti la flăcăul buzat care strigase :

— Taci, bezmeticule... Așa să te încălzești și tu...

Buzatul se făcu nevăzut într-o clipă. Fumul sur începu să se ridice de la ghizdurile aprinse în cele patru colțuri ; streliții priveau sprijiniți în baltage. Era liniște. Fumul se înălța, încet, spre cer...

— Mai întîi amețește de fum... Lemnele sînt ude...

— O fi neamț, dar să-l ardă de viu !... Doamne, doamne...

— A învățat buchile, a scris atîtea ceasloave, și poftim...

Toată lumea zărea, acum, în rădvanul îmbrăcat în piele, un chip galben, parcă pogorît de pe o icoană veche, care privea pe geam, prin fum, la limbile jucăușe de foc...

— Uitați-vă cum îi scapără ochii ! Ce ticăloșie !...

— Nu se cade ca un patriarh să vină la caznă...

— Ard oamenii de vii pentru credința lor... Vai, ce păstori !

Cuvintele acestea le rostise Ovdokim, tare, cu îndrăzneală... Toată lumea din jurul lui feri în lături. Numai Iuda și Țiganu rămaseră lîngă el... Bătînd din cîrje, Ovdokim spuse :

— Ce te privește că-i eretic ?... Crede și el cum înțelege... N-o putea să creadă ca noi... Să ardă pentru asta ?... Ce viață vitregă și oropsită...

Focul uriaș vuia și trosnea, scînteile și fumul se ridicau în văzduh ca un vîrtej. Unora li se părea că neamțul mai mișcă prin învăluirile fumului. Rădvanul plecă repede. Mulțimea începu să se împrăștie. Iuda spuse :

— Să mergem, Ovdokim...

— Nu, oameni buni, mai stați... (Ochii îi rîdeau, dar fața-i curată și roșie, ca după baie, plîngea, și bărbuța lui de țap tremura.) Să nu umblați după dreptate... Vameșii și fariseii care zuruie aurul în palmă, toți, sînt fiare, nu oameni... Voi toți cei ce sînteți schingiuiți, arși și sfîrtecați pe roți, luați cu toții calea codrului...

Îl tîrîră de acolo cu mare anevoință și-l duseră pe o ulicioară, într-o crîșmă.

10

În sfîrșit, mînca și Țiganu. Mîna îi tremura, ducînd la gură lingura din care ciorba de post picura pe o bucată de pîine. Se temuse că nu-l vor lua la crîșmă și pe drum se plînsese de viața lui amară, ștergîndu-și ochiul cu mănușa. Ovdokim mergea tăcut în cîrje, ca un gîndac negru. Lîngă ușa crîșmei, îl întrebase :

— Știi să furi ?

— Dacă-mi găsesc ortaci, pun mîna pe măciucă și ies la drumul mare...

— Dar aprins mai ești !...

— Tu ce zici : ce sîntem noi ? îl întrebase Iuda.

Țiganu se speriase : „Vor să scape de mine..." Uitîndu-se mîhnit la poarta căzută într-o rînă, la nămetele din ogradă, stropit de lături înghețate, la ușa astupată cu o rogojină,

pe care adia o mireasmă de mîncare atît de îmbietoare, încît îl apuca amețelile, spusese încet :

— Văd că sînteți oameni drepți... Dacă furați, o faceți de nevoie, nu de plăcere... Multă lume iese la drumul mare în ziua de azi... Dragii mei, nu mă alungați, dați-mi să mănînc ceva...

— Bagă de seamă, spusese Ovdokim, noi sîntem milostivi, dar și cumpliți. Luînd cîrjele în mîna stîngă îl amenințase : Dacă ai venit la noi, să nu mai dai înapoi... Iuda, hulubașule, mai ai ceva în pungă ?

Iuda scoase din buzunar punga și deșertă firfiricii în palmă. Numărară tustrei banii furați. Ovdokim spuse voios :

— Pasărea nu seamănă și nu culege, dar dumnezeu o hrănește. Nu ne trebuie cine știe cît : să avem ce mînca... Vino cu noi, chiorule...

Intrînd în crîșmă, se așezară într-un ungher dosnic, unde lumina făcliei de seu de pe tejghea mai-mai că nu ajungea. Era îmbulzeală. Unii își descheiau, clătinîndu-se, cojoacele aburind de sudoare și făceau gălăgie, alții dormeau pe laiți. Ovdokim ceru o jumătate de clondir de rachiu și un blid de ciorbă. După ce li se aduse ce ceruseră, bătu cu lingura în masă și spuse :

— Mănîncă, chiorule, de la noi puțin, de la dumnezeu mai mult...

Apoi trase o dușcă din clondir. Mesteca repede ca un iepure. Ochii îi sclipeau șăgalnic :

— Flăcăi, să vă spun o istorioară... Vreți să mă ascultați, or ba ? Erau odată doi oameni : unul vesel și celălalt mohorît... Cel vesel era sărac : boierii, diecii și judecătorii îi luaseră totul, îl schingiuiseră pentru isprăvile lui, și îi fărîmaseră spatele în dibă, încît umbla încovoiat... Așa, vra să zică... Cel mohorît era un boiernaș bogat și hapsîn... Lihniți de foame, șerbii lui își luaseră lumea în cap și ograda boiernașului fusese năpădită de lobodă... și el sta singur toată ziua pe un sipet plin cu aur și cu argint. Așa era viața lor. Cel vesel n-avea nici o avuție : se spăla cu rouă, își făcea cruce înaintea unei scorburi, iar cînd i se făcea foame, fura sau cerea de pomană ; săracul te ajută totdeauna, pentru că te înțelege... Era mereu vesel, glumeț, și zilele treceau una după alta. Dar cel mohorît se tot gîndea : cum să facă să nu-și piardă banii ? Îi mai era frică și de moarte... Vai, ce frică au cei bogați de moarte !... Cu cît au mai mulți galbeni, cu atît le pare mai rău că trebuie să moară...

Aprindea lumînări grele de un pud şi dăruia odoare la biserici, tot nădăjduind că dumnezeu îi va mai amîna sorocul morţii...

Ovdokim rîse, măturînd masa cu barba. Întinzînd mîna sa lungă, mai luă puţină ciorbă, mestecă iară iepureşte şi urmă :

— Bogatul acela era omul care-l obijduise pe cel vesel şi care îl dusese de rîpă... Într-o noapte, cel vesel a luat o măciucă şi a intrat la el, ca să-l prade. Umblînd prin odăi, îl vede pe bogat dormind pe o laviţă. Sipetul era sub laviţă, dar cel vesel nu l-a văzut. L-a luat pe bogat de păr. „Tu, zice, m-ai jefuit odată de tot ce aveam. Dă-mi acuma cît t-ei îndura, ca să am cu ce trăi..." Bogatul, căruia îi era frică de moarte, dar îi părea rău şi de bani, tot spunea : „N-am, şi basta..." Atunci, cel vesel apucă măciuca şi unde începe de mi ţi-l croieşte peste coaste şi peste bot... (Iuda îşi rînji dinţii şi chicoti încîntat.) Bine... L-a bătut cît l-a bătut, pînă i-a venit să rîdă... „Vin altă dată, să mă aştepţi cu o căciulă de bani..."

Bogatul, care nu era zevzec la cap, i-a scris ţarului, şi ţarul i-a trimes o strajă... Dar cel vesel era mare mehenghiu... A făcut ce-a făcut şi a păcălit straja, a intrat în casa bogatului şi l-a luat de păr : „Mi-ai pus deoparte banii ?" Celălalt tremura şi se juruia : „N-am de unde, şi basta..." Şi atunci iar a început să-i joace pe spinare măciuca celui vesel, încît bogătaşul era gata-gata să-şi dea sufletul... „Bine, zice cel vesel, am să viu şi a treia oară, dar atunci să găsesc o ladă cu bani..."

— Asta-i drept, spuse Ţiganu.

— Da' l-a şi otînjit bine, rîse Iuda.

— Ei... De data asta, ţarul a trimis un polc, să-l păzească pe bogat... Ce era de făcut ? Cel vesel era mare hoţoman. S-a îmbrăcat cu ţoale de strelit, a intrat în ograda bogatului şi a glăsuit către străji : „Băieţi, a cui avere o păziţi voi ?..." Aceia i-au răspuns : „A unui bogătaş — aşa ne-a poruncit ţarul..." „Ce simbrie vă dă pentru treaba asta ?" Oamenii tac... „Sînteţi nişte prostovani, strigă cel vesel. Păziţi pe daiboj avuţiile altuia : Bogatul o să plesnească pe galbenii lui ca un cîine, iar voi o să rămîneţi mofluzi..." I-a aprins aşa de straşnic, încît leţii s-au năpustit de-au rupt lacătele de la beciuri şi de la cămări, şi s-au pus pe mîncare şi pe băutură. Apoi, i-a apucat toţi dracii : noaptea, au dat buzna pe uşa bogătaşului şi l-au găsit bătut măr şi tremurînd pe lada lui, plin de scîrnă. Strelitul nostru cel isteţ îl păruia : „Cînd ţi-am cerut să-mi dai ce-i al meu, n-ai vrut. Acum, ai să ne dai tot..." Apoi, l-a dat pe mîna răcanilor, care l-au făcut fărîme... Iar el şi-a luat cît i-a trebuit ca să trăiască şi a plecat p-aci încolo...

Oamenii se așezau la masa lui Ovdokim, îl ascultau și încuviințau. Unul dintre ei, fie că se îmbătase, fie că nu era în mințile lui, plîngea mereu cu sughițuri, dădea din mîini, și se apuca de fruntea-i lată și cheală... Cînd l-au lăsat să vorbească, omul s-a pornit să turuie atît de repede, încît împroșca pe toți cu scuipat și nu mai înțelegeai nimic din ce spune... Ascultătorii au început să rîdă :

— S-a dus Kuzma la boieri... și aceștia au băgat mintea în el, pe poarta din dos...

Cineva luă cu degetul mucul lumînării de pe tejghea, ca să poată rîde pe lumină... Kuzma avea nasul teșit, barba încîlcită și obrajii buhăiți. Se vedea că bea de stinge, sărmanul. N-avea pe el decît nădragi fără cingătoare și o cămașă ferfeniță.

— Și-a băut și mințile.

— Stă aici de-o săptămînă.

— Unde să se ducă desculț, pe ger ?

— Vai de steaua mea ! strigă Kuzma, lăsîndu-și nădragii în jos. Am intrat pe mîinile boierului Troekurov ! Și, despuindu-se repede, arătă celor de față dosul umflat, plin de vînătăi... Toți rămaseră cu gurile căscate. Pînă și crîșmarul mai luă o dată cu degetul mucul lumînării și se aplecă peste tejghea. Ridicîndu-și nădragii, Kuzma urmă :

— Ați auzit de faurul Kuzma Jemov, care a avut o covălie lîngă marea mucenică Varvara ?... Am stat acolo cinșpe ani... Jemov, faurul ! Nu s-a găsit încă hoț care să deschidă un lacăt făcut de mine... Secerile mele s-au vîndut și la Reazan. „De la cine-i secera ?" „De la Jemov"... Platoșele făurite de mine nu le găurea nici un plumb... Cine potcovea caii ? Cine scotea măsele la muieri și la oameni ? Jemov... Ați știut voi asta ?

— Am știut, am știut, strigară cîteva glasuri, rîzînd. Zi mai departe...

— Dar n-ați știut că Jemov nu doarme noaptea... (Duse mîna la scăfîrlia lui pleșuvă.) Jemov are glagorie nu glumă... În altă țară aș fi ajuns om mare... Dar aici mintea mea poți s-o zvîrli la porci... O să vă mai aduceți voi aminte de mine !... (Încleștînd pumnul mare, amenință fereastra cu patru ochiuri mici de geam și noaptea de iarnă de afară.) Pe mormîntul vostru vor crește urzici... Dar de Jemov lumea își va aduce aminte...

— Ia stai, Kuzma, da' pentru ce te-au bătut ?

— Spune-ne și nouă... N-o să rîdem...

Mirat, ca și cum i-ar fi văzut acum întîia oară, se uită la nasurile lucioase din jurul lui, la bărbile încîlcite, la gurile

căscate, gata să pufnească în rîs, la zecile de ochi, lacomi de-o desfătare... Totul parcă plutea și se vălmășea în jurul lui...

— Dar să ne înțelegem, fîrtați, să nu rîdeți... că mă doare în suflet...

Scoase anevoie din pungă o hîrtie împăturită și o întinse pe masă. (Cineva aduse lumînarea de pe tejghea.) Împunse cu unghia în hîrtia pe care erau zugrăvite două aripi, asemenea celora ale liliacului, cu cîrlige și pîrghii. Obrajii puhavi i se umflară și mai mult :

— E un meșteșug minunat, strașnic, spuse el mîndru, aripi de țiplă, fiecare din ele lungi de trei arșini și late de un arșin și doișpe verșoci... Le miști cu picioarele și cu mîinile, cu ajutorul unor pîrghii ; lucrează ca niște aripi de liliac... Omul poate să zboare... Am să fug în Englitera... Acolo am să fac aripile astea... Am să mă arunc dintr-o turlă și n-am să pătesc nimic... Omul va zbura ca un cocor ! (Aruncă iar o privire crîncenă spre fereastra aburită.) Boierul Troekurov și-a greșit socoteala ! Dumnezeu l-a făcut pe om vierme tîrîtor, dar eu îl voi învăța să zboare...[1]

Ovdokim întinse mîna spre el și-l bătu prietenos pe umăr :

— Spune pe îndelete, frățioare, cu ce te-a supărat ?

Kuzma se încruntă și urmă, gîfîind :

— Am greșit și le-am făcut cam grele... Sînt om nevoiaș... Am meșterit niște aripi mici, din scoarță de tei și din piele... M-am aruncat la mine în curte, de pe casă, cu vîntul din spate, și m-am dus vreo cincizeci de pași... De atunci, îmi vuiește capul... Cineva m-a învățat să mă duc la Despărțămîntul streliților. M-am dus acolo și am strigat : „Caraulă !..." M-a înhățat, bineînțeles, și m-a luat la bătaie... „Nu mă bate, am strigat, du-mă la boier, căci am să-i arăt un lucru mare..." M-a dus... Diavolul de Troekurov se lăfăia cu o mutră lătăreață, s-o scuipi trei zile în șir, și n-o acoperi ! I-am spus că pot să zbor ca un cocor și am cerut douăzeci și cinci de ruble și țiplă, zicînd că am să zbor peste șase săptămîni... Nu m-a crezut... I-am spus atunci să trimeată un cinovnic la mine acasă, să-i arăt aripile cele mici. Pe ele, zic, nu este cuviincios să zbori înaintea țarului. Hîr, mîr, n-a avut încotro, pentru că mă auzise toată lumea... M-a înjurat, m-a luat de păr, m-a pus să sărut evanghelia că nu umblu cu înșelăciuni... Mi-a da opșpe ruble... Am făcut aripile înainte de soroc... Le-am făcut cam grele. Mi-am dat seama abia aici, la crîșmă... Beat, mi-am venit de acasă !... Țipla nu-i bună. Trebuie pergament, pe lețuri de lemn... Le-am

[1] Cele descrise aici s-au petrecut în anul 1694, la Moscova (n. a.).

dus la Kremlin să le încercăm... Dar acolo am dat în gît şi mi-am stîlcit mutra... I-am spus lui Troekurov că nu mi-a izbutit încercarea şi i-am mai cerut cinci ruble : atunci, zic, să-mi tăiaţi capul dacă n-am să zbor... Boierul nu vrea să mă creadă şi strigă : eşti un pişicher, un tîlhar ! Un eretic ! Vrei să fii mai deştept decît dumnezeu... A poruncit să mi se tragă două sute de vergi în faţa lui. Am răbdat cele două sute de lovituri... Doar am scrîşnit din dinţi... Şi a mai dat poruncă să se scoată cele opşpe ruble cheltuite cu mine, să mi se vîndă covălia, sculele şi casa... Ce mă fac eu acum calic ? Să pun mîna pe măciucă şi să ies la drumul mare ?

— Altceva n-ai ce face, sărmanul de tine, spuse încet dar limpede Ovdokim.

Kuzma Jemov intră în ceata lui Ovdokim. Ortacii îi luară de la bazar nişte pîslari şi un zăbun, şi începură să cutreiere cîteşipatru prin Moscova, prin iarmaroace, pe la băi, prin ulicioarele înguste ale Kitai-gorodului. Iuda dădea iama prin buzunare. Pe Ţiganu îl învăţau să-şi scadă lumina ochiului pentru ca acesta să-i iasă din găvan şi aşa să cînte viersurile de jale ale orbilor. Lui Kuzma îi puseseră un laţ de gît, şi Ovdokim îl ducea de funie, zicînd că-i zmintit şi bolnav de ducă-se pe pustii : „Ajutaţi pe un smintit. Daţi-vă la o parte, hulubaşilor, să nu sară pe voi..." Îşi cîştigau pîinea, iar uneori chiar şi clondirul de rachiu. Era o muncă trudnică, plină de spaime, pentru ca, acum, în temeiul unui ucaz al ţarului, asemenea oameni erau prinşi şi duşi la Despărţămîntul nelegiuirilor.

Postul cel mare era pe sfîrşite. Soarele primăvăratic se înălţa tot mai sus pe cerul Moscovei. Ţurţurii se topeau la soare şi lunecau de pe streşini. Începuse să miroasă urît. Zăpada amestecată cu balegă nu mai scîrţîia sub tălpicile săniilor. Într-o seară, Ovdokim vesti la crîşmă :

— Fraţilor, nu credeţi că e vremea să ne gătim de drum ?... N-are de cine să ne pară rău aici... Mai aşteptăm puţin să se topească zăpada... şi luăm calea codrului...

Iuda se împotrivi :

— Sîntem prea puţini, n-avem sîneţe. O să murim de foame acolo.

— Înainte de plecare, spuse Ovdokim, o să facem o spargere... (Ceilalţi îl priviră speriaţi.) O să facem rost de tot ce ne trebuie... Un singur păcat nu ne măreşte osînda... Iar dacă o mări-o, înseamnă că evanghelia nu-i dreaptă... Nu vă înfricoşaţi, hulubaşilor, iau păcatul asupra mea.

În primăvară, mîțele începură să rîdă și șoarecii să plîngă. Se vesti război între doi regi : al Poloniei și al cetății de scaun Preschburg. Regelui Preschburgului i-au fost dați ostașii din polcurile de joacă, polcul Butîrski și al lui Lefort, iar cel al Poloniei lua cele mai bune steaguri din polcurile de streliți ale lui Stremeannîi, Suhariov, Zikler, Krovkov, Neceaev, Durov, Normațki și al lui Reazanov. Rege al Preschburgului a fost înscăunat Feodor Iurievici Romodanovski, poreclit Friedrichus, iar al Poloniei, Ivan Ivanovici Buturlin, un bețivan zavistios și lacom de bani, dar mare iubitor de chefuri și veselie. Cetatea lui de scaun a fost statornicită la Casa șoimarilor de pe cîmpul Semionovskoie.

La început, s-a crezut că e vorba de vechile zburdăciuni ale lui Petru. În fiecare zi ieșeau însă ucazuri, care de care mai îngrijorătoare. Boierii, ocolnicii și stolnicii erau numiți în slujbe de curteni la cei doi regi. Poznele lui Petru începeau să fie de-a dreptul necuviincioase. Mulți boieri se supărară : nu se mai întîmplase în istoria noroadelor să se glumească cu cinurile... Se duceau la țarina Natalia Kirilovna și i se plîngeau pe ascuns de feciorul ei. Aceasta dădea doar din mîinile ei grăsulii și nu mai înțelegea nimic. Lev Kirilovici spunea înciudat : „Ce putem să facem ? A venit un ucaz cu peceți de la măria sa... Duceți-vă la el și rugați-l să-l rupă..." Însă le era frică să se ducă la Petru. Credeau că pînă la urmă se va astîmpăra. Dar Petru nu se astîmpăra de loc. Unii dintre boieri se pomeniră, peste ei în casă, cu niște ostași care-i siliră să se îmbrace ca pentru curte și-i duseră la Preobrajenskoie, spre a sluji ca măscărici... Bătrînul cneaz Priimkov-Rostovski a fost lovit de dambla. Alții se prefăceau că-s bolnavi, dar nu folosea la nimic. N-aveau unde să se ascundă. Fură siliți să se supună și să se facă de ocară...

Foișoarele de bîrne, în opt colțuri, meterezele cu tunuri și corturile albe ale Preschburgului se vedeau cale de o poștă. Îți venea să-ți ieși din minți. Parcă era un vis urît, joaca nu mai era joacă, ci totul părea aievea. Într-o sală zugrăvită, pe un tron poleit, sub un uranisc smeuriu, ședea tolănit regele Friedrichus, cu cunună de aramă pe cap, cu haină albă de atlaz, înstelată, cu o mantie căptușită cu blană de iepure, în botfori cu pinteni zornăitori, și cu lulea în gură... Nu glumea de loc. Ochii îi scînteiau. Dar dacă te uitai bine, îl cunoșteai pe Feodor Iurievici. Ai fi vrut să-l scuipi, dar nu puteai. Boierul

de sfat Zinoviev a scuipat o dată scîrbit și, în aceeași zi, a fost pornit cu o teleagă țărănească în surghiun, luîndu-i-se și cinul... Natalia Kirilovna fu nevoită să se ducă la Preobrajenskoie, pentru a cere să fie iertat și întors din drum...

Țarul Petru — îl priveai trăsnit — se învîrtea pe acolo fără nici un cin, într-o haină de ostaș de rînd. Apropiindu-se de jilțul lui Friedrichus, își pleca genunchiul și, dacă făcea vreo boroboață, regele acela blestemat striga la el ca la un mujic. Boierii și ocolnicii se adunau la sfat într-o sală năstrușnică, primeau soli și întăreau, pieriți de rușine, ucazurile date la Preschburg... Noaptea, se încingeau chefuri și beții în palatul lui Lefort, unde poruncea alt stăpîn, de noapte, urît de dumnezeu, și la care îți era rușine să te uiți : Nikita Zotov, cneazul tuturor măscăricilor, papa din Kukui.

Apoi, pesemne ca să-i facă pe toți să-și ia cîmpii, au fost aduși de la Moscova — după povața liftelor blestemate — vreo mie de dieci și pisari tineri, luați de pe la despărțăminte. Le-au dat puști, i-au urcat pe cai și i-au pus la șmotru. Friedrichus a rostit, într-o zi, la sfat :

— În curînd îi vom lua pe toți... Gîndacii nu mai au de stat multă vreme prin ascunzișuri. Toți vor trebui să înfulece pîsatul ostășesc...

Auzind aceste vorbe, Petru, care stătea în picioare lîngă ușă — nu cuteza să stea jos în fața regelui — izbucni în rîs. Friedrichus a bătut ca un turbat din picior și țarul a amuțit... Boierii ar fi trebuit să plîngă, să se spovedească, să se roage și să cadă toți la picioarele țarului : „Taie-ne capul, căznește-ne, fă ce vrei, dacă nu poți să te lipsești de petreceri... Dar în ce prăpastie împingi țara rusească, măria ta, moștenitorul împăraților bizantini ? Nu cumva umbra lui anticrist s-a ivit în spatele măriei tale ?... Dar n-au cutezat să crîcnească, și l-au lăsat în plata domnului.

O curte asemănătoare avea, la Semionovskoie, Ivan Buturlin, „regele Poloniei". Acolo însă nu trebuia să umbli cu fățării și aveai o slujbă tihnită : boierii și ocolnicii, stînd pe lăviți în sala de sfat, de-a lungul pereților, căscau în mînecă, pînă la ceasul cînd amurgul adumbrea geamurile, apoi se duceau la Moscova, să se culce. Regele, Vanka Kain, caiafa neobrăzată, a încercat să-i silească pe boieri să vorbească leșește, dar n-a avut putere să biruie îndărătnicia acestora. De altfel, plictisit el însuși de joacă, i-a lăsat să moțăie în voie.

Nici n-avuseseră cînd să se deprindă bine cu această viață, că a venit altă năzdrăvănie. Îndată ce-au prins să înverzească

pădurile, Buturlin a trimes la regele Friedrichus un sol, vestindu-l că purcede asupra lui cu război. Apoi și-a pornit oastea cu chervane și boieri împotriva Preschburgului. Streliții cîrteau. Se apropia semănatul, ardea cămașa pe ei, și iată, dracul îl pusese acum pe țar să se zbenguie.

Se porunci ca vrăjmașul să fie împresurat după tot tipicul războiului : să se facă șanțuri de apropiere, drepte și cotite, să se sape lagumuri sub cetate, și să se dea năvală. Muștrul era tare greu. Nu se precupețea pulberea. Trăgeau din balimezuri, cu oale de pămînt, care se spărgeau ca niște ghiulele. Din cetatea împresurată se arunca asupra vrăjmașilor glod și apă murdară, ostașii se luau în țepoaie cu cîlți aprinși în vîrf și se tăiau în săbii boante. Își pîrleau mutrele, își scoteau ochii și își fărîmau oasele. Joaca aceasta costa aproape tot atîția bani, cît și un război adevărat. Dandanaua ținu săptămîni întregi, toată primăvara. Cînd aveau răgaz, cei doi regi chefuiau cu Petru și cu prietenii săi.

Trecu și vara. Neputînd să cucerească Preschburgul, Buturlin se trase într-o pădure, la vreo treizeci de verste, unde își așeză tabăra, pe care o întări cu șanțuri. De astă dată porni Friedrichus împotriva lui. Oțărîți de asemenea pîrdalnică viață, streliții nu se mai băteau în glumă. Morții se numărau acum cu zecile. O oală țîșnită dintr-o pivă îi sparse capul lui Gordon. Anevoie scăpă cu viață. Petru își arsese obrajii și sprîncenele și umbla cu plasturi pe față. Jumătate din ostași sufereau de urdinare cu sînge. Abia după ce isprăvi toată iarba de pușcă, și armele se rupseră, iar ostașii și streliții rămaseră numai în zdrențe, abia după ce Lev Kirilovici veni în tabără, cu o epistolă din partea țarinei mame care îl ruga pe feciorul său cu lacrimi în ochi, să nu mai ceară bani, pentru că visteria e deșartă, Petru se astîmpără și regii lăsară războinicii la vetre.

Oamenii vorbeau în fel și chip despre muștruluielile acestea : „Nimeni n-ar fi putut să ia atîția bani pentru asemenea zbânțuieli. De bună seamă că cineva trage foloase. Petru e încă tînăr și ageamiu : ce-i spui aia face... Pesemne că cineva vrea să se procopsească din focul ăsta care a dat peste noi..."

12

Viața era grea, amărîtă. Sub Sofia tot mai simțeai un frîu. Acum însă, cei mari și măricei scoteau sufletul din oamenii oropsiți. Judecătorii împărțeau dreptatea după ochi. Totul era

pus la mezat, iar slujbașii furau de stingeau. Multă lume ieșise la drumul mare. Unii fugeau de viața aceasta blestemată cît mai departe, în codri de nepătruns, către apele de la miazănoapte, spre a nu mai duce în circă liota de voievozi, moșieri, dieci, pisari, crîșmari, jurați și judecători, lacomi de sînge, care nesocoteau pravila și n-aveau nici o milă de aproapele lor. Acolo, pe tărîmurile de la miazănoapte, trăiau uitați de toată lumea, hrănindu-se din ce le dăruia apa și codrul. Scoteau buturugile de prin poiene și semănau orz. Își făceau izbe din brazi bătrîni, pe stîlpi, departe una de alta, adevărate palate țărănești. De pe meleagurile pe care le părăsiseră pentru totdeauna, nu aduseseră în singurătatea lor decît basme, povești și cîntece de jale. Credeau în spiriduși și în căpcăuni. Se duceau să se roage la niște rascolnici bătrîni și aspri, care-i miluiau cu făină și cu merișoare de munte. „A venit pe lume anticrist, grăiau bătrînii. Nu se izbăvește, decît cel ce fuge de țar și de patriarh..."

Se întîmpla, totuși, ca slugile lui anticrist, trimese în căutarea nesupușilor, a răzvrătiților, să ajungă și pe coclaurii aceia pustii, cel din urmă ascunziș al omului. Văzînd una ca asta, bărbații își luau femeile și pruncii, își lăsau de izbeliște casele și vitele și, adunîndu-se în ograda vreunui moșneag dintr-aceștia sau în biserică, trăgeau cu plumbi în oșteni. Dacă n-aveau cu ce să tragă, îi blestemau, dar nu se supuneau și, ca să nu cadă în mîinile lor, își dădeau foc în case sau în biserici, strigînd și cîntînd...

Ușernicii, fugiți în codri de viață becisnică și de robie, cu gînd să se apuce de tîlhării, mergeau încet, încet, mai departe, unde era mai cald și mai multe bucate, spre Volga și Don. Dar și acolo mirosea a Moscova, și acolo ajungeau ucazuri de-ale țarului, și acolo hălăduiau popii pravoslavnici. De aceea, mulți se adunau în cete înarmate, pribegind și mai departe, în Daghestan, în Kabarda, dincolo de Terek, sau se rugau de sultanul Turciei să-i primească la tătari, în Krîm. În stepele nemărginite de la miazăzi se credea mai mult în hanger și într-un armăsar bun, decît în spiriduși fioroși.

Pămîntul rusesc, călcat din veacuri de opinci, scurmat silnic cu rășchitorile, zăcînd sub cenușa siliștilor pustiite, presurat de morminte uitate, nu era nici drag, nici primitor ; se vădea mai cumplit decît cea mai amară robie, era sălbatic și nenorocit.

— Ce-o fi asta, tată ? Nu bat ca de obicei...

— Cum ca de obicei ?...

— Văleu, tată... nu-i la fel. Azi, clopotele bat trăgănat... Să nu se fi întîmplat ceva. Ce-ar fi să plecăm ?...

— Vezi-ţi de treabă, toanto...

Ivan Artemici Brovkin (oamenii şi uitaseră că odată i se spunea Ivaşka) se afla în pridvorul unei biserici străvechi din uliţa Measniţkaia. Dulama lui nouă, de postav albastru închis, căptuşită cu blană de oaie, îl împieptoşa. În picioare avea pîslari noi-nouţi şi în jurul gîtului un şal de lînă, atît de strîns, încît îi ţinea capul ridicat semeţ. Crivăţul sufla tăios, frigînd obrazul şi învălurînd deasupra uliţei o pulbere îngheţată de omăt, cu care astupa făgaşele. Mulţi oameni se opreau în dreptul prăvăliilor şi ascultau : la toate bisericile băteau clopotele cele mici, dar dangătul lor suna întretăiat, poticnit, de parcă le trăgea cineva cu harţag...

Sanka Brovkin, care ajunsese la vîrsta măritişului (mergea acum pe optsprezece ani), era o fată frumoasă, durdulie şi umbla în straie bune. Speriată, îl trase iară de mînecă pe taică-su, îndemnîndu-l să plece : venea rareori la Moscova şi, cînd se afla aici, îi bătea inima, spăimîntată de toate cele. În ziua aceea, venise cu tătîne-su ca să cumpere puf pentru mindirul ei de zestre. Peţitoarele dădeau mereu tîrcoale casei lui Brovkin, dar acesta se vădea tot mai cusurgiu. Alioşka, feciorul său, ajunsese tunar comandir şi se bucura de preţuirea ţarului. Logofătul lui Volkov venea ca oaspete în casa lor nouă şi bogată. Brovkin lua în arendă de la Volkov păşuni şi pămînt de arat. Începuse să se îndeletnicească şi cu negoţul de cherestea. Ridicase de curînd o moară. Vitele lui păşteau într-o cireadă osebită. Ducea păsări la Preobrajenskoie, pentru masa ţarului. Tot satul i se închina adînc, şi toţi îi erau datornici. Iar el, pe unii îi ierta, pe alţii, ba. Acum, munceau pe pămîntul lui zece oameni, după orînduiala şerbiei.

— Ce mai aşteptăm ? întrebă Sanka.

Filka, popa cu barbă roşie, care în cei zece ani din urmă se îngrăşase atît de mult, încît rasa lui blănită mai-mai că plesnea pe el, se apropie de pridvorul bisericii, îmbrîncind din spate pe un ţîrcovnic pirpiriu şi cu o mutră acră :

— Hai, chefliule, hai, blestematule, hai, Belzebut...

Ţîrcovnicul se împiedică, puse mîna pe lacăt şi deschise uşa bisericii. Filka îl mai îmbrînci o dată :

— Îți tremură mîinile, bețivanule... Ți-am spus doar de aseară, de aseară, de aseară ți-am spus (îl lovi în spinarea încovoiată) să vii să tragi clopotele... Din pricina ta, trebuie să răspund eu acuma...

Țîrcovnicul se strecură pe ușa de fier, întredeschisă, și se urcă în clopotniță. Filka rămase în pridvor. Ivan Artemici își scoase căciula cu amîndouă mîinile, vîrîte în mănuși de piele noi, și se închină grav :

— E vreun praznic astăzi ? Eu și fie-mea nu știm nimica... Fii bun, sfinția ta, și ne spune...

Filka se uită cu ochii pe jumătate închiși de-a lungul uliței, în vîntul care-i flutura barba și grăi tare, ca să-l audă cît mai multă lume :

— A venit anticrist...

Ivan Artemici simți că i se moaie picioarele, în pîslarii lui noi, iar Sanka, îngălbenindu-se, își duse mîinile la piept și se închină. Nu înțelesese decît că se întîmplase ceva înfricoșător. Mulțime de norod venea, lărmuind, dinspre porțile Measnițkie. Se auzeau fluierături și hohote sălbatice de rîs. Oamenii priveau, muți, într-acolo. Prăvăliașii închideau obloanele. Milogii în zdrențe, cu nasurile mîncate de sfrenție, despuiați pînă la brîu, foiau încoace și încolo, cu mîinile tremurînd... Zornăind din lanțuri și din lacătul pe care-l avea la piept, un smintit răcnea mereu : „Nabucodonosor, Nabucodonosor !"

Ivan Artemici înlemnise de spaimă. Sanka, tare sperioasă din fire, se lipi, jeluindu-se, de una din ferestrele cu gratii ale bisericii, sub o candelă.

În sfîrșit, se lămuri totul. Înșiruindu-se de-a lungul întregii ulițe, se apropiau, încet, niște telegi trase de cîte șase porci, niște sănii la care erau înhămate vaci mînjite cu catran și tăvălite în pene, și niște cărucioare tîrîte de țapi și de cîini. În sănii, în telegi și în cărucioare se semețeau fel și chip de oameni : cu pălării făcute din rafie, cu mantii din coajă de tei, cu încălțări de paie și cu mănuși din blană de șoarece. Unii purtau caftane făcute din petice pestrițe, cu podoabe alcătuite din cozi și labe de pisică.

Bicele plesneau, porcii grohăiau, cîinii chelălăiau, oamenii împopoțonați, beți, cu mutrele stacojii, mieunau și behăiau. În mijlocul alaiului, mîrțoage bălțate, cu măturici de paie la gît, trăgeau careta aurită a țarului. În față, se vedea prin geam, tînărul popă Bitka, tovarășul de chefuri al lui Petru... Popa dormea cu capul în jos. Pe perna din spate se tolănea un bărbat năsos, îmbrăcat cu o blană scumpă și cu o tichie cu pene

de păun pe creștet; alături de el era o femeie rotunjoară, grăsuță, boită și sulemenită, cu cercei în urechi, încotoșmănată în blăni de samuri și cu un clondir în mînă. Bărbatul era Iakov Turgheniev, noul măscărici al țarului, fost stolnic al Sofiei, care schimbase surghiunul cu tichia de măscărici; femeia era Șușera, văduva unui paracliser. Turgheniev și Șușera fuseseră căsătoriți de trei zile și de atunci erau duși fără odihnă din casă în casă...

În urma caretei veneau cei doi regi: Romodanovski și Buturlin și între ei cneazul-papă, „prea sfîntul kir Ianikita de Preschburg", cu tiară de tinichea, cu hlamidă roșă și cu două pipe încrucișate în mînă. Veneau apoi boierii și ocolnicii de la cele două curți regești, Șeremetiev, Trubețkoi, Dolgoruki Zinovev, Boborîkin... De cînd era Moscova, nu se mai văzuse asemenea panoramă. Lumea arăta la boieri, se minuna, se tînguia, se spăimînta... Unii se apropiau și băteau temenele în batjocură dinaintea boierilor.

În urma acestora se apropia o corabie pusă pe roți. Vîntul îi legăna catargurile. Înaintea cailor mergea Petru, îmbrăcat cu mundir de tunar. Întinzînd înainte falca de jos, rotindu-și în toate părțile ochii rotunzi, bătea toba. Oamenii se temeau să se plece: dacă nu-i voie? Smintitul, văzîndu-l pe țar cu toba în mînă, strigă iar: „Nabucodonosor!", dar mulțimea îl trase în spate și-l ascunse. Pe puntea corăbiei erau Lefort, Gordon, Pamburg cel mustăcios, Timmermann și noii polcovnici Weide, Mengden, Graga, Brüss, Lewingeton, Salm și Schlippenbach, îmbrăcați cu haine de marinari olandezi. Privind de sus, rîdeau, pufăiau din pipe și tropăiau din picioare ca să se încălzească.

Cînd Petru ajunse în dreptul bisericii, Ivan Artemici trase de mînă pe fie-sa, care era aproape să leșine de spaimă, și se lăsă în genunchi... „Închină-te, netoato, îi șopti repede, cine știe ce o mai fi și asta!..." Popa Filka căscă o gură cît toate zilele și rîse gros, atît de tare, încît țarul întoarse capul spre el. Hohotind, popa ridică mîinile, se întoarse cu spatele la alai și așa, cu brațele sus, intră în biserică...

Alaiul trecu. Ivan Artemici se ridică și își îndesă căciula:

— Da, de bună seamă, zise el răspunzîndu-și gîndurilor. Da... Și totuși... Vai, vai... Ei, ce să-i faci... Apoi, strigă oțărît la Sanka:

— Gata, ajunge, vino-ți în fire... Să mergem după tîrguieli...

Oamenii se minunau : de unde o avea diavolul atîta putere ? Altul, mai vîrstnic și mai voinic decît el, ar fi dat demult ortul popii. De două ori pe săptămînă era adus beat mort din așezarea nemțească. Dormea vreo patru ore, se dezmeticea și se gîndea ce să mai născocească.

De sărbătorile crăciunului i-a dat în gînd să cutreiere prin casele oamenilor de seamă, în tovărășia cneazului-papă, a celor doi regi, a gheneralilor și a boierilor de sfat (aceștia din urmă fuseseră luați, de asemenea, printr-un ucaz aspru). Toți se ascundeau sub alt vestmînt și purtau obrăzare. Curteanul Vasili Skovnin, din Moscova, un om rău, cîrcotaș și murdar la gură, fusese numit staroste al petrecerilor. Primise numele de „proroc" și trebuia să se îmbrace în strai de capucin, cu o gaură la spate. În anul acela, s-a făcut de sărbătorile crăciunului cea mai cumplită batjocorire și terfelire a neamurilor de viță, mai cu seamă a cnejilor și a boierilor bătrîni. Vreo sută de oameni, cu cobze, fluiere și tîmpene, năvăleau prin case, fluierînd și răcnind turbat. Gazdelor cu frica lui dumnezeu li se făcea părul măciucă la vederea țopăielilor și a mutrelor hlizite ale musafirilor. Țarul era recunoscut după înălțime și după hainele lui de căpitan de punte olandez : pantaloni scurți de postav, ciorapi de lînă, încălțări de lemn și o pălărie rotundă, ca turbanele turcești. Fața și-o ascundea după o năframă colorată, sau își lipea un nas lung.

Cîntări, tropot de picioare, hohote de rîs. Nemaițiinînd seamă de cinuri, ceata da năvală spre mese, cerînd varză, ouă coapte, cîrnați, rachiu cu piper și fete de joc... Casa era întoarsă pe dos. Beau într-o fumăraie de-ți stătea mintea în loc. Gazda bea de două ori mai mult decît alții : dacă nu mai putea, îi turnau cu sila pe gît...

Cu cît era gazda de neam mai mare, cu atît mai năstrușnice erau șotiile născocite pe socoteala sa. Drept pedeapsă pentru îndărătnicia lui, pe cneazul Beloselski l-au dezbrăcat în pielea goală și au spart cu dosul lui gol niște ouă într-o balie. Ca să rîdă de Boborîkin, care era neobișnuit de gras, l-au tîrît printre două rînduri de scaune, pe unde n-ar fi putut să treacă nici un om slab. Pe cneazul Volkonski l-au mînjit cu funingine și cu smoală, l-au ridicat cu picioarele în sus, i-au vîrît o lumînare în șezut și, aprinzînd-o, au tot cîntat în jurul lui la

irmoase, rîzînd toți să leșine. Dvoreanului Ivan Akakievici Measnoi i-au băgat aer în șezut cu niște foale, încît omul a murit în scurtă vreme...

Petrecerile acestea de sărbători erau atît de primejdioase, încît în zilele acelea, multă lume se pregătea de moarte...

Abia în primăvară răsuflară ușurați. Petru plecase la Arhanghelsk. În anul acela veniseră din nou negustorii olandezi Van Leiden și Henrik Peltenburg. Cumpăraseră de două ori mai multe mărfuri decît cu un an înainte : de la stăpînire icre negre, lostrițe înghețate, felurite blănuri, clei de pește, fire de mătase și, ca de obicei, catran, cînepă, pînzeturi și potasă... De la meșteșugari luaseră pielărie și felurite lucruri făcute din os. Lev Kirilovici, care cumpărase de la străinul Marselis făurăria de arme din Tula, voise să le bage olandejilor pe gît fel și chip de arme, dar ceruse prețuri atît de mari, încît aceia nu căzuseră la învoială.

Spre primăvară, fură încărcate șase corăbii. Se aștepta doar scurgerea gheților din Marea Nordului. Pe neașteptate (la invitația olandezilor), Lefort îl sfătui pe țar să facă o plimbare la Arhanghelsk, ca să vadă vase de mare adevărate. A doua zi stafetele și ureadnicii porniră în goana cailor, pe șleahul Vologdei, cu ucazuri către voievozi. Petru plecă în aceeași gașcă : cneazul-papă Ianikita, cei doi regi, Lefort și boierii celor doi regi. Afară de aceștia, mai fură luați și oameni de treabă : diacul de sfat Vinnius, Boris Golițîn, Troekurov, Apraxin, cumnatul răposatului țar Feodor și vreo cincizeci de ostași, în frunte cu aprigul Alexașka Menșikov.

Merseră pe șleah pînă la Vologda, unde preoțimea și neguțătorii le ieșiră în întîmpinare la intrarea în tîrg. Petru era însă grăbit și, în aceeași zi, urcîndu-se în șapte barcazuri mici cu pînze, porniră pe Suhona, spre Ustiug-Veliki, iar de acolo, pe Dvina de miazănoapte, spre Arhanghelsk.

Petru vedea pentru întîia oară asemenea întinderi nesfîrșite de ape și de codri. Pămîntul se desfăcea parcă în două înaintea ochilor și nu-i mai vedeai marginile. Nourii pluteau în pîlcuri mohorîte. Cîrduri de păsări zburau spre cer, în fața vaselor. Valuri mînioase se izbeau de borduri, pînzele se umflau, catargurile scîrțîiau. La chinoviile așezate de-a lungul apei, se trăgeau clopotele, vestind praznicul întîmpinării domnului. Ochii neadormiți ai rascolnicilor, ascunși prin păduri, urmăreau corăbioarele lui anticrist.

Pe masă ardeau două luminări. Picături de smoală se prelingeau pe pereții de bîrne, date la rindea. Pe podeaua curată, de scînduri, se vedeau urme ude care duceau dintr-un colț al odăii, într-altul, spre fereastră, spre pat. O gheată plină de noroi era zvîrlită în mijlocul încăperii, alta sub masă. Un vînt umed, necunoscut, sufla afară, în întunericul luminos al unei nopți de miazănoapte fără stele, iar valurile se loveau de țărm undeva pe aproape.

Petru ședea pe pat cu izmenele ude pînă la genunchi și cu tălpile goale, întoarse înăuntru. Sprijinindu-și coatele de genunchi și ținîndu-și bărbia mică în pumni, se uita pe fereastră cu o privire pierdută. După peretele despărțitor, cei doi regi sforăiau pe întrecute. Oamenii, osteniți — în ziua aceea — peste măsură din pricina lui Petru, dormeau care pe unde apucase, în toată casa ridicată grabnic la sosirea țarului, pe ostrovul Maseev.

Sosiseră la Arhanghelsk în zorii acelei zile. Aproape toți veneau pentru întîia oară pe meleagurile de la miazănoapte. Stînd pe punțile barcazurilor, priveau zorile nemaivăzute pînă atunci, care se revărsau în dosul unor perdele de nouri posomorîți... Un soare de o mărime neobișnuită se înălța deasupra dungilor întunecoase ale codrilor ; razele lui se împrăștiau pe cer, se izbeau de mal, de pietre, de pini. Dincolo de un cot al Dvinei, într-acolo unde erau împinse barcazurile de oamenii care se speteau trăgînd la vîsle, se întindea o clădire lungă, asemenea unei cetăți, cu șase turnuri, cu metereze și cu parcane [1], așezarea străină. Înăuntrul unei întinderi în patru unghiuri, se înălțau magazii trainice, case curate, acoperite cu țiglă, iar pe valurile de pămînt se ițeau guri de tunuri și de pive. De-a lungul malului, se întindeau arsanale [2] clădite pe pari înfipți în fundul apei, parmaclîcuri de lemn, șoproane care acopereau munți de baloturi, saci și butoaie. Peste tot se grămădeau colaci de otgoane și stive de cherestea. Vreo douăzeci de vase de mare erau ancorate în schelă și încă de trei ori pe atîtea, în mijlocul rîului. Catargurile lor uriașe, cu un păienjeniș de sarturi, se înălțau ca o pădure, iar pupele lor înalte, cu podoabe cioplite în lemn, se legănau în bătaia apei. Pînzele în culorile olandeze, engleze și hamburgheze erau gata, gata să

[1] *Parcane* — întărituri din bîrne (n. t.).

[2] *Arsanale* — debarcadere (n. t.).

atingă apa. Bordurile, smolite, aveau cîte o dungă albă lată. Guri de tun ieşeau prin saborduri...

Pe malul drept, cel de la răsărit, începuseră să tragă clopotele de praznicul Întîmpinării domnului. Acolo era aceeaşi Rusie : turle de biserici, izbe sărăcăcioase împrăştiate ici-colo, parcă în silă, alene, zaplazuri, grămezi de balegă. Lîngă mal aşteptau sute de luntri şi de barcazuri încărcate cu mineraiuri acoperite cu rogojini. Petru se uita pieziş la Lefort care stătea alături pe punte. Lefort, ferches ca de obicei, bocănea cu bastonul în podea. Sub mustăcioara lui şi sub pleoapele boboşate mijea un zîmbet şăgalnic ; în obrajii pudraţi i se adînciseră gropiţele... Era bucuros, vesel, fericit... Petru începu să răsufle greu, atît de aprins dorea să-i dea una peste bot bunului său prieten Franz... Pînă şi Alexaşka, afurisitul, care şedea jos, la picioarele lui Petru, da din cap şi îngăima : „Phii, phii, phii..." Malul european, bogat şi grav, temut din pricina aurului şi a tunurilor lui, se uita de peste un veac, cu o dispreţuitoare nedumerire, la malul răsăritean — ca un stăpîn la o slugă...

Un nour de fum se desprinse de pe bordul vasului cel mai apropiat de ei, şi bubuitura, care se auzi îndată, covîrşi dangătul clopotelor. Călcînd vîslaşii pe picioare, Petru alergă de la pupă spre un tun mic, care trăgea cu ghiulele de trei funţi, şi smulse un fitil de la unul din tunari. Tunul bubui. Dar se putea oare asemui bubuitura lui cu aceea a unui tun de pe vasele de mare ? Drept răspuns la salutul ţarului, toate corăbiile străine se învăluiră de fum. Malurile parcă se cutremurau. Lui Petru îi scăpărau ochii. Spunea într-una : „Oh, cît e de frumos ! Oh, cît e de frumos !..." Părea că pozele din copilăria lui prinseseră viaţă... Cînd se împrăştie fumul, pe o arsana de pe malul stîng se iviră nişte străini care-şi fluturau pălăriile... Van Leiden şi Peltenburg erau şi ei acolo... Petru îşi scoase tricornul, îl flutură în semn de răspuns şi strigă cîteva cuvinte de salut... Dar, în aceeaşi clipă, privind chipurile întunecate ale lui Apraxin, Romodanovski şi al învăţatului diac Vinnius, se posomorî şi întoarse capul...

Acum, stînd pe pat, se uita la întunericul sur de afară. În aşezarea Kukui, erau nemţi de-ai lor, parcă îmblînziţi... Aici însă nu puteai să-ţi dai seama cine-i stăpînul... Cît de jalnice i se păruseră luntrile lor ruseşti, cînd treceau prin dreptul bordurilor înalte ale corăbiilor... Ce ruşine ! O simţiseră toţi : boierii, care se întunecaseră la faţă, străinii politicoşi de pe mal, căpitanii şi marinarii bătuţi de vînturile oceanului, aliniaţi pe

dunete... Ce caraghios... Ce rușine... Boierii, poate chiar și Lefort, care își dădeau seama de ceea ce simte Petru, țineau la un singur lucru : să nu-și piardă demnitatea. Se umflau în pene, vrînd să arate măcar prin aceasta că țarul Rusiei Mari, Mici și Albe nu prea era ahtiat să vadă corăbiile acelea ale negustorilor... Dacă ar avea nevoie, și-ar face și el rost de asemenea corăbii — nu e cine știe ce scofală... Iar dacă ar voi ca acele corăbii să nu mai intre în Marea Albă, străinii n-ar avea ce face, pentru că marea e a lor, a rușilor.

Dacă Petru n-ar fi venit cu barcazurile, poate că nu s-ar fi simțit atît de atins. Dar își aducea bine aminte, vedea și acum mîndria și disprețul ascunse sub zîmbetele prietenoase de pe fețele tuturor acelor oameni, veniți din Apus, de la marinarul cel știrb cu barbă albă și pînă la negustorul îmbrăcat în catifea spaniolă. Pe o corabie, sus, la pupă, stătea lîngă felinar un bărbat îndesat, aspru, arămiu, cu ceaprazuri de aur, cu pene de struț la tricorn și cu ciorapi de mătase. În mîna stîngă ținea un ochean lipit de șold, iar dreapta o sprijinea în baston... Era un căpitan care se bătuse cu corsarii și cu pirații tuturor mărilor. Se uita calm, de sus, la tînărul lung și caraghios din luntrea grosolană — împăratul sălbaticilor... Tot astfel privise de sus, undeva, în Madagascar sau în Filipine, după ce dăduse poruncă să se încarce tunurile cu mitralii...

Cu o șiretenie asiatică, Petru simțise cum trebuie să se înfățișeze înaintea acestor oameni ; își dăduse seama de singurul lucru în care i-ar putea întrece... Trebuia să le stîrnească pizma, să le arate ceva ce n-au mai văzut, ca să povestească la ei acasă despre un țar care nu se prea sinchisește că-i țar... N-au decît să se bosumfle boierii — cu atît mai bine — dar el, Piotr Alexeev, secundul flotei de pe lacul Pereiaslavskoie, se va purta astfel : oameni harnici, săraci, dar isteți, vă aducem închinăciuni din partea sărăciei noastre... și vă rugăm să ne învățați cum trebuie călăuzit un norod...

Poruncise să se vîslească spre mal. Sărise primul din vas, intrînd în apă pînă la genunchi, se urcase pe podeț, îi îmbrățișase pe Van Leiden și pe Peltenburg, iar celorlalți le strînsese mîinile și-i bătuse pe spate. Amestecînd cuvintele nemțești și olandeze, le vorbise despre călătoria pe care o făcuse și arătase, rîzînd, spre vasele rusești, în care boierii priveau încă țepeni... „Cred că n-ați văzut asemenea nave nici în vis". Se arătase încîntat peste măsură de corăbiile lor cu multe

tunuri, sărise de pe un picior pe altul și se bătuse peste șoldurile sale slabe : „Vai, dacă am avea și noi vreo două vase d-astea..." Apoi, spusese că va înființa fără întîrziere un șantier naval la Arhanghelsk... „Eu însumi voi munci ca dulgher, iar pe boierii mei îi voi pune să bată cuie..."

Vedea cu coada ochiului cum piereau zîmbetele prefăcute, și negustorii aceia gravi începeau să se minuneze : adevărat că nu mai văzuseră așa ceva... Se poftise singur la ei la masă, și le făcuse cu ochiul : „Dacă mă ospătați bine, o să vorbim și despre alte treburi ; nu rămîneți în pagubă..." Sărise apoi de pe podeț în luntre și pornise spre ostrovul Maseev, spre casele durate de curînd anume pentru el, unde voievodul Matveev îl întîmpinase cu smerenie... Cu acesta însă Petru vorbise altfel : o jumătate de ceas mai tîrziu, îl dădea în brînci pe ușă afară. (Primise pe drum o pîră, care arăta că Matveev îi stoarce de bani pe străini.) Pe urmă, plecase pe un pînzar, împreună cu Lefort și cu Alexașka, să vadă corăbiile. Seara, chefuise în așezarea străină. Petru dănțuise atît de strașnic cu englezoaicele și cu hanovrienele, încît își pierduse tocurile de la încălțări. Pentru întîia oară le fusese dat străinilor să vadă așa ceva...

Și acum, nu putea să doarmă de loc. De uimit, îi uimise pe străini, dar ce folos ? Rusia rămăsese aceeași : adormită, miloagă și stîngace. Ce să-ți mai fie rușine ! Le e rușine celor bogați și puternici... Pe cînd aici, nici nu știi cum ai putea să zgîlțîi oamenii și să le deschizi ochii... Mai sînteți voi oameni, ori vreme de o mie de ani v-au secat lacrimile și vi s-a sleit sîngele în vine, pierzînd nădejdea de a mai vedea vreodată dreptatea și fericirea și putrezind ca un copac prăvălit în zmîrc ?

Dracul l-a pus să se nască țar între asemenea oameni. Își aduse aminte cum i-a strigat, într-o noapte de toamnă, lui Alexașka, înecat de vîntul rece : „Mai bine calfă în Olanda, decît țar aici..."

Dar el ce a înfăptuit în toți acești ani ? Nimic. Și-a făcut de cap ! Vaska Golițîn a ridicat case de zid, a luptat, măcar că fără izbîndă, a încheiat un tractat cu Polonia... Parcă i se înfigeau niște gheare în inimă, așa îl sfîșiau părerile de rău, supărarea pe rușii lui și pizma față de negustorii aceia mulțumiți de ei, care erau slobozi să ridice pînzele și să plece acasă, în țările lor minunate... Iar el va trebui să se întoarcă

în sărăcia lui, la Moscova... Să dea, poate, un ucaz cumplit ? Să spînzure, să bată ?... Dar pe cine, pe cine ? Dușmanul e de nevăzut și de necuprins, dușmanul e pretutindeni, e în el însuși...

Se repezi și deschise vijelios ușa spre cămăruța de alături :

— Franz ! (Lefort sări de pe laviță, holbîndu-și ochii umflați.) Dormi ? Ia vino încoa...

Numai cu cămașa pe el, Lefort se așeză pe patul lui Petru :

— Ți-e rău, Peter ? Îți vine să verși ?...

— Nu, e altceva... Franz, vreau să cumpăr două corăbii din Olanda...

— Foarte frumos.

— Și să mai facem și aici cîteva. Să ne cărăm noi înșine mărfurile...

— Foarte bine.

— Tu ce mă mai sfătuiești ?

Lefort îl privi uimit în ochi și, ca de obicei, se descurcă mai ușor decît Petru în vălmășagul gîndurilor pripite ale acestuia. Îi zîmbi :

— Stai să-mi pun pantalonii și să aduc pipele... Pe cînd se îmbrăca în cămăruța lui, spuse cu glas ciudat :

— Am așteptat de mult asta, Peter... Ai ajuns la vîrsta faptelor mari...

— Ce fapte ?

— Eroii romani, de la care mai luăm și astăzi pildă... (Lefort se întoarse, îndreptîndu-și buclele perucii. Petru îl urmărea cu ochi mari, parcă însuflețiți deodată.) Eroii își cîștigau laurii în război...

— Cu cine să ne războim ? Iar să ne încurcăm în Krîm ?

— Peter, nu poți trăi fără Marea Neagră și cea de Azov... Peltenburg m-a întrebat adineaorea la ureche : „E cu putință ca rușii să mai plătească tribut hanului din Krîm și de acum înainte ?..." (Privirile lui Petru tresăriră, apoi se îndreptară ca niște săgeți spre dragul său prieten.) Și nici fără Marea Baltică nu mai poți trăi, Peter... Dacă nu vrei tu, te vor sili olandejii... Ei spun că ar lua de la noi de zece ori mai multă marfă decît acum, dacă le-ai face porturi la Marea Baltică...

— Să mă războiesc cu șvezii ? Ești nebun... Nu cumva îți rîzi de mine ? Nici o putere din lume nu poate să-i bată și tu...

— Dar, Peter, nu-i vorba s-o faci mîine... Tu m-ai întrebat și eu îți răspund : lovește într-un lucru cît mai mare, pentru că dacă lovești într-unul mic îți stîlcești pumnul degeaba...

„Oaspeților și negutătorilor, tuturor tîrgoveților și meșteșugarilor li se fac la despărțăminte strîmbătăți și pagube în negutătoria și meșteșugurile lor de către voievozi și feluriți cinovnici. Ne rod cu măselele lor ca niște sălbăticiuni, ca niște lupi. Măria ta, milostivește-te de noi..."

— Iar e o plîngere împotriva voievozilor? întrebă Petru.

Mînca la un colț de masă. Abia se întorsese de la șantier. Nici nu-și lăsase măcar în jos mînecile sumese pînă la coate ale cămășii sale de pînză, pătată de catran. Întingînd cu bucățele de pîine în blidul de pămînt cu carne friptă și mestecînd grăbit, se uita cînd la valurile mici și înspumate ale Dvinei plumburii, cînd la diacul Andrei Andreevici Vinnius, un bărbat gras, cu fața albă și cu barbă bălaie, care ședea la colțul celălalt al mesei.

Andrei Andreevici citea poșta primită de la Moscova. Ochii lui albaștri, reci și ageri, așezați departe unul de altul, priveau prin ochelarii cu sticle rotunde, care se odihneau pe nasul său mare. Puterea lui crescuse în vremea din urmă, mai ales după noaptea aceea cînd Petru stătuse de vorbă cu Lefort. Diacul primise poruncă de la țar să-i citească poșta ce se primea de la Moscova. Înainte, toate hîrtiile treceau prin mîinile lui Troekurov, și Petru nu se amesteca în ele. Acum însă voia să știe tot. Poșta i se citea cînd mînca, pentru că altădată n-avea vreme : își petrecea zilele pe șantier, cu meșterii străini tocmiți de pe corăbii... Muncea ca dulgher și ca fierar, uimind pe străini, scotea de la ei — cu o înfrigurare sălbatică — toate lămuririle de care avea nevoie, certa și bătea în stînga și în dreapta. La șantier se aflau peste o sută de lucrători. Îi căuta prin toate tîrgurile și mahalalele și-i lua la lucru ; iar dacă nu voiau să vină, îi aducea cu sila, în lanțuri...

La ora mesei, flămînd ca un lup, Petru se întorcea cu un pînzar pe ostrovul Massev. Vinnius îi citea cu glas adînc ucazurile ce i se trimeteau ca să le iscălească, cereri, plîngeri, epistole... Hîrtiile acestea scrise cu vorbe întortochiate erau nespus de plictisitoare, iar plîngerile vădeau niște văicăreli de robi. Străvechea Rusie a cinovnicilor mințea, fura, asuprea și răspundea cu slove aduse din condei, înflorite, după tipic, iar gloata greoaie, mîncată de păduchi și de viermi, gîfîia și ofta.

— O plîngere împotriva unui voievod, zise Andrei Andreici. Tot împotriva lui Steopka Suhotin. Îndreptîndu-și ochelarii, urmă să citească jalba împotriva voievodului de la

Kungur... În plîngere se spunea că voievodul surpă negoțul, prin sfănțuielile sale, și că ține neguțători și tîrgoveți închiși în odaia sa, unde-i bate cu toiagul, din care pricină unul a și murit, fără să fi avut vreo vină. Vămuiește chervanele meșteșugarilor, și banii luați astfel cu japca îi vîră, de asemenea, în buzunarul său : iarna, cîte opt copeici de fiecare haraba ; vara, cîte un altîn de fiecare luntre. Pe Zmiev, bogătașul stăpîn al unei meșteșugării, l-a căznit, închizîndu-l într-o ladă cu capacul găurit, ca omul să nu moară înăbușit... Sfeterisește banii stăpînirii și amenință că va nimici tot Kungurul, dacă cineva s-ar apuca să-l pîrască.

— I-auzi, nemernicul ! Să fie spînzurat în piața din Kungur ! strigă Petru. Scrie !

Vinnius îl privi întunecat pe deasupra ochelarilor :

— Nu-i greu să-i spînzuri, dar prin asta n-o să le bagi mințile în cap... Petru Alexeevici, de cînd am spus eu ca voievozii să nu stea mai mult de doi ani într-un loc ? Se deprind acolo și învață toate blestemățiile... Un voievod nou fură mai cu frică... Petru Alexeevici, ocrotește-i înainte de toate pe negustori. Își dau capul pentru măria ta, numai să-i scutești de angaralele pe care nu le mai pot îndura... Uneori le e frică să iasă în piață cu două perechi de opinci, căci îi înhață, îi ciomăgesc și le iau toți banii... Măria ta, prin cine ai mai putea să te îmbogățești, dacă nu prin negustori ?... De la dvoreni n-ai ce să iei : tot ce au, mănîncă ei ! Iar țăranul e de mult despuiat. Ia ascultă...

După ce căută prin hîrtii, Vinnius citi :

— „...Din mila lui dumnezeu, pămîntul nostru nu rodește niciodată atît, ca bucatele să ne ajungă. Gerul ne strică adeseori ogoarele, și acum n-avem nici pîine, nici lemne, nici vite. Murim de foame și de frig... Uită-te, măria ta, la lipsa și sărăcia noastră, și nu ne mai pune dăjdii peste puterile noastre... Oropsiți și nevolnici, nu mai avem de unde da carne de porc și de vită, păsări și toate merindele pentru moșieri. Ne hrănim cu lobodă și ne buhăim... Milostivește-te de noi..."

Ascultînd, Petru lovi mînios cu amnarul în cremene și-și zdreli degetul. Își aprinse pipa și trase fumul adînc în piept... Amarnică viață... Razele soarelui se cerneau printre norii călători, licărind pe luciul albastru al apei. Coastele unei corăbii în construcție se înălțau pe șantierul de pe malul celălalt. Se auzeau lovituri de topoare și scîrțîit de fierăstraie. Acolo mirosea a tutun, catran, talași și parîme... Vîntul, care sufla dinspre mare, trecea parcă prin inima lui Petru... Lefort îi

spusese în noaptea aceea : „Peter, țara rusească e groaznică... Trebuie clădită din nou, așa cum se întoarce o haină pe dos..."

— În străinătate nu s-o fura, nu s-o jefui ? întrebă Petru, privind valurile, cu ochii pe jumătate închiși. Acolo or fi oameni de alt soi ?...

— Petru Alexeevici, oamenii sînt la fel, dar n-au de ce să fure... Dacă sînt cinstiți, cîștigă mai mult... Negustorii se bucură acolo de cinstire și-și cinstesc obrazul ei înșiși... Tatăl meu a deschis sub Alexei Mihailovici o manufactură la Tula și a vrut să lucreze cinstit... Nu l-au lăsat ; l-au dus de rîpă cu tărăgănelile... Aici, dacă nu ești hoț, înseamnă că ești prost. Cinstea nu este în cinste. Aici, cinstea e bună numai cînd ești mai mare peste alții. Dar sînt și printre noi oameni deștepți... (Degetele albe și grase ale lui Andrei Andreevici țeseau parcă o pînză de păianjen ; soarele scînteia în sticlele ochelarilor săi ; vorbea cu glas blajin și pătruns.) Ridică-i pe negustori, scoate-i din noroi, împuternicește-i, și cinstea negustorului va fi în obrazul lui. Petru Alexeevici, reazemă-te cu îndrăzneală pe ei...

Aceleași cuvinte i le spusese și Sidney și Van Leiden și Lefort. Petru simți în ele ceva nou, necunoscut, ca și cum ar fi pipăit o șiră a spinării... Nu mai era vorba de trei polcuri de ostași de joacă, ci de o gloată, de o putere... Sprijinindu-și cotul de fereastră, privi spre valurile care scînteiau sub soarele uleios, privi șantierul, unde nu mai lovea fără zgomot într-un par care trebuia înfipt în fundul apei ; bocănitul se auzea mult mai tîrziu... Petru clipea ; inima lui bătea încrezătoare, îngrijorată, fericită...

— Ivan Jigulin, un negustor din Vologda, a venit cu o jalbă. Te roagă să-l lași să se înfățișeze înaintea măriei tale, spuse Andrei Andreevici răspicat. Petru dădu din cap, în semn de încuviințare. Legănîndu-și ușor trupul gras, Vinnius se apropie de ușă, strigă pe cineva și se așeză sprinten la locul său. În urma lui intră un negustor spătos, tuns după portul de la Novgorod cu părul rotunjit pe frunte. Chipul lui avea trăsături hotărîte și ochii priveau pătrunzători, pe sub sprîncene. Făcîndu-și cruce cu un gest larg, el îngenunchie la picioarele lui Petru. Acesta îi arătă cu pipa un scaun :

— Hai, stai jos... (Jigulin ridică din sprîncene și se așeză cu multă băgare de seamă.) Ce durere ai ? (Jigulin se uită pieziș spre Vinnius.) Vorbește...

Jigulin înțelese, pesemne, că aici nu trebuie să-și bată fruntea de prag milogindu-se, ci să-și scoată punga. Își netezi

cu vrednicie mustățile, se uită la ciubotele sale din piele de țap și tuși gros :

— Am venit să cad în genunchi la picioarele măriei tale... Am auzit că lucrezi corăbii pe Dvina... Doamne, ce bucurie !... Oprește-ne să vindem marfa la străini... Zău că le-o dăm de pomană, măria ta... Grăsime de chit, piei de foce, lostrițe sărate, colți de morse, mărgăritare... Poruncește-ne să le ducem cu corăbiile măriei tale... Englejii ne-au adus la sapă de lemn... Fie-ți milă de noi. Decît să slujim crailor străini, mai bine să ne străduim a-l sluji pe al nostru...

Petru îl privi cu ochi strălucitori, se apropie de el, îl bătu pe umăr și zîmbi mulțumit cu toți dinții :

— La toamnă vor fi gata două corăbii. A treia am cumpărat-o din Olanda... Aduceți marfa aici, dar — bagă de seamă — fără înșelăciuni !...

— Măria ta !... Vom...

— Vrei să pleci tu cu marfa ta ?... Să fii cel dintîi sfetnic negustoresc ?... S-o vinzi la Amsterdam ?...

— N-am învățat limbi străine... Dar dacă măria ta îmi poruncește, de ce să nu mă duc ?... Să facem negustorie și la Amsterdam. N-o să ne lăsăm trași pe sfoară...

— Așa-mi placi !... Andrei Andreevici, scrie un ucaz... Primului negustor de mare... Cum îți zice ? Jigulin Ivan... Dar după tată ?...

Jigulin căscă gura, se ridică, ochii îi ieșiră din găvane și barba i se zburli...

— Vrei să ne scrii și numele tatălui ?... [1] Ei, să știi, facem orice pentru măria ta !...

Se aruncă la picioarele țarului, ca înaintea icoanei mîntuitorului, cînd se rugase pentru izbînda treburilor sale...

Jigulin plecă. Vinnius scîrțîia din pană. Petru alerga de colo-colo prin odaie, zîmbind. Apoi, se opri.

— Ce mai ai acolo ?... Citește-mi pe scurt...

— Alte hoții... Pe drumul Troiței a fost prădat un chervan al vistieriei. Doi oameni au fost uciși... În urma cercetărilor, a fost ridicat de acasă Steopka Odoevski, mezinul cneazului Semion Odoevski, și a fost dus cu o teleagă la Despărțămîntul nelegiuirilor. Acolo și-a mărturisit vina și a fost osîndit să fie bătut cu biciul în beciul despărțămîntului și să i se ia pentru totdeauna casele din Moscova și patru sute de izbe țărănești... Tată-său, cneazul Semion, l-a luat pe chezășia sa...

[1] O mare cinste de care n-aveau parte oamenii „de rînd" (n. t.).

Cincisprezece oameni dintre slujitorii lui Steopka au fost spînzurați...

— Uite de ce se țin cnejii și boierii, Andrei Andreevici! Pun mîna pe măciuci și ies la drumul mare...

— Ai dreptate, Petru Alexeevici, se țin de tîlhării.

— Trîntorii, bărboșii!... Știu eu, n-am uitat... Fiecare din ei ține la îndemînă un jungher pentru mine... (Întoarse capul.) Dar am și eu cîte o secure pentru fiecare din ei... (Scuipă și bătu din picior. Rășchiră degetele, le înfipse în fața de masă și trase de ea. Vinnius puse repede mîna pe călimară și pe hîrtii.) Acum, nu mai sînt slab... Ne vom mai ciocni... fără cruțare... (Se îndreptă spre ușă.)

— Iartă-mă, Petru Alexeevici, mai am două epistole... De la țarine...

— Hai, citește-le... Și cu ele și fără...

Se întoarse spre fereastră și-și curăță pipa. Vinnius se plecă ușor și începu să le citească:

„Să trăiești ani mulți, fericirea mea, stăpîn și țar Petru Alexeevici... (Petru întoarse spre el o sprînceană mirat). Feciorul tău, Alioșa, cere să-l blagoslovești, bucuria inimii mele. Bucuria noastră, întoarce-te la noi, stăpîne, fără zăbavă... Te rog să te milostivești de noi, pentru că o văd pe bunica mea, țarina, în mare durere... Să nu te superi, lumina și părintele meu, că răvașul e cam prost. N-am învățat încă, măria ta..."

— De a cui mînă e scrisă?

— De mîna tremurătoare a măriei sale Natalia Kirilovna. E scrisă neciteț.

— Răspunde-i și tu ceva... Scrie că aștept niște corăbii de la Hamburg... Spune-le că sînt sănătos și că nu ies în mare, să n-aibă nici o grijă... Și să nu mă aștepte așa curînd, da...

Vinnius spuse, oftînd încet:

— Pe epistolă a fost pus degețelul țareviciului Alexei Petrovici, muiat în cerneală...

— Bine, bine... Degețelul!... (Pufni pe nas, apoi luă de la Vinnius a doua epistolă.) Degețelul!...

Rîndurile scrise de soția sa le citi în luntre. Pînzele se umflau în vîntul vioi care sufla dinspre mare. Luntrea lui veche se ridica și cobora, de parcă ar fi fost însuflețită. Valurile înspumate se loveau de borduri și stropi de spumă zburau de la proră. Stînd la cîrmă, Petru citea scrisoarea stropită de apă, lipită de genunchi...

„Stăpîne, să trăiești întru mulți ani... Te rog, lumina mea, bucură-mă, tătucule, și scrie-mi de sănătatea ta, să am și eu,

biata, o bucurie în mîhnirea mea... Lumina mea... de cînd ai plecat, nu mi-ai scris nici un rînd... Sărmana de mine, nefericită sînt pe lumea asta, pentru că nu mai vii şi nici nu scrii de sănătatea ta... Scrie-mi, bucuria mea, cînd ai să vii la mine ?... Eu şi cu Alioşenka sîntem bine..."

Apa năvăli în luntre peste bord. Petru cîrmi repede la stînga. Un val mare se lovi spumegînd de bord şi-l scăldă din cap pînă în picioare. Petru izbucni în rîs. Scrisoarea nefolositoare zburase, smulsă de vînt de pe genunchii lui, şi căzuse departe, în valuri...

17

Natalia Kirilovna îşi văzu, în sfîrşit, feciorul întors chiar în ziua cînd parcă îi intrase un cui în inimă. Culcată pe pilotele din puf de lebădă, privea cu ochii măriţi, spre perete, la un canaf auriu făcut din pielea cu care era îmbrăcat zidul. Se temea să-şi ia privirea de acolo, se temea să se mişte. Golul din piept o chinuia mai rău decît cea mai cumplită sete ; se înăbuşea. Dar, ori de cîte ori ofta, îi ieşeau ochii din cap de spaimă.

Lev Kirilovici intra mereu în vîrful picioarelor în iatacul ei şi întreba pe boieresele care se găseau acolo :

— Cum îi mai e ?... Poate o da dumnezeu...

Şi înghiţind în sec, se aşeza pe crivat. Încerca să vorbească cu soră-sa, dar ea nu-i răspundea. Toate se înfăţişau înaintea ţarinei ca o roşeaţă uriaşă... Nu-şi mai simţea decît inima, cu un cui înfipt în ea...

Vestitorii sosiră pe cai înspumaţi la Kremlin, strigînd în gura mare : „Vine, vine !" Ţîrcovnicii se urcară, crucindu-se, în clopotniţe ; uşile soborului sfinţilor arhangheli şi acelea ale Uspeniei se deschiseră, iar protopopii şi diaconii îşi îmbrăcară odăjdiile ; dvorenii de la palat se îngrămădiră pe scări, iar olăcarii desculţi se împrăştiară prin Moscova, ca să dea de ştire boierilor mari. Atunci Lev Kirilovici se aplecă, înăbuşindu-se, spre soră-sa :

— A sosit soarele nostru drag !...

Deodată, Natalia Kirilovna trase adînc aer în piept, mîinile ei puhave începură să sfîşie cămaşa de pe ea, buzele i se învineţiră şi capul îi căzu pe spate. Lev Kirilovici căscă gura în neştire. Boieresele fugiră după duhovnic. Milogii începură

să geamă prin unghere și cămări... Tot palatul se întoarse pe dos.

Dar iată că se auzi un glas de aramă în turla lui Ivan cel Mare, și celelalte clopote de la soboare și chinovii îi răspunseră cu dangătul lor. Mulțimea începu să forfotească și printre vuiete și strigăte se auzeau glasurile aspre al căpitanilor nemți : „*Achtung*... Muscheta la picior... *Halt*... Stai !" Carete și rădvane trecură în goana cailor prin fața oștirii și a norodului, spre intrarea din față. Lumea îl căuta cu ochii pe țar, dar nu-l vedea printre caftanele bogate, printre burcile de ghenerali și pălăriile cu pene.

Petru se dusese de-a dreptul la maică-sa. Pe scări, lumea abia avu cînd să se dea la o parte. Fugea pe săli, ars de soare, slab, cu părul tuns scurt, îmbrăcat cu o bluză de catifea neagră și cu pantaloni pînă la genunchi. Unii crezură că e vreun medic din Kukui. Abia mai tîrziu, aflînd că era țarul, se cru-
medic din Kukui. Abia mai tîrziu, aflînd că era țarul, se cru-
îmbîcsit, tapetat cu piele de Cordova... Natalia Kirilovna se ridică pe perne și privi cu ochii deodată strălucitori, spre marinarul olandez slăbuț...

— Măicuțo, strigă Petru, ca din îndepărtata copilărie, máicuțo dragă...

Natalia Kirilovna întinse mîinile spre el :

— Petenka, iubitule, băiatul mamei...

Își stăpîni cu simțămîntul ei de mamă cuiul ce i se înfipsese în inimă și nu mai răsuflă, pînă ce, căzînd la căpătîiul ei, Petru o sărută pe față și pe umăr ; abia după ce simți zvîcnetul morții în piept, își descleștă mîinile și își slăbi încordarea gîtului...

Sărind în sus, Petru se uită ciudat la ochii ei dați peste cap. Fiindu-le teamă să izbucnească în bocete, boieresele își astupară gurile cu năframele. Lev Kirilovici tremura. Dar iată că genele Nataliei Kirilovna tresăriră. Petru îngăimă ceva cu glas răgușit, dar nu fu înțeles. Sări atunci la fereastră și zgîlțîi rama de plumb atît de aprig, încît geamurile rotunde căzură din ea...

— Duceți-vă după Blumentrost, în Kukui ! Apoi, văzînd că tot nu este înțeles, luă de umeri o boiereasă : Du-te după doctor, proasto. Și o îmbrînci pe ușă...

Moartă de spaimă, cotcodăcind, boiereasa începu să tropăie pe scară :

— Țarul a poruncit ! Țarul a poruncit... Dar ce anume, ce anume a poruncit țarul ? bîiguia ea mereu.

Natalia Kirilovna se însănătoşi. A treia zi chiar se duse la sfînta leturghie şi mîncă bine. Petru plecă la Preobrajenskoie, unde stătea Evdokia cu ţareviciul Alexei (se mutase acolo din primăvară, spre a fi mai departe de soacră-sa). Evdokia îşi aştepta bărbatul abia peste cîteva zile şi nu se pregătise pentru sosirea lui. Petru se ivi deodată pe o cărare din grădină, unde se făcea dulceaţă de mere „Antonovka". Slujnice drăgălaşe, parcă alese anume, cu părul împletit în cozi lungi şi cu cununiţe, îmbrăcate cu letnice trandafirii, curăţau mere sub supravegherea Vorobihăi. Unele din ele cărau vreascuri spre sobiţa pe care fierbea dulceaţa într-un lighean de aramă, altele făceau goange, pe un covor, ţareviciului, un băieţel slăbuţ, cu ochi negri, posaci, şi cu plînsul pe buze.

Nimeni nu ştia cum să-i mai intre în voie copilului. Fetele, cu dosul mare, mieunau, hămăiau, umblau de-a buşilea, prăpădindu-se ele însele de rîs, dar copilul le privea încruntat, gata-gata să plîngă. Evdokia se supără :

— Ţţţ, proastelor, vi-i gîndul aiurea... Steoşka, de ce nu-i dai pace ? Acuma te croiesc cu băţul pe spate... Vasenka, arată-i cum face capra... Căutaţi-i un gîndac, daţi-i un pai în mînă... Nu vă vine nimic în minte ?... Hrănesc o liotă întreagă şi n-are cine să-mi vadă de copil !...

Îi era cald. O supărau muştele. Îşi scoase cununa şi porunci să i se pieptene părul. Era o zi limpede, ca de cleştar, şi văzduhul albastru, neclintit, atîrna deasupra teilor. Dacă n-ar fi trecut Preobrajenie, ar fi fost taman bine de scăldat, dar cerbul îşi muiase coarnele în apă şi nu se mai putea face baie. Era păcat...

Pe cărare se ivi deodată un bărbat oacheş, îmbrăcat din cap pînă în picioare în negru... Evdokia îşi duse mîinile la obraji. Inima începu să-i bată atît de năvalnic, încît îi pieriră toate gîndurile... Fetele scoaseră cîte un ţipăt şi, fluturîndu-şi cozile, se ascunseră în dosul liliecilor şi măceşilor. Petru se apropie, o luă pe Evdokia de subţiori şi o sărută pe gură, apăsîndu-i-o cu dinţii... Ea închise ochii, dar nu-i răspunse. Petru începu să-i sărute pieptul năduşit, prin letnicul descheiat. Evdokia scoase un ţipăt, se îmbujoră de ruşine şi se înfioră... Rămas singur pe covor, Oleşenka, începu să scheune subţire ca un iepuraş... Petru îl luă în braţe, îl aruncă în sus şi băiatul izbucni în plîns...

Întîlnirea era neplăcută. Petru o întreba una-alta şi Evdokia îi răspundea anapoda... O găsise nepieptănată şi neîmbrăcată cum se cuvine... Copilul era mînjit de dulceaţă... Fi-

rește, bărbatul mai stătu cît stătu și plecă. Lîngă palat, îl înconjurară meșterii, negustorii, generalii, prietenii și tovarășii de chefuri. Se auzeau de departe hohotele lui tărăgănate de rîs. Pe urmă, se duse la gîrlă, să vadă vasele de pe Iauza, iar de acolo în Kukui... Vai, Dunia, Dunia, ți-ai pierdut fericirea !...

Vorobiha o încredință pe Evdokia că lucrurile se mai pot îndrepta și se apucă cu hărnicie de treabă. Trimese niște fete să aprindă focul în baie. Porunci doicilor să-l ia pe Oleșenka să-l îmbrace. Apoi, îi șopti țarinei :

— Să nu te pierzi la noapte, lebădă. O să te îmbăiem ca la noi la țară, o să te frecăm cu cvas, o să te spălăm cu rășină mirositoare, să te adulmece unde i-o plăcea... Să știi că pentru bărbați lucrul cel mai de seamă e mirosul... Frumoaso, cînd are să-ți vorbească, rîzi, ca să-ți tremure toate cele, rîzi încet, din piept... Mort să fie și tot are să-l apuce năbădăile...

— Vorobiha, s-a dus la nemțoaică...

— Vai, măria ta, nici nu te mai gîndi la ea... Auzi, poznă : o maimuță care-i jinduiește numai banii, neagră la suflet, cu pielea lipicioasă... Măria ta, primește-l în așternut ca o lebădă, duioasă și veselă. Ce mai poate face nemțoaica ?...

Evdokia înțelesese și dădu în zor... Baia fu încinsă bine. Slujnicele și Vorobiha o întinseră pe o laviță și îi făcură vînt cu pămătufuri muiate în izmă și în rășină înmiresmată. Pe urmă, o duseră, fragedă și tînjitoare, în iatac, o pieptănară, o rumeniră, îi înnegriră sprîncenele și o culcară. Traseră perdelele și Evdokia începu să aștepte...

Se auzeau niște șoareci rozînd. Se lăsă noaptea. Palatul amuți ; străjerul de veghe își bătea toaca în curte ; inima Evdokiei zvîcnea în pernă... Petenka nu venea... Ținînd minte vorbele Vorobihăi, țarina ședea culcată pe întuneric și zîmbea, deși îi tremura pîntecul de ură cînd se gîndea la nemțoaică și picioarele i se răceau ca gheața...

Străjerul nu mai bătea toaca și șoarecii se astîmpăraseră. În zori îi va fi rușine să se arate slujnicelor !... Totuși, se strădui să fie tare. Pe urmă, își aduse aminte cum a mîncat cu Petrușa găina, în cea dintîi noapte a lor și, înfundîndu-și fața în perină, izbucni în plîns. Udă perina cu lacrimi...

Se trezi, simțind o răsuflare caldă. Înălță capul : „Cine e ?"... Somnoroasă, nu-și dădu seama cine se culcase peste ea... Pricepînd, gemu din pricina supărării, încă vie, și își duse pumnii la ochi... Petrușa nu mai semăna a om, era beat, duhnea a tutun. Venise la ea de-a dreptul de la nemțoaică ; și cît îl așteptase... N-o dezmierda, ci o pătrundea tăcut, în-

tr-un chip înspăimîntător... Chiar că merita să se spele cu rășină înmiresmată !

Evdokia se trase la marginea crivatului. Petrușa îngăimă ceva și adormi, ca un țăran beat în șanț... Lumina albastră se strecura printre perdele. Rușinîndu-se de trupul lui gol, Evdochia îl acoperi și plînse încet. Zadarnice fuseseră vorbele Vorobihăi...

De la Moscova veni un călăreț, aducînd vestea că Natalia Kirilovna se simțea din nou rău... Îl căutară pe țar. Acesta se găsea în noua așezare Preobrajenskaia, în casa ostașului Buhvostov, la un botez. Mîncau blinele. Nu erau decît oameni de-ai lor : porucicul Alexandru Menșikov, Alioșka Brovkin, făcut de curînd aghiotant al lui Petru, și cneazul-papă. Tăifăsuiau și se veseleau. Menșikov povestea cum fugise, cu doisprezece ani în urmă, de acasă, împreună cu Alioșka, cum stătuseră la Zaiaț, cum hoinăreau și șterpeleau în stînga și în dreapta, cum îl întîlniseră lîngă malul Iauzei pe băiețașul Petru și-l învățaseră să-și treacă un ac prin obraz.

— Tu erai atunci ?... Tu ?... strigă uimit Petru. După aceea te-am căutat vreme de șase luni... Pentru acul acela te iubesc, Alexașka. Și-l sărută pe gură, pe dinți...

— Petru Alexeevici, întrebă cneazul-papă, îți mai aduci aminte cum te băteam pentru năzbîtiile tale ?... Tare năzdrăvan mai erai... Uneori...

Și Nikita Zotov începu să povestească cum Petru, fiind încă un țînc, avea o judecată de bărbat de stat... Se întîmpla să pună boierilor cîte o întrebare și aceștia cugetau, cugetau și nu știau ce să-i răspundă. Dar Petru odată dădea din mînă și răspunsul era gata... Strașnic.

Mesenii ascultau aceste minunății cu gurile căscate. Deși nu-și aducea aminte să fi fost chiar așa, văzînd că ceilalți cred, Petru întărea și el...

Buhvostov umplea mereu stacanele. Era un om oleacă șiret, obișnuit la înfățișare. Nu umbla să tragă foloase, fiind cu trup și suflet al lui Petru, și la beție, și la trezie. Firește nu putea fi asemuit cu Alexașka. Nici vîrsta nu era aceeași, nici mintea lui nu se vădea atît de ageră... Zîmbea, își ospăta musafirii din toată inima, dar nu se băga în vorbă...

— Ia stați, zise Menșikov, netezind fața de masă cu manșetele lui smeurii, cusute cu fir (ședea drept, mînca puțin, vinul nu-l amețea, doar ochii i se făceau din ce în ce mai albaștri), am auzit că Alexei Brovkin, aghiotantul țarului, are

o soră frumoasă de măritat... Ar trebui să ne amestecăm și noi puțin în daravera asta...

Alioșka Brovkin cel cumpănit clipi din ochi și se îngălbeni... Cei de față, îndeosebi Petru, nu-l slăbiră, și Brovkin adeveri : da, are o soră, Alexandra, de măritat, dar nu se găsește pentru ea un mire potrivit. Taică-său, Ivan Artemici, a ajuns atît de fudul, încît nici nu se mai uită la negustorii de mîna a doua. Și-a făcut rost de niște zăvozi aprigi, lumea se sperie și ocolește casa. Pe pețitoare le dă afară. Sanka plînge zi și noapte : e în floarea vîrstei, dar tare se teme că în loc de cununiță de mireasă, o să pună pe cap o camilafcă de maică, din pricina înfumurării lui taică-său...

— Cum nu găsește mire ? se înfierbîntă Petru. Porucic Menșikov, fă bine și te însoară...

— Nu pot. Sînt încă prea tînăr. Nu mă mulțumesc cu o muiere, *Min Herz*...

— Dar tu, prea sfințite Kir Anikita ? Nu vrei să te însori ?

— Sînt cam bătrîn, fiule, pentru o fată tînără... Eu mă încurc mai mult cu d-alea...

— Bine, bețivanilor... Alioșka, scrie lui taică-tău că am să fac eu pe pețitorul...

Alioșka își scoase peruca neagră, uriașă, și făcu o plecăciune adîncă. Petru voia să plece numaidecît la țară, la Brovkin, dar tocmai atunci intră omul trimes de la Kremlin și-i întinse o scrisoare de la Lev Kirilovici. Țarina murise. Toți se ridicară de la masă și își scoaseră perucile. În vreme ce Petru citea scrisoarea, buzele lui se lăsaseră în jos și începură să-i tremure... Își luă tricornul de pe fereastră și-l îndesă pe cap. Lacrimile îi curgeau șiroaie pe obraji. Ieși în tăcere și porni prin așezare, stîrnind colbul de pe drum. La jumătatea drumului, îi ieși în întîmpinare o caretă : se urcă în ea și plecă în goana cailor la Moscova.

Pe cînd ceilalți chibzuiau lucrurile, întrebîndu-se ce se va întîmpla acum, Alexașka Menșikov și ajunsese la Lefort cu vestea cea mare : Petru a rămas singurul stăpîn. Bucuros, Lefort îl îmbrățișă. Vorbiră amîndoi în șoaptă, tainic, spunîndu-și că, de acum înainte, Petru nu va mai fi nevoit să dea înapoi de la treburile țării, că, în sfîrșit, toată visteria și toată oștirea erau în mîinile lui, și că nimeni nu trebuia să mai aibă vreun cuvînt pe lîngă el, afară de ai lui, de cei apropiați. Curtea cea mare trebuia mutată la Preobrajenskoie. Și mai trebuia vorbit cu Ana Mons să nu mai facă nazuri, să i se dea țarului în întregime... Da, da...

Pînă la sosirea ţarului, nimeni nu se atinse de Natalia Kirilovna. Răposata zăcea, cu o umbră de uimire şi de chin pe faţa-i vînătă. Avea ochii închişi şi o iconiţă în mîini.

Petru se uita la chipul ei... Părea plecată atît de departe, încît uitase de toate... Căuta să descopere o licărire de dragoste, măcar în colţurile gurii, dar nu era cu putinţă... Fălcile acelea nu se încleştaseră niciodată cu atîta înstrăinare... Şi cînd te gîndeşti că încă în dimineaţa aceea îl chemase, înăbuşindu-se : „Petruşa... să-l binecuvîntez..." Îşi dădu seama că rămăsese singur, printre străini, şi tare i se făcu milă de el... Părăsit...

Ridică din umeri şi se încruntă... În iatacul maică-si, afară de cîteva boierese cu feţele sluţite de plîns, se găsea şi Adrian, noul patriarh, scund şi bălai, care se uita lung, prosteşte, la ţar, apoi Natalia Alexeevna, sora lui Petru, o fată prietenoasă şi veselă. Stătea copleşită, cu un chip de femeie îndurerată, cu obrazul sprijinit în palmă şi jalea licărea în ochii ei cenuşii.

Petru se apropie de ea.

— Nataşa... S-a dus măicuţa...

Natalia Alexeevna îi cuprinse capul şi-l strînse la piept. Boieresele începură să hohotească încet. Patriarhul Adrian se întorsese cu spatele la moartă şi căscase gura, privind cum plînge ţarul... Lev Kirilovici intră, clătinîndu-se, cu barba udă şi cu obrajii umflaţi. Căzu lîngă moartă şi rămase nemişcat. Doar spatele îi tresărea.

Natalia Alexeevna îl luă pe fratle său sus, în camera ei, răposata urmînd să fie spălată şi îmbrăcată. Petru se aşeză lîngă o fereastră cu geamuri colorate. Acolo nu se schimbase aproape nimic din copilărie. Aceleaşi sipete şi covoraşe, aceleaşi chipuri de vieţuitoare din argint, sticlă şi piatră de pe poliţe, aceeaşi oglindă ca o inimă, înrămată într-o cadră veneţiană, aceleaşi poze colorate din sfînta scriptură şi scoici aduse de peste mări...

— Natalia, o întrebă încet, ţii minte ? Aveai un turc cu nişte ochi fioroşi... Îi rupsese cineva capul.

Natalia Alexeevna se gîndi puţin, deschise o răcliţă şi luă de pe fund turcul şi capul lui. I-l arătă lui Petru şi sprîncenele i se arcuiră. Se aşeză lîngă fratele ei, îl strînse încleştat în braţe şi plînseră amîndoi.

Spre seară, trupul Nataliei Kirilovna, îmbrăcat în odăjdii aurii fu aşezat în palata Granovitaia. Aplecîndu-se deasupra unui tetrapod, printre lumînări, lîngă sicriu, Petru citea cu glas gros, înfundat. La cele două uşi stăteau cîte doi străjeri

cu baltage pe umeri, lăsîndu-se fără zgomot de pe un picior pe celălalt. Lev Kirilovici îngenunchiase la picioarele sicriului... Toată lumea de la palat dormea, obosită...

Noaptea, tîrziu, scîrţîi o uşă şi intră Sofia, într-o mantie întunecată, aspră, cu scufiţă neagră pe cap. Fără să se uite la fratele ei, atinse cu buzele fruntea vineţie a Nataliei Kirilovna, îngenunchind şi ea. Petru întorcea filele, lipite între ele de ceară, şi citea cu glas scăzut. Un ornic cu clopote bătea cînd şi cînd. Sofia trăgea cu coada ochiului la fratele ei. Cînd geamurile începură să se lumineze în albastru se ridică încet, se apropie de tetrapod şi spuse în şoaptă :

— Te schimb eu... Mai odihneşte-te...

Auzindu-i vorbele, Petru tresări, nedumerit, ridică din umăr şi se dădu de o parte. Sofia urmă de la jumătatea versetului la care se oprise Petru. Citind, luă cu degetul mucul lumînării. Ţarul se rezemase de perete, dar îi venea greu să stea cu capul aplecat, sub boltă. Se aşeză pe un sipet, sprijini coatele de genunchi şi îşi acoperi faţa cu mîinile. Se gîndi : „Tot n-am s-o iert..." Astfel trecu ultima noapte după datina străveche la palatul din Kremlin...

A treia zi, îndată după înmormîntare, Petru se duse la Preobrajenskoie şi se culcă. Evdokia veni mai tîrziu. Fusese petrecută cu alai de nişte boierese, pe care nu le cunoştea după nume. I se spunea acum, ţarina mamă. O linguşeau, o măguleau şi o rugau să îngăduie a i se săruta mîna... Scăpă de ele cu mare greutate. Se duse întîi la Oleşenka, pe urmă în iatac. Petru era întins pe patul alb de atlaz. Nu-şi scosese decît încălţările pline de colb. Evdokia se strîmbă : „Vai, apucăturile astea din Kukui. Cum beau, aşa se şi culcă..." Aşezîndu-se în faţa unei oglinzi, începu să se dezbrace, ca să se odihnească puţin înainte de masă... Boieresele de la palat şi vorbele lor linguşitoare nu-i ieşeau din minte. Deodată, înţelese că acum ea era ţarina, stăpînitoarea... Închise ochii şi îşi încleştă fălcile ca o ţarină... „Înainte de toate, Ana Mons trebuie surghiunită pe vecie în Siberia... Să-l iau din scurt pe bărbatul meu... Fireşte că răposata soacră-mea, care mă ura, nu făcea decît să mă bîrfească faţă de el... Acum, se vor schimba lucrurile. Ieri, n-am fost decît Dunia, astăzi sînt stăpîna întregii Rusii Mari, Mici şi Albe... (Se închipuia ieşind înaintea tuturor boierilor din soborul Uspeniei, în dangătul clopotelor, arătîndu-se norodului — şi i se tăia răsuflarea.) Trebuie să-mi fac veştminte noi de ţarină, pentru prilejuri însemnate. Doar n-o să port vechiturile rămase de la Natalia Kirilovna... Petruşa e mereu ple-

cat. Va trebui să cîrmuiesc singură... Sofia cum putea să chivernisească lucrurile ?! Nu era cu mult mai vîrstnică decît mine. Dacă aş avea nevoie de vreun sfat, pentru asta sînt boierii... (Îşi aminti, deodată, de Lev Kirilovici şi zîmbi.) Înainte, nici nu mă băga în seamă, se uita pe de lături, iar azi, la înmormîntare, m-a ţinut tot timpul de braţ, căuta cu privirea să vadă dacă-i sînt binevoitoare... Borţos nătîng..."

— Dunia... (Evdokia tresări şi întoarse capul.) Petru şedea culcat pe o parte, sprijinindu-se în cot. — Dunia... măicuţa nu mai e... (Evdokia clipi.) Ce pustiu... Aţipisem... Vai, Dunecika...

Petru parcă aştepta ceva de la ea. Privea cu ochi jalnici. Dar gîndurile Evdokiei o luară razna, şi ea se arătă deodată foarte cutezătoare :

— Înseamnă că aşa a vrut dumnezeu. Nu trebuie să cîrtim... Am plîns. Gata. Sîntem doar tari... Mai avem şi alte griji... (Petru trase cotul de sub tîmplă şi se ridică în capul oaselor, cu picioarele atîrnînd pe marginea patului. Unul din ciorapi era rupt în dreptul degetului mare.) Mai e ceva : nu-i frumos, nici cuviincios să te culci îmbrăcat pe o plapomă de atlaz... Te tot învîrteşti printre oşteni şi ţărani. Ar fi vremea să te...

— Ce, ce ? o întrerupse el şi ochii i se aprinseră. Ia ascultă, Dunia, nu cumva ai mîncat ciuperci otrăvitoare ?...

Evdokia se sperie de privirea lui, dar urmă să înşire — deşi cu alt glas — aceleaşi nerozii, pe care el nu le înţelegea... Cînd spuse : „Mămuca m-a urît totdeauna, chiar de la nunta noastră. Puţine lacrimi crezi că am vărsat ?" Petru rînji deodată colţii şi începu să-şi pună încălţările :

— Petruşa, ai ciorapul rupt... Schimbă-i... O, doamne...

— Am mai văzut neghioabe, dar ca tine nu... Da, da !... (Mîinile îi tremurau.) Să ştii, Dunia, că am să ţin minte cum te-ai purtat cu mine la moartea măicuţei... O dată am avut şi eu nevoie de tine... N-am să ţi-o uit...

Şi ieşi, trîntind uşa atît de năprasnic, încît Evdokia se stîrci toată. Rămase încă multă vreme în faţa oglinzii, nedumerită... Dar ce i-am spus, doamne ?... Parcă e turbat, zău aşa...

Lefort îl aştepta de mult pe Petru în săliţa iatacului... (La înmormîntare nu-l văzuse decît de departe.) Acum îi cuprinse repede mîinile :

— O, Peter, Peter, ce pierdere... (Petru era încă încruntat.) Dă-mi voie să-ţi împărtăşesc durerea... *Ich kondoliere, ich kondoliere... Mein Herz ist voll Schmerzen...* O ! inima mea e plină de *Schmerzen*... (Ca totdeauna, cînd era tulburat, începu să

vorbească stîlcit. Acest lucru avea o deosebită înrîurire asupra lui Petru.) Știu că mîngîierile n-au nici un rost... Dar, Peter, ia, ia-mi viața mea și nu mai suferi...

Petru îl îmbrățișă cu căldură și își lipi obrazul de peruca lui parfumată. Era un prieten credincios... Lefort îi spuse în șoaptă :

— Hai la mine, Peter... Alungă-ți durerea... Dacă vrei, te vom face să rîzi... Sau *zusammen weinen*... Vom plînge împreună...

— Da, da, hai la tine, Franz...

La Lefort, fusese pregătit totul. Se așezase o masă pentru cinci persoane, într-o încăpere mică, cu ușile spre grădină, unde muzicanții erau ascunși în boschete. La masă serveau Tomos și Seka, cei doi pitici, învestmîntați în toge romane și purtînd pe frunte cununi din frunze de arțar. Toată încăperea era împodobită cu ghirlande de trandafiri. Petru, Lefort, Menșikov și cneazul-papă se așezară la masă. Nu se vedea nici rachiu, nici obișnuitele aperitive. Piticii aduseră pe tipsii aurite, ținute deasupra capului, plăcinte din vrăbii și prepelițe fripte...

— Pentru cine e al cincilea tacîm ? întrebă Petru... Lefort zîmbi cu colțurile gurii :

— Masa din seara aceasta e în cinstea zeiței Ceres, atît de vestită prin mișcătoarea întîmplare petrecută cu fata ei, Proserpina...

— Ce poveste o mai fi și asta ? întrebă Alexașka, care era îmbrăcat cu o jachetă de mătase și purta o perucă cu bucle lungi care-i ajungeau pînă la mijloc. Avea o înfățișare nespus de galeșă. Anikita era îmbrăcat ca și el...

— Proserpina a fost răpită de Pluto, zeul infernului, începu Franz. Mama ei era tare îndurerată... S-ar părea că povestea se sfîrșește aici. Dar nu, moartea nu există. Există o înnoire veșnică... Și Proserpina cea nefericită a încolțit sub forma unui rodier, dăruind acele fructe minunate care se numesc rodii și mîngîind-o astfel pe maică-sa...

Petru era tăcut și trist. Din întunericul grădinii adia o boare umedă. Prin ușa deschisă se zăreau stelele. Cînd și cînd, în fîșia de lumină care ieșea din odaie, plutea cîte o frunză uscată.

— Pentru cine-i tacîmul ? întrebă din nou Petru.

Lefort ridică un deget. Nisipul din grădină scîrțîi, și în lumină se ivi Anchen, îmbrăcată cu o rochie spumoasă. În mîna stîngă ținea un mănunchi de spice, iar în cea dreaptă

strîngea la șold o tipsie cu morcovi, salată, ridichi și mere. Avea părul răsucit într-un coc înalt în care-și prinsese un trandafir. Chipul ei era fermecător în lumina făcliilor.

Petru nu se ridică. Doar întinse picioarele și încleștă cu degetele brațele jețului. Ana puse tipsia înaintea lui și făcu o reverență. De bună seamă că fusese învățată să rostească ceva cu acest prilej, dar nu spuse nimic, se fîstîci. De altfel, era mai bine așa.

— Ceres îți aduce roadele pămîntului, ceea ce înseamnă că moartea nu există... Ia-le și trăiește ! strigă Lefort și-i oferi Anei un jilț. Ea se așeză alături de Petru. Se servi vin franțuzesc spumos. Petru nu-și mai lua ochii de la fată. Totuși, la masă, mai era o oarecare stînjeneală. Ana puse degetele pe mîna lui :

— *Ich kondoliere, Herr Peter.* (Lacrimile îi împăienjeniră ochii mari.) Aș da tot ce am ca să te pot mîngîia...

Vinul și apropierea fetei îl încălzeau. Cneazul-papă clipea mereu. Alexașka era pus pe chef. Lefort trimese un pitic în grădină ; instrumentele cu coarde și tamburinele începură îndată un cîntec. Rochia Anei foșnea și ochii i se înseninară, ca cerul după ploaie. Petru alungă amărăciunea :

— Franz, mai pune niște vin din acela !

— Așa, fiule, așa, zise Anikita, încrețindu-și păienjenișul de zbîrcituri de la coada ochilor, cu zeii greci și romani e veselă viața...

18

În codrii întinși de dincolo de Oka, unde hălăduise toată vara, Ovdokim schilodul se simțea ca peștele în apă ; cutezase și biruise. Adunase o ceată mică de oameni hotărîți și încercați, cărora nu le era frică nici de moarte, nici de sînge, și care nu-și făceau de cap aiurea. Tabăra lor era în niște smîrcuri pe un ostrov, unde nici omul, nici fiara nu puteau ajunge decît pe o singură cărare primejdioasă. Acolo adunau toată prada : bucate, vietăți, vin, veșminte și argintăria din bisericile jefuite. Își făcuseră ascunzișuri în niște gropi acoperite cu crengi. Locul lor de veghe era într-un pin bătrîn de veacuri, din care Iuda cerceta împrejurimile.

Pe ostrov erau în totul nouă tîlhari. Încă doi, cei mai fioroși, cutreierau prin crîșme și pe drumuri, iscodind în dreapta și în stînga. Ori de cîte ori trecea de la Moscova spre Tula

vreun chervan neguțătoresc, sau vreun boier se gătea să plece la moșie, ori un crîșmar se lăuda la chef că a îngropat în pămînt un vas cu galbeni, un băiețaș cu un bici sau cu un paner de rafie în mînă se îndrepta spre codrul întunecos, și, odată ajuns acolo, fugea într-un suflet spre ostrov, unde trăgea o fluierătură. Iuda șuiera din pin drept răspuns. Ovdokim ieșea cocîrjat din bordei. Băiețașul era călăuzit prin smîrc spre ostrov și cercetat. Ovdokim avea asemenea trepăduși în toate satele de lîngă drumul mare. Chiar dacă i-ai fi tăiat în bucăți, n-ar fi suflat o vorbă... Ovdokim îi mîngîia, îi ospăta, le dădea cîte o copeică, îi întreba de sănătatea părinților. Totuși, atît copiii, cît și oamenii mari, se temeau de el : era blînd și senin, dar prietenia lui te înspăimînta.

Viața era amărîtă în baltă. Seara, se cernea de sus o bură alburie ; umezeala pătrundea pînă la oase, și rănile începeau să doară. Ovdokim nu îngăduia să se aprindă focul în vremea nopții... Odată, stînd în beznă ca într-un beci, un ortac a ridicat glasul : „Nu ne-am săturat de voievozi și de moșieri, am pus acum alt drac peste noi". Și s-a dus să aprindă focul. Ovdokim s-a apropiat binișor de el, a luat cîrjele în mîna stîngă și l-a înșfăcat de gît. Fîrtatului i-au ieșit limba și ochii. L-au aruncat în baltă.

Soarele se înălța galben, rece, deasupra copacilor înecați în ceață. Tîlharii tușeau, se scărpinau pe bucile biciuite și răzbiciuite, se încălțau și își încălzeau blidele cu mîncare.

Nu prea mergea treaba. Erau tare bucuroși cînd auzeau vreun vestitor fluierînd din pădure. Altfel, ședeau tolăniți toată ziua, de-i apucau toți dracii. De urît, spuneau povești și îngînau cîntece de ocnași, sfîșietoare. De ei își aduceau aminte rareori. Afară de Iuda și de Jemov, toți ceilalți fugiseră de la stăpîni. Erau prinși, cetluiți în lanțuri, apoi fugeau iară din temnițe.

Ovdokim se așeza adeseori pe un pietroi înverzit de mușchi și începea să povestească. Tovarășii îl ascultau cu chipurile posomorîte, în liniștea somnoroasă a codrului ; Ovdokim povestea lucruri de neînțeles... Era mai bine să fi îndrugat verzi și uscate, așa cum fac alții : „Hei flăcăi, o să iasă curînd un ucaz de aur al țarului, poruncind ca toți să fie slobozi, să trăiască cum vor, în tihnă, sătui, uitați de cei mari..." Ar fi văzut și în aceasta tot o poveste, dar ar fi fost mai plăcut să se gîndească la ea în foșnetul pinilor... Însă Ovdokim nu spunea niciodată cuvinte de îmbărbătare...

— A fost, fîrtaţilor, o vreme care a trecut... Mă preumblam îmbrăcat cu un caftan de postav, aveam sabie tăioasă la şold şi epistole minunate în cuşmă... Vremea asta se va întoarce, flăcăi, d-aia vă ţin eu aici, în codru... Se aduna sărăcime — puzderie, cîtă frunză şi iarbă, fără de număr... Cazacul Stepan Timofeevici avea cusut în cecmen un ucaz de aur... Ucazul era scris cu sînge. Luau sînge din rănile noastre şi scriau cu vîrful unui jungher ascuţit... În ucazul acela era scris : n-aveţi cruţare. Toţi cei bogaţi, toţi cei mari, să fie răpuşi ; moşii, tîrguri, aşezări şi cetatea de scaun Moscova, totul să fie pustiit... În locul acestor tîrguri şi conacuri pustiite, să se alcătuiască cercuri slobode căzăceşti... Nu s-a putut săvîrşi acest lucru, feţii mei... Dar se va săvîrşi, se va săvîrşi negreşit... Aşa scrie la carte, hulubaşilor...

Sprijinindu-şi barba în cîrje, se uita cu ochi lăcrimaţi la încreţiturile mărunte de pe luciul bălţii, strivea încet un ţînţar pe obraz şi zîmbea blajin.

— O să stăm aici pînă la pocroave. Avem ciuperci din belşug... Cînd o să cadă cea dintîi ninsoare, vă duc într-altă parte, dar nu la Moscova... Acolo e greu. La Despărţămîntul nelegiuirilor l-au pus pe cneazul Romodanovski, despre care se zice că în zilele cînd bea sînge, e vesel, iar cînd nu bea, nici pîinea nu-i tihneşte... Am să vă duc pe malul lacului Vîg, în nişte codri sîlhui, la o aşezare de rascolnici. Este acolo o sală mare, cu paturi atîrnate şi cu ferestruici, prin care oamenii se apără de slujitorii ţarului. Sînt acolo sineţe şi pulbere din belşug. În aşezarea aceea sălăşluieşte un călugăr mic de stat, bătrîn şi cu părul alb. Păstoreşte vreo două sute de rascolnici, împrăştiaţi pe malurile Vîgului... Îşi fac căsuţe pe stîlpi, ară fără cai, ascultă de vorba călugărului, şi numărul lor sporeşte mereu. Nimeni nu poate să ascundă nimic despre sine, se spovedesc toţi în fiecare săptămînă la călugărul cela, care-i grijeşte cu merişoare de munte amestecate cu făină de secară sau de orz. Am să vă duc în grădina aceea umbrită pe căi ocolite şi acolo, fraţilor, o să ne odihnim şi noi de răutăţile lumii...

Ascultînd vorbele lui despre lacul Vîg, tîlharii oftau, dar foarte puţini nădăjduiau că vor ajunge vii acolo. Era şi aceasta o poveste.

Ovdokim ieşea rareori din bîrlog. De obicei, rămînea singur pe ostrov, făcea mîncare, spăla nădragii şi cămăşile. Dar,

atunci cînd pleca și el, vîrîndu-și măciuca după cingătoare, se știa că va fi muncă grea. Deși schilod, sărea sprinten ca un păianjen pe întuneric, și, șuierînd înspăimîntător, se repezea la cai și-i lovea cu măciuca în cap. Oricine ar fi trecut, bogătaș sau dregător de seamă, nu cruța pe nimeni, le făcea seama la toți. Pe slugi, după ce le băga în sperieți, le slobozea, dar vai de aceia care l-ar fi cunoscut.

La Moscova se știa de tîlhăriile acestea de pe șleahul Tulei și de cîteva ori fuseseră trimiși oșteni în frunte cu cîte un porucic ca să nimicească ceata răilor. Dar nici un om nu se mai întorsese din codri și numai smîrcurile unde-i înmormîntase Ovdokim cunoșteau năprasna care-i lovise.

Altminteri, tîlharii n-o duceau prost. Mîncau pe săturate. Spre sfîrșitul verii, Ovdokim adună niște boarfe și-i trimese pe Țiganu, pe Iuda și pe Jemov să le vîndă la iarmarocul cel mare din Tula :

— Hulubașilor, întoarceți-vă cu banii, nu vă încărcați sufletul cu păcate... Altfel, nu mai aveți parte de lumina zilei, că eu tot dau de voi...

Iuda se întoarse singur peste o săptămînă, cu capul spart, fără boarfe și fără bani. Ostrovul era pustiu. Se mai vedea doar cenușa rece rămasă de la un foc și niște zdrențe împrăștiate. Așteptă, strigă. Nu răspunse nimeni. Începu să caute pe îndelete locul în care Ovdokim îngropa banii și argintul, dar nu mai găsi comoara.

Pădurea era ruginie. Funigeii pluteau prin văzduh și frunzele se scuturau. Inima lui Iuda se zgîrci de mîhnire. Adună niște coji uscate de pîine și plecă, nu știa nici el încotro, poate spre Moscova. După ce ieși din zmîrcuri, dădu în codrul roșu, de pini, peste un tovarăș al său, Feodor Feodorov, un șerb al lui Narîșkin.

Feodor, un bărbat blajin și tăcut, avea copii mulți și era copleșit de angarale. Se poate spune că-și hrănea copiii numai cu cele două palme ale sale. Avea un singur cusur : la beție se burzuluia și umbla prin sat cu un par, strigînd că îl va omorî pe vechilul lui Narîșkin. Nu se știe dacă vechilul a fost ucis de el sau de altcineva, dar Feodor juruise copiilor săi că e curat înaintea lui dumnezeu și fugise. Acum, el atîrna de craca unui pin, cu mîinile chircite și cu capul căzut pe o parte. Iuda nu-l mai privi în față... „Vai, frățioare... frățioare..." Și plecă plîngînd...

Dacă boierii, sfetnicii care-l ajutau cu luminile lor pe țar la palatul din Kremlin, nădăjduiau încă să se poată trăi, că „tînărul țar se va astîmpăra, că treburile vor apuca pe un vad bun și că nu erau pricini de îngrijorare, întrucît țăranii îi vor hrăni oricînd" ; dacă, la palatul Preobrajenski, în tovărășia unor oameni noi și lacomi, negustori și curteni, care schimbaseră cinstea bunicilor pe peruci, Petru secătuia fără chibzuință visteria pentru jocurile de-a ostașii și altele, pentru făurirea de corăbii, de așezări ostășești și de palate ale prietenilor săi, petrecînd fără rușine și fără griji ; dacă țara scîrțîia ca și înainte, ca un car căzut într-o rîpă, în Apus (la Veneția, în împărăția nemțească și în Polonia), lucrurile luau o astfel de întorsătură, încît moțăiala și fățărnicia moscovită nu mai puteau fi îngăduite. Șvezii erau stăpîni pe Marea Nordului, iar turcii, sprijiniți în taină de regele Franței, își făceau mendrele pe Marea Mediterană. Vasele turcești prădau corăbiile neguțătorilor venețieni. Ienicerii turci pustiau Ungaria. Tătarii din Krîm, supuși sultanului, bîntuiau prin stepele de miazăzi, stăpînite de Polonia. În vremea asta, statul moscovit, care se îndatorase printr-un tractat să lupte împotriva tătarilor și a turcilor, nu făcea decît să scrie, să tărăgăneze lucrurile și să se ascundă după deget : „Am trimes de două ori oștile noastre în Krîm. Prietenii nu ne-au sprijinit. Acum, secerișul a dat bucate puține. Trebuie să așteptăm pînă la anul viitor. Nu ne codim, dar așteptăm să începeți voi, și atunci o să vă ajutăm..."

Trimișii hanului din Krîm care se găseau la Moscova nu precupețeau darurile pe care le făceau boierilor, căutînd să-i înduplece a încheia o pace veșnică cu Krîmul, juruind să nu mai pustiască pămîntul rusesc și să nu mai ceară haraciul înjositor de mai nainte. Lev Kirilovici scria marilor soli ruși de la Viena, Cracovia și Veneția să nu se încreadă în făgăduielile împăratului, regelui și dogelui, iar ei înșiși să răspundă în doi peri. Tărăgăneala aceasta dura de aproape trei ani. Turcii amenințau să treacă prin foc și sabie toată Polonia și să-și înalțe semiluna atît la Viena, cît și la Veneția. Dar iată că Johann Curtius, solul împăratului nemțesc, sosi la Moscova, venind de la Viena. Boierii se speriară : trebuia luată o hotărîre. Solul fu primit cu fală mare ; îl plimbară prin Kremlin, îl găzduiră în încăperi strălucite și-i dădură de două ori mai mulți bani de mîncare decît altor soli. Boierii începură să-l mintă,

să încurce şi să tărăgăneze lucrurile, sub cuvînt că ţarul a plecat la oaste şi că, fără el, nu pot să ia nici o hotărîre.

Totuşi, trebuiră să stea de vorbă. Johann Curtius îi strînse cu uşa, înfăţişînd tractatul vechi, şi-i sili să hotărască ceea ce era scris în tractat : să pornească la război şi să sărute crucea. Curtius plecă bucuros. La Moscova sosiră scrisori de mulţumire da la cezarul nemţesc şi de la regele Poloniei, scrisori în care ţarului i se spunea „Maiestatea Sa" cu toate titlurile, pînă şi cele de „împărat, stăpînitor şi părinte al ţinuturilor şi al ţărilor Iverului, Georgiei şi Kabardiniei, precum şi al pămînturilor Dedici şi Otcici". După aceasta, lucrurile au mai fost tărăgănate o vreme. Totuşi, era limpede că războiul nu mai putea fi ocolit...

20

După săptămîna brînzei, într-o dimineaţă blîndă, cînd dangătul clopotelor care vestea postul mare se revărsa în văzduhul liniştit al Moscovei, în bazare, mahalale şi iarmaroace, începu deodată să se vorbească de război ca şi cum cineva ar fi şoptit peste noapte oamenilor : „O să avem război. Trebuie să se întîmple ceva. Cînd Krîmul va fi al nostru, vom putea face negustorie cu toată lumea... Marea e întinsă, acolo nu umblă nici o iscoadă să-ţi caute copeica în gură..."

Ţăranii care veneau cu chervane de grîu dinspre Voronej, Kursk şi Belgorod, precum şi boiernaşii cu pămînt puţin, spuneau că în stepe lumea aşteaptă cu nerăbdare un război cu tătarii... „Stepa noastră se întinde pe mii de verste spre miazăzi şi spre răsărit. Stepa e ca o fată voinică ; o dată să te apleci deasupra ei şi o vezi grea de rod... Dar nu te lasă tătărimea... Cîtă omenire a fost mînată în robia tătărască ! Dar ce întinsă e stepa şi ce bine te simţi la larg ! Nu e ca la voi, la muscali..."

În Kukui se vorbea despre război mai mult ca oriunde. Mulţi nu-l încuviinţau : „Noi n-avem nevoie de Marea Neagră. Nu poţi să duci la turci sau la Veneţia nici lemn, nici catran, nici grăsime de chit... Trebuiesc cucerite mările de la miazănoapte..." Dar ostaşii, mai ales cei tineri, erau pentru război cu toată căldura. Două oştiri plecaseră, în toamna aceea, spre satul Kojuhovo unde, spre deosebire de alţi ani, au luptat după toate cerinţele ştiinţei. Străinii spuneau despre polcul lui Lefort, despre polcul Butîrski şi despre Preobrajenski

și Semionovski, numite acum „garda țarului", că nu sînt mai prejos decît șvezii sau franțujii. Dar nu te puteai mîndri cu izbînda de la Kojuhovo decît la un pahar de vin în larma urărilor, în răpăitul timpanelor și în bubuitul tunurilor. Ofițeri, purtînd peruci negre ca pana corbului, lente de mătase lungi pînă la pămînt și pinteni uriași, auzeau deseori, în urma lor : „Oșteni de la Kojuhovo ! Cînd e vorba de ghiulele de hîrtie, sînt viteji. Să-i vedem ce fac cînd or simți gustul plumbului tătăresc..."

Nu mai șovăiau decît apropiații lui Petru : Romodanovski, Artamon Golovin, Apraxin, Gordon, Vinnius și Alexandru Menșikov. Această hotărîre li se părea îngrozitoare... „Dacă vom fi bătuți ? Nu mai scapă nimeni. Gloata răzvrătită o să ne înghită pe toți... Dacă nu pornim e și mai rău. Se și cîrtește că nemții l-au vrăjit pe țar, că i-au slutit sufletul, că o groază de bani se cheltuiește pe năzdrăvănii, că lumea suferă și nu se vede nici o ispravă..."

Petru tăcea. Cînd venea vorba de război, răspundea în doi peri : „Bine, bine, la Kojuhovo ne-am jucat, acuma o să mergem să ne hîrjonim și cu tătarii..." Numai Lefort și Menșikov știau că frica pusese stăpînire pe Petru, aceeași frică pe care o încercase în noaptea de pomină, cînd fugise la Troița. Știau însă că pînă la urmă va hotărî să lupte.

Doi călugări tuciurii aduseseră de la Ierusalim o epistolie a patriarhului Dosifei. Patriarhul se tînguia că un trimes franțuz sosise la Adrianopol cu o scrisoare de la regele său, în legătură cu locurile sfinte, dăruindu-i marelui vizir 70 000 de galbeni, iar hanului, care se întîmplase să fie pe vremea aceea la Adrianopol, 10 000 de galbeni și rugîndu-i pe turci să lase locurile sfinte franțujilor... „Și turcii ne-au luat nouă, ortodocșilor, sfîntul mormînt și l-au dat franțujilor, iar nouă nu ne-au lăsat decît douăzeci și patru de candele. Și ne-au mai luat franțujii jumătate din Golgota, toată biserica din Betleem, sfînta peșteră, au fărîmat toate deisusurile [1], au făcut săpături sub trapezăria în care împărțim lumina sfîntă, săvîrșind la Ierusalim mai multe răutăți decît persienii și arabii. Dacă măriile voastre, slăviți imperatori moscoviți, ați părăsit sfînta biserică, ce laudă vi s-ar putea aduce ?... Să nu încheiați pace cu turcii, fără ca ei să nu dea înapoi ortodocșilor toate locurile sfinte. Dacă turcii nu vor, porniți cu război împotriva lor. Acum e vremea tocmai potrivită : trei oștiri

[1] *Deisus* — icoane înfățișînd pe Isus Cristos, pe maica domnului și pe Ioan Botezătorul care se așază de obicei alături (n.t.).

mari ale sultanului luptă în Ungaria împotriva împăratului. Cuceriți întîi Ucraina, pe urmă Moldavia și Valahia, luați Ierusalimul și după aceea încheiați pacea. Ați știut să-l înduplecați pe dumnezeu să se îndure de măriile voastre, ca turcii și tătarii să aibă război cu nemții. Acum e o vreme așa de potrivită și măriile voastre nu mișcați un deget ! Uitați-vă la musulmani, cum rîd de măriile voastre. Tătarii, o mînă de oameni, și se laudă că iau haraciu de la măriile voastre ; întrucît tătarii sînt supușii turcilor, înseamnă că și măriile voastre sînteți supuși acestora..."

Supărător era pentru Moscova să citească această scrisoare. Se adună un mare sfat al boierilor. Petru sta pe tron, tăcut și mohorît, îmbrăcat în veșmintele împărătești și cu șiragul țarilor pe piept. Boierii își ușurau sufletul, rostind cuvîntări umflate, pomenind vechile letopisețe și plîngînd pîngărirea locurilor sfinte. Seara albastră pogorîse prin fereastră ; lumina candelelor începuse să se reverse dintr-un ungher asupra chipurilor, dar boierii, ridicîndu-se după cin, își îndreptau mînecile grele și vorbeau, vorbeau fără sfîrșit, rotindu-și degetele albe. Frunțile lor trufașe brobonite de sudoare, privirile încruntate, bărbile îngrijite și vorbele lor deșarte, care se învîrteau mereu ca o morișcă, se înnămoleau în cugetul lui Petru. Nimeni nu vorbea fățiș despre război, privind pieziș spre diacul de sfat Vinnius, care, ajutat de doi pisari, le scria cuvîntările ; boierii se tot învîrteau, ocolind cuvîntul „război..." Le era frică să-l rostească, să-și întoarcă pe dos viața tihnită. Dacă se stîrnește o nouă răzmeriță ? Așteptau cuvîntul țarului și era limpede că orice ar fi spus acesta așa ar fi hotărît și ei.

Dar și lui Petru îi era frică să ia asupră-și o hotărîre atît de mare : era încă prea tînăr și nu uita spaimele copilăriei. Aștepta cu ochii pe jumătate închiși. Pînă la urmă, începură să vorbească cei mai apropiați de el, trecînd de-a dreptul la ceea ce-i durea pe toți. Tihon Streșniov spuse :

— Firește că o să facem așa cum o să hotărască măria sa... Totuși, noi, boierii, trebuie să ne dăm viața pentru sfîntul mormînt, care a fost pîngărit, și pentru cinstea țarului... Cei de la Ierusalim rîd... Se poate o rușine mai mare ?... Nu, boieri, hotărîți să adunăm oastea...

Mai puțin ager la minte, Lev Kirilovici o luă pe departe, începînd cu creștinarea Rusiei sub Vladimir, dar, uitîndu-se la chipul acru al lui Petru, dădu din mîini :

— Boieri, n-are de ce să ne fie frică... Vasili Goliţîn s-a fript în Krîm. Dar cu ce a luptat oastea lui ? Cu pari şi cu măciuci... Astăzi avem, slavă domnului, arme destule... Gîndiţi-vă numai la făurăria mea din Tula : turnăm nişte tunuri, care nu sînt mai prejos de cele turceşti... Puştile şi pistoalele mele sînt chiar mai bune... Dacă îmi porunceşte măria sa, îi aduc pînă în luna mai vîrfuri de suliţe şi săbii chiar pentru o sută de mii de oameni... Nu mai putem ocoli războiul...

Romodanovski spuse cu glas răguşit :

— Dacă am fi fost singuri, poate că am mai fi stat la gîndeală... Dar acu ne priveşte toată Evropa... Nu mai putem bate pasul pe loc, pentru că ar însemna să pierim... S-a dus vremea lui Gostomîsl[1], acu ne aşteaptă zile cumplite... Şi întîiul lucru pe care trebuie să-l facem e să-i batem pe tătari...

Sub bolţile scunde, roşii, se aşternu liniştea. Petru îşi rodea unghiile. Intră Boris Alexeevici Goliţîn, fără barbă, dar îmbrăcat cu vestminte ruseşti, şi-i întinse vesel lui Petru o foaie de hîrtie despăturită. Era o jalbă din partea negustorimii din Moscova, care cerea apărarea Golgotei şi a sfîntului mormînt, curăţarea de tătari a drumurilor spre miazăzi şi, dacă se putea, întemeierea de tîrguri la Marea Neagră. Ridicîndu-şi ochelarii pe frunte, Vinnius citi hîrtia cu vorbe răspicate. Petru se ridică, atingînd cu căciula lui Monomah uraniscul împărătesc.

— Ce facem, boieri, cum hotărîţi ?

Îi privea cu mînie, încleştîndu-şi buzele. Boierii se ridicară şi i se închinară :

— Cum vrei, măria ta. Adună oastea...

21

— Ascultă, Ţigane...

— Zi.

— Spune-le că ai fost ajutor în covălia mea... Şi sărută crucea ca să te creadă...

— Crezi că-i bine ?

— De bună seamă... Nu s-a sfîrşit viaţa noastră... Iacă ce noroc a dat peste noi !...

[1] *Gostomîsl* — una din primele figuri istorice ale Rusiei (sec. IX). Referirea vrea să sublinieze vremurile patriarhale de atunci (n. t.).

— M-am săturat, Kuzma... De-ar isprăvi mai repede cu mine...

— Ar isprăvi, n-avea nici o grijă... Ţi-ar rupe nările, ţi-ar sfîşia carnea cu biciul şi te-ar trimete în Siberia...

— De... Fireşte... Asta-i cumplit...

— Logofătul lui Lev Kirilovici a fost la Moscova să ceară un ucaz ca să poată căuta prin temniţe lucrători pentru făurăria lor. Ăsta-i doar meşteşugul meu, aşa că am stat de vorbă cu el... Îşi mai aduc aminte de mine... Ehei, dragul meu, pe Kuzma Jemov nu-l uiţi aşa repede. Mi-au dat ciorbă cu carne de vacă... Şi nu m-au bătut... E drept, au fost oleacă aspri... Dacă ne cheamă, aşa să spui, că ai bătut cu ciocanul în covălia mea...

— Ciorbă cu carne ? îngînă Ţiganu, după o vreme de gîndire.

Stătea de vorbă cu Jemov într-un beci al temniţei din Tula. Erau închişi acolo de aproape o lună. Nu fuseseră bătuţi decît o singură dată, atunci cînd îi prinsese la iarmaroc cu lucruri de furat (Iuda izbutise să fugă). Aşteptau să fie cercetaţi şi puşi la cazne. Dar voievodul din Tula, cu diecii şi pisarii lui, se afla el însuşi sub cercetare. Cei ferecaţi în obezi fuseseră daţi uitării. Un temnicer îi ducea pe furiş în fiecare dimineaţă, în fiare, la bazar, să ceară de pomană. Din asta trăiau şi-l hrăneau şi pe temnicer. Iar acum, pe neaşteptate, în loc să ia drumul Siberiei, iată că erau trimeşi la făurăria de arme a lui Lev Kirilovici ! Cel puţin scăpau cu nările întregi.

Ţiganu spuse aşa cum îl învăţase Jemov. De la temniţă, fură duşi în fiare afară din tîrg, pe malul gîrlei Upa, unde se aflau nişte clădiri scunde de cărămidă, împrejmuite cu gard şi unde roţile morilor de apă scîrţîiau într-un şanţ, împinse de şuvoiul abătut de la gîrlă. Era frig. Dinspre miazănoapte se îmbulzeau cîrduri de nouri. O ceată de osîndiţi descărca din nişte luntri lemne, tuci şi mineraiuri. Împrejur nu se zăreau decît buturugi, tufe golaşe şi mirişti amorţite. Sufla un vînt de toamnă. Ochiul Ţiganului ardea de obidă cînd se apropiară de poarta zăvorîtă, lîngă care vegheau străjeri cu baltage... Nu le era deajuns că l-au bătut, că l-au fugărit ca pe o sălbătăciune, că au scos sufletul din el !... Trebuia să mai şi muncească pentru ei... Nu te lăsau nici să mori...

Din poartă intră într-o curte neagră, plină de fiare... Vuiet, scîrţîit de fierăstraie, bocănit de ciocane. Printr-o uşă

înnegrită de fum, se zăreau snopuri de scîntei țîșnind dintr-o cujniță lîngă care niște oameni despuiați pînă la brîu își răsuceau trupurile, făurind o obadă de fier ; un baros, cîntărind cîțiva puzi, pus în mișcare de roata uneia din mori, cădea pe un drug. Scînteile țîșneau peste foale. Lăcătușii, trebăluiau la niște mese... Roabele cu cărbuni erau duse pe scînduri, de la poartă spre acoperișul unui cuptor scund, pe a cărui gură ieșeau flăcări și fum negru. Jemov îl ghionti cu cotul :

— O să vadă ei cine-i Kuzma...

Un om rumen, ca după baie, cu obrajii rași și cu o tichie pe creștet, se uita pe fereastra unei căsuțe curate de cărămidă, care se găsea la o parte de făurărie. Acesta era neamțul Kleist, mai marele făurăriei. Neamțul bătu cu pipa în geam, și un paznic duse grăbit spre el pe Jemov și pe Țiganu. Omul spuse lui Kleist cine sînt și de unde vin. Acesta ridică ochiul de jos al ferestrei, scoase capul afară și strînse din buze. Ciucurele tichiei se legăna în fața chipului său gras : Țiganu privi cu dușmănie și cu teamă spre ciucure... „Vai, ce mutră de călău !", își spuse el...

În spatele lui Kleist, pe o masă curată, se vedea niște friptură de vacă, cîteva pîini rumene și o ceașcă aurită cu cafea. Un fum plăcut de pipă adia prin fereastră. Ochii reci ca gheața ai neamțului sfredeleau pe ruși. După ce cercetă bine cu privirea pe cei doi osîndiți, el spuse rar :

— Dacă minți, pățești rău. Trimet aici oameni care nu sînt buni de nimic, netrebnici... habar n-au, haimanalele. Dacă ești fierar bun, fie... Dar dacă minți, să știi că pot să te spînzur... (Bătu cu pipa în pervazul ferestrei.) Da, pot să te spînzur, pentru că legea îmi dă drept... Paznic, închide-i pe tîmpiții ăștia...

Pe drum, paznicul le spuse povățuitor :

— Să băgați de seamă, flăcăi... Dacă faceți o greșeală cît de mică, dacă vă sculați tîrziu sau trîndăviți, ăsta nu vă iartă.

— Doar n-am venit să căscăm gura ! zise Jemov. O să-l mai învățăm și noi cîte ceva pe neamțul ăsta...

— Dar voi ce învîrtiți ? Am auzit că sînteți tîlhari. Ce ați făcut ?

— Robul lui dumnezeu, eu și cu chiorul ăsta voiam să ne ducem la rascolnici, să ducem o viață de sfinți, dar ne-a ispitit necuratul...

— Asta-i altceva, răspunse paznicul, descuind lacătul de la o ușă scundă. Ei, să vedeți cum e rînduiala la noi... Intrați... Să aprind o lumînare... (Coborîră într-un beci. Razele slabe

care treceau prin găurile unui opaiţ de tablă, luminară pieziş nişte lăviţi de scînduri, o sobă înnegrită de fum şi nişte zdrenţe întinse pe frînghii.) Să vă spun cum e rînduiala... Dimineaţa la ceasurile patru bat toba. Vă închinaţi şi vă duceţi la lucru. La ceasurile şapte bat iar toba. Aveţi o jumătate de ceas pentru masă... Ornicul îl ţiu în buzunar. Iacătă-l! (Scoase un ornic de aramă, mare cît un nap, şi-l arătă.) Vă duceţi iar la lucru. La amiază, prînziţi — aveţi un ceas de hodină. La şapte, e masa de seară, o jumătate de ceas. La zece, treaba e gata...

— Nu se spetesc oamenii? întrebă Ţiganu.

— Unii se spetesc, se înţelege. Dar, frăţioare, e doar muncă silnică. Dacă nu furai şedeai acasă pe cuptor... Iacă, avem cinşpe inşi tocmiţi de bună voie... ăia la ceasurile şapte isprăvesc lucrul şi dorm în altă parte. Iar sărbătoarea se duc acasă...

— Şi o să stăm aici toată viaţa? întrebă Ţiganu cu un glas şi mai răguşit, lăsîndu-se pe o laviţă.

Privind spre găurile luminoase ale opaiţului rotund, Jemov începu să tuşească. Paznicul mormăi ceva şi plecă luînd opaiţul cu el...

22

Barba căruntă pieptănată, părul uns cu grăsime de vacă, cingătoarea de mătase, cu numele celor patruzeci de sfinţi, legată sub ţîţe, peste cămaşa cărămizie... Dar ţăranii, foşti cumetri, peţitori şi vecini, nu se uitau la toate acestea, ci la pîntecul rotofei şi sătul al lui Ivan Artemici Brovkin... Tocmai asta-i buba că erau „foşti..." Ivan Artemici şedea pe o laviţă, ţinîndu-şi mîinile sub el, privind aspru, fără să clipească. Purta nădragi de postăvior şi ciubote de Kazan, cu vîrfurile aduse în sus, ca un cîrlig. Iar ţăranii stăteau în picioare, lîngă uşă, pe o rogojină nouă, ca să nu facă murdărie cu opincile în odaia curată.

— Doar nu vă sînt duşman, oameni buni, zise Ivan Artemici. Ce pot pot, dar ce nu pot să nu fie cu supărare...

— Nu mai avem unde ţine un pui de găină, Ivan Artemici...

— Vita n-are minte. Ce poţi să-i faci dacă se încurcă şi intră pe păşunea matale?...

— O să tăbărîm toţi pe văcar, să n-ai mata grijă...

— Aşa, aşa, mormăi Ivan Artemici...

— Sloboade vita...

— Doar sîntem destul de înghesuiţi...

— Nu prea am nici un cîştig de pe urma voastră, răspunse Ivan Artemici şi, scoţîndu-şi mîinile de sub şezut, şi le împreună pe pîntec cu degetele încrucişate. Mie mi-i dragă rînduiala, flăcăi... Cîţi bani v-am dat pînă acuma, păcatele mele !...

— Ne-ai dat, Ivan Artemici, n-am uitat...

— De bun ce sînt... Fiindcă mă trag din părţile astea şi taica e îngropat aici. Aşa că dumnezeu e milostiv cu mine, iar eu sînt milostiv cu voi. Ce dobîndă v-am luat ? Îmi vine şi să rîd... Un grivenic de rublă, pe an, vai de mine, vai de mine !... N-o fac ca să mă procopsesc, o fac pentru buna rînduială...

— Îţi mulţumim, Ivan Artemici...

— Curînd am să plec de la voi... Purced la treburi mari, mari de tot... Am să stau la Moscova... Ei... (Oftă şi închise ochii.) Dacă trebuia să trăiesc de pe urma voastră, o duceam rău, tare rău... Sînt milostiv în amintirea trecutului, pentru sufletul meu... Dar voi ce faceţi ? Cum îmi mulţumiţi ? Îmi stricaţi avutul. Mă pîrîţi. Vai, vai !... N-aveţi nici un dumnezeu ? Hai, daţi-mi cîte un altîn de fiecare vită, cîte o arămioară de fiecare oaie şi luaţi-vă dobitoacele...

— Mulţumim, Ivan Artemici, dumnezeu să-ţi dea sănătate...

Ţăranii făcură plecăciuni şi ieşiră. Ivan Artemici ar fi vrut să mai stea de vorbă. În ziua aceea era îngăduitor. Prin feciorul său Alioşa izbutise să ajungă pînă la porucicul Menşikov şi să-i dea plocon două sute de ruble. Menşikov îl trimesese la Lefort. Brovkin n-avusese încă de-a face cu oameni atît de supuşi şi se zăpăcise cînd se aflase în faţa bărbatului scund, cu cîrlionţii pînă la brîu, îmbrăcat numai în mătase şi urşinic, cu degetele pline de inele scînteietoare, cu căutătura aspră, cu nasul cîrn şi cu nişte ochi care te înţepau ca nişte ace... Dar cînd Lefort aflase că înaintea lui se afla tatăl lui Alioşka şi că vine cu o scrisoare de la Menşikov, zîmbise şi-l bătuse pe umăr... În felul acesta, Ivan Artemici primise ucaz ca să aducă ovăz şi fîn pentru oştire...

— Sania, strigă Ivan Artemici după ce plecară ţăranii, scoate rogojina... Au murdărit-o de tot cumetrii...

Zbucni în rîs, şi zbîrcituri mărunte îi încercănară ochii. Cînd eşti bogat, îţi dă mîna să rîzi. El nu rîsese de cînd era

țînc. Sanka intră, îmbrăcată într-un letnic verzui de mătase, cu bumbi. Părul ei, împletit într-o coadă groasă cît mîna, îi cădea mai jos de genunchi. Avea pîntecul rotunjor și niște sîni durdulii de-a mai mare rușinea. Ochii ei albaștri priveau cam prostuț...

— Vai, ce de glod au adus cu opincile ! zise ea și, întorcîndu-și capul frumos, ca să nu vadă rogojina, o luă cu degetele de un colț și o aruncă în tindă. Ivan Artemici se uita viclean la fie-sa. Fată ca a lui nu ți-ar fi rușine s-o dai nici după un rigă.

— Vreau să-mi durez case de zid la Moscova... O să intrăm și noi în tagma negutătorilor... Ehei, Sania... Bine că nu ne-am grăbit... O să ne încuscrim cu neamuri mari... Ce tot te fîțîi, proasto ? !

— Ira ! grăi Sanka, legănîndu-și coada și privindu-l cu mînie. Lasă-mă, rogu-te...

— Cum adică să te las ? Asta-i vrerea mea... Dacă mă superi, să știi că te dau după un văcar.

— Mai bine aș păzi vacile cu oricine decît să mă veștejesc din pricina gărgăunilor matale...

Ivan Artemici zvîrli spre Sanka cu o solniță de lemn. Nu-i era aminte să se scoale s-o bată... Fata începu să se jeluie dar nu vărsă nici o lacrimă. Deodată, în poartă se auziră bătăi atît de aprige, încît Ivan Artemici căscă gura. Zăvozii începură să hămăie.

— Hai, du-te și vezi cine e...

— Mi-i frică. Du-te tălică...

— Le arăt eu acu... Ivan Artemici luă din tindă un măturoi și coborî în ogradă. Vă arăt eu vouă, nerușinaților... Cine-i acolo ? Acuș dau drumul la cîini...

— Deschide ! se auzi un strigăt mînios în dosul porților și un trosnet de scînduri.

Brovkin se zăpăci și se îndreptă spre poartă. Trase zăvorul cu mîini tremurătoare. Poarta se dădu în lături și în ogradă intrară cîțiva călăreți, în straie strălucite, cu săbiile scoase. În urma lor venea o caretă daurită, la care erau înhămați patru cai, cu niște pitici pe scara din spate. În urma caretei, într-o droșcă trasă de un cal, erau țarul și Lefort, cu pălării în trei colțuri și cu caftane împotriva noroiului... Tropot de cai, hohote de rîs, strigăte...

Brovkin simți că i se moaie picioarele. În vreme ce el sta prăvălit în genunchi, călăreții descălecară, și din caretă coborî cneazul-papă, buhăit, somnoros, îmbrăcat în strai nemțesc.

După el ieşi un boier tînăr, în haină argintie. Urcîndu-se cu Lefort pe scară, Petru răcni gros :

— Unde-i stăpînul ? Să mi-l aduceţi aici viu sau mort !

Ivan Artemici îşi udă nădragii de spaimă. Deodată văzu pe Menşikov şi pe fecioru-său, Alioşa, venind spre el. Aceştia îl ridicară şi-l tîrîră spre scară, unde îl sprijiniră ca să nu mai cadă în genunchi. În loc să-l bată sau să-i facă altceva şi mai rău, Petru îşi scoase pălăria şi i se înclină adînc :

— Să trăieşti, unchiaşule... Am auzit că ai marfă frumoasă... Ţi-am adus un negustor pre cinste... Nu stăm la tocmeală pentru preţ...

Ivan Artemici rămase cu gura căscată, amuţit... Îi fulgerară gînduri buimace : „Nu cumva s-a descoperit vreun matrapazlîc ? Trebuie să tac, să tac..." Ţarul şi Lefort rîdeau cu hohote, iar ceilalţi tuşeau înecaţi de atîta rîs. Alioşka izbuti să-i şoptească tatălui său : „Am venit s-o peţim pe Sanka..." Deşi Ivan Artemici îşi dăduse seama pînă la urmă că nu veniseră cu vreun gînd rău, urma să se hlizească prosteşte... Isteţ, ţăranul... Intră în casă împreună cu oaspeţii, arătînd năuc de spaimă. Îl aşezară sub icoane. De-a dreapta lui veni ţarul, de-a stînga, cneazul-papă. Brovkin se uita printre gene să vadă : care-i ginerele. Deodată, încremeni de-a bineala : între cei doi prieteni, între Alioşka şi Menşikov, stătea în strai argintiu, Vasili Volkov, fostul său stăpîn. Ivan Artemici îşi plătise de mult datoriile faţă de el şi acum ar fi putut să-l cumpere cu toată moşia şi cu toţi şerbii lui... Dar nu se spăimîntă cugetînd asupra împrejurării, ci doar la amintirea bătăilor care-i tăbăciseră dosul.

— Poate nu-ţi place ginerele ? întrebă pe neaşteptate Petru...

Noi hohote de rîs... Lui Volkov i se schimonosi gura sub mustăcioara bîrligată. Menşikov îi făcu lui Petru semn cu ochiul şi spuse :

— Poate că şi-a adus aminte de vreo supărare veche ! (Îi făcu cu ochiul şi lui Brovkin.) Poate că ginerele te-a tras vreodată de păr ? Sau şi-a rupt biciul pe pielea ta ? Iartă-l, pentru numele lui dumnezeu... Împăcaţi-vă...

Ce să răspundă la acestea ? Îi tremurau mîinile şi picioarele... Se uita la Volkov. Acesta era galben la faţă, smerit şi supus... Deodată, îşi aduse aminte cum, în curtea palatului de la Preobrajenskoie, Alioşa îi luase apărarea şi cum Volkov fugise prin zăpadă după Menşikov. Îl ruga, se agăţa de el, mai că nu plîngea. „De... îşi spuse Ivan Artemici. Nu sînt eu cel mai nătîng în povestea asta..." Se uită la Volkov şi se

bucură într-atît, încît era cît pe ce să strice treaba... Ştia însă ce vor de la el : un joc primejdios — să treacă pe o prăjină deasupra unei prăpăstii... Bine !

Toată lumea îl privea. Ivan Artemici îşi făcu pe sub masă semnul crucii, în dreptul buricului, apoi se închină lui Petru şi cneazului-papă.

— Vă mulţumesc pentru cinste, dragi peţitori... Iertaţi-ne, pentru numele lui dumnezeu, pe noi, nărozii de la ţară, dacă v-am supărat cu ceva, în neştiinţa noastră... Sîntem negustori, mojici, neînvăţaţi. Vorbim şi noi cum am apucat de la alţii. A cam îmbătrînit fata, asta-i nenorocirea... Aş da-o şi după cel din urmă beţiv... (Trase spăimos cu coada ochiului la Petru, dar ţarul nu zise nimic. Rîdea doar, sforăind ca un motan.) Nu pot să pricep — de ce ne-or ocoli flăcăii casa ? Fata e acătării. Îi cam zbanghie, nu vede bine de un ochi, dar celălalt îl are întreg. Afară de asta, dracii au treierat nişte mazăre pe obrazul ei, dar obrazul poţi să-l acoperi cu basmaua... (Volkov îşi aţinti privirea întunecată asupra lui Ivan Artemici.) Trage un picior după ea, i se bîţîie capul şi-i cam şoldie... Încolo, n-are nimic... Luaţi-o, dragi peţitori, luaţi-mi copila iubită... (Brovkin se încinsese într-atît, încît începu să suspine şi îşi şterse ochii.) Alexandra, fata mea, strigă el cu glas jalnic, ia vino încoa... Alioşa, du-te după soru-ta... Te pomeneşti că e la umblătoare. Cam suferă de pîntecariţă, asta am uitat să vă spun. Să fie cu iertăciune... Ad-o pe mireasă...

Volkov făcu o mişcare ca să se ridice de la masă, dar Menşikov îl ţinu jos cu sila. Nimeni nu rîdea. Doar lui Petru îi tremura bărbia.

— Vă mulţumesc, dragi peţitori, urmă Brovkin, ginerele ne place grozav. Am să-i fiu ca un tată : cînd are să fie blajin, are să audă de la mine o vorbă bună, cînd are să facă vreo poznă, am să-l învăţ. Dacă te plesnesc vreodată cu biciul, sau dacă te iau de păr, să nu te superi, ginerică, doar ai intrat într-un neam de ţărani...

Toţi cei de la masă pufniră în rîs şi duseră mîinile la pîntece. Volkov încleştă fălcile. Ruşinea îi ardea obrajii, şi ochii i se umplură de lacrimi. Alioşa o aduse din tindă pe Sanka. Fata se împotrivea şi îşi acoperea faţa cu mîneca. Petru se ridică şi-i luă mîinile de la obraz. Rîsetele amuţiră deodată, atît de frumoasă era peţita : sprîncenele arcuite, ochii albaştri, genele lungi, năsucul în vînt ; buzele ei fragede, ca de copilă, tremurau, dinţii frumoşi clănţăneau, şi obrajii îi erau îmbujo-

rați... Petru o sărută pe gură și pe obrajii aprinși. Brovkin strigă :

— Rabdă, Sanka. E însuși țarul...

Fata dădu capul pe spate, privindu-l pe Petru în față. Se auzea cum îi zvîcnește inima. Petru îi cuprinse umerii, o duse spre masă și-i spuse, arătîndu-i cu degetul pe Vasili Volkov :

— Ți-am ales un mire rău ?

Sanka parcă își pierdu mințile. Ar fi trebuit să se rușineze. Ea însă, ca o nebună, rămase cu ochii ațintiți la mire. Apoi, oftă deodată și șopti : „Vai, măicuță dragă..." Petru o sărută din nou...

— Hei, pețitorule, așa ceva nu se cade, zise cneazul-papă. Lasă fata în pace...

Sanka își ascunse fața în poalele letnicului. Rîzînd, Alioșa o scoase din odaie. Volkov își netezea mustățile : se vedea că-i căzuse piatra de pe inimă. Cneazul-papă zise fonfăit :

— Cinstiți frați, să ne iubim întru tatăl nostru Bachus... Ceva vin și mezilic om găsi pe aici ?...

Ivan Artemici începu să se vînzolească. Argații prindeau păsări în curte. Zîmbind rușinat, Alioșa punea masa. Se auzi glasul întretăiat al Sankăi : „Matriona, adu cheile. Sînt sub icoana celor patruzeci de mucenici..." Petru îi strigă lui Volkov : „Vaska, mulțumește-mi pentru fată..." Volkov se închină și-i sărută mîna... Ivan Artemici aduse el însuși tava cu ochiuri. Petru îi spuse fără să zîmbească :

— Îți mulțumesc că ne-ai făcut să rîdem... Dar să-ți cunoști locul, să nu te grozăvești...

— Măria ta, aș fi cutezat eu să fac așa ceva, dacă n-ar fi fost asta vrerea măriei tale ?... Îmi înghețase inima de spaimă...

— Lasă, lasă, vă cunosc eu, diavolilor... Să te grăbești cu nunta, pentru că ginerele trebuie să plece curînd la război... Tocmește o fată din Kukui să-ți învețe fiica buna-cuviință și danțurile... După ce ne întoarcem de la război, o iau pe Sanka la curte...

CAPITOLUL AL ȘASELEA

În luna lui făurar a anului 1695, diacul de sfat Vinnius vesti de pe scara postelnicilor din Kremlin, stolnicilor, cinovnicilor, dvorenilor din Moscova și boierilor din tîrguri să se adune cu oștenii lor la Belgorod și la Sevsk, la voievodul Boris

Petrovici Şeremetiev, în vederea războiului împotriva Krîmului.

Şeremetiev era un om încercat şi chibzuit. La începutul lui florar, după ce adună o oaste de 120 000 de oameni şi se întîlni cu cazacii din Ucraina, o luă încet spre gurile Niprului. Acolo era vechea cetate Oceakov şi tîrgurile turceşti întărite : Kizikerman, Arslan-Ordek şi Şahkerman, iar la gurile Niprului, pe o insulă, Castelul Şoimilor, de la care erau trase spre maluri nişte lanţuri care închideau drumul spre mare.

Apropiindu-se de tîrgurile acelea, marea oaste moscovită stătu în preajma lor toată vara. Era lipsă de bani, de puşti, de tunuri şi pentru fiecare lucru de nimic se scria la Moscova. Totuşi, în luna lui gustar, se putu lua prin năvală Kizikerman şi alte două tîrguri. Cu acest prilej, în tabăra lui Şeremetiev se încinse un chef straşnic. La fiecare cupă care se închina în sănătatea unuia sau altuia, tunurile din şanţuri bubuiau, băgînd în sperieţi pe turci şi pe tătari. Cînd se află de această biruinţă, moscoviţii răsuflară uşuraţi : „În sfîrşit, am luat şi noi o bucată din Krîm. E şi asta o cinste !..."

În aceeaşi primăvară, 20 000 de oşteni dintre cei mai buni : polcurile Preobrajenski, Semionovski şi al lui Lefort, streliţi, ostaşi de pază şi cîteva steaguri alcătuite din cinovnici, fură urcaţi fără veste lîngă podul Vsehsveatski din Moscova, în lotci şi luntri. Întinzîndu-se pe mai multe verste, alaiul porni în sunetele fanfarelor şi în bubuitul tunurilor spre Oka, iar de acolo, pe Volga, pînă la Ţariţîn.

Gheneralul Gordon o luă cu o ceată de 12 000 de oameni, prin stepă, spre Cerkassk.

Amîndouă oştile se îndreptau spre cetatea turcească Azov, de la Marea de Azov. Turcii stăpîneau acolo căile neguţătoreşti spre răsărit şi spre mănoasele stepe ale Kubanului şi Terekului. Acest vicleşug fusese născocit într-un sfat ostăşesc de către Lefort, Gordon, Artamon Golovin şi Petru. Spre a se ţine sub tăcere faptul că mergea şi Petru cu oastea, şi spre a nu da turcilor prilejul de a crede că li se face o prea mare cinste, se porunci ca lui Petru să i se spună „tunarul Petru Alexeev..." (Şi ruşinea ar fi fost mai mică, dacă n-ar fi izbîndit.) Se chibzuise mult cu prilejul sfatului în a cui grijă să fie lăsată Moscova. Norodul era neliniştit. Cete de tîlhari îşi făceau de cap la porţile oraşului. Drumurile erau atît de primejdioase, încît nu se mai putea călători. Sofia, temuta vrăjmaşă, se găsea la mînăstirea Novodevici. Deocamdată, stătea liniştită... Dar cîtă vreme va mai rămîne astfel ?

Pe un singur om puteai să te bizui fără grijă, un singur om era credincios, fără pic de viclenie, un singur om putea să țină în frîu norodul. Acesta era cneazul Feodor Iurievici Romodanovski, regele războaielor de joacă și al sfaturilor tuturor smintiților. Moscova fu lăsată pe mîinile lui. Spre a nu rîde lumea de el pentru zbânțuielile de mai înainte, se poruncise să i se spună cneazul-cezar și măria-sa. Boierii își aduseră aminte că un fapt asemănător se întîmplase cu o sută de ani mai înainte, cînd Ivan cel Groaznic, plecînd în așezarea Alexandrovskaia, lăsase la Moscova, ca „țar a toată Rusia", pe mîrzacul tătar Simeon Bekbulatovici, jumătate măscărici, jumătate sperietoare. Își aduseră aminte și se supuseră. Norodului însă nu-i păsa cîtuși de puțin dacă era cneazul-cezar sau necuratul. Știa doar că Romodanovski e necruțător și că nu se teme de sînge.

Tunarul Petru Alexeev mergea în frunte pe luntrea lui Lefort, împinsă de mai multe perechi de vîsle. Drumul nu era prea ușor. Luntrile și lotcile durate de negutători și de oaspeții țarului luau apă și se scufundau. În nopțile cețoase de primăvară, rătăceau prin bălțile rămase de pe urma topirii zăpezilor, sau se împotmoleau. La Nijni-Novgorod, fură nevoiți să treacă pe șlepuri. Petru îi scrise lui Romodanovski :

„*Min Herr König*, din mila măriei tale, trebuie să ne vărsăm sîngele pînă la cea din urmă picătură, în care scop am și fost trimiși... Despre cele de aici îți vestesc că slujitorii măriei tale, ghenerali Artamon Mihailovici și Franz Iakovlevici, împreună cu toate oștile, sînt sănătoși, slavă domnului... Avem de gînd să pornim mîine la drum... Am zăbovit din pricină că unele vase abia de au sosit aici în trei zile... Vasele pe care le-au făcut oaspeții sînt foarte proaste. Unele din ele abia au ajuns... Dintre ostași au murit foarte puțini pîn-acum... Aștept mila măriei tale... Rob pentru totdeauna al prea luminoasei tale mării, Tu Nar Peter".

Trecură fără oprire prin Kazan, ale cărui ziduri albe erau scăldate de apele revărsate ale Volgăi. Trecură prin fața Simbirskului, așezat pe malul înalt al rîului, și prin tîrgușorul Samara, împrejmuit cu parcane ridicate pe valul de pămînt, pentru apărarea împotriva hoardelor. Dincolo de Saratov, întinderile acoperite de ierburi stîrneau năluciri. Apele albastre curgeau leneș, iar stepa dogorea ca un cuptor.

Petru, Lefort, Alexașka și cneazul-papă, pe care-l luaseră cu ei pentru șotii și beții, pufăiau toată ziua din pipe, stînd pe pupa înaltă a unui barcaz. Privind șiragul de vase, ce se întindea pe mai multe verste, și vîslele, care străluceau în

soare, îi se părea că trăiesc încă veselele jocuri ostăşeşti. Ce fel de cetate o fi Azovul ? Cum o trebui cucerită ? Nu prea ştiau lucrul acesta ; la faţa locului se va vedea mai bine... Înduioşat la beţie, cneazul-papă spunea, jupuindu-şi cu unghiile nasul vineţiu :

— Iată că am apucat şi ziua asta, fiule... Oare-i mult de cînd te-am învăţat să socoteşti ?... Şi-acu mergem la război... Ei, voinice...

Lefort se minuna de frumuseţea, de măreţia rîului care nu se mai sfîrşea.

— Ce e regele Franţei, ce e împăratul Austriei ? spunea el. Peter, dacă ai avea mai mulţi bani... ca să poţi aduce din Evropa mai mulţi ingineri, ofiţeri, mai mulţi oameni deştepţi... Cît de mare e ţara asta, cît de sălbatică şi de pustie !...

Vasele se opriră la Ţariţîn. Acolo se iscară alte greutăţi. Aflară că n-au decît cinci sute de cai. Oştenii, care îşi vlăguiseră mîinile vîslind, erau siliţi acum să tragă tunurile şi harabalele. Era lipsă de pîine, de mei şi unt. Obosite şi flămînde, oştile merseră trei zile prin stepă spre tîrgul Panşino de pe Don, unde se aflau hambare mari, pline cu merinde. Mulţi oameni s-au vătămat şi au murit. Petru avea de gînd să odihnească oastea la Panşino. Primi însă pe drum o scrisoare de acolo, de la boierul Tihon Streşniov, care avea în grijă adunarea de proviant pentru întreaga oaste :

„Domnule tunar, avem o mare mîhnire de pe urma hoţilor de negustori. Oaspeţii Voronin, Uşakov şi Gorezin s-au îndatorat să aducă 15 000 de vedre de sbiten, 45 000 de vedre de oţet, tot atîtea vedre de votcă, 20 000 de nisetri săraţi, tot atîtea plătici, şalăi şi ştiuci, 10 000 de puzi de şuncă, 5 000 de puzi de unt şi slănină, 8 000 de puzi de sare... Li s-a dat 33 000 de ruble. Jumătate din banii ăştia i-au furat. N-avem nici un funt de sare. Peştele s-a împuţit, încît nici nu poţi să mai intri în magazie... Bucatele au mucezit. Numai ovăzul e bun. Fînul, de asemenea. Acestea au fost aduse de negustorul Ivan Brovkin... Din pricina acestor ticăloşi, măria ta, milostivul nostru stăpînitor, o să ai necaz, iar oştenii vor duce lipsă... Acum, numai dumnezeu ar putea să facă în aşa fel, ca să n-aveţi întîrziere în treaba voastră ostăşească..."

Lăsînd oştile în urmă, Petru şi Lefort plecară în goana cailor la Panşino. Mica aşezare căzăcească de pe ostrovul din mijlocul Donului era înconjurată de harabale, ale căror hulube se înălţau asemenea unei pădurici arse. Pretutindeni se vedeau boi cu coarne mari, culcaţi pe iarbă, şi cai care păşeau cu pi-

cioarele împiedicate. Dar nu se zărea țipenie de om : după masa de prînz, dormea toată suflarea : caraule, străjeri, harabagii și oșteni. Copitele cailor celor doi călăreți tropotiră singuratice deasupra Donului. La răcnetul sălbatic al lui Petru, un cap buhos se iți dintr-o cînepiște, în dosul unui gard de ostreţe. Scărpinîndu-se, omul îi călăuzi spre casa unde trăsese boierul... Petru smunci ușa. Tulburat, un roi de muște începu să bîzîie sub tavan. Streșniov dormea dus pe două lăiți alăturate, cu cerga trasă peste cap. Petru o smulse de pe el, înfipse mîinile în părul rar al bătrînului boier care se speriase de moarte, și, neputînd îngăima o vorbă din pricina mîniei, îl scuipă în față, îl trînti jos, pe lutul humuit, și-l lovi cu botforul între coastele acoperite cu carne puhavă...

Apoi se așeză la masă, gîfîind, și porunci să se deschidă obloanele. Pe chipul său slăbit, cu ochii bulbucați, se iviseră pete de mînie, deși pielea îi era arsă de soare.

— S-auzim... Ridică-te ! îi strigă lui Streșniov. Șezi pe scaun. I-ai spînzurat pe negustori ? Nu ? De ce ?

— Măria ta... (Petru bătu din picior.) Domnule tunar... Negustorii să aducă întîi ceea ce ne datorează potrivit învoielilor. Ce am putea să luăm de la morți ?...

— Nu-i așa, neghiobule !... Ia spune, Ivan Brovkin de ce nu fură ? Oamenii mei nu fură, iar ai voștri fură toți !... De acum înainte toate învoielile să se facă cu Brovkin... Ușakov și Voronin să fie puși în fiare și trimeși la Moscova, lui Romodanovski...

— Așa, *gut*, zise Lefort.

— Ce mai e ? Vasele sînt gata ?

— Domnule tunar, sînt gata toate... De curînd au venit de la Voronej cele din urmă.

— Hai la Don...

În cămașa neîncinsă și în papucii de safian, Streșniov porni la trap după țar, care mergea parcă pe picioroange. Numeroase vase se vedeau, trase pe cîteva rînduri, în cotul lucios ca oglinda al Donului. Erau acolo lotci mari și mici, ceamuri înguste căzăcești cu plutitori de trestie, galioane cu prora alungită, cu lopeți numai în față, cu o pînză dreaptă și cu o cămară la pupă... Toate vasele veniseră de-a dreptul de unde fuseseră lucrate. Șuvoiul apei le legăna pe o parte și pe alta. Unele din ele erau pe jumătate cufundate în apă. Flamurile atîrnau leneșe. Lemnul nevopsit crăpa în bătaia soarelui arzător, și pereții smoliți străluceau.

Trăgînd înapoi piciorul încălţat cu un botfor galben, Lefort rămăsese cu privirea aţintită asupra pădurii de catarguri.

— *Sehr gut.* Avem destule vase...

— *Gut,* răspunse repede Petru. Mîinile negricioase îi tremurau. Ca totdeauna, Lefort îi rosti gîndul :

— De acum începe războiul.

— Tihon Nikitievici, nu te supăra, zise Petru, sărutînd barba lui Streşniov, care începuse să plîngă cu sughiţuri. Oştile să fie urcate pe vase. Fără zăbavă... Ne năpustim asupra Azovului.

Peste şase zile, dimineaţa, în casa lui Streşniov, înecaţi în fumăraia de tutun, scriseră o epistolă cneazului-cezar :

„*Min Herz König,* părintele tău, marele stăpînitor şi prea sfîntul Kir Anikita, arhipăstorul Preschburgului şi patriarhul a toată Iauza şi a tot Kukuiul, precum şi slujitorii tăi, căpeteniile de oaste Artamon Mihailovici şi Franz Iakovlevici cu tovarăşii lor, sînt bine, sănătoşi, şi astăzi pornim la drum din Panşino, în aceeaşi stare bună... Trudim neîncetat în jugul lui Marte. Bem votcă în sănătatea ta, dar mai ales bere..." Dedesubt erau iscălituri necitețe : „Franciska Lefort... Olehsaşka Menşikov, Fedka Troekurov... Petruşka Alexeev... Artamoşka Golovin... Varenoi Madamkin..."

Merseră o săptămînă prin faţa tîrguşoarelor căzăceşti de pe ostroavele din mijlocul Donului : Goluboi, Zimoveiskaia, Ţîmleanskaia, Razdorî, Manîci... Cînd zăriră pe malul drept, înalt, meterezele, gardurile de ostreţe şi palăncile de stejar ale Cerkasskului, aruncară ancora şi aşteptară trei zile vasele rămase în urmă.

După ce se strînseră cu toatele, porniră spre Azov. Era o noapte caldă şi întunecoasă. În văzduh, plutea un iz de ploaie şi de ierburi. Greierii ţîrîiau alene. Păsările de noapte scînceau ciudat. Nimeni nu dormea pe galionul din faţă al lui Lefort, nimeni nu fuma şi nu glumea. Vîslele plescăiau încet.

Petru simţi întîia oară cu tot trupul teama de primejdie. În întuneric, nişte umbre se mişcau în apropierea lor, pe mal. Încorda ochii, căutînd să pătrundă bezna. Se auzea foşnet de frunze. Aştepta din clipă în clipă să audă în beznă zbîrnîitul strunei unui arc tătăresc ! I se chirceau degetele de la picioare. O lumină trandafirie săgetă printre nouri, departe, spre miazăzi. Tunetul nu se auzi. Lefort spuse :

— Mîine dimineaţă vom auzi tunurile gheneralului Gordon.

Spre revărsatul zorilor, cerul se însenină. Cazacul cîrmaci îndrumă galionul şi, după el, tot şiragul de vase, pe rîul Koisoga. Donul rămase în dreapta. Soarele arzător se înălţa spre slăvi, rîul era parcă mai îmbelşugat în ape, malurile se depărtară unul de altul, pîcla de deasupra luncii se împrăştie. Cureaua lucioasă a Donului se zări din nou în faţă, dincolo de nisipuri. Pe dealuri se vedeau acum corturi, telegi şi cai. Steagurile fîlfîiau. Era tabăra cea mare, întemeiată de Gordon, schela Mitîşi, la cincisprezece verste de Azov.

Petru trase el însuşi cu tunul de la proră. Ghiuleaua sări ca o minge pe apă. Puştile şi tunurile începură să bubuie de pe toate vasele. Petru striga gros : „Vîsliţi, vîsliţi..." Lopeţile se îndoiau ca nişte arcuri. Oştenii lopătau cu capetele aplecate.

Oastea coborî în schela Mitîşi. Oamenii, obosiţi, adormeau pe nisip, şi ureadnicii îi sculau cu bîtele. Puţin după aceea, corturile albe se înălţară, şi fumurile focurilor se întinseră spre rîu. Petru, Lefort şi Golovin cu trei sotnii de cazaci porniră în goana cailor dincolo de colnice, spre tabăra întărită a lui Gordon, aşezată la jumătatea drumului spre Azov. Cortul pestriţ al gheneralului se zărea de departe, pe un dîmb.

Drumul era presurat cu cai străpunşi de săgeţi şi cu telegi fărîmate. Un tătar pirpiriu, gol pînă la brîu, cu ceafa plină de sînge închegat, zăcea cu capul în pelin. Calul lui Petru sforăi şi-l privi pieziş. Cazacii povesteau :

— Cum pleacă chervanele noastre din Mitîşi, cum năvălesc tătarii ca nişte nouri. Drumul pe aici e cel mai greu... Ia uitaţi-vă — îi vedeţi dincolo de colnice ? întrebau arătînd cu biciuştele... Ei sînt... Acu tabără pe noi.

Călăreţii îşi îndrumară caii spre dîmb. Cu platoşă de oţel şi cu coif împodobit cu pene, Gordon stătea lîngă cortul său, ţinînd ocheanul sprijinit de şold. Faţa lui zbîrcită era aspră şi impunătoare. Trîmbiţele începură să vuiască, tunurile bubuiră. Din vîrful dîmbului, se vedea ca în palmă toată întinderea de ape luminată de soarele în asfinţit, minaretele svelte şi zidurile galbene-cenuşii ale Azovului, mormanele de scrum rămase dintr-o mahala căreia turcii îi dăduseră foc în ziua sosirii ruşilor. În faţa cetăţii, pe nişte dealuri sterpe, se întindeau liniile frînte ale şanţurilor şi săpăturile în cinci colţuri ale tabiilor. Departe, în golful liniştit, se zăreau nişte corăbii înalte, cu pînzele coborîte şi cu tunuri multe. Gordon arătă spre ele :

— Săptămîna trecută, turcii au adus pe mare, de la Kafa, 1 500 de ieniceri. Astăzi, corăbiile astea au adus alte oşti...

Am luat ieri un prins — nu știu dacă minte sau nu — spune că în cetate ar fi 6 000 de luptători, iar în stepă e călărime tătărească. Nu duc lipsă de nimic. Marea e a lor... Cetatea nu poate fi luată prin înfometare...

— O să dăm năvală, spuse Lefort, fluturîndu-și mănușa.

Golovin întări cu hotărîre :

— O să dăm... Va fi o frumusețe...

Petru privea încîntat spre mare, spre ziduri, se uita la scînteierile semilunelor de pe minarete, la corăbii, la lumina vie a asfințitului. Parcă prinseseră viață pozele dragi din copilărie ; un pămînt necunoscut se ivise înaintea lui.

— Piotr Ivanovici, tu nu spui nimic ? De ce taci ? Luăm Azovul ?

— Trebuie să-l luăm, răspunse Gordon, încrețindu-și colțurile gurii.

Din cort fu adusă o hartă și întinsă pe o tobă. Generalii se aplecară asupra ei. Petru însemnă cu unghia locul unde urmau să fie așezate oștile : Gordon în față, la vreo cinci sute de pași de cetate, Lefort în stînga, Golovin în dreapta.

— Aici vor fi tunurile de împresurare, dincoace balimezurile... De aici vom săpa șanțurile de apropiere... E bine așa, Piotr Ivanovici ?

— Se poate face și așa, răspunse Gordon. De ce nu ? Dar călărimea tătărească rămîne în spatele nostru.

— Trebuie nimicită... Trimetem cazacii împotriva ei...

— Da, ar putea fi și nimicită... Cred că o să ne fie greu să aducem proviantul din schela Mitîși. Trebuie să trimetem oaste mare cu fiecare chervan. Asta-i prost...

— Ascultați, domnilor, de ce n-am aduce proviantul cu luntrile ?

Gheneralii își aplecară perucile asupra hărții. Gordon spuse :

— Cu luntrile ar fi și mai greu : Donul e închis cu lanțuri. La gurile lui sînt două turnuri, cu o artilerie foarte puternică...

— Să le cucerim ! Ce spuneți, domnilor gheneralí ?

— Mare scofală, două turnuri ! rîse Golovin și închise pe jumătate ochii săi frumoși, cu o înfățișare de prostănac, uitîndu-se la creștetul zimțuit al unui turn rotund ce se zărea spre asfințit, dincolo de colnice. Gordon se gîndi puțin și răspunse :

— De ce nu ? Turnurile pot fi cucerite...

— Atunci, Piotr Ivanovici, cu dumnezeu înainte, zise Petru, luînd pe Gordon de obraji și sărutîndu-l. Mîine, caută să te

apropii de cetățuie. Pornim și noi fără întîrziere cu toată oastea... Aruncăm ghiulele o zi, două, pe urmă — dăm năvală...

Zvon stins de surle se auzi de pe corăbiile turcești : se suna stingerea. Umbrele înserării învăluiau golful. Vîrfurile minaretelor erau încă roșii, dar în scurtă vreme se întunecară și ele. Nu se mai auzea decît țîrîitul sec al greierilor. Petru intră în cort. Pe masa încărcată de bucate ardeau două lumînări. Se așezară pe tobe. Deasupra tipsiei cu carne de berbec se înălțau aburi. Petru întinse hămesit amîndouă mîinile spre tipsie. Lefort, care-și scosese platoșa ca să poată petrece mai în voie, turna vinul unguresc în pocale. Cînd Golovin cel stacojiu răcni : „În sănătatea celui dintîi tunar !", prin lanțul rar al oștenilor, de la cort la vale, în întuneric, vui : „Ura ! Ura !..." Luminile făcliilor pîlpîiră izbite de bubuiturile tunurilor. „Frumos !", strigă Petru. Lefort rîse, umplînd pocalele :

— Peter, e frumoasă viața asta...

— Domnule gheneral, ai vivandiere în tabără ? întrebă Golovin, descătărămîndu-și și el platoșa. Lefort și Petru rîseră cu hohote :

— În privința asta, Varenoi Madamkin e mare meșter...

— Să plece un călăreț după Varenoi...

A doua zi dimineață, întărit cu două polcuri de streliți, Gordon porni spre Azov. Sotniile căzăcești de pîndă urcară la trap pe colnicul roșcat din fața cetății și porniră îndată înainte. Cîțiva cazaci se întoarseră în goana cailor spre pedestrime, strigînd : „Tătarii !... Băgați de seamă ! Scoateți tunurile !..." Călărimea tătărească — aproape zece mii de hangere — se desfășura în semilună la stînga colnicului. Goneau din ce în ce mai repede. Colbul se învolbura tot mai des. Începură să zboare săgeți. Sotniile de cazaci se răvășiră. Aplecîndu-se pe coamele cailor, călăreți răzleți o luară înapoi. În zadar poruncirä polcovnicii de cazaci să se fluture tuiurile ; toți cazacii, fără să-și scoată măcar săbiile, porniră la vale. Dar tătarii îi și ocoleau prin dreapta ; caii lor lățoși se făceau parcă una cu pămîntul, hangerele lor se învîrteau pe deasupra capetelor. Larmă, valuri de colb. O parte din cazaci se întoarse spre tătari, primind lupta. Războinicii se amestecară și se vălmășiră. Pedestrimea se adună în fugă și se alcătui în careuri. Streliții ridicau tunurile cu frînghii. Semiluna tătarilor se închidea. Bubuiră cîteva salve. Nouri de fum învăluiră colnicul. Un cal spăimîntat trecu în goană. Un tătar se rostogoli la pămînt. Ghiulele șuierau. Răpăiau împușcăturile. Oamenii trăgeau și răcneau înnebuniți. Co-

mandirii alergau de colo-colo. Bubuitul tunurilor de împresurare acoperi toate celelalte zgomote. Nimeni nu putea să înţeleagă ce se petrece. Cine bate ? Deodată se întîmplă ceva, parcă se simţi o uşurare. Fumul se împrăştia. Nu se mai zăreau nici tătari, nici turci. Doar caii căzuţi şi o sumedenie de oameni împrăştiaţi pe pămîntul cafeniu-roşcat zăceau nemişcaţi sau se zvîrcoleau în chinurile morţii. Gheneralul Gordon stătea pe un cal negru, în frunte, pe colnic. Spatele lui împlătoşat strălucea în soare. Ocheanul şi-l sprijinise în şold. Capul lui mic, cu păr alb, ieşea ca o minge din platoşă : îi căzuse coiful. Ridicînd încet sabia, el începu să coboare la pas de pe colnic spre Azov. Se auziră strigăte printre şirurile de luptători :

— Înainte ! Înainte ! Fără frică !...

Oştirea lui Gordon săpa şanţuri şi ridica tabii în preajma cetăţii. Turcii trăgeau de pe metereze cu tunurile asupra taberei. spăimîntînd oamenii. Cînd cădea o ghiulea, vîjîind şi învîrtindu-se, comandirii, stolnicii şi dvorenii se trînteau la pămînt şi îşi acopereau faţa cu mîneca... Ghiulelele acestea nu mai erau oale de joacă umplute cu mazăre. Se spărgeau vuind atît de năprasnic, şi pămîntul ţîşnea atît de sus, încît oştenii îngălbeneau şi îşi făceau cruce, nemaifiind buni de nimic... Numai Gordon se plimba prin tabără, aspru şi liniştit, nepăsător la şuierul mînios al ghiulelelor. Striga oştenilor să nu se mai închine în faţa mingilor turceşti :

— Cel care se mai apleacă va fi pedepsit... Nu-i frumos să fii fricos... *Schande, Schande,* ruşine !... Sînteţi *zoldaţi* ruşi...

Aşa cum spusese el, aducerea merindelor, şi îndeosebi a apei de băut, era anevoioasă : năvălind în iureş, tătarii nimiceau chervanale care veneau dinspre schela Mitîşi. Nu era chip să-i baţi, nu primeau lupta : împroşcau în ruşi cu săgeţi, apoi piereau în stepă. În sfîrşit, tabăra fu întocmită după tipic. Acum, oamenii se fereau de ghiulele în şanţurile adînci. Abia după patru zile, oştile lui Lefort şi ale lui Golovin se apropiară şi ele cu fanfare, cu tobe şi cu steagurile desfăşurate.

Petru mergea hotărît în fruntea unei baterii. Din baterie mai făceau parte, ca oşteni de rînd : Menşikov, Alioşka Brovkin, Volkov şi olandezul Jakob Jansen, un tunar iscusit, de curînd intrat în slujbă. Un bărbat uriaş, cu nasul ca de urs şi cu buzele groase, un nou tovarăş de chefuri al ţarului, poreclit Varenoi Madamkin, un destrăbălat şi un beţivan fără pereche, mergea înaintea lui Petru, bătînd din două talgere de aramă.

Ţarul intră cu o parte din tunari în tabăra lui Gordon. Oştile lui Lefort, la aripa stîngă, şi acelea ale lui Golovin, la

aripa dreaptă, făceau în grabă săpături. Tabiile întărite cu fașine și cu saci de pămînt se aflau la vreo cinci sute de pași în față, aproape de zidurile de piatră ale cetății. Acolo, printre metereze, se zăreau fesurile și ochii ageri ai pușcașilor turci. Sprijinindu-se de umărul lui Alexașka, Petru se urcă pe fașine. Gordon puse repede mîna pe el :

— *Achtung !* Ferește-te !

Un fumuleț țîșni din țeava unei sinețe de pe metereze. Ocheanul căzu din mîinile lui Petru, și el sări în șanț, aplecîndu-se. Cei dimprejur alergară spre el. Petru rînji.

— Ei, drăcie ! Ia uite, cîinii ! îngăimă el. Dați-mi un fitil...

Tunarii puseră în bătaie o pivă, cu țeava scurtă de aramă îndreptată spre cer. Rotindu-și ochii spre cei din jurul său, Petru puse cu îndemînare înăuntru un săculeț de pulbere, săltă în mîini o ghiulea de douăzeci de funți, potrivi încărcătura și o vîrî pe țeavă. Apoi, se lăsă pe vine și ochi :

— Cu dumnezeu înainte ! Safteaua... Dați-vă la o parte !

Piva scuipă un snop de flăcări. Ghiuleaua se înălță în văzduh și căzu lîngă zidul cetății. Scoțînd capetele printre metereze, turcii strigau ceva batjocoritor. Petru roși. Se puse în bătaie altă pivă...

Acum, sub zidurile înalte ale Azovului, își aducea aminte și îi era rușine de vitejia cu care, deunăzi, voiau să dea năvală asupra cetății. Oastea, îngropată în pămînt, întărindu-și tunurile și ridicînd tabii, zvîrli ghiulele vreme de două săptămîni. În oraș, izbucniră mai multe focuri. Unul din turnurile de pîndă se prăbuși. Cu prilejul acesta, în bordeiul lui Petru se încinse un zaifet strașnic. Dar iară veniră pe mare douăzeci de galioane, aducînd turcilor întăriri. Focurile se stinseseră. Noaptea, tîrîndu-se ca șerpii, ienicerii se apropiau cu iataganele în dinți de șanțurile rusești și căsăpeau caraulele. Zidurile rămîneau însă tot atît de neclintite, de necucerit. Dar cele mai mari greutăți erau pricinuite de aducerea merindelor. Generalii hotărîră la un sfat să cheme luptători de bună voie, făgăduind cîte zece ruble pentru cucerirea celor două turnuri. Se arătară gata să meargă aproape două sute de cazaci de la Don, cărora li se mai dădu pentru întărire un polc de oșteni. Într-o noapte, cazacii se apropiară de turnul de pe malul stîng și încercară să arunce poarta în aer, dar nu izbutiră. Atunci sparseră zidul cu drugi de fier. În turn găsiră treizeci de turci. Patru din ei fură omorîți, iar pe ceilalți îi legară. Cu cele cincisprezece tunuri cucerite traseră atît de strașnic, peste Don, în turnul celălalt.

încît turcii ieșiră și de acolo. Acesta era un lucru de seamă : Donul fusese descătușat. În tabere se făcură slujbe de mulțumire. Cneazul-papă sosi de la Mitîși la chef.

Dar pe neașteptate se întîmplă o nenorocire. Era o zăpușeală cumplită. Către amiazi, oamenii umblau de colo-colo, toropiți, după umbră. N-aveau chef de luptă, se moleșiseră de tot. Își luau gamelele cu ciorbă de pește afumat și cîte o stacană de votcă și înfulecau alene. Soarele revărsa o arșiță de neîndurat, greierii țîrîiau, muștele roiau, murdăria duhnea, zidurile și turnurile Azovului parcă tremurau în fața ochilor. Întotdeauna, după masă, toată tabăra se culca. Toată oștirea rusă, de la gheneral și pînă la bucătar, dormea pe sforăite. Străjile moțăiau și ele. La un asemenea ceas se făcu nevăzut tunarul olandez Jakob Jansen. Petru își dădu seama cel dintîi că lipsește, cînd, după ora unu, ieși din bordeiul său, căscînd și închizînd ochii din pricina luminii orbitoare. Hotărîseră înainte de masă să dărîme cu trei ghiulele un minaret. Jansen se prinsese că-l doboară... Petru strigă :

— Nu cumva l-a luat dracul ? !

Îl căutară prin toată tabăra. Un oștean spuse că văzuse un om îmbrăcat într-un strai roșu, fugind cu un sac și cu niște boarfe spre cetate. Mîniat, Petru îl plesni peste gură. Întradevăr, lucrurile lui Jansen nu mai erau în bordei. Să fi trecut la turci ? Se porunci ca a doua zi dimineață blestematul olandez să fie înfierat în toate polcurile. Foarte îngrijorat de această vînzare, Gordon ceru să se adune sfatul și arătă că în tabăra lui Golovin și în aceea a lui Lefort, lucrările de apărare se făcuseră de mîntuială, cu nepăsare, că între tabere nu erau șanțuri de legătură și că, dacă turcii ar năvăli peste ei, s-ar întîmpla o nenorocire :

— Războiul nu este o glumă, domnilor gheneralí... Noi răspundem de viața oamenilor. Dar aici toată lumea parcă se joacă și glumește...

Buzele lui Lefort se învinețiră de mînie. Burzuluit, Golovin se uita la Gordon ca un taur. Dar acesta stăruia să se facă îndată, ca lumea, toate lucrările de apărare :

— În război, trebuie mai înainte de orice să-ți fie frică de dușman...

— Nouă să ne fie frică de ei ?

— Îi vom strivi ca pe niște muște...

— Nu, domnilor, Azovul nu este o muscă...

Ghenerali strigară lui Gordon că-i un mișel și un cîine. Dacă n-ar fi fost Petru, i-ar fi smuls peruca din cap. Dar, în

aceeaşi zi, pe cînd toată oastea dormea după masă, turcii deschiseră porţile cetăţii şi se furişară tocmai spre şanţurile neisprăvite, acolo unde se împreunau taberele.

Jumătate din streliţi fură măcelăriţi în somn. Alţii, lepădîndu-şi baltagele şi puştile, o luară la goană spre un redan unde se aflau şaisprezece tunuri, şi acela întărit ca vai de lume. Nu se putu trage cu tunurile : turcii o luau înaintea streliţilor fugari, săreau cu iataganele în redan şi răcneau, aruncîndu-se cu capetele aplecate în grămada de tunari, unde polcovnicul Gordon, fiul gheneralului, învîrtea în mîini un ştergător de tunuri...

În tabere se stîrni învălmăşeală. Oştenii începură să tragă. Petru, care stătea pe acoperişul bordeiului său, încleşta pumnii şi plîngea cu sughiţuri, de ciudă... Era zadarnic să strige sau să poruncească ceva. Oamenii, somnoroşi, forfoteau buimaci. Zări pe Gordon sărind peste valul de pămînt care apăra tabăra şi alergînd bătrîneşte spre redan, cu pistoalele întinse, să-şi scape feciorul. Un vălmăşag de caftane verzi, roşii şi albastre se luă după el. Pe valul taberei lui Lefort, cineva flutură deznădăjduit un steag. Pîlcuri dese de oşteni săriră în ajutor şi de acolo. Tot cîmpul era plin de oameni. Redanul care fusese cucerit de turci era învăluit în fum : vrăjmaşii îşi acopereau retragerea cu foc. Duceau tunurile cu ei, alergînd pe povîrniş spre cetate. Rostogolindu-se de pe parapete se apărau cu iataganele, trăgeau cu sineţele. Şalvarii lor roşii cînd se iveau, cînd piereau din vedere. Împrăştiaţi pe tot cîmpul, ruşii se strîngeau acum într-un şir cotit, care începu deodată să se mişte repede după turci, spre cetate. De pe bordeiul de unde se uita Petru, totul părea un joc... Ruşii înving !... Turcii, şi după ei ruşii, se rostogoliră dincolo de valul cetăţii.

— Calul ! răcni Petru. Daţi năvală ! Trîmbiţaşi ! Striga tropăind, dar nu-l asculta nimeni. Alexaşka Menşikov, cu ochii sticloşi, trecu în goana calului prin faţa lui. Lovindu-şi armăsarul cu sabia, sări peste un şanţ... „Uraaa" striga el cu gura căscată... Tobele răpăiau. Dar deodată se întîmplă ceva. Turcii ajunseră la ziduri. Se deschise poarta şi pe ea ieşi o ceată de ieniceri şi un bărbat îmbrăcat în roşu, cu turban mare, pe un cal alb. Călăreţul ridică mîinile şi apoi le dădu înlături... Un urlet înfiorător se auzi printre împuşcături. Petru se cutremură... Ruşii începuseră să fugă înapoi, urmăriţi de spahii şi de ieniceri... Cădeau, cădeau mereu. Petru se apucă cu mîinile de cap... Apoi, îl văzu din nou pe Alexaşka : acesta gonea spre bărbatul în vestmînt roşu, cu turban... Se încăierară... Clăbucii

de fum împiedicau vederea. Ghiulelele se spărgeau... Caii goneau înnebuniți, oamenii creșteau pe măsură ce se apropiau cu chipurile schimonosite de groază... Se rostogoliră peste valurile de pămînt ale șanțurilor — jos. Înfrînți, înfrînți...

În această împrejurare au fost pierduți aproape cinci sute de oameni, un polcovnic, zece oficeri și toată bateria. Cîteva zile, Petru nu se mai uită spre cetate, unde turcii rînjeau batjocoritori. Alexașka se lăuda pretutindeni cu sabia sa însîngerată. Luptase vitejește... În tabere, oamenii ședeau posomorîți... Strașnic mai dormiseră! Lefort și Golovin nu se mai arătau pe la Petru. Acum, în taberele lor nu se vedea decît cum țîșnea pămîntul aruncat de lopeți. Petru era uluit de această înfrîngere. Ședea întunecat și tăcut; parcă arăta deodată mai vîrstnic după aceste cîteva zile. N-avea decît un singur gînd: Azovul trebuie cucerit! Cu slavă sau fără. Chiar dacă ar trebui să întoarcă toată Rusia pe dos, Azovul va fi cucerit! Seara, stînd sub stele, lîngă bordeiul său, fuma și-l întreba pe Gordon despre război, despre noroc, despre marii căpitani de oști.

Gordon îi spunea:

— Are noroc căpitanul de oști care luptă cu ciorba și cu lopata, care e dîrz și înțelept... Dacă *zoldatul* are încredere în el și dacă e sătul, luptă vitejește.

Petru nu se mai juca trăgînd cu tunul asupra cetății. Își petrecea zilele supraveghind săpăturile prin care se apropiau pas cu pas de cetate. Scoțîndu-și jacheta și peruca, săpa la pămînt, împletea fașine și mînca tot acolo, la rînd cu oștenii.

Privit dinspre rîu, Azovul se vedea ridicîndu-se pe colnic. Gordon fu de părere să se sape un șanț și să se pună baterii în dreptul cetății, pe un ostrov. Iakov Dolgoruki, un om zavistios și încăpățînat, ceru să i se dea lui această primejdioasă sarcină. Ținea morțiș să se încunune de slavă războinică. Într-o noapte, el năvăli cu două polcuri pe ostrov și se apucă să sape șanțurile. A doua zi dimineață, dîndu-și seama de primejdie, turcii alcătuiră un buluc puternic și, întărindu-l cu călărime tătărească, începură să treacă Donul, pe malul drept, spre a-i scoate de acolo pe ruși. Gordon rugă pe cei doi gheneralí să sară în ajutorul lui Dolgoruki. El însuși plecă fără întîrziere într-acolo, cu tunuri și cu călărime, și se opri în dosul unor tabii, mai jos de ostrov.

Turcii se speriară și se opriră în loc. Rămaseră astfel: Gordon pe malul stîng, Dolgoruki, îngrijorat, în ostrov, turcii, nedumeriți, pe malul drept... Lefort și Golovin tărăgănară,

apoi hotărîră să nu-şi mai părăsească de loc taberele : Gordon le stătea amîndorura în gît... „N-are decît să se descurce singur..."

Petru urmărea mişcarea oştilor de pe creasta unei tabii şi, ca şi ceilalţi, nu înţelegea ce se petrece. Se temea să se amestece... Deodată, văzu cum călărimea tătărească se aruncă în apă şi începe să înoate, cu ienicerii agăţaţi de cozile cailor. Tătarii plecară în stepă, iar turcii înapoi în cetate. Gordon se întoarse în vuietul trîmbiţelor, cu steagurile desfăşurate. Lupta fusese cîştigată fără un singur foc de puşcă.

Ghiulele începură să zboare din ostrov asupra Azovului, care se vedea de acolo ca în palmă, dărîmînd case şi stîrnind focuri. Locuitorii fugeau la adăpostul zidurilor, ca să-şi scape viaţa. Tabăra rusească se înveseli. Se vorbi din nou de năvală. Dar Gordon îi opri şi de data aceasta de la o încercare nechibzuită, sfătuindu-i să vadă dacă Murtoza-Paşa, căpetenia cetăţii, n-ar vrea să închine steagul de bună voie. După ce aruncară o sumedenie de ghiulele, cînd tot Azovul era învăluit de fum, doi cazaci fură trimeşi cu un răvaş către paşă. Toţi se uitau să vadă ce se va întîmpla. Cazacii se apropiară de ziduri şi îşi fluturară cuşmele şi răvaşul. Îi lăsară să intre. Dar, peste puţină vreme, crainicii ţarului fură daţi afară în chip ruşinos... Aduseră răvaşul înapoi. Pe el erau scrise măscări în ruseşte, de mîna lui Jakob Jansen.

Degeaba căuta să le arate Gordon, în cortul lui Golovin, că după tot tipicul războiului, trebuie să se apropie întîi de zid prin şanţuri, să facă o spărtură şi abia după aceea să dea năvală. Nimeni nu voia să-l asculte. Se aflau cu toţii la un pahar de vin. Petru se uita la lumînări, cuprinzîndu-şi capul cu mîinile şi scărpinîndu-se la ceafă ; auzea trîmbiţările semeţe ale surlelor pe zidurile Azovului. Gordon spuse zăngănind din sabie :

— Gloriosul mareşal Condé obişnuia întotdeauna...

— Condé, Condé, îl întrerupse Golovin cu glas fonfăit, mai lasă-ne în pace cu Condé al tău !... Din pricina ta am pierdut vremea degeaba şi am pătat cinstea ţarului...

Lefort zîmbi batjocoritor. Petru ţinea cu încăpăţînare la o năvală neîntîrziată. Aceasta fu hotărîtă pentru data de 5 august.

Se dădu sfoară în tabără că se caută luptători de bună voie pentru năvală. Oficerilor li se făgădui cîte 25 de ruble, iar oştenilor, care ar cuceri un tun, cîte 10 ruble. Cu prilejul sluj-

belor, preoții polcurilor îndemnau pe oameni să se jertfească. În polcurile de oșteni și de streliți nu se găsiră doritori. Oamenii întorceau posomorîți capul: „V-ați găsit zurlii să facă asemenea nebunie..." Cazacii de Don își trimeseră esaulii la Petru să-i spună că 2 500 de oameni — dacă e nevoie — chiar și mai mulți, sînt gata să se cațăre pe ziduri, dar cer în schimb ca pe urmă, Azovul să le fie dat pe mînă măcar pentru douăzeci și patru de ore spre a-l jefui.

Petru și gheneralii îmbrățișară pe esauli, făgăduindu-le că le vor lăsa cetatea pentru trei zile. Le dădură în ajutor cinci mii de streliți și oșteni. În noaptea dinaintea năvalei, Gordon intră în bordeiul în care, la lumina unui căpețel de lumînare, Petru pufăia din pipă, aplecat deasupra hărții.

— Ai vorbit cu oștenii? Ce spui, Piotr Ivanovici? Pornim, cu ajutorul lui dumnezeu?...

Gordon se așeză, punîndu-și coiful pe genunchi. Bătrînul era obosit. Pe obrajii lui scofîlciți năpădiseră peri albi. Răsufla greu, descoperindu-și dinții mari și galbeni, din care doi îi lipseau. Îl privi cu o duioasă tristețe pe acest băiat încrezut. De altfel, poate că-i bine ca tinerețea să împingă lucrurile înainte...

— La iarnă vom făuri o flotă mare la Voronej, spuse Petru, ridicîndu-și ochii înroșiți. Mîine, trebuie să luăm Azovul, Piotr Ivanovici. (Arătă cu pipa micul golf așezat la apus de gurile Donului.) Privește... Aici vom ridica altă cetățuie. În cursul iernii, turcii nu vor mai intra în Marea de Azov, iar la primăvară, vom veni aici cu vase multe... Uite, aici, în strîmtoarea de la Kerci, vom mai zidi o cetate și toată marea va fi a noastră... Vom dura vase puternice și vom ieși în Marea Neagră... (Pipa zbura pe deasupra hărții.) Și odată în larg, vom porni asupra Krîmului. Krîmul va fi al nostru. Ne mai rămîne Bosforul și Dardanelele. Ne vom croi noi drum spre Marea Mediterană fie prin luptă, fie prin bună înțelegere. Vom umple Evropa cu grîu și cu mătasă... Ia uită-te: Veneția, Rîmul... Și aici: Moscova. Vom aduce mărfurile pe apă pînă la Țarițîn, iar aici, în loc să mai tragem luntrile la edec, spre Panșino, vom săpa un canal pînă la Don... Vom merge de-a dreptul de la Moscova la Rîm. Ai înțeles? Atunci vom face și noi negustorie! Piotr Ivanovici, luăm Azovul?

După ce se gîndi puțin, Gordon răspunse:

— Nu știu bine... Am văzut *zoldații*. Mulți din ei sînt tare proști, cred că se poate merge la năvală fără scări. Pe fețele multora am citit părere de rău, chiar amărăciune. Dar le-am spus,

cine a zis că vrea să meargă, va merege. Fricoșii vor fi împușcați. De altfel, totul e gata : scările, fașinele, cumbaralele de mînă. Să ne rugăm lui dumnezeu să ne ajute...

Petru era tulburat. După miezul nopții îl trezi pe Menșikov și alergă cu el în tabăra cazacilor. Acolo, era liniște. Cazacii dormeau duși în harabale. Îl întîmpină o căpetenie de-a lor, cu țeasta rasă, cu chipul hotărît și cu ochii vioi. Îl pofti să șadă pe o șa, lîngă foc, iar el se așeză jos, turcește. Cazacii se grămădiră în jurul lor. Aduseră pește afumat și votcă. Cazacii vorbeau cutezător, rîzînd. Păreau că nu se tem nici de dracu'. Apropiindu-se de focul care le lumina bărbiile negre și chipurile pline de bărbăție, spuneau, zîmbind :

— Căzăcimea e cea mai mare putere, e lamura omenirii... Dar ce știe Moscova despre noi ? Că sîntem niște lotri... I-auziți, oameni buni ! Voievozii care-s trimeși la noi jefuiesc mai amarnic decît cazacii... Bine ai făcut, mărit ta, că ai venit aici. Privește-ne bine. Avem noi mutre de mișei ? Cazacii sînt vulturi ! Ho-ho... Să ne luați cu binișorul...

Cînd cerul se lumină verzui spre răsărit, prin tabără începură să se audă strigăte înnăbușite. Sute de cazaci săriră peste valul de pămînt, mistuindu-se ca niște umbre în întunericul cîmpiei, către zidurile dinspre apă ale cetății. Alții se urcară în ceamuri, ducînd frînghii cu cîrlige și scări ușoare. Tabăra se goli încetișor.

Stelele se stingeau în tării. Cocoșii din chervane începură să trîmbițeze. Un vîntuleț de dimineață înfrigura spatele. O licărire scurtă săgetă spre miază-noapte : bubui un tun. Polcurile Butîrski și Tambovski ale lui Gordon porniseră la năvală.

Numai aceste două polcuri izbutiră să se cațăre pe ziduri. Streliții care veneau în urma lor, speriați de încăierarea turbată și de zăngănitul fierului, se culcară la pămînt în livezile de vișini din mahalaua arsă. Cazacii dădeau năvală deznădăjduiți dinspre apă, dar scările se dovediră a fi scurte, iar turcii aruncau de pe ziduri pietre și smoală încinsă. Cazacii se întoarseră în tabără fără nici o ispravă. Năvala fusese dată peste cap.

Cînd răsări soarele, se zăriră mulțime de leșuri sub zidurile cetății. Turcii își făceau vînt și aruncau rușii morți de pe ziduri. Trupurile neînsuflețite se rostogoleau în șanțuri. Se pierdură peste 1 500 de oameni. Oștenii oftau :

— Ieri rîdeam cu Vaniușka și acum uite, îl ciugulesc ciorile.

— Adicătelea, ce dăm noi buzna peste turci ? Ce căutăm acolo ?...

— Cum să luptăm ?... Ne omoară pe toți...

— Numai ăi mari se mai întorc la Moscova...

Generalii fură chemați de țar, în cortul lui Golovin. Gordon tăcea posomorît. Lefort își stăpînea, posac, căscatul și nu privea pe nimeni în ochi. Tras la față, Golovin sta cu capul plecat. Numai Menșikov, care sosise cu țarul, ținea vitejește mîinile în șolduri. Avea capul oblojit și sabia lui era iar însîngerată : fusese pe ziduri... Diavolul acesta scăpa morții printre gheare...

Petru ședea culcat. Era mînios. Generalii rămaseră în picioare.

— Ce-i de făcut acum ? întrebă el. Ce spuneți, domnilor generali ? (Lefort strînse pe furiș cotul lui Gordon. Golovin dădu deznădăjduit din mîini.) Ne-am făcut de rîs ? Vorbiți ! Să ridicăm împresurarea ?

Generalii tăceau. Petru bătea cu unghiile în masă. Îi tremura falca. Menșikov făcu un pas spre masă, privind îndrăzneț... Întinse mîna :

— Petru Alexeevici, îngăduie-mi... Nu s-ar cădea să vorbesc aici... Dar ca unul care am fost pe ziduri... și am străpuns pe un agă, firește... am să vă spun cum luptă... Față de turci, oștenii noștri trebuie socotiți cinci împotriva unuia. Turcii sînt turbați... Înfipsesem sabia în agă, dar el tot mai zbiera, blestematul, și mușca fierul cu dinții, ca un vier. Au și arme mai bune decît ale noastre : iataganele lor taie ca niște brice. Pînă să-l lovești cu sabia sau cu baltagul, el îți retează capul de trei ori... Atîta vreme cît nu spargem zidurile, nu putem să-i batem. Trebuiesc sparte zidurile. Iar oștenilor, în loc de arme lungi, să le dăm cumbarale de mînă și săbii căzăcești...

Alexașka ridică din sprîncene și trecu repede în umbră. Gordon spuse :

— Tînărul ne-a dat o lămurire foarte bună... Dar zidurile nu se pot sparge decît cu pulbere. Înseamnă că trebuie să săpăm lagumuri... Ar fi o muncă primejdioasă și lungă...

— Bucatele sînt pe sfîrșite, spuse Golovin. Aproape că nu mai sînt merinde.

— Ce ar fi să amînăm pentru anul viitor ? spuse, îngîndurat, Lefort.

Aplecîndu-se pe spate, Petru privi cu ochi sticloși spre prietenii și tovarășii săi de chefuri :

— ... mama voastră de generali, răcni el învăpăindu-se în obraz. Am să iau eu în mînă împresurarea. Eu însumi... La noapte să se înceapă săpăturile. Să nu cumva să lipsească

pîinea. De-acum încolo am să spînzur... Mîine începe războiul... Alexaşka, adu pe ingineri...

Franz Timmermann, un bărbat bătrînicios, puhav, şi Adam Weide, înalt, uscăţiv, cu priviri agere şi deschise, intrară în cort.

— Domnilor ingineri, spuse Petru, netezind harta cu palmele şi apropiind lumînarea, pînă în septembrie trebuie să aruncăm zidurile în aer... Uitaţi-vă la ele şi chibzuiţi... Vă dau o lună pentru facerea lagumurilor...

Petru se ridică, îşi aprinse pipa de la lumînare şi ieşi din cort să privească stelele. Alexaşka îi şopti ceva din urmă. Generalii rămaseră în cort, zăpăciţi de purtarea neobişnuită a Tu Nar-ului.

Împresurarea urma mai departe. Îmbărbătaţi de neizbînda năvalei, turcii nu dădeau pace ruşilor nici ziua, nici noaptea, stricîndu-le lucrările şi năvălind în şanţuri. Călărimea tătărească se năpustea în nouri de colb pînă aproape de tabere şi prăda chervanele. Sumedenie de cazaci pieriră în încăierări. Oastea rusească se topea văzînd cu ochii. Lipsea ba una, ba alta. Nouri plumburii se învolburau dinspre Marea Neagră. Moscoviţii nu mai văzuseră asemenea furtuni : trăznetele cădeau ca nişte trîmbe de flăcări, pămîntul se cutremura de tunete, şuvoaie de apă înecau şanţurile şi lagumurile. După furtuni, toamna veni pe nesimţite cu zile reci şi cenuşii. Oştenii nu aveau îmbrăcăminte călduroasă. Începură să se îmbolnăvească. Streliţii cîrteau. În fiecare zi, se iveau pînze pe luciul mării, care se răcea din ce în ce : turcii primeau mereu noi întăriri.

Lefort încercă de cîteva ori să-l înduplece pe Petru să ridice împresurarea, dar voinţa ţarului era parcă de cremene. Petru se făcuse aspru, tăios. Slăbise atît de mult, încît haina lui verde atîrna pe el ca pe o prăjină. Nu mai glumea. Pe cneazul-papă, care venise beat în tabără, îl bătu cu coada unei lopeţi.

Nimeni n-ar fi crezut că se poate munci cu încordarea pe care o ceruse Petru. Se dovedi însă că e cu putinţă. Pe la mijlocul lui septembrie, inginerul Adam Weide vesti că a ajuns sub meterezul cel mare şi că lucrătorii aud în lagum nişte zgomote. Nu cumva turcii sapă şi ei ? Atunci totul ar fi pierdut. Petru intră cu o lumînare sub pămînt şi auzi şi el zgomotul. Se hotărî pe loc să nu se mai tărăgăneze lucrurile şi să se arunce în aer măcar această săpătură. Se aşezară optzeci şi trei de puzi

de pulbere şi se porunci oştenilor să fie gata de năvală. Lucrătorii şi oştenii fură vestiţi prin trei lovituri de tun. Petru aprinse fitilul şi fugi spre fundul taberei, urmat de Alexaşka şi de Varenoi Madamkin. Turcii coborîră de pe ziduri şi se ascunseră în dosul întăriturilor lăuntrice. Se aşternu o linişte neobişnuită. Doar ciorile mai cîrîiau, zburînd dincolo de Don. Deodată, pămîntul se ridică în văzduh lîngă zidul cetăţii. Se auzi o bubuitură năprasnică şi din cocoaşa de pămînt ieşi, împrăştiindu-se, un vîrtej de flăcări, fum, pietre şi bîrne. Cîteva clipe mai tîrziu, toate acestea începură să cadă peste şanţurile ruseşti, dezlănţuind o vijelie fierbinte. Bîrne în flăcări ajungeau pînă în mijlocul taberei. Varenoi Madamkin căzu la trei paşi de Petru cu ţeasta zdrobită. Aproape o sută cincizeci de oşteni şi streliţi, doi polcovnici şi un podpolcovnic[1] fură ucişi sau răniţi. Oştenii fură cuprinşi de o spaimă cumplită. Cînd colbul se împrăştie, se zăriră zidurile neatinse şi pe ele turcii care rîdeau cu hohote nebuneşti.

De frică, cei din jurul lui Petru nu se mai apropiau de el. Scrise cu mîna lui, în lung şi în lat, sărind slove şi stropind cu cerneală, un ucaz, care poruncea ca la sfîrşitul lunii, cel mai tîrziu, să se dea năvală de toată oştirea pe apă şi pe uscat. Lucrările în cele două lagumuri rămase întregi erau pe isprăvite. Oştenii primiră poruncă să se spovedească şi să se împărtăşească. Toată lumea se gătea de moarte.

Petru era văzut mereu colindînd taberele pe căluţul lui lăţos. Iarba îi biciuia picioarele slabe. Purta îndesat pe urechi un tricorn de pîslă, spălăcit de ploaie. După el, mergeau totdeauna călări, Menşikov, cu pistoalele la cingătoare, şi Alexei Brovkin, cu trîmbiţă şi cu puşcă. Oamenii se ascundeau în şanţuri : nu numai că nu puteai să spui o vorbă care nu era pe plac, dar cînd zăreau o mutră posomorîtă, cei trei draci se legau de oşteni, chemau ureadnicii şi începeau cercetări. Oamenii erau bătuţi pentru cea mai mică greşeală. Cîţiva streliţi, care vorbeau între ei că „i-au adus aici ca să hrănească cu carnea lor corbii turceşti", din porunca lui Petru fură bătuţi peste faţă şi spînzuraţi de hulubele ridicate ale unor harabale.

În noaptea de 25 august, Petru trecu pe ostrov, la Iakov Dolgoruki, spre a urmări lupta de acolo. Oştenii nu dormeau în nici una din tabere. Preoţii polcurilor vegheau lîngă focuri — aşa se poruncise — şi mustăţile ureadnicilor se zăreau pretutindeni. Cînd noaptea începu să se îngîne cu ziua, polcurile

[1] *Podpolcovnic* — locotenent-colonel (n. t.).

ieşiră în cîmp. Se auziră două bubuituri. O flacără înfricoşătoare lumină pentru cîteva clipe minaretele din cetate, colnicele şi apele rîului, chipurile oamenilor şi ochii îngroziţi... Ruşii porniră la năvală...

Polcul Butîrski se năpusti printr-o spărtură din zid şi începu să lupte în faţa parcanelor dinlăuntru, secerat de cumbarale de mînă. Oştenii din polcurile Preobrajenski şi Semionovski se apropiară cu lotcile, rezemară scările de ziduri şi începură să urce. Turcii îi ciuruiau cu săgeţi şi-i luau în suliţe. Oamenii cădeau de pe scări cu sutele. Turbau, urcau şi se înecau de mînie, răcnind sudalme cumplite. Ajunseră sus. Însuşi Murtaza-paşa intră în luptă, în fruntea ienicerilor săi, care urlau ca nişte fiare...

Celelalte polcuri se apropiară de ziduri, lărmuind şi vînzolindu-se, dar neavînd bărbăţie îndestulătoare ca să moară. Nu se mai urcară. Streliţii nu trecură nici de data aceasta dincolo de valul de pămînt. Atunci, Gordon porunci toboşarilor să sune retragerea. Numai jumătate din polcul Butîrski scăpă viu din spărtură. Oştenii de joacă ai lui Petru luptau de peste un ceas, încleştîndu-l pe Murtaza-paşa şi năvălind în ulicioarele înguste ale cetăţii, unde săgeţi, ghiulele şi pietre ploau din dosul dărîmăturilor înnegrite de fum. Dar nimeni nu le venea în ajutor. Petru se mînie pe cei din ostrov şi trimise călăreţi, poruncind ca oastea să fie întoarsă şi aruncată din nou asupra zidurilor. Lefort, în platoşă aurită şi cu pene la coif, trecea în goană printre polcurile vălmăşite, cu un steag turcesc cucerit. Golovin parcă înnebunit bătea oamenii cu o suliţă ruptă... Rămas singur pe val, Gordon îndemna cu glas răguşit... Oştenii ajungeau pînă la val, apoi dădeau înapoi. Mulţi îşi aruncau puşca sau baltagul, se aşezau jos şi îşi acopereau faţa cu mîinile : omorîţi-ne, dar nu mai mergem, nu mai putem... Tobele bătură din nou retragerea.

Liniştea se aşternu atît în cetate, cît şi în tabere. Păsările se lăsau pe mormanele de leşuri. Trei nopţi mai tîrziu, împresurarea fu ridicată. Fără să mai aprindă focuri, oamenii înhămară caii la tunuri şi porniră pe malul stîng al Donului ; în frunte mergeau chervanele, apoi ce mai rămăsese din oştire, şi la urmă două polcuri ale lui Gordon... Trei mii de oşteni şi de cazaci fură lăsaţi în turnurile întărite.

A doua zi de dimineaţă, se stîrni dinspre mare o vijelie. Donul se făcu plumburiu şi se umflă... Încercînd să treacă pe malul dinspre Krîm, se scufundară multe telegi şi se înecară numeroşi oameni. Se retrăgeau de-a lungul malului nogaic, prin faţa tătarilor. Gordon trebuia să se apere mereu de loviturile

lor : întorcea tunurile, așeza oștenii în careu și deschidea focul. Cu toate acestea, polcul lui Svert, care într-o noapte se rătăci, fu nimicit pînă la ultimul om de hangerele tătărești, căzînd împreună cu polcovnicul și steagurile lui ; cei rămași în viață fură luați robi.

Dincolo de Cerkassk, tătarii îi lăsară în pace. Mergeau acum printr-o stepă pustie. N-aveau cu ce să facă foc, și noaptea nu găseau unde să se adăpostească de frig. Nouri de toamnă se învîltorau, bulzindu-se unii peste alții. Vîntul se schimbă : acum sufla de la miazănoapte. Căzu brumă. Pămîntul se acoperi cu polei. Începu să ningă, să viscolească. Oștenii desculți, în caftane de vară, se tîrau peste stepele pustii, albe. Cel care cădea nu se mai ridica de jos. Dimineața, mulți rămîneau pe locul unde fusese peste noapte tabăra. Lupii se furișau în urma oștenilor, urlînd prin viscol.

Peste trei săptămîni, ajunseră la Valuiki. Din oștire nu mai rămase decît a treia parte. Petru plecă de acolo cu cei mai apropiați, spre Tula, la făurăria de arme a lui Lev Kirilovici. În urma țarului erau duși doi prinși turci și steagul cucerit.

Petru îi scrise din drum cneazului-cezar :

„*Min Herr König*, după întoarcerea de lîngă Azovul necucerit, domnii gheneral m-au sfătuit să fac pentru războiul viitor corăbii, luntri și alte vase. De acum înainte, am să-mi închin toate puterile acestei îndeletniciri. Despre cele de aici îți vestesc că părintele măriei tale, prea sfințitul Ianikita, arhipăstorul Preschburgului și patriarhul a toată Iauza și a tot Kukuiul, împreună cu slujitorii săi, sînt, slavă domnului, bine sănătoși. Petru".

Astfel se isprăvi fără slavă cel dintîi război pentru cucerirea Azovului.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

1

Trecură doi ani. Aceia care cîrtiseră își mușcară limba, iar cei care rîseseră amuțiră. Întîmplări mari și cumplite se perindaseră în această vreme. Molima apusului pătrunsese nestăvilită în traiul amorțit. Crăpăturile se adînciseră, taberele neîmpăcate se desbinaseră și mai mult.

Boierilor și dvorenilor care hălăduiau pe la moșiile primite de la cîrmuire, preoțimii și streliților le era frică de schimbări (noi stări, noi oameni) ; urau iureșul și asprimea tuturor înnoirilor... „Lumea nu mai e lume ; e o crîșmă... Totul se năruie, toți sînt stingheriți în mișcări. Negustori de neam prost se agață de putere... Lumea nu mai trăiește, ci aleargă. Țarul a lăsat țara pe mîna unor desfrînați și tîlhari fără frică de dumnezeu... Ne rostogolim într-o prăpastie..."

Însă cei fără de neam, dar isteți, care erau ahtiați după o schimbare, care erau ademeniți de vraja Europei, dornici să dea la o parte măcar un colțișor din vălul de aur care ascundea țările dinspre soare-apune, ziceau că nu se înșelaseră în privința tînărului țar : se dovedise a fi întocmai cel așteptat. Chefliul din Kukui se vădi deodată alt om în urma năprasnei și rușinii de la Azov. Înfrîngerea îi pusese zăbale strașnice. Nu-l mai cunoșteau nici cei din jurul lui : se făcuse rău, încăpățînat, cumpănit.

Neputînd să cucerească Azovul, doar se abătuse prin Moscova, unde oamenii rîdeau : „Asta n-a mai fost joaca de la Kojuhovo". Plecase îndată la Voronej, unde se adunaseră lucrători și meșteșugari din toată Rusia. Chervanele începură să se înșiruie pe drumurile de toamnă. Stejari bătrîni de veacuri se clătinară sub loviturile topoarelor în codrii din preajma Voronejului și a Donului. Se ridicau șantiere, magazii, colibe. Se puseră în lucru două corăbii mari, douăzeci și trei de galioane și patru barcazuri. Era o iarnă geroasă. Multe lipseau. Oamenii piereau cu sutele. N-ai fi crezut că poate fi o asemenea robie. Fugarii erau prinși și puși în fiare. Viscolul legăna în ștreanguri leșuri înghețate. Oameni deznădăjduiți dădeau foc codrilor din jurul Voronejului. Țăranii de la chervane omorau caraulele și, prădînd ce puteau, fugeau unde vedeau cu ochii... Prin sate, oamenii se schilodeau, își tăiau degetele spre a nu fi trimeși la Voronej. Toată Rusia se ridicase împotrivă : într-adevăr venise vremea lui anticrist. Ca și cum n-ar fi fost de ajuns angaralele, robia și corvezile de mai înainte, oamenii erau tîrîți acum la o nouă muncă de neînțeles. Moșierii suduiau dezlegînd baierele pungilor, ca să dea pentru durarea de corăbii, și gemeau privindu-și ogoarele neînsămînțate și hambarele goale. Preoțimea și călugării cîrteau : era limpede că puterea le scăpa din mîini, fiind înșfăcată de venetici și de liota de golani ruși, răsăriți peste noapte...

Noul veac se născuse în dureri. Totuși, în primăvară, flota a fost gata. S-au adus din Olanda ingineri și comandiri de pol-

curi. Proviant mult a fost strîns la Panşino şi la Cerkassk. Oştirea a fost întregită. În luna mai, Petru se ivi în preajma Azovului pe un galion nou, numit „Prinkipium", în fruntea flotei sale. Împresuraţi de pe mare şi de pe uscat, turcii se apărară cu înverşunare, zdrobind năvală după năvală. Dar cînd isprăviră pîinea şi pulberea, trebuiră să închine steagul. Trei mii de ieniceri, în cap cu beiul Hasan Araslanov, părăsiră Azovul nimicit.

Mai înainte de orice, aceasta era o biruinţă asupra a lor săi : Kukuiul învinsese Moscova. Epistole pline de mîndrie fură trimese numaidecît împăratului Leopold, dogelui Veneţiei şi regelui Prusiei. Prin străduinţa lui Andrei Andreevici Vinnius, un arc de triumf fu înălţat pe malul Moscovei, lîngă podul Kamenski. Deasupra lui străjuia printre steaguri şi arme un vultur cu două capete sub care scria :

„Cu noi e dumnezeu, nimeni nu ne stă împotrivă, iar cele cu neputinţă sînt cu putinţă."

Un Hercule şi un Marte auriţi, înalţi de cîte trei stînjeni, sprijineau temeinic arcul. Sub aceste chipuri, erau dăltuiţi în lemn paşa de la Azov şi un hoge tătar, înlănţuiţi, şi sub ei, era altă inscripţie :

„Ieri am luptat în stepă. De data asta, abia am scăpat de Moscova cu fuga."

Pe laturile arcului erau prinse nişte pînze mari zugrăvite. Una înfăţişa pe Neptun, zeul mării, şi avea inscripţia : „Vă felicit şi eu cu prilejul cuceririi Azovului şi mă supun vouă", iar cealaltă înfăţişa pe ruşi, bătînd pe tătari : „Vai, ce nenorocire, am pierdut Azovul..."

La sfîrşitul lui septembrie, o mulţime uriaşă de oameni se înghesuia pe malurile Moscovei şi pe acoperişuri : oastea de la Azov venea de dincolo de rîu, trecînd peste pod şi pe sub arcul de triumf. În fruntea oastei era cneazul-papă, cu sabie şi scut, într-o caretă trasă de şase cai. În urma lui veneau fanfarele, trîmbiţaşii şi piticii, apoi diecii, boierii şi oştenii. Urmau cei patrusprezece cai, bogat împodobiţi, ai lui Lefort. Acesta, cu platoşă şi cu harta Azovului în mîini, stătea în picioare în sania aurită a ţarului, care aluneca pe polei. Veneau apoi din nou boieri, dieci, oşteni, marinari şi noii vice-amirali Lima şi de Losière. Gheneralissimul Schein, care primise acest înalt grad înaintea celei de a doua năvale de la Azov, spre a se astupa gura boierilor, scund, gras la faţă şi trufaş, se apropia triumfal într-un car grecesc, înconjurat de oameni care băteau în timpane. În urma lui, şaisprezece steaguri turceşti erau

tîrîte cu pînzele pe pămînt. Apoi, îl aduceau pe Alatîc, un tătar viteaz, prins în luptă, care privea mulţimea cu ochii lui piezişi şi rînjea sălbatic. Lumea îl huiduia. După polcul Preobrajenski, înainta o teleagă cu patru cai, ducînd o spînzurătoare, sub care stătea mişelul Jakob Jansen cu ştreangul de gît. Doi călăi, unul în dreapta, altul în stînga lui, ţăcăneau din cleştii de cazne şi îşi învîrteau bicele. Urmau inginerii, constructorii de corăbii, dulgherii, fierarii. În urma streliţilor, venea călare gheneralul Gordon, apoi prinşii turci în giulgiuri. Opt cai suri trăgeau un car auriu, care semăna cu o corabie. Înaintea lui călărea Petru, îmbrăcat în haine de marinar şi cu tricorn de pîslă, împodobit cu o pană de struţ. Oamenii îi priveau cu mirare faţa rotundă şi trupul deşirat, neobişnuit, şi mulţi îşi făceau semnul crucii, gîndindu-se la vorbele ciudate, înspăimîntătoare, care umblau despre acest ţar.

Oştile trecură prin Moscova şi se duseră la Preobrajenskoie. Curînd după aceea, boierii primiră poruncă să se strîngă acolo pentru sfat. Într-o adunare mare, la care, împotriva datinei, luau parte şi străini, — gheneralii, amiralii, şi inginerii — Petru spuse boierilor pe un ton hotărît :

— Întrucît norocul, care n-a mai fost niciodată atît de departe spre miazăzi, vine spre noi, trebuie să ne socotim fericiţi a-l ademeni. De aceea, hotărîţi, boieri, ca Azovul pustiit şi ars să fie zidit din nou şi păzit de o oaste mare, iar aproape de Azov, acolo unde am întemeiat cetatea Taganrog, această cetate să fie de asemenea zidită şi umplută cu lume... Şi îmi mai trebuie — fiindcă ne e mai lesne să luptăm pe mare decît pe uscat — o flotă de patruzeci de corăbii, sau chiar mai multe... Corăbiile să fie făcute cu tot dichisul, cu tunuri şi cu arme mici, aşa cum trebuie pentru război. Să fie făcute astfel : patriarhul şi mînăstirile să dureze cîte o corabie de fiecare opt mii de case ţărăneşti. Boierii şi toţi cinovnicii, cîte o corabie de fiecare 10 000 de case ţărăneşti ; oaspeţii şi negustorii, meşteşugarii şi mahalalele să facă douăsprezece corăbii mari. De aceea, boierii şi feţele bisericeşti, cinovnicii şi negustorii să se adune în companii, adică în tovărăşii, astfel ca să fie cu toatele treizeci şi cinci de companii...

Boierii hotărîră cum li se ceruse, cu toate că multora din ei le ieşiră ochii din cap şi li se umeziră blănile. Se porunci ca tovărăşiile să fie alcătuite pînă în dechemvrie, sub pedeapsa trecerii moşiilor şi şerbilor pe numele ţarului. Fiecare companie trebuia să ţină pe socoteala ei, afară de dulgheri şi tăietori de lemne ruşi, meşteri străini, tîlmaci, fierari buni, cîte

un cioplitor, cîte un tîmplar priceput, cîte un zugrav și cîte un doftor cu spițerie.

Petru mai ceru înființarea unui bir anume pentru săparea canalului Volga-Don, la a cărui înfăptuire urma să se purceadă fără întîrziere. Boierii ridicară mîinile și încuviințară fără vorbă multă. Îi cam supăra această grabă, dar își dădeau seama că, oricum ar face, Petru hotărîse totul dinainte. Sta pe tron și nu vorbea, ci lătra, iar gheneralii săi, cu tidvele rase, nu făceau decît să-și scuture lațele calpe... Vai, ce viață amarnică ! Palatul Preobrajenski era înconjurat de o tabără ostășească ; răsunau trîmbițe, tobe, cîntece de război. Sfatul boierilor nu se mai ținea acolo decît rareori, potrivit vechiului obicei ; dar țarul era gata oricînd să se lipsească de el.

În adevăr, curînd după aceea, se întîmplă un lucru însemnat, care nu fusese hotărît de boieri : cneazul-papă, diacul cancelariei țarului, scrise și trimise prin oșteni un ucaz al țarului, către cincizeci dintre cei mai buni dvoreni din Moscova, poruncindu-le să se pregătească să plece în străinătate, spre a învăța matematicile, arta fortificațiilor, construcțiile navale și alte științe (fără de care se trăise, slavă domnului, de la Vladimir cel Sfînt). În multe case din Moscova se auzeau tînguieli, dar nimeni nu îndrăzni să ceară desființarea ucazului sau să se prefacă bolnav. Tinerilor li se pregătiră toate cele trebuincioase, fură binecuvîntați și duși ca la îngropăciune. Fiecăruia dintre ei i s-a dat un vistavoi, spre a-l sluji și spre a răspunde la răvașele pe care le-ar primi. Și astfel plecară pe drumurile primăvăratice desfundate, spre îndepărtatele și minunatele țări străine.

Printre acești stolnici era și Piotr Andreevici Tolstoi, ginerele lui Troekurov. Ar fi dat orice spre a-și putea ispăși vina de a fi luat parte la răscoala streliților.

2

Cucerirea Azovului era o faptă din cale afară de ușuratică și de primejdioasă : rușii stîrneau un război mare cu toată împărăția otomană. Dar n-aveau oști decît ca să facă față unei singure cetăți, lucru de care atît Petru, cît și gheneralii săi își dăduseră seama în timpul luptelor de la Azov. Nu mai rămăsese nici urmă din încăpățînarea și îngîmfarea de la Kojuhovo. Acum, nu se mai gîndeau la cuceriri, ci deocamdată voiau mă-

car să se poată ţine, dacă turcii ar fi avut de gînd să năvălească în Rusia pe mare şi pe uscat.

Trebuia să caute prieteni, să îmbunătăţească şi să înzestreze cu toată graba oastea şi flota, să înnoiască după pilda Europei felul învechit de cîrmuire şi să facă rost de bani, de cît mai mulţi bani...

Toate acestea nu puteau să le dea decît Europa. Trebuiau trimeşi acolo oameni care să facă aşa, ca să dobîndească ceea ce vor. Era un lucru greu şi grabnic. Petru (şi cei din jurul său) dezlegară problema cu o şiretenie asiatică : să trimeată o mare solie, cu toată fala, şi să plece şi el, ascuns sub alte haine, ca la o mascaradă, sub numele de Piotr Mihailov, subofiţer din polcul Preobrajenski. Aceasta ar însemna : „Ne-aţi socotit nişte sălbatici nesimţitori, dar noi, deşi am arătat ce putem şi i-am învins pe turci la Azov, nu sîntem mîndri, ci nişte oameni obişnuiţi, cu scaun la cap, şi poate mai puţin leneşi decît voi ; dormim pe jos, mîncăm cu ţăranii şi n-avem decît o singură grijă, aceea de a ne împrăştia întunericul şi prostia din minte şi de a învăţa de la voi, binefăcătorii noştri..."

Era, fireşte, o socoteală dibace. Să fi adus în Europa o fată cu coadă de peşte, şi tot n-ar fi stîrnit atîta uimire... Străinii îşi mai aduceau aminte că încă fratele lui Petru era socotit un fel de dumnezeu... Iar acest băiat chipeş, înalt de un stînjen, schimonosit de o boală rea, se lipseşte de măreţia ţarilor, din dragoste pentru comerţ şi ştiinţă... Era ceva minunat şi de necrezut.

Lefort, Feodor Alexeevici Golovin, locţiitor al ţarului pentru Siberia, un bărbat cu minte ageră, cunoscător de limbi străine şi diacul de sfat Prokofi Vozniţîn fură numiţi înalţi trimişi şi împuterniciţi ai ţarului. Pe lîngă ei plecau şi douăzeci de dvoreni din Moscova şi treizeci şi cinci de însoţitori de bună voie, printre care Alexaşka Menşikov şi Petru.

Plecarea întîrzie din cauza unei întîmplări neaşteptate : se descoperi o uneltire a cazacilor de la Don, în frunte cu polcovnicul Zikler, care, în vremea şederii lui Petru la Troiţa, îi adusese cel dintîi polc de streliţi. Petru nu putea să uite că Zikler fusese unul dintre cei mai credincioşi oameni ai Sofiei şi se încăpăţîna să nu se încreadă în linguşirile lui. După cucerirea Azovului, îl trimisese să zidească cetatea Taganrog, ceea ce, pentru un rîvnitor de măriri era ca şi un surghiun. La Taganrog, Zikler îi găsise pe cazaci mînioşi din pricina muncii silnice de acolo, unde cerbicia lor de oameni slobozi ai stepei se încovoia sub mîna aspră a ţarului. Zikler uneltise împotriva lui Petru de la început, spunînd cazacilor :

„Țara e tare nemulțumită din pricină că țarul pleacă peste mare și trimite sol pe Lefort, un vrăjmaș al nostru, o liftă spurcată, și cheltuiește cu călătoria asta atîția bani... Țarul e încăpățînat, nu ascultă de nimeni, trăiește în desfătări scîrbavnice, ne mîhnește și ne înlăcrămează pe toți, și sleiește vistieria de pomană... Se duce singur, noaptea, la o nemțoaică, și e ușor să-l pîndești și să-l spinteci cu jungherul. Dacă l-ați ucide, nimeni nu v-ar mai sta în cale, cazaci ! Luați pildă de la Stenka Razin... Faceți ca el, și puneți-mă țar pe mine : sînt pentru credința veche și țin cu norodul de jos, cu cei care nu sînt de neam mare."

Cazacii răspunseseră : „Așteaptă să plece țarul la nemți și vom face ca Stenka Razin..." Elizariev, o căpetenie de streliți, necruțînd caii, alergă ca vîntul la Moscova și-i vesti țarului ticăloșia. La cercetare se află că Zikler urzea mînă în mînă cu dvorenii moscoviți Sokovnin și Pușkin, care, la rîndul lor, aveau legături cu mînăstirea Novodevici. Petru îl puse cu mîna lui la cazne pe Zikler, care, deznădăjduit, de durere și de frica morții, dezvălui multe amănunte noi în legătură cu uneltirile nelegiuite ale Sofiei și ale lui Ivan Mihailovici Miloslavski, care murise cu trei ani în urmă. Umbra lui Miloslavski, care-l îngrozise în copilărie pe țar, se ridica din nou ; blestematele stări de demult, nedezrădăcinate, prindeau iar viață...

Cripta neamului Miloslavski de la mînăstirea Donskoi fu dărîmată, sicriul cu rămășițele pămîntești ale lui Ivan Mihailovici scos afară și urcat într-o sanie țărănească. Doisprezece porci cocîrjați, cu rîturi lungi, guițînd sub loviturile bicelor, se opintiră trăgînd coșciugul pe ulițele Moscovei, prin băltoacele pline de balegă, pînă la Preobrajenskoie. Mulțime de norod venea în urmă, neștiind dacă trebuie să rîdă sau să țipe de spaimă.

Pe platoul așezării ostășești din Preobrajenskoie, oștenii așteptau în careu cu puștile dinainte ; răpăiră tobele. În mijlocul careului era o podină, și lîngă ea, se zăreau ghenералii și Petru, călare, cu tricorn și în haină lungă, neagră. Mîna lui trăgea de dîrlogi, deși calul ședea liniștit ; un picior îi ieșea din scară și zvîcnea, fața-i albă se strîmba parcă de rîs. Dar Petru nu rîdea. Sicriul fu deschis. Se văzu — prin respetea de șahmarand pe jumătate putrezită — o tidvă vînătă și oasele desghiocate ale mîinilor. Apropiindu-se călare, Petru scuipă leșul. Coșciugul fu tras sub podină. Zikler, Sokovnin, Pușkin și trei ureadnici de streliți fură tîrîți în față. Cneazul-papă, beat turtă, citi o osîndă...

Zikler fu urcat cel dintîi, de păr, pe treptele repezi, sus pe podină. Îi smulseră hainele de pe el și-l trîntiră jos. Călăul îi tăie mîinile cu securea ; se auzi cum căzură pe scînduri. Zikler începu să dea din picioare ; gîdele și ajutoarele lui tăbărîră pe el, îi întinseră picioarele și i le tăiară din șolduri. Zikler urla. Călăii ridicară deasupra podinei trunchiul lui cu barba vîlvoi, și-i tăiară capul. Sîngele curgea printre crăpăturile scîndurilor, în coșciugul lui Miloslavski...

3

Țara fu lăsată pe mîna boierilor, în frunte cu Lev Kirilovici, Streșniov, Apraxin, Troekurov, Boris Golițîn și diacul Vinnius, iar Moscova, cu toate hoțiile și nelegiuirile, pe mîna lui Romodanovski. Pe la mijlocul lui martie, marea solie, din care făcea parte și Piotr Mihailov, plecă în Kurlanda.

La 1 aprilie, Petru scrise cu cerneală simpatică :

„*Min Herr* Vinnius, ieri am ajuns la Riga, slavă domnului, bine, sănătoși, și înalții soli au fost primiți cu mare cinste. La sosire, cînd am intrat în castel și cînd am ieșit din el, s-a tras cu douăzeci și patru de tunuri. Am găsit Dvina încă acoperită de sloiuri, din care pricină trebuie să mai stăm o vreme aici... Te rog să spui toate cele bune cunoscuților... Am să scriu și de acum înainte cu cerneală tainică ; să citești ținînd hîrtia deasupra focului... Acolo unde voi crede de cuviință, voi scrie cu cerneală neagră cuvinte ca acestea : „Te rog să-i dai binețe gheneralului meu și să-l rogi să facă bine a nu-mi părăsi casa..." Încolo, scriu totul cu cerneală tainică, căci lumea e tare iscoditoare pe-aici..."

La această scrisoare, Vinnius răspunse următoarele :

„...Primindu-se cea dintîi epistolă de la domnul mare sol și de la tovarășii săi, m-am dus numaidecît la ai noștri și am băut în sănătatea solilor și a vajnicilor cavaleri, dar mai ales în aceea a țarului, încît Bachus și nepotul său Ivașka Hmelnițki s-au prăpădit de rîs. Gheneralii, polcovnicii și ceilalți nacealnici, ureadnici și toți oștenii se închină măriei voastre. Toboșarul Luca, din steagul întîi, a murit. Arapul Hanibal s-a cumințit, slavă domnului ; l-am scos din lanțuri și învață rusește... Acasă la măria voastră toți sînt bine..."

O săptămînă mai tîrziu, la Moscova sosi o a doua scrisoare :

„*Herr* Vinnius, am plecat astăzi de aici la Mitava... Am locuit dincolo de o apă, pe care au început să curgă sloiurile în ziua de paști...Am trăit ca niște robi și ne-am săturat numai cu ochii. Negustorii poartă pe aici numai spențere și mi se pare că e foarte bine așa. Dar cînd ne-am dus cu vizitiii noștri să ne vindem săniile, făceau gură pentru fiecare copeică și se juruiau pe toți sfinții... Voiau să ne dea zece copeici pe un cal cu sanie cu tot. Dar orice vrei să cumperi de la ei, îți cer un preț întreit...

Te rog să-i dai bineţe gheneralului meu și să-l rogi să facă bine a nu-mi părăsi casa... (Mai departe, cu cerneală simpatică.) Plecînd din Riga, pe cînd treceam prin oraș și prin castel, pe ziduri ieșiseră cel puțin două mii de oșteni... Orașul are întărituri bune, dar nu-s isprăvite. Lumea e tare fricoasă pe aici, nu te lasă să intri în oraș și în alte părți nici măcar cu strajă, și asta e foarte puțin plăcut... În țară e foamete mare, pămîntul n-a rodit".

Peste alte trei săptămîni :

„Astăzi plecăm pe mare la Königsberg... Aici, în Libava, am văzut o minunăție, care la noi în țară e socotită drept o născocire... Un om de la o spițerie păstrează în spirt, într-un borcan, o salamandră, pe care am scos-o și am ținut-o în mînă. E întocmai așa cum se scrie : salamandra e o jivină care trăiește în foc. Am dat drumul la toți vizitiii. Poruncește ca aceia care au fugit să fie cercetați, bătuți cu biciul, și arătați în bazar ; scoate banii de la ei, ca alții să nu se mai țină de ticăloșii..."

4

Un vînt plăcut umfla cele patru pînze mari și drepte de pe arborele trinchet și cele două pînze drepte de la proră, din vîrful bompresului lung... Aplecîndu-se ușor pe stînga, corabia „Sfîntul Gheorghe" luneca pe o mare cenușie, primăvăratică și însorită. Ici-colo, pluteau sloiuri subțiri, înconjurate de spumă. Pavilionul brandenburghez fîlfîia pe pupa greoaie ca un turn. Puntea corăbiei era spălată curat ; arămăria strălucea. La proră, sub bompres, un val vesel se izbi de Neptunul de lemn și țîșni într-o perdea de pulbere irizată.

Petru, Alexașka Menșikov, Alioșka Brovkin, Volkov și popa Bitka, prăpădit, cu capul mare și cu barba rotunjită din foarfece, toți îmbrăcați în haine nemțești de postav cenușiu,

cu ciorapi de ață și ghete de iuft, cu cătărămi de tinichea, stăteau pe niște grămezi de parîme smolite, fumînd din pipă tutun bun.

Sprijinindu-și coatele pe genunchii îndoiți, voios și blajin, Petru spuse :

— Frederic, electorul Brandenburgului, pe care o să-l întîlnim curînd la Königsberg, e strîmtorat ca și noi... Să vedeți cum are să ne primească... Are mare nevoie de ajutorul nostru... Trăiește cu frica în sîn : dintr-o parte îl înghesuie șvezii, din cealaltă leșii. Le-am iscodit pe toate. O să vedeți că o să ne propună un tractat...

— Asta trebuie s-o mai chibzuim, zise Alexașka.

Petru scuipă în mare și își șterse vîrful pipei cu mîneca :

— Tocmai, noi n-avem nevoie de acest tractat. Prusia n-o să se bată cu turcii. Dar, băieți, la Königsberg să nu vă țineți de năzbîtii, că vă rup gîtul... Să nu ne facem de ocară.

Preotul Bitka zise, făcînd o sforțare, după beție :

— Ne purtăm cuviincios totdeauna ; nu-i nevoie să ne mai ameninți... Ce cin o mai fi și ăsta — elector — n-am auzit de așa ceva niciodată.

— E mai mic decît un rege și mai mare decît un duce, asta-i un elector, răspunse Alexașka. Dar țara lui e pustiită și, de bună seamă, că trăiește cu pîine și cu apă.

Alioșka Brovkin asculta, holbînd ochii săi albaștri și căscînd gura deasupra căreia mustățile încă nu mijiseră... Petru îi suflă fum în gură. Alioșka începu să tușească. Ceilalți izbucniră în rîs și-l ghiontiră între coaste :

— Lăsați-mă în pace... se zburli el. Cînd te gîndești, te-apucă și groaza. Cum o să mergem la ei ?

Bătrînul căpitan finlandez se uita uimit la flăcăii care se zbenguiau printre parîme. Nu-i venea să creadă că unul din acești băieți veseli era țarul Moscovei... Ei, dar puține minuni sînt pe lume ?...

Un țărm nisipos plutea în depărtare, la babord. Din cînd în cînd, se zărea cîte o pînză. O corabie cu velele umflate pierea în zare, spre asfințit. Aceasta era marea vikingilor și a negustorilor hanseatici ; astăzi o stăpîneau șvezii. Soarele scăpăta. „Sfîntul Gheorghe" cu școtele filate și cu vînt de spate, susurînd ușor pe valuri, se îndreptă spre limba lungă de pămînt care despărțea de mare golful Frisches Haff. Pe țărm se vedea un far și turnurile scunde ale cetății Pillau, care apăra intrarea în golf. După ce se apropiară de coastă, traseră cu tunul și aruncară ancora. Căpitanul îi pofti pe moscoviți la cină.

5

A doua zi dimineață, coborîră pe uscat. Nu era nimic deosebit de văzut : nisip, pini, vreo douăzeci de luntri de pescari, năvoade care se uscau întinse pe pari, niște căsuțe scunde, roase de vînturi, dar cu perdeluțe albe în ferestre... (Petru își aminti cu duioșie de Anchen.) În curțile măturate, trebăluiau femei cu bonete de pînză și bărbați cu șepci de piele, fără mustăți și cu barbă numai în jurul bărbiei. Se mișcau, poate, ceva mai stîngaci decît rușii, dar mîinile lor nu stăteau de loc. Erau prietenoși fără sfiiciune.

Petru întrebă unde-i cîrciuma. Se așezară la niște mese de stejar frecate oglindă, minunîndu-se de curățenia și de mirosul plăcut dinăuntru. Cerură bere. Petru scrise în rusește o epistolă către electorul Frederic, rugîndu-l să-l primească. Volkov, însoțit de un soldat din cetățuie, plecă spre Königsberg.

Pescari și pescărițe se opreau în ușă, se uitau pe fereastră. Petru făcea voios cu ochiul acestor oameni cumsecade, îi întreba cum îi cheamă, cît pește au prins, și pînă la urmă îi pofti pe toți la masă și-i ospătă cu bere.

Către amiazi, o caretă aurită, ale cărei streșini erau împodobite cu pene de struț, se opri în fața cîrciumii. Kammerjunkerul von Prinz coborî sprinten din caretă, pudrat, în jachetă de mătase albastră și, dînd la o parte cu un chip speriat pescarii și pescărițele, își făcu drum spre moscoviții care băteau în masă cu pocalele de cositor. Ajungînd la trei pași de masă, își scoase pălăria cu boruri largi, mătură dușumeaua cu penele, se dădu puțin înapoi, întinse o mînă în chip de cobiliță și îndoi un picior.

— Alteța sa, suveranul meu, marele elector Frederic al Brandenburgului, are plăcerea să roage pe... (La acest cuvînt se opri : Petru îl amenința cu degetul.) Roagă pe înaltul și îndelung așteptatul oaspe să poftească din această jalnică cocioabă în apartamentele cuviincioase, care-i vor fi puse la dispoziție, potrivit rangului său...

Alexașka Menșikov se holbă la cavalerul albastru și-i dădu pe sub masă un ghiont lui Alioșka :

— Așa *politesse* înțeleg și eu... Stă în vîrful picioarelor, parcă ar fi într-o poză... Ia uită-te... Vezi ce perucă scurtă are ?... La noi se poartă pînă la brîu... Al dracului !...

Petru se urcă cu von Prinz în caretă. Ceilalți flăcăi plecară în urma lor cu o droșcă de rînd. Se hotărîse ca oaspeții să fie găzduiți în casa unui negustor din Kneihof, cartierul cel mai

frumos al orașului. Intrară în Königsberg pe înserate. Roțile huruiau pe caldarîmul curat. Ce ciudățenie : nu se vedeau garduri. Casele erau clădite cu fața la stradă și aveau ferestre lungi, cu geamuri mici, atît de joase, încît le puteai atinge cu mîna. Peste tot se vedea o lumină prietenoasă. Ușile erau deschise. Lumea trăia fără frică... Îți venea să întrebi : nu vă e teamă de hoți ? Pe aici, pe la voi, nu sînt tîlhari ?

Nici în casa în care erau găzduiți nu fusese ascuns nimic. Lucrurile de preț stăteau în văzul tuturor. Trebuia să fii prost ca să nu le furi. Cercetînd cu privirea sufrageria, căptușită cu lemn închis de stejar și bogat împodobită cu tablouri și cu coarne de zimbru, Petru șopti lui Alexașka :

— Spune-le la toți cu toată strășnicia că, dacă se ating de cel mai mic lucru, îi spînzur de poartă...

— Ai dreptate, *Min Herz*, și mie mi-i frică... Pînă se vor obișnui, poruncesc să le coasă buzunarele... Ferească dumnezeu, ce nu se poate întîmpla la beție ? !...

Von Prinz se întoarse cu careta. Petru plecă cu el la palat...

Intrară pe o portiță tainică, într-un parc în care se vedea un havuz și niște pajiști presurate cu tufe negre, tunse în chip de sferă, de cocoș sau piramidă. Frederic își primi oaspetele în parc, pe pragul unei uși cu geamuri, și-i întinse vîrfurile degetelor, acoperite de dantele. O perucă mătăsoasă îi încadra chipul cu ochi ageri, cu nasul ascuțit și cu o frunte mare, teșită. Stele cu briliante scînteiau pe eșarfa sa azurie, petrecută peste umăr.

— O, frate, o, tînărul meu frate, rosti el în franțuzește și repetă aceleași cuvinte în nemțește. Petru îl privea de sus, ca o barză, neștiind cum să i se adreseze. Să-i spună tot „frate" ? N-ar fi fost o titulatură corespunzătoare rangului... Să-i spună „unchiule" ? N-ar fi fost cuviincios. Să-i spună „luminăție" sau altfel ? Dacă n-o ghici, te pomenești că se supără...

Fără să dea drumul mîinilor oaspetelui său și pășind deandaratelea, electorul îl conduse într-o încăpere mică. Petru rămase ca fermecat : părea că una din pozele lui dragi din copilărie, dintre acelea care atîrnau pe pereții de la Preobrajenskoie, prinsese viață. Un ornic, minunat de frumos, împodobit cu o boltă cerească, cu stele și cu lună, își legăna pendula pe căminul de marmoră în care pîlpîia un foc vesel. Lumina blîndă a candelabrelor din pereți cu cîte trei brațe, răsfrîntă de oglinjoare, cădea pe tapete, pe taburete, pe măsuțele gingașe și pe o mulțime de lucruri fine, drăgălașe, nostime, cărora cu greu le-ai fi putut găsi întrebuințare. Ramuri înflorite

de meri și vișini se înălțau cu grație din vazele înalte și subțiri ca baloanele de săpun.

Electorul învîrtea în mîini o tabacheră, privind printre gene, cu o expresie amabilă. Își pofti musafirul să șadă pe un taburet aurit, atît de subțire, încît Petru încordă mușchii picioarelor, fiindu-i frică să nu-l fărîme... Electorul își presăra conversația în limba germană cu cuvinte franțuzești. În sfîrșit, făcu aluzie la o alianță militară. De data aceasta, Petru îl înțelese bine. Sfiala i se mai risipi. Răspunse într-un grai marinăresc olandezo-german că venise incognito și că nu avea de gînd să discute despre chestiuni de stat. Peste o săptămînă vor sosi înalții săi trimiși cu care se va putea discuta și despre aceasta.

Electorul bătu din palme. Se deschise o ușă cu oglindă, pe care Petru o luase drept fereastră, și valeți în livrele roșii aduseră o măsuță plină de gustări și băuturi. Petru, care era hămesit de foame, se înveseli într-o clipă. Dar pe măsuță era supărător de puțină mîncare : cîteva felii de salam, un porumbel fript, un pateu de ficat, salată... Cu un gest elegant, electorul își invită oaspele la masă, își petrecu un șervet în fața pieptului și spuse zîmbind fin :

— Toată Europa urmărește cu admirație succesele strălucite ale armelor maiestății voastre împotriva dușmanilor lui Cristos. Vai, sînt silit să vă aplaud doar ca un roman, de pe băncile unui amfiteatru. Nefericita mea țară e înconjurată de vrăjmași : de poloni și de suedezi. Atîta vreme cît bandiții de suedezi rămîn în Saxonia, în Polonia, în Marea Baltică și în Livonia, popoarele nu pot prospera... Tînărul meu amic, veți înțelege în curînd că dușmanul nostru comun, plaga trimisă de dumnezeu pentru păcatele noastre, nu este turcul, ci suedezul. Suedezii iau vamă în Marea Baltică de la fiecare corabie. Noi toți muncim, iar ei trăiesc din jaf, ca viespile. Nu suferim numai noi, dar și Țările de jos și Englitera... Pe cînd turcii nu sînt puternici decît datorită sprijinului Franței, această tirană nesătulă, care-și întinde mîna uzurpatoare spre coroana spaniolă a Habsburgilor... Scumpul meu amic, veți fi în curînd martor la ridicarea unei mari coaliții împotriva Franței. Regele Ludovic al XIV-lea a îmbătrînit, iluștrii săi mareșali sînt în mormînt, iar Franța zace în ruină din cauza dărilor grele... Ea nu va mai avea putere să ajute pe sultanul Turciei... Turcia va ieși bătută pe arena internațională... Dar suedezii sînt cei mai periculoși inamici în spatele Moscovei.

Atingînd ușor masa cu vîrfurile coatelor, electorul se juca cu o floare de măr. Ochii lui sticloși luceau. Fața lui rasă, luminată de făclii, trăda o inteligență diabolică.

Petru își dădea seama că neamțul îl va prinde în mreje.

Bău o cupă mare de vin :

— Aș vrea să învăț tragerile de artilerie de la inginerii dumneavoastră...

— Tot parcul e la dispoziția maiestății voastre...

— *Danke*...

— Gustați puțin din vinul acesta de Mosela...

— *Danke*. Deocamdată, nu putem să ne băgăm în ciorba evropeană : turcii ne fac multe necazuri...

— Numai să nu sperați în ajutorul Poloniei, tînărul meu amic, Polonia face jocul Suediei...

— Vinul de Mosela e bun...

— Marea Neagră nu v-ar oferi absolut nici o perspectivă pentru dezvoltarea comerțului... pe cînd cîteva porturi pe coasta baltică ar deschide Rusiei drumul spre bogății incalculabile.

Electorul mușca petalele de măr. Privirea lui de oțel luneca cu un invizibil surîs ironic pe chipul zăpăcit al moscovitului...

6

Pînă la sosirea soliei, Petru petrecu toată săptămîna care urmă afară din oraș, trăgînd cu tunurile la țintă. După aceea primi următorul atestat de la inginerul-șef de artilerie, Steitner von Sternfeld :

„...Domnul Piotr Mihailov să fie recunoscut și socotit pe deplin pregătit în aruncarea ghiulelelor, în teoria științei și în practică, drept un maistru înțelept și iscusit în artilerie și, ca atenție pentru desăvîrșitele lui cunoștințe, să i se dea tot sprijinul și o largă bunăvoință..."

Înalții trimiși intrară în Königsberg cu o pompă nemaivăzută. În fruntea alaiului erau duși cai de călărie cu cioltare și valtrapuri scumpe. În urma lor, venea garda prusiană, pajii, cavalerii și *reiterii*. Trîmbițașii ruși sunau asurzitor. Veneau apoi, pe jos, cei treizeci de însoțitori ai soliei, în haine verzi, cusute cu argint, pe urmă oamenii soliei, călări, în haine smeurii, cu steme de aur pe piept și pe spate. Într-un rădvan cu pereții de cleștar veneau cei trei înalți trimeși, Lefort, Go-

Iovin și Voznițin, în haine albe de atlaz, blănite cu samuri. Sgripțori cu două capete, cusuți din briliante, sclipeau pe gugiumanele lor de castor, înalte cît un horn. Solii ședeau neclintiți, ca niște idoli, rezemați de spătar. Inelele din degetele și din vîrful toiegelor scînteiau. În urma rădvanului, veneau dvorenii moscoviți, în vestmintele cele mai de preț pe care le aveau...

În timpul recepțiilor și convorbirilor cu electorul, Petru se plimba cu o corăbioară pe Frisches Haff. N-avea ce face acolo : oricît de șiret ar fi fost electorul, era mai necesară o alianță cu Polonia decît cu el. Spre deosebire de trecut, înalții trimiși nu se încăpățînau în lucruri mărunte ; se purtau cu respect, dar nu voiau să sărute în genunchi mîna electorului, pentru că încă nu era rege. Propuseră un tractat de prietenie, nu unul militar, și stăruiră în propunerea lor. Electorul încercă să-i înduplece. Solii răspunseră : bine, fie și o înțelegere militară, dar îndreptată împotriva puterilor care vor ieși din războiul cu Turcia. Neînvoindu-se cu această propunere, electorul se duse pe corăbioară, la Petru, cu care stătu de vorbă toată noaptea. Dar tînărul țar nu făcu decît să-și roadă unghiile. Spre sfîrșit, îi spuse :

— Bine, bine... Dar nu scriem nimic pe hîrtie... La nevoie o să te ajutăm, electorule... Pe crucea mea... Mă crezi ?

După ce încheiară un tractat verbal secret de alianță (care, totuși, fu întărit pe hîrtie), înalții trimiși se pregătiră de plecare, dar fură siliți să mai întîrzie trei săptămîni la Pillau, în urma unei știri dintre cele mai importante : în Polonia începuse alegerea unui nou rege. În seimuri, șleahticii se băteau cu săbiile și pistoalele, susținîndu-și candidații. Aceștia erau în număr de peste zece, dar numai August, electorul Saxoniei și prințul Conti, fratele regelui Franței, erau candidați principali și oficiali.

Prezența unui francez pe tronul Poloniei ar fi însemnat renunțarea acesteia la alianța împotriva turcilor, și război cu Moscovia. Abia aici, pe țărmul european, înțelese Petru ce înseamnă jocul politic. Trimise de la Pillau o ștafetă la Vinnius cu porunca de a scrie polonilor o epistolă, prin care să bage în sperieți pe partizanii prințului francez. La Moscova, epistola fu scrisă pe numele cardinalului primat din Gniezno. În ea se spunea : „...În cazul cînd un franțuz ar ajunge rege în statul polon ar fi mult vătămată nu numai alianța împotriva dușmanului sfintei cruci, dar și pacea veșnică cu Polo-

nia... Din pricina aceasta, noi, marele țar, nutrind o prietenie nezdruncinată pentru suveranii domniilor voastre, regii Poloniei, precum și pentru pani, pentru seim și pentru statul polon nu dorim un astfel de rege din partea Franciei și a Turciei..." Epistola fu sprijinită cu samuri și cu galbeni. Parisul trimesese, de asemeni, aur. Polonii cei trufași aleseră atît pe August, cît și pe Conti. Izbucni războiul civil. Panii își înarmau slugile și țăranii, își nimiceau unii altora conacurile și dădeau foc la tîrguri. Îngrijorat, Petru scrise la Moscova să se împingă oști spre hotarul Litvaniei, în ajutorul lui August. Dar acesta sosi el însuși în Polonia, cu o armată de 12 000 de oameni, spre a se urca pe tron. Partida franceză fu bătută. Panii se întoarseră în castelele lor, iar șleahticii mai mărunței, prin crîșme. Prințul Conti — astfel se vorbea în Europa — ajungînd la Boulogne, în drum spre Polonia, ridică din umeri și se înapoie la petrecerile lui. Regele August făgădui trimisului rus din Varșovia că va lucra mînă în mînă cu Petru.

Încurcătura se isprăvi cu bine. Solii și Petru cu oamenii săi părăsiră Pillau.

7

Petru călătorea cu dormeza [1], înaintea soliei, fără să se oprească. Trecu prin Berlin, Brandenburg și Halberstadt. Nu se abătu din drum decît o singură dată, spre a vedea vestitele făurării de lîngă Ilsenburg. Petru văzu cum curge fonta dintr-un cuptor înalt, cum clocotește fierul în cazane, cum se făuresc țevile de armă din foi subțiri de metal, cum se taie și se găuresc metalele la strungurile puse în mișcare de roți de apă. Meșterii și calfele lucrau în fierăriile și atelierele lor. Lucrurile făurite : puști, pistoale, săbii, lacăte, potcoave, se aduceau la castelul Ilsenburg. Petru îmbie doi meșteri buni să plece la Moscova, dar breasla nu-i lăsă.

Mergeau pe drumuri sădite pe margini cu peri și meri. Nimeni nu fura poamele. În jurul lor se întindeau crînguri de stejari, ogoare dreptunghiulare, livezi împrejmuite cu ziduri și, în mijlocul verdeței, acoperișurile de țiglă ale hulubăriilor. Pe pajiști se zăreau vaci frumoase, voinice, pîraie strălucitoare, stejari bătrîni, mori de apă. La fiecare două-trei verste, era un tîrg : o biserică de cărămidă cu turlă ascuțită, o piață pa-

[1] *Dormeză* — trăsură în care călătorul poate dormi ca în pat (n. t.).

vată, cu o fîntînă de piatră, acoperişul înalt al primăriei, case curate şi liniştite, firma năstruşnică a berăriei şi ligheanul de aramă al bărbierului deasupra unei uşi. Bărbaţi cu tichii împletite, cu bluze scurte şi ciorapi albi, zîmbeau prietenoşi... Buna şi vechea Germanie...

Într-o seară caldă de iulie, Petru şi Alexaşka intrară cu dormeza lor din capul convoiului în tîrgul Koppenburg de lîngă Hanovra. Cîinii lătrau, ferestrele luminau drumul, oamenii se aşezau la masă. Un om cu şorţ dinainte apăru în uşa luminată a unei cîrciumi cu firma „La purcelul de aur" şi-i strigă ceva surugiului. Acesta opri caii obosiţi şi întoarse capul spre Petru :

— Luminăţia voastră, cîrciumarul a tăiat un porc şi are cîrnaţi... Nu găsim un loc mai bun de înnoptat...

Petru şi Menşikov coborîră din dormeză şi-şi desmorţiră picioarele.

— Ce zici, Alexaşka ? O să facem ca şi la noi să fie odată o astfel de viaţă ?

— Nu ştiu, *Min Herz*, cred că nu aşa curînd...

— Frumos trăiesc... Ascultă : pînă şi cîinii latră aici fără răutate... Ce rai... Cînd îmi aduc aminte de Moscova, îmi vine să-i dau foc...

— Ai dreptate, parcă ar fi o cocină.

— Lumea îmbătrîneşte, zăcînd trîndavă pînă îi putrezeşte noada. Într-o mie de ani, n-a învăţat să are pămîntul... De unde se trag toate astea ? Electorul Frederic e un om deştept : trebuie să răzbatem la Marea Baltică. Asta e... Şi să clădim acolo un oraş nou, care să fie un adevărat rai... Uită-te : pînă şi stelele au aici o lumină mai vie decît la noi...

— La noi, *Min Herz*, ai noştri ar spurca totul într-o clipă...

— Aşteaptă, Alexaşka. După ce mă întorc am să scot sufletul din ei...

— Numai aşa s-ar mai putea face ceva...

Intrară în cîrciumă. Deasupra vetrei şi de o grindă de stejar, sub tavan, atîrnau şunci şi cîrnaţi ; vreascurile pîlpîiau, aruncînd sclipiri pe nişte vase de aramă. Cîrciumarul se plecă adînc în faţa lor, zîmbind cu toată faţa lui ca o oală roşie. Petru şi Alexaşka cerură bere. Tocmai se pregăteau să ia o gustare, cînd în cîrciumă intră un cavaler.

Purta o pălărie înaltă, conică, cu boruri largi şi o mantie de felendreş, care i se agăţa de pinteni. Îi făcu semn cîrciumarului să iasă, apoi se săltă pe vîrfurile picioarelor, îşi scoase pălăria şi începu să facă reverenţe, ridicîndu-şi mantia

cu sabia și zburînd prin încăpere. Petru și Alexașka îl priveau cu gurile căscate. Cavalerul spuse într-un grai dulce :

— Alteța sa electoarea Sofia a Hanovrei, împreună cu fiica sa, Sofia-Charlotta, electoarea Brandemburgului, fiul său, prințul Georg-Ludwig, augustul moștenitor al tronului Engliterei, ducele de Celle, precum și doamnele și cavalerii de la curtea alteței sale, au plecat din Hanovra, grăbindu-se să iasă în întîmpinarea maiestății voastre, nădăjduind să compenseze drumul obositor și adăpostul incomod, făcînd cunoștință cu extraordinarul și gloriosul țar al Moscovei...

Koppenstein — astfel se numea cavalerul — îl rugă pe Petru să poftească la cină : electoarea și fata ei nu se așezau la masă, așteptîndu-și oaspetele... Petru nu înțelesese decît jumătate din vorbele care-i fuseseră spuse și se sperie într-atît, încît era gata să iasă în stradă...

— Nu pot, spuse bîlbîindu-se, sînt foarte grăbit... Afară de asta, e și tîrziu... Poate cînd mă întorc din Olanda...

Mantia și pălăria lui Koppenstein începură să zboare din nou prin încăpere. Cavalerul stărui, încăpățînat. Alexașka șopti în rusește :

— De ăsta nu scapi... E mai bine să te duci pentru un ceas. *Min Herz*... Nemții sînt supărăcioși...

Înciudat, Petru își rupse un nasture de la cămașă. Primi, cu condiția ca el și Alexașka să fie conduși pe o ușă dosnică, unde să nu-l vadă nimeni și la masă să se afle numai electoarea, sau, în cazul cel mai rău, și fata ei. Trăgîndu-și tricornul prăfuit pe sprîncene, se uită cu jind la cîrnații de deasupra vetrei.

În stradă îi aștepta o caretă.

8

Electoarea Sofia și Sofia-Charlotta, fiica ei, stăteau la masa așezată pentru cină, înaintea unui cămin acoperit, din cauza urîțeniei lui, cu o țesătură chinezească. Mama și fata suportau cu stoicism toate incomoditățile unui castel medieval, care le fusese pus la dispoziție de un moșier din localitate. Cele cîteva covoare abia de puteau acoperi pereții scorojiți, de cărămidă ; fără îndoială că sus, sub bolți, își făcuseră culcuș bufnițele. Niște jilțuri mici, capitonate cu mătase, de care gazda făcuse rost la repezeală, erau așezate lîngă masă pe pardoseala de lespezi, tocită de cizmele cava-

lerilor cu bărbi roșii și de potcoavele armăsarilor acestora. Peste tot mirosea a șoareci și a praf. Cele două doamne se scuturau, gîndindu-se la grosolănia unor moravuri, care — slavă domnului ! — dispăruseră pentru totdeauna. Privirile lor erau alinate de un tablou mare, care atîrna în cîrligul ruginit, destinat pentru scuturi și platoșe. Tabloul înfățișa un belșug minunat : o tejghea încărcată cu un morman de pești de mare și languste, grămezi de păsări tăiate, de legume și fructe, alături de mistreți răpuși de sulițe... Culorile iradiau parcă o lumină solară...

Pictura, muzica, poezia, jocul unui spirit viu, îndreptat spre tot ce este rafinat și elegant, iată singurul conținut demn al acestei vieți trecătoare : astfel credeau mama și fata, amîndouă socotite printre cele mai culte femei din Germania. Și una și cealaltă întrețineau corespondență cu Leibnitz [1], care spunea : „Inteligența acestor femei e atît de vie, încît uneori ești nevoit să capitulezi în fața întrebărilor lor pline de o adîncă înțelepciune". Încurajau arta și literatura. Sofia-Charlotta înființase la Berlin o Academie de științe. Cu cîteva zile în urmă electorul Frederic le împărtășise printr-o scrisoare impresiile pe care i le lăsase regele barbarilor, care călătorea în haine de dulgher. „După cum se vede, Moscovia se deșteaptă din somnul ei asiatic. E foarte important ca primii ei pași să fie îndreptați într-o direcție fericită." Mamei și fetei nu le plăcea politica. Fuseseră mînate la Koppenburg de cea mai nobilă curiozitate.

Electoarea Sofia strîngea cu degetele ei subțiri brațul jilțului, trăgînd cu urechea : prin fereastra deschisă, care dădea în parc, i se părea că aude uruit de roți, acoperind foșnetul nocturn al frunzișului. Șiragurile de perle tremurau în peruca ei albă, întinsă pe o carcasă de balene atît de înaltă, încît chiar dacă ar fi ridicat mîinile, n-ar fi putut să-i atingă vîrful. Electoarea era slabă și zbîrcită ; golurile dintre dinții de jos le astupase cu ceară. Dantelele de la decolteul rochiei ei violete acopereau ceea ce nu mai putea să ispitească pe nimeni. Numai în ochii ei mari și negri juca o luminiță șireată.

Sofia-Charlotta, cu niște ochi negri, ca ai maică-si, dar cu o privire mai calmă, era frumoasă, maiestoasă, albă : o frunte inteligentă sub peruca pudrată, umeri și sîni — descoperiți aproape pînă la sfîrcuri — fermecători, buze subțiri,

[1] *Leibnitz Gottfried-Wilhelm* — celebru filozof, matematician, fizician, istoric și diplomat german (n. a.).

bărbie energică... Năsucul, puţin cam cîrn te făcea să-i priveşti cu atenţie chipul, căutînd o tăinuită frivolitate.

— În sfîrşit, spuse ea, ridicîndu-se. Au sosit.

Maică-sa i-o luă înainte. Foşnind din mătăsuri, se apropiară de firida ferestrei. O umbră lungă aluneca repede, legănîndu-şi mîinile, pe una din aleele parcului. Altă umbră, cu mantie şi cu pălărie ţuguiată, şi puţin mai în urmă încă una, alergau după ea.

— El e, spuse electoarea. Dumnezeule, ce uriaş...

Koppenstein deschise uşa :

— Maiestatea sa, ţarul !

Apăru un picior cu vîrful întors înăuntru, încălţat cu o gheată plină de praf şi cu un ciorap de lînă. Petru intră pieziş. Văzînd pe cele două doamne luminate de făclii îngînă : „*Guten Abend...*" Duse mîna la frunte, ca să se frece, se zăpăci şi îşi acoperi faţa cu palma.

Electoarea Sofia făcu trei paşi înainte, îşi ridică cu vîrful degetelor rochia şi făcu o reverenţă cu o sprinteneală uimitoare pentru vîrsta ei :

— Bună seara, maiestate...

Venind în locul maică-si, Sofia-Charlotta dădu mîinile înlături, cu o mişcare de lebădă şi, ridicîndu-şi fustele bogate, se înclină :

— Maiestatea voastră ne va ierta legitima nerăbdare cu care am căutat să vedem pe tînărul erou, stăpînitorul a nenumărate popoare, primul rus care a călcat peste primejdioasele prejudecăţi ale strămoşilor săi.

Desprinzîndu-şi mîna de faţă, Petru se încovoie ca o prăjină, dîndu-şi seama că e atît de caraghios, încît doamnele vor pufni în rîs, ceea ce va fi jignitor pentru el. Era fîstîcit la culme şi cuvintele nemţeşti îi zburaseră din minte...

— *Ich kann nicht sprechen...* Nu pot vorbi, îngînă cu glas slab... Nu era însă nevoie să vorbească... Electoarea Sofia îi puse o sută de întrebări, fără să mai aştepte răspunsul la ele : se interesă de vreme, de drum, de Rusia, de război, de impresiile pe care i le-a lăsat voiajul, îl luă de braţ şi-l conduse la masă. Se aşezară tustrei cu faţa spre sala cu bolţile întunecoase. Mama îi puse pe farfurie o păsărică friptă, fata îi turnă vin. Femeile adiau un parfum dulceag. Vorbind duios, ca o mamă, bătrîna îi atingea cu degetele uscate pumnul pe care-l ţinea mereu încleştat spasmodic, pentru că îi era ruşine să-şi arate unghiile pe faţa aceea de masă albă ca zăpada, printre flori şi cristaluri. Sofia-Charlotta îl îmbia cu o plăcută curte-

nie, ridicîndu-se ca să ajungă la vreo carafă sau tipsie, și întorcîndu-și fața spre el, cu un zîmbet fermecător :

— Gustați din asta, maiestate... Credeți-mă că merită să gustați...

Dacă n-ar fi fost atît de frumoasă și de goală, dacă nu i-ar fi foșnit rochia parfumată, ar fi crezut că e sora lui. Aveau amîndouă niște glasuri atît de dulci. Petru se simți mai puțin stingherit și începu să răspundă la întrebări. Electoarele îi vorbiră despre vestiții pictori flamanzi și olandezi, despre marii dramaturgi de la curtea franceză, despre filozofie și estetică. Neavînd nici o idee despre multe din aceste lucruri, Petru întreba, se minuna...

— La Moscova... științe și arte ! spuse, mișcînd piciorul sub masă. Abia aici le-am văzut pentru întîia oară... Ai noștri s-au temut să le introducă... Boierii și dvorenii noștri sînt niște țărănoi... Nu fac decît să mănînce, să doarmă și să se roage lui dumnezeu... Țara noastră zace în beznă. Dumneavoastră n-ați putea să trăiți acolo nici o zi. De frică. Stau aici cu dumneavoastră și mi-e teamă să arunc o privire înapoi... Numai în jurul Moscovei sînt 30 000 de tîlhari... Se spune despre mine că vărs mult sînge, că schingiuesc cu mîna mea...

Gura i se strîmbă, un obraz îi zvîcnea, ochii lui bulbucați priviră deodată sticloși, ca și cum înaintea lui n-ar fi fost o masă plină de bunătăți, ci o casă fără geamuri, cu pereții stropiți de sînge, din așezarea Preobrajenskoe. Gîtul și umărul îi tresăriră brusc, căutînd parcă să alunge vedenia... Cele două femei urmăreau înfricoșate, curioase, schimbările de pe fața lui...

— Nu trebuie să credeți tot ce se aude... Mai mult ca orice îmi place să construiesc corăbii... Galionul „Prinkipium" a fost construit de la catarg și pînă la cală cu mîinile astea (își descleștă, în sfîrșit, pumnii și le arătă bătăturile...) Îmi place marea și focurile de artificii. Cunosc paisprezece meșteșuguri, dar deocamdată nu prea bine. De aceea, am sosit aici... Dar cînd auziți că aș fi crud și că mi-ar place sîngele, să știți că e o minciună... Nu sînt crud... Dar oricine ar sta la Moscova cu ai noștri, ar turba... Totul trebuie dărîmat în Rusia, totul trebuie clădit din nou... Vai, cît de încăpățînată e lumea la noi ! Din pricina aceasta, unii își lasă carnea sub cnut...

Se opri, privi pe cele două femei în ochi și zîmbi cu aer vinovat :

— Să fii rege aici, e o plăcere... Pe cînd eu, măicuțo, urmă el, apucînd-o pe electoarea Sofia de mînă, trebuie să învăț mai întîi eu însumi dulgheria.

Electoarele erau încîntate. Îi iertară unghiile murdare, faptul că-și ștergea mîinile de fața de masă, că plescăia mestecînd, îi iertau povestirile pe șleau despre moravurile moscovite și întrebuințarea argoului marinăresc, îl iertau că făcea cu ochiul, și că spre a fi mai expresiv, dăduse de cîteva ori s-o înghiontească cu cotul pe Sofia-Charlotta.

Totul, pînă și aparenta lui răutate, și naiva neînțelegere a unor slăbiciuni omenești, le speria într-o oarecare măsură, dar le și încînta. Ca o sălbăticiune viguroasă, Petru vădea o primitivă prospețime. (După aceea, electoarea Sofia își însemnă în jurnalul ei : „E un băiat foarte bun și, în același timp, foarte rău. Sub raport moral, e un desăvîrșit reprezentant al țării sale".)

Petru fu înviorat de vinul spumos și de prezența unor femei atît de inteligente și delicate. Sofia-Charlotta își exprimă dorința de a-i prezenta pe unchiul și pe fratele ei, precum și curtea. Petru vîrî mîna în buzunar și, zîmbind straniu cu gura lui mică, dădu din cap : „Bine, dă-i drumul !..." Intră ducele de Celle, un bătrîn uscățiv, cu barbișonul cărunt, tăiat după moda spaniolă, cum nu se mai purta pe vremea aceea, și cu mustăți răsucite, de craidon și spadasin ; apoi, prințul moștenitor, un tînăr cu fața îngustă, îmbrăcat în catifea neagră ; doamne în toalete multicolore, vaporoase, și cavaleri ; intră și Alexașka cel frumos, cu umeri largi, înconjurat de doamne de onoare (se simțea pretutindeni ca la el acasă), împreună cu solii Lefort și Golovin cel gras, locțiitorul țarului pentru Siberia. (Ajunseseră din urmă dormeza țarului în Koppenburg și, aflînd unde e Petru, alergaseră la castel, nemîncați și fără a-și mai schimba hainele.)

Petru îl îmbrățișă pe duce, ridicîndu-l de subțiori, tot așa pe viitorul rege al Engliterei, apoi își depărtă mîna de trup și făcu o plecăciune sprintenă în fața curtenilor. Doamnele făcură reverențe, iar cavalerii țopăiră cu pălăriile.

— Alexașka, închide ușa bine, spuse Petru în rusește. Apoi, umplu cu vin o cupă de aproape un litru, chemă cu un semn din cap pe cavalerul cel mai apropiat de el și-i spuse, zîmbind ciudat :

— Potrivit unui obicei rusesc, nimeni nu poate să refuze un pahar oferit de țar. Toată lumea va bea cîte un pocal plin, atît doamnele, cît și cavalerii...

Începu o petrecere ca în Kukui. Își făcură apariția niște cîntăreți italieni cu mandoline. Petru voi să dănțuiască. Dar italienii cîntau încet, molatec. Atunci, îl trimise pe Alexașka la cîrciumă după muzicanții săi. Veniră niște flăcăi din polcul Preobrajenski, îmbrăcați toți cu rubaște smeurii și cu părul rotunjit, cu fluiere și cornuri, și se opriră încremeniți lîngă perete. Apoi, începură să cînte din linguri, talgere, cornuri de vacă, fluiere de lemn și trîmbițe de aramă... O muzică atît de drăcească nu mai răsunase niciodată sub bolțile acelea medievale. Petru bătea tactul cu piciorul și își rotea ochii :

— Dă-i drumu', Alexașka !

Menșikov săltă din umeri și din sprîncene, își luă o înfățișare amărîtă și începu să bată din picior, cînd cu vîrful, cînd cu tocul. Sofia dori să-l vadă pe Petru dănțuind. Acesta o luă ușor de degete și o conduse prin sală ca pe o lebădă. După ce o așeză, își alese una tinerică și durdulie și începu să-i facă reverențe. Lefort se apucă să conducă danțurile. Sofia-Charlotta îl alese pe Golovin cel gras. Însoțitorii soliei, care intraseră între timp din parc, își aleseră cîte o doamnă și începură să joace pe vine, cu fel și chip de giumbușlucuri, chiuind sălbatic, tătărește. Fustele se învîrteau și perucile se desprindeau. Le dădură de lucru nemțoaicelor. Mulți dintre ei se mirau : de ce or avea doamnele coastele atît de tari ? Petru o întrebă și el pe Sofia-Charlotta. La început, electoarea nu-l înțelese, apoi rîse cu lacrimi :

— Nu sînt coaste. Sînt arcurile și balenele corsetelor...

9

La Koppenburg s-au despărțit. Marii soli au plecat pe drum ocolit spre Amsterdam, iar Petru, cu un mic număr de oameni, a luat-o spre Rin. Înainte de a ajunge la orășelul Xanten, s-a îmbarcat pe un vas, și a pornit la vale. Dincolo de Schenkenschanze, începea Olanda cea visată. Intrară pe brațul drept al Rinului și, în satul For, trecură, prin ecluze, în canale.

Ambarcațiunea cu fundul plat era trasă de doi cai murgi, cu crupele dolofane, cu pieptare late. Caii mergeau, clătinînd îngîndurați din cap, pe poteca nisipoasă de pe malul verde. Canalul trecea, în linie dreaptă, printr-o cîmpie împărțită ca pe hartă, în grădini de zarzavat, pășuni, plantații de flori și o rețea de canale și șanțuri cu apă. Era o zi caldă și cam pi-

cloasă. Micșunelele, zambilele și narcisele începuseră să se ofilească. Pe alocuri, maldăre înnegrite de flori erau tăiate și puse în coșuri. Dar lalelele negre-violete, roșii ca focul, pestrițe și aurii, acopereau pămîntul cu un covor de catifea. Pretutindeni se vedeau aripi de mori, mișcate de vîntul leneș, ferme, căsuțe cu acoperișuri de țiglă povîrnite, cu cuiburi de barză, rînduri de sălcii scunde de-a lungul șanțurilor. În depărtare, printr-un văl albăstrui, se zăreau orașe, siluete de catedrale, de turnuri, și mori, mori...

O luntre, încărcată cu fîn, plutea pe un canal îngust, prin fața grădinilor de zarzavat. Pînza ei apăru de după o fermă, lunecînd încet printre lalele... Lîngă o ecluză înverzită de mucegai, stăteau cîțiva olandezi, îmbrăcați cu niște pantaloni largi ca butoaiele, cu bluze înguste la piept și cu saboți de lemn în picioare. Luntrile lor, încărcate cu legume, erau oprite pe apa canalului, care curgea în direcția în care lucea soarele prin pîclă. Își fumau în liniște pipele, așteptînd să se deschidă ecluza. Pe-alocuri, barca plutea mai sus decît ogoarele și clădirile pe lîngă care treceau. Jos se vedeau fructele pomilor, ale căror crengi se întindeau peste zidurile de cărămidă ; rufe întinse pe frînghii, păuni plimbîndu-se pe nisip, în curți curate. Rușii rămăseseră cu gurile căscate văzînd aceste păsări în carne și oase. Țara aceasta, smulsă mării printr-o muncă minunată, le apărea ca un vis văzut aievea. Fiecare petic de pămînt era venerat și îngrijit !... Nu ca la ei, în stepele sălbatice !... Petru spuse, pufăind din pipa lui de argilă, în botul bărcii :

— Avem la noi, la Moscova, curți mai mari decît toată întinderea asta... Dar nimeni nu se gîndește să deretice și să-și mături curtea, lucru atît de plăcut și de folositor... Cînd o casă începe să se aplece într-o rînă, nu vă dați jos de pe cuptor, diavolilor, ca s-o proptiți... Vă cunosc eu... Vă e lene și să vă duceți să vă faceți nevoile într-un loc cuviincios, vă țîrîiți lîngă prag... De ce oare ? Avem o țară atît de mare și, totuși, sîntem săraci... Ne surpăm noi înșine... Uitați-vă la pămîntul ăsta, care a fost scos din fundul mării. Aici a trebuit ca fiecare pom să fie adus de aiurea și sădit. Au făcut un adevărat rai...

Barca trecu printr-o ecluză care ducea dintr-un canal mare în altele mai mici. Înaintau cu ajutorul prăjinilor, încrucișîndu-se mereu cu luntri greu încărcate. La răsărit, se întindea vălul lăptos-cenușiu al Zuider-See-ului, marea Olandei. Pe apă se zăreau din ce în ce mai multe pînze. Ținutul era tot mai

populat. Soarele scăpătă. Se apropiau de Amsterdam. Corăbii și iar corăbii pe luciul mării cu sclipiri trandafirii... Catarguri, pînze, turlele ascuțite ale catedralelor și edificiilor, toate luceau în lumina asfințitului... Nori învăpăiați, se înălțau ca niște munți de dincolo de mare... Dar ziua se stingea repede, și norii parcă se acopereau cu scrum. Pe cîmpie se zăreau licăriri de felinare, lunecînd pe canale.

Se opriră să cineze la o cîrciumă de pe mal, luminată prietenos. Băură *gin* și *ale englezesc*. Petru trimise de acolo pe toți însoțitorii și tîlmacii, împreună cu cuferele, la Amsterdam, iar el, împreună cu Menșikov, cu Alioșa Brovkin și cu popa Bitka, trecu într-o luntre cu catarg și, ocolind capitala, își urmă drumul mai departe, spre sătucul Saardam.

Aștepta cu cea mai mare nerăbdare să vadă această așezare, care îi era scumpă din copilărie. Fierarul Harrit Kist, un vechi prieten al lui (de pe vremea cînd construiau corăbii de joacă pe lacul Preobrajenskoie), îi vorbise mult despre Saardam. După ce făcuse ceva parale, Kist se întorsese în țară, dar alți fierari și dulgheri de corăbii, care veniseră de la Saardam (întîi la Arhanghelsk, apoi la Voronej), îi spuneau : „Petru Alexeevici, ce mai corăbii se fac la Saardam : ușoare, repezi, trainice, corăbii între corăbii..."

La vreo zece kilometri spre nord de Amsterdam, în satele Saardam, Kog, Ost Zanen, West Zanen, Zandik, se găseau cel puțin cincizeci de șantiere navale. Acolo se lucra zi și noapte, și atît de repede, încît o corabie era gata în cinci-șase săptămîni. În jurul lor, se găseau o mulțime de manufacturi și făurării puse în mișcare de morile de vînt, producînd toate cele trebuincioase pentru șantiere : piese date la strung, cuie, scoabe, parîme, pînze, mobilier. Aceste șantiere navale particulare lucrau vase comerciale și balenierc de mărime mijlocie. Vasele de război și cargoboturile mari, care făceau legătura cu coloniile, se construiau la Amsterdam, în două șantiere ale amiralității.

De pe luntrea care înainta într-un golf adînc și îngust, se zăriră pe țărm lumini, se auziră lovituri de topoare, scîrțîit de ferăstraie, zăngănitul fierului. La lumina unui foc, se văzură coastele și pupa unei corăbii la cale, brațul unei macarale de lemn, ridicînd cu ajutorul unor scripeți stive de scînduri, apoi, niște grinzi grele. Bărci cu felinare mișunau de colo-colo. Se auzeau glasuri răgușite. Mirosea a talaș de pin, a smoală și a umezeală caracteristică apelor curgătoare... Patru olandezi voinici trăgeau la vîsle și pufăiau din pipe.

Spre miezul nopţii, se opriră la o cîrciumă ca să mai răsufle. Vîslaşii se schimbară. Se lăsă o dimineaţă umedă şi mohorîtă. Casele, morile, luntrile, barăcile lungi, care păreau noaptea atît de mari, parcă se micşoraseră pe malurile acoperite cu o rouă albastră-întunecată. Sălcii pletoase se aplecau spre apele înceţoşate. Unde o fi faimosul Saardam ?

— Uite-l, spuse unul dintre vîslaşi, arătînd cu capul spre nişte căsuţe clădite din lemn şi cărămizi înnegrite, cu acoperişuri repezi şi cu faţade plate.

O barcă trecu prin faţa lor, pe un canal cu apă murdară, ca pe o stradă. Localnicii se trezeau. Pe ici, pe colo, focul şi ardea în vetre. Femeile spălau ferestrele pătrate, cu geamuri mici, irizate de vechime, frecau clanţele şi scoabele de aramă de la uşile lăsate într-o rînă, ale caselor. Un cocoş cînta pe acoperişul unei magazii pe care creştea iarbă. Se lumina din ce în ce. Apa canalului aburea. De-a curmezişul străzii atîrnau nişte straie pe frînghii : pantaloni din cale-afară de largi, cămăşi de pînză groasă, ciorapi de lînă. Trecînd pe sub ele, trebuia să te apleci.

Cotiră într-un canal mai îngust, transversal, trecînd prin faţa unor piloţi putrezi, a unor coteţe de găini, grajduri cu latrine lipite de ele, şi a unor sălcii scorburoase. Canalul dădea într-un lac mic. În mijlocul lacului, un bărbat cu o tichie împletită, cu capul între umeri, stătea într-o barcă, pescuind ţipari. Privindu-l bine, Petru sări în sus şi strigă :

— Harrit Kist, fierarule, tu eşti ?

Omul trase undiţa din apă şi abia după aceea se uită la el. Cu toate că privea calm, se cunoştea că e mirat : în luntrea care se apropia de el, stătea un tînăr în haine de lucrător olandez, cu pălărie de muşama, cu bluză roşie şi cu pantaloni de pînză... Dar Kist cunoştea un singur chip asemănător... un chip poruncitor, deschis, cu ochi de exaltat... Harrit Kist tresări : ţarul Moscoviei se ivise dimineaţa de după cotitura unui canal, într-o luntre oarecare. Harrit Kist clipi din ochi. Dîndu-şi seama că înaintea lui se află, în adevăr, ţarul, el strigă :

— Tu eşti, Piter ?

— Bună dimineaţa...

— Bună dimineaţa, Piter...

Harrit Kist îi strînse uşor mîna cu degetele sale aspre. Pe urmă, îl văzu pe Alexaşka :

— Ehei, tu eşti, băiatule ?... Mă uitam şi mi se părea că parcă aţi fi voi... Ce bine aţi făcut că aţi venit în Olanda...

— Kist, rămînem aici toată iarna. Vom lucra ca dulgheri într-un șantier. Ne ducem astăzi să ne cumpărăm scule...

— Puteți să luați scule bune și ieftine de la văduva lui Jakob Ohm. Am să vorbesc cu ea...

— Am hotărît încă de la Moscova că am să trag la tine...

— Piter, la mine e strîmtoare. Sînt om sărac... Căsuța mea e proastă de tot...

— Cred că la șantier n-o să-mi dea cine știe ce leafă...

— Ai rămas tot atît de glumeț, Piter...

— De loc. Acum nu ne mai arde de glume. În doi ani, trebuie să ne construim o flotă și din proști să devenim oameni deștepți! Nu vrem să mai vedem boierași la noi în țară.

— Te-ai gîndit la un lucru frumos, Piter.

Se îndreaptară cu luntrea spre malul înverzit, unde se afla o casă de lemn cu două ferestre. Lîngă ea era o magazie, cu acoperișul povîrnit. Fumul ieșea pe coșul îngust și înalt, ridicîndu-se spre crengile unui arțar bătrîn. Lîngă o ușă aplecată într-o rînă, cu oberlihtul zăbrelit, era întins un preș curat, pe care se lăsau saboții de lemn; pentru că, în Olanda, se intra în casă în ciorapi. Ținîndu-și mîinile sub șorțul curat, o bătrînă uscățivă se uita din prag la cei sosiți. Aruncînd vîslele în iarbă, Harrit Kist îi strigă: „Ascultă, flăcăii au venit de la Moscova". Bătrîna își plecă cu demnitate boneta cu urechi, scrobită...

Casa îi plăcu mult lui Petru, care ocupă acolo o odaie cu două ferestre și o cămară mică și întunecoasă cu un pat (pentru el și pentru Alexașka), și podul (pentru Alioșka și pentru Bitka), unde te puteai urca pe o scară de lemn mobilă. În aceeași zi, cumpărară scule bune de la văduva lui Jakob Ohm. Pe cînd le aducea acasă cu roaba, Petru se întîlni cu dulgherul Rensen, un om gras și prietenos, care lucrase o iarnă la Voronej. Rensen se opri, căscă gura și deodată îngălbeni: flăcăul cu pălăria de mușama dată pe ceafă, care împingea roaba, îi adusese aminte de ceva atît de înfricoșător, încît îi înghețā inima... În amintirea lui învie priveliștea unei ninsori, un crîmpei de cer înroșit de foc și leșurile unor lucrători ruși legănate de viscol...

— Noroc, Rensen. Petru lăsă roaba jos, își șterse cu mîneca fața asudată și-i întinse mîna. Da, eu sînt... Ce mai spui? Rău ai făcut că ai fugit din Voronej... Uite, eu de luni o să lucrez la șantierul lui Lingst Rogge... Bagă de seamă, să nu spui că mă cunoști... Aici sînt Piotr Mihailov. Ochii lui bulbucați și imobili oglindiră din nou roșeața de la Voronej.

„*Min Herr König*, navigatorii, trimiși prin ucazul vostru la învățătură, au fost împărțiți, fiecare la locurile lor... Ivan Golovin, Pleșceev, Krapotkin, Vasili Volkov, Vereșciaghin, Alexandru Menșikov, Alexei Brovkin, preotul Bitka, mereu beat, și eu, care sînt împreună cu ei, am fost dați unii la Saardan, alții la Casa Indiilor Răsăritene, să învețe construcțiile de corăbii... Alexandru Kikin și Stepan Vasiliev, la catarguri ; Iakim, zugravul, și diaconul polonez Krivosîhin, la felurite mori de apă ; Borisov și Uvarov, la bărci ; Lukin și Kobîlin, la scripeți ; Konșin, Skvorțov, Petelin, Muhanov și Sineavin s-au tocmit ca mateloți pe felurite corăbii ; Arcilo a plecat la Haga să învețe artileria... Iar stolnicii, care au sosit aici înaintea noastră, după ce au învățat busola, au vrut să se întoarcă la Moscova, crezînd că asta-i tot... Noi le-am schimbat însă gîndurile și le-am poruncit să se tocmească lucrători la șantierul din Ostade, ca să-și mai dezmorțească șezuturile...

Domnul Jacob Brüss a sosit aici și ne-a înmînat o scrisoare de la prea luminăția voastră. Ne-a arătat rănile, care nu s-au lecuit încă, și ni s-a plîns că le-a căpătat la un chef dat de prea luminăția voastră... Ești un sălbatic ! Cît timp ai să mai frigi oamenii ? Pînă și aici au venit inși răniți de voi. Rupe prieteșugul cu Ivașka Hmelnițki... Altfel ai să te alegi cu mutra stîlcită... Piter..."

„...În scrisoarea ta, domnule, stă scris că aș avea de-a face cu Ivașka Hmelnițki, ceea ce nu este adevărat, domnule... Ți-a spus-o Jakob, în neștire, venind beat de la Moscova... N-am vreme pentru Ivașka ; o ducem numai în gîlcevi și ne bălăcim în sînge... Voi aveți timp să vă înhăitați cu Ivașka, dar noi n-avem... După cum ți-am mai scris, domnule, am mai prins opt tîlhari din ceata cu pricina. Printre tîlharii aceștia sînt negustori, tîrgoveți, măcelari, birjari și boieri : Petrușka Selezen, Mitka Piciuga, Popugai, Kuska Zaika și Mișka Tîrtov, fecior de dvorean... Tabăra lor și ascunzișul unde strîngeau prada era dincolo de porțile Tverskie... Dar în ceea ce-l privește pe Brüss, sau pe alții care ar mai veni să se plîngă împotriva mea, o fac la beție... Cad la picioarele tale, Fedka Romodanovski..."

„...*Min Herr König*, am primit o scrisoare, în care e vorba de străinul Thomas Fadenbracht : cum să mai facă de acum înainte negoț cu tutun ? În privința asta, am dat un ucaz încă din iarnă : primul an să facă negoț pentru el, al doilea an, tot

pentru el, dar cu vamă, iar în al treilea an, negustoria să fie pusă la mezat : cine plătește mai mult, aceluia să i se dea... Sînt foarte mirat : oare boierilor voștri de sfat nu le-a dat în gînd ce trebuie să facă ? Mi se pare că e un lucru foarte ușor... Pentru nevoile măriei voastre, s-au cumpărat de aici 15 000 de puști și s-a cerut să ni se mai facă încă 10 000 ; așișderea s-a mai încheiat învoială pentru 8 balimezuri și 14 falconete. Am căutat mult pe aici meșteri în fier, dar deocamdată n-am putut să găsim : meșterii buni se țin de slujbele lor, iar de cei proști n-avem nevoie... Te rog să-i dai bineţe gheneralului meu și să-l rogi să facă bine a nu-mi părăsi casa... (Mai departe urmează cu cerneală simpatică.) Am primit aici următoarele vești : Regele Franței pregătește la Brest, o flotă mare, dar nimeni nu știe unde va porni... Ieri s-a primit de la Viena știrea că a murit regele Spaniei... Domnia ta știi ce se va întîmpla după moartea lui...[1]

Îmi mai scrii de ploile mari de la noi... Ne minunăm mult că palatele voastre din Moscova zac în noroi... Trăim aici sub nivelul apei, dar e uscat... Piter..."

Vasili Volkov însemnă în jurnalul pe care-l ținea din porunca lui Petru :

„Am văzut la Amsterdam un copil de parte femeiească, în vîrstă de un an și șase luni, acoperit cu păr pe tot trupul, foarte gras, cu fața lată de șase verșoci ; îl aduseseră la bîlci. Am văzut tot acolo un fil care juca menuete, suna din surlă, turcește, trăgea cu muscheta și făcea dragoste cu o cățelușă, care-l întovărășea. Mare năzdrăvănie !...

Am văzut un cap de om, făcut din lemn, care vorbea ! Îl întorcea ca pe un ornic și ce spuneai tu spunea și capul. Am văzut doi cai de lemn cu o roată. Lumea se urca pe ei și se ducea repede unde voia... Am văzut un geam, cu ajutorul căruia puteai să topești argint și plumb. Tot cu același geam a încercat să aprindă un lemn în apă. Apa, de vreo patru degete, a început să fiarbă și lemnul a ars.

Am văzut la un doftor de-ale anatomiei : măruntaie de om răzlețite : inimă, plămîni, rinichi ; am văzut cum se naște piatra la rinichi. Vîna de care se leagă plămînul e ca o cîrpă veche, iar vinele din creier sînt ca niște fire de ață... Mare minune !...

Orașul Amsterdam e la mare, într-un șes jos ; pe toate ulițele sînt canale așa de mari, încît poți să treci cu corabia

[1] Războiul pentru succesiune la tronul Spaniei (n. a.).

prin ele, iar de amîndouă părţile canalelor sînt uliţe largi, încît pe alocuri pot să treacă două rădvane, unul lîngă altul. De amîndouă părţile canalelor sînt copaci mari şi, printre ei, felinare. Sînt felinare pe toate uliţele şi fiecare om e dator să aprindă felinarul în dreptul casei lui. Pe aceste uliţe e *plaisir*, sau mare preumblare.

Aici stau negustori cu dare de mînă ; se zice că ar fi cei mai avuţi din Evropa. Oamenii se îndeletnicesc cu negustoria, şi sînt foarte bogaţi. Se îmbogăţesc ca nicăieri... Bursa, făcută toată din piatră albă şi îmbrăcată pe dinăuntru cu alabastru, e din cale afară de frumoasă. Pardoseala e ca o tablă de şah. Fiecare negustor stă pe pătratul lui... Întrucît în fiecare zi vine foarte multă lume acolo, în toată piaţa aceea e o înghesuială cumplită... Se întîmplă să fie şi larmă mare... Jidovi săraci umblă printre oameni şi dau tabac să tragă pe nas acelora care au nevoie de el, la fierbinţeală... Din asta trăiesc..."

Jakob Nomen, un olandez dornic de cunoştinţe, scrie în jurnalul său :

„...Ţarul n-a putut să rămînă necunoscut mai mult de o săptămînă : unii dintre aceia care au fost în Moscovia l-au văzut. Vestea despre el s-a răspîndit repede prin toată ţara. La bursa din Amsterdam, lumea face prinsori pentru sume mari : o fi cu adevărat marele ţar sau numai unul din trimişii lui ?... Domnul Hautmann, care face negoţ cu Moscovia şi care l-a ospătat de multe ori pe ţar la Moscovia, s-a dus la Zaandam ca să-l încredinţeze pe ţar de adîncul său respect. I-a spus :

«Maiestate unsă, dumneavoastră sînteţi ?»

Ţarul i-a răspuns la aceasta pe un ton destul de aspru :

«După cum vezi...»

După aceea, au discutat îndelung despre greutatea drumului nordic spre Moscovia, şi despre foloasele unor porturi baltice. Hautmann nu îndrăznea să se uite la ţar în faţă, spre a nu-l supăra : ţarul nu putea să sufere să fie privit în ochi. Iată ce s-a petrecut odată : un oarecare Alderston Block l-a privit într-o zi pe ţar în ochi, destul de obraznic, într-un cuvînt, ca şi cum înaintea lui ar fi fost cine ştie ce năzdrăvănie. Pentru asta, ţarul l-a lovit cu putere în obraz, şi Alderston Block, pe care-l durea obrazul, a fugit ruşinat, în vreme ce oamenii, care erau la *plaisir*, rîdeau de el :

«Bravo, Alderston, ai fost ridicat la rangul de cavaler...»

Alt negustor a vrut să-l vadă pe ţar la lucru, şi s-a rugat de un meşter de la şantier să i-l arate. Meşterul i-a spus că aceluia căruia îi va spune : «Piter, dulgher din Zaandam, fă

cutare sau cutare lucru», e țarul moscoviților... Intrînd în șantier, negustorul cel curios a văzut cîțiva lucrători ducînd o bîrnă grea. În clipa aceea meșterul a strigat :

«Piter, dulgher din Zaandam, de ce nu le dai o mînă de ajutor ?»

Atunci, unul dintre dulgheri, înalt aproape de șapte picioare, cu hainele mînjite de catran și cu șuvițele de păr lipite de frunte, a înfipt toporul într-un lemn și, apropiindu-se supus, în fugă, a pus umărul sub bîrnă și a dus-o împreună cu ceilalți, spre marea mirare a negustorului pomenit mai sus.

După lucru, el se duce la o cîrciumioară din port, unde, la o cană de bere, pufăie din pipă și șade de vorbă, vioi, cu cei mai necioplîți oameni, rîzînd de glumele lor și fără a ține să fie respectat. Se duce adeseori pe la femeile lucrătorilor, care se află acum în serviciul Moscoviei, bea cu ele rachiu de ienupăr, le bate pe umăr și glumește... Următoarea întîmplare arată unele ciudățenii ale lui : A cumpărat niște prune, le-a pus în pălărie, a luat-o la subțioară și a început să mănînce din ele. Pe cînd trecea peste zăgazul care duce la Zeideyck, niște copii s-au luat după el. Unii din aceștia i-au plăcut, și el i-a întrebat :

«Vreți prune, prichindeilor ?»

Și le-a dat cîteva. Alți copii s-au apropiat de el și i-au spus : «Dă-ne și nouă niște prune sau altceva». El s-a strîmbat la ei și a scuipat un sîmbure, făcînd haz că i-a întărîtat. Cîțiva băiețandri s-au mîniat atît de rău, încît au aruncat în el cu mere stricate, cu pere, buruieni și tot ce le cădea la îndemînă. El s-a îndepărtat, rîzînd. Unul din băieți l-a izbit în spate cu o piatră. Lovitura fiind dureroasă, s-a supărat... În sfîrșit, lîngă ecluză, un bolovan l-a lovit în cap. Ieșindu-și din fire, el a strigat :

«Pe aici nu sînt primari ca să aibă grijă de rînduială ? !» Dar nici aceasta nu i-a speriat pe băieți.

În zilele de sărbătoare, se plimbă în golf cu o barcă cu pînze, cumpărată de la zugravul Harmensen pe patruzeci de guldeni și o halbă de bere. Într-o zi, pe cînd se plimba pe Kerkrak, de barca lui s-a apropiat un vas de călători, pe a cărui punte se adunase o mulțime de oameni care ardeau de curiozitate să-l vadă de aproape pe țar. Vasul a venit aproape de tot de el și, ca să nu mai fie plictisit, țarul a luat două sticle goale și le-a aruncat una după alta în mulțimea de călători, dar, din fericire, n-a lovit pe nimeni...

E foarte dornic de învăţătură şi întreabă cu orice prilej : «Ce-i asta ?» După ce i se răspunde, zice : «Vreau să văd». Şi cercetează, şi întreabă, pînă se dumireşte bine. La Utrecht, unde s-a dus cu o parte din însoţitorii săi spre a-l vedea pe Wilhelm de Orange, regele Engliterei şi *stathuder* al Olandei, a cerut să fie condus prin azilurile de copii, spitale, manufacturi şi ateliere. Laboratorul de anatomie al profesorului Rujsch i-a plăcut în mod deosebit. A admirat atît de mult cadavrul unui copil, conservat foarte bine, şi care zîmbea, ca şi cum ar fi fost viu, încît l-a sărutat. Cînd Rujsch a ridicat cearceaful de pe alt cadavru, disecat pentru anatomie, ţarul a observat dezgustul de pe feţele însoţitorilor săi şi, strigînd mînios la ei, le-a poruncit să sfîşie cu dinţii muşchii cadavrului...

Am notat toate acestea după spusele unora sau altora, dar ieri am izbutit să-l văd şi eu. Ieşea din prăvălia văduvei lui Jakob Ohm.

Mergea repede, dînd din mîini. În fiecare mînă ţinea cîte o coadă nouă de topor. E un bărbat înalt, zvelt, voinic şi sprinten. Are faţa rotundă şi aspră, sprîncenele negre, părul castaniu-închis, scurt şi cîrlionţat. Purta o haină de serj, cămaşă roşie şi pălărie de pîslă.

Se uitau la el cîteva sute de oameni adunaţi în stradă, printre care şi soţia şi fata mea..."

„*Min herr König*, solii Împăratului din Viena au trimes ieri la solii noştri pe un curtean, cu vestea că dumnezeu a ajutat oastea împăratului Leopold să aibă asupra turcilor o asemenea biruinţă, încît turcii n-au putut să se ţină în trei întărituri, fiind scoşi din tustrele şi bătuţi. Fugind peste un pod, imperialii au tras în ei cu tunurile. Turcii s-au aruncat în apă, iar imperialii au tăbărît pe ei, zdrobindu-i de tot şi punînd mîna pe chervanele lor. În lupta aceea, au fost ucişi 12 000 de turci, printre care şi un mare vizir. Se spune că ar fi fost omorît şi sultanul.

Gheneralissimul oştilor împăratului a fost Evgheni, fratele ducelui de Savoia. Se spune că are 27 de ani şi că ar fi fost cea dintîi luptă a lui...

Vestindu-ţi aceasta, te felicit, măria ta, cu prilejul acestei izbînzi, şi te rog să fie prăznuită ca orice veselie, prin salve de tunuri şi de puşti... Din Amsterdam, septembrie, în a treisprezecea zi... Piter..."

11

În ianuarie, Petru trecu în Englitera și se opri la o depărtare de trei verste de Londra, în orășelul Deptford, pe un șantier, unde văzu ceea ce căutase în zadar să vadă în Olanda : arta construcțiilor navale după toate regulile științei, sau proporția geometrică a vaselor. Studie două luni și jumătate matematicile și întocmirea planurilor de corăbii. Angajă, în vederea înființării unei școli de navigație la Moscova, pe Andrew Forgarson, un învățat profesor de matematici, iar pentru construirea unui canal între Volga și Don, pe căpitanul John Perry, specialist în ecluze. Nu izbuti să angajeze marinari englezi, pentru că cereau prea mulți bani, ceea ce vistieria soliei nu prea avea. De la Moscova veneau mereu samuri, brocart, chiar unele lucruri din tezaurul coroanei, cum ar fi pocale, șiraguri de nestemate și cești chinezești, dar toate acestea nu erau îndestulătoare pentru achitarea marilor comenzi și pentru angajări de oameni.

Un englez îndatoritor, lordul Peregrin, marchiz de Carmartan, îl scoase pe Petru din încurcătură, cerînd să i se concesioneze monopolul comerțului de tutun în Moscovia, iar pentru dreptul de a aduce 3 000 de butoaie de iarbă nicotiană, de cîte cinci sute de livre englezești, îi plăti înainte 20 000 de lire sterline... Astfel putu fi angajat Cornelius Kruyt, cel mai vestit căpitan de cursă lungă, un olandez mîndru și încăpățînat, dar marinar iscusit. I se hotărî o leafă de 9 000 de guldeni, adică 3 600 de galbeni rusești, locuință la Moscova, întreținerea completă, i se conferi gradul de vice-amiral și dreptul de a primi trei la sută din prada luată de la inamic. Dacă ar fi căzut prizonier, urma să fie răscumpărat pe socoteala statului.

Comandanți, piloți, șefi de echipaj, medici, marinari, bucătari, constructori de corăbii și meșteri armurieri străini soseau la Moscova prin Arhanghelsk și Novgorod. Prin ucazuri ale țarului, ei erau împărțiți pe la casele dvorenilor și negustorilor. La Moscova nu mai era loc. Boierii nu mai știau ce să facă cu atîția străini.

Veneau chervane cu arme, pînză pentru vele, felurite scule pentru lucrarea lemnului și a fierului, fanioane, căptușeală pentru șepci, plută, ancore, lemn de teck și de frasin, blocuri de marmoră, lăzi cu prunci și monștri în alcool, crocodili uscați, păsări împăiate... Norodul trăia numai cu pîine și cu cvas, Moscova era plină de cerșetori, pînă și tîlharii se umflau de

foame, dar ei cărau mereu!... Şi mai veneau şi străinii aceia graşi şi obraznici... Nu cumva ţarul îşi pierduse minţile?

De la o vreme se zvoni prin bazarele Moscovei că ţarul Petru s-ar fi înecat dincolo de mare (unii ziceau că ar fi fost închis într-un butoi), că Lefort ar fi găsit un neamţ care-i semăna, că-l dădea drept Petru şi că va cîrmui ţara în numele lui, va chinui oamenii şi va căuta să dezrădăcineze credinţa veche. Iscoadele puneau mîna pe răspînditorii unor asemenea zvonuri şi-i duceau la Despărţămîntul Preobrajenski. Îi cerceta însuşi Romodanovski, bătîndu-i cu biciul şi căznindu-i cu foc, dar nu se putea afla de unde porneau aceste zvonuri ticăloase, unde le era cuibul. Paza de la Novodevici fu întărită spre a se împiedica strecurarea vreunor răvaşe din partea ţarevnei Sofia. Romodanovski poftea la el, la chefuri, boieri şi dvoreni, neprecupeţind vinul. Punea la uşă străji, ca musafirii să nu poată ieşi. Chefurile ţineau cîte douăzeci şi patru de ore, şi mai mult. Pitici şi măscărici umblau pe sub mese, trăgînd cu urechea. Un urs muştruluit se învîrtea printre oaspeţii beţi, întinzîndu-le cîte un pocal cu vin. Dacă vreun musafir nu voia să bea, ursul arunca pocalul, tăbăra pe el şi-i zdrobea faţa. Cneazul-cezar, gras şi obosit, moţăia beat pe tron, încordîndu-şi auzul şi iscodind cu privirea. Oaspeţii nu-şi dădeau uşor drumul gurii nici la beţie, cu toate că Romodanovski ştia că mulţi dintre ei abia aşteptau ca lui Petru şi prietenilor săi să le fugă pămîntul de sub picioare...

Dar vrăjmaşul se descoperi, curînd, el însuşi. La Moscova, se iviră vreo 150 de streliţi, fugiţi din oştirea de la hotarul litvan. Patru polcuri de streliţi, ale polcovnicilor Hundertmark, Ciubarov, Kolzakov şi Ciormnîi, fuseseră trimese acolo ca întăriri voievodului, cneazul Mihail Romodanovski. Acestea erau polcurile care, după cucerirea Azovului, rămăseseră la lucrările pentru zidirea cetăţilor Azov şi Taganrog şi, cu un an şi ceva mai înainte, se răzvrătiseră împreună cu cazacii, ameninţînd că vor face ceea ce făcuse Stenka Razin. Oamenii se plictisiseră de slujba grea, şi voiau să se întoarcă la Moscova, la neveste, la negoţul şi meşteşugurile lor liniştite; dar, în loc de odihnă, se pomeniseră trimeşi, ca nişte oşteni oarecare, în smîrcurile de la hotarul litvan, şi la mîncare proastă.

Părea că aceşti streliţi erau aşteptaţi la Moscova. O jalbă a lor ajunse repede (printr-o slujnică din palat) la Kremlin, în teremul fetelor, unde era închisă, fără prea multă asprime, ţarevna Marfa, sora Sofiei. Marfa răspunse repede, prin aceeaşi femeie:

„Aici sus, s-au încurcat lucrurile : unii boieri, dintre aceia care se duc mereu în Kukui și se înhăitează cu veneticii, vor să-l sugrume pe țareviciul Alexei. Dar noi l-am înlocuit cu altul și ei, mîniați, au pălmuit-o pe țarina cea tînără... Nu știm ce o să se întîmple... În ceea ce îl privește pe țar, n-avem nici o veste dacă e viu sau mort... Dacă voi, streliții, nu veniți repede la Moscova, n-o s-o mai vedeți de loc. S-a și întocmit un ucaz pentru voi..."

Streliții alergau cu această epistolă prin bazare, și strigau pe unde apucau : „Înainte, țarevna Sofia dădea mîncare de opt ori pe an la trei sute de oameni ; surorile ei, țarevnele, ne dădeau, de asemenea, să mîncăm. Cînd nu era post, dădeau la oameni limbi de vacă și piftie, pastramă de gîscă afumată, găini cu hrișcă, plăcinte cu carne și ouă, friptură de porc, pește afumat, obleți, rachiu pe săturate, mied strecurat și fiert de două ori... Vedeți ce stăpînitori am avut ?... Astăzi, numai străinii o duc bine, iar noi toți trebuie să murim de foame. Din truda voastră, se cumpără crocodili de peste mări." Făcură tărăboi și în fața Despărțămîntului streliților, nu se speriară nici de boierul Ivan Borisovici Troekurov, iar cînd cîțiva azmuțitori fură prinși și tîrîți spre temniță, îi scăpară tovarășii...

Cneazul-cezar chemă pe gheneralii Gordon și Artamon Golovin, hotărînd să scoată imediat pe streliții fugari din Moscova. Foarte îngrijorat, Feodor Iurievici se duse în cercetare la polcurile de gardă și de linie, dar găsi pretutindeni liniște și pace. Alese o sută de oameni din polcul Semionovski, chemă negustorii care primeau să vină de bună voie, și, într-o noapte, intrară tiptil în mahalale și începură să cutreiere prin casele streliților, să spargă porțile, să scoată oamenii unul cîte unul. Dar nici un strelit nu se împotrivi : „Voi sînteți, semionovților ?... De ce faceți gălăgie ? Iaca, ne ducem..." Își luară tăgîrțele cu plăcinte, puștile învelite în cîrpe, și plecară, rîzînd, ca și cum și-ar fi încheiat socotelile pe care le aveau la Moscova.

Streliții duseră cu ei la hotarul litvan o scrisoare din partea țarevnei Sofia. În ziua aceea, Marfa trimesese printr-o pitică, la Novodevici, țarevnei Sofia — într-o plăcintă de post — jalba streliților. Aceasta dăduse prin pitică următorul răspuns :

„Streliți, a ajuns pînă la mine vestea că un mic număr de oameni din polcurile voastre au fost la Moscova... Tuspatru polcurile voastre trebuie să vină încoace și să-și așeze tabăra lîngă mînăstirea Devicie, rugîndu-mă să pornesc asupra Moscovei, ca să mă urc în scaun, așa cum a fost în trecut... Dacă

oștenii care păzesc lîngă mînăstire nu v-ar lăsa să porniți asupra Moscovei, loviți-i, bateți-i și să intrăm în Moscova... Oricine v-ar sta în cale, tîrgoveți sau oșteni, loviți-i..."

Aceasta era o poruncă pentru luarea Moscovei prin luptă. După ce fugarii se întoarseră cu epistola țarevnei la hotarul litvan, polcurile lor se răzvrătiră.

12

Nici Petru, nici marii soli nu se prea descurcau în politica europeană. Pentru moscoviți, a lupta însemna a apăra stepele de hoarde, a potoli năvălirile tîlhărești ale tătarilor din Krîm, a pune în siguranță căile pe uscat și pe apă spre răsărit, a răzbate la mare.

Politica europeană li se părea foarte încîlcită. Se încredeau în tractate scrise și în jurămintele regilor. Știau că regele Franței e înțeles cu sultanul Turciei și că Wilhelm de Orania, ca rege al Engliterei și ca *stathuder* al Olandei, îi făgăduise lui Petru să-l ajute în războiul cu turcii. Dar iată că veni ca un trăsnet din senin știrea de neînțeles (o adusese un șleahtic de la August, din Polonia) : împăratul Leopold al Austriei începuse tratative de pace cu turcii, iar Wilhelm de Orania se zbătea grozav pentru această împăciuire, fără să stea de vorbă cu moscoviții sau cu polonii.

Cum rămînea cu asigurările lui date nu de mult că e încîntat de izbînzile armelor creștine împotriva dușmanilor sfîntului mormînt ? Ce însemna asta ? Îi dăruise lui Petru un iaht... Îi spusese „frate"... Petrecuseră împreună... Ce să mai creadă ?

Era de înțeles ca împăratul Leopold să aibă nevoie de pace cu turcii : între el și regele Franței începuse un război pentru succesiunea la tronul Spaniei, cu alte cuvinte (așa cum înțelegeau solii) — care din ei doi să-și pună feciorul în scaunul de la Madrid ?... Era firește un lucru însemnat, dar ce legătură avea cu asta Englitera și Olanda ?

Petru și marii soli pricepeau anevoie că negustorii și manufacturiștii englezi și olandezi așteptau demult, cu nerăbdare, un război pentru înlăturarea supremației comerciale și militare franceze în Oceanul Atlantic și în Marea Mediterană ; că succesiunea la tronul Spaniei nu însemna căpătuirea fiului cutărui sau cutărui rege, nici dobîndirea prețioasei coroane a lui Carol cel Mare, ci deschiderea căilor maritime pentru corăbiile încărcate cu postav, fier, mătase și mirodenii, lupta pentru piețe

bogate şi porturi libere şi că pentru olandezi şi englezi era mai convenabil să nu se bată ei înşişi, ci să asmută pe alţii...

Le venea şi mai greu să înţeleagă că englezii şi olandezii, căutînd să dezlege mîinile împăratului Austriei, în vederea unui război cu Franţa, voiau ca ruşii să continue războiul cu sultanul... Era o politică europeană, ipocrită şi cu orizonturi mari...

Petru se întoarse la Amsterdam. Întrebaţi despre zvonurile neplăcute venite de la Viena, primarii răspundeau în doi peri, aducînd vorba asupra chestiunilor comerciale. Se fereau, de asemenea, să vorbească o altă chestiune importantă pentru moscoviţi... În anul acela, fierarul Demidov descoperise în Ural zăcăminte de magnetit... Vinnius îi scrisese lui Petru :

„...Nu poate fi şi n-a fost niciodată nimic mai bun decît mineraiurile acestea, care sînt atît de bogate, încît dintr-o sută de funţi de minerai se capătă patruzeci de funţi de tuci. Te rog să stărui pe lîngă soli să caute meşteri fierari buni, care să ştie să facă oţel..."

Englezii şi olandezii ascultau cu multă luare aminte povestirile despre magnetitul din Ural, dar cînd venea vorba de căutarea unor meşteri buni, se codeau, se dădeau înlături, spuneau că ruşii singuri nu pot face faţă uşor unor astfel de lucrări, că trebuie să meargă să le vadă şi că poate se apucă ei... Astfel, nu s-au putut tocmi meşteri metalurgişti nici din Englitera, nici din Olanda.

La toate aceste griji, se mai adăuga vestea tulburărilor stîrnite de streliţi la Moscova. De la Viena li se scrisese marilor soli că toată lumea de acolo ştie de aceste întîmplări, că un preot catolic vorbeşte prin oraş că la Moscova ar fi izbucnit o răscoală, că cneazul Vasili Goliţîn s-ar fi întors din surghiun, că ţarevna Sofia ar fi fost urcată pe tron şi că poporul i-ar fi jurat credinţă...

„*Min Herr König*, în scrisoarea măriei tale se arată că a fost o răscoală a streliţilor, şi că a fost potolită de cîrmuirea voastră şi cu sprijinul oştenilor. Mă bucur mult. Dar îmi pare foarte rău că n-ai făcut cercetări şi că i-ai lăsat pe tîlhari să se întoarcă la hotar... Dumnezeu te va judeca... Altfel ne-am înţeles atunci, afară din oraş, în tindă...

Pentru cazul cînd aţi crede că am pierit, vă spun că poşta a întîrziat şi că, slavă domnului, nu ne-a murit nici un om, toţi sîntem vii. Nu ştiu cum de v-a cuprins frica asta. Parcă aţi fi nişte muieri... Te rog să nu te superi : ţi-o scriu, pentru că mă doare inima... Săptămîna asta, plecăm de aici la Viena... Acolo nu se mai vorbeşte decît de prăbuşirea noastră... Piter..."

De Rusalii, într-o zi senină şi liniştită, uliţele erau măturate. Ramurile de salcie se ofileau în porţi. Pe uliţe nu se vedeau decît străjerii cu bîte sau cu suliţe, pe lîngă prăvăliile închise cu lacăte uriaşe. Toată Moscova era la slujbă. Adieri calde de tămîie ieşeau pe uşile scunde ale bisericilor, împodobite cu sălcii. Într-o zi atît de frumoasă, pînă şi milogii picoteau de căldură în pridvoare, legănaţi de dangătul clopotelor. Un soare împărătesc dogorea capetele cu părul vîlvoi şi trupurile acoperite de zdrenţe... Mirosea a rachiu... Această linişte fermecată fu tulburată de huruitul unor roţi : o teleagă mîndră, cu inima, osiile şi roţile de fier, hurducăia nebuneşte peste bîrnele uliţei Nikolskaia ; calul voinic trecu în goană ; un negustor cu capul gol, cu un caftan albastru închis, albit de colb, cu ochii holbaţi, sălta în teleagă, dînd bice calului. Toată lumea recunoscu pe Ivan Artemici Brovkin. În Piaţa Roşie, acesta îşi lăsă calul, gîfîind, în grija unor milogi, care săriseră spre el, şi dădu buzna, încins de căldură şi pîrlit de soare, în soborul Kazanski, unde boierii cei mari ascultau sfînta leturghie... Îmbrîncind oameni pe care ţi-ar fi fost frică să-i atingi şi în gînd, zări spatele lat, îmbrăcat în şahmarand al cneazului-cezar. Romodanovski stătea în faţă, pe un covoraş, dinaintea vechilor uşi împărăteşti. Faţa lui grasă şi gălbuie se pierdea în gulerul cusut cu mărgăritare. Făcîndu-şi drum, Brovkin se închină adînc spre cneazul-cezar şi-l privi cutezător drept în ochi-i tulburi, înfricoşători sub pleoapele mînioase, boboşate...

— Măria ta, am venit toată noaptea în goana calului din Sîciovka, satul meu, aşezat lîngă Novîi Ierusalim... Am o veste spăimoasă...

— De la Sîciovka ? Fără să înţeleagă, Romodanovski îl ţintui pe Ivan Artemici cu o privire greoaie. Eşti beat ? Nu cunoşti rînduiala ? Gîtul i se umflă de mînie, şi mustăţile lui pleoştite se sburliră. Fără să se sperie, Brovkin îşi apropie gura de urechea lui :

— Patru polcuri de streliţi vin asupra Moscovei. Îs la două zile de drum de Novîi Ierusalim... Merg încet, cu chervane... Iartă-mă, măria ta, te-am tulburat din pricina acestei ştiri...

Trăgînd toiagul spre el, Romodanovski îl apucă pe Ivan Artemici de mînă, i-o încleştă şi, înroşindu-se, întoarse capul, privind spre boierii falnic îmbrăcaţi şi spre chipurile lor iscoditoare... Toţi îşi plecară ochii sub privirile cneazului-cezar.

Acesta îl chemă pe Boris Alexeevici Goliţîn, făcîndu-i încet semn cu capul :

— Să vii la mine după leturghie... Spune-i arhimandritului să slujească mai repede... Artamon şi Vinnius să vină şi ei fără zăbavă.

Auzind şopotele boierilor în spatele său, întoarse din nou capul pe jumătate, cu ochi senini... De spaimă, credincioşii uitară să se mai închine. Cădelniţa zornăia. Un hulub intrase printr-o ferestruică prăfuită şi fîlfîia sub boltă.

14

Cele patru polcuri ale lui Hundertmark, Ciubarov, Kolzakov şi al lui Ciormnîi poposiseră într-o vîlcea jilavă, sub zidurile mînăstirii Voskresenski, căreia i se zicea şi Novîi Ierusalim. O stea mijea într-o amurgire verde, dincolo de clopotniţa babiloniană, în trepte. Mînăstirea era cufundată în înserare. Poarta fusese zăvorîtă. În vîlcea pogorîse întunericul ; focurile se stinseseră. Se auzea scîrţîit de harabale şi glasuri aspre : streliţii aveau de gînd să treacă în noaptea aceea, împreună cu chervanele lor, peste gîrla îngustă Istra şi să iasă la şleahul Moscovei.

Zăboviseră lîngă mînăstire şi în satul Sîciovka, căutînd nutreţ pentru cai. Caraulele care se întorseseră de lîngă Moscova vesteau că acolo e zăpăceală mare şi că boierii şi negustorii cuprinşi fug pe la moşii şi prin sate. Mahalalele abia îi aşteptau pe streliţi. Cînd aceştia se vor apropia, tîrgoveţii vor ucide pe străjerii de la porţi şi vor lăsa polcurile să intre în oraş. Gheneralissimul Schein a adunat 3 000 de oameni din polcurile de joacă ale lui Petru, din polcul Butîrski şi din acela al lui Lefort şi se va apăra. Dar de bună seamă că norodul va da sprijin streliţilor, femeile ascut suliţele şi securile, şi aleargă ca nebune prin mahalale, aşteptîndu-şi soţii, feciorii şi fraţii...

Toată ziua fusese ciorovăială în polcuri : unii voiau să se năpustească de-a dreptul în Moscova, alţii spuneau că trebuie s-o ocolească şi să adaste la Serpuhovo sau la Tula, de unde să trimeată olăcari în ţinutul Donului şi în tîrgurile din Ucraina, chemînd cazacii şi streliţii în sprijin.

— Pentru ce să ne ducem la Serpuhovo ?... Mai bine să mergem acasă, în mahalalele noastre...

— Nu vrem o împresurare... Nu ne pasă de Schein... Ridicăm toată Moscova...

— Am mai încercat o dată și n-am ridicat-o... Nu vă jucați cu focul...

— Oștirea lor îl are pe Gordon și pe polcovnicul Kragge... Ăștia nu știu de glumă...

— Iar noi sîntem osteniți... Avem și prea puțină pulbere... Mai bine să-i împresurăm...

Ovsei Rjov se urcă în teleaga din care vorbeau oamenii. Îl aleseseră piatisotenii[1] încă la Toropța, unde începuse răscoala, cînd fuseseră dați jos toți mai marii și polcovnicii. Tihon Hundertmark scăpase călare, iar Kolzakov, cu capul spart, fugise cu mare greutate peste gîrlă. Atunci se strînsese un sfat, și streliții își aleseseră căpetenii... Ovsei strigă din răsputeri :

— Cine are cămașă ? A mea a putrezit. E un an de cînd nu mi-am pieptănat barba și nu m-am scăldat... Cine are cămașă pe el să înceapă împresurarea... Noi avem un singur gînd : acasă...

— Acasă, acasă ! strigară streliții, urcîndu-se în telegi.

— Ați uitat ce v-a scris țarevna Sofia ? Să-i veniți cît mai repede în ajutor. Dacă nu ne grăbim, totul e pierdut... Franțișka Lefort o să ne țină în jug pînă la moarte... E mai bine să luptăm acuma, cînd putem s-o punem pe Sofia în scaun... O să avem leafă, mîncare și volnicie. O să așezăm iar un stîlp în Piața Roșie. Pe boieri îi aruncăm din clopotnițe, iar casele lor le împărțim prin judecată dreaptă. Țarina ne va da tot... Iar în ce privește mahalaua nemțească, lumea va uita unde a fost...

Tuma, Proskureakov, Zorin și Iorș, streliții ațîțători, se urcară în teleaga lui Ovsei... Bătură cu săbiile în teci...

— Fraților, hai să trecem apa...

— Pe ăl care nu merge la Moscova îl luăm în sulițe...

Alergară buluc spre telegi, răcnind sălbatic la cai. Chervanele și streliții se îndreptară spre gîrla care aburea... Pe malul celălalt, în tufele care abia se deslușeau, fîlfîi ceva, pesemne un steag, și se auzi un glas strigînd tare :

— Stai ! Stai !...

Uitîndu-se mai bine, streliții văzură peste apă un om în platoșă și cu coif cu pene. Era Gordon. Se făcu liniște...

— Streliți ! răsună glasul lui. Am patru mii de oșteni credincioși țarului lor... Stăm într-un loc foarte bun pentru luptă...

[1] *Piatisotenii* — căpetenie peste cinci sute de oameni (n. t.).

Dar nu vreau să vărs sînge frățesc. Spuneți-mi : ce vreți și unde vă duceți ?

— La Moscova... Acasă... Sîntem flămînzi... Rupți...

— Pentru ce ne-ați trimes în smîrcurile acelea ?...

— Puțini din noi au pierit la Azov ?... Puține stîrvuri am mîncat cînd ne-am întors de acolo ?...

— Ne-am spetit muncind la cetăți...

— Lăsați-ne în oraș... Stăm vreo trei zile acasă, pe urmă, fie ce-o fi...

După ce streliții se mai potoliră, Gordon duse palmele pîlnie la gură :

— Foarte bine... Dar numai neghiobii trec noaptea peste apă. Proștilor, Istra e o gîrlă adîncă, vă înecați chervanele !... Așteptați mai bine voi pe malul acela, iar noi aici. Putem să stăm de vorbă și mîine...

Încălecă pe un cal voinic și pieri în bezna nopții. Streliții mai stătură o vreme, mai lărmuiră, apoi începură să aprindă focurile, să-și pună de mîncare...

Cînd se revarsară zorile senine și soarele se înălță, streliții zăriră dincolo de Istra, pe costișe, rîndurile drepte ale polcului Preobrajenski și, deasupra lor, pe colnic, douăsprezece tunuri de aramă pe afete verzi. Fitilurile fumegau. La aripa stîngă se aflau cinci sute de draguni cu steaguri. La aripa dreaptă, închizînd șleahul Moscovei, în dosul unor palănci, așteptau celelalte oști...

Streliții începură să răcnească și înhămară repede caii tocmind harabalele în patru laturi, după feleșagul căzăcesc... Însoțit de șase draguni, Gordon coborî la pas de pe colnic și se apropie de gîrlă. Calul lui negru adulmecă apa și o trecu în salturi, prin vad, pe malul cestălalt. Streliții îl înconjurară...

— Ascultați... vorbi el, ridicînd mîna în mănușa de zale... Sînteți doar niște flăcăi buni și cuminți... Pentru ce să ne batem ? Dați-ne pe ațîțători, pe toți nelegiuiții care au fost la Moscova.

Ovsei sări la calul lui, cu barba încîlcită și cu ochii sîngerii :

— Printre noi nu sînt nelegiuiți... Voi faceți pe ruși nelegiuiți, spurcaților ! Noi toți avem o cruce pe piept... Poate că crucea asta nu-i place lui Francișka Lefort ?

Streliții veniră mai aproape și începură să facă gură. Gordon închise ochii pe jumătate, stînd neclintit în șa :

— Nu vă lăsăm să intrați în Moscova... Ascultați pe un oștean bătrîn, nu vă mai răzvrătiți, căci va fi rău de voi...

Streliții se înfierbîntau, lepădînd sudalme grosolane. Tuma, un voinic, cu părul negru și cu ochi de șoim, se urcă pe un tun și scutură o hîrtie...

— Toate supărările noastre le avem scrise aici... Lăsați măcar trei inși dintre noi să treacă apa, și să citească jalba în polcul cel mare...

— Citește-o acum... Ascult-o, Gordon...

Poticnindu-se și scuturînd pumnul strîns, Tuma citi :

„...la Azov, ereticul Francișka Lefort, ca să lovească în credința rusească, a trimes pe cei mai buni streliți din Moscova spre ziduri și, punîndu-i în locurile unde se vărsa cel mai mult sînge, a omorît o mulțime din ei... Tot el a vrut să se sape lagumuri sub zidurile cetății și cu săpăturile astea a omorît vreo trei sute de streliți, poate și mai mulți !..."

Gordon împunse calul cu pintenii și vru să pună mîna pe hîrtie. Dar Tuma feri într-o parte. Streliții începură să răcnească, turbați. Tuma citi mai departe :

„Tot din pricina lui Francișka, norodul îndură samavolnicii, i se taie bărbile, se fumează tutun, se surpă cu totul vechea credință..."

Nemainădăjduind să acopere glasurile streliților, Gordon își ridică armăsarul în două picioare și o luă spre gîrlă, prin mulțimea care deschidea pîrtie. Streliții îl văzură descălecînd în fața cortului gheneralissimului. După puțină vreme, niște odăjdii preoțești lucîră în razele piezișe ale soarelui... Streliții cerură să se facă și la ei o slujbă, înainte de luptă. Acoperiră cu o cergă un afet de tun și puseră lînă el o găleată de cai, cu apă, pentru aghesmuit. Se descoperiră. Popii, desculți și jerpeliți, începură să slujească cu smerenie... „Ajută-ne, doamne, să-i biruim pe agareni și pe filisteni, păgînii cei de altă credință..."

Pe malul celălalt, în fața cortului lui Schein, oștimea săruta crucea, dar streliții tot mai stăteau în genunchi și cîntau. Făcîndu-și semnul crucii, se duceau să-și ia sinețele, și, mușcînd glonțurile, le vîrau pe țeavă. Popii își strînseră patrafirele ponosite și se duseră în dosul chervanelor. Atunci, cele douăsprezece tunuri traseră toate odată de pe colnic... Ghiulelele trecură, șuierînd, pe deasupra chervanelor, spărgîndu-se lîngă zidurile mînăstirii și stîrnind vîrtejuri de țărînă...

Ovsei Rjov, Tuma, Zorin și Iorș ridicară săbiile :

— Fraților, să-i zdrobim cu piepturile noastre...

— Să cucerim Moscova cu piepturile noastre...

— Aşezaţi-vă pe steaguri...

— Puneţi tunurile în bătaie !

Streliţii se adunau în rînduri răvăşite, îşi zvîrleau căciulile în sus şi strigau, turbaţi, o chemare de luptă :

— Serghiev ! Serghiev !

Polcovnicul Kragge porunci coborîrea înălţătorului, şi tunurile îşi trimeseră ghiulelele în harabale. Ţăndările zburară în toate părţile, şi caii începură să se zvîrcolească. Streliţii răspunseră cu împuşcături şi cu ghiulele din cele patru tunuri ale lor. De pe colnic, se trase a treia oară în plin asupra polcurilor de streliţi. O parte din aceştia fugiră spre palănci, dar fură întîmpinaţi de polcurile Butîrski şi Lefort. Tunurile bubuiră a patra oară, şi colnicul se învălui într-un fum gros. Steagurile de streliţi se poticniră, se vălmăşiră şi o luară la goană care încotro, aruncîndu-şi praporele, puştile, caftanele şi căciulile. Trecînd gîrla, dragunii se luară după ei, împingîndu-i înapoi spre chervane, aşa cum fac zăvozii cînd adună o turmă.

În aceeaşi zi, gheneralissimul Schein îşi mută tabăra sub zidurile mînăstirii şi începu cercetările. Nici un strelit n-o dădu în vileag pe Sofia şi nu pomeni de epistola ei. Plînseră, îşi arătară rănile, îşi scuturară zdrenţele, spunînd că au fost mînaţi la Moscova de o mînie neghioabă, dar că acum s-au cuminţit şi îşi dau seama că sînt culpeşi.

Tuma, atîrnînd în dibă, cu spatele crîmpoţit de cnut, nu scoase o vorbă, privind doar cu ură în ochi pe gîzi. Tuma, Proskureakov şi încă cincizeci şi şase de streliţi dintre cei mai dîrji fură spînzuraţi pe şleahul Moscovei. Ceilalţi fură împărţiţi, sub pază, pe la temniţe şi mînăstiri...

15

Ruşii nu văzuseră de cînd erau oameni atît de şireţi şi făţarnici ca aceia de la curtea imperială din Viena... Petru fu primit cu onoruri, dar ca un simplu particular. Leopold îi spunea politicos „frate", dar numai între patru ochi, şi se întîlnea cu el în taină, seara, purtînd o mască mică. În convorbirile asupra păcii cu Turcia, cancelarul încuviinţa totul, nu se împotrivea la nimic, făgăduia marea cu sarea, dar cînd

urma să ia o hotărîre, îţi luneca din mînă, de parcă ar fi fost uns cu săpun. Petru îi spuse : „Englejii şi olandejii nu se gîndesc decît la interesele lor comerciale, şi nu trebuie urmaţi în orice privinţă... Patriarhul Ierusalimului ne-a scris că sfîntul mormînt trebuie apărat... Se poate ca sfîntul mormînt să nu-i fie scump împăratului ?..." Cancelarul îi răspunse : „Împăratul e în totul de acord cu aceste gînduri înălţătoare şi vrednice de tot respectul, dar războiul de cincisprezece ani ne-a costat atîţia bani, încît, în ziua de azi, singura faptă înţeleaptă e pacea..."

— Pacea, pacea, zise Petru, dar văd că vreţi să vă războiţi cu franţujii. Cum vine asta ?

Drept răspuns, cancelarul îl privi cu nişte ochi veseli, sticloşi şi neînţelegători. Petru îi spuse că are nevoie de cetatea turcească Kerci şi că împăratul, iscălind pacea cu turcii, ar trebui să ceară Kerciul pentru Moscova. Cancelarul îi răspunse că, fără îndoială, această cerere e împărtăşită cu însufleţire de toată curtea vieneză, dar că prevede în această privinţă mari greutăţi, pentru că turcii nu sînt obişnuiţi să-şi părăsească cetăţile fără luptă...

Într-un cuvînt, vizita la Viena nu dusese la nimic. Nici măcar solii nu obţinură audienţă solemnă pentru prezentarea scrisorilor de împuternicire şi a darurilor. Solii încuviinţară să treacă prin încăperile cavalerilor cu capul descoperit, şi să se mulţumească cu patruzeci şi opt de oameni de rînd, pentru căratul darurilor, dar cerură stăruitor, ca la intrarea în sală, marele şambelan să rostească cu glas tunător titulatura ţarului, măcar pe cea mică, şi ca darurile ţarului să nu fie puse pe covor, la picioarele împăratului... „Doar nu sîntem ciuvaşi, nici tributari ai împăratului, ci un popor deopotrivă de mare..." Ministrul curţii zîmbi, dînd mîinile în lături : „Asemenea pretenţii nemaiauzite nu pot fi satisfăcute în nici un caz..."

Aflară aici, cu o amărăciune şi mai mare decît aceea din Olanda, ce este politica europeană. De necaz, se duceau la operă, să se minuneze de ceea ce vedeau. Vizitară castelele din preajma oraşului. Asistară la un mare bal mascat la curte... Petru tocmai voia să plece la Veneţia, cînd primi din Moscova, de la Romodanovski şi de la Vinnius, scrisori despre răzvrătirea streliţilor de lîngă Novîi Ierusalim.

„*Min Herr König*, am primit epistola ta, scrisă în iunie, ziua a șaptesprezecea, epistolă în care domnia ta spui că sămînța lui Ivan Miloslavski a încolțit iar. Vă rog să fiți tari în privința asta, pentru că numai astfel se poate stinge focul... Deși ne pare foarte rău de treburile folositoare pe care le avem aici, vom veni la voi din pricina asta, atît de repede cum nu ne așteptați... Piter..."

16

După slujba din soborul Uspeniei, cneazul-cezar sărută crucea, se urcă în amvon și, întorcîndu-se cu fața către boieri, bătu cu toiagul în lespede și grăi :

— Marele țar Petru Alexeevici se află în drum spre Moscova.

După aceea, trecu legănîndu-se prin mulțime și se urcă în rădvanul auriu, străjuit pe scara din spate de doi slujitori, înalți de un stînjen, cu înfățișare fioroasă. Rădvanul porni hurducăind pe ulițele Moscovei.

Această veste lovi pe boieri ca un trăsnet. Vreme de un an și șase luni se obișnuiseră să hălăduiască în tihnă... Și acum, poftim, vine drăguțul de el ! Dusu-s-a somnul și ațipeala. Acum trebuia să-și pună iară obrăzare. Cum or să răspundă pentru răscoalele streliților ? Dar pentru războiul prea încet cu tătarii ? Dar pentru vistieria goală ? Dar pentru toate treburile pe care s-au gătit să le înceapă și nu le-au început ? Doamne, ce năpastă !

Dusu-s-a hodina și piroteala. Marele sfat al țarului se aduna acum de două ori pe zi. Se porunci ca toți negustorii să-și închidă prăvăliile și să vină la Despărțămîntul marei vistierii ca să numere banii de aramă. Totul să fie gata în trei zile... Diecii de pe la despărțăminte fură chemați și rugați cu cerul și pămîntul că dacă au ceva neorînduieli, să rostuiască totul ; pe cinovnici și pe pisari să nu-i lase noaptea acasă, iar pe cei îndărătnici să-i lege de picioare la mesele lor...

Boierii se găteau pentru primirea țarului. Unii din ei își scoaseră din lăzi hainele nemțești și perucile peste care presuraseră izmă, ca să le păzească de molii. Porunciră să se scoată icoanele de prisos din cămările unde mîncau, și să se agațe în locul lor oglinzi și poze, numai așa, ca să se afle. Evdokia cu

țareviciul și cu Natalia, cea mai iubită soră a lui Petru, se înapoiară în grabă de la Troița.

La 4 septembrie, spre seară, două rădvane, albe de colb, se opriră la poarta de fier a casei cneazului-cezar. Din ele coborîră Petru, Lefort, Golovin și Menșikov. Bătură în poartă. Dulăii fioroși începură să latre în curte. Oșteanul care deschise poarta nu-l cunoscu pe țar. Petru îl îmbrînci și se îndreptă cu sfetnicii săi prin curtea murdară, spre ceardacul scund, cu globuri și cu stîlpi răsuciți, învelit cu tablă de plumb. Un urs strunit păzea în lanț, la intrare. Deschizînd un ochi de fereastră, Romodanovski scoase capul afară, și chipul lui buhăit tresări de bucurie.

17

De la Romodanovski, țarul se duse la Kremlin. Evdokia aflase de sosirea lui și își aștepta bărbatul, pieptănată și sulemenită. Vorobiha, îmbrăcată cu o scurteică mîndră, privea zîmbitoare printre gene, stînd de strajă pe scara lăturalnică a cămărilor țarinei. Evdokia se uita mereu pe fereastră la Vorobiha, asupra căreia cădea o fîșie de lumină prin deschizătura ușii, așteptînd ca femeia să-i facă semn cu năframa. Vorobiha dădu buzna, pe neașteptate, în iatac :

— A venit !... S-a dat jos la scara țarevnei... Mă duc să văd ce e...

În capul Evdokiei se făcu deodată un gol. Nu era a bine. Sleită de puteri, se așeză pe crivat. Afară se boltea o noapte înstelată de toamnă. Într-un an și șase luni, cît lipsise, nu i-a scris un rînd. Acum, cînd a venit, s-a dus la Natalia... Își frămîntă mîinile... „Am trăit într-o liniște dumnezeiască, numai în bucurii. Acum a venit să ne chinuiască !“

Sări în sus... Dar unde-i Alioșenka ? Să mă duc cu el la taică-său !... Se izbi în ușă de Vorobiha... Femeia îi spuse în șoaptă :

— L-am văzut cu ochii mei... A intrat la Natalia... A îmbrățișat-o... Ea a început să plîngă. Țarul are chipul aspru... Îi tremură obrajii... Mustățile le poartă cîrligate în sus. Are haine de străin ; din poznar îi iese o năframă și o lulea, și poartă niște ciubote cum nu se fac la noi...

— Spune, toanto, ce zicea ?...

— Zice : dragă surioară, vreau să-mi văd feciorul.... Țarevna s-a întors, și l-a adus numaidecît pe Alioșenka...

— Vai, ce şerpoaică, şopti Evdokia. Buzele îi tremurau.

— L-a luat pe Alioşenka, l-a strîns la piept şi a început să-l sărute şi să-l mîngîie... Pe urmă l-a lăsat jos şi şi-a îndesat pălăria străină : „Mă duc să mă culc la Preobrajenskoie..."

— Şi a plecat ? scînci Evdokia, apucîndu-se cu mîinile de cap.

— A plecat, măria ta, înger blînd, a plecat. Nu ştiu — s-o fi dus să se culce, ori o poposi în mahalaua nemţească...

18

A doua zi, în zori, butci, rădvane şi călăreţi se îndreptau spre Preobrajenskoie... Boierii, gheneralii, polcovnicii, toţi dvorenii şi diecii de sfat se grăbeau să-şi întîmpine stăpînul regăsit. Făcîndu-şi drum prin ceardacul ticsit de lume, întrebau neliniştiţi : „Ce mai e nou ? Cum arată ţarul ?..." Li se răspundea cu zîmbete ciudate : „Ţarul e vesel..."

Petru primea într-o sală mare, înnoită, la o masă lungă, plină de clondire, pocale, carafe şi tipsii cu răcituri. Fumul de ţigară juca în razele soarelui. Ţarul nu mai semăna a rus. Purta haină străină de postav subţire, horbotă muierească la gît şi o perucă mică şi mătăsoasă ; chipul lui era slăbit şi avea o mustăcioară neagră, răsucită în sus ; şedea ca un străin, îndoind sub scaun unul din picioarele încălţate cu colţuni de lînă.

Îmbrăcaţi în blăni lungi, cu bărbile întinse înainte, cu capetele date pe spate, boierii se apropiau de ţar şi se închinau potrivit rînduielii, prăvălindu-se cu frunţile de podea, sau plecîndu-se adînc. Abia atunci vedeau la picioarele lui Petru pe Tomos şi pe Seka, cei doi pitici blestemaţi, care ţineau în mînă nişte foarfeci de tuns oile.

După ce primea închinăciunea, Petru îi ridica, pe unii sărutîndu-i, pe alţii bătîndu-i vesel pe umeri. Dar nu uita să spună fiecăruia :

— Vai, ce barbă ţi-ai lăsat ! Doamne, ce mai rîde Europa de bărbi... Fă bine şi împrumută-mi-o mie, de bucuria întîlnirii...

Boierii, cnejii, voievozii, tineri sau bătrîni, se zăpăceau, şi abăteau din mîini... Tomos şi Seka se întindeau în vîrful picioarelor şi le tăiau cu foarfecile de tuns oile bărbile pieptănate şi îngrijite. Străvechea lor podoabă cădea la picioarele ţarului. Boierul, cu barba cimpăvită, tremurînd, îşi acoperea în

tăcere fața cu mîna, dar țarul îi întindea un pocal mare de rachiu dres cu piper :

— Bea în sănătatea noastră... Noroc... Și lui Samson i-au tăiat părul... (Privea cu ochi sticloși spre dvoreni și ridica un deget.) De unde vine năravul tăierii bărbii ? De la Paris. Așa îi place părții femeiești. Ha-ha ! rîdea el silnic... Dacă-ți pare rău de barbă, spune să ți-o pună în coșciug ; pe lumea cealaltă ți se lipește iar...

Să fi stat posac sau mînios, să fi răcnit, să-i fi tras de bărbile acestea ale lor, să-i fie amenințat oricum, tot n-ar fi fost atît de înspăimîntător... Era de neînțeles, străin, parcă altul. Zîmbea în așa fel, că îți îngheța inima...

Un bărbier leah, bondoc, se fîțîia în capul mesei, săpunind bărbile tăiate și rîzîndu-le... Avea și oglindă, afurisitul, pentru ca boierul pocit să-și vadă fața golașă, pîngărită, cu o gură schimonosită de copil... Cei cu bărbile rase plîngeau beți, acolo, la masă... Pe gheneralissimul Schein, pe boierul Troekurov, pe cnejii Dolgoruki, Beloselski, Mstislavski îi mai cunoșteai doar după straie... Pe cei bărbieriți, țarul îi lua cu două degete de obraz :

— Acum, nu ți-ar fi rușine nici la curtea împăratului...

19

Petru se duse să mănînce la Lefort. Dragul său prieten Franz abia se trezise către amiază și ședea, căscînd, înaintea unei oglinzi din dormitorul său, mare și însorit, tapetat cu piele aurită. Cîțiva valeți foiau în jurul lui, îmbrăcîndu-l, frizîndu-i părul și pudrîndu-l. Un pitic și o pitică, aduși de la Hamburg, se hîrjoneau pe covor. Administratorul, grăjdarul, majordomul și comandantul gărzii stăteau respectuoși la oarecare depărtare. Intră Petru. Îl apăsă pe Franz de umeri, ca să nu se ridice, și-l privi în oglindă :

— Nu s-au făcut cercetări. Asta e o îngăduință ticăloasă și o netrebnicie... Mi-a spus Schein, adineaori. Nătărăul nici nu știe că a avut firul în mînă... Un strelit, Falaleev, care era dus la ștreang, a strigat către ostași : „Ați mîncat știuca, dar ați lăsat dinții..."

Ochii crunți ai lui Petru se întunecară în oglindă. Întorcînd capul, Lefort porunci slugilor să iasă...

— Franz, n-am smuls limba șarpelui !... Astăzi, cînd îi rădeam pe boieri, clocotea inima în mine... Nu pot să-mi iau

gîndul de la năpîrcile acelea lacome de sînge !... Toţi ştiu, dar tac, ascund... N-a fost o răzmeriţă ca oricare alta, n-au dormit ei acasă lîngă muieri pe urechea aia. Toată ţara e atinsă de coptură... Mădularele care obrintesc trebuiesc tăiate... Iar bărboşii trebuie legaţi printr-o chezăşie de sînge... Sămînţa lui Miloslavski !... Franz, chiar astăzi să se trimeată ucazuri : streliţii să fie scoşi din temniţe şi din mînăstiri şi aduşi la Preobrajenskoie...

20

La masă, se înveseli parcă din nou. Unii văzură la el o nouă ciudăţenie : o privire întunecată, sticloasă. În toiul unei convorbiri sau al unor glume, tăcea deodată şi îşi aţintea privirea spre cineva, o privire de nepătruns, iscoditoare, neomenească... Fremăta din nări, apoi zîmbea iară, bea şi izbucnea într-un rîs care îngheţa inimile.

Străinii — ostaşi, marinari, ingineri — nu se simţeau stînjeniţi, răsuflau în voie. Ruşii erau însă apăsaţi la această masă de o nelinişte. Cînta orchestra şi erau aşteptate doamnele la danţ. Alexaşka Menşikov privea din cînd în cînd la mîinile lui Petru, puse pe masă, care se încleştau şi se descleştau. Lefort povestea tot felul de anecdote despre favoritele regelui Franţei. Larma sporea. Deodată, Petru ţipă ascuţit ca un cocoş, sări de pe jeţ şi se aplecă turbat, peste masă, spre Schein :

— Tîlharule ! Tîlharule !

Dădu jeţul la o parte şi ieşi repede. Oaspeţii se ridicară buimaci. Lefort sări de la unul la altul, liniştindu-i. De pe estradă răsunau acordurile muzicii. Primele doamne apărură în vestibul, potrivindu-şi perucile şi rochiile... Privirile tuturor erau atrase de o doamnă frumoasă şi durdulie, cu ochii albaştri, cu părul blond, ridicat şi pieptănat învolt. Avea o fustă de mătase, garnisită cu dantelă aurie. Umerii şi braţele ei goale, albe, erau negrăit de ispititoare. Fără să privească la cineva, ea intră în salon, făcu încet o reverenţă studiată şi rămase neclintită, privind în sus, cu un trandafir în mînă.

Străinii întrebară repede : „Cine e ?" Era Alexandra Ivanovna Volkov, fata lui Brovkin, negustorul putred de bogat. Sărutîndu-i vîrful degetelor, Lefort o pofti la danţ. Cîteva perechi deschiseră balul, făcînd reverenţe şi înclinîndu-se. O nouă spaimă : Petru se întoarse cu nările fremătînd. Ochii

lui îl căutau pe Schein. Scoţîndu-şi sabia, îşi făcu vînt şi lovi cu ea peste masă, spre faţa gheneralissimului, care se feri. De pe masă căzură zuruind cioburi de cristal. Lefort sări la el, dar Petru îl izbi cu cotul în faţă şi încercă să-l lovească a doua oară pe Schein, dar nu-l nimeri nici de data aceasta :

— Am să-ţi tai tot polcul, în cap cu tine şi cu toţi polcovnicii pe care i-ai făcut peste noapte, tîlharule, lepădătură, tîmpitule...

Alexaşka îşi părăsi doamna şi se apropie îndrăzneţ de Petru, fără să se ferească de sabia lui. Îl îmbrăţişă şi-i şopti ceva la ureche. Sabia căzu, şi Petru suflă în peruca lui Alexaşka :

— Ticăloşii, oh, ticăloşii !... Făceau negoţ cu gradul de polcovnic...

— Nu-i nimic, *Min Herz*, pînă la urmă o să se lămurească. Mai bea nişte vin unguresc...

Nu se mai întîmplă nimic. Petru bău vin unguresc, apoi îl ameninţă pe Schein cu degetul. Îl chemă pe Lefort şi-l sărută pe nasul umflat :

— Unde-i Ana ? Te-ai interesat de ea ? E sănătoasă ? Strîmbîndu-şi gura cu buzele strînse, privi asfinţitul portocaliu din ferestre... Ia stai, mă duc chiar eu după ea...

În casa văduvei Mons, toţi alergau în stînga şi în dreapta, cu luminări, trîntind uşile. Şi văduva, şi slujnicele erau frînte de oboseală. Se întîmplase o pacoste : Anchen se supărase că fustele de dedesubt erau prost scrobite şi trebuise să fie scrobite şi călcate din nou. Ana era sus, cu peruca pudrată, dar nu se îmbrăcase încă, şi stătea în capot, cîrpindu-şi un ciorap. Aşa o găsi Petru, după ce trecu sus, prin faţa văduvei şi a slujnicelor speriate.

Anchen se ridică, dădu capul pe spate şi scoase un ţipăt încetişor. Petru o îmbrăţişă cu lăcomie, aşa cum era, pe jumătate dezbrăcată, iubită... În odăiţa scundă, inima ei se auzea cum bate.

21

Streliţi puşi în fiare erau aduşi din toate părţile în aşezarea Preobrajenskoie şi închişi, sub pază, prin case şi beciuri. Cercetările începură la sfîrşitul lui septembrie. Streliţii erau cercetaţi de Petru, Romodanovski, Tihon Streşniov şi Lev Kirilovici. Pe uliţe, înaintea caselor în care se săvîrşeau caz-

nele, ardeau focuri toată noaptea. În patrusprezece beciuri, streliţii erau urcaţi în dibă şi biciuiţi, apoi daţi jos, tîrîţi afară şi ţinuţi deasupra paielor aprinse. Le dădeau rachiu ca să-şi vină în fire, apoi îi urcau din nou cu mîinile răsucite, silindu-i să spună numele aţîţătorilor cei mari.

Peste vreo două săptămîni, prinseră firul... Nemaiputînd îndura durerea, cînd călăii începură să-i rupă coastele cu cleştele înroşit, Ovsei Rjov dădu în vileag scrisoarea Sofiei, spunînd că din porunca ei au pornit spre Novodevici, pentru a o aşeza în scaun. Konstantin, fratele lui Ovsei, mărturisi, după ce sîngeră a treia oară, că streliţii ascunseseră scrisoarea într-un morman de balegă, la picioarele turlei din mijloc a mînăstirii Novîi Ierusalim. Ieşi la iveală şi amestecul ţarevnei Marfa, al piticei Avdotia şi al Verkăi, slujnica atît de credincioasă Sofiei.

Puţini erau însă aceia care vorbeau la cazne. Streliţii îşi mărturiseau vina numai în ceea ce priveşte răzvrătirea cu arma în mînă, respingînd învinuirea de uneltire... Petru simţea în această încăpăţînare de moarte toată încrîncenarea mîniei îndreptată împotriva lui...

Îşi petrecea nopţile prin beciuri, iar zilele, lucrînd cu inginerii şi meşterii străini şi cercetînd oştile. Seara, lua masa la Lefort, la vreun trimis străin sau la vreun gheneral. După ceasurile nouă, în toiul rîsetelor, al cîntărilor şi al năzbîtiilor cneazului-papă, se ridica, drept, cu capul între umeri, ieşea din sala de petrecere într-o curte întunecoasă şi, înfăşurîndu-şi obrajii cu un şal de lînă, spre a se feri de vîntul îngheţat, se ducea cu o droşcă, pe polei, la Preobrajenskoie, care se zărea de departe, după roşeaţa firavă a focurilor...

Unul din secretarii ambasadei împăratului de la Viena însemnă în jurnalul lui cele văzute de el în zilele acelea, sau cele povestite de alţii...

„...Nişte funcţionari ai ministrului Danemarcei, scrie el, s-au dus din curiozitate la Preobrajenskoie. Au colindat prin mai multe temniţe, îndreptîndu-se într-acolo, unde strigătele sfîşietoare dovedeau locul celei mai jalnice tragedii... Vizitau, cutremurîndu-se de groază, trei case, în care, pe jos, şi chiar în tindă, se vedeau bălţi de sînge, cînd, deodată, nişte ţipete şi gemete şi mai sfîşietoare decît cele de mai înainte, vădind

o durere cumplită, născură în ei dorința de a vedea grozăviile care se petreceau în a patra casă...

„Dar, cum au intrat înăuntru, s-au speriat și s-au grăbit să iasă afară, pentru că au dat peste țar și boieri. Stînd înaintea unui om gol, spînzurat de tavan, țarul a întors capul spre cei intrați înăuntru, vădit nemulțumit de faptul că niște străini l-au surprins îndeletnicindu-se cu asemenea lucruri. Ieșind repede în urma lor, Narîșkin i-a întrebat : «Cine sînteți ? Ce căutați aici ?...» Fiindcă ei tăceau, le-a poruncit să se ducă îndată la casa cneazului Romodanovski... Știindu-se inviolabili, funcționarii au nesocotit acest ordin, destul de obraznic. Atunci, un ofițer s-a luat după ei, cu gîndul de a-i întrece și de a le opri caii. Funcționarii fiind mulți, puterea a fost de partea lor, mai ales că erau și hotărîți... Observînd însă că ofițerul vrea să ia măsuri drastice, au fugit într-un loc, unde știau că sînt în siguranță... Am aflat mai tîrziu numele ofițerului. Îl cheamă Alexașka. E favoritul țarului, un om foarte periculos...

„...S-a înființat un nou impozit în bani : orice funcționar, care are serviciul la un despărțămînt, e impus la o dare, după funcția pe care o ocupă...

„Astă seară, au fost la palatul lui Lefort tot felul de distracții strălucite, ca la o curte regească. Societatea a admirat priveliștea artificiilor. Ca un spirit al focului, țarul alerga prin grădina desfrunzită și aprindea fîntînile, care împroșcau scîntei. Țareviciul Alexei și țarevna Natalia au văzut, de asemenea, aceste focuri, dar dintr-o odaie separată... La balul care a urmat, Ana Mons, care, după cum se spune, ține locul soției legitime, pe care țarul ar avea de gînd s-o deporteze la o mînăstire îndepărtată, a fost aleasă în unanimitate drept cea mai frumoasă dintre doamne..."

„La 10 octombrie, țarul a invitat la execuții pe toți trimișii străini. În așezarea Preobrajenskoie, lîngă casele-cazărmi, se afla un platou. Acolo era locul execuțiilor, și, adeseori, se vedeau stîlpi ai nelegiuirilor, cu capetele osîndiților înfipte în ei. Platoul era înconjurat acum de un polc de gardă, înarmat pînă în dinți. Numeroși moscoviți se urcaseră pe acoperișuri și pe porți. Străinii, care se aflau în mulțime, nu erau lăsați să se apropie de locul execuției.

„Butucii erau gata. Sufla un vînt rece ; ne înghețaseră picioarele, căci așteptam de mult... În sfîrșit, maiestatea sa țarul a sosit cu o caretă, împreună cu faimosul Alexandru, și, cobo-

rînd, s-a oprit lîngă butuci. Între timp, mulţimea de condamnaţi a umplut platoul, într-o atmosferă sinistră. Un funcţionar urcîndu-se cînd ici, cînd colo, pe o bancă, pe care i-o aşeza un soldat, a citit poporului osînda împotriva răzvrătiţilor. Oamenii tăceau. Călăul s-a apucat de treabă.

„Nenorociţii trebuiau să păstreze ordinea, fiind executaţi pe rînd. Feţele lor nu trădau nici tristeţe, nici groază înaintea morţii ce urma să vină. Nu socot această nepăsare drept bărbăţie ; ea îşi avea izvorul nu în tăria spiritului lor, ci numai în faptul că amintirea grelelor chinuri îi făcea să nu-şi mai preţuiască viaţa de care se săturaseră.

„Unul din ei a fost petrecut pînă la butuc de soţia şi de copiii lui, care scoteau ţipete sfîşietoare. El însă, liniştit, a dat mănuşile şi şalul său pestriţ drept amintire soţiei şi copiilor săi, apoi a pus capul pe butuc.

„Altul, trecînd pe lîngă ţar spre călău, a spus cu glas tare :

«Dă-te la o parte, măria ta, că o să mă culc aici...»

„Am auzit că în ziua aceea, ţarul i s-a plîns lui Gordon de încăpăţînarea streliţilor, care n-au vrut să-şi mărturisească vina nici măcar sub secure. În adevăr, ruşii sînt foarte încăpăţînaţi..."

„Lîngă mînăstirea Novodevici, s-au aşezat, în dreptunghi, treizeci de furci, pe care au fost spînzuraţi 230 de streliţi. Trei dintre asmuţitori, care citiseră scrisoarea Sofiei, au fost spînzuraţi de zidul mînăstirii, în faţa ferestrelor chiliei acesteia. Cel spînzurat în mijloc ţinea hîrtia legată de mîinile lui moarte."

„Maiestatea sa, ţarul, a asistat la executarea preoţilor care au luat parte la răscoală. Călăul a frînt mîinile şi picioarele la doi din ei cu un drug de fier, apoi i-a tras de vii pe roţi. Cel de-al treilea a fost decapitat. Fiind încă în viaţă, ceilalţi doi protestau în şoaptă că al treilea a avut parte de o moarte atît de repede..."

„Vrînd, probabil, să arate că zidurile Moscovei, în care streliţii au încercat să pătrundă cu forţa, sînt sfinte şi intangibile, ţarul a poruncit să se aşeze grinzi între crenelurile lor. De fiecare grindă au fost spînzuraţi cîte doi răzvrătiţi. În felul acesta, au fost executaţi în ziua aceea peste două sute de oameni... Nu cred ca un gard atît de neobişnuit, ca acela

pe care-l înfăţişau streliţii spînzuraţi în jurul întregii Moscove, să fi înconjurat vreodată un alt oraş..."

„...27 octombrie... Execuţiile acestea se deosebesc mult de cele precedente. Au fost făcute în diferite chipuri, greu de crezut... Trei sute treizeci de oameni au înroşit în aceeaşi zi Piaţa Roşie cu sîngele lor. Aceste execuţii uriaşe au putut fi făcute numai datorită faptului că toţi boierii, senatorii din sfatul ţarului şi diecii, la porunca acestuia, au trebuit să facă pe călăii. Obsesia ţarului a ajuns la paroxism. Se pare că-i bănuieşte pe toţi de compătimire faţă de răzvrătiţii care urmează să fie executaţi. I-a dat în gînd să-i lege pe toţi boierii printr-o sîngeroasă chezăşie... Toţi aceşti oameni de viţă nobilă au venit în piaţă, tremurînd dinainte la gîndul încercării prin care trebuiau să treacă. Înaintea fiecăruia din ei a fost adus un osîndit. Fiecare din ei a fost silit să citească osînda aceluia care sta în faţa lui, pe urmă s-o aducă la îndeplinire, decapitînd cu propria lui mînă pe osîndit.

„Ţarul sta într-un scaun adus de la palat şi se uita cu ochii uscaţi la acest îngrozitor măcel. Era bolnav : îl dureau măselele, i se umflaseră fălcile. Se mînia, văzînd că boierilor, neobişnuiţi cu meseria de călău, le tremurau mîinile...

„Generalul Lefort a fost invitat şi el să facă pe călăul, dar a refuzat, spunînd că în patria lui nu se obişnuieşte aşa ceva. Au fost decapitaţi trei sute treizeci de oameni, puşi pe butuci aproape în acelaşi timp. Dar unii din ei n-au murit uşor : Boris Goliţîn nu şi-a lovit victima în gît, ci în spate ; streliţul spintecat în felul acesta, aproape în două, ar fi trecut prin chinuri îngrozitoare, dacă Alexandru, lucrînd îndemînatic cu securea, nu s-ar fi grăbit să desprindă nenorocitului capul. S-a lăudat că a tăiat în ziua aceea treizeci de capete. Cneazul-cezar a omorît cu mîna lui patru oameni. Unii boieri au trebuit să fie scoşi pe braţe, atît erau de galbeni şi de istoviţi."

Caznele şi execuţiile ţinură toată iarna. Drept răspuns, izbucniră răscoale la Arhanghelsk, la Astrahan, în ţinutul Donului şi la Azov. Beciurile se umpleau, şi viscolul legăna alte mii de leşuri pe zidurile Moscovei. Toată ţara era cuprinsă de groază. Rînduiala cea veche se ascunsese prin unghere întunecoase. Rusia bizantină se sfîrşea. În vîntul de martie, nălucile corăbiilor de negoţ pluteau în largul coastelor Balticei.

Cartea a doua

CAPITOLUL ÎNTÎI

1

TRÎMBIŢAU cocoşii într-un neguros revărsat de zori. Dimineaţa de făurar pogora parcă în silă. Încurcîndu-se în poalele şubelor, străjerii de noapte îndepărtau opreliştile de pe uliţi. Fumul ieşea din hornuri şi se lăsa greoi în jos. Pe hudiţele întortocheate mirosea a pîine caldă. Treceau caraule călări, întrebînd pe străjeri dacă n-au fost tîlharii peste noapte.

— Cum să nu fie ? răspundeau străjerii. Toată lumea îşi face de cap...

Moscova se trezea anevoie. Ţîrcovnicii se urcau în clopotniţe, gîfîind, şi aşteptînd să bată întîi chimvalul din turla Ivan cel Mare. Un dangăt jalnic, ca totdeauna în postul mare, plutea încet, vuind adînc, deasupra uliţelor afundate în ceţuri. Uşile bisericilor se deschideau, scîrţîind. Scuipînd pe degete, ţîrcovnicii luau mucul candelelor care nu se stingeau niciodată. Milogii, schilozii şi sluţii se grăbeau să se cuibărească în pridvoarele bisericilor. Întărîtaţi de foame, se suduiau pe înfundate. Apoi, se închinau şi-şi aplecau trupul, în întunecimea pridvoarelor, spre luminile calde ale lumînărilor dinlăuntru.

Un nătîng puturos, cu spatele gol şi cu hălăciuga înţesată încă din vară de scaieţi, fugea pe uliţă ţopăind. Gloata, adunată în pridvorul unei biserici, scoase strigăte de uimire : avea în mînă o halcă mare de carne crudă... însemna că va împărtăşi iară un zvon care se va răspîndi prin toată Moscova. Nă-

tîngul se aşeză în faţa pridvorului şi-şi vîrî nasul pistruiat în genunchi, aşteptînd să se strîngă mai multă lume.

Se lumina de ziuă. Portiţele se trînteau. Treceau negustori de la bazar, încinşi strîns cu chimire, şi îşi deschideau prăvăliile fără voioşia de altădată. O puzderie de ciori se vînzoleau sub nourii vălmăşiţi de vînt. În vremea iernii, ţarul hrănise păsările cu carne crudă şi, acum, sumedenie de ciori se adunau deasupra Moscovei, murdărind turlele bisericilor. Calicii din pridvoare vorbeau cu fereală :

— Ne aşteaptă războaie şi urgii. S-a zis că stăpînirea asta nelegiuită va ţine trei ani şi jumătate...

Altă dată, la atare vreme, Kitai-gorodul vuia de larmă şi de îmbulzeală. Chervane cu bucate veneau de dincolo de gîrla Moscovei ; pe şleahul Iaroslavlului se cărau păsări şi lemne, iar pe tractul Mojaiskului cutreierau negustorii cu troicile. Dar acum nu sosiseră decît două harabale cu marfă împuţită. Jumătate din prăvălii şedeau închise, bătute în scînduri. Mahalalele şi partea oraşului de peste gîrla Moscovei erau pustii. Casele streliţilor nu mai aveau nici acoperişuri.

Pînă şi bisericile erau goale. Mulţi oameni nu mai credeau în nimic. Ziceau că popii pravoslavnici căzuseră în ispita plăcintelor şi că ţineau cu aceia care au tăiat şi-au spînzurat toată iarna la Moscova. Unii popi nu începeau slujba fără să ridice barba şi să strige mai întîi ţîrcovnicului : „Trage clopotul cel mare, nerodule, trage mai tare..." Dar, fie că auzeau clopotele, fie că nu, oamenii treceau prin faţa bisericii şi nu voiau să-şi facă semnul crucii cu trei degete. Rascolnicii învăţau : „Semnul crucii săvîrşit cu trei degete e necuviincios, parcă ai da cu tifla. Se ştie cine ne învaţă să facem aşa ceva."

Totuşi, în ziua accea gloata sporea mereu pe uliţe : slugi boiereşti, hoinari, fel şi chip de borfaşi şi de golani forfoteau de colo-colo. Lîngă o crîşmă, se strînsese un pîlc de oameni care aşteptau să deschidă, trăgînd cu nesaţ pe nări miroznele de usturoi şi de plăcinte de post. Chervanele cu iarbă de puşcă, cu ghiulele de tuci, cu cînepă meliţată şi cu fier veneau de peste Neglinnaia, treceau peste gîrla Moscovei, hurducăind prin hîrtoape, şi coborau spre tractul Voronejului. Dragoni călări, cu şube noi, întoarse pe dos, şi cu pălării străine, mustăcioşi de parcă n-ar fi fost ruşi, suduiau de zor şi ameninţau pe harabagii cu biciuştele. Oamenii şoşoteau : „Iar îi îmboldesc nemţii pe ai noştri să facă război. Tartorul ăl mare s-a spurcat rău la Voronej cu nemţoaicele şi cu nemţii lui !"

Uşa crîşmei se deschise. Crîşmarul, bine cunoscut de toată lumea, ieşi pe scară. Toţi rămaseră încremeniţi. Nimeni nu rîse.

fiecare dîndu-şi seama că pe capul lui căzuse năprazna : avea obrajii golaşi, pentru că în ajun i se răsese barba în temeiul unui ucaz. Îşi încleştă fălcile, parcă plîngînd, îşi făcu cruce, uitîndu-se la cele cinci turle scunde de peste drum, şi spuse posac :

— Hai, intraţi...

Nătîngul începu să ţopăie ca un cîine în pridvorul bisericii, scuturînd în dinţi halca de carne. Femei şi bărbaţi alergau să-l vadă şi să se crucească... Asemenea oameni purtau noroc bisericilor unde se oploşeau. Dar putea să iasă şi cu bucluc în astfel de vremuri. La Pimen cel Bătrîn, oamenii hrăneau pe un smintit, care s-a urcat într-o zi în amvon, a dus degetele la cap, în chip de coarne, şi a strigat către credincioşi : „Închinaţi-vă ! Sau poate că nu mă cunoaşteţi ?..." Nişte oşteni au ridicat şi pe smintit, şi pe preot, şi pe diacon, şi i-au dus la Despărţămîntul Preobrajenski, la cneazul-cezar Feodor Iurievici Romodanovski.

Deodată zbucniră răcnete : „Loc ! Loc !" Pălăriile cu pene roşii, perucile şi mutrele rase ca alte alea, ale unor falaitari, lunecau pe deasupra mulţimii. Oamenii săriră spre zaplazuri, dînd în nămeţi. O caretă aurită, cu geamuri, trecu în goana cailor. În caretă, o fată sulemenită, cu o scufiţă de pîslă, cu adamante în părul învolt pieptănat cu grijă, cu panglici şi cu mîinile vîrîte pînă la cot într-un sac de samuri, sta ţeapănă ca o momîie. Toată lumea o cunoscu pe Ana Monsova, tîrfa, ţarina din Kukui. Se ducea la bazar. Negustorii de acolo începură să foiască. Îi ieşiră înainte şi îi aduseră la caretă mătăsuri şi urşinic...

Iar pe Evdokia Feodorovna, ţarina cea legiuită, o duseră toamna trecută, cu o sanie ţărănească, după ce căzuse cea dintîi ninsoare, la Suzdal, la mînăstire, să verse lacrimi cît o trăi...

2

— Fraţilor, oameni buni, miluiţi-mă careva... Zău că nu mai pot... Ieri mi-am băut şi crucea...

— Dar tu cine eşti ?...

— Sînt zugrav de icoane din Paleh. Ne îndeletnicim acolo cu meşteşugul ăsta din tată în fiu... Dar acum au venit şi nişte vremuri, prăpăd, nu altceva...

— Cum te cheamă ?

— Ondriușka...

Omul n-avea nici căciulă, nici cămașă ; își ascundea goliciunea numai în niște zdrențe. Privirea lui era arzătoare, fața îngustă. Se purta frumos. Se apropiase cuviincios de masa la care se bea rachiu. Era greu să nu ajuți asemenea om...

— Stai jos...

Îi turnară și lui, și-și văzură de vorbă. Un țăran mehenghiu, cu vederea scurtă și cu un gît subțire, grăi :

— I-a căznit pe streliți. Foarte bine. E treaba lui de țar. (Ridică un deget încovoiat.) Nu ne privește... Dar...

Un tîrgoveț îmbrăcat cu caftan de strelit (multă lume purta acum caftanele și tichiile rămase de la streliți, pentru că văduvele acestora dădeau, plîngînd, aproape de pomană toate straiele) bătu cu unghiile în stacana de cositor din fața sa :

— Asta-i... mai e și un „dar"...

Țăranul cel mehenghiu urmă, amenințîndu-l cu degetul :

— Noi stăm cuminți... La voi, la Moscova, cum se întîmplă ceva, cum se trag clopotele... Înseamnă că a avut pentru ce să spînzure pe streliți de ziduri și să sperie lumea... Despre altceva vreau să vorbesc, tîrgovețule... Vă mirați, dragii mei, că nu se mai aduce nimic la Moscova. Nici să nu mai așteptați să se aducă... O să fie și mai rău... În ziua de azi, se rîde și se păcătuiește... Am adus un butoi de pește sărat... Îl sărasem pentru mine, dar s-a împuțit. L-am scos în vînzare, la bazar, și am crezut că o să mănînc bătaie pentru împuțiciunea aia, dar în două ceasuri mi-au luat toată marfa... S-a isprăvit cu Moscova...

— Bine zici ! grăi sughițînd zugravul de icoane. Țăranul îl privi în ochi și vorbi apăsat :

— A ieșit un ucaz : pînă în săptămîna brînzei, streliții să fie dați jos de pe ziduri și scoși din oraș. Erau vreo opt mii. Bine. Dar de unde iei telegi ? Tot țăranul să fie topor de oase ? Dar tîrgurile ce fac ? Trebuia să-i silească pe tîrgoveți să dea cai !

Obrajii moi ai tîrgovețului tremurară. Privi spre țăran și dădu dojenitor din cap :

— Ehei, măi bădie... Să fi trecut tu toată iarna prin fața zidurilor... Ce se mai legănau leșurile cînd începea să viscolească... Ajunge atîta spaimă...

— De bună seamă că trebuia să-i îngroape o dată, zise țăranul. La lăsata secului de postul mare, venisem cu optsprezece sănii. Nici n-am avut vreme să le deșertăm că au și sărit la noi niște oșteni : „Goliți săniile !" „Cum ? Pentru ce ?" „Lăsați gura !" Ne-au amenințat cu spăngile, au pus mîna pe sănii

şi le-au răsturnat. Adusesem un butoi de ciupercuțe, dar mi l-au vărsat dracii. „Duceți-vă, zic ei, la porțile Varvarskie..." Acolo era un morman de vreo trei sute de streliți... „Încărcați-i, mama voastră..." Flămînzi și însetați, cu caii nemîncați, am cărat la leşuri pînă noaptea... Cînd ne-am întors în sat, ne era ruşine să-i privim în ochi pe ai noştri.

Un necunoscut se apropie şi puse pe masă un clondir, izbindu-l cu fundul de scîndură :

— Cînd îți trebuie apă, pui pe un prostovan să ți-o care, zise el, aşezîndu-se cu îndrăzneală. Apoi turnă la toată lumea din clondir şi făcu cu ochiul : Noroc şi sănătate ! Fără să-şi şteargă mustățile, începu să ronțăie la cățel dintr-o căpățînă de usturoi. Sub barba căruntă, creață, obrazul lui buhăit era înväpăiat de băutură.

Țăranul cel cu vederea scurtă luă cu băgare de seamă stacana din mîna lui :

— Țăranul e el un prostovan, dar şi prostovanul are glagorie... (Cîntări stacana în palmă, bău şi sughiță.) Nu, fraților... (Întinse mîna după o căpățînă de usturoi.) Ați văzut azi dimineață chervanul care a plecat la Voronej ? Iau şapte piei de pe țăran. Dările să le plăteşti, împrumutul aşişderea, boierului să-i dai bucatele, dajdia pe poduri s-o plăteşti, vii la tîrg — plăteşti, pleci — iar plăteşti...

Bărbosul căscă o gură cu dinții mari şi rîse cu hohote. Țăranul se opri şi urmă şi mai aprins :

— Ei, acu... să le dai cai şi pentru chervanul țarului... Ne mai cer şi posmagi... Nu, fraților... Uitați-vă prin sate : cîte case mai sînt locuite ? Unde-s oamenii ? Ia-i de unde nu-s. Pare-mi-se că acuşi aproape toată suflarea se găteşte de bejanie. Țăranul e prostovan, cît are ce mînca. Dar dacă te apuci să-i iei de pe el şi cea din urmă țoală... (Duse mîna la barbă şi se plecă.) Țăranul îşi leagă zdravăn opincile şi se tot duuuce, ştie el unde...

— Spre miazănoapte, spre lacuri... În pustiu !... Zugravul de icoane se apropie de el şi-l sfredeli cu ochii săi negri.

Țăranul îl împinse la o parte : „Pune-ți strajă gurii !..." Tîrgovețul se uită peste umăr şi se lipi cu pieptul de masă :

— Oameni buni, şopti el, e adevărat că multă lume îşi ia tălpăşița spre lacurile Beloie, Vol, Matka, Vîg... Acolo-i linişte... (Obrajii umflați îi tremurară.) Scapă numai ăi care fug...

Luminile negre din ochii zugravului de icoane se lărgiră. Întorcea capul cînd spre unul dintre vorbitori, cînd spre altul...

— Bine zice... Zugrăvisem la Paleh, pentru postul mare, șase sute de icoane... Față de anii trecuți, era puțin. Cu toate astea, n-am vîndut nici una la Moscova. Vuiește toată Paleha. De ce oare ? Zugrăveala noastră e luminoasă, numele lui Cristos e scris cu doi de „i". Mîna lui binecuvîntează cu trei degete. Crucea o facem în patru colțuri. Totul e după tipicul pravoslavnic. Ați înțeles ? Korzinkin, Diacikov, Vikulin, negustorii din bazar care ne cumpără icoanele, zic : «Să nu mai zugrăviți așa. Scîndurile astea trebuiesc arse. Sînt vrăjite : se văd ghearele lui „ucigă-l crucea" pe ele...» „Care gheare ?" (Zugravul de icoane sughiță scurt. Aplecîndu-se spre masă, tîrgovețul clănțăni din dinți.) «Uite așa, zice, îs ghearele lui... Ați văzut urma pe care o face pasărea pe pămînt ? Cele patru gheare ?... Icoanele voastre au același semn...» „Care ? Unde ?" „Crucea, așa cum o faceți voi... Ați înțeles ? Să nu mai aduceți marfă d-asta la Moscova. Tot orașul știe acum de unde vine duhoarea..."

Țăranul clipea din ochi, încît nu-ți puteai da seama dacă dă crezare acestor vorbe sau nu... Bărbosul mînca usturoi, zîmbind batjocoritor. Tîrgovețul dădea din cap și întărea... Deodată, se uită peste umăr, țuguie buzele și spuse :

— Dar tutunul ? În ce cărți scrie că omul poate să înghită fum ? Cui îi iese fumul pe gură ? Cum ? Toate tîrgurile și Sibirul au fost date pe 48 000 de ruble englezului Karmartenov ca să vîndă nicotian. A ieșit și un ucaz ca să se fumeze iarba ceea a iadului... Cine a făcut asta ? Dar ceaiul ? Dar cafeaua ? Dar cartofii ? Ptiu, blestemații ! Cartofii sînt desfrîul lui anticrist ! Toate mărfurile astea vrăjitorești ne vin de peste hotare și, la noi, le vînd numai luterii și papistașii... Cine bea ceai îl apucă alte alea... Cine bea cafea îl duce gîndul la năzdrăvănii... Ptiu ! Mai bine să mor decît să țin așa marfă în dugheană...

— Ce fel de negustorie faci ? întrebă bărbosul.

— Ce negustorie poți să faci în ziua de azi ?... Nemții fac negoț. Noi urlăm. Nu l-ați cunoscut pe Ovsei Rjov sau pe Konstantin, fratele lui ? Au fost streliți în polcul lui Hundertmark... Dugheana mea e în fața băii lor. Au pierit. I-au rupt pe roată. De cîte ori îmi spunea Ovsei : „Suferim acum, pentru că în anul 82, nu i-am ascultat pe bătrînii ăia la Kremlin. Noi, streliții, trebuia să ne ridicăm atunci cu toții pentru apărarea credinței celei vechi... N-ar mai fi rămas nici o liftă străină în Moscova, credința s-ar fi înălțat din nou și norodul ar fi fost sătul și mulțumit... Acum, nu mai știm cum să ne izbăvim sufletul..." Ca să vedeți ce oameni drepți s-au legănat toată iarna de-a lungul zidurilor... Dacă nu mai sînt streliții, ori-

cine poate să ne jefuiască, ziua-n amiaza mare... Pe toţi o să ne radă şi pe toţi o să ne silească să bem cafea, o să vedeţi...

— Isprăvim bucatele şi, în primăvară, ne pustiim toţi care încotro, zise ţăranul cu hotărîre.

— Fraţilor ! grăi zugravul de icoane, aţintindu-şi privirea mohorîtă spre fereastra cu geamurile aburite. Fraţilor, la miazănoapte sînt meleaguri minunate, locuri tihnite, trai liniştit...

În crîşmă larma şi zăpuşeala sporeau. Uşa astupată cu rogojină se trîntea mereu. Nişte beţivi se sfădeau. Un vlăjgan despuiat pînă la brîu, fără cruce pe piept, se clătina în faţa tejghelei, rugîndu-se pentru un pahar de băutură pe datorie... Pe altul îl luară de păr şi-l scoaseră în tindă, unde răcnea ca din gură de şarpe. Pesemne că-l tăvăleau pentru cine ştie ce ispravă...

Un cerşetor cocîrjat de tot se opri lîngă masă, sprijinindu-se în băţ şi descreţindu-şi fruntea. Bărbosul îl privi încruntat. Cerşetorul îl întrebă :

— De unde eşti, şoimule ?

— De departe. Vezi-ţi de drum. Ce caşti gura ?...

— Tlumed ia tinev ed al Nod ? [1] întrebă el păsăreşte, cu glas scăzut, după obiceiul precupeţilor din ţinutul Vladimirului şi al rascolnicilor.

— Şterge-o. N-avem de ce să ne ferim...

Fără a mai întreba ceva, ghebosul îşi întinse barba spînatică înainte şi se îndreptă în băţ spre fundul crîşmei. Tîrgoveţul întrebă speriat :

— Cine-i ăsta ?

— Un drumeţ de pe calea oropsiţilor, răspunse aspru bărbosul.

— Ce limbă a vorbit cu tine ?

— Păsărească.

— Mi se pare că te-a cunoscut, flăcăule ?...

— Cu cît întrebi mai puţin, cu atît eşti mai deştept... (Îşi scutură barba de firimituri şi-şi puse mîinile mari pe masă.) Acum ascultaţi... Am venit din ţinutul Donului cu treburi negustoreşti.

Tîrgoveţul se aşeză mai aproape de el şi clipi din ochi :

— Ce cumperi ?

— Pulbere. Îmi trebuie vreo zece butoaie, şi vreo cincizeci de puzi de plumb. Apoi postav bun pentru straie. Fier pentru potcoave, caiele. Am parale.

— Postav bun şi fier găseşti... Dar plumb şi praf de puşcă nu prea : numai despărţămintele au.

[1] De mult ai venit de la Don ? Literele cuvintelor sînt inversate (n. t.).

— Trebuie să fac rost de ele fără să dau pe la despărţăminte.

— Cunosc eu un cinovnic. Dar trebuie să-i dai un plocon.

— Se înţelege...

Îmbrăcîndu-şi în grabă cojocul, tîrgoveţul făgădui să-l găsească îndată pe cinovnic şi ieşi repede din crîşmă. Ţăranul ar fi vrut să facă şi el un alişveriş. Îşi încreţi fruntea şi tuşi :

— Lînă de oaie ori piele nu-ţi trebuie, drăguţule ? Dar de ce ai nevoie de cincizeci de puzi de plumb ?... Nu cumva vă gătiţi de război, căzăceilor ?

— Vrem să vînăm prepeliţe...

Bărbosul întoarse capul. Cerşetorul se apropie din nou de el, în băţ. Ţinînd în mînă căciula cu banii adunaţi din pomeni, se aşeză lîngă el şi-i spuse, fără să-l privească :

— Să trăieşti, Ivane...

— Noroc, Ovdokim, răspunse bărbosul, de asemenea, fără să se uite la el.

— Nu ne-am mai văzut de un car de vreme, hatmane...

— Cerşeşti ?

— Sînt bolnav... Astă vară am hălăduit o leacă prin codru şi acu îmi scîrţîie balamalele.... Mi-e lehamite, e vremea să pun mîinile pe piept...

— Mai aşteaptă un picşor...

— De ce ? Se aude ceva ?

Ivan zîmbi şi se uită prin fum la gloata de muşterii beţi. Privirea lui sfredelea. Răspunse încet în colţul gurii :

— Vrem să răzvrătim Donul.

Ovdokim se uită în căciulă zuruind firfiricii :

— Nu ştiu, zise, cazacii de la Don parcă s-au moleşit de tot, se aşază prin sate, se îngraşă...

— Sînt destui oameni fără căpătîi. Ăştia încep şi cazacii le dau o mînă de ajutor... Dacă nu-i ajută, nu le mai rămîne decît să se bejenărească în Turcia sau să cadă pe veci în robia Moscovei... L-au ajutat atunci pe ţar la Azov, şi acuma el a pus laba pe tot Donul. A trimes ucaz ca cei ce vin de aiurea să fie daţi pe mîna stăpînirii. A trimes popi din Moscova să dezrădăcineze credinţa veche... S-a isprăvit cu Donul liniştit...

— Pentru o treabă ca asta e nevoie de un om aprig, zise Ovdokim. Să nu iasă ca atunci, sub Stepan... [1]

— Am găsit omul. Nu-i ca Stepan, care şi-a pierdut capul dintr-o greşeală. Ăsta o să fie o căpetenie straşnică... Toţi rascolnicii o să meargă cu el...

[1] Stepan Razin (n. red. ruse).

— Mă tulburi, Ivane, mă ispiteşti. Voiam să-mi mai pun şi eu capul jos...

— Să vii la noi la primăvară. Avem nevoie de oameni bătrîni. O să petrecem mai abitir decît sub Stepan...

— Nu cred, nu cred... Mulţi au mai rămas dintre aceia de atunci ? Poate că numai tu şi cu mine...

Tîrgoveţul se întoarse, gîfîind şi făcînd cu ochiul. Un cinovnic chel, cu o haină nemţească ieşită de soare cu bumbi de aramă şi cu pîslarii rupţi în picioare, intră cu ifos în urma lui. Îşi ţinea pana de gîscă pe piept, vîrîtă într-o cheutoare. Fără să dea ziua bună, se aşeză măreţ la masă. Ochii lui priveau tulburi, fioroşi, nasul avea nări mari şi tot chipul îl arăta un om hrăpăreţ. Fără să se aşeze, tîrgoveţul îi spuse la ureche pe la spate :

— Kuzma Egorîci, iată omul care...

— Să-mi aducă nişte blinele, porunci cinovnicul cu glas răguşit, fără să-l asculte, blinele şi peşte...

3

Cneazul Roman, fiul cneazului Boris sin Buinosov — sau cum i se spunea prieteneşte — Roman Borisovici — stătea în cămaşă şi izmene pe marginea crivatului şi se scărpina, gîfîind, pe piept şi la subţiori. Ducea din obişnuinţă mîna la barbă, dar şi-o trăgea ca arsă înapoi : dădea de obrajii raşi, ţepoşi, scîrbavnici... Hh-ha-h-aaaa. Căsca, uitîndu-se afară pe ferestruică, unde se revărsau nişte zori înneguraţi cenuşii.

În alţi ani, la ceasul acesta, Roman Borisovici îşi punea pe umeri blana de jder, îşi îndesa căciula de dihor pe sprîncene şi, luîndu-şi toiagul cel lung, ieşea pe sălile podite cu scînduri scîrţîitoare în ceardac. Vreo sută cincizeci de slujitori se vînzoleau prin ogradă. Unii roboteau pe lîngă rădvan, alţii struneau caii, alţii fugeau la porţi. Îşi scoteau voioşi căciulile, i se închinau adînc, iar cei care erau mai aproape îi pupau picioarele. Apoi îl sprijineau de braţe şi de şolduri şi-l ajutau să se urce în rădvan... În fiecare dimineaţă, oricum ar fi fost vremea, Roman Borisovici se ducea la palat să aştepte clipa cînd ochii senini ai ţarului (iar mai tîrziu ochii şi mai senini ai ţarevnei) se vor întoarce spre el. De multe ori, aşteptarea lui nu fusese zadarnică...

Toate trecuseră ! Dumnezeule, să fi trecut oare ? Te lua groaza cînd te gîndeai : cîndva aveai parte de tihnă şi cinstire... Şi acum, poftim, pe peretele acesta de lemn — unde n-ar fi tre-

buit să fie nimic — atîrnă o tîrfă olandeză cu poalele ridicate, zugrăvită pentru ispita diavolului. Ţarul i-a poruncit s-o pună în iatac, fie ca să-şi bată joc de el, fie ca să-l pedepsească. Şi trebuia să rabzi...

Cneazul Roman Borisovici se uită posomorît la hainele pe care şi le aruncase în ajun pe o laviţă : colţuni scurţi de lînă, vărgaţi de-a curmezişul, care-l strîng în faţă şi la spate, şi o haină verde, cu ceaprazuri parcă de tinichea. O perucă neagră, îmbîcsită de colb, spînzurată într-un cui. La ce bun toate astea ?

— Mişka ! strigă oţărît boierul. Un flăcău sprinten, îmbrăcat cu un cămeşoi lung, pravoslavnic, intră repede pe uşa scundă căptuşită cu postav roş. Se închină şi îşi dădu părul pe spate. Mişka, dă-mi apă să mă spăl. Flăcăul luă un lighean de aramă şi turnă apă în el. Ţine ligheanul ca lumea... Toarnă-mi pe mîini...

Roman Borisovici mai mult fornăia în palme decît se spăla : nu putea să-şi atingă pielea rasă, cu ţepi... Bombăni ceva şi se aşeză pe crivat, pentru ca sluga să-i pună nădragii. Mişka îi întinse o tipsie cu cretă şi o cîrpă curată.

— Ce-i asta ? strigă Roman Borisovici.

— Să vă curăţaţi dinţii.

— Nu vreau !

— Cum porunciţi... De cînd măria sa ţarul a spus să vă curăţaţi dinţii, stăpîna mi-a poruncit să vă dau creta în fiecare dimineaţă...

— Îţi dau cu tipsia în cap... Prea mult trăncăneşti...

— Cum porunciţi...

După ce se îmbrăcă, Roman Borisovici îşi mişcă trupul în haine. Prea îl strîngeau, prea erau ţepene... Ce-i trebuia lui aşa ceva ? Dar se dăduse poruncă straşnică : toţi dvorenii să vină la slujbă îmbrăcaţi în strai nemţesc şi cu peruci... Trebuia să rabzi !... Luă peruca din cui (cine ştie de la ce muiere o fi părul ăsta) şi şi-o puse pe creştet cu scîrbă. Îl lovi pe Mişka peste mînă pentru că îndrăznise să-i îndrepte cîrlionţii. Ieşi în tindă, unde lemnele trosneau în sobă. Un miros greu de ars venea de jos, de la cuhnea spre care ducea o scară repede.

— Mişka, de unde vine duhoarea asta ? Iar aţi făcut cafea?

— Măria sa ţarul a poruncit stăpînei şi cneajnelor să bea dimineaţa cafea. Aşa că am făcut cafea...

— Ştiu... Nu te mai rînji...

— Cum porunciţi...

Mişka deschise uşa căptuşită cu postav, care ducea în cămara cu icoane. Închinîndu-se cu evlavie, Roman Borisovici se apropie de analoghionul pe a cărui catifea era deschis un

ceaslov pătat de ceară. Luă cu degetele mucul lumînării. Își puse niște ochelari cu ramă de tinichea. Își umezi degetul, întoarse o foaie și căzu pe gînduri, privind în ungher, unde aurul icoanelor lucea stins : nu ardea decît o singură luminiță verde înaintea sfîntului Nicolae, făcătorul de minuni...

Avea de ce să fie îngîndurat... Dacă mergea așa mai departe, toate neamurile mari, de cneji și de dvoreni, ajungeau la sapă de lemn. De necinste și batjocură nici nu mai era vorba. „Auzi, s-au apucat să dezrădăcineze boierimea ! Să-i vedem... Tot așa au încercat și sub Ivan cel Groaznic să prăpădească neamurile de cneji... Și ce mai pălălaie s-a aprins... Și acum are să se iște răzmeriță... Noi sîntem șira spinării în țara asta... Dacă ne duci de rîpă pe noi, s-a dus și țara, atunci nu mai ai pentru ce să trăiești... Ehei, măria ta, nu cumva ai vrea să-ți chivernisești țara cu ajutorul șerbilor ?... Ce nerozie !... Ești încă tînăr, slab la minte. De altfel, pare-mi-se că și bruma de minte pe care ai avut-o ți-ai băut-o în Kukui..."

Roman Borisovici își îndreptă ochelarii și începu să citească cu glas fonfăit, după tipic. Gîndurile i se primblau însă printre rînduri...

„Mi-a luat cincizeci de slugi la oștire... Mi-a poprit cinci sute de ruble pentru vasele de la Voronej... La moșia de la Voronej mi-a ridicat bucatele pe nimica toată pentru stăpînire, mi-a golit toate hambarele. De trei ani tot adunam la grîu, așteptînd preț bun... De supărare își simți gura coclită. Acuma, se aude că se vor răslui și averile mînăstirești, și că toate cîștigurile vor merge la vistierie... A dat poruncă să pun deoparte zece butoaie de carne sărată... Doamne, dumnezeule, la ce le-o trebui și carne sărată ?..."

Și cetea mai departe. Dimineața pogora verzie în fereastra cu țiplă, prinsă în ramă de plumb. Lîngă ușă, Mișka bătea metanii...

„Ce și-au mai bătut joc de neamurile boierești în săptămîna brînzei !... La miezul nopții sau chiar mai tîrziu, tăbărau în casă peste tine cîte trei sute de oameni cu fețele date cu funingine și ascunse sub obrăzare. Ce spaimă ! Veneau beți. Nici nu știai care-i țarul. Înfulecau tot ce aveai în cămări, se îmbătau, vărsau, rupeau fustele de pe slujnice... Behăiau ca țapii, cîntau cocoșește, păsărește..."

Roman Borisovici se lăsă pe celălalt picior și își aminti cum, în ultima zi, după ce l-au îmbătat pînă la neștire, i-au dat jos nădragii și l-au pus peste un coș plin cu ouă... Nu-i de rîs... l-a văzut nevasta, Mișka... „Doamne, dumnezeule, de ce ne osîndești așa ?"

„Care să fie pricina urgiei, se întreba Roman Borisovici cu încordare. Să fie o ispaşă pentru păcatele noastre ? În Moscova umblă zvonul că un mare ispititor s-a ivit pe pămînt. Papistaşii şi luterii sînt slugile lui, iar mărfurile străine poartă toate pecetea lui anticrist. A venit sfîrşitul lumii."

Plecînd puţin capul pe o parte şi privind făclioara, Roman Borisovici şovăi. „Nu-mi vine să cred... Nu lasă dumnezeu să se prăpădească boierimea rusă... Trebuie să aşteptăm, să răbdăm. Vai şi amar..."

După ce se rugă cu smerenie, se aşeză sub boltă, lîngă fereastră, la măsuţa coperită cu o scoarţă. Deschise un catastih gros, în care erau însemnaţi datornicii, cît trebuie să dea fiecare, cine a plătit, de la ce sat s-a primit dajdia în bani, în bucate sau în altceva. Întorcea încet foile şi îşi mişca buzele dezvelite de păr.

Senka, logofătul pe care-l alesese dintre şerbi pentru mintea lui ageră şi pentru vajnica lui cîinoşie, intră în cămară. Era o slugă credincioasă : storcea de la datornici banul boierului pînă la cel din urmă firfiric. Fura, fireşte, dar cu măsură, cu ruşine, deşi nu şi-ar fi mărturisit potlogăriile să-l pici cu ceară. De cîte ori îl înşfăca Roman Borisovici de barba lui mare, care i se revărsa pe beregata groasă, de cîte ori îl tăvălea pe jos şi-l izbea cu cefa de perete : „Ai furat, ştiu bine că ai furat, mărturiseşte !..." Senka se uita la el ca la dumnezeu, fără să clipească cu ochii săi căprui. După ce boierul îl lăsa în pace, ridica pulpana zăbunului de aba, îşi sufla nasul şi se smiorcăia :

— Degeaba îţi baţi aşa crunt slugile, Roman Borisovici. Dumnezeu să te ierte, dar eu n-am nici o vină faţă de luminăţia ta...

Senka se strecură pe uşa întredeschisă, se închină înaintea icoanei sfîntului Nicolae, bătu o temenea în faţa boierului şi se lăsă în genunchi.

— Ce veste poveste, Senka ?

— Slavă domnului, Roman Borisovici, totul e bine.

Stînd în genunchi, cu ochii înălţaţi spre tavan, Senka începu să înşire pe dinafară, de la cine şi cît s-a primit în ajun, ce s-a adus, de unde, şi cine a rămas dator. Pe Fedka şi pe Koska, doi ţărani răi platnici, i-a adus din satul Ivankovo şi-i căsneşte de aseară în ogradă ca să scoată banii...

Roman Borisovici căscă gura de mirare : cum, nu vor să plătească ? Se uită în catastih. Fedka a luat anul trecut şaizeci de ruble să-şi facă, chipurile, casă nouă, să-şi ia hamuri, brăz-

dar nou, sămînţă... Koska a luat treizeci şi şapte de ruble şi cincizeci de copeici, minţindu-l şi el, de bună seamă, că-i trebuie pentru gospodărie...

— Hei, ce păcătoşi, ce tîlhari! Ai spus să-i bată?

— Îi biciuie de aseară, răspunse Senka. Am pus cîte doi oameni pentru fiecare, să-i bată fără cruţare... Dar ce să te mai necăjeşti, Roman Borisovici? Dacă Fedka şi Koska nu-ţi plătesc, avem de la ei ţidule. Îi luăm pe amîndoi în şerbie pentru vreo zece ani. Doar ne trebuie robi...

— Eu am nevoie de bani, nu de robi! strigă Roman Borisovici aruncînd pana de gîscă pe masă. Robii trebuie hrăniţi. Afară de asta ţarul ar putea să mi-i ia la oştire...

— Dacă ai nevoie de bani, fă aşa cum a făcut Ivan Artemici Brovkin: a deschis dincolo de gîrla Moscovei o ţesătorie şi face pînze de corăbii pentru stăpînire. Are punga doldora...

— Am mai auzit... Dar cred că-s baliverne.

De mult nu dădea pace lui Roman Borisovici pînzăria lui Brovkin. Senka îi amintea de ea aproape în fitece zi: era limpede că nădăjduia să fure din gros dacă stăpînul său ar fi deschis o asemenea meşteşugărie. Iar Lev Kirilovici Narîşkin, unchiul ţarului, făcea altceva: da bani unui olandez, unul Van der Fick, din mahalaua nemţească, şi acela îi trimetea la Amsterdam, la bursă, cu dobîndă. Narîşkin avea în fiecare an şase sute de ruble dobîndă de la zece mii. „Şase sute de ruble fără să mişte măcar un deget!..."

— Bunicii noştri n-aveau griji, zise Roman Borisovici. Şi ţara era mai tare. (Îşi puse dulama căptuşită cu blană de oaie, pe care i-o ţinea Senka.) Singura noastră grijă era să stăm cu ţarul la sfat... Dar astăzi ai da orice să te culci şi să nu te mai scoli.

Roman Borisovici porni pe scări, în jos şi în sus, pe sălile reci. Deschise în treacăt o uşă burduşită, prin care ieşiră aburi acri, calzi. În fundul încăperii, la lumina unui opaiţ, patru bărbaţi desculţi, numai cu cămaşa pe ei, dărăceau nişte lînă. „Robotiţi, robotiţi, şi nu uitaţi de dumnezeu", le spuse Roman Borisovici. Bărbaţii nu răspunseră nimic. Mergînd mai departe deschise uşa odăii de lucru de mînă. Vreo douăzeci de fete şi fetiţe, ridicîndu-se de la mesele şi gherghefurile lor, i se închinară adînc. Boierul strîmbă din nas: „Vai, fetelor, ce duhoare grea e aici... Robotiţi, robotiţi, şi nu uitaţi de dumnezeu..."

Roman Borisovici cercetă și croitoria și tăbăcăria unde pieile se acreau și se argăseau în butoaie. Niște oameni posomorîți frămîntau pieile cu mîna... Aprinzînd o lumînare de seu într-un felinar rotund, cu găuri, Senka deschise lacătele grele de la cămările și hambarele în care se păstrau bucatele. Totul era în bună rînduială. Roman Borisovici coborî în ograda largă. Se luminase de ziuă, dar cerul se boltea înnourat. Oile se adăpau la fîntînă. Care cu fîn se înșiraseră de la porți pînă la saraiuri. Țăranii își scoaseră căciulile. „Ați încărcat prea puțin carele, oameni buni", strigă Roman Borisovici.

Din maghernițele vechi, fără hogeacuri, și din saraiuri, ieșea fum și, învolburîndu-se în vînt, perdeluia curtea. Peste tot se vedeau grămezi de cenușă și de balegă. Cîrpele înghețate se izbeau, trosnind, de frînghii. Doi țărani cu capul gol stăteau mohorîți lîngă grajd, cu fața la perete. Cîțiva argați voinici văzîndu-și boierul pe scară ieșiră fuga din grajd și, luînd niște bețe de jos, începură să-i lovească pe țărani peste dos.

— Aoleu, aoleu, doamne, pentru ce ne bateți?... gemeau Fedka și Koska.

— Nu vă bat ei degeaba. Dați-le vîrtos, încuviință de pe scară Roman Borisovici.

Fedka, un țăran lung, ciupit de vărsat și stacojiu la față, întoarse capul și strigă :

— Roman Borisovici, binefăcătorule, n-avem de unde să dăm... Pe dumnezeul meu că bucatele le-am isprăvit încă înainte de crăciun... Dacă vrei, ia-mi vaca. Cum să mai îndur schingiuirea asta?...

— Nu-l asculta, boierule, are o vacă pricăjită... zise Senka. Dar ai putea să-i iei fata și să-i ierți jumătate din datorie. Pentru jumătatea ailaltă o să-ți muncească.

Roman Borisovici se strîmbă și întoarse capul.

— Să mă gîndesc. Mai stăm de vorbă diseară.

Un dangăt jalnic se auzi dincolo de case și de copacii goi și o puzderie de ciori se înălță deasupra turlelor ruginite ale bisericii.

— Vai de păcatele mele, îngînă Roman Borisovici și, cercetîndu-și încă o dată cu privirea gospodăria, se duse în sala de mîncare să-și bea cafeaua.

Cneaghina Avdotia și cele trei cneajne ședeau la capătul mesei pe niște scaune olandeze care se puteau strînge. Fața de masă, din șahmarand, era dată la o parte ca să nu se păteze. Cneaghina purta un letnic rusesc larg, din urșinic de

culoare închisă şi pe cap o scufie străină. Fetele erau îmbrăcate în rochii nemţeşti cu coadă : Natalia avea una piersicie, Olga, verde, iar Antonida, cea mai mare, de culoarea „apusului neuitat". Purtau tustrele părul pieptănat în sus şi albit cu făină, obrajii sulemeniţi, sprîncenele boite cu negru şi aveau mîinile roşii.

Fireşte că, înainte, nici Avdotia şi nici fetele ei n-aveau voie să intre în sala de mîncare. Stăteau prin cămări, la fereastră, cu lucrul de mînă, iar vara se dădeau în leagăn, în grădină. Dar, într-o zi, a venit ţarul cu o ceată de oameni beţi. A privit din prag cămara cu ochi fioroşi : „Unde-ţi sînt fetele ? Să vină la masă..." (Au fugit după ele. Ce spaimă, ce zăpăceală, ce lacrimi ! Au adus trei toante, mai mult moarte decît vii.) Ţarul le-a luat de bărbie la rînd : „Ştii să dănţuieşti ?... (Da de unde ! Fetelor le-au dat lacrimile de ruşine.) Să le înveţi... De săptămîna brînzei, să dănţuiască menuet, polcă şi cadril..." L-a luat pe cneazul Roman de caftan şi l-a scuturat să-i iasă ochii : „Bagă de seamă, să văd că ai *politesse* în casă !..." Fetele au fost aşezate la masă şi silite să bea vin... Şi au băut neruşinatele !... După o vreme, au început să chicotească, ca şi cum aşa ar fi fost de cînd lumea...

Şi a trebuit să fie *politesse* în casă. Cneaghina Avdotia se crucea ca o neroadă ce e, dar fetele s-au obrăznicit, au început să se sclifosească, să ceară ba una, ba alta. Cu igliţa nu mai vor să lucreze. De dimineaţă se gătesc, fac *plaisir*, beau ceai, cafea.

Roman Borisovici intră în sala de mîncare. Se uită chiorîş la fete. Acestea doar plecară capetele. Avdotia se ridică şi se închină : „Bună dimineaţa, tătucule..." Antonida şuieră spre maică-sa : „Stai jos, *Mutter*..." Înfrigurat de gerul de afară, Roman Borisovici ar fi vrut să bea un pahar de rachiu şi să mănînce un căţel de usturoi. Rachiu poate i-ar da, dar usturoi nici gînd...

— Nu prea am poftă de cafea astăzi. Am stat pe scară şi pesemne că m-a tras... Mamă, dă-mi ceva tare.

— *Vater*, în fiecare dimineaţă nu te gîndeşti decît la votcă, spuse Antonida. Cînd ai să te schimbi şi matale ?...

— Taci din gură, vacă ! strigă Roman Borisovici. Acuşi pun mîna pe gîrbaci...

Fetele întoarseră capetele. Avdotia îi aduse un pahar de votcă şi se închină, după datină. Apoi, spuse în şoaptă :

— Bea-o sănătos, tătucule...

Roman Borisovici o bău și suflă, ca să-i iasă aburii din gură. Înfulecă un castravete. Saramura îi picura pe cămașă. Pe masă nu era nici varză cu merișoare de munte, nici bureți murați și tăiați, cu ceapă. Mestecînd un pirojok[1] (nu putea să-și dea seama cu ce e umplut), întrebă de fecioru-său :

— Unde-i Mișka ?

— Învață aritmetică, tătucule. Să nu pățească ceva la cap, sărmanul...

Olga, pistruiata, cea mai mare iubitoare de *politesse*, zise, strîmbîndu-se :

— Mișka se tot înhăitează cu țăranii. Aseară a cîntat din nou cu balalaica în grajd și a jucat cărți...

— E un copil, gemu Avdotia.

O vreme tăcură. Natalia, mezina, veselă și zglobie, se aplecă spre fereastră (țipla fusese înlocuită de curînd cu geamuri) :

— Vai, doamne ! Vin musafiri...

Fetele se zăpăciră, ridicară mîinile și începură să și le scuture spre a se mai albi. Cîteva slujnice veniră fuga să strîngă masa și să pună la loc învelitoarea. Majordomul, un slujitor bătrîn și evlavios, cu obrajii rași, îmbrăcat ca de sărbătorile crăciunului, bătu din baston și vesti sosirea boieresei Volkov. Roman Borisovici se ridică în silă de la masă spre a face pe galantul în fața musafirei : să-și fluture pălăria și să rășchire picioarele... Înaintea cui trebuia să se izmenească astfel cneazul Buinosov ? Înaintea acestei boierese Volkov, care cu șapte ani în urmă se chema Sanka și își ștergea mucii cu poala ruptă a rochiei, avîndu-și obîrșia în cel mai umil neam de țărani. Tatăl ei, Ivașka Brovkin, a fost șerb. S-ar fi cuvenit să stea la cratiță toată viața pe lîngă o vatră înnegrită de fum, dar acum o vestește majordomul. A venit cu o caretă aurită ! Bărbatul ei se bucură de hatîrul țarului. (Volkov era nepot de-al doilea al cneazului Roman.) Pe tătîne-său l-a ajutat dracul de a ajuns negustor mare. Se aude că i s-ar fi încredințat aducerea tuturor mărfurilor trebuitoare oștirii.

Majordomul deschise ușa (scundă și îngustă, așa cum se făcea din bătrîni). Foșni o rochie galbenă-trandafirie. Boiereasa Volkov intră, legănîndu-și umerii goi și dînd capul pe spate, cu o expresie de nepăsare pe fața-i frumoasă, și cu genele lăsate în jos. Se opri în mijlocul odăii. Scînteind din

[1] *Pirojok* — un fel de pateu (n. t.).

inele, duse mîinile la fustele ei largi, garnisite cu dantelă înflorată cu trandafiri, scoase în afară piciorușul într-un pantof cu tocul înalt de vreo doi verșoci și făcu o reverență după moda franțuzească, fără să îndoaie genunchiul piciorului din față. Înclină în dreapta și în stînga capul cu părul pudrat, împodobit cu pene de struț. Apoi, ridică ochii ei albaștri și zîmbi, descoperindu-și ușor dinții :

— *Bonjour, princesses !*

Aplecîndu-se la rîndul lor, pe spate, fetele lui Buinosov o mîncau din ochi pe musafiră. Roman Borisovici își luă pălăria și și-o flutură, depărtînd picioarele și mîinile. Își pofti musafira să stea jos, să ia o cafea. O întrebară de sănătatea rudelor. Fetele îi cercetară rochia și coafura.

— Vai, pieptănătura e făcută cu balene.

— Iar nouă ne vîră în păr vergele și cîrpe.

Sanka le răspunse :

— Cu coaforul acesta e curată nenorocire : avem unul singur pentru toată Moscova. În săptămîna brînzii, doamnele au așteptat șase-șapte zile să le vină rîndul, și cînd le chema, în sfîrșit, adormeau pe scaune pînă să le coafeze... L-am rugat pe tata să aducă un coafor de la Amsterdam.

— Te rog să-i spui toate cele bune prea cinstitului Ivan Artemici, zise cneazul. Cum merge țesătoria ? Am tot vrut să trec pe acolo. E ceva nou și vrednic de văzut.

— Tata e la Voronej. Și Vasea e tot acolo, cu țarul.

— Am auzit, Alexandra Ivanovna.

— Am primit ieri o scrisoare de la Vasea. Sanka vîrî două degete în corsajul ei decoltat (Roman Borisovici începu să clipească : te pomenești că-și dezgolește sînii) și scoase o scrisoare albastră. Mi-e teamă c-o să-l trimeată pe Vasea la Paris...

— Ce scrie ? întrebă cneazul, după ce își drese glasul... Ce mai spune de țar ?...

Sanka despături încet scrisoarea. Își încreți fruntea... Obrajii și gîtul i se împurpurară. Spuse în șoaptă :

— Am învățat să citesc de curînd... Vă rog să mă iertați...

Urmărind cu degetul rîndurile lăbărțate ale scrisorii cu prescurtări și încolăcituri, începu să citească, rostind rar fiecare cuvînt :

— „Sașenka dragă, să trăiești ani mulți... Iată ce se aude la noi, la Voronej... În curînd, flotei noastre i se va da drumul pe apă, pe Don, și atunci șederea noastră aici se va sfîrși...

Nu vreau să te sperii, dar am auzit de la alții că țarul ar vrea să mă trimeată cu Andrei Artamonovici Matveev la Haga și, mai departe, la Paris. Nu știu ce să mai cred ; e departe și mi-e cam frică... Aici sîntem toți sănătoși, slavă domnului. Herr Piter te salută. Serile trecute am vorbit de tine la masă. Muncește toată ziua. Lucrează la șantier ca un lucrător de rînd. Face el însuși cuie și scoabe și le bate tot el. Nu mai ai vreme nici să te bărbierești. Ne zorește pe toți ; lumea cade de oboseală. Dar am făurit flota..."

Roman Borisovici bătu cu unghiile în masă :

— Da... firește, flota, da... Face pe fierarul și pe dulgherul... Înseamnă că nu știe la ce să-și întrebuințeze puterile...

Sanka isprăvi cititul. Își șterse ușor gura. Împături scrisoarea și o vîrî în sîn :

— De paști, cînd se întoarce țarul, mă arunc la picioarele lui... Vreau să plec la Paris...

Antonida, Olga și Natalia bătură din palme : „Oh, oh !" Cneaghina Avdotia își făcu cruce : „Mă sperii, dragă. Vai, ce grozăvie !... Să te duci la Paris... Îmi închipui că acolo e curată pierzanie !"

Ochii albaștri ai Sankăi se umbriră. Își apăsă inelele pe piept :

— Mi-e tare urît la Moscova !... Aș vrea să zbor în străinătate... Țarina Praskovia Feodorovna are un franțuz care o învață *politesse*... Mă învață și pe mine. Dacă ați ști cîte ne povestește ! (Suspină.) Visez în fiecare noapte că sînt îmbrăcată cu o rochie smeurie, că amețesc dansînd menuet, mai frumos decît toate ; văd în vis cum cavalerii se dau la o parte, iar regele Ludovic se apropie de mine și-mi întinde un trandafir... E o plictiseală cumplită la Moscova. Bine că i-a dat jos pe streliți. Tare mi-e frică de morți...

Boiereasa Volkov plecă. După ce mai șezu o vreme la masă, Roman Borisovici porunci să se pună caii la rădvan ca să se ducă la slujbă, la Despărțămîntul palatului mare. Acum, toată lumea trebuia să muncească. Puțini slujbași erau în Moscova ? Țarul i-a pus și pe dvoreni să scîrțîie din pene. Iar el miroase a catran și a tutun, lucrează cu toporul și bea rachiu cu țăranii...

— Vai, ce vitregă ursită ! Oh, ce urîtă viață ! se tîngui cneazul Roman Borisovici, urcîndu-se în rădvan...

Lîngă porţile Spasskie, într-o rîpă adîncă, unde deasupra gheţei se înălţau nişte pari putrezi, Roman Borisovici văzu vreo douăzeci de sănii acoperite cu rogojini. Caii costelivi aşteptau cu capetele plecate. Pe malul rîpei, un ţăran încerca alene să scoată cu un drug de fier leşul îngheţat al unui strelit. Se boltea o zi mohorîtă. Zăpada era cenuşie. Oamenii îmbrăcaţi cu surtuce de aba treceau încet, cu capul în jos, peste Piaţa Roşie, prin hîrtoapele pline de balegă. Orologiul din turn scîrţîi răguşit. (Ce vesel bătea altădată !) Roman Borisovici simţi că moare de urît.

Rădvanul trecu peste un pod vechi şi intră pe porţile Spasskie. În Kremlin, oamenii umblau cu căciulile pe cap, ca la bîlci. Sănii de rînd aşteptau lîngă conovăţul ros de cai... Inima lui Roman Borisovici se strînse. Pustiu arăta locul acesta acum ; ochii prea luminoşi, care ardeau ca o candelă în ferestrele împărăteşti spre slava celui de-al treilea Rîm, nu mai erau. Jalnică viaţă !

Roman Borisovici se opri la intrarea Despărţămîntului. Nu era nimeni care să-i ajute cneazului să coboare din rădvan. Se dădu jos singur. Începu să urce, gîfîind, pe o scară cu streaşină. Treptele erau pline de zăpadă şi de scuipaţi. Cîţiva oameni, purtînd pe umeri nişte sarice miţoase, coborîră repede pe lîngă cneaz, mai-mai să-l dea grămadă. Cel din urmă, unul cu barbă căruntă, îl sfredeli obraznic cu o privire fugară. Oprindu-se la jumătatea scării, Roman Borisovici bătu mînios cu bastonul :

— Căciula ! Scoateţi-vă căciula !

Striga în deşert. Asta era acum rînduiala din Kremlin.

La despărţămînt, în cămările scunde, mirosea înăbuşitor a fum de cărbune, a duhoare omenească : duşumelele erau nemăturate. Stînd cot la cot, la mesele lungi, pisarii scîrţîiau din pene. Îndreptîndu-se de şale, unul din ei se scărpina în ciuful nepieptănat, altul la subţiori. La alte mese, cinovnici cocîrjaţi ca nişte cîrlige, înţelepţi care miroseau de la o verstă a plăcintă de post răsfoiau condici şi ceteau jalbe, urmărind rîndurile cu degetul. O lumină tulbure se prefira prin geamurile murdare. Un diac, mai mare peste hîrţogari, cu ochelarii încălecaţi pe nasul ciupit de vărsat, se primbla printre mese.

Roman Borisovici trecea măreţ prin cămări, din cancelarie în cancelarie. La Despărţămîntul palatului mare era mult de lucru şi treburile se vădeau tare încîlcite : acolo se purta de

grija vistieriei ţarului, cămărilor, aurăriei şi argintăriei, se aduna vama, birurile vărsate de cazaci şi de streliţi, dările puse pe cărăuşie şi dăjdiile datorate de satele şi tîrgurile ce ţineau de palat. Numai diacul cel mare al despărţămîntului şi bătrînii dieci de cancelarii mai puteau să descurce toate aceste daraveri. Boierii nou numiţi stăteau toată ziua într-o încăpere mică, bine încălzită, stingheriţi în hainele lor nemţeşti strîmte, şi se uitau prin geamurile împîclite la palatul deşert al ţarilor, unde, altădată, se plimbaseră îmbrăcaţi în blăni de samuri, pe scara postelnicilor şi pe medeanul boierilor, fluturîndu-şi năframele de mătase şi vorbind despre treburi de seamă.

Multe întîmplări cumplite se petrecuseră pe acest medean. Se povestea că ţarul Ivan cel Groaznic a coborît cu străjerii săi pe scara aceea veche, azi astupată cu scînduri, plecînd din Kremlin spre uliţele din Alexandrovskaia, pentru a-şi potoli setea de cruzime şi mînia împotriva boierilor de neam mare. A tăiat capete, a ars oameni de vii şi i-a tras în ţeapă. Le-a luat moşiile. Dar dumnezeu n-a îngăduit ca boierii să zacă pentru totdeauna cu fruntea în pulbere şi neamurile mari s-au înălţat din nou.

Din teremul acela de lemn, cu cocoşi de aramă pe coperişul lui bulbucat, s-a aruncat pe fereastră blestematul Grişa Otrepiev, alt obijduitor al prea slăvitei boierimi ruse. Pămîntul Moscovei se preschimbase într-un pustiu pîrjolit, drumurile erau pline de ciolane omeneşti, dar dumnezeu n-a vrut să piară neamurile cele mari şi ele s-au ridicat iară.

Acum, a venit altă furtună ca să ne pedepsească pentru păcatele noastre... „Ei ! oftau amar boierii, stînd la ferestre în cămara bine încălzită. Acum, vor să ne prăpădească într-alt fel... Ne-a ras bărbile la toţi, ne-a poruncit să muncim, pe feciorii noştri i-a împărţit pe la polcuri, i-a trimes prin ţări străine... Ei ! Dar dumnezeu nu va îngădui nelegiuirea nici de data asta..."

Intrînd în cămară, Roman Borisovici văzu că şi în acea zi a căzut o pacoste de sus. Bătrînului cneaz Martîn Lîkov îi tremurau obrajii mălăieţi, ca de babă. Oprindu-se din cînd în cînd, dvoreanul de sfat Ivan Endogurov şi stolnicul Lavrenti Svinin ceteau un ucaz. Ridicînd capul, nu puteau să spună decît : „Vai, vai !"

— Cneazule Roman, stai jos şi ascultă, zise cneazul Martîn, gata să izbucnească în plîns. Ce o să fie acum ! Oricine va putea să te suduie şi să te necinstească... Am avut

o singură cale ca să ni se facă dreptate şi acum ne e închisă şi aceea.

Endogurov şi Svinin urmară să procetească ucazul. În hîrtie se spunea că el, ţarul, marele cneaz, e tare plictisit de plîngerile cnejilor, boierilor şi dvorenilor de sfat pentru ocări care li se aduc. În ziua cutare, el, ţarul, a primit o jalbă de la cneazul Martîn Grigorievici Lîkov, cum că ar fi fost înfruntat şi necinstit pe scara postelnicilor de către Olioşka Browkin, porucic în polcul Preobrajenski... Trecînd pe scară, porucicul i-ar fi strigat cneazului Martîn : „Ce te uiţi la mine ca o jiganie ? Doar nu mai sînt robul tău. Oi fi fost tu cneaz odată, dar acum eşti doar o momîie..."

— Un ţîngău, un fecior de ţăran, un argat, rosti cneazul Martîn, cu obrajii tremurînd. Atunci, la mînie, am uitat că-mi strigase ceva mult mai rău...

— Ce anume, cneazule Martîn ? întrebă Roman Borisovici...

— Ce mi-a strigat !... A auzit toată lumea : Martînuşka, martîşka [1], chelbosule...

— Vai de mine, ce ocară, zise Roman Borisovici, dînd din cap. Olioşka acesta nu-i cumva feciorul lui Ivan Artemici ?

— Dracu' ştie al cui e...

— „Ţarul şi marele cneaz, cetiră mai departe Endogurov şi Svinin, spre a nu mai fi supărat în vremuri aşa de grele prin care trece ţara, a poruncit ca pentru mînia şi necazul ce i-au fost pricinuite, jeluitorul cneaz Martîn să plătească zece ruble, care bani să fie împărţiţi la calici, iar de acum înainte jalbele în legătură cu necinstea să nu mai fie primite..."

Isprăvind cetania, cei doi strîmbară din nas. Cneazul Martîn se aprinse din nou :

— O momîie ! Pune mîna pe mine şi pipăie să vezi ce fel de momîie sînt ! Neamul nostru se trage de la Lîciko ! Cneazul Lîciko a venit în veacul al XIII-lea din ţinutul Ugor, însoţit de trei mii de suliţaşi. Din Lîciko, nume schimbat mai tîrziu în Lîkov, se trag cnejii Briuhatîi, Taratuhin, Suponev, iar din mezinul lui se trage Buinosov...

— Minţi ! Asta-i o minciună, cneazule Martîn ! ţipă Roman Borisovici şi se întoarse cu tot trupul pe laviţă, încruntîndu-şi sprîncenele şi scînteind din ochi (dacă n-ar fi avut obrajii văduviţi de păr şi gura strîmbă, golaşe, cneazul Roman ar fi fost cu adevărat înspăimîntător). Neamul Buinosovilor e mai mare decît acela al Lîkovilor, se ştie de cînd lumea. Neamul nostru se trage din cneazul Cernigovului ; ţi-i spun pe

[1] *Martînuşka, martîşka* — maimuţo, maimuţoiule (n. t.).

toți urmașii lui pe nume. Iar voi, cei din neamul Lîkovilor, v-ați trecut singuri în pomelnicul boieresc, sub Ivan cel Groaznic... Care dracu' l-a văzut pe cneazul Lîciko venind din ținutul Ugor ?...

Ochii cneazului Martîn începură să se rotească, pungile de sub ei să dîrdîie, iar fața lui, cu buza de sus groasă, tremură, de asemeni, ca într-un plînset :

— Buinosov ! Moșiile voastre nu vi le-a dat oare tîlharul de la Tușino, în tabără ?

Cei doi cneji se ridicară de pe laviță și se măsurară din cap pînă în picioare. Dacă nu s-ar fi amestecat Endogurov și Svinin, s-ar fi iscat tărăboi și larmă mare. Aceștia însă îi mustrară și-i potoliră. Ștergîndu-și frunțile și grumazurile cu năframele, cei doi cneji se așezară pe lăviți deosebite.

De plictiseală, dvoreanul de sfat Endogurov se apucă să povestească cele ce flecăreau boierii în sfatul țarului. Dădeau din mîini, sărmanii, și ziceau : țarul stă cu sfetnicii săi la Voronej și nu știe decît să ceară bani și iar bani. S-a împresurat cu sfetnici aleși dintre negustorii străini și dintre rușii fără căpătîi — dulgheri, fierari, marinari — tot soiul de haidăi cărora te miri că pînă acum nu le-au rupt călăii nările. Țarul ascultă toate sfaturile lor mișelnice. Hotărît, la Voronej e adevăratul sfat al țarului. Jalbele tîrgoveților și ale negustorilor vin cu duiumul acolo ; și-au găsit ocrotitorul... Și, cu toată liota asta, vor să-i vină de hac sultanului Turciei ! Unul din solii săi, la Karlowitz, Procopi Voznițîn, a scris la Moscova că turcii rîd de flota de la Voronej, care nu va putea merge dincolo de gurile Donului, pentru că se va duce la fund.

— Doamne, dumnezeule, ar fi trebuit să ne vedem de treabă. Pentru ce să-i întărîtăm pe turci ? spuse Lavrenti Svinin, un om așezat. (Trei feciori ai lui fuseseră luați la oștire, iar al patrulea, la marină. Bătrînului i se rupea inima de dorul lor.)

— Cum adică să ne vedem de treabă ? îl stropși Roman Borisovici, holbînd amenințător ochii spre el. Lavrenti, un om de cinul tău n-ar trebui să se bage în vorbă înaintea altora. Una la mînă... (Se bătu peste șold.) Vrei să stăm cuminți față de turci și de tătari ? Dar pentru ce l-am trimes de două ori pe cneazul Vasili Golițîn în Krîm ?

Cneazul Martîn zise, uitîndu-se la sobă :

— Nu toți au moșii dincolo de Voronej și Reazan.

Roman Borisovici strîmbă din nas, dar nu-i luă vorbele în seamă :

— La Amsterdam, grîul leşesc se vinde cu un gulden pudul, iar în Francia şi mai scump. În Lehia, panii s-au umplut de aur. Să stai de vorbă cu Ivan Artemici Brovkin, să-ţi spună unde sînt banii... Iar eu mi-am dat bucatele din anul trecut de pomană pe la poverne, pentru trei copeici şi o dengă [1] pudul... Îmi muşc mîinile. Lîngă moşia mea e apa Voronejului, e Donul, şi grîul meu ar fi putut să plece pe mare... Asta e o faptă de seamă. Să ne ajute dumnezeu să-l batem pe sultan... Şi tu zici să fim cuminţi !... Ne-ar trebui un singur tîrguşor la mare, cum ar fi Kerciul, bunăoară... Afară de asta noi, cel de-al treilea Rîm, trebuie să avem grijă de mormîntul domnului ! Ori ne-am pierdut obrazul cu totul ?

— Nu putem să-l batem pe sultan. Degeaba ne mai străduim, vorbi cu uşurare cneazul Martîn. Dacă avem bucate destule, slavă domnului, n-o să murim de foame. Mai bine să nu punem cozi la rochiile fetelor noastre şi să nu mai facem acasă *politesse*...

După ce tăcu o vreme şi privi, printre genunchii depărtaţi unul de altul, la un nod al scîndurii din duşumea, Roman Borisovici întrebă :

— Bine, bine. Da' cine pune cozi la rochiile fetelor ?

— E la mintea omului că nişte zănatici ca cei ce cumpără cafea din mahalaua nemţească cu doi şi trei cetvertaci [2] funtul nu pot fi hrăniţi de nici un ţăran. Uitîndu-se chiorîş la sobă, cneazul Martîn îşi scutura bărbia ascuţită şi căuta pricină cu lumînarea...

Uşa se dădu în lături. Un ofiţer rumen, cu faţa rotundă şi cu nasul cîrn, cu o perucă răvăşită şi cu un tricorn mic tras peste urechi, intră de la ger în aerul stătut dinăuntru. Era nins tot pe botforii lui grei şi pe mundirul verde cu mînecare largi, roşii. Se cunoştea că a cutreierat toată noaptea prin Moscova, în goana calului.

La ivirea ofiţerului, cneazul Martîn rămase cu gura căscată : era omul care-l făcuse de ocară, porucicul Alexei Brovkin, din polcul Preobrajenski, unul din ocrotiţii ţarului.

— Boieri, lăsaţi treburile... (Alioşka se ţinea grăbit cu mîna de uşă.) Franz Iakovlevici trage să moară...

Îşi scutură obraznic peruca (aşa cum făceau toţi cei de neam prost, oploşiţi pe lîngă Petru), scăpără din ochi şi fugi

[1] *Dengă* — monetă de o jumătate de copeică (n. t.).
[2] *Cetvertak* — monetă de douăzeci şi cinci de copeici (n. t.).

pe dușumeaua putredă a casei despărțămîntului, tropăind cu tocurile botforilor și zornăind din pinteni. Diecii de cancelarii, pleșuvi, îl priveau chiorîș, din urmă :

— Mai încet, semețule, că nu ești la grajd.

5

Cu o săptămînă înainte, Franz Iakovlevici Lefort chefuia în palatul său cu ministrul Danemarcei și cu acela al Brandenburgului. Se desprimăvărase. Picura de pe acoperișuri. În salon era cald. Franz Iakovlevici stătea cu spatele la focul care ardea în cămin și vorbea cu însuflețire despre tot felul de proiecte mari. Luînd rachiu, el ridică pocalul făcut dintr-o nucă de cocos și bău pentru prietenia dintre țarul Petru, pe de o parte, și regele Danemarcei și electorul Brandenburgului, pe de altă parte. Cînd majordomul, care stătea la fereastră, ridica batista, douăsprezece tunuri așezate pe afete vopsite în verde viu trăgeau o salvă, bubuind în fața ferestrelor. Nouri albi de fum de pulbere învăluiau cerul însorit.

Lefort se lăsă pe spate în jilțul său aurit, deschise larg ochii, și cîrlionții perucii i se lipiră de obrajii palizi :

— Păduri pline de copaci buni pentru catarguri freamătă de-a lungul apelor mari. Numai cu peștele nostru am putea să hrănim toate țările creștine. Am putea însămînța mii de verste cu in și cînepă. Dar stepele sălbatice de la miazăzi, în care iarba crește mai înaltă decît călărețul ! Vom alunga tătarii de acolo și vom crește atîtea vite cîte stele-s pe cer. Ne trebuie fier ? Avem minereuri sub picioarele noastre. Munții Urali sînt făcuți din fier. Cu ce ar mai putea să ne minuneze țările europene ? Aveți făurării ? Nu face nimic. Vom chema englezi și olandezi. Îi vom învăța și pe ai noștri să lucreze. Veți vedea cît de repede vom avea și noi făurării. Vom pune pe tîrgoveți să învețe științele și artele. Vom da un astfel de avînt negustorilor și manufacturiștilor, de va rămîne toată lumea cu gura căscată.

Așa fel le vorbea Lefort, amețit, miniștrilor, tot atît de amețiți ca și el, de vinul băut și de vorbele gazdei. Aerul din salon era înăbușitor. Lefort porunci majordomului să deschidă amîndouă ferestrele și trase pe nas, cu plăcere, boarea reavănă de zăpadă topită care năvăli de afară. Libațiunile închinate marilor proiecte ținură pînă la asfințit. În aceeași seară, Lefort

se duse la ambasadorul Poloniei, unde dănțui și bău toată noaptea.

A doua zi de dimineață, Franz Iakovlevici se simți obosit. Îmbrăcă o haină căptușită cu blană de iepure, se legă la cap cu o cîrpă și porunci să nu intre nimeni la el. Voi să-i scrie lui Petru, dar nu fu în stare s-o facă. Îi era frig și stătea lîngă cămin, zgribulindu-se în haina sa. Chemînd pe medicul italian Policollo, acesta mirosi urina și flegma bolnavului, plescăi din limbă și se scărpină la nas. Îi dădu amiralului curățenie și-i luă sînge. Zadarnic. În aceeași noapte, Franz Iakovlevici își pierdu cunoștința din pricina fierbințelii.

Ținînd potirul deasupra capului, pastorul Strumpf își făcea anevoie drum prin salonul cel mare, în urma paracliserului... Palatul lui Lefort zumzăia de glasuri : toată Moscova se adunase acolo. Ușile deschise se trînteau. Trăgea. Slugile zăpăcite, dintre care unele se și îmbătaseră, forfoteau încoace și încolo. Elisabeta Franzevna, soția lui Lefort, primi pe pastor lîngă ușa care ducea în dormitorul bărbatului ei. Fața ei ofilită era plină de pete, iar nasul înroșit de plîns. Șireturile rochiei sale smeurii erau legate la repezeală, și șuvițe de păr rar îi ieșeau de sub perucă. Văzînd casa plină de atîția oameni de vază, își pierduse capul. Știa foarte puțin rusește, pentru că își petrecuse viața în odăile din dos. Întinzînd palmele împreunate spre pieptul pastorului, îi șopti pe nemțește :

— Ce să mă fac ? Au venit atîția musafiri... Domnule pastor Strumpf, dă-mi un sfat. Să le servesc, poate, o mică gustare ? Slugile parcă au înnebunit, nu mai ascultă nimeni. Cheile de la cămări sînt sub perna bietului Franz. (Lacrimile curgeau șiroaie din ochii galbeni ai soției amiralului. Ea își scoase din sîn o batistă udă și își vîrî fața în ea.) Domnule pastor Strumpf, mi-e frică să mă duc în salon, mă zăpăcesc... Ce are să fie, ce are să fie, domnule pastor ?...

Vorbind cu glas adînc, potrivit clipei, pastorul spuse soției amiralului cîteva cuvinte de mîngîiere. Își trecu palma peste obrajii rași vineții, alungă de pe chipul său umbra deșertăciunii pămîntești și intră în dormitor.

Lefort zăcea pe un pat lat, cu așternutul răvășit. Trupul lui era ridicat pe perne. Obrajii-i scofîlciți erau năpădiți de țepi lungi. Răsufla des, șuierînd și scoțîndu-și claviculele galbene în afară, de parcă ar fi încercat să rămînă în viață, trăgînd într-un ham. Buzele lui întredeschise erau arse de fierbințeală. Nu mai trăiau în el decît ochii negri, nemișcați.

Medicul Policollo luă pe pastorul Strumpf de o parte, închise ochii pe jumătate şi îşi zbîrci obrajii :

— Vinele uscate ale domnului amiral Lefort prin care — după cum este cunoscut ştiinţei noastre — sufletul se uneşte cu trupul, sînt în aşa măsură pline de flegmă, încît sufletul are contact cu trupul pe canale din ce în ce mai strîmte şi trebuie să ne aşteptăm la o astupare completă a acestora de către flegmă.

Pastorul Strumpf se aşeză încet la căpătîiul muribundului. Lefort îşi recăpătase de curînd cunoştinţa, nu mai aiura şi acum arăta vădit îngrijorat. Auzindu-şi numele, el îşi îndreptă cu o sforţare ochii spre pastor, apoi privi din nou spre căminul în care fumega o buturugă udă. Acolo, pe poliţă, se afla statueta lui Neptun, zeul mărilor, cu tridentul în mînă. O şuviţă aurie de apă curgea din vasul poleit de sub cotul lui, rotindu-se în spirale lucii.

Căutînd să îndrepte privirile amiralului spre crucifix, Strumpf vorbi despre nădejdea veşnicei mîntuiri care nu se refuză nici unui om... Lefort îngînă ceva nedesluşit. Strumpf se aplecă spre buzele lui vinete. Lefort spuse, răsuflînd des :

— Nu vorbi mult...

Pastorul îşi făcu totuşi datoria : îl spovedi cum putu şi-l împărtăşi. După ce ieşi, Lefort se ridică în coate. Cei de faţă înţeleseră din şoapta lui că-l cheamă pe majordom. Fugiră după bătrîn şi-l găsiră vărsînd lacrimi amare la bucătărie. Umflat de plîns, cu pălărie cu pene de struţ pe cap şi cu bastonul înalt în mînă, majordomul se opri la picioarele patului. Franz Iakovlevici îi porunci :

— Cheamă muzicanţii... şi pe prietenii mei... Adu cupe...

Muzicanţii intrară în vîrful picioarelor, neîmbrăcaţi cumsecade, fiecare aşa cum se găsea în clipa aceea. Fură aduse cupe cu vin. Înconjurînd patul, muzicanţii duseră instrumentele de suflat la gură. Şaizeci de cornuri de argint, de aramă şi de lemn începură să cînte un menuet, un danţ graţios.

Galben ca un mort, Lefort se afundă cu umerii în perine. Tîmplele i se scofîlciră ca ale unui cal. Ochii îi ardeau, în fierbinţeală. I se întinse o cupă de vin, dar el nu fu în stare s-o ţină şi vinul i se vărsă pe piept. În vreme ce asculta muzica îşi pierduse din nou cunoştinţa. Nu mai vedea.

Lefort muri. Moscoviţii se bucurau nespus. S-a isprăvit cu puterea străinilor din mahalaua Kukui. A plesnit blestematul sfetnic. Toţi ştiau, toţi vedeau cum îi dă lui Petru băuturi vrăjite, dar nu puteau să zică nimic. Acuma, şi-a primit răsplata

pentru lacrimile streliţilor. Palatul lui Lefort, cuibul lui anticrist, se va închide pe vecie...

Lumea povestea că, înainte de a muri, Lefort a poruncit muzicanţilor să cînte, măscăricilor să ţopăie, jucătoarelor să dănţuie, iar el, verde ca un leş, s-a dat jos din crivat şi a început să salte prin casă în vreme ce necuratul urla şi şuiera prin podul palatului !...

Boierii şi cinovnicii s-au perindat şapte zile prin palatul răposatului, plecîndu-se în faţa rămăşiţelor pămînteşti. Tăinuindu-şi simţămintele de bucurie şi de teamă, intrau în salonul cu două rînduri de ferestre. În mijlocul lui, pe un catafalc, sicriul era drapat pînă la jumătate cu mătase neagră. Patru ofiţeri cu săbiile scoase vegheau lîngă sicriu, iar alţi patru jos, lîngă catafalc. Văduva, în zăbranic, şedea pe un scaun, în faţa catafalcului.

Boierii se urcau pe catafalc şi strîmbînd din nas şi din gură, ca să nu se spurce, atingeau cu obrazul mîna vînătă a amiralului diavolului. Pe urmă, apropiindu-se de văduvă, se plecau adînc, atingînd duşumeaua cu degetele, şi plecau...

A opta zi, spetind caii de poştă, Petru sosi de la Voronej. Rădvanul lui, îmbrăcat în piele şi tras de şase cai, trecu în goană prin Moscova şi intră de-a dreptul în curtea palatului lui Lefort. Caii, în felurite culori, uzi leoarcă, răsuflau greu. O mînă ieşi afară, căutînd cureaua ca s-o desprindă.

Alexandra Ivanovna Volkov tocmai ieşea din palat. Afară de ea nu mai era nimeni pe scară. Judecînd după cai, crezu că cel sosit era vreun om de rînd. Se supără, văzînd că rădvanul tăia drumul caretei sale.

— Dă-te mai înco'o cu mîrţoagele tale. De ce ai oprit în drum ? strigă ea către surugiul ţarului.

Negăsind încuietoarea, mîna care ieşise în afară rupse cu mîine cureaua şi din rădvan coborî un bărbat cu o căciulă de catifea cu urechi, îmbrăcat într-un dolman de postav cenuşiu-deschis, căptuşit cu blană de oaie, şi în picioare cu pîslari. Uitîndu-se la el, Sanka fu nevoită să ridice capul de înalt ce era... Tras la faţă, avea ochii umflaţi şi mustăcioara neagră zbîrlită. Doamne, ţarul !

Petru întinse pe rînd picioarele amorţite şi încruntă din sprîncene. Recunoscîndu-şi fina îi zîmbi uşor, şi-şi strîmbă gura mică. Spuse cu glas surd :

— Ce nenorocire, ce nenorocire !

Apoi, intră în palat, legănîndu-şi mînecile dolmanului. Sanka se luă după el.

Văzîndu-l, văduva încremeni. Dar îndată se ridică de pe scaun și vru să cadă la picioarele lui. Petru o îmbrățișă, o strînse la piept și se uită spre mort, pe deasupra capului ei. Cîteva slugi veniră repede și-i luară dolmanul. Pășind cu boturile pîslarilor întoarse înăuntru, Petru se apropie de sicriu ca să-și ia rămas bun de la răposat. Zăbovi vreme îndelungată, sprijinindu-se cu mîna de marginea raclei. Se aplecă și sărută cununița, fruntea și mîinile scumpului său prieten. Umerii îi tremurară sub jacheta verde și ceafa i se netezi.

Privindu-l din spate, Sanka simți că o podidesc lacrimile. Sprijinindu-și bărbia în palmă, plînse încet, suspinînd subțirel. I se rupea inima de durere... Țarul coborî de pe treptele catafalcului, oftînd întretăiat, ca un copil. Se opri înaintea Sankăi. Ea își clătină capul cu jale.

— N-am să mai am un prieten ca el, spuse Petru. Duse mîna la ochi și își scutură zulufii negri, încîlciți din cauza drumului. Am împărtășit împreună bucuriile și grijile. Gîndeam cu un singur creier... Deodată, luă mîna de la ochi și se uită înapoi. Lacrimile i se uscară. Parcă era un motan. Un pîlc de vreo zece boieri intrară în salon, făcînd plecăciuni repezi.

Se apropiară umili, după cin, se lăsară în genunchi și, sprijinindu-se cu palmele mîinilor de podea, se izbiră cu frunțile de plăcile de stejar.

Petru nu ridică pe nici unul, nu îmbrățișă pe nimeni, și nici nu le răspunse la închinăciuni. Stătea vrăjmaș și posomorît, fremătînd din nări.

— Se vede cît de colo că vă bucurați ! bolborosi el nedeslușit și, ieșind din palat, se urcă din nou în rădvan.

6

În așezarea nemțească, alături de biserica luterană, fusese zidită în toamna aceea o casă de cărămidă în stil olandez cu opt ferestre la uliță. O ridicase grabnic, numai în două luni, Despărțămîntul palatului. Ana Ivanovna Mons se mutase în acea casă împreună cu maică-sa și cu fratele ei mai mic, Willi.

Țarul intra acolo fără să se ascundă și adeseori rămînea și peste noapte. În Kukui, ca de altfel și în Moscova, oamenii spuneau acelei case „palatul țarinei". Ana Ivanovna avea acum majordom și lachei în livrele, doisprezece cai polonezi scumpi și carete pentru toate prilejurile.

Acum, nu te mai puteai duce la familia Mons ca altădată, cînd vedeai geamurile cîrciumei luminate, ca să bei o halbă de bere. „He-he, aminteau nemții, e mult de cînd Anchen cea cu ochii albaștri, cu un șorțuleț curat dinainte, împărțea halbele pe la mese și se îmbujora ca o floare de măceș cînd, bătînd-o pe dosu-i feciorelnic, vreun mușteriu blajin îi spunea : «Hai, puico, bea tu spuma. Spuma e pentru tine, iar berea pentru mine...»"

Acum, dintre localnici nu mai călcau pragul familiei Mons decît negustorii cu vază și numai în zilele de sărbători, cînd erau poftiți la masă. Făceau și acum glume, firește, dar numai glume cuviincioase. În dreapta Anei ședea totdeauna pastorul Strumpf. Îi plăcea să povestească lucruri hazlii sau moralizatoare din istoria Romei. Musafirii, stacojii, de mult sînge ce aveau, închinau cu cănile de bere și oftau cu voioșie, cugetînd la nestatornicia celor pămîntești. Ana Ivanovna ținea în chip deosebit ca totul să fie cuviincios în casa ei.

În anii din urmă, înflorise pe deplin. Pășea maiestos, cu priviri senine care mărturiseau cu cuviință dorul ce o mistuia. Oricum, și oricît de adînc se plecau oamenii în urma caretei sale cu geamuri, țarul nu venea la ea decît în treacăt, ca să rămînă peste noapte. Dar mai departe ? Despărțămîntul pămînturilor îi dăruise cîteva sate. Ducîndu-se la baluri, putea să se împodobească cu giuvaericale în așa fel, ca să nu fie mai prejos decît altele, și purta pe piept un medalion de mărimea unui talgeraș cu portretul lui Petru Alexeevici în ramă de diamante. Nu ducea lipsă de nimic și i se făcea pe plac în totul. Altminteri lucrurile rămăseseră așa cum au fost întotdeauna.

Timpul trecea. Petru stătea mai mult la Voronej sau gonea cu rădvanul de la marea de miazăzi la cea de miazănoapte. Ana Ivanovna îi trimetea scrisori și, oricînd avea prilej, cîte șase lămîi și șase portocale, care se aduceau de la Riga, cîrnați cu enibahar și rachiu de casă. Dar poți oare stăpîni multă vreme inima iubitului numai cu scrisori și cu pachete ? Dacă se leagă vreo femeie de el și-i intră sub piele ? Noaptea nu dormea zvîrcolindu-se pe pilota ei de puf. Totul era șubred, nelămurit, cu două înțelesuri. În jurul ei, atîția dușmani nu așteptau decît ca fata lui Mons să se poticnească.

Pînă și Lefort, cel mai bun prieten, ori de cîte ori îl luase pe departe, întrebîndu-l cît va mai trăi Petru neîngrijit ca un burlac, zîmbea în doi peri și o ciupea duios de obraz : „Pe un logodnic îl aștepți și trei ani..." Vai, n-o înțelegea nimeni : Ana Ivanovna nu voia nici tronul, nici puterea, pentru că acestea

îți aduceau numai griji și erau trecătoare. Nu dorea decît siguranța zilei de mîine, nu voia decît viață curată și cuviincioasă.

Nu-i mai rămînea decît să-i facă farmece. O dată, sfătuită de maică-sa, Ana Ivanovna s-a dat jos din pat, de lîngă Petru care dormea dus și i-a cusut într-un colț al cămășii de noapte o cîrpă înmuiată în sîngele ei... Petru a plecat la Voronej, lăsîndu-și cămașa de noapte la Preobrajenski și nu și-a mai pus-o niciodată. Bătrîna Mons aducea vrăjitoare în odăile de sus. Dar atît mamei, cît și fetei, le era frică să spună femeilor cui vor să-i facă farmece. Pentru vrăjitorie, cneazul-cezar Romodanovski pedepsea cu atîrnarea în dibă.

Ana Ivanovna se gîndea că dacă ar fi îndrăgit-o un om simplu, dar cu dare de mînă, ar fi dat totul pe o viață tihnită. O căsuță curată, chiar fără majordom, sclipiri de soare pe dușumeaua dată cu ceară, miresme de iasomnie la ferestre, aromă de cafea prăjită răspîndindu-se liniștitor de la bucătărie, dangătul clopotului de la biserica luterană și oameni cinstiți, care, trecînd prin fața casei ei, s-o salute cu respect în vreme ce ea ar sta cu lucrul de mînă la fereastră...

După moartea lui Lefort, părea că un nour negru se lăsase deasupra capului ei. Plînsese atît de mult în cele șapte zile, pînă la sosirea lui Petru, încît bătrîna Mons porunci să fie chemat medicul Policollo. Acesta o sfătui să ia o curățenie și-i dădu un leac pentru limpezirea sîngelui tulburat de supărare. Fără să-și dea seama de ce, Ana Ivanovna aștepta cu spaimă întoarcerea lui Piter. Își aducea aminte de chipul lui pămîntiu, cu o falcă umflată, din ziua cînd stătuse la Lefort, după una dintre cele mai îngrozitoare căsăpiri a streliților. În ochii lui măriți înghețase o scînteiere de mînie. Își ținea mîinile înroșite de ger pe masă, înaintea unei farfurii goale. Nu mînca și nu asculta vorbele care se spuneau la masă. Mesenii făceau glume clănțănind din dinți. Privind în gol, șoptise nedeslușit :

— Nu erau patru polcuri, ci o legiune... Cînd puneau capul pe butuc, toți își făceau cruce cu două degete... Erau pentru rînduiala cea veche, pentru sărăcie... Ar fi vrut să umble despuiați și să trăiască asemenea smintiților... Tîrgoveți ! Trebuia să încep cu Moscova, nu cu Azovul !

Ana Ivanovna se cutremura și acum, aducîndu-și aminte de Petru din zilele acelea. Își dădea seama că acest om crud o ia de la fereastra ei liniștită și-i hărăzește crîncene îngrijorări... Pentru ce ? N-o fi, în adevăr, anticrist, așa cum spun rușii ? Seara, în pat, la lumina blîndă a unei lumînări de ceară, Ana Ivanovna își frîngea mîinile și plîngea deznădăjduită :

— Ce să mă fac, mamă, ce să mă fac? Nu-l iubesc. Va veni nerăbdător... Sînt moartă... Poate că ar fi fost mai bine să zac și eu în sicriu ca bietul Franz.

Nepieptănată, cu pleoapele umflate, ea zări deodată într-o dimineață, pe fereastră, rădvanul țarului oprindu-se dincolo de gard, în ulița plină de hîrtoape. De data aceasta, nu se mai zbuciumă: n-are decît s-o privească așa cum e, cu boneta și cu șalul de lînă. Trecînd prin grădiniță, Petru o văzu la fereastră și-i făcu semn cu capul, fără să zîmbească. În sală își șterse picioarele de un covoraș. Era treaz și liniștit.

— Bună ziua, Anușka, spuse blînd. O sărută pe frunte. Am rămas orfani. Se așeză la perete, lîngă ornicul care își legăna încet chipul rîzător de aramă. Vorbea cu glasul scăzut, mirat parcă de o atît de neghioabă ispravă a morții. Franz, Franz... A fost un amiral nepriceput, dar a făurit o flotă. E o nenorocire, o nenorocire, Anușka... Ții minte cum m-a adus întîia oară la tine. Erai o fetiță... Te-ai speriat că am să-ți stric cutia muzicală... Pe altul ar fi trebuit să-l ia moartea... Franz nu mai este! De necrezut...

Ana Ivanovna asculta, înfășurată în șalul moale. I se vedeau din el doar ochii. Fusese luată pe neașteptate și nu știa ce să răspundă. Lacrimile îi picurau pe sub șal. În dosul ușii se auzea zăngănit de farfurii. Suspinînd, Ana Ivanovna îngînă că, pesemne, Franz se simte bine acolo la dumnezeu. Petru o privi într-un chip cam ciudat...

— Peter, n-ai mîncat nimic de cînd ai venit. Te rog să rămîi la masă cu mine. Avem astăzi cîrnați bine fripți așa cum îți plac dumitale...

Văzu cu mîhnire că nu-l mai ispitesc nici cîrnații. Se așeză lîngă el, îi luă mîna care mirosea a lînă și i-o sărută de cîteva ori. Cu mîna cealaltă, Petru o mîngîie pe păr, sub boneta:

— Am să vin diseară pentru un ceas... Hai, gata, gata, mi-ai udat mîna... Du-te și adu cîrnații și un pahar de votcă... Du-te, du-te... Mai am multe treburi pe ziua de azi.

7

Lefort fu înmormîntat cu mare pompă. În fruntea alaiului mergeau trei polcuri cu steagurile coborîte și cu tunuri. În urma carului funebru, tras de opt perechi de cai negri, erau purtate pe perne tricornul, sabia și pintenii amiralului. Venea apoi un călăreț, cu platoșă neagră și cu penaj la coif ținînd o

făclie răsturnată. După el pășeau ambasadorii și miniștrii străini, în haine cernite, urmați de boieri, de ocolnici, de dvorenii de sfat și de cei din Moscova, în totul vreo mie de oameni. Trîmbițașii sunau, tobele băteau rar. Petru mergea înainte, cu compania întîi a polcului Preobrajenski.

Văzînd că țarul nu e pe lîngă ei, boierii începură să-i întreacă pe trimișii străini, ca să fie cei dintîi în alai. Străinii ridicau din umeri și schimbau șoapte între ei. Aproape de cimitir, fură împinși cu totul la o parte. Roman Borisovici Buinosov și Stepan Beloselski, un cneaz din cale afară de neajutorat la minte, pășeau pe lîngă roțile carului mortuar ținîndu-se de el. Mulți ruși erau chercheliți : veniseră la înmormîntare din zori și, făcîndu-li-se foame, nu mai așteptaseră praznicul, ci se înghesuiseră lîngă mesele pline de tipsii cu gustări reci, mîncînd și bînd zdravăn.

Cînd sicriul fu pus jos pe glodul înghețat, scos din groapă, Petru se apropie repede de el. Privind spre fețele rase ale boierilor, care oglindiră numaidecît spaima ce-i săgetase, se încruntă cu atîta mînie, încît se pitiră unii în spatele altora. Țarul chemă printr-un semn din cap pe Lev Kirilovici cel rotofei :

— De ce s-au vîrît înaintea străinilor ? Cine le-a dat voie ?

— I-am dojenit, am strigat la ei, dar nu m-au ascultat, răspunse încet Lev Kirilovici.

— Cîinii ! scrîșni Petru și spuse încă o dată mai tare. Sînt cîini, nu oameni ! Roti gîtul, întoarse capul și bătu din piciorul încălțat cu botfor. Ambasadorii și miniștrii străini se strecurau prin mulțimea de boieri, care se dădeau la o parte, spre groapa unde lîngă sicriul neacoperit stătea țarul posomorît, înfrigurat, în haina lui de postav. Toată lumea privea cu spaimă, să vadă ce va mai face. Înfigîndu-și sabia în pămînt, Petru se lăsă în genunchi și își lipi fața de ceea ce mai rămăsese din prietenul său cel deștept, zvăpăiat și chefliu, din tovarășul său credincios. Apoi se ridică, ștergîndu-și ochii.

— Puneți capacul... Coborîți coșciugul...

Tobele începură să bată, steagurile se plecară și tunurile bubuiră, scuipînd clăbuci albi de fum. Unul din tunari căscă gura, nu mai avu vreme să se dea la o parte și focul îi zdrobi capul. La Moscova se spunea în ziua aceea :

— Am îngropat un drac, dar a mai rămas unul. Se vede treaba că n-a omorît destulă lume.

Lăsîndu-şi săniile afară şi scoţîndu-şi căciulile, negustori şi meşteşugari urcau scara lungă streşinită, care începea aproape din mijlocul curţii palatului Preobrajenski. Oaspeţii şi negustorii veneau cu troicile în care erau aşternute covoare şi intrau în curte cu îndrăzneală. Purtau surtuce din postav de Hamburg, căptuşite cu blană de vulpe. Sala veche era prost încălzită. Aruncînd priviri agere spre tavanul lăsat şi coşcovit, spre postavul mîncat de molii al laviţelor şi uşilor, ei spuneau :

— Nu prea e acătării casa... Se vede osîrdia boierilor. Păcat, mare păcat...

Negustorii fuseseră adunaţi în grabă, după terfeloage cu numele fiecăruia. Unii nu veniseră de teamă că ar putea fi siliţi să mănînce din blide niconiene şi să fumeze tutun. Bănuiau pentru ce-i chemase ţarul la palat. Nu demult, un diac de sfat cetise în Piaţa Roşie, pe locul caznelor, în răpăitul tobei, un mare ucaz : „Ţarului i s-a făcut cunoscut că oaspeţilor şi negustorilor, tuturor tîrgoveţilor şi meşteşugarilor li se pricinuiesc pagube mari în negustoria şi meşteşugurile lor, cu prilejul multor jalbe de-ale lor pe la despărţăminte, de către voievozi şi feluriţi cinovnici... Milostivindu-se de ei, măria sa ţarul a poruncit : toate răfuielile, pricinile şi jalbele lor, daraverile lor negustoreşti şi strîngerea dărilor pentru vistierie să fie date în grija staroştilor, iar staroştii să fie aleşi o dată pe an dintre oamenii buni şi drepţi, aşa cum se vor înţelege oamenii între ei. În fiecare lună să fie ridicaţi cîte unul din staroşti căpetenie... Se hotărîse ca în oraşe, tîrguri şi alte aşezări să fie aleşi staroşti dintre oamenii cei mai buni şi drepţi, pentru judecată, răfuială şi strîngerea dărilor, iar pentru strîngerea vămilor şi a cîştigului ieşit din vînzarea băuturilor să fie aleşi staroşti vamali şi cîrciumăreşti. Staroştii urmau să chibzuiască şi să poarte grija treburilor negustoreşti şi a dărilor, înt-un sfat al staroştilor şi, ocolind despărţămintele, să-i înfăţişeze ţarului şi numai lui pricinile şi jalbele.

Vechiul palat al ţarilor din Kremlin, de lîngă biserica Ioan Botezătorul, palat care avea beciuri pentru păstrarea vistieriei, fusese dat sfatului staroştilor.

Negustorilor moscoviţi nu le păruse rău să dea bani pentru o faptă atît de frumoasă (nu demult umblau prin Kremlin cu capul gol, sfioşi, iar acum iată că se aşezau şi ei aici). Vechiul palat fusese învelit cu tablă nouă, argintie, fusese zugrăvit pe

din afară și pe dinăuntru și, în locul ramelor cu țiplă, se puseseră geamuri. Beciurile erau păzite de străjeri de ai negustorilor.

Pentru că scăpase din ghearele voievozilor și de samavolnicia de la despărțăminte, negustorimea trebuia să plătească acum dări de două ori mai mari decît în trecut. Vistieria trăgea, firește, foloase, dar negustorimea? Greu de spus...

În adevăr, nu mai puteai trăi din pricina voievozilor și a cinovnicilor mari și mici de pe la despărțăminte: erau prădalnici ca niște lupi; dacă nu știai să te păzești, te înhățau de beregată. La Moscova te obijduiau, te trăgeau pe la judecăți, te jupuiau, iar în alte orașe și în tîrguri, te puneau la cazne în curtea voievodului, cerîndu-ți să plătești dările. Asta-i adevărat...

Unii, mai isteți, firește, se fereau și n-o duceau chiar atît de rău; sfănțuiau pe voievod, pisarului îi trimeteau zahăr, postav sau pește, pe diacul cancelariei îl ospătau, acolo, cu ce da dumnezeu. Erau unii bogătași, la care nu numai voievodul sau cinovnicul de la Despărțămînt, dar nici diavolul n-ar fi putut să afle cîtă marfă și cît bănet au. Firește că barosani ca Mitrofan Șorin, cel mai de seamă negustor, sau Alexei Svešnikov o duceau de minune; pînă și mitropolitul le trecea pragul. Ar fi plătit și o dare întreită la sfatul staroștilor, pentru că găseau acolo cinstire, putere și rînduială. Dar să-l luăm, bunăoară, pe Vaska Reveakin-tatăl! Avea în dugheana lui descoabe marfă de trei altîni, și îl cînta cucul acolo tot ștergîndu-și urdorile cu o cîrpă. Totuși, cei ce știau ei ce știau ziceau că pentru el slugăresc vreo trei mii de șerbi. De țărani și de tîrgoveți nu mai e vorba; erau foarte puțini negustori care să nu-i datoreze bani peste bani. Nu era oraș sau tîrg în care Reveakin să nu aibă o magazie de scoabe sau o dugheană, trecute însă pe numele rudelor și tejghetarilor săi. Dar pas să pui mîna pe el: se strecura gol și lunecos ca un țipar. Pentru unul ca Reveakin, sfatul staroștilor era prăpăd curat: de ai tăi nu te puteai ascunde.

În așteptarea sosirii țarului, negustorii mari ședeau pe lăviți, iar cei mici în picioare. Își dădeau seama că dacă țarul vrea să vorbească pe șleau, însemna că are nevoie de bani. De mult ar fi trebuit să vorbească pe șleau... Aceia care veniseră întîia oară se uitau cu oarecare teamă la ușile zugrăvite cu lei și cu păsări, din dreapta și din stînga locului în care fusese scaunul împărătesc și unde nu mai rămăsese decît uraniscul.

Petru intră nezărit pe o uşă lăturalnică, îmbrăcat în haine olandeze şi stacojiu în obraz : pesemne că băuse. Rostea într-una prietenos „să fii sănătos, să fii sănătos", dădea mîna cu cei de faţă, iar pe unii îi bătea pe spate sau pe grumaz. Împreună cu el, mai intrară şi alţi cîţiva : Mitrofan Şorin şi Alexei Sveşnikov (amîndoi în caftane ungureşti), fraţii Osip şi Fedor Bajenin, cumpăniţi şi impunători, cu mustăţile răsucite, îmbrăcaţi cu haine de postav în croială străină, cam strîmte la umeri ; Ivan Artemici Brovkin, bondoc şi aşezat, un om îmbogăţit peste noapte, cu zulufii negri ai perucii atîrnîndu-i pînă la buric ; Liubim Domnin, asprul diac de sfat, şi încă un bărbat necunoscut, cu barbă smolită, de ţigan şi cu o frunte lată, pleşuvă, după port un tîrgoveţ de rînd. Se vedea că-i tare sfios. Intrase cel din urmă.

Petru se aşeză pe o laviţă şi îşi sprijini mîinile de genunchii daţi în lături. „Staţi jos", le spuse negustorilor care se apropiaseră de el. Negustorii şovăiră. Petru porunci încă o dată, clătinînd nerăbdător din cap. Cei mai de vază se aşezară numaidecît. Diacul de sfat Liubim Domnin, care rămăsese în picioare, scoase din buzunar un ucaz făcut sul şi îşi mişcă buzele uscate. Fraţii Osip şi Fedor Bajenin se ridicară îndată şi, ţinîndu-şi pălăriile englezeşti pe pîntece, îşi plecară cu greutate privirile. Petru arătă cu capul spre ei :

— Ar fi bine să avem mai mulţi oameni ca aceştia... Vreau să-i răsplătesc pe Osip şi pe Fedor faţă de toată lumea... În Englitera şi în Olanda, eşti răsplătit pentru o negustorie sau pentru o meşteşugărie înfloritoare. Vreau să împămîntenim şi noi obiceiul acesta. Am dreptate ? (Întoarse capul la dreapta, apoi la stînga şi ridică dintr-o sprînceană.) De ce vă codiţi ? Vă e teamă că am să vă cer bani ? Negustori, trebuie să începem o viaţă nouă, asta se cuvine să facem...

Momonov, un postăvar bogat, întrebă, plecîndu-se :

— Cum adică o viaţă nouă, măria ta ?

— Să ne dezvăţăm a trăi răzleţi... Boierii mei stau în casele lor ca nişte bursuci. Voi n-aveţi voie să duceţi o astfel de viaţă, pentru că sînteţi negustori... Trebuie să vă obişnuiţi să faceţi negustorie în tovărăşii. Compania Indiilor răsăritene din Olanda e o întreprindere foarte bună ; acolo se durează corăbii în tovărăşie şi se face negoţ tot în tovărăşie. Se cîştigă bănet cu nemiluita... Trebuie să învăţăm de la ei... În Europa sînt academii pentru aşa ceva. Dacă vreţi, vom ridica o bursă, care să nu fie mai prejos de aceea din Amsterdam.

întemeiați tovărășii, înființați manufacturi... Voi nu știți decît un lucru : dacă nu înșeli, nu vinzi...

Un negustor tînăr, care-l privea drăgăstos pe țar, se pocni deodată cu căciula peste mînă :

— Dreptu-i ! Așa se face la noi...

Cei de lîngă el începură să-l tragă de pulpană înapoi, în mulțime. Rotindu-și capul și ridicînd din umeri, tînărul spuse :

— Vreți să spuneți că nu-i adevărat ? Trăim din înșelătorie. Înșelăm atît la cîntar cît și la măsură...

Petru rîse gros, cu amărăciune, deschizînd o gură rotundă. Cei care stăteau lîngă el rîseră și ei din bună-cuviință. Întrerupînd rîsetele, țarul spuse aspru :

— Faceți negustorie de două sute de ani, dar tot n-ați învățat meșteșugul... Dați tîrcoale bogăției... Sînteți tot săraci și goi. Ați vîndut marfă de o copeică și fuga la crîșmă. Am dreptate ?

— Nu toată lumea face așa, măria ta, spuse Momonov.

— Ba da ! întări Petru fremătînd din nări. Duceți-vă în străinătate, să vedeți negustorii de acolo. Trăiesc ca niște regi ! Nu mai avem vreme să așteptăm pînă învățați singuri. Unii porci trebuie băgați fără voia lor cu rîtul în troacă... De ce oare îmi tot dau ghes străinii ? Să le dau în concesie ba una, ba alta... păduri, mineraiuri, meșteșuguri... Da' ce, ai noștri nu pot face așa ceva ? Venise unul la Voronej, dracu' știe de-unde, cu niște proiecte ! Aveți o țară de aur, zice, dar sînteți oameni săraci... Din ce pricină ? Am tăcut... Ia spuneți : nu cumva țara noastră e locuită de un soi deosebit de oameni ! ? Privi pe negustori cu ochii holbați. Dar așa ni i-a dat dumnezeu. Socot că trebuie să facem față cu cei pe care-i avem, și bună pace. Uneori mi-e lehamite de ruși... Credeți-mă. (O ureche i se întinsese și ceafa se încordase.)

Ivan Artemici, care stătea alături de el, zise blajin, cu glas tărăgănat :

— Rușii au fost bătuți mult și fără rost. D-aia au rămas schilozi.

— Ești un nătîng ! strigă Petru. Un nătîng ! și-l izbi cu cotul între coaste.

Ivan Artemici spuse cu un glas chiar nătîng :

— Asta zic și eu...

Petru se uită cîteva clipe, ca ieșit din sărite, la fața lucioasă, cu ochii pe jumătate închiși și cu zîmbet nerod a lui Brovkin. Îi dădu cu palma peste frunte :

— Vanka, nu ți-am poruncit încă să faci pe măscăriciul!

Dar își dădu seama, pesemne, că nu este cuminte să-și iasă din fire și să se supere față de negustori. Aceștia nu sînt boieri. Boierii n-au ce face, nu pot să plece cu moșiile în buzunar. Negustorul e însă ca un melc: cum simte ceva, cum își ascunde coarnele și pleacă cu tot avutul lui... În adevăr, în sală se așternuse liniște și se simțea oarecare răceală. Ivan Artemici privi cu viclenie spre Petru, prin ochii îngustați.

— Citește, Liubim, porunci Petru diacului.

Frații Bajenin își plecară din nou adînc privirile. Liubim Domnin începu să citească sec și rar, cu glas subțire:

— „Acest ucaz milostiv de mulțumită s-a dat pentru osîrdia deosebită și pentru grija arătată în durarea corăbiilor... Anul trecut, Osip și Fedor Bajenin au durat, în satul Vovciuga, după un model nemțesc, un meșteșug mișcat de apă pentru tăiat scînduri, fără ajutorul meșterilor străini, numai din capul lor, pentru ca să facă acolo cherestea și s-o vîndă la Arhanghelsk străinilor și negustorilor ruși. Au tăiat scînduri, le-au dus la Arhanghelsk și le-au vîndut peste mare. Acum, au dorința să făurească în meșteșugăria aceea a lor corăbii mari și vase mici cu pînze ca să ducă peste mări scînduri și alte mărfuri rusești. Măria noastră i-am răsplătit. Le-am poruncit să dureze în satul lor corăbii și vase mai mici; mărfurile care vor fi aduse de peste mare pentru făurirea acelor corăbii să fie iertate de vamă, iar meșterii străini și ruși să fie tocmiți de ei prin bună învoială, pe socoteala lor. Cînd corăbiile vor fi gata, să se înzestreze cu tunuri și cu praf de pușcă spre a fi ferite de hoți și de alte corăbii de negoț străine..."

Diacul citi îndelung. Apoi, făcu sul ucazul, lăsînd pecetea să atîrne și, ținîndu-l pe palmele desfăcute, îl întinse lui Osip și lui Fedor. După ce-l luară, aceștia se apropiară de Petru și i se închinară adînc, încet, potrivit rînduielii. Țarul îi ridică de umeri și-i sărută pe amîndoi, dar nu după obiceiul țarilor, lipindu-și obrazul de ei, ci pe gură, apăsat.

— Ceea ce e nou e scump, le spuse el negustorilor. Ochii lui vioi se opriră asupra tîrgovețului necunoscut de nimeni, cu barba de țigan și cu fruntea pleșuvă. Demidîci, Demidîci, închină-te negustorilor. Făcîndu-și loc prin mulțime, acesta ieși în față. Iată-l pe Nikita Demidîci Antufiev, e fierar din Tula. Pistoalele și puștile lui nu sînt mai puțin

bune decît cele englezești. Toarnă tuci și caută mineraiuri. Dar are aripile prea scurte. Mai stați de vorbă cu el, negustorilor, mai gîndiți-vă ; eu unul îi sînt prieten. De e nevoie de pămînt, îi dăm cîteva sate. Închină-te, Demidîci, închină-te, ai chezășia mea...

9

— Cine ești ? Ce vrei ? Pe cine cauți ?

Femeia aspră, spătoasă, cerceta cu o privire rea pe Andrei Golikov (zugravul de icoane de la Paleh). Pielea lui încrîncenată de frig dîrdîia sub surtucul de aba cafenie, ferfenițit, prin care străbătea vîntul umed de martie. Tufe desfrunzite fremătau pe zidul vechi din Bieliigorod. Ciori cu penele zburlite cîrîiau speriate și flămînde, înălțîndu-se deasupra mormanelor de gunoaie. Gardurile înalte ale negustorului Vasili Reveakin se întindeau de-a lungul zidurilor Moscovei, care se împreunau în unghi. Pe acolo era o mahala tristă, cu ulicioare înguste și pustii.

— Vin de la bătrînul Avraami, șopti Andrei, ducînd două degete la frunte. În spatele femeii, într-o curte plină de băltoace, lîngă magaziile aplecate într-o rînă, niște dulăi voinici săreau în lanț... Andriușka înghețase de tot, numai ochii îi mai luceau arzători. După ce șovăi o clipă, femeia îi dădu drumul să intre în curte și-i spuse să meargă pe scîndurile aruncate peste noroi, spre o clădire înaltă și lungă, fără scară. Obloanele pocneau sub acoperiș, peste ferestrele cu țiplă.

Coborîră într-o tindă întunecoasă, în care mirosea a butoaie. Femeia îl ghionti : „Șterge-ți picioarele pe paie, că nu ești la porci". Apoi, după ce așteptă o vreme, spuse cu aceeași vrăjmășie în glas : „În numele tatălui, al fiului și al sfîntului duh". După aceea, deschise o ușă scundă, care ducea la catul de jos. Acolo era cald. Jăraticul din sobă lumina icoanele de lemn, întunecate, dintr-un ungher. Andrei se închină îndelung, uitîndu-se la ochii înspăimîntători ai vechilor chipuri. Rămase sfios, în prag. Femeia se așeză. Mai multe glasuri cîntau în dosul unei uși.

— Pentru ce te-a trimis bătrînul ?

— Să fac și eu o faptă de seamă.

— Care anume ?

— Să mă pustnicesc pentru trei ani la sihastrul Nektari.

— La Nektari, îngînă femeia cu glas tărăgănat.

— M-a trimes aici ca să-mi arătați drumul. Nu mai pot să trăiesc printre oameni : trupul mi-e flămînd, iar sufletul spăimîntat. Mi-e frică. De aceea, caut un loc pustiu și o viață ca în rai, bolborosi Andriușka. Fie-ți milă de mine, surioară, nu mă alunga.

— Sihastrul Nektari îți va face un loc în pustiu, răspunse femeia în doi peri. Ochii ei se îngustaseră în lumina jarului.

Andrei povesti că, de șase luni și mai bine, pribegește și moare de foame și de frig. S-a înhăitat cu fel și chip de oameni, care l-au îndemnat să se apuce de tîlhării. „Nu pot, mi-e groază". Spuse că iarna trecută, pe viscol, a dormit sub streșinile ciuruite ale zidurilor orașului : „Îmi făceam așternutul din paie și mă înveleam cu o rogojină. Viforul urla, ninsoarea se învîltora în jurul meu, streliții morți jucau pe frînghii, se izbeau de ziduri. După nopțile acelea, sînt însetat de un culcuș tihnit și de o viață liniștită..."

După ce-l întrebă în amănunt de bătrînul Avraami, femeia se ridică oftînd : „Vino cu mine". Îl duse prin aceeași tindă întunecoasă jos, pe scară. Spunîndu-i să stea pe locul hotărît pentru milogi, îl lăsă să intre în beciul în care se auzeau glasurile cîntînd. Îl izbi un miros cald de ceară și tămîie. Vreo treizeci și ceva de inși stăteau în genunchi pe podeaua de bîrne cioplite. În dosul unui analoghion învelit cu catifea, cetea un sihastru în rantie neagră și cu scufie, ținînd un umăr mai ridicat decît celălalt. Întorcînd foile vechi ale unui ceaslov scris de mînă, își ridica barba în smocuri spre flacăra luminărilor. Pe tot peretele, începînd de jos, înaintea icoanelor mari și mici, zugrăvite așa cum se obișnuia odinioară la Novgorod, ardeau lumînări.

Slujba se făcea fără preot. Oamenii cîntau jalnic și fonfăit. De-a dreapta sihastului, în fața credincioșilor, stătea în genunchi Vasili Reveakin, mărunțel, cu o barbă de țap, învîrtind pe degete niște metanii de piele. Ba ridica privirile spre chipurile sfinților, ba întorcea puțin capul și se uita pieziș. Sub privirea ochilor lui, credincioșii băteau metanii cu și mai mare osîrdie, uneori făcînd cucuie la frunte.

Sihastrul cel șoldiu închise ceaslovul, îl ridică deasupra capului și întoarse spre oameni o barbă încîlcită și o față încă tînără, cu nasul rupt. Holbînd ochii spre o închipuită vedenie spăimoasă, el căscă gura știrbă și răcni :

— Să ne aducem aminte de vorbele lui Ippolit cel drept, papa de la Rîm : „La venirea lui anticrist, biserica domnului

va cădea în paragină și jertfele cele fără de sînge vor fi deșarte. Ispita va îneca tîrgurile și satele, mînăstirile și pustiurile. Nu se vor mai izbăvi decît puține suflete..."

Glasul lui era înfiorător. Credincioșii își plecară frunțile, atingînd podeaua, cutremurați. Sihastrul ținu sus ceaslovul, pînă-n clipa cînd tot beciul răsună de tînguieli.

— Cine are urechi de auzit să audă, zise sihastrul după ce isprăvi slujba, ținîndu-și crucea de lemn aninată pe piept. Dumnezeu m-a blagoslovit cu harul său. M-a călăuzit atotputernicul spre coclauri sîlhui, lîngă lacul Vol, la un pustnic, pre numele său Nektari. M-am închinat înaintea bătrînului și el m-a întrebat : „Ce vrei să-ți mîntuiești : sufletul sau trupul ?" I-am răspuns : „Sufletul, sufletul !" Atunci, bătrînul mi-a spus : „Ferice de tine, fiul meu". Și am purces să-mi mîntuiesc sufletul și să-mi amorțesc trupul... În loc de pîine am mîncat în pustietatea aceea ferigi, măcriș și ghindă ; am luat coajă de pin, am spălat-o, am uscat-o și, pisată împreună cu pește, aceasta ne-a fost hrana. Și nu ne-a lăsat dumnezeu să pierim. Dar cît am îndurat chiar din cele dintîi zile de la mai marele meu ! Mă bătea de două ori pe zi. Și în ziua de paști, tot de două ori mă bătea. Am socotit în doi ani 1430 de bătăi, de două ori pe zi. Nu mai socotesc numărul rănilor și al zdreliturilor pe care le-am primit în fiecare zi de la mîinile lui prea cinstite. Păstorul a căutat să-mi frîngă trupul : mă mîngîia pe mine, copilul nimănui, puiul de pasăre, cu orice se nimerea. Mă povățuia cu toiagul și cu pisălogul, cu vătraiul, cu oalele de bucătărie și cu melesteiul... Dascălul meu căuta să-mi stîlcească trupul spre a-mi lumina sufletul întunecat... Mi-a rupt pulpa de la un picior cu o cobiliță, din acelea cu care se cară ciuturile cu apă, pentru ca picioarele mele să fie ascultătoare. Căuta să-mi aline trupul nu numai cu lemnul, dar și cu fierul, cu pietrele, cu cărămizile, și-mi smulgea părul. Degetele de la mîini îmi ieșiseră din încheieturi, iar coastele și oasele mi se rupseseră. Și tot nu m-a lăsat dumnezeu să pier. Astăzi sînt neputincios la trup, dar senin... cu duhul. Fraților, nu pregetați cînd e vorba de sufletul vostru ! Nu pregetați cînd e vorba de sufletul vostru ! strigă de trei ori sihastrul, fulgerînd cu ochii, fără de cruțare, turma înfricoșată. Nu erau acolo decît rudele, cumnații și șerbii lui Vasili Reveakin : tejghetarii de la hambarele și prăvăliile lui. Ascultînd, aceștia oftau cu mîhnire. Unii nu puteau să îndure privirea sfredelitoare a sihastrului. Andrei Golikov se înco-

voia din pricina hohotelor: plîngea, ascunzîndu-și fața în palme. Razele galbene ale făcliilor fîlfîiau printre lacrimi în tot cuprinsul casei de rugăciuni, ca aripile unor arhangheli.

Sihastrul se plecă adînc în fața credincioșilor și se dădu la o parte. În locul lui veni însuși Vasili Reveakin, bărbatul scund, cu păr cărunt. Avea în loc de ochi două crestături, în care jucau luminițe sfredelitoare. Depănîndu-și metaniile pe degete, el începu încet și cu însuflețire:

— Dragii mei, scumpii mei... Mi-e sufletul spăimîntat! Iubiții mei, mi-e sufletul spăimîntat! Zilele erau senine, dar s-a pogorît un nour și ne-a învăluit viața toată cu duhoare... (Se uită înapoi, peste umărul drept, apoi peste cel stîng, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă nu stă cineva în spatele lui. Păși ușor înainte cu pîslarii.) A venit anticrist. Auziți? A poposit pe turlele bisericii niconiene. Pecetea lui e semnul crucii care se face cu trei degete. Cei ce se închină astfel nu se vor mîntui: au și fost înghițiți de gheenă. Aceia care primesc sfintele taine de la popi nu se vor mîntui, căci prescurile popilor sînt spurcate, iar harul lor, închipuit... Dar cum să ne mîntuim? N-ați auzit cum se mîntuiesc oamenii? Eu nu țin pe nici unul din voi: duceți-vă, plecați, dragii mei, îndurați chinuri și luminați-vă. Ne veți ocroti pe noi, cei păcătoși și slabi. Poate că am să plec și eu... Am să-mi închid hambarele și prăvăliile, iar marfa și vitele am să le împart la săraci. Singura noastră izbăvire e credința strămoșească, ascultarea și frica... (Își leagănă cu amărăciune barba și își șterse genele cu mîneca lui de postav. Turma se liniști. Nu mai răsufla nimeni, nu mai mișca.) Fericiți cei ce n-au păcătuit. Dar să nu-și piardă nădejdea nici ceilalți. Veți fi mîntuiți de păcatele voastre prin rugăciunile sfinților părinți. De un singur lucru trebuie să vă temeți, mai presus decît de moarte: să nu vă pună la cale cel viclean să făptuiți vreo nelegiuire... S-au dus vremurile de odinioară: slugile cele nevăzute ale încornoratului pîndesc împrejurul fiecăruia din noi și așteaptă să păcătuiești, să fii fățarnic, să-i tăinuiești stăpînului tău un ban... Vi s-ar părea că nu-i mare lucru... Un ban! Dar nu-i așa... Pentru atîta lucru îți ia sufletul și ești pierdut... Te așteaptă chinurile veșnice... Fiți cu frică, pentru ca sfinții părinți să nu înceteze să se roage pentru voi... (Mai făcu un pas înainte și se lovi cu metaniile peste șold.) Auziți, ce ispită: sfatul staroștilor! Iată iadul, iată iadul cel aievea... Din vechime negustorii plăteau dările la vistierie și cu asta pace bună: mă privea cu ce făceam

negustorie și cum o făceam... Mi-a dat dumnezeu minte și iată-mă negustor. Proștii n-au decît să slugărească. Acum să alegi staroști! Aceștia își vor băga nasul și în hambarul și în sipetul meu... Să le spui totul, să le arăți totul... Pentru ce? Cine are nevoie de asta? Trag peste negustori mreaja lui anticrist... Au mai născocit și poșta! Pentru ce? Dacă trimet un om de încredere la Veliki Ustiug, ajunge înaintea poștei și spune tot ce trebuie și în taină... Dar cînd e vorba de poștă, știu eu ce fel de om duce răvașul meu? N-avem nevoie de poștă, nici de staroști, nu vrem să plătim dări îndoite, n-avem nevoie să fumăm tutun cu străinii și niconienii. Se mînie fără voie. Își vîrî în buzunar mîna vînătă care-i tremura, își scoase basmaua și se șterse de sudoare. Privind spre lumînările care se isprăveau, dădu din cap. Apoi scoase un oftat greu și încheie: Să mergem la masă...

Toată lumea din casa de rugăciuni trecu prin tindă și bucătărie, alături, în pivniță. Se așezară toți la o masă de scînduri. Capul mesei, unde mînca Vasili Reveakin și trei vînzători bătrîni, veri de-ai lui, era acoperit cu pînză colorată, groasă, cu luciu. Sihastrul fu poftit să stea și el sub icoane. Dar acesta scuipă deodată și se îndreptă către ușă, spre milogii care ședeau pe podele. Printre aceștia era și Andrei.

În mijlocul mesei ardea o lumînare de seu. Femeia cea aspră aducea din întuneric blidele pline. Cîte un gîndac cădea din cînd în cînd din tavan. Mîncau în tăcere, mestecînd cu cumpănire și punînd încet lingurile pe masă. Andrei veni mai aproape de sihastru. Ținîndu-și blidul pe genunchi, cocîrjindu-se, cu mîncarea picurîndu-i în barbă, bătrînul sorbea cu lăcomie și se frigea. Rupea bucăți mici de pîine și le mesteca. După ce isprăvi, se închină și își împreună mîinile pe pîntec. După ochii lui încețoșați, se cunoștea că acum e mai blajin.

Andrei îi spuse încet:

— Părinte, vreau să mă duc la pustnicul Nektari. Îngăduie-mi să plec.

Sihastrul începu să răsufle mai des. Dar ochii îi vădiră din nou tulburarea:

— După ce se culcă lumea, să vii în odaia de rugăciuni. Am să te încerc.

Andrei se cutremură. La gîndul osîndei, îl cuprinse mîhnirea și începu să se frece cu ceafa de peretele aspru de lemn.

Un vîntuleţ cald sufla de la miazăzi, dinspre stepele sălbatice. Zăpada se topise într-o săptămînă. Un cer primăvăratic, albastru, se oglindea în bălţile care acopereau cîmpiile. Pe Don, apele se umflaseră şi sloiurile începuseră să curgă la vale. Rîul Voronej ieşise din matcă într-o singură noapte, înecînd şantierele. Corăbii mari, brigantine, galioane şi luntri se legănau prinse de ancore, de la tîrg şi pînă la Don. Smoala care n-avusese încă vreme să se usuce se prelingea pe borduri ; Neptunii auriţi şi argintaţi străluceau. Vîntul zgîlţîia pînzele ridicate ca să se usuce. Cele din urmă sloiuri se afundau în apa tulbure şi se ridicau din nou deasupra, vuind. Pe malul drept al rîului, în faţa Voronejului, sub zidurile cetăţii, se înălţau nouri de fum de pulbere, pe care vîntul îi risipea în trîmbe. Bubuitul tunurilor se rostogolea pe deasupra apei, de parcă pămîntul însuşi s-ar fi umflat şi băşicile lui ar fi plesnit.

La şantier se lucra zi şi noapte. Echiparea navei „Krepost" [1], cu patruzeci de tunuri, era aproape gata. Corabia îşi legăna pupa ei înaltă, cu podoabe cioplite în lemn, şi cu cele trei catarguri, lîngă parii de curînd bătuţi ai unei arsanale. Luntri încărcate cu praf de puşcă, cu carne sărată şi cu pesmeţi se ţeseau mereu de la mal spre vas, oprindu-se lîngă bordul lui negru. Şuvoiul apei întindea parîmele care ţineau vasul ; lemnul trosnea. Căpitanul Pamburg, arămiu la faţă, cu mustăţile ca o perie, holbînd nişte ochi de berbec turbat, în botforii plini de noroi şi cu cojocul pus pe dos peste jachetă, legat la cap cu o basma roşie, de mătase, stătea la pupă, pe dunetă, şi ocăra în ruseşte şi în portugheză, copleşind huruitul butoaielor care se rostogoleau pe punte şi scîrţîitul scripeţilor. „Trîntorilor ! diavolilor ! *Carraça !*" [2] Marinarii se speteau, urcînd pe bord saci cu pesmeţi, butoaie, lăzi, şi dîndu-le de-a dura spre cală, unde şefii de echipaj cu şepci înalte de postav şi cu pantaloni cafenii lătrau mînioşi ca nişte cîini în lanţuri.

Dincolo de apă, săgetau spre cer nişte turnuri de lemn, ţuguiate, iar în dosul zidurilor înnegrite de vreme, se zăreau turle ruginite de biserici. Izbele ţărăneşti şi colibele de scînduri ale lucrătorilor erau răspîndite în faţa tîrgului vechi, pe un povîrniş. Aproape de apă erau casele de lemn ale nou nu-

[1] *Krepost* — cetate (în limba rusă). (N. trad.)
[2] *Carraça* — molii (în limba portugheză). (N. trad.)

mitului amiral Golovin, ale lui Alexandru Menşikov, ale lui Apraxin, şeful amiralităţii, şi ale contraamiralului Kornelius Kruyt. Dincolo de apă, pe malul jos, albit de aşchii şi brăzdat de făgaşe, se zăreau nişte covălii, înnegrite de fum, cu acoperişul de pămînt, coastele unor vase neisprăvite, stive de scînduri, pe jumătate înecate, plute trase pe uscat, butoaie, parîme şi ancore ruginite. Cazanele cu smoală scoteau un fum negru. Se auzea scîrţîitul roţilor subţiri ale atelierului de răsucit parîme. Tăietorii de lemne lucrau pe caprele înalte, legănîndu-şi umerii. Plutaşii alergau desculţi prin noroi, pescuind cu căngile bîrnele tîrîte de şuvoi.

Lucrările cele mai mari fuseseră isprăvite. Flota fusese lansată. Nu mai rămăsese decît nava „Krepost", la care se lucra cu o deosebită migală. Se hotărîse ca peste trei zile să se înalţe pavilionul amiralului.

Uşa se dădea tot timpul de perete. Oameni după oameni intrau mereu înăuntru, fără să se dezbrace, fără să-şi şteargă tălpile şi se aşezau pe lăviţi, iar cei mari de-a dreptul la masă. În casa ţarului se mînca şi se bea zi şi noapte. Ardeau o mulţime de lumînări vîrîte în clondire goale. Perucile atîrnau pe pereţii de bîrne : era cald. Fumul care se înălţa din pipele celor de faţă se aşternea valuri, valuri, prin încăpere.

Viceamiralul Kornelius Kruyt dormea pe masă, cu faţa ascunsă în manşetele lui cusute cu ceaprazuri de aur. Olandezul Julius Rez, acum contraamiral al flotei ruse, lupul de mare cutezător, pe al cărui cap se pusese un preţ de două mii de lire sterline, pentru fel şi chip de isprăvi săvîrşite pe apele îndepărtate, bea rachiu de ananas, privind crunt cu singurul său ochi spre lumînare. Meşterii corăbieri Joseph Nay si John Day, cărora le crescuse barba vîlvoi în aceste zile de muncă încordată, pufăiau din pipe, făcînd cu ochiul în batjocură spre meşterul rus Fedosei Skleaev care, sosit chiar atunci pe şantier, îşi desfăcuse fularul, îşi descheiase cojocul şi mînca tăiţei cu carne de porc...

— Fedosei, zise Osip Nay, clipind din pleoapele-i roşii, ia spune-ne, ai chefuit straşnic la Moscova ?

Fedosei nu răspunse, înfulecînd mai departe. Era plictisit. În februarie se întorsese din străinătate şi, potrivit poruncii lui Petru Alexeevici, ar fi trebuit să vină numaidecît la Voronej. Dar îl pusese dracu' să se încurce cu nişte prieteni la Moscova şi petrecuse trei zile mîncînd blinele, înfruptîndu-se din tot felul de mezelicuri şi cinstind la stacane de vin. Zia-

fetul se isprăvise așa cum ar fi trebuit să-și închipuie : se pomenise la Despărțămîntul polcului Preobrajenski.

Aflînd că favoritul său mult așteptat fusese băgat la răcoare de cneazul-cezar, țarul trimese la Moscova un om cu o scrisoare către Romodanovski :

„*Min Herr König*... Pentru ce îi ții acolo pe tovarășii noștri, pe Fedosei Skleaev și pe alții ? Sînt tare mîhnit. L-am așteptat cu cea mai mare nerăbdare pe Skleaev, fiind cel mai priceput meșter în treburile corăbieritului și tu-l ții acolo. Dumnezeu să te judece. Îți spun adevărat că n-am nici un ajutor aici. Cred că nu e la mijloc vreo pricină de stat. Pentru numele lui dumnezeu, dă-i drumul și trimete-l încoace. Piter."

Zece zile mai tîrziu, însuși Skleaev adusese răspunsul cneazului-cezar :

„Vina lui e asta : umblînd beat cu niște prieteni, s-a încăierat la o rohatcă cu niște ostași din polcul Preobrajenski. La cercetare s-a dovedit că nici una din părți nu are dreptate. De aceea, l-am înhățat pe Skleaev și l-am bătut bine pentru nerozia lui, după cum i-am bătut și pe ostașii jeluitori. Să nu te superi, dar nu sînt obișnuit să iert prostia oamenilor, oricine ar fi ei."

Și cu aceasta ar fi trebuit să se încheie totul. Dar, cînd îl văzuse pe Skleaev, Petru Alexeevici îl îmbrățișase, îl mîngîiase, se bătuse peste șolduri și rîsese cu lacrimi... „Fedosei, aici nu ești la Amsterdam !" În aceeași seară, la masă, cetise scrisoarea cu glas tare.

După ce își mîncă tăițeii, Fedosei dădu blidul la o parte și se întinse spre Joseph Nay să ia niște tutun :

— Ajunge, diavolilor ! Ați rîs destul, rosti el cu glas aspru. Ați intrat astăzi în cală, la pupă ?

— Am intrat, răspunse Joseph Nay.

— Nu cred...

După ce își scoase pipa de argilă din gură și lăsă în jos colțurile buzelor sale drepte, John Dav întrebă pe rusește, printre dinți :

— Și de ce nu crezi, Fedosei Skleaev, că am fost în cală ?

— Pentru că... În loc să vă holbați la mine, mai bine ați lua un felinar și v-ați duce să vedeți.

— E vreo spărtură ?

— Cred și eu. Cînd au început să încarce butoaiele cu carne sărată, încheieturile s-au slăbit și piștește apa pe fund.

— Nu se poate...

— Ba se poate. De cîte ori v-am spus că încheieturile de la pupă sînt slabe !

Joseph Nay și John Day schimbară o privire. Se ridicară încetișor și își îndesară pe cap căciulile cu urechi. Se sculă și Fedosei. Își legă supărat fularul și își luă felinarul.

— Vai de voi, generalilor!

Ofițeri, marinari și meșteri, obosiți, mînjiți de catran, stropiți cu noroi se așezau la masă. După ce își turnau din ulciorul de lut o stacană de rachiu care ardea ca focul, înșfăcau de pe tăvi la nimereală: carne friptă, purcel sau buze de vacă în oțet. Înfulecau în grabă și cei mai mulți plecau fără să-și facă semnul crucii, fără să mulțumească cuiva...

Un marinar somnoros, cu o șapcă înaltă de postav, căzută pe o ureche, se rezemase cu spatele vînjos de pervazul ușii, lîngă peretele de scînduri despărțitor. După ceafa lui de taur era petrecut un căpătîi de parîmă smolită, cu noduri. Voinicul mîngîia cu parîma pe cine punea ochii. Cînd vedea pe unul că se apropie prea mult de ușa din peretele de scînduri, îi spunea încet, agale:

— Unde dai buzna, boule?

Dincolo de peretele despărțitor, în jumătatea încăperii destinată pentru dormit, se aflau în clipa aceea cîțiva dintre înalții dregători: amiralul Fedor Alexeevici Golovin, Lev Kirilovici Narîșkin, Fedor Matveevici Apraxin, șeful amiralității, și Alexandru Danilovici Menșikov. După moartea lui Lefort, acesta fusese înălțat la gradul de general-maior și numit guvernator al Pskovului. Se zicea că, după ce se întorsese la Voronej de la înmormîntare, Petru ar fi spus: „Am avut două mîini, dar am rămas cu una singură. O fi ea hoață, dar e credincioasă."

Alexașka, îmbrăcat cu un mundir subțire — uniforma polcului Preobrajenski — strîns în talie, ferches, cu lentă și cu perucă, stătea lîngă soba de cărămidă bine încinsă, ascunzîndu-și bărbia în jabou.

Apraxin și Golovin cel gras ședeau pe patul răvășit, iar Narîșkin, la masă, cu fruntea sprijinită în palmă, ascultînd cu toții pe Prokofi Voznițîn, diacul de sfat și înaltul trimis care tocmai se întorsese de la Karlowitz, unde împreună cu împuterniciții împăratului de la Viena, cu acela al Poloniei și al Veneției, duseseră tratative de pace cu turcii.

Voznițîn nu-l văzuse încă pe Petru. Țarul trimesese vorbă ca dregătorii să se adune și să chibzuiască, el urmînd să vină mai tîrziu. Voznițîn avea pe genunchi niște caiete cu texte cifrate. Coborînd ochelarii pe vîrful nasului său subțire, el rosti:

— Am încheiat cu delegaţii turci, reis-efendi Rami şi dragomanul Mavrocordat, un armistiţiu, adică o încetare vremelnică a focului. N-am putut să fac mai mult. Judecaţi şi domniile voastre: în Europa e pe punctul să izbucnească un foc, care ar putea să aprindă aproape toată lumea. Regele Spaniei e bătrîn, azi, mîine, moare fără să lase copii. Regele Franţei caută să pună mîna pe coroana Spaniei pentru nepotul său Filip. L-a însurat şi-l ţine lîngă el, la Paris, gata să-l trimită în Spania. Pe de altă parte, împăratul Austriei vrea să pună pe tronul Spaniei pe feciorul său Carol...

— Ştim, ştim bine toate lucrurile astea, îl întrerupse, nerăbdător, Alexaşka.

— Ai puţină răbdare, Alexandru Danilovici, vorbesc şi eu cum pot. (Vozniţîn îndreptă peste ochelari o privire aspră spre tînărul cel chipeş.) Franţa şi Englitera sînt la cuţite. Dacă Spania va fi a regelui Franţei, flota franceză unită cu cea spaniolă vor fi stăpîne pe toate mările. Dacă Spania va fi a împăratului Austriei, englezii vor putea să înfrunte flota franceză. Englezii învrăjbesc politica europeană. Ei i-au făcut pe austriaci să se întîlnească cu turcii la Karlowitz. Spre a lupta împotriva regelui Franţei, împăratul Austriei trebuie să aibă mîinile libere. Turcii sînt bucuroşi să încheie pacea ca să mai răsufle şi să-şi regrupeze forţele: prinţul Eugeniu de Savoia le-a răpit pentru împărat multe pămînturi şi oraşe în Ungaria, în Transilvania şi în Moreea. Acum, imperialii rîvnesc Ţarigradul... Turcii n-au decît un singur gînd: să-şi ia înapoi posesiunile pierdute... Nici nu se gîndesc să se războiască undeva departe cu polonii sau cu noi... Să luăm Azovul: turcii nu socot că merită sacrificiile pe care ar trebui să le facă spre a-l cuceri din nou.

— O fi sultanul Turciei chiar atît de slab cum ne tot spui aici, ca să ne linişteşti? întrebă Alexaşka. Mă îndoiesc (Golovin şi Apraxin zîmbiră în zeflemea. Privindu-i, Lev Kirilovici zîmbi şi el, clătinînd din cap.) Alexaşka tropăi cu un picior, zornăind din pinteni: Dacă-i slab, de ce n-ai iscălit pacea cu el? Sau poate că ai uitat să-i spui acelui reis-efendi că în Ucraina, prin tîrguri, iernează 40 000 de streliţi ruşi, că la Ahtîrka e cantonat polcul cel mare de călărime al lui Schein, iar la Briansk sînt gata vasele de debarcare. Doar nu te-am trimes cu mîinile goale... Încetarea focului!

Prokofi Vozniţîn îşi scoase încet ochelarii. Îi era greu să se obişnuiască cu rînduiala cea nouă, cînd un tinerel de neam prost vorbea în felul acesta cu un înalt dregător. Trecîndu-şi

palma uscată peste fața lui care tremura de mînie, Prokofi își adună gîndurile. Firește că stîrnind tărăboi nu putea să facă nimic.

— Alexandru Danilovici, iată de ce n-am încheiat pacea, ci armistițiul... Trimișii împăratului au discutat în taină cu turcii fără să se întîlnească cu noi, cu polonii sau cu venețienii. Polonii au căzut și ei la înțelegere fără știrea noastră. Am fost lăsați singuri. După ce și-au încheiat socotelile cu austriacii, la început turcii nici n-au vrut să stea de vorbă cu noi, atît de înfumurați erau... Dacă nu l-aș fi întîlnit acolo pe vechiul meu prieten Alexandru Mavrocordat, n-am fi obținut nici armistițiul... Dumneavoastră stați aici și credeți că toată Europa are ochii ațintiți încoace... Vă înșelați. Noi însemnăm pentru ei prea puțin, aș putea spune că nu însemnăm nimic...

— Asta o s-o vedem noi...

— Stai, Alexandru Danilovici, nu te înfierbînta așa, îl opri blajin Golovin.

— Față de ceilalți delegați, am fost tratați foarte urît. Au pus caraule să ne păzească... N-aveam voie să ne ducem unde vrem, să dăm ochii cu vreun turc sau să avem legături cu ei... Încă de cînd mă aflam la Viena am luat pe lîngă mine un medic, un polon umblat. Pe el l-am trimes în tabăra turcească la Mavrocordat. Prima dată Mavrocordat i-a spus să-mi transmită salutări. L-am trimes a doua oară. Mavrocordat i-a spus să-mi transmită salutări și să-mi spună că îi e frig. Asta m-a bucurat. Am luat caftanul meu de postav smeuriu, blănit cu vulpi argintii, și i l-am trimes prin medic, poruncind acestuia să ocolească taberile delegaților, s-o ia prin stepă. Mavrocordat a primit caftanul și a doua zi mi-a trimes două ciubere pline de tutun, cam un funt de cafea și hîrtie de scris. Mi-am spus că nu vrea să-mi rămînă dator... Atunci i-am trimes o căruță cu icre negre, cu nisetri, moruni și felurite licori... Apoi, m-am dus și eu într-o noapte în tabăra turcească, singur, îmbrăcat cu haine obișnuite. Turcii iscăliseră pacea cu împăratul chiar în ziua aceea...

— Uf ! exclamă Alexașka și bătu din picior, zornăind din pinten.

— Mavrocordat mi-a spus : „Nu cred c-o să ne înțelegem, dacă n-o să ne dați înapoi tîrgurile de pe Nipru, ca să punem opreliști și să vă tăiem pentru totdeauna drumul spre Marea Neagră. Va trebui să ne dați înapoi și Azovul și să-i plătiți haraciu hanului din Krîm, așa cum a fost și pînă acum..." Așa, Alexandru Danilovici, turcii s-au arătat înfumurați de la

cea dintîi întîlnire... Dar eu rămăsesem singur. Ceilalți își isprăviseră treburile și plecaseră... I-am amenințat pe turci cu flota de la Voronej. Au rîs : „Auzim întîia oară să se dureze corăbii la atîta depărtare de mare. O să umblați cu ele pe Don, dar n-o să puteți trece prin gurile lui..." I-am amenințat și cu oastea din Ucraina, dar ei mi-au amintit de tătari : „Băgați de seamă, tătarii au acum mîinile slobode, să nu vă facă ce v-au făcut sub Devlet-Ghirai" [1]. Dacă turcii n-ar fi avut alte griji, ar fi pornit cu război împotriva noastră... Nu știu, Alexandru Danilovici, poate biata mea minte o fi de vină că n-am putut înfăptui ceva mai de seamă. Cu toate astea, armistițiul nu e război...

Multe lucruri mărunte nu erau încă isprăvite. Lipseau cuiele. Abia în ajun, pe dezgheț, sosise o parte dintr-un chervan de sănii, cu fierărie de la Tula. Covăliile lucrau toată noaptea. Fiecare zi era prețioasă. Corăbiile cele grele trebuiau împinse pînă la gurile Donului, cîtă vreme apa era încă adîncă.

Toate covăliile lucrau din plin. Fierari cu șorțuri pîrlite și cu cămăși scoarță de sudoare ; ciocănari voinici, despuiați pînă la brîu, cu pielea plină de arsuri ; flăcăiandri negri de fum, care umflau foalele, toți cădeau din picioare, toți căutau să-și dezmorțească mîinile înțepenite de oboseală, toți erau pămîntii. Cei care se odihneau (erau cîteva schimburi pe noapte) stăteau tot acolo : unii lîngă ușa deschisă, mestecînd pește afumat, alții dormind pe mormanele de cărbuni.

Kuzma Jemov, meșterul-șef trimis de Lev Kirilovici de la făurăria sa din Tula, unde fusese adus din închisoarea de acolo, fiind osîndit la muncă silnică pe viață, se rănise rău la o mînă. Alt meșter, amețit de fum, gemea afară, la aer, lungit pe niște scînduri ude, lîngă o fierărie.

Se puneau brațe la o ancoră mare pentru „Krepost". Ancora, atîrnînd în scripete de un căprior al fierăriei, era încinsă în foc. Ștergîndu-și sudoarea și răsuflînd șuierător, flăcăii trăgeau de mînerele a șase foale. Doi lucrători se ațineau cu niște baroase cu cozi lungi. Jemov răscolea jăraticul cu mîna sănătoasă (cealaltă era oblojită cu o cîrpă) și tot îndemna oamenii :

— Haide, nu lenevi, dă-i...

[1] În vremea lui Ivan cel Groaznic, tătarii din Crimeia au dat foc Moscovei, omorînd sau luînd robi aproape 500 000 de oameni. (N. aut.)

Cu o cămaşă albă murdară, cu un şorţ de pînză groasă dinainte şi mînjit de funingine pe faţa-i trasă, ţuguindu-şi tot mai mult buzele, Petru întorcea în cujniţă încetişor, cu un cleşte lung, un braţ de ancoră. Lipirea unei piese atît de mari era un lucru greu şi de răspundere...

Întorcîndu-se spre lucrătorii care aşteptau la capetele scripetelui, Jemo spuse :

— Gata... Ridicaţi. (Apoi, către Petru :) E tocmai bună, altfel o stricăm... (Petru nu-şi lua ochii bulbucaţi de la jăratic ; dădu din cap şi mişcă cleştele.) Ridicaţi repede... Toţi odată !...

Lucrînd sprinten, oamenii traseră de funie. Scripetele scîrţîi. Ancora, care cîntărea patruzeci de puzi, se ridică deasupra cujniţei. O volbură de scîntei se învălătuci prin fierărie. Fusul ancorei, încins la alb, cu zgura pîrîind, se opri deasupra unei nicovale. Acum trebuia lăsat în jos şi aşezat bine pe nicovală. Jemov spuse în şoaptă :

— Jos, încet... (Ancora fu aşezată pe nicovală.) Zgura. (Începu să îndepărteze zgura cu o mătură care era gata-gata să ia foc.) Braţul ! (Întorcîndu-se spre Petru, strigă mînios :) Ce faci ? Repede !

— Gata !

Petru trase din cujniţă cleştele său greu şi sări braţul încins spre nicovală. Era cît pe ce să-l scape jos. Opintindu-se încovoiat şi rînjind, puse braţul peste fusul ancorei...

— Lipeşte bine ! strigă Jemov şi privi spre lucrători.

Gîfîind, aceştia începură să bată cercul. Petru ţinea braţul, iar Jemov bătea cu barosul : poc-poc-poc, poc-poc-poc. Scîntei de zgură ţîşneau peste şorţuri.

Braţul fu lipit. Lucrătorii se depărtară, suflînd greu. Petru aruncă cleştele într-un cazan. Îşi şterse faţa cu mîneca. Ochii i se îngustară, veseli. Îi făcu semn lui Jemov. Faţa acestuia se zbîrci toată :

— Se întîmplă, Petru Alexeevici... Altădată să nu mai smuceşti cleştele cum ai făcut adineaorea : poţi să izbeşti pe cineva şi să nu nimereşti nicovala. Eu am mîncat bătaie pentru asemenea greşeli.

Petru nu-i răspunse, se spălă pe mîini în cazan, se şterse cu şorţul şi îşi puse haina. Ieşi pe uşă. O mireasmă reavănă pătrunzătoare, de primăvară, stăruia în văzduh. Sloiurile se spărgeau trosnind în apa plumburie, sub lumina stelelor mari. Pe unul din catargurile navei „Krepost" se legăna un felinar.

Băgînd mîinile în buzunarele pantalonilor și fluierînd încetișor, Petru o luă pe mal, pe lîngă apă.

Văzîndu-l pe țar, marinarul care veghea lîngă peretele despărțitor vîrî capul pe ușă, înștiințîndu-i pe dregători. Dar Petru nu intră de îndată ; adulmecînd cu plăcere căldura și fumul de țigară, se aplecă spre masă și se uită la răcituri :

— Hei, Mișka, strigă el vestitului tîmplar de corăbii Aladușkin, un bărbat cu barba rotundă, cu ochi albaștri și cu sprîncenele ridicate, care dădeau chipului său o înfățișare mirată, ia dă-mi și mie tipsia aia. Arătă peste masă, spre friptura de vacă înconjurată de mere murate. Așezîndu-se pe o laviță, lîngă viceamiralul care dormea, bău un pahar de rachiu, pe îndelete, așa cum bea un om obosit. Alcoolul i se împrăștie prin vine. Alese un măr tare. După ce mestecă puțin, scuipă un sîmbure în chelia lui Kornelius Kruyt :

— Te-ai îmbătat ?

Viceamiralul își ridică fața buhăită și rosti cu glas gros răgușit :

— Vîntul sud, sud-vest, tăria un grad. Comandor de cart — Pamburg. Eu sînt în repaus. Și își ascunse din nou fața în mînecile cu ceaprazuri de aur.

După ce mîncă, Petru întrebă :

— De ce sînteți mahmuri ? Își puse pumnii pe masă. După o clipă de tăcere, se îndreptă din șale și trecu dincolo de peretele despărțitor. Se așeză pe pat. Sfetnicii săi se ridicaseră în picioare, cuviincioși. Apăsînd degetul mare, își îndesă bine pipa, cu tutun olandez și o aprinse de la lumînarea pe care i-o întindea Alexașka. Ei, să trăiești, mare ambasador.

Picioarele bătrîne ale lui Voznițîn, încălțate cu ciorapi de postav, se îndoiră și poalele țepene ale jachetei sale franțuzești se ridicară. Se plecă adînc, răvășindu-și zulufii perucii peste ghetele țarului pline de noroi. Așteptă ca Petru să-l ridice. Dar acesta spuse, rezemîndu-se cu cotul în perină :

— Alexașka, ridică-l pe marele ambasador... Să nu te superi, Prokofi, sînt obosit... (Dîndu-l la o parte pe Menșikov, Voznițîn se ridică singur, jignit.) Ți-am citit scrisorile. Mi-ai scris să nu mă mînii. Nu m-am mîniat. Ai săvîrșit o treabă cinstită, ca în vechime. Am încredere în tine... (Rînji cu venin.) Imperialii ! Englezii ! Bine, bine. Te-ai dus pentru cea din urmă oară să te ploconești în felul acesta... Stai jos și povestește.

Voznițîn vorbi din nou de jignirile și de greutățile întîmpinate cu prilejul tratativelor. Petru, care cunoștea toate amănuntele din scrisori, pufăia distrat din pipă.

— Măria ta, robul tău a chibzuit astfel cu mintea sa : dacă nu-i ațîțăm pe turci, armistițiul se poate prelungi. Trebuie trimes la turci un om deștept, șiret... Să stea de vorbă cu ei, să mai treacă vremea, să făgăduiască, să le mai lase ceva. Măria ta, nu-i păcat să-i înșeli pe necredincioși, dumnezeu te iartă.

Petru zîmbi batjocoritor. Jumătate din fața lui era în umbră, dar un ochi rotund, luminat privea aspru.

— Ce spuneți, boieri ? (Scoase pipa din gură și scuipă departe printre dinți.) Umbrele perucilor înalte ale lui Apraxin și Golovin se legănară pe perete. Firește că era greu să răspundă dintr-o dată... Începură să vorbească pe ocolite, ca odinioară în sfatul împărătesc, ceea ce nu-i plăcea lui Petru. Frecîndu-și umerii de soba încinsă, Alexașka își strîmba gura.

— Ce zici ? îl întrebă Petru.

— De... Prokofi cugetă ca bunicii noștri : să batem apa în piuă ! Astăzi nu mai putem face așa ceva...

Răsuflînd greu și înfierbîntîndu-se, Lev Kirilovici spuse :

— Dumnezeu nu ne-a îngăduit să iscălim pacea cu turcii. Patriarhul Ierusalimului ne scrie cu lacrimi în ochi : apărați sfîntul mormînt. Hospodarul Moldaviei și acela al Valahiei ne roagă aproape în genunchi să-i scăpăm de robia turcească. Și noi... Dumnezeule ! (Petru îl întrerupse batjocoritor : „Vezi să nu plîngi..." Lev Kirilovici se opri cu ochii holbați și cu gura căscată. Apoi urmă.) Măria ta, nu putem să trăim fără Marea Neagră ! Slavă domnului, sîntem puternici acum, iar turcii sînt slabi... Să nu mergem în Krîm, așa cum a făcut Vaska Golițîn, ci să trecem Dunărea și să mergem asupra Țarigradului, să înălțăm crucea pe sfînta Sofia.

Perucile înalte se legănau oțărîte. Ochiul lui Petru sticlea tot atît de nelămurit. Se auzea cum trage din pipă. Apraxin cel domol spuse încet :

— Lev Kirilovici, pacea e mai bună decît războiul. Războiul e scump. Să faci pace cu turcii măcar pe douăzeci și cinci de ani, măcar pe zece ani, fără să le dai nici Azovul, nici tîrgurile de pe Nipru, s-ar putea ceva mai bun ?... (Se uită pieziș la Petru și oftă.)

Acesta se ridică. Încăperea fiind prea mică spre a se putea plimba prin ea, se așeză pe masă :

— Dacă ar fi să mă iau mereu după voi, dvorenii și moșierii ! Oastea dvorenilor ! Încalecă pe cai și habar n-au în ce mînă se ține sabia. Niște trîntori, adevărați trîntori ! Stați de vorbă cu negustorii... Arhanghelskul e ca un pustiu la capătul lumii : englezii și olandezii dau cît vor, iau totul de pomană... Îmi spunea Mitrofan Șorin că a lăsat să-i putrezească în magazii opt mii de puzi de fire de cînepă, așteptînd ca trei companii de navigație să urce prețurile. Iar diavolii ăia se plimbau și rîdeau... Dar lemnul ! În străinătate e lipsă de lemn, iar noi avem berechet și totuși trebuie să ne ploconim : vă rugăm, luați de la noi... Dar pînzeturile ! Ivan Brovkin spune : mai bine le dau foc cu magazie cu tot la Arhanghelsk, decît să le vînd pe prețul ăsta... Nu ! De altceva trebuie să avem grijă, nu de Marea Neagră... Trebuie să avem corăbii în Marea Baltică.

Spusese o vorbă mare... Înalt și negricios, privea de pe masă spre înalții dregători. Aceștia se încruntară. Să te războiești cu tătarii, hai să zicem cu turcii, o fi greu, dar e o pacoste cu care te-ai obișnuit. Să cauți însă să cucerești Marea Baltică ? Să te bați cu livonienii, cu polonii ? Să te războiești cu șvezii ? Să intri în vălmășagul european ? Lev Kirilovici își pipăi cu mîna grasă poala înfoiată a hainei, își scoase năframa de culoarea nucii și își șterse fața. Voznițîn dădea din cap. Scoțîndu-și din pantaloni punga cu tutun, Petru spuse :

— Acum, n-o să mai cerem turcilor pace așa cum a făcut Prokofi. O s-o facem într-un fel nou... Nu mai mergem la ei doar cu un caftan blănit cu vulpi argintii...

— Firește ! zise deodată Alexașka, cu ochii strălucitori...

11

Înaintau pe apele umflate și tulburi ale Donului, cu pînze vărgate, înfoiate de un vînt cald. Înaintea lor pluteau optsprezece nave cu cîte două punți, iar în urma acestora, douăzeci de galioane, douăzeci de brigantine, după care veneau corăbioarele și galerele ; optzeci și șase de vase de război și cinci sute de ceamuri căzăcești se întindeau departe, spre cotiturile fluviului.

De pe punțile înalte se vedeau stepele verzi și vălurelele care alergau pe bălțile rămase din topirea zăpezilor. Stoluri de păsări zburau spre miazănoapte. Din cînd în cînd se zăreau în depărtare dealuri văroase. Sufla un vînt de sud-est care la

început stînjenise înaintarea. Se zbătură mult pînă izbutiră să cotească pe Don, spre apus : pînzele cădeau, corăbiile se abăteau din drum, căpitanii răcneau nebuneşte în pîlniile de aramă. Se dăduse următoarea poruncă :

„Nimeni să nu îndrăznească să rămînă departe în urma vasului amiral, ci să urmeze prin dîra de spumă după el. Dacă vreunul întîrzie trei ceasuri, i se va scade leafa pe un sfert de an, dacă întîrzie şase ceasuri, pe opt luni, iar dacă întîrzie douăsprezece ore, pe un an."

După ce cotiră spre sud-vest, înaintară uşor de tot. Asfinţituri îmbelşugate în culori, jilave, se revărsau pentru scurtă vreme peste întinderile stepei. O lovitură de tun bubuia pe vasul-amiral. Bătea clopotul de semnalizare. Luminiţele felinarelor se înălţau pînă în vîrful catargurilor. Pînzele se strîngeau şi ancora cădea în apă, plescăind. Pe malurile întunecate se aprindeau focuri şi glasurile căzăceşti strigau prelung.

De pe masa neagră a „Apostolului Petru", pe bordul căruia ţarul îndeplinea funcţiunea de comandor, o rachetă, asemenea unei cozi de vrăjitoare, ţîşnea spre cerul înstelat, sfîrîind şi înspăimîntînd prepeliţele. În careul ofiţerilor, se pregătea masa de seară. Amiralii, căpitanii şi boierii de sfat veneau cu toţii de pe vasele apropiate la beţiile care se încingeau pe bord în nopţile acelea.

Lîngă mînăstirea Divnogorski se alăturară flotei şase vase durate de tovărăşia cneazului Boris Alexeevici Goliţîn. Cu acest prilej aruncară ancora lîngă malul de cretă şi chefuiră două zile la toartă, în grădina mînăstirii. Îi duseră în ispită pe călugări cîntînd din cornuri şi făcînd glume cu două înţelesuri şi-i băgară în sperieţi, trăgînd cu cele opt sute de tunuri de pe corăbii.

Pe urmă, pînzele se umflară din nou pe tot întinsul apelor. Trecură prin faţa unor maluri înalte, prin faţa unor tîrguri apărate cu parcane şi cu valuri de pămînt, a unor moşii boiereşti şi mînăstireşti noi, a unor cherhanale. Lîngă tîrgul Panşino, zăriră pe malul stîng trîmbe de călăreţi calmîci cu suliţe lungi, iar pe cel drept, un şirag de cazaci, cu două tunuri. Calmîcii şi cazacii îşi aţineau calea ca să se bată, pentru că nu putuseră să împartă cîteva tabunuri de cai şi nişte ape bogate în nisetri.

Voievodul Schein se duse cu o lotcă la calmîci, iar Boris Alexeevici la cazaci. Îi împăcară. Cu prilejul acesta, chefuiră pe nişte dîmburi verzi ; deasupra lor pluteau domol nourii şi se roteau stoluri de cocori. Cherchelit, Kornelius Kruyt porunci

să se prindă nişte broaşte ţestoase şi făcu supă din ele. Petru porunci şi el să se prindă asemenea vietăţi şi-i ospătă pe boieri cu o mîncare gustoasă. După masă, le arătă capetele broaştelor. Voievodului Schein i se făcu greaţă. Rîseră cu poftă.

La 24 mai, spre prînz, sub soarele dogoritor, turnurile Azovului se zăriră spre miazăzi, prin văzduhul care tremura deasupra mării. Acolo, Donul se revărsase pe întinderi mari. Totuşi, apa nu era de ajuns de adîncă spre a putea trece prin gurile fluviului corăbii cu cîte patruzeci de tunuri.

În vreme ce viceamiralul măsura adîncimea Kutiurmei, unul din braţele Donului, iar Petru se ducea cu un pînzar mic la Azov şi la Taganrog, spre a cerceta cetăţile şi întăriturile, o solie a hanului sosi de la Bahcisarai, călare pe cai frumoşi şi cu alţi cai încărcaţi de poveri. Tătarii ridicară corturi din covoare, îşi înfipseră pe un dîmb tuiul... o coadă de cal şi o semilună, în vîrful unei suliţe lungi — şi trimiseră un tîlmaci să întrebe dacă ţarul primeşte închinăciunile şi darurile hanului. Li se răspunse că ţarul e la Moscova şi că aici nu se află decît locţiitorul său, amiralul Golovin, cu nişte boieri. Tuiul flutură trei zile pe dîmb. Tătarii treceau călări pe caii lor iuţi prin faţa gurilor de tun. A patra zi, solia veni pe vasul amiral. Întinse un covor alb de Anatolia şi puse pe el darurile : o şa frumoasă, o sabie, pistoale, un jungher, hamuri, lucruri de argint nu prea de preţ, bătute cu pietre ieftine. Golovin şedea grav pe un jeţ, iar tătarii pe covor, cu picioarele sub ei. Vorbiră despre armistiţiul iscălit de Vozniţîn, de una, de alta, trăgîndu-se de bărbile spînatice, despărţite în două, şi cercetară totul cu ochii lor iscoditori ca ai unor peşti de pradă. Plescăiră din limbă :

— Sînt frumoase vasele Moscovei... Dar v-aţi muncit degeaba : nu puteţi trece prin Kutiurma cu corăbiile voastre mari. Nu demult, vasele sultanului au încercat să intre în Don, dar au fost nevoite să se întoarcă la Kerci...

Era vădit că nu veniseră decît ca să iscodească. A doua zi dimineaţa, nu se mai zări pe dîmb nici tui, nici corturi, nici călăreţi.

Măsurătorile arătară că apa era mică în Kutiurma. Donul scădea din zi în zi. Singura nădejde era într-un vînt puternic dinspre sud-vest, care să ridice nivelul apei la gurile fluviului.

Petru se întoarse de la Taganrog. Aflînd adîncimea apei se întunecă. Un vînt leneş bătea dinspre miazăzi. Veniră căldurile. Smoala se prelingea pe bordurile corăbiilor. Lemnul prost,

uscat peste iarnă, crăpa. Din cale se dădea apa afară. Corăbiile aşteptau nemişcate, cu pînzele strînse, într-un ocean de arşiţă.

Se porunci ca lestul să fie aruncat în apă. Oamenii scoteau din cale butoaiele cu praf de puşcă şi cu carne sărată şi, încărcîndu-le în ceamuri, le duceau la Taganrog. Corăbiile se uşurau, dar apa scădea mereu în Kutiurma.

La 22 iunie, spre prînz, *şautbenaht*-ul[1] Julius Rez, ieşind din salonul ofiţerilor, stacojiu, greoi şi încins ca o sobă, spre a-şi face nevoile, văzu cu ochiul său ager, spre sud-vest, un nor cenuşiu, care se mărea repede. După ce-şi făcu treaba, Julius Rez se mai uită o dată la nor, se întoarse în salonul ofiţerilor, îşi luă tricornul şi sabia şi spuse :

— Vine furtună.

Petru, amiralii şi căpitanii săriră de la masă. Norii învălmăşiţi se înălţau repede şi o negură împînzea zarea dincolo de vălul alburiu al apelor. Soarele ardea cu o strălucire nemiloasă. Pavilioanele, flamurile şi rufele marinarilor de pe sarturi atîrnau neclintite. Şefii de echipaje de pe toate vasele fluierară, chemînd lumea pe punte. Începură să lege pînzele şi să cufunde ancorele de furtună.

Norul acoperi jumătate din cer. Apa se întunecă. O văpaie lată, roşie licări în zare. Vîntul începu să şuiere în straiuri mai tare, mai neliniştitor. Flamurile se zbăteau. Vijelia se năpusti în iureş prin trîmbele de negură care se învolburau peste întinderi. Catargurile începură să scîrţîie şi rufele căzură de pe sarturi. Vijelia tălăzuia apa şi rupea parîmele. Pe vergi, marinarii se ţineau de straiuri cu răsuflarea tăiată. Căpitanii băteau din picior, căutînd să covîrşească cu glasurile lor furtuna ce se înteţea. Valurile înspumate se năpusteau în borduri. Văzduhul se cutremura zguduit de trăsnete înspăimîntătoare. Tunetele se rostogoleau ca un bubuit necurmat. Din cer se prăvăleau trîmbe de foc.

În capul gol, cu poalele hainei fluturînd în vînt, cu mîinile încleştate de balustradă, Petru sta pe pupa care se înălţa şi se afunda într-una. Asurzit şi orbit, căsca gura ca un peşte. Părea că trăsnetele cad în jurul navei, peste crestele valurilor. Julius Rez îi strigă la ureche :

— Asta nu-i nimic. Acum vine adevărata furtună.

Vijelia pricinui multe stricăciuni. Trăsnetele omorîră pe mal doi marinari. Vîntul rupse parîmele ancorelor şi cîteva

[1] *Şautbenaht* — grad în marină, corespunzător gradului de contraamiral. (N. trad.)

catarguri, scufundă și aruncă pe mal cîteva barcazuri. În schimb, aduse un vînt puternic de sud-vest, adică tocmai acela de care era nevoie.

Apa creștea repede. A doua zi, în zori, începură să scoată vasele din gura fluviului. Vreo cincizeci de ceamuri cu lopeți traseră după ele, cu parîme lungi, pe „Krepost", cea dintîi navă care ieșea în mare. Fără să atingă măcar o singură dată cu tălpoaia fundul apei, vasul străbătu Kutiurma și intrînd în Marea de Azov, trase cu tunul și înălță pavilionul căpitanului Pamburg.

În aceeași zi fură scoase vasele cu carena cea mai adîncă: „Apostolul Petru", „Voronej", „Azov", „Gut Dragers" și „Wein Dragers". La 27 iunie, toată flota aruncă ancora în fața întăriturilor Taganrogului.

Acolo, apărați de un spărgător de valuri, începură să călăfătuiască, să smolească și să vopsească din nou vasele cu lemnul uscat, să dreagă parîmele și să pună lest. Petru atîrna zile de-a rîndul într-un leagăn pe marginea vasului „Krepost" și, fluierînd, înfunda calafatul cu ciocanul său. Cocîrjat, în pantaloni de pînză, murdari, urca pe treptele de frînghie ale straiurilor, spre vreun catarg, ca să prindă o vergă nouă. Altă dată, cobora în cală unde lucra Fedosei Skleaev, care era la cuțite cu John Day și cu Joseph Nay. Meșterul făcea o întăritură grea a încheieturilor de la pupa.

— Petru Lixeici [1], nu mă mai încurca, pentru numele lui dumnezeu, îl lua la rost nemulțumit Fedosei. Dacă întăritura are să iasă prost, taie-mi capul, e în puterea măriei tale dar nu mă mai încurca...

— Bine, bine, voiam să te ajut...

— Du-te și ajută-i lui Aladușkin. Altfel, ne certăm.

Lucrară toată luna iulie. Șautbenachtul Julius Rez făcea mereu instrucție cu echipajele vaselor alcătuite din ostașii polcurilor Preobrajenski și Semionovski. Printre ei erau mulți feciori de dvoreni, care nu mai văzuseră marea. Crunt și neînfricat, ca un adevărat marinar, Julius Rez îi făcea cu sila pe marinari să iubească navigația. Îi punea să stea pe verga rîndunicilor, la doisprezece stînjeni deasupra apei, să se arunce în apă cu capul în jos, cu tot echipamentul: „Cine se îneacă nu-i marinar!" Pe puntea de comandă, fălcos ca un cîine, cu picioarele rășchirate, cu mîinile în care ținea bastonul duse la spate, vedea, piratul, toate cu un singur ochi: cine dezlega cu întîrziere un nod, cine lega o școtă greșit. „Ascultă, tu ăla de

[1] *Lixeici* — formă populară pentru Alexeevici. (N. trad.)

la straiul arborelui mare ce faci cu funga, *poule ?*" Bătea din picior : „Toată lumea pe punte... Încă o dată."

De la Moscova sosi Emelian Ukrainţev, cel mai iscusit slujbaş de la Despărţămîntul treburilor din afară, de curînd numit diplomat, însoţit de diacul Cerdeev şi de tîlmacii Lavreţki şi Botvinkin, cu samuri, colţi de morsă şi un pud şi jumătate de ceai, daruri pentru sultan şi pentru paşale.

La 14 august, „Krepost" ridică pînzele şi, însoţit de toată flota, fu împins de un puternic vînt de nord-est, spre larg, şi luă cap la compas vest — sud-vest. La 17 august, se ivi la babord, spre stepa nogaică, minaretele zvelte ale Tamanului. Flota intră în strîmtoare. Trăgînd cu tunurile şi învăluindu-se în fum, trecu prin faţa Kerciului şi aruncă ancora. Zidurile tîrgului erau învechite de tot, iar turnurile înalte, pătrate, erau surpate pe ici, pe colo. N-avea nici forturi, nici bastioane. Lîngă ţărm erau ancorate patru corăbii. Turcii se zăpăciră : nu se aşteptaseră să vadă golful plin de pînze şi de fum.

Murtaza, paşa din Kerci, un turc spilcuit şi trîndav, se uita speriat pe fereastra unuia din turnuri. Trimise crainici la vasul amiral moscovit să întrebe pentru ce venise o flotă atît de mare. Cu o lună înainte, tătarii hanului îl vestiseră că flota ţarului e proastă, că n-are tunuri de loc şi că nu va putea să iasă pentru nimic în lume în Marea de Azov.

— Vai, vai, vai... Vai, vai, vai, îngîna încet Murtaza, dînd la o parte, ca să vadă mai bine, o creangă a copacului care creştea în faţa ferestrei. Începu să numere corăbiile, dar se lăsă păgubaş. Cine a dat crezare iscoadelor hanului ? strigă el la slujbaşii care stăteau în spatele lui, pe terasa turnului, murdărită de păsări.Cine a dat crezare cîinilor de tătari ?

Murtaza tropăi din picioarele sale încălţate cu papuci. Slujbaşii graşi şi leneviţi în locul acela pustiu şi liniştit duseră mîinile la inimă, legănîndu-şi amărîţi fesurile şi turbanele. Îşi dădeau seama că Murtaza va trebui să-i trimeată sultanului o veste neplăcută. Şi nu ştiau ce va face stăpînul. Deşi e locţiitorul prea luminos al profetului pe pămînt, se aprinde repede la mînie. S-a întîmplat ca paşale mai abitir decît acesta să fie trase în ţeapă.

Pînza trapezoidală a felucii crainicilor se desprinse de vasul-amiral. Murtaza trimese pe un slujbaş la ţărm să-i zorească pe oamenii săi şi se apucă din nou să numere corăbiile. Crainicii, doi greci, se înfăţişară cu capul tras între umeri, cu

ochii holbaţi, plescăind din limbă. Murtaza întinse spre ei, crîncen, faţa lui puhavă. Grecii îl vestiră :

— Amiralul moscovit îţi trimite închinăciunile lui şi ne-a poruncit să te vestim că însoţesc pe un sol, care merge la sultan. I-am spus amiralului că nu poţi să-l laşi pe sol să meargă pe mare. Să călătorească prin Krîm spre Baba, ca toată lumea. Amiralul a răspuns : „Dacă n-o să-l lăsaţi să meargă pe mare, îl vom însoţi cu toată flota pînă la Constantinopol."

A doua zi, Murtaza-paşa trimese la amiral nişte bei ţanţoşi. Beii îi spuseră amiralului :

— Ne-ar părea rău ca vouă, moscoviţilor, să vi se întîmple ceva. Voi nu cunoaşteţi Marea Neagră. Aici, inimile omeneşti se înnegresc uneori, din care pricină marea se şi numeşte „neagră". Ascultaţi-ne şi mergeţi pe uscat, spre Baba.

Amiralul Golovin se umfla în pene : „Să ştiţi că ne-aţi băgat în sperieţi". Un lungan cu ochi lucioşi, îmbrăcat în straie olandeze, care stătea lîngă el, pufni în rîs. Apoi, rîseră toţi ruşii.

Ce era de făcut ? Cum ar fi putut să-i oprească de vreme ce pe briza de dimineaţă corăbiile moscovite ridicau pînzele, se înşiruiau după toate pravilele marinăreşti, mişunau prin golf şi trăgeau în ţinte de pînză, puse pe plutitori ? Poţi să te împotriveşti unor neruşinaţi ce aceştia ? Nădăjduind doar în ajutorul lui Allah, Murtaza-paşa tărăgăna hotărîrea.

O lotcă se apropie de vasul-amiral turcesc. Kornelius Kruyt şi doi vîslaşi, Petru şi Alexaşka, îmbrăcaţi ca marinarii olandezi, se urcară pe bord. Echipajul turcesc dădu onorul viceamiralului moscovit. Amiralul Hassan-paşa ieşi grav dintr-o cabină de la pupă. Purta feregea albă de mătase şi turban cu semilună de diamante. Duse cu demnitate mîna la frunte şi la piept. Kornelius Kruyt îşi scoase tricornul şi, dîndu-se puţin înapoi, îi legănă penele pe dinaintea lui Hassan-paşa.

Se aduseră două jeţuri. Amiralii se aşezară sub tendă. Un bărbat îndesat, bucătarul scopit, aduse pe o tipsie talgeraşe cu zaharicale, un ibric cu cafea şi felegene nu mult mai mari decît un năpîrstoc. Cei doi amirali stătură de vorbă în chip cuviincios. Hassan-paşa întrebă de sănătatea ţarului. Kornelius Kruyt răspunse că ţarul e sănătos şi, la rîndul său, se interesă de sănătatea maiestăţii sale sultanului. Hassan-paşa se închină adînc deasupra mesei : „Allah ocroteşte zilele prea luminatului sultan..." Ocolind cu o privire tristă pe Kornelius Kruyt, urmă :

— La Kerci, nu ținem vase multe. Aici n-are de cine să ne fie frică. Dar în Marea de Marmara avem corăbii puternice. Tunurile de pe ele sînt atît de mari, încît pot să arunce ghiulele grele de piatră.

După ce sorbi din cafea, Kornelius Kruyt răspunse :

— Corăbiile noastre nu folosesc ghiulele de piatră. Noi tragem cu ghiulele de tuci, care atîrnă optsprezece și treizeci de funți. Aceste ghiulele străbat amîndouă bordurile corăbiei vrăjmașe.

Hassan-pașa ridică ușor din sprîncenele sale frumoase :

— Am fost foarte mirați, văzînd că englezi și olandezi, cei mai buni prieteni ai Turciei, slujesc în flota țarului...

Kornelius Kruyt răspunse cu un zîmbet senin :

— Vai, efendi, oamenii slujesc aceluia care dă bani mai mulți. (Hassan-pașa înclină grav capul.) Olanda și Englitera fac un negoț foarte mulțumitor cu Moscovia. Cu țarul e mai bine să trăiești în pace decît în război. Moscovia e cea mai bogată țară din lume.

Hassan-pașa spuse îngîndurat :

— Domnule viceamiral, de unde are țarul atîtea corăbii ?

— Le-au făurit înșiși moscoviții, în doi ani...

— Vai, vai, vai ! își clătină turbanul Hassan-pașa.

În vreme ce amiralii stăteau de vorbă, Petru și Alexașka cinsteau cu tutun pe marinarii turci și-i înveseleau cu șotii. Hassan-pașa se uita din cînd în cînd bănuielnic spre flăcăii aceia înalți : prea erau curioși. Poftim, unul din ei s-a urcat pe catarg, și s-a vîrît în gabie. Celălalt se uită la tunul englezesc cu tragere repede. Totuși, Hassan-pașa tăcu politicos, chiar atunci cînd marinarii se duseră cu moscoviții pe puntea de jos.

Kornelius Kruyt ceru voie să coboare pe uscat ca să-și ia fructe, dulciuri și cafea. După ce rămase pe gînduri cîteva clipe, Hassan-pașa spuse că ar putea să-i vîndă și el cafea.

— Cîtă cafea vă trebuie ?

— De vreo șaptezeci de cervoneți.

— Abdul-Alla, strigă Hassan-pașa, bătînd din picior. Bucătarul scopit se apropie în fugă, legănîndu-se. Îndeplinind porunca, aduse un cîntar. Cîțiva marinari veniră în urma lui cu niște saci plini de cafea. Hassan-pașa se dădu cu jețul mai aproape, cercetă cîntarul și scoase din sîn niște metanii de chilimbar ca să numere greutățile. Porunci să se dezlege un sac. Pipăind boabele, cu degetele lui îngrijite, spuse cu ochii pe jumătate închiși :

— Cafeaua asta e din cea mai bună recoltă de pe insula Iava... Îmi veți mulțumi. Văd că sînteți un om de înțeles. (Pe

urmă, aplecîndu-se spre urechea lui.) Nu vă doresc răul. Spuneți-le moscoviților să nu mai meargă pe mare : lîngă țărm sînt multe pietre în apă și praguri de nisip primejdioase. Nouă înșine ne e frică de locurile astea.

— Pentru ce să meargă pe lîngă țărm ? răspunse Kornelius Kruyt. Corabia noastră iese în larg, numai să avem vînt prielnic din spate.

Numără șaptezeci de cervoneți. Își luară rămas bun. Apropiindu-se de chepeng, Kornelius Kruyt strigă aspru : „Petru Alexeev !..." „Zent !" răspunse repede un glas.

Urmat de Alexașka, Petru ieși pe un spirai. Amîndoi purtau fesuri roșii. Viceamiralul își flutură tricornul prin fața amiralului turc, se așeză la cîrmă și lotca porni repede spre țărm. Îndoind lopețile, de strașnic ce vîsleau, Petru și Alexașka rîdeau vesel cu toți dinții.

Împinsă de un val, lotca se opri pe nisipul de pe țărm. Niște slujbași și beii pe care-i cunoscuseră mai înainte alergau dinspre poarta cetății, pe lîngă niște luntri putrede și pari înverziți, înfipți pe fundul mării. Îi rugară să nu se ducă nicidecum în oraș. Dacă le trebuia ceva, negustorii le vor aduce aici, în lotcă, orice marfă... Ochii lui Petru începură să se rotească și obrajii i se aprinseră de mînie. Ținînd vîsla ridicată, Alexașka spuse :

— *Min Herz*, spune-le... Ne apropiem cu toată flota la o bătaie de tun... Zău așa...

— Sînt în dreptul lor să nu ne lase, zise Kornelius Kruyt. Aici e o cetate. Ne plimbăm pe țărm, pe lîngă ziduri, și vedem tot ce ne trebuie.

12

Murtaza-pașa nu mai putu să născocească nimic : mergeți pe mare, facă-se voia lui Allah.

Petru se întoarse la Taganrog, împreună cu toată flota. La 28 august, luînd la bord pe trimis, pe diac și pe tîlmaci, și însoțit de patru corăbii de război turcești, „Krepost" ocoli capul Kerci și porni, cu vînt slab, de-a lungul țărmului de miazăzi al Crimeii.

Corăbiile turcești îl urmau prin dîra înspumată. Pe corabia din față era un împuternicit turc. Hassan-pașa rămăsese la Kerci. În ultima clipă, ceruse să i se dea dovadă scrisă că solul

ţarului merge de capul lui şi că el, Hassan-paşa, nu-l îndemnase la aceasta. Dar nu i se dăduse nici acest lucru.

În dreptul Balaklavei, împuternicitul coborî într-o lotcă şi, apropiindu-se de „Krepost", rugă să intre în port ca să ia apă proaspătă. Îşi scutură deznădăjduit mîneca feregelei, arătînd spre dealurile roşcate : „E un oraş foarte frumos. Să intrăm". Sprijinindu-se de balustradă, căpitanul Pamburg răspunse de sus cu glas gros :

— Turcul crede că nu înţelegem de ce ne cere să intrăm în Balaklava ; vrea să facă pe spinarea locuitorilor un alişveriş frumos, zicînd că-i pentru merindele solului. Ha ! Avem butoaiele pline de apă.

Turcul rămase mofluz. Vîntul se înteţea. Pamburg se uită în sus şi porunci să se mai ridice cîteva pînze. Corăbiile turceşti grele rămăseseră mult în urmă. Pe corabia din frunte fluturară semnalele : „Daţi jos cîteva pînze". Pamburg se uită cu ocheanul şi trase o înjurătură în portugheză. Coborî fuga în careul ofiţerilor căptuşit cu lemn de nuc. Lîngă masă, pe o laviţă lustruită, suferind de rău de mare, trimisul Emelian Ukrainţev zăcea cu ochii închişi şi cu peruca strînsă în pumn. Pamburg îi strigă mînios :

— Diavolii ăştia îmi cer să dau jos cîteva pînze. Nu-i ascult. Ies în larg.

Ukrainţev mişcă încetişor mîna în care ţinea peruca :

— Fă ce vrei.

Pamburg se urcă la cîrmă, pe puntea de comandă. Îşi răsuci mustăţile, ca să nu-i împiedice strigătul :

— Toată lumea sus ! Ascultaţi comanda ! Ridicaţi rîndunicile... Vela-straiul pe catargul mare... Ţine mai la stînga... Aşa...

Scîrţîind, aplecîndu-se, „Krepost" făcu o voltă şi, cu pînzele în vînt, lăsă în urmă pe turci şi se îndreptă peste Pontus Euxinus, de-a dreptul spre Ţarigrad.

Aplecîndu-se mult pe o parte, nava înainta repede pe marea albastră-plumburie, tălăzuită de vîntul de nord-est. Părea că valurile îşi înălţau coamele înspumate ca să vadă cît se vor mai rostogoli prin pustietatea mării, pînă la ţărmul pîrjolit de soare. Cei şaisprezece oameni ai echipajului, olandezi, suedezi şi danezi, toţi lupi de mare, se uitau la valuri şi pufăiau din pipe : înaintau uşor, în joacă. În schimb, jumătate din echipajul de luptă — ostaşi şi tunari — zăceau în cală, printre butoaiele cu apă şi cu carne sărată. Pamburg porunci ca tutu-

ror bolnavilor să li se dea votcă de trei ori pe zi: „Trebuie să se obişnuiască cu marea!"

Merseră o zi şi o noapte. A doua zi, dădură peste un lanţ de stînci care scoteau colţii printre talazuri. Corabia lua apă, şi valuri de spumă treceau peste toată puntea. Pamburg bombănea scuturîndu-şi stropii de apă de pe mustăţi.

Înalţii trimişi sufereau mult din pricina răului de mare. Ukrainţev şi diacul Ceredeev, stînd culcaţi într-o cabină de la pupă, proaspăt vopsită, ridicau capul de pe pernă, uitîndu-se pe spiraiul pătrat. Iată-i lunecînd încet în prăpastie; apa verde fierbea, se ridica spre cele patru geamuri şi, plescăind greoaie, astupa lumina. Pereţii despărţitori scîrţîiau şi tavanul scund se lăsa în jos. Trimisul şi diacul gemeau, închizînd ochii.

La 2 septembrie, într-o dimineaţă senină, un mus calmîc strigă de la gabie: „Pămînt!" Se zăreau liniile deluroase şi albăstrii ale ţărmurilor Bosforului. În depărtare pluteau pînze aplecate pe o parte. Pescăruşii începură să se rotească, scîncind pe deasupra pupei înalte, dăltuite. Pamburg porunci ca toată lumea să fie chemată pe punte: „Să se spele. Să-şi cureţe uniformele. Să-şi pună perucile".

La amiazi, cu toate pînzele în vînt, „Krepost" trecu repede prin faţa unor străvechi turnuri de pază, intrînd în Bosfor. În vîrful unui catart de pe meterezul cetăţii, fluturară semnale: „A cui e corabia?" Pamburg ordonă să se răspundă: „Trebuie să cunoaşteţi steagul moscovit". De pe ţărm se vesti: „Luaţi un pilot". Pamburg răspunse: „Înaintăm fără pilot".

Ukrainţev îşi puse o jachetă smeurie cu galoane de aur şi tricorn cu penaj, iar diacul Ceredeev, un bărbat uscăţiv cu nasul subţire, semănînd cu mucenicii zugrăviţi la Suzdal, îmbrăcă o jachetă verde cu ceaprazuri de argint şi, de asemenea, un tricorn cu penaj. Tunarii se aşezară la tunuri, iar ostaşii, cu puşti, pe punte.

Corabia luneca prin strîmtoarea lucioasă ca oglinda. În stînga. printre înălţimile sterpe, se zăreau nişte porumbişti, cu ştiuleţii încă neculeşi, turnuri de apă, oi păscînd pe povîrnişuri, colibe de pescari făcute din piatră şi acoperite cu strujeni. Pe ţărmul prăvălit, erau livezi îmbelşugate, ziduri împrejmuitoare albe, acoperişuri de olane, scări care coborau spre apă, copaci de un verde-întunecat şi chiparoşi înalţi ca nişte catarguri. Dincolo de copaci se zăreau ruinele unui palat, năpădite de tufe, o cupolă rotundă şi un minaret... Apropiindu-se mai mult de ţărm, văzură pomii încărcaţi de roade minunate. Adia

o mireasmă de măslini şi de trandafiri. Ruşii se minunau de bogăţia pămîntului turcesc : „Toată lumea spune că-s pleşuvi şi graşi, dar uitaţi-vă cum trăiesc !"

Un asfinţit auriu se revărsa în zare, parcă peste mări şi ţări. Căpătînd repede nuanţe purpurii, se stingea, însîngerînd apele Bosforului. Aruncară ancora la trei mile de Constantinopol. Se înnopta. Stele mari, cum nu se vedeau la Moscova, începură să licărească pe bolta albastră. Calea robilor se oglindea pe ape...

Pe navă nimeni nu voi să se culce. Se uitau la ţărmurile peste care se revărsase liniştea, ascultau scîrţîitul fîntînilor şi ţîrîitul sec al greierilor. Pînă şi cîinii lătrau aici altfel. Peşti luminoşi, ciudaţi, erau tîrîţi de curent în adîncuri. Stînd pe tunuri, ostaşii murmurau : „Bogată ţară. Uşor trebuie să trăiască oamenii aici..."

Privind gînditori la lumina unei făclii, care întuneca stelele mari din fereastra neagră a magaziei cu merinde, Emelian Ukrainţev îşi muia cu băgare de seamă pana de gîscă în cerneală, se uita dacă n-are vreun fir de păr în vîrf (atunci o ştergea de perucă) şi scria fără grabă, cifrat, o scrisoare lui Petru Alexeevici :

„...Am rămas aici aproape douăzeci şi patru de ceasuri... În ziua de 3 au sosit şi vasele turceşti care rămăseseră în urmă. Turcul însoţitor ne-a mustrat cu lacrimi în ochi, fiindcă am luat-o înainte, pentru care faptă sultanul va porunci să i se taie capul, şi ne-a rugat să-l aşteptăm aici : se va duce să-l înştiinţeze de sosirea noastră. I-am spus că aşteptăm ca sultanul să ne primească cu toată cinstea. Spre seară, turcul s-a înapoiat de la Ţarigrad şi ne-a adus la cunoştinţă că sultanul ne va primi cu toată cinstea şi ne va trimete nişte luntri de-ale lui, ca să ne ducă acolo. I-am răspuns că vom merge cu nava noastră. Ne-am ciorovăit mult şi pînă la urmă am primit să mergem cu luntrile, numai dacă «Krepost» va pluti înaintea noastră.

A doua zi ne-a trimes trei luntri de-ale lui, în care erau aşternute covoare. Ne-am urcat în luntri şi «Krepost» a pornit înaintea noastră. În scurtă vreme, am zărit Ţarigradul, un oraş vrednic de a fi văzut. Zidurile şi turnurile sînt vechi, dar trainice. Toate casele, învelite cu olane, şi moscheile zidite din piatră albă sînt minunat de frumoase, iar bazilica Sfînta Sofia e clădită din piatră de culoarea nisipului. Atît Stambulul, cît

şi mahalaua Pera se văd ca în palmă. De pe ţărm, au bubuit salve în cinstea noastră şi căpitanul Pamburg a răspuns, trăgînd cu toate tunurile. Ne-am oprit în faţa seraiului de pe al cărui zid ne privea sultanul. Deasupra capului său ţineau un evantai mare şi-i făceau vînt.

Am fost primiţi pe mal de o sută de ceauşi călări şi de două sute de ieniceri care ţineau în mîini beţe de bambus. Mie şi diacului ne-au adus cai cu hamuri bogate. De îndată ce am coborît din luntre, căpetenia ceauşilor ne-a întrebat dacă sîntem sănătoşi. Am încălecat pe cai şi ne-am îndreptat spre palat, printr-o mulţime de uliţi negrăit de întortocheate şi înguste. În dreapta şi în stînga noastră alergau oamenii.

Corabia măriei tale a stîrnit aici o mare mirare : cine a făurit-o şi cum se face că a izbutit să iasă din apele puţin adînci ale Donului ? M-au întrebat cîte corăbii ai şi cît sînt de mari. Le-am răspuns că ai corăbii multe, că nu sînt cu fundul neted, aşa cum se flecăreşte pe aici, şi că merg bine pe mare. Mii de turci, greci, armeni şi evrei vin să vadă nava «Krepost». A venit şi sultanul, ocolind de trei ori corabia, cu o luntre. Sînt lăudate îndeosebi pînzele şi parîmele, pentru tăria lor, precum şi lemnul catargurilor. Unii spun că vasul n-ar fi prea trainic. Te rog să mă ierţi, dar mi se pare că aşa e : am mers pe mare şi vîntul n-a fost prea puternic, dar «Krepost» scîrţîia din toate încheieturile, se apleca pe o parte şi lua apă. Cred că constructorii Joseph Nay şi John Day nu sînt oameni prea cinstiţi. O corabie nu e un fleac şi preţuieşte cît un oraş. Aici oamenii doar o privesc, dar nu se găsesc doritori s-o cumpere... Iartă-mă, scriu şi eu cum mă taie capul.

Turcii îşi făuresc corăbiile cu multă tragere de inimă, le fac foarte trainice şi le leagă bine. Sînt mai scunde decît ale noastre, dar nu iau apă.

Un grec mi-a spus : turcilor le e teamă că dacă măria sa ţarul ar închide Marea Neagră, Ţarigradul ar fi înfometat, pentru că bucatele, uleiul, lemnul şi cheresteaua se aduc aici din oraşele dunărene. Umblă zvonul că ai fi fost cu toată flota la Trapezund şi la Sinop. M-au întrebat şi pe mine în privinţa asta.

Am răspuns că nu ştiu, că pe vremea cînd eram acolo, n-ai fost plecat..."

Pamburg se duse cu ofiţerii în Pera, la unii dintre ambasadorii europeni, ca să întrebe de sănătatea lor. Ambasadorul olandez şi cel francez i-au primit cu prietenie, le-au mulţumit

și i-au ospătat cu vin închinînd în sănătatea țarului. A treia vizită au făcut-o la palatul ambasadorului Engliterei. Au descălecat la scara din față și au bătut la ușă. A ieșit un fecior, înalt de un stînjen, cu o barbă roșie ca focul. Ținînd ușa cu mîna, i-a întrebat ce doresc. Aprinzîndu-se, Pamburg i-a spus cine sînt și pentru ce au venit. Feciorul a trîntit ușa și s-a întors destul de tîrziu, cu toate că moscoviții așteptau în stradă, spunîndu-le batjocoritor :

— Domnul ambasador s-a așezat la masă și mi-a poruncit să vă spun că n-are pentru ce să-l vadă pe căpitanul Pamburg.

— Spune-i ambasadorului să-i rămînă un os în gît ! strigă Pamburg. Sări mînios în șa și porni pe niște scări netede de cărămidă, prin fața unor precupeți, a unor copii goi și a unor cîini, la vale, spre Galata, unde se întîlnise mai înainte, în niște prăvălii de șașlîc, în cafenele și la ușa unor bordeluri, cu cîțiva vechi prieteni de-ai săi.

Acolo Pamburg și ofițerii s-au îmbătat criță cu duzico, un fel de rachiu grecesc, și au început să facă tărăboi, stîrnind pe niște marinari englezi să se încaiere. Se strînseseră mulți prieteni de-ai lui, căpitani de cursă lungă, lupi de mare vestiți, care se ascundeau prin maghernițele din Galata, și tot felul de oameni ciudați. Pamburg i-a poftit pe toți la un chef pe „Krepost".

A doua zi, marinari de toate neamurile : suedezi, olandezi, franțuji, portughezi, mauri, unii cu perucă, cu ciorapi de mătase și cu sabie, alții legați la cap cu basmale roșii, cu încălțările puse de-a dreptul pe picioarele goale și cu pistoale la brîu, alții în haine scurte de piele și cu pălării rotunde, de mușama, mirosind a pește sărat, se apropiară în caicuri de corabie.

Cheful se încinse pe puntea descoperită, sub soarele nu prea cald de septembrie. În dosul unui zid, se vedea palatul posomorît al sultanului, cu zăbrele dese la ferestre, iar pe partea cealaltă a strîmtorii, păduricile și livezile îmbelșugate din Scutari. Ostașii din polcurile Preobrajenski și Semionovski cîntau din cornuri și din linguri, ziceau din gură hore și fluierau „Primăvara", imitînd ciripitul a tot felul de păsări.

Cu peruca sclipitoare sub pudra argintie, cu jacheta scurtă smeurie, cu eșarfă și cu dantele, ținînd într-o mînă o cupă, iar în alta o basma, Pamburg strigă înfierbîntat către musafiri :

— Dacă avem nevoie de o mie de corăbii, construim o mie... Avem pe șantier corăbii cu cîte optzeci și o sută de tunuri. Anul viitor, să ne așteptați în Marea Mediterană și în Marea

Baltică. O să luăm în serviciu pe toți mateloții vestiți. O să ieșim și în ocean...

— Ura ! strigară marinarii, stacojii la față... Ura pentru cpitanul Pamburg !

Cîntecele marinărești vuiau. Picioarele tropăiau. Nefiind vînt, fumul de pipă se învăluia deasupra punții. Nu băgară de seamă că soarele apusese și că stelele începuseră să licărească deasupra acestei petreceri strașnice. La miezul nopții, cînd jumătate din lupii de mare sforăiau, unii zăcînd pe sub mese, alții cu capul încărunțit în uragane, căzut printre tipsii, Pamburg se urcă pe puntea de comandă :

— Atenție ! Comandanți de tunuri, tunari, la posturi ! Puneți încărcătura ! Îndesați ! Aprindeți fitilurile ! Amîndouă bordurile, salvă... Foc !

Patruzeci și șase de tunuri grele scuipară flăcări toate deodată. Deasupra Țarigradului adormit, vuietul năprasnic parcă nărui bolta cerească... Învăluit în fum, „Krepost" mai trase o salvă...

După aceea Emelian Ukraințev a scris cifrat :

„...atît sultanul, cît și toată lumea s-au spăimîntat foarte : căpitanul Pamburg a băut toată ziua pe corabie cu marinarii și cumplit de beat a tras la miez de noapte cu toate tunurile de mai multe ori. De cînd cu întîmplarea asta, tot Țarigradul vorbește că prin salvele trase în plină noapte, căpitanul a vrut să dea de știre flotei măriei tale, care așteaptă în larg, ca să intre în strîmtoare...

Maiestatea sa sultanul s-a speriat rău în noaptea aceea și a ieșit fuga din iatac așa cum se afla. Au sărit în sus mulți viziri și pașale. Din pricina acelor salve năprasnice, două cadîne borțoase ale sultanului, din seraiul de sus, și-au lepădat plozii înainte de soroc. Pentru toate astea, maiestatea sa sultanul s-a mîniat foarte pe Pamburg și a poruncit să ni se spună să-l dăm jos de pe vas și să-i tăiem capul. I-am răspuns sultanului că n-am cunoștință pentru ce a tras căpitanul și că am să-l întreb, iar dacă maiestatea sa sultanul a avut necazuri de pe urma tragerii, am să-l opresc pe căpitan să mai tragă de acum înainte și-am să-i poruncesc cu străşnicie acest lucru, dar că nu văd pentru ce să-l dau jos de pe vas. Cu asta pricina s-a încheiat.

Sultanul ne primește marți. Turcii așteaptă să vină Medzomorta-pașa, care a fost înainte hoț de mare în Algeria, ca să se sfătuiască ce să facă cu măria ta : pace sau război ?"

CAPITOLUL AL DOILEA

1

Soarele de septembrie scăpăta departe, dincolo de malul împădurit. Zi cu zi, pe măsură ce înaintau spre miazănoapte, ținutul era din ce în ce mai sălbatic. Stoluri de păsări se înălțau în unghi de pe apele adormite. Codri răvășiți de furtuni, smîrcuri, pustietate... Ici-colo, se ițea o colibă de pescar și o lotcă trasă la mal... Mai aveau o săptămînă de drum pînă la lacul Beloie.

Paisprezece inși trăgeau la edec o luntre încărcată cu merinde ; cu capetele în piept, cu mîinile atîrnînd în jos, oamenii se opinteau cu pieptul în hamuri. Veneau de la Iaroslavl. Soarele asfințea peste creștetele negre ale molizilor, împîclit într-o roșeață sîngerie. De pe luntre se striga : „Trage la mal !"

Luntrașii băteau un par în pămînt sau legau otgonul de un copac. Aprindeau un foc. Pe malul mocirlos molidișul se mistuia încetișor într-o ceață alburie. Cîrduri de rațe vîsleau în văzduh spre asfințit, ca niște umbre negrăit de lungi. Fărîmînd vreascurile, elani mari cît caii se apropiau de mal. Pădurea era plină de sălbăticiuni nehăituite și neînfricoșate de om.

Pe apă se auzea plescăit de vîsle : stăpînul luntrii, bătrînul Andrei Denisov, se apropia de mal aducînd oamenilor săi posmagi, mei, uneori pește, iar în zilele de dulce, carne sărată. Se uita să vadă dacă luntrea e bine legată. Trecîndu-și mîinile pe sub cureaua de piele, se oprea lîngă foc. Era un bărbat vînjos, cu barbă cîrlionțată și cu ochii senini, îmbrăcat cu o ranție și cu tichie de postav pe creștet.

— Fraților, sînteți toți în viață ? îi întreba. Dați-vă toată silința, lui dumnezeu îi place munca. Petreceți în voie : vi se va socoti toată osteneala. Ferice de voi că ați scăpat din duhoarea lui Nikon. Cînd ajungem la lacul Onega, o să vedeți acolo raiul lui dumnezeu...

Scoțîndu-și mîinile de sub curea, se lăsa pe vine în fața focului. Oamenii îl ascultau în tăcere, istoviți. Într-o seară spuse :

— Pe meleagurile acelea, lîngă apele Vîgului, trăia un sihastru... Fugise și el de ispitirile lui anticrist. Fusese negustor și stăpînise damuri de case, prăvălii și hambare. Avusese o vedenie : un om înconjurat de flăcări striga : „Am căzut în ispită și pier pe vecie... " A lăsat totul soției și feciorilor săi și s-a pustiit. Și-a durat o chilie. A trăit, împărtășindu-se nu-

mai cu năzuința lui arzătoare ca focul. Își scurma ogorul cu o cociorvă și semăna două căciuli de orz. S-a îmbrăcat într-o piele de capră, udă, care s-a uscat pe el. O purta vara și iarna. Toată avuția lui era o cană de lemn, o lingură și o carte de rugăciuni, scrisă după legea cea veche. În scurtă vreme, a dobîndit o putere uriașă asupra dracilor, încît îi putea strivi ca pe muște... Oamenii veneau la el... Îi spovedea și-i grijea cu o frunză sau cu poamă. Îi învăța : mai bine să arzi de viu decît să primești chinurile veșnice. După un an, doi, lumea a început să se așeze în jurul lui, să dea foc la pădure, să are pămîntul ars, să vîneze, să pescuiască, să culeagă ciuperci și poame. Toate le săvîrșeau în obște ; pînă și grînarele și beciurile le stăpîneau în devălmășie. Bătrînul a despărțit femeile de bărbați.

— Foarte bine, spuse un glas aspru. Cînd trăiești cu muierea, nu faci nimic ca lumea.

Denisov aruncă o privire voioasă în întuneric spre acela care vorbise.

— Prin rugăciunile sihastrului, lighioanele cădeau ușor în mîna omului ; uneori prindeau pești așa de mari, că te minunai. Se hrăneau și cu ciuperci și cu poame. Bătrînul le-a arătat unde să scurme și oamenii au găsit în pămînt aramă și fier. Au durat covălii... Era o așezare sfîntă și un trai tihnit...

Andriușka Golikov se ridică din dosul unui morman de vreascuri și, așezîndu-se lîngă Denisov, începu să-l privească în ochi. Făcuse legămînt să meargă cu edecarii. (În casa lui Reveakin, sihastrul îl spovedise, îl bătuse cu niște metanii și-i spusese să plece la Iaroslavl, unde să aștepte luntrea cu grîne a lui Denisov.) Din cei paisprezece edecari, nouă mergeau de asemenea ca urmare a unui legămînt sau canon.

Denisov urmă :

— Cînd i-a sosit ceasul morții, sihastrul ne-a blagoslovit pe frățîne-meu Semion și pe mine, Andrei, ca să rămînem mai mari peste schitul de la Vîg. Ne-a împărtășit și am plecat. Chilia lui era răzleață, într-o vîlcea. Abia ne depărtasem, cînd au izbucnit în urmă-ne vîlvătăile unui foc. Chilia ardea. Parcă era o tufă de flăcări. Am vrut s-o iau la fugă înapoi, dar Semion m-a apucat de mînă : stai ! Am auzit în flăcări o cîntare dulce... Iar sus, în fum, niște spiriduși, negri ca funinginea, se învîrteau, jeluindu-se. Mă credeți ? Eu și frățîne-meu am căzut în genunchi și am început să cîntăm și noi... A doua zi dimineață, ne-am dus la locul acela și am văzut un șipot limpede ieșind de sub cenușă... Am durat ghizduri deasupra șipotului

şi o troiţă... Acuma, am vrea să punem acolo şi o icoană, dar nu găsim zugrav.

Golikov sughiţă şi izbucni în plîns. Denisov îl mîngîie blînd pe laţele lui nepieptănate :

— Dar avem o mare durere, fraţilor : la fiecare trei ani, bucatele nu rodesc pe acolo. Astă-vară, ploile ne-au stricat toate grînele ; n-am strîns nici măcar paiele. Trebuie să aducem bucate de departe... Dar să ştiţi că e o rîvnă sfîntă. Nu vă trudiţi degeaba.

Denisov mai îngînă cîteva vorbe. Apoi, ceti o rugăciune pentru sufletele tuturor, după care se sui în lotcă şi vîsli spre luntre, prin umbrele firave care se aşternuseră peste ape. Nopţile erau reci şi, fiind îmbrăcaţi subţire, le era frig.

Dis-de-dimineaţă, Denisov venea din nou pe mal şi-i deştepta. Oamenii tuşeau şi se scărpinau. După ce se închinau, puneau de mîncare. Cînd soarele rece se înălţa în văzduh ca o băşică tulbure, edecarii îşi puneau hamurile şi, lipăind cu opincile, porneau prin umezeala de pe mal. Verstele şi zilele se scurgeau unele după altele. Dinspre miazănoapte se călătoreau încet pînze de nouri. Începu să sufle un vînt rece. Apoi Şeksna ieşi din matcă.

Nourii lunecau jos, deasupra apelor tulburi ale lacului Beloie. Edecarii o luară spre apus, către Belozersk. Valurile se rostogoleau peste malul pustiu, dîndu-i grămadă. Acum era greu să tragi luntrea la edec. La amiazi, îşi uscară hainele într-o colibă de pescari. Doi dintre oamenii tocmiţi de Denisov cu plată se ciorovăiră cu el din pricina hranei, îşi luară socoteala — cîte trei cetvertaci — şi plecară p-aci încolo...

Trăseseră luntrea la mal în dreptul unui tîrg. Şuvoiul apei era foarte puternic. Bătea un vînt rece, care te pătrundea pînă în măduva oaselor. Te cuprindea deznădejdea, gîndindu-te cît trebuia să mai tragi luntrea la edec spre miazănoapte. Toţi oamenii tocmiţi pe plată se certaseră cu Denisov şi se împrăştiaseră prin mahalalele de pescari. Dintre ceilalţi, unii se întîlniră cu prieteni, alţii se învîrtiră cît se învîrtiră, apoi se făcură nevăzuţi şi ei...

Andriuşka Golikov, Iliuşka Dehteariov (un ţăran fugit din Kaşir) şi Fedka, poreclit „Tăvăleşte-te în noroi", un om adus de spate, fugar de pe o moşie mînăstirească, schingiuit şi căsnit de nenumărate ori, şedeau pe mal, printre pietrele ude, pe o lotcă răsturnată, şi priveau în toate părţile.

Totul era mohorît împrejur : pîcla tulbure de deasupra lacului, care, din pricina undelor întunecate părea albă ca zăpada, perdelele de nouri, care se învăluiau dinspre miazănoapte, şi dincolo de grindul de pămînt de pe mal, cîmpia netedă pe care se ridica învelit parcă în nouri un tîrg vechi de lemn : turnuri cu acoperişurile ciuruite, turle bulbucate, ruginite, de biserici, case înalte cu streşini surpate. Vîntul legăna pe mal nişte prăjini pentru năvoade. Nu se zăreau oameni aproape de loc. Răsuna dangătul trist al unui clopot...

— Denisov se pricepe de minune să te hrănească cu vorbe. Pînă ajungi în raiul lui, nu mai rămîne decît sufletul din tine, zise Fedka „Tăvăleşte-te în noroi", scurmîndu-şi cu unghia o bătătură din palmă.

Golikov îi răspunse cu mînie :

— Crede ! Crede şi nu cerceta !

Apoi, privi mîhnit spre valuri. Fără un adăpost deasupra capului se simţea singur şi înfrigurat...

— Pesemne că pînă la dumnezeu te mănîncă sfinţii şi pe aici...

Iliuşka Dehteariov, un bărbat vînjos, cu gura mare şi cu privirea veselă, vorbi încet şi rar :

— Am întrebat pe un om : de ce e pustiu tîrgul vostru şi jumătate din case sînt bătute în scînduri ?... E pustiu, zice, din pricina călugărilor care-şi fac de cap... Am trimes multe jalbe la Moscova, dar se vede treaba că ălora nu le arde de noi... De paşti, au făcut nişte isprăvi nemaipomenite. Zece călugări au ieşit cu zece sănii luînd sfintele icoane şi au plecat, care în tîrg, care prin mahalale, care pe la sate... Intrau prin case, îţi vîrau crucea în gură şi te puneau să te închini cu trei degete şi s-o săruţi !... Cereau pîine, smîntînă, ouă, peşte... Îţi dădeau iama prin toată casa... Voiau şi bani... Tu, ziceau, eşti un *iritic*, nu crezi în popi. Unde-ţi sînt cărţile vechi ? Şi-l duceau pe om la mînăstire, îl puneau în lanţ şi-l schingiuiau.

„Tăvăleşte-te în noroi" înălţă capul deodată şi rîse cu hohote, răguşit :

— Dacă aţi şti cît mănîncă şi cît beau ! Ehei, călugării ăştia, nimeni nu poate să le vină de hac !

Dehteariov îl ghionti cu genunchiul. Un monah cu barbă neagră ca smoala şi cu comănacul îndesat pe urechi se apropie de lotcă, ţinîndu-şi poalele rantiei pe care i le flutura vîntul. Aruncă o privire fioroasă spre luntrea care scîrţîia pe valuri, pe urmă spre cei trei oameni :

— De unde vine luntrea ?

— De lîngă Iaroslavl părinte, răspunse alene, blajin, Dehteariov.

— Ce aveți în ea ?

— Nu ni s-a spus.

— Merinde ?

— Pesemne...

— Unde le duceți ?

— Cine poate să știe ? Unde ni s-o porunci...

— Să nu mă minți, să nu mă minți ! scrîșni călugărul, sumetecîndu-și mîneca dreaptă. E luntrea lui Denisov... vă duceți la Poveneț, cu bucate pentru schiturile ereticilor, slugoi ce sînteți...

Apoi se repezi, îl apucă pe Iliușka Dehteariov de piept, îl zgîlțîi și, întorcîndu-se cu fața spre tîrg, răcni din răsputeri :

— Săriți !

Andriușka Golikov se ridică repede și fugi de-a lungul apei spre colibele pescarilor.

— Săriți ! strigă călugărul a doua oară, dar amuți îndată. „Tăvălește-te în noroi" îl luase de păr, îl smulsese de lîngă Iliușka, îl doborîse la pămînt și umbla cu ochii după o piatră. Călugărul țîșni în sus sprinten și tăbărî pe el dintr-o parte, dar Fedka se îndîrji, nu se clinti din loc, îl înhăță din nou și, încovoindu-l, îl păli peste grumaz. Monahul icni. Patru inși cu pari în mîini ieșeau dintr-o ulicioară, alergînd spre mal...

Scoțînd capul de după colțul unei colibe pescărești, Andriușka Golikov privea înspăimîntat. „Tăvălește-te în noroi" se lupta singur cu cinci oameni : smulsese parul din mîna unuia din ei, țopăia și scotea strigăte sălbatice : Andriușka nu mai văzuse atîta încrîncenare la un om... „E un diavol, un adevărat diavol !..." Pe urmă, intră și Dehteariov în luptă, pocnindu-l dibaci pe călugăr sub ureche, astfel că acesta căzu grămadă a treia oară. Ajutoarele lui dădură înapoi. Oamenii se ițeau din ogrăzi, îndemnînd : dă-i, dă-i, dă-i !...

Iliușka și Fedka ieșiră biruitori și o luară la goană după bătăuși. Curînd după aceea, se întoarseră pe mal și, suflîndu-și sîngele din nas, se îndreptară spre coliba lîngă care tremura Golikov.

— Ar trebui să te învățăm minte și pe tine, strigă „Tăvălește-te în noroi". Ești un nătărău. Mai vrei să ajungi și în rai...

În ușa colibei, așezată cu spatele la mare, se ivi un cap cu părul vîlvoi, cu o barbă sură care-i năpădise fața pînă la ochi.

Un bărbat voinic, desculţ, negru de funingine ieşi afară, clipind. Se uită spre tîrg şi, văzînd că nu mai e nimeni primprejur, spuse :

— Intraţi. Apoi se mistui din nou în colibă. Lumina intra înăuntru pe o crăpătură de deasupra uşii. Duhnea a peşte stricat. Jumătate din colibă era plină de scule pescăreşti. Ilia, Andrei şi Fedor intrară înăuntru şi se închinară cu două degete. Pescarul le spuse :

— Staţi jos. Ştiţi pe cine aţi bătut adineaorea ?

— Pe mine m-au bătut toată viaţa şi nu m-au întrebat niciodată cine sînt, zise „Tăvăleşte-te în noroi".

— L-aţi bătut pe Fedosi, chelarul mînăstirii Krestovozdvijenski. Vai, ce tîlhar e, diavolul ! Ce ticălos !

Văzînd că sînt de-ai lui, pescarul se aşeză între ei, pe laviţă, îşi vîrî mîinile la subţiori şi începu să povestească legănîndu-se :

— Locurile astea sînt foarte bogate în peşte. Să tot trăieşti. Dar eu am să plec de aici... Nu mai merge : diavolul ăsta a pus stăpînire pe tot lacul. Le dăm călugărilor, iarna, a patra parte din tot ce prindem şi le mai dăm şi de fiecare butoi. Dar el tot nu-i mulţumit. Cum vede venind o pînză, vine fuga la mal şi-ţi lasă peşte numai ca să ai ce mînca. Cum nu-i dai, cum zice : „Ia fă-ţi cruce !" Fireşte că păcătuieşti şi te închini cu trei degete. „Nu te închini tu aşa, viclene ! Vino cu mine !" Dacă te duci cu el, se ştie ce te aşteaptă : te duce în beciul mînăstirii şi te pune în lanţ. Ehei, cîte năvoade ne-a rupt şi cîte lotci ne-a stricat !... Am fost şi la voievod să ne jeluim. Dar voievodul umblă şi el după sfănţuială. Au la mînăstire poruncă de la mitropolit să-i prăpădească pe aceia care ţin de credinţa veche. Fraţilor, plecaţi mai repede de aici.

— Sîntem cu Denisov, zise Golikov, uitîndu-se speriat la Iliuşa şi la Fedka...

— Denisov e tare, scapă... Pe ăsta nu-l mistuie focul... Cînd vine de la miazănoapte, cu blănuri, cu oase şi cu aramă, dă bani şi scapă. Cînd pleacă înapoi, dă bani şi scapă iar. Nu o dată a păţit-o... Are oameni peste tot locul...

„Tăvăleşte-te în noroi" spuse cu un zîmbet şiret :

— E un palavragiu ! Tot drumul ne-a îndopat cu posmagi, dar are să se laude că ne-a dat mierte fierte.

La auzul unor asemenea vorbe despre pustnicul de la Vîg, Golikov se strîmbă de ciudă. Îşi aduse aminte cum îl mîngîiase Denisov cu blîndeţe pe creştet : „Ce-i, fătul meu ? Îţi e încă viu sufletul ? Foarte bine..." Îşi aduse aminte de poveştile

lui minunate, la foc, își aminti cum se urca în lotcă și cum i se vedea tichia neagră, țuguiată, pe luciul apei, în asfințitul soarelui. Asemenea sfinți în lotci se vedeau pe icoanele vechi. Andriușka ar fi ars de viu, în paie, pentru el...

Ședeau pe laviță și se întrebau : ce să facă ? Unde să fugă ? Să mai meargă spre miazănoapte ? Pescarul nu-i sfătuia acest lucru : pînă la Vîg, trebuia să meargă pe jos, fără luntre. Drumul ținea vreo două luni prin codri — îți ieșea și sufletul...

— Ar trebui să plecați spre un ținut unde viața e mai ușoară, spre Don, bunăoară...

— Am fost în ținutul Donului, hîrîi „Tăvălește-te în noroi", s-a dus slobozenia de mai înainte. Stănicerii îi dau pe mîna stăpînirii pe pribegi. De două ori m-au pus în fiare și m-au dus la Voronej, la muncile țarului...

Nu luară nici o hotărîre. Îi spuseră lui Andriușka să se ducă să-l caute pe Denisov, și să-l întrebe ce părere are.

Andriușka trase o spaimă grozavă : ajungînd la porțile vechi ale tîrgului, auzi răcnete : „Stai, stai !" Niște oameni jerpeliți și desculți fugeau care încotro ; cîțiva din ei săriră peste un gard, urmăriți de doi ostași în haine verzi, care își țineau pălăriile cu mîna. Răsuflînd greu, aceștia se pierdură într-o ulicioară întortocheată. Un bătrînel cu înfățișare de om așezat, care stătea lîngă o poartă, zise : „De două zile înhață oamenii". Golikov îl întrebă dacă-l cunoaște pe negustorul Andrei Denisov și dacă nu l-a văzut cumva. După ce se gîndi o vreme, bătrînelul răspunse :

— Ia-o spre bazar și caută-l pe Denisov la casa voievodului.

În bazarul mic, împestrițat de grămezi de balegă, ferestrele prăvăliilor erau bătute în scînduri, stîlpii se lăsaseră într-o rînă, iar coperișurile se surpaseră. Numai în două-trei dughene se mai găseau de vînzare covrigi și mănuși. Biserica veche, cu zidurile crăpate, nu mai avea împrejmuire. Niște cerșetoare îmbrăcate în zdrențe dormeau pe iarbă, lîngă pridvorul scund al bisericii, și un nătîng cu trei vătraie lîngă el căsca de-l podideau lacrimile și își scutura capul. Se vedea că viața nu era ușoară prin părțile acelea.

În mijlocul bazarului, lîngă stîlpul de casne, veghea un străjer, cu suliță. Golikov se apropie sfielnic. Un vulpoi de negustor scoase capul pe ușa unei dughene de scînduri și glăsui ispititor :

— Vai, ce covrigi buni cu mac am !

Plecîndu-se smerit în fața străjerului, Golikov îl întrebă unde-i casa voievodului. Străjerul, cu picioare scurte, îmbrăcat cu caftan de strelit petecit, lung pînă la călcîie, întoarse posac capul. Pe o tablă cu zgripțorul zugrăvit deasupra, prinsă de stîlp, scria un ucaz. „Treci înainte!" răcni străjerul. Andriușka se depărtă și privi în jurul său: garduri putrede, case năruite... Nourii se aninau de crucile bisericilor. Un om încins sub pîntece, cu pîslari în picioare și cu niște buze groase, crăpate, care vădeau că-l mistuie arșița, se apropie de el. Străjerul de lîngă stîlp și negustorii din dughene se uitau iscoditori.

— De unde ai venit? Al cui ești? Umbli haimana? întrebă omul, suflîndu-i în nas o duhoare de usturoi. Spăimîntat, Golikov nu putu decît să sughițe și să bîiguie ceva. Omul îl luă de guler.

— E al lui Denisov, strigă careva dintr-o dugheană.

— Duce nouă inși să-i ardă de vii, guiță un glas subțire din altă dugheană.

Omul îl scutură de guler:

— Ai cetit pe stîlp ucazul țarului? Vino cu mine, pui de cățea...

Și-l trase mînios, deși Andriușka nu se împotrivea, spre capătul bazarului, la casa voievodului.

Dichisit, pieptănat, ținînd pe genunchi o căciulă de jder, Andrei Denisov ședea în fața voievodului, stolnicul scăpătat Maxim Lupandin. Voievodul privea cu jalea în inimă cizmele strașnice, din piele de capră, ale negustorului, și caftanul lui cenușiu, de postav hamburghez, sau poate chiar englezesc, căptușit cu mătase roșietică. Voievodul purta o blană ponosită de veveriță, era ogîrjit, pleșuv și pistruiat. Stolnic de-al răposatului țar Fedor Alexeevici, el intrase cu mare greutate în pîine sub Petru Alexeevici, nimerind cu slujba tocmai aici, la Belozersk.

Acum, se tot învîrteau în jurul unei pricini. Nici Denisov nu stăruia prea mult, nici voievodul. „Phii, ce mai straie are, se gîndea voievodul, nu mi le-o da mie?" Trimesese în taină un slujitor la mînăstirea Krestovozdvijenski, după popa Fedosi, dar Denisov era gata la orice.

— Lasă vremea în plata domnului, zise el. Dacă se schimbă vîntul, ridicăm pînzele și mergem pe lac... Dacă nu se schimbă, ne tîrîm cum putem pe mal... Greu e pînă ajungem la Kovja, de acolo găsim noi oameni să ne ajute pînă la Poveneț...

— Firește, negustoria ta e de înțeles, răspunse în doi peri voievodul, uitîndu-se la caftan...

— Maxim Maximovici, milostivește-te și nu-mi mai ține luntrea și oamenii.

— Dacă nu s-ar fi dat un ucaz, n-aș fi zis nimic, răspunse voievodul, și scoțînd din buzunar un ucaz făcut sul îl desfășură, îl puse dinaintea ochilor săi cu vederea scurtă și ceti măturîndu-l cu barba. „...Prin ucazul Marelui Stăpînitor și Țar a toată... s-a poruncit ca... toți trîndavii oploșiți pe lîngă mînăstiri, precum și toți slujitorii să fie luați la oștire..."

— Mînăstirile nu ne privesc pe noi, aici e o treabă negustorească...

— Stai puțin... „...vor mai fi luați la oștire toți rîndașii și argații boierești, toți hoinarii, toți milogii și fugarii..." Ce să fac cu tine, Andrei ? Nu văd. Dacă ucazul ăsta mi-ar fi fost adus de vreun pisar, s-ar mai fi schimbat lucrurile. Dar mi l-a adus Alexei Brovkin, porucic în polcul Preobrajenski, cu niște oșteni. Știi cum se vorbește astăzi cu un porucic ?

Dînd la o parte poala caftanului, Denisov zornăi în buzunar niște arginți. Voievodul se sperie că ar putea să-i iasă prea puțin și se uită la ușă, să vadă dacă nu vine Fedosi. În locul lui intră trepădușul buzat, îmbrîncind înaintea sa pe Andriușka Golikov. Omul își scoase căciula și se închină adînc :

— Maxim Maximîci, am mai prins unul...

— În genunchi ! strigă mînios voievodul. (Trepădușul îl apăsă în jos și Golikov pocni cu genunchii săi osoși în dușumea.)

— Al cui fiu ești ? Al cui șerb ? De unde ai fugit ? (Către trepăduș :) Vanka, dă-mi cerneala și pana...

Denisov spuse încet :

— Lasă-l, Maxim Maximîci, e un om de încredere al meu...

Ochii voievodului sticliră. Luă capacul de pe călimara de aramă, gîfîi, și scoase dinăuntru o muscă. „Vai, nu vine chelarul", își spuse el. În aceeași clipă, podelele scîrțîiră în tindă. Vanka deschise ușa și călugărul care stîrnise bătaia, cu barba smolită și cu un ochi umflat, intră mînios înăuntru. Văzîndu-l pe Denisov, bătu cu toiagul în podea :

— Oamenii lui m-au bătut. Era cît pe-aci să mă omoare, grăi el tare. Și tu, Maxim, l-ai așezat lîngă tine ! Pe cine, te întreb ? Pe un rascolnic blestemat ! Dă-mi-l pe mîna mea, voievodule, dă-mi-l mie !

Așezînd mîinile pe toiagul său înalt, sfredelea cu o privire cruntă cînd pe Denisov, cînd pe Maxim Maximovici. Golikov

se trase, zăpăcit, într-un colţ. Vanka aştepta cu nerăbdare doar un semn ca să se năpustească şi să le răsucească mîinile la spate. „Al meu e caftanul", îşi zise voievodul.

— Nu ştiu cine eşti, monahule, nu ştiu pentru ce ai venit să strigi aici şi nici nu vreau să ştiu, zise Denisov. Se ridică (mîinile lui Fedosi învineţiră pe toiag). Îşi descheie cămaşa şi scoase o pungă de pe crucea sa în opt colţuri. Maxim Maximîci, am vrut să-ţi dau şi eu cîte ceva din micul meu avut, ca om cinstit ce sînt... Înseamnă că nu putem să stăm de vorbă...

Scoase din pungă o hîrtie împăturită şi o desfăcu încetişor :

— Zapisca asta ne-a fost dată de Sfatul starostilor, mie şi fratelui meu Semion Denisov, ca să facem negustorie unde vrem şi ca nimeni să nu cuteze să ne pricinuiască zminteli mie şi lui Semion... Hîrtia e iscălită de însuşi Mitrofan Şorin, mai marele nostru...

— Ce am eu cu Mitrofan ? strigă Fedosi, luînd repede mîna de pe toiag. Mă doare în cot de Mitrofan al tău !

— Vai de mine ! — oftă încet voievodul. Obrajii lui Denisov se împurpurară : Aşa vorbeşte de mai marele nostru, de cel mai harnic negustor din Moscova ? Asta-i ticăloşie !

— Freacă-te pe cap cu el, blestematule, răcni turbat Fedosi şi, întinzînd barba înainte, se repezi la Denisov, luîndu-l de crucea lui de aramă, de rascolnic. Iar pentru asta, ereticule, care nu vrei să ştii de preoţi, am să te ard de viu... Am eu altă zapiscă mai de seamă, nu ca a ta...

— Hai, împăcaţi-vă, gemu voievodul. Andrei, dă-i călugărului douăzeci de ruble şi te lasă în pace...

Fără să-l asculte, atît călugărul cît şi Denisov se înfruntau gîfîind. Trepăduşul încercă să se apropie de negustor. Atunci, Denisov, smucindu-şi crucea din mîna chelarului, sări la fereastră, o deschise şi strigă în ogradă :

— Domnule porucic, cuvîntul ţarului e cu mine !

Cei din odaie amuţiră cu răsuflarea tăiată. În tindă se auzi zornăit de pinteni ; intră Alioşka Brovkin, cu botfori, cu lentă albă şi cu sabie. Obrajii lui tinereşti erau îmbujoraţi. Îşi trăsese tricornul pe sprîncene.

— Ce-i tărăboiul ăsta ?

— Domnule porucic, acest călugăr şi voievodul îşi bat joc de o zapiscă a lui Mitrofan Şorin şi-l fac de ocară. Mi-au rupt haina la piept şi m-au ameninţat c-au să mă ardă de viu...

Alioşka holbă ochii încrîncenat, ca Petru Alexeevici. Se uită la monah, apoi la voievod, care se sprijinise cu mîinile de laviţă, ca să se ridice. Bătu din baston şi spuse unui ostaş, care intrase după el :

— Amîndoi, sub pază...

2

Localnicii din Kukui spuneau despre Ana Mons : „De mirare ! De unde are o fată tînără atîta judecată ? Alta, să fi fost în locul ei, şi-ar fi pierdut de mult capul. Anchen e leită răposatul Mons".

După ce se întorsese de la Marea Neagră, Petru fusese foarte larg. „Inimioara mea, îi spunea deseori Anchen, cu o duioasă dojană, mă obişnuieşti să risipesc bani fără rost pe rochii... Ar fi mult mai cuminte dacă mi-ai da voie să scriu la Reval. Am auzit că acolo se pot găsi vaci ieftine care dau cîte două vedre de lapte în douăzeci şi patru de ore. Aş gospodări o fermă curată, drăguţă, şi ai veni din cînd în cînd acolo să mănînci frişcă bătută..."

Închegă ferma într-un mestecăniş, pe o fîşie de pămînt dăruită, care cobora ca o pană, de la poarta din dos a casei prin faţa părîului Kukui, pînă la Iauza : o colibă, vopsită în aşa fel, încît privită de departe părea o casă de cărămidă, ocoluri pentru vite, o şură şi hambare învelite cu ţiglă. Pe povîrnişul care se lăsa spre gîrlă păşteau vaci bălţate, grase, cu nume de zeiţe elene, oi cu lînă subţire, porci englezeşti şi tot felul de orătănii. În grădină creşteau legume străine şi cartofi.

Dis-de-dimineaţă, îmbrăcată cu o blană ieftină şi cu şal de lînă, Anchen se ducea la fermă pe cărarea nisipoasă. Supraveghea mulsul, hrănirea păsărilor, număra ouăle, culegea ea însăşi salată pentru gustarea de dimineaţă. Era aspră cu oamenii şi-i certa amarnic pentru necurăţenie. Cînd veni timpul să pună varza la murat, căpăţîni frumoase ca ale ei nu se puteau vedea nici în grădina pastorului Strumpf. Nemţii veneau să se minuneze : asemenea verze sau napi s-ar fi putut trimete la Hamburg, la tîrg. Glumeau : pesemne că Anchen ştie vro rugăciune dacă izbuteşte să scoată în pustietatea aceasta roade atît de bogate.

Rusoaice tinerele tocau varză, cîntînd, într-o albie nouă de tei. Anchen lua la ea pe cele mai sănătoase şi mai vesele fete din satele lui Menşikov sau ale lui Golovin, ale căror palate

noi se ridicau nu departe de așezarea nemțească. Cuțitele loveau în lemn, fetele îmbujorate miroseau a varză proaspătă. Iarba, acolo unde se așternea umbra lungă a unei magazii, era încă argintată de brumă. Gîște albe ca zăpada ieșeau grave dintr-un coteț, îndreptîndu-se spre iazul făcut anume pentru ele. Un fumuleț se înălța în văzduhul albăstrui, tomnatic deasupra acoperișului povîrnit al colibei. Doi brutari curați duceau un coș cu colaci proaspeți prin ograda măturată.

Anchen era fericită. Tropăind din picioarele-i înghețate, nu putea să se bucure îndeajuns de această stare înfloritoare. Vai, totul pierea, de îndată ce se întorcea acasă : n-avea nici o zi de liniște. Oricînd putea să se aștepte la vreo năzbîtie din partea lui Petru. Ba veneau ruși chercheliți, murdărind dușumelele, fumînd, spărgînd paharele și aruncînd scrumul în glastrele cu flori, ba, vrînd-nevrînd, trebuia să se gătească și să se ducă la vreun ospăț, ca să-și strice, dănțuind, tocurile de la pantofi.

Chefurile și danțurile erau bune și ele din cînd în cînd, în serile întunecoase de toamnă, sau iarna, de sărbători. Dar dregătorii ruși se ospătau și țopăiau, în fiecare zi. Însă mai supărător ca orice pentru Ana Ivanovna era năravul lui Petru : nu dădea de veste niciodată cînd va veni să mănînce la prînz sau seara și cîți musafiri va aduce cu el. Uneori o liotă întreagă de mîncăi se oprea noaptea în fața casei. În asemenea împrejurări, trebuiau pregătite o groază de bunătăți, de te durea la inimă. De multe ori toate acestea se aruncau, apoi, la porci.

Într-o zi, Anchen îi spuse cu băgare de seamă : „Îngerașule, ar fi mai puține cheltuieli zadarnice dacă ai binevoi să-mi trimiți vorbă ori de cîte ori vii la mine". Petru o privi uimit, se încruntă, tăcu și totul urmă ca mai înainte.

Soarele se înălța revărsînd din mesteceni o puzderie de aur. Fetele se duseră la bucătărie. Într-o magazie, Ana Ivanovna cerceta niște gîște atîrnate în saci de pînză, cu capetele scoase afară : cu două săptămîni înainte de a fi tăiate, erau îndopate cu nuci. Anchen vîra pe gît cu degetul mic fiecăreia din gîștele amorțite, de grase ce erau, cîte o nucă necurățată. Se uită să vadă cum erau îngrijite găinile și dacă în cotețul lor era curățenie, lucru care trebuia făcut în fiecare zi. La stînă, luă în brațe cîțiva miei, sărutîndu-i pe căpșoarele crețe. Pe urmă, se întoarse spre casă în silă. Presimțirile n-o înșelaseră : în uliță aștepta o caretă. Ieșindu-i înainte pe scara din dos, majordomul îi șopti :

— *Herr* Königseck, ambasadorul Saxoniei.

Bine că era numai atît... Anchen zîmbi, își luă poalele fustelor în mînă și fugi pe scara îngustă să se schimbe.

Königseck ședea cu un picior sub fotel. În mîna stîngă ținea o tabacheră, iar dreapta o avea liberă, spre a face gesturi elegante. Presărîndu-și conversația în limba germană cu vorbe franțuzești, povestea fel și chip de lucruri: despre aventuri nostime și despre femei, despre politică, despre August, suveranul său, electorul Saxoniei și regele Poloniei. Peruca lui parfumată cu mosc era aproape tot atît de lată ca și umerii. Tricornul și mănușile le pusese pe covor. Nasul lui cîrn se strîmba năstrușnic în vreme ce spunea o glumă, iar ochii lui umezi mîngîiau pe Anchen cu o privire obraznică și senină. Ea stătea în fața lui, dreaptă, cu un corsaj tare, ținîndu-și palmele în sus, lîngă căminul în care focul se încingea din ce în ce. Îl asculta cu privirile plecate. Colțurile buzelor ei se ridicau cu o grație iscusită — asta însemna *politesse*.

Ambasadorul povestea:

— ...Nu se poate să nu te pleci înaintea lui. E chipeș, amabil și curajos... Regele August e o zeitate întruchipată... E nesecătuit în patimile și desfătările lui... Cînd se satură de Varșovia, pleacă la Cracovia, vînînd pe drum mistreți, benchetuind prin castelele magnaților sau dăruind noaptea, într-un pod cu fîn, sărutarea lui Phoebus unei țărănci zăpăcite... Poruncește să i se facă pașaport cu numele de cavalerul Winter și, ca un aventurier, zboară prin Europa, apărînd la Paris. Nu o dată am parat cu această spadă loviturile îndreptate spre pieptul lui, în încăierări nocturne, la încrucișările străzilor pariziene. Ne îndreptam o dată spre Versailles, la un supeu. Regele August era îmbrăcat ca un ofițer în misiune. Oh, Versailles! *Fräulein* Mons, trebuie să vedeți acest rai pămîntesc... Ferestrele uriașe erau luminate de milioane de făclii. Reverberații de lampadare licăreau pe fațadele palatelor. Doamne și gentilomi se plimbau pe terase, de-a lungul boschetelor. În copaci atîrnau lampioane chinezești, ca niște fructe ale paradisului. Focurile bengale țîșneau deasupra lacului și scînteile lor cădeau în apă. În bărci se auzeau acorduri de harfe și viole. Fîntînile arteziene susurau, fluturi de noapte zburau de colo-colo. Statuile de marmoră se zăreau prin frunziș ca niște zeități care prinseseră din nou viață. Regele Ludovic, cel mai creștin dintre monarhi, ședea într-un fotoliu. Umbra perucii îi estompa chipul plin. Totuși, am izbutit să-i văd profilul cu buza de jos întinsă înainte și cu vestita lui mustăcioară. O doamnă costumată în-

tr-un domino negru și cu gluga lăsată pe ochi se sprijinea de fotoliu. Era doamna de Maintenon. În dreapta lui stătea Philippe d'Anjou, nepotul său, viitorul rege al Spaniei, doborît de melancolie... Părea că totul împrejurul lui, miile de chipuri mascate, palatul, parcul, toate erau scăldate în aurul gloriei...

Degetele Anei Mons tremurară, iar rotunjimile sînilor îi zvîcniră în strîmtoarea corsajului.

— Vai, nu-mi vine să cred că nu-i un vis... Dar cine e această doamnă de Maintenon, care stătea lîngă rege ?

— Favorita lui... O femeie în fața căreia tremură miniștrii și ambasadorii. Regele August, stăpînul meu, a trecut de cîteva ori prin fața doamnei de Maintenon și a fost remarcat...

— Domnule ambasador, de ce nu se însoară regele Ludovic cu doamna de Maintenon ?

Königseck rămase uimit de întrebare și, timp de un minut, mîna lui neastîmpărată atîrnă între genunchii depărtați unul de celălalt. Anchen plecă și mai jos capul și o cută i se ivi în colțul gurii.

— O, *Fäulein* Mons... Se poate compara poziția unei regine cu puterea unei favorite ? Regina nu este decît o victimă a raporturilor dintre dinastii. Lumea își pleacă genunchii în fața reginei și aleargă la favorită, pentru că viața e politică, iar politica e aur și glorie. Noaptea, regele trage draperia în alcovul favoritei, nu în acela al reginei. Printre îmbrățișări, pe o perină caldă... (Bujori palizi mijiră pe obrajii Anei Mons. Ambasadorul veni mai aproape, cu peruca lui parfumată.) Pe o perină caldă, se încredințează gîndurile cele mai intime. O femeie care îmbrățișează pe un monarh, aude cum îi bate inima. Ea aparține istoriei.

— Domnule ambasador, Anchen ridică ochii ei albaștri umeziți, lucrul cel mai de preț e să știi că fericirea ta e de lungă durată. Ce folos îmi aduc aceste toalete și aceste oglinzi scumpe dacă n-am siguranța... Să am mai puțină glorie, dar peste mica mea fericire să fie stăpîn numai dumnezeu... Plutesc pe o corabie falnică, dar ciuruită...

Își scoase încet batista dantelată din corsaj, o scutură încetișor și o duse la față. Sub dantelă, buzele ei tremurau ca ale unui copil...

— Ai nevoie de un prieten credincios, frumoasa mea copilă. Königseck o luă de cot și i-l strînse cu duioșie. N-ai cui să-ți împărtășești gîndurile... Destăinuie-mi-le mie... Mă încredințez cu entuziasm în mîinile dumitale... Cu experiența

mea... Toată Europa te priveşte. Milostivul meu suveran întreabă în fiecare scrisoare de „nimfa pârîului din Kukui..."

— În ce scop vă oferiţi ? Nu înţeleg.

Anchen luă batista de la faţă şi se feri de prea primejdioasa apropiere a domnului ambasador. Se temu deodată că are să se arunce la picioarele ei... Se ridică brusc şi, călcînd cu piciorul pe rochie, fu cît pe ce să se împiedice.

— Nu ştiu dacă trebuie să vă ascult...

Anchen se zăpăci de tot şi se apropie de fereastră. Norii acoperiseră seninul albastru al cerului şi acum bătea vîntul, stîrnind praful de pe uliţă. Un pitpalac, dăruit de Petru, se zburli pe pervazul ferestrei, printre muşcate, privind cum pogora amurgul. Anchen se străduia să-şi adune gîndurile, dar poate din pricină că Königseck o privea din spate nemişcat, inima îi bătea, neliniştită... „Vai, ce prostie ! Ce-o fi cu mine ?" Îi era frică să se întoarcă. Şi făcea bine că nu se întorcea : lui Königsbeck îi scăpărau ochii, de parcă abia acum ar fi văzut-o bine pe această fată... Deasupra fustelor bogate, o talie subţire, umeri fragezi, albi ca laptele, păr blond-cenuşiu pieptănat în sus, ceafă tocmai bună pentru sărutări...

Totuşi, el nu-şi pierduse luciditatea : „Dacă această nimfă ar avea o minte ceva mai ageră şi mai multă ambiţie, ai putea să faci istorie cu ea".

Deodată, Anchen se dădu înapoi de la fereastră şi ochii ei speriaţi se opriră, cu o expresie buimacă, pe faţa lui Königseck :

— Ţarul !...

Ambasadorul îşi ridică tricornul şi mănuşile şi îşi potrivi jaboul la piept. O droşcă se opri lîngă gard şi Petru coborî, închizînd ochii din cauza prafului. În urma droştei se opri un rădvan îmbrăcat în piele. Ţarul strigă ceva spre rădvan şi se îndreptă spre casă. Din rădvan coborîră doi bărbaţi care, înfăşurîndu-se în mantii, spre a se feri de praful stîrnit, străbătură repede grădiniţa din faţa casei. Droşca şi rădvanul plecară numaidecît.

Anchen vedea întîia oară pe cei doi bărbaţi care se înclinau înaintea ei cu demnitate. Petru luă chiar el pălăriile din mîinile lor. Pe unul dintre ei, voinic, cu un chip maliţios şi încrezut, îl luă de umeri, îl scutură şi-l bătu pe spate :

— Herr Johann Patkul, aici eşti la mine acasă... Rămînem cu toţii la masă...

Petru era treaz şi foarte voios. Îşi scoase peruca din mînecarul roşu :

— Anuşka, ia pieptenul şi dichiseşte-o. Am să stau la masă cu peruca, aşa cum vrei tu... Am trimis dinadins un ostaş să mi-o aducă. Apoi, întorcîndu-se către musafirul celălalt, generalul Karlowicz, cu obrajii graşi, stacojii : Orice perucă mi-aş pune, n-aş putea să-l egalez pe regele August : prea e chipeş şi elegant... Ce să fac, eu lucrez mai mult la fierărie şi în grajd...

Botforii lui erau plini de praf, iar haina îi mirosea a sudoare de cal. Ducîndu-se să se spele, îi făcu cu ochiul lui Königseck :

— Bagă de seamă, domnule ambasador, prea des ai început să vii la femeiuşca mea...

— Maiestate, răspunse Königseck făcînd o reverenţă cu tricornul său, dîndu-se înapoi şi lăsîndu-se într-un genunchi, muritorii care aduc flori şi porumbei la altarul Venerei nu trebuiesc osîndiţi...

Pe cînd Petru se spăla şi se ferchezuia, Ana Ivanovna făcea *politesse :* oferi oaspeţilor pe o tipsie cîte un pahar de rachiu de chimen, se interesă de sănătatea fiecăruia din ei şi-i întrebă :

— Aţi venit de mult la Moscova ? Nu duceţi nici o lipsă ? Aducîndu-şi aminte de cele ce-i spusese Königseck, scoase în afară vîrful îngust al panofului şi îşi îndreptă fustele de amîndouă părţile fotelului. Cei care vin din Europa se plictisesc aici, la început. Dar, în curînd, va da dumnezeu şi vom încheia pacea cu turcii, vom porunci ca toată lumea să poarte haine ungureşti şi nemţeşti, vom pietrui uliţele, vom scoate afară din Moscova pe toţi tîlharii.

Johann Patkul îi răspunse cu un glas de gheaţă, fără să-şi descleşteze buzele subţiri. Sosise la Moscova de vreo săptămînă, venind de la Riga. Nu trăsese la palatul ambasadorilor, ci la casa viceamiralului Kornelius Kruyt, împreună cu generalul-maior Karlowicz, care sosise puţin mai înainte de la Varşovia, din partea regelui August. Deocamdată, nu duc nici o lipsă. E adevărat că Moscova e prost pavată, e plină de praf şi lumea umblă îmbrăcată urît.

— Am avut timpul să observ modul deosebit în care oamenii de rînd din Moscova cîştigă cîteva copeici pentru rachiu, spuse Patkul, uitîndu-se cu un zîmbet ironic la Karlowicz, care gîfîia din cauza prisosului de sînge şi a mundirului strîmt, încins cu o eşarfă lată peste pîntecu-i gras. Cînd cumperi ceva de la un om şi ceri să-ţi dea restul, te înşală cu bună-

știință, dar te roagă să numeri banii. După ce numeri, îi spui că socoteala nu-i bună. Omul se jură, pretinde că ai greșit tu, începe să numere din nou restul și, uitîndu-se la turlele bisericilor, spune că socoteala e bună. Numeri banii a doua și a treia oară, omul tăgăduiește și numără și el. Repetă aceasta de zece ori, încît te plictisești și pleci, lăsîndu-te păgubaș.

— Trebuie să porunciți servitorului dumneavoastră să ia pe asemenea oameni și să-i dea pe mîna polițailor care-i vor bate bine cu vergi, spuse cu hotărîre Ana Ivanovna.

Patkul ridică disprețuitor din umeri.

Intră Petru, curat, cu peruca pieptănată. Anchen se grăbi să-i ofere rachiu de chimen... După ce bău, Petru întinse buzele spre ea și o sărută pe obraz. Majordomul deschise ușa și bătu cu bastonul în podea. Trecură în sala de mîncare. Pe tavanul boltit, amorașii zburdau printre nouri. Pereții erau acoperiți cu tapete flamande. Deasupra căminului lucios atîrna un tablou de vestitul Snyders : păsări tăiate și belșug de fructe.

Petru se așeză cu spatele la focul care pîlpîia în cămin, Patkul în dreapta lui, Karlowicz și Königseck în stînga, iar Anchen, grijulie, în față. Pe învelitoarea colorată, de pînză, a mesei, se și iviseră cupele de cristal cu vin unguresc, iar în mijloc, mormane de cîrnați cu sînge, salam și lebărvurșt. Răciturile miroseau a mirodenii. Afară trîmbe de vînt stîrneau praful și legănau crengile goale ale copacilor. Înăuntru era cald. Masa frumos rînduită, chipurile mulțumite ale oaspeților, flăcările din cămin se reflectau în oglinjoarele candelabrelor de pe pereți.

Petru închină în sănătatea bunului prieten al inimii sale, regele August al Poloniei. Musafirii dădură pe spate pletele buclate ale perucilor și începură să mănînce.

— Maiestate, cerem ca totul să se păstreze în taină, căci chestiunea e strict confidențială, spuse Johann Patkul după al patrulea fel : boboci de gîscă cu nuci.

— Desigur, întări Petru dînd din cap. Îndepărtînd cu coatele tipsiile de cositor și zîmbind într-o doară, se uita la obrajii Anei, care se cam amețise. Făcuse glume tot timpul mesei pe socoteala zgîrceniei ei gospodărești și arătase din ochi spre Königseck : „Nu cumva sosul acesta e făcut cu porumbeii pe care dumnealui îi aduce la altarul tău de Venera ?..." Nu puteai ști dacă dorește, în adevăr, să asculte știrile atît de importante, pentru care Johann Patkul și Karlowicz veniseră în grabă la Moscova.

Pînă în ziua aceea, nu-l văzuseră decît o singură dată, la viceamiral. Petru fusese prietenos, dar evitase discuția. Acum, îi poftise el însuși aici, la iubita sa, în taină, la masă. Patkul urmărea cu o privire cuviincioasă și rece pe acest asiatic. Discuția cu ei nu mai putea fi amînată. Trimișii tînărului rege Carol al XII-lea al Suediei se găseau de mult la Moscova, dezbătînd cu Lev Kirilovici și cu boierii un tractat de bună vecinătate. Nici suedezii nu-l văzuseră încă pe țar, dar, zilele acelea, așteptau să fie primiți la Kremlin pentru prezentarea scrisorilor de împuternicire.

— Domnul Karlowicz și domnul ambasador vă vor confirma că vorbele mele sînt în deplină concordanță cu însuflețita dorință a maiestății sale regelui August. Vorbesc, în adevăr, cu inima îndurerată. Toți cavalerii liflandezi și toți negustorii de seamă din Riga vă roagă, maiestate, să vă plecați urechea la cele ce vă vom spune.

Fruntea mare a lui Patkul se încreți. Spuse rar, stăpînindu-și din cînd în cînd mînia :

— Nefericita Liflandă dorește liniște și pace. Am făcut cîndva parte din Rzecz Pospolita, am avut libertățile noastre și orașul Riga era vestit în toată Marea Baltică. Inimile omenești sînt negre de pizmă. Polonia întinsese mîna spre bogățiile noastre, iar iezuiții porniseră prigoana împotriva credinței, limbii și obiceiurilor noastre... În anul acela de pomină, dumnezeu ne-a întunecat mințile. Cavalerii liflandezi au primit de bunăvoie ocrotirea oferită de regele Suediei. Din ghearele vulturului polon s-au aruncat în gura unui leu.

— Au făcut o faptă nesocotită, spuse Petru. Suedezul e o fiară cunoscută în toată lumea. Scoase din buzunar o pipă scurtă. Ridicîndu-se repede, Königseck scăpără amnarul și-i întinse lui Petru, pe o farfurie, o bucată de iască fumegîndă. Johann Patkul așteptă politicos ca țarul să-și aprindă pipa.

— Maiestate, ați auzit de legea făcută de senatul suedez și întărită de răposatul rege Carol al XI-lea al Suediei, legea reducerii. Sînt douăzeci de ani de atunci. Senatorii suedezi — tîrgoveții și negustorii plini de ură — l-au momit pe rege, îndemnîndu-l să săvîrșească o nemaipomenită fărădelege : să ia nobililor toate moșiile care le-au fost date de regii precedenți. Conții și baronii au fost siliți să iasă din castelele lor și bădăranii au început să are pămîntul celor de viță nobilă. Nouă, cavalerilor liflandezi, ni s-a făgăduit cu jurămînt că legea reducerii nu va fi extinsă și asupra noastră. Dar, opt ani mai

tîrziu, regele a poruncit, totuși, comisiei de reduceri să treacă asupra statului moșiile noastre, date de regii mai vechi. Drepturile asupra moșiilor vechi ale cavalerilor, ale marilor maeștri ai ordinului și ale episcopilor trebuiau dovedite prin hrisoave vechi. În cazul cînd asemenea hrisoave nu se mai găseau, statul îți lua moșia... De pe vremea lui Ivan cel Groaznic și a lui Ștefan Bathory, Liflanda e pustiită de războaie, hrisoavele noastre s-au pierdut și nu putem să ne dovedim drepturile străvechi... Am scris o întîmpinare despre fărădelegile comisiei de reduceri, în numele tuturor cavalerilor liflandezi, și i-am înaintat-o regelui Suediei... Rezultatul a fost însă că senatul a hotărît să se taie mîna dreaptă și capul aceluia care a scris întîmpinarea (Patkul ridică glasul, urechile i se strînseră și buzele subțiri i se învinețiră)... să mi se taie capul, mie care n-am vrut să mă plec, înjosit, în fața unei fărădelegi... Maiestate, cavalerii liflandezi sînt ruinați. Dar nici negustorii noștri n-o duc mai bine... (Din clipa aceasta, Petru începu să asculte cu foarte multă luare aminte.) Suedezii au pus taxe mari pe tot ce intră și iese din portul Riga. Din cauza lăcomiei lor, nu ne vor ruina numai pe noi, ci și pe ei înșiși. Corăbiile străine au început să ocolească Riga și se duc la Königsberg. Toate grînele din Polonia se îndreaptă spre electoratul Brandenburgului. Ogoarele noastre sînt năpădite de buruieni. Portul e pustiu, iar orașul seamănă cu un cimitir. La Reval, suedezii au întins coarda și mai mult. Nu ne mai rămîne decît să ajungem la sapă de lemn sau să luptăm. Acum sau niciodată, maiestate. Toți cavalerii vor încăleca pe cai. Regele August se jură că ne va lua sub puternica ocrotire a Poloniei...

Patkul se uită cu hotărîre la generalul Karlowicz, apoi ochii săi gălbui lunecară asupra lui Königseck. Cei doi aplecară gravi perucile. Petru spuse, mușcîndu-și pipa :

— Să nu săriți iar din lac în puț... Regele August are mîna ușoară, dar panii poloni au gheare tari. Le dați o bucată mare : Riga și Reval...

— Polonia nu mai e aceea de sub Ștefan Bathory, zise Patkul. Nu mai urmărește pieirea noastră. Avem un dușman comun pe uscat și pe mare. Polonia nu va mai încerca să se atingă de libertățile și de credința noastră...

— Să dea dumnezeu... Seimul ia azi o hotărîre, mîine alta, așa cum le trăsnește panilor prin cap... Dacă regele August ar fi fost un autocrat, ați fi putut să vă puneți nădejdile în el. Dar mai sînt și panii !... (Petru vorbea pe un ton prietenos,

pufăind din pipă. Lui Patkul i se întinse pielea obrajilor, scoțîndu-i în relief pomeții. Îl sfredelea cu ochii pe țar.) De fapt, nici nu se știe dacă panii vor voi să pornească un război.

— Maiestate, trupele saxone ale regelui August, care sînt sub comanda lui directă, au și primit ordin să ocupe cantonamente de iarnă în provinciile Șavli și Birzen, lîngă hotarul livonian...

— Ce efectiv are ?

— Douăsprezece mii de nemți aleși.

— Cam puțin pentru asemenea acțiune.

— Tot atîția cavaleri livonieni se vor aduna lîngă Riga. Garnizoana suedeză nu-i mare. Vom lua Riga cu asalt. Pe urmă, după ce va începe războiul, vor pune și panii mîna pe săbii. Alt aliat al acestei coaliții e regele Cristian al Danemarcei. Maiestate, vă este cunoscută marea lui ură împotriva ducelui [1] și a suedezilor. Flota daneză ne va apăra dinspre mare...

Patkul ajunsese la un punct greu. Lăsînd mîna în jos, țarul bătea cu unghiile în masă. Fața lui rotundă nu trăda nici încuviințare, nici împotrivire. Se însera. Afară vîntul se întețise, zgîlțîind obloanele. Anchen voi să aprindă lumînările, dar Petru îi spuse printre dinți : „Nu".

— Maiestate, n-ați avut niciodată un prilej atît de potrivit ca să vă întăriți la Marea Baltică și să luați înapoi de la suedezi posesiunile maiestății voastre, Ingria și Karelia. Învingîndu-i pe suedezi și întărindu-vă la mare, veți ajunge vestit în toată lumea, veți putea face negoț cu Olanda, cu Englitera, Spania și Portugalia, cu toate țările nordice, apusene și meridionale, și veți face ceea ce nici un monarh din Europa n-a fost în stare să facă : veți deschide drumurile comerciale între răsărit și apus, prin Moscovia, veți intra în legătură cu toți monarhii creștini, veți avea un cuvînt în toate chestiunile Europei... Construind o flotă de temut în Marea Baltică, veți ajunge a treia putere navală... Și prin toate acestea mai curînd decît prin înfrîngerea turcilor și a tătarilor, vă veți încununa de glorie. Acum sau niciodată...

Patkul ridică mîna, invocînd parcă mărturia lui dumnezeu. Königseck repetă în șoaptă : „Acum sau niciodată". Generalul Karlowicz începu să gîfîie semnificativ :

— De ce așa de repede ? Arde casa ? Nu-i ușor să te iei de piept cu suedezii, zise Petru, rozîndu-și imameaua pipei.

[1] Ducele Frederic al IV-lea de Holstein, căsătorit cu sora lui Carol al XII-lea. Ducatul Holstein era învecinat cu Danemarca (n. red. rom.).

(Ochii atenţi ai convorbitorilor oglindeau flăcările din cămin.) Douăsprezece mii de saxoni sînt o forţă. Flota daneză... Hm... Dar cavalerii şi panii... Rămîne de văzut... Suedezii, suedezii... cea mai bună oştire din Europa... Îmi vine greu să vă dau un sfat...

Începu să bată din nou cu unghiile în masă. Patkul vorbi cu mînie stăpînită :

— Astăzi poţi să-i iei pe suedezi cu mîinile goale. Carol al XII-lea e un tînăr zănatic... Ăsta-i rege ? Gătit ca o fată, nu ştie decît să chefuiască şi să umble prin păduri după iepuri ! A stors toţi banii din vistierie, pentru mascarade... E un leu fără dinţi... Nu degeaba trimişii suedezi stau de astă-primăvară la Moscova şi vor să încheie un tractat de bună vecinătate... Halal de aşa trimişi. Toată Europa ştie că nici unul din ei n-are ciorapi de mătase. Şi-au irosit toţi banii şi mănîncă mazăre. Maiestate, generalul Karlowicz a fost anul trecut la Stockholm, şi l-a studiat îndestul pe rege... Domnule general, fiţi bun şi povestiţi.

Karlowicz îşi lungi puţin gîtul, scoţîndu-l din guler :

— Am fost, da... Oraşul nu-i mare, dar e inexpugnabil atît de pe mare, cît şi de pe uscat ; o adevărată vizuină de leu. Am coborît de pe vas, sosind sub alt nume şi îmbrăcat în haine civile. M-am dus la piaţă şi am rămas uluit : oraşul parcă ar fi fost asaltat de inamic. Lumea trăgea obloanele la prăvălii şi la case, femeile îşi luau copiii. Am întrebat pe un trecător ce se întîmplă. Acesta a fugit dînd din mînă : „Regele !" Am văzut multe, atît la ţară, cît şi în oraşele în care am cantonat, dar n-am mai auzit ca poporul să fugă de propriul său rege ca de un ciumat... Cînd mă uit, văd cum de pe un deal păduros, vin în goana cailor — să nu mint — cel puţin o sută de hăitaşi, cu cornuri în spate şi cu haite de cîini... Au trecut peste un pod de piatră şi au intrat în oraş. Piaţa era pustie. În frunte, pe un armăsar negru, gonea un tînăr de vreo şaptesprezece ani, cu botfori ostăşeşti şi în cămaşă. Lepădase dîrlogii şi galopa : regele Carol al XII-lea... Puiul de leu... Hăitaşii veneau după el, fluierînd şi rîzînd cu hohote. Au trecut prin piaţă ca nişte diavoli. Din fericire nu s-a întîmplat nimic. Uneori, mai şi calcă pe cîte cineva.

Curios, am rugat pe un cunoscut să mă ducă la palat, prezentîndu-mă ca pe un vînzător de miresme arabe. Era devreme, dar la palat cheful se şi încinsese. Regele petrecea. În sala de mîncare, pereţii erau stropiţi cu sînge pînă la înălţimea omului. Pe jos curgeau şiroaie de sînge. Şi te trăsnea o duhoare...

nişte beţivi se tăvăleau pe jos. Regele şi cei care se mai puteau ţine pe picioare decapitau berbeci şi viţei, punînd rămăşag pe zece coroane suedeze că izbutesc să le despartă capetele de trup cu o singură lovitură de sabie. N-am putut să nu admir felul cum lovea regele : slugile împingeau spre el un viţel, regele îşi făcea vînt cîţiva paşi şi, rotind sabia, dădea jos capul viţelului, apoi sărea sprinten la o parte ca sîngele să nu-i stropească botforii.

L-am salutat respectuos. Regele a aruncat sabia pe masă şi mi-a întins mîna sa murdară să i-o sărut. Aflînd că sînt negustor, mi-a spus : „Ai picat tocmai bine. N-ai putea să mă împrumuţi cu 500 de guldeni olandezi ?" M-au aşezat la masă şi m-au silit să beau peste măsură. Unul din curteni mi-a spus în şoaptă : „Să nu-l contrazici pe rege : bea de trei zile. Ieri, un negustor respectabil a fost dezbrăcat aici la piele, uns cu miere şi tăvălit în pene." Spre a evita o ruşine, i-am făgăduit regelui 500 de guldeni, pe care nu-i aveam şi am stat la masă pînă noaptea tîrziu, prefăcîndu-mă beat. Curtenii se trezeau, mîncau, beau, cîntau, răsturnau tipsiile în capul lacheilor, apoi cădeau din nou grămadă.

Noaptea, regele a plecat de la palat cu o mulţime de tovarăşi de chef să spargă geamuri şi să sperie pe oamenii adormiţi. Am profitat de întuneric şi am fugit. Tot oraşul geme din pricina nebuniilor regelui. Am auzit în trei biserici, pe predicatori, spunînd din amvon credincioşilor : „Vai de ţara care are un rege tînăr". Orăşenii trimet la palat pe cei mai de seamă oameni dintre ei să-l roage pe rege să se lase de destrăbălări şi să se apuce de treabă. Oamenii sînt daţi afară. Conţii şi baronii ruinaţi de răposatul rege urăsc dinastia. Senatul îl mai susţine pe rege, dar, cînd e vorba de bani, se lasă greu. El însă nu vrea să ştie de nimic. E un zurbagiu !

Nu de mult, s-a dus la senat şi a cerut 200 000 de coroane, fără să spună pentru ce-i trebuie. Senatorii l-au refuzat cu toţii. Furios, regele şi-a rupt bastonul : „Aşa vor păţi toţi aceia care sînt împotriva mea..." A doua zi, a intrat buzna cu nişte hăitaşi în sala senatului şi a dat drumul la vreo şase iepuri dintr-un sac şi la nişte cîini de vînătoare... (Dînd deodată capul pe spate, Petru rîse vesel.) Senatorii s-au urcat pe ferestre, unii din ei s-au ales cu hainele rupte de cîini. Da, astfel e regele acesta, năbădăios... Te bagă în sperieţi, puiul de leu !

Generalul Karlowicz scoase din manşetă o batistă şi-şi şterse faţa şi ceafa, sub perucă. Rezemîndu-se cu coatele de

masă, Petru continua să rîdă. Ana Ivanovna spuse pe neașteptate, cu dispreț :

— Halal de așa rege ! Pe acest Carol poți să pui mîna numai cu polcul Preobrajenski al nostru...

Toată lumea întoarse capul spre ea. Königseck își duse batista la gură. Petru spuse încet :

— Anușka, asta-i mai presus de mintea ta... Spune mai bine să aducă lumină.

Lumînările din candelabrele cu oglinzi de pe pereți fură aprinse. Se turnă vin în cupele de cleștar. Lumina blîndă făcea ca pînă și fața lui Johann Patkul să ia o expresie mai puțin aspră. Anchen aduse o cutiuță cu muzică, învîrti de mîner, deschise capacul și puse cutia pe cămin. Răsună cristalin un cîntec german, în care se spunea că totul e bine pe această lume unde mesele sînt încărcate de bunătăți, unde ard lumînări și zîmbesc ochi albaștri, chiar dacă dincolo de fereastră șuieră vîntul... Zîmbind, Petru clătina din cap și bătea din picior în tactul cîntecului. În seara aceea, nu mai scoase nici un cuvînt despre politică.

3

Ivan Artemici Brovkin avea în fiecare duminică la masă, în noua lui casă de cărămidă de pe Ilinka, pe fata sa Alexandra și pe ginerele său. Ivan Artemici era văduv. Băiatul său mai mare, Alioșa era plecat să strîngă ostași. Printr-un ucaz dat de curînd, se poruncise să se alcătuiască treizeci de polcuri, adică trei divizii. Pentru aprovizionarea lor se înființase un nou despărțămînt, pus sub conducerea unui general. Se înțelege că, numai iscălind hîrtiile la despărțămînt, generalul cu aprovizionarea nu putea să facă rost nici de ovăz, nici de fîn, nici de pesmeți, nici de alte lucruri. Brovkin rămăsese principalul furnizor, deși n-avea nici post, nici titlu. Treburile îi mergeau din ce în ce mai bine și mulți negustori de seamă erau părtași la întreprinderea lui, sau îi aduceau marfă.

Al doilea băiat, Iakov, își făcea slujba în flota de la Voronej, iar Gavrila învăța în Olanda, la un șantier naval. Numai mezinul, Artamon, care mergea pe 21 de ani, mai stătea cu tatăl său spre a-i scrie răvașele, spre a-i ține socotelile și a-i ceti felurite cărți. Artamon învățase bine limba germană și tălmăcea tatălui său lucrări de comerț, iar ca să-l desfăteze,

îi citea istoria lui Pufendorff. Ivan Artemici asculta şi ofta : „Iar noi stăm la capătul lumii, ca nişte netrebnici".

Toţi copii, născuţi la un an unul după altul, erau deştepţi, dar mezinul era cel mai isteţ. Mama lor, răposata, îşi dăruise toată vlaga, picătură cu picătură, luptase din tot sufletul ca să-şi vadă copiii fericiţi. Iarna, pe vifor, în casa lor plină de fum, învîrtea fusul, uitîndu-se la opaiţ cu nişte ochi crunţi. Copiii răsuflau pe cuptor, gîndacii foiau prin crăpături, viscolul urla deasupra acoperişului de paie, amintindu-i de viaţa ei oropsită... „Cel puţin mititeii să nu sufere !" Nu mai apucase zile fericite. Pe vremea aceea, lui Ivan Artemici nu-i era milă de ea, n-avea vreme de aşa ceva, dar acum, în pragul bătrîneţii, îşi aducea aminte mereu de soţia sa. Pe patul de moarte îl rugase : „Să nu aduci mamă vitregă la copii". Şi el nu se mai căsătorise a doua oară...

Casa lui Brovkin era rînduită după obiceiurile străine : în afară de cele trei încăperi obişnuite — iatacul, cămara cu icoane şi sala de mîncare — mai avea şi altă odaie, salonul, unde oaspeţii aşteptau să se servească masa. Nu stăteau pe lăviţi, de-a lungul pereţilor, căscînd în mînecă de plictiseală, ci pe scaune olandeze, în mijlocul odăii, de jur împrejurul unei mese acoperite cu catifea. Pentru plăcerea musafirilor, se găseau acolo poze frumoase, un gromovnic, o cutie cu muzică, şah, pipe, tutun. De-a lungul pereţilor, nu erau lăzi şi cufere cu fel de fel de vechituri, ca la boierii care mai trăiau şi acuma după obiceiurile vechi, ci nişte dulapuri uriaşe. Cînd veneau oaspeţi, uşile se deschideau ca să se vadă vasele scumpe dinăuntru.

Toate se făcuseră după cum spusese Alexandra. Ea se îngrijea şi de taică-său. Ivan Artemici trebuia să se îmbrace cuviincios, să se bărbierească des şi să-şi schimbe perucile. El îşi dădea seama că trebuie să-şi asculte fata în asemenea treburi. Dar, la drept vorbind, toate acestea îl cam plictiseau. Acum, se putea spune că nu mai avea pentru ce să se umfle în pene : dădea mîna cu însuşi ţarul. Uneori, ar fi dorit să mai intre într-o cîrciumă din Varvarka, să stea în tovărăşia negustorilor de la bazar, să asculte cuvintele îndrăzneţe ale altora şi să flecărească şi el. Dar nu-i mai stătea bine să facă aşa ceva. Era osîndit să se plictisească.

Ivan Artemici şedea la fereastră. Iată-l pe întîiul vechil al lui Sveşnikov, mergînd grăbit, porcul de cîine. Deştept mai e ! Ai întîrziat, frăţioare, am pus mîna pe inul cela de azi dimineaţă. Uite-l pe Reveakin, cu pîslari noi, întorcînd capul.

Fără doar și poate, vine de la Despărțămîntul dreptății... Așa, dragă, altădată să nu te mai judeci cu Brovkin...

Seara, cînd Sanka nu era acasă, Ivan Artemici își scotea peruca și haina de catifea spaniolească și cobora la bucătărie, să mănînce cu oamenii care-i aduceau marfă și cu țăranii. Sorbea din ciorbă și flecărea. Îi făcea o deosebită plăcere să stea de vorbă cu bătrîni din satul său, care îl știau pe acel Ivașka Brovkin — cel din urmă om din sat. Cînd unul din aceștia intra în bucătărie și-l vedea pe Ivan Artemici, se speria cumplit, nu mai știa cum să i se închine și nu îndrăznea să se așeze la masă. Dar, încetul cu încetul, limba i se dezlega și, pînă la urmă, omul spunea ce are pe inimă...

— Vai, Ivan Artemici, nu te mai cunosc decît după glas. La noi în sat numai de asta se vorbește. Se adună țăranii pe prispă și încep : chiar atunci cînd aveai un singur cal și înotai în datorii, erai un om de seamă...

— Da, Konstantine, am pornit-o de la trei ruble... de la cele trei ruble de atunci.

Țăranul deschidea ochii mari și clătina din cap :

— Se vede treaba că dumnezeu îl vede și-l înseamnă pe om. Da... (Pe urmă, încet și blajin.) Ivan Artemici, văd că ți-i în gînd Konstantin Șutov, nu eu. Eu nu sînt Konstantin... Acela era în fața casei dumitale ; eu stăteam mai la stînga, lăturalnic, într-o casă amărîtă...

— Am uitat, crede-mă.

— Am o casă rea de tot, urma țăranul cu lacrimi în glas, e gata-gata să se dărîme. Deunăzi, mi s-a prăbușit grajdul, de putred ce era, și mi-a omorît vițica... Nu știu ce să mai fac.

Ivan Artemici știa ce-i de făcut, dar nu spunea din capul locului : „Treci mîine pe la vechil. Te-o mai păsui pînă la pocroave". Înainte de a-l copleși căscatul, tot întreba : „Cum o mai duce cutare, cine a mai murit, cui i-a mai dat dumnezeu nepoței ?" Făcea glume : „În săptămîna luminată viu să-mi pețesc o logodnică".

Țăranul rămînea să doarmă la bucătărie, iar Ivan Artemici se urca în iatacul său bine încălzit. Cei doi feciori în livrele, care picoteau de mult lîngă prag, pe pîslă, săreau în picioare și-și dezbrăcau stăpînul scund și îndesat. După ce bătea cîteva metanii înaintea candelei, se scărpina la coaste și pe pîntec, își vîra picioarele goale în niște pîslari cu carîmbii tăiați și se ducea la privata rece. Ziua era isprăvită. Culcîndu-se pe salteaua de puf, Ivan Artemici ofta adînc : „S-a sfîrșit și ziua

asta". Nu mai avea de trăit prea mult. Păcat : tocmai acum ar fi trebuit să trăiască... Începea să cugete la copiii săi și la treburi. Apoi, somnul îi încîlcea gîndurile.

Într-o zi, după slujbă, aștepta oaspeți de seamă. Întîi, veni Alexandra cu bărbatul ei. Fără să se mai plece dinainte-i, Vasili Volkov își sărută socrul și se așeză mîhnit la masă. Sanka însă, după ce-și lipi ușor buzele de obrazul tatălui ei, se duse repede la oglindă și începu să se răsucească și să-și legene fustele bogate, de culoarea fragilor, privindu-și rochia nouă.

— Tăicuțule, am să-ți spun ceva... Ceva foarte însemnat... Ridică brațele goale, îndreptîndu-și florile de mătase din părul pudrat. Nu putea să se despartă de oglindă. Avea ochi albaștri, o privire galeșă și o gură mică. Ceva foarte însemnat... (Făcu o reverență, apoi își legănă evantaiul.)

Volkov spuse posac :

— Și-a ieșit din minți. Zor nevoie că vrea să plece la Paris... Numai ea lipsește de acolo... Nici nu mai dormim împreună.

Încălzindu-se lîngă soba olandeză, Ivan Artemici rîse :

— Vai de mine, ce, nu știi s-o înveți minte ! ?

— Încearcă s-o înveți : țipă de vuiește toată casa. Cum îi spui ceva, cum te amenință : „Mă plîng lui Petru Alexeevici". Nu vreau s-o iau în Europa : se scrîntește de tot !

Sanka se îndepărtă de oglindă, îngustă ochii și ridică un deget :

— Ai să mă iei. Însuși Petru Alexeevici mi-a spus să merg cu tine. Ești un tont.

— Ai văzut, tată socrule ? Ce spui de asta ?...

— Vai, vai, vai !...

— Tăicuțule, zise Sanka, după ce-și netezi rochia și se așeză lîngă el. A stat de vorbă cu Natalia, mezina lui Buinosov. E ca o văpaie. De vreme ce n-au măritat-o încă nici pe cea mai mare, ei cînd o să-i vină rîndul ? Natașa e frumoasă și tocmai bună de măritat. Cunoaște tot așa de bine ca și mine politețea și galanteria de la curte...

— Așa de prost îi merg treburile cneazului Roman ? întrebă Ivan Artemici, scărpinîndu-și nasul moale. D-aia îmi vorbește mereu despre pînzăria mea...

— Da, le merge prost. Mi s-a plîns cneaghina Avdotia. Cneazul e mereu întunecat ca un nour...

— Deșteptul, s-a îndatorat să aducă și el marfă pentru oștire și ai noștri l-au cam luat în tărbacă...

— Dar e un neam vestit : Buinosov !... Ar fi o mare cinste să aduci în casă așa o cneajnă. Dacă nu stărui prea mult pen-

tru zestre, ţi-o dă. Mă gîndesc la Artamoşa. (Ivan Artemici duse mîna la ceafă, dar nu putu să se scarpine din pricina perucii.) Pînă ce am să plec la Paris, trebuie să-l însurăm pe Artamon cu Natalia. Fata e aprinsă rău. I-am vorbit şi lui Petru Alexeevici.

— I-ai vorbit? Ivan Artemici încetă îndată să-şi mai frece nasul. Şi ce ţi-a spus?

— Mi-a spus că e o pereche foarte potrivită. Am dansat aseară cu Menşikov. M-a gîdilat cu mustăţile pe obraz şi mi-a spus : „Faceţi nunta mai repede".

— De ce aşa repede? Ivan Artemici se ridică şi îşi privi fata cu încordare. (Sanka era mai înaltă decît el.)

— Mi se pare că o să fie război... Nu l-am întrebat, nu-mi ardea de asta... Dar ieri toată lumea spunea că o să fie război.

— Cu cine?

Sanka întinse buza de jos, în semn că nu ştie. Ivan Artemici îşi împreună mîinile scurte la spate şi începu să umble prin odaie, legănîndu-se. Purta ciorapi albi, pantofi cu boturi late, cu funde mari şi cu tocuri roşii.

O caretă se opri la scară. Începură să sosească musafirii.

După rangul oaspetelui, Ivan Artemici, îmbrăcat cu o jachetă de mătase, îl primea sus, în uşă, cu pîntecul scos în afară, sau cobora pe scară. Pe cneazul Roman Borisovici, care sosise cu o caretă, păzită de slugi pe scara dinapoi, îl primi la jumătatea scării şi bătu prietenos palma cu el. Ţinîndu-şi fustele, Antonida, Olga şi Natalia fugiră sus, pe treptele de tuci, în urma cneazului Roman. Lăsînd-o pe Natalia să treacă înainte, Ivan Artemici o cercetă cu privirea : fata era împlinită.

Fiicele lui Buinosov se aşezară lărmuind în mijlocul salonului, la masă. Apucînd-o pe Sanka de coatele goale, începură să vorbească fel şi chip de nimicuri. Ca să nu calce pe trenele fetelor, respectabilii musafiri : Mitrofan Şorin, Sveşnikov şi Momonov se retraseră spre sobă, privind de acolo pe sub sprîncene : „Fireşte, ţarul vrea să facem şi noi ca în Europa, dar nu e mare pricopseală să ne cărăm fetele pe la casele oamenilor".

Sanka le arăta nişte gravuri ale unor vestiţi maeştri olandezi, de curînd aduse de la Hamburg. Fetele răsuflau adînc şi, ţinîndu-şi batistele la nas, se uitau la zeiţele şi la zeii despuiaţi... „Dar ăsta cine o mai fi? Ce are aici? Dar asta de aici ce face? Vai!"

Sanka explica mirată :

— Bărbatul ăsta cu picioarele de vacă e un satir... Degeaba te strîmbi, Olga : are o foaie de viță. Așa se zugrăvește totdeauna. Cupidon vrea s-o împungă cu o săgeată... Nefericita de ea plînge : mai bine ar muri. Iubitul ei i-a făcut un „amor" și a plecat : vezi corabia aceea cu pînze ?... Se numește „Ariadna părăsită..." Ar trebui să învățați toate astea. În ziua de azi, cavalerii te întreabă mereu de zeii greci. Nu mai e ca altădată... Așa cum sînteți voi, să nu vă apucați să dănțuiți cu un străin.

— Am învăța noi, dar n-avem cărți... zise Antonida. Tata nu ne dă un ban pentru lucruri de seamă. Înciudată, Olga cea pistruiată își mușcă manșeta de dantelă. Sanka luă deodată de umeri pe Natalia și-i șopti ceva. Cu fața rotundă și cu părul bălai, Natalia se învăpăie ca un asfințit de soare...

Artamoșa, zvelt, semănînd cu Sanka, dar cu sprîncenele mai închise, cu ochii cenușii și cu tuleiele mustăcioarei mijite deasupra buzei de sus, îmbrăcat în haine cafenii nemțești, intră în salon cuviincios și fără zgomot. Sanka ciupi pe Natalia ca să se uite la fratele ei. Fîstîcită, fata lăsă capul în jos și întinse coatele înainte, încît nu fu chip s-o mai întoarcă...

Artamoșa se plecă adînc înaintea oaspeților și se apropie de sora sa. Țuguindu-și buzele și făcînd o mică reverență Sanka turui :

— *Je vous présente* pe fratele meu mai mic, Artamoșa.

Fetele își înclinară încetișor coafurile înalte și pudrate. Artamon se dădu înapoi așa cum se cuvenea, bătu din picior și flutură din mînă, clătind parcă niște rufe. Sanka făcu prezentările : „Cneajna Antonida, cneajna Olga, cneajna Natalia". Fetele se ridicară pe rînd și făcură reverențe. Artamon își flutură mîna înaintea fiecăreia din ele. Pe urmă, se așeză încet la masă, strîngîndu-și mîinile între genunchi. Umerii obrajilor i se îmbujoraseră. Ridică o privire jalnică spre soră-sa. Sanka încruntă, amenințătoare, sprîncenele.

— Faceți des *plaisir ?* — întrebă Artamon pe Natalia cu sfială.

Fata șopti ceva nedeslușit. Olga răspunse cu vioiciune :

— Alaltăieri am dansat la Narîșkin, ne-am schimbat rochiile de trei ori. A fost un mare *succès* și o căldură grozavă. Dar dumneata de ce nu te vezi nicăieri ?

— Sînt încă prea tînăr.

Sanka spuse :

— Îi e frică de tata. O să petreacă după ce-l însurăm... Dansează foarte bine... Nu vă uitați că-i sfios... Cînd începe să vorbească franțuzește, nu mai poți de plăcere.

Musafirii cei de seamă se uitau curioşi la tineri... „Vai, cum sînt copiii în ziua de azi !" Mitrofan Şorin îl întrebă pe Brovkin :

— Unde ţi-ai şlefuit băiatul ?

— Are dascăli. Altfel nu se poate, Mitrofan Ilici : trăim în văzul lumii. Dacă nu sîntem tari prin viţă, să fim tari prin altceva...

— Ai dreptate... Trebuie să ieşim de prin cotloane...

— Se supără şi ţarul. Zice că dacă aduni bani cu lopata, să te dai peste cap...

— Se înţelege. O să-ţi scoţi cheltuielile astea.

— Dacă ai şti cît mă costă Sanka ! Dar e bine văzută, femeiuşca.

— Da, e o femeiuşcă vioaie, Ivan Artemici. Numai să ai grijă să nu calce...

— Bineînţeles, aş putea să-i trag o bătaie şi s-o bag în odăile de sus, la gherghef răspunse îngîndurat Ivan Artemici, după ce tăcu o vreme. Dar ce rost ar avea ? Bărbatul ei ar avea linişte ? Da' de unde ! Îmi dau seama că păcatul îi dă tîrcoale. Dumnezeule, aşa este... Păcatul îi luceşte în ochi. S-au dus vremurile alea, Mitrofan Ilici... Ai auzit ce se petrece în Englitera ? Femeia lui Malbrukov [1] trage iţele în toată Europa... Poţi să tot stai cu cureaua lîngă fusta ei, ca un gogoman...

Alexei Sveşnikov, un negustor cu faţa aspră, cu sprîncenele stufoase şi cu părul negru cîrlionţat din naştere, purtînd o haină ungurească înfoiată, cu găitane, îşi răsucea degetele la spate, aşteptînd ca Şorin şi Brovkin să isprăvească flecăreala.

— Mitrofan Ilici, vorbi el gros, îţi spun iar acelaşi lucru : trebuie să ne grăbim. Mi se pare că cineva vrea să ne-o ia înainte.

Gura blajină a lui Şorin zîmbi pe faţa-i netedă, cu nasul ascuţit.

— Să vedem ce spune binefăcătorul nostru Ivan Artemici. Întreabă-l pe dumnealui, Alexei Ivanovici...

Brovkin începu să-şi învîrtească şi el iute degetele, la spate. Răşchirîndu-şi picioarele scurte, se uită de jos în sus la cei doi vulturi : Şorin şi Sveşnikov... Pricepu numaidecît : dau în crop, pezevenghii. Înseamnă că au adulmecat ceva deosebit. (În ajun, îşi petrecuse toată ziua prin grînare şi nu văzuse pe acolo nici un om de seamă.) Fără să răspundă, chibzuia, umflîndu-se în pene : ce s-o fi întîmplat ? Apropie mîna de faţă să se scarpine la nas.

[1] *Malbrukov* — numele stîlcit al ducesei de Marlborough. (n. trad.).

— De... zise el. Se zvonește că postavul va avea preț bun. Am putea să stăm de vorbă.

Sveșnikov dădu peste cap ochii săi de țigan :

— Ivan Artemici, înseamnă că ai auzit și dumneata de întîmplarea aceea de ieri ?

— Am auzit cîte ceva... Dar datoria noastră e să auzim și să tăcem... (Ivan Artemici își cuprinse cu mîna falca de jos : „Ei, drăcia dracului ! Ce-or fi aflat ?")

Uitîndu-se cu coada ochiului spre ceilalți musafiri, se duse după soba de teracotă, urmat de Sveșnikov și de Șorin. Înghesuiți acolo, începură să șoșotească cu urechile ciulite...

— Ivan Artemici, vorbește toată Moscova.

— Da, se cam vorbește.

— Dar cu cine ? O fi cu șvedul ?

— Asta-i treaba țarului...

— Bine, bine, totuși... O începe repede ? (Sveșnikov își trecu unghiile prin barba sa ca de sîrmă.) Acuma ar fi vremea cea mai potrivită să ridicăm o manufactură. Țarul ar fi încîntat nu atît că ar avea postav mai ieftin decît cel care se aduce de la Hamburg, ci că ar avea postavul lui. Chiar dacă s-ar închide hotarele, tot ar avea postav... Ar fi o adevărată mină de aur. Prea multă lume dă tîrcoale... Mai e și Martissen ăla...

„Iată ce au mirosit", înțelese Ivan Artemici, zîmbind în palmă.

Acel Martissen, un străin, venise deunăzi la el cu tîlmaciul Șafirov, vorbindu-i de înființarea unei postăvării : o parte din bani urma să-i dea țarul, o parte Brovkin, iar el, Martissen, urma să primească a treia parte din cîștig. În schimb, se îndatora să aducă din Englitera războaiele de țesut și cei mai buni meșteri, și să conducă toată întreprinderea. Sveșnikov și Șorin îl îmbiaseră de mult pe Brovkin să intre într-o tovărășie pentru înființarea unei postăvării. Totuși, pînă acum nu făcuseră altceva decît să vorbească. Pesemne că în ajun se petrecuse ceva ; se vede că Martissen a ajuns singur la țar.

— Se poate să lăsăm în mîna străinilor o treabă atît de bănoasă ? întrebă Sveșnikov, cu ochii aprinși.

Șorin coborî pleoapele și oftă :

— Ne punem la bătaie viața și tot avutul...

— Vorbim mîine. Ivan Artemici plecă de lîngă sobă și se îndreptă repede spre ușă. Un bărbat scund și rotofei, cu capul ras, cu un nas de uliu, lătăreț, îmbrăcat cu o haină neagră de postav și cu ghetele pline de praf, intrase în salon neîntîmpinat de nimeni. Ochii lui negri lunecau neliniștiți pe fețele musafi-

rilor. Văzîndu-l pe Brovkin, întinse spre el mîinile scurte, cu un gest care nu semăna cu al unui rus şi îşi strîmbă gura într-un zîmbet :

— Cinstite Ivan Artemievici ! rosti el tărăgănînd vorbele, apoi îl îmbrăţişă şi-l sărută, năstruşnicul, de trei ori, ca la paşti. Pe urmă, clătinîndu-şi în dreapta şi în stînga peruca roşie ca focul, îi şopti : Cu Martissen n-am făcut nimic deocamdată. Vine Alexandru Danilovici.

— Îmi pare bine că te văd, Piotr Pavlovici. Poftim...

Oaspetele era tîlmaciul Şafirov, un evreu, slujbaş la Despărţămîntul trebilor din afară. Fusese cu ţarul în străinătate, dar pînă în toamna aceea rămăsese în umbră. Acum însă, fiind dat pe lîngă trimişii suedezi, se întîlnea cu Petru în fiecare zi şi ajunsese să fie privit ca un om cu multă trecere.

— Ivan Artemievici să vii mîine la Kremlin, la palat... Măria sa a poruncit să se înfăţişeze zece oameni de la Sfatul staroşilor. Vom primi scrisorile suedezilor...

— V-aţi înţeles ?

— Nu, Ivan Artemievici, măria sa nu va săruta Evanghelia pentru regele Suediei...

Ascultîndu-l, Brovkin răsuflă adînc şi îşi făcu repede cruce în dreptul buricului.

— Piotr Pavlovici, înseamnă că zvonurile care umblă sînt adevărate ?

— Vom trăi şi vom vedea. Ivan Artemievici sînt lucruri mari, lucruri mari... Apoi, se întoarse spre fetele lui Buinosov şi le sărută degetele, după obiceiul străin.

Cneazul Roman Borisovici şedea întunecat pe un scaun, lîngă perete. Nu era o cinste pentru el să intre în asemenea case. Se uita cu o privire tulbure la fetele sale : Sînt netoate ca nişte coţofane. Cine să le ia ? Doamne, ce vremuri cumplite ! Bani şi iar bani ! Parcă ţi i-ar lua vîntul din buzunar... De dimineaţă îl apucă durerea de cap din pricina gîndurilor ; cum să se mai descurce, cum să mai trăiască ? A stors de la ţărani tot ce a putut, dar nu-i ajunge de loc. De ce ? Doar înainte îi ajungea.. Înainte, stătea la fereastră şi, dacă voia, mînca un măr, dacă nu, asculta clopotele... Era o pace netulburată... Dar s-a stîrnit vîrtejul şi oamenii au ieşit ca furnicile dintr-un muşuroi opărit. E de neînţeles... Bani şi iar bani. Manufacturi, tovărăşii...

Negustorul Evstrat Momonov, un bărbat în vîrstă, socotit printre fruntaşii tagmei negustoreşti, care şedea lîngă Buinosov, spuse încet :

— Tătucule cneaz Roman Borisovici, nu se mai poate. Noi, negustorii, judecăm așa : prea e strîmtoare, nu se mai poate răbda, străinii ne-o iau înainte... Străinul nu-ți ia marfa cu una, cu două. Întîi trimete un răvaș. Acesta ajunge la Hamburg în optsprezece zile. Peste încă optsprezece zile, vine răspunsul : ce preț are marfa la bursa lor... Iar zevzecii noștri țin același preț un an, doi, măcar că prețul ăla nu mai e de mult pe lume. Străinii au deschis de mult o fereastră spre țara noastră, dar noi toți stăm ca într-o groapă. Da, războiul nu mai poate fi ocolit... Să luăm barem un singur tîrg, Narva, vechiul pămînt al țarilor...

— Voi, negustorii,vă umflați de bani și tot nu vă ajunge, spuse cu dezgust Roman Borisovici. Război ! Auzi dumneata ! Războiul e o treabă a stăpînirii și voi, cei de neam prost, n-aveți ce căuta aici...

— Bine zici, tătucule, bine zici, încuviință numaidecît Momonov. Vorbim și noi așa, ca proștii...

Roman Borisovici îl privi chioriș, holbîndu-și albul ochilor împînzit de vinișoare. „Poftim, poartă pe el haine proaste, are obraz de bădăran, dar ascunde oale cu bani în pămînt..."

— Cîți feciori ai ?

— Șase, tătucule cneaz Roman Borisovici.

— Flăcăi ?

— Toți sînt la casele lor, tătucule.

O caretă hurducăi pe podelele de bîrne din curte. Ivan Artemici fugi spre scară, iar cîțiva musafiri se apropiară iute de ferestre. Vorbele încetară. Se auzi zornăit de pinteni pe scara de tuci. Înaintea gazdei intră generalul-maior Alexandru Menșikov, guvernatorul Pskovului, îmbrăcat într-un mundir cu mînecare roșii ca focul, de parcă și-ar fi băgat mîinile în sînge pînă la coate. Cercetă din prag musafirii cu privirea rece a ochilor săi albaștri, aspru ca un bărbat de stat. După ce-și scoase tricornul, salută pe cneajine cu un gest larg. Ridică frumoasa lui sprînceană stîngă, se apropie cu un zîmbet galeș de Sanka, o sărută pe frunte, îi scutură vîrfurile degetelor, apoi se întoarse și salută musafirii printr-o ușoară înclinare a capului.

Ușa sălii de mîncare se deschise. Bătîndu-l pe Brovkin pe umăr, Alexandru Danilovici se aplecă spre urechea lui :

— Pe Sveșnikov și pe Șorin dă-i încolo, că nu faci cu ei nici o scofală... Nu-i dăm nimic nici lui Martissen. Trebuie să ne apucăm singuri de treaba asta... Singuri... Să vorbești astăzi cu Șafirov.

4

Trimişii suedezi părăsiră curtea ambasadorilor în paisprezece carete trase de cîte patru cai. Ostaşi cu arma la umăr erau înşiruiţi de-a lungul Ilinkăi, prin toată piaţa, pînă la zidurile Kremlinului. Ostaşii purtau tricornuri, mundire şi ciorapi albi. Steagurile şi flamurile din vîrful lăncilor fluturau în vîntul de octombrie. Suedezii se uitau cu luare aminte pe geam, la această oştire nouă.

După ce trecură prin porţile Spasskie, văzură pe marginile drumului stive de ghiulele, acoperite de zăpadă şi gurile unor tunuri de aramă, îndreptate spre cer. Lîngă fiecare tun se aflau cîte patru soldaţi mustăcioşi, înalţi de un stînjen, cu ştergătoare şi fitiluri fumegînde în mîini. Bătrînul general Gordon stătea călare pe un armăsar roib de Don, în dreptul intrării din faţă. Vîntul îi umfla pelerina roşie şi măzărichea susura pe coiful şi pe platoşa lui. Cînd alaiul trimişilor se opri, generalul ridică mîna. Tunurile bubuiră şi fumul învălui ferestrele mici ale despărţămintelor şi turlele bisericilor.

La cererea stolnicilor, trimişii îşi predară pe scară săbiile.

O sută de ostaşi din polcul Semionovski, purtînd darurile regelui — talgere, pocale şi tipsii de argint — se înşirară pe scară şi în prima încăpere de la intrare, ţinînd sus portretul, în picioare, al tînărului rege al Suediei, Carol al XII-lea, înrămat într-o cadră scumpă de lemn. Trimişii intrară gravi în sala ospeţelor, scoţîndu-şi pălăriile în prag.

De-a lungul celor patru pereţi stăteau boierii, dvorenii din Moscova, oaspeţii şi negustorii de seamă. Toţi purtau surtuce obişnuite de postav. Ale multora însă erau de croială străină. Neclintit, privind cu ochii săi bulbucaţi, fără tricorn şi fără perucă, îmbrăcat cu o jachetă cenuşie de postav, Petru stătea pe tronul făurit din colţi de morsă şi din argint, în fundul sălii boltite, pe pereţii şi pe tavanul căreia erau zugrăviţi cavaleri, animale şi păsări. În stînga lui stătea în picioare Lavrenti Svinin, cu un lighean de aur, iar în dreapta lui, Vasili Volkov ţinea un prosop pe mîinile întinse.

Trimişii se apropiară şi îşi plecară genunchii pe covor în faţa treptelor tronului. Svinin veni cu ligheanul şi Petru, privind înainte, îşi muie degetele în apă. Volkov i le şterse şi trimişii sărutară mîna aspră a ţarului. După aceea, Petru se ridică, atingînd uraniscul cu capul şi umflîndu-şi gîtlejul, întrebă în limba rusă, potrivit unui vechi obicei :

— E sănătos Carolus, regele Suediei ?

Ducînd mîna la piept şi aplecînd într-o parte peruca sa cu pieptănătura înaltă, despărţită în două, marele trimis răspunse că, din mila domnului, regele e sănătos şi se interesează de sănătatea ţarului a toată Rusia Mare, Mică, Albă şi altele. Tîlmaciul, Şafirov, îmbrăcat ca şi suedezii, cu o mantilă scurtă, cu pantaloni de mătase, cu panglici şi cu vipuşcă, rosti cu glas tare, în ruseşte, răspunsul trimisului. Boierii ascultau cu luare aminte, căscînd gurile şi ridicînd cu încordare sprîncenele. Voiau să vadă dacă nu cumva se rosteşte vreo vorbă jignitoare. Petru dădu din cap : „Sînt sănătos, mulţumesc". Luînd de la secretar, de pe perina de catifea, un sul — scrisorile sale de împuternicire — înaltul trimis îl înmînă lui Petru. Ţarul primi scrisorile de împuternicire şi, fără să privească, le întinse în partea în care se afla Lev Kirilovici Narîşkin, primul său sfetnic. Spre deosebire de toţi ceilalţi, acesta era îmbrăcat într-un vestmînt strălucit de atlaz alb împodobit cu pietre scînteietoare. Fără să desfăşoare sulul, Lev Kirilovici vesti cu glas tare că audienţa s-a sfîrşit.

Inclinîndu-se, trimişii se retraseră de-andaratelea, spre uşă.

Trimişii se aşteptaseră, pesemne, că la înalta audienţă vor ridica principala chestiune, pentru care îşi băteau capul de şase luni la Moscova : chestiunea jurămîntului şi a sărutării Evangheliei de către ţarul Petru, pentru întărirea tractatului de bună vecinătate cu Suedia. Dar abia după o săptămînă fură poftiţi de dregătorii moscoviţi, la Despărţămîntul trebilor din afară, pentru o întrevedere. Drept răspuns la cererile lor, Prokofi Vozniţîn spuse suedezilor că ţarul Petru întăreşte vechile tractate de pace cu Suedia cu cuvîntul său, dar că nu mai sărută a doua oară Evanghelia, pentru că a mai jurat o dată faţă de tatăl regelui de acum. În schimb, tînărul rege Carol trebuie să sărute Evanghelia, fiindcă nu i-a jurat ţarului Petru. Aceasta e vrerea ţarului, care a fost vestită trimişilor şi ea nu se va mai schimba.

Trimişii se aprinseră şi ridicară împotriviri, dar cuvintele lor se izbeau de moscoviţii cei gravi şi trufaşi ca nişte boabe de mazăre de un zid. Trimişii spuseseră că, fără încuviinţarea regelui lor, nu pot primi asemenea legămînt şi că vor scrie la Stockholm. Prokofi Vozniţîn răspunse zîmbind subţire cu ochii săi bătrîneşti :

— Știți ce lung e drumul Stekolnei[1]. Nu veți primi răspuns nici în patru luni. Va trebui să stați aceste patru luni la Moscova, de pomană, pe socoteala dumneavoastră.

La a doua și a treia întîlnire se petrecu același lucru. Despărțămîntul trebilor din afară nu mai dădea nici măcar fîn pentru cai. Ca să aibă ce mînca, trimișii vindeau din lucrurile lor : peruci, ciorapi, nasturi. Pînă la urmă se dădură bătuți. La Kremlin, țarul Petru, stînd pe tron, îmbrăcat cu o jachetă cafenie, înmînă solilor pocîltiți de foame legămîntul de bună vecinătate, pentru care nu sărutase Evanghelia.

Într-o dimineață cețoasă de noiembrie, un rădvan căptușit cu piele, plin de noroi, se opri la poarta din dos a palatului Preobrajenski, cu acoperișurile lui ciudate învăluite în negurile jilave. Alexandru Danilovici bătea nerăbdător cu talpa botforului în treapta scării din față a palatului. Văzînd o slujnicuță care trecea cu zăbunul pus pe cap, răcni la ea : „Pleacă de aici, pațachino !" Fata fugi zăpăcită. Picioarele ei desculțe lunecau pe frunzele ude.

Din rădvan coborîră generalul polon Karlowicz și cavalerul livonian Patkul. „Slavă domnului", rosti Menșikov, scuturîndu-le mîinile. Urcară pe niște scări și intrară în sălile pustii, care miroseau a șoareci. Alexandru Danilovici bătu ușor la o ușă scundă.

Le deschise Petru, salutîndu-i grav și tăcut, cu o înclinare a capului. Își duse oaspeții în iatacul său, îmbîcsit de fum. Prin singura fereastră cu țiplă se strecura o lumină searbădă.

— Mă bucur că vă văd, mă bucur, mormăi el, apropiindu-se de fereastră. Acolo, pe o măsuță fără învelitoare, pe fereastră și pe jos, erau împrăștiate foi de hîrtie, cărți și pene de gîscă.

— Danilîci !...

Petru începu să-și sugă un deget plin de cerneală.

— Danilîci, să știi că am să-i stîlcesc nasul pisarului. Așa să-i spui. N-are altceva de făcut decît să ascută penele, dar doarme toată ziua, păcătosul... Oh, ce oameni ! (Patkul și Karlowicz așteptau în picioare. Petru își dădu seama de aceasta.) Danilîci, dă musafirilor niște jețuri și ia-le pălăriile... Poftim... (Bătu cu degetele în niște foi de hîrtie scrise în lung și în lat.) Vedeți cu ce trebuie să începem ? Az, buche, vede... Cresc în Moscova niște lungani cît stînjenul și trebuie să-i

[1] *Stekolna* — numirea stîlcită a Stockholmului (n. trad.).

trimetem la învățătură cu bîta... Oh, ce oameni, ce oameni !... Spune-mi, te rog, domnule Patkul, englezii Forgarson și Grance sînt niște învățați de seamă ?

— Am auzit de ei la Londra, răspunse Patkul. N-au mare vază, nu sînt filozofi, se îndeletnicesc cu științe practice...

— Foarte bine. De atîta teologie ne mănîncă păduchii... Știința navigației și matematicile, știința mineritului și medicina. Asta ne trebuie... (Luă foile și le aruncă din nou pe masă.) Nenorocirea e că trebuie să le facem pe toate în grabă...

Se așeză și puse picior peste picior, pufăind din pipă cu cotul rezemat de masă. Voinic ca un taur, Karlowicz răsufla adînc și se uita la țar, clipind din ochi. Patkul privea în jos, posomorît. Alexandru Danilovici tuși ușor. Mîna lui Petru, care ținea pana, începu să tremure :

— L-ați scris ? Mi l-ați adus ?

— Am scris un tractat secret și vi l-am adus, răspunse cu hotărîre Patkul, ridicînd fața sa îngălbenită. La porunca maiestății voastre, domnul Karlowicz vi-l va citi.

— Citește.

Menșikov veni mai aproape, în vîrful picioarelor. Karlowicz scoase o foaie mică de hîrtie albastră. Depărtînd-o de ochi și umflîndu-se, începu să citească :

— „Spre a sprijini pe țarul Rusiei în recucerirea de la Suedia a teritoriilor răpite de aceasta și pentru trainica așezare a stăpînirii rusești la Marea Baltică, regele Poloniei va porni războiul împotriva regelui Suediei, năvălind cu trupele saxone în Liflanda și în Estlanda, făgăduind să împingă la o ruptură și Polonia. La rîndul său, țarul va începe ostilitățile în Ingria și în Karelia, îndată după încheierea păcii cu Turcia, cel mai tîrziu în aprilie 1700. Între timp, la caz de nevoie, va trimete regelui Poloniei o oaste ajutătoare, sub forma unor trupe de lefegii. Aliații se îndatorează să nu înceapă negocieri separate cu vrăjmașul și să nu se trădeze unul pe altul. Tractatul de față va fi păstrat în cel mai strict secret."

Umezindu-și buzele uscate, Petru întrebă :

— Asta-i tot ?

— Da, maiestate.

Patkul adăugă :

— Dacă maiestatea voastră îngăduie, plec mîine la Varșovia și nădăjduiesc ca, pînă la jumătatea lui decembrie, să aduc tractatul iscălit de mîna proprie a regelui August.

Petru aruncă o privire ciudată în ochii lui galbeni și încruntați. Privirea lui era atît de fixă, încît îl podidiră lacrimile. Fața i se strîmbă într-un zîmbet.

— E o faptă mare... Hm... Ce să-i faci... Du-te, Johann Patkul...

5

Orologiul din turnul catedralei bătu ceasurile douăsprezece. Cetățenii de vază se pregăteau pentru masa de prînz. Senatorii își părăseau jilțurile din sala de ședințe. Negustorii își închideau prăvăliile. Lăsînd sculele deoparte, meșterii porunceau calfelor : „Hai, flăcăi, spălați-vă pe mîini și treceți la rugăciune". Bătrînii gentilomi își scoteau ochelarii și, frecîndu-și ochii triști, pășeau gravi spre sala de mîncare, înnegrită de fumul unei glorii trecute. Soldații și marinarii se îndreptau în cete vesele spre ospătării, unde legăturile de cîrnați și șunci afumate atîrnau deasupra ușii, răspîndind miresme îmbietoare. Un singur om în tot orașul, regele Carol al XII-lea, nu se supunea glasului înțelepciunii. O ceașcă de ciocolată se răcea pe măsuța de lîngă patul său, printre sticle cu vin auriu de Rin. Draperiile purpurii de la ferestrele înalte erau trase la o parte. În parc, fulgii de zăpadă se așterneau pe tufe încă verzi, tunse în formă de sfere, piramide și prizme. În oglinda de deasupra căminului se vedea lumina albă a zilei și două candelabre cu țurțuri de ceară rămași de la lumînările arse pînă la capăt. În cămin trosneau buturugi de pin. Pantalonii regelui erau spînzurați de capul unui cupidon de aur, la picioarele patului. Pe jilțuri erau împrăștiate fuste de mătase și rufărie femeiască.

Rezemat cu cotul de pernă, regele citea cu glas tare din Racine. Între două strofe întindea mîna spre paharul cu vin aromat de Rin. O femeie cu părul negru dormita lîngă rege, acoperită pînă la vîrful nasului cu plapuma tighelită. Buclele ei erau împrăștiate pe perină, fardul i se ștersese și fața ei părea aproape tot atît de galbenă ca și vinul din pahar.

Femeia era ușuratica contesă Athalie Desmont, faimoasă prin aventurile ei. Calea vieții îi era tot atît de șerpuitoare ca și zborul liliacului. Purta cu aceeași eleganță toaletele de la curte, costumul de actriță și mundirul de ofițer din gardă. Știa să fugă pe fereastră, coborînd pe o scară de frînghie, spre

a scăpa de plictisitoarele iscodiri ale poliţiilor împărăteşti sau regeşti. Cîntase la Opera din Viena, dar îşi pierduse glasul în împrejurări necunoscute. Dansase înaintea lui Ludovic al XIV-lea, într-o feerie montată de Molière. Travestită în muşchetar, îl însoţise pe mareşalul de Luxembourg la asedierea oraşelor din Flandra. Se spunea că, după cucerirea Namurului, sacul ei de campanie era plin de giuvaericale. La stăruinţele curţii franceze, pare-se, îşi făcuse apariţia la Londra, epatînd pe englezi prin caii de călărie şi prin toaletele ei. Cîţiva pairi ai Engliterei şi chiar ducele de Marlborough, un bărbat viteaz şi chipeş, fuseseră subjugaţi de farmecul ei. Contesa fusese însă înştiinţată că ducesa de Marlborough o sfătuieşte să părăsească Londra cu cea dintîi corabie. Pînă la urmă, vîntul aventurilor o adusese în patul regelui Suediei.

— Dragoste, dragoste şi iar dragoste, spuse Carol, întinzîndu-se după sticlă. — La un moment dat, ţi-e lehamite. Racine e obositor. Regele Pirus al Mirmidonilor n-a fost, de bunăseamă, un soldat prost. Totuşi, în cursul celor cinci acte, spune nişte nerozii înspăimîntătoare... Prefer Vieţile lui Plutarh sau Comentariile lui Cezar. Vrei vin ?

Fără să deschidă ochii, contesa răspunse :

— Maiestate, lăsaţi-mă în pace. Îmi plesneşte capul, mă tem că nu voi mai supravieţui acestei zile.

Carol zîmbi şi sorbi din pahar. Cineva bătu la uşă. Băgîndu-şi nasul în carte, regele spuse alene : „Poftim". Intră baronul Berkenhelm, gentilomul de cameră al maiestăţii sale, zîmbitor şi foşnindu-şi jacheta de mătase. Nasul lui cîrn, cu un neg mic, parcă spunea că are noutăţi interesante de povestit.

Se înclină spre pantalonii regelui şi începu să vorbească în termeni plăcuţi despre micile întîmplări de la palat. Nimic nu scăpa agerei lui minţi, nici măcar un lucru atît de neînsemnat ca zgomotul ciudat de astă-noapte din dormitorul virtuoasei doamne de onoare Ana Bostrom. Athalie gemu, întorcîndu-se pe partea cealaltă :

— Doamne, doamne, ce prostii...

Baronul nu se fîstîci. Pregtăise, pesemne, ceva însemnat :

— Azi-dimineaţă, la orele nouă, negustorii au înaintat senatului o nouă cerere pentru reviziurea listei civile... (Carol bombăni ceva.) Zgîrcenia acestor cetăţeni n-are margini. Am întîlnit adineaori pe ambasadorul Franţei. Se ducea cu superbii lui ogari englezeşti să vîneze iepuri pe cea dintîi zăpadă... Dacă aţi fi văzut ce armăsar avea ! Ştiţi, acela pe care l-a cîştigat

la cărți de la Roenscheld... I-am povestit și lui de cererea negustorilor noștri și a ridicat din umeri : „Asta se întîmplă probabil în urma intrigilor hughenoților. Negustorii și meșteșugarii ăștia s-au împrăștiat prin toată Europa. Au scos din Franța 60 000 000 de livre... Ereticii se îndîrjesc și caută să compromită unde pot instituția regalității. Au legături secrete în Elveția, în Englitera, în Țările de Jos, la noi... Profită de orice prilej ca să instige pe cetățeni împotriva nobilimii și a regilor..."

— Ce ai mai aflat ? întrebă posomorît Carol.

— Am fost, firește, la senat... Cererea de azi nu este decît un pretext. Am vorbit pe săli cu unul și cu altul. Se pregătește o lege pentru limitarea dreptului regelui de a declara război.

Carol închise cu furie „Andromaca" lui Racine și o zvîrli cît colo. Se așeză mai bine, trăgînd plapoma sub el :

— Ei, ce ai mai aflat (Berkenhelm arătă cu privirea spre ceafa cîrlionțată a contesei.) Prostii ! Aici nu sînt urechi străine. Poți să vorbești...

— Un gentilom a sosit ieri de la Riga cu o corabie comercială. N-am izbutit încă să-l văd... Nu știu dacă i se poate da crezare, dar spune că Patkul ar fi apărut pe neașteptate la Moscova...

Ceafa contesei se ridică de pe perină. Carol își mușcă buzele :

— Poftește-l pe contele Pieper la mine.

Berkenhelm își flutură mîinile în manșete de dantelă ca pe niște aripi, și ieși repede, călcînd neauzit pe covor. Carol se uita la fulgii de zăpadă care coborau lin în parc. Chipul lui îngust, cu fruntea înaltă, cu buze ca de femeie și cu nasul lung, era searbăd ca o zi de iarnă. Nu observă privirea contesei scînteind ironică de sub o șuviță de păr. Urmărind fulgii de zăpadă, el căuta să-și limpezească simțămintele ce-l frămîntau : mînia arzătoare și prudența calculată.

Cînd se auziră niște pași greoi în dosul ușii, luă o perină și o aruncă în capul contesei :

— Acoperă-te. Trebuie să fiu singur.

Își îndreptă cămașa și își luă ciocolata, care se răcise de mult (imitîndu-se obiceiurile de la curtea franceză, regilor li se servea ciocolată în pat).

— Intră.

Pășí în dormitor consilierul secret Karl Pieper, căruia i se conferise de curînd titlul de conte, un bărbat voinic, cu pi-

cioarele groase, îmbrăcat îngrijit, cu fața buhăită și cu privirea ageră a unui demnitar cu experiență. Aruncîndu-i o privire rece, Carol îi spuse :

— Sînt nevoit să aflu noutățile de la bîrfitorii din palat.

— Maiestate, ei le află de la mine. Pieper nu zîmbea niciodată și nu-și pierdea cumpătul. Picioarele lui de burghez erau în stare să reziste la orice zguduitură. Dar nu află decît ceea ce socot că e necesar să le spun pentru bîrfelile de la palat.

— Pakul e la Moscova ? (Pieper tăcea. Carol ridică tonul.) Dacă un rege se preface că e singur, înseamnă că e singur, pentru oricine ar fi. Ei, drăcie !...

— Da, maiestate, Pakul e la Moscova împreună cu faimosul aventurier, generalul Karlowicz.

— Ce fac acolo ?

— Nu putem decît să bănuim... Deocamdată n-am știri precise.

— Dar avem ambasadori la Moscova...

— O ambasadă trimisă în urma stăruințelor senatului. Domnii senatori vor pace în răsărit cu orice preț. Să-i lăsăm să înfăptuiască pacea prin mijloacele lor. În orice caz, n-am jertfit nici un farthing din tezaurul maiestății voastre.

— Aș vrea să găsesc acest farthing în tezaurul meu, zise Carol. Ai auzit despre noua cerere ? Știi ce-mi pregătesc domnii senatori ? (Pieper ridică din umeri. Carol puse ceașca pe masă.) Știi că nu mai vreau să joc rolul unui măgar supus ? Tata a ruinat nobilimea pentru acești harpagoni siniștri. Acum, „hughenoții" ăștia vor să mă transforme într-o momîie mută... Se înșală !... (Făcu lui Pieper semn cu capul.) Da, se înșală. Conte Pieper, știu tot ce ai să-mi spui : sînt zvăpăiat, am buzunarele goale și o reputație proastă... Cezar a cucerit Roma prin victoriile sale din Gallia Transalpină. Lui Cezar îi plăceau femeile, vinul și scandalurile în aceeași măsură ca și mie... Liniștește-te : n-am de gînd să cuceresc onorabilul nostru senat printr-o șarjă de cavalerie. În Europa e loc destul pentru glorie. (Își mușcă buzele.) Dacă generalul Karlowicz e la Moscova, înseamnă că avem de-a face cu regele August ?

— Am impresia că nu numai cu el.

— Adică ?

— Dacă nu mă înșel, împotriva noastră se ridică o coaliție...

— Cu atît mai bine... Cine anume ?

— Culeg date...

— Perfect. Lasă senatul să gîndească în legea lui, iar noi să gîndim în legea noastră... Nu mai ai să-mi comunici nimic ? Mulțumesc, nu te mai rețin...

Pieper salută stîngaci și ieși cam buimăcit : regele putea să zăpăcească pe oricine cu întorsăturile neașteptate ale gîndurilor sale. Pieper pregătea cu băgare de seamă lupta împotriva senatului, care avea o spaimă grozavă de cheltuielile militare. După un scurt răgaz, de la Rin și pînă la Marea Baltică mirosea din nou a praf de pușcă. Războiul era singurul drum spre putere. Carol își dădea seama de acest lucru, dar nu voia să intre în luptă prea devreme : numai temperamentul lui de războinic nu era de ajuns.

Pe sală, în fața ușii dormitorului, contele Pieper îl luă de braț pe Berkenhelm și-i spuse îngrijorat :

— Caută să-l distrezi pe rege. Organizează o vînătoare mare, scoate-l pentru cîteva zile din Stockholm... Fac eu rost de bani...

Carol ședea în pat făcînd ochii mari, în gol, ca un om care privește niște întîmplări închipuite. Athalie dădu la o parte supărată perina de pe cap și, ținîndu-și cămașa cu dinții, începu să-și îndrepte coafura. Avea brațe frumoase și umeri arămii. Mireasma ei de mosc atrase, în sfîrșit, atenția regelui.

— L-ai cunoscut pe regele August ? întrebă el. (Athalie îi aruncă o privire rece din ochii ei rotunzi și negri.) — Se spune că ar fi cel mai strălucit cavaler din Europa, un răsfățat al norocului. Cheltuiește cîte 400 000 de zloți pe lună pe mascarade și pe focuri de artificii. Pieper mi-a jurat că August ar fi spus o dată despre mine că am căzut în botforii tatei, de unde ar fi bine să mă scoată de guler și să mă bată cu nuiaua...

Athalie scăpă din dinți dantela cămășii și rîse veselă. Rîdea cam răgușit și cu seninătate. Lui Carol i se bătea o pleoapă.

— Ți-am spus că August e un om spiritual și strălucitor... Are zece mii de infanteriști saxoni — trupele lui proprii și planuri mari. Cred și eu : cu un astfel de rege căzut în botforii tatălui său, Suedia e lipsită de apărare ca o oaie... Totuși, voi avea plăcerea de a-i reaminti lui August această anecdotă, cînd dragonii mei îl vor aduce cu mîinile răsucite la spate în cortul meu...

— Bravo, băiatule, închină Athalie. Beau pentru succesul tuturor inițiativelor ! Goli dintr-o sorbitură un pahar de vin și își șterse buzele cu broderia cearșafului.

Carol sări de sub plapomă desculț, cu o cămașă de noapte lungă pînă la călcîie, fugi spre un scrin și scoase dintr-un sertar secret o cutie cu o diademă de briliante. Apoi, așezîndu-se la marginea patului, apropie bijuteria de buclele negre ale Athaliei :

— Ai să-mi fii credincioasă ?

— Poate că da, maiestate. Sînteți aproape de două ori mai tînăr decît mine și uneori am pentru maiestatea voastră sentimente materne. Îl sărută pe nas, pentru că era cel dintîi lucru pe care-l întîlniseră buzele ei și învîrti diadema în mîini cu un zîmbet duios.

— Athalie, aș vrea să te duci la Varșovia... „Olaf", un vas excelent pleacă peste cîteva zile. Ai să debarci la Riga. Vei avea la dispoziție cai, caretă, oameni, bani. Ai să-mi scrii cu fiecare curier...

Athalie privi cu luare aminte și curiozitate în ochii aceia tinerești : erau senini, reci și — dracul știe, părea că acești ochi nordici, cenușii și umezi — trădau o nebunească hotărîre. Dintr-o veche obișnuință, pe care o avea încă de pe vremea campaniilor cu mareșalul de Luxembourg, ea fluieră încet :

— Maiestate, doriți să ajung în patul regelui August ?

Carol se retrase brusc spre cămin și își sprijini mîinile în șolduri. Pleoapele i se închiseră pe jumătate, parcă din cauza oboselii :

— Îți voi ierta orice trădare... Dar dacă se va întîmpla acest lucru, îți jur pe sfînta Evanghelie că, oriunde te-ai ascunde, te voi găsi și te voi ucide.

6

În Kitai-gorod nu se mai vorbea decît de Brovkin. Petru Alexeevici avea chef să mărite pe fata mai mică a cneazului Buinosov, al cărui neam ar purcede de la Rurik, cu Artamoșka Brovkin, lăsînd toate treburile baltă. Degeaba veneau la palat dregătorii și boierii. Primeau mereu același răspuns : „Țarul e plecat, nu știm unde".

Într-o seară, pe cînd se puneau opreliștile pe ulițe, Petru se opri în fața casei lui Brovkin. Ivan Artemici era jos, la bucătărie, jucînd popa-prostul cu niște țărani la lumina unei

lumînări de seu : îi plăcea să-și aducă aminte de trecut și să mai petreacă olecuță. Deodată, un cap cu pălărie în trei colțuri se aplecă și intră pe ușa scundă. La început, crezură că e vreun ostaș dintre aceia care păzeau magaziile, venit să se mai încălzească. Deodată, însă, încremeniră. Petru Alexeevici zîmbi și-l cercetă pe Brovkin cu privirea : nu prea era chipeș : purta un cojoc ponosit din blană de iepure și-și ținea capul cu părul alb între umeri. Se speriase.

Petru Alexeevici ceru cvas. Se așeză pe o laviță. Față de țărani și negustori, vorbi astfel :

— Ivane, am mai fost o dată la tine ca pețitor. Am venit pentru a doua oară. Închină-te.

Ivan Artemici căzu fără multă vorbă la picioarele țarului.

— Ivane, spuse Petru Alexeevici, adu-ți feciorul.

Artamoșka și venise, pitindu-se după cuptor. Petru Alexeevici îl trase între genunchii săi și-l privi iscoditor :

— Ascultă, Ivane, de ce-mi ascunzi asemenea voinic ? Eu mă lupt ca un zmeu și ei... (Apoi, către Artamon :) Știi carte ?

Artamoșka păli ușor și turui pe franțuzește, parcă rostogolind niște boabe de mazăre :

— Știu franțuzește și nemțește, scriu și citesc repede. (Petru Alexeevici rămase cu gura căscată : „Mamă dragă ! Ia mai spune ceva !") Artamoșka îi spuse același lucru pe nemțește. Pe urmă, închise pe jumătate ochii, se uită la lumînare și vorbi în limba olandeză, dar de data asta se încurcă puțin.

Petru Alexeevici îl sărută, îl bătu cu palma peste umăr, îl trase spre el și-l scutură bine.

— I-auzi ! Bravo, băiatule ! Vai de mine și de mine ! Îți mulțumesc, Ivane, pentru așa dar. Acum, ia-ți rămas bun de la flăcău. Dar să nu-ți pară rău : în scurtă vreme pe cei deștepți îi fac conți...

Porunci să se pună masa. Ivan Artemici îl rugă să urce în casă : „Aici nu este cuviincios !" Își puse în grabă după cuptor peruca și haina și trimise pe ascuns un slujitor după Sanka. Majordomul stătea în ușă, ținîndu-și grav bastonul său cu măciulie de argint. Petru Alexeevici rîse cu hohote :

— Nu mă duc sus. Aici e mai cald. Femeie, scoate din cuptor ceva de mîncare...

Îl așeză pe Artamoșka alături și începu să vorbească nemțește cu el. Făcea glume. Cinsti cu vin pe negustori și pe țărani. Porunci să se cînte. Stînd lîngă ușă, țăranii bătrîni începură să cînte cu niște glasuri de urs. Sanka, pudrată, pe ju-

mătate goală, în mătase, dădu deodată buzna în bucătărie. Petru o luă de mîini şi o aşeză în partea opusă aceleia în care stătea Artamoşka. Fără să se sfiască, femeiuşca începu să cînte şi ea cu glas dulce. Apropiindu-şi faţa de lumînare, se uită la Petru cu o privire şireată şi străvezie... Petrecură pînă după miezul nopţii.

A doua zi de dimineaţă, Petru Alexeevici se duse cu cîteva druşte la cneazul Buinosov s-o peţească pe Natalia. Vreme de o săptămînă, se ţesu de la Brovkin la Buinosov, tîrînd după el vreo cincizeci de inşi. După ce puseră totul la cale şi chefuiră la ospeţele date cînd de logodnic, cînd de logodnică, făcură nuntă mare de pocroave. Nunta asta îl costă din gros pe Ivan Artemici.

La vreo două săptămîni după aceasta, Sanka şi bărbatul ei plecară la Paris.

Pînă la Viazma merseră încet, în chervan, hrănind îndelung caii pe la hanuri. Căzuse zăpadă multă, zilele erau senine şi drumul uşor.

La hanul din Viazma, Alexandra Ivanovna se certă cu bărbatul ei. Vasili ar fi vrut să mai răsufle, să facă baie şi a doua zi de dimineaţă, după slujba de la biserică, să mănînce la voievod, o rudă de departe a sa. Ar mai fi vrut să potcovească din nou caii şi cîte şi mai cîte.

— Vreau să merg repede. Drumul ăsta mi-a scos sufletul, spuse Alexandra Ivanovna bărbatului ei. Ne odihnim la Riga.

— Saşa, ţi-am spus doar că dincolo de Viazma tîlharii îşi fac de cap. Oamenii se adună în chervane de cîte cinci sute de sănii ca să treacă prin locurile acelea...

— Nu vreau să ştiu de nimic...

Erau la cină, sus, într-o cămară curăţică, luminată de candele. Vasili purta o blană de drum, descheiată, iar Alexandra Ivanovna o rochie de catifea în culoarea ghindei, cu mîneci lungi, şi peste ea un şal de lînă. Părul ei castaniu era împletit în coadă şi strîns în jurul capului. Nu mînca. Doar ciugulea din pîine. Se trăsese la faţă şi avea cearcăne la ochi. Prea era nerăbdătoare. Doamne, ce fiinţă!

Mîncînd în silă şuncă sărată, Volkov spuse:

— Ce fel de om oi fi şi tu? Pentru ce-am fost eu pedepsit astfel? Nu mai am pace, nu mai am linişte. Nu dormi, nu mănînci, vorbeşti anapoda. Vrei să mergi la capătul lumii...

Pentru ce ? Ca să dănţuieşti menuete cu regii ? Eşti sigură că ei or să vrea ?

— Te ascult numai pentru că sîntem într-un han.

Vasili lăsă jos furculiţa cu felia de şuncă şi privi îndelung fruntea nevestei sale cu sprîncene înalte, a căror arcuire trăda dorul şi visarea, ochii ei albaştri, adînci, care rătăceau cine ştie pe unde...

— Vai, Alexandra, ai noroc că sînt un om domol şi răbdător...

— N-ai decît să nu fii... Crezi că-mi pasă ?

Vasili dădu dojenitor din cap. Se ruşina de el însuşi şi-şi zicea că n-are pentru ce să-şi iubească soţia. Totuşi o iubea. Cînd se luau la ceartă şi cînd îl copleşea cu vorbe jignitoare, se pierdea. La fel şi acum : îşi dădea seama că-i va face pe plac, deşi numai nişte nebuni s-ar încumeta să plece în doi, fără însoţitori de nădejde, prin codri, de la Viazna pînă la Smolensk. Despre ţinutul acela se povesteau lucruri cumplite : căpetenia de tîlhari Esmen Sokol tăia şi spînzura. Dacă treceai pe acolo ziua, odată te trezeai că-ţi aţine calea un găligan cu ţurcana pe ochi, în opinci, cu jungherul vîrît după cingătoare şi cu gura mare pînă la urechi. Cînd şuiera, caii cădeau grămadă. Şi atunci n-aveai decît să-ţi spui rugăciunea cea de pe urmă.

— Dacă mi-ar fi fost frică de tîlhari, aş fi rămas la Moscova, zise Alexandra Ivanovna. Avem cai buni, o să ne scape. Ar fi şi mai frumos, am avea ce povesti. Doar n-ai vrea să povestesc oamenilor cum sforăi tu prin hanuri.

Dădu blidul la o parte şi porunci femeii calmîce să-i dea caietul şi să facă patul. Puse pe genunchi caietul în care era scris capitolul despre gali din istoria lui Samuel Pufendorff, tradus de fratele ei Artamoşka şi, aplecîndu-se mult, începu să citească. Sprijinindu-şi obrazul în mînă, Vasili privea capul frumos al Sankăi şi gîtul ei cu cîrlionţi. Prinţesă de peste mări şi ţări. Mult e de cînd cîrpea ţoale şi căra balega ? Aşa cum e, va păşi în Paris cu capul sus şi-i va îndruga regelui verzi şi uscate. Vai, Sanka, Sanka, dacă te-ai astîmpăra şi ai vrea să rămîi grea, să stăm acasă, în tihnă...

Alexandra Ivanovna cetea, mişcînd încet din buze :

„...În afară de aceasta, franţujii sînt oameni veseli, sprinteni la orice treabă, sînt galanţi şi se poartă fără stîngăcie în societate. Simţul lor înnăscut pentru frumos se vădeşte mai ales în podoabele pe care le poartă şi în mişcările trupului. Mulţi din ei îşi fac o cinste să se îndeletnicească cu desfrîul

Venerei şi să se desfete cu făpturile frumoase de parte bărbătească, săvîrşind totul cu mare mîndrie. Dar cînd alte popoare vor să le urmeze pilda şi să-i maimuţărească, se necinstesc şi se fac de rîs..."

— Decît să stai aşa... (Înălţă capul, iar Vasili, care tocmai era gata să caşte, tresări)... mai bine ai face şi tu mişcări cu sabia, pentru...

— La ce bun?

— Cînd o să ajungem la Paris, ai să vezi tu...

— Ia mai lasă-mă! Vasili se supără, se sculă de la masă, îşi îndesă căciula pe cap şi ieşi în ogradă să vadă de cai. O lună dalbă plutea în nemărginire, dincolo de coperişurile grele de zăpadă ale unor saraiuri. Nici o stea nu licărea în înălţimi. Văzduhul neclintit era săgetat de o puzderie de ace sclipitoare. Geruiala îţi lipea nările. Caii ronţăiau în întuneric, sub şopron. Paznicul de la biserica învecinată bătea alene în toacă.

Un cîine se apropie de Vasili, îi mirosi pîslarul înalt şi, ridicînd capul, se uită la el cu mirare, aşteptînd parcă ceva. Vasili simţi deodată dorinţa să nu se mai ducă la Paris, să nu mai plece din această linişte dragă... Scîrţîind din pîslari, se întoarse mîhnit spre han. O lumină blîndă venea de sus, printr-o fereastră cu ţiplă, dintr-o cămară de bîrne: Sanka cetea din Pufendorff... Nu mai era nimic de făcut: aşa-i fusese scris.

Un asfinţit purpuriu, scăldat într-o lumină orbitoare, împînzea cerul dincolo de creştetele copacilor. Trunchiuri şi rădăcini smulse zburau parcă prin faţa rădvanului, crengi vinete, grele se agăţau de burduful lăsat jos, presurînd o pulbere de zăpadă. Întins înainte cu tot trupul, Vasili ţinea hăţurile şi răcnea sălbatic. Vizitiul, doborît de pe capră, rămăsese departe, la cotitura drumului... Cei trei cai buni, înhămaţi unul în spatele celuilalt — un înaintaş negru, argintat de promoroacă, o iapă roaibă şi altă iapă, rotaşă, sură şi rea — goneau sforăind. Rădvanul sărea prin hîrtoape. În urma lor, alergau tîlharii înşiraţi pe drum. Glasurile lor vuiau prin tot codrul...

Cu cîteva minute mai înainte, dincolo de cotitură, în locul unde tractul se întretăia cu un drum de ţară, vreo zece vlăjgani cu topoare şi cu pari ieşiseră din dosul unui stog rămas din alt an. Vizitiul se speriase şi, ca un neghiob, trăsese de hăţuri strunind telegarii. Patru inşi săriseră la cai, răcnind turbaţi: „Stai! Stai!" Ceilalţi alergau spre rădvan,

înotînd prin nămeţi. Vizitiul lepădase hăţurile şi ameninţa pe lotri cu mănuşile. Îl izbiseră cu un par în cap. Totul se petrecuse într-o clipă... Îi scăpase rotaşa : se ridicase în două picioare, ridicînd în aer pe cei doi tîlhari agăţaţi de căpăstru şi începuse să zvîrle, să muşte. Sanka coborîse burduful strigînd : „Pune mîna pe hăţuri !" Scosese pistolul din cingătoarea bărbatului ei şi trăsese într-o faţă bărboasă. Izbiţi de foc şi, mai ales, uluiţi de curajul unei femei, tîlharii dăduseră înapoi... Caii se smuciseră înainte. Volkov apucase hăţurile şi goana începuse. Sanka îşi îmboldea fără încetare bărbatul în spate cu mînerul pistolului „Mînă, mînă !..."

Urmărirea încetă. Din cai ieşeau aburi. În faţă se văzu coada unui chervan lung. Volkov lăsă caii la pas. Se uită înapoi, căutîndu-şi căciula în rădvan. Întîlni ochii mari ai Sankăi şi nările ei fremătătoare :

— Eşti mulţumită ? Nu m-ai crezut cînd ţi-am spus de Esmen Sokol ? Vai de tine, toanto ! Cap de gîscă... Acum ce ne facem fără vizitiu ? Păcat de el : ce băiat bun era... Toate astea s-au întîmplat numai din pricina prostiei tale de femeie netrebnică...

Sanka nici nu băgă în seamă sudalmele. Aşa viaţă da : nu să tot picotezi şi să caşti de plictiseală !...

7

Chervane mari intrau în fiecare zi prin toate rohatcele Moscovei : erau aduşi oameni pentru oştire. Unii fuseseră legaţi, ca hoţii, dar mulţi veneau de bunăvoie, mînaţi de sărăcie. În pieţele din Moscova, se vedeau bătute pe stîlpi ucazuri scrise pe tinichele, prin care erau chemaţi de bunăvoie oameni pentru o „oştire dreaptă regulată". Li se făgăduia unsprezece ruble pe an, pîine, mîncare şi rachiu. Argaţii şi şerbii care slugăreau lihniţi de foame pe la curţile boiereşti sau se certaseră cu vechilul şi uneori chiar cu boierul însuşi, plecau la Preobrajenskoie. Aproape o mie de inşi se adunau acolo în fiecare zi.

Cîteodată oamenii aşteptau pînă seara, în ger, pentru ca ofiţerii să-i strige pe toţi, de pe scară, după terfeloage cu numele fitecăruia. Oamenii erau duşi în catul de jos al palatului. Ostaşi mustăcioşi din polcul Preobrajenski le porunceau să se dezbrace la piele. Omul se fîstîcea, îşi desfăcea obielele, se despuia şi, coperindu-şi ruşinea cu mîna,

intra într-o cameră. Ofiţeri cu păr lung, cu pălării de fetru, stînd printre lumînările aprinse, se uitau ca ulii la acela care intra : „Cum te cheamă ? Cîţi ani ai ?" Dar nimeni nu te întreba ce eşti, dacă erai fugar sau hoţ. Îţi măsurau înălţimea, îţi ridicau buza, îţi porunceau să-ţi arăţi ruşinea. „Bun. În polcul cutare."

Aşezările ostăşeşti nou zidite se întindeau dincolo de curtea palatului, pe cîmpul înzăpezit. Cete de oameni găsiţi buni erau împărţiţi prin cazărmile ticsite de oameni. În fiecare din acestea era mai mare un ureadnic cu o bîtă, care lua în primire îndată pe noii-sosiţi : „Să mă ascultaţi ca pe dumnezeu. Nu zic nimic de două ori, vă jupoi. Eu sînt dumnezeul, ţarul şi tatăl vostru". Mîncau pe săturate, dar nu mai puteau umbla haihui cum se întîmpla odinioară prin polcurile de streliţi. Era şmotru, nu glumă !... Îi sculau cu toba. Îi mînau pe burta goală spre un cîmp bătătorit. Îi aşezau în rînd cîte patru. La început, îi puneau să spună care-i mîna stîngă, care-i dreapta. Erau ţărani care nu-şi puseseră asemenea întrebare de cînd îi făcuseră maicile lor. Le băgau toate în cap cu bîta. Venea un ofiţer, de cele mai multe ori străin şi adesea cherchelit. Oprindu-se în faţa rîndurilor, holba ochii împăienjeniţi spre zăbune, cojoace, opinci şi căciuli de oaie. Umflîndu-şi obrajii, răcnea într-un grai străin. Poruncea să fie înţeles şi ameninţa cu băţul. Încetul cu încetul, începeau să priceapă, făcînd haz de necaz : „*marschieren*" — mergi ; „*halt*" — stai ; „*Schwein* sau *russischer Schwein*" — o sudalmă... Înfulecau gustarea de dimineaţă şi ieşeau iară la cîmp. După prînz, mărşăluiau din nou cu beţe sau cu puşti. Erau muştruluiţi să meargă în rînduri strînse, ca oştirea prinţului de Savoia, învăţau să bată pasul, să tragă toţi o dată şi să dea năvală cu spanga. Ageamiii erau bătuţi fără cruţare acolo, în faţa rîndurilor, în zăpadă, cu nădragii lăsaţi pe vine.

Greu era muştrul ostăşesc : „Pentru încărcat muscheta !" Trebuia să ţii minte rînduiala : „Deschide tigăiţa. Pune pulbere. Închide tigăiţa. Scoate glonţul. Muşcă-i vîrful. Vîră glonţul în ţeavă. Scoate vergeaua. Îndeasă. Ridică cocoşul. Ocheşte..." Trăgeau pe rînduri. Un rînd încărca din genunchi, altul trăgea din picioare. Trăgeau şi în cădere, cînd toate rîndurile, afară de unul, se culcau unul după altul la pămînt.

Şmotrul era îndrumat de brigadierul împărătesc Adam Ivanovici Weide. Acesta, împreună cu generalul Artamon Mihailovici Golovin şi cneazul Anikita Ivanovici Repnin aveau poruncă să înjghebeze trei divizii cu cîte nouă polcuri.

Porucicul Alexei Brovkin alesese la miazănoapte vreo cinci sute de inşi buni pentru oştire şi-i dăduse în primire voievozilor sau sfetnicilor de ţinut, spre a-i trimite la Moscova. Acum, se înfunda mai departe, dincolo de Poveneţ, în inima codrilor. Se spunea că acolo se ascundeau prin chinovii mulţi fugari şi trîntori. Cei care cunoşteau starea lucrurilor îl sfătuiau să nu se ducă prea departe : „S-a zvonit prin schituri de venirea voastră şi rascolnicii sînt cu ochii în patru. Ei sînt mulţi, pe cînd voi sînteţi zece inşi cu trei sănii. O să pieriţi fără urmă."

Erau oameni aspri în ţinutul acela : vînători şi pădurari. Trăiau în izbe uriaşe, trainice, unde sub acelaşi acoperiş se adăposteau şi vitele, se treierau şi bucatele. Satelor le spuneau pogost [1]. De la o aşezare omenească la alta, mergeai zile întregi prin codru. Alexei îşi dădea seama că sarcina era grea. Dar nu puteai trăi cu frica în sîn. Dacă i-ar spune lui Petru Alexeevici că a ajuns la miazănoapte şi că s-a înfricoşat, ţarul i-ar arunca ca o barză de sus în jos o privire nimicitoare, ar ridica din umeri şi i-ar întoarce spatele. Asta însemna că eşti un mişel şi atunci s-a isprăvit cu norocul tău, poţi să te dai cu capul de pereţi. Alexei era tînăr, iute şi încăpăţînat. Nu uita nici în somn cum venise la Moscova, cu un ban băgat după gingie. Lenta albă de ofiţer o smulsese soartei cu dinţii.

La Poveneţ, Alexei se întîlni pe medean cu meşteşugarul Iakim Krivopalov şi-l luă însoţitor. Iakim se trudea de vreo douăzeci de ani pentru negustorul Reveakin, vînînd vulpi argintii, jderi şi veveriţe. Pe vremuri vînase şi samuri, dar acum această vietate pierise de pe acele meleaguri. Aducea blănile la omul lui Reveakin din Poveneţ şi apoi chefuia la toartă, bîndu-şi şi crucea de pe piept. Omul lui Reveakin îi făcea din nou rost de straie, de puşcă şi de pulbere. În toamna aceea, vînatul era pe sponci şi socoteala arăta că Iakim nu numai că n-avea nimic de primit, dar că n-ar putea să-şi acopere toată datoria, nici în două ierni. Se luase la colţ cu omul lui Reveakin şi se pusese pe beţie. Alexei Brovkin îl găsi zăcînd în zăpadă lîngă o crîşmă, bătut şi despuiat. Iakim era un om de aur cînd ştia că sub capra saniei are un clondir cu rachiu.

Acum mergea înaintea săniilor, pe nişte tălpici scurte de lemn, arătînd drumul. Codrii îşi deschideau înaintea lor adîncurile minunate şi totodată înfricoşătoare. Stane uriaşe de cremene, încălecate de trunchiuri, se ridicau din loc în loc,

[1] *Pogost* — denumirea aşezărilor lapone (n. trad.).

printre copaci. Cînd ajungeau la malul unui lac pustiu, îi dureau ochii, atît de albă lucea zăpada așternută pe gheața lui. Uneori vuia ropot înfundat de gherdapuri. Iakim se așeza pe talpa îndoită a saniei :

— De cînd e lumea, nimeni n-a numărat oamenii prin părțile astea. Sînt aici locuri tare sălbatice, numai eu cunosc drumul spre ele. Dar oamenii sînt crunți și e greu să-i duci cu tine.

Seara, se abăteau pe la vreo colibă sau spre malul unei ape, unde sub zăpadă copacii erau tăiați și pregătiți ca să fie arși în primăvară spre a se putea însămînța locul. Deshămau caii lîngă o colibă de bîrne, aplecată într-o rînă. Ostașii tăiau crengi de molid și le cărau în colibă. Aprindeau focul jos, pe lutul humuit. Fumul ieșea încet prin ferestruicile de sub streașină, înălțîndu-se deasupra codrului, spre cerul plumburiu. Iakim se foia, pînă cînd căpăta o stacană de rachiu. După aceea se liniștea și se așeza pe crengi, lîngă foc. Avea o barbă lată ca un măturoi, buze și nări mari, și niște ochi rotunzi de om al pădurii. Curat căpcăun. Începea să povestească. Într-o seară zise :

— Ehei, am umblat peste tot, am cutreierat prin tot ținutul, am rămas cu săptămînile la schitul Vîg, cunosc coclauri sîlhui spre care nu duce decît o singură cărăruie sălbatică de ți-e și frică să mergi pe ea. Dar n-am putut să aflu unde se pitulează pustnicul Nektari. Îl ascunde lumea și nu spune unde e. Pe oricare rascolnic l-ai întreba de el, nu scoate o vorbă să-l tai. Dar pentru treaba asta a voastră n-ar fi rău să dați ochii cu el : te pomenești că v-ar da vreo două sute de voinici... Vai, ce tare e...

— Ce-i omul ăsta ? întrebă Alexei. Un fel de patriarh ?

— E un sihastru. L-a blagoslovit la Pustoziorsk protopopul Avvakum, înainte de a fi omorît... Acu vreo doisprezece ani, a dat foc, în mănăstirea Paleostrovski, la vreo 2 500 de rascolnici. Au venit într-o noapte pe gheață, au spart poarta mînăstirii, pe călugări și pe stareț i-au închis într-un beci, au deschis cămările, au dat de mîncare la toată lumea și au luat banii. În biserică, au spălat toate icoanele cu aghiasmă. Au aprins lumînările și s-au apucat să slujească după legea lor. Nu erau prea mulți bărbați, în schimb femei și plozi berechet !... Voievodul a venit de la Povineț cu niște streliți. „Dați-vă prinși !" Țăranii au strigat la ei vreo trei zile c-o să-i stropșească, dar streliții aveau un tun. Rascolnicii au cărat

în biserică paie, smoală, salitru şi, în ajunul crăciunului, noaptea, şi-au dat foc. Nektari a izbutit să scape, şi o dată cu el au fugit şi o parte din bărbaţi. La vreo trei ani după aceea, au ars vreo 1 500 de oameni în satul Pudojevski. Nu demult, lîngă lacul Vol, au ars iar nişte oameni. Se spune că astea ar fi isprăvile lui. Acuma, cînd se zvoneşte de război şi de oştire, o să ardă iar multă lume... Credeţi-mă. Sumedenie de oameni vin la el.

Alexei şi ostaşii se minunau, ascultînd : „Să-şi dea foc de bunăvoie ? Ce fel de oameni or fi aceia ?"

— Se înţelege, zise Iakim. La ei vin şerbi, oameni năpăstuiţi care-şi lasă gospodăriile şi tot rostul de izbelişte. Vin de la Novgorod, de la Tver, de la Moscova, de la Vologda. Doamne, cîte oase omeneşti putrezesc prin codrii aceştia !... Mii de oameni se adună în asemenea pustietăţi. Cine să-i hrănească ? Aici nu se fac bucate. Încep să ofteze, se clatină. Ca să nu mai păcătuiască d-a surda, Nektari îi trimete de-a dreptul în rai.

— Fugi, că tai piroane !

— Alexei Ivanîci, eu n-am minţit niciodată. Află că sînt oameni care intră de vii în coşciug. Uite, mai încolo, aproape de Marea Albă, e un pustnic care te grijeşte cu stafide. Cui îi vîră stafida în gură înseamnă că l-a blagoslovit să intre de viu în coşciug.

— Ia mai taci acuma, noaptea, cu istoriile astea ale tale... zise Alexei şi se înfăşură în blană, lîngă foc, pe aşternutul de crengi. După o vreme de tăcere spuse : Iakim, trebuie să punem mîna negreşit pe pustnicul acela, pe Nektari...

Doi oameni pe tălpici de lemn ieşiră din codru într-o poiană, sub puzderia de lumină a lunii. Din izba de iernat ieşea fum. Caii acoperiţi cu rogojini stăteau cu capetele plecate, lîngă sănii. Un ostaş de strajă dormea rezemat de o sanie, strîngînd puşca între mînecile cojocului.

Cei doi oameni se furişară pe lîngă izbă şi se opriră sprijiniţi în baltage, trăgînd cu urechea. Luna se învăluise într-un nimb alburiu. În codrul argintat de promoroacă domnea liniştea. În izbă, cineva mormăi înfundat. Un cal oftă din străfundul rărunchilor lîngă o sanie. Ostaşul de pază dormea parcă încremenit cu faţa mustăcioasă, poleită de lună.

Unul din cei doi spuse :

— Ce-ar fi să-l legăm ? Doarme dus. Am ceti o rugăciune şi l-am arunca în foc.

Celălalt răspunse, întinzînd barba înainte şi uitîndu-se bine :

— Dacă-l legăm, facem zgomot. Strigă. Sînt zece inşi înăuntru.

— Atunci ce-i de făcut?

— Să-l trăsnim cu baltagul. Şi îndată spargem şi uşa.

— Vai, Petruşa, Petruşa, vorbi celălalt clătinînd capul, pe care avea o căciulă cu urechi. Cine te ispiteşte oare? E un semen al nostru. E un om doar, nu-i fiară... Se zice că omul îşi primeşte botezul în foc... În foc... Şi tu vorbeşti de baltag. Îţi iei un păcat pe suflet...

— Da, mi-l iau...

— Nici să nu te gîndeşti. Nu mă mai ispiti, pentru numele lui Isus...

— Am face lucrul cum trebuie... Am isprăvi repede şi n-ar şti nimeni...

— Să vezi ce-are să-ţi spună părintele Nektari pentru gîndurile astea ale tale.

— Doar eu vreau ca treaba să izbutească...

Tăcură. Se frămîntau. Ce să facă? Umbra unei bufniţe alunecă peste zăpada albastră: pasărea se rotea, blestemata, simţind prada. Deodată, uşa casei scîrţîi şi chipul de căpcăun al lui Iakim se ivi în prag. Omul ieşea, pesemne, să-şi facă nevoile... Zărind pe cei doi, Iakim scoase un strigăt şi se trase înapoi, dînd glas spre ostaşi. Cei doi se mistuiră printre crengile înzăpezite şi o luară la fugă. În urma lor trosni o împuşcătură care tulbură liniştea necuprinsurilor.

Fugiră vreme îndelungată, făcînd dinadins ocoluri ca să-şi încurce urmele. Se strecurară printr-o sihlă deasă de molizi şi ieşiră la un părîu. Se vesteau zorile. Luna plutea în slăvi. Pe aproape, cineva bătea rar şi jalnic într-o toacă de tuci.

Andriuşka Golikov bătea toaca pentru utrenie. Era îmbrăcat cu o haină veche de vulpe, cu blana înafară, dar n-avea încălţări în picioare. Lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe celălalt, cu tălpile vinete, arse de zăpadă, îngîna tărăgănat o vorbire a lui Avvakum: „În cinul mucenicilor, în ceata apostolilor, în soborul sfinţilor", şi lovea o dată cu ciocanul într-o bucată de tuci atîrnată în loc de clopot sub o streaşină, în faţa porţii schitului. Pustnicul îi dăduse canonul acesta, pentru că, în ajun, într-o zi de post, i se făcuse sete şi băuse nişte cvas.

Călugării se adunau la chemarea toacei. Ieşeau din chilii: bărbaţii de o parte, femeile de alta. Schitul, împrejmuit cu ostreţe, nu era mare. Multă lume sălăşluia prin împrejurimi, pe malul părîului şi la marginea unui ostrov, pierdut într-o baltă.

Veneau de acolo pe cărărui de pădure. Aceia care stăteau mai departe se grăbeau să nu întîrzie : sihastrul era aspru.

Casa de rugăciuni se afla în mijlocul chinoviei, printre niște stoguri de paie strîns grămădite : o izbă scundă de lemn, cu un coperiș în patru ape și cu o turlă în chip de cort în opt muchii.

Intrînd pe poartă, călugării pășeau înfricoșați, cu capetele plecate și cu mîinile strînse la piept. Erau printre ei bărbați între două vîrste și femei în giulgiuri de pînză aspră peste cojoace, și cu fața acoperită. Toaca de tuci răsuna înfundat și dogit — vestind întunecimea vieții pămîntești — în lumina dalbă a lunii. Zăpada scîrțîia sub opinci.

Ajungînd la ușă, oamenii se închinau cu două degete și intrau smeriți în casa de rugăciuni cu pereții de bîrne poleiți de chiciură. Lumînări de-o copeicuță pîlpîiau înaintea icoanelor zugrăvite după tipicul cel vechi : ce minune, să găsești o lumînare în inima acestor codri sîlhui. Oamenii cădeau în genunchi, bărbații în dreapta, femeile în stînga. Între ei se întindea o perdea încropită din crîmpeie de pînză și agățată pe capete de rafie.

Cei doi bărbați pe tălpice se năpustiră gîfîind pe poarta chinoviei și-i strigară lui Andrei :

— Lasă toaca. Năprasnă mare !

— Spune-i repede sihastrului să vină încoa...

Din pricina postului, a nesomnului și a vecinicelor spaime, sufletul lui Andrei era încordat ca o vînă uscată. Speriat, el scăpă ciocanul, începu să tremure și să răsufle greu. Dar nu în zadar îl povățuise Nektari cum să biruie dracii (aceștia se îmbulzeau sumedenie : cîte gînduri, atîția draci). Își spuse repede „Piei, satană, vrăjmașule !..." Ridică ciocanul și lovi tuciul sub streașină, scuturînd din cap : „Ucigă-vă toaca, duceți-vă pe pustii..."

— Ascultă, Andrei : porucicul și ostașii sînt la vreo cinci verste de aici...

— Încaltea bate mai încet să nu te audă... E și Iakim cu ei. Cu toaca, îi aduci de-a dreptul aici...

Andrei le răspunse, clănțănind mărunt din dinți :

— Sihastrul e încă în chilie. Duceți-vă la el.

Își scoaseră tălpicile și se duseră acolo. Amîndoi, Steopka Barmin și Petrușka Kojevnikov, erau din tîrgul Povineț și se îndeletniceau cu pescuitul și cu vînătoarea... Pentru că își făceau cruce cu două degete, voievodul de acolo îi lăsase goi și-i bătuse de atîtea ori, pînă nu mai putuseră îndura. Femeile și

pruncii lor sălășluiau de vreo doi ani la schitul Vîg, iar ei înșiși se pitulau în felurite locuri cît mai pustii și mai prielnice pentru îndeletnicirea lor. Cînd se dăduse zvoană că un porucic și cîțiva ostași tunși chilug, mîncînd carne și duhnind a tutun de la o verstă, se îndreaptă spre schituri, Nektari poruncise lui Steopka și lui Petrușka să-i urmărească, să-i îndrumeze pe o cale greșită și, dacă se putea, fără păcat, să facă în așa fel ca slugile lui anticrist să piară.

Nimeni nu putea să intre la părintele Nektari. Porfiri, un băiețandru șchiop, care stătea mereu cu ochii dați peste cap, unul din cei doi ucenici pe care-i avea sihastrul (celălalt era Andrei), ieși în tindă. Îi povestiră în șoaptă întîmplarea. Porfiri lăsă capul într-o parte și spuse oftînd : „Intrați..." Scoțîndu-și căciulile, oamenii pădurii căutară să se facă mai mici, cînd pătrunseră în chilie : prea erau voinici și stîngaci. Bătrînului nu-i plăcea un trup necumpănit.

Stînd lîngă un tetrapod, mărunțel și adus de spate, în rantie neagră făcută dintr-o pînză de casă, Nektari privi pieziș spre Steopka și spre Petrușka. Barba lui îngustă se ascuțea ca un tăiș de jungher, căzîndu-i pînă aproape de genunchi. Ochii îi ardeau ca doi tăciuni sub sprîncenele negre. O lumînare, lipită de scoarța unui ceaslov ros de gîngănii, sfîrîia încet. Pesemne că veneau geruri mari... Soba zidită din bolovani netezi de piatră, adunați de pe malurile lacurilor dimprejur, dogorea. Pereții fuseseră alcătuiți din bîrne geluite. Mănunchiuri de ierburi uscate erau prinse sub bagdadie cu legături de tei.

Țurțurii din mustățile lui Steopka și ale lui Petrușka începură să se topească, dar oamenilor le era frică să se șteargă sau să facă vreo mișcare pînă nu va isprăvi bătrînul. Acesta cetea cu un glas tunător. Un nătîng, lăsat pe o rînă și legat cu lanț de un belciug din perete, se hlizea la el dintr-un ungher întunecos. Aluatul din copaia coperită cu o rantie dospea lîngă sobă.

— Ce vreți ? întrebă Nektari, întorcîndu-se și întinzînd barba căruntă spre cei doi. Vînătorii, care nu se temeau de urși și înfruntau elanii de aproape, acum se sfiau... Steopka începu să povestească încîlcit despre cele petrecute. Petrușka întărea cu înfățișare vinovată.

— Va să zică, grăi Nektari cu blîndețe în glas, tu, Petrușka, ai vrut să-l lovești pe ostaș cu baltagul, iar ție, Steopka, ți-a fost frică să nu faci un păcat ?

Stepan îi răspunse cu căldură :

— Părinte, de două săptămîni ne ţinem după ei. Iakim, afurisitul, cunoaşte locurile astea şi-i aduce drept aici. Ne-am gîndit în toate felurile... Dar se păzesc... Altminteri, ar fi fost tare frumos : am fi închis uşa pe din afară şi am fi dat foc casei. După ce ne-am fi făcut rugăciunea, i-am fi botezat... Ar fi fost bine şi pentru ei şi pentru noi... Dar nu s-a putut. Să te ferească Isus să ucizi ca tîlharii... Numai că astăzi... ne-a ispitit diavolul...

— V-am blagoslovit eu să puneţi foc acolo ? întrebă bătrînul. (Cei doi îl priviră miraţi şi nu-i răspunseră.) Zi aşa, Steopka, ruga ta e fierbinte : să botezi zece inşi în foc ! Vai de mine şi de mine ! Cine ţi-a dat puterea asta ? Vezi tu : pe Petruşka îl îmboldea dracul, dar tu l-ai biruit şi pe el. Oh, ce mai sfinţi ! Ce vajnici !

Stepan se încruntă. Petruşka se uita la bătrîn, clipind din ochi şi nu prea înţelegînd.

— Porfişa, peştişorule, pune un cărbune în cădelniţă şi aprinde-l cu o rugăciune, porunci bătrînul. Porfiri cel şchiop luă cădelniţa dintr-un cui de lemn, se duse şonticăind spre sobă, puse cărbunele în dohot de cedru, suflă în el şi întinse bătrînului cădelniţa, sărutîndu-i dreapta. Cu mîna sa lungă, aproape atingînd duşumeaua cu cădelniţa, Nektari începu să-i tămîieze, zornăind, pe cei doi bărbaţi, din faţă, din părţi, din spate, şoptind ceva şi închinîndu-se. Întinse cădelniţa lui Porfiri, scoase de după cingătoare nişte metanii de piele şi-l plesni pe Steopka peste faţă, apoi pe Petruşka, aşijderea. Cei doi bărbaţi îngenuncheară. Şoptind cu buzele învineţite : „Mîndrie, mîndrie blestemată" şi, încingîndu-se din ce în ce, bătrînul îi lovea mereu peste obraji. Nătîngul începu să zbiere cît îl ţinea gura şi încercă să-şi rupă lanţul, smucindu-se ca un cîine :

— Loveşte-i, moşule, scoate diavolul din ei.

Nektari obosi şi se dădu la o parte, răsuflînd greu :

— Mai tîrziu veţi înţelege pentru ce v-am lovit, bîigui el, înecîndu-se. Acum, duceţi-vă cu dumnezeu...

Cei doi vînători ieşiră cu băgare de seamă din chilie. Lumina lunii se adumbrise şi zorile mijeau în spatele casei de rugăciuni, dincolo de codrul negru. Crăpau pietrele de ger. Vînătorii dădeau din mîini. Pentru ce ? Ce vină avem ? Ce-i de făcut ?

— Am umblat mult şi am mîncat puţin, spuse încet Petruşka.

— Poţi să-i ceri acum de mîncare ?

— Nu ne-o milui cu o coajă de pîine ?...

— Ce să mai dăm ochii cu el. Hai înapoi. Prindem o veveriţă şi o mîncăm...

Andrei Golikov se urcă pe cuptor, dîrdîind din toate mădularele. (În drum spre casa de rugăciuni, bătrînul îi poruncise să lase toaca şi nu-i dăduse voie să intre la slujbă : „Du-te şi bagă pîinea la copt".) Picioarele degerate, încălzite de pietrele dogoritoare, îl dureau. Era ameţit de foame. Şedea culcat pe spate, muşcînd cu dinţii aşternutul. Ca să nu strige, îşi spunea în gînd vorbe din scrierile lui Avvakum : „Omul e puroi şi scîrnă. Trăiesc bine printre cîini şi porci. Duhnesc şi ei ca şi sufletul meu aceeaşi putoare. Din pricina păcatelor, put ca un cîine mort..."

Zornăindu-şi lanţul, în cotlonul său, nătîngul bîlbîi :

— Astă-noapte, bătrînul iar a mîncat miere...

De data aceasta, Andrei nu mai strigă : „Minţi !" Doar îşi muşcă aşternutul şi mai tare. Nu mai putea să biruie în sinea sa pe diavolul înspăimîntător al îndoielii. Diavolul acesta pătrunsese în Andrei într-o împrejurare neînsemnată. Nektari şi cei doi ucenici ai săi postiseră tustrei patruzeci de zile, neluînd în gură nimic, afară de o înghiţitură de apă. Pentru ca Andrei şi Porfiri să nu se clatine cînd ceteau canoanele, bătrînul le poruncise să-şi ude gura cu cvas şi să-şi înfierbînte pieptul. Despre el spunea însă : „Eu n-am nevoie de aşa ceva, mie îngerul îmi răcoreşte buzele cu roua raiului". Ce minune : Andrei şi Porfiri abia de mai puteau să îngîne o vorbă din pricina slăbiciunii şi nu mai rămăsese decît ochii de ei, în vreme ce bătrînul era vioi.

Într-o noapte, Andrei îl văzuse pe bătrîn dîndu-se jos de pe cuptor, luînd dintr-o oală o lingură de miere şi mîncînd-o cu o prescură nesfinţită. Lui Andriuşka i se răciseră toate mădularele : mai bine să fi văzut un omor decît una ca asta. Nu ştia dacă trebuie să-i spună că l-a văzut sau să facă pe prostul. Totuşi, a doua zi dimineaţă, vorbise despre asta, plîngînd. Nektari se înecase de mînie :

— Netotule ! Era diavolul, nu eu. Şi tu ai fost bucuros ! Iată ce face trupul cel blestemat ! Ai vrea să vinzi împărăţia cerului pe o lingură de miere !

Îl bătuse cu cîrpătorul cu care se vîră pîinea în cuptor, apoi îl dăduse afară în zăpadă, numai cu cămaşa pe el. Din pricina aceasta, gîndurile i se ogoiseră pentru o vreme. Cînd nu se

afla nimeni în chilie, nătîngul, care zăcea acolo din toamnă — la căldură, slavă domnului — îi spunea lui Andriuşka :

— Uită-te la lingură : e plină cu miere. Aseară era curată. Linge-o.

Andrei îl ocărîse. În altă noapte, bătrînul se înfruptase iară din miere, pe furiş, plescăind mărunt din buze, ca un iepure. În zori, cînd toţi dormeau duşi, Andrei cercetase lingura : era plină de miere ! Şi de ea era lipit un fir de păr alb...

Sufletul i se zbuciumase într-o mare îndoială. Cine o minţi ? Ochii lui care văzuseră mierea de pe lingură şi un fir de păr alb din mustăţi (doar nu era părul diavolului !) ? Sau minţea sihastrul ? Pe cine să creadă ? Uneori era gata-gata să-şi piardă minţile din pricina îndoielilor şi a deznădejdii ! Nektari îndruga mereu : „Anticrist s-a apropiat de catapeteasma lumii şi a împuiat sumedenie de odrasle pe pămînt. Tartorul hălăduieşte şi pe lumea noastră şi-i o dihanie atît de mare, cît e iadul de adînc". Dacă-i aşa, cum mă poate face Nektari să cred că nu-i chiar el satana ? Oricine poate să te pălească în spate cu cîrpătorul. Toate au două feţe, toate se învălurează ca faţa unei bălţi cu lintiţă. Nu-ţi mai rămîne decît un singur lucru : să nu mai cugeţi la nimic, să pleci capul ca un cîine bătut şi să crezi cu călcîiul, dar să crezi. Dar dacă nu poţi să crezi ? Dacă îţi vine să cugeţi ? Nu poţi să-ţi striveşti gîndurile şi să ţi le stingi, pentru că lucesc ca fulgerele. Înseamnă că şi asta vine tot de la anticrist ? Gîndurile să fie fulgerele lui anticrist ? Altădată, Andrei îşi pierdea cumpătul : unde zbor, unde mă rostogolesc ? Sînt mic, sărman, oropsit... Să cad la picioarele sihastrului, să-l rog să mă povăţuiască, să mă mîntuie ! Acum nu mai putea : i se tot năzăreau nişte mustăţi pline de miere... Venise în pustiu să caute viaţă netulburată şi găsise îndoială...

Mai tîrziu, din pricina slăbiciunii trupeşti, Andriuşka se istovi cu totul şi gîndurile îşi pierdură ascuţimea, se mai alinară. Îndura bătăile de fiecare zi ca pe nişte gîdilături. Sihastrul se supăra pe el din zi în zi mai rău. Celuilalt îi spunea : „Porfişa" şi „peştişorule", iar pe el îl bătea cum nu se bate nici un cal. Să plece ? Unde să se ducă ? E drept, în dechembrie, cînd se adusese la schit nişte grîne cu sania, Denisov îi spusese : „Mai stai, mai trudeşte-te pentru slava bisericii. După zăpor, te trimet cu nişte marfă la Moscova. Am încredere în tine". Andriuşka nu primise, pentru că dorea altceva : dorea linişte şi împăcare... Vedea cu ochii minţii în codru nişte chilii, un pustnic cu scufia pe cap, stînd pe stană lîngă o apă şi vorbind despre lumina cerească unui ucenic, vieţuitoarelor care

ieșiseră din sihlă ca să-l asculte, păsărilor poposite pe crengi și unui soare de miazănoapte, care lumina firav luciul neted și lin al rîului singuratic... Își găsise pacea ! În gîndurile lui nu bîntuise asemenea furtună nici atunci, în nopțile viforoase, cînd dîrdîia într-o crăpătură din zidul Kitai-gorodului, ascultînd cum se loveau unele de altele leșurile înghețate ale streliților și cum scîrțîiau spînzurătorile.

Privind spre cuptorul pe care Andriușca ședea culcat pe spate, nătîngul zise :

— Nu mai ai tu zile multe ; te-ai sfrijit de tot. Moșneagul o să te bage în mormînt : ești un pai în ochii lui. Vai, ce-i mai place puterea, ce fudul e ! Sfinții nu-l lasă să doarmă. Cum începe cetania mucenicilor, cum face pe nebunul !... Ar fi în stare să stea zece ani într-un pin, dar prea sînt aspre iernile pe aici. Și arde oamenii de vii, tot din pricină că-i place puterea ! Păunașul codrilor !... Îl străpung cu privirea, frățioare, și văd totul, căci sînt mai isteț decît el, frate, zău așa... Sînt mai isteț decît voi toți... E adevărat că în mine stau ascunși trei draci... Cel dintîi e boala copiilor, un drac destul de crîncen... Al doilea drac e lenea... Dacă nu eram leneș, crezi că mai stăteam azi în lanț ?... Al treilea drac e deșteptăciunea mea fără pereche ! În ajun de a mă da grămadă boala, înțeleg tot. Mă înrăiesc și totul mă dezgustă... Cunosc pe fiecare om, de unde e, cît e de becisnic și ce așteaptă... Vorbesc nerozii dinadins, ca să fac haz de necaz... Îmi rod lanțul, mă dau peste cap și-mi vine să rîd cînd văd că lumea e prostită... Pînă și sihastrul holbează ochii... Ehei, frate, i-e frică de mine. La primăvară, plec iar de la el... Să știi, Andriușka, o să-ți rupă ficații cu cîrpătorul ăla, ai să dai în boale. Dar nu încape îndoială că ai să arzi de viu la cel dintîi foc pe care o să-l aprindă bătrînul...

— Uf, taci, te rog...

Andrei se dădu jos de pe cuptor, se spălă pe mîini, își sumese mînecile și ridică învelitoarea de pe aluat. În alte chilii, se punea în aluat o parte de făină și două părți de coajă de copac uscată și pisată. Aici însă, aluatul era făcut din făină curată și crescuse ca o căciulă. Nătîngul se întinse să vadă și el. Trase de lanț și-l scoase din perete cu belciug cu tot. Andrei se sperie, dar nătîngul spuse, suflecîndu-și mînecile :

— N-ai grijă... Așa fac mereu. Cînd vine bătrînul, bag belciugul la loc și stau jos...

Se spălă și el pe mîini. Împreună cu Andrei, se apucă să facă prescuri și să le bage în cuptor.

— Totuşi, e mare plictiseală, Andriuşka... Ce bine ar prinde acu o muiere...

— Taci !... Ptiu ! (Andrei voi să se apere cu semnul crucii de asemenea scîrbavnice vorbe, dar avea degetele pline de aluat.) Zău că te spun bătrînului...

— Să vezi ce-ţi fac dacă mă spui... Crezi, nevolnice, că prin schituri femeile rămîn borţoase din vînt ? La schitul Vîg, vreo treizeci merg ca nişte vaci grele... Şi cînd te gîndeşti ce asprime e acolo...

— Minţi de îngheaţă apele...

— Andriuşka, după cum văd, tu n-ai gustat încă din dulceaţa asta ?...

— Nu mă pîngăresc pînă la moarte...

— Ia să chemi acum aici o muieruşcă sprinţară şi s-o pui să spele pe jos. Femeia spală iar tu stai pe laviţă şi te apucă năbădăile... E mai abitir decît rachiul...

Andrei îşi curăţă grăbit aluatul de pe degete. Ieşi din chilie în ger, să se mai răcorească. Zorile se revărsaseră din plin dincolo de codri şi soarele aştepta gata-gata să răsară. Făgaşele din zăpadă erau colorate de umbre gingaşe, nămeţii ca de zahăr de pe lîngă izbe începuseră să se aplece într-o parte, creştetele înalte ale molizilor înverziseră. O cîntare mohorîtă se auzea pe uşa întredeschisă a casei de rugăciuni. Steopka şi Petruşka trecură iară în fugă prin faţa lui Andrei, strigîndu-i :

— Vin încoace ! Închide poarta...

Alexei Brovkin îl trimese pe Iakim să vorbească cu rascolnicii : ce fel de oameni, cîţi sînt şi de ce nu-i dau drumul înăuntru unui ofiţer al ţarului ? Lăsase caii în codru, pe drumeag, şi poruncind ostaşilor să încarce puştile, se apropiase cu ei de schit. Glugile de zăpadă de pe coperişuri scînteiau : în dosul zaplazului înalt se vedea crucea albastră în opt colţuri din vîrful casei de rugăciuni, de unde se auzeau cîntări, cu toate că vremea slujbei trecuse de mult.

Iakim bătea stăruitor în poartă. Se urcă pe zaplaz, se uită să vadă dacă nu sînt cîini înăuntru şi sări în curte. Ca să înfricoşeze, Alexei îşi pusese tricornul şi-şi încinsese peste cojoc lenta, cu sabia prinsă de ea. Dacă ar izbuti să-i bage în sperieţi, ar face rost de oameni. Era greu de crezut că pisarii sau vătafii sfatului starostilor, care luau biruri îndoite de la cei care-şi făceau cruce cu două degete, să calce prin locuri atît de sălbatice. Vremea trecea. Ostaşii se uitau la soarele care

scăpăta. Nu mîncaseră nimic toată ziua. Alexei tușea înciudat în mănușă.

Iakim sări, în sfîrșit, înapoi peste zaplaz.

— Alexei Ivanovici, ai noroc : Nektari e aici...

— De ce nu deschide poarta, talpa iadului ? ! Degeră ostașii.

— Alexei Ivanovici, toată lumea s-a închis în casa de rugăciuni. Să vezi, m-am întîlnit aici cu un cunoscut al meu, un țăran din Novgorod, pe care ăștia îl țin în lanț... Mi-a spus că au vreo două sute de păstoriți, printre care sînt și oameni buni pentru oaste, dar că ar fi greu să-i iei : bătrînul vrea să-i ardă de vii...

Alexei îl țintui pe Iakim cu o privire aspră și plină de neîncredere :

— Cum adică să-i ardă de vii ? Cine i-a dat voie ? N-o să îngăduim. Nu sînt oamenii lui, sînt ai țarului...

— Tocmai aia e : aici în codru el e țarul lor...

— Hai, gata ! Nu mai bate cîmpii ! (Alexei se încruntă și își chemă ostașii. Aceștia se apropiară posomorîți, dîndu-și seama că s-a întîmplat ceva neobișnuit.) Ce să mai stăm la tocmeală cu ei. Spargeți poarta, băieți...

— Alexei Ivanovici, fii cu băgare de seamă. Casa de rugăciuni e înconjurată cu stoguri și au și înăuntru paie, smoală și un butoi cu pulbere... Ar fi mai bine să încerc să ți-l aduc pe bătrîn. Cred că și el își dă seama că nu-i glumă să bage în cap la două sute de oameni una ca asta. Poartă-te cu el cuviincios, Alexei Ivanovici. Sihastrului îi place puterea și o să cădeți la învoială...

Alexei îmbrînci cît colo pe limbut. Apropiindu-se de poartă, o încercă să vadă dacă e trainică.

— Băieți, aduceți o bîrnă...

Iakim se dădu la o parte. Clipind des, se uita lung, așteptînd să vadă ce are să se întîmple. Ostașii își făcură vînt cu o bîrnă și izbiră în cușacii înghețați ai porții. După a treia lovitură, cîntarea depărtată a rascolnicilor amuți.

— Du-te în casa de rugăciuni...

— Ți-am mai spus că nu mă duc, se împotrivi iară ursuz nătîngul. Lasă-mă-n pace !...

Nektari intrase gîfîind. În barbă i se sleiseră picături lungi de ceară. Luminile ochilor lui spălăciți se micșoraseră cît semincioarele de mac : părea că vrea să înspăimînte, dar mai curînd își ieșise el însuși din fire. Începu să zbiere cu gîtlejul încleștat :

— Evdokim, Evdokim, a venit judecata de apoi... Mîntuiește-ți sufletul! Numai un ceas ți-a mai rămas pînă la muncile cele veșnice... Vai, ce urgie! Diavolii din tine se bucură! Mîntuiește-te!

— Du-te dracului, strigă Evdokim, scuturînd mînios din cap. Care diavoli? N-am avut niciodată așa ceva! Hai, du-te și te sclifosește în fața netoților...

Nektari ridică metaniile. Nătîngul se chirci și-i aruncă o privire atît de cruntă, încît bătrînul își pierdu vlaga și se așeză pe laviță. O vreme tăcură...

— Unde-i Andriușka?

— Dracu' știe unde-i Andriușka al tău...

— Nu mai poți să te mîntuiești, afurisitule, nu mai poți...

— Bine, bine, nu boci...

Sihastrul se ridică, ducîndu-se să vadă dacă ucenicul nu s-a ascuns cumva în cotlonul cuptorului, ca să-și scape pielea... În clipa aceea, se auziră în curte duduituri și trosnete.

— Fărîmă poarta, zise nătîngul, rînjind. Nektari se împletici și, înainte de a fi ajuns la cuptor, începu să clănțăne din dinți de parcă își pierduse mințile. Ieșind în curte, rantia i se umflă ca o pînză de corabie. Lăsă ușa deschisă.

— Andriușka,zise nătîngul, închide ușa că-i frig.

Nu-i răspunse nimeni. Nătîngul scoase belciugul din perete și se duse, ocărînd, să trîntească ușa:

— Nu poți să te aștepți acum la nimic bun. Trebuie s-o iau din loc.

Se uită în dosul cuptorului. Andriușka Golikov, pesemne buimăcit, stătea în picioare, alb ca varul, în cotlonul dintre perete și cuptor. Sughița încet. Evdokim îl trase de mînă:

— Nu vrei să mori? Dacă nu vrei, nici nu trebuie: dă-l dracului de foc... Ia vezi unde e cheia, auzi? Unde a pus bătrînul cheia? Vreau să zvîrl lanțul de pe mine. Andriușka! Vino-ți în fire...

Toată lumea aștepta în genunchi. Femeile plîngeau în tăcere, strîngîndu-și pruncii la piept. Unii dintre bărbați își lăsaseră lațele să le cadă peste ochi și își acoperiseră obrazul cu mîinile aspre, alții ațînteau o privire tîmpă spre lumina făcliilor... Bătrînul nu lipsise mult din casa de rugăciuni. Lumea se odhinea, chinuită după un lung șir de ceasuri.

Nektari nu era mulțumit că toți se supuneau ca niște prunci... Răcnea cu un glas înfiorător din amvon: „Gura mea

scuipă foc ! Vreau dogoare ! Doar nu mîn o turmă de oi în rai, ci nişte şoareci pîrliţi !..."

Era greu să faci ceea ce vrea el : să simţi că ţi se aprinde sufletul în tine... Toţi erau oameni obidiţi, care fugiseră de traiul amar din satele lor, unde nu erai lăsat să trăieşti în tihnă, ci te tundeau ca pe o oaie. Căutaseră linişte aici. Ce are a face că se umflau din pricina umezelii bălţilor, că mîncau pîine din scoarţă de copaci pisată : erau stăpîni pe ei, atît în codru, cît şi pe ogor... Dar se vede că nimeni nu plăteşte ieftin liniştea. Nektari păstorea sufletele cu asprime. Nu le dădea pace şi aprindea în ei ura împotriva lui anticrist, stăpînul lumii. Pedepsea pe cei cărora le era lene să urască, iar pe alţii îi alunga. Ţăranul era deprins de cînd lumea să facă ceea ce i se porunceşte. Dacă i se porunceşte să-şi aprindă sufletul, n-are ce face : îl aprinde...

În ziua aceea bătrînul îi chinuise cumplit şi pesemne că ostenise şi el... Porfiri cetea în strană cu glas subţire, mărturisind dorinţa de jertfă. Sub bolta de lemn, se învăluiau aburi. Picura...

Bătrînul se întoarse neaşteptat de repede : „Auziţi ? strigă din prag. Auziţi pe slugile lui anticrist ?" Toată lumea ascultă izbiturile grele în poartă. Nektari străbătu vijelios casa de rugăciuni, atingînd capetele oamenilor cu poalele rantiei. Ridicînd barba, se închină repede de trei ori, înaintea icoanelor înnegrite. Apoi se întoarse spre păstoriţii săi cu un chip atît de fioros, încît copiii începură să plîngă cu sughiţuri. Ţinea în mîini un ciocan de fier şi nişte cuie.

— Suflet, suflet, trezeşte-te ! De ce dormi ? strigă el. S-a săvîrşit... Plinirea vremii e aproape... Nu ne-au mai rămas pe lume decît pereţii ăştia. Să ne înălţăm, copii... În flacăra focului. Am văzut adineaorea deasupra bisericii o bortă în cer... Îngerii pogoară spre noi, fiilor, şi se bucură, drăguţii de ei...

Ridicînd ochii, femeile izbucniră în plîns. Şi pe obrajii cîtorva bărbaţi începură să şiroiască lacrimile...

— Ce să mai aşteptăm ? Cînd se va mai ivi o clipă ca asta ? Însăşi împărăţia cerului îşi deschide porţile în faţa noastră... Fraţi, surori ! Auziţi cum fărîmă poarta ?... Oştile diavolului ne-au împresurat pe ostrovul izbăvirii... Dincolo de pereţii aceştia e beznă şi o vîltoare puturoasă...

Ridicînd mîna cu ciocanul şi cuiele, se îndreptă spre uşă, unde avea gata trei scînduri. Porunci bărbaţilor să-l ajute, şi se apucă să bată singur scîndurile de-a curmezişul intrării. Răsuflau şuierător. Credincioşii îl priveau îngroziţi. O femeie tî-

nără, înfășurată într-un giulgiu alb, scoase un strigăt de spaimă :

— Ce faceți ? Dragii mei, scumpii mei, nu...

— Ba da ! strigă sihastrul și se întoarse spre amvon E cu putință ca un creștin să nu se izbăvească prin foc ? Să ardem și să rămînem veșnic vii. (Oprindu-se, plesni femeia peste obraz.) Năroado, știu că ai bărbat, casă, o ladă cu boarfe. Dar la ce-ți trebuie ție toate astea ? Nu sînt ele mormîntul tău ? Mi-a fost milă de voi, păcătoșii. Dar acum nu se mai poate... Vrăjmașul e în dosul ușii... Anticristul, beat de sînge, pîndește în dosul ușii, ca o fiară roșie. E fioros și ține în mînă un potir plin de zoaie și de scîrnă. Împărtășiți-vă din el ! Împărtășiți-vă ! Vai, ce scîrbavnică ispravă !

Femeia lăsă capul să-i cadă pe genunchi. Tremura toată. Începu să țipe și mai tare, ca o zmintită. Ceilalți își astupau urechile și își strîngeau beregata, ca să nu urle și ei...

— Ieși afară, ieși... (Alte lovituri și trosnete.) Auziți ?! Țarul Petru e anticristul întrupat... Slugile lui vor să intre aici, ca să ne ducă sufletele... în iad ! Știi tu ce este iadul ?... Se află în niște pustietăți, dincolo de pămînt... E o prăpastie fără seamăn de adîncă, o beznă, gheena în toată înfricoșarea ei. Planeții îl ocolesc cu spaimă. Un ger năprasnic, de neîndurat, bîntuie acolo... Un foc nestins arde pălălaie... Viermi și pucioasă ! Smoala clocotește... Acolo-i tărîmul lui anticrist ! Acolo vrei oare să te duci ?...

Lua snopi de lumînări din cutie și le aprindea. Alerga sprinten și le lipea de icoane, pe unde se nimerea. O lumină galbenă se revărsa, orbitoare, în casa de rugăciuni...

— Fraților ! Purcedem... spre împărăția cerurilor... Împingeți copiii mai încoace, așa-i mai bine, să-i adoarmă fumul... Fraților, surorilor, veseliți-vă... Odihnește-te laolaltă cu sfinții, începu el să cînte, fîlfîindu-și rantia... Uitîndu-se la el și ridicînd bărbile, bărbații cîntau și ei tîrîndu-se în genunchi spre tetrapod. Veneau după ei și femeile, ascunzîndu-și pruncii sub broboade...

Pereții casei de rugăciuni se cutremurară : ușa bătută în scînduri și proptită cu un par fu izbită cu ceva din afară. Bătrînul se urcă pe o laviță și își lipi obrazul de ferestruica de deasupra ușii pe unde ieșea fumul :

— Nu vă apropiați... Nu ne dăm prinși de vii...

— Tu ești sihastrul Nektari ? întrebă Alexei Brovkin. (Deschiseseră poarta și acum încercau să spargă ușa casei de ru-

găciuni.) Un chip alb de bătrîn îl privea din ferestruica îngustă. Alexei îi strigă mînios :

— Ce, sînteți smintiți ?

O mînă uscată ieși cu greutate prin fereastră și blagoslovi cu două degete pe ofițerul țarului. O sută de glasuri cîntau înăuntru : „Să învie domnul". Alexei se mînie și mai rău :

— Nu mai tot împunge cu degetele ! Eu nu sînt drac și tu nu-mi ești tătîne-meu. Ieșiți afară că sparg ușa !

— Ce oameni sînteți voi ? întrebă sihastrul cu un glas ciudat, sunînd a batjocură. Ce căutați în pustietățile astea ?

— Sîntem oamenii țarului și am venit cu un ucaz. Dacă nu vă supuneți, vă legăm pe toți și vă ducem la Poveneț.

Capul bătrînului pieri din fereastră fără să dea vreun răspuns. Ce era de făcut ? Iakim șopti deznădăjduit : „Alexei Ivanovici, zău că au să-și dea foc..."

În biserică, lumea începu să cînte din nou „Odihnește-te laolaltă cu sfinții". Alexei se frămînta în fața ușii, bombănind de ciudă. Cum să plece ? S-ar duce vestea prin toate schiturile că rascolnicii au pus pe fugă un ofițer. Își scoase pîslarii, își făcu vînt, se apucă cu mîna de ferestruică, se întinse și văzu înăuntru niște fețe bărboase înspăimîntate, făcîndu-și cruce cu două degete, și întorcîndu-se spre el, în lumina vie a mulțimii de lumînări. Începură să cînte : „Sfinte dumnezeule, sfinte doamne". Alexei își dădu drumul jos.

—Loviți încă o dată în ușă...

Ostașii izbiră. Apoi așteptară. Trei bărbați (Iakim recunoscu pe Steopka Barmin și pe Petrușka Kojevnikov), cu arcuri de vînătoare, cu cîte o săgeată după brăcinar, iar cel de al treilea cu o sineață, ieșiră prin ferestruica din pod, pe coperiș, uitîndu-se la ostași. Cel cu sineața spuse aspru :

— Dați-vă înapoi că tragem. Sîntem mulți.

Această îndîrjire îl zăpăci pe Alexei Brovkin. Dacă ar fi fost tîrgoveți, nici nu mai stătea de vorbă cu ei. Aceștia erau însă țărani de la coarnele plugului și el le cunoștea bine încăpățînarea. Omul acela cu sineața semăna leit cu răposatul nașul său. Avea picioarele butucănoase, o barbă ca de sîrmă, ochii de urs și se încingea jos, sub pîntec... Doar nu putea să tragă într-unul dintr-ai lor. Alexei nu făcu decît să-l amenințe. Iakim se amestecă :

— Cum te cheamă ?

— Osip, răspunse în silă omul cu sineața.

— Ascultă, Osip, oare nu-ți dai seama că domnul porucic e și el un om supus stăpînirii? Ar fi mai bine să stați de vorbă cu toată dragostea și să vă înțelegeți.

— Ce vrea? întrebă Osip.

— Dați-i vreo zece-cincisprezece oameni pentru oștire și lăsați pe flăcăii noștri să se mai încălzească oleacă. La noapte plecăm.

Ascultînd, Petrușka și Stepan se lăsară pe vine la marginea coperișului. Osip se gîndi îndelung:

— Nu vă dăm.

— De ce?

— Ne trimeteți la urmă, prin sate, în robie. Nu ne lăsăm de vii. Vrem să murim pentru credința cea veche, pentru închinăciunea cu două degete. Asta-i povestea...

Ridică sineața, suflă în tigăiță, turnă dintr-un corn iarbă de pușcă și se sprijini bine deasupra ușii. Ce era de făcut? Iakim își dădu cu părerea să-i lase în plata domnului: Nektari e încăpățînat.

O fi el încăpățînat, dar și eu sînt la fel, răspunse Alexei. Nu plec fără oameni. Să-i împresurăm.

Trimese doi ostași să deshame și să dea nutreț la cai, pe alți patru într-o chilie, să se încălzească, iar celorlalți le porunci să fie cu ochii în patru și să aibă grijă să nu se aducă în casa de rugăciuni nici apă, nici mîncare. Ziua era pe sfîrșite. Gerul se întețea. Rascolnicii cîntau viersuri de îngropăciune. Petrușka și Stepan stătură cît stătură pe coperiș, vorbind în șoaptă. Pricepură că-i tevatură lungă:

— Lăsați-ne să ne dăm jos, se rugară. Vrem să ne facem nevoile. Nu putem să pîngărim acoperișul.

Alexei le răspunse: „Dați-vă jos, că nu vă facem nimic". Deodată, Osip clăti din cap, bîțîindu-și barba spre ei. Petrușka și Stepan șovăiră o vreme, dar pînă la urmă, se duseră după turlă și săriră pe niște paie.

Bătrînul Nektari își dădu, pesemne, și el seama că nu-i glumă. Își apropie de două ori obrazul de ferestruica de fum, privind amurgul cu ochii săi de bătrîn. Alexei strigă la el, dar drept răspuns, bătrînul doar scuipă. Apoi, glasul lui dogit se auzi din nou din casa de rugăciuni, acoperind cîntările, rugile și plînsetele copiilor. Înăuntru se petrecea ceva care nu prevestea nimic bun.

Cînd se întunerici de tot, vreo zece bărbați cu capul gol ieșiră prin ferestruica din pod pe acoperiș. Rotindu-și mîinile ca niște smintiți, strigară:

— La o parte, la o parte !...

Apoi începură să se dezbrace în grabă, scoţîndu-şi cojoacele, pîslarii, cămăşile şi nădragii...

— Luaţi-le ! strigau aruncînd ţoalele jos, ostaşilor. Luaţi-le, prigonitorilor. Trageţi la sorţi. Ne-am născut goi şi tot goi plecăm.

Învineţiţi de frig, se aruncară cu faţa în jos pe coperiş, se frecară pe obraji cu zăpadă, sughiţară, ţipară, apoi săriră în picioare şi ridicară mîinile în sus. Pe urmă, cu bărbile pline de zăpadă, intrară din nou pe ferestruică. Nu mai rămăsese decît Osip. Ochea ostaşii cu sineaţa, nelăsîndu-i să se apropie prea mult de uşă. Alexei privise înspăimîntat spre oamenii despuiaţi. Iakim strigă cu glas plîngător, uitîndu-se la ferestruică :

— Fie-vă milă de copii. Fraţilor, fie-vă milă de femei !

Din casa de rugăciuni se auziră nişte ţipete nu prea tari, dar care te făceau să-ţi astupi urechile de groază. Ostaşii veniră mai aproape, cu chipurile posomorîte :

— Domnule porucic, lucrurile stau prost. Osip n-are decît să tragă în noi. Să spargem uşa...

— Spargeţi uşa ! strigă Alexei, încleştîndu-şi fălcile.

Ostaşii lăsară puştile deoparte şi apucară din nou bîrna. Dar deodată turla cu cruce, care abia se mai zărea în adumbrirea amurgului, se clătină. Pămîntul se cutremură greu. Se auzi o bubuitură şi un suflu vijelios izbi pe toţi ostaşii în piept. Fumul răbufni din crăpăturile de sub acoperiş. Era din ce în ce mai gros. Se lumina în roşu. Printre bîrne se vedeau licăririle focului.

Cînd uşa se sparse sub puterea izbiturii, un om care ardea de viu, cu capul în flăcări, sări afară, chircindu-se ca un vierme, în zăpadă. Un vîrtej de flăcări şi de fum se învolbura prin biserică. Oameni cuprinşi de flăcări săreau şi se zvîrcoleau. Focul venea de sub duşumele. Stogurile de paie din jurul casei de rugăciuni începură să fumege.

Ostaşii se dădură înapoi în faţa dogoarei de neîndurat. Nu putură să scape pe nimeni. Scoţîndu-şi tricornurile, îşi făceau cruce. Pe feţele unora curgeau lacrimi. Ca să nu mai vadă nimic, ca să nu mai audă urletele acelea neomeneşti, Alexei se duse lîngă poarta pe care o spărseseră. Îi tremurau genunchii şi-i era greaţă. Se rezemă de un copac şi se aşeză jos. Îşi scoase tricornul, căută să-şi răcorească fruntea, mîncă zăpadă. Roşeaţa focului lumina acum şi mai puternic codrul alb de nea. N-aveai unde să fugi de mirosul de carne friptă.

Deodată văzu trei bărbaţi care se apropiau, scufundîndu-se în zăpada purpurie. Unul rămase puţin mai în urmă. Frîngîn-

du-și parcă mîinile, se uita în sus, la limba de foc ce se înălța din nourii de fum deasupra schitului și a codrului, la vîrtejul de scîntei... Altul, un beteag, trăgea de mînă pe un bătrîn scund cu barbă lungă, îmbrăcat sub rantie cu un cojoc întors pe dos.

— Fugise blestematul ! strigă beteagul, tîrînd pe bătrîn spre ofițerul țarului. Trebuie sfîșiat în bucăți... A fugit tîrîș de foc, prin hrubă... A vrut să ne ardă de vii, pe mine și pe Andriușka — afurisitul !...

8

Printr-un ucaz al țarului se porunci : „După pilda tuturor popoarelor creștine, anul nu va mai fi socotit de la facerea lumii, ci de la nașterea lui Cristos, în a opta zi de la această dată. Începutul anului să nu mai fie socotit de la 1 septembrie, ci de la 1 ianuarie anul de față, adică 1700. În cinstea acestui frumos început și al noului veac, oamenii să-și facă urări. Ulițele mai mari și mai umblate să fie împodobite cu pomi și cu crengi de pin, molid și ienupăr, după cum se arată la hanul din dreptul spițeriei de jos. Oamenii nevoiași să pună cel puțin un pomuleț sau cîteva crengi deasupra porții. Prin curțile dregătorilor, ale ofițerilor și negustorilor, să se tragă cu săcălușe sau cu puștile, să se arunce artificii, cîte are omul, și să se aprindă focuri. Prin mahalale, punînd mînă de la mînă cîte cinci-șase case, să se aprindă butoaie smolite, umplute cu paie sau cu vreascuri. Înaintea Sfatului starostilor să se tragă salve și să se arunce focuri de artificii, după chivernisirea lui..."

Un asemenea dangăt de clopote nu se mai auzise de mult la Moscova. Se spunea că patriarhul Adrian, necutezînd să se împotrivească țarului în nici o privință, ar fi dat clopotarilor o mie de ruble și cincizeci de butoaie de bere tare din beciurile patriarhale. Clopotele parcă săltau în clopotnițe și în turle. Moscova era învăluită în fum și în aburii care se ridicau de la cai și de la oameni. Zăpada înghețată scîrțîia sub picioare. Copacii se încovoiau de greutatea chiciurei. În crîșmele deschise zi și noapte tăiai aerul cu cuțitul. Soarele se înălța prin fum, roșu, ciudat, oglindindu-se în dardele late ale străjerilor de lîngă focuri.

Printre dangătele clopotelor răsunau în toată Moscova împușcături și bubuituri de tun. Zeci de sănii, pline de oameni beți, în fel și chip de straie, cu obrazurile înnegrite de funin-

gine, cu blănile puse pe dos, treceau în goana cailor. Petrecăreții țopăiau, învîrteau clondirele în mîini, răcneau, se scălîmbăiau, cădeau, rostogolindu-se din sanie la picioarele oamenilor de rînd, năuciți de dangătele clopotelor și de fum.

Moscova vui în zarvă și în hărmălaie necurmată toată săptămîna, pînă la Bobotează. Izbucniră o mulțime de focuri. Din fericire, nu bătea vîntul. Nenumărați tîlhari care se ascundeau prin pădurile din împrejurimi se adunaseră în oraș. De îndată ce se vedea fum peste acoperișurile pline de zăpadă, răufăcătorii, îmbrăcați cu blăni uscate de oaie și cu scufii de măscărici, veneau cu săniile în goana cailor, spărgeau poarta, intrau în casa cuprinsă de flăcări și prădau totul. Unii erau prinși, pe alții îi ucidea lumea. Se zvonise că însuși Esmon Sokol ar cutreiera prin Moscova.

Țarul și prietenii săi, cneazul-papă, desfrînatul bătrîn Nikita Zotov, și ierarhii măscărici, în odăjdii de arhidiaconi, cu cozi de pisică, cutreierau prin casele oamenilor de seamă. Beți și ghiftuiți, tăbărau totuși pe bucate, ca lăcustele, mai mult risipind decît mîncînd, răcneau cîntări bisericești și se tîrîiau pe sub mese. Îmbătau gazdele criță și plecau mai departe. Ca să nu mai fie nevoiți să se adune a doua zi din toate părțile, dormeau claie peste grămadă într-o casă oarecare. Colindau prin oraș de la un capăt la altul, firitisind pe oameni cu prilejul Anului Nou și al începutului altui veac.

Tîrgoveții pașnici și cu frica lui dumnezeu trăiau zile de groază, neîndrăznind să iasă în uliță. Nu puteai pricepe ce rost avea tot balamucul acesta. Dracu' îl pusese pe țar să zăpăcească norodul, să schimbe datina de veacuri ! ...Chiar dacă trăiau în strîmtorare, dar erau oameni cu obraz, prețuiau banul, știau să deosebească binele de rău. Acum, toate se dovedeau a fi rele, pidosnice.

Cei care nu încuviințau crucea pravoslavnică veneau prin beciuri, la slujbe. Se răspîndise din nou zvonul că în săptămîna brînzei va fi sfîrșitul pămîntului : în noaptea de sîmbătă spre duminică va suna trîmbița judecății de apoi. În mahalaua Bronnaia, un om aduna norodul lîngă o baie, se învîrtea, se bătea cu palmele peste obraji și striga că el e Domnul Savaot, apoi se prăbușea la pămînt și se zvîrcolea cu spume la gură... Altul, un zdrahon cu lațe lungi, despuiat și fioros, se ivea în fața oamenilor cu trei cociorve în mînă, făcea proorociri de neînțeles și vestea cumplite urgii.

Un nou ucaz al țarului fu bătut în porți la Kitai și la Bieliigorod : „Boierii, dvorenii, slujbașii, cinovnicii din despăr-

ţăminte şi negustorii vor purta de acum înainte numai straie nemţeşti. Cînd se va desprimăvăra, se vor îmbrăca în haine saxone".

Asemenea haine şi pălării erau atîrnate peste tot în cîrlige. Ostaşii care le păzeau spuneau că în curînd se va porunci ca toate nevestele de negustori, streliţi şi tîrgoveţi, preotesele şi diaconesele să umble cu capul descoperit, să poarte fuste scurte nemţeşti şi să aibă sub rochie, pe şolduri, oase de balenă... Gloate de oameni căscau gura buimaci şi îngroziţi lîngă porţi. Se spunea în şoaptă că necunoscutul acela cu trei cociorve ar fi aruncat scîrnăvii pe un astfel de strai agăţat de cîrlig şi ar fi strigat : „În curînd vă vor porunci să nu mai vorbiţi ruseşte. La asta să vă aşteptaţi ! Vor veni popi papistaşi şi luteri să boteze din nou pe toată lumea. Tîrgoveţii vor fi daţi în robie veşnică la nemţi. Moscova va fi numită Ceortograd [1]. Cărţile vechi spun că ţarul Petru e jidov şi se trage din seminţia lui Dan".

Cum să nu fi dat crezare unor astfel de vorbe, cînd, în ajun de Bobotează, oamenii negustorului Reveakin povesteau, intrînd din prăvălie în prăvălie, despre marea şi cumplita jertfă adusă pentru izbăvirea lumii de anticrist : lîngă lacul Vîg, cîteva sute de oameni, dintre aceia care îşi fac cruce cu două degete, şi-au dat foc şi au ars de vii.

Deasupra focului cerul s-a despicat deodată şi s-a văzut o boltă de sticlă şi un jilţ sprijinit de patru vieţuitoare. În jilţ şedea domnul dumnezeu iar de-a dreapta şi de-a stînga lui se aflau de două ori cîte doisprezece apostoli şi heruvimi cu două aripi, cu doi ochi şi cu două picioare. Dinspre jilţ a pogorît un porumbel, focul s-a stins şi în locul fumului s-au împrăştiat miresme.

La Despărţămîntul cărăuşiei, un bărbat cu boiu şi înfăţişare obişnuită aruncă la ieşire o epistolă. Fu strigat din urmă : „Hei, ai pierdut ceva !", dar omul se sperie şi fugi. Pe plicul lipit era scris : „Să i se înmîneze marelui cneaz, fără a fi deschis". Diacul Pavel Vasilievici Suslov abia nimeri mînecile blănii, de amarnic ce tremura. Strigă la vizitiu că-l jupoaie de viu dacă nu mînă straşnic şi plecă în goana cailor la Preobrajenskoie.

Ofiţerul de caraulă din sala palatului privi cu dispreţ spre diac, din vîrful cheliei şi pînă la cizmele-i de safian, blănite : „Nu-i voie la măria sa". Cu mădularele moleşite de zbucium,

[1] *Ceortograd* — oraşul diavolului (n. trad.).

Pavel Vasilievici se lăsă pe un jeţ. Aştepta multă lume : ostaşi semeţi, ruşi înalţi, cu umeri largi, voinici ca nişte tauri ; străini, mai scunzi, dar mai chipoşi (sărmanii, în vremea din urmă începuseră să cam zboare din slujbe, pentru nepricepere şi beţie), ştafete, meşteşugari şi negustori ageri din guberniile Vladimir, Iaroslavl şi Orel. Nu departe, şedeau doi boieri de viţă veche, unul cu capul oblojit, altul cu o vînătaie la ochi : după ce se încăieraseră veniseră să cadă la picioarele ţarului, să se plîngă unul împotriva celuilalt. Un străin, cu un chip blajin şi pocîltit de foame, cu ochelari, matematician, chimist şi vestit născocitor al celui dintîi *perpetuum mobile*, o roată de apă care mergea neîntrerupt, şi al unui robot, care juca dame şi urina vin şi rachiu după toate legile firii, îmbrăcat cu o jachetă cafenie pînă la genunchi şi cu o perucă de bumbac, se plimba încolo şi încoace, fără să privească spre nimeni. Matematicianul voia să dăruiască ţarului o sută de patente, care ar fi putut îmbogăţi ţara rusească.

Nikita Zotov, beat, însoţit de un bărbat mătăhălos, năvăli în sală, venind de afară : „N-ai grijă, îi plac pocitaniile. O să te umple de bani", vorbea cneazul papă, tîrîndu-l pe burduhos spre încăperile ţarului. Îndîrjit deodată, Pavel Vasilievici se apropie de ofiţerul de gardă şi-i spuse grav, privindu-l drept în ochi : „Vorbă şi faptă !" Ofiţerul luă poziţia de drepţi şi îşi scoase sabia : „Să mergem".

Petru luă scrisoarea din mîna lui Pavel Vasilievici (îl durea capul şi-l primise pe diac posac şi nerăbdător) şi o deschise de îndată. Dedesubt iscălea un oarecare Alioşka Kurbatov, şerb al cneazului Petru Petrovici Şeremetiev. După ce citi în fugă scrisoarea, Petru duse degetele la bărbie : „Hm !" Mai citi o dată, înălţă capul, făcu „Ha !" şi, uitînd de Suslov, se îndreptă repede spre sala de mîncare, unde prietenii lui se tînguiau de foame în aşteptarea mesei.

— Iată, domnilor sfetnici, ochii lui priveau senini, vă ţin pe mîncare şi pe băutură şi n-am nici un folos de pe urma voastră !... Poftim ! (Flutură scrisoarea.) Să vedeţi ce i-a trăsnit prin cap unui om de rînd, unui şerb ! Îmbogăţirea vistieriei... Fedor Iurievici... (Îndreptă privirea spre cneazul Romodanovski, care bîigui ceva.) Dă poruncă să fie găsit Kurbatov şi adus aici numaidecît... Nu mîncăm fără el... Aşa, domnilor, trebuie să vindem hîrtie cu pecete ; pentru toate zapisele, pentru jălbi, să vindem hîrtie pe care s-a săpat zgripţorul, de la o copeică pînă la zece ruble. Aţi înţeles ? N-avem bani pentru război ? Uite banii !

CAPITOLUL AL TREILEA

1

Nu se luminase încă de ziuă cînd ușile și începuseră să se trîntească prin toată casa și scările să scîrțîie. Slujnicele scoteau afară coșuri, legături și cufere de călătorie. Cneazul Roman Borisovici înfuleca repede, la lumina unei lumînări de seu. Hăpăind ciorba, întorcea nemulțumit capul :

— Avdotia... Antonida... Olia !... O, doamne...

Săltîndu-și pîntecul, întinse mîna după un clondir. Nici majordomul nu se mai vedea. Cineva se dădu de-a dura, pe scară.

— Mai încet, zăpăucilor !... O, doamne...

Antonida cea zglobie intră fuga, cu părul vîlvoi, îmbrăcată într-o blană veche a maică-si...

— Stai jos, Antonida. Mănîncă...

— Nu pot, tăicuțule...

Luă repede un șal pufos și fugi în săliță. Roman Borisovici mai căută cu ochii ceva de mîncare. Deasupra capului său, la catul de sus, cineva care tîra o greutate o scăpă și un nor de țărînă se cernu din tavanul de scîndură. Ce o mai fi și asta ? Îmi dărîmă casa ?... Clătinînd din cap, trase spre el blidul în care se afla un nisetru. Cneaghina Avdotia, îmbrăcată cu blana și înfofolită cu niște șaluri groase, intră pe ușă și se așeză pe un jeț venețian, lîngă perete. Slăbise de zbucium : de cînd se știa, nu părăsise Moscova decît de două ori, o dată ca să plece la Troița și o dată la Novîi Ierusalim. Și acum, să pornească, deodată, la asemenea drum ! Și încă pe nepusă masă.

— De ce te-ai încotoșmănit așa de acum ? Dezbracă-te și ia ceva în gură. Pe drum n-o să ai vreme de mîncare, o să te smiorcăi.

— Roman Borisovici, plecăm departe ?

— La Voronej, dragă.

— Aoleu !...

Sughiță, gata să izbucnească în plîns. Glasul ascuțit al Olgăi se auzi de sus : „Măicuțo, unde ai pus perucile ?" Avdotia se săltă ușoară ca o frunză și ieși.

Roman Borisovici avea o singură mîngîiere : știa că aceeași zăpăceală e în toată Moscova. Cneazul-cezar, stăpînul și spaima orașului, făcuse cunoscut cu trei zile înainte ucazul țarului : slujbașii de pe la despărțăminte, cu soțiile și copiii, negustorii de seamă și oamenii cu vază din așezarea nemțească să

plece la Voronej, pentru a fi de față cînd se va da drumul pe apă navei „Predestinația", o corabie atît de mare, încît nici în străinătate nu se prea văzuse una asemănătoare. Întrucît venea curînd dezghețul, urmau să plece fără întîrziere, ca să mai apuce drum de sanie.

Deși anevoie, Roman Borisovici începuse să se mai descurce în treburile politicești. În ianuar, după sărbătorile cele cu tămbălău, veniseră cîteva scrisori din Țarigrad, de la înaltul trimis Emelian Ukraințev. Turcii erau gata să încheie pacea, cerînd doar mici hatîruri, pentru ca mințile întărîtate să poată fi împăciuite. Emelian Ukraințev îi făcuse chiar să se împace cu gîndul că Moscova rămînea neclintită asupra temeiurilor statornicite la Karlowitz : „cel ce stăpînește ceva va rămîne stăpîn". Deodată, însă, la Țarigrad se petrecuse ceva, un dușman se amestecase în vorbiri și turcii se îndîrjiseră : cereau să li se dea Azovul, orașul Kazîkerman, tîrgurile de pe Nipru și ca țarii Moscovei să plătească haraciu hanului din Krîm, ca și în trecut. De sfîntul mormînt nici nu mai voiau să audă.

Primind aceste vești, Petru plecă în mare grabă la Voronej. Gonind la baie, cu o măturică din frunze de mesteacăn, fumurile beției sărbătorilor, Alexandru Danilovici colindă cu o caretă bogată pe la negustorii de seamă, vorbindu-le cu căldură : „Trebuie să ne veniți în ajutor. Dacă la primăvară nu-i băgăm în sperieți pe turci cu o flotă mare, nu mai avem pace. Se duce dracului tot ce am făcut pînă acum".

La rîndul său, Lev Kirilovici spunea, la Kremlin, cu lacrimi în ochi înalților dregători : „Se poate să răbdăm asemenea ocară ? Să plătim, ca înainte, haraciu hanului din Krîm, să îngăduim în fiecare primăvară urdiile tătărești în cele mai frumoase ținuturi ale noastre ? Putem să mai răbdăm ca turcii și papistașii să pîngărească sfîntul mormînt ? Să ne dăm și cămașa pentru făurirea marei flote de la Voronej, așa cum am făcut sub Minin și Pojarski".

Tovărășiile pentru durarea de corăbii fură nevoite să desfacă din nou baierele pungii. Zvonuri îngrijorătoare despre un război apropiat se răspîndiră prin Moscova : se spunea că lumea întreagă ridică armele. Străinii, care se furișau ca șoarecii spre țara rusească, și înapoi, împrăștiau prin toată Europa zvonul că Moscova nu mai e cum a fost, sălașul pașnic al adevăratei pravoslavnicii ; că e plină de ostași și de tunuri, că tînărul țar e înfumurat și că sfetnicii săi sînt cutezători... Moscova caută ceartă cu lumînarea...

Deunăzi, la Kremlin, Roman Borisovici făgăduise fără să stea mult pe gînduri să dăruiască hrana pe un an pentru vasul început, „Predestinația". Umflîndu-se de mînie și înroșindu-se, strigase înaintea lui Lev Kirilovici : „Mă înham și eu, numai țarul să se poarte cinstit". Într-o noapte, coborîse cu o lumînare în tainița din beci, dezgropase dintr-un colț o oală, și numărase 150 de ruble în copeici, partea lui pentru tovărășie. Chiar atunci, aflîndu-se singur în beci și pipăind în lumina șovăielnică fiecare ban, nu-l munceau alte gînduri. Nu mai era cneazul Buinosov cel de odinioară : se dăduse pe brazdă.

Gonise toate gîndurile potrivnice. Cu astfel de gînduri, cneazul Lîkov sta la moșia sa, în surghiun. Stepan Beloselski, un cneaz netot, strigase beat către cneazul-cezar la un chef : „Pesemne c-o să-mi poruncești să nu cuget nici noaptea așa cum vreau ? Mi-ați ras barba, m-ați îmbrăcat în nădragi franțuzești... Acu vreți să-mi luați și sufletul ?..." Și-i arătase cotul. Cneazul-cezar se mulțumise să zîmbească acru. A doua zi dimineața, cneazul Stepan primise porunca să plece la Pustozersk ca voievod...

Roman Borisovici avea destulă glagorie. Dar oare cîtă glagorie îți mai trebuia ca să joci tontoroiul după cum îți cînta năstrușnic țarul Petru. Parcă nici noaptea nu mai dormea tot căutînd să scornească ba una, ba alta, ca să nu dea pace oamenilor. Să plece toată Moscova la Voronej !... Pentru ce ? Să stea înghesuiți, să mănînce prost, să doarmă pe lăviți, prin izbe amărîte ? Să bea votcă cu marinarii ? Dar femeile ?! Pentru ce să le mai ia și pe ele ! O, doamne !...

Roman Borisovici bău un pahar mai mult, ca să-și potolească gîndurile răvășite. Se lumina de ziuă. Niște stăncuțe se lăsaseră pe pomul desfrunzit din fața ferestrei. Oricît s-ar strădui țarul să tulbure liniștea oamenilor, lumina verzie a zorilor a rămas aceeași ca și sub bunici și aceeași nouri trandafirii se învăluiesc dincolo de turle... Roman Borisovici gemu din fundul rărunchilor, cu gura închisă. În curte se auziră clinchete de zurgălăi ; rîndașii înhămau caii la rădvane, dînd glas...

Porni la drum cu două rădvane și cu trei sănii pline de boclucuri și de orătănii. Zurgălăii clincheteau jalnic. Drumul Kolomnei era bătătorit, dar plin de hîrtoape. Din verstă în verstă, se înălțau pari roșii, iar printre ei, mesteceni de curînd sădiți. Antonida și Olga numărau parii și mestecenii (n-aveau cum să-și treacă altfel vremea sub soarele acela de martie) : pe toată întinderea n-aveai la ce să te uiți decît doar la poj-

ghița de gheață care acoperea zăpada și la crîngurile vineții din zare. Cele două fete ghiceau, numărînd ciorile din copacii de lîngă drum, ce întîlniri de dragoste or să aibă. În alt rădvan, rezemat cu umărul de Avdotia, Roman Borisovici sforăia ușor, molfăind din buze la hopuri. Era o călătorie plăcută.

Urma să dea nutreț la cai în satul Ulianino, la cincizeci de verste de Moscova. Coperișurile de paie ale satului nu se zăreau încă din vîlcea, cînd un rădvan înalt, îmbrăcat în piele și tras de șase cai murgi, cu doi falaitari, trecu pe lîngă chervanul lui Buinosov. O femeie frumoasă, cu priviri galeșe, înfofolită în samuri negri, se uită cu nepăsare la cele două fete, care începuseră să se foiască iscoditoare.

— E Ana Mons, Ana Mons, se frămînta Antonida întinzînd gîtul din blana maică-si. Uită-te, Olga, e cu un cavaler... (În adevăr, în fundul rădvanului care trecuse repede pe lîngă ei, era un bărbat cu obrajii rași și cu tricorn galonat.)

— Să mor dacă nu-i Königseck.

Antonida bătu din palmele înmănușate.

— Ce vorbești ?... Vai, ce nerușinare !...

— Vezi-ți de treabă... E o nemțoaică, o cățea... Toată Moscova vorbește de Königseck, numai țarul e orb...

— Ar trebui bătută cu biciul într-o piață...

— Așa va sfîrși...

În sat, aproape toate ogrăzile erau ticsite. Prin porțile deschise, se vedeau numeroase rădvane boierești. Slujnicele alergau prin nămeții murdari de balegă, prinzînd păsări. Roman Borisovici se supără pe Avdotia :

— Ați văzut cît am întîrziat din pricină că v-ați gătit atît, toantelor. Trebuia să plecăm cu noaptea în cap... Unde mai găsești acum o casă slobodă ?...

Porunci slugilor s-o ia spre hanul stăpînirii. Asemenea hanuri, cu cîte patru ferestre și cu o scară cu cinci trepte, se clădiseră în anul acela la fiecare poștă, pînă la Voronej. Căpitanii de poștă primiseră poruncă să aibă mîncare și băutură din destul și să vegheze să nu se vadă pe undeva vreun gîndac, pentru că țarul nu poate suferi astfel de lighioane.

Căpitanul de poștă, cu sabie și cu perucă, ieși pe scară și dînd din mîini spre cei care se apropiau spuse : „E plin, e plin, nu mai e loc". Roman Borisovici îl dădu tacticos la o parte și intră în tindă, urmat de cneaghină și de fetele sale. Căpitanul șuieră deznădăjduit în urma sa. Adevărat, în amîndouă încăperile, din dreapta și din stînga tindei, n-aveai unde să te miști. Blănuri, pîslari, tricornuri, săbii erau aruncate claie peste gră-

madă pe podea ; slujnicele alergau de colo-colo. Mirosea a ciorbă.

— Tăicuţule, aici sînt boieri de sfat, şopti Olga.

Buinosov îşi dădu seama şi el că trebuie să plece fără gălăgie. Deodată, un glas de femeie cu accent nemţesc strigă în ruseşte din încăperea de pe dreapta, unde rîdeau nişte cavaleri cu peruci :

— Cneajna Olga, cneajna Antonida, *poftiţ la masa nostră.*

Perucile se dădură la o parte. Ana Mons, în rochie roşie şi cu bonetă de drum, stînd la masă cu un pahar de vin în mînă, întorsese capul spre ele, zîmbea şi le chema... Cavalerii : Königseck, ministrul Saxoniei ; Karl Knipperkron, nepotul lui Knipperkron, rezidentul[1] Suediei la Moscova şi un franţuz, pe care fetele nu-l cunoşteau, alergară spre ele, ca să le ajute să-şi scoată blănile. „Mulţumesc, mulţumesc, ni le scoatem singure", spuseră fetele, lepădînd în grabă hainele vechi ale mamei lor şi aruncîndu-le peste un maldăr de blăni. („Lasă, măicuţo, nu-ţi iertăm noi ocara asta".) Intrară de braţ cu cavalerii, făcînd reverenţe, pierite de ruşine...

Un băieţaş ca de zece ani, cu părul negru, cu ochii mari şi cu gura întredeschisă, şedea pe privazul unei ferestre aburite. Plecîndu-şi capul cu un gît subţirel, se uita obosit la oamenii aceia voinici, rumeni şi sătui, care-l asurzeau, pesemne, cu glasurile şi hohotele lor de rîs. Purta un mundir verde-deschis, uniforma polcului Preobrajenski, şi sabie cu leduncă. Picioarele lui în pîslari albi nu ajungeau pînă jos.

Smiorcăindu-se încă din prag, Roman Borisovici se apropie smerit de băiat, îşi izbi fruntea de duşumea şi se rugă de moştenitorul tronului, ţareviciul Alexei, să-i dea voie să-i sărute mîna.

— Dă-i mîna, Alioşenka, dă-i mîna, spuse rumena ţarevnă Natalia Alexeevna, cu glas vesel şi tărăgănat. (De cînd ţarina Evdokia fusese dusă la Suzdal, mătuşa lui, Natalia, îi ţinea loc de mamă.)

Alioşenka o privi lung şi întinse ascultător cneazului Roman degetele sale acoperite cu manşete de dantelă. Buinosov îşi lipi buzele groase de ele. Ţareviciul încercă să-şi tragă mîna. Olga şi Antonida îşi înfoiară fustele înaintea lui, după toate regulile politeţei, cavalerii cei voinici îşi înclinară capetele, bătură din tălpi şi se alăturară salutului familiei Buinosov. Ochii negri ai ţareviciului se umplură de lacrimi...

[1] *Rezident* — reprezentant diplomatic. (N. trad.)

— Vino încoa, Alioşenka, vino încoa... Ia uite cum a tăbărît lumea pe tine !

Natalia, cu pieptul mare şi cu părul bălai, semănînd la chip cu fratele ei, cu o gropiţă în bărbie, trase băiatul şi-l acoperi cu un colţ al şalului ei pufos.

— Nu-i nimic, băiatul o să se facă mare şi o să sperie şi el pe alţii... Nu-i aşa, Alioşenka ? Ţarevna îl sărută pe tîmplă, luă de pe tipsie o bucată de turtă dulce, cu miere, muşcă din ea cu dinţii ei frumoşi şi i-o întinse ţareviciului. De ce staţi în picioare, cneajnelor ? Şedeţi şi mîncaţi... Iar dumneata, cneazule Roman, mai stai cu cavalerii. O să vi se pună masa după noi...

Afară de Natalia şi de Ana Ivanovna, mai era la masă o tînără înaltă, cu chipul palid şi inteligent, cu sprîncenele şi genele blonde. Părul ei cînepiu era strîns într-un coc, în creştetul capului. Tînăra mîncase şi, punînd la o parte farfuria şi paharul băut pe jumătate, zîmbea, împletind repede cu igliţele un fular din lînă colorată. Tînăra era Amalia Knipperkron, fiica rezidentului Suediei şi prietenă a ţarului Petru.

— Alexei Petrovici, apropiaţi de mine augustul cap al alteţei voastre, spuse ea duios în ruseşte, petrecînd fularul pe după gîtul băiatului. Îl veţi purta, nu ?...

Băiatul îşi atinse posomorît obrazul de mîna ei mare, ca de bărbat. Ana Mons, care stătea dreaptă şi reverenţioasă, îşi ridică cu blîndeţe colţurile buzelor şi spuse, de asemenea, în ruseşte :

— Călătoria l-a ameţit pe ţarevici. Dar sîntem cu toţii încredinţaţi că ţareviciul e un *zoldat* viteaz... Vedeţi cu cîtă bravură îşi poartă sabia ?...

Băiatul se uită cu o privire duşmănoasă, de sub cotul mătuşei sale şi de sub şal, la nemţoaica aceea cu faţă albă. Cavalerii, care stăteau în spatele scaunelor, întăriră şi ei că, în adevăr, ţareviciul pare că va fi un băiat curajos...

— Tătucule, măria ta, nădejdea noastră... grăi, deodată. Roman Borisovici, scoţîndu-şi dosul în afară, îndoindu-şi genunchii şi uitîndu-se drept în ochii copilului. Încalecă pe un cal bun, ia-ţi un paloş ascuţit şi bate oştile nenumărate ale vrăjmaşilor... Apără Rusia pravoslavnică, pentru că numai pe ea o mai avem, tătucule...

Vru să-l sărute pe băiat pe cap, dar nu îndrăzni. Se lipi de umărul ţareviciului şi, foarte mulţumit, se îndreptă de spate, frecîndu-şi şalele... Natalia Alexeevna îl privi, nu se ştie de ce, speriată. Ridicînd din umeri, Ana Mons zîmbi cu îngăduinţă şi întrebă :

— Pe cine te-ai supărat aşa, cneazule Roman ? Mi se pare că n-avem alţi duşmani afară de turci. De altminteri, vrem pace şi cu ei... Nu se prevesteşte nici un război... (Aruncă cu coada ochiului o privire semnificativă Amaliei Knipperkron.)

— Vai de mine, dragă Ana Ivanovna... Aşteaptă să se usuce bine drumurile. Să vezi atunci ce război mare pornim... Nu degeaba adunăm oastea şi am adus arme de la Liège... Doar n-o să ne jucăm cu ele...

Amalia Knipperkron îşi lăsă lucrul, făcu ochii mari de uimire, ţuguie gura şi faţa i se lungi. Schimbînd priviri cu înţeles, cavalerii ascultau pe Buinosov, care povestea lăudăros despre pregătirile de război. Königseck, ministrul Saxoniei, îşi scoase repede tabachera din haină şi i-o întinse speriat lui Roman Borisovici. Dar acesta îi răspunse : „Lasă-mă în pace cu tabacul tău. Ai răbdare".

— Nu, dragă Ana Ivanovna, toată Moscova vorbeşte de asta. Ne pregătim... Vom apăra cu piepturile vechile noastre ocini livoniene...

De data aceasta, Königseck îl călcă pe picior. Mînioasă şi învăpăiată, ţarevna Natalia strigă :

— Lasă prostiile... Ai visat, poate, război ! ? Pesemne că nu te-ai dezmeticit încă după beţia de aseară...

Ţinîndu-l pe Alioşenka de umăr, trecu dincolo de perdeaua de pînză, unde focul duduia în sobă. Ana Ivanovna, Olga şi Antonida se duseră după ea. Puţin mai tîrziu, se ridică şi Amalia Knipperkron (uimirea nu i se ştersese încă de pe faţă). Cavalerii se aşezară la masă. Nimeni nu se uita la Roman Borisovici, ca şi cum nici n-ar fi fost acolo... Acesta îşi dădu seama că supărase pe cineva... Dar cu ce ? Oare nu poţi să iei apărarea Rusiei pravoslavnice ? Rusul trebuie să tacă din gură înaintea străinilor ? Privea masa încruntat. Se aduseră bucatele. Nu mai rămase decît un singur loc, cel mai prost, la capătul mesei. Se făcuse de ocară chiar numai prin faptul că aşteptase ca un nătărău să fie poftit la masă. Ia mai duceţi-vă naibii... Cneazul Roman se întoarse şi ieşi în tindă. Cneaghina Avdotia se culcuşise pe un scăunel, lîngă blăni...

— Ce aştepţi aici ca o caraghioasă ?

— Nu m-au poftit înăuntru, dragă.

— Nu te-au poftit !... Căpoasă mai eşti... Ai uitat din ce neam eşti... Hai de aici...

După ce mîncă şi bău bine, Roman Borisovici se linişti. Poate că scăpase, în adevăr, vreo vorbă în faţa ţareviciului şi

a țarevnei... Cei mari sînt supărăcioși, mai ales în fața străinilor. Dar nu face nimic. Unui bătrîn i se iartă...

După masă, trîntindu-se în rădvan, greoi și somnoros, Roman Borisovici căscă, își căută cu dosul un loc mai moale și adormi fără griji în adierea vîntului de martie, prevestitor de moină. Era oare cugetul lui neliniștit de ceva ? Nu. Cugetul lui era senin. Deci, cum ar fi putut să-și dea seama că o întîmplare petrecută la un han, care părea atît de neînsemnată, va avea urmări neasemuit de grave ?

Totuși, n-au lipsit necazurile pînă la Voronej... Dacă n-ar fi început să bată un vînt rece și să viscolească, s-ar fi înecat undeva, la trecerea peste vreo apă. Grăbiți, își lăsaseră în drum rădvanul și acum călătoreau cu poștalionul. Pe măsură ce se apropiau de Don, în satele din drum, țăranii erau din ce în ce mai îndărătnici. Se uitau chiorîș, ca niște sălbăticiuni și nu se descopereau decît după ce striga la ei. Roman Borisovici răgușise, răcnind la fiecare han ca să-i dea cai. Intra singur prin casele oamenilor și lua pe țărani de piept : „Știi cine e înaintea ta, porc de cîine !... Acu te stropșesc !"

Încleștîndu-și cu răutate fălcile, țăranul clătina din cap, copiii se uitau de pe vatră cu niște ochi scînteietori ca de lup, o femeie ciolănoasă se aținea amenințătoare cu furca sau cu vătraiul : „N-ai de ce să ne stropșești, boierule. Ne-au stropșit alții. N-avem cai. Umblă sănătos".

Într-un sătuc cu vreo zece izbe dărăpănate de vreme rea, pe un colnic, lîngă o gîrlă, Buinosovii zăboviră o zi și o noapte : în sat nu mai rămăseseră decît femeile. Bărbații plecaseră cu caii. Dormiră într-o coșmelie fără hogeac, unde, dacă stăteai în picioare, te înăbușeai de fum. Cneajnele gemeau sub blăni, culcate pe niște lăiți puse una lîngă alta. Le usturau ochii de fum. Vîntul șuiera jalnic.

Deșteptîndu-se, Roman Borisovici auzi niște glasuri în uliță. Pesemne că sosise cineva. Oftă și ieși în silă de sub blană. Ograda era scăldată în lumina dalbă a lunii. Stelele licăreau pe cer, printre nourii care se călătoreau repede. După ce-și făcu nevoile, cneazul Roman se apropie de poartă. În dosul ei auzi niște glasuri vorbind încet :

— ...Ivan Vasilievici, țăranii din Jukovo fug toți la primăvară...

— Măre, doamne, pînă acu am trăit cum am trăit... dar iacă, a pogorît Azmus, sau anticrist cum îi mai zice, și s-au dus boii dracului... Au durat căușe, au început să scoată tina

din baltă. Fac chirpici și-l usucă prin șuri... Țăranii noștri cară tină de dimineață pînă noaptea... Toate șurile sînt pline cu tină... Ne-au dăulat caii... Nu mai putem nici să arăm, nici să semănăm...

— A venit și țarul să vadă... Zice că nu ajunge... A dat poruncă să se dureze o roată cu căușe, ca să se scoată tina chiar de pe fund... În fața lui, au scos chirpicii de prin șuri și i-au ars. Nu, corvoada asta n-o mai îndurăm. Fugim cu toții.

— Ne ascundem prin rîpe, Ivan Vasilievici. Venim noaptea și ne luăm și noi cîte un codru de pîine. Asta-i viață ?...

— Atamane, cînd se stîrnește răzmerița ?

Uitînd că vîntul își făcea mendrele pe sub blana pe care și-o pusese pe cap, Roman Borisovici își lipi ochii de o crăpătură din poartă. În lumina albăstrie desluși cîțiva țărani care stăteau cu capetele aplecate lîngă o sanie în care era așternută o velință. În sanie, ținînd hățurile cu mîna, se afla un bărbat spătos, cu barba căruntă, parcă stropită de var, îmbrăcat cu un zăbun țărănesc și cu cușmă căzăcească pe cap. „Vai de mine, l-am mai văzut undeva pe lotrul ăsta", își zise spăimîntat Roman Borisovici.

Unul din țărani întrebă, aplecîndu-se spre scîndurile săniei :

— La Don ce se mai aude, atamane ?

Trecînd hățurile dintr-o mînă în alta, omul cu barba bălțată răspunse cu înțeles :

— Mai răbdați pînă la vară...

Țăranii veniră mai aproape :

— Se așteaptă un război ?

— De-ar da dumnezeu...

— Să se isprăvească odată...

— Se isprăvește, se isprăvește, întări gros bărbosul, cu glas amenințător. Ne-am ascuțit colții. Se întoarse în sanie : Oameni buni, la cine pot să-mi las calul ?

— Ivan Vasilievici, ai fi putut să vii la mine... Dar mi-a adus dracul aseară un boier cu niște muieri... Își fac de cap... Mi-au împrăștiat fînul și paiele. Am ascuns ovăzul, dar mi l-au găsit — și n-ai să mă crezi — îl dau la cai cu găleata... Ce-o să am de la el ? N-o să mă aleg nici cu o copeică...

Bărbosul începu să rîdă :

— Ha !... Ha-ha !... Vezi că am un jungher în straiță, sub capră. Ia-l... și înșfacă-ți copeica... Așa, șerbilor... (Întinse hățurile.) Atunci, la cine trag ?

Unul se desprinse de lîngă sanie :

— Hai la mine, Ivan Vasilievici... Am loc berechet...

Abia acum simți Roman Borisovici ce frig îi e. Clănțănind din dinți, se grăbi să intre în întunericul casei :

— Avdotia... bîigui, zgîlțîind-o pe cneaghină care era ameţită de fum în somn. Unde ai pus pistoalele ? Olga, Antonida, treziți-vă... Aprindeți focul... Unde ați pus cremenea și amnarul ? Mişka, Vanika, sculaţi-vă şi înhămaţi caii...

Palatul de lemn al țarului, de curînd clădit, era așezat pe o limbă de pămînt, între albia veche și cea nouă a rîului. Petru nu şedea acolo aproape de loc, dormind pe unde-l prindea noaptea. În palat stăteau Natalia Alexeevna cu țareviciul și țarina văduvă Praskovia [1] cu fetele ei, Anna Ivanovna, Ekaterina Ivanovna și Praskovia Ivanovna. Boieresele și fetele acestora venite la serbări erau găzduite tot acolo, claie peste grămadă. N-aveai unde să te miști : palatul era împresurat de băltoace și de șuvoaie de apă. Pe fereastră, se zăreau coperișurile de scînduri ale magaziilor șantierului, scheletele de un galben viu ale corăbiilor în construcție pe malul Voronejului vechi, niște rîpe pline de zăpadă înnegrită și un șir de colnice teșite.

În așteptarea balurilor și a focurilor de artificii, fetele lui Buinosov se tînguiau la fereastră. Chiar că nu se putea un loc mai prost ! Nici tu crîng ca să te plimbi, nici tu mal de apă ca să mai iei aer ; numai glod, gunoaie și talaș... Dinspre mal, de pe corăbiile cele galbene, se auzeau bocănituri și glasuri de bărbați. Pîlcuri de cavaleri se duceau deseori călări într-acolo. Dar fetele nu-i admirau decît de departe pe călăreții aceia zvelți. Nimeni nu știa cînd vor începe serbările. În preajma corăbiilor focurile luminau toată noaptea : se lucra fără întrerupere. Fetele își puneau fustele în ferestre, ca să nu fie trezite de licăririle spăimoase ale flăcărilor...

Cînd glodul începu să se zbicească în curtea palatului, împrejmuită cu gard de răzlogi, își făcură obicei să iasă pe scară la soare, fiindcă se plictisiseră de moarte înăuntru. Ar fi putut, firește, să-și mai schimbe gîndurile, stînd de vorbă cu fetele de pe scările celelalte : cu cneajna Lîkovaia, toanta rotundă cît un butoi, cu ochii îngropați în grăsime ; cu cneajna Dolgorukaia, fudulă și negricioasă (oricît căuta s-o ascundă, toată Moscova știa că are picioarele pline de păr) sau cu cele opt cneajne Șahovskoi, răutăcioase și bîrfitoare. Acestea nu făceau altceva decît să șușotească toată ziua, parcă ar fi avut mîncărime pe limbă. Dar Olgăi și Antonidei nu le plăceau femeile.

[1] Văduva țarului Ivan (n. aut.).

Într-o dimineață, o mulțime de bărbați intrară în curte și așezară leagăne, călușei și scrîncioabe. Dar nu puteai să ajungi la ele. Ba voia să se dea țareviciul, îmbrîncindu-și guvernantele, ca să nu-l mai țină de cingătoare, ba fetele țarinei Praskovia. Împreună cu vlăstarul țarului venea și neamțul Johann Ostermann, preceptorul țareviciului, un om cu capul mare și cu o privire de vițel, gravă și încruntată, purtînd ochelari cu sticle rotunde, îmbrăcat cu o jachetă de culoarea tabacului, avînd într-un buzunar o batistă, iar în celălalt un mănunchi de nuiele. Așeza pe țarevne în trăsuri, se suia și el pe un călușel și spunea oamenilor care împingeau : „*Înșepe, aber langsam, langsam*" [1]. Apoi, închizînd ochii sub sticlele ochelarilor și tîrșîind pe pămînt tălpile uriașe ale încălțărilor lui, se învîrtea pînă-i venea rău.

Uneori, cobora pe scara din față o ceată pestriță de măscărici cu caftanele întoarse pe dos, printre care erau și niște etiopieni, negri ca funinginea, precum și doi bătrînei ghiduși în straie muierești, toți urmați de cîteva slujnice late în șolduri. Țarina Praskovia se ivea, sprijinită de brațe, pe scară, într-o rochie largă de catifea neagră. I se aducea un jeț și niște perine. Se așeza, ferindu-și de soare fața ei rotundă ca un pepene galben, sulemenită, cu ochi albaștri. Nu purta perucă, pentru că avea păr frumos. Piticii, măscăricii și ghidușii, umflîndu-și obrajii, i se așezau la picioare. Slujnicele stăteau smerite la spatele ei.

— Ședeți, ședeți, spunea agale țarina către fetele boierilor, care tot făceau plecăciuni. Mai bine ați fi rămas în ceardacuri. Se uita la leagăne, la scrîncioabe, apoi începea să geamă încet, aplecînd capul pe o parte. Femeile se apropiau de ea, speriate :

— Măria ta, lumina noastră, te doare ceva ?

— Nu mă doare nimic... Lăsați-mă în pace... (Țarina, bolnăvicioasă, suferea mereu ba de una, ba de alta.) Ascultă, Johann, nu te mai învîrti atît, o să amețească țarevnele... Doamne iartă-mă, da prost mai e neamțul ăsta... Deșirat cît toate zilele, poartă sticle la ochi și nu-i e gîndul decît la scrîncioabe...

Johann Ostermann venea cu fetele înapoi la mama lor. Cea mai mare, Ekaterina, de opt ani, era ciupită de vărsat și sașie. Țarinei îi era milă de ea. Pe mezina, Praskovia, grăsună și veselă, o iubea și-i mîngîia mereu părul cîrlionțat. O trăgea spre ea, o lua între genunchi și o săruta pe frunte. Mijlocia,

[1] *Langsam* — încet (în limba germană) (n. t.).

Anna Ivanovna[1], o fetiță smeadă și posomorîtă, cu buzele palide, se apropia totdeauna cu sfială în urma surorilor ei...

— De ce te uiți în pămînt? Mămica nu te mănîncă, spunea țarina. Lua de pe farfuria pe care i-o întindea un bătrîn măscărici ceva dulciuri, îi dădea preferatei Pașenka, îi dădea Katenkăi, apoi îi vîra în mînă și Annei: Na și ție o bucată de turtă. După ce ofta, îl măsura cu privirea pe preceptor, din creștet pînă-n tălpi, de la ciorapii lui cafenii de lînă, pînă la peruca bine netezită. Prea devreme a dat copilele pe mîna lui. Ar fi trebuit să le mai alinte dădacele...

Slujnicele cu dosul mare, scuturîndu-și fustele, turuiau în spatele jețului țarinei:

— Prea devreme le-ai dat la învățătură, măria ta...

— Ia mai lăsați-mă în pace. Nu-mi mai tot împuiați capul...

Țarina se strîmbă și-l chemă pe Ostermann.

— Ce le-ai citit astăzi, neamțule? Le-ai învățat nemțește? Le-ai învățat țifrele?

Scoțînd un picior în afară și îndreptîndu-și ochelarii, Johann Ostermann sporovăia vrute și nevrute, fără să spună ceea ce trebuia spus. Țarina dădea încet din cap, neînțelegînd nici o iotă. Știa un singur lucru: de acum, viața nu va mai fi cum a fost odinioară. Deși e greu, trebuie să se ia după rînduielile cele noi. Își amintea de anul 98, cînd pentru felul lor vechi de viață, toți boierii din Kremlin fuseseră puși pe goană, țarevna Sofia și surorile ei abia au scăpat de cnut, iar țarina Evdokia, cu toate că bărbatul ei trăiește, varsă lacrimi în călugărie la Suzdal...

Nu degeaba se trăgea Praskovia din neamul Saltîkovilor. Era bolnăvicioasă, dar deșteaptă. Era deștept și fratele ei, Vasili, sfetnicul, administratorul și majordomul ei. Amîndoi își dăduseră seama că Petru Alexeevici nu se poate lipsi de o curte cuviincioasă la Moscova: trimișii străini și oamenii de seamă, care vin de peste hotar, sînt mîndri; nu oricine poate fi dus în Kukui, la Ana Mons... De aceea, țarina Praskovia rînduise ca în încăperile ei să fie *politesse* și primea trimiși, călători și negustori de seamă, care veneau din străinătate. Obiceiurile dragi de altă dată rămăseseră în odăile din dos. La nevoie, erau date deoparte. Pentru toate acestea, Petru Alexeevici o iubea și-i făcea tot felul de hatîruri.

După ce se plictisea stînd în bătaia soarelui, Praskovia Fedorovna intra în palat împreună cu fiicele și cu slugile ei. Fetele lui Buinosov se urcau în scrînciob și porunceau oame-

[1] Viitoarea împărăteasă Anna (n. aut.).

nilor să le învîrtească repede de tot. Chicoteau de plăcere. În depărtare se auzeau bubuituri de tun şi strigătele oamenilor care ridicau un catarg pe vreuna din corăbii. Pe urmă, venea ora mesei şi plictiseala adormitoare din odăiţele bine încălzite care duhneau a smoală. Roman Borisovici trimesese de vreo două ori din tîrg pe un om după rufe. Trimisul spusese că cneazul stă înghesuit cu alţi trei bărbaţi, într-o cămăruţă din casa lui Apraxin şi că nimeni nu ştie cînd se va sfîrşi şederea asta la Voronej...

Într-o zi, la amiază, Petru intră călare în curte, slab, înnegrit de soare şi cu obrajii proaspăt raşi. Se uită vesel spre scrîncioburi şi spre ferestrele în care femeile somnoroase începuseră să se frămînte. Descălecă, îşi îndreptă lenta cu care era încins peste jacheta lui strîmtă şi fugi sus la ţarina Praskovia.

Nu trecuse nici un minut şi tot palatul află că nava va fi coborîtă pe apă a doua zi dimineaţă şi vor începe serbările.

Nava „Predestinaţia", cu două punţi şi cu cincizeci de tunuri, se afla pe cală, pe malul care cobora lin spre apă. Pupa ei dreaptă, cu trei rînduri de spiraiuri pătrate, era măiestrit împodobită cu sculpturi din lemn de stejar. Pe bordurile negre erau trase două dungi albe ; sabordurile tunurilor, cu balamale de aramă, erau deschise. De vergi erau prinse vele făcute din pînză trainică. La prora obtuză, aşezată mult mai jos de pupă, o naiadă goală susţinea cu nişte braţe vînjoase bompresul lung, care, spre deosebire de alte corăbii, n-avea decît pînze triunghiulare. Corabia fusese construită după schiţele lui Petru, sub supravegherea sa, a lui Fedosei Skleaev şi a lui Aladuşkin.

Soarele se înălţase dincolo de dealurile verzi şi de vechile turnuri ale Voronejului. Cerul era albastru, fără un nour, şi vremea răcoroasă. Un vîntuleţ plăcut stîrnea pe apă valuri mărunte, îndemnîndu-te să ridici pînzele şi să te laşi dus în voia şuvoiului, spre depărtări primăvăratice.

Lîngă vas, pe o podină de scînduri, se aşezaseră mesele cu mîncări şi băuturi. Vîntul flutura colţurile feţelor de masă roşii, penajele tricornurilor, buclele perucilor şi ciucurii lentelor ofiţereşti. În jurul meselor stăteau : ţarina Praskovia şi ţarevna Natalia cu copiii, ambasadorii şi miniştrii străini, negustori olandezi, englezi, poloni, nemţi şi nişte călugări iezuiţi care veniseră de la Paris, Amalia Knipperkron, inginerul militar saxon Hallart şi arhiducele Carol Eugen von Kruy, care tocmai sosise cu o scrisoare din partea regelui August. Oaspeţii ceilalţi deşi boieri de viţă veche, acum neavînd atîta însemnătate, stă-

teau în picioare pe podină. Marinarii împărţeau rachiu din ciuture de lemn.

Arhiducele von Kruy şedea nestingherit între ţarină şi ţarevnă. Sprijinindu-se cu coatele de masă, îşi răsucea mustăţile blonde şi privea în sus, absent. Avea nasul lung şi strîmb, faţa buhăită şi pungi sub ochi ; peruca lui teşită pornea de la sprîncene. Sub jacheta sa violetă se vedea o eşarfă, la gît un colan de aur, iar pe piept de o parte şi de alta stele încrustate cu diamante. Şi ţarina şi ţarevna se simţeau stînjenite înaintea lui : era un arhiduce al Sfîntului Imperiu Roman, un soldat neînvins care luase parte la cincisprezece bătălii vestite. Dar, pesemne (aşa socoteau moscoviţii, deşi n-o spuneau), arhiducele avea buzunarele goale, altfel nici dracul nu l-ar fi adus la Voronej... Petru Pavlovici Şafirov stătea ca tîlmaci în spatele arhiducelui.

Acesta spuse, închizînd pe jumătate ochii cu pleoapele roşii :

— Rusia e o ţară minunată, ruşii sînt oameni harnici şi cu frica lui dumnezeu, iar femeile ruse sînt încîntătoare. Europa e oarecum surprinsă de dorinţa stăruitoare a ruşilor de a ne imita obiceiurile şi îmbrăcămintea. Însuşi dumnezeu îndeamnă Rusia să-şi îndrepte privirile înspre Asia şi să aducă la picioarele tronului ţarilor o mare mulţime de popoare asiatice, să deschidă o cale liberă spre Persia şi China. Iată o misiune excepţională care ar folosi întregii lumi creştine...

Arhiducele nu-şi isprăvi cugetarea : oaspeţii începură să se foiască, să tîrşească picioarele. Ţarul, îmbrăcat cu pantaloni olandezi de catifea, pînă la genunchi, cu o cămaşă de pînză groasă cu mînecile suflecate şi cu o pălărie rotundă de muşama, lăsată pe ceafă, venea dinspre corabie. Se opri lîngă podină şi îşi scoase cu respect pălăria în faţa rotofeiului amiral Golovin, care cu o perucă mare pe cap stătea înaintea unei cupe cu vin unguresc...

— Sănătate, domnule amiral...

— Să trăieşti, meştere Petru Alexeevici, răspunse grav Golovin.

— Domnule amiral, corabia e gata de lansare. Porunceşti să scoatem penele ?

— Scoteţi-le. Cu dumnezeu înainte !

Încetînd de a se mai trage de mustăţi, arhiducele se uită uimit la ţar, care, ca un teslar de rînd, ca un om oarecare, se înclină înaintea amiralului, îşi puse pălăria, şi plecă grăbit, călcînd pe talaşi. „Pregătiţi-vă !..." porunci lucrătorilor. Aceştia începură să forfotească pe sub carena rotundă a vasu-

lui. Petru apucă, din mers, un ciocan de tuci : „Așezați-vă la pene... Hai, toți odată... Dați jos penele..." Loviturile de ciocan începură să răsune în bîrnele de care era proptit, în față, uriașul vas. Trîmbițele vuiră prelung. Oaspeții se ridicară, înălțînd cupele. Umerii lui Petru, care lovea cu ciocanul, zvîcneau sub cămașă. Catargurile începură să se legene și vasul se aplecă puțin în jos. Apoi, după o vreme începu să alunece pe tălpile înclinate, unse cu grăsime. „A pornit, a pornit..." strigară cei de pe podină.

Corabia luneca din ce în ce mai repede spre apă. Grăsimea de pe tălpi începu să fumege. Prora atinse apa. Naiada aurită se cufundă pînă la brîu. Împroșcînd fulgerător înaintea sa două trîmbe de apă, vasul luă linia de plutire, se întoarse în jurul său și se legănă. Flamurile se înălțară pe catarguri și vîntul le întinse limbile înguste de mătase. Din saborduri țîșniră flăcări : trăgeau tunurile...

În tîrg, lîngă pod, în casa lui Menșikov, petrecerea era în toi de două zile. Unii dintre musafiri nu se culcaseră de loc, alții se tăvăleau în fîn, pe sub mese (în sala de mese, fînul se schimbase de cîteva ori). După ce se odihneau puțin pe la casele lor, doamnele se fardau, își schimbau rochiile, și veneau din nou cu caretele în goana cailor. În ajun fuseseră focuri de artificii, acum era mare bal.

Străinii erau încîntați de serbări. Petru Pavlovici Șafirov, neprecupețind nimic, îi ospăta cu cel mai bun vin unguresc (rușilor li se dădea un vin mai puțin bun). Șiretul evreu făcu pe unii dintre miniștri să scrie prietenilor de la Constantinopol despre toate cele văzute acolo : după „Predestinația", fură lansate într-o săptămînă încă cinci corăbii mari și patrusprezece galere ; celelalte vase se lucrau în grabă ; scheletele lor pîntecoase se întindeau pînă la mahalaua Cijovka. Dacă adăugai toate aceste vase la flota din Marea de Azov, sultanul, care păzea Marea Neagră ca pe o fecioară neprihănită, nu mai putea fi atît de înfumurat în negocierile de pace...

Antonida, într-o rochie azurie, și Olga, într-una de culoarea lămîii, ședeau la masă în sala de lemn, cu două rînduri de ferestre, clădită în grabă. O sută cincizeci de oaspeți petreceau la acea masă, așezată de-a lungul a trei pereți ai încăperii. În mijloc măscăricii se întreceau pe ei înșiși, jucîndu-se de-a capra, lovindu-se cu bășici umplute cu mazăre, lătrînd, mieunînd și sărind de colo-colo atît de nebădăioși, încît fînul

zbura în tipsii și peste peruci. Dar nimeni nu-i mai privea. Cneazul-papă cel bătrîn, cu tiara sa de tinichea, obosise sub uranisc, tot făcînd semne pe fereastră tunarilor, după fiecare închinare. Pereții se cutremurau de salvele tunurilor. Măscăriciul Iakov Turghenev făcuse cu cîteva clipe mai înainte pe toți mesenii să izbucnească în hohote de rîs intrînd îmbrăcat turcește — cu turban, feregea și papuci — călare pe un porc murdar, clătinînd din cap și scuturînd din barba calpă : „Veniți și pupați tălpile prea înălțatului sultan..." Acum, beat turtă, se tăvălea sub masă.

Marinarii cîntăreți răgușiseră de tot, iar muzicanții sunau alandala din cornurile lor. Toată lumea aștepta să înceapă dansul. Olga avea cavaler pe Leopoldus Mirbach, prapurcic în polcul Preobrajenski, iar Antonida, pe porucicul de marină Bartholomeus Brahm. Cavalerul Olgăi, care se tot freca la față ca să se dezmeticească, o mai rupea oarecum pe rusește, dar danezul Brahm, roșu ca racul, nu făcea decît să bea și să clipească din ochi, spre fata care ofta mereu. Ce să-și vorbească !... Toate-s de prisos !... Să întindă vîrfurile degetelor spre cavaler, să-și ridice fusta cu degetele și să lunece, legănîndu-se pe podelele date cu ceară, în cîntările viorilor. Sufletele fetelor erau tulburate, ca apele unui lac, în codru, pe furtună.

Roman Borisovici stătea lîngă Avdotia la capătul celălalt al mesei... Îi părea rău că se află atît de departe de țar. Acesta petrecea înconjurat de străini : de o parte era arhiducele von Kruy, atît de beat, încît nu mai făcea decît să clatine din cap, ca un cal care se apără de muște, iar de cealaltă parte, Amalia Knipperkron. Pînă cu cîteva clipe mai înainte, Petru fusese vesel, glumise, rîsese... Dar se întîmplă ceva (lumea îl văzuse pe Menșikov apropiindu-se de el și șoptindu-i la ureche) și rîsul îi pieri din ochi. Era vădit că se stăpînește. Cînd se aduse un nou fel de bucate furculița și cuțitul lui nimereau cînd a'ături de farfurie, cînd în obraz. Amalia Knipperkron puse cu simpatie mîna pe mîneca lui :

— *Herr* Piter, liniștiți-vă...

Petru lăsă jos furculița și cuțitul și rîse strîmb :

— Mîinile sînt dușmanele mele... (Le ascunse sub masă.) Ce mă privești așa, isteațo ? Să vezi ce-o să mai dănțuim azi, ne tocim și tocurile de la ghete...

Amalia Knipperkron își încreți fruntea și spuse încet pe un ton dojenitor :

— *Herr* Piter, oare nu mai sînt vrednică de încrederea maiestății voastre ?

Ochii lui Petru scăpărară și el fremătă din nări :

— Fleacuri !

— *Herr* Piter, am o presimțire rea.

— Ți-a dat vreo bătrînă în bobi ?...

Întoarse capul. Amaliei îi tremurau buzele :

— Tata e, de asemenea, foarte îngrijorat... Am primit azi o scrisoare...

— O scrisoare ? Petru se uită țintă, sfredelitor, la chipul tulburat al fetei. Ce scrie Knipperkron ?

— *Herr* Piter, am vrea să nu mai vedem ceea ce nu se poate să nu vadă și maiestatea voastră... Am vrea să nu mai auzim. Dar despre asta se vorbește acum pe față... (Amaliei îi era frică să rostească anumite vorbe și nasul începu să i se roșească.) Aceasta e împotriva rațiunii... Ar fi ceva odios... (Din pricina încordării ochii i se umplură de lacrimi.) Un singur cuvînt al maiestății voastre, *Herr* Piter...

Deschise gura, ca și cum ar fi fost gata să scoată un oftat adînc. Dar deodată Vasili Volkov veni repede cu o înfățișare mohorîtă în spatele jețului lui Petru. Obrajii lui arși de vînt erau nerași, haina de postav boțită, pesemne că abia o scosese din sacul de drum. Din manșetă ieșea colțul unei scrisori. Amalia păli și ochii ei începură să alerge repede de la țar la Volkov și înapoi. Știa că Vasili se afla cu soția sa în străinătate... Era limpede că nu venise cu vești bune...

Petru îi arătă un scaun alături de el : „Stai jos". Menșikov, cu o perucă falnică, se apropie zîmbind silnic. Petru întinse mîna și Volkov îi dădu repede scrisoarea.

— E de la regele August, spuse Petru, fără s-o privească pe Amalia. Vești proaste... În Livonia, lucrurile sînt tulburi... (Învîrti scrisoarea în mînă, pe urmă o vîrî cu hotărîre sub reverul hainei.) Hm... Livonia e departe... Nimic nu ne împiedică să petrecem... (Apoi, către Volkov :) Spune-mi cum s-a întîmplat...

Volkov voi să se ridice, dar Menșikov îl apăsă pe umeri și-l sili să stea jos, el însuși rămînînd în picioare, rezemat de spătarul scaunului.

— Trupele saxone ale regelui August au intrat în Liflanda fără declarație de război, spuse Volkov, încîlcit. S-au apropiat de Riga, dar n-au putut să cucerească decît o cetățuie, Koberschanz. Din pricina focului puternic al suedezilor, le-a fost frică să atace orașul... După această acțiune neizbu-

tită, generalul Karlowicz s-a îndreptat spre mare și a luat cu asalt cetatea Dünamünde, lîngă ale cărei ziduri a fost ucis de un glonte, la sfîrșitul asaltului.

— Păcat, păcat de Karlowicz, zise Petru. Asta-i tot ?... puse mîna rece pe aceea a Amaliei. Fata răsufla agitat. Petru îi strînse mîna cu putere. Volkov șovăi. Trecîndu-și degetele încărcate de inele prin buclele perucii sale, Alexandru Danilovici vorbi cu nepăsare :

— L-am întrebat și eu. Nu mai știe nimic. Cînd au sosit vești de la Riga era la Varșovia, iar regele August l-a trimes încoace în aceeași zi. Saxonii n-au cucerit Riga și nici n-o vor cuceri, fiindcă suedezii au colții tari... Degeaba se frămîntă.

Fără să-și scoată mîna dintr-a lui Petru, Amalia plecă repede fața-i tremurătoare :

— *Herr* Piter, asta înseamnă război, război, șopti ea. Nu-mi mai ascundeți... Mi-am dat seama încă de pe drum... Vai, ce nenorocire...

Cîteva clipe Petru tăcu. Apoi, spuse cu glas răgușit :

— Cum de ți-ai dat seama ? Ai auzit vorbind pe cineva ? Pe cine ? Încurcîndu-se, Amalia povesti cît au surprins-o cuvintele cneazului Roman, rostite la han.

— A spus asta Buinosov ? întrebă amenințător Petru. Buinosov ? Caraghiosul ăla ? (Amalia dădu din cap. Lacrimile îi șiroiau pe obraji.) Ai crezut ce trăncănește nătărăul ăla ? Și se mai spune că ești o fată deșteaptă !... Hai, ștergeți ochii... (Își dădea seama că, fără voie, Amalia îl crede și se liniștește.) Să-i scrii tatei că nu voi dezlănțui niciodată un război nedrept și nu voi rupe pacea veșnică cu Carolus. Și chiar dacă regele Poloniei ar cuceri Riga, nu va avea parte de orașul acela, i-l voi smulge eu din labe... Așa să-mi ajute dumnezeu...

Petru o privi cu ochi mari, în care se citea sinceritatea. Alexandru Danilovici dădu afirmativ din cap și își acoperi gura cu degetele, pentru că un zîmbet ar fi fost nelalocul lui.

Apăsîndu-și batista pe obraji, Amalia zîmbea fîstîcită. Crezuse altceva și acum îi părea rău. Petru se rezemă vesel de spătarul de piele al jețului.

— Cneazule Roman, strigă el, ia vino-ncoa.

Din pricina larmei stîrnite de măscărici, care se vînzoleau lîngă o tipsie cu niște pești lungi ca șerpii (se dădeau peste cap, smulgîndu-și unul altuia peștii din gură), Roman Borisovici nu auzi îndată glasul țarului. Rîdea cu lacrimi. Antonida și Olga îi făcură semn cu priviri speriate : te cheamă țarul...

Cneaghina Avdotia îl trase de pantaloni : „Du-te, dragă, să te miluiască ; ne-a venit şi nouă vremea..."

Roman Borisovici se îndreptă repede spre ţar şi, ridicîndu-şi haina cu sabia se închină : „Iată-mă, nădejdea noastră, sînt rob al măriei tale, cu trup şi suflet". Fără să-l învrednicească măcar cu o privire, Petru îi spuse Amaliei :

— Omul acesta e un mare şi înflăcărat bărbat politic. Dacă l-aş pune generalissim, mi-e teamă că ar vărsa prea mult sînge. Să-l folosesc, poate, la treburile casnice ?...

Apoi, se întoarse atît de brusc spre Roman Borisovici, încît acesta văzu roşu în faţa ochilor :

— Am auzit că te pregăteşti de război. Că vrei să cucereşti din nou pămînturile noastre livoniene. E adevărat ?

Roman Borisovici clipea din ochi buimac, simţind că ameţeşte, că i se înmoaie genunchii.

— Avem nevoie de generali viteji. Pentru vitejia ta cea mare, te numesc generalissim peste toţi măscăricii.

Ridicîndu-se repede de pe scaun, Petru îl luă de mînă ducîndu-l spre estrada unde cneazul-papă, cu braţele atîrnînd şi cu faţa buhăită, încruntată, horcăia în somn de parcă ar fi fost gata să-şi dea sufletul. Petru îl zgîlţîi... „Du-te naibii", îngînă cneazul-papă. Aşteptîndu-se la altă năzbîtie, oaspeţii se îmbulziră spre estradă. Măscăricii se tîrîră printre picioarele oamenilor şi se aşezară pe trepte. Într-una din mîini îi vîrîră cneazului-papă o cruce făcută din două pipe legate una de alta, iar în cealaltă un ou crud. Roman Borisovici fu silit să îngenuncheze. Cneazul-papă, care se deşteptase, înghiţi în sec.

— Să-i dau un cin ? întrebă. Hai să-i dau, naiba să-l ia...

Şi-l plesni pe Roman Borisovici cu oul în creştet. Gălbenuşul i se scurse pe perucă. După aceea, îl izbi cu pipele peste faţă şi-i trase un picior. Măscăricii începură să strige cucurigu. Cneazul Roman fu aşezat călare pe un jeţ şi silit să ţină în mînă un ciolan ros, de porc. Apoi îl tîrîră în mijlocul sălii. Roman Borisovici încremeni cu osul în mînă şi cu gura căscată. Oaspeţii se prăpădeau de rîs arătînd spre el cu degetele. Amalia Knipperkron rîdea şi ea cu poftă ; toate temerile şi toată amărăciunea i se topiseră în vuietul încîntătoarei petreceri.

Antonida şi Olga îşi dădură seama de nenorocire abia atunci cînd, întorcînd capul, nu-şi mai găsiră cavalerii lîngă ele ; Leopoldus Mirbach şi Bartholomeus Brahm se plecau

adînc, chercheliți, la ușă, în fața răutăcioaselor cneajne Șahovskoi. Mlădiindu-și brațele goale și întorcînd încolo și încoace perucile pudrate, cele opt cneajne făceau mereu reverențe, privind batjocoritor spre fetele lui Buinosov.

2

În iarna aceea, soții Volkov nu mai ajunseseră la Riga. Tractul larg, înzăpezit, ducea de la Smolensk prin Orșa spre Kreuzburg. Dincolo de hotarul Poloniei, spre deosebire de țara moscovită unde mergeai o zi și o noapte prin codri neumblați, de la un sat la altul, așezările omenești erau dese : pe un colnic zăreai o mînăstire sau o biserică și un conac, pe altul, un castel cu ziduri de piatră și cu șanțuri. În Rusia, numai slujbașii cu pămînt puțin sau boierii surghiuniți stăteau la conac, mahmuri ca niște bursuci, în dosul zaplazului înalt. Panii poloni duceau însă pe moșiile lor o viață strălucită, veselă.

Alexandra Ivanovna dorea arzător să treacă pe la unul din castelele acelea fermecate, ale căror acoperișuri de țiglă și ferestre mari se zăreau în dosul teilor bătrîni. Volkov se supăra : „Sîntem supuși ai țarului, ducem cu noi epistolele lui și nu șade frumos să dăm buzna peste oameni. Înțelege o dată..."

Dar nu a fost nevoie să dea buzna. Într-o seară tîrziu, sosiră într-un sat mare, care părea pustiu. Nu se auzeau nici cîinii lătrînd. Se opriră în fața unei cîrciumi. În vreme ce cîrciumarul, un ovrei înalt și adus de spate, cu o căciulă de vulpe pe cap, se căsnea să deschidă poarta, Alexandra Ivanovna coborî din rădvan în zăpadă, ca să-și mai dezmorțească picioarele. Se uita la cornul lunii, a cărei lumină nu întunecase stelele. Era tristă... Pășea încet pe uliță... Căsuțele se zăreau lăsate aproape toate pe o rînă ; multe din ele nu mai aveau nici măcar acoperiș : numai căpriorii mijeau negri, pe cerul scăldat de razele lunii. Ajunse la o salcie pletoasă, poleită de chiciură, sub care se afla un mic paraclis. O femeie îmbrăcată cu un suman țărănesc alb ședea rezemată de ușa închisă, acoperindu-și fața cu mîinile. Nu întoarse capul, deși auzise scîrțîitul zăpezii, Sanka stătu acolo cîteva clipe, oftă și plecă. I se păru că în depărtare se aude o muzică.

O strigă Volkov. Intrară în cîrciumă printr-o tindă plină de butoaie și de ciubere. Cîrciumarul le lumina drumul cu o lumînare de seu ; mergea cu barba lui stufoasă, întinsă înaintea feței mici cu ochi bătrînești și triști. „N-avem ploșnițe, o

să dormiţi bine, spuse el în graiul bielorus. Numai de nu i-ar da în gînd lui pan Malakowski să vină încoace. O, doamne, doamne..."

Înăuntru era cald şi mirosea a acru. Un prunc plîngea în leagăn, în dosul unei perdele rupte. Sanka îşi scoase blana şi se culcă pe pilotele reci, aduse dintr-o încăpere neîncălzită. Îi venea şi ei să plîngă. Închizînd ochii, simţi în dreptul inimii (acolo unde trăieşte sufletul) o nelinişte cumplită... Parcă îi era milă de cineva, parcă simţea un dor în inimă.

Uşa cîrciumii se trîntea mereu. Jupînul intra şi ieşea ; nişte oameni tropăiau pe podele. Copilul plîngea într-una... „N-o să pot dormi nici în noaptea asta..." Bărbatul său o strigă : „Sania, nu mănînci ?" Se prefăcu că doarme. Parcă tot vedea luna ştirbită, care-şi arunca lumina palidă, pe spatele femeii în suman alb, lîngă paraclis. Voia să uite, dar în zadar... Îi veni în minte o icoană de demult : ochii înfricoşători ai maică-si în clipa morţii... În sobă ardea un vreasc, fraţiorii ei în cămăşi ude şedeau pe cuptor cu capetele aplecate, ascultînd gemetele mamei lor şi privind la umbra pe care furca de tors o arunca pe peretele de bîrne, parcă ar fi fost un bătrîn cu gîtul slab şi cu barbă de ţap... „Sania, Sania, murmura maică-sa cu glas stins, Sania, mi se rupe inima de mila lor".

Volkov mînca fără grabă tăiţei. Uşa se trînti din nou şi cineva intră înăuntru, oftînd încet. Sanka îşi înghiţea lacrimile : „Aşa trece viaţa şi fericirea". Bărbatul ei o rugă din nou : „Sania, bea măcar puţin lapte".

Un glas de femeie se auzi dinspre uşă : „Milostive pan, stăpîna din ceruri să te aibă în pază ! N-am mîncat de trei zile, dă-ne o coajă de pîine, fie-ţi milă". Simţindu-şi parcă inima străpunsă, Sanka se ridică în capul oaselor, pe laviţă. O femeie se lăsase în genunchi lîngă uşă ; din sumanul ei alb ieşea chipul jalnic al unui copilaş. Sanka sări în sus şi luă tava cu friptură de gîscă : „Ia !" i-o dădu femeii şi clătină din cap : „Du-te, du-te".

Femeia plecă. Sanka se aşeză la masă. Inima îi zvîcnea atît de năvalnic, încît nu putu să bea laptele. Volkov îl întrebă pe cîrciumar :

— N-a rodit pămîntul la voi ?

— Nu. Domnul şi-a întors faţa de la noi. Pan Malakowski a avut bucate frumoase, le-a şi dus la Königsberg...

— I-auzi, se miră Volkov şi puse lingura pe masă. Îşi vînd grînele la Königsberg ! Te pomeneşti că iau şi preţ bun.

— Ei, ce preţ, ce preţ ! Jupînul oftă, scuturîndu-şi barba ca de pîslă şi puse sfeşnicul pe laviţă, dar nu îndrăzni să stea

jos. — Astăzi, negustorii din Königsberg își dau bine seama că, afară de ei, nu mai avem cui vinde grîu. Doar n-o să-l ducem la Riga. Cine vrea să plătească vamă șvezilor? Așa că ne dau un gulden de pud...

— Un gulden de pud?! Volkov holbă cu neîncredere ochii săi albaștri. Nu minți?

— Să n-am parte de sănătate dacă mint. Pentru ce să-l mint pe nobilul pan? Cînd eram tînăr, duceam grîne la Riga. Acolo, plăteau un gulden și jumătate și doi guldeni de pud. Nobilul pan nu se supără dacă stau jos? O, doamne, doamne!... Isprăvile lui pan Malakowski... A tăiat cu sabia pe un ovrei de-al nostru, Alter, din satul lui pan Badowski. Dar pan Badowski e un om gata să ridice toată șleahta pentru o găină. Alter era samsarul lui. Așa că pan Badowski a venit cu șleahta sa peste pan Malakowski. Au tras cu pistoalele! O, doamne, doamne... Pe urmă, pan Malakowski s-a dus cu șleahta sa peste pan Badowski. Cîtă iarbă de pușcă au stricat pentru un ovrei mort!... Pe urmă, s-au împăcat și au băut cincizeci de butoaie de bere. Șleahticii lui pan Malakowski au venit aici, m-au luat pe mine, au luat încă cinci ovrei de-ai noștri, ne-au urcat într-o șarabană, ne-au acoperit cu niște rogojini și ne-au dus la conacul lui pan Badowski. Pan Malakowski rîdea de se prăpădea: „Iacă, pan Badowski, în locul unui jidov, ai acum șase". Lui Iankel Kagan i-au rupt o coastă în șarabană, lui Moise Levi i-au stîlcit ficații, iar mie de atunci mi se usucă picioarele...

— Ia spune, dar să nu minți, întrebă Volkov, turnînd lapte într-o strachină, de ce e așa de sărac satul vostru?

— Păi din ce să se îngrașe țăranii?

— Nu-i vorba să se îngrașe. Nu trebuie să-i dai țăranului prea mult nas... Totuși, de ce nu-și învelesc casele. După cum văd, aici vitele o duc mai bine decît oamenii. N-aveți țărani supuși obrocului [1]?

— Toți țăranii noștri slugăresc la pani.

— Cîte zile?

— Toate cele șase zile.

Volkov se miră din nou...

— La noi, vistieria țarului n-ar îngădui așa ceva. De la un țăran gol ca ăsta nu poți să iei nici o para chioară...

— Dar cine plătește la voi dările? Panii?

— Nu, panii nu plătesc nici o dare. Noi plătim panilor...

[1] *Obroc* — dare în bani pe care țăranii iobagi care nu munceau pentru boier erau obligați s-o plătească acestuia (n. trad.).

— Ce ţară ! Volkov zîmbi şi dădu din cap. Ai văzut, Sania, ce bine o duc boierii pe aici ?

Dar Sanka nu-l asculta. Rămăsese cu ochii larg deschişi, cu o privire fixă. Se întoarse spre perete şi se lipi de geamul aburit. În uliţă răsunau din ce în ce mai tare cîntări, zurgălăi şi glasuri. Îngrijorat, cîrciumarul luă sfeşnicul şi se îndreptă, gîrbovit, spre uşă :

— V-am spus eu că pan Malakowski n-o să vă lase să dormiţi.

În faţa cîrciumii se opriră vreo zece sănii. Cîţiva ovrei scîrţîiau din viori şi suflau în nişte clarinete răguşite. Un pîlc de şleahtici, lungiţi claie peste grămadă pe covoare, ridicau picioarele în sus, rîdeau cu hohote şi chiuiau, îndemnînd pe muzicanţi. Un bărbat mustăcios, îmbrăcat cu un cojoc scurt, juca pe zăpada bătătorită ; cînd păşea semeţ, răsucindu-şi mustaţa, cînd se învîrtea ca un turbat cu sabia zburînd în urma lui.

Cîţiva călăreţi cu făclii în mîini se apropiară şi săriră jos din şa. Din întuneric se iviră patru cai voinici, cu pene de păun prinse în căpestre ; într-o sanie deschisă se aflau cîteva şleahtice. (Sanka se lipi cu faţa de geam, privi cu ochii mari pe străine : toate purtau contăşele strîmte de catifea, cu gulere de blană şi căciuliţe puse pe o sprînceană.) Şleahticele rîdeau în lumina făcliilor. Un pan îndesat coborî de pe scara din spatele săniei şi se îndreptă, clătinîndu-se, spre cîrciumă, unde zări chipul Sankăi în dosul geamului aburit. „După mine !", porunci el însoţitorilor. Panul şi şleahticii, unii cu cojoace de rînd, alţii jerpeliţi, dar toţi cu săbii şi cu pistoale, dădură buzna în cîrciumă. Roşu ca un talger de aramă, panul se crăcănă şi îşi netezi cu palma o mustaţă atît de mare, încît mîna nu putea s-o acopere. Contăşul lui, căptuşit cu vulpi argintii, era plin de zăpadă : de bună seamă că panul căzuse de mai multe ori de pe scara săniei. Zăngănind din sabie şi sticlindu-şi ochii spre Sanka, vorbi fălos, încordîndu-se din pricina băuturii :

— Nobilă pani prinţesă, afurisitul de cîrciumar m-a vestit prea tîrziu de sosirea dumneavoastră. Se poate ca atît de frumoasa şi nobila pani să doarmă într-o cîrciumă murdară ? ! Nu se poate. Şleahtici, aruncaţi-vă la picioarele paniei şi poftiţi-o la noi, la castel...

— Umplînd cîrciuma cu o duhoare de băutură, şleahticii, printre care erau şi oameni cu părul alb şi cu crestături de sabie pe obraz, se lăsară într-un genunchi înaintea Sankăi.

Își scoaseră cușmele și începură să se bată cu pumnii în piept :

— Nobilă pani prințesă, chiar dacă ar fi să mor, tot n-aș pleca de la picioarele dumneavoastră de zeiță. Poftiți la pan Malakowski.

Așa cum se ridicase de la masă, cu șalul coborît pe umeri, Alexandra Ivanovna stătea acum înaintea șleahticilor îngenuncheați, palidă, cu sprîncenele ridicate și cu nările fremătătoare. Cîrciumarul ținea lumînarea sus. Văzînd o femeie atît de frumoasă, pan Malakowski îmbrînci un șleahtic, apoi pe încă unul și, apropiindu-se, se lăsă și el greoi într-un genunchi :

— Vă rog.

Sanka întoarse totuși capul și se uită la bărbatul ei. Vasili, speriat grozav, se căsnea să-și descheie cu o mînă tremurătoare gulerul cămășii ca să scoată din sîn punga cu epistole spre a dovedi că e un călător de care nimeni nu se poate atinge. Sanka șovăi puțin și răspunse cu glas tărăgănat :

— Mă bucur că vă cunosc.

Pan Malakowski o ținea de o săptămînă și mai bine într-un chef atît de strașnic, încît se dusese vestea prin tot voievodatul Orșei. Pani Augusta, soția lui, își amețea cavalerii, atît de ahtiată era după petreceri și dănțuială. Obosiți, unii se ascundeau în vreo cămară, dar erau treziți și aduși mahmuri în salonul cu coloane, unde pe o estradă cîntau bieții muzicanți istoviți, numai pielea și oasele, îmbrăcați cu niște șpențere peticite. Ceara picura din lumînările policandrelor venețiene, de sub tavanul bogat zugrăvit, pe perucile asudate și pe fustele care fîlfîiau. În odăile învecinate, șleahticii beau cu însuflețire și urlau cît îi ținea gura.

În toiul nopții, născocind o petrecere nouă, pani Augusta, micuță, cîrlionțată, cu gropițe în obraji, bătea din palme : „Haideți". Se urcau cu făclii în sănii și plecau în goana cailor la vreun vecin, unde se puneau la bătaie, de asemeni, butoaie de vin unguresc și berbeci fripți pentru oaspeții de seamă, și castroane uriașe cu mîncăruri făcute din burtă de vită cu usturoi pentru șleahtici. Cupă după cupă erau golite în sănătatea femeilor frumoase, pentru onoarea șleahtei, pentru mărirea Poloniei.

Alteori, pani Augusta avea chef să-și îmbrace oaspeții în straie turcești, grecești și hinduse, iar șleahticilor de neam mai prost le vopsea fața cu funingine. După ce chefuiau toată noaptea, dimineața se duceau, costumați astfel, la o mînăstire

apropiată, unde clopotul își revărsa dangătul chemător de pe un colnic, din dosul unor copaci desfrunziți. Ascultau slujba, apoi se duceau în trapezăria albă, încălzită cu buturugile care pîlpîiau în cămin, unde beau mieduri vechi și glumeau cu călugării galanți, în rase înmiresmate și cu pinteni la tocurile cizmelor, pentru orice împrejurare.

Sanka se dărui acestor petreceri cu toată patima sufletului ei. Nu făcea decît să-și schimbe rochiile și cămășile ude, să se șteargă cu rachiu aromat, apoi, slăbită, înaltă, fermecată toată de muzică, făcea din nou, maiestoasă, reverențe, în menuete, și se învîrtea nebunește, în poloneze.

La început, Vasili se ținu bine, dar gazdele puseră pe lîngă el pe pan Hodkowski și pe pan Domoracki, viteji vestiți în toată Polonia, mari mîncăi și bețivani. Șleahticii aceștia beau pe nerăsuflate o carafă de patru ocale cu bere, mîncau în întregime o gîscă cu prune, apoi înghițeau un castron de colțunași și cinci clondire de vin unguresc. Vasili se pupa cu ei zi și noapte. Cînd se dezmeticea, își căuta cu dor soția : „Dragă Sanka, ajunge, trebuie să ne pregătim de drum". Sanka nici nu întorcea capul spre el. Pan Hodkowski îl lua de umeri și, mergînd pe zece cărări, se duceau să chefuiască din nou...

Vasili mugea, cu capul îngropat în perină : cineva îl scutura de umăr. (Dormea îmbrăcat ; își lepădase doar jacheta și sabia.) Își simțea capul ca de plumb ; nu putea să-l ridice. Cineva îl zgîlțîia stăruitor, înfigînd unghiile în el... „Vai, ce-or mai vrea de la mine !?"

— Vino să dansezi cu mine... Vino o dată, haide, auzea mereu glasul Sankăi sunînd atît de ciudat, încît se ridică, sprijinindu-se într-un cot. Sanka clătina din capul său pudrat... Privea așa fel de parcă ar fi luat foc casa ori s-ar fi întîmplat cine știe ce nenorocire...

— Nu vrei să dansezi cu mine ?

— Ai înnebunit ?... Afară e ziuă...

Fața răvășită a Sankăi și umerii ei goi se vedeau albăstrui în lumina zorilor ce se revărsau prin marea fereastră cu geam străveziu... „În ce hal a ajuns ! E albă ca varul."

— Mai bine te-ai culca.

— Nu vrei ! Nu vrei ! Ah, Vasili...

Se așeză repede pe un jeț înalt și lăsă brațele albe să-i cadă pe genunchi. Adia un parfum franțuzesc dulceag pe care Vasili nu-l cunoștea. Se uita la bărbatul ei fără să clipească și simțea un nod în gît.

— Vasea, mă iubești ?

Nu-l întreba cu duioșie, pe un ton firesc, ci parcă amenințîndu-l. Oțărît, Vasili își înfipse pumnul în perină :

— Lasă-mă cel puțin pe mine să trăiesc liniștit.

Sanka simți din nou că i se pune un nod în gît :

— Spune-mi : mă iubești ?

Ce să-i răspundă ? Auzi, nerozie muierească ! Dacă nu l-ar fi durut capul atît de rău după beție, Vasili fără doar și poate că ar fi suduit-o. N-avea însă nici putere, nici chef să mai zică ceva. Tăcu, privind-o cu un zîmbet dojenitor. Sanka își frînse mîinile :

— N-ai să mă poți păzi... Faci o greșeală...

Se ridică, îndepărtă cu piciorul trena lungă a rochiei și plecă...

— Sania, cel puțin închide ușa...

Vasili nu mai putu să adoarmă. Ofta și se răsucea în pat, ascultînd muzica îndepărtată din saloanele de jos. Fără să vrea, își tot spunea : „Ce încurcătură, ce încurcătură" ! Sta pe pat, ținîndu-se cu mîinile de cap... „Nu se mai poate trăi așa..." Se îmbrăcă și, ieșind pe ușa din dos, se duse spre acareturi ca să vadă dacă rădvanul e sub șopron. Zărind pe Antip, vizitiul său (îl cumpărase pe șaizeci de ruble de la voievodul din Smolensk în locul vizitiului pierdut lîngă Viazma), se bucură :

— Antip, mîine plecăm.

— Bine ar fi, Vasili Vasilievici. Tare mi s-a urît aicea.

— Dă o fugă diseară pînă la cîrciumar și cere-i cai...

Se întoarse încet prin parc. Viscolea. Copacii împestrițați de cuiburile stăncuțelor gemeau adînc. O mulțime de bărbați și de femei roboteau pe iaz. Pesemne că adunaseră tot satul. Curățau zăpada și așezau niște prăjini cu flamuri în vîrf, care fîlfîiau în bătaia vîntului. „Se țin numai de năzdrăvănii și de petreceri..." Deodată, Vasili se opri și se strîmbă în așa fel, de parcă și-ar fi înfipt cineva unghiile în umerii lui. Îi bătea inima. Se gîndi : el e ! Îl văzuse de atîtea ori prin fumul beției, dar abia acum își dădea seama că acesta era pan Wladislaw Tyklinski, bărbatul înalt și frumos, în jachetă de catifea portocalie adusă de la Paris, cu care Alexandra era mereu împreună : dănțuia cu el tot timpul menuete, cadriluri și mazurci.

Vasili plecă ochii. Fulgii de zăpadă îi cădeau pe obraz și pe ceafă. Dar îndată ce-l săgetă acest gînd ca un junghi, amețeala de după chef îi împăienjeni din nou mintea. Nu luă nici o hotărîre. În vremea aceasta, îl căutau pentru gustarea de di-

mineață. (Aveau obiceiul ca, după o noapte de chef, să servească o gustare, apoi toată lumea să se culce pînă la prînz.) Hodkowski și Domoracki, cei doi prieteni ai lui de care îi era lehamite, rotofei, înfumurați și mincinoși, îl luară de brațe, rîzînd cu hohote : „Pan Vasili, dacă ai ști ce bigos [1] am mîncat !..." Nici Alexandra, nici „el" nu erau la masă... Vasili dădu pe gît o cupă de rachiu tare, dar nu ameți...

Se ridică de la masă și se duse în salonul de danț. Era pustiu. Un ovrei lung și ciolănos dormea pe estrada muzicanților, rezemat de o darabană. Vasili deschise încetișor ușa cu două canaturi care ducea în galeria cu oglinzi. Pan Wladislaw, cu poala jachetei portocalii ridicată de spadă, și Alexandra mergeau de-a lungul ferestrelor, pe parchetul dat cu ceară și împestrițat de hîrtii în tot felul de culori, aruncate pe jos. Bărbatul îi spunea ceva cu căldură, legănîndu-și peruca. Femeia îl asculta cu capul plecat. Gîtul ei îndoit era parcă al unei fecioare fără apărare. Părea să spună : ați adus în străinătate o fată naivă și ați lăsat-o singură, ca să plîngă cînd o necăjește lumea.

Vasili ar fi trebuit să-și iasă din sărite și să-l provoace la duel pe leahul cel îngîmfat, dar el nu făcu decît să se uite prin deschizătura ușii, sfîșiat de milă... „Vai, Vasili, slab apărător mai ești !" În vremea asta, pan Wladislaw își invita însoțitoarea cu un gest elegant spre o ușă laterală. Umerii Sankăi se ridicară puțin și ea dădu ușor din cap în semn de împotrivire. Se întoarseră și intrară în parcul învestmîntat în mantia iernii. Fără să-și dea seama ce face, Vasili începu să-și suflece mînecile. Dar n-avea pe el decît lenta. Sabia îi rămăsese sus... Ei, drăcie !...

Trînti ușa de perete, dar în clipa aceea, Hodkowski și Domoracki, cei doi rotofei gălăgioși, dădură peste el...

— Pan Vasili, vino să guști niște knisz [2] cald cu smîntînă...

Se regăsi din nou la masă cu sufletul bîntuit de furtună. Clocotea de mînie și-i era rușine. Șleahticii se înțeleseseră între ei... Mîncăii aceștia îl îmbătau dinadins... Să alerge să-și ia sabia și să se bată cu ei ? Halal de așa trimis al țarului, care se ia la bătaie pentru o femeie, ca un țăran la crîșmă !... Dar totuna e ! Să se sfîrșească o dată !

Dădu la o parte cupa care i se întinsese și ieși repede din sala de mîncare. Sus își căută sabia cu fălcile încleștate... O

[1] *Bigos* — mîncare poloneză care se pregătește din varză acră, carne de porc și bucățele de salam (n. trad.).

[2] *Knisz* — un fel de plăcintă poloneză (n. trad.).

găsi sub vraful de fuste ale Sankăi... și-o prinse de lentă. Coborî în fugă pe scara de piatră. Castelanii se culcaseră. Colindă prin parc, dar nu văzu pe nimeni. Dădu peste o slujnică. Plecîndu-se înaintea lui, fata vorbi cu glas subțire :

— Pani prințesă, pani Malakowska și pan Tyklinski au plecat la plimbare și au spus să nu-i așteptăm pînă diseară...

Vasili se întoarse în camera sa. Se opri în dreptul ferestrei și privi pe drum. Voi să scrie o epistolă de pocăință lui Petru Alexeevici, dar nu găsi nici hîrtie, nici cerneală.

Într-un tîrziu, află că Sanka s-a întors de mult și că doarme în iatacul paniei Augusta. După cină, urma să fie pe lac o mascaradă și jocuri de artificii. Vasili se duse la grajduri și-i porunci lui Antip să facă rost de cai și să ducă o parte din coșuri la rădvan. Apoi o luă posomorît înapoi, spre castel. Opaițe erau aprinse pe ciubucuri și vîntul sărea din luminiță în luminiță. Nourii de zăpadă se împrăștiaseră. Se lăsase o noapte albastră, luminată de craiul nou al lunii.

Ajungînd în dreptul pavilionului din parc, cu statuile lui de piatră acoperite de zăpadă, Volkov auzi strigăte răgușite, răsuflări întretăiate și zăngănit de săbii. Și-ar fi văzut de drum, dar curiozitatea îl birui. După colț, la picioarele unui cupidon cu săgeată în arc, zări o femeie cu perucă albă și cu blana pusă pe umeri. Uitîndu-se mai bine văzu că-i Alexandra. Se apropie în fugă de ea. Tot acolo, după colț, la lumina lunii, pan Wladislaw și pan Malakowski se băteau în săbii. Rășchirau picioarele, țopăiau, tăbărau unul asupra altuia, tropăiau, gîfîiau și-și izbeau tăișurile.

Sanka se apropie în fugă de el, îl cuprinse cu brațele, se lipi strîns și, dînd capul pe spate, șopti printre dinți, cu ochii închiși :

— Ia-mă de aici, ia-mă de aici...

Văzîndu-l pe Volkov, Malakowski cel mustăcios scoase un strigăt. Repezindu-se spre el, pan Wladislaw spuse : „Nu-i a ta. Nu îngăduim așa ceva". Fluturînd săbiile prin aer, șleahticii se apropiau în goană prin parc ca să-i despartă pe duelgii.

Vasili se liniști abia după ce lăsă vreo cincizeci de verste între el și pan Malakowski. Nu-i spuse Sankăi nici un cuvînt, n-o întrebă nimic, dar privea aspru drept înainte. Ea sta în rădvan liniștită, cu ochii închiși. Conacurile bogate le ocoleau.

Într-o zi, călăuzul care sta pe lada din față a saniei-rădvan, vîrîndu-și degetele înghețate în mînecile strîmte ale cojocului, începu să se foiască, arătînd de pe dîmbul pe care se aflau, spre

acoperişul de olane al unui paraclis de lîngă drum. Antip vîrî capul înăuntru.

— Vasili Vasilievici zice că aici n-o să se poată să nu ne oprim.

Paraclisul închinat sfîntului Jan Nepomuk fusese zidit de vestitul pan Borejko, a cărui obezitate, poftă de mîncare şi spirit ospitalier erau de pomină. Casa panului se afla departe de drum, în dosul unei pădurici întunecate. Spre a momi mai uşor tovarăşi de chef, el ridicase paraclisul chiar la drum. Într-o căsuţă alăturată era bucătăria, iar în alta, trapezăria, unde locuia un capucin gras şi voios, care slujea liturghiile, iar în ceasurile de plictiseală bătea cărţile cu panul, pîndind amîndoi drumeţii.

Oricine ar fi trecut pe acolo... un pan de vază, un şleahtic fluşturatic, care-şi băuse şi cuşma sau un negustor din tîrg — era oprit de frînghia întinsă de slugi de-a curmezişul drumului. Legănîndu-se şi fluierînd, pan Borejko îi oferea o cupă de vin în vreme ce slugile deshămau caii la repezeală. Omul, nedumerit, era tîrît în paraclis. Capucinul cetea o rugăciune şi apoi se puneau pe chef. Pan Borejko nu făcea rău oamenilor, dar nu lăsa pe nimeni să plece treaz. Unii erau culcaţi fără cunoştinţă în sanie, alţii nu-şi mai veneau în fire şi îşi dădeau sufletul, spovediţi de capucin...

— Ce facem, Vasili Vasilievici ? întrebă Antip.

— Întoarce caii şi ia-o peste cîmp, repede.

Pesemne că panii n-aveau altceva de făcut decît să petreacă. Părea că toată Polonia o ţinea într-un chef. Prin tîrguri şi oraşe, porţile tuturor caselor bogate erau larg deschise şi pe scările lor zbierau şleahticii cherchelíţi. De altfel, străzile oraşelor erau curate ; se zăreau multe prăvălii şi pieţe frumoase. În dreptul prăvăliilor, a frizeriilor, în dreptul fiecărei case a breslelor, erau întinse firme de-a curmezişul străzii : o doamnă, îmbrăcată cu o flanelă fără mîneci, un cavaler călare sau un lighean de aramă. Un neamţ cu o pipă de porţelan în gură zîmbea prietenos din uşă ; un ovrei într-o blană frumoasă poftea cuviincios pe trecători, pe drumeţi, să intre înăuntru şi să-i vadă marfa. Nu se întîmpla ca la Moscova, unde negustorul trăgea pe muşterii de mînecă în dugheana sa amărîtă, în care nu găseai decît gioarse, iar preţurile erau de trei ori mai mari. Aici marfa îţi lua ochii în orice prăvălie ai fi intrat. Dacă n-aveai bani, puteai cumpăra pe datorie.

Cu cît te apropiai de hotarul Liflandei, cu atît erau mai dese tîrgurile. Pe colnice, morile de vînt îşi învîrteau aripile. Prin sate, oamenii cărau de pe acum bălegarul la cîmp. Cerul mohorît vestea primăvara. Ochii Sankăi începură să lucească

din nou. Se apropiau de Kreuzburg. Acolo se petrecu însă un lucru neaşteptat.

Stolnicul Piotr Andreevici Tolstoi se odihnea în odaia unui han, despărţită în două printr-un perete de scînduri. (Se înapoia la Moscova venind din străinătate.) Auzind vorbe ruseşti, îşi puse blana pe umeri şi ieşi de după peretele despărţitor, cu capul pleşuv legat cu o năframă de mătase.

— Bătrînul vă cere iertare, spuse, plecîndu-se galant în faţa Alexandrei Ivanovna. Mă bucur mult de această întîlnire plăcută...

Se uită ţintă, cu duioşie, pe sub sprîncenele-i negre şi dese ca nişte codiţe de hermină, la Sanka, care-şi scotea blana. Avea aproape cincizeci de ani, era uscăţiv şi scund, dar vînjos. La Moscova nu era privit bine, ţarul neputîndu-l ierta pentru că împreună cu Hovanski căutase să ridice pe streliţi în apărarea Sofiei. Dar Tolstoi ştia să aştepte. Îşi luă asupră-şi sarcini grele în străinătate, pe care le îndeplinea în chip strălucit. Cunoştea limbi străine şi scrieri literare, se pricepea să cumpere pe un preţ convenabil o cadră (pentru palatul lui Menşikov), sau o carte folositoare ; ştia să tocmească în slujbă un om vrednic. Nu se vîra în fruntea bucatelor. Mulţi începuseră să se cam teamă de el.

— Nu cumva mergeţi la Riga ? o întrebă pe Alexandra Ivanovna, în vreme ce o calmîcă scotea pîslarii acesteia. Sanka îi răspunse plictisită :

— Călătorim grabnic spre Paris.

Tolstoi îşi căută în buzunar tabachera de baga, o ciocăni cu degetul mijlociu şi îşi apropie nasul mare de tabac.

— O să aveţi neplăceri. Mai bine luaţi-o prin Varşovia. (Netezindu-şi faţa aspriță de vînt, Volkov întrebă : „De ce ?") Vasili Vasilievici, în Livonia a izbucnit războiul. Riga e împresurată.

Sanka îşi duse mîinile la faţă. Volkov spuse speriat, clipind din ochi :

— A început ? Dar cum se poate ? August singur...

Se opri şi tuşi, atît de aspră, de sfredelitoare şi plină de dojană era privirea lui Petru Andreevici. Acesta ridică nasul plin de tabac şi strănută ; capetele năframei i se legănau ca nişte urechi :

— Dragă Vasili Vasilievici, te sfătuiesc s-o iei numaidecît spre Mitau. Regele August e acolo. Va fi fericit să te vadă, pe dumneata şi îndeosebi pe soţia dumitale. E *très charmant et simpatique...*

Tolstoi le povesti una și alta despre războiul care abia începuse. Trupele saxone ale regelui August începuseră să se apropie încă din toamnă de hotarul Liflandez, spre Janiszka și Mitava. Dalberg, guvernatorul orașului Riga, care, cu trei ani în urmă tratase cu indiferență marea solie moscovită în frunte cu Petru Alexeevici, fie că nu voia să vadă nimic, fie că desconsidera aceste mișcări de trupe. Riga ar fi putut să fie luată cu asalt. Totuși, din pricina farmecelor Venerei și a unei nesăbuite ușurinți, se pierduse un timp nepreţuit. Tînărul general Flemming, comandantul trupelor saxone, se îndrăgostise de o nepoată a lui pan Sapieha și petrecuse toată iarna la castelul acestuia. Soldații, la rîndul lor, își făceau de cap prădînd satele din Kurlanda. Ţăranii începuseră să fugă în Liflanda și, pînă la urmă, cei din Riga prinseseră de veste. Guvernatorul întărise orașul.

— O dată cu sosirea generalului Karlowicz în mijlocul trupelor, operațiunile, din fericire, au început, spuse Piotr Andreevici, încrețindu-și buzele și alegîndu-și cuvintele. Dar, vai, Venus și Bachus își văd de treabă în pofida gloanțelor : generalul Flemming caută încăierări mai învăpăiate. În loc să-i asalteze pe suedezi, el asaltează cu îndîrjire fortăreața frumoasei poloneze. A și dus-o la Dresda, unde va face curînd nunta...

Din cele povestite, Volkov înțelese că treburile regelui August mergeau prost. Chibzui și hotărî că, spre a nu face vreo greșeală și a nu răspunde pe urmă în fața lui Petru Alexeevici, s-o ia pe la Mitava.

— Unde-ți sînt cavalerii, domnule ? Unde-ți sînt cele 10 000 de platoșe ? Cum e cu jurămintele domniei tale ? L-ai mințit pe rege !

August puse mînios candelabrul aprins în fața unei oglinzi, printre pufuri de pudră, mănuși și flacoane cu parfum. O lumînare căzu și se stinse. Regele începu să umble de colo-colo pe covorul argintiu din dormitorul său. Pulpele lui, strînse în ciorapi, zvîcneau de mînie. Johann Patkul stătea înaintea lui palid și posomorît, mototolindu-și pălăria.

Făcuse tot ce stătea în puterile unui om : scrisese în tot cursul iernii epistole ațîțătoare, trimețîndu-le în taină cavalerilor de pe moșiile liflandeze și din Riga. Nesocotind primejdia legilor suedeze, în strai de negustor, trecuse hotarul și vizitase castelul lui Benkendorf, al lui von Siewers și al lui von Pahlen. Cavalerii ceteau epistolele și vărsau lacrimi, amintindu-și de măreția de altădată a ordinului. Se plîngeau de taxele vamale pe grîne, iar aceia care — în urma legii pentru reducerea mo-

șiilor — își pierduseră o parte din pămînt, jurau să nu-și precupețească viața. Dar cînd, în sfîrșit, trupele saxone năvăliseră în Liflanda cu proclamațiile lui August, care îndemnau la scuturarea jugului suedez, nici un cavaler nu îndrăznise să încalece. Mai mult : numeroși cavaleri, împreună cu tîrgoveții, începuseră să întărească Riga și s-o apere de mercenarii regelui, puși pe jaf.

Cu aceste vești triste venise Patkul la Mitava. Regele își întrerupsese masa, luase un candelabru, îl apucase pe Patkul de mînă și se retrăsese cu el în dormitor...

— Domnia ta m-ai tîrît în acest război, domnule, domnia ta !... Am tras sabia, crezînd în făgăduielile și în jurămintele domniei tale. Și mai ai îndrăzneala să-mi spui că acei bețivi și mîncători de lebărvurșt, așa-zișii cavaleri liflandezi, acum șovăie.

Voinic, falnic, îmbrăcat cu o jachetă albă, August se apropie de Patkul cu pumnii strînși, fluturîndu-și mînios manșetele de dantelă și strigînd cuvinte care acum nu mai aveau nici un rost :

— Unde-s trupele daneze ajutătoare pe care mi le-ai făgăduit ? Unde sînt cele cincizeci de regimente ale țarului Petru ? Unde sînt cele două sute de mii de guldeni ai domniei tale ? Polonii vor bani, lua-i-ar toți dracii. Polonii așteaptă o izbîndă a mea ca să pună și ei mîna pe săbii, sau o înfrîngere a mea ca să înceapă un război civil, cum nu s-a mai pomenit...

De pe buzele lui pline, energic conturate, săreau stropi, iar obrajii îngrijiți îi tremurau... Privind într-o parte și stăpînindu-și furia care-i ridica un nod în gît, Patkul răspunse :

— Maiestate, cavalerii ar dori să aibă chezășia că, răsturnînd stăpînirea suedeză, nu vor fi lăsați pradă unei năvale a barbarilor moscoviți. Cred că aici e pricina șovăielii lor...

— Prostii ! Îngrijorări fără temei. Țarul Petru a jurat pe Evanghelie să nu meargă dincolo de Jamburg. Rușii au nevoie de Ingria și de Karelia. Ei nu vor ridica pretenții nici măcar asupra Narvei.

— Maiestate, mă tem că-s perfizi. Am primit știri că cei din Moscova au trimes spioni la Narva și la Reval, pretextînd că vor să cumpere marfă. De fapt, oamenii lor au porunca să facă planul acestor cetăți.

August făcu un pas înapoi. Mîna lui mare, cu unghiile ușor vopsite, apucă garda spadei, iar bărbia lui rotundă ieși cu înfumurare înainte :

— *Herr* Patkul, îți dau cuvîntul meu de rege : nici Narva, nici Revalul, și cu atît mai puțin Riga, nu vor vedea picior de rus. Orice s-ar întîmpla, nu voi lăsa aceste cetăți în ghearele țarului Petru...

Regele se plictisea de moarte în palatul ducal din Mitava. Șederea lui în apropierea trupelor nu grăbea evenimentele. Nu se putuse lua decît mica fortăreață Koberschanz. Riga fusese bombardată de două ori, dar fără urmări. Cavalerii liflandezi se întrebau însă dacă face să pornească la luptă. Magnații poloni așteptau cu băgare de seamă, pregătindu-se, pesemne, să-l ia la rost pe rege, la viitoarea adunare a seimului : de ce tîrăște Polonia în acest război primejdios ?

Vremea era urîtă la Mitava. Aveau bani puțini. Moșierii kurlandezi erau neciopliți, iar nevestele lor păreau mai mult niște vaci grele decît întruchiparea sexului frumos. Tînărul duce Frederic Wilhelm al Kurlandei, fudul și bețiv, îl plictisea de moarte. Dacă Athalie Desmont, noua lui prietenă, care părăsise împreună cu regele Varșovia cea veselă, nu și-ar fi dat toată silința, firea înflăcărată a lui August ar fi fost năpădită de melancolie.

Athalie Desmont punea la cale baluri și vînători, aducea de la Varșovia actori italieni și risipea banii cu o largheță atît de uluitoare, încît pînă și August bombănea uneori, cînd da ministrului curții dispoziția de a căuta pentru contesă atîția sau atîția dubloni de aur. Din pricina climei prea aspre, actorii italieni strănutau și tușeau. La balurile fastuoase pe care le dădea, nobilimea locală, străină de plăceri rafinate, holba ochii la cele ce vedea, făcînd socoteala în minte cît l-or fi costat pe rege.

Într-o zi, regele își lua dejunul ca de obicei, singur, la o masă mică, așezat cu spatele spre focul din cămin. Cîteva doamne ședeau în semicerc înaintea lui, pe jilțuri aurite. August purta o perucă mică și elegantă, un *justaucorps* [1] fin înflorat și o camizolă de batist al cărui jabou îi cădea pînă la pîntec. Valetul, un bătrîn cu chipul făcut parcă din pergament, cu mustățile vopsite, îi umplea cupa cu un vin gros. La audiența din ziua aceea, erau de față șase baronese din localitate, cu obrajii roșiți cu sfeclă. Șase baroni corpolenți stăteau țepeni în spatele perucilor albite cu făină ale doamnelor. Două jilțuri nu erau ocupate.

Mîncînd iepure umplut, August se uita cu o privire tulbure spre doamne. Lemnele trosneau cînd și cînd în cămin. Baronii

[1] *Justaucorps* — haină pînă la genunchi, strînsă în talie (n. trad.).

și baronesele nu se mișcau, pesemne de teamă să nu scoată fără voie vreun sunet necuviincios. Tăcerea ținînd prea mult, August își rezemă coatele de masă, își șterse buzele și aruncă șervetul pe masă :

— *Mesdames et messieurs,* nu mai stărui asupra deosebitei mele satisfacții de a fi oaspetele minunatului oraș al domniilor voastre. (Întări aceste cuvinte printr-un gest ușor.) Calitățile morale superioare ale nobilimii kurlandeze trebuiesc date ca exemplu : ele îmbină în mod fericit o nobilă manieră de a gîndi cu un sobru simț practic...

Baronii își plecară cu demnitate perucile din păr de cal, iar baronesele, cu o mică întîrziere (pricinuită de faptul că nu prea înțelegeau franțuzește), își ridicară dosurile rotofeie și făcură reverențe.

— *Mesdames et messieurs,* din nefericire, în secolul nostru practic, grijulii de binele supușilor, pînă și regii sînt siliți să coboare uneori pe pămînt. Din păcate (oftă și își dădu ochii peste cap), acest adevăr nu este înțeles de toată lumea. Ce altceva afară de amărăciune poate stîrni mioapa și ușuratica risipă a unor pani trufași, care aruncă aur pe chefuri, pe vînători și pe îmbuibarea unor bețivi și trîntori, în timp ce regele lor, ca un simplu soldat, merge cu sabia împotriva inamicului...

August sorbi din vin. Baronii ascultau cu încordare.

— Regii nu sînt întrebați. Regii citesc însă tulburarea sufletească din ochii supușilor. *Messieurs,* am început acest război singur, cu zece mii de soldați din garda mea. *Messieurs,* l-am început în numele unui mare principiu. Polonia e sfîșiată de războaie civile. Electorul Brandenburgului, acest lup de pradă, ne mănîncă zilele. Suedezii sînt stăpîni peste Marea Baltică. Regele Carol nu mai e un copil, acum s-a obrăznicit. Dacă nu intram cel dintîi în Liflanda, mîine erau suedezii aici, impuneau cerealele kurlandeze la taxe încincite și extindeau legea reducerii și asupra moșiilor domniilor voastre.

Ochii lui senini se măriră. Baronii începură să se frămînte, iar doamnele traseră capetele între umeri.

— Dumnezeu mi-a încredințat o mare misiune : să intronez pacea și prosperitatea de la Elba pînă la Nipru, din Pomerania și pînă la coasta finică, sub o singură mare putere. Cineva trebuie să mănînce supa care a fiert. Negustorii suedezi, brandenburghezi și amsterdamezi își întind lingurile spre ea. Eu am o inimă nobilă, *messieurs.* Vreau ca supa aceasta s-o mîncați în liniște domniile voastre... (Ridică ochii spre plafon, măsurînd parcă distanța de la care trebuise să coboare pe pămînt.)

Am ordonat ieri spînzurarea a doi furnizori de furaje, care au jefuit cîteva ferme de pe moșia baronului Ixkul... Dar, *messieurs*... soldații mei își varsă sîngele ; ei n-au nevoie de nimic afară de glorie... Cailor le trebuie însă ovăz și fîn, fir-ar ai naibii să fie... Sînt nevoit să apelez la înțelegerea acelora pentru care ne vărsăm sîngele.

Baronii roșiră, înțelegînd unde vrea să ajungă regele. Enervat din ce în ce mai mult de tăcerea lor, August începu să scape cîte o vorbă soldățească.

Intră Athalie Desmont. Pleoapele ei coborîte peste chipul smead, și totuși palid, îi dădea o expresie de voluptate. Făcu — cu o eleganță de un farmec firesc — o reverență înaintea regelui, își legănă evantaliul de sidef (baronesele se uitară chiorîș la această noutate pariziană) și spuse, înclinîndu-se :

— Maiestate, îngăduiți-mi de a avea fericirea să vă prezint pe o Venus a Moscovei...

Tîrîndu-și trena uriașă, se apropie de ușă și o conduse de mînă înăuntru pe Alexandra Ivanovna. Dintre toate fanteziile ei, aceasta era, fără îndoială, cea mai spirituală. Aflînd de sosirea soților Volkov, Athalie îi vizitase la han, apreciase calitățile Alexandrei, o mutase la ea, în palat, îi trecuse în revistă rochiile și o oprise cu severitate să mai poarte toaletele de la Moscova : „Draga mea, acestea sînt haine de samoiezi. (Vorbea astfel despre cele mai frumoase rochii ale Sankăi, plătite cu o sută de ruble bucata.) Peruci ! Așa ceva se purta în secolul trecut. După serbarea nimfelor de la Versailles, nu se mai poartă peruci, micuța mea." Poruncise subretei să arunce toate perucile în cămin. (Sanka se fîstîcise într-atît, încît nu putea să facă altceva decît să clipească din ochi și să încuviințeze orice.) Athalie își deschisese cuferele și o îmbrăcase ca pe „*une femme de qualité en robe de soir*".

August se uita cu o plăcută surpriză la această Venus a Moscovei : două cozi de culoarea inului pe capul ei înclinat. o șuviță cîrlionțată căzută pe un piept mult decoltat, cîteva flori în păr și pe o rochie simplă, semănînd cu o tunică grecească, o mantilă cusută cu aur, răsfrîntă peste umăr, și tîrîndu-se pe covor.

August îi luă vîrful degetelor și, aplecîndu-se, i le sărută. (Sanka trecu cu ochii în fugă peste obrazurile roșii ale baroneselor). Iată ceasul mult așteptat ! Iată-l pe regele venit parcă dintr-o țară de basm, dintr-un joc de cărți : măreț, elegant, ceremonios, cu buze roșii și cu niște sprîncene înalte, ca de samur. Sanka se uită vrăjită în ochii lui, în care începu să lucească siguranța : „Sînt pierdută".

Vasili stătea singur la han de aproape o săptămînă. Pe Sanka i-o luaseră, iar de el uitaseră. Se ducea la palat să întrebe de ea. De fiecare dată, aghiotantul regelui îl asigura în termeni politicoşi că, a doua zi, regele nu va întîrzia să-l primească. De plictiseală, Vasili rătăcea ziua pe ulicioarele întortocheate ale oraşului. Casele înguste şi posomorîte, cu acoperişuri în culori deschise şi cu uşi de fier, erau parcă pustii. Doar cîte o faţă mohorîtă, cu scufie, se lipea din cînd în cînd de geam, undeva sus. Prin pieţe, aproape toate prăvăliile erau închise. Uneori, tunuri trase de cîte patru cai slabi hurducăiau pe pietrele mari ale caldarîmului. Călăreţi posaci se apărau cu mantalele lînoase de vîntul pătrunzător. Doar cerşetorii — bărbaţi, femei cu feţele plînse şi copii în zdrenţe — rătăceau în cete prin oraş, privind, cu capul gol, spre ferestre.

După masa de seară, Vasili şedea la lumina făcliei, cu capul sprijinit în palmă. Se gîndea la soţia sa, la Moscova, la slujba lui, care-i dădea atîta bătaie de cap. Acum nu mai ajungeau departe cu cele învăţate de la bunici şi de la părinţi : să fii cuviincios, cu frica lui dumnezeu, să-i respecţi pe cei mari. Se cocoţau sus numai aceia care aveau gheare şi dinţi. Alexandru Menşikov era îndrăzneţ şi obraznic. Parcă ieri fusese aghiotant ! Acum era guvernator, cavaler şi aştepta doar prilejul ca să le-o ia înainte tuturor. Pentru oamenii aduşi la oaste. Alioşka Brovkin fusese înaintat la gradul de căpitan de gardă : poate să-i apuce pe voievozi de păr. Iaşka Brovkin, ţăranul cu tălpile picioarelor groase, rău şi mojic, comanda o corabie... Sanka... Ah, Sanka, vai, doamne !... Alt bărbat de mult ar fi snopit-o în bătăi...

Înseamnă că trebuie să mai înţeleagă şi altceva. În zilele acelea, cei domoli nu mai erau pe placul celor mari. Voiai, nu voiai, trebuia să te caţări şi tu... (Privea cu ochi trişti la lumina făcliei... Să-şi fi desfătat acum sufletul, ca odinioară, într-un conac liniştit, sub acoperişul înzăpezit, ascultînd mugetul viforului... lîngă cuptorul cald... ţîrîit de greieri, gînduri tihnite, plăcute...) Să se apuce, poate, să-l citească pe Pufendorff ? Să se apuce de negustorie, ca Alexandru Menşikov sau Şafirov ? I-ar fi greu. Nu era obişnuit cu aşa ceva. De ar veni mai repede războiul... Sînt domoli cei din neamul Volkovilor, dar cînd vor încăleca pe cai, rămîne de văzut cine va fi printre cei dintîi : vor fi oare Iaşka şi Alioşka Brovkin ?

Într-una din serile cînd era afundat în asemenea cugetări, un aghiotant regesc veni la han şi, cu o politeţe deosebită, cerîndu-i scuze, îl rugă să se înfăţişeze fără întîrziere la palat.

Tulburat, Vasili se îmbrăcă în grabă. Plecară cu o caretă. August îl primi pe Volkov în dormitorul său. Întinse mîinile, nu-l lăsă să-şi plece genunchii, îl îmbrăţişă şi-l aşeză lîngă el:

— Vai, tînărul meu prieten. Nu-mi rămîne decît să-ţi prezint scuze pentru neorînduiala de la curte... Abia azi la prînz am aflat de sosirea domniei tale. Contesa Athalie, cea mai uşuratică dintre femei, încîntată de soţia dumitale, a smuls-o din braţele soţului ei şi, de o săptămînă, ascunzînd-o de toată lumea se delectează singură cu prezenţa ei...

Drept răspuns, Volkov nu mai prididea să facă plecăciuni, dar August îl tot apăsa cu mîna pe umăr. Regele vorbea tare şi rîdea. De altfel, după scurt timp, încetă să mai rîdă:

— Ştiu că vă duceţi la Paris. Prietene, aş vrea să-ţi propun să-i duci nişte scrisori fratelui meu Petru. Alexandra Ivanovna te va aştepta în cea mai deplină siguranţă sub acoperămîntul contesei Athalie. Eşti în curent cu ultimele evenimente?

Rîsul pieri de pe chipul lui, şi cute care-i trădau supărarea i se iviră la colţurile gurii...

— Treburile merg prost la Riga. Cavalerii liflandezi m-au trădat. Karlowicz, cel mai bun dintre generalii mei, a căzut eroic acum trei zile... Îşi acoperi faţa cu palma, aducînd — printr-o clipă de reculegere — ultimul omagiu nefericitului Karlowicz... Mîine plec la Varşovia, la adunarea seimului, ca să previn o primejdioasă agitaţie a minţilor... La Varşovia îţi voi înmîna scrisorile şi hîrtiile... Nu-ţi cruţa puterile. Pledează pentru necesitatea unei imediate intervenţii a armatei ruseşti!...

Athalie îşi scula subreta în toiul nopţii. Aprindeau lumînările, făceau focul în cămin, aduceau o servantă cu fructe, pateuri, vînat şi vin. Athalie şi Sanka se dădeau jos din patul lor lat şi, numai în cămăşi şi cu bonete de dantelă, se aşezau la masă. Sanka nu mai putea de somn (în tot cursul zilei n-avea nici o clipă de odihnă, nu putea să spună nici un cuvînt firesc, pe toate trebuia să le facă anapoda, să fie mereu cu ochii în patru), dar după ce-şi freca ochii umflaţi, sorbea cu bărbăţie vin din cupa irizată ca un balon de săpun, zîmbind cu colţurile ridicate ale gurii. Doar nu venise în străinătate ca să doarmă, ci ca să înveţe *raffinement*. Acest *raffinement* (după cum îi explica Athalie) nu prea era înţeles nici măcar la toate curţile regeşti... Pînă şi la Versailles găseai destulă mojicie şi vulgaritate:

— Închipuieşte-ţi, draga mea, într-o seară umedă nu poţi să deschizi fereastra, din cauza duhorii care stăruie în jurul

palatului, în boschete şi chiar pe terase... Gentilomii stau înghesuiţi, dorm ca vai de lume, nespălaţi, şi se stropesc cu parfum ca să alunge mirosul de rufe murdare... Vai, draga mea, să plecăm în Italia... Ce vis minunat... Acolo este patria a tot ce-i mai rafinat... Poezia, muzica, desfătările dragostei, satisfacţiile subtile ale minţii, toate ţi se aştern la picioare...

Athalie curăţa un măr cu cuţitul de argint. Punînd picior peste picior, îşi legăna pantofiorul şi, închizînd pe jumătate ochii, sorbea vin din cupă:

— Adevăraţii regi ai vieţii sînt oamenii rafinaţi... Cineva a spus: „Plugarul bun merge în urma plugului, meşteşugarul harnic stă la războiul de ţesut, negustorul curajos ridică pînza corăbiei sale, punîndu-şi viaţa în primejdie... Pentru ce mai muncesc oamenii? Zeii au murit... Totuşi, văd alte zeităţi în Olimp printre norii trandafirii."

Sanka asculta ca vrăjită. Athalie îşi încreţea uşor fruntea. Întinzînd cupa goală, spuse: „Mai toarnă".

— Draga mea, nu înţeleg: de ce ţi-e frică să primeşti dragostea lui August? Nu vezi cît suferă?... Virtutea nu-i decît un semn al lipsei de inteligenţă. Femeia virtuoasă îşi ascunde prin virtute sluţenia spiritului său, aşa cum regina Spaniei îşi acoperă sînii veştejiţi cu o rochie închisă... Dar dumneata eşti inteligentă, eşti strălucitoare... Eşti îndrăgostită de bărbatul dumitale. Nimeni nu te împiedică să-ţi manifestezi sentimentele înflăcărate ce le ai pentru el, dar nu trebuie s-o faci pe faţă. Nu fi ridicolă, draga mea. Ducîndu-se duminica la plimbare cu soţia sa, orăşeanul de treabă o ţine de mijloc, pentru ca nimeni să nu îndrăznească să-i răpească scumpa lui comoară... Dar noi sîntem femei rafinate şi aceasta ne impune obligaţii.

Chipul aplecat al Sankăi nu se vedea de sub dantelele bonetei. Ce era de făcut? Putea să danseze douăzeci şi patru de ore fără întrerupere, să întruchipeze pe orice zeiţă greacă, să citească o carte într-o singură noapte, să înveţe stihuri pe de rost... Nu putea să facă însă un singur lucru: ar fi murit de ruşine, ar fi suferit dacă s-ar fi lăsat convinsă de Athalie „să fie drăguţă" cu regele, aşa cum sînt adeseori „drăguţe" femeile... („Asta se va întîmpla, fireşte că se va întîmpla, dar nu acum...") Cum să i-o explice? Doar nu putea mărturisi că nu s-a născut în Parnas, că a păscut vacile, că ar fi vrut să renunţe la virtute, dar că nu era încă în stare s-o facă, că pentru asta ar fi trebuit să-şi rupă ceva din suflet, că ochii aspri ai maică-si păzeau în ea ceva nespus de scump...

Athalie nu mai stărui. Ciupind-o de obraz, schimbă vorba :

— Visul meu e să-l văd pe țarul Petru. Aș săruta cu venerație acea mînă care știe să țină atît ciocanul, cît și sabia. Țarul Petru îmi aduce aminte de Hercule și de cele douăsprezece isprăvi ale lui. Îl văd luptîndu-se cu o hidră, curățind grajdurile lui Augias, ridicînd pe umeri globul pămîntesc... Dragă prietenă, nu sună oare a legendă faptul că, în cîțiva ani, țarul Petru a făurit o flotă puternică și o armată de neînvins ? Vreau să cunosc numele tuturor mareșalilor și generalilor. Țarul vostru ar fi un vrednic adversar pentru regele Carol. Europa așteaptă ca vulturul moscovit să-și înfigă, în sfîrșit, ghearele în coama leului suedez. Trebuie să-mi satisfaci curiozitatea...

Athalie aducea vorba de fiecare dată despre treburile de la Moscova. Sanka răspundea cum se pricepea, neînțelegînd de ce în atari clipe vocea insinuantă a prietenei sale îi devenea neplăcută... Pe urmă, în pat, trăgînd plapoma pînă la nas, nu putea să doarmă multă vreme, tulburată de acele conversații nocturne. Vai, nu era de loc ușor acest *raffinement*...

3

„...Și, în sfîrșit, toată coaliția aceasta nu este decît un petic de hîrtie în stare să sperie pe onorabilii senatori, dar nu vitejia înflăcărată a majestății voastre... Danezii nu vor îndrăzni să tulbure pacea, vă rog să credeți în perspicacitatea unei femei. Țarul Petru e legat prin negocierile lui de pace și nu va interveni, pînă cînd turcii nu-i vor dezlega mîinile. Dar așa ceva nu se va întîmpla. Ambasadorul Ukraințev a împărțit la viziri toate blănile sale de samuri și cu asta basta. Țarul Petru a căutat să-i sperie pe turci cu lansarea unei noi flote la Voronej. Dar nu a făcut decît să-i pună pe gînduri pe englezi și pe olandezi. Ambasadorii lor de la Constantinopol nici nu vor să audă de prezența corăbiilor rusești în Marea Neagră. Cel mai intransigent e Lesczinski, ambasadorul polon, dușmanul de moarte al lui August. Îl imploră pe sultan, să ajute Poloniei să smulgă rușilor Ucraina cu Kievul și cu Poltava.

Iată ultimele noutăți, sau intrigi, cum veți dori să le spuneți. Varșovia vuiește de ele. Eu și August cheltuim sume mari pe baluri și distracții, dar, vai ! popularitatea regelui continuă să scadă. August e furios și se pune într-o situație ridicolă, făcînd curte unei rusoaice proaste...

Prin urmare, vîntul favorabil al istoriei vă umflă pînzele și șuieră printre straiuri, vestind o glorie apropiată. Acum ori niciodată. A maiestății voastre, cu tot devotamentul, Athalie".

Carol primi această scrisoare în pădurea de la Kungsoer. O cetea, rezemat de un copac. Pinii foșneau și norii pluteau jos, pe un cer de martie. Copoii lătrau de vale, în defileul ascuns în ceață. Hămăitul lor plin de nerăbdare dovedea că urmăresc o sălbăticiune mare. Strivind zăpada printre grohotiș, un vînător bătrîn coborî cîțiva pași și întoarse capul în așteptare. Regele ceti scrisoarea încă o dată, apoi încă o dată. Ofițerul — ștafeta care i-o adusese — își ținea calul de frîu. Animalul se uita pieziș, cu un ochi vînăt, în direcția din care se auzeau cîinii lătrînd.

Un cerb apăru din defileu, urcînd coasta în salturi voinicești. Carol nu ridică muscheta. Lăsîndu-și coarnele rămuroase pe spate, cerbul trecu în goană printre copaci. Din locul în care stătea la pîndă ambasadorul Franței, se auzi o împușcătură. Carol nu întoarse capul. Vîntul îi flutura scrisoarea în mîna roșie de frig. Ascunzîndu-și zbîrciturile de la gît în gulerul de piele, vînătorul se răsuci într-o parte, în spatele tînărului cu capul mic și cu chipul îngust, înalt ca o prăjină și îmbrăcat cu o manta din piele de elan, cu spatele mai lung.

— Cine ți-a dat scrisoarea ? întrebă Carol.

Fără să ia mîna de pe dîrlogi, ofițerul făcu un pas înainte :

— Contele Pieper. Afară de aceasta, mi-a mai ordonat să comunic maiestății voastre știri extrem de importante, de care senatul n-a luat încă cunoștință.

Ochii cenușii ai ofițerului cu obrajii grași și rumeni aveau o privire întrebătoare și îndrăzneață. Regele întoarse capul. Acești domni nobili, toată lumea, toată garda, se uitau la el cu aceeași privire întrebătoare, ca o haită de copoi flămînzi.

— Ce anume ți-a ordonat să-mi comunici ?

— Trupele daneze — cincisprezece sau douăzeci de batalioane — au trecut granița Holsteinului.

Carol mototoli încet scrisoarea Athaliei. Hămăitul cîinilor se apropia iar. Din defileu se auzi mormăitul unui urs. Carol ridică muscheta rezemată de copac și ordonă peste umăr ofițerului :

— Ia-ți alt cal și întoarce-te la Stockholm. Spune-i contelui Pieper că petrecem ca niciodată. Gonim trei ursoaice cu pui. Invit la hăituire pe contele Pieper, pe generalul Roenschild, pe generalul Loewenhaupt și pe generalul Schlippenbach. Du-te repede.

Pete roşii se iviră pe faţa sa întotdeauna palidă. Carol ridică cu degetul şovăielnic cocoşul muschetei şi se îndreptă cu paşi hotărîţi spre defileu, frecîndu-şi unul de altul carîmbii îngheţaţi ai cizmelor. Ofiţerul îi privi cu un zîmbet ironic spatele uşor încovoiat, de băieţandru, ceafa încordată, care trăda amor propriu, apoi sări în şa şi, galopînd prin zăpada adîncă, dispăru în pădure.

Împuşcară şi prinseră în plase paisprezece urşi. Carol se bucura ca un copil, ascultînd urletele deznădăjduite ale puilor de urşi căzuţi în mreje. Puii erau legaţi cu curele trainice, spre a fi trimeşi la Stockholm. Pieper, Roenschild, Loewenhaupt şi Schlippenbach, sosiţi în zorii acelei zile, în mantale de piele şi cu pălării cu pene de cocoşi-de-munte, înfipseră securile în cîte o fiară. Guiscard, ambasadorul Franţei, împuşcă o dihanie de şapte picioare.

Obosiţi, vînătorii se întoarseră la castelul de lemn, aşezat deasupra unei cascade, care se prăvălea vuind peste gheaţa din fundul defileului. Sala de mese era bine încălzită de focul care mistuia în cămin crengile de pin. Ochii de sticlă ai capetelor de cerbi şi de elani luceau pe pereţi. Guiscard, mărunţel, ameţit de vinul roşu, cu mustăţile răsucite, povestea însufleţit, dînd din mîinile lui scurte, cum era gata să fie înghiţit de o fiară care ieşise din bîrlogul ei, împrăştiind vijelios zăpada : „Îi simţeam răsuflarea respingătoare în faţă ! Dar am făcut un salt izbutit şi am ochit. Muscheta n-a luat foc !... Întreaga mea viaţă mi-a trecut într-o clipă prin faţa ochilor... Am luat repede muscheta de rezervă..."

Suedezii ascultau şi zîmbeau, sorbind băutura în tăcere. În timpul mesei, Carol nu bău nici o picătură de bere. După ce ambasadorul Franţei fu dus cu greutate în odaia lui, Carol ordonă să se posteze la uşă o santinelă şi se aşeză lîngă foc. Pieper şi generalii se apropiară de scaunul lui.

— Domnilor, aş vrea să ştiu părerea dumneavoastră, — zise Carol, strîngîndu-şi buzele. Nasul lui de băieţandru, jupuit de vînt, lucea la lumina focului.

Generalii îşi plecară capetele. Orice chestiune, dar mai ales una ca asta, trebuia bine chibzuită. Pieper îşi frecă încet bărbia pătrată :

— Senatul se teme de război şi nu-l doreşte. În ajunul plecării noastre, a fost o şedinţă extraordinară. Vestea intrării regelui Poloniei în Livonia şi, mai ales, începerea ostilităţilor din partea danezilor au tulburat Stockholmul. Armatorii, che-

restegiii și negustorii de cereale au trimes o delegație la senat. Delegații au fost ascultați cu luare aminte și nici un senator n-a vorbit pentru război... S-a hotărît trimeterea unor mediatori la Varșovia și la Copenhaga, spre a se aplana lucrurile cu orice preț.

— Dar părerea regelui lor în privința asta? întrebă Carol.

— Senatul crede, probabil, că ambiția maiestății voastre e perfect satisfăcută vînînd urși.

— Foarte bine. Repede, ca un rîs, Carol își întoarse fața îngustă spre Roenschild. Acesta trase aer în piept prin nările mari ale nasului său teșit.

— Cred, spuse generalul, uitîndu-se la rege cu privirea deschisă a ochilor săi albaștri, cred că în armată sînt destui nobili tineri, pentru care Suedia a devenit prea mică... Se vor găsi destui doritori să se încunune de glorie cu sabia. Dacă regele ne duce la capătul lumii, vom merge la capătul lumii. Suedezii n-o fac întîia oară...

Gura rigidă a lui Roenschild zîmbi cu blîndețe. Generalii dădură din cap în semn de încuviințare: „Nu plecăm pentru întîia oară de pe stîncile pe care ne-am născut, spre țări străine, după aur și glorie". Cînd clătinarea capetelor se sfîrși, Pieper spuse:

— Senatul nu ne va da nici un farthing pentru război. Tezaurul regesc e gol. Trebuie să ne sfătuim asupra acestui lucru.

Generalii tăceau. Carol își mușca buzele. Din tălpile botforilor lui rezemați de grătarul căminului ieșeau aburi.

— Am nevoie de bani numai în primele zile, ca să îmbarc trupele pe vase și să trec în Danemarca. Acești bani ni-i va da ambasadorul Franței. Mi-i va da, pentru că, altfel, îi voi lua de la englezi... Operațiunile noastre militare care vor urma le va suporta regele Danemarcei. Despăgubiri.

Generalii veniră și mai aproape de scaunul regelui, încuviințînd: „Așa, așa". Încrețindu-și fruntea, Pieper se miră din nou de isteția băiețandrului.

— Chiar dacă nu ne-am hotărî să facem acest război, ne-ar sili alții, zise Carol. În cazul acesta, să facem cum e mai bine: să atacăm noi... August cel frumos visează un imperiu mare. El n-are bani, după cum n-am nici eu. August cere aur de la Petru și-l bea cu metresele. August ar putea să fie un bun comedian de bîlci. Țarul Moscoviei mă sperie și mai puțin: își va pierde aliații înainte de a-și învăța regimentele să tragă

cu muscheta... Domnilor, vreau să discut cu dumneavoastră planul...

În aceeaşi seară, privind harta întinsă pe genunchii lui Carol, cei trei generali hotărîră : Welling, guvernatorul Narvei, va lua comanda trupelor suedeze din Estlanda şi Liflanda, şi va porni spre Riga ; Loewenhaupt şi Schlippenbach, sub pretextul unor manevre, vor concentra garda şi trupele de linie în regiunea Landskrone, portul militar de pe ţărmul Sundului ; Pieper va face la Stockholm tot ce este necesar ca să sustragă atenţia senatului de la aceste pregătiri.

Porunciră să se mai pună pe foc nişte buturugi de pin şi îndepărtară santinela de la uşă. Se servi masa. *Monsieur* Guiscard, care trăsese un pui de somn, apăru în sala de mîncare, frecîndu-şi mîinile. Carol îi oferi un loc lîngă foc şi-i spuse, tuşind, ca şi cum cuvintele îi rămîneau în gît :

— Scumpe amic, poţi să fii sigur de simpatia mea adîncă şi devotată pentru fratele meu, regele domniei tale... (Guiscard începu să-şi frece mîinile mai încet, devenind atent.) Suedia va rămîne o santinelă credincioasă a intereselor franceze în mările nordice. În disputa pentru tronul Spaniei, îmi ofer spada lui Ludovic. (Guiscard se înclină adînc, dîndu-şi în lături mîinile sale scurte.) Dar nu vreau să-ţi ascund că englezii fac tot ce le stă în putinţă pentru ca Suedia să treacă de partea lor... Afară de rege, Suedia mai are şi un senat. Eu nu pot să citesc gîndurile senatorilor... Din nefericire, lumea de azi e plină de contradicţii... Am aflat astăzi că flota engleză a apărut în Sund... Ca să preîntîmpin o eroare fatală am nevoie de dovezi palpabile ale amiciţiei domniei tale, *monsieur* Guiscard...

Puii de urşi răcneau în căruţa care-i ducea pe străzile Stockholmului. Carol şi ceilalţi vînători veneau călări în urma căruţei. Cornurile de aramă vuiau în hămăitul haitei de cîini. Apropiindu-se de fereastră, oamenii de treabă dădeau din cap : „Regele nu prea şi-a ales o vreme potrivită pentru petrecerile sale".

Oraşul, obişnuit de ani îndelungaţi cu pacea, era tulburat de zvonuri îngrijorătoare. Flota engleză şi cea olandeză apăruseră în apele Sundului. Pentru ce ? Nu cumva ca să se unească cu danezii, spre a isprăvi cu dominaţia suedeză din mările nordice ? Polonia cea nemărginită ameninţa să mături garnizoanele suedeze de pe ţărmurile Mării Baltice. La est, graniţa dinspre Moscovia, lungă de o mie de mile, nu era apărată aproape de loc, dacă nu se socotea fortul Nienschanz de la

gurile Nevei şi fortăreaţa Noteburg de la ieşirea acestui fluviu din lacul Ladoga.

Te lua groaza cînd te gîndeai că trebuie să te încaieri cu aproape toată Europa răsăriteană, lucru pentru care nu aveai decît o armată mică, de 20 000 de oameni, şi un rege zănatic. Pace, pace cu orice preţ. Să pierzi ceva, dar să salvezi ceea ce-i principal.

Venind la senat în mantaua sa de vînătoare, Carol asculta, înfumurat şi cu gîndurile aiurea, cuvîntările părinteşti care pomeneau despre mînia lui dumnezeu care se abătea în ceasul acela asupra Suediei, despre înţelepciune şi virtute. Jucîndu-se cu mînerul de os al pumnalului, regele răspunse că e ocupat cu organizarea unui carnaval al primăverii la castelul Kungsoer şi că abia după acea serbare se va putea pronunţa asupra politicii externe. Ridicîndu-se şi înclinîndu-se adînc, cel mai bătrîn dintre senatori îi ură în termeni aleşi petrecere frumoasă.

Regele ridică din umeri şi ieşi. Cîteva zile mai tîrziu plecă, în adevăr, la Kungsoer. De acolo, după ce schimbă caii, o luă în goană, călare, însoţit de Roenschild şi de vreo zece ofiţeri de gardă, spre Landskron. Merse aproape fără popasuri, necruţînd oamenii şi caii. Un singur gînd pusese stăpînire pe patimile şi pe voinţa lui, ca şi cum alt om s-ar fi întrupat în el.

Într-o dimineaţă senină de primăvară, navele suedeze ridicară ancora, plecînd spre Sund cu 15 000 de soldaţi aleşi. Către amiază, siluete negre de corăbii şi de galere se zăriră departe în lumina soarelui, spînzurînd parcă între mare şi cerul limpede. Sute de flamuri fîlfîiau în bătaia vîntului. Era flota anglo-olandeză tîrîtă din drum de vînt.

Cînd pavilionul regesc se înălţă în vîrful catargului fregatei din frunte, clăbuci rotunzi de fum începură să ţîşnească din sabordurile vaselor, care veneau în întîmpinarea suedezilor. Se auziră bubuituri de tun. Un nor de fum se învălui spre miazăzi. Amiralul englez şi cel olandez, în uniforme cusute cu fir, se apropiau cu şalupele de fregata din faţă.

Carol aştepta pe punte. Purta o redingotă de postav cenuşiu-verzui, încheiată pînă sus la cravata neagră, şi botfori cu genuchiere largi, bune pentru orice împrejurare. Sub tricornul lui mic, peruca i se termina într-o coadă vîrîtă într-o punguţă de piele. Mîna i se rezema pe sabia înaltă, ca într-un baston. Astfel pornise la drum lung să cucerească Europa.

Amiralii care auziseră multe despre acest tînăr destrăbălat fură surprinşi de neobişnuita lui energie şi stăpînire de

sine. Carol le vorbi despre jignirile de neîndurat pe care i le adusese regele Poloniei și acela al Danemarcei și primi cu mărinimie ajutorul flotei anglo-olandeze spre a-i pedepsi pe danezi pentru perfidia lor.

În aceeași zi, cele trei flote unite, acoperind marea cu pînzele lor, porniră spre Copenhaga.

4

Ploaia trecuse și norii se împrăștiaseră. Era o seară caldă ; mirosea a ierburi și a fum. Un dangăt de clopot răsuna departe, în așezarea nemțească, din clopotnița bisericii luterane.

Petru ședea la fereastra deschisă și cetea niște hîrtii. Lumînările nu fuseseră încă aprinse. În fundul iatacului său, fierarul Nikita Demidov, din Tula, cu țeasta pleșuvă, stătea neclintit.

„...Măria ta, norodul se clatină și crede că totul va fi din nou cum a fost... (scria birarul Alexei Kurbatov.) Negustorul Matvei Șustrov ne-a înaintat o jalbă asupra negustoriei și averii sale, scriindu-ne în jalba sa că n-ar mai avea decît vreo 2 000 de ruble și că ar fi ajuns în sapă de lemn. Cu toate acestea, am cunoștință că în casa din Zareadie, a lui Matvei, sub dușumea, în privată, unde ți-e rușine să intri, mai sînt îngropați vreo 40 000 de galbeni, rămași de la bunicul său. Matvei, om ușuratic, în loc să-și sporească averea, și-o toacă în beții. Dacă nu i s-ar pune frîu, și-ar duce averea de rîpă. Măria ta, dă poruncă să fie trimes la Matvei, în Zareadie, un diac cu vreo douăzeci de ostași și omul va scoate banii aceia de aur la iveală..."

Petru dădu din cap și puse hîrtia pe fereastră, în stînga, pentru încuviințare. Hîrtia următoare era o jalbă a judecătorului Mișka Beklemișev, scrisă cu mînă tremurătoare. Petru nu înțelese decît atît : „...am slujit tatălui și fratelui măriei tale, am trecut prin multe cinovnicii și mi s-a poruncit să fiu judecător la Despărțămîntul dreptății din Moscova. Muncesc și astăzi acolo cu cinste... Dar slujba mea fără de părtinire a făcut să mă înglodez în datorii de nici nu mai pot trăi. Măria ta, fie-ți milă de mine și, pentru osîrdia mea cinstită, pune-mă voievod barem la Poltava..."

Petru căscă și aruncă jalba în teancul din dreapta. Mai erau niște hîrtii de la Bielgorod și de la Sevsk, în care se spunea că ostașii, tîrgoveții, cinovnicii de toate felurile, șerbii și țăranii nu mai vor să trudească în slujba țarului, nu mai vor să mun-

cească la clădirea de vase de mare și în pădure, la tăieri de lemne, fugind cu duiumul spre tîrgurile căzăcești de la Don... Petru însemnă într-un colț al hîrtiei : „Să fie chemați voievozii de la Bielgorod și de la Sevsk și cercetați aspru".

Mai era o plîngere a unor țărani împotriva lui Suhotin, voievodul din Kungur, care, pe lîngă alte dări lua de la fiecare gospodărie cîte opt altîni pentru sufletul lui, și dăduse poruncă să se închidă casele de faceri și oăile — descurcă-se fiecare cum o ști. Acuma, pe ger, multe femei nășteau prin grajduri și copiii mureau înainte de vreme. La casa stăpînirii, lua pe unele femei de sîni și le strîngea sfîrcurile pînă la sînge. Își făcea de cap în tot felul și schilodea oamenii...

Petru se scărpină la ceafă. Gemea toată țara. Cum alungai un voievod, altul tăia și spînzura mai cumplit. De unde să iei oameni ?... Toți erau niște hoți. Începu să scrie, lăsînd pete de cerneală din pana lui de gîscă : „Să se trimeată la Kungur..."

Întoarse capul :

— Nikita, dacă te-aș pune pe tine voievod, ai fura și tu ?

Rămînînd lîngă ușă, Nikita Demidov oftă ușor :

— După cum e obiceiul, Petru Alexeevici. Așa-i slujba.

— Nu s-or găsi oameni cinstiți ?

Nikita ridică din umeri, vrînd parcă să spună că nu-s...

— Îl căznești în dibă... Îi dai leafă mare... Tot fură... (Își muie iar pana în cerneală și scrise, cu toate că se făcuse întuneric.) N-au rușine... N-au cinste... Am făcut niște măscărici din ei... De ce oare ? (Întoarse capul.)

— Petru Alexeevici, cel sătul fură mai rău, pentru că e mai cutezător...

— Bagă de seamă... și tu ești cutezător...

— Petru Alexeevici, îmi vine să plîng... Te tîngui că n-ai oameni... Dar mie în toiul lucrului mi-ai luat unsprezece oameni la oaste, dintre cei mai buni fierari...

— Cine ți i-a luat ?

— Boierul Cemodanov al măriei tale, care a venit la Tula cu niște dieci să scrie oameni pentru oștire... (Nikita se opri, uitîndu-se la Petru... Fața acestuia nu se mai vedea, așa cum îl privea din dreptul ferestrei.)Ce să-ți mai ascund ? S-au petrecut la Tula niște lucruri ! Cine a avut cu ce să sfănțuiască a scăpat... A trimes un diac și la făurăria mea... Dacă eram în Tula, nu-mi părea rău să dau cinci sute de ruble ca să-mi scap meșterii... Fii milostiv și ajută-mă... Toți sînt meșteri armurieri, nici cu o iotă mai proști ca englejii...

Petru îi răspunse printre dinți :

— Fă-mi o jalbă...

— Am înțeles... Dar să știi, Petru Alexeevici, nu se poate să nu se găsească oameni...

— Bine... Acuma, spune ce ai de spus...

Nikita îl luă pe departe. Era o daraveră mare. Iarna trecută fusese în Ural, împreună cu feciorul său Akimfi și cu trei țărani rascolnici de la schitul Danilovaia, care se pricepeau la minerit. Au cutreierat pe obcine de la Neviansk și pînă la Ciusov. Au găsit zăcăminte uriașe de fier, aramă, mineraiuri de argint, azbest. Bogății care stăteau acolo fără nici un rost. Împrejur, cît vedeai cu ochii — pustietate. Singura turnătorie de tuci de pe rîul Neiva, durată cu doi ani înainte la porunca lui Petru, de-abia de făurea cincizeci de puzi, dar și ăști bieți cincizeci de puzi erau greu de cărat din pricina drumurilor proaste. De urît, căpetenia ei, boiernașul Dașkov, bea de stinge, ca și Protasiev, voievodul din Neviansk. Lucrătorii buni s-au împrăștiat care încotro ; n-au mai rămas decît cei proști. Băile s-au surpat. De jur împrejur, sînt codri din veacuri. Prin lacuri și rîuri, poți să iei aur cu căușul și să-l speli tot acolo, pe un cojoc. Nu-i ca la făurăria lui din Tula, unde mineraiurile sînt sărace în fier, pădurile mici (de un an, se oprise tăierea stejarilor, frasinilor și a arțarilor pentru cărbuni), și unde orice pisar ți se suie în cap. În Ural e o întindere uriașă, dar ajungi greu acolo : trebuie să ai bani mulți. Locuitori nu prea sînt.

— Petru Alexeevici, nu-i nimic de făcut. Am vorbit și cu Sveșnikov, și cu Brovkin, și cu alții. Se feresc să intre în tovărășie cînd lucrurile sînt atît de îndoielnice... Și pentru mine ar fi înjositor să fiu un fel de vătaf al lor... E o muncă aprigă să ridici Uralul !...

Petru bătu, deodată, din picior :

— Ce-ți trebuie ? Bani ? Oameni ? Stai jos... (Nikita se lăsă repede pe marginea unui scaun și-și pironi asupra lui Petru privirea ochilor săi afundați în cap.) La vară îmi trebuie o sută de mii de puzi de ghiulele de tuci și cincizeci de mii de puzi de fier. N-am vreme să aștept ca voi să vă sfădiți și să cugetați... Ia-ți făurăria de la Neviansk, ia-ți tot Uralul... Îți poruncesc !... (Nikita întinse înainte barba sa neagră de țigan și Petru își trase jețul mai aproape de el.) Deși n-am bani, pentru așa ceva am să găsesc... Trec cîteva plăși asupra făurăriei. Îți dau voie să-ți cumperi oameni de pe la moșiile boierești... Dar bagă de seamă... (Ridică un deget lung și-l amenință de două ori.) Suie-

dezilor le dau o rublă pentru un pud de fier, dar tu ai să-mi vinzi cu trei grivine [1] pudul...

— Nu ies la socoteală, — zise repede Nikita. — Nu se poate. Pune un poltinik [2].

Îl privi pe Petru, holbîndu-şi la el albul albăstriu al ochilor. La rîndul său, Petru îl privi vreme de un minut ca turbat. Apoi spuse :

— Bine. Vorbim mai tîrziu... Mare hoţoman eşti... Peste trei ani îmi dai banii înapoi, în tuci şi în fier... Cutezi mult... Bagă de seamă : te rup pe roată...

Nikita tuşi şi spuse şuierînd :

— Banii ăştia ţi-i dau înapoi mai repede. Zău...

În seara aceea Petru nu-şi mai găsea locul. Voi să poruncească să-i aprindă lumînarea, se uită chiorîş la hîrtiile necetite, se culcă cu pieptul pe pervaz şi scoase capul pe fereastră afară.

Se înnoptase, dar parcă era şi mai cald. Apa picura din frunze. O ceaţă subţire plutea deasupra ierbii... Petru trăgea în piept aerul înmiresmat de mugurii umflaţi. O picătură de apă îi căzu pe ceafă şi un fior îi străbătu trupul. Îşi şterse încet ceafa cu palma.

Totul dormea plin de îngrijorare în liniştea acea primăvăratică. Nu se zărea nici o lumină. Doar o caraulă striga prelung, departe, în aşezarea ostăşească : „Te vă-ă-ă-ăd !" Făptura i se tînguia, de parcă ar fi fost înlănţuită. Îşi auzea bătăile dese ale inimii lipite de pervazul ferestrei. Nu-i mai rămînea decît să aştepte, cu fălcile încleştate.

Să aştepte, să aştepte... Să asculte ca o femeie în liniştea nopţii, ridicînd capul de pe o perină caldă, paşii care i se năzar... În ziua aceea, treburile îi merseseră prost. Menşikov îl poftise la masă, dar nu se dusese... Acolo trebuia să fie acum un chef straşnic ! Niciodată nu-i venise atît de greu. Acum tot ceea ce avea de făcut era să aştepte, să ştie să aştepte... Regele August începuse războiul pe negîndite, fără să mai aibă răbdare, şi se împotmolise la Riga... Cristian al Danemarcei nu aşteptase nici el. Treaba lui...

— Treaba lui, treaba lui, bombăni Petru, holbînd ochii spre tufele întunecate de liliac, grele de ploaie. Acolo mişca ceva, pesemne vistavoiul lui cu vreo fată... În ziua aceea sosise colonelul Langen cu veşti îngrijorătoare de la August : puiul

[1] *Grivină* — monetă de zece copeici (n. trad.).

[2] *Poltinik* — monetă de cincizeci de copeici (n. trad.).

de leu al Suediei își arătase colții pe neașteptate... Se ivise cu o flotă uriașă în fața forturilor Copenhagăi, cerînd orașului să se predea. Înfricoșat, Cristian începuse tratative, renunțînd la luptă. Între timp, Carol debarcase 15 000 de pedestrași în spatele oștilor daneze care asaltau fortăreața Holstein. Suedezii intraseră în Danemarca ca o vijelie. Nici la ei, nici peste hotare nu și-ar fi putut închipui nimeni că acest tînăr răsfățat și ștrengar își va dovedi într-un timp atît de scurt iscusința și vitejia unui adevărat căpitan de oaste.

Langen îi transmisese și rugămintea lui August de a-i trimete bani : Polonia ar putea fi atrasă în război dacă s-ar da arhiepiscopului primat și hatmanului coroanei douăzeci de mii de cervoneți spre a fi împărțiți la pani. Langen îl rugase pe Petru cu lacrimi în ochi să nu mai aștepte încheierea păcii cu Turcia și să sară în ajutor...

Toate acestea îl iritau, stîrnindu-i o mîncărime pe tot corpul. Totuși, n-avea ce face ! Nu putea să intre în război, atîta vreme cît hanul din Crimeia îl ținea de pulpană. Trebuia să mai aștepte, să-și aștepte ceasul... Ivan Brovkin îi spusese cu cîteva clipe mai înainte că la Sfatul starostilor fusese tărăboi mare: Svešnikov și Șorin au început să cumpere grîne și să le trimeată pe apă și pe uscat spre Novgorod și spre Pskov. Prețul grîului s-a urcat numaidecît cu trei copeici. Reveakin le-a strigat : „De ce faceți neghiobia asta ? Ingria nu este încă a noastră. Și cine știe cînd va fi ! Vă prăpădiți degeaba bucatele la Novgorod și la Pskov..." Ei i-au răspuns : „La toamnă Ingria va fi a noastră. Cînd va cădea cea dintîi zăpadă, vom duce grînele la Narva."

Tufele ude începură să se legene deodată, și stropi de apă licăriră printre crengi. Două umbre se strecurau prin întuneric... „Nu, dragă, nu, nu..." Una din cele două umbre, mai scurtă, se dădu înapoi, apoi fugi ușor, în picioarele goale... Umbra cealaltă, lungă (a vistavoiului Mișka), se luă după cea dintîi, tropăind cu botforii... Ajungînd sub un tei, se opriră una lîngă alta. Se auzi din nou : „Nu, dragă..."

Petru se aplecă în afară, aproape pînă la brîu. O lună mare se ridica, împîclită, în vale, dincolo de sălciile cărunte. Pe cîmp se vedeau stogurile de fîn, crîngurile și panglica lăptoasă a gîrlei. Totul era neclintit, neschimbat, plin de îngrijorare, sălășluind acolo parcă de veacuri... Pînă și cele două umbre de sub tei vorbeau repede, în șoaptă, despre același lucru...

— Astîmpără-te, Mișka ! strigă gros Petru. Am să te jupoi !

Fata se ascunse după trunchiul teiului. Nu trecu mult şi vistavoiul se furişă în vîrful picioarelor pe scara care scîrţîia şi bătu la uşă.

— Dă-mi o lumînare, spuse Petru. Şi pipa.

Se plimba de colo-colo, pufăind. Luînd de pe masă o hîrtie, o apropia de lumînare, apoi o arunca. Noaptea abia începuse. Nici nu se gîndea să se culce... Fumul pipei, tras spre fereastră, se strecura afară şi se pierdea în răcoarea nopţii...

— Mişka ! Vistavoiul, cu obrajii graşi, cu nasul cîrn şi cu privire tîmpă, dădu buzna în odaie. Ce-ai cu fetele ? Ia vezi ! Se apropie de el, dar Mişka nu înţelegea nimic, orice i-ai fi făcut. Dă fuga şi spune să fie gata droşca. Mergi cu mine.

Luna se înălţase deasupra cîmpiei şi picăturile de apă licăreau în iarba argintie. Calul sforăia, privind pieziş spre umbrele nedesluşite ale tufelor. Petru îl bătea cu hăţurile. Noroiul sărea de pe roţi şi stropii plescăiau în făgaşuri, învăluind apa lor ca oglinda. Trecură în goana calului pe o uliţă adormită din Kukui, unde, în dosul ulucilor, florile de tutun răspîndeau aceeaşi mireasmă înăbuşitoare şi dulceagă ca şi cu mulţi ani înainte. Dincolo de plopii înalţi, inimile tăiate în obloanele de la ferestrele Anei Mons erau luminate.

Ana Ivanovna, pastorul Strumpf, Königseck şi arhiducele von Kruy jucau cărţi la lumina a două lumînări. Din cînd în cînd, pastorul Strumpf priza tabac şi îşi scotea batista cadrilată strănutînd cu plăcere. Ochii lui umezi aruncau priviri vesele spre cei dimprejur. Cercetîndu-şi cărţile, arhiducele von Kruy clipea cu o expresie de concentrare din pleoapele sale lipsite de gene. Mustăţile-i pleoştite, care luaseră parte la cincisprezece bătălii vestite, îi gîdilau nasul. Ana Ivanovna, îmbrăcată cu o rochie albastră de casă, cu braţele durdulii, goale pînă la coate, cu briliante mici în urechi şi pe panglica de catifea din jurul gîtului, îşi încreţea uşor fruntea, gîndind asupra cărţilor pe care le avea în mînă. Elegant, pudrat, cu talia ca trecută prin inel, Königseck, cînd îi zîmbea languros, cînd căuta s-o ajute, spunîndu-i ceva doar din buze.

Era vădit că toate furtunile ocoleau odaia aceea liniştită, unde mirosea plăcut a vanilie şi a cardama, buruiana care se pune în pîine, unde jeţurile şi sofalele erau învelite în pînză şi unde răsuna molcom tictacul pendulei. „Treflă, cu toată modestia", spuse oftînd pastorul Strumpf, şi-şi ridică privirea spre tavan. „Pică", rosti gîjîit arhiducele von Kruy, parcă scoţînd din teacă o sabie ruginită pînă la jumătate. Ridicîndu-se ca să se

uite peste umărul Anei Ivanovna în cărţile ei, Königseck spuse pe un ton dulceag : „Noi ne permitem să avem din nou cupă".

Intrînd pe scara din dos, Petru deschise uşa pe neaşteptate. Ana Ivanovna scăpă cărţile din mînă. Bărbaţii se ridicară repede în picioare. Cu toate că ştia să se stăpînească, Ana Ivanovna scoase un strigăt de bucurie şi, cu un zîmbet fericit, făcu o reverenţă. Apoi, sărutînd mîna lui Petru, şi-o duse la pieptul acoperit cu un şal. Totuşi, lui Petru i se păru că văzuse o licărire de spaimă în ochii ei, albaştri, senini. Se gheboşă şi se apropie de-andaratelea de sofa :

— Jucaţi. Eu stau aici şi fumez.

Dar Ana Ivanovna fugise pe tocurile ei ascuţite spre masă, şi amestecase cărţile :

— Am jucat şi noi ca să treacă vremea... Ah, Piter, îmi pare bine că ai venit. Dumneata aduci totdeauna veselie şi fericire în casa asta... (Bătu din palme, ca o copiliţă.) Să stăm la masă...

— Nu mi-e foame, bombăni Petru, rozîndu-şi pipa. Fără să ştie de ce, mînia începuse să-l înece de parcă avea un nod în gît. Se uită chiorîş la învelitorile de pe mobile, la fusul de tors şi la ghemele de lînă... O cută groasă se ivi pe fruntea netedă a Anei (altădată, Petru nu vedea această cută).

— Atunci, Piter, să jucăm ceva vesel... (În ochii ei săgetă din nou o licărire de spaimă.)

Petru tăcea. Uitîndu-se la pendulă, apoi la ornicul său de buzunar, pastorul Strumpf rosti : „Dumnezeule, sînt ceasurile două trecute", apoi îşi luă cartea de rugăciuni de pe fereastră. Arhiducele von Kruy şi Königseck puseră mîna pe tricornuri. Rugîndu-se jalnic, mai mult decît o cerea politeţea, Anchen spuse frămîntîndu-şi degetele :

— Vai, nu plecaţi...

Petru mormăi ceva şi din pipa lui ţîşniră scîntei. Întinse picioarele. Sări în sus. Ieşi vijelios din odaie, trîntind uşa. Anchen începu să răsufle des şi îşi acoperi faţa cu batista. Königseck se duse în vîrful picioarelor să aducă un pahar de apă. Pastorul Strumpf dădu din cap gînditor. Lîngă masă, arhiducele von Kruy amesteca cărţile de zor.

Din acoperişurile şindrilite şi de pe uliţa ce se zvînta se ridicau aburi. Albastrul adînc al cerului se oglindea în băltoace. Era duminică şi în mahalaua Krasnaia Gorka trăgeau clopotele ; simigiii şi negustorii de mied fiert îşi strigau marfa. Neavînd ce face, oamenii umblau de colo-colo, mai toţi cherche-

liţi. Cîţiva băietani îmbrăcaţi cu cămăşi noi legănau nişte prăjini cu laţuri de rafie în vîrf, gonind hulubii de pe zidul dărăpănat, cu metereze, al oraşului. Păsările albe se zburătăceau în albastrul cerului, se jucau, se avîntau cu capul în jos, lunecînd ca săgeata. Oamenii se dădeau în leagăn pretutindeni, în dosul gardurilor înalte, sub teii spălaţi peste noapte de ploaie, sub sălciile cenuşii ; nişte fete zburau printre crengi, cu cozile fluturînd în vînt, un bătrîn chel şi mucalit legăna o femeie grasă, care se ţinea bine pe scîndură şi chicotea.

Droşca mergea la pas. Petru privea încruntat cu ochii intraţi în fundul capului. Soarele îl dogorea în spate. Mişka, vistavoiul, îl aşteptase toată noaptea în droşcă şi acum dădea din cap ca să nu adoarmă. Lumea se dădea la o parte din faţa calului. Rareori, cîte un trecător, recunoscîndu-l, se descoperea şi se pleca pînă la pămînt.

În noaptea aceea, Petru se dusese de la Ana Mons la Menşikov. Nu făcuse însă decît să se uite la ferestrele lui mari, astupate, de unde se auzea muzică şi larmă de cheflii. „Dă-i naibii", îşi spusese şi, lovind calul cu hăţurile, ieşise din curte şi o luase pe uliţi, spre mahalaua streliţilor. Întîi mersese la trap, şi apoi o luase în galop.

Ajungînd în mahala, opri la o casă de rînd, în a cărei poartă se înălţa o prăjină cu un smoc de fîn în vîrf. Petru aruncă hăţurile lui Mişka şi bătu la poartă. Nerăbdător, se plimba încolo şi încoace prin balegă. Bătu din nou, cu pumnii. Îi deschise o femeie. (Mişka putu să vadă că era voinică, avea faţa rotundă şi purta un sarafan de culoare închisă.) Speriată, femeia scoase un strigăt şi-şi duse mîinile la faţă. Petru se aplecă, intră în curte şi trînti poarta.

Stînd în picioare în droşcă, Mişka văzu cum în casa de lemn din dosul porţii se aprinse lumina la două ferestre, sus. Apoi, femeia ieşi repede pe scară şi strigă :

— Luka ! Luka !

Un glas de bătrîn răspunse :

— Ce este ?

— Luka, să nu mai laşi pe nimeni. Auzi ?

— Dacă bat la poartă ?

— Tu ce păzeşti ?

— Bine, bine. O să-i iau la goană cu bîta.

Mişka murmură :

— Zi, aşa.

După o vreme, trei bărbaţi cu tichii de streliţi ieşiră dintr-o ulicioară, cercetară uliţa pustie şi se îndreptară spre poartă. Mişka le spuse aspru :

— Dați-i drumul înainte...

Streliții se apropiară de droșcă amenințători.

— Cine ești ? Ce cauți la ceasul ăsta în mahala ?

Mișka le răspunse încet, dar pe un ton mînios :

— Ascultați-mă, băieți, luați-o repede din loc...

— De ce ? strigă pus pe bătaie unul, mai cherchelit decît ceilalți. Ce te zborșești ? Știm noi de unde ești... (Ceilalți doi îl traseră de umeri și-i șoptiră ceva.) Bagă de seamă, nu-ți stă bine capul pe umeri... Vă vine și vouă rîndul... (Tovarășii săi îl trăgeau înapoi și nu-l lăsau să-și suflece mînecile.) Nu ne-a spînzurat încă pe toți... Mai avem colți... Să nu-l vezi și pe ăla în țeapă... (Îi dădură un ghiont în ceafă, tichia îi căzu de pe cap, și-l tîrîră în ulicioară.)

Lumina se stinse repede. Dar Petru nu ieși. În dosul porții, Luka bătea din cînd în cînd somnoros în toacă. Curînd după aceea, se așternu o liniște atît de adîncă, încît pînă și calul, obosit, rămase neclintit, cu capul plecat. Ațipit, Mișka auzi prin toropeală cocoșii cîntînd. Lumina lunii se răcise. La capătul uliței, miji lucoarea gălbuie, apoi trandafirie a zorilor. A doua oară îl treziră niște șoapte. În jurul droștei se strînsese o ceată de ștrengari dintre care unii fără nădrăgei. În clipa cînd Mișka deschise ochii, băieții o zbughiră care încotro, vînturînd din mîini. Le sfîrîiau tălpile negre. Soarele se înălțase sus.

Petru ieși pe poartă trăgîndu-și tricornul pe sprîncene. Tuși gros și apucă hățurile : „Mi-a căzut piatra de pe umeri", zise cu glas adînc, și porni la trap.

Ieșind din Moscova pe cîmpia verde, văzură în depărtare acoperișurile povîrnite ale așezării nemțești. Nori albi ca zăpada se ridicau în zare. Petru spuse :

— Ce am să le fac vistavoilor... Dacă te prind că te mai hîrjonești noaptea, te închid într-o cămară.

Apoi, izbucni în rîs și își dădu tricornul pe ceafă.

Ajunseră din urmă o jumătate de companie de ostași în mundire roșcate, prost cusute, cu smocuri de fîn și de paie legate de picioare. Mergeau în neorînduială, ciocnindu-și spăngile. Văzîndu-l pe țar, sergentul strigă deznădăjduit: „Drepți !" Petru se dădu jos din droscă și puse mîna pe umărul unui ostaș, pe urmă pe al altuia, întorcîndu-i și pipăind postavul aspru.

— Gunoi ! răcni el holbînd ochii la sergentul cu obrazul plin de puncte negre. Cine v-a dat echipamentul ?

— Domnule tunar, am primit mundirele de la croitoria din Suhariovka.

— Ia, scoate-l ! strigă Petru, punînd mîna pe al treilea ostaş, un flăcău cu nasul ascuţit. Flăcăul parcă se înăbuşise de spaimă, rămînînd încremenit cu ochii la faţa rotundă a tunarului cu mustăcioara neagră şi aspră, care răsărise, deodată, în faţa lui. Ostaşii de lîngă el îi luară puşca din mînă, îi descheiară centura şi-i scoaseră mundirul. Petru îl luă, îl aruncă în droşcă şi, fără să mai scoată o vorbă, se urcă şi porni în goană spre palatul lui Menşikov.

Ostaşul dezbrăcat, dîrdîind din toate mădularele, se uita înmărmurit spre droşca ce se depărta pe drumeagul năpădit de iarbă. Sergentul îl împinse cu băţul :

— Golikov, ieşi din front şi treci la urmă... Drepţi ! (Căscă gura, dădu ochii peste cap şi răcni din răsputeri.) Piciorul stîng e cu fîn, ăl drept cu paie. Ţine-ţi minte ! Marş ...ăl cu paie, ăl cu fîn, ăl cu paie, ăl cu fîn...

Postavul fusese vîndut atelierului de croitorie al oştirii de la Suhariovka de către noua manufactură a lui Ivan Brovkin, ridicată pe malul apei Neglinnaia, lîngă podul Kuzneţki, în tovărăşie cu Menşikov şi cu Şafirov. Despărţămîntul polcului Preobrajenski dăduse o arvună de o sută de mii de ruble pentru postav de uniforme. Menşikov se lăudase faţă de Petru că vor da un postav nu mai puţin bun decît cel de Hamburg. Totuşi, postavul lor era făcut din cîlţi amestecaţi cu bumbac. Alexaşka Menşikov, născut în hoţie, fusese şi rămăsese un hoţ. „Stai că-ţi arăt eu ţie", scrîşnea Petru, smucind nerăbdător de hăţuri.

Alexandru Danilovici şedea pe pat şi sorbea saramură după beţia din noaptea trecută (chefuise pînă la ceasurile şapte de dimineaţă). Avea ochii tulburi şi pleoapele umflate. Diaconul Pedrila, un zdrahon înalt de un stînjen, gros cît un butoi, cu înfăţişare şi cu glas de tîlhar, îi ţinea blidul cu saramură. Căinîndu-l, diaconul vîra degetele în blid :

— Pofteşte un castravecior...

— Du-te dracului...

Petru Pavlovici Şafirov, cu o faţă dulceagă şi rotundă cît o clătită, privind mucalit, stătea în faţa patului bogat al lui Menşikov cu tabachera deschisă, sfătuindu-l să-şi ia sînge (vreo jumătate de pahar) sau să-şi pună nişte lipitori pe ceafă...

— Dragă Alexandru Danilovici, te omori bînd fără cumpătare atîta zeamă, o să-ţi arzi măruntaiele...

— Du-te dracului şi tu...

Diaconul îl zări cel dintîi pe Petru pe fereastră : „Mi se pare că e cam mînios". O clipă mai tîrziu, Petru intră în dormitor și, fără să dea ziua bună, se îndreptă spre Alexandru Danilovici și-i vîrî mundirul sub nas :

— E mai bun decît cel de Hamburg ? Taci, tîlharule, n-ai cum să te dezvinovățești ?

Îi puse mîna în piept, îl luă de cămașa lui cu dantele, îl trase pînă la perete și, cînd îl văzu că se proptește căscînd gura, începu să-l zgîlțîie. Scos din sărite luă bastonul rezemat de cămin și-l rupse pe el. Apoi îl lăsă în pace și se întoarse spre Șafirov, care amuțise în genunchi lîngă un jilț. Petru gîfîi aplecat spre el.

— Scoală-te ! (Șafirov se ridică.) Postavul cel prost ai să-l vinzi în Polonia, regelui August, la prețul pe care vi l-am plătit eu... Îți dau o săptămînă. Dacă nu-l vinzi, te despoi și te bat cu biciul. Ai înțeles ?

— Măria ta, îl vînd, îl vînd mult mai repede...

— Împreună cu Vanika Brovkin să-mi aduceți în schimb postav bun.

— *Min Herz*, doamne, zise Alexașka suflîndu-și nasul și ștergîndu-și sîngele de pe obraz, cînd te-am mai înșelat ? Știi ce s-a întîmplat cu postavul ăsta ?...

— Bine, bine... Poruncește să aducă o gustare...

CAPITOLUL AL PATRULEA

1

E cald. Văzduhul a încremenit. Acoperișurile de olane ale Țarigradului lucesc, albe de soare. Aerul înfierbîntat tremură deasupra orașului. Nu este umbră nici măcar sub copacii cu frunze ruginii, pline de praf, din grădina seraiului. Oameni zdrențăroși dorm pe caldarîm sub zidurile cetății, lîngă apa neclintită ca oglinda. Orașul a amorțit. Doar strigătele prelungi ale muezinilor răsună ca niște triste amintiri din minaretele înalte. Noaptea, cîinii urlă la stele.

S-a împlinit un an de cînd înaltul trimis Emelian Ukraințev și diacul Ceredeev stau în Pera. S-au ținut douăzeci și trei

de şedinţe, dar nici ruşii, nici turcii nu s-au urnit din loc. Cu cîteva zile înainte, o ştafetă a adus porunca lui Petru : să se încheie grabnic pacea, să se cedeze turcilor tot ce se poate, afară de Azov, să nu se mai amintească de sfîntul mormînt, ca să nu mai fie întărîtaţi catolicii şi, făcîndu-se aceste concesii, să se stea bine pe poziţie.

La a douăzecişitreia întîlnire, Ukrainţev spuse : „Acesta e ultimul nostru cuvînt... Nu mai putem sta la Ţarigrad decît două săptămîni... Dacă nu se încheie pacea o să vă pară rău : flota măriei sale ţarului nu mai e aceea din anul trecut... Poate că aţi auzit şi dumneavoastră..." Ca să dea de gîndit, înalţii trimişi se mutară din oraş pe corabie. „Krepost" stătuse atîta vreme degeaba, încît bordurile i se muceziseră, cabinele erau năpădite de gîndaci şi de ploşniţe, iar căpitanul Pamburg se îngrăşase de trîndăvie.

Ukrainţev şi Ceredeev se sculau cu noaptea în cap, se scărpinau şi oftau în cabina lor înăbuşitoare. Îşi puneau halatele tătăreşti de-a dreptul peste cămaşă şi izmene, şi ieşeau pe punte... Plictiseală. Zorile se revărsau pe un cer senin, deasupra Bosforului încă întunecat şi deasupra colinelor arse de soare, prevestind arşiţă. Se aşezau la masă. Ce bine ar fi fost să poată aduce acum nişte cvas din beci ! La dracu ! Mîncau peşte împuţit şi beau apă cu oţet. Totul avea un gust sălciu. După ce dădea pe gît un pahar de rachiu pe stomacul gol, căpitanul Pamburg se plimba numai în izmene pe puntea crăpată de soare. Soarele răsărea portocaliu. După scurt timp nu mai puteai să te uiţi la apa care curgea, la caicurile încărcate cu pepeni galbeni şi verzi, care se legănau alene lîngă ţărm, la turlele albe ca varul ale geamiilor, la semilunile care sclipeau orbitor pe cerul albastru. Răsunau glasuri, strigăte, clincheteau clopoţeii precupeţilor din ulicioarele înguste ale Galatei.

— Emelian Ignatievici, ce folos mai ai de la mine ? spuse într-o zi diacul Ceredeev. Lasă-mă să plec... O iau apostoleşte, pe jos...

— Ivan Ivanovici, mai ai puţină răbdare, curînd, curînd plecăm cu toţii acasă, răspunse Ukrainţev, închizînd ochii, ca să nu mai vadă oraşul de care îi era lehamite.

— Emelian Ignatievici, nu mai am decît o singură dorinţă : să mai stau o dată culcat în grădină, în lobodă, la răcoare. (Faţa lungă, cu barba îngustă, a lui Ceredeev, se uscase şi mai mult de căldură şi de alean, iar ochii îi intraseră adînc în găvane.) Am case la Suzdal... În grădină sînt doi

mesteceni bătrîni... Îi visez mereu... Te scoli dimineața, te duci să-ți vezi vitele și afli c-au plecat la cîmp... O iei spre prisacă... Iarba îți ajunge pînă la brîu... Țăranii trec gîrla prin vad... Femeile bat rufele cu lopățele. E așa de frumos...

— Vai, vai, vai! Ai dreptate, ai dreptate! îngînă înaltul trimis, dînd din cap.

— La masă ai plăcinte cu somn...

Fără să deschidă ochii, Ukraințev zise, legănîndu-se:

— Ivan Ivanovici, somnul e prea gras. Vara e mai bună botvinia [1]... și un cvas cu izmă.

— Emelian Ignatievici, îmi place și ciorba de biban...

— Bibanii nu se curăță. Îi pui așa cum sînt la fiert și cînd sînt gata, mai adaugi niște cegă.

— Doamne, dumnezeule, ce țară! Dar aici, Emelian Ignatievici? Curat busurmani! Niște păcătoși. Iar grecoaicele de pe aici ce scîrboase sînt!...

— Ivan Ivanovici. tocmai că ar trebui să le mai ocolești.

Broboane de sudoare, ca niște grăunțe de mei, se iviră pe nasul mare al lui Ceredeev. Ochii i se afundară și mai mult în cap. Un sandal împodobit cu covoare venea cu șase vîslași de la țărm spre corabie. Căpitanul Pamburg strigă deodată răgușit:

— Șef de echipaj, să vină toată lumea sus! Coborîți scara!

Solomon, o chehaie [2] a marelui vizir, ager la minte și în mișcări, cu umerii obrajilor ascuțiți și cu nasul teșit, se apropie cu sandalul și se urcă grăbit pe scară, lipăind din papuci. După ce cercetă repede corabia cu privirea, duse mîna la frunte, la buze, la inimă și spuse pe rusește:

— Emelian Ignatievici, marele vizir mi-a poruncit să te întreb dacă ești sănătos... Se teme că nu stai bine pe vas. De ce te-ai supărat pe noi?

— Bună ziua, Solomon, răspunse Ukraințev cît mai rar. Vrem să știm și noi dacă marele vizir e sănătos... La voi totul e bine? (Rostind aceste cuvinte, îi aruncă o privire sfredelitoare.) Ne simțim bine și aici. Ne e dor de țară. Țara noastră de aici n-are decît cincizeci de picioare lungime.

— Emelian Ignatievici, pot să-ți spun ceva între patru ochi?

[1] *Botvinia* — ciorbă din borș, ceapă, castraveți și pește. Se servește rece. (n. trad.).

[2] *Chehaia* — reprezentant. (n. trad.).

— De ce nu ? Ukrainţev tuşi şi-i spuse lui Ceredeev şi lui Pamburg : Daţi-vă ceva mai încolo. Apoi, se apropie de umbra unei pînze.

Solomon zîmbi, descoperindu-şi gingiile cu dinţii stricaţi :

— Emelian Ignatievici, eu vă sînt un adevărat prieten şi cunosc pe toţi duşmanii voştri pe degete... (Începu să-şi răşchire degetele înaintea nasului lui Ukrainţev. Acesta mormăia : „Aşa, aşa".) Îi joc pe deget cu toate uneltirile lor... Dacă nu eram eu, Divanul nici nu mai stătea de vorbă cu voi... Am izbutit să sucesc aşa fel lucrurile, încît marele vizir ar putea să iscălească pacea şi mîine... Trebuie să dai însă cîteva bacşişuri...

— Aha ! rosti Ukrainţev. Înţelesese totul. Un grec, plătit de el, îl vestise în ajun că ambasadorul Franţei se întorsese la Constantinopol, că se adunase Divanul şi că vizirii primiseră daruri bogate. Neputînd să doarmă din pricina căldurii şi a gîndacilor, Emelian se întrebase toată noaptea : „Ce s-o fi întîmplat ? Pesemne că cineva îi asmuţea din nou pe turci împotriva împăratului Austriei. De aceea, turcii trebuiau să-şi dezlege mîinile cu moscoviţii..."

— De, un bacşiş, acolo, nu-i mare lucru... Dar te rog să-i spui marelui vizir că nu mai aşteptăm decît un vînt prielnic. Încheiem pace — bine, nu încheiem — şi mai bine... Pacea o încheiem astfel... (Îl privi pe Solomon cu hotărîre, pe sub sprîncenele albe.) Dărîmăm cetăţuile de pe Nipru, aşa cum ne-am înţeles... În schimb, în jurul Azovului, trebuie să avem pămînt rusesc cale de zece zile de mers călare. Asta-i sfînt...

Temîndu-se să nu scape bacşişul — ruşii ştiau, pesemne, mai mult decît trebuie — Solomon luă mîna înaltului trimis. Începu să se tocmească. Intrară amîndoi în cabină. Ştiind că mulţi ochi urmăresc cu ocheanele ce se petrece pe „Krepost", Pamburg trimese marinarii pe catarguri, să pregătească, pasămite, pînzele pentru plecare. Emelian scoase pentru o clipă capul afară :

— Ivan Ivanovici, îmbracă-te. Mergem în oraş.

Curînd după aceea, ieşi din cabină cu perucă şi cu sabie. Pe cînd cobora scara în sandal, Solomon îl ţinea de braţ.

După-amiază, pentru întîia oară după un lung şir de zile, pavilionul îngust al corăbiei începu să fluture în bătaia vîntului. O pîclă sticloasă învăluia colinele din depărtare. Albastrul cerului se păta parcă de praf. Oraşul se zărea din ce în ce mai nedesluşit. Vîntul sufla din pustiu.

A doua zi se iscăli pacea.

2

Clopotul din turla lui Ivan cel Mare vuia deasupra Moscovei. Douăzeci și patru de tineri prăvăliași de la bazar îi legănau limba de aramă. Se slujea o leturghie, înălțîndu-se rugi pentru biruința oștilor rusești asupra vrăjmașului. În ziua aceea, după slujbă, diacul de sfat Prokofi Voznițîn ieși după vechea datină îmbrăcat cu o blană rusească, cu cizme de safian și cu gugiuman, pe scara postelnicilor (pe care începuseră s-o năpădească urzicile și brusturii), citind mulțimii de norod ucazul țarului care poruncea ostașilor să purceadă la război împotriva cetăților suedeze. Stolnicii, comișii, dvorenii și tîrgoveții din Moscova, precum și toți aceia care slujiseră în oaste urmau să se înfățișeze călări, cît mai repede.

Ziua aceasta era așteptată de mult. Totuși, Moscova fu zguduită pînă în adîncuri. Polcurile și chervanele se scurgeau din zorii zilei învăluind ulițele în praf. Nevestele fugeau pe lîngă șirurile de ostași, fîlfîind deznădăjduite din mînecile lor lungi. Tîrgoveții se lipeau de garduri, ferindu-se de tunurile care săltau pe podelele de bîrne. Glasurile înalte ale diaconilor zbucneau pe ușile deschise ale bătrînelor biserici... „...Biruință oștilor noastre !..." Porțile caselor boierești se deschideau și călăreții, dintre care unii se investmîntaseră după vechea datină în zale și în burci, se năpusteau în mulțime, dînd pinteni cailor și izbind oamenii cu biciuștile în cap. Telegile se ciocneau, osiile pîrîiau, caii se mușcau și nechezau.

La soborul Uspeniei, în lumina puzderiei de lumînări, patriarhul Adrian, puțintel la trup și învăluit în nouri de tămîie, își înălța ruga ridicînd mîinile în sus, cu ochii scăldați în lacrimi. În spatele lui, biserica era plină de negustori de seamă, care ședeau în genunchi. Toată lumea plîngea, privind lacrimile care curgeau șiroaie pe fața vlădicăi ridicată spre boltă. Cu gura căscată și cu vinele de la tîmple umflate, un arhidiacon covîrșea corul arhieresc cu tunetele glasului său, care vuia ca trîmbița judecății de apoi. Odăjdiile patriarhului erau negre ca și chipurile sfinților de pe icoanele ferecate în aur. Biserica strălucea în aur și în slavă.

Negustorii erau primiți pentru întîia oară într-un număr atît de mare la soborul Uspeniei, o biserică boierească. Sfatul starostilor îi făcuse danie cu prilejul acesta douăzeci și cinci

de puzi de luminări de ceară. Mulți negustori de seamă puseseră și ei în sfeșnice luminări grele de o jumătate de pud, sau chiar de un pud. Diaconii fuseseră îndemnați să nu precupețească tămîia.

Cu glasul înecat de lacrimi, Ivan Artemici Brovkin îngîna mereu : „Slavă, slavă..." Lîngă el, Mitrofan Șorin, mai marele starostilor, ținea isonul corului, iar de cealaltă parte, Alexei Sveșnikov privea atît de drăgăstos cu ochii lui negri aurul catapetesmei, al odăjdiilor și al cununilor, încît s-ar fi spus că toată bogăția aceea era agonisită de el... „Biruință oștilor noastre !" tuna arhidiaconul învestmîntat în odăjdii strălucite, făcînd să se cutremure bolțile. Trandafirii roșii de pe stiharul lui erau învăluiți în nouri de tămîie.

Credincioșii începură să se apropie de iconostas, ca să sărute crucea. Cneazul-cezar Fedor Iurievici, gras și cărunt, o sărută cel dintîi, îndelung. Umerii bătrîni i se zguduiau. După el veniră cnejii și boierii, unii mai bătrîni decît alții, pentru că tot tineretul plecase la război. Apoi, se tălăzuiră smeriți negustorii, zornăind din galbenii, inelele și șiragurile de mărgăritare pe care le aruncau în tipsia mare, ținută de epitropul bisericii. Ieșeau de la sobor cu capul sus. După ce se mai închinau încă o dată, uitîndu-se la icoana uriașă de deasupra intrării, își scuturau părul, își puneau gugiumanele și pălăriile și porneau peste medeanul sterp, năpădit de iarbă, la Sfatul starostilor. Tropăind cutezători cu tocurile încălțărilor, priveau sfătoși spre gloata îmbulzită și spre ferestrele despărțămintelor.

La ieșirea din sobor, Ivan Artemici fu apucat de poalele hainei lui de catifea de zeci de mîini negre și bătucite : „Cneazule, cneazule... Dă-ne o copeică... o îmbucătură !" răcneau milogii lățoși, știrbi, despuiați și plini de bube cu puroi... Se tîrau de-a bușilea după el, scuturîndu-și zdrențele. „Cneazule, cneazule !..." Spăimîntat, Ivan Artemici se uita în dreapta și în stînga : „Ce cneaz sînt eu, nărozilor ? !" Întorcîndu-și buzunarele pe dos, arunca banii în gloată... Un smintit pleșuv începu să lovească între ele niște vătraie și răcni cu glas sălbatic : „Vreau jăratic..."

Vaska Reveakin era și el acolo, rîzînd cu ochii îngustați și trăgîndu-se de barbă. Smulgîndu-și cu anevoință pulpanele hainei din ghearele milogilor, Ivan Artemici îi spuse :

— Ascultă, jupîne, a matale e oastea asta ?... Mai bine te-ai închina și matale într-o zi ca asta...

— Ivan Artemici, căutăm să ne împăcăm cu lumea, răspunse Reveakin, ducînd mîinile la pîntec și închinîndu-se. Lumea e sărmană și s-a apropiat de dumnezeu.

— Ptiu, spurcatule, șoarece de bucoavne! Curat demon.

Ivan Artemici plecă repede. Smintitul behăi în urma lui ca un țap.

5

Ostașii trebuiau să se opintească mereu, ca să scoată telegile și tunurile din glod. Vîntul sufla de mai multe zile dinspre apus, din partea în care înaintau oștile generalilor Weide și Artamon Golovin, înșiruite pe o sută de verste. (Divizia lui Repnin nu putuse încă să plece din Moscova.) Se puseseră în marș 45 000 de pedestrași și călăreți, și 10 000 de telegi.

Peste păduri spînzurau cețuri reci. Ploaia desprindea cele din urmă frunze ale mestecenilor și plopilor de munte. Roțile se împotmoleau pînă la butuc în mocirla drumurilor desfundate, iar caii își rupeau picioarele. Stîrvuri de cai morți, cu pîntecele umflate și cu picioarele rășchirate se întîlneau pe tot întinsul drumului. Oamenii se așezau în tăcere de-a lungul șanțurilor, nemaiputînd merge. Ofițerii străini se dovediră a fi deosebit de gingași: descălecaseră de mult și dîrdîiau sub pelerinele și perucile lor ude, sub covergile de rogojină ale telegilor, printre tot felul de buclucuri.

Ostașii plecaseră din Moscova frumos gătiți, cu pălării cu pene, cu haine și ciorapi verzi, dar se apropiau de hotarul suedez desculți, plini de noroi, în neorînduială. În vreme ce ocoleau lacul Ilmen, apele acestuia, umflate, revărsîndu-se peste malul acoperit de ierburi, înecară multe telegi din chervane.

Din pricina harababurii, telegile rămîneau în urmă și se vălmășeau. În vremea popasurilor nu se putea aprinde focul, pentru că de sus ploua, iar jos era mocirlă. Sotniile călări ale oastei dvorenilor erau mai cumplite decît cei mai aprigi dușmani. Prădau ca lăcustele tot ce găseau de mîncare prin satele din împrejurimi. Trecînd prin fața pedestrașilor, strigau la ei: „La o parte, nepricopsiților!" Alexei Brovkin, căpitan în polcul de linie al lui von Schweden, se sfădea și se repezea adeseori cu bastonul la moșierii călări. Erau multe greutăți și multă caznă, dar puțină rînduială.

Polcurile înaintate ieşiră din mocirlă abia lîngă rîul Luga, în apropiere de hotar şi, curînd după aceea, poposiră, aşteptînd chervanele. Oamenii ridicară corturile şi încercară să-şi usuce hainele. Ostaşii se gîndeau la luptele pentru cucerirea Azovului, şi unii mai ţineau minte drumurile lui Vasili Goliţîn spre Krîm. Războiul acesta nu se putea asemui cu marşurile pe care le făcuseră prin stepe spre miazăzi ! Acolo mergeau cîntînd... Dar aici ? Smîrcuri jalnice, nouri şi vînt. Multe lacrimi va trebui să verşi pînă vei cuceri pămîntul ăsta sterp.

Focurile din preajma corturilor scoteau un fum înecăcios. Ostaşii îşi cîrpeau mundirele şi coborau pe malurile lunecoase ale unei rîpe spre gîrlă, ca să şi le spele. Bocancii ostăşeşti se făcuseră ferfeniţă. Fericiţi erau aceia care-şi făcuseră rost de opinci şi de obiele. Îşi înfăşurau picioarele în cîrpe şi huzureau. Pe asemenea meleaguri, spre luna lui brumar, jumătate din oştire era în primejdie să moară chiar şi fără lupte. Din cînd în cînd, călăreţii aduceau cu arcanul cîte un prins finez. Ostaşii făceau cerc în jurul lui şi-l întrebau pe ruseşte şi pe tătăreşte : cum trăieşte lumea la ei ? Finezii erau nişte bleoţi : nu făceau altceva decît să clipească din ochi. Pe urmă, prinşii erau duşi în cortul lui Alexei Brovkin, care îi cerceta. Rareori li se dădea drumul unor asemenea prinşi. De obicei, erau legaţi şi daţi pe trei cetvertaci, iar cei mai voinici, pe un preţ şi mai mare marchitanilor, care îi vindeau şi ei la Novgorod, unde se întîlneau cu oamenii furnizorilor oştirii.

Alexei Brovkin era un bun gospodar. Oamenii din compania lui se hrăneau bine ; el nu tăbăra pe nimeni degeaba, mînca din acelaşi cazan cu ostaşii, dar nu ierta nici o greşeală. Lîngă cortul lui auzeai, în fiecare zi, răcnetele cîte unui ostaş care era bătut cu vergile pe dosul gol. Brovkin se scula în toiul nopţii şi cerceta el însuşi caraulele. Într-o noapte, apropiindu-se pe nesimţite de marginea pădurii, trase cu urechea. I se părea că trosneşte o cracă, că scheaună o sălbăticiune. Zări nedesluşit umbra unui ostaş care şedea pe o buturugă, cuprinzînd cu braţele ţeava puştii şi lipindu-şi fruntea de fier. Alexei strigă încet :

— Cine-i caraulă ?

Ostaşul sări în picioare şi răspunse cu glas slab :

— Eu...

— Cine-i caraulă ? răcni Alexei.

— Golikov Andriuşka.

— Tu scînceai ?

Ostaşul îl privi ciudat în faţă :

— Nu ştiu...

— Nu ştii ! Vai de voi, pustnicilor !...

Ar fi trebuit să-l bată... Dar Alexei îşi aduse aminte de vîlvătaia care se ridica deasupra unei biserici prăbuşite, deasupra unor oameni arşi de vii şi de flăcăul acesta, care-şi frîngea mîinile păşind pe zăpada înroşită de foc. Alexei poruncise atunci ca flăcăul să fie luat împreună cu smintitul şi cu sihastrul Nektari. Într-o noapte, la un popas, Nektari fugise ; Andriuşka Golikov zăcea într-o sanie, sub rogojină, nu mînca şi nu vorbea. La Poveneţ, fiind cercetat şi ameninţat cu biciul, sărise deodată în sus şi strigase : „De ce mă mai chinuiţi ? Sînt destul de amărît... N-au fost suferinţe prin care să nu fi trecut..." Smulgîndu-şi rantia de pe el şi arătînd rănile pricinuite de bătăi, spusese tot ce ştia. (Vorbea atît de repede, încît diacul nu mai prididea să-şi moaie pana în cerneală.) Alexei îşi dăduse seama că Andriuşka nu este un om de rînd, că ştie carte. Poruncise să i se taie pletele, să fie dus la baie şi luat la oştire.

— Se poate ca un ostaş să plîngă ? Poate eşti bolnav ?

Golikov nu-i răspunse. Sta drepţi, reglementar. Alexei îl ameninţă cu bastonul şi se îndepărtă. Golikov strigă deznădăjduit :

— Domnule căpitan !...

La auzul acestui glas care-l chema din întuneric, Alexei tresări. Şi el fusese cîndva un oropsit. Se opri şi întrebă aspru :

— Ce mai vrei ?

— Mi-e frică să stau în întuneric, domnule căpitan. Mă înspăimîntă pustietatea asta... Mă apasă o jale mai rea decît moartea. Pentru ce ne-a adus aici ?

Alexei rămase atît de uluit, încît se apropie din nou de Golikov :

— Cum îndrăzneşti să-mi pui astfel de întrebări, mişelule ? Ştii ce poţi să păţeşti pentru asemenea vorbe ?

— Alexei Ivanovici, omorîţi-mă mai repede... Cel mai rău duşman al meu sînt eu însumi... Şi o vită ar muri dacă ar duce o viaţă ca asta... Lumea nu mă primeşte... Am încercat de toate. Nu mă primeşte nici moartea... E o viaţă fără rost... Luaţi-mi spanga şi ucideţi-mă...

Drept răspuns, Alexei îşi încleştă fălcile şi-l plesni peste urechi. Capul omului se clătină, dar el nu scoase o vorbă...

— Ridică-ţi pălăria. Pentru cea din urmă oară îţi vorbesc frumos, ereticule !... Aşa te-au învăţat rascolnicii bătrîni ?... Bine te-au mai învăţat !... Eşti ostaş. Dacă-ţi porunceşte să

mergi la război, trebuie să mergi. Dacă-ți poruncește să mori, trebuie să mori. Pentru ce? Pentru că așa trebuie. Să stai aici pînă-n zori... Dacă mai plîngi, te aud, și atunci să te ferești de mine...

Alexei plecă fără să se mai uite înapoi. Ajungînd în cortul său, se trînti pe fîn. Mai era mult pînă la revărsatul zorilor. Se lăsase frigul, dar nu ploua, nici vîntul nu bătea. Își trase cerga peste cap. Oftă. „Toți tac, dar gîndesc... Vai, ce oameni, ce oameni!"

Un ostaș adus de spate, Fedka „Tăvălește-te în noroi", turna posomorît apă cu căușul. Alexei fornăia spălîndu-se cu apa rece și tremura din toate mădularele. Era o dimineață friguroasă. Pulberea de brumă albicea iarba bătucită și glodul vîrtos clefăia sub botfori. Deasupra corturilor se ridicau fumuri de la focurile ațîțate. Prapurcicul Leopoldus Mirbach, somnoros, cu un cojoc pus pe umeri peste mundirul galonat, se răstea la doi ostași, care stăteau speriați, cu capetele date pe spate:

— Am să vă bat, am să vă bat, porci! scrîșni el cu glas răgușit. Pfii! Porci! Repezi mîna spre obrazul unuia din ei și-l îmbrînci cît colo. Apoi, îndreptîndu-și cojocul pe umeri, se îndreptă spre cortul lui Alexei. Fața lui nebărbierită de multă vreme era umflată, ochii la fel. Apă caldă nu... Mîncare nu... Asta nu război... La un război adevărat, ofițir mulțumit... Eu nu mulțumit... Ce zoldați păcătoși aveți...

Alexei nu-i răspunse. Își freca mînios obrajii cu prosopul. Icni și întoarse spre Fedka spatele său acoperit cu o cămașă murdară: „Dă-i drumul..." Ostașul începu să-l bată cu palmele. „Mai tare..."

În vremea asta, din pădure ieși o haraba grea, cu coviltir de pînză. Din cei șase cai în tot felul de culori se ridicau aburi. După haraba veneau vreo zece călăreți cu pelerinele pline de noroi. Aplecîndu-se cînd pe o parte, cînd pe alta, pe miriștea bătătorită, harabaua înainta încet spre tabără. Alexei își înșfăcă mundirul, îl îmbrăcă repede neputînd să nimerească în grabă mînecile, își luă sabia și fugi spre corturi.

— Toboșari, alarma!

Harabaua se opri. Din ea coborî Petru. Avea pe cap o căciulă cu urechi. După el, împiedicîndu-se în pintenii stelați, se dădu jos și Menșikov, într-o pelerină largă smeurie, căptușită cu samuri. Călăreții descălecară. Petru se strîmba, privind tabăra, cu mîinile roșii vîrîte în buzunarele blănii. În văzduhul străveziu răsună o trîmbiță și începură să răpăie tobele.

Ostașii săreau din telegi, ieșeau fuga din corturi, își încheiau mundirele, își puneau centurile și se așezau în careu. Prapurcicii alergau după oameni, lovindu-i cu bastoanele și înjurînd pe nemțește. Alexei Brovkin, cu mîna stîngă pe sabie, iar cu dreapta ținîndu-și tricornul, se opri în fața lui Petru. (În grabă nu-și mai găsise peruca.)

Privind peste părul lui cîrlionțat, Petru spuse :

— Acoperă-ți capul, nătărăule ! La război nu se scoate pălăria. Unde-i chervanul vostru cu pulbere ?

— A rămas lîngă lacul Ilmen, domnule tunar. Pulberea s-a udat toată.

Petru întoarse privirea spre Menșikov. Acesta își strîmbă într-un zîmbet obrajii rași.

— Spune-mi te rog, zise el, privind, peste capul lui Alioșka, unde sînt celelalte companii ale polcului ? Unde-i polcovnicul von Schweden ?

— Domnule general, s-au așezat pe malul gîrlei, mai la vale. Menșikov dădu din cap, cu același zîmbet ironic. Petru se încruntă.

Înalți de un stînjen, o luară amîndoi peste miriște spre careul care în vremea aceasta se alcătuise. Fără să-și scoată mîinile din buzunare, Petru se uită, parcă cu gîndurile aiurea, la chipurile cenușii, slabe și asprite de vînt ale ostașilor, la tricornurile lor proaste, la hainele jerpelite, la obielele din picioare. Doar prapurcicii străini aveau înfățișare mai chipeșe. Petru și Menșikov priviră îndelung rîndurile de ostași. Pe urmă, scuturînd din cap, Petru strigă :

— Noroc, băieți !...

Prapurcicii se întoarseră furioși cu fața spre front. Rîndurile răspunseră învălmășit :

— Să trăiți, domnule tunar !

— Are cineva vreo plîngere de făcut ? întrebă Petru venind mai aproape.

Ostașii tăceau. Ținînd mîna pe bastoanele date în lături și scoțînd botforul stîng înainte, prapurcicii își ațintiră privirile spre țar. Petru strigă încă o dată, mai aspru :

— Cine are de făcut vreo plîngere să iasă în față fără frică.

Cineva oftă adînc și sughiță. Alexei își îndreptă ochii spre Golikov. Pușca îi tremura în mînă. Totuși, flăcăul se stăpîni și tăcu.

— Mîine pornim spre Narva. Băieți, va fi foarte greu. Însuși regele Carolus al Suediei vine împotriva noastră. Trebuie să-l biruim. Nu se poate să-i lăsăm pămîntul nostru. Iam-go-

rod, Ivan-gorod, Narva, tot pămîntul acesta, care se întinde pînă la mare, a fost odată al nostru. Vom birui repede și ne vom odihni în tabere de iarnă. Ați înțeles, flăcăi?

Holbă ochii cu asprime. Ostașii îl priveau tăcuți. Putea să fie ceva mai limpede? Un glas amărît și răgușit izbucni din rînduri: „Îi batem. Sîntem destui..." Menșikov făcu numaidecît un pas înainte, ca să-l vadă pe acela care rostise aceste cuvinte. Inima lui Alexei se făcu cît un purice; era Fedka „Tăvălește-te în noroi", un ostaș dintre cei mai proști.

— Domnule căpitan (Alexei zvîcni înainte.), îți mulțumesc pentru buna rînduială din compania dumitale... În celelalte n-ai nici o vină. Poruncește să se dea oamenilor cîte trei stacane de rachiu.

Cu capul plecat, Petru se îndreptă spre haraba. Menșikov îi făcu lui Alexei cu ochiul (în sfîrșit binevoise să-și recunoască vechiul prieten), scoase de sub blana pelerinei o mînă îngrijită, îl bătu pe umăr și, aplecîndu-se spre urechea lui, îi spuse:

— Petru Alexeevici e mulțumit. La tine, totul e cu mult mai bine decît la alții... Dacă dai dovadă de vitejie la Narva, ai să te vezi polcovnic. L-am întîlnit la Novgorod pe Ivan Artemici. Îți trimete binețe...

— Mulțumesc, Alexandru Danilovici...

— Noroc!

Ținîndu-și pelerina cu mîna, Menșikov fugi după Petru și-l ajunse din urmă. Amîndoi se urcară în haraba și plecară pe mal, spre locul unde gîrla, în care se oglindea cerul rece, cotea după codrul de molizi.

La vreo două verste de Narva se făcu un pod de vase peste cele două brațe ale rîului Narova, care ocolea ostrovul Kamperholm, lung și mlăștinos. Polcurile de călărime ale lui Șeremetiev o luară peste pod și ieșiră în drumul Revalului, spre a ataca pe vrăjmaș. Unități din divizia lui Trubețkoi trecură în urma lor pe malul stîng. La vreo verstă de bastioanele de piatră ale Narvei, așezară tabăra la adăpostul chervanelor. Garnizoana Narvei nu împiedica trecerea peste apă. Pesemne că fiind prea mică se temea să iasă în cîmpie.

La 23 septembrie, părăsind tractul Iam-gorodului, toată avangarda o luă peste cîmpia deluroasă și, în preajma turnurilor năpădite de iarbă ale Ivan-gorodului — fosta cetate a lui Ivan cel Groaznic — a bisericilor cu turle ascuțite și a acoperișurilor de olane ale Narvei, care mijeau albăstrii dincolo de

rîu, se îndreptă spre ostrovul Kamperholm și începu să treacă — pe poduri șubrede — peste apa tulbure și repede.

Era o zi senină. Soarele lumina firav, rece. Clopotele bisericilor de cărămidă ale Narvei și ale Ivan-gorodului băteau a primejdie.

Ostașii se îmbulzeau spre pod, pe șleahul larg, bătătorit : streliți cu tichiile lor căptușite cu blană de vulpe, pe care Petru nu putea să le sufere ; telegi hîrbuite, drese de mîntuială, pline cu butoaie, saci, lăzi și pîini mucezite ; vizitii jerpeliți cum nu se poate mai rău din cauza drumului lung, dînd bice cailor costelivi, cu hamuri încropite din curmeie de rafie ; un steag, înfășurat în jurul lănciei, o suliță cu flamură în vîrf sau un ștergător de tun pe umărul unui tunar rătăcit de bateria sa ; un ofițer călare, cu pelerina aruncată peste umăr, lovind oamenii în cap cu bastonul ca să-și facă loc ; un boiernaș cu blana descheiată peste platoșa rămasă de la bunicu-său, urmat de oamenii lui — rotunzi ca niște butoaie — în caftane din pînză tighelită, cu arcuri tătărești și cu sahaidace în spate, săltînd pe niște mîrțoage...

Trecînd, toată oștimea întorcea capul spre colnicul pleșuv, așezat la o parte de drum, pe care, călare pe un cal sur, stătea țarul cu o platoșă de fier pe piept și se uita cu ocheanul. Alături de el, scară de scară, pe un cal negru, Menșikov privea voios, cu mîna în șold, în vreme ce vîntul îi flutura penele coifului aurit.

Oștile se așezau în semicerc, la o bătaie de tun în fața cetății, sprijinindu-se cu aripile pe Narova. Unitățile din divizia lui Weide luară poziție mai sus de oraș, de-a lungul apei ; divizia lui Artamon Golovin în mijloc, la poalele dealului păduros Hermansberg, iar polcurile Semionovski, Preobrajenski și acela de streliți al lui Trubețkoi, la aripa stîngă, lîngă podul care ducea spre ostrovul Kamperholm. Tot acolo se ridica și cortul arhiducelui von Kruy, înalt consilier pe lîngă oștire. Petru și Menșikov se adăposteau într-o casă de pescari pe ostrov.

Pe toată linia începu săparea unui șanț adînc, cu lunetele, redanele și tabiile îndreptate în afară, pentru împrejurarea cînd suedezii ar veni dinspre Reval. În fața tabiilor se ridicau redute pentru așezarea artileriei de asalt. Lucrările pentru operațiile de asalt erau conduse de Hallart. De pe zidurile cetății se ridicau nouri de fum. Tunurile bubuiau mînioase în văzduhul jilav al toamnei ; ghiulelele zburau fumegînd pe linii curbe și, căzînd, se spărgeau în preajma telegilor și a corturilor și prin

șanțurile din care ostașii săreau afară. Ghiulelele aprinseseră cîteva case, printre livezile și grădinile de zarzavat. Un nour cenușiu de fum, plutind dinspre clădirile aprinse și de la focurile făcute de ostași, era împins spre cetate, unde licăreau limbile de foc ale gurilor de tun. Comandant al Narvei era colonelul Horn, un soldat viteaz și încercat.

Strecurîndu-se călare la adăpostul livezilor și clădirilor, Petru inspecta împreună cu Hallart tabiile Toma, Gloria, Kristewal și Triumf. Cîteodată, se apropiau atît de mult de inamic, încît zăreau pe metereze fețele aspre ale tunarilor suedezi. Repede, fără să se zăpăcească, aceștia îndreptau tunurile, ocheau și așteptau. Bum! Sfîșiind văzduhul, o ghiulea trecea, șuierînd, pe deasupra lui Petru și a lui Hallart. Ochii lui Petru se holbau, bubulițele de pe umerii obrajilor i se umflau, dar el nu se apleca sub șuierul ghiulelelor. Inginerul Hallart, un om încercat, grav, calm, plicticos, dădea la timp pinteni calului și se ferea. Menșikov cel chipeș — pe el îl ocheau suedezii — își flutura penele roșii ale coifului, strigînd lăudăros tunarilor: „Cam prost, camarazi!" și mîngîia pe grumaz armăsarul care juca. Vreo cincizeci de dragoni voinici și mustăcioși așteptau nemișcați să vadă pe cine va lovi mingea cea neagră.

Zidurile cetății erau înalte. Bastioanele care ieșeau în afară, în formă de semicerc, erau făcute din bolovani de rîu atît de tari, încît ghiulelele de tuci se spărgeau de ei ca nucile. Tunuri grele (cel puțin trei sute) își scoteau țevile prin ferestruici și prin metereze. Garnizoana număra vreo 2000 de pedestrași, călăreți și cetățeni înarmați, care mințiseră iscoadele, amăgindu-le că Narva poate fi luată cu asalt.

Petru descălecă, se așeză pe o tobă și întinse pe genunchi o foaie de hîrtie. Mișka, vistavoiul său, îi dădu o călimară. Hallart se lăsă pe vine lîngă el și măsură depărtarea din ochi. Mîna mare a lui Petru trase încet cu pana de gîscă niște linii tremurătoare. Menșikov se plimba prin fața dragonilor călări, așezați în semicerc.

— Dacă pui pentru fiecare bastion cîte 15 tunuri de asalt, ca să faci o spărtură, îți trebuie 60 de tunuri de aramă cu ghiulele de cîte 48 de funți, spuse Hallart domol, plictisit. Pentru orice împrejurare îți trebuie cel puțin 120 000 de ghiulele...

— Frumos! zise Petru.

— Ca să aprinzi orașul, înainte de a începe asaltul, trebuie cel puțin 40 de mortiere și cîte 1 000 de ghiulele de fiecare...

— Iată cum se socotește în Europa, spuse Petru, notînd cifrele.

— Zece butoaie mari de oțet pentru răcirea tunurilor... Mareșalul de Luxembourg ne învață că numai printr-un tir neîncetat și prin focul infernal al tuturor bateriilor, se poate înfrînge tăria celor asediați... Mai trebuie 15 000 de granate de mînă. 1 000 de scări de asalt lungi de cîte doisprezece arșini și atît de ușoare, încît fiecare din ele să poată fi dusă în fugă de doi oameni. 5 000 de saci de lînă...

— Dar asta pentru ce mai e?

— Pentru apărarea ostașului de gloanțe. La asediul Dünkirchenului [1], mareșalul Vauban, la adăpostul unor asemenea saci, a putut să se apropie de ziduri în ciuda unui foc ucigător, pentru că gloanțele se opresc lesne în lînă...

— Bine, spuse Petru cu îndoială, însemnînd cifrele. Danilîci, ne trebuie 5 000 de saci de lînă...

Rășchirîndu-și picioarele, Menșikov se aplecă spre foaia de hîrtie care flutura în vînt. Se strîmbă:

— *Min Herz*, asta-i o prostie. De unde să facem rost de lînă?! (Către Hallart.) La Azov ne-am cățărat pe ziduri cu săbiile goale și l-am cucerit.

Un cal începu să se zbată la spatele lor, în rîndurile dragonilor și un om scoase un strigăt înfundat. Petru, Menșikov și Hallart întoarseră capetele. Calul sur îndoise picioarele, clătinînd năuc din cap. Din botul lui, deasupra nărilor, țîșnea un șuvoi de sînge negru, gros de un deget. Speriați, dragonii cei mustăcioși se uitau încruntați spre niște tufe, la vreo sută de pași de ei, de unde ieșeau niște fumulețe. Petru încremeni pe tobă, cu pana în mînă.

Pe nesimțite, în bubuitul tunurilor, un detașament de vînători ieșise pe poarta unuia din turnurile cetății (care nu putea fi văzut din cauza tabiei Gloria), și alergau după gardurile de nuiele ale grădinilor. Vreo cincizeci de reiteri [2], cu platoșe și cu vizierele coifurilor lăsate pe sprîncene, ieșiră în urma lor pe niște cai roibi, mari. Ridicînd săbiile, porniră la galop, înșiruindu-se pe cîmpia plină de bălării și căutînd să facă un ocol prin stînga.

Timp de o secundă, nu mai mult, Alexandru Danilovici privi cu ochii larg deschiși mișcarea inamicului, apoi alergă spre armăsarul său negru, își descheie pelerina, o aruncă, sări în șa și, înroșindu-se strigă: „Scoateți săbiile!“ Își trase sabia

[1] *Dünkirchen* — numire germană a fortăreței Dunkerque. (n. trad.).
[2] *Reiter* — cavaler, călăreț (n. trad.).

din teacă, înfipse pintenii stelaţi în pîntecul armăsarului, care se ridicase în două picioare, se lăsă pe grumazul lui şi se năpusti în galop : „Dragoni, după mine !" Ocolindu-l pe Petru, care stătea în picioare lîngă tobă, Menşikov şi dragonii se repeziră spre reiterii suedezi, care începuseră să cotească spre stînga.

Strîngîndu-şi cu o înfăţişare îngrijorată buzele subţiri, Hallart îi aduse lui Petru iapa lui sură cu coama neagră, care sărea speriată :

— Maiestate, vă rog să vă îndepărtaţi de pe cîmpul de luptă.

Petru începu să sară într-un picior, căutînd să se urce în şa şi uitîndu-se după dragonii care se apropiau de suedezi. Ruşii galopau în ceată strînsă şi penele săltau pe coiful sclipitor al lui Alexaşka Menşikov, care gonea în frunte. Suedezii se desfăşuraseră mult pe cîmp şi, acum, cei din aripi, întorcîndu-se repede, dădeau pinteni cailor şi-i loveau cu săbiile. N-avură însă timp să se adune laolaltă. Petru văzu cum armăsarul negru al lui Alexaşka se izbeşte cu pieptul de un cal roib, şi cum reiterul suedez se prăvăleşte de pe cal apucîndu-se cu mîna de coamă... Penele roşii săltau printre chiverele de fier. Apoi, tot pîlcul de dragoni îl ajunse pe Menşikov şi-şi urmă drumul înainte, fără să se oprească, fluturîndu-şi săbiile parcă în joacă. În urma lor rămîneau oameni trîntiţi la pămînt : unul îşi clătina capul lăsat în jos, încercînd să se ridice, altuia îi zvîcneau genunchii îndoiţi. Cîţiva cai fugeau speriaţi peste cîmp, fără călăreţi.

Hallart trăgea stăruitor de dîrlogi : „Maiestate, aici e primejdios". Iapa sură a lui Petru se lăsa pe picioarele dinapoi, răsucindu-şi crupa. Ţarul o lovi cu călcîiele. După ce se depărtă puţin, întoarse capul înapoi. Reiterii fugeau în goana cailor, urmăriţi de ruşi. Cîteva sotnii ale unui polc din oastea dvorenilor, alcătuite din călăreţi îmbrăcaţi pestriţ, fluturîndu-şi cu o sprinteneală tătărească săbiile încovoiate, goneau din dreapta, peste fîşiile ruginii ale miriştii, tăindu-le drumul spre oraş. Focuri de muschetă pîrîiau, în întîmpinarea ruşilor, de sub un şopron de scînduri aflat pe zidul cetăţii.

După ce intrară într-un mestecăniş, Petru răsuflă adînc şi lăsă iapa la pas. „Cred că n-o să fie uşor", spuse el răspunzînd propriilor sale gînduri. Hallart zise :

— Maiestate, vă felicit. Aveţi o cavalerie minunată.

— Ei şi ? Asta-i numai jumătate din ceea ce e de făcut... Numai cu dîrzenia, cu galopul şi cu sabia nu poţi să cucereşti o cetate...

Urcă pe un colnic, trase de dîrlogi şi, încreţindu-şi fruntea, se uită lung la linia oştilor şi a chervanelor, întinsă pe vreo şapte verste. Pretutindeni zburau alene din şanţuri bolovani de pămînt. Se auzeau strigăte şi sudalme. Un pîlc de ostaşi şedeau degeaba la un foc, lîngă telegile cu caii deshămaţi, costelivi, cu picioarele împiedicate. Nişte zdrenţe erau întinse pe mărăcini. Părea că toată această mulţime de ostaşi se mişca şi trăia anevoie, în silă.

Înainte de noiembrie, înainte de a se lăsa gerul, nici nu pot nădăjdui să aduc tunurile de asalt, spuse Petru. Una se scrie şi alta se face...

Pornind din nou la pas, îi punea întrebări lui Hallart despre campaniile şi asediile vestiţilor mareşali Vauban şi Luxembourg, creatorii artei militare. Îl întreba despre făurăriile de puşti şi de tunuri din Franţa, sucindu-şi gîtul slab, strîns într-o cravată de pînză.

— Se înţelege... Acolo totul e rînduit, ai totul la îndemînă... Gîndeşte-te ce-s drumurile de acolo pe lîngă ale noastre...

Sărind peste şanţuri, Menşikov se apropie înfierbîntat, cu o privire crîncenă, sticlindu-şi dinţii... Pe coiful lui nu mai rămăsese decît o singură pană, iar platoşa de aramă avea urme de lovituri. Îşi opri armăsarul, care răsufla greu :

— Domnule tunar, vrăjmaşul a fost respins cu pierderi. Numai jumătate din reiteri au putut să scape... (Minţea, fireşte.) Noi avem doi morţi şi cîţiva oameni răniţi.

Petru îl privi cu plăcere şi-şi încreţi nasul.

— Bravo, băiatule !

În aceeaşi seară, în cortul arhiducelui von Kruy, se adunară generalii : Artamon Golovin, umflat în pene şi crunt (făuritorul oastei de joacă a lui Petru), cneazul Trubeţkoi, boierul rotofei şi bogat, iubit în polcurile de streliţi ; Buturlin, căpetenia gărzii, vestit prin glasul său ca un tunet şi prin pumnul lui greu ; Weide, pleşuv şi bolnav, tremurînd în cojoc. După ce sosiră Petru, Menşikov şi Hallart, arhiducele îşi pofti musafirii la o gustare rece. Se serviră delicatese rare, chiar nemaivăzute (le adusese de la Reval un trimis al arhiducelui), şi vinuri franţuzeşti şi de Rin din belşug.

Arhiducele era foarte voios. Porunci să se aprindă o mulţime de luminări. Agitîndu-şi mîinile osoase, povestea despre

nişte bătălii vestite, în care el, aflîndu-se pe un deal care domina cîmpul de luptă, cu piciorul pe un tun sfărîmat, dădea ordine cuirasierilor să apere careul, iar vînătorilor să dea peste cap flancurile. Îneca în rîuri divizii şi dădea foc la oraşe...

Posomorîţi, cu ochii plecaţi, ruşii mîncau sparanghel şi pateu de Strassbourg. Petru se uita absent la chipul cu nasul lung şi la mustăţile ude ale arhiducelui. Bătea toba cu degetele pe masă sau ridica din umeri, de parcă ar fi avut mîncărime. (Privirea aceasta absentă a lui Petru Alexeevici se putuse observa de la începutul campaniei).

— Narva ! rosti arhiducele, întinzînd vistavoiului o cupă goală. Narva ! Un straşnic tir de artilerie de o zi, un asalt scurt al bastioanelor dinspre sud... şi cheile Narvei puse pe o tipsie de argint sînt ale maiestăţii voastre, sire. Lăsaţi aici o garnizoană mică şi, toate forţele, cu flancurile întărite cu cavalerie, le aruncaţi asupra lui Carol. Aveţi cuvîntul meu de onoare că vom sărbători ajunul crăciunului la Reval...

Petru se ridică de la masă şi făcu cîţiva paşi, aplecîndu-se ca să nu atingă cu capul pînza foii de cort. Ridică un pai de jos, se trînti pe patul arhiducelui, adus de la o fermă din apropiere, şi începu să se scobească în dinţi :

— Hallart mi-a făcut o listă de cele trebuincioase, spuse, şi toată lumea întoarse capul, întrerupîndu-se din mestecat. Luăm Narva, dacă avem tot ce scrie acolo. Ne trebuie şaizeci de tunuri de asalt... (Lăsîndu-şi picioarele în jos pe marginea patului, Petru scoase din sîn o foaie de hîrtie, boţită, şi o aruncă pe masă, înaintea lui Golovin.) Citeşte... Deocamdată, n-avem nici un singur tun de nădejde pe poziţii. Repnin şi tunurile lui de asalt se luptă cu noroiul lîngă Tver... Am aflat azi că mortierele s-au împotmolit în Valdai... Chervanele cu pulbere zac şi acum lîngă lacul Ilmen... Ce spuneţi despre asta, domnilor generali ?...

Trăgînd o lumînare mai aproape, generalii se aplecară spre listă. Numai Menşikov rămase deoparte, înaintea unei cupe pline, cu un zîmbet ironic.

— Asta nu-i tabără, ci o şatră de ţigani, spuse Petru rar şi aspru, după o mică pauză. Ne-am pregătit timp de doi ani... şi n-avem nimic gata... Stăm mai prost decît am stat la Azov. Mai prost decît Vaska Goliţîn... (Alexaşka zornăi din pinteni şi rînji răutăcios, cu gura pînă la urechi.) O tabără în care ostaşii umblă haihui prin chervanele pline cu muieri fineze... Hărmălaie... Neorînduială... Toţi se lasă pe tînjeală. Îţi vine să-i scuipi, cînd îi vezi cum muncesc... Grînele sînt

mucezite... Unele polcuri au carne sărată numai pentru două zile... Unde-i toată carnea? La Novgorod? De ce nu-i aici? O să înceapă ploile. Unde-s bordeiele pentru ostași?

Nu se mai auzea decît sfîrîitul lumînărilor. Arhiducele, care nu prea înțelegea despre ce e vorba, se uita curios cînd la Petru, cînd la generali.

— Sînt două luni de cînd am plecat din Moscova și tot n-am ajuns. Război! Știți că regele Carol l-a silit pe Cristian să încheie o pace rușinoasă și să-i plătească o despăgubire de 250 000 de dubloni? Acum, Carol a debarcat cu toată oștirea sa la Pernov și se îndreaptă spre Riga. Dacă-l va bate acuma la Riga pe regele August, în noiembrie trebuie să-l așteptăm aici, la noi... Cum îl vom primi?

Artamon Golovin, cel mai mare în grad, se ridică, se plecă și-și încruntă sprîncenele cărunte:

— Cu ajutorul lui dumnezeu, Petru Alexeevici...

— Ne trebuie tunuri! îl întrerupse țarul căruia i se umflase o vînă pe frunte. Ghiulele! 120 000 de ghiulele de asalt! Ne trebuie carne sărată, bătrîn netot...

Două săptămîni plouă din nou fără contenire. Cețuri groase se tîrau dinspre mare. Bordeiele ostașilor erau pline de apă, ploaia trecea prin pînza corturilor și noaptea n-aveai unde să te ferești de umezeală și de frig. Toată tabăra stătea în mocirlă pînă la brîu. Oamenii sufereau de urdinare și de friguri. În fiecare noapte, zeci de telegi scoteau morții la cîmp.

Din cetate se trăgea fără încetare asupra asediatorilor cu tunurile și cu armele mici. În zori, mai ales, se puneau la cale mici incursiuni: suedezii omorau caraulele, se apropiau tîriș de bordeie și aruncau granate asupra ostașilor care dormeau. Petru cutreiera în fiecare zi toată linia întăriturilor. Cu o pelerină udă și cu o pălărie cu borurile lăsate în jos, tăcut și aspru, se ivea din vălul ploii, călare pe iapa sa sură. Se oprea, se uita cu o privire sticloasă și pornea mai departe, la pas, în ceață, pe cîmpul răscolit.

Chervanele veneau încet. Se vestea că în drum nu se mai găsesc telegi: ale țăranilor fuseseră luate, astfel că acum trebuia să se caute pe la moșieri și pe la mînăstiri. Caii slăbiseră, nutrețul se stricase și din zi în zi era tot mai greu din pricina ploilor mari și a drumurilor desfundate. Se spunea că, în casa sa pescărească de pe ostrov, Petru ar fi bătut rău pe

generalul cu aprovizionarea și ar fi poruncit ca ajutorul acestuia să fie spînzurat. În privința mîncării, lucrurile parcă se mai îndreptaseră. De asemenea, se făcuse mai multă rînduială în tabără. Comandanții se dovedeau însă tembeli, flecari și nepricepuți. Străinii nu știau decît să bea rachiu ca să se mai încălzească și să bată oamenii cu rost și fără rost.

Se află că regele Carol, debarcînd la Pernov, o luase spre Riga și că, numai prin apariția sa, îi făcuse pe cavalerii livonieni să plece capul. Apoi împinsese spre Kurlanda trupele regelui August. Acesta stătea la Varșovia, în mijlocul șleahtei dezbinate de certuri și trimetea de acolo ștafete la Petru, cerîndu-i bani, cazaci, tunuri și pedestrime... Cei de lîngă Narva își dădeau seama că suedezii vor veni o dată cu primele înghețuri.

Șeremetiev, care fusese trimes cu patru polcuri de călăreți dvoreni ca să hărțuiască pe inamic, ajunse la Wesenberg și bătu un detașament înaintat suedez, dar, pe urmă, se retrase pe neașteptate spre rîpele Pigaioki, lîngă mare, la vreo patruzeci de verste de Narva, scriind de acolo lui Petru.

„...Nu m-am retras de frică, ci din prevedere... Lîngă Wesenberg, sînt smîrcuri cît vezi cu ochii și codri întinși. Tot nutrețul care se găsea acolo și prin împrejurimi era stricat. Dar mi-a fost mai ales frică să nu fim învăluiți dinspre Narva... Ești mînios că dau foc la sate și măcelăresc pe localnici. Să n-ai nici o grijă : am dat foc la puține sate și numai acolo unde vrăjmașul s-ar fi putut adăposti. Am poruncit ca, de azi înainte, ținutul să nu mai fie pustiit fără ordin... Pe la Pigaioki, unde m-am oprit, inamicul nu poate să treacă fără ca să-l simt. De aici nu mai dau înapoi. Aici ne lăsăm oasele, te rog să nu te îndoiești..."

În sfîrșit, norocul sau nenorocul făcu ca vîntul să înceapă să sufle de la miazănoapte. Pîcla umedă se împrăștie într-o singură zi, un soare jos lumină cu zgîrcenie tabăra înecată în noroi și un cocoș auriu luci în vîrful săgeții unei biserici din oraș. Pămîntul înghență. Începură să sosească chervane cu muniții. Tunurile „Lev" [1] și „Medved" [2], turnate la Novgorod, cu o sută de ani mai înainte, de Andrei Ciohov și de Semion Dubinka, și care cîntăreau cîte trei sute douăzeci de puzi, fură aduse cu boii. Fiecare tun era tras de zece perechi de boi. Obuziere cu roți late, scunde, și mortiere cu țeava scurtă, care aruncau ghiulele de trei puzi, înaintau ca niște broaște țes-

[1] *Lev* — leul (n. trad.).
[2] *Medved* — ursul (n. trad.).

toase. Toți ostașii se apropiau cu arma în cumpănire, iar polcurile de călăreți, cu săbiile scoase, temîndu-se că ar putea fi atacați de suedezi.

Două sute de oameni traseră cu funii pe „Lev“ și pe „Medved“ în tabia din mijloc, în fața bastioanelor de la miazăzi ale cetății. În baterii, punerea în poziție a obuzierelor și a mortierelor ținu toată noaptea. Cetatea nu dormi nici ea, pregătindu-se de asalt. Luminile felinarelor alergau pe ziduri și santinelele strigau unele către altele.

În zorii zilei de 5 noiembrie, Petru, însoțit de arhiduce și de generali, se îndreptă spre colina Hermansberg. Sufla un vînt înțepător. Tabăra era încă cufundată în ceață. Lumina roșie a soarelui se cernea pe acoperișurile ascuțite ale caselor din oraș și pe meterezele turnurilor. Limbi lungi de foc țîșniră de vale. Tunurile bubuiră, făcînd să se cutremure cîmpia, și ghiulelele porniră spre oraș, în arcuri scînteietoare. Tabăra și zidurile se cufundară în fum. Petru își lăsă ocheanul și fremătînd din nări îi făcu semn lui Hallart. Acesta se apropie, plescăind din limbă.

— Prost. Loviturile sînt prea scurte. Praful de pușcă nu face doi bani...

— Ce-i de făcut ? Acuma, numaidecît...

— Să mărească încărcătura... Numai să nu plesnească țevile...

Petru coborî de pe colină, trecu peste un pod, intră pe o poartă din bîrne de stejar și se îndreptă în goana calului dincolo de parcane și de palănci. La bateria din centru, tunarii aruncau apă cu oțet pe țevile lungi ale „Lev“-ului și „Medved“-ului. Olandezul Jakob Winterschiwerk, comandantul bateriei, un marinar scund și bătrîn, cu barba ieșită de sub guler, se apropie de Petru și-i spuse cu sînge rece :

— Pulberea e din cale afară de proastă... Numai fum. Cu pulberea asta poți să omori doar vrăbiile...

Petru își lepădă pelerina și mundirul, își sumese mînecile și, luînd de la un tunar ștergătorul, curăță țeava cu o mișcare vijelioasă...

—Încărcătura !

Ostașii începură să-și arunce unul altuia, din bordeiul bateriei, pachete de pulbere învelite în hîrtie cenușie. Petru rupse un pachet, vărsă cîteva fire de praf în palmă și mîrîi îndîrjit, ca un motan. Băgă în țeavă șase pachete.

— E primejdios, spuse Jakob Winterschiwerk.

— Taci din gură... Dați-mi o ghiulea...

Aruncă în sus şi prinse în palme o ghiulea cîntărind un pud. O băgă în ţeavă şi, apăsînd cu toată greutatea trupului pe ştergător, o îndesă bine. Se lăsă pe vine în faţa aparatelor de ochire şi învîrti un şurub...

— Fitilul... Daţi-vă toţi la o parte.

„Medved" scuipă flăcări, bubui asurzitor, se dădu greoi înapoi cu roţile sale de tuci şi îşi îngropă fălcile în pămînt. Ghiuleaua zbură ca o minge, făcîndu-se din ce în ce mai mică. În turnul bastionului Gloria ţîşni o trîmbă de pietre şi un meterez se prăbuşi.

— Nu-i rău, spuse Jakob Winterschiwerk.

— Trageţi aşa...

Apoi Petru îşi puse mundirul şi porni în goana calului spre obuziere. Toate bateriile primiră ordin să mărească încărcătura o dată şi jumătate. Pămîntul se cutremură din nou de bubuiturile celor o sută treizeci de tunuri. Flăcări înfricoşătoare ţîşneau din gurile mortierelor ridicate spre cer. După ce norii de fum se împrăştiară, se văzu că în oraş ardeau două case. A doua salvă fusese bună. Dar curînd după aceea, se află că în bateria de la miazăzi explodaseră două obuziere dintre cele turnate la făurăria din Tula a lui Lev Kirilovici, iar osiile altor cîtorva tunuri plesniseră. Petru spuse : „Las' că vedem noi pe urmă cine-i de vină... Să se tragă înainte..."

Astfel începu bombardarea Narvei, care ţinu fără întrerupere pînă la 15 noiembrie.

Cîntînd fonfăit, Felten, bucătarul ţarului, prăjea pe vatră nişte ochiuri. Cu mare greutate făcuseră rost de zece ouă: ajutorul de la bucătărie se dusese călare pînă aproape de Jamburg. Şi toate erau clocite...

— Ce tot bombăneşti acolo, Felten ? Pune mai mult piper...

— Am înţeles, maiestate... Piper !

Petru stătea lîngă cuptorul încins, singurul loc din odaie în care era cald (în dosul peretelui despărţitor, unde dormise cu Alexaşka, trăgea prin pereţi îngrozitor). Acum, la miezul nopţii, vîntul urla şi aripile morii din apropierea casei de pe ostrov scîrţîiau. Gătejele de mesteacăn trosneau plăcut în sobă. Felten, scund şi posac, pusese în cuptor nişte bucate şi le tot mirosea. Licăririle focului jucau mînioase pe nasul lui butucănos.

— Ascultă, Felten, ştii ce-ai să păţeşti dacă te prind suedezii ?

— Ascult, maiestate...

— O să spună: „Aha, bucătarul țarului!" și o să te spînzure de picioare...

— N-au decît să mă spînzure. Eu îmi cunosc datoria...

Acoperi masa șubredă cu un ștergar curat. Puse un vas de lut cu rachiu dres cu piper și tăie cîteva felii de pîine neagră rece. Pufăind ușor din pipă, Petru urmărea mișcările line și dibace ale lui Felten, care purta pîslari, scurtă vătuită și era încins cu un șorț.

— Să știi că nu glumesc... Ai face mai bine să-ți strîngi gospodăria.

Felten îl privi pieziș și își dădu seama că vorbește serios. Puse pe masă tigaia cu ochiurile și turnă rachiu într-o stacană de cositor:

— Poftiți la masă, maiestate...

O rafală de vînt zgudui toată casa. Flacăra luminării începu să pîlpîie. Menșikov intră zgomotos:

— Phii, ce vreme!...

Strîmbîndu-se, începu să-și desfacă nodul lentei. Apoi se apropie de sobă să-și încălzească mîinile.

— Vine numaidecît...

— E treaz? întrebă Petru.

— Dormea. N-am stat pe gînduri și l-am sculat...

Alexașka se așeză în fața lui. Încercă masa, să vadă dacă stă bine. Își turnă rachiu, bău și începu să dea din cap. Un timp mîncară în tăcere. Apoi Petru spuse încet:

— Acum e prea tîrziu. Nu se mai poate îndrepta nimic...

Alexașka îi răspunse înghițind anevoie:

— Dacă e la o sută de verste și Șeremetiev nu-l oprește, poimîine e aici... Să ieșim în cîmp. Se poate să nu-l batem cu călărimea? (Își descheie gulerul și se întoarse spre Felten.) Nu ți-a mai rămas niște ciorbă? (Își mai turnă rachiu.) Toată oastea lui n-are mai mult de 10 000 de oameni. Au spus-o prinșii — au jurat pe Evanghelie... Să fim oare atît de nepricepuți?... Rău...

— Rău, spuse și Petru. Un om nu se face mai deștept în două zile... Dacă iese prost la Narva, vom căuta să-l oprim la Pskov și la Novgorod...

— *Min Herz*, e păcat să te și gîndești la așa ceva...

— Bine, bine...

Tăcură. Felten sufla în jar, încălzind niște bere într-un căzănel de aramă.

Lucrurile nu stăteau bine la Narva. Trăseseră cu tunurile două săptămîni, puseseră mine, căutaseră să se apropie prin

şanţuri, dar nu fuseseră în stare să fărîme zidurile şi să dea foc oraşului. Generalii nu îndrăzniseră să încerce un asalt. Din o sută treizeci de tunuri, jumătate explodaseră ori se stricaseră. La socoteala din ajun, se văzuse că nu mai au praf de puşcă şi ghiulele decît pentru o zi. Chervanele cu pulbere întîrziau încă pe undeva, pe la Novgorod.

Trupele suedeze se apropiau repede pe drumul Revalului. În clipa aceea, se şi băteau, pesemne, în rîpele de la Pigaioki, cu Şeremetiev. Astfel, ruşii erau prinşi ca într-un cleşte între artileria cetăţii şi Carol, care înainta.

— Am făcut prea mult zgomot, la asta nu ne întrece nimeni, spuse Petru, aruncînd lingura pe masă. N-am învăţat încă să luptăm. Am început de-a-ndoaselea. Nu merge de loc. Pentru ca un tun să tragă de aici, ar trebui încărcat la Moscova... Înţelegi ?

Alexaşka zise :

— Cînd veneam încoace, nişte ostaşi din compania întîi vorbeau în jurul unui foc. Îi aşteaptă pe suedezi. Murmură toată tabăra. Dacă ai şti cum îi înjură pe generali... Pe unul l-am auzit spunînd : „Glontele ăl dintîi îl trag în prapurcic..."

— Generalii ! (Ochii lui Petru scăpărară.) Ar trebui să umble cu prapure pe ziduri ! Sînt drojdie veche, nu comandanţi...

Alexaşka spuse încet, scînteind din ochi :

— Petru Alexeevici, dă-mi oştirea în mînă pe trei zile... Zău aşa. Ce zici ?

Ca şi cum nu l-ar fi auzit, Petru vîrî mîna în buzunar şi-şi scoase punga cu tutun. Răsuflînd greu şi îndesînd tutunul spuse :

— Începînd de mîine, căpetenia oastei va fi arhiducele von Kruy. E un nătărău cum n-am mai văzut, dar îşi cunoaşte meseria ca un adevărat european. E viteaz... Cred că şi străinii se vor mai înviora sub comanda lui... Fii gata : plecăm mîine, în zori...

Oftînd, trase lumînarea spre el ca să-şi aprindă pipa. Alexaşka îl întrebă încet :

— Unde mergem, Petru Alexeevici ?

— La Novgorod.

Petru se uită, în sfîrşit, în ochii albaştri, străvezii, larg deschişi, ai lui Menşikov, care priveau cu o nespusă uimire. Se înroşi deodată, şi o vînă i se umflă pe fruntea asudată. Spuse, stăpînindu-şi mînia :

— Băiețandrul ăla n-are ce pierde, pe cînd eu... Crezi că la Narva e începutul și sfîrșitul? Războiul abia s-a dezlănțuit... Trebuie să învingem... Dar cu oastea asta n-o să facem nici o ispravă... Ai înțeles? Trebuie s-o luăm de la capăt, să începem cu spatele, cu chervanele... E foarte ușor să alergi în goana calului cu sabia scoasă... Vrei să fii mai viteaz decît Carol, nerodule? Lasă ochii în jos. (Mînia îi învăpăie obrajii.) Ce te uiți așa la mine!

Alexașka nu-l ascultă și nu-și plecă privirea. Îl podidise o arzătoare rușine, și ochii i se umplură de lacrimi. O lacrimă i se prelinse pe obrazul neted. Petru îl privi printre gene. Nu mai răsufla nici unul. Deodată țarul zîmbi și lăsîndu-se pe spate își vîrî mîinile adînc în buzunare.

— *Min Herz*, rosti, imitîndu-l pe Alexașka. Scumpe prietene... Ți-e rușine de rușinea mea? Ehei, să vezi ce o să fie. Toți or să-și întoarcă fața de la mine. Or să spună că m-am speriat de Carol?... Că mi-am părăsit oastea?... Că am fugit la Novgorod, ca atunci la Troița?... Fie... Șterge-ți fața. Vezi că au sosit domnii generali. Primește-i...

Strigăte de caraule. Ropote de potcoave pe pămîntul înghețat. Licăriri de torțe prin geam. Înroșiți de vînt și îngrijorați, arhiducele și generalii intrară, zornăind din pinteni. Ce se întîmplase la un ceas atît de tîrziu?... Petru îi salută dînd din cap și, apropiindu-se de arhiduce, îl îmbrățișă. Îi făcu semn lui Menșikov să ia lumînarea și trecu în cămară, dincolo de peretele despărțitor.

Menșikov puse lumînarea pe masa plină de hîrtii și de tutun. Toată lumea rămase în picioare. Petru se așeză, luă o foaie de hîrtie și, mișcînd din buze, reciti pentru el cîteva rînduri presărate cu cenușă. Ici-colo era șters cîte un cuvînt. Tuși, apoi citi cu glas tare, fără să privească pe cineva:

— „In Gottes Namen, în numele lui dumnezeu, începu cu hotărîre și asprime în glas. Întrucît din pricina unor treburi foarte însemnate Măria Noastră plecăm din fruntea oștirii, încredințăm această oștire luminăției sale arhiducelui von Kruy, cu articolele ce urmează mai jos... (Lîngă masă, arhiducele începu să bată din picior. Petru se uită la coapsa lui strînsă în piele de elan, la mîinile lui slabe, care se sprijineau pe garda de aur a săbiei.) Articolul unu: luminăția sa va rămîne comandantul suprem al oștirii... Al doilea: toți generalii, ofițerii și ostașii vor asculta de luminăția sa, ca și cum ar asculta de măria sa țarul... Al treilea... (Ridică glasul.) Va

cuceri de îndată, cu orice mijloace, Narva și Ivan-gorodul... Al patrulea... Pentru nesupunere, va pedepsi pe generali, ofițeri și ostași ca pe propriii săi supuși, mergînd pînă la osînda cu moartea..."

Se uită la generali : Weide dădu din cap în semn de încuviințare ; prințul Trubețkoi era lac de sudoare ; părul alb și tuns al lui Buturlin începu să se zburlească pe fruntea lui joasă ; Artamon Golovin plecă adînc capul, ca și cum rușinea și nenorocirea s-ar fi și abătut peste el.

— „De asemenea, luminăția sa va căuta să afle mișcările suedezilor. Cînd va avea știri sigure despre sosirea regelui Carol și în caz că acesta va fi prea puternic, nu-l va lăsa în ruptul capului să pătrundă în Narva, și, cu ajutorul lui dumnezeu, îl va hărțui... Totuși, ar fi mai bine să aștepte, dacă va fi cu putință. sosirea întăririlor..." (Lăsînd foaia din mînă îi spuse arhiducelui :) Repnin și hatmanul cu cazacii, precum și chervanele cu munițíi trebuie să fie aici în cîteva zile... (Către Golovin :) Stai jos și...

Se auzi o bătaie în ușa tindei. Menșikov se strecură îngrijorat în bucătărie. Cineva intră înăuntru și, o dată cu șuieratul vîntului, se auzi în depărtare un ramăt de glasuri. Împingînd la o parte pe unul din generali, Petru trecu în bucătărie.

— Ce s-a întîmplat ? strigă el fioros.

Înaintea lui se afla un tînăr cu chipul slab, trandafiriu, ca de fată, cu nasul cîrn și cu privirea hotărîtă. Părul lui castaniu, deasupra urechii, era năclăit de sînge...

— E Pavel Jagujinski, porucic, din statul-major al lui Boris Petrovici Șeremetiev, spuse repede Menșikov.

— Și ?

Obrazul porucicului începu să tremure. Ridicînd capul, el întrebă pe Petru :

— Măria ta, Boris Petrovici m-a trimes să întreb unde să se așeze polcurile ?

Petru tăcea. Generalii se înghesuiau speriați în ușa cămării.

Punîndu-și în grabă dolmanul, Menșikov zise :

— Au fugit în chipul cel mai rușinos de la Pigaioki... Și-au pierdut cușmele... Halal de așa dvoreni...

În dimineața zilei de 17 noiembrie, aflînd de la caraule că, în cursul nopții, avangărzile suedeze trecuseră pe țărmul mării prin fața rîpelor și ieșiseră pe drumul Revalului, căzîndu-le în spate, polcurile oastei de țară a dvorenilor se amestecară și, fără să mai asculte de Boris Șeremetiev, începură să

fugă de la Pigaioki, temîndu-se să nu fie tăiate de temeiul oștirii. Șeremetiev intra în mijlocul sotniilor învălmășite, punea mîna pe dîrlogi și răcnea deznădăjduit, plesnind caii și oamenii cu biciușca. Dar cei din spate dădeau peste el și calul lui se învîrtea în puhoi. Nu izbuti să adune decît cîteva sotnii, ca să acopere retragerea, și să scape o parte din chervane de suedezii împlătoșați și cu chivere în muchii, care se iviseră o dată cu răsăritul soarelui pe toate înălțimile stîncoase dimprejur. Suedezii nu urmăriră pe nimeni, astfel că dvorenii putură să scape cu fuga, ajungînd în aceeași noapte lîngă întăriturile taberei de la Narva. Luîndu-i în întuneric drept vrăjmași, caraulele deschiseră focul asupra lor. Călăreții strigau deznădăjduiți : „Sîntem ruși..." Toată tabăra se trezi și începu să freamăte.

Porucicul Pavel Jagujinski, izbutind să treacă dincoace de parcane, pornise în goana calului spre țar. Sufla un vînt tăios. Dvorenii descălecaseră și rămăseseră de partea cealaltă a șanțului, lîngă podurile ridicate. Li se striga de pe întărituri : „Hei, boieri, de ce v-ați întors așa repede ?... Vreți să începeți împresurarea, hulubașilor ?..." În toată tabăra începură să răpăie tobele, să se țeasă de colo-colo lumini și călăreți cu felinare. În polcuri și în sotnii se citea, sub steag, ucazul țarului în legătură cu trecerea oștirii sub porunca vestitului și neînvinsului arhiduce von Kruy. Ostașii tăceau, uluiți și înspăimîntați. Curînd, se zvoni că țarul n-ar mai fi în tabără și că toată oastea suedeză s-ar afla la vreo cinci verste.

Nu dormea nimeni. Oamenii aprindeau focuri. Vîntul învîltora scînteile. Spre dimineață, călărimea lui Șeremetiev fu dusă la aripa dreaptă. Fără să treacă dincoace de întărituri, ea se opri pe malul Narovei, în locul unde apa se prăvălea vuind năprasnic peste niște praguri, între ostroave. Se lumina de ziuă, dar suedezii nu se zăreau. Străjile trimise în cercetare nu descoperiră nici urmă de vrăjmaș, deși oamenii de sub porunca lui Șeremetiev jurau că suedezii îi urmăriseră de la Pigaioki.

În sunetele dogite ale trîmbițelor, arhiducele se ivi învestmîntat cu o mantie bogată și cu bastonul de mareșal sprijinit de șold. Îl urmau, la o jumătate lungime de cal, generalii Golovin, Trubețkoi, Buturlin, prințul Imeretiei și cneazul Iakov Dolgoruki. Inspectau tabăra. Ridicîndu-și cu mănușa mustățile pleoștite, arhiducele strigă ostașilor : „Sănătate, băieți ! Să murim pentru măria sa țarul !" În răpăitul tobelor, ordinul său se citi în toate polcurile.

„...În cursul nopții, jumătate din oștire va rămîne sub arme... Înainte de revărsatul zorilor, se vor da ostașilor cîte douăzeci și patru de cartușe. După răsăritul soarelui, toată oastea se va aduna în front, și la trei bubuituri de tun, fanfarele vor cînta, tobele vor bate și toate steagurile vor fi înfipte pe întărituri. Nu se va trage în vrăjmaș decît cînd va ajunge la treizeci de pași..."

În aceeași noapte, vîntul începu să sufle de la apus, dinspre mare. Vremea se mai încălzi. Generalul-maior suedez Ribing, însoțit de doi reiteri, cu copitele cailor înfășurate în pîslă, se apropie pe nesimțite, în întuneric, de întărituri și măsură adîncimea șanțului și înălțimea valului de apărare.

Hămesit de foame și pătruns de vînt pînă în măduva oaselor, Alexei Brovkin umbla de colo-colo pe valul de apărare, în dreptul poziției ocupate de compania sa : trei pași înainte, trei pași înapoi. Valul se întindea pe șapte verste și ostașii se înșiruiau răzleți unul de altul. Trîmbițele și tobele amuțiseră. Tunurile și puștile așteptau gata de tragere, fitilurile fumegau. Steagurile fîlfîiau pe întărituri, în bătaia vîntului. Erau ceasurile unsprezece dimineața...

Alexei își strînse zdravăn cingătoarea. Noul comandant suprem avusese grijă de toate, dar uitase să-și hrănească oamenii. De cîteva zile, ostașii și ofițerii de front ronțăiau pesmeți mucegăiți și adunau firimiturile din sacii de merinde. Noaptea trecută nu le mai dăduseră nici măcar pesmeți. Ostașii stăteau pe val, ogîrjiți, ca niște sperietori de ciori (în compania lui Brovkin nu mai rămăseseră decît optzeci de oameni sănătoși). Era o vreme cînd Alexei vroia să lupte, să-și arunce compania prin fumul ghiulelelor, să înșface lancea unui steag vrăjmaș... („Îți mulțumesc, Alexei, ești înaintat polcovnic...") Astăzi, însă, nu mai dorea decît să intre în duhoarea caldă a unui bordei, să soarbă un terci care să-i ardă gîtlejul...

Închizînd ochii din pricina vîntului, Alexei strigă lui Golikov, care era mai aproape de el :

— Ce-ai rămas cu gura căscată ? Fii mai bărbat !

Dar acesta nu-l auzi. Zgribulindu-și umerii acoperiți cu zdrențe, se holba înainte de parcă ar fi văzut moartea... Ceilalți ostași, zburliți ca niște cîini răpănoși, priveau și ei spre colnicul Hermansberg. Un soare rece ba lucea, ba se ascundea în dosul norilor, care se tălăzuiau vijelios pe deasupra colnicului. Oameni cu poveri grele în spate ieșeau din ce în ce mai mulți din pădure, trecînd printre buturugi și mestecenii

desfrunziți care se legănau în vînt. Lepădîndu-și sacii și poverile din spate, fugeau înainte și se așezau în rînduri late și dese. Tunuri trase de cîte șase cai ieșeau, de asemenea, din pădure. Unele din ele se îndreptau de vale, spre tabia din centru, altele, la trap, spre puternicele întărituri ale lui Weide, iar altele o luau la galop, peste cîmp. Pe colnicul Hermansberg se formau șase coloane de pedestrași. Din pădure ieșeau reiteri pe două șiruri.

Alexei răcni din răsputeri :

— Toboșari, alarma !

Subofițerii mustăcioși săriră pe val, îndesîndu-și cornurile pe cap, ca să nu le smulgă vîntul. Tobele începură să bată... Bucurîndu-se fără rost, Leopoldus Mirbach strigă către Alexei, arătînd cu degetul : „Privește la călărețul acela : e regele Carol". Coloanele suedezilor, înspăimîntătoare prin alinierea și ordinea în care aceștia pășeau înainte cu nepăsare, fără teamă, de parcă n-ar fi fost oameni, coborau de pe colină legănîndu-și rîndurile negre-albastre... Sus, pe creastă, se zărea un pîlc de cinci-șase călăreți. Unul din ei, care stătea înaintea celorlalți, făcea din cînd în cînd semne cu mîna. De el se apropiau călăreți care apoi porneau la vale, spre coloane.

Vîntul îndoia lăncile steagurilor înfipte pe întărituri. Tobele răpăiau înfiorător. Un nor plumburiu de zăpadă se ridica dinspre mare, acoperind repede cerul. Patru atelaje cu tunuri se apropiară în goana cailor la vreo două sute de pași de întărituri, în dreptul companiei lui Brovkin și întoarseră din mers. După ce antetrenurile fură desprinse, se apropiară repede niște chesoane verzi. Oamenii întoarseră tunurile. Soldați voinici, în mundire albastre, săriră jos și se opriră lîngă tunuri. O coloană de pedestrași veni în fugă, păstrînd alinierea. În fața coloanei ieșiră cîțiva ofițeri cu revere albe... Privind spre săbiile lor lucioase care se ridicau în aer, șirurile de pedestrași se despărțiră, se înșiruiră de amîndouă părțile bateriei și puseră mîna pe hîrlețe. Începură să zboare bolovani de pămînt...

Ducînd mîinile la gură, Alexei strigă din răsputeri, căutînd să acopere șuieratul vîntului : „Domnilor prapurcici... Spuneți subofițerilor... și ostașilor... să nu tragă fără ordin sub pedeapsa cu moartea..." Leopoldus Mirbach fugi cu botforii săi înalți pe valul de pămînt, răcnind în nemțește și amenințînd cu bastonul... Fedka „Tăvălește-te în noroi", bărbos și murdar ca o adevărată sperietoare, rînji cu răutate. Leopoldus îl lovi în cap... Vîntul smulgea poalele hainelor și luă cuiva pălăria...

Alexei se întoarse spre bateria rusă : „Hai odată !... Mai repede !" În sfîrşit, simţi că parcă îi plesnesc timpanele... „Nu ştiu să tragă, ticăloşii !" Drept răspuns, cele patru tunuri suedeze scuipară foc, zvîcnind înapoi... La vreo jumătate de verstă, „Lev" şi „Medved" bubuiră adînc, deosebindu-se de celelalte tunuri... „Vai ce înceţi sînt ai noştri." Cele patru atelaje veniră din nou, luară tunurile şi le aduseră mai aproape de val. Tunarii le ajunseră din urmă, le curăţară, le încărcară şi se dădură la o parte. Doi se apropiară de roţi, al treilea se lăsă pe vine cu fitilul în mînă. Un ofiţer cu revere albe ridică sabia... Foc... Patru ghiulele izbiră în bîrnele de pin ale întăriturilor. Se auzi zăngănit de fier. Zburară ţăndări. Alexei se prăvăli pe spate. Sări în picioare. Văzu în fugă, dar nespus de limpede (imaginea îi rămase în amintire pentru toată viaţa), un tînăr drept şi subţire ca o prăjină, cu tricorn mic pe cap, gonind pe un cal sur peste mirişte, de-a lungul valului de pămînt ; o punguţă de piele îi ieşea de sub tricorn şi-i sălta pe ceafă : călăreţul ţinea picioarele întinse înainte, ceea ce ruşii nu obişnuiau, şi vîrîte în scări pînă la tocurile botforilor ; faţa lui îngustă era îndreptată, cu un aer batjocoritor, spre cei care trăgeau de pe val. În urma lui veneau vreo douăzeci de rînduri desăvîrşit aliniate de cuirasieri, pe cai din cale afară de slabi, cap lîngă cap... „Doamne, fie-ţi milă de noi !" se auzi strigătul deznădăjduit al lui Golikov...

Norul cel jos acoperea vijelios tot cerul. Se întuneca repede. Începu deodată să ningă des, învăluind tabăra şi ascunzînd rîndurile de cuirasieri care goneau peste cîmp, precum şi coloanele suedeze în mişcare. Tunurile bubuiau în şuieratul vîntului şi flăcările lor izbucneau în străfulgerări tulburi. Parcanele pîrîiau şi se sfărîmau. Ghiulelele vîjîiau deasupra capetelor. Începu să viscolească. Fulgi de zăpadă veneau pieziş, se năpusteau în faţă, împiedicînd vederea. Nu se mai zărea nici ce era în faţă, dincolo de val, nici ceea ce se petrecea de un sfert de ceas în tabără.

Un ostaş din altă companie, care fugea ca un nebun aplecîndu-se spre pămînt, dădu peste Alexei... Acesta îl înşfăcă de guler... Ostaşul răcni ca un turbat : „Ne-a vîndut !", scăpă din braţele lui Alexei şi pieri în viscol. Abia atunci văzu Alexei oamenii care năvăleau din volbura de ninsoare şi aruncau în şanţ nişte snopi de nuiele. Ştergîndu-şi faţa de zăpadă, strigă :

— Foc !... Foc !...

Dar vrăjmaşii iuţi în mişcări lucrau acum în şanţ...

...Apropiindu-se repede, grenadierii suedezi, cărora ninsoarea le cădea în spate, începuseră să umple şanţul cu faşine, apoi se urcaseră peste ele spre întărituri...

Alexei zări pe Golikov cum trăgea şi cum, dîndu-se înapoi înfipse spanga în cineva... Un suedez voinic şi plin de zăpadă îşi trecu picioarele peste parcane şi puse mîna pe spanga lui Golikov. Acesta smucea puşca spre el, celălalt ţinea de ea... Alexei urlă deodată şi înfipse sabia în vrăjmaş ca într-un porc. Suedezii năvăleau mereu, rostogolindu-se peste îngrăditura de parcane, ca şi cum ar fi fost împinşi de viscol... Alexei simţea că sabia lui cînd taie aerul, cînd se înfige în ceva moale... Deodată, îl ameţi o durere cumplită în ochi, iar ţeasta şi toată faţa parcă i se teşiră sub o izbitură năprasnică...

Golikov nu-şi mai aducea aminte cum se prăvălise în şanţ... Înspăimîntat de moarte, începu să se tîrască în patru labe. Cineva alergă prin faţa lui dînd din mîini. Doi suedezi, crunţi, spătoşi, trecură pe lîngă el, cu spăngile întinse înainte... Golikov se făcu una cu pămîntul. „Doamne, ce oameni !..." Înălţă capul. Gura i se umpluse de zăpadă. Sări în picioare, clătinîndu-se şi dădu numaidecît peste alţi doi oameni... Fedka „Tăvăleşte-te în noroi" încălecase peste Leopoldus Mirbach şi căuta să-i ajungă la beregată... Leopoldus îl trăgea pe Fedka de barbă... „Minţi, cîine", horcăia Fedka, apăsînd pe prapurcic cu umerii... Andrei se îndepărtă în fugă... „Doamne, ce oameni !..."

Coloana din centru dispozitivului suedez, vreo patru mii de grenadieri, se năpusti vijelios asupra diviziei lui Artamon Golovin... Lupta ţinu un sfert de ceas pe întărituri. Orbiţi de viscol, istoviţi de foame, neavînd încredere în comandanţi, neînţelegînd pentru ce trebuie să moară în acest iad, ruşii dădură înapoi... „Fraţilor, vînzare. Ucideţi pe comandiri..." strigau oamenii trăgînd în neştire, alergînd prin tabără, strivindu-se unii pe alţii, prin şanţurile albite de ninsoare ale bateriilor... Amestecîndu-se cu polcurile lui Trubeţkoi, le tîrîră şi pe acestea după ei. Fugeau cu miile spre poduri, ca să treacă peste apă...

Suedezii nu-i urmăriră prea departe, temîndu-se să nu se rătăcească, pe viscol, într-o tabără atît de mare. Sunete răguşite de trîmbiţe îi chemau poruncitor înapoi, pe întărituri... O parte din grenadieri dădu însă peste palăncile, în dosul cărora erau adăpostite chervanele... Grenadierii strigară : „*Mit Got's hielf* — Domnul cu noi !" şi luară cu asalt chervanele. Găsiră,

sub nişte rogojini pline de zăpadă, butoaiele cu carne sărată împuţită şi cu rachiu. Peste o mie de grenadieri rămaseră pînă la sfîrşitul luptei lîngă butoaiele acelea, pe care le spărseseră... Parte din ruşii care alergau de colo-colo printre telegi fură măcelăriţi, parte alungaţi.

În urma pedestraşilor, călărimea dădu buzna în tabără, prin spărtură, îndreptîndu-se spre tabia cea mare. Tunurile „Lev" şi „Medved" fură cucerite de reiteri, oamenii hăcuiţi, iar Jakob Winterschiwerk, comandantul, rănit la cap, trebui să-şi predea sabia vrăjmaşului. Tunurile fură întoarse spre răsărit şi începură să tragă asupra întăriturilor lui Weide. Suedezii întîmpinară acolo o împotrivire crîncenă: Weide îşi aşeză divizia pe întărituri, om lîngă om pe patru rînduri şi, el însuşi, cu suliţa în mînă, izbea în suedezii care se urcau pe val. Ostaşii din spate încărcau puştile iar cei din faţă trăgeau repede. Tot şanţul era plin de morţi şi de răniţi. Cînd începură să cadă ghiulelele din tabia cea mare şi fu recunoscut bubuitul tunurilor „Lev" şi „Medved", Weide încălecă şi porni de-a lungul valului de pămînt: „Băieţi, staţi neclintiţi..." O ghiulea se sparse la picioarele calului său. Oamenii văzură prin viscol cum calul se ridică în două picioare, şi căzu...

Polcurile de călărime ale lui Şeremetiev erau înghesuite spre apă, între parcanele lui Weide şi pădure. În faţa lor ningea pe învîrtite, iar în spate urla Narova. Pădurea fremăta înfiorător. Oamenii nu vedeau şi nu pricepeau ce se întîmpla. La dreapta, departe, tunurile trăgeau din ce în ce mai viu... Aproape de ei, pe parcane, răsunau împuşcături, strigăte, urlete. Boiernaşii simţiră că li se face părul măciucă...

Boris Petrovici stătea pe un dîmb, în fruntea oastei sale. Îşi vîrîse ocheanul în buzunar, căci abia de mai vedea urechile calului... Nu putea înţelege ce se întîmplă în tabără. Aştepta zadarnic o poruncă de la comandant. Dar dacă acesta nu uitase de călărimea dvorenilor, însemna că n-o mai putea găsi, ori că se întîmplase ceva rău...

Un ropot de împuşcături se auzi deodată la aripa stîngă, pesemne în pădure. Ridicîndu-se în scări şi ascultînd, Boris Petrovici îl chemă pe tînărul cneaz Rostovski:

— Ia, dragă, vreo patru sotnii, du-te în pădure şi scoate duşmanul de acolo... Domnul cu tine...

Îngheţat bocnă în platoşa şi sub coiful său de fier, cneazul răspunse ceva nedeslușit şi coborî de pe dîmb... În pădure

bubui un tun. Un glas începu să se tînguie de moarte. Apoi, focuri de muschete răsunară, deodată, în dreapta, în stînga, în față. Boris Petrovici se uita în jurul său ca să poruncească : „Scoateți săbiile ! Cu dumnezeu înainte !..." Dar n-avea cui porunci : niște umbre de cai se năpusteau pe dîmb... „S-a isprăvit cu noi, fugiți peste apă", strigară mii de glasuri. Boris Petrovici nu mai avea decît un singur lucru de făcut ca să nu fie strivit : să întoarcă și el calul. Închise ochii, trase de dîrlogi și începu să plîngă.

Răcnete și urlete sălbatice... Un puhoi de capete de cai ridicate, de coame lungi și de spinări albe de zăpadă gonea spre apă. Malul era povîrnit, caii coborau, lăsîndu-se pe picioarele dinapoi, îndărătnici. Călăreții din spate se năpusteau înainte și treceau peste cei care cădeau. Boturi de cai începură să se rotească în apa mîloasă a Narovei, biciuită de viscol. Înecîndu-se, oamenii scoteau mîinile din vîrtejuri, căutînd să se agațe în neștire de aer... Alte și alte sotnii de călăreți săreau în Narova, înotau, erau luate de șuvoi și se înecau...

Calul voinic al lui Boris Petrovici ajunse pe ostrovul din mijlocul rîului, stătu o vreme răsuflînd greu, apoi intră din nou, cu băgare de seamă, în apă și ajunse la malul celălalt...

Vifornița care bîntuia peste cîmpul de luptă era, pentru suedezi, poate și mai primejdioasă decît pentru ruși. Legătura cu coloanele în înaintare se întrerupse. Ștafetele alergau în zadar prin vîrtejurile de ninsoare, căutînd pe generali și pe rege. Planul îndrăzneț de a zdrobi, prin lovituri vijelioase flancurile inamicului, de a-l încercui și de a-l împinge spre cetate, sub focul tunurilor din bastioane, nu izbuti : centrul dispozitivului rusesc fu rupt dintr-o dată, trupele lui Artamon Golovin fugiră în neorînduială, pierind în vifor, dar aripile, mai ales cea dreaptă, unde se aflau polcurile cele mai bune, Semionovski și Preobrajenski, se apărau cu o neașteptată îndîrjire.

Erau ceasurile trei trecute, dar împușcăturile nu conteniseră. Ningea pe învîrtite. Biruința trebuia desăvîrșită pînă la căderea nopții, pentru că altfel cele patru batalioane de suedezi care pătrunseseră în tabără, istovite de luptă, puteau fi încercuite și răpuse la rîndul lor, dacă rușii se încumetau să iasă, în cele din urmă, din dosul palăncilor. După o socoteală repede, ei mai aveau vreo cincisprezece mii de oameni proaspeți.

La începutul luptei, Carol se afla cu trei escadroane de cuirasieri între coloana lui Stenbock şi a lui Meidel, spre a putea vedea, în acelaşi timp, atît atacul centrului, cît şi acela al flancului drept. Viscolul îl găsi acolo. Coloanele în înaintare piereau în dosul vălului de ninsoare ; nu se mai vedeau nici măcar flăcările de la gurile tunurilor. Carol înălţa capul şi asculta cu fălcile încleştate larma ameţitoare a bătăliei. Roenschild, aghiotantul lui, care sosise în goana calului, îi raportă că grenadierii au rupt centru şi că-i înghesuie pe ruşi spre fundul lagărului. Punînd mîna pe umărul ofiţerului, Carol îi strigă la ureche :

— Spune-i generalului că regele ordonă să înceteze urmărirea, să ocupe reduta din centru, să se pregătească de apărare şi să aştepte noi ordine...

Trimiteau o ştafetă după alta spre flancul drept, la Schlippenbach, care încerca în zadar să ia cu asalt linia de întărituri a lui Weide... „Spune-i generalului că regele se miră." Ordonă ca două companii de rezervă să fie trimese în ajutorul lui, dar ele nu fură găsite, astfel că nu mai plecară. Suedezii asaltau cu deznădejde întăriturile pe jumătate năruite. Generalul Weide fu rănit de o schijă, dar ruşii continuau să se apere din răsputeri...

Primejdia creştea din clipă în clipă. La consiliul de război din ajun, toţi generalii se pronunţaseră împotriva operaţiei nesăbuite de la Narva : cu 10 000 de soldaţi flămînzi şi istoviţi, împovăraţi de raniţe (întrucît convoaiele de căruţe rămăseseră în urma vijelioasei înaintări), trebuiau să se năpustească asupra unei armate de 50 000 de oameni, apărate de puternice întărituri... Era o nesocotinţă. Dar Carol spusese : „Învinge acela care atacă. Primejdia sporeşte puterile. Mîine veţi veni la mine, în cortul ţarului Petru..." Carol expusese generalilor planul său, care prevăzuse şi socotise orice, afară de vifor...

Acum, întinzîndu-se în şa, cu capul ridicat, nins tot, asculta larma bătăliei. Primejdia îl îmbăta. Jocul acesta nu se putea asemui nici chiar cu vînătoarea de urşi din pădurea Kungsoer. Vîntul aducea cu deosebită limpezime împuşcăturile de la flancul stîng, unde două batalioane ale generalului Löwenhaupt asaltau poziţiile regimentelor Semionovski şi Preobrajenski. Se poate ca nici acolo, în punctul cel mai important, să nu-i dăm peste cap ?

Întorcînd capul, Carol puse mîna pe căpăstrul unui cal (animalul şi călăreţul nu se vedeau din pricina viforului) şi strigă ca patru companii de rezervă să plece în ajutorul lui

Löwenhaupt. Botul calului se ridică şi dispăru. (Nici aceste companii nu fură găsite şi nu plecară.) Focul din stînga devenea din ce în ce mai îndîrjit. Un călăreţ alb de zăpadă apăru dintr-un nor de ninsoare :

— Maiestate... Generalul Löwenhaupt cere întăriri...

— I-am trimes patru companii... Ciudat...

— Maiestate... Întăriturile sînt distruse, şanţurile sînt pline de faşine şi de cadavre... Dar ruşii s-au retras în dosul palăncilor... Au înnebunit de groază şi de sînge... Înjură şi înfruntă baionetele... Generalul Löwenhaupt, rănit de mai multe ori, a descălecat şi continuă să lupte în fruntea soldaţilor săi...

— Arată-mi drumul !...

Carol îndemnă calul, se aplecă, ferindu-se de ninsoare şi de vînt, şi porni scară la scară cu ofiţerul spre flancul stîng unde răpăiau împuşcăturile. Pătrunzîndu-i trupul, vîntul cînta parcă în inima lui... În această beţie a vîntului, a ninsorii şi împuşcăturilor, avea senzaţia unui tăiş care intră într-un trup viu... Ofiţerul strigă ceva, arătînd înainte, unde o fîşie gălbuie păta zăpada... Era albia înzăpezită a unui pîrîu. Carol dădu pinteni calului, care sări fără voia lui în zăpada aceea galbenă şi se împotmoli. Căutînd să scape din mocirlă, se afundă şi mai adînc, sforăind cu capul în sus. Carol îşi dădu drumul din şa. Piciorul stîng îi intră în mîlul vîscos pînă la vintre... Îşi scoase piciorul din botfor, şi, pierzîndu-şi tricornul şi sabia, se tîrî de-a buşilea pe malul celălalt, de unde ofiţerul, descălecat, îi întindea mîna...

Cu capul gol şi cu un singur botfor, Carol încălecă pe calul slab care tremura, acoperit cu o scoarţă de gheaţă, al ofiţerului. Îmboldindu-l cu pintenii, o luă spre partea din care se auzeau pe aproape împuşcături şi răcnete sălbatice. Calul începu să sară peste nişte moviliţe acoperite de zăpadă : oameni morţi sau răniţi... Umbre nedesluşite alergau de colo-colo, înaintea lui. Un tun scuipă flăcări şi bubui. Carol văzu nespus de aproape mulţimea învălmăşită a grenadierilor săi, care priveau posomorîţi, sprijinindu-se în muschete, spre parii ascuţiţi, piezişi, ai palăncilor ce se zăreau dincolo de fîşia de zăpadă însîngerată şi călcată în picioare, plină de leşuri chircite. Zidul ruşilor se legăna în spatele palăncilor. Ruşii strigau ceva, din răsputeri, ameninţînd cu pumnii şi cu puştile. Pesemne că respinseseră un atac...

Carol dădu cu calul peste grenadieri : „O sabie !" strigă, cu un glas care detună ca o împuşcătură... Soldaţii întoarseră capul spre el şi-l recunoscură... Aplecîndu-se în şa, regele în-

tinse mîna şi desfăcu degetele : „O sabie !" (Cineva îi dădu o sabie.)

— Soldaţi, onoarea regelui vostru e aici, la aceste întărituri... Trebuie cucerite... Aruncaţi în Narova pe aceşti barbari murdari. (Ridică sabia. Îndată după aceea, o trîmbiţă începu să sune prelung, apoi a doua şi a treia, nevăzute din pricina viforului.) Soldaţi, dumnezeu şi regele vostru sînt cu voi ! Merg în frunte... După mine !

Şi porni înainte prin zăpada însîngerată. Glasuri strigară jalnic ici şi colo în urma lui : „Domnul cu noi !" Împuşcături răzleţe trăsniră din spatele palăncilor. Carol ochi pe un rus uriaş, care stătea cu capul plecat într-o bortă din îngrăditura de parcane sfărîmate de ghiulele... Zîmbi şi îşi săltă calul în două picioare. Cu un chip sălbatic, rusul îşi înfipse spanga, ca pe o furcă, în pieptul calului... Carol se întinse pe spatele animalului, lunecă, îşi adună puterile, sări în picioare şi îşi înfipse, la rîndul său, sabia în pieptul uriaşului...

Dar, lunecînd de pe cal, se clătinase... (în jurul său se auzeau răcnete şi zăngănit de fier.) Îmbrîncit de cineva, căzu grămadă. O cizmă grea îl călcă pe spate şi-l afundă în zăpadă... Îl ridicară numaidecît şi-l duseră... Gîndurile i se învălmăşeau. Îşi veni în fire pe un afet de tun, sub o manta care mirosea urît. Trîmbiţele sunau prelung încetarea atacului. Dînd mantaua la o parte, regele se ridică în capul oaselor :

— Aduceţi-mi nişte botfori. Sînt desculţ... Nişte botfori şi un cal...

De teamă să nu le fie tăiată retragerea peste apă, polcurile învălmăşite ale lui Golovin şi Trubeţkoi ajunseră în fugă la mal şi se năpustiră atît de orbeşte pe pod, încît acesta se lăsă în jos şi apele galbene ale Narovei, umflate de vînt, începură să treacă peste parapete. Leşuri de cai şi de oameni din călărimea lui Şeremetiev, care se înecaseră la trecerea peste Narova, cinci verste mai sus, pluteau pe apa înspumată. O mulţime de cai morţi se îngrămădi lîngă podul aplecat într-o parte. Oamenii răcneau, dînd buzna buluc dinspre mal. Podul şubred se lăsa din ce în ce mai mult pe partea dreaptă, apoi apa îl acoperi, parapetele începură să trosnească, iar funiile de cînepă să se desfacă. În cele din urmă, partea din mijloc se scufundă în apă şi se rupse. Toţi aceia care erau pe pod căzură în apa care urla, ducînd în vîltoare leşuri de cai şi de oameni. Oamenii începură să ţipe, dar cei din spate îi împingeau înainte.

Sute de ostaşi căzură în Narova, pînă cînd o parte a podului smulsă de la mal fu împinsă de şuvoi spre mocirlă.

Acolo, lîngă apă, se afla cortul arhiducelui von Kruy, în spatele poziţiilor ţinute de polcurile Preobrajenski şi Semionovski. Lupta îndîrjită continua de două ore şi mai bine la palăncile dinspre miazăzi şi apus ale taberei. Nimeni nu putea să îndrumeze, să poruncească ceva în acest iad nevăzut din pricina ninsorii. Polcovnicul Blumberg, comandantul polcului Preobrajenski, şedea în cort, la masă, cu capul între mîini, răsuflînd greu. În faţa lui, Hallart, plictisit, privea clipind spre lumina făcliei, aşteptînd clipa cînd, salutînd, va trebui să-şi predea unui ofiţer suedez spada cu mînerul înainte.

Arhiducele, cu o blană de cerb pusă peste platoşă, alb de zăpadă, intră în cort cu viziera coifului ridicată. De mustăţile lui atîrnau ţurţuri. Buzele îi tremurau...

— Dracu să se mai bată alături de porcii ăştia de ruşi ! strigă el. Maiorul Cuningham şi maiorul Gast au fost gîtuiţi în bordeiele lor... Căpitanul Walbrecht zace aproape, la douăzeci de paşi de cort, cu gîtul tăiat... A ştiut ţarul ce-mi bagă pe gît. Asta-i armată ?! E o adunătură de nemernici !...

Hallart se ridică repede şi dădu covorul la o parte. Un vîrtej de viscol se năpusti în cort. Răcnetele unei mulţimi de mii de oameni covîrşeau răpăitul împuşcăturilor. Arhiducele ieşi repede din cort. De vale se zărea nelămurit silueta podului, pe care şuvoiul apei îl împingea spre mal, unde vuia larma. Pîlcuri numeroase de oameni se zvîrcoleau în dreapta, acolo unde parcanele taberei coborau spre malul apei...

— Centrul a fost rupt, spuse Hallart. Astea sînt polcurile lui Golovin.

Ostaşii săreau peste palănci. Cete răzleţe de oameni se apropiau în fugă de cort...

— Ei, drăcia dracului ! strigă arhiducele. Încălecaţi, domnilor ! Încercă să-şi scoată blana de cerb, dar platoşa îl stingherea în mişcări. Ajutaţi-mă !

Von Kruy, Hallart şi Blumberg încălecară pe cai, coborîră spre apă, apoi porniră pe malul mlăştinos spre apus, unde se auzeau focurile de muschetă ale suedezilor, ca să se predea şi să-şi salveze astfel vieţile de mînia ostaşilor sălbăticiţi.

Se însera. Vîntul se mai potolise şi acum coborau încet fulgi mari de zăpadă. Din vreme în vreme răsuna cîte o împuşcătură răzleaţă. În tabăra rusească era linişte ca într-un cimitir. Nu se zărea nici o lumină... Doar în mijloc, printre harabalele

capturate, grenadieri suedezi beţi cîntau cu glasuri răgușite. Flăcările ce se ridicau din butoaiele aprinse luminau vălul de ninsoare care se aşternea peste cei beţi şi peste morţi.

Artamon Golovin, Trubeţkoi, Buturlin, prinţul Imeretiei, Iakov Dolgoruki, zece polcovnici (printre care și fiul gloriosului general Gordon și fiul lui Franz Lefort), podpolcovnici, maiori, căpitani, porucici — optzeci de ofiţeri — se adunaseră călări și pe jos lîngă bordeiul în care se sfătuiau generalii. Doi parlamentari, cneazul Kozlovski şi maiorul Piel, fuseseră trimeşi la regele Carol, dar dăduseră peste ostaşi de-ai lor, fuseseră recunoscuţi şi ucişi...

În bordei, la lumina unor feştile, Artamon Golovin spunea :

— Întăriturile sînt străpunse, comandantul-şef a fugit, podurile sînt rupte, chervanele cu pulbere au căzut în mîna suedezilor... Mîine dimineaţă nu vom mai putea începe o luptă nouă... Acuma, noaptea, suedezii nu văd prăpădul de aici, aşa că am putea să obţinem de la regele Carol condiţii mărinimoase, să ne păstrăm armele și oastea... Ivan Ivanovici (se apleacă spre Buturlin), du-te tu, dragă, la rege, și spune-i că nu voim să mai vărsăm sînge creştinesc. S-o luăm fiecare în altă parte : noi spre ţara noastră, el spre a lui...

— Dar tunurile ? Să i le dăm ? gîfîi Buturlin.

Nimeni nu răspunse la această întrebare. Generalii îşi plecară privirile. Faţa lui Golovin cel mîndru se zbîrci toată ; ochii îi înotau în lacrimi. Iakov Dolgoruki, negricios, buzat, zise încruntînd sprîncenele :

— Ce să mai vorbim d-a surda ?... E destulă ruşine... Ne predăm milei lui.

Buturlin ţăcăni din cremene la cele două pistoale ale sale, le vîrî după cingătoare, îşi trase tricornul pe sprîncene şi ieşi din bordei :

— Trîmbiţaş !

Ofiţerii se apropiară de el :

— Ce facem, Ivan Ivanovici ? Ne predăm ?

— Ivan Ivanovici, sîntem gata să murim... Dar să murim de mîna alor noştri ?...

Regele Carol şi generalii săi îl primiră pe Buturlin în clădirea unei ferme la o verstă depărtare de tabăra rusească. Ca şi ruşii, suedezii se temeau de ziua următoare. După ce se lăsară greu, încuviinţară ca toată oastea rusească cu arme şi steaguri, dar fără tunuri şi chervane, să treacă dincolo de Narova. Drept chezăşie, cerură ca toţi generalii şi ofiţerii ruşi să fie aduşi la fermă, ostaşii putînd să plece în voie acasă... Buturlin încercă să se împotrivească, dar Carol îi spuse, zîmbind :

— Din dragoste pentru fratele meu, țarul Petru, îi scap generalii glorioși de mîna soldaților. La Narva, veți fi în mai mare siguranță și mai sătui decît în mijlocul armatei dumneavoastră.

Buturlin fu nevoit să primească. Un pluton de cuirasieri plecă în goana cailor după ostateci. Aprinzînd focuri pe malul apei, pontonierii suedezi începură să facă un pod ca să-i gonească pe ruși cît mai repede dincolo de rîu. Polcurile Semionovski și Preobrajenski părăsiră cele dintîi tabăra, trecînd podul în răpăitul tobelor, cu steaguri și cu arme. Ostașii, voinici, mustăcioși, posomorîți își duceau răniții pe brațe. Cînd începu să treacă divizia lui Weide, cuirasierii suedezi se apropiară amenințători, cerînd să li se predea armele. Înjurînd de mamă, ostașii lepădară puștile... Celelalte polcuri fură alungate pur și simplu cu focuri de muschetă...

A doua zi, în zori, oamenii rămași din oștirea rusă, care numărase 45 000 de oameni, desculți și flămînzi, fără comandanți, în neorînduială, porniră înapoi pe drumul pe care veniseră. Bastioanele cetății Ivan-gorod trimeseră cîteva ghiulele după ei...

4

Vestea nenorocirii de la Narva îl ajunse din urmă pe Petru, în ziua cînd intra în curte la voievodul din Novgorod. Pavel Jagujinski se năpusti în galop pe poarta deschisă, după rădvanul țarului. Descălecă la scară de pe calul care se clătina și privi cu ochii sticloși spre țar.

— De unde vii ? îl întrebă Petru, încruntîndu-se.

— De acolo, domnule tunar.

— Ce s-a mai întîmplat ?

— O învălmășeală, domnule tunar...

Petru plecă repede capul. Menșikov care își dezmorțea picioarele, înțelesese într-o clipă atît întrebarea, cît și răspunsul. Voievodul Ladîjenski, un bătrîn cu ochii bulbucați, rămăsese cu gura căscată pe treapta de jos a scării. Vîntul tăios îi flutura părul rar.

— Hai să mergem să-mi povestești. Petru puse piciorul pe treaptă, apoi se întoarse deodată către voievod, privind cu mare uimire spre acel oblăduitor al Novgorodului :

— Apărarea ta e gata ?

— Măria ta, nu dorm nopţile şi mă tot gîndesc cum să-ţi fac pe plac. Voievodul Ladîjenski se lăsă în genunchi, privind cu nişte ochi rugători de cîine. Pleoapele îi tremurau. Cum să fie gata apărarea ?... Zidurile oraşului sînt şubrede, şanţurile s-au surpat, podul peste Volhov a putrezit de tot... Pe ţărani nu poţi să-i mai scoţi din sate, toţi caii au fost luaţi pentru cărat podvezi... Fie-ţi milă de mine...

Voievodul nu vorbea, ci ţipa, încleştînd în mîini picioarele ţarului. Petru îl îmbrînci şi intră repede în tindă unde dădu peste o ciurdă de călugări, de maici, popi şi bătrîni cu tichii pe cap, care săriră în picioare la ivirea lui. Un om în pielea goală, legat în lanţuri, se vîrî sub o laviţă...

— Ce-i cu oamenii ăştia ?

Călugării şi popii începură să se închine. Un ieromonah cu chip aspru vorbi, dînd ochii peste cap :

— Măria ta, nu lăsa ca mînăstirile şi lăcaşurile domnului să rămînă de izbelişte. Printr-un ucaz al măriei tale s-a poruncit ca fiecare mînăstire să dea cîte zece telegi şi chiar mai multe, cu oameni şi cu lopeţi, cît le stă în putinţă, precum şi mîncare... Fiecare enorie să dea şi ea telegi şi oameni... Măria ta, asta e peste puterile noastre... Am ajuns să trăim din cerşit...

După ce ascultă, ţinîndu-se cu mîna de pervazul uşii, Petru se uită cu ochii holbaţi la cei care i se închinau :

— Au venit jeluitori de la toate mînăstirile ?

— De la toate, răspunseră călugării toţi deodată, cu vioiciune. De la toate mînăstirile, milostive, cîntară ca în strană maicile.

— Danilîci, să nu iasă nimeni. Pune caraule !...

Intrînd în sufragerie, Petru îi ceru lui Jagujinski să-i povestească despre „învălmăşeală". Rămase în picioare. Plimbîndu-se prin odaia scundă şi încălzită bine, luă de pe masă un castravete murat şi, mestecîndu-l, punea repede întrebări. Pavel Jagujinski îi povesti despre pierderea întregii artilerii, despre pieirea, în Narova, a 1 000 de oameni din călărimea lui Şeremetiev, despre pieirea a 5 000 de ostaşi pe podul care se rupsese în două, despre un număr şi mai mare de oameni morţi în luptă, despre predarea a 79 de generali şi ofiţeri (printre care era şi Weide, rănit), despre nenorocita retragere a oştirii lipsită de comandanţi şi de chervane (nu mai rămăseseră decît ofiţerii inferiori şi subofiţerii, mai cu seamă în polcurile de gardă).

— Arhiducele s-a predat cel dintîi ? I-auzi, imperialul, viteazul, porcul de cîine ! E şi Blumberg cu el ? Alexaşka, îţi

vine să crezi ? Blumberg, care îmi era ca un frate, a fugit la suedezi... Phii, ce mişel, ce mişel ! (Petru scuipă seminţele de castravete.) Şaptezeci şi nouă de vînzători ! Golovin, Dolgoruki, Vanka Buturlin... de ăsta ştiam că-i prost... dar să fie şi ticălos ?! Trubeţkoi, porcul ! Cum s-au predat ?...

— Căpitanul Wranghel cu nişte cuirasieri a venit la bordei şi ai noştri i-au dat săbiile...

— Nici unul n-a făcut nimic ?...

— Unii au plîns...

— Au plîns ! Ce viteji ! Dar ce credeau ei ? Socoteau că după „învălmăşeala" asta, voi cere pace ?

— Să ceri acum pace, înseamnă să mori, spuse încet Alexaşka...

Petru se opri în faţa ferestrei acoperite cu ţiplă din fundul ocniţei scunde, cu picioarele răşchirate, cu mîinile la spate, îndoindu-şi şi dezdoindu-şi degetele :

— „Învălmăşeala" asta are să ne fie învăţătură de minte... Nu căutăm slavă... Chiar dacă ne-ar bate de zece ori, pînă la urmă tot noi îi dăm gata. Danilîci, las tîrgul pe seama ta. Începi lucrările chiar astăzi : sapi şanţuri, ridici parcane. Nu putem să-i lăsăm pe suedezi să treacă de Novgorod, chiar dacă ar fi să murim cu toţii... Porunceşte să-l caute numaidecît pe Brovkin, pe Sveşnikov şi pe alţi negustori de ispravă din Novgorod. Să vină îndată aici... Pe voievod să-l alungi... (Îi strigă îndată din urmă.) Porunceşte să fie dat afară din casă. (Menşikov ieşi repede.) Petru se întoarse spre Jagujinski. Du-te de caută vreo trei sute de telegi şi încarcă pîine. Desearǎ să pleci cu chervanul în întîmpinarea oastei. Ai înţeles ?

— Da, domnule tunar...

— Cheamă-i pe călugări...

Se aşeză pe o laviţă în faţa uşii, duşmănos, un adevărat anticrist. Intrară feţele bisericeşti. Aerul se făcu în odaie şi mai greu. Te înăbuşeai.

— Ascultaţi, slujitori ai lui dumnezeu, spuse Petru. Duceţi-vă pe la mînăstiri şi enorii. Toată lumea să iasă chiar astăzi la săpatul pămîntului. (Uitîndu-se către ieromonah, care începuse să mişte din sprîncene, pe sub potcap, urmă cu glas ameninţător.) Să nu spui o vorbă, părinte... Nu numai fraţii. dar toţi călugării, chiar şi egumenii, toate maicile, preoţii, diaconii, preotesele şi diaconesele să iasă la lucru cu casmale şi cu telegi... Daţi-vă silinţa spre slava domnului. Închide gura, părinte ieromonah, ţi-am spus doar... Mă rog eu singur pentru voi toţi ; pentru asta m-a uns patriarhul Constantinopolului...

Am să trimet un porucic pe la mînăstiri și biserici : dacă găsește pe cineva trîndăvind, îl scot pe medean, la stîlp, și-i dau cincizeci de vergi... Și păcatul ăsta îl iau tot asupra mea. Pînă cînd nu vor fi săpate șanțurile și nu vor fi ridicate parcanele, nu se va mai face nici o slujbă la nici o biserică, în afară de soborul Sfintei Sofii... Duceți-vă...

Puse mîna pe marginea laviței și întinse gîtul. Obrajii lui umflați erau nerași și mustățile zburlite. Vai, cît de fioros arăta ! Înghesuindu-se de-a-ndaratelea, fețele bisericești se strecurară pe ușă afară. Petru strigă :

— E cineva în tindă ? Să se ridice caraulele !...

Își turnă o stacană de rachiu și începu să se plimbe din nou prin odaie. După scurtă vreme, se auzi ușa de afară trîntindu-se : „Unde e ? E supărat ? Vai de mine și de mine..."

Intrară Brovkin, Sveșnikov și cinci negustorași din Novgorod. Aceștia din urmă își tot boțeau căciulile și clipeau speriați. Petru nu-i lăsă să-i sărute mîna, îi îmbrățișă vesel și-i sărută pe frunte, iar pe Brovkin pe gură :

— Noroc, Ivan Artemici, noroc, Alexei Ivanovici ! (Către cei din Novgorod.) Bună ziua, cinstiți negustori... Stați jos... Priviți : gustările și rachiul sînt pe masă, dar pe gazdă am poruncit s-o dea afară... Vai, m-a supărat rău voievodul : credeam că șanțurile și întăriturile voastre sînt gata... Să fi dat măcar o dată cu casmaua...

Turnă rachiu la toată lumea. Luînd stacanele, novgorodienii săriră în picioare. Petru bău cel dintîi, icni mulțumit și trînti stacana goală pe masă :

— Am băut, pentru saftea... (Rîse.) Ați auzit, negustori ? Regele Suediei ne-a cam bătut... Pentru început, nu-i rău. Se zice că un om bătut face cît doi nebătuți. Așa-i ?...

Negustorii tăceau. Ivan Artemici se uita la masă cu buzele strînse. Încruntînd sprîncenele fioroase Sveșnikov privea și el într-o parte. Negustorașii din Novgorod oftau încetișor...

— Suedezii vor fi aici într-o săptămînă. Dacă le dăm Novgorodul și Moscova, s-a isprăvit cu noi.

— Ei ! oftă din adînc Brovkin. Chipul cu barba neagră a lui Sveșnikov se îngălbeni ca untdelemnul.

— Îi oprim pe suedezi la Novgorod și pînă la vară adunăm și muștruluim o oaste și mai tare decît aceea de pînă acum... Facem tunuri de două ori mai multe... Să fi văzut tunurile de la Narva ! Să le ia, n-au decît ! Gioarse ! Nu mai facem așa ceva... Generalii au fost prinși și-mi pare bine... Bătrînii ăștia erau pentru mine ca niște ghiulele legate de picioare. Am nevoie de generali tineri, sprinteni. Ridic în picioare toată țara... Am

trecut prin „învălmășeală". Bine ! Abia acum incepem războiul ! Ivan Artemici, Alexei Ivanovici, dacă-mi dați pentru război cîte o rublă, peste doi ani vă dau înapoi cîte zece...

Lăsîndu-se pe spate, Petru bătu cu pumnul în masă :

— E bine așa, negustori ?

— Petru Alexeevici, spuse Svešnikov, de unde să iei rubla asta ? Crezi că mai avem bani prin cufere ? Umblă șoarecii...

— Da, are dreptate, are dreptate, gemură negustorii din Novgorod.

Petru îi fulgeră cu o privire și negustorii se stîrciră. Puse greu palma pe spatele scurt al lui Ivan Artemici :

— Dar tu ce spui ?

— Petru Alexeevici, dumnezeu ne-a legat cu o singură funie. Unde te duci măria ta, mergem și noi.

Fața grasă a lui Brovkin era senină și cinstită. Svešnikov înmărmuri : abia se înțeleseseră să ascundă banii și iată că Vanka, mehenghiul, intrase în horă... Petru cuprinse umerii lui Brovkin și își lipi fața asudată de pieptul lui împodobit cu bumbi de aramă :

— Ivan Artemici, nu m-am așteptat la alt răspuns de la tine... Ești deștept și îndrăzneț. Pentru asta vei fi răsplătit... Negustori, am nevoie de bani chiar acum. Într-o săptămînă, trebuie să întărim Novgorodul și să aducem divizia lui Anikita Repnin ca să-l apere.

„...Au săpat șanțuri, au dărîmat biserici. Au durat întărituri cu metereze și le-au căptușit pe amîndouă părțile cu iarbă...

Au muncit draguni și oșteni, cinovnici de tot soiul, preoți și felurite fețe bisericești de parte bărbătească și femeiască...

Au întărit turnurile cu pămînt și au pus peste pămînt brazde de iarbă. Toate întăriturile s-au făcut numai din pămînt. Iar acoperișurile de lemn de pe turnuri și de pe ziduri le-au dat jos... În vremea aceea nu s-a făcut slujbă la nici o biserică, în afară de sobor...

La mînăstirea Peciorski, s-a poruncit ca să muncească și podpolcovnicul Șenșin. Măria sa, venind la mînăstire și negăsind pe Șensin acolo, a poruncit să fie bătut cu nuiele fără cruțare, în fața valului de pămînt și, pe urmă, trimes ca ostaș de rînd, în polc...

Tot în Novgorod a fost spînzurat Alexei Poskocin, pentru că lua cîte cinci ruble sfănțuială de fiecare teleagă pe care o scutea de corvoadă..."

Stînd pe scara palatului Preobrajenski, ofițerul de caraulă răspundea la toată lumea :

— Am poruncă să nu primesc pe nimeni. Duceți-vă...

O mulțime de rădvane și de carete se adunaseră în curte. Vîntul de decembrie umplea cu măzăriche făgașele negre. Copacii ferecați în platoșe de polei fremătau, moriștile de vînt scîrțîiau pe acoperișurile vechi ale palatului. Dregătorii și boierii petrecură toată ziua în rădvane și în carete. Menșikov veni într-o caretă aurită trasă de șase cai, dar fu nevoit să plece și el...

Seara, după ceasurile zece, veni Romodanovski. Ofițerul de caraulă începu să tremure, văzînd pe cneazul-cezar care se urca, legănîndu-se, îmbrăcat cu o blană de urs, pe treptele de cărămidă, tocite. Să-l lase să intre, însemna să calce porunca țarului ; să nu-l lase, însemna să fie bătut cu biciul din porunca cneazului-cezar, fără știrea țarului...

Romodanovski intră în palat. Auzindu-i pașii grei, caraulele se ascundeau la fiecare ușă. Pînă să ajungă la iatacul țarului, Romodanovski se așeză de trei ori ca să mai răsufle. După ce bătu cu degetul în ușă, intră și se închină potrivit datinei vechi.

— Ce cauți aici, unchiule ? Petru care se plimba prin odaie cu pipa în gură, întoarse nemulțumit capul și nu răspunse la închinăciuni. Am spus să nu lase pe nimeni.

— Nici nu lasă, Petru Alexeevici, dar eu intram oricînd și la tatăl măriei tale. (Petru ridică din umăr și continuă să se plimbe, rozîndu-și pipa.) Petru Alexeevici, la ce cugeți toată vremea ? Tatăl și mama măriei tale ți-au spus să asculți de sfatul meu. Hai să cugetăm împreună... Poate că are să fie bine...

— Lasă prostiile... Știi tu la ce cuget... Ei, spune la ce ?

Fedor Iurievici nu răspunse numaidecît. Se așeză, își descheie blana (bătrînului îi era greu să răsufle în căldura și în aerul înăbușitor de acolo) și își șterse fața cu o năframă în culori :

— Poate că n-am venit să spun prostii... Cine știe ?...

Fără să-și dea seama, Petru începu să strige atît de tare, încît, dincolo de perete, în sala întunecată a tronului, caraula se sperie și scăpă jos pușca.

— Căpeteniile din Sfatul starostilor spun așa : am dovedit la Narva că nu putem să ne războim cu suedezul... Trebuie să ne împăcăm... Nu mă mai privesc în ochi... Eu le-am vorbit

altfel... (Puse mîna în pieptul lui Fedor Iurievici, îl luă de caftan și-l scutură.) Se vaită : „Măria ta nu mai avem bani, am sărăcit. Nu mai avem de unde da, să ne omori..." La ce cuget !... Am nevoie de bani ! De douăzeci și patru de ceasuri mă întreb : de unde să-i iau ? (Îi dădu drumul lui Romodanovski.) Ce spui, unchiule ?...

— Ascult, Petru Alexeevici. Cuvîntul meu vine mai tîrziu.

Petru închise ochii pe jumătate : „Hm ! " După ce se mai plimbă puțin, uitîndu-se pieziș spre cneazul cezar, spuse cu glas mai potolit :

— Îmi trebuie aramă... Avem prea multe clopote, prea mult zgomot. Ne putem lipsi de el. Dăm jos clopotele și le topim... Akimfi Demidov îmi scrie din Ural : la primăvară va avea 50 000 de puzi de tuci în tipare... Dar bani de unde să iau ? Iar să-i storc pe tîrgoveți și pe țărani ? Cît pot să scot de la ei ? Se înăbușă... Afară de asta, pînă într-un an nu poți să aduni dăjdiile... Dar se află undeva aur și argint care stă degeaba (Petru Alexeevici nu rostise încă vorba, că Fedor Iurievici și holbase ochii ca un rac.) Știu, unchiule, ce-ai să-mi răspunzi. D-aia n-am trimes după tine... Totuși am să iau banii aceștia...

— Petru Alexeevici, nu poți să te atingi acum de averile mînăstirești...

Petru strigă ca un cocoș :

— De ce ?

— Nu e vremea. În clipa asta ar fi primejdios... Nu-ți mai spun ce fel de oameni sînt aduși la mine aproape în fiecare zi... (Degetele groase ale lui Fedor Iurievici începură să se miște, neliniștite, pe genunchi.) Deocamdată, negustorii din Moscova sînt slugi credincioase ale măriei tale... E adevărat că s-au speriat de cele ce s-au petrecut la Narva... Oricine s-ar fi speriat... Or să tot cîrtească și într-o zi or să tacă : războiul le aduce cîștig... Or să-ți mai dea bani, numai să nu te grăbești... Dar dacă te-ai atinge acum de mînăstiri, de temelia lor... numaidecît ar striga zmintiții pe toate medeanele ceea ce a strigat deunăzi Grișka Talițki [1] de pe un acoperiș, în bazar. Ai auzit ? Așadar... O să iei averile mînăstirești dar încet, fără tărăboi...

— Ești viclean, unchiule...

— Sînt bătrîn. Pentru ce să fiu viclean ?...

— Am nevoie de bani acum, și am să fac rost de ei chiar dacă aș ști că trebuie să mă apuc de jafuri...

[1] *Grișka Golițîn* — Grigori Talițki, „pisarul", autorul caietelor în care Petru I era numit „anticrist". Executat în anul 1700. (N. aut.)

— Îţi trebuie mult ?

Fedor Iurievici întrebă şi zîmbi uşor. „Hm !" răspunse Petru. Făcu cîţiva paşi repezi prin iatac, îşi aprinse pipa de la lumînare, scoase un nor de fum, apoi încă unul şi spuse cu hotărîre :

— Două milioane.

— Mai puţin nu ?

Petru se aşeză numaidecît în faţa lui şi începu să-l zgîlţîie de genunchi :

— Nu mă mai chinui... Uite, facem aşa : deocamdată, nu mă mai ating de mînăstiri... E bine aşa ? Ai bani ? Mulţi ?

— Să vedem mîine...

— Nu mîine... Acum... Hai să mergem...

Fedor Iurievici îşi luă căciula şi se ridică greoi :

— Ce să fac ?... Dacă ai atîta nevoie... (Se îndreptă şchiopătînd spre uşă, ca un urs.) Dar să nu iei pe nimeni. Mergem singuri...

Orologiul din turnul Spasskaia bătea ceasul întîi. Rădvanul căptuşit cu piele al cneazului-cezar intră în Kremlin, străbătu cele cîteva hudiţe întunecoase şi înguste, printre clădirile vechi ale despărţămîntelor, şi se opri în faţa unei case scunde de cărămidă. Un felinar ardea pe o scară mică şi un om în cojoc sforăia, rezemat de uşa de fier. După ce ieşi din rădvan în urma lui Petru Alexeevici, cneazul-cezar luă felinarul în care fumega lumînarea de seu şi dădu cu piciorul într-o opincă ce ieşea de sub cojoc. Omul întrebă somnoros : „Care eşti ?" Apoi se ridică puţin, îndepărtă colţul gulerului, cunoscu pe cei veniţi şi sări în sus.

Dîndu-l la o parte, cneazul-cezar deschise lacătul cu cheia sa, îl lăsă pe Petru să intre înăuntru, pe urmă intră şi el. Ţinînd lumina sus, trecu legănîndu-se prin nişte cămări reci, prin altele încălzite şi intră într-o încăpere scundă şi boltită, cu tencuiala căzută, din Despărţămîntul trebilor de taină, înfiinţat încă de ţarul Alexei Mihailovici. Mirosea a praf, a mucegai uscat şi a şoareci. Două ferestruici cu gratii erau astupate de păienjeniş. O uşă se întredeschise şi capul bătrîn al paznicului de credinţă se ivi în ea :

— Care e ? Cine sînteţi ?

— Mitrici, dă-mi o lumînare, îi porunci cneazul-cezar.

De-a lungul peretelui din fund se găseau nişte dulapuri joase de stejar cu lacăte zdravene. (Nimeni n-avea voie nu numai să se atingă de dulapuri, dar nici măcar să întrebe ce anume

se păstrează acolo. Pe îndărătnici îi pîndea osînda cu moartea.) Paznicul aduse lumînarea într-un sfeșnic de fier. Cneazul-cezar îi spuse, arătînd la dulapul din mijloc :

— Dă-l la o parte... (Paznicul clătină din cap.) Îți poruncesc... Eu răspund...

Paznicul lăsă lumînarea jos și se opinti cu umărul său slab, dar dulapul nu se clinti. Petru își lepădă în grabă blana și căciula, puse mîna pe dulap, se înroși, și-l mișcă din loc. Un șoarece o zbughi pe lîngă peretele în care, acoperită de o pînză de păianjen plină de praf, se zări o ușă de fier. Cneazul-cezar scoase o cheie grea de doi funți și spuse : „Mitrici, ține-mi lumînarea că nu se vede". Apoi, bîjbîi și băgă cheia în broască. În treizeci de ani încuietoarea ruginise și acum nu mai mergea. „Să încercăm cu un drug. Mitrici, dă fuga."

Cercetînd ușa la lumina lumînării, Petru întrebă :

— Ce-i dincolo de ușă ?

— Ai să vezi, fiule... După catastihul palatului, înăuntru se păstrează hîrtii tainice. Pe vremea cînd cneazul Golițîn a plecat cu oastea spre Krîm, sora ta Sofia a intrat și ea într-o noapte aici... Am venit și eu, dar n-am putut să deschid ușa... (Cneazul-cezar zîmbi ușor pe sub mustățile sale tătărești.) Sofia a stat cît a stat și a plecat...

Paznicul aduse un drug de fier și o secure. Petru încercă că deschidă broasca, rupse securea și își juli pielea de pe un deget. Luînd în mînă drugul cel greu, începu să bată în marginea ușii. Loviturile duduiau atît de tare prin casa pustie, încît cneazul-cezar se apropie îngrijorat de fereastră. Pînă la urmă, izbuti să bage vîrful fierului în borta încuietorii. Petru făcu o sforțare, fărîmă broasca și ușa de fier se deschise scîrțîind. Luînd nerăbdător lumînarea, intră înainte, într-o hrubă boltită, fără ferestre.

Cămășuială de păianjeni, rumegătură și pulbere. De-a lungul pereților, se aflau în rafturi : vase mari, lucrate din ciocan, de pe vremea lui Ivan cel Groaznic și Boris Godunov ; cupe italienești cu picior înalt ; lighene de argint pentru spălatul mîinilor țarului la mari prilejuri ; doi lei de argint cu coame de aur și cu dinți de fildeș ; teancuri de talgere de aur ; policandre de argint, știrbite ; un păun mare de aur curat, cu ochi de smaragd, dar cu arcurile stricate, unul din păunii care stătuseră odinioară de o parte și de alta a tronului împăraților bizantini. În rafturile de jos se găseau saci de piele. Unii din ei plezniseră la cusăturile putrede și galbenii olandezi ieșiseră afară. Sub rafturi erau vrafuri de samuri, urșinic, mătăsuri și alte țesături, toate mîncate de molii și putrezite.

Petru lua lucrurile în mînă, scuipa pe deget și le freca... „Aur ! Argint !" Se apucă să numere sacii cu galbeni — erau patruzeci și cinci, poate și mai mulți... Lua samurii, cozile de vulpi și le scutura :

— Unchiule, sînt putrede toate.

— Fiule, sînt putrede, dar nu s-au pierdut...

— De ce nu mi-ai spus mai înainte ?

— Eram legat prin juruință... Părintele tău, Alexei Mihailovici, plecînd la luptă, îmi lăsa în păstrare banii și comorile agonisite. Către sfîrșitul vieții sale, m-a chemat la el și mi-a spus să nu le dau nici unuia din moștenitorii săi, decît atunci cînd țara ar avea nevoie mare, la vreme de război...

Petru se lovi peste șolduri :

— M-ai scăpat de încurcătură, m-ai scăpat... E de ajuns... Călugării o să-ți mulțumească... Numai cu păunul ăsta pot să încalți, să îmbraci și să înarmezi un polc. Să-l bați pe Carol cum trebuie. Cît privește clopotele, unchiule, le iau... Nu te supăra...

CAPITOLUL AL CINCILEA

1

Europa rîse și uită repede de țarul barbarilor care fusese gata-gata să sperie popoarele baltice : oștile lui păduchioase se spulberaseră în vînt, ca niște năluci. După lupta de la Narva, după ce le alungase înapoi în Moscovia, unde urmau să-și ducă viața lor de oameni prăpădiți și întunecați la minte regele Carol deveni pentru scurtă vreme un erou al capitalelor europene. Primăria și bursa din Amsterdam se împodobiră cu steaguri în cinstea biruinței de la Narva ; librăriile din Paris expuseră două medalii de bronz. Una din ele înfățișa Gloria încununînd pe tînărul rege al Suediei : „Cauza cea dreaptă a triumfat în sfîrșit" ; iar alta, pe țarul Petru fugind și pierzîndu-și căciula de calmîc. La Viena, Ignatius Guarient, fost ambasador al Austriei la Moscova, publică însemnările secretarului său, Johann Georg Korb, în care erau descrise cu o nemaipomenită vioiciune obiceiurile caraghioase și necivilizate din

țara moscovită, precum și execuțiile sîngeroase ale streliților din anul 98. La curtea din Viena, se vorbea fățiș despre o nouă înfrîngere a rușilor la Pskov, despre fuga lui Petru și a mîinii sale de oameni, despre o răscoală la Moscova și despre eliberarea din mînăstire a țarevnei Sofia, care ar fi luat din nou în mînă trebile țării.

Dar toate aceste întîmplări neînsemnate fură copleșite deodată de furtuna războiului care se dezlănțui în sfîrșit. Regele Spaniei murise, iar Franța și Austria întinseseră mîna după moștenirea lui. Anglia și Olanda interveniră. Mareșali străluciți : John Churchill, conte de Marlborough, prințul Eugeniu de Savoia, ducele de Vendôme, începură să pustiască țări și să dea foc la orașe. Prin Italia, Bavaria și minunata Flandră, oameni fără căpătîi începură să cutreiere pe toate drumurile cu arma în mînă, terorizînd populația pașnică și dînd iama prin magaziile cu bucate și cu băuturi. În Ungaria izbucniră răscoale. Se hotăra soarta unor țări mari : care din ele și a cui flotă să stăpînească mările ? Treburile răsăritului fură lăsate în grija țărilor de la răsărit.

Îmbătat de biruința de la Narva, Carol voi să-l urmărească pe Petru spre inima Moscoviei, dar generalii săi îl implorară să nu se joace de două ori cu soarta. Armata lui obosită și care suferise pierderi fu dusă în cantonamente de iarnă la Laisa, lîngă Derpt. Regele trimese de acolo senatului o scrisoare mîndră, cerînd întăriri și bani. La Stockholm, cei care nu voiseră războiul amuțiră. Senatul puse biruri noi și trimese spre primăvară la Laisa 20 000 de infanteriști și de călăreți. Fu scoasă în limba latină o carte intitulată : „Despre cauzele războiului Suediei cu țarul Moscoviei". Curțile europene o citiră cu satisfacție.

Carol avea acum una dintre cele mai tari armate din Europa. Urma să hotărască doar în ce direcție să îndrepte lovitura : spre răsărit, în Moscovia cea pustie, unde orașele rare și sărace făgăduiau pradă și glorie puțină, sau spre sud-vest, împotriva lui August cel perfid, în Polonia, în Saxonia, în inima Europei ? Acolo bubuiau de pe acum tunurile iluștrilor mareșali. Socotindu-se hărăzit să fie încununat de gloria unui nou cezar, Carol amețise. Oamenii din garda lui, urmașii vikingilor, visau mătăsurile diafane din Florența, aurul din pivnițele Escurialului [1], femeile cu păr bălai din Flandra și hanurile de la răspîntiile drumurilor bavareze...

[1] *Escurial* — palatul de reședință al regilor Spaniei, de lîngă Madrid. (N. aut.)

După ce se desprimăvără şi drumurile se zvîntară, Carol detaşă un corp de armată alcătuit din opt mii de oameni, punîndu-l sub comanda lui Schlippenbach căruia îi ordonă să se îndrepte spre hotarul rusesc. El însuşi porni într-un marş forţat, cu toată armata, prin Liflanda, trecu Dvina cu bărcile, la două verste mai sus de Riga, în faţa inamicului, şi zdrobi trupele saxone ale regelui August. La 8 iulie, Johann Rheingold Patkul fu rănit în această luptă. Fugind călare, anevoie, din faţa cuirasierilor regelui, scăpă, de data aceasta, de captivitate şi de execuţie.

La Riga nu mai fură bătuţi nişte ruşi păduchioşi, ci soldaţii saxoni, cei mai viteji luptători din Europa. Părea că aripile gloriei se deschiseseră în spatele lui Carol. „Regele Carol nu se mai gîndeşte decît la război. (Aşa scria la Stockholm generalul Stenbock.) Nu mai ascultă de sfaturi înţelepte... Vorbeşte în aşa fel, de parcă însuşi dumnezeu i-ar şopti planurile de viitor... E plin de fumuri şi de nesăbuinţă... Cred că, dacă ar rămîne numai cu o mie de oameni, şi atunci s-ar încumeta să se năpustească asupra unei armate întregi... Nu mai are grijă nici măcar de hrana soldaţilor săi. Cînd vreunul dintr-ai noştri e ucis, Carol nu se mai înduioşează..."

De la Riga, Carol porni în urmărirea lui August. În Polonia, începu un sîngeros război civil între pani : unii erau pentru August şi împotriva suedezilor, alţii strigau că numai suedezii ar putea să facă rînduială în ţară, să le ajute să cucerească partea Ucrainei de la răsărit de Nipru, împreună cu Kievul, şi că Polonia are nevoie de un rege nou (Stanislas Lescinski). August fugi din Varşovia. Carol intră în capitală, fără luptă. La Cracovia, August aduna o oştire nouă...

Începu o vînătoare neobişnuită : un rege hăituia pe altul. Curţile europene îl aplaudau din nou pe tînărul erou, al cărui nume se rostea alături de acela al prinţului Eugeniu şi al lui Marlborough. Se spunea că regele Carol nu îngăduie nici o femeie în preajma lui, că doarme încălţat cu botforii, că la începutul fiecărei lupte iese înaintea armatei sale, călare, cu capul gol, îmbrăcat întotdeauna într-o redingotă cenuşie-verzuie, încheiată pînă la gît şi că se năpusteşte cel dintîi asupra vrăjmaşului cu numele lui dumnezeu pe buze, îndemnînd trupele să meargă după el... Răfuiala cu ţarul Petru în răsăritul cel jalnic o lăsase în grija generalului Schlippenbach.

Petru se ţesu toată iarna între Moscova, Novgorod şi Voronej (unde se construiau cu repeziciune corăbii pentru flota din Marea Neagră). Nouăzeci de mii de puzi de aramă, obţi-

nută din topirea clopotelor, fură aduși la Moscova. Bătrînul diac de sfat Vinnius, priceput în turnătorie, fu numit nacealnic al lucrărilor pentru făurirea de noi tunuri. Vinnius înființă pe lîngă turnătoria din Moscova o școală, în care două sute cincizeci de boiernași, tîrgoveți și tineri de neam prost, dar desghețați la minte, învățau turnătoria, matematicile, arta fortificațiilor și istoria. Neajungînd arama roșie care era adăogată la aceea obținută prin topirea clopotelor, Petru îl trimese pe Vinnius în Siberia să caute minereuri. Andrei Artamonovici Matveev, fiul boierului Matveev, care fusese ucis pe scara din fața Kremlinului, cumpără de la Liège 15 000 de puști moderne, tunuri cu tragere repede, ocheane și pene de struț pentru pălăriile ofițerilor. La Moscova lucrau cinci țesătorii de postav și de pînză. Meșterii erau adunați din toată Europa și primeau lefuri bune. Ostașii făceau instrucție de dimineață pînă seara tîrziu. Cel mai greu era cu ofițerii : aceștia trebuiau să muștruluiască pe ostași și să învețe și ei. Cînd un om era înaintat în grad, ori se strica îmbătat de putere, ori se punea pe beție...

La vreo două săptămîni după neizbînda de la Narva, Petru îi scrisese lui Boris Petrovici Șeremetiev, care aduna la Novgorod rămășițele prăpădite ale polcurilor de călărime (unii oameni n-aveau cal, alții sabie, alții erau despuiați) :

„...Nu-i bine să te lepezi de toate la nenorocire... Pentru aceasta, îți poruncesc să stai și de aici înainte la treaba începută, adică peste călărime, cu care să păstrezi punctele mai apropiate pentru mai tîrziu, precum și să mergi mai departe spre a pricinui cît mai multe pagube vrăjmașului. De altminteri, nu văd de ce n-ai face-o, întrucît ai oameni destui, iar apele și bălțile sînt înghețate... Îți aduc aminte încă o dată : să nu cauți să te dai în lături, nici măcar pentru pricină de boală. Mai mulți fugari s-au îmbolnăvit. Unul dintre ei, maiorul Lobanov, a fost spînzurat pentru o astfel de boală..."

Dar călărimea de țară a dvorenilor nu era o oaste de nădejde. În locul ei, erau primiți oameni de tot soiul, țărani și șerbi, care veneau de bunăvoie, pentru unsprezece ruble pe an și mîncare, cu care urma să se alcătuiască zece polcuri de dragoni. Din pricina robiei și a sărăciei de la țară, atîta lume se ruga să fie primită la călărime, încît se alegeau numai oamenii cei mai voinici și mai sănătoși. Sotniile de dragoni, instruite, plecau la Novgorod, unde generalul Anikita Repnin punea rînduială în diviziile care luptaseră la Narva.

Novgorodul, Pskovul şi mînăstirea Pecerski fură întărite pînă la Anul nou. La miazănoapte, se întăreau Holmogorî şi Arhanghelsk, iar la cincisprezece verste de acesta din urmă, la Berezovskoie Ustie, se dura în grabă o cetate de piatră, Novo Dvinka. În cursul verii, multe corăbii engleze şi olandeze veniră cu mărfuri la bîlciul din iunie de la Arhanghelsk. (În anul acela stăpînirea preluase negoţul cu străinătatea şi pentru alte mărfuri : pescărie, clei de morun, catran, potasă, ceară... Oamenii ţarului luau totul pentru stat, astfel că negustorilor nu le mai rămînea să vîndă decît pielărie şi lucruri făurite din os.) La 20 iunie, flota de război suedeză pătrunse în gurile Dvinei. Văzînd cetatea nou zidită, nu cuteză s-o înfrunte, şi se îndreptă spre Arhanghelsk, unde deschise focul de pe amîndouă bordurile, asupra forturilor Novo-Dvinkăi. În timpul acestei operaţiuni, una din cele patru fregate suedeze se împotmoli în faţa cetăţii. După aceea, se mai împotmoli şi un iaht. Ruşii săriră în lotci şi cuceriră prin luptă atît fregata, cît şi iahtul. Celelalte vase plecară în chip ruşinos, înapoi, în Marea Albă.

Oştile înaintate ale lui Şeremetiev şi acelea ale lui Schlippenbach se hărţuiră toată vara. Suedezii atacară mînăstirea Pecerski, dar nu făcură decît să pîrjolească satele din jur, fără să poată cuceri cetatea. Foarte îngrijorat, Schlippenbach îi scrise regelui Carol, cerîndu-i încă vreo 8 000 de soldaţi, pentru că ruşii erau din ce în ce mai îndrăzneţi. Pesemne că, împotriva aşteptărilor, după înfrîngerea de la Narva, se desmeticiseră şi chiar făcuseră un pas înainte în privinţa tunurilor şi a celuilalt armament. Acum, era foarte greu să baţi oştile ruseşti numai cu două brigăzi... Pe vremea aceea, Carol luase Cracovia şi-l urmărea pe August în Saxonia. Astfel că rămase surd la glasul înţelepciunii.

Treburile merseră în felul acesta pînă în decembrie 1701.

În toiul iernii, Boris Petrovici Şeremetiev află de la un prins că generalul Schlippenbach se găsea în cantonamente cu oastea sa la ferma Erestfer, lîngă Derpt. Cînd află acest lucru, se sperie şi el de gîndul îndrăzneţ ce-i venise : să pătrundă pe neaşteptate în inima ţării inamice şi să se năpustească asupra vrăjmaşului, în timpul odihnei. Era un prilej rar. Altă dată, Boris Petrovici şi-ar fi spus, fireşte, că nu era înţelept să mai încerce un noroc viclean, dar, în anul din urmă,

Petru Alexeevici se făcuse foarte aspru : nu mai dădea pace nimănui şi te dojenea nu atît pentru ce ai făcut, cît, mai ales, pentru un lucru bun pe care ai fi putut să-l faci, şi nu l-ai făcut...

Aşa că trebuia să-şi încerce norocul. Boris Petrovici îmbrăcă în cojoace şi în pîslari 10 000 de oameni dintre cei de curînd intraţi în oaste şi muştruluiţi ; cu cincisprezece tunuri de cîmp puse pe sănii, trimiţînd înainte polcuri uşoare de călăreţi cerchezi, calmîci şi tătari, se apropie în trei zile, repede, dar cu frica în sîn, de Erestfer. Suedezii văzură prea tîrziu, pe malul înalt şi înzăpezit al rîului Aa, pe călăreţii aceia cu căciuli cu urechi, cu arcuri şi cu cozi de cal în vîrful suliţelor. Locotenent-colonelul Liwen ieşi în întîmpinarea lor, spre malul gîrlei, cu două companii şi cu un tun. Pe malul celălat, barbarii cu ochi piezişi îşi struniră arcurile încovoiate şi aruncară un nor de săgeţi. Se auziră nişte urlete ca de lupi, care se apropiau din ce în ce. Stîrnind o pulbere de zăpadă, tătarii în benişuri vărgate, cu hangere încovoiate, şi cerchezii în cecmene albastre, cu suliţe şi cu arcane, se năpustiră peste nămeţi la vale, spre gîrlă, din dreapta şi din stînga ; urlînd, calmîcii izbiră pe suedezi din faţă. Cei trei sute de puşcaşi estlandezi ai lui Liwen şi el însuşi fură ciopîrţiţi, înjunghiaţi şi lăsaţi numai în cămăşi şi izmene.

Tot lagărul suedez se alarmă. Un alt detaşament suedez zvîrli înapoi, de la gîrlă, cu ajutorul a şase tunuri, pe cercetaşii călări vrăjmaşi. Schlippenbach, însoţit de cîţiva trîmbiţaşi, cutreiera în goana calului prin tabără. Suedezii săreau afară din case şi din bordeie şi alergau — prin zăpada adîncă — spre unităţile lor. Toată armata se adună în faţa fermei, primind cu foc de tunuri oştirea rusă care se apropia. Îmbrăcat numai cu o dulamă de postav şi cu o lentă în trei culori petrecută peste umăr, Boris Petrovici mergea călare în mijlocul careului.

Focul suedezilor zăpăci sotniile din faţă ale dragonilor, care nu mai fuseseră în luptă. Suedezii porniră înainte. Dar cele cincisprezece tunuri, aduse cu săniile, deschiseră un foc de mitralie atît de repede, încît suedezii rămaseră nedumeriţi şi rîndurile lor se opriră descumpănite. Polcurile de dragoni ale lui Kropotov, Zîbin şi Guliţa, care între timp se desmeticiseră, îi atacară acum din flancuri. „Fraţilor, strigă din răsputeri Şeremetiev în mijlocul careului, fraţilor, daţi în suedezi

să ne ţină minte!" Punîndu-şi spăngile la puşti, ruşii se năpustiră înainte. Se însera repede. Amurgul era luminat de fulgerările focurilor de armă. Schlippenbach ordonă trupelor sale să se retragă la adăpostul clădirilor fermei. Dar, de îndată ce trîmbiţele începură să zvîrle sonurile jalnice ale retragerii, dragonii, tătarii, calmîcii şi cerchezii tăbărîră cu o nouă furie pe careurile de fugari suedezi, spărgîndu-le rîndurile, învălmăşindu-le. Începu măcelul... Pe întuneric, Schlippenbach şi încă patru oameni scăpară cu mare greutate călare, fugind la Reval.

Această primă biruinţă fu sărbătorită la Moscova cu focuri de artificii. În Piaţa Roşie, se aduseră butoaie cu rachiu şi cu bere, se fripseră berbeci şi se împărţiră colaci. În turnul Spasskaia atîrnau nişte steaguri suedeze înclinate. Menşikov plecă în mare grabă la Novgorod, spre a-i înmîna lui Boris Petrovici un portret al ţarului încrustat cu diamante şi titlul nemaiauzit de general feld-mareşal. Toţi ostaşii care cîştigaseră biruinţa primiră cîte o rublă de argint (dintre cele bătute întîia oară la tarapanaua din Moscova, în locul banilor de mai înainte).

Boris Petrovici îi mulţumi lui Petru cu lacrimi în ochi şi-i trimise prin Menşikov o scrisoare, rugîndu-l să-i dea voie să vină la Moscova, avînd treburi care nu se mai puteau amîna... „Nevastă-mea stă şi astăzi în casa altuia. Trebuie să-i caut o locuinţă, cît de proastă, ca să aibă şi ea un cămin al ei..." Petru îi răspunse: „Domnule feld-mareşal, nu este nici o nevoie ca să veniţi la Moscova... Socot, totuşi, că dumneavoastră personal veţi hotărî în această privinţă... Dar dacă veţi socoti că trebuie să veniţi, faceţi în aşa fel ca să sosiţi în săptămîna patimilor şi să plecaţi înapoi în săptămîna luminată..."

Şase luni mai tîrziu, Boris Petrovici se întîlni din nou cu Schlippenbach la Humelshof. Acolo, din 7 000 de suedezi, pieriră 5 500. Nu mai avea cine să apere Livonia, iar calea spre oraşele de pe ţărmul mării era deschisă. Şi Şeremetiev începu să pustiască ţara, oraşele, fermele şi vechile castele ale cavalerilor... Spre toamnă, îi scrise lui Petru:

„...Domnul cel atotputernic şi prea sfînta născătoare de dumnezeu ţi-au împlinit dorinţa: n-a mai rămas pămînt vrăjmaş de pustiit: am nimicit şi am stricat totul. N-au mai rămas întregi decît Marienburg, Narva, Reval şi Riga. Cu prilejul acesta, am şi o grijă: unde să mai bag pe cei prinşi în lupte? Taberele, temniţele şi casele slujbaşilor sînt pline de finezi... Mai e şi primejdios, căci sînt oameni foarte răi... Pune să se scrie un ucaz, ca toţi finezii buni care ştiu să dea cu barda şi toţi meşterii să fie trimeşi la Voronej sau la Azov, la muncă..."

2

Traseră asupra vechii cetăţi Marienburg vreme de douăsprezece zile. Era cu neputinţă să te apropii de această cetate, aşezată pe un ostrov de pe lacul Poip, cu ziduri de piatră, care se înălţau din apă şi al cărei pod, pornind de la poarta inaccesibilă, fusese surpat de suedezi pe o lungime de vreo sută de stînjeni.

În cetate se găseau mari rezerve de secară, care ar fi prins bine ruşilor flămînziţi în Liflanda pustiită. Boris Petrovici porunci să se cheme voluntari pentru asalt şi le vorbi astfel: „Băieţi, în cetate găsiţi rachiu şi femei. Dacă vă daţi silinţa, vă las să petreceţi douăzeci şi patru de ore". Ostaşii dărîmară repede nişte case de lemn dintr-o mahala de pe malul apei, făcură cîteva plute şi vreo 1 000 de oameni, înaintînd cu ajutorul prăjinilor, se îndreptară spre zidurile cetăţii. Ghiulelele suedeze se spărgeau printre plute.

Boris Petrovici se uita cu ocheanul de pe scara casei sale. „Suedezii sînt daţi dracului. S-ar putea să-i pună pe fugă pe ai noştri. Totuşi, n-aş vrea să iau cetatea prin asediu, ar însemna să stau aici pînă toamna tîrziu". Deodată, văzu o vîlvătaie răbufnind din pămînt lîngă poarta cetăţii. Căsuţa de lemn din vîrful turnului se clătină. O parte din zid se prăbuşi. Plutele se şi apropiaseră de spărtură. O pînză albă ieşi pe una din ferestrele cetăţii şi rămase atîrnată acolo. Boris Petrovici îşi strînse ochianul, îşi scoase tricornul şi se închină.

Locuitorii din cetate începură să treacă, anevoie, pe parii rămaşi de la podul surpat, ducînd în braţe copii, boccele şi coşuri. Femeile întorceau, plîngînd, capul spre casele părăsite şi se uitau pieziş cu groază spre ruşii care îşi alegeau prada. Dar, de îndată ce ultimii refugiaţi ieşiră din cetate, porţile ferecate ale acesteia se închiseră cu zgomot şi pe meterezele ei înguste ţîşniră fumuri. Un porucic, care venea cu o lotcă ca să înalţe steagul rusesc deasupra cetăţii, fu omorît cel dintîi. Drept răspuns, de pe mal începură să tragă mortierele. Oamenii de pe pod începură să fugă încolo şi încoace, scăpînd boccelele şi coşurile în apă. O explozie năprasnică azvîrli în sus acoperişul cetăţii şi făcu să se cutremure lacul. Peste oameni cădea o ploaie de pietre. Cetatea şi magaziile fură cuprinse de flăcări. Se află că stegarul Wulf şi subofiţerul de artilerie Gottschlich, orbiţi de furie, coborîseră la pulberărie şi puseseră foc. Wulf nu mai avu cînd să scape de explozie,

dar subofițerul de artilerie, plin de arsuri și însîngerat, se ivi într-o spărtură a zidului, se rostogoli de acolo în apă și fu tras într-o lotcă.

Comandantul cetății, intrînd împreună cu ofițerii în casa în care stătea impunător generalul feld-mareșal Șeremetiev, cu spatele la fereastră, înaintea unei mese pe care se aflau puse bucatele, își scoase tricornul, salută curtenitor și-i întinse sabia sa. Ofițerii făcură același lucru. Aruncînd săbiile pe o laviță, Boris Petrovici începu să se răstească la suedezi, mustrîndu-i pentru faptul că nu se predaseră mai înainte și-i pricinuiseră atîtea supărări de neiertat, omorînd atîția oameni și aruncînd în aer, cu perfidie, cetatea... Polcovnicii săi de călărime, viteji vestiți, cu obrazurile nebărbierite, priveau îndîrjiți spre prizonieri. Totuși, comandantul răspunse generalului feld-mareșal cu bărbăție :

— Printre ai noștri sînt o mulțime de femei și copii, precum și supraintendentul, venerabilul pastor Ernst Glück cu soția și cu fetele... Vă rog să le îngăduiți să plece, scăpîndu-i din mîinile soldaților... Suferințele femeilor și ale copiilor nu v-ar face cinste...

— Nu vreau să știu de nimic ! strigă Boris Petrovici... Obrazul lui ras, blajin, de tată de familie, era asudat de mînie. Trăgîndu-și pîntecul înapoi, se sculă de la masă.

— Domnul comandant și domnii ofițeri să fie puși sub pază.

Își netezi lenta în trei culori, își aruncă pe umeri, cu o mișcare falnică, mantia scurtă, smeurie și, însoțit de polcovnici, ieși în fața ostașilor.

Un fum negru se înălța din cetate, întunecînd soarele. Vreo 300 de suedezi prinși stăteau pe mal cu capetele în jos. Neștiind cum trebuie să se poarte cu prizonierii, ostașii ruși dădeau tîrcoale fioroșilor țărani livonieni, care se refugiaseră cu două săptămîni mai înainte la Marienburg temîndu-se de rușii care înaintau ; intrau în vorbă cu femeile, care stăteau pe boccelele lor, cu capetele plecate. Sună o trîmbiță. Generalul feld-mareșal înainta marțial, zornăind din pintenii săi stelați.

Doi ochi, ca doi cărbuni, îl priveau din spatele unui rînd de dragoni, învăpăindu-i inima... Acum era vreme de război — altă dată ochii de femeie l-ar fi străpuns mai abitir decît un ascuțiș de sabie. Boris Petrovici tuși grav „Hm !“ și privi cu coada ochiului spre fusta albastră, din dosul mundirelor ostă-

şeşti, pline de praf... Se încruntă, scoase falca de jos în afară şi privirile lui întîlniră iară ochii aceia negri, sclipitori de lacrimi şi de tinereţe, şi în care se citea o rugăminte... Fata, de vreo şaptesprezece ani, ridicîndu-se în vîrful picioarelor, se uita din spatele ostaşilor la feld-mareşal. Un dragon mustăcios îi pusese pe umeri, peste rochie, o pelerină mototolită ostăşească (era o zi răcoroasă de august) şi căuta s-o ferească de privirile feld-mareşalului. Fata întindea în tăcere gîtul ; chipul ei chinuit de spaimă, dar tînăr, încerca să zîmbească, iar buzele i se încreţeau. „Hm !" făcu a doua oară Boris Petrovici şi trecu prin faţa ei, îndreptîndu-se spre prizonieri...

Amurgea. Boris Petrovici îşi făcuse somnul de după masă şi acum sta pe o laviţă şi ofta... Afară de el, în odaie se mai găsea şi Jagujinski, care scria ceva cu pana, pe colţul mesei...

— Vezi să nu-ţi strici ochii, îi spuse încet Boris Petrovici.

— Aproape am isprăvit, domnule feld-mareşal...

— Atunci isprăveşte... (Apoi zise, vorbind de unul singur.) Şi aşa cu fraţii noştri... Doamne, doamne...

Bătînd uşor cu palma în masă, se uita afară pe fereastra cu geamul aburit. În cetatea din mijlocul lacului se mai ridicau încă pălălăi de foc... Jagujinski trăgea cu coada ochiului spre feld-mareşal, privind vesel, batjocoritor, ceafa răsfrîntă şi faţa buhăită a acestuia.

— După ce duci ordinul polcovnicului, spuse Şeremetiev, să treci pe la polcul doi de dragoni... Caută-l pe subofiţerul Oska Demin. Are o fată în chervan... Ar fi păcat să încapă pe mîna dragonilor... S-o aduci aici... Ia stai... Ţine o rublă, să i-o dai lui Oska şi să-i spui că e de la mine...

— Am înţeles, domnule feld-mareşal...

Rămas singur, Boris Petrovici ofta, clătinînd din cap. N-ai ce-i face : oricît te-ai stăpîni, nu poţi să te păzeşti de ispită... În 97, la Napoli... se îndrăgostise de o fetişcană oacheşă... Prăpăd nu altceva... Se urcase pe Vezuviu, privise flăcările acelea ale iadului, se căţărase pe stîncile ameţitoare de pe insula Capri, văzuse templele păgîne ale zeilor romani şi mînăstirile catolice, pusese mîna pe scîndura pe care a stat mîntuitorul cînd şi-a spălat mucenicii pe picioare, pipăise un codru de pîine rămas de la Cina cea de taină, privise o cruce de lemn în care se păstra o parte din buricul lui Cristos şi din rămăşiţele de la tăierea sa împrejur, se uitase la o gheată veche a lui Isus, la capul prooroculului Zaharia, tatăl lui Ioan

Botezătorul și la multe alte minunății... Totuși, Giulia cea cu ochi sprințari, care dănțuia zuruind din tamburină și cîntînd din gură, le întunecase pe toate... Voise s-o ia la Moscova, se tîrîse în genunchi la picioarele fetișcanei... O, doamne, doamne...

Jagujinski se întoarse repede, ca de obicei. Împingea ușor din spate pe fata cu pricina, îmbrăcată într-o rochie albastră, cu ciorapi albi curați și cu un bariș petrecut cruciș în jurul pieptului. În părul ei cîrlionțat erau cîteva fire de paie (pesemne că dragonii și încercaseră s-o tăvălească pe sub telegi). Trecînd pragul, fata se lăsă în genunchi și plecă adînc capul, vădind supunere și rugăminte.

Jagujinski ieși sprinten. Boris Petrovici cercetă o vreme cu privirea pe fată... Era frumoasă și vioaie, avea gîtul și mîinile albe, fragede... Era drăgălașe. Șeremetiev o întrebă în nemțește :

— Cum te cheamă ?

Fata oftă ușor :

— Helene Ekaterine...

— Katerina... Frumos nume... Cine-i tatăl tău ?

— Sînt orfană... Am fost slujnică la pastorul Ernst Glück...

— Slujnică... Foarte bine... Știi să speli ?

— Știu... Știu să fac de toate... îngrijesc copii...

— Vezi... n-are cine să-mi spele rufele... Ești fată ?

Ekaterina izbucni într-un sughiț de plîns, fără să ridice capul :

— Nu... Sînt măritată de aproape două săptămîni...

— A !... Cu cine ?

— Cu cuirasierul regesc Johann Rabe...

Boris Petrovici se încruntă. O întrebă despre cuirasier cu dușmănie în glas.

— Unde e ? A fost prins ? Sau e mort ?

— L-am zărit cu puțin înainte de predarea cetății. Johann, și încă doi soldați s-au aruncat în apă ca să treacă lacul înot... De atunci, nu l-am mai văzut...

— Nu trebuie să plîngi, Katerina... Ești fată tînără... Ai să-ți găsești alt bărbat... Ți-e foame ?

— Tare mi-e foame, răspunse ea cu glas subțirel. Ridică fața slăbită și zîmbi din nou, de data aceasta cu supunere și încredere. Boris Petrovici se apropie de ea, o luă de umeri, o ridică și-i sărută părul moale și cald. Și umerii îi erau calzi, fragezi...

— Treci la masă. Să-ți dăm să mănînci. Nu-ți facem nici un rău. Bei rachiu ?

— Nu știu...

— Înseamnă că bei...

Boris Petrovici strigă cu glas aspru pe vistavoi (ca ostașul să nu-și închipuie, doamne ferește, ceva rău și să rîdă) și-i poruncì să pună masa pentru cină. În timpul mesei, mai mult se uita la Ekaterine, decît mînca : vai, ce flămîndă era ! Ekaterine mînca frumos și curat. Din cînd în cînd, se uita cu recunoștință la Boris Petrovici și își descoperea dinții albi. Obrajii i se îmbujorau de mîncare și de rachiu...

— Te pomenești că ți-au ars toate rochiile ?

— Am pierdut tot, răspunse ea cu nepăsare...

— Nu-i nimic, îți facem altele... Săptămîna viitoare, plecăm la Novgorod. Acolo, ai s-o duci mai bine... La noapte, dormim pe cuptor, ca la război...

Ekaterine îl privi pe sub sprîncene, se înroși, întoarse capul și își acoperi fața cu mîna...

— Eh, ce fată ești tu, Katerina...

Tare îi mai plăcea fetișcana, slujnicuța asta, lui Boris Petrovici... Aplecîndu-se peste masă, o luă de mînă. Ekaterine își acoperea mereu fața și un ochi fermecător îi strălucea printre degete.

— Lasă, lasă, n-ai să fii șerbă, nu-ți fie frică... Ai s-o duci bine... Am nevoie de o jupîneasă...

3

În vreme ce oștile zdrobite la Narva se întorceau la Novgorod, mulți ostași își luaseră cîmpii, unii spre miazănoapte, către așezările rascolnicilor, alții către marile ape : Don, Volga și Niprul de jos... Fugise și Fedka „Tăvălește-te în noroi", morocănosul, care văzuse atîtea în viață... (Altfel și-ar fi pierdut capul pentru uciderea poruciculuì Mirbach.) Fedka îl îndemnă la fugă și pe Andriușka Golikov, împreună cu care își mîncase amarul odinioară trăgînd la edec, pe malul Șeksnei și cu care înfulecase atîta vreme din același blid. După urgia de la Narva, Andriușka ar fi fugit oriunde, să nu mai audă de oștire...

Într-o noapte furară o mîrțoagă a polcului, o vîndură pe cincizeci de copeici la o mînăstire, împărțiră banii și-i legară în cîte o cîrpă. Apoi o întinseră, pe drumuri ocolite, departe

de șleahul mare, mergînd din sat în sat, cerșind și șterpelind în stînga și în dreapta. Unui preot îi furară o găină, iar starostelui de la Ostașkovo un frîu frumos și o șa mică, pe care le vîndură unui crîșmar. Furară în două locuri cutia milelor : într-una nu găsiră nimic, dar cealaltă avea pe fund o copeică.

Petrecură iarna în Valdai, prin case fără horn, îngropate în nămeți, alături de copii buimăciți de fum și de prunci care plîngeau în troacele lor, luîndu-se la întrecere cu șuieratul vîntului... Andriușka Golikov se trezea adeseori noaptea și se așeza în capul oaselor, ținîndu-se cu mîinile de călcîiele goale. Un vițel rumega lîngă el, pe paiele putrede. Pe laiță, sforăia stăpînul casei. Jos, lîngă cuptor, dormea nevasta cu genunchii îndoiți. Copiii amețiți de fum îngînau ceva prin somn. Gîndacii pișcau vîrfurile degetelor și fața pruncului, care scîncea... Nu știai pentru ce s-a născut, nu știai pentru ce-l pișcă gîndacii...

— De ce nu dormi, Andrei ? îl întrebă într-o noapte Fedka. (Nu dormea nici el, gîndindu-se la cine știe ce.)

— Hai să plecăm, Fedea...

— Unde să plecăm, găgăuță, acum, noaptea, pe viscol ?

— Nu mai pot, Fedea...

— Ce duhoare. Ți se taie răsuflarea. Oamenii ăștia trăiesc mai rău ca vitele. Auzi cum trage la aghioase gazda ? Sforăie pe săturate, bea un căuș de apă și se spetește muncind toată ziua ca un bou... Am stat de vorbă cu el : tot satul slugărește la boier. Moșierul cel tînăr a plecat la război, iar cel bătrîn stă aici în sat, dincolo de rîpă : are un conac acătării. Bătrînul e cărpănos și hapsîn. Ia totul de la țărani, nu le lasă decît loboda... Dar și țăranii ăștia sînt prostovani de tot. Pe cei mai mintoși, mai desghețați, îi urcă într-o teleagă, îi duce la Valdai și-i vinde în bazar, din picioare. Nu mai are nici un om isteț și e liniștit. Aicea și pruncii se nasc becisnici și necuvîntători...

Andriușka își strînse călcîiele goale, reci, și se legănă în capul oaselor. Suferințele pe care le îndurase în cei douăzeci și patru de ani ai săi ar fi fost de ajuns pentru zece vieți. Dar era tare flăcăul... Nu la trup — pe acela îl avea șubred — ci în dorința lui stăruitoare de a ieși din beznă... Parcă se strecura flămînd și gol, prin niște codri bîntuiți de furtuni, pe coclauri înspăimîntători, an de an, verstă de verstă, nădăjduind să găsească undeva un tărîm luminos, unde va ajunge într-o bună zi, după ce va birui viața. Unde-i tărîmul acela și cum e ?

Chiar şi acum, fără să asculte vorbele lui Fedka „Tăvăleşte-te în noroi" care şedea lungit lîngă el pe paie, Andrei făcea ochi mari străpungînd bezna... Era o amintire or i se năzărea că vede un dîmb verde, şi pe dîmb un mesteacăn care tremura din toate crengile, din toate frunzele, fremătînd în adierea unui vînt cald... Oh, ce fericire... Dar arătarea era aievea... Un chip omenesc, pe care nu-l mai văzuse, se apropia din ce în ce de el şi-l privea ca şi cum ar fi fost viu... Dacă ar avea o scîndurică, o pensulă şi vopseluri, l-ar zugrăvi. Chipul zîmbea plutind mai departe... Apoi i se năzări că vede un oraş învăluit într-o ceaţă albăstrie... Un oraş frumos, minunat de frumos ! Unde o fi oraşul acesta, unde or fi mesteacănul cu frunze fremătătoare şi chipul acela fermecat care i-a zîmbit ?

— Să mergem mîine dimineaţă la conac şi să-i îndrugăm boierului un car de minciuni — poate c-o să ne dea de mîncare, zise Fedka „Tăvăleşte-te în noroi", cu glas răguşit.

Cînd intra în case îndestulate, Fedka se apuca să vorbească despre prăpădul de la Narva. Sporovăia verzi şi uscate şi, mai cu seamă, izbutea să stoarcă lacrimi ascultătorilor (se întîmpla ca, neavînd ce face, însuşi moşierul să intre în odaia slugilor şi să cadă pe gînduri ascultînd cu falca sprijinită în mînă), povestindu-le cum trecea regele Carol pe cîmpul de luptă, după ce făcuse una cu pămîntul mii şi mii de ostaşi pravoslavnici.

„...Luminat la chip, ţine în mîna stîngă un buzdugan, iar în dreapta un paloş ascuţit. Stă călare, în vestmînt de aur şi de argint, pe un armăsar sur şi focos, înroşit de sînge de om pînă la burtă. Doi ghinărari voinici îi duc calul de frîu... O dată, craiul numai ce dă peste mine... Zăceam lungit cu un plumb în piept... Împrejur, vezi morţi duium, claie peste grămadă. Craiul mă vede, se opreşte şi întreabă pe ghinărari : «Ce-i cu omul ăsta ?» Ghinărarii îi răspund : «E un viteaz oştean rus, care s-a bătut pentru credinţa pravoslavnică. El singur a omorît doisprezece pedestraşi de-ai noştri». Craiul le spune : «Iată o moarte de viteaz». Ghinărarii zic : «E viu, are un plumb în piept». Mă ridică, eu mă scol, îmi iau puşca şi dau onorul, aşa cum se cuvine înaintea unui crai. El îmi spune : «Hei, voinice, scoate un galben, ţine viteze oştean rus, du-te în pace în ţara ta şi spune ruşilor : nu-l huliţi pe dumnezeu, nu vă judecaţi cu cei avuţi, nu vă războiţi cu şvedul...»"

După povestirea asta neschimbată, Fedka şi împreună cu el şi Andrei erau hrăniţi şi lăsaţi să se culce în odaia slugilor.

Dar tare greu pătrundeai la o curte boierească. Oamenii ajunseseră neîncrezători. Din an în an, tot mai multă omenire fugea de şmotru, de tot soiul de corvezi pentru oaste, pentru stăpînire. Mulţi oameni luaseră calea codrului, prădînd drumeţii cîte unul sau în cete... În unele tîrguri, nu mai rămăseseră decît bătrînii şi copiii nevîrstnici. De oricine întrebai, ţi se răspundea : cutare a fost luat la dragoni, cutare sapă pămîntul sau e dus în Ural, iar cutare, om cinstit şi cu frica lui dumnezeu, care a avut de curînd prăvălie în bazar, şi-a părăsit nevasta, pruncii, şi şuieră, cu măciuca în mînă, într-o rîpă, la drumul mare...

Fedka se tot întreba dacă n-ar fi fost mai bine să se înhăiteze cu nişte tîlhari, ca să-şi mai facă de cap. La urma urmei ce altceva avea de făcut ? Nu putea să flămînzească toată viaţa. Îi era lehamite... Însă Andrei nu se învoia la aşa ceva pentru nimic în lume... Stăruia să meargă spre miazăzi, la capătul pămîntului... Fedka îi răspundea : bine, ne ducem acolo... Dar crezi că lumea te primeşte acolo degeaba ? Trebuie să te bagi slugă la cazaci ori să cazi în robie la vreun moşier, să te speteşti pentru mişel... Pe cînd aşa, hălăduim, ne veselim şi pe urmă coasem în căciulă cîte o sută de ruble. Cu banii ăştia poţi să te faci negustor. Atunci nu se mai leagă de tine nici dragonul, nici diacul, nici moşierul — eşti de capul tău...

Într-un asfinţit de vară, se aflau pe cîmp. Focul pe care-l aţîţaseră cu tizic fumega. Vîntul legăna, şuierînd, tulpinile copacilor... Andriuşka privea asfinţitul care se stingea. În zare nu mai lucea decît o şuviţă aurie de lumină.

— Ascultă, Fedea... În mine sălăşluieşte o putere neobişnuită... Aud cum şuieră vîntul prin ierburi şi înţeleg totul, înţeleg aşa de bine, că mi se sfîşie inima... Privesc amurgul, privesc întunericul care se lasă şi înţeleg totul. Îmi vine să mă revărs pe cer împreună cu amurgul ăsta, atîta mîhnire şi bucurie tăinuiesc în mine...

— Era la noi în sat un zănatic, unul care ducea gîştele la cîmp, zise Fedka, răscolind tăciunii fărîmicioşi cu un pai. Şi ăla spunea nişte bazaconii tot aşa, pe care nu puteai să le înţelegi... Cînta frumos dintr-un fluier de trestie. Tot satul venea să-l asculte... Pe vremea aceea, se căutau lăutari pentru răposatul Franz Lefort. Ce crezi ? L-a luat şi pe el...

— Fedea, la Narva, un şerb al lui Boris Petrovici mi-a vorbit despre ţara talienească... Despre zugravi... Cum o duc şi cum lucrează... N-am să mă liniştesc pînă nu intru slugă la

vreun zugrav din ăştia, să-i frec vopselele... Mă pricep la asta, Fedea... Iei o scîndură de stejar, o freci cu ulei, faci grundul... Iei apoi nişte bulgări de lut şi freci vopselele, unele cu ulei, altele cu ouă... Pui mîna pe nişte pensule... (Golikov vorbea încet de tot, în şuieratul uşor al vîntului.) Fedea, de obicei ziua răsare şi amurgeşte, dar, pe scîndura mea, ziua e veşnică... Vezi un copac, un mesteacăn sau un pin, ei, şi treci mai departe ! Dar dacă te uiţi la copacul de pe scîndura mea, înţelegi şi începi să plîngi...

— Unde vine ţara ceea ?

— Nu ştiu, Fedea... O să întrebăm, o să ne arate lumea drumul.

— Hai şi într-acolo... Mi-e tot una...

4

În primăvara anului 1702, zece meşteri de stăvilare, tocmiţi din Olanda de Andrei Artamonovici Matveev cu leafă mare (şaptesprezece ruble şi douăzeci de copeici pe lună, casă şi masă) sosiră cu o corabie la Arhanghelsk. Jumătate din aceşti meşteri fură trimeşi spre Tula, la lacul Ivanovskoie, spre a zidi aşa cum se hotărîse cu un an în urmă — treizeci şi unu de stăvilare din piatră între Don şi Oka, prin Upa şi Şahti. Ceilalţi meşteri plecară la Vîşni Volociok să ridice un stăvilar între Tveriţa şi Msta.

Stăvilarul de la Vîşni Volociok urma să lege Marea Caspică cu lacul Ladoga, iar cele de la Ivanovskoie, lacul Ladoga cu toată albia Volgăi şi cu Marea Neagră.

Petru se găsea la Arhanghelsk, unde se ridicau întărituri la gurile Dvinei şi se lucrau fregate pentru flota din Marea Albă. Marii meşteri de acolo îi spuseseră că se vorbeşte din vremuri străvechi de legătura pe apă între Marea Albă şi Ladoga, prin Vîg, lacul Onega şi Svir. Drumul era greu, cu multe căderi de apă, trebuind să se tragă la edec în mai multe locuri, dar dacă s-ar săpa şanţuri mari şi s-ar dura zăgazuri pînă la lacul Onega, tot ţinutul de lîngă Marea Albă şi-ar duce mărfurile spre Ladoga pe această cale dreaptă.

Făcînd legătura cu trei mări, trei drumuri mari pe apă, Volga, Donul şi Svirul, se îndreptau spre lacul Ladoga. De a patra mare, de Baltica, Ladoga era unită printr-un rîu mic, Neva, apărat de două cetăţi : Noteburg şi Nienschanz.

Inginerul olandez Izaac Abraham îi spuse lui Petru, arătîndu-i pe hartă: „Făcînd canale cu ecluze, veți da viață unor mări moarte și la sute de rîuri ale maiestății voastre. Toate rîurile țării se vor îndrepta spre Neva care va ajunge un mare curs de apă și vor duce corăbiile în largul oceanului."

Începînd din toamna anului 1702, toate sforțările se îndreptară în direcția aceea, a cuceririi Nevei. Apraxin, feciorul amiralului cu același nume, pustiise în tot cursul verii Ingria, ajunsese la Ijora și, pe malul acestei ape repezi, care șerpuiește pe o cîmpie mohorîtă învecinată cu marea, zdrobise pe generalul suedez Krongiort și-l alungase dincolo de dealurile Duderhofului. Generalul suedez se retrăsese de acolo, în neorînduială, peste Neva, în cetățuia Nienschanz, așezată pe Ohta.

Apraxin se îndreptă cu oastea sa spre Ladoga și se opri la rîul Nazia. Boris Petrovici Șeremetiev, plecat de la Novgorod, se îndrepta tot într-acolo, cu o artilerie puternică și cu chervane. Petru, în fruntea a cinci batalioane din polcurile Semionovski și Preobrajenski, plecă pe calea apei, din Arhanghelsk spre golful Onega, debarcînd pe un mal neted, lîngă satul de pescari Niuhcea. De acolo trimese pe căpitanul Alexei Brovkin la Soroka, un sat de rascolnici așezat la gurile Vîgului. (În vara trecută, Ivan Artemici izbutise să-și scoată feciorul din captivitate, dînd în schimb pe un locotenent-colonel suedez, făcut prizonier, și trei sute de galbeni, pentru care lucru se dusese la Narva.) Alexei urma să străbată cu lotca tot Vîgul și să vadă dacă pot dura stăvilare pe acel rîu.

De la Niuhcea, oștile se îndreptară prin lacul Pul și prin satul de rascolnici Vojmosalma, spre Povineț, prin lunci, pe drumuri croite peste mlaștini și peste poduri. Acest drum fusese făcut în trei luni de sergentul Scepotev, cu țăranii și călugării adunați din Kem, din Sumski Posad și de prin satele și schiturile de rascolnici. Ostașii împingeau pe roți două barcazuri mici cu pînze. Mergeau printr-un ținut mlăștinos, unde copacii putrezeau, țînțarii țiuiau și lichenii îmbrăcau pietrele uriașe, ca niște blăni. Priviră minunatul lac Vîg, cu o puzderie de ostroave împădurite, ale căror cocoașe ieșeau ca niște dihănii din apele scăldate în soare. Pe cerul albicios nu se zărea nici un nour, lacul și malurile lui erau pustii, de parcă toate vietățile s-ar fi mistuit în afundul codrilor.

În chinovia Vîgorețkaia Danilova, la zece verste de drumul ostășesc, se făceau slujbe zi și noapte, ca în săptămîna patimilor. Bărbați și femei, în giulgiuri de pînză aspră, se rugau în

genunchi ; luminările nu se stingeau niciodată. Cele patru porţi erau zăvorîte, iar prin maghernițele paznicilor de lîngă porţi şi în preajma caselor de rugăciuni erau pregătite paie şi smoală. Pe vremea aceea, bătrînul Nektari se lăsase de viaţa lui de pustnic. După ce-şi arsese de vii păstoriţii şi fugise, se aşezase la un schit. Dar Andrei Denisov nu-l putea suferi şi nu-l lăsa să iasă înaintea credincioşilor. Oţărît, Nektari făcuse legămîntul tăcerii şi coborîse într-o groapă stînd acolo doi ani. Cînd cineva se apropia de groapa lui acoperită cu prăjini şi cu buruieni, bătrînul zvîrlea cu scîrnă. Într-o bună zi se ivi însă cu de la sine putere în faţa credincioşilor. Barba lui ascuţită îi crescuse pînă la genunchi, rantia îi era mîncată de viermi şi prin rupturile ei i se vedeau coastele galbene. Ridicînd mîinile uscate, strigă : „Andriuşka Denisov l-a vîndut pe Cristos pentru o plăcintă cu hribi... Ce mai aşteptaţi ? Anticrist a venit la noi cu două corăbii pe tălpi... O să vă înşface ca pe nişte porci şi o să vă ducă în iad... Izbăviţi-vă sufletele... Nu-l mai ascultaţi pe Andriuşka Denisov... Priviţi-i mutra posacă, acolo, la geam... Ţarul Petru i-a trimis o plăcintă..."

Văzînd că lucrurile se încurcă şi că s-ar putea întîmpla să se găsească oameni doritori să ardă de vii, Andrei Denisov îl dojeni pe bătrîn, strigîndu-i pe fereastra chiliei : „Nektari, ţi-ai pierdut minţile acolo în groapă. Iar vrei să arzi oamenii de vii ? Ai fi în stare să dai foc la toată lumea... Ţarul nu ne face nimic. Lasă-l să-şi vadă de drum în pace. El e de capul lui, noi sîntem de capul nostru... Spui că am mîncat plăcinte. Dacă vrei să ştii, tu ai mîncat mai multe plăcinte decît mine. Ştiu eu cine îţi aduce noaptea găini în groapă. Nu mai găseşti o găină în schit. Groapa ta e plină de oase".

Cîţiva oameni alergară la groapă şi găsiră, în adevăr, nişte oase de găină îngropate într-un colţ. Lumea era uluită. Andrei Denisov părăsi în taină schitul, cu un cal bun şi o luă spre gîrlă, unde se afla oastea. Nimeri bine drumul după lumina focurilor, după nechezatul cailor şi după svonul trîmbiţelor de aramă care sunau în întuneric.

Petru îl primi pe Denisov în cort. Stătea la masă cu ofiţerii. Toată lumea pufăia din pipe, gonind ţînţarii cu fumul. Uitîndu-se la omul care intră îmbrăcat în rantie şi cu tichie pe cap, Petru zîmbi :

— Să trăieşti, Andrei Denisov ! Ce mai faci ? Tot vă mai apăraţi de mine, închinîndu-vă cu două degete ?

Fără să facă nazuri, Denisov se așeză la masă, așa cum i se poruncise și, apărîndu-se de fumul de țigară, spuse, privind deschis și senin în ochii țarului :

— Cinstite Petru Alexeevici, am descălecat aici într-un ținut pustiu. S-au strîns mulțime de oameni proști, de adunătură. Pe unii îi supuneam cu blîndețea, pe alții cu frica. Pe unii îi speriam cu numele măriei tale, te rog să ne ierți... Cînd purcezi la o înfăptuire mare, nu se poate să nu greșești. Au fost multe și multe lucruri de care nici nu face să ne mai aducem aminte...

— Dar acum cum stați ? întrebă Petru.

— Acuma, măria ta, am întemeiat o gospodărie trainică. Avem vreo cinci sute de deseatine de ogor și tot atîtea deseatine de islaz. Avem o cireadă de o sută douăzeci de vaci. Avem pescării, afumătorii, pielării și pîslării. Avem băi de scos fier. Avem meșteri mineri și făurari cum nu găsești nici la Tula...

Petru nu mai zîmbea. Îl întrebă unde și ce fel de minereuri se găsesc. Aflînd că pe malurile lacului Onega sînt zăcăminte de fier și că lîngă Poveneț se află un loc unde dintr-un pud de minereu se capătă o jumătate de pud de fier, spuse, pufăind din pipă :

— Ce vreți acum de la mine, dușmani ai popilor ?

După ce se gîndi puțin, Denisov răspunse :

— Măria ta, ai nevoie de fier pentru oștire. Arată-ne unde-ți vine mai bine și-ți durăm turnătorii și făurării. Fierul nostru e mai bun decît cel din Tula și te va costa mai ieftin... Akimfi Demidov îți socotește în Ural un poltinik...

— Nu-i adevărat ! Treizeci și cinci de copeici...

— Dacă-i așa, îți vom socoti și noi tot treizeci și cinci de copeici, dar Uralul e departe, pe cînd noi sîntem aproape... Aici se găsește și aramă... Lîngă Povenet, pe țancurile Urșilor, sînt păduri cu copaci buni pentru catarguri, de patruzeci de arșini. Sună de tari ce-s... Dacă cucerești Neva, trimetem trunchiuri în Olanda. Ne e frică de un singur lucru, de popi și de dieci... N-avem nevoie de ei... Iartă-mă, vorbesc și eu cum pot... Lasă-ne să trăim după rînduiala noastră... Să vezi ce spăimîntați îs oamenii din schit. Au părăsit lucrul de trei zile, s-au îmbrăcat în giulgiuri și cîntă psalmi... Vitele, nehrănite și neadăpate, mugesc în grajduri. Dacă trimeți la noi un popă cu cruce și cu grijanie, fug toți care încotro... Crezi că poți să-i ții ? Sînt oameni încercați, pățiți... Pleacă iar în ținuturi pustii și se părăduiește totul...

— Ciudat, spuse Petru. Cîți oameni are schitul vostru ?

— Cinci mii truditori de parte bărbătească și femeiască, afară de bătrîni, care nu mai muncesc, și de copii...

— Sînt slobozi toți ?

— Au fugit de robie...

— Ce să fac cu voi ? Bine, scoateți-vă giulgiurile... Închinați-vă cu două degete, dacă vreți chiar și cu unul, dar să plătiți dări îndoite asupra întregii gospodării...

— Primim cu toată bucuria...

— Să trimeteți la Poveneț meșteri luntrași de ispravă. Am nevoie de luntri și de vase cu pînze, vreo cinci sute...

— Cu toată bucuria...

— Andrei Denisov, acum să bei în sănătatea mea. Petru luă o garniță de tinichea, umplu un pahar cu votcă și, plecînd capul, i-l întinse lui Denisov. Acesta îngălbeni. În ochii lui senini licăriră văpăi. Totuși, se ridică cu demnitate. Se închină cu două degete, făcînd mișcări largi și încete. Luă paharul (Petru îl privi pătrunzător) și-l bău pînă la fund. Apoi, scoțîndu-și tichia, își șterse cu ea gura roșie.

— Îți mulțumesc pentru cinste.

— Trage și un fum. Petru îi întinse pipa, cu imameaua plină de scuipat. Un zîmbet licări în ochii lui Denisov. Luă nepăsător pipa, dar Petru o trase înapoi.

— Locurile unde găsiți minereuri, spuse ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, precum și pămîntul dimprejur, cît vă trebuie, să le măsurați și să puneți pari. Să-i scrieți lui Vinnius, la Moscova. Am să-i spun să nu ia nici un fel de dări de la băile de fier și de la cuptoare, vreo zece ani... (Denisov ridică sprîncenele.) E puțin ? Bine, nu vom lua dări cincisprezece ani. Cît despre prețul fierului, ne înțelegem noi. Începeți să lucrați fără zăbavă. Dacă aveți nevoie de oameni sau de altceva, să-i scrii lui Vinnius... Bani să nu-mi cereți... Mai bea un pahar, sfîntule...

La sfîrșitul lui septembrie, pe o vreme urîtă, trei oști se împreunară pe malurile Naziei, și se îndreptară spre Noteburg. Vechea cetate era așezată pe un ostrov din mijlocul Nevei, la ieșirea acesteia din Ladoga. Vasele nu puteau intra în rîu decît trecînd pe unul din cele două brațe, prin fața cetății, la vreo zece stînjeni de bastioane, pe sub gurile tunurilor.

Oștile se opriră pe o limbă de pămînt în fața Noteburgului. Prin nourii de ploaie care zburau jos, se zăreau turnurile de piatră ale cetății cu moriști de vînt pe acoperișurile tu-

guiate. Zidurile erau atît de înalte și de trainice, încît ostașii ruși săpau oftînd la șanțurile de apropiere și la tabiile pentru tunuri. Nu degeaba novgorodienii, care zidiseră această cetate, o numiseră Oreșek[1] : era greu de spart. Se pare că suedezii stăteau pe gînduri. Pe ziduri nu se vedea țipenie de om. Norii cenușii învăluiau acoperișurile de plumb. Dar iată că în turnul rotund al castelului, steagul regesc cu leul zugrăvit pe el se înălță pe un catart, fîlfîind în vînt. Un tun greu bubui metalic și o ghiulea căzu în noroi, sfîrîind, în fața șanțurilor. Suedezii primiră lupta.

Malul drept al Nevei, dincolo de cetate, era bine întărit. Din pricina bălților, nu puteai să ajungi cu ușurință acolo. Înainte de a fi sosit toată oastea la Noteburg, se făcuse din vreme drum pe malul stîng, de-a lungul limbii de pămînt, pînă la Neva. Acum, cîteva mii de ostași trăgeau pe mal cu funiile luntrile, din lacul Ladoga, le tîrau prin luminiș și le dădeau drumul pe Neva, mai jos de cetate. Vreo cincizeci de oameni trăgeau de capetele funiilor, iar alții sprijineau vasul pe de lături, ca să alunece cu chila pe bîrne. „Încă ! Toți o dată !" striga Petru. Își lepădase haina, cămașa îi era leoarcă de sudoare, iar vinele i se umflaseră pe gîtul subțire, legat cu o cravată răsucită. Cu glesnele zdrelite, apuca de capătul unei funii și holba ochii : „Toți o dată ! Acum !..." Oamenii nu mîncaseră din ajun și aveau palmele însîngerate. Dar „dracul" nu-i lăsa în pace, răcnea, înjura, bătea și trăgea și el... Seara tîrziu, cincizeci de luntri grele, cu podele pentru pușcași la proră și la pupă, fură trecute, prin luminiș și coborîte în Neva. Oamenii nu mai puteau să mănînce ; istoviți, se prăvăleau la pămînt și adormeau, unii pe lichenii uzi, alții pe rădăcini.

Tobele începură să bată înainte de revărsatul zorilor. Prapurcicii zgîlțîiau oamenii și-i ridicau în picioare. Se porunci să se încarce puștile, să se pună cîte două cartușe în sîn (spre a le feri de umezeală) și să se bage cîte două gloanțe în gură, după gingii. Ferind închizătoarele cu pulpanele mundirelor, ostașii se urcară pe podele, în luntrile care se legănau bătute de valuri. Vîsliră pe întuneric, trecînd șuvoiul repede, pe malul drept, unde fremăta codrul. Ajunși acolo, ostașii se ascunseră în rogoz. Ofițerii își adunau companiile, suduind pe înfundate.

Așteptau. Se crăpa de ziuă. O geană de lumină smeurie mijea prin ceață. O lotcă cu vîsle se apropie pe apă. Din ea coborîră Petru, Menșikov și Königseck. (Ambasadorul Saxoniei ceruse să

[1] *Oreșek* — alună (n. trad.).

ia parte la campanie ca voluntar şi fusese repartizat pe lîngă ţar.) „Fiţi gata !“ se auziră glasuri prelungi. Agăţîndu-se de tufe, Petru se urcă pe povîrniş. Vîntul îi ridica poalele hainei scurte pînă la genunchi. Porni înainte ca o umbră. Abia se mai desluşea. Ostaşii îl urmară grăbiţi. În stînga lui păşea Menşikov cu pistoalele în mîini, în dreapta Königseck. Deodată, se opriră. Mergînd înainte, rîndul din faţă îi întrecu. Petru porunci : „Arma pentru tragere... Ridicaţi cocoşul... Trageţi pe plotoane...“ Se auzi ţăcănitul cremenei... Al doilea rînd de ostaşi trecu şi el înainte. „Priviţi înainte ! strigă ţarul cu glas crîncen. Plotonul întîi, foc !“ Pinii răzleţi care se legănau în vînt şi malul de pămînt al unui şanţ suedez, săpat în apropiere, pe cîmpie, dincolo de nişte buturugi, se luminară de răbufnirea focurilor de armă. Se trăgea şi de dincolo, dar fără siguranţă. „Plotonul doi, foc !“ Al doilea rînd de ostaşi, ca şi cel dintîi, trase şi căzu în genunchi... „Trei... Trei !“ strigă un glas din răsputeri. „Spanga înainte... Fuga marş...“

Petru alerga înainte pe cîmpia vălurită. Învălmăşindu-se, răcnind tot mai năprasnic, îndîrjindu-se tot mai mult, mulţimea înfierbîntată a miilor de oameni se năpusti cu spăngile întinse spre întăritura de pămînt. Mîinile ridicate ale celor ce hotărîseră să se predea se şi zăreau în şanţuri. Un pîlc de suedezi fugi spre pădure.

Şanţul de pe malul drept fusese cucerit. După ce se lumină bine de ziuă, trecură şi mortierele peste apă şi în aceeaşi zi începură să arunce ghiulele asupra Noteburgului de pe amîndouă malurile rîului.

În cetatea care înfruntase un bombardament crîncen de două săptămîni, izbucni un foc mare. Magaziile de muniţii săriră în aer, din care pricină latura de răsărit a zidului se prăbuşi. Curînd se zări o barcă cu un steag alb la cîrmă, înaintînd repede spre şanţuri. Tunurile ruseşti încetară focul. Nori de aburi se ridicau deasupra mortierelor, peste care tunarii aruncau apă. Un ofiţer galben la faţă, legat la cap cu o cîrpă însîngerată, coborî din barcă, privind sfios cu ochii în pămînt. Alexei Brovkin sări peste şanţ şi se apropie de el. Privindu-l sfidător, îl întrebă : „Ce veşti bune aduci ?“ Ofiţerul începu să vorbească repede în limba suedeză, arătînd către trîmba uriaşă de fum care se ridica din cetate spre cerul ascuns de norii neclintiţi. „Vorbeşte ruseşte : vă predaţi sau nu ?“ îl întrerupse mînios Alexei. Königseck se apropie elegant şi zîmbitor, venindu-i în ajutor. Îşi scoase politicos tricornul, salută pe ofiţer şi, după ce-l rugă să

repete fraza, traduse : soţia comandantului şi alte soţii de ofiţeri roagă să li se îngăduie să părăsească cetatea, în care nu mai pot rămîne din cauza fumului şi a focului. Alexei luă din mîna ofiţerului o scrisoare adresată în acest sens lui Boris Petrovici Şeremetiev. O răsuci în mînă, şi cu chipul schimonosit de mînie o aruncă în noroi, la picioarele suedezului :

— Nu-i raportez nimic feld-mareşalului... Cum se poate aşa ceva ? Să lăsăm femeile să plece, iar noi să vă mai împresurăm două săptămîni şi să ne ucidem oamenii ? Predaţi-vă chiar acum...

Königseck se arătă mai politicos : ridică scrisoarea, o şterse de jachetă şi o dădu înapoi ofiţerului, lămurindu-i că rugămintea e zadarnică. Indignat, suedezul ridică din umeri, şi se urcă în barcă. De îndată ce plecă de la mal, cele patruzeci şi două de mortiere ale lui Goska Günter şi Petru Alexeevici bubuiră din nou.

Focul se învolbură toată noaptea. Acoperişurile de plumb de pe turnuri se topeau şi căpriorii cuprinşi de flăcări se prăbuşeau, stîrnind vîlvătăi uriaşe. Rîul, cele două tabere ale ruşilor şi cele o sută de luntri de lîngă mal cu ostaşii aşteptînd pe podele, gata de luptă, cu scările de asalt puse de-a curmezişul, erau scăldate într-o lumină roşie. După miezul nopţii, canonada încetă. Nu se mai auzeau decît pîrîiturile focului.

La vreo două ceasuri înainte de revărsatul zorilor, bubui un tun din bateria ţarului. Tobele începură să răpăie lugubru. Luntrile cu vîsle se îndreptară spre cetate, luminate de o vîlvoare roşie, din ce în ce mai aprinsă. Luntrile erau conduse de ofiţeri tineri : Mihaila Goliţîn, Karpov şi Alexandru Menşikov. (În ajun, Alexaşka îi spusese lui Petru, cu lacrimi în ochi : *„Min Herz*, Şeremetiev a ajuns feld-mareşal, iar de mine rîde lumea : general-maior, guvernator al Pskovului ! De fapt, am fost şi am rămas aghiotant... Lasă-mă să lupt ca să cîştig şi eu un grad...").

Petru era în baterie, pe limba de pămînt, împreună cu feldmareşalul şi cu polcovnicii. Priveau cu ocheanele. Luntrile se apropiau repede dinspre răsărit, de locul unde se prăbuşise zidul. Ghiulelele încinse zburau în întîmpinarea lor. Luntrea din frunte atinse malul, voluntarii săriră pe uscat, luară scările şi începură să se caţăre. Scările erau însă prea scurte, chiar în partea unde se făcuse spărtura. Oamenii se urcau unii pe alţii, se agăţau de pietrele care ieşeau din zid. De sus se aruncau bolovani şi plumb topit. Răniţii cădeau de la o înălţime de trei stînjeni. Cîteva

luntri, aprinse de ghiulele, o luară în josul apei, cuprinse de flăcări.

Petru se uita înfrigurat cu ocheanul. Cînd fumul de pulbere învălui zidurile, vîrî ocheanul la subțioară și începu să-și răsucească bumbii hainei (își rupse cîțiva). Chipul lui era pămîntiu, buzele vinete și ochii intrați adînc în fundul capului... „Cum vine asta ?!" scrîșnea mereu cu glas înfundat, răsucind gîtul și întorcînd capul spre Șeremetiev. (Boris Petrovici nu făcea decît să ofteze ; în cei doi ani din urmă văzuse lucruri și mai înspăimîntătoare.) „Iar au fost zgîrciți cu ghiulelele... S-o ia cu mîinile goale ! Nu se poate așa ceva !"... Boris Petrovici răspundea cu ochii închiși : „Mare e dumnezeu, o luăm și așa". Proptindu-se pe picioarele larg desfăcute, Petru ducea din nou ocheanul la ochiul stîng.

O mulțime de răniți și de morți zăceau de-a lungul zidurilor. Soarele se înălțase, împîclit de un nor subțire. Fumul din turnurile cetății se ridica încă spre înălțimi, dar se vedea că focul se mai potolise. Un nou pîlc de voluntari, venind cu luntrile de la apus, se urcă pe scări. Toți oamenii țineau în gură fitile aprinse. Scoțînd granatele din saci, le mușcau vîrful, le aprindeau și le zvîrleau peste zid. Cîțiva izbutiră să intre prin spărtură, dar de acolo nu era chip să mai scoată capul ; suedezii se apărau cu îndîrjire. Bubuitul tunurilor. pocnetele granatelor, strigătele se auzeau slab peste apă, ba amuțind, ba întețindu-se din nou. Așa ținu vreo două ceasuri.

Părea că toate nădejdile, soarta tuturor începuturilor grele atîrnau de îndărătnicia acelor omuleți care se mișcau repede pe scări, se opreau ca să mai răsufle la adăpostul ieșiturilor și, apărîndu-se de gloanțele suedeze în dosul grămezilor de pietre, trăgeau cu puștile... Nu era cu putință să li se dea ajutor. Bateriile erau silite să tacă. Dacă ar fi fost lotci, s-ar mai fi putut trimete vreo 2 000 de oameni în ajutor. Dar nu mai erau nici lotci, nici scări, nici granate...

— Măria ta, mai du-te în cort, mai ia ceva în gură, mai odihnește-te, spuse Boris Petrovici, oftînd ca o femeie. De ce-ți faci sînge rău degeaba ?

Fără să lase ocheanul din mînă, Petru rînji nerăbdător. Pe zid se ivise un bătrîn înalt, cu barbă albă, împlătoșat și cu o chivără din alte vremi. Arătînd în jos, spre ruși, deschise larg gura, strigînd pesemne ceva. Suedezii făcură zid în jurul lui, strigînd și ei. Părea că se ceartă. Bătrînul îmbrînci pe unul din ei, pe altul îl lovi cu pistolul, apoi începu să coboare spre spărtură. Vreo cincizeci de oameni se repeziră după el. În

spărtură, suedezii și rușii se învălmășiră claie peste grămadă, ca turbați. Trupuri omenești cădeau de pe zid ca sacii... Petru icni și oftă.

— Bătrînul ăsta e comandantul Erick Schlippenbach, zise Boris Petrovici. Pe fratele lui mai mic, generalul Schlippenbach, l-am bătut.

Izbutind să rămînă repede stăpîni peste spărtură, suedezii începură să tragă cu muschetele. Lăsîndu-se pe scări jos, tăbărau cu săbiile pe ruși. Bătrînul cel înalt, stînd în spărtură, bătea din picior și dădea din mîini, ca un cocoș din aripi... („Cînd suedezul se mînie, nu-i mai e frică de moarte", zise Boris Petrovici.) Rușii care mai rămăseseră teferi se retrăgeau către apă, spre luntri. Un om oblojit peste obraz cu o cîrpă fugea de colo-colo, alungînd pe ostași de lîngă luntri, ca să nu sară în ele ; alerga și bătea în stînga și în dreapta... Lăsîndu-se cu toată greutatea trupului pe botul uneia din luntri, îi făcu vînt de la mal, goală. Apoi sări spre alta și o împinse și pe aceea... („E Mișka Golițîn, zise Boris Petrovici, iute om.") Luptătorii se încăieraseră la baionetă lîngă mal...

Douăsprezece luntri mari cu voluntari, vîslind de zor înaintau repede împotriva șuvoiului spre cetate. Era detașamentul lui Menșikov, cea din urmă rezervă. Alexașka, fără mundir și fără tricorn, în cămașă trandafirie de mătase, cu sabia și cu pistolul în mîini, sări cel dintîi pe mal... („Ce înfumurat !" murmură Petru.) Văzînd întăririle care soseau în ajutorul rușilor, suedezii o luară la fugă spre ziduri, dar numai o parte din ei mai avu vreme să ajungă sus. Cei care rămăseseră în urmă fură măcelăriți. Pietre și bîrne se prăvăliră din nou de pe ziduri și un tun împroșcă o ploaie de mitralii. Rușii se urcau iar pe scări. Petru urmărea cu ocheanul cămașa trandafirie. Alexașka își cucerea neînfricat gradul și gloria... Intrînd prin spărtură, sări la bătrînul Schlippenbach, se feri de un glonte de pistol și tăbărî pe el cu sabia. Bătrînul fu scăpat cu mare greutate de oamenii lui și dus sus... Sub noua năvală, suedezii începură să dea înapoi... („Al naibii !" strigă Petru și tropăi din picior.) Cămașa trandafirie a lui Alexașka se și zărea sus, printre metereze...

Nu se mai vedea bine cu ocheanul. Dincolo de cetate se revărsa văpaia uriașă a asfințitului de miazănoapte.

— Petru Alexeevici, mi se pare că au ridicat steagul alb, zise Boris Petrovici. Era și vremea : luptăm de treisprezece ceasuri...

În aceeaşi noapte, pe malul Nevei focurile ardeau pălălaie. Nimeni nu dormea în tabără. Ciorba clocotea în cazanele de aramă, berbecii se frigeau în ţepuşe. Stînd în picioare lîngă nişte butoaie tăiate în două cu fierăstrăul, caporalii mustăcioşi cinsteau pe ostaşi cu rachiu. Fiecare putea să bea cît voia.

Voluntarii, încă înfierbîntaţi după cele treisprezece ceasuri de luptă, aproape toţi oblojiţi cu cîrpe însîngerate, şezînd pe buturugi sau pe crengi de molid, lîngă focuri, povesteau mîhniţi despre lupta, rănile şi moartea camarazilor lor. Ostaşii care nu luaseră parte la luptă stăteau împrejur cu gurile căscate în spatele povestitorilor. Ascultînd, întorceau capetele şi se uitau la turnurile înegrite de foc din mijlocul apei. Mormane de leşuri zăceau acolo, de-a lungul zidurilor cetăţii, acum pustie.

Căzuseră peste cinci sute de voluntari. Afară de aceştia aproape o mie de răniţi gemeau prin telegi şi prin corturi. Ostaşii spuneau mereu, oftînd : „Ai văzut ? Am spart Aluna".

Larmă şi zvon de cornuri se auzeau din cortul ţarului, aşezat pe un dîmb, lîngă pîrău. Cînd se închina în sănătatea cuiva, nu se mai trăgea cu tunul : se trăsese destul în timpul zilei. Din cînd în cînd, ofiţeri beţi ieşeau din cort spre a-şi face nevoile. Apropiindu-se de pîrău, un polcovnic privi lung spre focurile aprinse de ostaşi, apoi strigă răguşit de beţie :

— Bravo băieţi, v-aţi bătut straşnic...

Un ostaş înălţă capul şi bombăni : „Ce răcneşti ? Du-te şi bea înainte Eruslan-viteazul [1] !" Ieşi din cort şi Petru. Se clătina pe picioare. Luminile taberei parcă se învîrteau pe dinaintea ochilor săi. Se îmbăta rareori. Acum era însă ameţit bine. Menşikov şi Königseck ieşiră în urma lui.

— *Min Herz*, vrei să-ţi aduc o lumînare ? De ce zăboveşti atîta ? întrebă Menşikov cu glas şovăielnic.

Königseck chicoti : „Ah, ah !" şi începu să sară ca o găină, ridicîndu-şi pe la spate poalele jachetei. Petru îi strigă :

— Königseck...

— Sînt aici, maiestate...

— Ce te tot lăudai la masă ?

— Nu m-am lăudat, maiestate...

— Minţi. Am auzit tot... Ce-i tot îndrugai lui Şeremetiev ? „Lucru ăsta mi-e mai scump decît mîntuirea sufletului". Despre ce lucru e vorba ?

[1] *Eruslan* — personaj din vechile cîntece de vitejie ruseşti (bîlinî) (n. trad.).

— Şeremetiev se lăuda cu o prizonieră a sa, o livoniană. Dar nu-mi aduc aminte c-aş fi spus...

Königseck tăcea. Parcă se desmeticise dintr-o dată. Zîmbind batjocoritor, Petru privea ca o barză, de sus în jos, la faţa lui speriată...

— A, maiestate, mi-am adus aminte... Pesemne că vorbeam de o tabacheră franţuzească. O am la chervan... V-o aduc îndată...

Se îndreptă în fugă spre pîrău, descheindu-şi înspăimîntat nasturii jachetei... „Doamne, doamne, cum de a aflat? Să-l ascund, să-l arunc numaidecît..." Degetele i se încurcau în jabou. Ajunse, totuşi, cu mîna la medalion şi încercă să rupă şnurul de mătase, care îi tăia pielea gîtului... Petru stătea tot pe dîmb, privindu-l din urmă. Königseck îi făcu semn cu capul, vroind parcă să spună că-i aduce tabachera îndată... O bîrnă era aruncată sus, peste rîpa adîncă a pîrăului care urla printre bolovanii de granit. Königseck călcă pe bîrnă. Ghetele lui pline de lut lunecau. Trăgea mereu de şnur. Împiedicîndu-se, dădu deznădăjduit din mîini şi se prăbuşi în pîrău.

— S-a îmbătat, tîmpitul! zise Petru.

Aşteptară cîteva clipe. Alexaşka se încruntă şi cobori îngrijorat de pe dîmb.

— Petru Alexeevici, mi se pare că s-a întîmplat o nenorocire... Trebuie să chemăm cîţiva oameni...

Königseck nu fu găsit îndată, deşi apa n-avea decît doi arşini adîncime. Pesemne că, în cădere, se lovise cu ceafa de o piatră şi se înecase numaidecît. Nişte ostaşi îl aduseră în sfîrşit la cort şi-l lungiră lîngă un foc. Petru începu să-l îndoaie din mijloc, să-i mişte braţele, îi suflă în gură... Dar zilele lui Königseck se curmaseră în mod absurd... Descheindu-i hainele, Petru găsi la pieptul lui un medalion de mărimea unei palme de copil. Îl căută prin buzunare şi scoase un pachet de scrisori. Îndată după aceea intră cu Alexaşka în cort.

— Domnilor ofiţeri, spuse Menşikov cu glas tare, isprăviţi cu cheful. Măriei sale îi e somn.

Oaspeţii părăsiră cortul în grabă. (Unii din ei, tîrîţi afară de subţiori, zgîriau pămîntul cu pintenii.) Acolo, printre tipsiile cu mîncare neisprăvită şi printre lumînările care se stingeau, Petru întinse pe masă scrisorile ude. Deschise cu unghia capacul medalionului: înăuntru era portretul Anei Mons, lucrat minunat de frumos: Anchen zîmbea nevinovat cu ochii ei albaştri şi cu dinţii regulaţi, de parcă era vie. O şuviţă din părul castaniu, pe care Petru Alexeevici îl sărutase

de atîtea ori, încadra portretul, sub geam. Pe capac, înăuntru, erau zgîriate cu un ac următoarele cuvinte în limba germană : „Dragoste și credință".

Scoțînd geamul, Petru pipăi șuvița de păr, apoi aruncă medalionul într-o baltă de vin de pe masă. Începu să citească scrisorile. Toate erau adresate de ea lui Königseck. Rîndurile, idioate și dulcegi, erau scrise de mîna unei femei care se topește de dor.

— Așa, rosti Petru. Își rezemă coatele de masă și se uită la lumînare. I-auzi ! (Dădea din cap, zîmbind.) M-a înșelat... Nu înțeleg... M-a mințit. Alexașka, cum de m-a mințit ?... Te pomenești că m-a mințit tot timpul, de la început !!! Nu mai înțeleg nimic... „Dragoste și credință !..."

— E o lepădătură, *Min Herz,* o tîrfă, o crîșmăreasă... De mult am tot vrut să-ți spun...

— Taci, taci din gură ! Să nu îndrăznești... Ieși afară !

Își umplu pipa cu tutun. Își rezemă din nou coatele de masă, pufăind. Se uită la portretul acela mic, zvîrlit în balta de vin : „Săream gardul ca să vin la tine... Îți șopteam numele... Încrezător, adormeam pe umărul tău cald... Ești proastă... Ești bună de găinăreasă... S-a isprăvit..." Petru dădu din mînă, se ridică și aruncă pipa. Trîntindu-se pe patul care scîrțîia, se acoperi cu o blană.

5

Numele cetății Noteburg fu schimbat în acela de Schlüsselburg — oraș-cheie. Zidiră spărtura la loc, și făcură acoperișuri din lemn deasupra turnurilor. Lăsară în cetate o garnizoană. Oștile intrară în cvartire de iarnă. Petru se întoarse la Moscova.

Negustorii de seamă primiră pe țar la porțile Measnițkie, cu prapure, în dangătul sărbătoresc al clopotelor. Ulița Measnițkaia era acoperită cu postav roșu pe lungime de o sută de stînjeni. Negustorii își aruncau căciulile în sus, strigînd ca străinii : „Vivat !" Petru stătea drept într-un car aurit ; după el erau tîrîte pe pămînt steaguri suedeze și pășeau prizonieri cu capetele aplecate. Într-un rădvan înalt era dus un leu de lemn. Cneazul-papă Nikita Zotov, cu tiara de tinichea și cu mantie de stambă roșie pe umeri, ședea călare pe leu, ținînd în mîini o sabie și un clondir cu rachiu.

Moscova se veseli două săptămîni, atît cît se cuvenea la un asemenea prilej. Mulți oameni de seamă se îmbolnăviră și mu-

riră în urma petrecerilor. În Piața Roșie se coceau plăcinte și se împărțeau mahalagiilor și tîrgoveților. Umbla vorba că țarul ar fi poruncit să se împartă pe deasupra turtă de Viazma și barișuri, dar că boierii ar înșela norodul. Țăranii veneau de departe după turtă. În fiecare noapte, deasupra turnurilor Kremlinului țîșneau artificii și pe ziduri se învîrteau roți de flăcări. Petrecerile ținură pînă la pocroave, cînd izbucni un foc mare, întîi în Kremlin, apoi în Kitai-gorod. Sufla un vînt puternic și scînteile erau duse dincolo de gîrla Moscovei. Vîlvătăile se învolburară peste oraș. Lumea fugi spre rohatce. Petru fu văzut alergînd printre casele aprinse cu o tulumbă olandeză de stins focul. Nu scăpă nimic. Kremlinul arse pînă-n temelii, afară de Curtea grînarelor și de palatul Kokoșkin. Fură mistuite de foc palatul vechi (țarevna Natalia și țareviciul Alexei au fost scoși afară cu multă trudă), toate despărțămintele, mînăstirile, magaziile de muniții. Clopotele din turla Ivan cel Mare se prăbușiră. Cel mai greu din ele, de 8 000 de puzi, se sparse.

După aceea, rătăcind printre dărîmături, lumea spunea : „Împărățește, împărățește, ai să mai vezi și altele..."

Cu prilejul întoarcerii din Olanda a feciorului său Gavrila, toată familia lui Brovkin se adună într-o zi la masă, după liturghie : Alexei, de curînd înaintat podpolcovnic ; Iakov, șef de echipaj la Voronej, posac, cu glas gros, mirosind a tutun de pipă ; Artamoșa cu soția sa Natalia. Artamoșa era tîlmaci la Despărțămîntul trebilor din afară, pe lîngă Șafirov. Natalia era însărcinată a treia oară. Se făcuse frumoasă, leneșă și se lățise grozav. Ivan Artemici nu se mai sătura privindu-și nora. Era de față și Roman Borisovici cu fetele sale. Toamna trecută izbutise s-o mărite pe Antonida cu porucicul Belkin, un tînăr din neam de rînd, dar bine văzut de țar (acum se afla în Ingria). Olga era tot fată.

Roman Borisovici îmbătrînise mult în anii din urmă, îndeosebi din pricină că trebuia să bea mult. Abia se odihnea după un chef, cînd afla că un ostaș îl și aștepta de dimineață la bucătărie cu porunca de a fi în ziua aceea în alt loc... Roman Borisovici își lua mustățile de rafie (o născocire a lui), paloșul de lemn, și se ducea la slujba poruncită de țar.

Erau șase asemenea boieri, toți de viță veche, folosiți la chefuri, pentru prostia lor sau în urma bîrfelilor. Peste ei era pus cneazul Șahovskoi, un bătrîn uscățiv, rău, bețiv și clevetitor. Slujba nu era prea grea : de obicei, după al cincilea fel de bucate și după o beție la cataramă, Petru Alexeevici pu-

nea mîinile pe masă, întindea gîtul și, privind în dreapta și în stînga, rostea tare: „Văd că Ivașko Hmelnițki e gata-gata se ne înfrîngă. Să nu ne zdrobească de tot!“ La aceste vorbe, Roman Borisovici se scula de la masă, își punea mustățile de rafie și încăleca pe un cal de lemn scund, pus pe tălpice. I se întindea un pocal de vin. Roman Borisovici trebuia să ridice paloșul, să golească repede pocalul, apoi să rostească „Murim, dar nu ne închinăm“. Apoi pitici, nebuni, măscărici și cocoșați tăbărau țipînd pe Roman Borisovici, și îl trăgeau cu calul în jurul mesei. Aceasta era toată slujba, dacă lui Petru Alexeevici nu-i trăznea prin cap altă năzbîtie.

În ziua aceea, Ivan Artemici era voios: împrejurul lui se adunaseră cei dragi, treburile îi mergeau cît se poate de bine, și chiar focul îi ocolise casa. Nu lipsea decît Alexandra, iubita lui fiică. Gavrila, un tînăr așezat, care isprăvise școala de navigație de la Amsterdam, vorbea tocmai despre Sanka.

Aceasta se afla acum la Haga, cu ambasada lui Andrei Artamonovici Matveev. Ea și bărbatul ei nu locuiau împreună cu ceilalți, ci închiriaseră o casă. Aveau cai de soi, carete și un iaht cu două catarguri... („Ce spui! Ce spui!“, se mira Ivan Artemici, cu toate că el trimisese Sankăi fără știrea lui Petru Alexeevici tot bănetul pentru cai și iaht.) Soții Volkov plecaseră din Varșovia de un an și mai bine, atunci cînd regele August fugea de suedezi. Stătuseră și la Berlin, dar puțin, pentru că Alexandrei nu-i plăcuse curtea regească germană: regele era zgîrcit, iar nemții duceau o viață plictisitoare, dărăm ăluiau fiecare bucățică...

— Casa ei de la Haga e plină de musafiri, zise Gavrila. Nu prea vin, firește, oameni de seamă, ci mai mult pehlivani, oameni zvînturatici, pictori, muzicanți, fachiri — niște indieni care știu să facă vrăji... Sanka se plimbă cu ei pe canal, cu iahtul, stă pe punte, pe un scăunel și cîntă din harfă...

— A învățat să și cînte? rosti Ivan Artemici, bătînd din palme și uitîndu-se la ai lui...

— Cînd iese la plimbare, toată lumea se pleacă înaintea ei, pe stradă, dar ea nu răspunde decît printr-un semn cu capul, uite așa... Pe Vasili nu-l lasă să iasă totdeauna la oaspeți. De altminteri, dînsul e mai mulțumit așa: s-a făcut domol, gînditor, nu-l vezi decît cu o carte în mînă, citește latinește, cutreieră pe la șantierele navale, pe la muzee, la bursă, cercetează totul...

Înainte de plecarea lui spre țară, Sanka îi spusese că s-a plictisit la Haga: olandezii nu vorbesc decît de negoț și de

bani ; în purtarea lor cu femeile n-au *raffinement* ; la dans, te calcă pe picioare... Are să plece la Paris...

— Vrea cu tot dinadinsul să joace menuet cu craiul Franciei ! zise Ivan Artemici, închizînd încîntat ochii pe jumătate. Vai ce fată ! Dar cînd are de gînd să se întoarcă acasă ?

— Uneori, cînd se sătura de zvînturaticii ei, îmi spunea : Oh, Gaşka, aş mînca nişte coacăze de la noi din livadă... M-aş da în leagăn lîngă gîrla Moscovei...

— Înseamnă că ceea ce ţi-a intrat în sînge, nu-ţi iese pentru nimic în lume...

Ivan Artemici ar fi stat toată ziua să i se povestească despre fata lui, Alexandra. Dar, în toiul mesei, se pomeniră cu Petru şi cu Menşikov. (În vremea din urmă, ţarul trecea deseori pe acolo.) Dădu din cap spre meseni şi-i spuse lui Roman Borisovici, care începuse să tremure : „Stai jos. Azi nu-i slujbă". Apoi se opri lîngă fereastră şi se uită îndelung la dărîmăturile rămase de pe urma focului. În locul uliţelor însufleţite de acum cîtva timp, rămăseseră doar hornurile sobelor şi zidurile bisericuţelor arse, fără turle. Un vînt rece stîrnea nori de cenuşă.

— Ce oraş păcătos, spuse el încet. În străinătate, aşezările vieţuiesc cîte o mie de ani, dar Moscova asta nu ştiu de cîte ori a ars... Moscova !

Se aşeză posomorît la masă şi mestecă o vreme în tăcere. Mîncă mult. Apoi îl chemă pe Gavrila şi începu să-l întrebe ce a învăţat în Olanda şi ce cărţi a cetit. Îi spuse să aducă hîrtie, pană, cerneală şi să deseneze părţi de corăbii, pînze, planuri de cetăţi maritime. O dată îl zădări, dar Gavrila stărui în părerea sa... Petru îl mîngîie pe păr : „Văd că n-ai irosit de pomană banii lui taică-tău". (La auzul acestor vorbe, Ivan Artemici începu să plîngă de fericire.) Petru îşi aprinse pipa şi se apropie de fereastră :

— Artemici, trebuie să zidim un oraş nou...

— Se va zidi, Petru Alexeevici. Peste un an răsar case noi...

— Nu aici.

— Dar unde, Petru Alexeevici ? Moscova e un loc vechi, cu care oamenii s-au obişnuit. (Bondoc, îşi înălţă capul, clipind din ochi.) Petru Alexeevici, m-am şi apucat de treaba asta... Am pregătit 5 000 de oameni ca să taie la pădure... Facem case pe Şeksna şi pe Şelona, le aducem cu plutele şi le dăm la lume : poftim, cinci ruble o casă cu poartă şi cu por-

tiță... Se poate ceva mai frumos? Alexandru Danilovici intră în tovărășie...

— Dar nu aici, zise din nou Petru, privind pe fereastră. Trebuie să ridicăm un oraș pe Neva, lîngă Ladoga... Acolo să-ți trimeți tăietorii de lemne...

Mîinile scurte ale lui Ivan Artemici erau cît pe ce să se ascundă la spate, spre a îngădui degetelor să se frămînte...

— De... spuse el cu glas subțire.

— *Min Herz*, bătrîna Mons a fost iar la mine... Plînge, cere ca dînsa și fata ei să fie lăsate cel puțin la biserică, la slujbă, spuse încet Menșikov...

Se înapoiau pe înserat de la Brovkin. Treceau pe lîngă casele pîrjolite. Vîntul zvîrlea pale de cenușă peste îmbrăcămintea de piele a rădvanului. Petru, care se lăsase pe perină, nu arătă prin nimic că ar fi auzit cuvintele lui Alexașka...

După Schlüsselburg, nu pomenise decît o singură dată, la Moscova, numele Anei Mons: îi spusese lui Alexașka să se ducă la ea și să-i ceară medalionul cu portretul lui bătut în diamante. Celelalte giuvaeruri și banii putea să și-i păstreze. O lăsa în vechea ei casă (dacă voia, putea să stea și la fermă). Dar nu-i era îngăduit să se ducă nicăieri în altă parte.

O smulsese din inimă ca pe o buruiană. O uitase. Acum, în rădvan, nici un mușchi al feței nu-i tresări. Ana Ivanovna îi scrisese, dar nu primise nici un răspuns. Trimesese pe maică-sa cu daruri la Menșikov, rugîndu-l să-i dea voie să cadă la picioarele majestății sale, pe care îl iubise toată viața... Zicea că medalionul i-ar fi fost furat de Königseck. (Nu știa de scrisorile care fuseseră găsite asupra lui.)

Menșikov își dădea seama că *Min Herz* are mare nevoie de dezmierdările unei femei. Vistavoii țarului, (toți, oamenii lui Menșikov), îi raportau că Petru Alexeevici doarme zbuciumat noaptea, oftează și bate cu genunchii în perete. N-avea nevoie de o femeie oarecare, ci de o prietenă bună. Alexașka adusese vorba de Ana Mons, numai ca să-l încerce. Dar Petru nu-i răspunse. Cotiră de pe podelele de bîrne pe un drum moale. Deodată, Alexașka începu să rîdă și să clatine din cap. Petru îi spuse rece:

— Mă mir că te mai rabd lîngă mine...

— De ce?

— Nu scapi nici un prilej de învîrteală... Și acum îți umblă ceva prin cap...

Alexașka înghiți în sec. Merseră o vreme în tăcere. Apoi Alexașka vorbi, rîzînd înfundat:

— M-am luat la colţ cu Boris Petrovici... Cred că are să se plîngă de mine... Se lăuda într-una cu o jupîneasă... O cumpărase cu o rublă de la un dragon... „Dar n-aş da-o nici pe 10 000 de ruble... E dezgheţată şi veselă ca focul... Se pricepe la toate..." Atunci, m-am pus pe capul lui... Eram cherchelişi... Arătă-mi-o... Şovăie, zice : „E plecată..." M-am ţinut scai. Bătrînul n-a mai avut încotro şi a chemat-o. Mi-a plăcut grozav de cum am văzut-o. Să nu crezi că e cine ştie ce frumuseţe... Dar e drăgălaşe, are un glas ca de cleştar, nişte ochi ageri şi părul cîrlionţat... I-am spus : potrivit unui obicei vechi, trebuie să-i dea musafirului un pocal de vin şi să-l sărute. Boris Petrovici s-a întunecat la faţă, iar ea a rîs. Mi-a turnat vin într-un pocal şi mi l-a întins cu o plecăciune. Am băut vinul şi am sărutat-o pe gură. Cum am sărutat-o, *Min Herz*, parcă m-ar fi ars o flacără ; nu mai puteam să mă gîndesc la nimic, fierbea sîngele în mine... „Boris Petrovici, îi spun, dă-mi fata... Îţi dăruiesc palatul, dacă vrei îţi dau şi cămaşa de pe mine... Fata asta nu-i de tine... Îi trebuie un băiat tînăr ca s-o dezmierde, pe cînd tu o încingi degeaba. Afară de asta, e şi păcat : ai nevastă şi copii. Şi-apoi, nu ştiu ce are să spună Petru Alexeevici despre curvăsăria asta a ta..." L-am strîns cu uşa pe unchiaş... A început să ofteze... „Alexandru Danilîci, îmi iei cea din urmă bucurie..." A dat din mînă şi a început să plîngă... Îmi venea să rîd... A plecat şi s-a încuiat în iatac. Am vorbit numaidecît cu fata, am trimes după rădvan, am urcat-o împreună cu toate boccelele ei şi am luat-o la mine... A doua zi, am adus-o la Moscova. A plîns o săptămînă, dar cred că se prefăcea... Acuma, stă ca o păsărică în palatul meu...

Nu ştia dacă Petru l-a ascultat sau nu. Spre sfîrşitul povestirii, ţarul tuşi. Menşikov, care cunoştea bine tusea lui Petru în toate împrejurările, îşi dădu seama că-l ascultase cu luare aminte.

6

Brovkin, Sveşnikov, negustorul Zatrapeznîi de la bazar, oaspeţii ţarului, Dubrovski, Scegolin şi Evreinov ridicau pe malurile gîrlelor Iauza şi Moscova ţesătorii de postav, de pînză şi mătase, meşteşugării de hîrtie şi de frînghii. Multor manufacturi li se dădeau pămînturi de veci de la Despărţămîntul pămînturilor dvoreneşti, în a cărui stăpînire intrau moşiile dvo-

renilor morți în război sau care nu se mai bucurau de bunăvoința stăpînirii.

Negustorimea se trezea din ațipeala ei. Adunîndu-se pe scara mare a Sfatului staroștilor, clădit iară, la iuțeală, după foc, negustorii nu vorbeau decît despre Ingria cea cucerită din nou de la suedezi, unde ar fi fost bine să se așeze în mod temeinic, pe malul mării. Își scoteau de prin beciuri oalele cu galbeni rămase de la bunici. Trimeteau oameni de încredere prin bazaruri și crîșme să caute brațe de muncă.

În iarna aceea, treburile lui Ivan Artemici merseseră strună. Căpătase — prin Menșikov — dreptul de a lua osîndiți din temnițele lui Romodanovski și-i pusese la lucru, pe unii în fiare, pe alții slobozi, în postăvăriile și pînzăriile sale, ale căror roți huruiau pe lauza. Răscumpărase cu șapte sute de ruble de la Despărțămîntul nelegiuirilor pe vestitul fierar Jemov și-l adusese cu o troică de la Voronej. Jemov durase numaidecît, la noua meșteșugărie de cherestea a lui Ivan Artemici din Sokolniki, o unealtă nemaivăzută, care lucra cu ajutorul unui cazan cu aburi.

Pretutindeni era mare lipsă de mînă de lucru. Sumedenie de omenire fugise de prin siliști, de noua robie, spre marginile sălbatice ale țării. Era grea truda la țară pentru boier. Uneori, trăgeai mai greu ca un cal. Dar la aceste meșteșugării robia era și mai apăsătoare, atît pentru osîndit, cît și pentru lucrătorul tocmit de bunăvoie. Meșteșugăria era înconjurată de un gard înalt, iar la poartă se ațineau niște paznici mai răi decît cîinii. Prin cămările întunecoase, stînd încovoiat la un război, care țăcănea într-una, nu puteai nici măcar să îngîni un cîntec. O dată te ardea străinul cu biciul peste umeri și te amenința că te închide într-o groapă. La țară, iarna batîr, trăgeai zdravăn la aghioase pe cuptor. Aici însă, trebuia să muncești zi și noapte, iarna și vara, mișcînd fusul. Simbria și straiele le beai repede. Curată robie. Dar cele mai înspăimîntătoare zvonuri umblau despre turnătoriile și băile de fier din Ural ale lui Akimfi Demidov. Țăranii fugeau ca apucați de alte alea din județele trecute pe seama lui.

Oamenii lui Akimfi Demidov cutreierau prin bazaruri și prin crîșme, cinstind cu dărnicie pe oricine și zugrăvind în cuvinte ademenitoare traiul ușor din Ural. Ziceau că pe acolo e pămînt berechet, că trudești un an, apoi îți coși banii în căciulă și te duci cu dumnezeu — nu te ține nimeni. Dacă vrei, poți să rămîi să cauți aur. Acolo e aur cîtă balegă sub picioare.

După ce îmbăta pe cîte unul care i se părea bun de treabă, omul lui Demidov, luînd pe crîşmar drept martor, îi strecura o hîrtie. „Pune, hulubaşule, o cruce cu cerneală, uite icişa." Şi se isprăvea cu el. Îl urca într-o teleagă, iar dacă se împotrivea îl punea în fiare şi-l ducea la o mie de verste, dincolo de Volga, dincolo de stepele chirghize pe care se învălura pelinul, dincolo de obcinele înalte împădurite, la făurăriile din Neviansk, la băile de mineraiuri. Foarte puţini se mai întorceau de acolo. Oamenii erau legaţi de nicovale şi de cuptoarele de turnat. Cei îndărătnici erau bătuţi cu jordii de viţă. N-aveai unde fugi, căci cazaci călări păzeau cu arcanele toate drumeagurile şi cărările din codri. Aceia care încercau să se răzvrătească erau zvîrliţi în băi adînci, sau înecaţi în lacuri.

După crăciun, iar începu să fie luaţi oameni pentru oştire. Slujbaşi de-ai ţarului tocmeau prin toate tîrgurile teslari, zidari şi săpători. Între Moscova şi Novgorod, toată suflarea era scrisă în catastihul de cărăuşie.

7

— De ce nu mi-o arăţi pe Katerina?

— E tare ruşinoasă, *Min Herz*... M-a îndrăgit aşa de mult, s-a lipit de mine într-atît, încît nu se mai uită la nimeni... Îmi vine să mă însor cu ea...

— De ce nu te însori?

— Cum să zic, oricît...

Menşikov se aşeză lîngă cămin, pe parchetul dat cu ceară şi, întorcînd capul, zgîndări jăraticul. Vîntul urla în horn, zdrăngănea tabla de pe acoperiş şi spulbera zăpada în geamurile ferestrei înalte. Făclioarele celor două lumînări de ceară se legănau pe masă. Petru fuma, bea vin şi îşi ştergea cu şervetul faţa roşie şi mustăţile ude. Abia se întorsese de la făurăriile din Tula şi, fără să mai treacă pe la Preobrajenskoie, se dusese la Menşikov să facă baie. Stătuse în aburi trei ceasuri. Pe urmă, îmbrăcat cu rufe parfumate şi cu jacheta de mătase a lui Alexaşka, fără jabou, cu pieptul descoperit, se aşezase la masă, poruncind să nu mai intre nimeni, nici chiar slugile. În timpul mesei, vorbise cu Menşikov fel şi chip de nimicuri şi rîsese cu voioşie. Deodată, îl întrebase de Katerina (pomenea numele ei întîia oară de la convorbirea aceea din rădvan).

— Petru Alexeevici, cum sînt eu de neam prost, să mă mai însor şi cu o fată prinsă în război... Nu prea îmi vine... (Răs-

colea în foc cu vătraiul, stîrnind scîntei.) Cineva vrea să-mi pețească pe Avdotia Arseniev. E de neam vechi, din Hoarda de aur... Oricum, ar face de casa mea. La mine vin mereu străini și mă întreabă, înainte de toate, cu cine sînt căsătorit și ce titlu am... Boierii noștri cu dosul gras și de neam mare le șoptesc cu plăcere : „E cules din uliță..."

— Așa-i, zise Petru și se șterse cu șervetul. Ochii îi străluceau.

— Aș vrea să fiu cel puțin conte, să am și eu, acolo, un titlu. Alexașka lăsă vătraiul. Puse înaintea focului plasa de aramă și se întoarse la masă. E un vifor grozav. *Min Herz*, nici să nu te mai gîndești să te duci acasă.

— Nu mă gîndesc de loc.

Menșikov luă un pahar, care-i tremură în mînă. Sta cu privirile plecate.

— Povestea asta n-am stîrnit-o eu ; tu ai stîrnit-o, zise Petru. Du-te și cheam-o...

Alexașka îngălbeni. Se ridică brusc. Ieși. Petru sta la masă, legănîndu-și un picior. În casă era liniște. Doar viscolul vuia în pod. Petru asculta cu sprîncenele ridicate. Piciorul i se legăna încoace și încolo, ca împins de un arc. Se auziră pași repezi, de om supărat. Alexașka se întoarse și, oprindu-se în prag, spuse, mușcîndu-și buzele :

— Vine îndată.

Petru ciuli urechea : în liniștea casei, pași sprinteni de femeie zburau parcă veseli, lovind parchetul cu tocurile pantofilor.

— Hai, nu te teme, zice Alexașka, făcînd loc Katerinei să intre înăuntru. Ea îngustă ochii, trecînd din întunericul sălii în lumina făcliilor. Se uită la Alexașka, întrebîndu-l parcă ce trebuie să facă (cu părul ei negru și cu sprîncenele jucăușe, îi venea pînă la umăr), se apropie de Petru fără sfială, și acum cu niște pași tot atît de sprinteni, făcu o plecăciune adîncă, îi luă mîna mare care se odihnea pe masă și i-o sărută. Petru simți căldura buzelor și răceala dinților ei albi și egali. Katerina își ascunse mîinile sub șorțul alb și se opri în fața jețului în care ședea țarul. Prin fustă picioarele, care o aduseseră acolo atît de sprintenă, se vedeau depărtate unul de altul. Se uita în ochii lui Petru cu o privire senină, voioasă.

— Șezi, Katerina.

Ea răspunse în rusește, stîlcind cuvintele, cu un glas atît de plăcut, încît Petru simți că focul din cămin îl încălzește,

că vuietul vîntului îl încîntă. Era numai urechi. Încetă să-şi mai legene piciorul. Katerina răspunse :

— Mulţumesc, şed. Şi se aşeză îndată pe marginea unui jeţ, ţinînd mîinile tot sub şorţ.

— Bei vin ?

— Mulţumesc, beau.

— N-o duci rău în robie ?

— Mulţumesc, n-o duc rău...

Alexaşka se apropie posomorît şi umplu trei cupe cu vin :

— De ce zici într-una: mulţumesc, mulţumesc ? Spune-ne ceva.

— Cum am să vorbesc ? Dumnealui nu este un om obişnuit.

Scoase mîinile de sub şorţ, luă o cupă şi zîmbi, privind repede spre Petru :

— Dumnealui ştie cum să înceapă vorba...

Petru rîse. Nu mai rîsese demult cu atîta plăcere. O întrebă pe Katerina de unde e, unde a stat, cum a fost prinsă. Răspunzînd, ea se aşeză mai bine pe jeţ şi puse coatele goale pe masă. Ochii ei negri luceau, după cum lucea ca mătasea şi părul negru, ce-i cădea în două bucle pe pieptul care i se ridica uşor. Părea că, cu aceeaşi uşurinţă cu care trecuse adineaori pe scară, trecea şi prin toate necazurile scurtei sale vieţi...

Alexaşka umplea mereu cupele. Mai puse cîteva lemne pe foc. La miezul nopţii viforul mugea turbat. Petru se întinse, îşi zbîrci nasul şi se uită la Katerina :

— Ne culcăm ? Eu unul mă duc... Katiuşa, ia o lumînare şi luminează-mi drumul...

Ursuzul, Fedka „Tăvăleşte-te în noroi", care avea un semn roşu, făcut de curînd cu fierul pe frunte, îşi răşchira picioarele goale, cetluite în fiare, pe o capră înaltă, şi ţinînd de coada lungă un mai de stejar, lovea într-un bulumac... Voinic bărbat era Fedka... Lăsînd roabele jos, sau stînd în apă pînă la brîu, cu barba ridicată, ori aruncînd vreo bîrnă de pe umăr, oamenii priveau cum, după fiecare lovitură bulumacul se înfigea din ce în ce mai adînc în malul mocirlos.

Se bătea cel dintîi par pentru întărirea malurilor micului ostrov Ianni-saari, ceea ce în limba fineză înseamnă „insula iepurilor". Cu trei săptămîni în urmă, oştirile ruseşti luaseră prin asalt cetatea de pămînt Nienschanz, aşezată la vreo două verste mai sus de Neva. Suedezii se retrăseseră dincolo de rîul Sestra, părăsind malurile Nevei. De teama unei împotmoliri,

flota suedeză plutea în largul golfului, unde pînzele ei se zăreau ca nişte pete pe valurile însorite. Două vase mici cutezaseră să intre în gurile Nevei şi să înainteze pînă la ostrovul Hirvi-saari, în pădurea căruia se ascundea bateria căpitanului Vasiliev, dar fuseseră înconjurate de luntri şi capturate.

Ieşirea din Ladoga în largul mării fusese forţată cu jertfe sîngeroase. Nenumărate chervane şi mii de lucrători şi de osîndiţi veneau acum dinspre răsărit. (Petru îi scria lui Romodanovski : „...avem mare nevoie de oameni. Dă poruncă prin toate tîrgurile, despărţămintele şi primăriile să adune pe toţi hoţii şi să-i trimeată încoace".) Mii de lucrători, după ce făcuseră un drum de mii de verste, erau trecuţi cu plutele şi cu lotcile pe malul drept al Nevei şi pe ostrovul Koibu-saari, unde se zăreau colibe şi bordeie, fumegau focuri, bocăneau topoare şi scîrţîiau fierăstraie. Veneau duium de lucrători aici, la capătul lumii şi nu se mai întorceau. În faţa lui Koibu-saari, lîngă apele Nevei, pe micul ostrov mlăştinos Ianni-saari, se începuse zidirea unei cetăţi cu şase bastioane, pentru paza cheii tuturor drumurilor ţării ruseşti, cheie plătită atît de scump. („... Bastioanele vor fi zidite de şase împuterniciţi : bastionul întîi de tunarul Petru Alexeev, al doilea de Menşikov, al treilea de cneazul Trubeţkoi, al patrulea de cneazul-papă Zotov...") După punerea pietrei de temelie, la un mare chef care se încinsese în bordeiul lui Petru, în mijlocul urărilor de sănătate şi al salvelor de artilerie, se hotărî ca această cetate să se numească „Piterburg"[1].

Marea era aproape de tot. Vîntul stîrnea pe ea valuri zglobii. Spre apus, în dosul pînzelor de pe corăbiile suedeze, sus, deasupra mării, norii se învăluiau, ca nişte fumuri din altă lume. Doar caraulele de pe pustiul ostrov Kotlin se mai uitau la norii aceia care nu semănau cu cei din Rusia, la întinderile de apă, la învăpăierile spăimoase ale asfinţitului. Lipsea pîinea. Din Ingria pustiită, unde izbucnise ciuma, nu se mai aducea nimic. Mîncau rădăcini şi coajă de copaci. Petru îi scria cneazului-cezar, rugîndu-l să-i mai trimeată mînă de lucru : „Pe aici oamenii cad bolnavi ca muştele şi mulţi au pierit". Chervane, lucrători şi osîndiţi legaţi în fiare veneau, veneau mereu.

Cu părul căzut pe fruntea încinsă, asudată, Fedka „Tăvăleşte-te în noroi" bătea, bătea mereu cu maiul de stejar în bulumaci...

[1] *Piterburg* — numirea stîlcită a Petersburgului (n. trad.).

Cartea a treia

CAPITOLUL ÎNTÎI

1

URÎT era la Moscova. Spre ceasul prînzului, pe arșița lui cuptor, numai cîinii de pripas, cu coada între picioare, mai rătăceau pe ulițele întortochiate, răscolind gunoaiele aruncate de oameni. În bazaruri nu mai era îmbulzeala și larma de altădată, cînd omul se vedea tras de pulpane în dughene sau era buzunărit înainte ca să cumpere ceva. Odinioară, înainte de revărsatul zorilor, din toate mahalalele, dinspre Arbat, Sukarevka și Zamoskvorecie, buiau harabalele cu postavuri, cu fierărie și curelărie, cu oale, stacane, blide, covrigi, coșuri cu poame și tot felul de zarzavaturi și se cărau prăjini cu opinci, tablale cu plăcinte, care se așezau grabnic pe tarabe, în telegi sau sub șoproane. Acum, mahalalele streliților rămăseseră pustii, iar ogrăzile năpădite de urzici. Multă lume lucra la țesătoriile de curînd ridicate, dimpreună cu osîndiții și cu șerbii. Pînzeturile și postavurile plecau de acolo de-a dreptul la Despărțămîntul Preobrajenski. Toate covăliile din Moscova făureau săbii, suliți, scări de șa și pinteni. Nu mai era de găsit la Moscova un capăt de sfoară din cînepă : toată cînepa era luată de despărțăminte.

Nici clopotele nu mai băteau ca altădată, ziua și noaptea : la multe biserici clopotele mari fuseseră date jos, duse la turnătorie, topite și preschimbate în tunuri. Cînd niște dragoni care duhneau a tutun luaseră din clopotnița bisericii Starîi Pi-

men clopotul cel mare, țîrcovnicul se îmbătase și voise să se spînzure de o stinghie; pe urmă, stînd legat cobză pe o ladă, strigase cu mintea tulburată că Moscova cea vestită pentru clopotele ei va fi de acum înainte urîtă și posomorîtă.

Înainte, slugile se hlizeau obraznice în poarta fiecărei curți boierești, cu tichiile trase pe o sprînceană, jucau svaika[1], dădeau cu banul sau se legau de cei care treceau fie pe jos, fie călare, rîzînd cu hohote și ținîndu-se de pozne. Acum porțile erau zăvorîte ; în curțile mari stăruia liniștea — bărbații plecaseră la război ; feciorii și ginerii boierilor erau subofițeri prin polcuri sau se aflau prin străinătăți ; cei cu carte puțină fuseseră dați pe la școli să învețe navigația, matematicile și arta fortificațiilor. Boierul însuși lîncezea fără rost la o fereastră deschisă, mulțumit că, măcar pentru o vreme, cît lipsea țarul Petru, nu-l mai silea nimeni să duhănească tutun, să-și radă barba sau, încălțat cu ciorapi albi pînă la genunchi și cu perucă din păr de muiere pînă la buric, să dea din picioare, chip că dănțuiește.

Cum ședea așa la fereastră, gînduri negre, gînduri urîte, năpădeau cugetul boierului... „Orice ai face... pe Mișka al meu nu-l poți învăța matematicile ; Moscova a fost ridicată fără matematici și am trăit, slavă domnului, cinci sute de ani fără matematici mai bine decît acum. E limpede că războiul ăsta nu poate aduce decît jale și prăpăd, oricîți Neptuni blestemați și Venere goale s-ar plimba în rădvane aurite prin Moscova, în numele slăvitei biruințe de la Neva... Nu încape îndoială că șvezii or să ne bată pînă la urmă .De altminterea, și tătarii, care așteaptă de mult prilejul ăsta, or să năboiască cu urdiile lor din Krîm și or să treacă Oka... Vai de sufletul nostru !"

Boierul întindea un deget gros spre blidul cu smeură : afurisitele de viespi năpădiseră blidul și fereastra ! Depănînd alene printre degete mătăniile din sîmburi de măsline aduse de la Muntele Athos, boierul privea spre curte. Paragină ! De atîția ani, din pricina năzbîtiilor și a zaiafeturilor țarului, n-are vreme să se gîndească la ale lui.... Hambarele s-au lăsat într-o rînă, coperișurile pline de iarbă ale beciurilor s-au burdușit, peste tot numai bălării... „Ia te uită, pînă și găinile parcă umblă acu pe picioroange, de slabe ce-s ; rațele sînt zărnicite ; godacii calcă unul după altul în urma scroafei, gheboșați, răpănoși, pi-

[1] *Svaika* — piron cu floare mare, care se înfigea în pămînt, în interiorul unui cerc (n. trad.).

perniciți. Vai și amar..." Boierul se gîndi că ar trebui să strige pe femeile de la vite și de la păsări, să le ridice poalele și să le șfichiuie cu nuiele, chiar acolo, sub fereastră. Dar îi era lehamite să strige și să se mînie pe asemenea vipie cumplită.

Își aruncă privirea mai sus, dincolo de uluci, dincolo de teii încărcați de flori untdelemnii și de albine zumzuitoare. Nu prea departe, se vedea zidul învechit al Kremlinului, printre ale cărui metereze creșteau buruienile. Mai mare rușinea! Ce ocară! Iată unde ajunsese domnia lui Petru Alexeevici! Șanțul cetății, începînd de la porțile Troițkie, se umpluse într-atîta cu gunoi, încît îl trecea și o găină. Și ce duhoare venea de acolo! Iar gîrla Neglinnaia secase. Pe dreapta, de-a lungul ei, în bazarul Loskutnîi, se vindeau pe față tot felul de lucruri de furat, iar pe malul stîng, ștrengari în cămăși murdare se tolăneau la umbra zidului cu undița în mînă și nimeni nu-i punea pe goană...

În Piața Roșie, negustorii închideau prăvăliile, gătindu-se să plece la masă. Nu era dever de loc. Oamenii puneau la uși lacăte grele. Țîrcovnicul încuia și el ușa bisericii și, amenințînd cu barba lui de țap pe milogii din pridvor, lipăia încet spre casă să bea cvas, să înfulece ceapă și pește uscat, și apoi să sforăie în tihnă la răcoare, sub soc. Milogii, calicii și schilozii de tot soiul coborau din pridvorul bisericii și o luau care încotro...

Ei, era vremea să poruncească să se așeze masa. Îl copleșise moleșeala. Tare era urît! Deodată, boldi ochii, întinse gîtul, țuguie buzele, se ridică oleacă de pe scaun și duse mîna streașină la ochi: o caretă cu geamuri, trasă de patru cai suri, cu un slujitor în strai smeuriu pe scara din spate, trecea, licărind în soare, pe podul de cărămidă de peste Neglinnaia, venind dinspre porțile Troițkie și depărtîndu-se spre bazarul Loskutnîi. Era țarevna Natalia, sora cea iubită a țarului Petru, tot atît de neastîmpărată ca și fratele ei. Ira! Un' s-o duce? Apărîndu-se burzuluit cu năframa de viespi, boierul scoase capul pe fereastră.

— Grișutka, strigă el către un flăcăuaș îmbrăcat într-un cămeșoi de pînză cu subțiorile roșii, care se bălăcea în băltoaca de lîngă ghizdurile fîntînei, trage o fugă, zboară... O să vezi pe Tverskaia o caretă aurită. Fugi după ea, n-o slăbi din ochi și vino de-mi spune un' s-a dus...

2

Cei patru cai suri, cu surguciuri roşii la urechi, cu catarămi de aramă şi cu zurgălăi la hamuri duseră întins careta peste cîmpia netedă şi se opriră în faţa vechiului palat Izmailovski. Palatul acesta fusese clădit în satul Izmailovo de ţarul Alexei Mihailovici, căruia îi plăceau năstruşniciile. Acolo, alături de cirezi de vaci păşteau ciute îmblînzite : urşii se tolăneau prin bîrloguri şi păunii se preumblau printre orătănii, dormind vara în copaci. Fel şi chip de coperişuri vopsite pestriţ se întindeau, deasupra cămărilor, sălilor şi scărilor acestui palat durat din bîrne înnegrite de vreme. Erau coperişuri povîrnite, cu crestele ca de ghigorţ, altele în chip de butoi şi altele bulbucate. Lăstuni mînioşi spintecau văzduhul pe deasupra lor, în liniştea nămiezii. Toate ferestruicile erau închise. Un cocoş bătrîn picota într-un picior, pe scară. Cînd sosi careta, cocoşul deschise ochii, cîrîi şi o luă la fugă... După el găinile începură să cotcodăcească care mai de care, de sub toate cotloanele, ca muşcate de şarpe. Uşa scundă a unui beci se deschise şi un paznic bătrîn scoase capul afară. Văzînd careta, se lăsă încetişor în genunchi şi se închină, atingînd pămîntul cu fruntea.

Scoţînd capul afară, ţarevna Natalia întrebă nerăbdătoare :

— Unde-s domnişoarele, moşule ?

Bătrînul se ridică şi întinzînd barba albă şi buzele, răspunse :

— Să trăieşti, măria ta, să trăieşti, mîndra noastră ţarevnă Natalia Alexeevna. Şi privind-o cu duioşie pe sub sprîncenele care-i umbreau ochii adăugă : Mîndruliţa noastră, ne-ai fost trimeasă de dumnezeu... Întrebi de domnişoare ? Nu ştiu unde-s domnişoarele, că nu le-am văzut.

Natalia sări jos din caretă, îşi luă de pe cap cununa grea de mărgăritare şi aruncă de pe umeri letnicul de brocart. Purta haine moscovite din bătrîni numai cînd ieşea în lume... Vasilisa Miasnaia, însoţitoarea ei, îi luă odoarele şi le puse în caretă. Înaltă, zveltă şi sprintenă, îmbrăcată cu o rochie olandeză uşoară, Natalia porni peste pajişte spre dumbravă. Acolo, la răcoare, închise o clipă ochii ameţită, atît era de năvalnică şi de gingaşă mireasma teiului în floare.

— Uuu ! strigă mlădiat Natalia.

Un glas de femeie răspunse alene, de aproape, de după nişte tufe, unde soarele se oglindea neîndurător în apă. Un cort pestriţ era ridicat pe malul iazului, pe nisip, în apropierea unei

punţi. Patru femei tinere şedeau culcate la umbra lui pe perine, toropite de căldură. Se ridicară grabnic în întîmpinarea ţarevnei Natalia, moleşite, cu cozile despletite. Anisia Tolstoi, mai vîrstnică, scundă, cu părul lung, fugi cea dintîi spre ea şi bătînd din palme spuse, rotindu-şi ochii ageri :

— Vai, măria ta, Nataliuşka, lumina noastră, vai, o rochie din străinătate ! Vai, vai, arăţi ca o zeiţă !

Celelalte două, surorile lui Alexandru Danilovici Menşikov, de curînd aduse din casa părintească la palatul Izmailovski, printr-o poruncă a lui Petru, şi date în grija Anisiei Tolstoi să le înveţe *politesse* şi carte, Marfa şi Anna, amîndouă tinere şi durdulii, încă prea puţin cioplite, deschiseră gurile cu buze pline şi holbară ochii privind spre ţarevnă. Aceasta purta o rochie olandeză, o fustă roşie, largă, de lînă subţire, cu trei dungi aurite la poale, şi o bluză nemaivăzută, strîmtă, dintr-o ţesătură de preţ, cu gîtul şi umerii dezgoliţi, cu braţele goale pînă la cot. Natalia îşi dădea şi ea seama că nu putea fi asemuită decît cu o zeiţă, bunăoară cu Diana. Faţa ei rotundă cu nas cîrn şi scurt, ca al fratelui său, urechile mici şi gura erau gingaşe, fragede şi-i dădeau în vileag mîndria.

— Ieri mi-a fost adusă. Mi-a trimes-o de la Haga, Sanka. Alexandra Ivanovna Volkov... E frumoasă şi nu-ţi stînjeneşte mişcările... Se înţelege că nu-i pentru împrejurări mari, ci numai pentru pădure, pentru pajişti, pentru petreceri.

Natalia se învîrti ca să poată fi văzută din toate părţile. A patra tînără stătea la oarecare depărtare, împreunîndu-şi în faţă fără prefăcătorii mîinile lăsate în jos şi zîmbind cu o gură şireată şi proaspătă ca o vişină. Şi ochii ei erau tot ca nişte vişine, ochi de femeie care se aprinde uşor. Avea obrajii rotunzi şi rumeni de căldură, iar părul închis şi creţ, umed. Întorcîndu-se la strigătele de mirare şi la bătaia din palme a fetelor, Natalia o privi, îşi scoase în afară îndărătnic buza de jos, fără să se poată dumiri dacă-i place sau ba această roabă de la Marienburg, luată într-un mundir ostăşesc de sub o teleagă şi dusă la feld-mareşalul Şeremetiev, cumpărată de la acesta de Menşikov şi dăruită cu supunere, într-o noapte, la o cupă de vin, lîngă gura sobei, lui Petru Alexeevici.

Natalia era fată mare, nu ca surorile ei, ţarevnele Katika şi Maşka, fiicele din cea dintîi căsătorie a tatălui ei, surori bune ale ţarevnei Sofia, închisă la mînăstire, şi de care rîdea toată Moscova. Natalia era iute şi neîngăduitoare. Aprinzîndu-se, ocăra deseori pe Katika şi pe Maşka, făcîndu-le tîrfe şi vaci, şi pălmuindu-le.

Desființase în palatul ei vechiul obicei al teremului, bîrfele neghioabe ale babelor care trăiau din mila stăpînului. Îl dojenea și pe fratele ei, Petru Alexeevici, pentru că, după ce o lepădase pentru totdeauna pe nerușinata sa ibovnică, Ana Mons, începuse să se poarte prea ușuratic cu femeile și nu le mai alegea. La început, Natalia crezuse că și această roabă, nevastă de ostaș, nu-i va sluji lui Petru decît ca să-și facă mendrele cu ea o jumătate de ceas : va petrece cu ea o vreme și o va uita. Dar Petru Alexeevici nu putea să uite seara aceea de la Menșikov, cînd mugea viforul și cînd Katerina luase candelabrul și-i luminase drumul spre iatac. Se poruncise ca pentru jupîneasa lui Menșikov să se cumpere o căsuță în Arbat, unde însuși Alexandru Danilovici i-a dus patul, boccelele și cuferele. După scurtă vreme Katerina a fost mutată la Izmailovski, sub supravegherea Anisiei Tolstoi.

Katerina o ducea bine acolo. Era mereu veselă, deschisă la fire și tot atît de proaspătă, deși odinioară se tăvălise pe sub telegile ostășești. Petru Alexeevici îi trimetea adesea, cînd avea prilej, răvașe scurte, năstrușnice, ba de la Svir, unde începuse să făurească flota Mării Baltice, ba din noul oraș Piterburg, ba din Voronej. Îi ducea dorul. Cetind slovă cu slovă răvașele lui, Katerina înflorea și mai mult. Nedumerirea Nataliei se aprindea din ce în ce : cu ce l-o fi vrăjit ?

— Vrei să-ți fac o rochie ca asta pentru ziua cînd se va întoarce țarul ? o întrebă Natalia, privind-o aspru. Katerina făcu o plecăciune, se zăpăci și răspunse :

— Vreau mult... Mulțumesc...

— Îi e frică de tine, Nataliușka dragă, șopti Anisia Tolstoi. N-o mai sfredeli cu privirea, fii mai blîndă cu ea... Oricît îi vorbesc despre bunătatea măriei tale, dînsa nu spune decît atît : „Țarevna n-are păcate, dar eu am, și nu sînt de loc vrednică de bunătatea ei... Mă mir și eu cum de m-a îndrăgit țarul; parcă m-ar fi trăsnit din senin — nu pot să-mi vin în fire..." Proastele astea două mă tot bat la cap cu tot soiul de întrebări : ce a pățit, cum și ce fel ? Le-am poruncit cu cea mai mare străşnicie să nu se mai gîndească și să nu mai vorbească despre asta. Le-am spus : aveți zeii greci și amorașii, gîndiți-vă la poznele lor și vorbiți despre ele... Dar nu, tot mitocănia din ele e mai tare, nu vorbesc decît prostii... Le spun de dimineață pînă seara : ați fost roabe și ați ajuns zeițe.

De căldură, greierii țîrîiau atît de oțărîți în fînul cosit, încît îți țiuiau urechile. În depărtare, dincolo de iaz, creștetele pinilor

negri se mistuiau parcă în văzduhul împîclit, tremurător. Niște libelule poposiseră pe săbiile rogozului. Păianjeni mici piroteau pe ițele lor, deasupra luciului galben al apei. Natalia veni la umbra cortului, își scoase bluza, își răsuci cozile bălaie în jurul capului, își descheie fusta, o lăsă să lunece, lepădă cămașa subțire și — așa cum se putea vedea pe foile tipărite în Olanda, care veneau cînd și cînd, împreună cu cărțile Despărțămîntului palatelor — fără să se rușineze de goliciunea ei, se duse pe punte.

— Toată lumea la scăldat ! strigă ea, întorcînd capul spre cort, și răsucindu-și încă o dată cozile. Marfa și Anna, se dezbrăcau fandosindu-se, pînă cînd Anisia Tolstoi le strigă : „Da' ce vă sclifosiți atîta, dolofanelor ? Nimeni nu o să vă fure nurii !" Katerina se rușină și ea, dîndu-și seama că țarevna o cercetează cu privirea. Nataliei îi era parcă silă de ea și, în același timp se simțea ademenită. Cînd Katerina își plecă creștetul cu păr cîrlionțat și o luă cu băgare de seamă prin iarba cosită, cînd arșița o auri toată, de la umerii rotunzi pînă la șoldurile tari — numai sănătate și vîrtoșie — Natalia gîndi că fratele ei, care făurea corăbii la miazănoapte, ducea, firește, dorul acestei femei, pe care o vedea de bună seamă prin fumul de tutun, aievea, cum își ia pruncul în brațele frumoase și-l duce la sîn... Natalia trase aer în piept și, închizînd ochii, se aruncă în apa rece... În locul unde se afundă, ieși un sorb din adînc...

Katerina coborî lin de pe punte, cufundîndu-se din ce în ce mai îndrăzneață și, de plăcere, izbucni în rîs. Abia atunci Natalia își dădu seama limpede că poate s-o iubească. Se apropie de ea și-i puse mîinile pe umerii arămii.

— Katerino, ești frumoasă și-mi pare bine că fratele meu te iubește.

— Mulțumesc, măria ta...

— Poți să-mi spui Natașa...

O sărută pe obrazul rece, rotund și ud, și o privi în ochii ca vișinele.

— Să fii cuminte, Katerino, și am să-ți fiu prietenă...

Marfa și Anna, vîrînd în apă ba un picior ba altul, încă se codeau chicotind pe punte. Burzuluită, Anisia Tolstoi le îmbrînci pe amîndouă grăsunele în apă. Păianjenii o zbughiră care încotro. Luîndu-și zborul de pe săbiile rogozului, libelulele se țeseau pe deasupra scăldătoarei zînelor.

La umbra cortului, după ce își răsuci părul ud, Natalia bău licoare de poame, adusă chiar atunci din beci, mied și cvas acrișor. Luînd în gură o bucățică de turtă dulce, spuse :

— Mă supără cînd vă văd neștiința. Slavă domnului, nu sîntem un neam mai prost decît altele ; fetele noastre sînt zvelte și frumoase cum nu se află aiurea — o spun toți străinii — pot să învețe carte și *politesse*. De cîți ani se zbate fratele meu să scoată lumea cu sila din teremuri, din lîncezeală !... Nu vor. Nu fetele, ci părinții lor. Fratele meu, plecînd la război, mi-a spus astfel : „Natașa, te rog să nu-i slăbești pe bărboșii ăștia de lege veche... Ține-te de ei, dacă nu vor cu binișorul... Altfel, ne înghite mocirla asta..." Mă zbat, dar sînt singură... Noroc că în vremea din urmă mă mai ajută țarina Praskovia. Cu toate că-i vine greu să calce peste datinele vechi, a făcut pentru fetele ei rînduieli noi : duminica, după sfînta slujbă, musafirele vin la ea în rochii franțuzești, beau cafea, ascultă cutia muzicală, vorbesc despre cele lumești... Să vedeți însă ce noutate o să am în toamnă, la Kremlin !

— Ce noutate o să ai, măria ta ? întrebă Anisia Tolstoi, ștergîndu-și buzele dulci.

— O să am o noutate grozavă... Teatru... Nu ca la Curtea franțuzească, firește... Acolo, la Versailles, se află comedianți vestiți în toată lumea, dănțuitori, zugravi, lăutari... Dar eu sînt singură aici, trebuie să tîlmăcesc tragedii din franțuzește în rusește, să scriu ce lipsește, să-mi bat capul cu comedianții...

Cînd auziră cuvîntul „teatru", cele două fete Menșikov, Anisia Tolstoi și Katerina, care o ascultau, țintuind-o cu ochii lor întunecoși, se uitară una la alta și bătură din palme.

— Pentru început ca să nu se sperie lumea, se va juca „Taina cuptorului", cu cîntări în stihuri... Dar de Anul Nou, de sărbători, cînd va sosi țarul și cînd va veni lume și de la Piterburg, vom juca „Povestea de tras învățăminte a lui Don Juan, muieraticul desfrînat, sau cum l-a înghițit pămîntul..." Am să poruncesc ca toată lumea să vină la teatru și dacă am să văd că unii se îndărătnicesc, trimet dragonii după ei să-i aducă cu sila... Păcat că Alexandra Ivanovna Volkov lipsește din Moscova ! M-ar fi ajutat mult... Uite, ea se trage dintr-un neam prost, de țărani — taică-său se încingea cu funia — și după ce s-a măritat a început să învețe carte... Acum vorbește curgător trei limbi, scrie stihuri și se află la Haga pe lîngă solul nostru Andrei Artamanovici Matveev... Cavalerii se bat cu săbiile din pricina ei — au fost și morți... Se pregătește să

plece la Paris, la curtea lui Ludovic al XIV-lea, să strălucească și acolo... Înțelegeți acum foloasele învățăturii ?

Anisia Tolstoi ghionti numaidecît în coaste, cu vîrful degetelor ei aspre, pe Marfa și pe Anna.

— Vă place întrebarea ? Să vedeți, numai să vină țarul, o să vă aducă, și ție și ție, cîte un cavaler galant și o să vadă cum vă faceți de rușine...

— Lasă-le Anisia, e cald, o domoli Natalia. Și acum rămîneți cu bine. Trebuie să mai trec prin așezarea nemțească. Iar am primit plîngeri împotriva surorilor mele. Mi-e frică să nu ajungă la urechile țarului. Trebuie să le dojenesc cu asprime.

4

Țarevnele Ecaterina și Maria fuseseră scoase din Kremlin de mult, decînd fusese închisă Sofia la mînăstirea Novodevici, și mutate în Pokrovka, spre a nu mai fi văzute. Despărțămîntul palatelor le dădea hrană, le îndeplinea toate plăcerile, plăteau leafă cîntăreților, grăjdarilor și tuturor slujitorilor, dar nu dădea țarevnelor bani în mînă, întîi pentru că n-aveau ce face cu ei, iar al doilea pentru că era primejdios, știindu-se prostia lor.

Katika avea aproape patruzeci de ani, iar Mașka era cu un an mai tînără. Toată Moscova știa că mor de urît stînd degeaba la Pokrovka. Se sculau tîrziu, stăteau nepieptănate la fereastră pînă la amiază, și căscau pînă le dădeau lacrimile. De cum se însera, în odaia lor intrau cîntăreți cu domre [1] și cu fluiere. Rumenite ca niște mere, cu sprîncenele date cu funingine și împopoțonate, țarevnele ascultau cîntările, beau licori dulci și țopăiau pînă noaptea tîrziu, atît de aprinse, încît vechea casă de bîrne se cutremura. Umbla vorba că țarevnele trăiesc cu cîntăreții și fac cu ei prunci pe care-i trimit spre a fi crescuți în tîrg la Kimrîi.

Cîntăreții aceștia se obrăzniciseră grozav ; purtau în zile de lucru rubaște de mătase smeurii, cușme înalte de jder și cizme de safian, cereau mereu bani de la țarevne și-i beau într-o crîșmă de la porțile Pokrovskie.

Ca să-și facă rost de bani, țarevnele trimeteau la bazarul Loskutnîi pe Domna Vahrameeva, o femeie din Kimrîi, care stătea la ele într-o odaie sub scară, și care vindea rochiile lor

[1] *Domră* — vechi instrument rusesc alcătuit dintr-o cutie ovală și un gît lung cu două coarde, la care se cîntă cu pana (n. trad.).

vechi. Dar banii aceştia nu le ajungeau, şi ţarevna Ecaterina se tot gîndea cum să găsească nişte comori. În acest scop, ea îi porunci Domnei Vahrameeva să se străduie să viseze comori. Domna avea asemenea vise şi ţarevna nădăjduia că se va descurca.

Natalia voise de mult să stea de vorbă pe îndelete cu surorile ei, dar tot fusese împiedicată, ba de o ploaie repede cu tunete, ba de altceva. În ajun, auzise despre alte năzbîtii ale lor : ţarevnele, care îşi făcuseră obiceiul să colinde aşezarea nemţească, intraseră cu o droşcă în curtea ministrului Olandei. În vreme ce acesta îşi punea mirat jacheta, spada şi peruca, Maşka şi Katika, şezînd pe scaune într-o odaie, şoşoteau şi rîdeau. Cînd ministrul s-a plecat înaintea lor, aşa cum se cuvine înaintea cuiva sus pus, măturînd duşumelele cu tricornul, ţarevnele n-au ştiut cum să-i răspundă. Doar au ridicat dosurile de pe scaune, s-au aşezat din nou şi l-au întrebat numaidecît : „Unde stă nemţoaica, negustoreasa de dulciuri, care vinde zaharicale şi acadele ?" Auzi, pentru asta se duseseră la el !

Ministrul Olandei le-a întovărăşit, îndatoritor, pînă la prăvălia nemţoaicei. Acolo, punînd mîna cînd pe una, cînd pe alta, ele au ales zaharicale, acadele, plăcintă, ouă şi merişoare făcute din migdale şi zahăr, de nouă ruble. Apoi Marfa a spus :

— Du-ni-le repede la droşcă.

Nemţoaica i-a răspuns :

— Fără bani nu le duc.

Ţarevnele schimbară supărate cîteva cuvinte în şoaptă şi-i spuseră :

— Înveleşte-le şi pune pecetea. Trimitem mai tîrziu pe cineva să le ia.

După ce au plecat de la prăvălie, uitînd de ruşine cu totul, s-au dus la Ana Mons, fosta ibovnică a ţarului, care stătea tot în casa pe care i-o făcuse Petru Alexeevici. Au fost lăsate să intre după o îndelungă aşteptare — bătuseră mult la poartă şi auziseră lătrînd nişte cîini în lanţ. Fosta ibovnică a ţarului le-a primit în pat. Pesemne că se culcase înadins. Ţarevnele i-au spus :

— Să trăieşti ani mulţi, dragă Ana Ivanovna, ştim că dai bani cu dobîndă. Dă-ne şi nouă măcar o sută de ruble, deşi am voi vreo două sute.

Ana Mons le-a răspuns cu toată cruzimea :

— Nu dau fără amanet.

Ekaterina a început să plîngă :

— O ducem prost. N-avem ce pune amanet. Am crezut că ne dai aşa...

Apoi ţarevnele au plecat.

În vremea aceasta li s-a făcut foame. Au poruncit vizitiului să oprească în faţa unei case unde văzuseră prin ferestrele deschise nişte oameni petrecînd : nevasta sergentului Danila Iudin, care se afla atunci în Livonia, născuse doi gemeni şi în ziua aceea îi boteza. Ţarevnele au intrat în casă, s-au poftit la masă şi au fost ospătate.

Peste vreo trei ceasuri, plecînd de la soţia sergentului, un negustor englez, William Peal, le-a văzut în droşcă şi le-a recunoscut. Ţarevnele s-au oprit şi l-au întrebat dacă nu vrea să le dea o masă. William Peal şi-a aruncat pălăria în sus şi le-a răspuns vesel : „Cu cea mai mare plăcere !" Ţarevnele s-au dus la el, au mîncat şi au băut rachiu englezesc şi bere. Cu un ceas înainte de lăsarea întunericului, după ce au plecat de la Peal, au luat uliţele la rînd, uitîndu-se prin ferestrele luminate. Ekaterina ar fi vrut să mai intre în vreo casă şi să ceară de mîncare, dar Maria a împiedicat-o. În felul acesta au petrecut pînă la lăsarea nopţii.

5

Careta Nataliei înainta în goana cailor prin aşezarea nemţească, pe lîngă căsuţele de lemn iscusit spoite, ca să pară că sînt făcute din cărămidă, prin dreptul hambarelor negustoreşti, scunde şi lungi, cu uşi ferecate, prin dreptul livezilor cu pomi frumos rotunjiţi. Firme zugrăvite atîrnau peste tot, de-a curmezişul uliţelor ; iar prăvăliile cu uşile larg deschise gemeau de marfă. Natalia stătea dreaptă, cu buzele strînse, ca o păpuşă, şi nu se uita la nimeni. Purta cunună şi-şi pusese letnicul pe umeri. Bărbaţi graşi cu bretele şi cu tichii împletite se plecau la trecerea caretei ; mamele cu pălării de paie pe cap arătau copiilor careta ; cîte un filfizon cu jacheta înfoiată la solduri fugea din drum, ferindu-se cu tricornul de praf. Nataliei îi venea să plîngă de ruşine, dîndu-şi bine seama că Maşka şi Katika făcuseră să rîdă toată aşezarea pe socoteala lor. De bună seamă că acum toate olandezele, şviţerienele, englezoaicele şi nemţoaicele bîrfesc, spunînd că ţarul Petru are nişte surori necioplite, hulpave şi miloage.

Deodată dădu cu ochii de droşca surorilor ei pe o ulicioară întortochiată, în dreptul porţii vărgate, roşu cu galben, a casei lui Keyserling, ministrul Prusiei, despre care umbla vorba că

vrea să se însoare cu Ana Mons, dar că tot se mai teme de Petru Alexeevici. Natalia bătu cu inelele în geamul din față. Vizitiul își întoarse barba neagră ca smoala și strigă trăgînd de hățuri : „Trru, hulubașilor !" Surii se opriră, răsuflînd greu. Natalia se întoarse către însoțitoarea ei.

— Vasilisa Matveevna, du-te și spune-i ministrului neamț că am ceva grabnic de vorbit cu Ekaterina Alexeevna și cu Maria Alexeevna... Să nu le lași să înghită nici o bucățică ; dacă e nevoie, să le scoți afară cu sila !...

Oftînd încet, Vasilisa Measnoi coborî din caretă. Natalia se lăsă pe perne așteptînd și trosnindu-și degetele. După cîteva clipe, ministrul Keyserling, puțintel la trup, uscățiv, cu niște gene ca de vițel, coborî în fugă scara. Apăsîndu-și pe piept tricornul și bastonul luate în grabă, făcea plecăciuni pe fiecare treaptă, rășchirîndu-și picioarele încălțate cu ciorapi roșii. Împunse înainte cu nasul său ascuțit și o rugă pe țarevnă să poftească la el să bea o bere rece.

— N-am vreme ! răspunse aspru Natalia. De altfel, nici n-aș bea bere la dumneata... Te ții de isprăvi urîte, domnule... (Nu-l lăsa să deschidă gura.) Du-te, du-te și trimite încoace mai repede pe țarevne...

Ekaterina Alexeevna și Maria Alexeevna ieșiră în sfîrșit din casă, înfoiate ca niște clopote, cu rochii largi garnisite cu șireturi și cu volane. Chipurile lor toante, sulemenite, priveau cu spaimă pe sub perucile negre ca pana corbului, cu părul împletit sus și împodobit cu hurmuzuri. (Natalia gemu printre dinți.) Orbite de soare, țarevnele închiseră pe jumătate ochii îngropați în grăsime. Boiereasa Measnoi șuieră în spatele lor : „Nu vă mai faceți de rîs, suiți-vă mai repede în caretă !" Făcînd într-una plecăciuni, Keyserling le deschise ușa. Uitînd să-și ia rămas bun de la el, țarevnele se urcară și se așezară greoaie pe scaun, în fața Nataliei. Stîrnind praful cu roțile ei roșii și aplecîndu-se cînd pe o parte, cînd pe cealaltă, careta porni în goana cailor peste cîmp, spre Pokrovka.

Natalia tăcu tot drumul. Mirate, țarevnele își făceau vînt cu năframele. Abia după ce ajunse în cămara lor și porunci să se închidă ușa, Natalia izbucni :

— Ce-i cu voi, nerușinatelor ? Ați înnebunit de tot, ori vreți să fiți închise la vreo mănăstire ? Nu ajunge că sînteți atît de deochiate la Moscova ? Vreți să vă faceți de rîs față de toată lumea ? Cine v-a învățat să umblați prin casele străinilor ? Uitați-vă în oglindă : vă plesnesc obrajii de grase ce sînteți, și mai vreți să înfulecați trufandale olandeze și nemțești ! Cum ați putut să vă milogiți pentru două sute de ruble

la tîrfa de Ana Monsova? Ei îi pare bine că v-a dat afară, ca pe nişte cerşetoare! Keyserling îi scrie cu siguranţă despre asta regelui Prusiei, iar regele o să bată toba în toată Europa! Aţi vrut s-o înşelaţi pe negustoreasa de dulciuri. Aţi vrut să minţiţi! Bine că şi-a dat seama şi v-a cerut bani. Dumnezeule, ce are să spună ţarul? Cum o să se poarte cu voi? O să vă tundă şi o să vă trimeată la Peciora, la Pustozersk...

Fără să-şi scoată cununa şi letnicul, Natalia se plimba prin odaie, frîngîndu-şi mînioasă mîinile şi aruncînd priviri ucigătoare spre Katika şi spre Maşka. Acestea stătuseră la început în picioare, pe urmă, nemaiputînd să rabde, se aşezară. Nasurile li se înroşiseră, feţele lor buhăite tremurau şi se umflau, gata-gata să izbucnească în bocete, dar se temură să deschidă gura.

— Ţarul se chinuie ca să ne scoată din noroi, spuse Natalia. Nu mănîncă, nu doarme ca lumea, taie la scînduri, bate cuie, umblă printre gloanţe şi ghiulele, numai ca să ne vadă pe noi oameni... Vrăjmaşii lui atît aşteaptă: să-l facă de ocară şi să-l ducă la pierzanie. Iar voi cum vă purtaţi?! Nici celui mai rău duşman al lui nu i-ar trece prin gînd să facă ceea ce aţi făcut voi... Dar nu-i nimic, am să aflu eu cine v-a povăţuit să vă duceţi în aşezarea nemţească... muieri bătrîne şi tîmpite ce sînteţi...

Auzind aceste vorbe, Katika şi Maşka căscară gurile buzate şi izbucniră în plîns:

— Nu ne-a povăţuit nimeni, scînci Katia, să ne înghită pămîntul dacă minţim...

Natalia strigă:

— Minţi! Dar cine v-a spus de negustoreasa de dulciuri? Cine v-a spus că Monsiha dă bani cu dobîndă?...

Maria se smiorcăi şi ea:

— Ne-a spus o femeie din Kimrî, Domna Vahrameeva. Dînsa a văzut-o în vis pe negustoreasa aia. Şi am ascultat-o... Am avut poftă să mîncăm migdale cu zahăr...

Natalia se repezi şi dădu uşa în lături. Un bătrîn măscărici îmbrăcat în straie de femeie sări la o parte din dosul uşii; o ciurdă de femei de la curte, de babe schiloade şi nebune, cu scaeţi în păr, se dădură înapoi. Natalia înfipse mîna în umărul unei femei grăsulii şi curăţele, cu un bariş negru pe cap.

— Tu eşti din Kimrî?

Femeia se plecă în tăcere, îndoindu-şi tot trupul:

— Da, măria ta, sînt văduva nevoiaşă Domna Vahrameeva, din Kimrî...

— Tu le-ai îndemnat pe țarevne să se ducă în așezarea nemțească? Răspunde...

Obrazul alb al Domnei Vahrameeva începu să tremure și gura ei țuguiată se strîmbă:

— Măria ta, sufăr de deochi, și cînd mi se întunecă mințile spun sminteli. Țarevnele, milostive, rîd de smintelile mele și mă mai veselesc și eu... Am noaptea vise cumplite. Dar nu știu dacă țarevnele, milostivele, cred în visele mele sau nu... N-am fost în mahalaua nemțească de cînd sînt și n-am văzut nici o negustoreasă de dulciuri.

După ce se plecă iar la picioarele Nataliei, văduva Vahrameeva se opri, își încrucișă mîinile pe pîntec, sub pestelcă, și încremeni...

Natalia își privi întunecată surorile. Katika și Mașka oftau pe înfundate, toropite de căldură. Măscăriciul bătrîn, buzat, fără nas, numai nări, cu barba și mustățile încîlcite, vîrî capul pe ușă.

— Vreți, poate, să vă fac să rîdeți?

Maria îi făcu înciudată semn cu năframa. Dar vreo zece mîini se și apropiaseră de ușă, pe partea cealaltă. Nebune și schiloade, cu capul gol, îmbrăcate în zdrențe, unele purtînd sarafane șantalii și kokoșnice [1] de rafie, năvăliră în odaie, îmbrîncind înaintea lor pe bătrînul măscărici. Fîșnețe și desuchiate, femeile începură să șuiere și să zbiere, ghiontindu-se, trăgîndu-se de păr și pălmuindu-se. Bătrînul măscărici încălecă pe o gheboasă și, scoțîndu-și opincile de sub fusta lui făcută din petice, striga fonfăit: „Un neamț călare pe o nemțoaică se duce să bea bere..." În tindă, niște cîntăreți veniți în grabă începură o horă cu fluierături. Domna Vahrameeva se piti după cuptor și își trase barișul peste sprîncene.

Iritată, mînioasă, Natalia bătu din picioarele ei încălțate cu cizmulițe roșii. „Afară!" strigă ea la liota de calici care se dădeau peste cap. „Afară!" Dar nebunele și schiloadele începură să zbiere și mai tare. Cum putea să se lupte singură cu această droaie de bezmetici? Toată Moscova era plină de ei; în fiecare casă boierească, în pridvorul fiecărei biserici stăruia această pecingine... Natalia își ridică, scîrbită, poalele și-și dădu seama că balamucul acesta punea capăt dojenilor ei. Ar fi fost o neghiobie să plece atunci. Scoțînd capul pe fereastră, Katika și Mașka ar fi rîs în urma ei...

Deodată, în toiul hărmălaiei, în curte răsună tropot de cai și hurducăit de roți. În tindă, cîntăreții amuțiră. Măscăriciul

[1] *Kokoșnik* — un fel de cunună înaltă purtată de femei în Rusia (n. trad.).

cel bătrîn rînji pînă la gingii și urlă : „Fugiți !" Nebunele și schiloadele o zbughiră ca niște șobolani. În casă parcă totul înlemnise deodată. Scara de lemn scîrțîia sub povara unor pași grei.

Un bărbat gras intră în odaie, răsuflînd greu. Ținea în mînă un toiag ferecat în argint, pe cap avea gugiuman și era îmbrăcat după vechiul port moscovit, cu un caftan portocaliu lung pînă la tălpi. Obrajii lui rotunzi și negricioși erau rași, mustățile răsucite după obiceiul leșesc și ochii albaștri luceau lăcrimoși și bulbucați ca de rac. Se închină tăcut în fața Nataliei Alexeevna, atingînd podelele cu gugiumanul, se întoarse greoi și se închină așișderea către țarevnele Katerina și Maria, împietrite de spaimă. Se așeză apoi pe o laviță, punînd alături gugiumanul și toiagul.

— Uf ! făcu el. Am sosit ! Scoase din sîn o năframă pestriță, își șterse fața, grumazul și părul ud de pe frunte. Bărbatul acesta era cel mai temut om din Moscova : cneazul-cezar Fedor Iurievici Romodanovski.

— Am auzit că pe aici se petrec tot soiul de sminteli. Vai, vai, vai ! După ce își băgă năframa în sîn, cneazul-cezar își aruncă privirea spre țarevnele Katerina și Maria. Ați poftit migdale ? Da, da, da... Gugumănia e mai de osîndă decît furtișagul... S-a stîrnit zufă mare... Ca un chip cioplit în piatră, cneazul își întoarse fața rotundă spre Natalia. Au fost trimese în mahalaua nemțească după bani. Înseamnă că cineva are nevoie de ei. Să nu te superi pe mine, dar va trebui să punem caraulă la casa surorilor măriei tale. În cămara lor stă o femeie din Kimrîi, care duce pe ascuns mîncare în oală, pe un maidan, în dosul unei grădini, la o baie părăsită. În baia aceea stă un preot răspopit, fugar, Grișka... (Katerina și Maria îngălbeniră și-și duseră mîinile la obraz.) Popa ăsta, Grișka, se zice că ar fierbe în baie niște buruieni de dragoste, un leac ca să nu rămîi grea și ca să lepezi plodul. Bine. Dar noi mai știm că, afară de asta, Grișka răspopitul scrie acolo, în baie, răvașe mîrșave, se duce noaptea în mahalaua nemțească la unii trimeși străini și trece pe la o călugăriță, care călugăriță dă pe la mînăstirea Novodevici, unde spală pe jos. Freacă scîndurile și în chilia țarevnei Sofia Alexeevna... (Cneazul-cezar vorbea încet și rar, și nimeni nu mai răsufla în odaie.) Așa că, dragă Natalia Alexeevna, eu am să mai rămîn aici o vreme. Măria ta nu te mai murdări cu treburile astea și du-te acasă pe răcoare...

1

Cei trei frați Brovkin : Alexei, Iakov și Gavrila luau masa împreună. Era un prilej rar în zilele acelea să te poți întîlni astfel și să-ți deschizi inima la un pahar de rachiu. Mereu grăbit, n-aveai vreme de pierdut ; azi erai aici, mîine plecai cu sania la un drum de 1000 verste, îngropat în fîn și încotoșmănat în cojoc... Nu erau oameni, lipseau oamenii.

Iakov venise de la Voronej, iar Gavrila de la Moscova. Amîndoi primiseră sarcina să clădească hambare și magazii pe malul stîng al Nevei, ceva mai sus de gura brațului Fontanka ; lîngă apă să ridice arsanale, să facă stăvilare și să întărească tot malul cu pari, în așteptarea celor dintîi corăbii ale flotei din Marea Baltică, flotă ce se dura în mare grabă lîngă Lodeinoie Polie, la Svir. Cu un an înainte, Alexandru Danilovici Menșikov fusese acolo, poruncise să se taie copaci pentru catarguri și, de săptămîna mare, pusese piatra de temelie a celui dintîi șantier. Fuseseră aduși dulgheri vestiți din județul Oloneț și fierari din Ustiujina Jeleznopolskaia. Tinerii navigatori, care făcuseră școala la Amsterdam, meșteri vechi de la Voronej și Arhanghelsk, maiștri vestiți din Olanda și din Englitera construiau la Svir fregate cu cîte douăzeci de tunuri, galiote, brigantine, luntri, galere și tot felul de barcazuri. Petru Alexeevici fusese mai demult acolo cu sania. Acum, era așteptat pe curînd aici, la Piterburg.

Alexei, fără haină, numai cu o cămașă curată, de olandă, pentru că era într-o duminică, cu manșetele de dantelă suflecate, toca pe un fund de lemn o halcă de carne sărată. Pe masă se afla o oală de lut cu ciorbă fierbinte, o carafă cu rachiu și trei pahare mici de cositor. Înaintea fiecărui frate era cîte o bucată de pîine rece de secară.

— Ciorbă cu carne sărată e ceva obișnuit la Moscova, spuse fraților săi Alexei, rumen, bine ras, cu mustățile bălaie ușor răsucite și cu părul tuns (peruca lui atîrna pe perete, agățată de un cui de lemn), pe cînd aici ne desfătăm cu ca numai în zile de sărbătoare. Cît despre varză acră, așa ceva se găsește numai în beciul lui Alexandru Danilovici, la Bruce, la mine și atît... Și asta anumai datorită faptului că astă-vară ne-a dat în gînd să punem varză în grădină. O ducem greu, greu de tot. Toate sînt scumpe, nu se găsește nimic.

Alexei puse carnea tăiată în oala cu ciorbă şi umplu paharele cu rachiu. După ce închinară oftînd, fraţii băură şi se apucară gravi de mîncare.

— Oamenii se tem să vină încoace, femei aproape că nici nu sînt. Stăm ca într-o pustietate, zău aşa... Iarna mai e cum e, viscoleşte cumplit, e întunecime, ai treabă pînă peste cap... Dar într-o zi ca asta, cînd începe să adie un vîntuleţ cald, prind să-ţi treacă prin minte lucruri despre care nici nu-ţi vine să vorbeşti... Aici, fraţilor, se cere muncă nu glumă...

Încercînd să rupă cu dinţii un zgîrci, Iakov spuse :

— Ai dreptate, e un ţinut păcătos.

Iakov nu era ca fraţii săi, nu se prea îngrijea de înfăţişarea lui : jacheta lui cafenie era pătată, îi lipseau nasturi, jaboul negru lucea soios pe ceafa netunsă ; duhnea a mahorcă. În loc de perucă, purta părul lung pînă la umeri, neîngrijit.

— Ce tot vorbeşti, frăţioare ? zise Alexei. Stăm într-un ţinut foarte frumos : mai jos, spre mare, şi încolo către ferma Duderhof, iarba îţi ajunge pînă la brîu ; întîlneşti dumbrăvi de mesteceni. Pe aici creşte secară, felurite zarzavaturi, poame... Fireşte că la gurile Nevei sînt smîrcuri şi ţinutul e sălbatic. Dar ţarul anume a vrut să dureze oraşul aici. E un punct strategic bun şi-i potrivit ca loc. Un singur lucru e rău : suedezul te zgîndăreşte cumplit. Anul trecut a tăbărît pe noi cu atîta străşnicie dinspre rîul Sestra şi cu flota dinspre mare, că ni s-a făcut inima cît un purice. Dar l-am pus pe fugă. Acum n-are să mai vină pe mare. În ianuarie, am aruncat gabioane cu pietre în copaci, lîngă ostrovul Kotlin, şi am cărat toată iarna pietroaie de le-am aruncat în mare. Înainte de zăpor avem gata un bastion rotund de cincizeci de tunuri. Petru Alexeevici a trimis pentru el desenele de la Voronej şi un model făcut de mîna lui, şi a poruncit ca bastionul să fie numit Kronschlot.

— Cunosc treaba asta, zise Iakov, din pricina modelului ăstuia am mîncat o papară de la Petru Alexeevici. Eu i-am spus : bastionul e scund ; cînd valurile or să vină mari, îneacă tunurile ; trebuie ridicat cu douăzeci de verşoci. Dînsul mi-a tras cîteva beţe pe spinare. A doua zi de dimineaţă, m-a chemat : „Iakove, tu ai dreptate, tu ai dreptate, zice, nu eu". Şi-mi întinde un pahar şi un covrig. Ne-am împăcat. Mi-a dat atunci luleaua asta.

Iakov scoase dintr-un buzunar, plin cu tot soiul de mărunţişuri, o pipă de lut ars cu ciubucul de vişin ros în vîrf.

O umplu, apoi începu să scapere, oftînd pe o iască. Gavrila, mezinul, mai înalt decît frații săi și mai bine legat, cu obrajii tineri, cu mustăcioară neagră și ochi mari, semănînd cu soru-sa, cu Sanka, începu deodată să-și lincăie ciorba cu lingura și spuse tam-nesam :

— Alioșa, am găsit un gîndac.

— E o bucățică de cărbune, prostule. Alexei luă boțișorul negru din lingura fratelui său și-l aruncă sub masă. Gavrila înălță capul și rîse, dezvelindu-și dinții albi ca zăpada.

— Leit răposata mama. Uneori, tata arunca lingura : „Ce-i asta ? Am găsit un gîndac !" Măicuța îi răspundea : „ E un cărbune, dragă". Strașnic. Tu, Alioșa, erai mai mare, dar Iakov ține minte cum am stat o iarnă întreagă pe cuptor fără nădrăgei. Sanka ne spunea povești spăimoase. Da, dragii mei.

Frații puseră lingurile de o parte, se rezemară în coate și căzură pe gînduri, de parcă un val de mîhnire s-ar fi abătut, ușor, asupra tuturora. Alexei umplu paharele și vorba se legă iară, domoală. Alexei se plînse : supraveghea lucrările din cetate unde se tăiau scînduri pentru biserica Sfinții Petru și Pavel la care lucrau atunci ; lipseau fierăstraiele și topoarele, era tot mai greu să faci rost de pîine, de mei și de sare pentru lucrători ; caii care trăgeau săniile cu piatră și cu cherestea de pe țărmul Golfului Finic cădeau grămadă de foame. Acum nu mai puteai să cari cu sania, era nevoie de telegi, dar nu găseai roți...

Apoi, după ce își mai turnară cîte un pahar, frații începură să vorbească despre politica europeană. Erau nedumeriți și osîndeau ceea ce se întîmpla. S-ar fi părut că țările luminate ar fi trebuit să muncească și să facă negustorie cinstită. Dar nu era așa. Regele Franței lupta pe uscat și pe mare cu englezii, cu olandezii și cu imperialii, iar sfîrșitul războiului nu se întrevedea ; turcii, care nu voiau să împartă Marea Mediterană cu Veneția și cu Spania, se încăierau cu aceste state, nimicindu-și unii altora flotele. Numai Frederic, regele Prusiei, stătea deocamdată cuminte și adulmeca, așteptînd să vadă de unde ar putea să smulgă și el mai lesne o bucată ; Saxonia, Silezia și Polonia împreună cu Litvania erau bîntuite de la un capăt la celălalt de război și de răzmerițe ; cu două luni în urmă, regele Carol poruncise polonilor să-și aleagă un rege nou, și acum Polonia avea doi regi : August, electorul Saxoniei, și Stanislaw Lesczinski. Panii poloni țineau unii cu Au-

gust, alții cu Stanislaw, se înfierbîntau, se băteau cu săbiile în seimuri, își adunau șleahta, ardeau sate și conacuri, în vreme ce regele Carol cutreiera cu oștile sale prin Polonia, se ghiftuia, prăda, pustia orașe și amenința că după ce va izbuti să îngenunche toată țara se va întoarce asupra lui Petru să pîrjolească Moscova, să pustiască țara rusească ; atunci, el va fi un nou Alexandru Macedon. Se putea spune că înnebunise toată lumea...

Un țurțur mare căzu deodată și pocni, afară, în dreptul ferestrei din firida adîncă, cu patru ochiuri mici de geam. Frații întoarseră capul și priviră cerul nemărginit, umed și albastru, cum se putea vedea numai la mare, ascultară cum picură apa repede și zglobiu, cum zburdă în iureș vrăbiile într-o tufă desfrunzită. Atunci, frații începură să vorbească despre durerile lor de toate zilele.

— Sîntem trei frați, spuse îngîndurat Andrei, trei oameni singuratici și necăjiți. Vistavoiul îmi spală cămășile, îmi coase la nevoie nasturii, dar vorba ceea... lipsește o mînă de femeie... Ei și apoi, dă-le-ncolo de cămăși... Ai vrea și tu să te aștepte o femeie la fereastră, să privească în uliță. Așa, vii obosit, înghețat, te prăbușești pe patul rece, cazi cu nasul în perină, ca un cîine singur pe lume... De unde s-o iei ?

— Asta-i întrebarea : de unde s-o iei ? zise Iakov, punînd coatele pe masă, și scoase din lulea trei rotocoale de fum, unul după altul. Cu mine s-a mîntuit, dragii mei, eu n-am să mă însor cu o proastă, cu o neștiutoare de carte — n-am ce vorbi cu asemenea femei. Dar o cneajnă cu mîinile albe, ca acelea pe care le învîrtești la bal și le spui vorbe plăcute din porunca lui Petru Alexeevici, una ca aceea nu m-ar lua ea pe mine... Așa că îmi găsesc și eu cîte una, oricum, la o nevoie... E urît, firește, e scîrbos. Dar matematica mi-e mai dragă decît toate femeile din lume...

Alexei îi spuse încet :

— Una nu împiedică pe alta...

— Dacă vă spun, înseamnă că o împiedică. Priviți colo în tufă — vrăbioiul n-are altă treabă decît să țopăie peste vrabie... Dar dumnezeu a făcut pe om pentru ca acesta să cugete. Iakov se uită la fratele său mai mic și pufăi din lulea. Uite Gavrilușka al nostru e dibaci în privința asta.

Fața lui Gavrila se îmbujoră. Ochii i se umeziră într-un zîmbet. Se fîstîcise tot și nu mai știa unde să se uite.

Iakov îl ghionti cu cotul :

— Haide, povestește... Îmi place să ascult asemenea lucruri.

— Ia lăsați-mă... N-am ce povesti... Sînt încă tînăr... Dar Iakov și apoi Alexei se legară de el : „Sîntem frații tăi, tontule, de ce te rușinezi ?“ Gavrila se încăpățînă, începu să ofteze, și pînă la urmă povesti fraților săi următoarele :

— Cu puțin înainte de crăciun, într-o seară, a venit un om de la palat acasă la Ivan Artemici și a vestit că „Gavrila Ivanov Brovkin are poruncă să vină numaidecît la palat“. La început, Gavrila n-ar fi prea avut chef să se ducă : deși tînăr, era ceva de capul lui — țarul îl prețuia. Afară de asta, el tocmai trăgea cu tuș chinezesc un plan gata isprăvit al unei corăbii cu două punți pentru șantierul de la Voronej și voia să arate desenul învățăceilor săi de la Școala de navigație din turnul Suhareva, unde, din porunca lui Petru Alexeevici, feciorii de dvoreni, rămași în urmă cu cartea, învățau meșteșugul făuririi corăbiilor. Ivan Artemici își dojeni aspru feciorul : „Gavriușka, pune-ți un strai franțuzesc și du-te unde ți s-a poruncit. Nu se glumește cu daraverile astea.“

Gavrila își puse o haină albă de mătase, se încinse cu o lentă, scoase afară horbota de la gît, își stropi cu mosc peruca neagră ca pana corbului, își puse o mantie lungă pînă la pinteni și plecă spre Kremlin cu butca tatălui său, trasă de trei cai, pe care o pizmuia toată Moscova.

Trimisul îl duse pe niște scări înguste, pe săli întunecoase, sus, într-un vechi foișor de piatră scăpat din focul cel mare. Toate cămările de acolo erau scunde, boltite, zugrăvite cu fel și chip de ierburi și flori pe cîmp auriu, roș și verde. Mirosea a ceară, a tămîie veche ; aerul era încins de sobele de lut ars, lîngă care moțăiau motani leneși de angora și luceau pocale și bărdace din care băuse poate Ivan cel Groaznic, dar care acum nu se mai foloseau, stînd pitite în dosul țiplei dulăpioarelor îngropate în zid. Plin de dispreț pentru toate aceste fleacuri vechi, Gavrila lovea cu pintenii treptele de piatră cu înflorituri cioplite. Ajungînd la cea din urmă ușă, se aplecă, trecu pragul și o priveliște fermecătoare îi aprinse simțirile.

Sub o boltă lucind într-un auriu stins, se afla o masă sprijinită pe niște grifoni înaripați ; masa era luminată de făclii. În fața lor, o femeie tînără, cu o cabaniță de blană pe umerii dezgoliți se proptea cu coatele goale pe niște foi de hîrtie împrăștiate. O lumină palå se revărsa pe chipul ei rotunjor și

fraged. Scria. Femeia puse deoparte pana de lebădă, duse mîna împodobită de inele spre părul ei bălai, îndreptîndu-şi cosiţele groase, şi ridică spre Gavrila nişte ochi catifelaţi. Era ţarevna Natalia Alexeevna.

Gavrila nu se aruncă la picioarele ei, cum ar fi cerut-o obiceiurile barbare, ci potrivit politeţii franţuzeşti, bătu înaintea sa din piciorul stîng şi îşi flutură adînc pălăria, acoperindu-şi faţa cu zulufii negri ai perucii. Ţarevna îi zîmbi cu colţurile gurii ei mici, ieşi din dosul mesei, ridică puţin pe de lături fusta-i largă, din atlaz de culoarea mărgăritarului, şi făcu o reverenţă adîncă.

— Dumneata eşti Gavrila, feciorul lui Ivan Brovkin? întrebă ţarevna, privindu-l cu ochii ei lucioşi din pricina luminii făcliilor, de jos în sus, pentru că băiatul era înalt, cît pe ce să atingă tavanul cu peruca. Bună seara. Şezi. Sora dumitale, Alexandra Ivanovna, mi-a trimes o epistolă de la Haga. Îmi scrie că poţi să-mi fii de mare folos în treburile mele. Ai fost la Paris? Ai văzut teatrele de acolo?

Gavrila trebui să-i povestească cum, cu doi ani în urmă, de săptămîna brînzei, se dusese împreună cu doi navigatori de la Haga la Paris, şi-i înşiră minunile văzute acolo: teatre, carnavaluri pe uliţi, şi altele. Natalia Alexeevna voia să ştie totul cu de-amănuntul. Bătea nerăbdătoare din picior cînd băiatul şovăia, neputînd s-o lămurească bine. Încîntată, se apropia de el, privindu-l cu ochii ei mari, şi deschidea puţin gura, minunîndu-se de obiceiurile franţuzeşti.

— Poftim, spuse ea, acolo oamenii nu stau ca ursul în bîrlog, ştiu să petreacă şi să-i facă şi pe alţii să rîdă — dănţuiesc pe uliţi şi ascultă cu plăcere comedii... Aşa ceva trebuie să facem şi noi. Am auzit că eşti inginer. Am să-ţi dau poruncă să clădeşti din nou o sală pe care am ales-o pentru teatru... Ia o lumînare şi hai cu mine...

Gavrila luă un sfeşnic cu lumînarea aprinsă. Călcînd uşor şi foşnind din fustă, Natalia Alexeevna o luă înainte prin cămările boltite, în care motanii de angora se trezeau lîngă sobele calde, se întindeau şi se culcau din nou, alintîndu-se, iar chipurile aspre ale ţarilor Moscovei priveau neîndurătoare de pe bolţi în urma ţarevnei Natalia, care se ducea afund, spre iad, trăgînd după ea şi pe tînărul cu perucă încornorată ca dracii şi dimpreună cu ei toate bunele şi vechile datini moscovite.

Pe scărița repede și îngustă, care cobora în beznă, Natalia Alexeevna se înfricoșă și își trecu brațul gol pe sub cotul lui Gavrila. Acesta simți căldura umărului ei, mireasma părului, a cabaniței. Țarevna pășea, scoțîndu-și de sub poalele fustei condurii de safian cu vîrf lat, și aplecîndu-se în întuneric, cobora cu tot mai multă băgare de seamă. Gavrila simți că-l trec fiorii. Glasul parcă îi era sugrumat. Cînd ajunseră jos, ea îl privi în ochi repede și cu luare aminte.

— Aici e, îi spuse, arătînd o ușă scundă, îmbrăcată cu postav mîncat de molii.

Natalia Alexeevna trecu cea dintîi peste pragul înalt, intrînd într-o beznă caldă, unde mirosea a șoareci și a colb. Ridicînd mult făclia, Gavrila văzu o sală mare și boltită, cu patru stîlpi scunzi. Odinioară, acolo fusese sala de mîncare, unde smeritul țar Mihail Fedorovici se ospăta împreună cu Zemski Sobor [1]. Zugrăveala de pe bolți și de pe stîlpi se scorojise, podelele scîrțîiau. În fund, atîrnau în cuie peruci făcute din rafie, mantii de hîrtie și alte marafeturi trebuitoare comedianților ; într-un colț erau aruncate claie peste grămadă cununi și platoșe de tinichea, buzdugane, paloșe de lemn, ciozturi rupte, tot ce rămăsese de la teatrul nemțesc al lui Johann Kunst, care înfățișase comedii în Piața Roșie și fusese desființat de curînd din pricină că era prostesc și foarte necuviincios.

— Aici va fi teatrul nostru, spuse Natalia. În partea asta, ai să faci o podină pentru comedianți, cu perdea și cu opaițe, iar în partea cealaltă, lavițe pentru privitori. Bolțile trebuie zugrăvite cît mai frumos. Dacă e desfătare, desfătare să fie...

Gavrila o însoți pe țarevna Natalia pe aceeași scară, înapoi. Ea îi dădu drumul, după ce-l lăsă să-i sărute mîna. Gavrila se întoarse acasă după miezul nopții. Așa cum venise, cu peruca și cu haina pe el, se trînti pe pat și rămase cu ochii ațintiți în tavan, ca și cum la lumina șovăielnică a făcliei, pe jumătate topită, ar mai fi văzut chipul rotund cu ochii catifelați și pătrunzători, gura mică ce rostea vorbele blînd, umerii fragezi, pe jumătate acoperiți de blana înmiresmată. I se părea că cutele grele ale fustei de culoarea mărgăritarului foșnesc încă, trecîndu-i prin față întunericul cald...

[1] *Zemski Sobor* — Adunarea reprezentanților tuturor păturilor conducătoare, care era convocată în veacul al XVI-lea și al XVII-lea, la inițiativa țarului (n. trad.).

A doua seară, țarevna Natalia îl chemă din nou și-i ceti „Taina cuptorului", o comedie scrisă de ea, în care vorbea despre trei tineri închiși într-un cuptor încins. N-o isprăvise încă. Gavrila ascultă pînă tîrziu glasul țarevnei care rostea, jucîndu-se cu pana de lebădă, stihuri bine închegate și se întreba dacă nu-i el cumva unul din cei trei tineri căruia îi venea să urle de fericire, ca un nebun, stînd despuiat într-un cuptor încins...

Purcese cu toată înflăcărarea să dreagă sala cea veche, deși, de la început, diecii de la Despărțămîntul palatelor îi puseră piedici și tărăgănară treaba, zăbovind să-i dea cherestea, var, cuie și altele. Ivan Artemici tăcea, deși își dădea seama că Gavrila a lăsat baltă desenele, că nu se mai duce la Școala de navigație, că șade la masă fără să se atingă de mîncare, cu ochii ațintiți buimac în gol, iar noaptea, cînd lumea doarme, arde o lumînare întreagă de un altîn. O singură dată, după ce molfăi puțin în tăcere, Ivan Artemici își dojeni feciorul, frămîntîndu-și degetele la spate : „Gavriușka, am să-ți spun un singur lucru : te joci cu focul. Bagă de seamă..."

În postul mare, țarul Petru a trecut prin Moscova în drum de la Voronej spre Svir și i-a poruncit lui Gavrila să plece cu fratele său Iakov la Piterburg să dureze o schelă. Așa că a pus cruce îndeletnicirilor lui cu teatrul...

Și cu asta Gavrila își isprăvi povestirea. Se sculă de la masă, descheie șiragul de bumbi la bluza sa olandeză, o desfăcu la piept și, vîrînd mîinile în buzunarele pantalonilor săi scurți și umflați ca niște burdufuri, începu să măsoare odaia în lung și în lat.

Alexei spuse :

— Nu poți s-o uiți ?

— Nu... Nici nu vreau să uit așa ceva : de m-ar paște chiar ștreangul...

Bătînd cu degetele în masă, Iakov zise :

— De la măicuța mi se trage pojarul ăsta, inima asta pîrdalnică... Sanka e la fel... N-ai ce să-i faci, boală fără leac... Fraților, să umplem paharele și să bem în amintirea mamei noastre Avdotia Evdokimovna...

În clipa aceasta, în tindă, cineva tropăi din cizme, scuturîndu-se de glod, zornăi din pinteni și smuci ușa. Alexandru Danilovici Menșikov, porucic tunar din polcul Preobrajenski, guvernatorul general al Ingriei, Kareliei și Estlandei, guvernatorul Schlüsselburgului, îmbrăcat cu o pelerină neagră stropită de noroi și cu un tricorn negru cu galon de argint, intră înăuntru.

— Doamne, ce fumăraie! Stați jos, stați jos, lăsați milităria. Noroc! spuse Alexandru Danilovici cu glas aspru și totodată prietenos. Mergem spre rîu? Apoi, după ce își lepădă pelerina și își scoase tricornul împreună cu peruca uriașă, se așeză la masă și se uită la ciolanele roase și la castronul gol. De plictiseală, am mîncat devreme, m-am culcat pentru un ceas și, cînd m-am trezit, în casă nu mai era nimeni, nici musafiri, nici slugi. L-au părăsit pe guvernatorul general... Aș fi putut să mor în somn și n-ar fi știut nimeni. Îi făcu lui Alexei cu ochiul. Domnule podpolcovnic, dă-mi și mie niște rachiu cu piper și fă-mi rost de niște varză, că mă doare capul, nu știu nici eu de ce. Dar voi cum stați, frați corăbieri? Trebuie să ne grăbim. Am să vin mîine să văd ce s-a mai făcut.

Alexei aduse din tindă niște varză și o carafă. Alexandru Danilovici, depărtînd degetul mic, îngrijit, cu un inel mare, pe care sclipeau briliantele, își umplu cu băgare de seamă paharul, luă cu degetele un crîmpei de varză cu pojghiță de gheață pe deasupra, închise pe jumătate ochii, își goli paharul, deschise ochii și începu să ronțăie varza zgomotos.

— Urîtă zi e duminica, mă plictisesc de moarte! Sau poate că primăvara de aici e așa de păcătoasă?... Mă doare tot trupul și mă sîcîie!... Nu sînt femei, asta-i pricina!... Halal de așa cuceritori! Ca să vedeți unde am ajuns cu războiul! Am durat un oraș și n-avem femei! Zău că-i cer voie lui Petru Alexeevici să mă lase în pace. N-am chef să mai fiu guvernator general... Mai bine mă fac negustor la Moscova în bazar, s-o duc de azi pe mîine... Ce fete sînt la Moscova! Venere, nu altceva! Ochi vicleni, obraji calzi, drăgăstoase, zîmbărețe... Hai să mergem, să mergem la rîu, aici e un aer îmbîcsit...

Alexandru Danilovici nu putea să stea mult pe loc, n-avea vreme niciodată, ca toți aceia care lucrau cu țarul Petru. Spunea una, dar gîndea alta. Era foarte greu să-i intri în voie. Primejdios om. Își puse din nou peruca și pelerina căptușită cu samuri și ieși din casă împreună cu frații Brovkin. Vîntul călduț pătrunzător și umed îl izbi numaidecît în față. Pe tot ostrovul Fomin, cum i se spunea odinioară, acum așezarea Piterburgskaia, pinii fremătau duios și vuitor, de parcă din adîncul tăriilor albastre ar fi curs un rîu... Ciorile croncăneau, rotindu-se deasupra mestecenilor rari și desfrunziți.

Casa de lut a lui Alexei se afla în fundul pieței Troițkaia, curățată de pădure, aproape de niște prăvălii de lemn ridicate de curînd. Ușile și ferestrele prăvăliilor erau astupate cu scînduri bătute cruciș ; negustorii nu veniseră încă. În dreapta se vedeaua valurile de pămînt și bastioanele cetății deszăpezite. Deocamdată un singur bastion, acela al tunarului Petru Alexeev, era îmbrăcat în piatră pînă la jumătate. În așteptarea flotei care urma să vină, un pavilion naval alb, cu o cruce albastră, fîlfîia în vîrful catartului.

Vîntul stîrnea vălurele mărunte în băltoacele din piață. Fără să se uite unde calcă, Alexandru Danilovici trecea de-a dreptul prin apă, îndreptîndu-se spre Neva. Piața principală a Piterburgului nu exista încă decît cu numele și pe planurile pe care Petru Alexeevici le făcea în carnetul său. Nu se vedea decît o bisericuță clădită din bîrne, năpădită de mușchi — soborul Troițki — și, aproape de ea, mai spre apă, casa lui Petru Alexeevici, clădită îngrijit din lemn, cu două odăi, îmbrăcată pe din afară cu scînduri și vopsită așa fel ca să pară că-i de cărămidă. Pe acoperiș se afla un mortier de lemn și două ghiulele, vopsite, arătînd ca și cum erau gata de tragere.

De partea cealaltă a pieței era o casă olandeză scundă, care te îndemna să intri înăuntru : pe coșul ei ieșea întotdeauna fum ; prin fereastra cu geamuri împîclite, se vedeau atîrnînd vase de cositor și cîrnați, iar la ușa de intrare era zugrăvit un pilot de corabie fioros, cu barbă de pirat, ținînd într-o mînă o cană de bere, iar în cealaltă stacana pentru zaruri. Deasupra intrării scîrțîia într-o prăjină firma : „La cele patru fregate".

Cînd ajunseră pe malul apei, vîntul le umflă pelerinele și le zburli perucile. Pe gheața albastră a Nevei se vedeau copci mari și făgașe pline de balegă. Alexandru Danilovici se supără deodată :

— Au dat 2 000 de ruble pentru toate lucrările ! Phii, păcătoșii, nemernicii, ticăloșii ! Îi dau dracului de cinovnici, de dieci și de cancelarii. Cei din Moscova tremură pentru fiecare ban, strică hîrtia de pomană ! Eu sînt stăpîn aici ! Am bani, am cai, pot să-mi fac rost de oricîți oameni buni, treaba mea de unde îi iau... Măi Brovkinilor, să țineți minte că n-ați venit aici ca să trageți la aghioase... Nu mîncați, nu dormiți, dar la sfîrșitul lui mai, să fie gata toate arsanalele, stăvilarele și hambarele... Și nu numai pe malul stîng, unde vi s-a po-

runcit... Aici, în așezarea Piterburgskaia, trebuie rînduit în așa fel ca vase mari să poată trage la chei... Alexandru Danilovici mergea repede pe mal, arătînd unde să se bată parii și unde să se ridice arsanalele. După o izbîndă pe mare, vasul-amiral se va apropia cu pînzele zdrențuite bubuind din tunuri. Ce trebuie să facă, să tragă la gurile Fontankăi ? Nu — aici ! (Bătu din picior într-o băltoacă.) Dacă se întîmplă să vină vreun oaspete bogat din Englitera sau din Olanda, aici e casa lui Petru Alexeevici, dincolo e casa mea, poftim, coborîți...

Casa lui Alexandru Danilovici, palatul guvernatorului, așezată la vreo sută de stînjeni de aceea a țarului aflată mai în susul apei, fusese făcută în grabă din paiantă. Era tencuită și avea un acoperiș olandez înalt, care se vedea de departe, din larg. În mijlocul fațadei se afla o scară cu doi pilaștri teșiți și cu portic. Pe arcada dreaptă a porticului, era culcat un Neptun de lemn aurit, cu tridentul în mînă, iar pe arcada stîngă o naiadă cu sîni dolofani, sprijinită cu cotul de o amforă răsturnată. În triunghiul porticului era o monogramă „A.M.", cu un șarpe încolăcit în jurul slovelor. Pe acoperiș fîlfîia, într-un catart, steagul guvernatorului general. În fața casei străjuiau două tunuri.

— Nu mi-e rușine să-mi arăt casa străinilor. Frumoși sînt zeii ăștia marini, strașnic de frumoși ! Parcă acum au ieșit din mare și s-au culcat deasupra scării mele... Iar cînd o să vină flota din Svir și o să treacă pe aici, tragem cu tunurile... Strașnic !...

Alexandru Danilovici se uita cu drag la casa lui, închizînd pe jumătate ochii albaștri. Pe urmă întoarse capul și tuși supărat, uitîndu-se în depărtare la malul stîng, pe care vîntul legăna niște pini singuratici, printre buturugi și întinderi golașe.

— Păcat că s-au făcut stricăciuni acolo... (Arătă cu bastonul spre locul unde Fontanka ieșea din Neva.) Ce priveliște se deschidea de la ferestrele mele, ce codru era — ca un zid. Pe locul acela ar fi trebuit să facem un *plaisir*, pentru petreceri de vară... L-au tăiat ! Ei, drăcie, așa-i totdeauna... Ce să-i faci. Și acum hai la mine, să mîncăm și să bem ceva...

— Domnule guvernator general, zise Alexei, ia priviți : ce-i cu atîtea sănii care merg pe Neva la vale... N-o fi țarul ?

Alexandru Danilovici aruncă o privire : „El e !" Se învioră deodată. Frații Brovkin alergară care încotro, ca să dea po-

runci, iar Menşikov se îndreptă repede spre casă, chemînd oamenii cu glas tunător. Nu mult după aceea se întoarse la mal, oprindu-se pe nişte scînduri întinse peste gheaţă, îmbrăcat cu mundirul polcului Preobrajenski, cu manşete roşii, uriaşe, cusute cu ceaprazuri de aur, cu o lentă de mătase petrecută peste umăr şi cu spada ; aceeaşi spadă cu care doi ani mai înainte se urcase pe bordul unei fregate suedeze, la gurile Nevei.

Convoiul lung de sănii se apropia pe gheaţa umflată a Nevei, la care îţi era frică să te şi uiţi. Îndemnîndu-şi caii obosiţi, vreo cincizeci de dragoni se îndreptară spre mal, ocolind copcile din gheaţă. Un rădvan greu, îmbrăcat cu piele, coti în urma lor prin apă şi se opri în faţa scîndurilor. De îndată ce un picior lung, încălţat cu botfori, ieşi din fundul rădvanului, de sub blănile de urs, cele două tunuri din faţa casei guvernatorului general bubuiră.

În urma botforului ieşiră două mîneci de blană, din care apărură nişte degete cu unghiile tari. Acestea se prinseră de căptuşeala de piele a rădvanului, dinlăuntrul căruia se auzi un glas gros :

— Ei, drăcie ! Danilîci, ajută-mă, nu pot să ies...

Alexandru Danilovici sări de pe scînduri în apa care îi ajungea pînă la genunchi — şi-l trase afară pe ţar. În clipa aceasta, de pe toate bastioanele fortăreţei Petropavlovskaia ţîşniră flăcări, şi ele se învăluiră în fum în vreme ce bubuiturile se rostogoleau peste apele Nevei. Un stindard se înălţă în vînt pe catartul din faţa casei ţarului.

Petru Alexeevici se urcă pe scînduri, se întinse, se îndreptă de spate, îşi dădu căciula pe ceafă şi, înainte de toate, se uită la Danilîci, la faţa lui lungă, roşie de bucurie şi la sprîncenele care se arcuiau. Îl luă de obraz şi-l strînse :

— Să trăieşti, camarade... N-ai binevoit să vii la mine, te-am aşteptat... Ei, acuma am venit eu la tine... Ia-mi blana. Drumul e prost ; mai jos de Schlüsselburg era cît pe ce să ne înecăm. M-au deşelat hopurile, mă furnică în picioare...

Petru Alexeevici rămase în dolmanul său de postav, căptuşit cu blană de veveriţă. Ridicîndu-şi în bătaia vîntului faţa nerasă cu mustăţile zburlite, privi nourii de primăvară ce se călătoreau spre zări, umbrele repezi ce pluteau peste băltoace şi copci, soarele voios şi cald ce strălucea prin nouri, dincolo de ostrovul Vasilievski. Nările îi fremătară şi în colţurile gurii lui mici se iviră gropiţe.

— E un rai ! rosti. Zău, Danilîci, e un rai, e raiul pe pămînt... Miroase a mare...

Oamenii alergau peste piață, împroșcînd apa din băltoace. În urma lor se apropiau în rînduri aliniate ostașii din polcurile Preobrajenski și Semionovski, îmbrăcați cu mundire verzi strîmte și cu ghetre albe, ropotind apăsat cu bocancii și ținînd puștile cu spăngile înainte.

3

— ...La Varșovia, a spus la masă, în casa cardinalului Radziewski : „Nu las nici o coajă de nucă să intre în Neva. Să nu se gîndească moscoviții că vor rămîne la mare... După ce isprăvesc cu August, Sankt-Piterburgul e pentru mine ca un sîmbure de vișină pe care-l sparg în dinți și-l scuip afară..."

— Hm, nerod mai e, fir-ar el al naibii să fie ! (Alexandru Danilovici ședea în pielea goală pe o laviță și își săpunea capul.) Dacă mă întîlneam cu viteazul ăsta pe o cîmpie, îi arătam eu sîmbure de vișină...

— Și a mai spus : „Nu las nici o corabie englezească să treacă spre Arhanghelsk. Negustorilor moscoviți o să le putrezească mult și bine marfa în magazii".

— *Min Herz*, nu ne putrezește cumva marfa ?

— Un convoi de treizeci și două de corăbii englezești, apărate de patru fregate, au sosit cu ajutorul lui dumnezeu fără pierderi la Arhanghelsk. Au adus fier, oțel, aramă pentru tunuri, tutun în butoaie și multe alte lucruri, care nu ne trebuiau, dar pe care am fost nevoiți să le cumpărăm.

— Ce să-i faci, *Min Herz*, n-o să rămînem în pagubă... Trebuia să aibă și ei o plăcere, au înfruntat marea ca niște viteji... Vrei să arunce niște cvas ? Nartov ! strigă Alexandru Danilovici, pășind binișor pe dușumeaua udă, de curînd dată la rindea, spre ușa scundă care ducea în tinda băii. Ai murit, Nartov ? Ia oala și aruncă niște cvas...

Petru Alexeevici ședea culcat pe o poliță tocmai sub tavan, cu genunchii slabi îndoiți, și își făcea vînt cu măturica. Nartov, vistavoiul, dăduse drumul la abur de două ori și aruncase peste el apă rece ca gheața. Acum Petru se odihnea. Venise să facă baie îndată după sosire, ca să mănînce cu poftă.

Baia era subțire, făcută din lemn de tei. Petru Alexeevici nu se mai îndura să plece de acolo, deși musafirii îl așteptau nerăbdători de două ceasuri în sufrageria din casa guvernatorului general.

Nartov deschise ușa de aramă a cuptorului, se dădu la o parte și aruncă o oală de cvas în fundul lui, pe pietrele încinse. Aburi deși și iuți se ridicară pînă în tavan, încălzind trupul. În toate cămările se răspîndi un miros plăcut de pîine. Tușind, Petru Alexeevici se bătea pe piept cu frunzele măturicii de mesteacăn.

— *Min Herz*, Gavrila Brovkin zice că la Paris, bunăoară, lumea nu se pricepe să facă baie de aburi, cu atît mai puțin de cvas, și că oamenii sînt pe acolo piperniciți.

— În schimb lumea de acolo se pricepe la alte lucruri, la care n-ar strica să ne pricepem și noi, spuse Petru Alexeevici. Negustorii noștri sînt adevărați sălbatici : cît m-am luptat cu ei la Arhanghelsk ! Țin morțiș să-și vîndă marfa stricată : te mint, se jură, se vaietă atîta vreme ca să-ți bage pe gît marfa stricată, pînă li se strică și aceea bună... În Dvina de Sus e atîta pește că, dacă vîri o vîslă în apă, stă în picioare. Sînt scrumbii puzderie, mari de tot, uite-așa... Dar nu poți să treci prin fața magaziilor din pricina duhorii... Am stat de vorbă cu ei la Sfatul negustorilor, întîi cu binișorul, pe urmă n-am mai avut încotro și mi-am ieșit din sărite.

Alexandru Danilovici oftă mîhnit.

Așa-i firea noastră, păcătoasă, *Min Herz*... Capete proaste... Pe afurisiții ăștia de negustori dacă-i lași fără frîu îți strică toată țara... Nartov, adu niște bere rece...

Petru Alexeevici se așeză în capul oaselor pe poliță cu picioarele lungi atîrnînd în jos și cu capul plecat. Din părul său castaniu-închis, cîrlionțat, picura sudoarea.

— E bine, spuse el. E foarte bine. Așa, dragul meu... Noi nu putem să trăim fără Piterburg, cum nu poate trupul să trăiască fără suflet.

4

Acolo la marginea pămîntului rusesc, în acel golf cucerit, la masa lui Menșikov ședeau niște oameni noi, aceia care, după vorba țarului Petru „de acum înainte boieria va fi socotită după vrednicie" ieșiseră din izbele lor datorită numai iscusinței și hărniciei lor, lepădaseră opincile, încălțaseră

ghete de iuft cu boturi turtite şi cu cătărămi şi, în loc să tot jelească: „Doamne, pentru ce m-ai osîndit să urlu de foame în frig?", se aşezau ca acum, în jurul meselor îmbelşugate, să vorbească despre treburile ţării. Erau acolo fraţii Brovkin, Fedosei Skleaev şi Gavrila Avdeevici Menşikov, cunoscuţi meşteri corăbieri care îl însoţeau pe Petru Alexeevici de la Voronej spre Svir; întreprinzătorul de lucrări Ermolai Negomorski din Novgorod, cu ochii scînteietori ca ai motanilor noaptea; Terenti Buda, meşter de ancore, şi Efrem Tarakanov, vestit dăltuitor în lemn şi poleitor.

De altfel, la masă nu erau numai oameni din neam de rînd: în stînga lui Petru Alexeevici stătea Roman Bruce, un scoţian roşcovan, din spiţă regească, cu obrazul osos şi cu nişte buze subţiri, strînse aprig, matematician şi iubitor de cărţi, ca şi fratele său, Iakov. Amîndoi se născuseră la Moscova, în aşezarea nemţească, şi se aflaseră în preajma lui Petru Alexeevici din vremea copilăriei sale, socotindu-i lupta ca lupta lor propie. Mai era la masă şi cneazul Mihail Mihailovici Goliţîn, polcovnic în gardă, un bărbat cu ochi de şoim, galeş şi semeţ, cu o mustăcioară subţire sub nasul ascuţit, care-şi cîştigase faimă de viteaz la asaltul Schlüsselburgului. Bea cam mult, ca şi ceilalţi, se îngălbenea tot mai mult şi zornăia din pinteni sub masă. Mai era acolo şi Kornelius Kruyt, viceamiralul viitoarei flote a Mării Baltice, marinarul pribeag, cu zbîrcituri adînci şi aspre pe obrazul tăbăcit parcă, şi cu ochi sticloşi, ciudaţi ca adîncurile reci ale mării. Era la masă şi generalul-maior Chambers, un om îndesat, cu fălcile zdravene şi cu nasul coroiat, şi acesta un vîntură lume, dintre aceia care, crezînd în norocul ţarului Petru, îi pusese la picioare tot avutul său: spada, vitejia şi cinstea ostăşească. Se mai afla de faţă şi Gavrila Ivanovici Golovkin cel domol, cancelarul ţarului, om isteţ şi şiret, ajutorul lui Menşikov la zidirea oraşului şi a cetăţii.

Musafirii glăsuiau toţi deodată, lărmuind. Unii din ei vorbeau tare, dinadins, ca să fie auziţi de ţar. În odaia cu tavan înalt mirosea a tencuială umedă; pe pereţii albi ardeau lumînări în candelabre cu cîte trei braţe şi cu oglinjoare de aramă; sumedenie de lumînări erau răspîndite şi pe masa acoperită cu o pînză pestriţă, vîrîte în carafe goale, printre tipsiile de cositor şi tăvile de lut, pe care se răsfăţau tot felul de bucate cu care guvernatorul general îşi ospăta musafirii: şunci şi limbi, cîrnaţi afumaţi, gîşte şi iepuri, varză, ridichi,

castraveți murați, tot ceea ce Negomorski, întreprinzătorul de lucrări, îi adusese în dar lui Alexandru Danilovici.

Cea mai aprinsă gîlceavă se stîrni în legătură cu hrana și cu nutrețul. Oaspeții se ciorovăiau : care și cît primise fiecare ? Hrana venea din Novgorod, de la Despărțămîntul cel mare al proviantului — vara, cu barcazurile pe Volhov și pe lacul Ladoga, iar iarna pe drumul de curînd croit prin codrii deși — fiind trimeasă la magaziile din Schlüsselburg, unde era apărată de zidurile zdravene ale cetății. Acolo privegheau slujbași dintre oamenii cei mai buni, care trimeteau la cerere marfă la Piterburg pentru ostașii din așezarea Vîborgskaia, pentru felurite despărțăminte ce aveau în grijă clădirea de case, pentru lucrătorii veniți în trei schimburi, din april pînă în septembrie — salahori, tăietori de lemne, dulgheri, zidari și învelitori de case. Drumul de la Novgorod era greu, și ținutul învecinat pustiit de război ; nu se găseau de nici unele prin apropiere, era mereu lipsă de hrană și, de aceea, Bruce, Chambers, Kruyt și alții mai mici puneau mîna pe tot ce apucau. Acum, la masă, se răfuiau înfierbîntîndu-se.

Lui Petru Alexeevici i se adusese mîncare caldă : tăiței. Cîțiva ostași, trimeși fiecare în altă parte izbutiseră să găsească, pentru tăiței, un cocoș într-o ogradă de lîngă Fontanka, la un pescar finez, care căpătase cu acest prilej cinci altîni pentru o orătanie bătrînă. După ce mîncă, Petru Alexeevici puse pe masă mîinile sale lungi cu palme mari și cu vinele umflate după baie. Vorbea puțin și asculta cu luare aminte ; ochii lui bulbucați priveau aspru, înfricoșător. Cînd însă, umplîndu-și pipa sau din altă pricină, pleca ochii, fața lui cu obrajii rotunzi și cu nasul scurt părea blajină, îndemnînd : „Nu te sfii, vino și ciocnește cupa cu mine". „În sănătatea dumitale, domnule tunar !" Firește, după cum era omul, pe unii nici nu-i privea, altora le răspundea clătinînd din cap și atunci părul lui castaniu-închis, subțire și creț, flutura. „În cinstea lui Bachus !" închina el cu voce de bas și dădea de dușcă pe gît așa cum învățase de la piloți și de la marinari în Olanda — fără să atingă buzele de cupă.

Petru Alexeevici era mulțumit în ziua aceea și de faptul că Danilîci ridicase în ciuda suedezilor o casă atît de frumoasă, cu un Neptun și cu o naiadă deasupra intrării, era mulțumit văzîndu-se înconjurat de oameni de-ai lui, care vorbeau și se înfierbîntau pentru o cauză mare, fără a se gîndi cît e de

primejdioasă şi dacă va izbîndi. Ceea ce îi bucura îndeosebi inima era faptul că aici unde gîndurile care ţinteau departe, se împletiseră cu începuturile grele, totul devenise aievea. Tot ce însemnase, ca să nu uite, cu slove neciteţe în carnetul său gros, pe care-l ţinea în buzunar, alături de un capăt bont de plaivaz, alături de pipă şi de punga cu tutun, toate acestea prinseseră fiinţă : vîntul flutura steagul pe bastionul cetăţii, parii răsăreau din malurile mocirloase, peste tot forfoteau oameni trudiţi şi plini de griji ; trăia o aşezare mică încă, dar cu toate cele cuvenite.

Muşcîndu-şi chihlimbarul pipei, Petru Alexeevici asculta şi nu asculta cele ce-i spunea oţărît Bruce despre nişte fîn încins nici ceea ce-i striga Chambers, beat, încercînd să ajungă cu cupa la el... Aici stătea cu picioarele pe pămîntul iubit, pămîntul mult dorit. Era frumoasă, fireşte, şi Marea de Azov — cea albicioasă şi caldă, cucerită cu atîta trudă — era frumoasă şi Marea Albă, care îşi tălăzuia valurile reci sub perdeluirile ceţurilor, dar nu se asemuiau cu Marea Baltică, cu acest drum larg spre oraşe minunate, spre ţări bogate. Pînă şi inima bătea aici altfel, gîndurile parcă se înaripau şi puterile sporeau.

Alexandru Danilovici privea cînd şi cînd cum fremătau tot mai aprins nările lui *Min Herz* şi cum scotea din lulea rotogoale de fum din ce în ce mai groase.

— Hei, isprăviţi o dată ! strigă el, pe neaşteptate. Ovăz, mei, ovăz, mei ! Domnul tunar n-a venit aici ca să asculte numai despre ovăz şi mei. Făcu semn cu ochiul unui bărbat gras, îmbrăcat cu o jachetă scurtă şi descheiată, care zîmbea blajin. Felten, ia toarnă nişte vin din acela... Menşikov se întoarse spre Petru Alexeevici cu un aer de aşteptare. Ca de obicei, ghicise, cetise în ochii întunecaţi ai ţarului că, în sfîrşit, sosise clipa cînd tot ce mocnea în el, tot ce-l frămînta, tot ce-l zbuciuma, tot ce întorsese pe toate feţele în capul său se preschimbase deodată într-o hotărîtă şi nestrămutată voinţă... Acum nu mai puteai să-i stai în cale, să mergi împotriva voinţei lui.

Mesenii tăcură. Nu se mai auzea decît gîlgîitul vinului care curgea în cupe dintr-o damigeană pîntecoasă. Fără să ia mîinile de pe masă, Petru Alexeevici se lăsă pe speteaza jeţului său aurit :

— Regele Carol e viteaz, dar nu-i deştept, începu el rar, rostind cuvintele ca moscoviţii. E foarte îngîmfat. În anul

1700 a dat cu piciorul norocului. Dacă izbîndea, noi nu mai beam vin aici. Învălmăşeala de la Narva ne-a făcut un mare bine. Fierul bătut se căleşte, iar omul se îmbărbătează. Am învăţat multe lucruri, la care nici nu ne gîndisem măcar. Generalii noştri, în cap cu Boris Petrovici Şeremetiev şi Anikita Ivanovici Repnin, au arătat lumii întregi că suedezii nu sînt chiar atît de grozavi şi că pot fi bătuţi atît în cîmp, cît şi pe ziduri. Voi, copiii inimii mele, aţi cucerit şi aţi rînduit locul acesta sfînt. Zeul Neptun, stăpînul adîncurilor mării, străjuieşte casa acestui dregător, în aşteptarea corăbiilor la care am muncit cu toţii, pentru care am făcut bătături la mîini. Dar dacă ne-am întărit la Piterburg, este oare cuminte să ne apărăm de suedezi numai şi numai la rîul Sestra şi la ostrovul Kotlin? Să aşteptăm ca, după ce se va fi plictisit să lupte cu visele sale, Carol să-şi ia oştile din Europa şi să le întoarcă asupra noastră? Atunci cred că nici zeul Neptun nu ne-ar mai putea scăpa... Aici e inima noastră. Iar Carol trebuie întîmpinat departe, spre margine, în cetăţi trainice. Trebuie să fim cutezători şi să pornim noi împotriva lui. De îndată ce se vor scurge sloiurile, să ne năpustim asupra Kexholmului, să-l cucerim pentru ca lacul Ladoga să fie din nou al nostru, aşa cum a fost odinioară, şi pentru ca flota noastră să poată naviga fără teamă. Trebuie să trecem dincolo de rîul Narova, să luăm Narva, dar de data aceasta fără greş. Prieteni, să ne pregătim grabnic de luptă. Orice întîrziere înseamnă pieirea noastră.

5

Petru Alexeevici privi prin fumul de tutun, printre cercevelele dese ale ferestrelor, spre cornul lunii care se oprise din goana sa necurmată printre ceţurile sfîşiate şi rămăsese neclintită, spînzurată în înalt.

— Şezi, Danilîci, şezi, nu-i nevoie să ieşi cu mine. Mă duc să iau puţin aer şi mă întorc îndată.

Petru se sculă de la masă şi ieşi pe scară, sub Neptun şi sub naiada cu sînii mari şi cu amfora de aur. Un vîntuleţ blînd şi înmiresmat îi gîdilă nările. Îşi vîrî pipa în buzunar. Un om cu capul gol, în suman şi opinci, se dezlipi de zidul casei, din spatele unui pilastru, se lăsă în genunchi şi ridică deasupra capului său o foaie de hîrtie...

— Ce vrei? îl întrebă Petru Alexeevici. Cine ești? Scoală-te! Nu cunoști ucazul?

— Măria ta, zise omul cu glas slab și pătrunzător, vine cu jalbă Andriușka Golikov, om nevoiaș și sărman, înglodat în datorii și fără de apărare... Pier, măria ta... Fie-ți milă de mine...

Petru Alexeevici trase supărat aer pe nas, luă — tot supărat — jalba în mînă și-i mai porunci o dată să se scoale:

— Fugi de muncă? Ești bolnav? Vă dă rachiu din cucuruz de pin, așa cum am poruncit?

— Măria ta, sînt sănătos, nu fug de muncă, sap, car piatră, tai bîrne... Măria ta, o putere minunată se pierde în mine... Sînt zugrav din neamul Golikovilor, zugrav de icoane de la Paleh. Știu să zugrăvesc chipuri de oameni ca vii — nu îmbătrînesc, nu mor, și duhul trăiește veșnic în ele... Știu să zugrăvesc cu iscusință valurile mării cu corăbii și cu fumul tunurilor...

Petru Alexeevici mai sforăi o dată, dar de data asta fără supărare.

— Știi să zugrăvești corăbii? Cum să te cred că nu minți?

— Nu stau departe, aș aduce și-aș arăta niște zugrăveli, dar le-am făcut pe perete, pe tencuială — și cu cărbune, nu cu vopsele... N-am nici vopsele, nici pensule de păr. Le visez numai... Măria ta, dacă-mi dai niște vopsele, barem cît un degetar, și cîteva pensule îți slujesc cu credință, intru și în foc...

Petru Alexeevici sforăi a treia oară, scurt:

— Hai! Și, ridicînd ochii spre luna care scînteia pe pojghița subțire de gheață ce acoperea băltoacele și pîrîia sub botfori, porni vijelios, după obiceiul lui. Andrei Golikov se luă fuga după el, uitîndu-se pieziș la umbra neobișnuit de lungă a țarului și căutînd să nu calce pe ea.

Trecură de piață, cotiră pe sub niște pini rari și ajunseră la Bolșaia Nevka, unde se găseau pe mal niște bordeie mici, acoperite cu pămînt pe care crescuse iarbă, în care se adăposteau dulgherii de la binale. Ajungînd în dreptul unuia din ele, nespus de fîstîcit, Andriușka deschise o ușă de scînduri prost îmbucate, făcu o plecăciune și spuse ceva în șoaptă. Petru Alexeevici se aplecă și intră înăuntru. Vreo douăzeci de oameni dormeau pe o laiță mare. Picioarele lor goale ieșeau de sub cojoace și de sub rogojini. Un bătrîn despuiat pînă la brîu, cu o barbă mare ședea pe o lăvicioară lîngă vatra în care ardea un vreasc și își peticea cămașa.

Bătrînul nu se miră cînd îl văzu pe ţarul Petru. Înfipse acul în cămaşă, o puse deoparte, se ridică şi se închină încet, aşa cum te închini la biserică, înaintea unei icoane întunecate.

— Ia spune ! întrebă repede Petru. E proastă mîncarea ?

— Proastă, măria ta, răspunse omul, nestînjenit şi răspicat.

— Îmbrăcăminte aveţi ?

— Ne-a dat haine astă-toamnă, dar în iarna asta s-au rupt, după cum se vede.

— Sînt bolnavi printre voi ?

— Măria ta, sînt mulţi bolnavi. Ţinutul e tare aspru.

— Vă duceţi la spiţerie ?

— Am auzit de ea.

— Nu aveţi încredere în droguri ?

— Cum să spun ? Parcă ne lecuiam mai bine singuri.

— De unde eşti ? Cu ce ucaz ai venit ?

— Am venit din tîrgul Kerensk, cu ucazul trei, care a ieşit astă-toamnă... Sîntem tîrgoveţi. Toţi din bordeiul ăsta sîntem oameni slobozi...

— De ce ai rămas aici peste iarnă ?

— N-am vrut să mă întorc acasă iarna, că tot urlam de foame pe vatră. Am fost tocmit, mă hrăneşte ţara, car cherestea. Dar iacă ce pîine ne dă. Omul scoase de sub cojoc un codru de pîine neagră şi-l rupse cu degetele sale ţepene. E mucegai. Mai e de vreun folos aici spiţeria ?

Andrei Golikov puse domol alt vreasc în vatră. În bordeiul scund, cu pereţii humuiţi şi spoiţi pe ici, pe colo, se făcu mai multă lumină. Cîţiva oameni ridicară capul de sub rogojini. Petru Alexeevici se aşeză pe laiţă, îşi cuprinse genunchiul cu mîinile şi-l privi pătrunzător în ochi pe ţăranul cel bărbos :

— Cu ce te îndeletniceai acasă, la Kerensk ?

— Făceam sbiten. Dar astăzi nu se prea mai bea sbiten, nimeni nu mai are bani.

— Eu sînt de vină ! I-am prădat pe toţi ! Aşa-i ?

Bărbosul ridică din umeri şi se sculă ; crucea de aramă de pe pieptul său costeliv se lăsă în jos. Dădu din cap, zîmbind :

— Vrei să ştii adevărul ?... Nouă nu ne e frică de adevăr, că sîntem oameni tare încercaţi... Se înţelege că altădată omul o ducea mult mai uşor. Nu erau biruri ca acuma... Acuma, să dai bani, să dai bani mereu... Înainte, plăteai dări de fiecare plug, de fiecare fum, dădeai chezăşie unul pe altul şi puteai să te înţelegi uşor, te mai păsuia... Acuma, măria ta, ai poruncit să

plătească fiecare. Toată suflarea e scrisă la catastih, pe lîngă fiecare se învîrtește un ispravnic, un dăbilar și vrei, nu vrei, trebuie să plătești. Iar în vremea din urmă trimeți aici, la Piterburg, 40 000 de oameni în trei schimburi... Crezi că-i lucru ușor ? La noi, o gospodărie din zece trebuie să dea un om cu topor, cu daltă sau cu cazma și cu fierăstrău. Iar celelalte nouă gospodării îi adună banii de mîncare : fiecare casă — treisprezece altîni și doi gologani... Banii ăști trebuie găsiți... D-aia răcnești la bazar : „Sbiten cald !" S-ar mai găsi un suflet de om care ar bea, dar n-are în buzunar nici o lețcaie. Mi-ai luat feciorii la dragoni, acasă a rămas bătrîna cu patru fete, una mai mică decît alta... Dar firește, măria ta, vezi mai bine cum și ce fel...

— Ai dreptate, eu văd mai bine ! zise aspru Petru Alexeevici. Ia dă-mi pîinea. Luă codrul de pîine mucezit, îl rupse în două, îl mirosi și îl băgă în buzunar. Cum trec sloiurile, vă aduce haine noi și opinci. Vă aduce și făină, o să facem pîine aici. Dădu să iasă, uitînd de Golikov, dar acesta se întoarse spre el și-l privi cu atîta rugăminte în ochi, încît Petru Alexeevici spuse zîmbind : Hai, zugravule, ia să văd...

O parte din perete, tencuită și spoită cu grijă, era acoperită cu o rogojină. Golikov îndepărtă ușor rogojina, o sprijini într-un băț, mai aprinse un vreasc și, ținîndu-l cu mîna tremurătoare, grăi subțirel :

— E multpreaslăvita biruință de la gurile Nevei din luna mai, ziua a cincea, anul 1703 : vasul vrăjmaș „Astrel" cu paisprezece tunuri și vasul amiral „Gedan" cu zece tunuri se predau domnului tunar Petru Alexeevici și porucicului Menșikov.

Pe peretele tencuit. trăsături subțiri de cărbune înfățișau cu multă iscusință, pe valuri înspumate, două corăbii suedeze, învăluite în fum și înconjurate de luntri din care ostașii ruși săreau asupra vrăjmașului. Două mîini, ținînd o flamură lunguiață cu deslușirea de mai sus scrisă pe ea, ieșeau din nori, deasupra corăbiilor. Petru Alexeevici se lăsă pe vine.

— Măi, măi ! rosti el. Totul era cum trebuie : sarturile și straiurile, velele umflate de vînt și pavilioanele. Petru Alexeevici îl recunoscu pînă și pe Alexașka cățărîndu-se pe o scară de asalt, cu pistolul și cu sabia în mîini, se recunoscu și pe el. Era prea înzorzonat, dar, în adevăr, așa stătuse atunci sub pupa vrăjmașului, în botul unei luntri ; striga și

arunca granate. Măi, măi! Dar de unde știi tu despre biruința asta?

— Eram atunci vîslaș în luntrea măriei tale...

Petru Alexeevici pipăi zugrăveala: era, în adevăr, făcută cu cărbune. (Golikov oftă încet în spatele său.)

— Dacă-i vorba pe așa, să știi că am să te trimet în Olanda să înveți acolo meșteșugul. Nu te pui pe beții? Vă cunosc eu, afurisiților...

Petru Alexeevici se întoarse la guvernatorul general și se așeză din nou în jețul său aurit. Lumînările erau pe isprăvite. Musafirii se cherchelisеră de-a binelea. La capătul celălalt al mesei, corăbierii cîntau cu capetele plecate un viers de alean. Numai Alexandru Danilovici privea senin. Băgă de seamă numaidecît că lui *Min Herz* îi tremură colțul gurii și se străduia să priceapă ce s-o fi întîmplat.

— Mănînc-o! îi strigă deodată Petru Alexeevici, scoțînd din buzunar bucata de pîine mucezită. Mănînc-o, domnule guvernator general!...

— *Min Herz*, nu-i vina mea. Golovkin e cu pîinea, el să se înece cu bucata asta... Vai, tîlharul, nerușinatul!

— Mănînc-o! (Ochii țarului se măriră și scăpărară sălbatic.) Hrănești oamenii cu scîrnă!? Mănînc-o, Neptunule! Tu răspunzi pentru toate aici! Răspunzi de fiecare suflet omenesc...

Alexandru Danilovici aruncă spre *Min Herz* o privire dulceagă, vinovată, și începu să mestece coaja de pîine, înghițind dinadins tare anevoie, stăpînindu-și parcă lacrimile...

6

Petru Alexeevici se duse să doarmă în căsuța sa, pentru că guvernatorul general avea odăile înalte, iar lui îi plăceau încăperile scunde și primitoare. Pe vremuri, cînd stătea în Saardam, la fierarul Kist, se culca într-un dulap, unde nu putea să-și întindă picioarele. Totuși se simțea bine acolo.

Nartov, vistavoiul, făcu focul în sobă. Pe masă, în fața ferestrei late, pe care puteai să te uiți numai dacă te aplecai, erau întinse cărți, caiete, foi de hîrtie și toate cele trebuincioase scrisului, precum și niște scule de desen, de tîmplărie, de medicină, ocheane, busole, tutun și pipe în tocuri de piele groasă. Pereții erau căptușiți cu pînze de corăbii. Într-un colț se afla un felinar de aramă, înalt cît o jumătate de stat de om,

adus pentru farul fortăreței Petropavlovskaia. Se mai găseau acolo și cîteva ancore pentru corăbii mici, lotci, otgoane smolite și blocuri de teck.

După baie și după masa bună, Petru Alexeevici ar fi trebuit să se culce și să doarmă adînc, cu o scufă pe cap, în patul său de lemn cu polog de pînză groasă, sprijinit de patru stîlpi cioplîți răsucit. Dar nu-l lua somnul. Vîntul șuiera pe acoperiș, răbufnind în trîmbe, vuia în coșul sobei și zgîlțîia oblonul. Jos, pe o foaie de pîslă, ședea Alexașka, prietenul inimii sale, cu un felinar rotund, cu ferestruici, lîngă el, și-i vorbea despre greutățile bănești ale regelui August, lucru care îi era mereu vestit în scris și prin ștafete de cneazul Grigori Fedorovici Dolgoruki, trimes pe lîngă curtea lui.

Îl duseseră de rîpă femeile. Nu mai avea nici un ban. Supușii săi saxoni îi dăduseră tot ce aveau. Se spunea acolo că nu mai puteai găsi cu împrumut nici măcar o sută de taleri. În seimul din Sandomierz, leșii îi respinseseră cererea de bani. August își vînduse castelul regelui Prusiei pe jumătate de preț. Dar din nou, ori diavolul, ori regele Carol trimesese pe capul său o muiere, pe contesa Aurora Königsmark, cea mai frumoasă femeie din Europa, astfel că banii se duseseră pe focuri de artificii și pe baluri date în cinstea ei. Dar cînd contesa și-a dat seama că buzunarele regelui s-au golit, i-a făcut un compliment și a plecat, cu careta plină de catifele, mătăsuri și vase de argint. Regele nu mai avea nici ce mînca. S-a dus la cneazul Grigori Fedorovici Dolgoruki, l-a trezit din somn, s-a lăsat într-un jilț și a început să se vaiete : „Trupele mele saxone nu mănîncă de două săptămîni decît pesmeți, iar oștile leșești, văzînd că nu le plătesc leafa, s-au pus pe prădăciuni... Leșii au înnebunit de tot ; nu s-au mai pomenit în Polonia asemenea beții și răzmerițe ; panii, fiecare cu șleahta lui, își iau cu asalt unii altora tîrguri și cetăți, dau foc la sate și se poartă mai amarnic decît tătarii. Nu le pasă de țara lor... Vai, sînt un rege nefericit ! Mai bine mi-aș scoate sabia și m-aș arunca în ea !"

Cneazul Dolgoruki, om bun la inimă, l-a ascultat cît l-a ascultat, a plîns la auzul unei asemenea nenorociri și i-a dat fără țidulă 10 000 de galbeni din banii săi. Regele s-a întors numaidecît la palatul lui unde își făcea de cap contesa Kozielska, o nouă favorită, cu care s-a pus iar pe benchetuială.

Alexandru Danilovici trase mai aproape felinarul de fier, scoase o scrisoare și, apropiind-o de ferestruicile prin care stră-

bătea lumina, citi anevoie, pentru că nu era încă prea tare la buchii :

— *Min Herz*, iată, de pildă, ce ne scrie de la Sandomierz cneazul Grigori Fedorovici : „Oastea leşească luptă bine prin crîşme cînd are în faţă o bărdacă cu mied, dar e greu s-o scoţi la cîmp, împotriva vrăjmaşului... Trupele saxone ale regelui August sînt bune, numai că nu se înverşunează împotriva suedezilor. Jumătate din Polonia e dusă de suedez la sapă de lemn. N-au fost cruţate nici bisericile, nici mormintele. Dar panilor poloni nu le pasă de nimic : nu se gîndesc decît la ei. Nu ştiu cum mai poate fiinţa o asemena ţară ! Nouă nu ne va aduce nici un folos ; poate doară ca să atragă luarea aminte a vrăjmaşului într-altă parte...

— Nici nu mă gîndesc la un folos mai mare, zise Petru Alexeevici. I-am scris lui Dolgoruki să facă cum ştie ca să-şi capete înapoi de la rege cei 10 000 de galbeni ; eu nu răspund pentru ei... Cu banii ăştia poţi face o fregată ! (Căscă şi clănţăni din dinţi.) Fiicele Evei ! Multe mai îndurăm de la ele ! La Amsterdam venea pe la mine crîşmăriţa aia — limbută, fîşneaţă, dar mergea... Nici ea nu m-a costat puţin...

— *Min Herz*, cum ai putea să te asemui în privinţa asta cu regele August ? Numai Aurora Königsmark l-a costat o jumătate de milion. Iar în ceea ce priveşte pe crîşmăriţă, ţin bine minte că i-ai dat numai trei sute ori cinci sute de ruble...

— Zău ? Cinci sute de ruble ? Phii ! N-a avut cine să mă bată... Noi nu luăm pildă de la August, sîntem oamenii ţării, n-avem banii noştri ; Alexaşka, umblă mai binişor cu vorba „numai" şi fii cu băgare de seamă cînd sînt în joc banii ţării... (O vreme Petru tăcu.) Ai un om care cară cherestea... I-a dat dumnezeu un mare dar...

— N-o fi Andriuşka Golikov ?

— Stă aici de pomană, nu lucrează în meşteşugul lui... Ar trebui trimes la Moscova... Să facă portretul cuiva. (Petru Alexeevici se uită pieziş — i se păruse că Alexaşka rînjeşte.) Ascultă, frăţioare, acuma mă scol şi-ţi trag cîteva... ca să te mai hlizeşti şi altă dată... Mi-e dor de Katerina, da... închid ochii, şi o văd aievea, deschid ochii, o simt cu nările... Îi iert totul, pe toţi bărbaţii, împreună cu tine... E o fiică a Evei şi la asta nu mai e nimic de adăugat...

Petru Alexeevici tăcu deodată şi întoarse capul spre fereastra lată, înceţoşată de revărsatul zorilor. Alexandru Danilovici se ridică uşor de pe pîslă. Un alt zgomot, un vuiet

greu de sloiuri care se încleştează, plesnind şi încălecîndu-se unele peste altele mugi afară, printre şuierăturile vîntului.

— *Min Herz*, au pornit sloiurile pe Neva !

Petru Alexeevici îşi scoase picioarele de sub pătura sa căptuşită cu blană de urs :

— Ei, asta-i ! Acum nu mai avem vreme de dormit !

CAPITOLUL AL TREILEA

1

Campania asupra Kexholmului a fost oprită chiar de la începutul ei. Polcurile de pedestraşi şi chervanele plecate înainte nu ajunseseră nici la jumătatea drumului pînă la Schlüsselburg, călărimea abia trecuse peste apele Ohtei, luntrile grele cu lopătari, încărcate cu ostaşi din polcurile Preobrajenski şi Semionovski nu făcuseră nici cinci verste în sus, pe Neva, cînd un călăreţ ieşi dintr-un molidiş, pe mal, şi făcu semne deznădăjduite cu pălăria. Petru Alexeevici mergea cu o luntre în urma flotilei. Auzind cum strigă călăreţul : „Oameni buni, unde-i ţarul ? Am un răvaş pentru măria sa !", el mînui pînza şi se apropie de mal. Călăreţul sări jos din şa, veni spre apă, lovi cu două degete sub marginea tricornului său ofiţeresc de pîslă, aplecă înainte capul cu obraji rumeni şi cu ochii speriaţi, şi spuse cu glas răguşit :

— Domnule tunar, de la stolnicul Piotr Matveevici Apraxin. Scoase de sub manşeta roşie, murdară, o scrisoare cusută cu aţă şi pecetluită cu ceară, o întinse ţarului şi se dădu înapoi. Ofiţerul era porucicul Paşka Iagujinski.

Petru Alexeevici rupse aţa cu dinţii, ceti repede scrisoarea, o mai ceti o dată cu luare aminte şi se încruntă. Închizînd ochii pe jumătate, îşi întoarse privirile în lungul apei pe care înaintau greoi, scăldate de valurile însorite, luntrile încărcate, ale căror vîsle se ridicau toate deodată.

— Lasă-ţi calul unui marinar şi vino în luntre, porunci ţarul lui Iagujinski şi, pe neaşteptate, se răsti : Intră în apă ! Nu vezi că sîntem pe nisip ? Împinge luntrea în apă, şi apoi sări în ea.

Ţarul tăcu tot drumul pînă la aşezarea Piterburgskaia. Aici manevră pînzele împotriva vîntului şi cîrmi dibaci spre arsana. Doi marinari coborîră repede vela cea mare şi fugiră, tropăind din cizme, spre proră, unde pînza se lovea de catargul şubred. Petru Alexeevici aştepta în tăcere, cu ochii sticlind, ca marinarii să strîngă reglementar pînza şi straiurile. Abia atunci porni spre casa lui. Îngrijoraţi, Menşikov, Golovkin, Bruce şi viceamiralul Kruyt se adunară numaidecît acolo. Petru Alexeevici deschise fereastra, lăsînd să intre vîntul în odaia neaerisită, se aşeză la masă şi le citi scrisoarea primită de la Piotr Matveevici Apraxin, comandantul garnizoanei din cetatea Iamburg, aflată la douăzeci de kilometri spre miazănoapte de Narva.

— „Măria ta, aşa cum ne-ai poruncit, am plecat la începutul primăverii din Iamburg, cu trei polcuri de pedestraşi şi cu trei steaguri de călărime spre gurile Narovei şi am legat tabără în locul unde se varsă în ea pîrîul Rossoni. Curînd după aceea, cinci corăbii suedeze s-au apropiat de ţărm, în vreme ce departe, în mare, se zăreau şi alte flamuri. Pe un vînt slab, două corăbii de luptă au intrat pe gurile rîului şi au început să tragă cu tunurile asupra chervanelor noastre. Slavă domnului, am răspuns bine cu tunurile de cîmp. Am lovit cu ghiulelele una dintre corăbiile suedezilor şi am alungat pe vrăjmaş de la gurile Narovei.

După ciocnirea aceasta, suedezii stau la ancoră în largul mării, de o săptămînă şi mai bine — cinci corăbii de luptă şi unsprezece goelete cu încărcătură — lucru care mă îngrijorează foarte mult. Trimet mereu străji pe tot ţărmul mării şi nu-i las pe suedezi să descarce nimic pe uscat. De asemeni, trimet dragoni pe drumul Revalului şi spre Narva şi scot din luptă patrulele vrăjmaşe. Prizonierii arată că la Narva e lipsă de toate cele, şi lumea e mînioasă că din porunca înţeleaptă a măriei tale am cucerit gurile Narovei.

Cercetaşii noştri, strecurîndu-se pînă la porţile Narvei, au prins într-o noapte pe un trimis al guvernatorului Revalului cu o scrisoare cifrată către Horn, comandantul Narvei. Trimisul acesta s-a dovedit a fi dintr-un neam din cale afară de vestit. E căpitanul din gardă Stahl von Holstein, ofiţerul cel mai iubit de regele Carol. La început, el n-a vrut să spună nimic, dar, după ce m-am răstit oleacă la el, a arătat că în curînd este aşteptat la Narva însuşi Schlippenbach, cu o oaste mare, şi că suedezii au şi trimes acolo o flotă de treizeci şi cinci de vase cu grîne, malţ, scrumbii, peşte afumat şi carne

sărată. Flota se află sub comanda viceamiralului de Proux, un franțuz care are brațul stîng lipsă și în locul lui și-a pus unul de argint. Corăbiile lui au peste două sute de tunuri și pedestrime marină.

Stăteam pe gînduri dacă trebuie să-i dau crezare căpitanului Holstein asupra unor lucruri atît de însemnate, dar, măria ta, astăzi, dis-de-dimineață, ceața din larg s-a împrăștiat și am zărit cît cuprinzi cu ochii marea plină de pînze, numărînd peste patruzeci de flamuri. Sîntem slabi, avem foarte puțină călărime, numai nouă tunuri, dintre care unul a plesnit deunăzi în timpul tragerii... Nu mă așteaptă decît pieirea... Ajută-mă, măria ta..."

— Ei, ce spuneți ? întrebă Petru Alexeevici, după ce isprăvi de cetit.

Cu o mișcare bruscă, Bruce își îndesă bărbia în jaboul negru. Fața buhăită a lui Kornelius Kruyt nu trăda nimic. Luminile ochilor săi se micșorară doar, ca și cum ar fi zărit de acolo cele cincizeci de pavilioane suedeze din golful Narva. Alexandru Danilovici, care de obicei era iute la răspuns, de data aceasta tăcea și el, încruntat.

— Domnilor, sfetnicii mei de război, vă întreb : să socotesc că, în jocul acesta șiret, regele Carol a cîștigat de la mine o figură, apărînd Kexholmul printr-o singură mutare dibace spre Narva ? Sau să rămînem neclintiți în hotărîrea noastră de la început și să înaintăm cu garda asupra Kexholmului, lăsînd Narva lui Schlippenbach ?

Kornelius Kruyt tresări. În pofida rangului său de amiral, el scoase din tabacheră o foaie răsucită de mahorcă marinărească fiartă cu piper de Cayenne și cu rom și o băgă în gură.

— Nu ! răspunse el.

— Nu ! zise cu hotărîre Bruce.

— Nu ! spuse Alexandru Danilovici, bătîndu-se cu palma peste genunchi.

— Nu ne-ar fi greu să luăm Kexholmul, rosti domol Gavrila Ivanovici Golovkin, dar, în vremea aceasta, regele Carol să nu ne mai ia și altă figură, de data aceasta pe regină.

— Așa ! rosti Petru Alexeevici.

Se înțelegea de la sine că a lăsa trupele lui Schlippenbach să intre în Narva însemna să renunți la cucerirea celor mai de seamă cetăți, Narva și Iuriev, fără de care drumurile spre Piterburg rămîneau descoperite. Nu se mai putea întîrzia nici un ceas. Nu mult după aceea ștafetele porniră în goana cailor

pe drumul Schlüsselburgului şi de-a lungul Nevei cu porunca de a întoarce oastea şi flota la Piterburg.

Porucicul Paşka Iagujinski, care nu descălecase de trei zile şi trei nopţi, nu putu să ia de la vistavoiul Nartov decît o cupă cu rachiu de-al ţarului, dres cu piper, şi-o bucată de pîine cu sare, pornind înapoi spre tabăra lui Piotr Matveevici Apraxin. Acestuia i se ordonă să nu stea pe gînduri, să-şi pună nădejdea în domnul dumnezeu şi să lupte vitejeşte cu oastea sa împotriva flotei suedeze pînă la cea din urmă suflare. Dîndu-i drumul lui Iagujinski, Petru Alexeevici îl luă de mînă, îl trase spre sine şi-l sărută pe frunte :

— Să-i spui din gură că într-o săptămînă sînt la Narva cu toate oştile mele.

2

Regele Carol fu trezit de glasul răsunător al unui cocoş. Deschizînd ochii în semiîntunericul din cort, asculta cocoşul care trîmbiţa sîrguincios. Cocoşul era dus cu trenul regimentar şi noaptea pus într-o cuşcă lîngă cortul regelui. Curînd sună şi trompeta deşteptarea, prelung, şi regele îşi aduse aminte de un defileu înecat în ceaţă, de vuietul cornurilor, de hămăitul cîinilor şi de înfrigurarea cu care aştepta să verse mai repede sînge de sălbăticiune... Un căţel chelălăi lîngă cort. După glas, era o jăvruţă din acelea pe care doamnele le duc cu ele în caretă... Cineva strigă la el şi căţeluşul scheună jalnic. Regele îşi spuse : „Trebuie să aflu a cui e potaia". În apropiere, nişte cai tropăiau la conovăţ şi unul din ei necheză aprig. Regele îşi spuse : „Păcat, Neptun va trebui jugănit..." Răsunară paşi grei. Regele trase cu urechea ca să audă comanda de schimbare a gărzii. Nişte păsări trecură pe deasupra cortului, spintecînd cu un şuierat văzduhul. Regele îşi spuse : „Va fi o zi frumoasă". Zgomotele şi glasurile se auzeau din ce în ce mai desluşit. Zumzetul acesta viu, bărbătesc, al unui lagăr care se trezeşte era mai dulce decît muzica tuturor violelor, harfelor şi clavecinelor.

Regele se simţea foarte bine după somnul scurt pe patul de campanie, sub mantaua care mirosea a praf şi a năduşeală de cal. I-ar fi fost de o mie de ori mai plăcut să se trezească în cîntarea cocoşului, dacă din altă parte a cîmpiei ar fi ajuns pînă la el, printr-o ceaţă umedă, mirosul de fum al taberei vrăjmaşului. Atunci, ar fi sărit dintr-o dată cu picioarele în

botfori și ar fi încălecat... Ar fi ieșit în pas măsurat, stăpînindu-și scăpărarea ochilor în fața trupelor sale gata încolonate înainte de luptă, alcătuite din oameni dîrji și mustăcioși...

La naiba ! După înfrîngerea pe care a suferit-o la Klissov, după ce și-a pierdut toate tunurile și steagurile, regele August nu mai face decît să se retragă ; se tot retrage de un an, sărind ca iepurele de colo-colo prin Polonia cea nemărginită... Ah, lașul, intrigantul, trădătorul, desfrînatul ! Se teme de o întîlnire la cîmp deschis și își silește adversarul să schimbe gloria victoriilor de la Narva, Riga și Klissov pe netrebnica urmărire a muschetarilor saxoni hămesiți de foame și a husarilor poloni beți... Își silește inamicul să se tolănească toată dimineața în pat, ca o curtezană !...

Regele Carol duse două degete la gură și fluieră. Foaia de cort se dădu numaidecît la o parte. Șambelanul baron Berkenhelm, cu un neg pe nasul cîrn, și soldatul de ordonanță din escorta regească, înalt cit cortul, intrară înăuntru. Ordonanța aducea botforii curățați și redingota verde-închis pe care se vedeau în cîteva locuri, țesute, urme de gloanțe și de schije.

Regele Carol ieși din cort și întinse palmele. Ordonanța începu să-i toarne apă cu băgare de seamă dintr-o cană de argint. Se obișnuise ușor cu zborul ghiulelelor, dar apa rece îi era neplăcută ori de cîte ori îi uda ceafa și urechile... După ce aruncă prosopul pe după gîtul ordonanței, își pieptănă părul tuns scurt, fără să se mai uite în oglinda pe care i-o ținea baronul Berkenhelm. Își netezi redingota încheiată pînă la gît și cuprinse cu o privire rîndurile drepte ale corturilor de pe tăpșanul verde care cobora spre pîrîu. În dosul corturilor era obișnuita forfotă de la conovețe. Soldații frecau cu cîrpe țevile de aramă ale tunurilor. Carol se gîndi cu dispreț : „Cu cît mai frumoase sînt petele de noroi de pe afete și arama înnegrită de fum !" Jos, pe malul pîrîului, cîțiva soldați își spălau cămășile și le întindeau pe crengile unor răchite joase. În altă parte niște berze pășeau ca profesorii de teologie, umblînd de colo-colo printr-o baltă. Mai departe se zăreau hornurile fără fum ale caselor unui sat pîrjolit, iar dincolo de el, pe o colină printre arbori bătrîni, două turle gălbui, dărăpănate, ale unei biserici.

Regele Carol se săturase de asemenea priveliști plictisitoare care erau unele și aceleași, iar și iar ! Să-ți pierzi timpul trei ani prin Polonia asta blestemată ! Trei ani, care ar fi putut să-i aducă jumătate din lume, de la Vistula și pînă la Urali !

— Maiestatea voastră să binevoiască a pofti la dejun, rosti baronul Berkenhelm, arătînd cu un gest grațios al mîinii sale îngrijite spre pînza cortului, dată la o parte.

Acolo pe un butoi de praf de pușcă, gol, acoperit cu o pînză albă ca zăpada, se găsea pe un taler de argint niște pîine tăiată în felii subțiri, un castron cu morcovi fierți și alt castron cu ciorbă soldățească de orzoaică. Asta era tot. Regele intră în cort, se așeză și despături șervetul punîndu-l pe genunchi. Baronul rămase în picioare la spatele său, minunîndu-se de îndărătnicia și de ciudățeniile regelui : să-și strice sănătatea cu o mîncare atît de proastă ! Poate că aceasta va fi de efect în memoriile pe care le va scrie în viitor ?! Regele era un om ambițios... O cupă aurită, lucrată de marele meșter Benvenuto Cellini, care figurase în colecția regelui August, și făcea parte din prada de război luată după bătălia de la Klissov, era plină cu apă de izvor mirosind a broaște. De bună seamă, gloria mondială nu-i o povară ușoară !

— Cum de a ajuns în lagăr javra care scheuna adineaori ? întrebă Carol, ronțăind la morcovi. A venit cineva ?

— Maiestate, astă noapte tîrziu a sosit în lagăr contesa Kozielska, favorita regelui August, nădăjduind că-i veți face grația de a o primi.

— Contele Pieper știe de sosirea ei ?

Baronul răspunse afirmativ. După ce-și isprăvi umilul dejun, regele Carol bău apă din cupă, își mototoli șervetul și ieși din cort, punîndu-și pe cap un tricorn mic fără galon. Întrebă unde se află careta contesei și se îndreptă spre aluniș, unde strălucea în razele soarelui un cupidon aurit și doi porumbei, care împodobeau acoperișul caretei.

Contesa Kozielska dormea în caretă, pe un morman de perine și de danteluri. Era o femeie dolofană, încă fragedă, cu pielea surprinzător de albă și cu niște bucle castanii care-i ieșeau de sub boneta șifonată. Trezită de chelălăitul cățelului care nimerise sub botforul regelui, ea își deschise ochii mari de smaragd, ochi slavi, pe care regele Carol îi disprețuia la bărbați și nu putea să-i sufere la femei. Văzînd atît de aproape de geamul caretei o față pămîntie, slabă, cu o gură de băiețandru pe care flutura un aer de dispreț, și cu un nas mare, cărnos, contesa scoase un țipăt și-și acoperi fața cu mîinile.

— Ce căutați aici ? întrebă regele. Porunciți imediat să vă înhame caii la caretă și plecați înapoi cît mai repede, pentru că altfel veți fi luată drept spioană a lui August, acel nerușinat și mîrșav rege... Ați auzit ?

Contesa era poloneză şi nu se intimida uşor. Afară de aceasta, regele făcuse de la început greşeala de a fi nepoliticos şi amenințător... Ea îşi descoperi fața dîndu-şi în lături brațele durdulii, goale pînă la coate, se ridică puțin pe perne şi-i zîmbi regelui cu o fermecătoare simplitate :

— *Bonjour*, sire, rosti grațios, primiți mii de scuze pentru că v-am speriat cu țipătul meu... Dar vina o poartă Bijou, cățeluşa mea, care-mi face atîtea supărări, vîrîndu-se cu stîngăcie sub picioarele oamenilor... I-am dat drumul din caretă ca să caute vreo coajă de pîine sau vreun os de găină... Sire, murim amîndouă de foame... Ieri am mers toată ziua printr-o pustietate, prin fața unor sate şi castele mistuite de foc. N-am găsit nici o fărîmă de pîine, am oferit un zlot pentru un ou de găină. Ieşind din nişte văgăune, localnicii, oameni buni la suflet, nu făceau decît să ridice mîinile la cer... Sire, aş dori să iau micul dejun... Aş dori să-mi recapăt puterile după toate grozăviile călătoriei. Fac apel la bunătatea maiestății voastre, la generozitatea maiestății voastre, permiteți-mi să mănînc ceva în prezența maiestății voastre.

Vorbind fără întrerupere într-o franțuzească atît de aleasă, de parcă şi-ar fi trăit toată viața la Versailles, contesa avu timpul să-şi îndrepte coafura, să-şi roşească buzele, să se parfumeze şi să-şi înlocuiască boneta cu nişte dantele de Spania... Înainte ca regele să poată spune un cuvînt, contesa sări uşor din caretă şi-l luă de braț :

— O, sire, toată Europa e nebună după maiestatea voastră. Nu se mai vorbeşte de prințul Eugeniu de Savoia, nici de ducele de Marlborough : Eugeniu şi Marlborough au trebuit să cedeze cununa de lauri regelui suedezilor. Emoția mea e scuzabilă : pentru această clipă cînd am în față pe maiestatea voastră, eroul viselor mele, sînt gata să-mi dau viața într-o pornire necugetată... Învinuiți-mă de orice vreți, sire, sînt fericită că, în sfîrşit, vă aud glasul... Contesa luă în brațe cățeluşa lățoasă, cîrnă, care se tot învîrtea pe la picioarele ei, şi încleştă cotul regelui atît de strîns, încît Carol s-ar fi pus într-o postură ridicolă dacă ar fi încercat să îndepărteze cu forța pe o asemenea doamnă.

— Mănînc zarzavaturi şi beau numai apă, rosti el tăios. Mă îndoiesc că ați fi satisfăcută numai cu atît, după belşugul de la regele August... Poftiți în cortul meu...

Tot lagărul suedez se minună, văzînd că regele său iese din aluniş cu o femeie frumoasă şi durdulie, îmbrăcată în fuste

vaporoase și în danteluri, care fluturau în bătaia vîntului ușor al dimineții. Regele mergea indispus, cu nasul sus. Lîngă cort îl așteptau baronul Berkenhelm, într-o ținută elegantă, cu lornion de aur și cu o perucă uriașă, și contele Pieper, cam grobian, masiv, calm și ironic.

După ce-i făcu loc contesei să intre în cort, regele șuieră printre dinți către Pieper :

— N-am să ți-o iert mult timp ! Apoi, către Berkenhelm : La dracu, caută niște carne de vacă pentru persoana aceasta...

Regele se așeză pe tobă, în fața contesei, iar ea pe niște perine pe care i le strecurase baronul. Gustarea servită pe butoiul de praf de pușcă întrecu toate așteptările : pateu de ficat, măruntaie de gîscă, vînat rece și vin în cupa făurită de Benvenuto Cellini. Regele își zise, ștergîndu-și buzele : „Perfect, acuma știu bine cu ce se ospătează nemernicul acela de Berkenhelm în cortul său..." Mîncînd cu poftă, contesa arunca oasele cățelușei și continua să ciripească :

— O, Jesus-Maria, pentru ce să mă prefac degeaba ? ! Sire, maiestatea voastră îmi citiți gîndurile... Am venit aici cu o singură speranță, aceea de a salva Rzecz Pospolita... Aceasta e misiunea mea, la îndemnul inimii mele... Vreau să redau Poloniei seninătatea, frumoasele ospețe, strălucitele ei vînători... Polonia e o ruină ! Sire, nu mai încruntați sprîncenele : vina o poartă numai ușurința regelui August. Vai, ce cumplit regretă acum că, într-o clipă nenorocită, l-a ascultat pe demonul acela de Johann Patkul și s-a ridicat împotriva maiestății voastre... Vă rog să mă credeți că nu reaua voință a lui August, ci numai Patkul, care merită să fie sfîșiat în patru, a provocat nenorocitul război pentru Livonia. Patkul, numai Patkul a închegat alianța nefirească dintre regele August, regele Danemarcei și țarul Petru, monstrul acela sălbatic... Dar credeți oare că o greșeală nu se mai poate repara ? Generozitatea nu este oare mai presus de toate virtuțile ?... O, sire, maiestatea voastră sînteți un om mare, sînteți un om generos...

Ochii slavi ai contesei semănau acum cu două smaragde umede. Ea nu-și pierduse încă pofta de mîncare. Gîndurile ei galopau atît de repede, încît regele Carol le ajungea anevoie din urmă. Îndată ce se pregătea să dea un răspuns aspru, trebuia să se gîndească cum să riposteze la un nou potop de cuvinte. Berkenhelm își stăpînea oftatul. Crăcănîndu-și picioarele grele într-un colț al cortului, cu o geantă de piele strînsă pe pîntec, Pieper zîmbea malițios.

— Regele August vrea pace, numai pace, şi e gata din tot sufletul să rupă ruşinosul tratat cu ţarul Petru. Dar cel mai mult vă implorăm pentru pace noi, femeile... Trei ani de război şi de răzmeriţe e prea mult pentru scurtele noastre zile...

— Nu pace, ci capitulare, izbuti, în sfîrşit, să spună regele Carol, aţintindu-şi asupra contesei ochii lui galbeni. Am de gînd să vorbesc cu el nu aici, în Polonia, care nu-i mai aparţine, ci în Saxonia, în capitala lui. Sînteţi satisfăcută, doamnă? Mai aveţi să-mi reproşaţi ceva?...

— Of, sire, ce zăpăcită sînt, răspunse contesa, lingîndu-se pe degetele trandafirii, după ce isprăvi o becaţă foarte bine friptă. Am uitat să vă comunic lucrul cel mai important, pentru care am alergat la maiestatea voastră. Ea deschise o cutiuţă de aur, care-i atîrna de brăţară, scoase un mic sul de hîrtie şi-l desfăcu. Sire, iată un mesaj primit printr-un porumbel, care a sosit ieri dimineaţă. Ţarul Petru a pornit asupra Narvei cu forţe mari. Consider că e de datoria mea să vă avertizez de acest marş primejdios al satrapului moscovit...

Zîmbetul se şterse de pe chipul contelui Pieper. Se apropie de rege şi amîndoi se apucară să citească rîndurile mărunte ale mesajului primit prin porumbel. Contesa îşi întoarse frumoşii ochi asupra lui Berkenhelm, oftă uşor şi, ridicînd cupa lui Benvenuto Cellini, sorbi din ea.

3

Magnificul rege August, care părea creat de natură pentru banchete somptuoase, pentru proteguirea artelor, pentru escapade amoroase cu cele mai frumoase femei ale Europei, pentru orgoliul Poloniei — care ţinea ca regele ei să nu fie mai prejos de cei de la Viena, Madrid sau Versailles — era foarte abătut. Curtea lui îşi stabilise reşedinţa într-un castel pe jumătate dărîmat din Sokal, un tîrg prăpădit, din voievodatul Lemberg, şi suferea de lipsuri grele. Acolo nu se mai ţinea nici măcar iarmarocul de duminică, pentru că locuitorii ucraineni din satele apropiate se ascunseseră prin codri, aşteptînd să se sfîrşească războiul sau îşi luaseră cîmpii, fugind, pesemne

în olatul Niprului, de unde veneau vești rele despre izbucnirea răscoalei haidamacilor [1].

Ca să nu se culce nemîncat, regele August era nevoit să primească invitații la masă de la moșierii localnici, să facă în franțuzește complimente unor șleahtice provinciale și să bea poșircă. Răsucindu-și mustățile stufoase și uitîndu-se trufaș la capătul din fund, cel „negru", al mesei, unde șleahtici scăpătați și flușturatici zăngăneau din săbii și din pocale, orice pan polon se simțea mai rege decît August. Seimul din Varșovia îi luase coroana. E drept că jumătate din voievodatele polone nu recunoscuseră acest act, totuși, la Varșovia, în palatul său intrase un alt rege al Poloniei, Stanislaw Lesczinski, care dădea „universale" [2] jignitoare la adresa lui și dăruia servitorilor săi jachetele de brocart și ciorapii aduși de August de la Paris. La răsărit, pe tot malul Niprului, de la Vinnița pînă în Podolia, bîntuia răscoala țăranilor, nu mai puțin sîngeroasă decît aceea de sub Bogdan Hmelnițki. Închizînd cercul, la o depărtare nu prea mare, undeva între Lemberg și Iaroslaw, pîndea regele Carol cu 35 000 de soldați aleși, tăind lui August retragerea spre Saxonia, țara sa de baștină.

August își pierduse încrederea în sine, stăpînit de o frică dezgustătoare de regele Carol, de acel băiețandru fioros, cu redingotă prăfuită și cu botfori ponosiți, cu chip de castrat și cu ochi de tigru. Carol nu putea fi cumpărat, nici ademenit: nu-i cerea vieții decît bubuit de tunuri și fum, zăngănit de săbii, gemete de soldați răniți și priveliștea unui cîmp bătătorit, mirosind a fum și sînge, cîmp pe care calul său să treacă cu băgare de seamă peste cadavre. Singura carte pe care Carol o ținea sub perina sa sărăcăcioasă erau *Comentariile* lui Cezar. Iubea războiul cu patima unui normand din evul mediu. Ar fi preferat să-l lovească în cap o ghiulea grea decît să încheie o pace, chiar cea mai avantajoasă pentru regatul său.

În ziua aceea, regele August așteptase toată ziua întoarcerea contesei. Nu spera ca aceasta, cu toată abilitatea ei de femeie, să-l poată îndupleca pe Carol să încheie pace. Dar știrile despre campania începută de Petru, sosite din Litvania printr-un porumbel, erau atît de grave, de amenințătoare, încît ar fi putut determina pe Carol să nu se mai bizuie doar pe tru-

[1] Mișcarea de eliberare a poporului ucrainean dusă de cetele de haidamaci împotriva asupritorilor Ucrainei — feudalii polonezi și clerul catolic; a durat aproape tot secolul al XVIII-lea, pînă la împărțirea definitivă, cea de-a treia, a Poloniei (1795) (n. trad.).

[2] „*Universal*" — proclamație (n. trad.).

pele lui Schlippenbach, şi să şovăie — a continua absurda urmărire a regelui August sau a-şi întoarce armata spre ţările baltice, unde absolut toată lumea îl îndemna să se încaiere cu ţarul Petru : împăratul Austriei, care se temea ca regele Carol să nu încheie o alianţă cu regele Franţei şi să pornească cu trupele sale asupra Vienei ; Regele Franţei, îngrijorat că diplomaţii vienezi ar putea să-l atragă pe Carol de partea împăratului şi să-i propună un marş spre frontierele Franţei ; regele Prusiei căruia îi era frică de toţi, şi mai mult decît oricui de regele Carol cel zvăpăiat, pentru care nu era mare lucru să năvălească în Prusia brandenburgheză, să cucerească Königsbergul şi să-l încleşteze din toate părţile.

Intră Johann Patkul, veninos ca un diavol, părînd şi mai gras în mundirul său de general rus, prost croit, verde, cu manşete roşii. Era răguşit ; fruntea înaltă, prea îngustă pentru faţa lui puhavă şi îngîmfată, era încreţită de griji. Se plînse într-o franţuzească proastă de laşitatea ţarului Petru, care ocolea o încăierare hotărîtoare cu regele Carol.

— Ţarul are două armate mari. Trebuie să intre în Polonia, să ne unim, şi să-l batem pe Carol, oricîte sacrificii ne-ar costa, spuse el, şi obrajii stacojii îi tremurară. Ar fi o acţiune îndrăzneaţă şi inteligentă. Ţarul e lacom. A intrat în Golful Finic, unde îşi ridică oraşul cu o grabă de băieţandru ; a pus mîna pe Ingria şi pe două cetăţi minunate : Iam şi Koporie ; să fie mulţumit şi să-şi facă datoria faţă de Europa ! Dar lui i se face poftă de Narva şi de Iuriev şi cască gura să înghită Revalul. După aceea, va voi Livonia şi Riga ! Trebuie ţinut în frîu... Dar n-are rost să vorbeşti despre aceasta cu miniştrii săi... sînt nişte ţărani necioplţi, cu peruci din fuior vopsit, şi Europa e pentru ei ca un pat curat pentru un porc murdar... Maiestate, mă exprim cu prea multă asprime şi sinceritate, dar mă doare... Nu vreau decît un singur lucru : ca Livonia mea să revină sub sceptrul maiestăţii voastre. Însă, peste tot, la Viena, la Berlin şi aici, la maiestatea voastră, găsesc cea mai mare nepăsare... Nu mai ştiu : cine-i de fapt un inamic mai mare al Livoniei : regele Carol, care mă ameninţă să mă sfîşie în patru sau ţarul Petru, care a avut în mine o încredere atît de măgulitoare, încît mi-a dat gradul de general-locotenent ? Da, mi-am pus uniforma rusească şi voi duce cinstit pînă la urmă acest joc... Dar simţămintele mele rămîn simţăminte... Durerea inimii mele sporeşte din pricina pasivităţii, a inactivităţii voastre... Ridicaţi glasul, cereţi trupe ţarului, stăruiţi pentru o luptă hotărîtoare cu Carol...

Altădată, regele August ar fi aruncat afară pe acest obraznic. Acum însă fu nevoit să tacă, învîrtind tabachera între degete. Pînă la urmă, Patkul plecă. Regele strigă pe ofițerul de serviciu, căpitanul de cavalerie Tarnowski, și-i spuse că va da o sută de galbeni (pe care nu-i avea) aceluia care-i va raporta cel dintîi de înapoierea contesei Kozielska. Se aduseră niște lumînări într-un sfeșnic înverzit, cu trei brațe, luat pesemne din vreo sinagogă. Regele se apropie de oglindă și începu să-și privească îngîndurat chipul cam slăbit. Nu se sătura niciodată să privească acest chip, pentru că își închipuia limpede cît de mult trebuie să le placă femeilor această gură puțin senzuală, arcuită ca a unei statui antice, cu dinții albi, nasul său mare, de rasă, și sclipirea vioaie a frumoșilor lui ochi, oglinzile sufletului său... Regele își ridică peruca : așa-i, are peri albi ! De la ochi aleargă cîteva cute spre tîmple... Afurisitul de Carol !

— Maiestate, dați-mi voie să vă amintesc, spuse căpitanul Tarnowski, care stătea lîngă ușă, că pan Sobiescianski a trimes a treia oară pe un șleahtic să anunțe că panii nu se așază la masă, în așteptarea maiestății voastre... Au niște bucate care pot să se strice...

Regele scoase o pudrieră din buzunarul camizolei sale de mătase, care mirosea tare a mosc, trecu peste față un puf de lebădă, îndepărtă firele de pudră și de tutun de pe piept, de pe jabou, și întrebă nepăsător :

— Dar ce au, de fapt, la masă ?

— L-am întrebat pe șleahtic. Mi-a spus că de aseară în curtea panului se înjunghie purcei, se taie păsări și se fac cîrnați și umpluturi. Cunoscînd gustul rafinat al maiestății voastre, gazda a gătit cu mîinile ei lipitori prăjite, umplute cu sînge de gîscă...

— Foarte amabil... Dă-mi spada, hai...

Moșia lui pan Sobiescianski era așezată aproape de tîrg. Un nor de furtună se înălța peste geana de lumină albăstrie a amurgului. Adia un iz de praf și de ploaie, cînd regele August se apropie de moșie într-o caleașcă îmbrăcată cu piele, destul de jerpelită după toate prin cîte trecuse. Șleahticul, care ajunsese înaintea lui în goana calului, îi vestise sosirea. Făclieri goneau în întîmpinarea lui, pe sub crengile întunecate ale unei alei vechi... Caleașca ocoli un pîlc de copaci și se opri, primită de hămăitul cîinilor, în fața unei case lungi fără caturi, învelită cu trestie. Slugile panului, desculțe, în cămăși rupte și cu părul vîlvoi, fugeau de colo-colo cu făclii. Vreo cincizeci

de şleahtici scăpătaţi, oploşiţi pe lîngă pan Sobiescianski, se îmbulzeau lîngă scară : veterani ai încăierărilor panului, cu părul alb şi cu crîncene semne de sabie pe obraji ; mîncăi pîntecoşi, fuduli de mustăţile lor pomădate şi ascuţite ca nişte ţepuşe, lungi de o palmă ; tineri în contăşe jerpelite, de împrumut, care nu erau totuşi mai puţin ţîfnoşi din pricina aceasta. Toţi stăteau semeţi, cu mîna pe mînerul săbiei, ca să nu se uite fala lor de şleahtici. Cînd regele August îşi încovoie trupul mare ca să descindă din caleaşcă, şleahticii strigară toţi un salut în latineşte. Bătrînul pan Sobiescianski coborî scara, cu braţele date larg în lături. Primitor ca toţi polonii, el era gata în clipa aceea să dăruiască oaspelui orice ar fi dorit acesta : cîinii de vînătoare, caii din grajd, toate slugile sale, dacă ar fi avut nevoie de ele, postav de culoarea albăstriţei, contăşul său căptuşit cu blană. Numai pe tînăra pani Sobiescianska nu i-ar fi dat-o, poate... Pani Ana stătea în spatele soţului ei, drăguţă, albă, cu un năsuc cîrn şi cu nişte ochi miraţi, cu o căciuliţă spaniolă cu fund înalt şi cu pană, încît regelui August îi trecu pe loc melancolia.

Făcînd o reverenţă adîncă regele o prinse elegant de vîrful degetelor şi ridicîndu-i puţin braţul, ca într-o figură de poloneză, o conduse în sala de ospeţe. Panul mergea după ei cu ochii umezi de înduioşare. În urma panului, păşea duhovnicul său, un călugăr cu capul ras, galben, în picioarele goale, încins cu o funie şi mirosind a ţap. Venea apoi toată şleahta, după rang.

Masa era acoperită cu o învelitoare sub care fusese presărat fîn, iar deasupra împrăştiate flori. Vederea mesei stîrni strigăte de uimire. Un şleahtic deşirat, cu contăşul pus de-a dreptul pe trupul gol, se luă cu mîinile de păr mugind şi legănîndu-se, ceea ce stîrni rîsul tuturor. Tipsiile de argint şi de cositor, pictate, erau pline cu mormane de cîrnaţi, păsări fripte, pulpe de viţel, şunci, păsări afumate, limbi, sărături, murături, dulceţuri, pîinişoare, covrigi, gogoşi, turte ; pe masă se mai aflau şipuri ucrainene din sticlă verde, pline de rachiu, balercuţe cu vin unguresc, bărdace cu bere... Pretutindeni ardeau făclii şi în afară de ele, slugile luminau pe ferestre cu masalale fumegînde, privind prin geamurile împîclite mîndreţea de chef a panului lor.

Regele August spera că întrucît era el de faţă, gazda nu va ţine cu tot dinadinsul la obiceiul de a-şi îmbăta musafirii în aşa hal, încît nici unul să nu mai poată ajunge acasă pe picioarele lui. Dar pan Sobiescianski respecta cu sfinţenie ve-

chile datini polone. Se ridică de atîtea ori cîţi musafiri erau la masă, netezindu-şi cu palma mustăţile albe, rosti tare numele, începînd cu al regelui şi isprăvind cu al şleahticului cel deşirat şi desculţ din coada mesei, şi închină în sănătatea fiecăruia cîte o cupă de vin unguresc. Toată asistenţa se ridică şi strigă „Vivat!" Gazda îşi întinse cupa plină spre înaltul oaspete şi acesta bău drept răspuns, în sănătatea panului şi a paniei... După ce se bău în sănătatea tuturora, pan Sobiescianski o luă de la început, închinînd întîi pentru Rzecz Pospolita, apoi în sănătatea preamilostivului rege August al Poloniei, „singurul rege căruia îi vom dărui săbiile şi sîngele nostru". „Vivat!" „Jos Stanislas Lescinski!" strigă înfocată şleahta. Pe urmă se bău închinînd unul cu altul, pentru nezdruncinatele libertăţi polone. Aici capetele înfierbîntate îşi pierdură minţile cu desăvîrşire, musafirii îşi traseră săbiile, masa se clătină şi făcliile se răsturnară. Un şleahtic îndesat şi chior strigă: „Aşa să piară duşmanii noştri, schismaticii şi muscalii!" şi reteză vitejeşte cu sabia o tipsie uriaşă cu cîrnaţi.

În stînga regelui August — lîngă inimă — şedea pani Sobiescianska, îmbujorată ca un trandafir. Întreba cu mult farmec pe rege despre manierele alese de la Versailles, despre aventurile lui de acolo, rîzînd cu gura abia întredeschisă, atingîndu-l încetişor ba cu cotul, ba cu umărul şi, în acelaşi timp, urmărind cu privirea pe musafiri, mai ales „coada", unde cîte un şleahtic cherchelit din cale-afară, vîra cîte o limbă afumată sau cîte un piept de gîscă în buzunarul pantalonilor săi de pînză, chemîndu-şi cu priviri hoţeşti şi crunte slugile la poruncă.

Regele încercă de mai multe ori să cuprindă talia fragedă a gazdei, dar de fiecare dată pan Sobiescianski îşi întindea spre el cupa plină pentru „vivat": „Preamilostive rege, luaţi cupa în mînă". August încerca să n-o bea pînă la fund sau s-o verse pe nesimţite sub masă, dar cupa era umplută numaidecît de către slujitorul care stătea în spatele jilţului său, ori de altul care pîndea sub masă cu un clondir plin. Pînă la urmă, se serviră scumpului oaspe vestitele lipitori prăjite. Amfitrioana îi umplu talgerul cu mîinile ei.

— Credeţi-mă, mi-e ruşine că lăudaţi o mîncare atît de ţărănească, îi spuse ea cu naturaleţe, dar regele îi citi în ochi altceva. Se gătesc foarte uşor, numai gîsca să fie tînără şi nu prea grasă... Cînd lipitorile se umplu de sînge, se pun împreună cu gîsca la cuptor, unde se desprind de pieptul păsării; apoi se pun într-o tigaie...

— Biata gîscă, rosti regele, apucînd cu două degete o lipitoare și mușcînd din ea cu un cronțăit. Ce nu născocesc femeile frumoase ca să-și satisfacă un capriciu !

Pani Ana rîse. Fulgul de la căciulița ei cu fund înalt, trasă pe o sprînceană, fremătă ațîțător. Regele își dădu seama că lucrurile stau bine. Aștepta doar să înceapă dansul, ca să-i vorbească nestingherit. În clipa aceea un șleahtic speriat, nădușit și negru de praf, îmbrăcat cu un contăș rupt, dădu buzna în sala de mîncare, îmbrîncind pe chefliii beți :

— Pane, pane, nenorocire ! strigă el, aruncîndu-se în genunchi înaintea scaunului lui Sobiescianski. M-am dus la mînăstire, după cum ați poruncit, ca să aduc butoiul de mied vechi... Am făcut totul cum trebuie. Dar m-a pus dracu' ca la înapoiere să fac un ocol, s-o iau pe drumul mare... Am pierdut totul : butoiul cu mied, calul, sabia și pălăria... Cu mare greutate am scăpat cu viață... Am fost prădat ! O armie mare se apropie de Sokal.

Regele August se încruntă. Pani Ana își înfipse unghiile în mîna lui. Ce armată putea să se apropie de Sokal, afară de aceea a regelui Carol, în urmărirea lui încăpățînată ?... Șleahticii răcniră cu glasuri sălbatice : „Suedezii ! Săriți!" Pan Sobiescianski bătu cu pumnul în masă atît de năprasnic, încît cupele săriră în sus :

— Liniște, pani ! Oricui dintre voi, căruia nu i se vor limpezi pe loc mințile, voi porunci să i se tragă jos, pe covor, cincizeci de nuiele... Ascultați, netrebnicilor !... Regele e oaspele meu și rușinea asta veșnică nu va cădea pe capul meu alb... Chiar dacă suedezii vin aici cu toată armia lor, nu le vom da în mîini pe oaspetele meu...

— Nu-l dăm ! strigară șleahticii, trăgîndu-și zăngănitor săbiile.

— Înșeuați caii... Încărcați-vă pistoalele... Să murim, dar să nu facem de rîs onoarea polonă...

— Să n-o facem de rîs... Vivat !...

Regele August își dădea bine seama că singura hotărîre cuminte ar fi fost să încalece numaidecît și să dispară, mai ales că era o noapte întunecoasă... Dar să fugă el, August cel Frumos, ca un laș, părăsind o masă veselă și o femeie încîntătoare, a cărei mînușiță încă nu se descleștase de pe mîna lui ? Carol nu-l va sili să se înjosească pînă într-atît !... La naiba cu înțelepciunea !

— Nobili domni, vă rog să luați loc. Să continuăm petrecerea, spuse el, îndepărtînd de pe obrajii înfierbîntați buclele perucii. La urma urmei, dacă suedezii vor veni aici, el va

fi ascuns, va fi condus undeva, regilor nu li se întîmplă niciodată nimic... Își turnă vin și înălță cupa. Mîna lui mare și frumoasă nu tremura de loc... Pani Ana îl privi încîntată. În adevăr, făcea să dai o țară pentru asemenea privire...

— Bine ! Regele ne poruncește să petrecem ! Pan Sobiescianski bătu din palme și porunci șleahticului, care tăiase în două tipsia cu cîrnați, să plece cu cîțiva însoțitori la drumul mare și să vegheze acolo, iar tuturor celorlalți meseni, pînă la „coada" scăpătaților, le strigă să-și toarne vin unguresc din cel mai bun și să bea pînă cînd se va usca fundul celui din urmă butoi, să se aducă din cămări și beciuri tot ce este mai bun în casă și să vină muzica...

Ospățul începu iară, cu o nouă însuflețire. Pani Ana se duse să danseze cu regele. Dansa atît de fermecător, de parcă ar fi căutat să ispitească pe însuși apostolul Petru, ca să-i deschidă porțile raiului. Căciulița ei se lăsa pe o parte, clinchetele mazurcii îi roiau printre bucle, fusta scurtă se rotea și se alinta în jurul picioarelor ei bine legate, iar ghetuțele cu tocuri roșii cînd băteau, cînd zburau, parcă fără să atingă podelele... Falnic era și regele care dansa cu ea : înalt, strălucit înveștmîntat, palid din pricina vinului și a patimei...

— Pani Ana, îmi pierd capul, în numele tuturor sfinților, fie-vă milă de mine, îi șopti el printre dinți. Ea îi răspunse printr-o privire să nu mai ceară milă, că ei porțile raiului i s-au și deschis...

Afară, în întuneric se auziră glasurile speriate ale slugilor și fornăitul unor cai... Muzica tăcu... Nimeni n-avu timpul să pună mîna pe sabie sau să ridice cocoșul pistolului... Numai regele, pe dinaintea ochilor căruia totul plutea într-un iureș, încleștă aprig talia Anei și apucă mînerul spadei...

În sală intrară doi bărbați. Unul era uriaș și chior, cu o cușmă înaltă de miel pe care atîrna un canaf de fir, cu mustățile bălaie pleoștite sub nasul mare, iar celălalt mai scund, un boier, cu trăsături blajine, plăcute, îmbrăcat cu un mundir prăfuit, cu lentă de general petrecută peste umăr.

— Aici se află măria sa regele Poloniei ? întrebă el și, văzîndu-l pe August care privea amenințător cu spada trasă din teacă, își scoase tricornul și se închină adînc : Preamilostive rege, primiți raportul : din porunca țarului Petru Alexeevici, am venit la ordinul măriei voastre cu unsprezece polcuri de pedestrime și cu cinci polcuri de cazaci călări...

Era Dmitri Mihailovici Golițîn, guvernatorul Kievului, căpetenia oștilor de ajutor, fratele mai mare al lui Mihail Mihai-

lovici, viteazul de la Schlüsselburg. Celălalt, voinicul îmbrăcat în mundir purpuriu și cu un jupan pînă la tălpi, era hatmanul de cazaci Danila Apostol. La vederea acestuia, mustățile șleahticilor se zburliră amenințătoare. Hatmanul stătea în prag, nepăsător, cu mîinile în șolduri, jucîndu-și buzduganul în mîini. Un zîmbet batjocoritor flutura pe buzele lui arcuite și pe sub sprîncenele ca niște aripi, iar singurul lui ochi tăinuia nopțile luminate de pîrjolul atîtor năvale ale haidamacilor.

Regele August rîse, își vîrî spada în teacă, îl îmbrățișă pe Golițîn, iar hatmanului îi întinse mîna ca să i-o sărute. Ospățul începu din nou, a treia oară. O cupă cu o jumătate oca de vin unguresc trecea din mînă în mînă. Se bău în sănătatea țarului Petru, care își ținuse făgăduința de a trimite ajutoare din Ucraina, se bău pentru polcurile sosite și pentru pieirea suedezilor. Șleahticii, trufași, țineau morțiș să-l îmbete pe hatmanul Danila Apostol, dar acesta da pe gît, liniștit, cupă după cupă și ridica doar din sprîncene : nu era chip să-l dobori.

În zori, după ce numeroși șleahtici fură scoși pe brațe din casă și lungiți în curte, lîngă fîntînă, regele August îi spune panei Ana :

— N-am comori ca să le arunc la picioarele dumitale. Am fost un ostracizat care trăiam din mila altora. Dar astăzi sînt din nou puternic și bogat... Pani Ana, urcă-te în caretă și urmează-mi trupele. Trebuie să pornim îndată, fără nici o clipă de întîrziere !... Am să-i trag un bobîrnac regelui Carol, ca unui băiețandru ce e... Divină pani Ana, vreau să-ți ofer pe o tipsie Varșovia mea... Apoi, ridicîndu-se și făcînd un gest măreț cu mîna, strigă acelora dintre meseni care mai holbau încă ochii și își zbîrleau mustățile pomădate :

— Domnilor, vă rog și vă ordon să puneți șeile pe cai. Vă iau pe toți în suita mea personală.

În ciuda tuturor stăruințelor cneazului Dmitri Mihailovici Golițîn, care căuta să-i dovedească — respectuos și blajin — că ostașii trebuie să se odihnească vreo trei zile, să-și întremeze caii și să pună rînduială în chervane, regele August rămase neînduplecat. Soarele nu uscase încă roua, cînd el se și întorsese la Sokal, însoțit de Golițîn și de hatman. Telegi, cai, tunuri se vedeau pretutindeni pe ulițele tîrgului și ostașii ruși obosiți dormeau pe iarbă. Fumul se înălța de la focuri. Regele privea pe geamul caretei spre pedestrașii care dormeau și spre cazacii din telegi, tolăniți, care de care mai năstrușnic :

— Ce soldați ! tot murmura el. Ce soldați ! Parcă-s niște uriași din basme !

Maiorul Tarnowski îl întîmpină în ușa castelului și-i șopti speriat :

— Contesa s-a întors și nu dorește să se culce. E foarte nervoasă...

— Oh, ce fleacuri ! Regele intră bine dispus în dormitorul său, boltit și umed, unde, picurînd ca niște țurțuri, lumînările se topeau în sfeșnicul înverzit, luat de la sinagogă. Contesa îl primi în picioare, privindu-l în tăcere, drept în față și așteptînd doar un cuvînt, ca să-i răspundă după cum merita.

— Sophie, în sfîrșit ! exlamă el mai pripit decît ar fi vrut. Ce-ai făcut ? L-ai văzut pe regele Carol ?

— Da, l-am văzut pe regele Carol și vă mulțumesc... Avea fața parcă dată cu făină, scofîlcită, respingătoare. Maiestate, regele Carol dorește mai mult ca orice să vă spînzure de primul copac care îi va ieși în cale... Dacă vă sînt necesare detaliile conversației mele cu regele, vi le voi povesti... Acum însă aș vrea să vă întreb altceva : cum puteți califica comportarea voastră ? Mă trimiteți ca pe cea din urmă servitoare să fac treburile cele mai murdare... M-am expus la ofense, am trecut pe drum de o mie de ori prin primejdia de a fi siluită, ucisă, prădată... și în vremea aceasta maiestatea voastră vă amuzați în brațele paniei Sobiescianska !... această neînsemnată soție de șleahtic pe care eu m-aș rușina s-o iau chiar și cameristă...

— Vai, Sophie, ce fleacuri !

Răspunsul acesta al regelui August nu fu prea înțelept. Contesa se apropie de el și, iute în mișcări ca o pisică, îl pălmui...

CAPITOLUL AL PATRULEA

1

Petru Alexeevici descălecă pe un colnic, acolo unde fusese ridicat un prepeleac de pîndă, și începu să urce pieptiș pe scîndurile sprijinite de podină. După el se suiau Chambers, Menșikov, Anikita Ivanovici Repnin, și Petru Matveevici Apraxin, pe care-l împiedica grăsimea și amețelile : oare e ușor lucru să

te urci atît de sus, la zece stînjeni înălţime ? Petru Alexeevici, obişnuit să se caţăre pe catarguri, desigur că se urca uşor. Ţarul îşi scoase de îndată ocheanul din buzunar şi, dînd picioarele în lături, începu să privească.

Narva se vedea ca pe o tipsie verde, cu toate turnurile ei scunde, cu porţile şi cu podurile ridicătoare. La colţurile zidurilor se zăreau bastioanele zidite din piatră cioplită, masa uriaşă a unui castel vechi, cu un turn rotund în care se păstra pulberea, uliţele întortochiate ale oraşului, turlele ascuţite ale bisericilor luterane, care se înălţau ca nişte ţepuşe spre cer. Pe malul celălalt al apei se ridicau opt turnuri posomorîte, acoperite cu nişte căciuli din tablă de plumb şi cu zidurile înalte găurite de ghiulele : cetatea Ivangorod, zidită încă de pe vremea lui Ivan cel Groaznic.

— Oraşul va fi al nostru ! rosti Menşikov, care privea şi el cu ocheanul.

Petru Alexeevici îi răspunse printre dinţi :

— Să nu te fuduleşti înainte de vreme.

Mai jos de oraş, de-a lungul apei, acolo unde pe malul pîrăului Rossoni se ridicau întăriturile de pămînt ale lui Petru Matveevici Apraxin, chervanele şi oştile înaintau încet. Erau greu de văzut, din pricina prafului stîrnit. Trecînd apa pe un pod plutitor, polcurile de călăreţi şi de pedestraşi ridicau tabere pe malul stîng, la cinci verste de oraş. Acolo se şi zăreau corturi albe, fumuri care se înălţau drept în văzduh şi cai deşeuaţi păscînd pe tăpşane... Răsuna bocănit de securi. Pini bătrîni tresăreau şi se prăbuşeau la pămînt.

— Nu ne-am împrejmuit decît cu harabale şi cu palănci. Nu porunceşti ca pentru o apărare mai bună să facem şi nişte şanţuri ? întrebă cneazul Anikita Ivanovici Repnin, un om domol, înţelept şi încercat în treburile ostăşeşti, viteaz, fără să fie lăudăros, gata să lupte pînă la ultima picătură de sînge pentru o cauză mare. Îşi socotea neamul mai vechi decît acela al ţarului Petru. Urît la faţă şi la trup, era plăpînd şi cu vederea scurtă. Totuşi, ochii lui mici, cu pleoapele pe jumătate închise, aveau o căutătură ageră.

— Şanţurile şi palăncile nu ne scapă. N-am venit aici ca să stăm în dosul bîrnelor, bombăni Petru Alexeevici, privind cu ocheanul mai departe, spre apus.

Chambers, care obişnuia să bea de dimineaţă un pahar bun de rachiu, ca să se simtă vioi, spuse răguşit :

— S-ar putea porunci ostaşilor să doarmă echipaţi, cu puştile lîngă ei... Dar ar fi o prostie ! Dacă sînt veşti sigure

că generalul Schlippenbach e la Wesenberg şi nu vine decît într-o săptămînă, nu putem să ne aşteptăm la un atac din partea lui...

— Am mai aşteptat eu o dată aici un atac al suedezilor... răspunse Petru Alexeevici cu glas tăios. Mulţumesc, m-am învăţat minte !

Menşikov rîse scurt şi grosolan.

Spre apus, acolo unde Petru Alexeevici privea cu patimă, se întindea marea. Nici cel mai slab vînt nu-i tulbura vălul cenuşiu, aţipit într-o baie de lumină. Privind stăruitor, puteai desluşi departe, în larg, pe linia limpede a zării, o mulţime de catarguri cu pînzele strînse. Era flota amiralului de Proux, cel cu braţul de argint, care încremenise pe loc din lipsă de vînt.

Sprijinindu-se cu mîna de parmacul şubred al podinei, Apraxin spuse :

— Domnule tunar, cum să nu fi fost înspăimîntat de puterea asta ? Cincizeci de corăbii şi un amiral atît de viteaz!... Numai dumnezeu m-a ajutat ca să nu aibă vînt prielnic...

— Ce de bunătăţi se pierd degeaba ! zise Menşikov numărînd cu degetul catargurile din larg. Te pomeneşti că au calele pline cu ţipari afumaţi, cu calcani, scrumbii, cu şuncă de Reval... Doamne, ce mai şuncă au acolo ! Dacă vrei şuncă bună, apoi numai la Reval o găseşti ! Toate se strică pe căldura asta, toate o să le arunce în mare dracul ciung... Vai, Apraxin, om de mare eşti tu ? De ce n-ai nişte lotci ? Dacă ai trimete cu lotcile pe o vreme ca asta fără vînt o companie de grenadieri, de Proux n-ar avea ce să facă.

— Un pescăruş se lasă pe nisip ! strigă deodată Petru Alexeevici. Zău că se lasă ! Chipul i se încordase, ochii i se rotunjiseră. Pun rămăşag pe zece galbeni că vine furtună... Cine face prinsoare cu mine ? Ehei, marinarilor ! Nu te mai tîngui Danilîci, e cu putinţă să gustăm şi din şunca amiralului.

Apoi, vîrîndu-şi ocheanul în sîn, coborî repede pe scîndura prepeleacului şi ordonă polcovnicului Rennes, care sărise spre el ca să-l ajute : „Trimete un escadron înainte, iar cu celălalt vino după mine". Încălecă anevoie şi se îndreptă spre Narva. Calul lui voinic, murg, cu urechile mari, primit în dar de la feld-mareşalul Şeremetiev, care îl capturase în lupta de la Erestfer, susţinînd că ar fi aparţinut chiar lui Schlippenbach, mergea la trap întins. Petru Alexeevici nu prea se simţea bine călare, în trap, săltînd mult în şa. În schimb, Alexandru Danilovici îşi încura armăsarul alb ca laptele, luat şi acela de la

suedezi. Părea că armăsarul cu ochi vioi și călărețul se jucau. Armăsarul ba o lua la galop pe iarba verde, ba se oprea pe neașteptate și se lăsa pe picioarele dindărăt, zvîrlind cu copitele negre, după care iar galopa. Pelerina scurtă, de postav roșu ca sîngele, pusă numai pe un umăr, flutura în spatele călărețului, după cum îi fluturau și penajul tricornului și capetele lentei de mătase. Era o zi foarte caldă, dar frumoasă, și în livezile părăsite, păsărelele ciripeau de zor.

Anikita Ivanovici Repnin, deprins din copilărie să călărească tătărește, se legăna liniștit, aplecat pieziș în șaua înaltă, pe calul său mic dar iute. Pe Apraxin îl treceau sudorile sub peruca uriașă, care pentru un rus nu era nici prea plăcută la purtat, nici frumoasă. Departe, în față, înainta un escadron de dragoni răspîndit printre tufe. În urma lui, alt escadron mergea încolonat, în frunte cu polcovnicul Rennes, un bărbat chipeș și bețiv, care, în căutarea norocului, ca și generalul Chambers, își oferise onoarea și sabia țarului Petru.

Petru Alexeevici arăta lui Chambers, care călărea lîngă el, șanțurile și gropile, valurile înalte de pămînt, năpădite de buruieni și de tufe, parii pe jumătate putreziți, care ieșeau peste tot din pămînt :

— Aici a pierit oastea mea, rosti el simplu. Pe cîmpul acesta regele Carol s-a încununat de o slavă mare, iar noi, am dobîndit puterea. Aici am aflat că nu tot ce zboară se mănîncă și am îngropat pentru totdeauna apucăturile noastre vechi, din pricina cărora era cît pe ce să ni se tragă pieirea...

Se întoarse. Privind împrejur, văzu în apropiere o căsuță părăsită, cu acoperișul năruit. Struni puțin calul. Pe fața lui rotundă se oglindi îndîrjirea. Apropiindu-se de el, Menșikov îi spuse vesel :

— *Min Herz*, e căsuța aceea ! Ți-o amintești ?

— Cum să nu !...

Petru se încruntă, își biciui calul și începu să salte din nou în șa. Cum să nu-și aducă aminte noaptea aceea de nesomn dinainte de înfrîngere ? Atunci, în casa aceasta, stătea și se uita la lumînarea care se topea. Alexașka ședea lungit pe o pîslă și plîngea în tăcere. Îi venea greu să-și biruie deznădejdea, rușinea, ciuda neputincioasă și să știe bine că, a doua zi, Carol îl va bate cu siguranță... Îi venea greu să ia o hotărîre neasemuită, sfîșietoare, să-și părăsească în asemenea clipe oștile, să se urce în rădvan și să plece în goana cailor la Novgorod ca să ia acolo totul de la început... Să facă rost de bani, de grîne, de fier... Să-și frămînte creierii, să vîndă ne-

gustorilor străini pînă şi cea de pe urmă cămaşă, ca să cumpere arme... Şi, mai presus de toate : oamenii, oamenii, oamenii ! Să-i scoată din smîrcurile în care orbăcăiau de veacuri, să le deschidă ochii, să-i scuture... Să se ia la trîntă cu ei, să-i cioplească, să-i înveţe... Să facă mii de verste prin zăpadă, prin noroi... Să dărîme, să clădească... Să se strecoare printre miile de capcane ale politicii europene. Şi privind în urmă, să se îngrozească : „Doamne, cît mai trebuie încă întors pe dos !..."

Dragonii din frunte ieşiseră din umbra ocrotitoare a pinilor, pe tăpşanul larg din faţa zidurilor Narvei, care se ridicau dincolo de şanţul plin cu apă. Alergînd şi lărmuind, speriaţi, localnicii îşi goneau vitele spre oraş. Tăpşanul rămase pustiu. Un pod scîrţîi în lanţuri, se ridică greoi şi închise poarta o dată cu el, duduind. Petru Alexeevici urcă pe un dîmb la pasul calului. Toţi îşi scoaseră din nou ocheanele, cercetînd cu privirea zidurile înalte şi puternice, ale căror crăpături erau năpădite de iarbă.

Suedezii, cu chivere de fier şi cu pieptare din piele, priveau din turnul de deasupra porţii. Unul din ei ţinea în mîna întinsă un steag galben. Altul, foarte înalt, se apropie de marginea turnului, se sprijini cu cotul de un meterez de piatră şi începu să privească şi el cu ocheanul, întîi plimbîndu-l peste călăreţii de pe dîmb, apoi aţintindu-l spre Petru Alexeevici.

— Ce oameni voinici ! murmură Apraxin către Anikita Ivanovici Repnin, făcîndu-şi vînt cu tricornul. Te ia groaza cînd îi vezi pe turn. Acuma gîndeşte-te şi tu ce spaimă am tras singur la gurile Narovei, numai cu zece tunuri, cînd m-am trezit cu flota peste mine. Dar lunganul acela, care se uită cu ocheanul, dacă ai şti ce parşiv este !... Înainte de sosirea voastră, m-am întîlnit cu el în cîmp deschis şi am vrut să-l înhăţ... Da' de unde !...

— Cine-i suedezul înalt de pe turn ? întrebă răguşit Petru Alexeevici.

— Măria ta, e comandantul Narvei, generalul Horn, în carne şi oase.

Îndată ce auzi pe Apraxin rostind acest nume, Alexandru Danilovici dădu pinteni armăsarului şi porni pe cîmp spre turn... „Nătărăule !" îi strigă mînios din urmă Petru Alexeevici, dar din pricină că vîntul şuiera pe la urechile lui, Menşikov nu-l auzi. Ajungînd aproape de poartă, el îşi opri armăsarul, îşi scoase tricornul şi, făcîndu-şi vînt cu el, strigă prelung :

— Hei, voi din turn... Domnule comandant ! Vă lăsăm să plecaţi din oraş cu toată cinstea, cu steaguri, cu arme şi muzici, dar să plecaţi de bunăvoie !...

Generalul Horn îşi lăsă ocheanul în jos, ascultînd ce-i strigă rusul acela gătit ca un cocoş, călare pe armăsarul alb, focos. Întoarse capul spre unul dintre suedezi, pesemne ca să-i tîlmăcească cele spuse. Faţa lui aspră şi bătrînească se strîmbă, ca şi cum ar fi înghiţit ceva acru. Se aplecă peste meterez şi scuipă spre Menşikov :

— Iată răspunsul meu, idiotule ! îi strigă el. Acum ai să primeşti ceva mai tare.

Sus în turn, suedezii izbucniră în hohote de rîs batjocoritoare. Răbufni o flacără, se înălţă un norişor alb şi, sfîşiind aerul, o ghiulea trecu şuierînd pe deasupra lui Alexandru Danilovici.

— Ei ! strigă subţire de pe dîmb Anikita Ivanovici Repnin. Trageţi prost, suedezilor, trimiteţi-vă tunarii la noi, să-i învăţăm...

La rîndul lor rîseră şi cei de pe dîmb. Alexandru Danilovici, care ştia că tot nu scapă nechelfănit de Petru Alexeevici, se tot învîrtea şi sălta pe armăsarul lui, fluturîndu-şi tricornul şi rînjind la suedezi, pînă cînd o nouă ghiulea se sparse lîngă el şi armăsarul se smuci din loc şi o luă la goană, îndepărtîndu-se de turn.

După ce ocoli cetatea, numărînd pe ziduri cel puţin trei sute de tunuri, Petru Alexeevici trecu la înapoiere pe la căsuţa aceea neuitată, descălecă şi, după ce porunci însoţitorilor să-l aştepte, îl chemă pe Menşikov în odaia în care, cu patru ani în urmă, luase ocara asupră-şi, ca să scape ţara rusească. Pe atunci, în odaia aceea fusese un cuptor frumos, din care acum rămăsese doar un morman de cărămizi înnegrite de fum ; pe jos erau răspîndite paie murdare. Pesemne, în casa aceea se adăposteau oi şi capre. Petru Alexeevici se aşeză pe prichiciul ferestrei. Geamul era spart. Alexaşka stătea înaintea lui, cu un aer vinovat.

— Danilîci, ţine minte, îţi spun pe dumnezeul meu că dacă mai văd la tine vreodată vitejia asta prostească, îţi sfîrtec pielea cu vergile, zise Petru Alexeevici. Taci. Nu răspunde ! Astăzi ţi-ai ales singur soarta. M-am tot gîndit : pe cine să pun peste oastea de asalt, pe tine sau pe feld-mareşalul Oguilvy ? În treaba asta, aş fi vrut să pun mai curînd pe unul de-ai noştri decît pe un străin... Dar tu, drăguţule, ai stricat totul, te-ai zbenguit călare ca un măscărici prin faţa

generalului Horn! Ruşine! Încă n-ai uitat de bazarele din Moscova! Îţi tot vine să te ţii de şotii ca acasă la mine, la masă! Dar te priveşte toată Europa, netotule! Taci, nu răspunde nimic! (Petru îşi îndesa pipa gîfîind.) Al doilea: Danilîci, cînd m-am uitat la zidurile astea, m-a cuprins îndoiala... Nu se poate să plecăm a doua oară de la Narva... Narva e cheia întregului război... În cazul cînd Carol nu-şi dă încă seama de acest lucru, îmi dau eu seama... Mîine, împresurăm oraşul cu toată oastea — nici măcar o pasăre să nu mai poată fugi dinăuntru... Peste două săptămîni vor veni tunurile de asalt... Şi-apoi ce-o să facem? Zidurile sînt puternice, generalul Horn e încăpăţînat, Schlippenbach ne ameninţă din spate... Dacă vom bate pasul pe loc, îl aducem pe Carol din Polonia pe capul nostru, cu toată oastea... Oraşul trebuie cucerit repede. Şi nu vreau să vărs mult sînge de-al nostru... Ce spui, Danilîci?

— Nu se poate să nu se găsească vreun vicleşug. Nu-i cine ştie ce scofală. Dar dacă feldmareşalul Oguilvy e căpetenia, să se descurce el după cărţi, cum şi ce fel să facă... Eu ce pot să spun? Să mai trîntesc o nerozie, hodoronc-tronc, ca un bădăran. Menşikov se tot învîrtea şi se răsucea. Dar cînd ridică privirea, văzu că faţa lui Petru Alexeevici era împietrită şi mîhnită, cum rareori o văzuse. Alexaşka simţi parcă o împunsătură de cuţit în inimă şi îl copleşi mila. *Min Herz*, şopti el, încreţindu-şi sprîncenele, *Min Herz*, ce-i cu tine? Dă-mi răgaz pînă diseară. Vin la tine în cort şi născocesc eu ceva. Nu ne cunoşti oare?... Acum nu mai sîntem în anul 700... Nu te mai necăji, zău aşa...

2

În cortul încăpător, din grija lui Nartov, se aflau pe masă, ca şi în casa de la Piterburg, cutii cu compasuri, instrumente, hîrtii şi hărţi militare. Pe sub foile cortului ridicate puţin în sus, pămîntul dogorea ca un cuptor. Mirosea a cînepă smolită. Greierii ţîrîiau ascuţit în iarbă.

Petru Alexeevici lucra numai în cămaşă, pe care şi-o descheiase la piept, în pantaloni olandezi pînă la genunchi şi cu nişte pantofi încălţaţi pe picioarele goale. Din cînd în cînd se ridica de la masă şi se ducea într-un colţ al cortului, unde Nartov îi turna pe cap o cofă de apă. În zilele acelea ale cam-

paniei împotriva Narvei, se strînseseră, ca de obicei, o mulțime de treburi care nu sufereau amînare.

Secretarul, Alexei Vasilievici Makarov, un tînăr șters, care intrase de curînd în această slujbă, stătea la marginea mesei, lîngă un teanc de hîrtii și, întinzîndu-i lucrările, vorbea tare ca să acopere țîrîitul greierilor. „Ucaz către Alexei Sidorovici Sineavin, ca să se îngrijească de băile negustorești din Moscova și din alte orașe". Secretarul puse binișor înaintea țarului o foaie cu ucazul scris pe partea stîngă. Aruncîndu-și ochii peste rînduri, Petru Alexeevici ceti, își muie pana de gîscă în călimară, și scrise în dreapta foii, cu rînduri mari, strîmbe și necitețe, sărind cîte o slovă din pricina grabei : „Acolo unde se poate, să se înființeze pe lîngă băi frizerii, pentru ca oamenii să se obișnuiască să-și radă barba ; să se țină de asemeni și meșteri buni pentru bătături".

Makarov puse înaintea lui o altă foaie : „Ucaz către Piotr Vasilievici Kikin, ca să chivernisească pescuitul și morile de apă din toată țara..." Mîna lui Petru Alexeevici se întinse deasupra hîrtiei cu un strop de cerneală în vîrful penei :

— Cine a întocmit ucazul ?

— Măria ta, ucazul a fost trimes de la Moscova de cneazul-cezar ca să fie iscălit de mîna măriei tale...

— Moscova e plină de trîntori care stau la geam și mănîncă de urît agrișe acre, dar pentru treabă nu se găsesc oameni... Bine, să-l încercăm pe Kikin, dar dacă fură, îi sfîrtec pielea cu biciul. Să-i scrii cneazului-cezar că mă cam îndoiesc...

— Un raport al podpolcovnicului Alexei Brovkin, trimes printr-o ștafetă de la Piterburg, urmă Makarov. Au sosit din Moscova, de la Tihon Ivanovici Streșniov, pentru grădina măriei tale din așezarea Piterburgskaia, șase tufe de bujori, în bunăstare, numai că grădinarul Levonov a murit înainte de a le pune.

— Cum a murit ? întrebă Petru Alexeevici. Ce tot îndrugi tu acolo ?

— S-a înecat pe cînd se scălda în Neva...

— Era beat, firește. Ca să vezi, oamenii buni nu trăiesc... Păcat... Era un grădinar tare priceput. Scrie...

Petru Alexeevici se duse în colț spre a-și răcori capul și fornăind sub șuvoiul de apă, spuse lui Makarov, care scria pe un colț al mesei :

— Lui Streșniov... Bujorii voștri s-au primit în bunăstare, dar păcat că ne-ați trimes puțini. Vezi să nu scapi vremea și să-mi trimeți de la Izmailovo tot felul de flori, mai ales din-

tr-acelea care miros : busuioc, izmă, rezedă... Să-mi trimeţi şi un grădinar bun, cu toţi ai lui, ca să nu-i fie urît... Scrie-mi, pentru dumnezeu, cum o mai duce la Izmailovo Katerina Vasilievskaia, cu Anisia Tolstoi şi cu celelalte cu care stă împreună... Să nu uiţi să-mi scrii despre asta mai des... De asemenea, fii bun şi înştiinţează-mă cum mai staţi cu strîngerea de ostaşi pentru polcurile de dragoni. Să fie alcătuit cît mai repede un polc şi trimes aici...

Se întoarse la masă, citi rîndurile scrise de Makarov şi iscăli, zîmbindu-şi în sine :

— Ce mai ai ? Să nu mi le dai la nimereală. Scoate-le pe acelea care sînt mai însemnate...

— O scrisoare de la Grigori Fedorovici Dolgoruki din Sokal, despre sosirea cu bine a oştilor măriei tale.

— Citeşte-o ! Petru Alexeevici închise ochii, întinse gîtul şi-şi puse mîinile mari şi vînjoase, pline de zgîrieturi, pe masă.

Dolgoruki scria că de la sosirea oştilor ruseşti la Sokal, regele August a fost cuprins din nou de o vitejie fără seamăn şi vrea să-l întîlnească pe cîmpul de luptă pe regele Carol, pentru ca într-o încăierare crîncenă să-şi spele cinstea, cu ajutorul lui dumnezeu, de „neorînduiala" de la Klissov. Mai cu seamă ibovnicele lui (are două acum) îl îndeamnă la această nebunie şi viaţa lui a ajuns foarte neliniştită. Dmitri Mihailovici Goliţîn a putut cu mare greutate să-l facă să-şi ia gîndul de la o întîlnire prea grabnică cu Carol — care, ca un lup lacom, atît aşteaptă — şi să-i arate calea spre Varşovia, lăsată de Carol cu o slabă apărare. Numai dumnezeu ştie ce poate să iasă din asta...

Petru Alexeevici asculta răbdător lunga scrisoare şi buza lui, sub mustaţa subţire, se ridica descoperindu-i dinţii. Deodată, bombăni şi-şi răsuci gîtul : „Halal de aşa prieten !" Trase spre el o foaie curată de hîrtie, se scărpină la ceafă şi, ţinîndu-se anevoie cu pana de gîndurile lui, se apucă să-i răspundă lui Dolgoruki :

„...Îţi mai aduc aminte domniei tale să nu pregeţi să îndepărtezi pe măria sa regele August de la gînduri aprinse şi dăunătoare. El se grăbeşte să caute o luptă hotărîtoare, nădăjduind în „fortuna", adică în noroc, dar aceasta se află numai în mîna celui de sus... Pe cînd pentru noi, oamenii, e mai cuminte să ne luăm după cele din preajma noastră, după cele pămînteşti... Pe scurt, căutarea luptei hotărîtoare e foarte primejdioasă pentru el, deoarece totul s-ar putea pierde într-un

ceas... Dacă lupta s-ar sfîrşi prost — să ne ferească dumnezeu şi pe el şi pe noi toţi de aşa ceva — măria sa regele August nu numai că ar fi cuprins de amărăciune din pricina vrăjmaşului, dar leşii cei turbaţi, văzîndu-se lipsiţi de huzurul lor, l-ar alunga cu ocară şi i-ar răpi tronul... Pentru ce să umble după asemenea belea? Cît despre ibovnicele despre care îmi scrii, această fierbinţeală n-are leac... îţi spun însă un lucru, caută să legi prieteşug şi înţelegere cu muierile alea..."

Nu se mai putea răsufla de fumăraia pipei. Petru Alexeevici iscăli „Ptr", stropind hîrtia cu cerneală, şi ieşi din cort în arşiţa de neîndurat. De acolo, de pe colnic, se vedea înspre Narova un nor de praf stîrnit de chervanele şi de oştile care ieşeau din tabără, luînd poziţie de luptă în faţa cetăţii. Petru Alexeevici îşi trecu palma peste piept, pe pielea lui albă: inima îi bătea rar, zvîcnind tare. Începu să privească acolo unde, pe marea nemărginită, ca de sticlă, licăreau nedesluşit corăbiile amiralului de Proux, încărcate cu atîta aur cît ar fi ajuns pentru toată ţara rusească. Pămîntul, cerul şi marea toropite picotau, ca şi cum vremea s-ar fi oprit în loc. Deodată, o puzderie de păsări negre trecură pe lîngă colnic, îndreptîndu-se spre codru. Petru Alexeevici înălţă capul: „Aha!" Perdele străvezii de nori se înălţau repede la apus-miazăzi, pe cerul încins ca o tipsie de fier.

— Makarov! strigă el. Faci prinsoare pe zece galbeni?

Makarov ieşi numaidecît din cort, cu nasul ascuţit, cu obrazul ca de pergament din pricina oboselii şi a nesomnului, cu gura dreaptă, fără zîmbet, şi îşi scoase punga din buzunar:

— Cum porunceşti, măria ta...

Petru Alexeevici dădu din mînă:

— Du-te şi spune-i lui Nartov să-mi dea bluza de marinar, pălăria de ploaie şi botforii... Să se priponească bine cortul, să nu-l ia vîntul... Vine o furtună grozavă.

Marea îl vrăjea, îl ademenea totdeauna. Cu pălăria de piele trasă pe ceafă şi cu o bluză largă, se îndrepta la trap spre ţărmul mării, însoţit de o jumătate de escadron de dragoni. (Se trimesese la tabăra lui Apraxin după două tunuri şi după grenadieri.) Soarele ardea ca un balaur înainte de moarte. Nouri de praf se învolburau pe drum. Vîntul brăzda valurile în rafale. Un nour negru se înălţa de după zarea înnegurată. În sfîrşit, marea începu să sufle în faţă iz de alge şi de peşte. Înteţindu-se, vîntul prinse să şuiere şi să urle cu gura sa de Neptun...

Ținîndu-și pălăria, Petru Alexeevici rîdea vesel. Descălecă pe țărmul nisipos. Soarele luci pentru cea din urmă oară de după marginea unduită a unui nour, și o lumină moartă prinse a luneca pe valurile cîrlionțate. Deodată, totul se cufundă în beznă. Talazurile se rostogoleau din ce în ce mai mari, împroșcînd o pulbere de stropi. Nourul bubuia de la un capăt la altul și se lumina de scînteieri întunecate, ca și cum cineva i-ar fi pus foc mereu. Un fulger zimțuit căzu orbitor undeva pe aproape, în apă. Apoi o trîmbă aprigă de vînt se năpusti atît de năprasnic, încît oamenii de pe țărm se cinchiră la pămînt, de parcă s-ar fi prăvălit cerul peste ei.

Menșikov, și el cu bluză și cu pălărie de marinar, răsări lîngă Petru Alexeevici.

— Așa furtună mai zic și eu ! Strașnic ! îi strigă țarul.

— *Min Herz*, cum de le ghicești pe toate !...

— Abia acum ți-ai dat seama de asta ?

— Vom avea ceva pradă ?

— Mai așteaptă, mai așteaptă.

Așteptarea nu fu chiar atît de lungă. La lumina fulgerelor, se vedeau aproape de tot corăbiile de război și de comerț ale amiralului de Proux, pe care furtuna le împingea spre țărm, spre pragurile de nisip. Parcă dănțuiau ; catargurile lor golașe se legănau, frînturi de pînze fîlfîiau, neptunii și naiadele de la pupe se înălțau în văzduh. Părea că mai e puțin — și toată flota aceasta împrăștiată va fi zvîrlită pe țărm.

— Bravo ! Bravo ! strigă Petru Alexeevici. Ia uite ce face ! Așa amiral înțeleg și eu ! Pune focurile și trinca de furtună ! Al naibii ! Învață, Danilîci !

— Tare mi-e teamă că fuge ! gemu Menșikov.

Fie că se schimbase puțin vîntul, fie că în lupta cu marea precumpăni iscusința amiralului, navele acestuia, manevrînd cu ajutorul velelor de furtună, începură să se îndepărteze din nou, pierind dincolo de zare. Numai trei vase greu încărcate era tîrîte, ca și înainte, spre pragurile de nisip. Trosnind și scîrțîind din vergi, cu pînzele rupte fîlfîind, ele se împotmoliră la vreo trei sute de pași de țărm. Talazuri uriașe se năpusteau înverșunate asupra lor : rostogolindu-se peste punți, smulgeau bărci și butoaie, rupeau catarguri.

— Ia să deschidem focul asupra lor, măcar că ghiulelele nu ajung pînă acolo. Cel puțin să-i speriem ! strigă Menșikov către tunari.

Tunurile bubuiră și ghiulelele stîrniră vîrtejuri de apă lîngă bordul uneia din corăbii. Drept răspuns, se auziră detunături

de pistoale. Petru Alexeevici încălecă şi îşi îndemnă calul spre apă. Grenadierii se luară după el, strigînd. Menşikov fu nevoit să descalece, pentru că armăsarul lui se încăpăţîna. Porni şi el prin valurile tulburi, scuipînd şi strigînd :

— Hei, voi de pe vase, săriţi în apă ! Predaţi-vă !

Suedezii se speriară pesemne cumplit de călăreţul care spinteca valurile şi de uriaşii grenadieri mustăcioşi, care mergeau prin apă înjurînd şi ameninţînd cu nişte grenate fumegînde în mîini. Marinari şi soldaţi începură să sară din vase. Întindeau pistoalele şi săbiile : „Moscov, Moscov, prieten !" şi se îndreptau spre ţărm, unde erau înconjuraţi de dragonii călări. Menşikov, cu un grup de grenadieri se urcă, la rîndul său, pe unul din vase. Deasupra pupei sculptate, prinse pe căpitan, îl bătu îngăduitor pe spate, şi dîndu-i înapoi stiletul, strigă de acolo :

— Domnule tunar, din cală vine duhoare, dar căpitanul zice că scrumbiile şi carnea sărată sînt bune de mîncat.

3

Oştile împresurară Narva în chip de potcoavă, sprijinindu-se pe apă mai sus şi mai jos de oraş. În acelaşi chip fu împresurat şi Ivangorod, pe malul celălalt al rîului. Ostaşii săpau şanţuri şi ridicau parcane şi palănci. Tabăra rusească lărmuia, într-un nor de fum şi de praf. Suedezii priveau mohorîţi de pe zidurile înalte. După furtuna care împrăştiase flota lui de Proux, se îndîrjiseră şi trăgeau cu tunurile chiar după călăreţii răzleţi, care treceau pieziş peste cîmp, tăind drumul prin faţa bastioanelor lor ameninţătoare.

Din porunca lui Petru, butoaiele cu scrumbii şi cu carne sărată, descărcate din vase, fură cărate în tabără pe sub ochii suedezilor. În urma telegilor împodobite cu crengi, ostaşii duceau un bărbat gol şi gras, înfăşurat în alge, şi răcneau din răsputeri un cîntec deşuchiat despre amiralul de Proux şi generalul Horn. Butoaiele au fost împărţite pe companii şi pe baterii. Ostaşii, fluturînd în vîrful spăngilor o scrumbie sau o bucată de slănină, le strigau : „Ia te uită, şvedule, avem ce mînca !" Suedezii nu mai putură îndura ocara. Trîmbiţele sunară, tobele bătură, podul se lăsă în jos şi, îmbulzindu-se cu caii mari în poartă, un escadron de cuirasieri ieşi cu capetele aplecate sub chivărele lor colţuroase. Ţinîndu-şi săbiile late între urechile cailor, ei o luară la galop spre şanţurile ruseşti.

Aruncîndu-și poverile, rușii fură nevoiți să se apere cu ce puteau : cu pari, cu ștergătoarele tunurilor și cu casmale. Se iscă o încăierare, izbucniră țipete. Zărind dragonii, care veneau din spate în goana cailor, spre ei, și grenadierii fioroși, care săreau peste parcane, cuirasierii își întoarseră caii. Doar cîțiva mai rămaseră pe cîmpie. Caii speriați alergară vreme îndelungată fără călăreți, urmăriți de ostașii ruși.

Afară de asemenea ieșiri, suedezii nu se arătau prea neliniștiți. După cum spuneau prizonierii, generalul Horn ar fi zis : „Nu mi-e frică de ruși. Aștept să încerce un asalt, cu ajutorul sfîntului lor Gheorghe Biruitorul, și atunci o să-i miluiesc mai strașnic decît în anul 700..." Avea destule grîne, pulbere și ghiulele, dar cele mai mari nădejdi și le punea în Schlippenbach, care aștepta întăriri spre a se năpusti înverșunat asupra rușilor. Schlippenbach se afla în cantonament pe drumul Revalului, în orașul Wesenberg. Lucrul acesta îl aflase Alexandru Danilovici, care plecase el însuși să culeagă știri.

Trupele rusești așteptau și ele ; artileria de asediu — tunurile uriașe pentru spargerea zidurilor și mortierele pentru aprinderea orașului — încă se mai scurgea dinspre Novgorod, pe drumuri anevoioase. Fără artilerie grea nici nu puteai să te gîndești la un asalt.

Veștile care veneau de la feld-mareșalul Boris Petrovici Șeremetiev nu erau nici ele prea îmbucurătoare : împresurase Iurievul, se înconjurase cu șanțuri, făcuse o săpătură pentru spargerea zidurilor și începuse să arunce ghiulele în oraș. „Suedezii ne supără rău — scria el lui Alexandru Danilovici în tabăra de la Narva — nici acum nu pot să răspund cu ceva la tirul tunurilor și mortierelor inamice. Trag blestemații cu mai multe tunuri în salvă, trimet cîte zece ghiulele deodată în bateriile noastre, dar mai ales trag asupra chervanelor. De asemeni, o ducem greu din pricină că nu putem să punem mîna pe nici un localnic. N-au venit la noi pîn-acum decît doi inși, doi finezi, care nu știu nimic ca lumea ; trăncănesc doar că Schlippenbach a făgăduit orașului să dezlănțuie curînd un atac de despresurare..."

În adevăr, Schlippenbach era ca un spin care trebuia stîrpit cît mai repede. Petru Alexeevici era muncit numai de acest gînd. În seara aceea, Menșikov nu-l amăgise : venind în cortul său și dînd afară pe toată lumea, pînă și pe Nartov, îi povestise ce șiretlic a născocit pentru ca lui Horn să-i treacă pofta de a mai aștepta pe Schlippenbach. La început, Petru Alexeevici se mîniase : „Nu cumva asta ți-a trecut prin cap la beție ?..."

Dar apoi, după ce s-a plimbat puţin prin cort, pufăind din lulea, a rîs deodată :

— Să ştii că n-ar fi rău să-l păcălim pe bătrîn.

— *Min Herz*, zău că-l păcălim...

— „Zău" al tău nu face încă parale. Dar dacă n-o să iasă nimic ? Să ştii c-o să te coste cam scump, băiete.

— O să plătesc. Nu-i prima dată. Toată viaţa am plătit...

— Dă-i drumul !

În aceeaşi noapte, porucicul Paşka Iagujinski, după ce trase o duşcă la botul calului, porni în goana goanelor spre Pskov, unde se aflau magaziile oştirii. Foarte îndemînatic, aduse de acolo cu troicile toate cele trebuincioase pentru vicleşugul pus la cale. Croitorii din companii şi escadroane lucrară două zile şi două nopţi la mundire, mantale, lente ofiţereşti, steaguri, şi cusură pe tricornurile ostaşilor şireturi albe la margini. În cele două nopţi scurte, două polcuri de dragoni, al lui Asafiev şi al lui Gorbov — pe escadroane — precum şi polcurile Semionovski şi Inghermanlandski, luîndu-şi tunurile ale căror afete fuseseră vopsite din verde în galben, plecară în taină pe drumul Revalului şi se pitulară în desişul pădurii Tarvieghi, la zece verste de Narva. Tot acolo, în pădure, fură duse şi toate efectele prefăcute de croitori. Suedezii nu băgară de seamă nimic.

Într-o dimineaţă senină, la 8 iunie, se stîrni pe neaşteptate zarvă în tabăra rusă de sub zidurile Narvei. Tobele mari şi mici începură să răpăie speriate, uriaşele tunuri bubuiau, iar ofiţerii se vînzoleau în goana cailor, strigînd cît îi ţinea gura. Ostaşii se repezeau din bordeie şi din corturi, încheindu-şi din fugă mundirele, ghetrele. Vîrîndu-şi după urechi laţele lungi, care le ieşeau de sub tricornuri, se aşezau pe două rînduri. Tunarii răcneau scoţînd tunurile şi îndreptîndu-le cu gurile spre drumul Revalului. Călăreţii mînau caii chervanelor de pe cîmp în tabără, la adăpostul harabalelor.

Suedezii priveau uimiţi de pe ziduri cumplita harababură din tabăra rusească. Generalul Horn, cu capul gol, se urcă pe scara de piatră exterioară în turnul de deasupra porţii şi îşi îndreptă ocheanul spre drumul Revalului. De acolo se auziră două bubuituri de tun, peste un minut încă două bubuituri, şi încă două, în total şase. Atunci, suedezii îşi ziseră că acestea sînt semnalele lui Schlippenbach care se apropie. Bastionul Gloria răspunse numaidecît printr-un salut regesc din douăzeci şi unu de tunuri. Clopotele tuturor bisericilor din oraş începură să bată sărbătoreşte.

După atîtea zile de asediu, generalul Horn îşi strîmbă întîia oară gura într-un zîmbet, văzînd cum de partea cealaltă a şanţurilor, înaintea trupelor moscovite care se aşezau pe două rînduri, Menşikov, cel mai obraznic dintre ruşi, împopoţonat din cale afară, ţopăia ca un ţap, călare pe armăsarul său alb. Ca un căpitan încercat de oşti, el porunci liniei din spate a ostaşilor, printr-un semn cu sabia, să se întoarcă cu faţa spre cetate şi aceştia, ca o turmă de oi, fugiră şi-şi luară locurile, în şanţuri, dincolo de parcane. Şi acum iată-l, îşi ridică armăsarul în două picioare, şi trece prin faţa primei linii de ostaşi, îndreptaţi spre drumul Revalului. Generalul Horn, înţeleptit de ani şi de atîtea glorioase lupte, îşi zise : cocoşul acesta cu mantie roşie şi cu pene de struţ va face acum o prostie fatală : îşi va duce pedestraşii în linie rară, desfăşuraţi pe o mare întindere în întîmpinarea cuirasierilor de fier ai lui Schlippenbach, care îi vor copleşi cu foc, îi vor împrăştia, îi vor strivi, îi vor nimici. Generalul Horn trase aer în piept prin nările sale păroase. Avea gata, în dosul porţilor ferecate ale cetăţii, douăsprezece escadroane de reiteri şi patru batalioane de pedestraşi pentru ca, la ivirea lui Schlippenbach, să cadă din spate asupra ruşilor.

Menşikov, alergînd parcă dinadins în braţele morţii, îşi scoase fără rost tricornul şi, fluturîndu-l pe deasupra capului, porunci tuturor batalioanelor care veneau în pas alergător după armăsarul său jucăuş să strige „ura". Strigătele acestea ajunseră la zidurile Narvei şi bătrînul Horn zîmbi din nou. Călăreţi ruşi începură să ţîşnească urmăriţi de împuşcături de armă, din dumbrava de pini, spre care se îndreptau batalioanele lui Menşikov. În sfîrşit, companiile de gardă ale lui Schlippenbach, falnice, aliniate ca la paradă, cu baionetele din vîrful muschetelor întinse înainte, se iviră dintre pini. Rîndul al doilea trăgea repede din mers peste capetele soldaţilor din rîndul întîi, iar cei din rîndul al treilea încărcau armele şi le dădeau acelora care trăgeau. Steaguri galbene regeşti fîlfîiau sus, în vînt. Bătrînul Horn îşi luă o clipă ochiul de la ochean, scoase o batistă de pînză, o scutură şi şi-o trecu peste gene. „Zei ai războiului !" murmură el.

Ţinîndu-şi tricornul cu mîna, Menşikov trecu în goana calului prin faţa frontului şi făcu un semn oprindu-şi batalioanele. Tunuri trase de cîte şase cai şi chesoane trase de cîte doi cai se îndreptau repede spre aripile frontului său. Tunarii ruşi umblau sprinteni : învăţaseră cîte ceva în anii din urmă. Tunurile strălucitoare, de straşnic ce erau curăţate, cîte opt la

fiecare aripă, își întoarseră repede gurile spre suedezi (caii fuseseră deshămați și luați) și scuipară toate odată fumuri albe și dese, ceea ce arăta că praful de pușcă era bun. Suedezii nu făcură nici douăzeci de pași, cînd tunurile traseră din nou asupra lor. Bătrînul Horn își mototoli batista în mîini ; această repeziciune era uimitoare. Suedezii se opriră. Ei, drăcie ! Nu era de crezut ca Schlippenbach să se intimideze în fața tunului ! Poate că voia să lase pe cuirasieri să treacă înainte pentru șarjă sau își aștepta artileria ! Horn se uită cu ocheanul în toate părțile, căutîndu-l pe Schlippenbach, dar fumul, care învăluia din ce în ce mai gros cîmpul de luptă, îi împiedica vederea. I se păru chiar că suedezii șovăiau sub ploaia de mitralii... Aștepta... În sfîrșit ! Tunuri suedeze cu afeturile galbene ieșiră din pădure și începură să-și facă auzit glasul... Horn vedea bine că rîndurile lui Menșikov se învălmășeau... Era și timpul ! Horn își îndepărtă fața sbîrcită de ochean și, arătîndu-și de bucurie dinții galbeni pînă la gingii, rosti către colonelul Markwart, secundul său :

— Ordon să se deschidă porțile și să se șarjeze aripa dreaptă a rușilor !

Podurile huruiră și escadroanele de cuirasieri, urmate de pedestrași în pas alergător, ieșiră buluc pe porți. Colonelul Markwart, care conducea detașamentul încolonat în unghi, chibzuia ca, după ce va trece în iureș peste parcanele și peste apărările rusești, să-l izbească pe Menșikov din spate în flanc, să-l împingă spre Schlippenbach și să-l strivească într-un clește de fier.

Ceea ce văzu Horn cu ocheanul în prima clipă îl bucură, apoi îl buimăci. Detașamentul colonelului Markwart spulberă repede și fără pierderi mari parcanele rusești, trecu peste palănci și ajunse dincolo de șanțuri. Locuitorii din Narva, pe jos și cu căruțe, ieșiră în urma lui pe porți ca să prade tabăra rusească. Batalioanele lui Menșikov, care trăgeau în neorînduială focuri de armă, începură să se miște într-un fel aproape de neînțeles : flancul lor drept, asupra căruia se năpustise Markwart, începu să se dea repede înapoi spre șanțurile și apărările sale, iar flancul stîng, cel mai depărtat, fugi tot atît de repede spre suedezii lui Schlippenbach, avînd parcă de gînd să se predea. Tunurile amuțiră pe neașteptate din amîndouă părțile. Markwart, care șarjase în chip strălucit, se pomeni pe cîmp deschis, într-un gol, între trupele lui Menșikov și acelea ale lui Schlippenbach. Escadroanele lui de cuirasieri, cu platoșele scînteind, își struniră caii, se aliniară în semicerc și se opriră,

nedumerite. Pedestrașii care le ajunseseră din urmă, stătură și ei în loc...

— Nu mai înțeleg nimic ! strigă Horn. Ce s-a întîmplat ? Dracul să-l ia pe Markwart !

Adjutantul Biström, care se găsea lîngă el, răspunse :

— Domnule general, nici eu nu prea înțeleg.

Pe urmă, mutînd din ce în ce mai repede ocheanul, Horn îl zări pe Menșikov. Cocoșul acela gonea la galop spre suedezi. Pentru ce ? Ca să fie prins ?... Recunoscîndu-l, Markwart, însoțit de doi cuirasieri, se repezi să-i taie drumul. Dar Menșikov i-o luă înainte și, ajungînd pe colnicul verde descălecă lîngă un grup de ofițeri. Judecînd după uniformele lor și după steagul pe care era zugrăvit un leu ridicat în două picioare, acolo era comandantul Schlippenbach... Dar unde era Schlippenbach ? Încă o mișcare din ochean și Horn văzu că Markwart care ajunsese, urmărind pe Menșikov, la același grup de ofițeri, dădu în chip ciudat din mînă, apărîndu-se parcă de o nălucă, și încercă să se întoarcă, dar niște oameni săriră la el și-l dădură jos din șa... Un ofițer călare pe un cal cu urechile clăpăuge se urcă pe colnic, și steagul se înclină în fața lui. Acesta nu putea fi decît Schlippenbach... O lacrimă împăienjeni ochiul bătrînului Horn, care o scutură enervat și apăsă ocularul de aramă în orbită. Ofițerul de pe calul cu urechile clăpăuge nu semăna cu Schlippenbach... Semăna mai curînd cu...

— Vicleșug, domnule general ! murmură adjutantul Biström.

— Văd și eu că e țarul Petru, îmbrăcat cu mundir suedez. Am fost tras pe sfoară, o știu fără să-mi mai spui dumneata. Dă ordin să-mi aducă platoșa și sabia. Generalul Horn lăsă ocheanul de care nu mai avea nevoie și fugi, ca un tînăr, pe scara povîrnită, coborînd din turn.

Acolo, pe cîmpul mascaradei, începuse ceea ce trebuie să se întîmple cînd comandantul este păcălit. Ostașii din polcurile Semionovski și Inghermanlandski, dragonii lui Asafiev și ai lui Gorbov, care stătuseră ascunși în pădure, precum și batalioanele lui Menșikov, din altă parte, tăbărîră cu toată înverșunarea pe suedezii nefericitului Markwart. Acesta, după ce-și predase sabia țarului Petru și-și aruncase chivăra în iarbă, stătea pe colnic printre ofițerii ruși, plecînd rușinat și deznădăjduit capul, ca să nu vadă cum piere strălucitul detașament, alcătuit cel puțin dintr-o treime a garnizoanei Narvei.

Cuirasierii lui, care acopereau pedestrimea, se retraseră un timp, fără să strice frontul, apărîndu-se cu lovituri scurte. Dar cînd polcovnicul Rennes, care stătuse la pîndă în spate, într-un crîng de mesteceni, se abătu asupra lor cu escadroanele sale de dragoni, începu măcelul. Împușcăturile încetară. Nu se mai auzeau decît răcnetele de mînie ale rușilor care căsăpeau cu săbiile, strigătele răgușite ale suedezilor care mureau, și zăngănitul săbiilor care loveau în platoșe și coifuri. Caii se ridicau în două picioare, mușcînd. Steagul regesc se prăvăli la pămînt. Călăreți izolați, scăpați din încăierare, alergau orbește pe cîmp, se izbeau unii de alții și se prăvăleau, cu mîinile date în lături... Toată oștirea rusească ieși din șanțuri, ca de săptămîna brînzei, cînd lumea se adună să vadă ursul încolțit... Ostașii chiuiau, jucau și își aruncau în sus tricornurile.

Doar o mică parte din detașamentul suedez izbuti să-și croiască drum spre Narva. Singurul lucru pe care putea să-l mai facă Horn, era să apere porțile, pentru ca rușii să nu năvălească în oraș. Locuitorii, care ieșiseră la pradă, fugeau de colo-colo, cu căruțele, prin fața șanțului. Ostașii săriră peste parcane aprinși, fără să se teamă că ar putea să fie împușcați de pe ziduri și puseră mîna pe mulți locuitori ai Narvei, împreună cu căruțele și cu caii lor și-i aduseră în tabără spre a-i vinde domnilor ofițeri.

În aceeași seară, în cortul cel mare al lui Menșikov, se întinse o masă veselă. Se bău din romul, foc de tare, al amiralului de Proux, se mîncă șuncă de Reval și calcan afumat, din care foarte puțini gustaseră pînă atunci. Peștele cam mirosea, dar era bun. Închinîndu-se mereu cupele pentru vicleșugul lui Alexandru Danilovici, acesta se alese cu spatele plin de vînătăi.

— Strașnic l-ai păcălit pe Horn cel înțelept. E sărbătoarea ta astăzi ! rosti gros Petru Alexeevici, amețit, cu umerii tremurînd de hohote de rîs, și-l păli cu pumnul între lopățelele umerilor atît de strașnic, de parcă ar fi dat cu un baros.

— Pun rămășag că ai fi putut să-l păcălești și pe Odiseu ! strigă Chambers, lovindu-l și el în spate.

— Greu să-ți închipui oameni mai șireți ca rușii !

Întrerupîndu-se unii pe alții, mesenii încercară de cîteva ori să scrie un răvaș către generalul Horn, prin care să-i confere ordinul „Marii Păcăleli". Începutul era bine închegat : „Ție, păstrătorul Narvei, care ți-ai udat nădragii, moșneag nătăfleț, motan scopit, care ragi ca leul..." Pe urmă însă, din pricina fumurilor beției, urmau cuvinte atît de pipărate, încît secretarul Makarov se rușina să le aștearnă pe hîrtie.

Anikita Ivanovici Repnin rîse ca un ţap şi spuse :

— Petru Alexeevici, de ce să-l dăm în tărbacă pe bătrîn ? Treaba nu s-a isprăvit încă...

Mesenii bătură cu pumnii în masă şi începură să lărmuiască. Petru Alexeevici luă din mîna lui Makarov răvaşul neisprăvit, îl boţi şi-l băgă în buzunar :

— Am rîs destul. Ajunge...

Se ridică, se clătină, se agăţă de umărul lui Makarov şi trăsăturile muiate ale feţei sale lungite se înţepeniră cu greutate. Îndoindu-şi gîtul lung, izbuti ca totdeauna să se stăpînească :

— Sfîrşiţi cu beţia !

Ieşi din cort. Se lumina de ziuă. Căzuse rouă din belşug şi iarba sclipea ca argintul. Fumul înălţat din tabără se lăsa la pămînt. Petru Alexeevici trase adînc în piept aerul rece al dimineţii.

— Să fie într-un ceas bun... E vremea ! rosti el. Anikita Ivanovici Repnin şi polcovnicul Rennes se desprinseră numaidecît din grupul de ofiţeri care stăteau în spatele lui şi se apropiară de el. Vă mai spun o dată la amîndoi că n-am nevoie de rapoarte sforăitoare despre izbîndă. Nu le aştept. Avem o sarcină grea. Vrăjmaşul trebuie bătut în aşa fel ca să nu-şi mai vină în fire. Să vă oţeliţi inimile pentru treaba asta... Duceţi-vă...

Anikita Ivanovici Repnin şi polcovnicul Rennes se plecară adînc în faţa lui şi se îndepărtară prin iarba înaltă care le ajungea pînă la genunchi. Se îndreptară spre pădurea întunecoasă unde, echipaţi din nou în mundire ruseşti, îi aşteptau polcurile de dragoni şi pedestraşii urcaţi în telegi, toţi aceia care luaseră parte la lupta de mascaradă din ajun. În ziua aceea aveau o misiune grea : să împresoare corpul lui Schlippenbach la Wesenberg şi să-l nimicească.

4

— Prin urmare, pani, fostul rege August, pe care-l socoteam nimicit, a primit ajutor de la ruşi şi înaintează repede spre Varşovia, zise tînărul rege Stanislaw Lesczinski, deschizînd consiliul de război.

Regele era obosit din pricina treburilor statului, care îi împovărau umerii. Chipul lui, cu trăsături fine, pe care se oglindea înfumurarea şi mînia, era palid, aproape vînăt. Ţinea

genele lăsate în jos. Nu ridica ochii, fiind scîrbit peste măsură de curtenii săi înfumurați, de nesfîrșita vorbărie despre război, bani și împrumuturi... Pe degetele sale osoase depăna niște mătănii. Purta haine polone, pe care nu le putea suferi. Dar de cînd în Varșovia se afla o garnizoană suedeză comandată de colonelul Arved Horn, nepotul viteazului de la Narva, magnații poloni și panii mai de soi își puseseră perucile în cui, presăraseră tutun peste jachetele franțuzești și le puseseră la păstrat, iar acum purtau contășuri cu mînecare răsfrînte, cușme de castor, cizmulițe moi cu pinteni clinchetitori și săbii grele strămoșești, în locul spadelor din vremea aceea.

Varșovia ducea o viață veselă, senină, sub ocrotirea de nădejde a lui Arved Horn, iertîndu-i grosolănia cu care silise seimul să aleagă rege pe acest tînăr de neam prea puțin nobil, dar elegant și bine crescut. Ofițerii suedezi erau cam bădărani și îngîmfați ; în schimb, cînd era vorba de vin și de mied, polonii îi dădeau gata, iar în ceea ce privește dansurile, erau mult mai prejos de Wisznewiecki sau de Potocki, sprintenii dănțuitori de mazurcă. Un singur lucru era întristător : moșiile pustiite de război trimeteau din ce în ce mai puțini bani ; dar și această împrejurare părea trecătoare : doar Carol nu va rămîne în Polonia pe vecie. Odată și odată va trebui să plece în răsărit, să se răfuiască cu țarul Petru.

Iată însă că un nor negru se abătu pe neașteptate asupra Varșoviei. August cucerise fără luptă Lublinul cel bogat și acum înainta vijelios, cu o gălăgioasă călărime leșească, pe malul stîng al Vistulei, spre Varșovia. Hatmanul Danila Apostol, fiara cea chioară, trecuse cu cazacii săi de la Nipru pe malul drept al Vistulei, și acum se apropia de Praga, o mahala a Varșoviei. Unsprezece polcuri de pedestrime rusească curățau tîrgurile din ținutul Bugului de oamenii regelui Stanislaw. Ocupaseră Brestul și acum se întorceau și ei asupra Varșoviei. Corpul saxon al feldmareșalului Schullenburg, după ce-l păcălise printr-o manevră dibace pe regele Carol, care-l căutase pe alt drum, înainta spre Varșovia, venind de la apus.

— Dumnezeu și prea sfînta fecioară știu că eu n-am umblat după coroana Poloniei, ci aceasta a fost voința seimului, spuse cu o disprețuitoare tărăgănare regele Stanislaw, fără să ridice ochii. O cățea de vînătoare de cea mai nobilă rasă ședea culcată la picioarele lui, cu botul pe labe. În înalta mea demnitate, n-am întîlnit încă nimic afară de greutăți și neplăceri. Sînt gata să depun coroana, dacă seimul ar dori-o dintr-un simțămînt de prudență și cumințenie, ca să nu expună

Varșovia furiei lui August. Fără îndoială că el are multe motive să se îmbolnăvească de ficat. E ambițios și încăpățînat. Țarul Petru, aliatul său, e și mai încăpățînat, și mai șiret. Amîndoi vor lupta pînă cînd își vor ajunge scopul, pînă cînd vom fi complet ruinați. Regele puse piciorul încălțat cu o cizmă de safian pe spatele cățelei, care își ridică spre el ochii liliachii. Vă rog să mă credeți că nu-mi doresc nimic și că aș fi încîntat să mă retrag în Italia... Cercetările științifice de la Universitatea din Bologna mă pasionează...

Rumen, cu ochi din cale afară de reci, îndesat, îmbrăcat cu o redingotă verde ponosită, colonelul Arved Horn, care ședea în fața regelui pe un scaun pliant, bombăni :

— Acesta nu este consiliu de război, ci o rușinoasă capitulare.

Regele Stanislaw își strîmbă încet gura. Cardinalul primat Radziewski, dușman neîmpăcat al lui August, care nu auzise observația nedelicată a suedezului, spuse cu acel ton insinuant, smerit și în același timp autoritar, care se învăța cu zel în colegiile iezuite încă de pe vremea lui Ignațiu de Loyola :

— Dorința maiestății voastre de a evita lupta nu este decît o slăbiciune trecătoare... Florile sufletului maiestății voastre s-au ofilit în bătaia unui vînt rece, și aceasta ne înduioșează. Dar, spre deosebire de tricorn, coroana unui rege catolic nu se dă jos decît împreună cu capul. Să vorbim cu toată bărbăția despre înfruntarea uzurpatorului și a dușmanului bisericii, electorul August de Saxonia, nevrednicul catolic. Să auzim ce spune colonelul Horn.

Foșnind cu sutana sa purpurie, de preț, care se oglindea în podelele ceruite, cardinalul primat se întoarse greoi cu fața spre suedez și făcu cu mîna un gest atît de elegant, de parcă l-ar fi îmbiat la cel mai savuros ospăț. Colonelul Horn dădu scaunul la o parte, își crăcănă picioarele vînjoase, încălțate cu botfori unși cu grăsime (imitînd pe regele Carol, purta ca toți suedezii o redingotă ponosită și botfori cu carîmbii răsfrînți) și tuși sec, dregîndu-și glasul :

— Repet : un consiliu de război trebuie să fie consiliu de război, nu o discuție despre flori. Voi apăra Varșovia pînă la ultimul om : aceasta e voința regelui meu. Am ordonat ca, de la căderea întunericului, pușcașii mei să tragă asupra oricărei persoane care ar umbla pe străzi. Nu voi lăsa pe nici un laș să fugă din Varșovia. Cît sînt eu aici vor lupta și lașii ! Îmi vine să rîd : n-avem o armată mai mică decît August. Marele hatman, prințul Lubomirski, o știe mai bine decît mine... Îmi vine să rîd : August ne împresoară ! Aceasta nu înseamnă de-

cît că ne dă putința să-l batem pe rînd : la miazăzi, să-i batem călărimea alcătuită din șleahtici bețivi, la răsărit de Varșovia să-l nimicim pe hatmanul Danila Apostol, ai cărui cazaci sînt prost înarmați și nu vor rezista la lovitura pe care le-o vor da husarii împlătoșați... Feld-mareșalul Schullenburg își va găsi mormîntul înainte de a ajunge la Varșovia, pentru că regele meu îl urmărește, fără îndoială. Singura primejdie simțitoare sînt cele unsprezece regimente rusești ale prințului Golițîn ; dar în timp ce ele vin pe jos, ca melcii, de la Brest, noi îl vom zdrobi pe August, și ele vor fi silite să dea înapoi sau să moară. Invit pe prințul Lubomirski să strîngă încă în cursul nopții toate regimentele de cavalerie. Invit pe maiestatea voastră ca, acum, înainte de a se stinge lumînările acestea, să decretați mobilizarea generală. Să mă ia dracu' dacă n-o să-l jumulim bine pe August...

Pufnind în mustățile sale bălane, Arved Horn rîse scurt și se așeză. Acum, pînă și regele ridică ochii spre marele hatman Lubomirski, comandantul tuturor oștilor polone și litvane. În tot timpul discuțiilor, acesta stătuse la stînga regelui, într-un jilț aurit, cu fruntea rezemată în palme, și nu i se mai vedea decît capul rotund, cu părul tuns și cu moțul parcă presărat cu piper, și mustățile lungi, rare, pleoștite.

Cînd se făcu liniște, el se trezi parcă, oftă și își îndreptă spatele. Era un bărbat voinic, ciolănos și lat în umeri. Puse încet mîna pe buzduganul sclipitor de diamante, vîrît în brîul țesut cu nestemate. Pe fața lui, cu nasul coroiat, ciupită de vărsat, scofîlcită, cu pielea întinsă și înroșită pe umerii obrajilor, era atîta ură, trufie și amărăciune, încît regelui îi tremurară pleoapele. El se aplecă și începu să-și mîngîie cățeaua.

Marele hatman se ridică încet. Ceasul mult așteptat al răfuielilor sosise.

Lubomirski era cel mai vestit magnat al Poloniei, mai puternic pe întinsele sale domenii decît orice rege. Cînd venea la seim sau se ducea în pelerinaj la Czestokova, înaintea și în urma caretei sale mergeau călări, cu droști sau cu telegi, cel puțin 5 000 de șleahtici, învestmîntați toți ca unul, în contășuri smeurii cu mînecare albastre. Cînd leșii se ridicau împotriva Ucrainei răzvrătite, sau împotriva tătarilor, pornea la luptă cu cele trei regimente ale sale de husari înplătoșați în oțel și cu aripi în spate. De neam mare, el se socotise cel dintîi îndreptățit la tronul Poloniei după înlăturarea lui August. Atunci, cu un an înainte, două treimi dintre membrii seimului strigaseră, zăngănind din săbii : „Vrem pe Lubomir-

ski !" Dar nu-l voise regele Carol, care avea nevoie de un om de paie. Colonelul Horn înconjurase seimul răzvrătit cu grenadierii săi, care ţineau fitilurile aprinse, gata de tragere, şi pîngărise şedinţa solemnă cu răpăitul tobelor. Parcă bătînd cuie cu tocurile botforilor săi, Horn se îndreptase spre tronul gol şi strigase : „Propun pe Stanislaw Lesczinski !"

De atunci sufletul înveninat al marelui hatman clocotea. Nimeni nu cutezase vreodată să-i păteze onoarea. Şi a făcut-o regele Carol care avea, de bunăseamă, pămînturi bune şi vase de aur mai puţine decît neamul Lubomirski. Acum, plimbîndu-şi peste cei de faţă privirea întunecată şi zgîriind cu unghiile măciuca buzduganului, el începu să vorbească, veninos ca un şarpe, legînd cuvintele şuierător :

— N-am auzit bine sau mi s-a părut : comandantul garnizoanei a îndrăznit să-mi dea ordine mie, marele hatman, prinţul Lubomirski ? E o glumă ? O neobrăzare ? (Regele ridică mîna cu mătăniile, iar cardinalul se apleacă înainte pe jilţ, şi faţa lui buhăită, ca de cucuvea, tremură. Totuşi, hatmanul înălţă şi mai ameninţător glasul.) Se aşteaptă sfatul meu. V-am ascultat, pani, şi mi-am scrutat conştiinţa... Iată răspunsul meu. Nu pot avea încredere în oştile noastre. Ca să le faci să-şi verse sîngele, pe al lor şi pe cel al fraţilor lor, ar trebui ca inima fiecărui şleahtic să cînte înflăcărată şi mintea să i se întunece de mînie... Poate că regele Stanislaw cunoaşte asemenea chemare la luptă ! ? Eu însă, nu. „Cu dumnezeu înainte, să murim pentru gloria neamului Lesczinski !" N-ar merge. „Cu dumnezeu înainte, pentru gloria regelui suedezilor !" Şi-ar zvîrli săbiile cît colo. Eu nu pot să comand oştile ! Nu mai sînt hatman !

Chipul schimonosit de mînie al lui Lubomirski se învăpăie pînă la sprîncenele stufoase. Nemaiputînd să se stăpînească, el îşi smulse buzduganul de la brîu şi-l zvîrli la picioarele tînărului rege. Căţeaua cea albă chelălăi jalnic.

— Trădare ! — strigă Horn, ca turbat.

5

Cuvîntul „berserkier", ceea ce vrea să zică stăpînit de furie, vine din timpuri străvechi, de la obiceiul locuitorilor din miazănoapte, de a se îmbăta cu licori din bureţi otrăvitori. Mai tîrziu, în evul mediu, normanzii numeau „berserkieri" pe oştenii care erau stăpîniţi de furie în timpul luptei,

și se băteau fără platoșă, scut și coif, avînd pe ei numai o cămașă de pînză groasă. Acești oameni erau atît de fioroși încît, după cum spune o legendă, doisprezece berserkieri, fiii regelui Kanut, călătoreau singuri pe o corabie, deoarece chiar normanzilor le era frică de ei.

Criza de furie pe care o avusese regele Carol nu putea fi numită decît berserkieragie, într-atît se speriaseră și rămăseseră pe gînduri toți curtenii care se găseau în clipa aceea în cortul lui. În ceea ce-l privește pe contele Pieper, acesta nici nu mai crezuse că va scăpa cu viață... În ziua aceea, după ce primise de la contesa Kozielska mesajul adus de porumbel, Carol, în ciuda sfaturilor lui Pieper, ale feld-mareșalului Renskjöld și ale altor generali, hotărîse nestrămutat că trebuie să-l lovească numaidecît pe August, să-l zdrobească, să supună întreaga Polonie lui Stanislaw Lesczinski, să dea un răgaz trupelor sale ca să se odihnească bine, iar anul viitor, într-o singură campanie de vară, să încheie războiul din răsărit printr-o strălucită victorie asupra tuturor hoardelor lui Petru. Nu-l îngrijora soarta Narvei și a Iurievului ; acolo erau garnizoane de nădejde și ziduri trainice, pe care moscoviții n-or să le poată sfărîma, acolo era Schlippenbach cel viteaz. Pe lîngă toate acestea, ar fi avut de suferit și în orgoliul lui de urmaș la gloria lui Alexandru Macedon și a lui Cezar, întrucît și-ar fi schimbat mărețele sale planuri din pricina unui mesaj oarecare adus de un porumbel, și mai ales aflat de la o curtezană desfrînată...

Vestea sosirii la Sokal a întăririlor rusești și a marșului neașteptat al lui August împotriva Varșoviei, chiar sub nasul lui Carol (care ca un leu sătul nu se grăbise, din lenevie, să-și înfigă colții în regele condamnat al Poloniei), îi fu adusă de șleahtnicul care, la ziafetul de la pani Sobiescianska, retezase cu sabia tipsia cu cîrnați. Zăpăcit, contele Pieper se duse să-l trezească pe rege : era în zori. Carol dormea liniștit în patul său de campanie, cu brațele încrucișate pe piept. Luminița slabă a unui sfeșnic de aramă îi lumina nasul mare și coroiat, obrajii scofîlciți ascetic și buzele strînse. Regele voia să iasă din comun pînă și în somn. Părea un chip de cavaler cioplit în piatră pe un sarcofag.

În prima clipă, contele Pieper își puse nădejdea în cocoșul regelui, căruia tocmai îi venise timpul să trîmbițeze în gura mare. Dar cocoșul, care era nevoit să ducă o viață de pustnic împreună cu regele său, nu făcu decît să bată din aripi în cușcă și să scoată un fel de cîrîit jalnic...

— Maiestate, treziți-vă, murmură contele Pieper cît putu de dulce, îndreptînd lumina feștilei. Maiestate, am o veste neplăcută. (Carol deschise ochii, fără să se miște.) August ne-a scăpat...

Carol își lăsă numaidecît pe covoraș picioarele sale în izmene de pînză groasă și în ciorapi de lînă, și îl privi pe Pieper, sprijinindu-se în pumni. Cu toate precauțiunile obișnuite la curte, acesta povesti fericita schimbare a soartei lui August.

— Botforii, pantalonii! rosti rar Carol, deschizîndu-și larg de tot ochii neclintiți, cu o expresie fioroasă. Părea că acești ochi sticleau, dar poate că luminița feștilei, care începuse să fumege, se oglindea în ei. Pieper ieși fuga din cort și se întoarse numaidecît cu Berkenhelm, care-și îndesa peruca la repezeală, pe cap. Generalii intrau în cort unul cîte unul. Carol ridică picioarele îmbrăcînd pantalonii, își trase botforii, își încheie redingota, își rupse două unghii și abia după aceea izbucni mînios.

— Îți petreci timpul cu femei stricate, te-ai îngrășat ca un călugăr catolic! lătră el (pentru că i se încleștaseră fălcile, iar dinții îi clănțăneau), către generalul Rosen, care n-avea nici o vină. Astăzi e o zi de rușine pentru dumneata. strigă generalului Loewenhaupt, năpustindu-se spre el ca și cum ar fi vrut să-l lovească cu sabia, ți-ar sta bine ca soldat la trenul regimentar! Unde-i serviciul dumitale de informațiuni? Eu aflu știrile cel din urmă!... Cele mai importante vești, de care atîrnă soarta Europei, le aflu de la un șleahtic beat! Le aflu de la curtezane! Sînt un caraghios! Mă mir că n-am fost luat pe sus de cazaci, adormit, și dus la Moscova cu un laț în jurul gîtului! Iar pe dumneata, domnule Pieper, te sfătuiesc ca în locul coroanei de conte de pe blazonul dumitale să-ți pui o tichie de bufon! Mîncător de sitari, prepelițe și alt vînat, bețivan și măgar! Să nu faci pe ofensatul! Am să te trag pe roată, am să te sfîrtec cu plăcere în patru! Ce păzesc spionii dumitale, ia spune? Unde-ți sînt ștafetele care trebuie să-mi vestească evenimentele cu douăzeci și patru de ore înainte de a se produce? La dracu'! Las baltă armata și rămîn un simplu cetățean! Mi-e scîrbă să mai fiu rege peste voi!

Și Carol își rupse toți nasturii de la redingotă. Sparse burduful tobei cu o lovitură de botfor. Smulse peruca de pe capul baronului Berkenhelm și o făcu praf. Tăceau toți, iar regele alerga de colo-colo prin cort, printre curtenii care se dădeau

înapoi. Cînd accesul de furie începu să-i scadă, Carol își împreună mîinile la spate, lăsă capul în jos și spuse :

— Ordon să sune numaidecît goarnele și trupele să se pregătească de plecare. Vă dau trei ore ca să fiți gata. Pornim în marș. Așteptați ordine. Părăsiți cortul ! Berkenhelm, o pană, hîrtie și cerneală !

6

— E insuportabil... Stăm aici de o veșnicie... Mai multă hotărîre, un atac curajos, și la noapte am putea dormi în Varșovia, bombăni contesa Kozielska, uitîndu-se pe geamul butcii la nenumăratele lumini ale focurilor răspîndite pe un arc de cerc larg, în fața orașului nevăzut din pricina întunericului nopții. Contesa era nespus de obosită. Careta ei elegantă, cu cupidonul de aur, se stricase la trecerea peste o gîrlă, și ea fusese nevoită să urmeze călătoria în butca incomodă, urîtă și care o zdruncina, a paniei Ana Sobiescianska. Contesa era atît de indispusă, încît se purta drăguț pînă și cu pani Ana, această provincială pe care o socotea o ființă vrednică de dispreț.

— Careta regelui e înaintea noastră, dar el nu-i în ea... Numai dumnezeu știe ce gînduri are !... Nimeni nu se îngrijește de masă și de odihnă...

Trăgînd de curea, contesa coborî anevoie geamul butcii. Veni o duhoare caldă de nădușeală de cal și de fum de la bucătăriile de campanie. Noaptea era plină de zgomotele bivuacului. Răsunau glasuri, scîrțîit de furgoane agățate unul de altul, strigăte, înjurături, hohote de rîs, tropot de cai, împușcături îndepărtate. Plictisită de asemenea distracții războinice, contesa ridică geamul și se vîrî în fundul butcii. Totul o stînjenea : rochia, care făcea cute sub ea, blana, colțurile cutiilor... Ar fi mușcat sadic pe cineva pînă la sînge...

— Tare mi-e teamă că o să găsim palatul regesc întors pe dos și prădat... Lescinskii sînt vestiți prin cupiditatea lor. Îl cunosc foarte bine pe Stanislaw : e ipocrit, avar și meschin... N-a fugit el din Varșovia numai cu cartea de rugăciuni în buzunar ! Te sfătuiesc, draga mea, să-ți faci rost de o casă particulară, dacă ai, firește, cunoștințe ca lumea în Varșovia... Să nu contezi prea mult pe regele August... Doamne, ce mizerabil e !

Paniei Ana îi plăcea să stea de vorbă cu contesa, pentru că aceasta era pentru ea o școală înaltă de maniere mondene. Din fragedă tinerețe, de cînd rotunjimi fermecătoare începuseră să-i înmugurească sub cămașă, pani Ana visase o viață neobișnuită. Pentru aceasta n-avea decît să se privească în oglindă : frumoasă, nu numai frumoasă, dar chiar și ispititoare, deșteaptă, sprintenă, ageră și neobosită. Casa în care se născuse era săracă. Tatăl ei, un șleahtic scăpătat, își cîștiga viața prin bîlciuri și la mesele de joc ale panilor bogați. Stătea foarte puțin pe acasă ; obosit și abătut, cu fața buhăită, îmbrăcat cu un caftan ponosit, ședea la fereastră și își privea nepăsător gospodăria. Ana, singura și iubita lui fiică, îl ruga mereu să-i povestească aventurile prin care trecuse. La început în silă, apoi aprinzîndu-se din ce în ce, tatăl ei începea să se laude cu vitejiile și cu prietenii săi puternici. Ana asculta ca pe niște basme fermecătoare povestirile adevărate și născocite, despre minunățiile și luxul prinților Wisznewiecki, Potocki, Lubomirski sau Czartoryski. Cînd tatăl ei — după ce vînduse ultimul cal ca să plătească o datorie făcută la cărți, și după ce mîncase cea din urmă pasăre din curte — își măritase fata cu bătrînul pan Sobiescianski, Ana nu se împotrivise, dîndu-și seama că această căsătorie nu era decît o treaptă spre viitor. O necăjea doar faptul că în ciuda vîrstei soțul ei se îndrăgostise de dînsa cu prea multă înflăcărare. Pani Ana avea o inimă bună, dar supusă în totul minții.

Și iată că întîmplarea o ridicase deodată pe cea mai înaltă treaptă a norocului. Regele căzuse în mrejele ei. Pani Ana nu-și pierduse capul ca o proastă. Mintea ei ageră începu să se frămînte ca un șoarece într-o ladă întunecoasă cu grîne, în hambar. Totul trebuia chibzuit, cugetat. Lui pan Sobiescianski care, ca un bărbat îndrăgostit, nu pricepea și nu vedea nimic, îi spuse cu blîndețe : „M-am săturat să tot stau la țară ! Jozef, trebuie să fii fericit de fericirea mea : vreau să ajung în fruntea doamnelor din Varșovia. Să n-ai nici o grijă, să petreci și să mă adori."

Mai greu era altceva : s-o întreacă pe contesa Kozielska în șiretenie, s-o înlăture cu seninătate și, mai ales, lucrul cel mai anevoie : să nu-i servească regelui numai pentru satisfacerea unei pofte trecătoare, ci să-l supună temeinic...

Pentru asta nu-i de ajuns numai farmecul femeii : mai e nevoie și de experiență. Fără să-și piardă timpul, pani Ana căuta să învețe de la contesă tainele ademenirii.

— Scumpă contesă, sînt gata să stau la Varşovia într-o cocioabă, numai să fiu aproape de dumneata, ca o umilă albină lîngă un trandafir, spuse pani Ana, stînd cu picioarele strînse sub ea în alt colţ al butcii şi privind pe furiş chipul cu ochii închişi al contesei. Chipul acesta ba era colorat în trandafiriu de reflexele focurilor, ba se cufunda în umbră, ca luna în nori. Sînt încă o copilă. Tremur şi acum cînd îmi vorbeşte regele ; mă tem să nu-i spun vreo prostie sau vreo necuviinţă.

Contesa începu să vorbească, răspunzînd parcă gîndurilor ei, acre ca oţetul :

— Cînd e flămînd, regele mănîncă cu aceeaşi poftă şi pîine de secară, şi prăjituri de Strassbourg. Într-un han, s-a legat de o căzăciţă, cu faţa ciupită de vărsat, care alerga ca o zvîrlugă cu nişte căni, prin ogradă, la pivniţă, apoi din nou în cîrciumă... I s-a părut că e o femeie... Numai acest lucru are importanţă pentru el... Vai, ce monstru e ! Contesa Königsmark l-a cucerit arătîndu-i în timpul dansului jartierele : nişte panglicuţe negre de catifea legate cu funduliţe, pe ciorapii ei trandafirii...

— Jesus-Maria ! Asta îl impresionează atît de mult ? şopti pani Ana.

— S-a îndrăgostit ca un dobitoc de o rusoaică, boiereasa Volkov. În timpul unui bal, aceasta şi-a schimbat de cîteva ori rochiile şi cămăşile. El a dat buzna în odaia ei, a pus mîna pe o cămaşă şi şi-a şters cu ea faţa asudată... Aceeaşi poveste s-a întîmplat în secolul trecut cu regele Enric al II-lea al Franţei... Acolo însă, aventura s-a terminat cu o dragoste îndelungată, pe cînd rusoaica noastră, spre satisfacţia tuturor, i-a scăpat de sub nas...

— Nu mă duce capul ! făcu pani Ana. Nu pricep de loc : ce are a face aici cămaşa acelei femei ?

— N-are a face cămaşa, ci pielea acelei femei, mirosul ei... Pielea femeii e ca mireasma unei flori. Lucrul acesta e cunoscut de toate fetele din şcolile de pe lîngă mînăstirile de maici... Pentru un desfrînat, ca iubitul nostru rege, nasul hotărăşte toate simpatiile sale...

— Oh, prea sfîntă fecioară !

— Te-ai uitat la nasul lui mare, de care e atît de mîndru, socotind că seamănă cu al lui Enric al IV-lea ? Îşi umflă tot timpul nările, ca un copoi care a adulmecat o potîrniche.

— Va să zică, parfumul, pudrele mirositoare și fricțiunile aromatice au o deosebită importanță? Am înțeles bine, dragă contesă?

— Dacă ai citit „Odiseea", îți mai aduci aminte, cred, că vrăjitoarea Circeea îi prefăcea pe bărbați în porci... Nu mai face pe naiva, draga mea... De altfel, toate acestea sînt destul de urîte, de plicticoase și înjositoare...

Contesa tăcu. Pani Ana începu să chibzuiască: acum cine fusese, de fapt, mai șireată? Un bot de cal, cu spuma curgînd de pe buzele negre, se ivi în geamul butcii. Regele August sări jos din șa și deschise ușa. Nările îi fremătau, iar chipul lui mare și însuflețit zîmbea cuceritor. La lumina faclei, pe care o ținea un scutier, regele era minunat de frumos cu coiful său ușor, aurit, cu viziera ridicată și cu mantia purpurie aruncată în falduri bogate peste umăr. Pani Ana își spuse: „Nu, nu, nu-i o prostie..." Regele vorbi vesel:

— Doamnelor, dați-vă jos. Veți fi de față la un spectacol istoric...

Pani Ana scoase un țipăt subțire și coborî din butcă. Contesa răspunse:

— Mi-s șalele frînte, lucru pe care maiestatea voastră l-ați dorit, de bună seamă. Nu sînt îmbrăcată și rămîn să dormitez aici, flămîndă.

Regele răspunse aspru:

— Dacă aveți nevoie de o targă, v-o trimet...

— Targă? O... Regele August se dădu puțin înapoi, săgetat de scăpărările verzi din ochii mari ai contesei. Aceasta coborî ușor din butcă, într-un contășel de culoarea piersicei, în scînteierile nestematelor, care-i tremurau în urechi, la gît și în degete, cu coafura ciufulită, dar cu atît mai fermecătoare. Sînt totdeauna la dispoziția maiestății voastre! Apoi, își petrecu brațul pe sub cotul regelui. Pani Ana își dădu încă o dată seama cît de mare este iscusința acestei femei...

Se îndreptară împreună spre careta regească, unde, la lumina faclelor, era aliniat un escadron de șleahtici călări, unul și unul. Călăreții purtau platoșe albe și aripi din pene de lebădă, prinse în spate cu niște arcuri de fier. August și cele două doamne, de o parte și de alta, puțin mai înapoi, se așezară în jilțuri pe un covor. Inima paniei Ana zvîcnea: părea că acești călăreți voinici și înaripați, cu platoșe și coifuri sclipitoare, erau niște arhangheli, pogorîți pe pămînt ca să-i dea înapoi lui August palatul său din Varșovia, gloria și averea... Ea închise ochii și rosti o scurtă rugăciune:

— Jesus-Maria, ajutați-mă ca regele să fie ca un mielușel în mîinile mele...

Se auzi tropot de cai. Escadronul croi drum dîndu-se puțin la o parte, în dreapta și în stînga... Marele hatman Lubomirski și escorta sa, de asemeni cu aripi în spate, însă făcute din pene negre, se iviră din întuneric. Ajungînd în dreptul regelui, marele hatman trase de dîrlogi, își umflă pieptul în contăș, coborî de pe calul său care sforăia și își plecă genunchii înaintea lui August :

— Maiestate, dacă poți, iartă-mi trădarea...

Ochii lui negri și învăpăiați aveau o privire hotărîtă, fața lui oacheșă era încruntată și glasul îi tremura. Își călcase peste mîndrie. Nu-și scosese cușma încinsă cu o cunună de diamante. Mîinile îi tremurau de asemeni...

— Trădarea mea față de maiestatea ta e o nebunie, o întunecare a minții... Crede-mă însă că nu l-am recunoscut de rege pe Stanislaw nici o clipă... Clocoteam de mînie. Cînd însă a sosit ziua... mi-am aruncat buzduganul la picioarele lui... Am scuipat și m-am lepădat de el... În curtea palatului, soldații comandantului suedez au tăbărît pe mine... Dar, slavă domnului, mîna mea ține încă bine sabia : am pecetluit despărțirea mea de Lesczinski cu sîngele acelor blestemați... Îți pun la picioare viața mea.

Ascultîndu-l, August își scoase încet mănușile de zale. Le lăsă să cadă pe covor și chipul i se înseninǎ. Se ridică, întinse mîinile și le scutură :

— Mare hatman, te cred... Te iert din adîncul inimii mele și te îmbrățișez...

Îi strînse cu putere capul la pieptul său, lipindu-l de centaurii și nimfele bătute în metal pe platoșa sa italienească. După ce stătu așa, ceva mai mult decît ar fi trebuit, August porunci să se mai aducă un jilț. Acesta și fusese adus. Pipăindu-și obrazul încordat, marele hatman începu să vorbească despre evenimentele care se petrecuseră la Varșovia după refuzul său de a se ridica împotriva lui August și a rușilor.

La Varșovia era zăpăceală mare. Cardinalul primat Radziewski — care cu un an mai înainte jurase în public, în fața crucifixului, în seimul de la Lublin, credință regelui August și libertății Poloniei, iar o lună mai tîrziu sărutase Evanghelia luterană în semn de credință pentru regele Carol — omul acesta care ceruse cu spume la gură detronarea lui August, care propusese candidat la tron pe prințul Lubomirski, și tot acolo, la cererea lui Arved Horn, îl trădase și pe acesta, — acest întreit

trădător fugise cel dintîi din Varşovia, luînd cu el cîteva lăzi cu bani ai bisericii.

Regele Stanislaw rătăcise trei zile prin palatul pustiu : numărul curtenilor prezenţi la ieşirea regelui din apartamentele sale scădea din zi în zi. Arved Horn nu-şi lua ochii de la el. Îi jurase că va apăra Varşovia numai cu garnizoana sa. Întrucît, potrivit etichetei, el nu putea mînca la masa regelui, stătea la prînz şi la ora cinei alături în odaia sa şi zornăia din pinteni. Ca să nu mai audă acest zornăit supărător, Stanislaw citea cu glas tare, între două feluri de mîncare, versurile latineşti ale lui Apulejus. A patra noapte el a reuşit, totuşi, să iasă din palat, îmbrăcat în straie ţărăneşti cu barbă falsă, împreună cu frizerul şi cu valetul său şi a trecut de porţile oraşului într-o căruţă cu două butoaie de catran, în care se afla toată vistieria regească. Arved Horn a prins de veste prea tîrziu că regele Stanislaw, un adevărat Lesczinski, în afară de cetirea lui Apulejus şi de plimbarea agale cu căţeaua sa prin sălile pustii ale palatului, se mai îndeletnicise în zilele acelea şi cu altceva... Arved Horn a smuls şi a călcat în picioare draperiile de la palatul regelui, a străpuns cu spada pe mareşalul palatului şi a împuşcat pe comandantul gărzii de noapte. Acum însă, nimic nu mai putea împiedica fuga din Varşovia a magnaţilor, legaţi într-un fel sau altul de Lesczinski.

August rîdea cu hohote. Ascultînd veştile, lovea cu pumnii în braţele jilţului şi întorcea capul spre doamne. Ochii contesei Kozielska nu trădau decît dispreţ rece. În schimb pani Ana rîdea cu hohote, ca un clopoţel de argint.

— Ce sfat îmi dai, mare hatman ? Asediu sau un asalt imediat ?

— Numai un asalt, maiestate. Garnizoana lui Arved e mică. Varşovia trebuie luată înainte de a se apropia regele Carol.

— Mii de draci ! Asaltul imediat ! E un sfat înţelept. August îşi zăngăni războinic grumăjerul său de fier. Pentru ca asaltul să izbutească, soldaţii ar trebui bine hrăniţi. Să le dăm rasol de gîscă... Pentru aceasta ar trebui cel puţin cinci mii de gîşte !... Hm ! Regele strîmbă din nas. Afară de asta n-ar fi rău să plătim soldele... Prinţul Dmitri Mihailovici Goliţîn n-a putut să-mi dea decît 20 000 de galbeni... Asta-i o nimica toată ! În ceea ce priveşte banii, ţarul Petru nu-i larg, nu-i larg de loc ! Am contat pe vistieria cardinalului şi a palatului... Au fugit cu ele ! strigă el, învineţindu-se. Doar nu pot să pun bir pe tot oraşul !

Prinţul Lubomirski ascultă vorbele regelui, uitîndu-se la picioarele sale, apoi spuse încet :

— Cufărul meu de campanie nu s-a golit încă... Porunceşte, maiestate...

— Îţi mulţumesc, am să mă folosesc de el cu plăcere, răspunse August puţin cam prea repede, dar cu graţia unui autentic gentilom de la Versailles... Îmi trebuie 100 000 de zloţi... Ţi-i dau înapoi după asalt... Apoi, înseninîndu-se, regele se ridică şi-l îmbrăţişă din nou pe hatman, atingînd cu obrazul său pe acela al lui Lubomirski. Prinţule, du-te şi te odihneşte. Vrem să ne odihnim şi noi.

Hatmanul încălecă şi, fără a mai întoarce capul, pieri în întuneric. August se întoarse spre doamne.

— Prin urmare, doamnele mele, obositorul dumneavoastră voiaj va fi răsplătit. Acum să-mi spuneţi ce dorinţe aveţi. Bănuiesc că prima şi cea mai modestă dintre ele este că cinaţi. Să nu credeţi că am uitat de confortul şi de divertismentele la care aveţi dreptul... Datoria unui rege este să nu uite niciodată nimic... Vă rog să poftiţi în careta mea.

CAPITOLUL AL CINCILEA

1

Gavrila Brovkin gonea fără odihnă spre Moscova, cu o zapiscă de drum din partea ţarului, într-o teleagă cu osiile de fier, la care erau înhămaţi trei cai. Ducea poşta ţarului şi poruncă cneazului-cezar să grăbească trimiterea la Piterburg a fel şi chip de lucruri din metal. Împreună cu el era şi Andrei Golikov. Li se poruncise să nu întîrzie pe drum. Ce să întîrzie ! Inima nerăbdătoare a lui Gavrila zbura înaintea telegii cu o sută de stînjeni. Ajungînd la un han nou, sau o staţie de poştă, cum începuse să spună lumea pe vremea aceea, Gavrila, plin de praf, urca în fugă scara şi bătea în uşă cu coada biciului : „Căpitane, striga, rotindu-şi ochii, repede o troică !" Apoi, tăbăra pe cinovnicul somnoros, la care slujba îndeplinită nu se cunoştea decît după tricornul lui cu ceapraz. Încolo, de căldură, omul era de obicei desculţ, numai în izmene şi într-un

cămeşoi lung, fără brîu: „Dă-mi o ulcea de cvas. Pînă o mîntui, să fie caii înhămaţi..."

Andrei Golikov se găsea, de asemeni, într-o stare de înălţare sufletească. Cu fălcile încleştate, ţinîndu-se cu mîna de teleagă ca să nu zboare afară şi să-şi frîngă gîtul, cu părul dat pe spate şi cu nasul lung cît un plisc, privea, ca şi cînd atunci ar fi deschis întîia oară ochii în lume, spre codrii ce veneau parcă spre ei, adiind o boare caldă cu miresme de răşină, spre lacurile şi bălţile rotunde, împresurate de ierburile ţipător de verzi, se uita la apele în care se oglindea cerul şi nourii uşori de vară, la rîurile şerpuitoare cu adîncuri negre, de pe care, stîrnite de huruitul roţilor pe pod, se ridicau stoluri de felurite păsări. Clopoţelul suna jalnic sub arcul încovoiat deasupra calului mijlocaş, tînguindu-se de drumul lung, fără de sfîrşit. Surugiul îndemna mereu caii, simţind în spatele său oleacă gheboşat nerăbdarea aprinsă a călătorului care se aţinea cu biciul în mînă.

Din loc în loc, ici şi colo, întîlneau sate prăpădite, cu oameni puţini, cu izbe sărăcăcioase. Casele aveau în loc de ferestre un ochi de două palme, astupat cu băşică de bou, şi nişte deschizături înnegrite de fum deasupra uşilor scunde. În scorbura vreunei sălcii, se vedea o icoană, cu duhul sfînt coborînd în chip de porumbel, ca să ai totuşi unde pomeni pe dumnezeu în locuri atît de sălbatice. În unele sate nu mai erau decît două-trei izbe în care te mai puteai adăposti. Celelalte aveau acoperişurile vechi, surpate, uşile lipsă, şi înăuntru năpădiseră urzicile. Oamenii fugiseră în codrii de nestrăbătut, unde vedeau cu ochii, spre miazănoapte, pe Dvina ori pe Vîg, dincolo de Ural ori pe Donul de mijloc.

— Phii, ce sate nenorocite! Vai, în ce sărăcie trăieşte lumea! şoptea Golikov şi, în semn de milă, îşi cuprindea obrazul în palma îngustă. Gavrila îi răspundea cu judecată:

— E lume puţină, iar ţara e mare — ca s-o cutreieri nu ţi-ar ajunge nici zece ani. D-aia e sărăcie. Fiecăruia i se cere mult. Am fost în Franţa... Doamne, acolo omenii se clatină pe picioare, mănîncă buruieni şi beau vin acru, şi încă nu toţi... Dar cînd un marchiz sau Delfinul[1] pleacă la vînătoare, adună harabale de vînat... Acolo să vezi sărăcie. Dar în ţara aceea pricina e alta.

Golikov nu-l întrebă de ce se clatină pe picioare ţăranii franţuji... Mintea lui nu era luminată şi nu se putea dumiri

[1] *Delfinul (le Dauphin)* — moştenitorul tronului Franţei (n. trad.).

în asemenea lucruri. Sorbea cu ochii, cu urechile și cu nasul vinul cel dulce și cel amar al vieții ; se bucura și se zbuciuma peste măsură...

Pe dealurile Valdaiului priveliștea se mai înviora : în calea lor se întindeau tăpșane cu stoguri strînse cu un an mai înainte, pe case țopăia cîte o gaie, și poteci de codru ce se mistuiau în desișuri îmbietoare, unde puteai să culegi smeură și fragi. Pînă și codrii foșneau acolo altfel — mai dulce. Ți se umplea inima. Satele erau mai bogate, cu porți trainice, cu uși dăltuite în lemn. Oprindu-se o dată lîngă o fîntînă ca să adape caii, văzură o fată de vreo șaisprezece ani, cu părul împletit într-o coadă groasă, peste care își pusese un cocoșnic de lemn împodobit cu cîte o mărgea albastră în vîrful fiecărui zimț. Fata era atît de drăgălașă, încît îți venea să sari din teleagă și s-o săruți pe buze. Golikov începu să ofteze pe înfundate, dar Gavrila fără să ia în seamă atare lucru de nimic ca o fată de la țară, strigă la ea :

— Ce stai și te holbezi ? Nu vezi că ni s-a rupt teleaga ? Dă o fugă și adu-l pe fierar.

— Alei ! scînci încet fata și, lepădînd cofele și cobilița, o luă la fugă prin iarbă. Îi scăpărau tălpile trandafirii, ițindu-se de sub poalele țesute la gherghef ale cămășii ei de pînză. Vorbi pesemne cu cineva, pentru că nu mult după aceea veni fierarul. Privind un asemenea om, oricine ar fi spus cu plăcere : „Măi, ce mîndrețe de bărbat !" Fața lui, cu o bărbuță creață, era bine împlinită și pe buze îi juca un zîmbet, de parcă nici n-ar fi văzut pe becisnicii aceia de călători. Ai fi putut să-l lovești în piept cu o greutate de doi puzi și nu s-ar fi clintit. Își ținea mîinile vînjoase sub pieptarul de piele.

— Vi s-a rupt ceva ? întrebă el batjocoritor, cu glas gros, tărăgănat. Se vede că a fost făcută la Moscova. Clătinînd din cap, dădu ocol telegii, se uită sub ea, o ridică de chilnă și o scutură ușor împreună cu călătorii. S-a hîrbuit toată. Acu n-ai decît s-o dai dracului să care lemne cu ea.

Oțărît, Gavrila se răsti la el. Golikov rămăsese ca vrăjit, cu ochii la fierar : dintre toate minunățiile, aceasta era de bună seamă cea mai dihai. Cum să nu ducă dorul pensulelor, vopselelor și scînduricilor de stejar ?! Toate, toate se perindau pe dinaintea ochilor și piereau, fără de întoarcere, în pîcla uitării. Numai cel care le zugrăvea pe fața albă a scîndurii oprea în loc cu meșteșugul său maștera nimicire.

— Mult ai să te mai fîțîi în jurul ei ? întrebă Gavrila. Vremea mea e scumpă, călătoresc din porunca țarului.

— Aş putea să mă fiţii mult, aş putea şi puţin, răspunse fierarul. Gavrila îşi privi încruntat biciul, apoi se uită chiorîş la fierar :

— Bine... Cît îmi ceri ?

— Cît să-ţi cer ? răspunse fierarul rîzînd. Munca mea e scumpă. Dacă ţi-aş cere cît ar trebui, nu ţi-ar ajunge banii. Dar să ştii că te cunosc, Gavrila Ivanovici, ai mai trecut pe aici astă primăvară cu fratele matale şi ai dormit la mine. Ai uitat ? Fratele matale e un om isteţ. Îl cunosc bine şi pe ţarul Petru. Şi el mă cunoaşte. Ori de cîte ori trece pe aici, nu mă ocoleşte. Şi el e bărbat isteţ. Ce să fac, haideţi spre covălia mea, n-o să vă las de izbelişte în drum.

Fierăria, aşezată pe un dîmb lîngă şleah, se afla într-o izbă scundă, făcută din bîrne mari, avea acoperiş de pămînt şi trei despărţituri pentru potcovit caii. În jurul ei se vedeau împrăştiate roţi, pluguri de lemn, grape. Cei doi fraţi mai mici ai fierarului, cu zulufii ţinuţi sub cureluşe şi cu şorţuri de piele, precum şi fratele mai mare, un vlăjgan posac şi bărbos, care bătea cu barosul, priveau din uşă. Fără grabă, dar dibaci, parcă în joacă, fierarul se puse pe treabă. Deshămă el însuşi caii, răsturnă teleaga cu fundul în sus, scoase roţile şi osiile de fier. „Iată, amîndouă sînt plesnite. Cu osia asta i-aş da la cap fierarului celuia din Moscova..." Vîrî osiile în cujniţă, turnă peste ele un sac de cărbune şi strigă mezinului : „Vaniuşa, suflă cu nădejde !... Ehei, ca să-ţi scoţi mîncarea, nu-ţi cruţa spinarea !" Fîrtaţii începură să lucreze cu spor. Pufăind din lulea, Gavrila se rezemă de uşă, iar Golikov se aşeză pe pragul înalt. Întrebară dacă nu trebuie să dea o mînă de ajutor, ca treaba să meargă mai repede, dar fierarul dădu din mînă :

— Staţi liniştiţi, să vedeţi batîr o dată ce pot făurarii din Valdai...

Vaniuşa umflă foalele şi scînteile ţîşniră spre acoperiş. În lumina lor, fratele cel mare şi bărbos aştepta neclintit, cu mîinile pe coada lungă a barosului. Fierarul întorcea din cînd în cînd osia în jarul roşu din cujniţă :

— Pe noi ne cheamă Vorobiov, spuse el, zîmbind pe sub mustăţile creţe. Sîntem fierari, meşteri de arme şi clopotari... Clopoţelul de la arcul dumneavoastră e făcut de noi... Anul trecut, ţarul Petru a stat tot aici în prag, şi m-a întrebat : „Ascultă, Kondrati Vorobiov, ia nu mai da cu barosul şi răspunde-mi : de ce sună aşa de frumos clopoţeii tăi ? De ce săbiile pe care le faci se îndoaie şi nu se rup ? De ce pistolul Vorobiov bate douăzeci paşi mai departe şi nu dă greş ?" I-am

răspuns : „Măria ta Petru Alexeevici, clopoțeii mei sună așa de frumos, pentru că arama și cositorul le punem pe cîntar, așa cum ne-au învățat meșterii, și pentru că le turnăm fără bășici. Sabia noastră se îndoaie și nu se rupe, pentru că o încălzim la roșu și o călim în ulei de cînepă. Iar pistoalele noastre bat departe și nu dau greș, pentru că părintele nostru, Stepan Stepanovici, dumnezeu să-l ierte, ne chelfănea strașnic cu nuiaua, cînd eram mici, pentru fiecare greșeală și spunea : „Un lucru prost e mai rău decît hoția. Asta-i..."

Kondrati scoase osia cu cleștele din cujniță, o puse pe nicovală, îndepărtă zgura cu o măturică și făcu un semn fratelui său mai mare. Acesta se dădu un pas îndărăt și începu să bată cu barosul, ba lăsîndu-se pe spate, ba aplecîndu-se înainte și rotindu-și brațul. Scînteile împroșcau în pereți. Kondrati făcu semn fratelui său mijlociu : „Hai și tu, Steopa..." Apucînd un baros mai mic, acesta se așeză în partea cealaltă. Parcă ar fi tras clopotele de paști : fratele mai mare lovea cu barosul o dată, în vreme ce Steopa lovea de două ori, iar Kondrati întorcea fierul pe toate fețele, izbind și el cu ciocanul. „Stați !" strigă deodată, și aruncă osia bătută la pămînt. „Vaniușa, mai ațîță puțin jarul..."

— Atunci, mi-a zis, urmă fierarul, după ce își șterse sudoarea cu podul palmei : „Kondrati Vorobiov, auzit-ai tu de fierarul Nikita Demidov din Tula ? Acum are în Ural făurării de băi, are șerbi și case mai bogate decît ale mele. A început ca și tine, de la nimica toată... Ar fi vremea să te gîndești și tu la o ispravă mare, doar n-ai să potcovești toată viața caii la tract... Dacă n-ai bani ca să te rostuiești, îți dau eu, cu toate că sînt cam strîmtorat. Să faci o făurărie de arme la Moscova, dar nu, mai bine fă-o la Piterburg... Acolo e un adevărat rai..." Mi-a povestit totul așa de frumos, încît m-a zăpăcit... Îi răspund : „Măria ta Petru Alexeevici, stăm la drumul mare și o ducem tare bine. Tata spunea : «Plăcinta nu-i par, nu-ți spintecă burta. Mănîncă pe săturate, dormi bine, muncește cu spor...» Și așa facem, cum ne-a poruncit el... Sîntem îndestulați cu de toate. Toamna facem un rachiu așa de tare, că plesnesc gradinile la butoaie, și bem în sănătatea măriei tale. Ne luăm niște mănuși frumoase și ieșim pe uliță unde ne veselim luptîndu-ne cu pumnii... Nu ne vine să plecăm de aici..." Așa i-am răspuns. Măria sa s-a mîniat. „Kondrati Vorobiov, n-ai fi putut să-mi răspunzi mai rău. Cine-i mulțumit de toate și nu vrea să schimbe binele pe mai bine, are să

piardă totul. Trîntori blestemaţi, cînd veţi înţelege voi toate astea ?..." Mi-a lăsat cimilitura asta ca s-o ghicesc...

Fierarul tăcu, se încruntă şi-şi plecă ochii. Fraţii mai mici se uitară la el. Fireşte că ar fi vrut să spună şi ei o vorbă cu prilejul acesta, dar nu cutezau. Fierarul clătină din cap şi zîmbi :

— Aşa-i zăpăceşte pe toţi... Tocmai noi să fim oare trîntori ? Poate că da ! Se întoarse repede cu faţa la cujniţă, unde se încingea osia cealaltă, puse mîna pe cleşte şi porunci fraţilor săi :

— Hai !

Peste vreun ceas şi jumătate, teleaga era gata, trainică şi uşoară. Fata cu cocoşnicul de lemn se tot învîrtea pe lîngă covălie. Pînă la urmă, Kondrati o văzu :

— Maşutka ! Fata tresări şi stătu în loc. Dă o fugă şi adu boierilor nişte lapte rece.

Uitîndu-se printre gene, să-i vadă tălpile scăpărînd, Gavrila întrebă :

— E sora voastră ? Frumoasă fată...

— Dă-o ciorilor, zise fierarul. Parcă ne-ar părea rău s-o mărităm. Dar acasă nu face nimic, nu se pricepe nici să ţeasă, nici să mulgă vacile, nici să păzească gîştele. Nu ştie decît un lucru : să frămînte lut albastru şi să se joace : face o mîţă călare pe un cîine sau o babă cu mure — parcă-s vii, asta-i drept... Face păsări şi jivine cum n-am mai văzut. Casa e plină de marafeturi d-astea. Am vrut să le aruncăm afară, dar a început să ţipe şi să bocească. Am lăsat-o în plata domnului...

— Doamne, dumnezeule ! murmură Golikov. Trebuie să le văd numaidecît ! Apoi, parcă înspăimîntat de ceva, privi pe fierar cu ochii holbaţi. Acesta se bătu peste şolduri şi rîse. Vaniuşa şi Steopa zîmbiră uşor, deşi le venise şi lor să pufnească de rîs. Fata cu cocoşnicul de lemn le aduse o ulcea de lapte. Kondrati îi spuse :

— Maşka, dumnealui vrea să-ţi vadă jucărelele. Nu ştiu la ce-i trebuie. Arată-i-le...

Fata încremeni şi ulceaua cu lapte îi tremură în mîini.

— Nu, nu i le arăt ! zise ea şi, punînd oala pe iarbă, se întoarse şi plecă parcă buimacă, făcîndu-se nevăzută în dosul fierăriei. Abia atunci pufniră fraţii în rîs, ţinîndu-se de piept şi clătinînd din cap... Numai Golikov nu rîdea. Cu capul întins înainte, el rămăsese cu ochii în partea înspre care pierise fata. Gavrila spuse :

— Kondrati Stepanovici, trebuie să ne socotim.

— Cum adică să ne socotim ? Fierarul își șterse ochii umezi, își netezi mustățile și își mîngîie gînditor bărbuța : Dacă-l vezi pe țarul Petru, să-i spui multă sănătate... Să mai adaogi de la matale ce crezi că se cuvine. Și să-i mai dai de veste : „Kondrati Vorobiov te roagă să nu te superi pe el, dar Kondrati Vorobiov n-are să fie mai neghiob ca alții..." Țarul are să înțeleagă răspunsul meu...

2

Curcubeul se boltea dincolo de cîmpiile vălurite, dincolo de mestecănișul și de miriștile ruginii, departe, peste dumbravă. Un picior i se afunda în noroiul de ploaie ce se pierdea în depărtări, iar în locul unde celălalt picior se sprijinea pe pămînt, jucau în văzduh scîntei de aur.

— Vezi, Andriușka ?

— Văd...

— E Moscova...

— Gavrila Ivanovici, e un semn... Ne-a luminat-o curcubeul.

— Nu înțeleg : de ce o fi sclipind astfel ?... Îți pare bine că vii la Moscova ?

— Cum să nu ! Îmi pare bine și mă cuprinde teama...

— Cum sosim, mergem drept la baie. Mîine dimineață, mă reped la cneazul-cezar. Pe urmă, te duc la țarevna Natalia Alexeevna.

— Tocmai d-asta mi-e teamă...

— Mînă, surugiule, strigă Gavrila, de data aceasta cu glas blajin, mînă, șoimule, rogu-te, mînă ca vîntul...

Drumul era bun după ploaie. Bulgări de glod țîșneau de sub copitele cailor. Frunzele mestecenilor străluceau. Văzduhul se învăluia în adieri înmiresmate. Dinspre Moscova veneau agale țărani cu telegi goale — cu cîte o vacă nevîndută sau cu cîte un cal șchiop, legat de codîrlă. Pe marginea drumului se vedeau din loc în loc stîlpi pe care era zugrăvit vulturul împărătesc și scria : „Pînă la Moscova, 34 verste..." Se iviră din nou izbe sărăcăcioase — una așezată pieziș, alta cu spatele la drum ; dincolo de niște sălcii plîngătoare, într-un cimitir, se zărea turla dărăpănată a unei biserici. Un băiețaș cu burticica goală, cu părul dat pe spate, trecu drumul înaite și înapoi, prin fața cailor. Surugiul se aplecă și-l șfichiui cu biciul peste

bucile ciupite de țînțari, dar băiețașul nu plînse ci-și umflă nările a mînie, însoțind teleaga cu privirea ochilor săi bolditi.

Apoi, drumul șerpui din nou de la o costișă la alta. Spre dreapta se zăreau niște cosași bărboși în cămeșoaie lungi, pășind pe o fîneață unul în spatele celuilalt, cu picioarele rășchirate ; coasele lor sclipeau toate odată. Spre stînga, o cireadă ședea culcată în umbră la marginea unei păduri, și ciobănașul fugea cu biciul după un tăuraș bălțat, urmărit de un cățel isteț căruia i se vedeau doar urechile din iarbă... Încă un stîlp vărgat : treizeci și una de verste... Gavrila gemu :

— Surugiule, n-am făcut decît trei verste...

Omul întoarse spre el chipul său șugubăț, pe care nasul cîrn era așezat între obrajii stacojii parcă anume ca să se hlizească în pahar :

— Alelei, boierule, nu mai socoti verstele după stîlpi, ia-te după crîșme, pentru că nu poți să dai crezare stîlpilor... Acușica îi dau drumul...

Și chiuind deodată prelung : „Iu-huuu, smeilor !" se lăsă pe spate și lepădă hățurile. Telegarii voinici, în culori felurite, o luară la goană dar cotiră numaidecît și traseră în fața unei case vechi și lungi. Deasupra porții se ridica o prăjină înaltă cu o tablă în vîrf, pe care scria, pentru știutorii de carte, cu slove roșii peste vopseaua albastră ca cerul : „Crîșmă".

— Boierule, omoară-mă, dar caii-s spetiți, rosti surugiul cu veselie și își scoase pălăria înaltă de pîslă. — Bate-mă, ucide-mă, dar mai bine ai porunci să ne dea niște rachiu verde...

Crîșmarul, îmbrăcat după portul vechi într-un caftan cărămiziu cu guler, le ieși în întîmpinare pe scara șubredă, voios și plin de viață, cu o tavă pe care erau trei stacane de rachiu verde și trei covrigi cu mac... Nu avură încotro... Se dădură jos din teleagă ca să-și mai dezmorțească oasele...

Se apropiau de Moscova într-un amurg jilav. Conacurile, satele, crîngurile, bisericile și zaplazurile nu se mai sfîrșeau. Uneori, arcul calului se agăța de cîte o ramură de tei ; peste călători cădeau picuri de apă. Luminițele începură să licărească pretutindeni în ferestrele cu bășică de bou sau cu țiplă. Milogii picotau în pridvoarele bisericilor. Stăncuțele croncăneau în clopotnițe. Roțile începură să duduie pe podelele de bîrne... Apucînd pe surugiu de umeri, Gavrila îi arăta ulicioarele întortocheate, pe care urma să cotească. „Uite, colo, unde stă omul ăla culcat lîngă gard, ia-o pe fundătura din dreptul lui... Stai, stai, am ajuns !..." Sări jos din teleagă și bătu la o poartă ferecată ca un sipet, cu fîșii late de fier cositorit. Înăuntru,

zăvozii lui Brovkin, cărora li se dusese vestea, începură să latre ca turbaţi, zornăind din lanţuri.

E plăcut să te întorci la casa părintească după o lipsă îndelungată. Intri înăuntru şi toate îţi sînt apropiate, pe toate le cunoşti. În tinda rece sfîrîie o lumînare pe fereastră, de-a lungul pereţilor sînt laviţe de lemn cioplite pentru ca cei care vin cu nevoi să stea şi să aştepte în linişte pînă îi cheamă la stăpîn. Mai departe, e tinda de iarnă cu două vetre. Jos arde o lumînare a cărei flacără o încovoaie, cînd într-o parte, cînd într-alta, firul de aer ce trece pe sub uşă. În stînga, e uşa căptuşită cu postav şi odăile olandeze nelocuite, pentru oaspeţi de seamă ; în dreapta, uşa care duce în cămările scunde şi călduroase. Dacă mergi înainte, rătăceşti prin săliţe şi scări repezi, în sus şi în jos, care duc spre jitniţe, odăi şi iatacuri... Casa părintească are o mireasmă deosebită, plăcută şi îmbietoare... Ai casei se bucură că ai venit, te privesc cu dragoste şi nu ştiu cum să facă pentru ca să te simţi cît mai bine...

Tata, Ivan Artemici, nu era acasă. Se afla plecat pe la meşteşugăriile lui. Gavrila fu întîmpinat de chelăreasă, o femeie grăsulie (chiar aşa cum trebuia să fie o chelăreasă) şi aşezată, cu mîna grea şi glas tărăgănat, de intendentul şef, despre care însuşi Ivan Artemici spunea că-i un *dimon*, şi de majordomul Karla, de curînd adus din străinătăţi, al cărui nume de familie nimeni nu era în stare să-l rostească, un om înalt şi posac, cu obrajii graşi, buhăit de trîndăvie şi de mîncare rusească. Avea o bărbie de om hotărît şi o frunte boltită, care dovedea mare deşteptăciune. Totuşi, omul acesta avea un cusur, pentru care şi ajunsese slujitor în Rusia, e drept cu o simbrie mulţumitoare : în loc de nas avea un corneţel de catifea neagră, şi era cam fonf.

— Nu vreau nimic, doar să fac o baie, le spuse Gavrila. Aş vrea la masă piftie, plăcintă cu carne de vacă, gîscă şi încă ceva săţios... La Piterburg am mîncat numai carne sărată împuţită şi pesmeţi, încît ne-am sleit puterile cu totul...

Chelăreasa dădu în lături mîinile ei dolofane şi le împreună din nou : „Isuse Cristoase, va să zică pesmeţi aţi mîncat !" Intendentul *dimon* se văicări : „Vai de mine şi de mine !" şi dădu din cap în semn de căinare, scuturîndu-şi barba de ţap. Majordomul, care nu ştia o boabă ruseşte, stătea ţeapăn răşchirînd cu o dispreţuitoare măreţie un picior cu talpa netedă şi împreunîndu-şi mîinile la spate. Chelăreasa se apucă să gătească rufele curate pentru baie, vorbind cu glas tărăgănat :

— Îți facem baie, îți dăm să mănînci, să bei, apoi te culcăm pe o pilotă din puf de lebădă. Somnul e dulce în casa părintească... La noi totul e bine, slavă domnului, urgiile ne ocolesc... Vacile olandeze au fătat toate vițele, iar scroafele englezești au făcut cîte șaisprezece purcei. Pînă și cneazul-cezar a venit să-i vadă... Avem în livadă mere și vișine cum nu s-a mai văzut... Casa părintească e un adevărat rai... Dar stă pustie... Tăicuțul matale, Ivan Artemici, umblă, sărmanul, de colo colo prin odăi : „Mi-e urît, Agapovna. Să mă mai duc poate pe la meșteșugării ?..." Tăicuțul are atîția bani că nu le mai știe socoteala. Dacă nu era Senka (făcu semn cu ochiul, arătînd spre intendentul *dimon*), nu i-ar mai fi socotit toată viața... Avem un singur necaz cu omul ăsta cu nasul negru... Casa noastră nu poate să se lipsească acum de așa ceva ; la Moscova se vorbește că o să-l căftănească pe Ivan Artemici... Cînd își pune ăsta pe vîrful capului pălăria cu pene roșii, cînd lovește cu toiagul în dușumea și bate din picior — n-ai ce zice, e grozav... A fost slujitor la craiul Prusiei, dar pare-se că i-a mușcat cineva nasul... La început, ne-a cam fost frică de el, de, doar e venetic, nu-i creștin de-al nostru ! Ignașka, grăjdarul, l-a învățat să cînte din balalaică... De atunci, zdrăngănește toată ziua, de ne-a împuiat capul la toți... Și înfulecă — maică-doamne !... Se ține după mine și se tînguie : „*Mutter*, mi-e foame..." E un prostănac de n-are pereche. Dar poate că în slujba lui e nevoie de așa ceva. Am avut de sfîntu Ivan masă mare, a venit țarina Praskovia Fedorovna, așa că ne-ar fi fost greu fără Karla. Și-a pus pe el, săracu, o haină cu vreo zece funți de panglici și de ciucuri, și-a vîrît mîinile în niște mănuși din piele de căprioară, a luat o tipsie de aur, a pus pe ea un pocal de o mie de ruble, s-a lăsat în genunchi și l-a întins țarinei. A luat, apoi, altă tipsie cu alt pocal și mai frumos, și l-a întins țarevnei Natalia Alexeevna...

Pe cînd chelăreasa povestea toate acestea, feciorul din casă, care, de la sosirea majordomului, se numea valet, luă haina prăfuită a lui Gavrila, îi desfăcu cravata și se apucă să-i tragă botforii. Deodată, Gavrila dădu din picioare, sări în sus și strigă :

— A fost țarevna la noi în casă ? Ce tot îndrugi ?

— A fost, mîndra. A stat în stînga lui Ivan Artemici, scumpa... Nu mîncau, nu beau, toți se uita la ea. Strălucea de inele și brățări, avea niște umeri ca de lebădă, și pe piept o aluniță cît un bob de hrișcă — toată lumea a văzut-o... Purta o rochie de culoarea florii de in, mai ușoară ca văzduhul. Pe

șolduri avea cute bogate, iar poalele erau înflorate cu trandafiri de mătase. Părul și-l împodobise cu o pană smulsă din coada păsării raiului... Gavrila n-o mai ascultă... Își puse pe umeri un cojoc de oaie și lipăind din papucii tătărești, fugi pe săli și pe scări la baie. Ajungînd în sălița băii își aduse aminte deodată :

— Agapovna, dar unde-i omul care a venit cu mine ?

Majordomul nu-l lăsase pe Andriușka Golikov să intre în casă. Flăcăul rămăsese în teleaga de la care fuseseră deshămați caii. De altfel, se simțea bine acolo, singur cu gîndurile sale. Stelele licăreau deasupra acoperișurilor negre, mirosea a cuhne, a pod cu fîn și a cotinețe de porci. Din cînd în cînd, adia o mireasmă gingașă de tei în floare, făcînd să-i bată inima mai tare. Rezemîndu-se în coate, Andriușka se uita la stele. Ce erau luminițele acelea, risipite pe cerul vioriu-închis, la ce depărtare se aflau, pentru ce licăreau ? Nu știa și nici nu se gîndea la asta. Dar depărtările acelea revărsau o liniște în sufletul lui. Cît de mic era Andrei în teleaga lui ! Era mic, dar nu chiar atît de mic, cum îl învăța odinioară bătrînul Nektari. Nu se mai simțea o biată rîmă, ci doar o biată ființă omenească... Nici un dobitoc n-ar fi îndurat ceea ce îndurase Andriușka într-un răstimp atît de scurt : fusese înjosit, bătut, schingiuit, răbdase de foame și de frig ; totuși, ca un rege al regilor, el își întorcea acum privirile spre luminițele necuprinsului și asculta glasul tainic care vorbea în adîncurile lui :

— Mergi înainte, Andrei, nu-ți pierde tăria, nu te abate din drum. Curînd, foarte curînd, minunata ta putere va ieși biruitoare și totul îți va sta la picioare : din sluțenie, vei făuri frumusețe... O, doamne !

Pentru acest imbold drăcesc ar fi stat, pe vremea cînd se afla la bătrîn, patruzeci de zile în lanț, fără să mănînce, ungîndu-și cu untdelemn de candelă rănile sîngerînde. Gîndindu-se la aceasta, Andrei zîmbi fără ură. Își aduse aminte cum într-o zi, la Varvarka, într-o crîșmă plină de fum, el, regele regilor, a fost bătut crîncen de niște tîrgovați, apoi a fost luat de picioare, scos afară și aruncat în omăt pe balegă. Nu-și mai aducea aminte pentru ce anume fusese bătut. Era în iarna aceea cumplită, cînd streliți spînzurați se legănau pe zidurile Kitaigorodului și ale Kremlinului. Pe vremea aceea, flămînd, cu o țoală ruptă pusă de-a dreptul pe piele, desculț, Andrei rătăcise deznădăjduit prin crîșme, cerșind de la cheflii o stacană de rachiu verde și știind că pînă la urmă îl aștepta moartea. O dorea în chip chinuitor și, totuși, îi era milă de el însuși... Acolo, în crîșmă, se întîlnise cu un țîrcovnic bețiv de la bise-

rica sfînta mucenică Varvara, un om cu ochii cîrpiți, cu nasul spintecat în două, și cu o codiță țeapănă la ceafă. Țîrcovnicul l-a sfătuit atunci pe Andrei să-și caute liniștea cerească la bătrînul Nektari, să-și schingiuiască trupul pămîntesc. „Becisnicii ! șopti Andrei. Să-ți schingiuiești trupul ! Dar trupul e atît de frumos uneori..." În minte îi înviară serile liniștite din satul său Paleh — pulbere de aur. Vacile mugeau îndreptîndu-se spre ogrăzile lor. Maică-sa, o femeie uscățivă, cu umeri lați de bărbat, se ducea la poartă. Poarta aceea ar fi trebuit dreasă de mult. Izbele erau sărăcăcioase și părăginite. Andrei și frații lui, născuți la un an unul după altul, ședeau pe o teleagă fără roți, răsturnată cu osiile în sus. Răbdau și așteptau. Cu o mamă ca a lor trebuia să rabzi ! Maică-sa deschidea poarta căzută într-o rînă. Lovindu-se cu coastele de bulumaci și mugind scurt, blajin, Burenka, nădejdea casei, intra pe poartă. Chipul mamei era întunecat, rău și obidit, iar Burenka avea botul cald, fruntea creață, nasul umed și niște ochi mari, viorii. Burenka nu supăra pe nimeni. Amușina spre băieți și se ducea la fîntînă să bea apă. Mama se așeza pe un scăunel, tot acolo, lîngă fîntînă, și începea s-o mulgă. Țîr-țîr, țîr-țîr, laptele Burenkăi picura în ciutură. Băieții ședeau pe teleagă și așteptau. Mama aducea o cană și o umplea cu lapte din ciutură. „Haideți, veniți încoa", îi chema ea cu glas rău... Andriușka bea cel dintîi lapte cald, bea cît putea. Frații săi îl priveau lung. Mezinul ofta din adînc, pentru că îi venea rîndul în urma tuturor...

— Hei, călătorule, dă-te jos din teleagă ! Andrei tresări. În fața lui stătea un flăcău mînios la chip, valetul. Gavrila Ivanovici te cheamă la baie... Descalță-te aici și leapădă-ți straiele sub teleagă... La noi nu-i ca la casele boierești, nu te lasă să intri în zdrențe...

După baie, bucuroși, cu ștergare pe după gît, Gavrila și Andrei se așezară la masă. Agapovna îl trimese pe majordom într-o odăiță ca să nu-i stingherească. Mîinile ei grăsulii parcă zburau pe deasupra mesei, punînd pe farfurii bucățile cele mai gustoase și turnînd în pahare venețiene, scoase anume cu acest prilej, vișinate și licori vechi. Cînd făcliile începură să lumineze bine, Gavrila văzu într-un ungher, pe un scaun, o cadră acoperită cu pînză. Agapovna își sprijini obrazul în palmă, a ciudă.

— Nici nu știu dacă face să ți-o arăt față de un străin... A trimes-o din Olanda Saniușka, sora matale, de sfîntul Ioan... Ivan Artemici, drăguțul de el, o agață în perete, pe urmă se necăjește, o dă jos și o acoperă cu pînză... O dată cu cadra a

venit și o epistolă : „Tăicuțule, te rog să nu te rușinezi și să atîrni fără teamă portretul meu în sala de mîncare. În Europa se atîrnă lucruri și mai abitir. Nu fi înapoiat..."

Gavrila se ridică de la masă, luă o lumînare și dădu la o parte pînza de pe cadră. Golikov se sculă cu răsuflarea tăiată... Era un portret al boieresei Volkov, de o nemaivăzută frumusețe, nespus de ispititor...

— Hm ! îngăimă Gavrila, luminînd-o cu făclia. Zugravul o înfățișase în mijlocul mării, dimineața, dusă de un val, pe spatele unui delfin. Ședea lungită, așa cum o făcuse maică-sa, punîndu-și dinainte doar mîna cu unghii de mărgăritar. Cu mîna cealaltă ținea o cupă plină cu struguri. Doi hulubi ciuguleau struguri pe marginea cupei. Deasupra capului, în dreapta și în stînga ei, plutind în văzduh, doi prunci dolofani răsturnați cu picioarele în sus cîntau din niște scoici, umflîndu-și obrajii. Chipul tînăr al Alexandrei Ivanovna, cu ochii ca de cleștar, zîmbea ispititor și viclean din colțurile ridicate ale gurii...

— Halal de Sanka ! rosti Gavrila, din cale afară de mirat. Andriușka, să știi că la ea te trimetem, în Olanda... Bagă de seamă, să nu-ți ia mințile diavolul pe acolo... E Venus, adevărată Venus !... D-aia se taie cavalerii în săbii pentru ea. Cîțiva au și murit...

3

Țiitorul Moscovei, cneazul-cezar, stătea în casele sale bătrînești, pe Measnițkaia, lîngă piața Lubeanskaia. Avea în curți paraclis cu popi, postăvării, pînzării, pielării, covălii, grajduri de cai și staule de vaci, cășării, poiete de păsări, fel și chip de hambare și beciuri pline de bunătăți, durate din bîrne groase, pentru veacuri. Casa era așijderea, fără născociri neghioabe (cum începuseră a se face la Moscova de pe vremea țarului Alexei Mihailovici) ; nu se înălța arătoasă, dar era trainică, cu acoperișul de șindrilă năpădit de mușchi din pricina vechimii, cu ferestruici așezate sus de tot. Obiceiurile casei erau și ele din vechi. Dar dacă cineva sărac cu duhul, ispitit de acest lucru, venea învestmîntat ca odinioară cu blană pînă în tălpi, cu mîneci lungi și mai ales cu barbă, măcar că s-ar fi tras de la Riurik, părăsea repede curtea în hohotele de rîs ale slugilor lui Romodanovski : i se reteza blana la genunchi, i

se ciumpăveau smocuri din barbă și i se vîrau în buzunar ca să le ia cu el în coșciug dacă se rușina de dumnezeu fără podoabă... Cînd cneazul-cezar dădea masă mare, mulți dintre oaspeții de seamă se găteau pentru ea cu o cumplită strîngere de inimă : ziafeturile lui erau însoțite de necuviințe, de obrăznicii și de tot felul de șotii proaste. Oamenii erau tare necăjiți de un urs muștruluit. Acesta se apropia de cîte un musafir mai îndărătnic, cu o tipsie pe care se afla un pocal de rachiu dres cu piper, și răgea cerîndu-i să-l bea. Dacă oaspele se încăpățîna și nu voia să bea rachiul, ursul arunca tipsia și începea să-l scuture. În vremea asta, cneazul-cezar rîdea în hohote, cutremurînd masa cu pîntecul său, iar măscăriciul lui, un chior isteț și negru la suflet, cu un singur colț în gura știrbă, striga : „Știe ursul ce dihanie sfîșie..."

Cneazul-cezar se scula dis-de-dimineață și se ducea să asculte o scurtă utrenie, îmbrăcat cu o cămașă de pînză de culoare închisă, încinsă pe sub piept cu un brîu pe care era cusută o rugăciune către Isus, și încălțat cu cizme pestrițe de safian. Cînd razele soarelui începeau să străbată prin învăluirile fumului de tămîie, cînd făclioarele lumînărilor și ale candelelor păleau, iar preotul sfios rostea cu glas tremurător „Amin", cneazul-cezar cădea în genunchi, gîfîind greu, atingea cu fruntea dușumelele proaspăt spălate, apoi se scula, sprijinit de subțiori, săruta crucea rece și se duceau în sufragerie. Acolo se așeza pe o laviță, își netezea mustățile negre și da de dușcă o cană de rachiu dres cu piper, atît de tare, încît dacă l-ar fi băut un străin, ar fi rămas îndelung cu gura căscată. Apoi, lua o bucățică de pîine neagră dată prin sare, sorbea botvinia, și înfuleca fel și chip de piftii, murături, acrituri, tăiețe și fripturi. Mesteca țărănește, pe îndelete. Cei ai casei, și chiar cneaghina Anastasia Fedorovna, soră bună cu țarina Praskovia, mîncau în tăcere, umblau încet cu lingurile și luau cu grijă mare bucățile de pe tipsii. Pitpalacii și graurii din coliviile de pe ferestre începeau să cînte. Unul din ei spunea deslusit : „Unchiașule, rachiu..."

După ce dădea pe gît o bărdacă de cvas și mai zăbovea puțin la masă, cneazul-cezar se scula și se ducea în tindă, făcînd să scîrțîie scîndurile dușumelelor. Acolo i se punea pe umeri un caftan larg de postav și i se dădea toiagul și căciula. Cînd i se zărea prin geamurile tulburi ale tindei umbra care cobora încet pe scară, toată suflarea se mistuia în gaură de șarpe... El pășea singur prin curte, pe drumeagul așternut cu cărămidă. Avea grumazul gros și întorcea capul anevoie. To-

tuşi, cu coada ochiului său bulbucat, vedea totul : cine a fugit, încotro, şi unde s-a ascuns. Băga de seamă toate neorînduielile oricît de mici. Ţinea minte tot. Era însă prea împovărat de treburile ţării, astfel că adeseori nu mai apuca să se gîndească la mărunţişuri. Trecea pe o portiţă de fier în curtea de alături, a Despărţămîntului Preobrajenski. Acolo, pe sălile lungi şi întunecoase, diecii şi cinovnicii îşi scoteau căciulile la trecerea lui, iar ostaşii stăteau smirna.

Diacul Prohor Cicerin, din Despărţămîntul Preobrajenski, îl întîmpina în uşa cancelariei şi, îndată ce cneazul-cezar se aşeza la masă sub bolta mucegăită, lîngă fereastră, începea să-i vorbească despre treburi : „Pe ziua de ieri, s-au adus de la Tula patru tunuri de aramă şi tot atîtea de tuci, bine turnate. Să le trimeată chiar acum ? Unde ? La Narva sau la Iuriev ? Tot pe ziua de ieri a fost îmbrăcată compania întîi dintr-un polc nou, dar ostaşii sînt încă desculţi. Încălţările fără cătărămi vor sosi săptămîna viitoare : negustorii Sopleakov şi Smurov sînt gata să sărute crucea în Sfatul Negustoresc, că aşa va fi. Ce să facă ? La Narva s-a trimes, după poruncă, praf de puşcă, fitiluri, săculeţe cu gloanţe şi cremene vărsată. Cumbarale de mînă nu s-au mai trimes, pentru că magazinerul Eroşka Maximov e beat de două zile şi nu dă nimănui cheile de la magazie. Am vrut să i le luăm cu sila, dar a sărit ca turbat la oameni cu satîrul de tocat varza... Ce să facă ?" Diacul Cicerin spunea multe alte lucruri de felul acesta. La urmă, venind mai aproape de fereastră, sub boltă, lua în mînă hîrtiile tainice (sureturile scrise de pisari de pe hîrtiile cercetărilor fără bătaie şi de pe cele cu casne) şi începea să le citească. Cum şedea cu mîna lui grea, întinsă pe masă, nu puteai vedea dacă cneazul-cezar ascultă sau picotează, deşi Cicerin ştia prea bine că va băga negreşit în cap tot ce-i mai de seamă...

— „În baia părăsită din curtea caselor locuite de ţarevnele Ekaterina Alexeevna şi Maria Alexeevna, unde se ascundea preotul răspopit Grişka, s-a găsit sub duşumea o condică de un sfert de coală şi groasă de o jumătate de deget", cetea diacul Cicerin cu un glas tare plictisitor, de parcă ar fi vărsat într-una boabe de mazăre uscată peste capul cuiva. „Pe foaia întîi a condicei scrie : «Cartea tuturor înţelepciunilor». Tot pe foaia întîi, mai jos, scrie : „În numele tatălui, al fiului şi al sfîntului duh... Este o buruiană care creşte în locuri joase ; e mică, are în părţi cîte zece frunze, şi sus trei colori : roş, irmiziu şi albastru. Buruiana asta e foarte tare, trebuie s-o culegi cînd e lună nouă, s-o pisezi, s-o fierbi şi să bei din ea

de trei ori, atunci cînd scot capul în preajma ta dimoni de ape și de văzduh... Să rostești cuvîntul fermecat *«nsțdtcndsi»*, și ți se va împlini dorința..."

Cneazul-cezar oftă din rărunchi și ridică pleoapele, care-i coborîseră de tot:

— Mai spune o dată cuvîntul ăsta desluşit.

Scărpinîndu-se pe frunte și strîmbîndu-se, Cicerin rosti oțărît, anevoie:

— „Nsțdtcndsi"... și se uită la cneazul-cezar, care dădu din cap. Diacul ceti mai departe: „O, cnejilor și dregătorilor, o lacrimi și nădejdi! Ce este dorința? Dorim să îmblînzim vremurile de acuma, turbarea lor, ca să se întoarne de iznoavă viața noastră cea de toate zilele..."

— Așa, așa! Cneazul-cezar se mișcă în jețul său. O licărire batjocoritoare miji în ochii lui, dar se stinse îndată. Înțeleg eu cum vine cu iarba asta. Dar ia spune-mi: Grișka răspopitu' a mărturisit că terfelogu-i al lui?

— Astăzi, la al treilea ceas de casnă, Grișka a mărturisit. Zice că l-ar fi cumpărat din Kislovka pe patru copeici, de la un necunoscut. Dar de ce l-a ascuns în baie sub dușumea? Zice că din prostie.

— L-ai întrebat cum să înțelegem vorbele: „Ca să se întoarne de iznoavă viața noastră cea de toate zilele?"

— L-am întrebat. I s-au tras cinci lovituri cu cnutul și a răspuns: „Am cumpărat condicuța ca să fac prescuri pe ea, dar nu știu ce scrie înăuntru, pentru că n-am cetit".

— Vai, ce mișel! Cneazul-cezar își udă încet degetul, întorcînd foile ferfenițite. Unele rînduri le cetea cu glasul pe jumătate: „Iarba Vaharia", galbenă, dacă un om se îndoapă cu mîncare de-i vine să moară, să-i dai să bea din iarba asta și atunci îl curăță și pe sus, și pe jos..." Folositoare iarbă, grăi cneazul-cezar. Ceti apoi mai departe, trăgînd cu unghia pe sub rînduri: „În cartea lui Kiril se spune: va veni un lingușitor și te va ispiti. Semnele venirii lui: „iarba nicotiana, adecă tutunul. Ți se va porunci să dai foc și să înghiți fumul, s-o mărunțești, și s-o tragi pe nas; în loc să cînte psalmul, lumea va trage pe nas mereu praful acela și va strănuta. Alt semn: raderea bărbii..." Ce să-i faci, cneazul-cezar închise condica, să mergem să-l întrebăm: cine vrea să îmblînzească vremurile de acum? Răspopitul e un pezevenghi. Știu de mult de terfelogul ăsta, a cutreierat cu el jumătate din Moscova.

Coborînd în beci, pe scara îngustă de cărămidă, mîncată de igrasie, Cicerin spuse ca de obicei:

— Umezeala iese din pămînt, cărămizile s-au fărîmat, poţi să cazi în nas aicea ; ar trebui făcută o scară nouă...

— Ar trebui, răspunse cneazul-cezar.

Un pisar mergea înainte cu luminarea, îmbrăcat, ca și diacul, cu haine nemțești ponosite cumplit. Avea agățată de gît o călimară de aramă, iar din buzunarul lui pe jumătate rupt ieșea un sul de hîrtie. Pisarul puse luminarea pe masa de stejar, într-un beci scund, din care se prelinseră ca niște umbre cîțiva guzgani prin găurile din colțuri.

— Cum s-au înmulțit șobolanii aici ! zise diacul. O să mă rog de spițer să-mi dea niște șoricioaică.

— Da, ar trebui...

Aplecîndu-se pe sub bolți, doi vlăjgani fioroși tîrau pe popa Grișka caterisitul. Omul avea ochii dați peste cap, barba încîlcită ca un ghem de lînă și chipul verzui, cu buza atîrnînd în jos. Oare într-adevăr nu putea să-și miște picioarele ? Pus sub belciugul din care atîrna în jos o frînghie, Grișka se prăvăli cu capul în pămînt, ca și cum ar fi fost mort. Diacul zise încet :

— L-am cercetat fără să-i vătămăm mădularele și a plecat pe picioare...

Cneazul-cezar se uită cîtăva vreme la Grișka, la chelia lui din părul zbîrlit.

— Am aflat, grăi cu glas somnoros, că acu doi ani, la Zvenigorod, ai rupt șiragurile de nestemate de la icoane la biserica prorocului Ilie, iar la biserica Blagoveșteniei ai spart cutia milei. Tot acolo ai furat din altar cojocul și pîslarii preotului. Ai vîndut lucrurile, ai băut banii, ai fost pus sub pază, ai scăpat din mîna caraulelor și ai fugit la Moscova, unde ai stat ascuns pînă acum prin ogrăzile boierești, iar mai apoi în curtea țarevnelor, în baie... Mărturisești ? Nu răspunzi ? Nu ?... Bine. Dar blăstămățiile astea nu-s încă cine știe ce față de celelalte...

Cneazul-cezar tăcu. Un gîde înalt și slab, galben ca ceara, cu gura mare, roșie între mustățile subțiri și barba creață, se ivi tiptil în spatele vlăjganilor cei fioroși.

— Am aflat, urmă cneazul-cezar, că te duceai în mahalaua nemțească la o maică, Uliana, și-i dădeai răvașe și bani de la feluriți inși... Această femeie, Uliana, ducea răvașele la Novodevici, cuiva anume... De acolo luai alte răvașe și lucruri și le duceai la cei de mai sus... E adevărat ? Mărturisești ?

Diacul se aplecă peste masă și șopti cneazului-cezar, arătînd cu ochii spre Grișka :

— A ciulit urechile, văd...

— Nu mărturiseşti ? Bine... Te încăpăţînezi... Rău faci... Noi ne pierdem vremea de pomană, iar tu înduri degeaba chinuri trupeşti... Bine... Acu' să-mi spui în care anume case ai fost ? Cui ai cetit din condică despre dorinţa de a îmblînzi vremurile de acuma, turbarea lor, şi despre dorinţa de a înturna de iznoavă viaţa cea de toate zilele ?

Trezindu-se parcă, cneazul-cezar ridică sprîncenele şi faţa i se încordă. Călăul se apropie încet de Grişka, care zăcea nemişcat cu faţa în jos, îl pipăi şi dădu din cap...

— Cneazule Fedor Iurievici, astăzi n-o să vorbească. Ar însemna să-l zăticnim de pomană. S-a înţepenit din pricina dibei şi a celor cinci bice... Trebuie să lăsăm pe mîine.

Cneazul-cezar bătu cu degetele în masă. Dar Silanti, călăul, om încercat, ştia că dacă omul a înţepenit, nu mai scoţi o vorbă de la el, să-l tai în două. Pricina era însă foarte însemnată : de la prinderea popii Grişka, cneazul-cezar dăduse de urma, dacă nu a unei uneltiri făţişe, dar, cel puţin, a unor veninoase mîrîieli şi a îndărătniciei unora din Moscova. Aceştia tot mai oftau după slobozenia boierească de sub ţarevna Sofia, care mai lîncezea şi acum la Novodevici, cu camilafcă neagră pe cap. Dar n-avea ce face. Cneazul-cezar se ridică şi începu să urce scara cea şubredă. Diacul Cicerin rămase lîngă Grişka.

4

Era o dimineaţă umedă, caldă şi ceţoasă. Ulicioarele miroseau a garduri ude şi a fum de la coşurile vetrelor. Calul plescăia prin băltoace. Gavrila descălecă la poarta Despărţămîntului Preobrajenski şi căută mult pe ofiţerul de caraulă.

— Dar unde a pierit blestematul ? strigă el către ostaşul mustăcios, care străjuia la poartă.

— Cine ştie ? A stat toată vremea aicea. O fi şi el undeva...

— Du-te şi-l caută...

— Nu pot să plec din poartă pentru nimic în lume...

— Atunci lasă-mă să intru înăuntru...

— Mi s-a poruncit să nu las pe nimeni...

— O să intru singur... Gavrila îl împinse în lături, dar ostaşul îi spuse :

— Dacă încerci să deschizi poarta, îndată am să te împung cu spanga, așa cum scrie la carte...

Auzind gălăgie, ofițerul de caraulă, un om cu chipul mic, ciupit de vărsat și cu ochii privind în gol, plictisit de ședere în varta din dosul porții, ieși, în sfîrșit, la lumină. Gavrila se apropie iute de el, lămurindu-l că a adus hîrtii de la Piterburg și că trebuie să le dea în mînă cneazului Fedor Iurievici.

— Unde pot să-l văd pe cneazul-cezar? E la despărțămînt acum?

— Habar n-am, răspunse ofițerul de caraulă, uitîndu-se la un motan mare și vărgat, care trecea ulița udă. Uite cotoiul cneazului, spuse către ostaș, cît tărăboi s-a făcut că a pierit, și el, iacă, afurisitul...

Poarta scîrții pe neașteptate din balamale, se dădu în lături, și patru cai negri cu hamuri de culoarea peruzelei, înhămați în falet, se năpustiră în uliță. Gavrila de-abia apucă să se dea la o parte. Romodanovski îl privi cu niște ochi de rac din fereastra uriașului rădvan auriu, jerpelit. Gavrila încălecă în grabă ca să ajungă rădvanul din urmă, dar ofițerul de caraulă apucă de căpăstrul calului, cine știe, fie pentru că era om hapsîn din fire, fie pentru că, în adevăr, nu era îngăduit să te iei după rădvanul cneazului-cezar...

— Dă drumul! răcni mînios Gavrila și smucind de dîrlogi împunse cu pintenii în coastele calului care zvîcni din loc, dînd grămadă pe ofițer...

— Săriți! Puneți mîna pe el, auzi din urmă Gavrila, gonind spre piața Lubeanskaia.

Dar neputînd să mai ajungă din urmă rădvanul, scuipă de necaz și trecu podul Neglinîi, luînd-o spre Kremlin, unde avea treburi la Despărțămîntul Siberiei.

Clădirea despărțămîntului, scundă, lungă, cu acoperișul ruginit, ridicată încă sub Boris Godunov, era așezată pe malul unei rîpe, deasupra zidului cetății, cu spatele spre gîrla Moscovei. Oamenii se înghesuiau în tindă și pe săli, stînd pe podele în capul oaselor sau lungiți de-a lungul pereților; la catul de jos, pisari în caftane lungi cu coatele petecite — pentru că le frecau mereu de masă — și cu pene de gîscă după ureche ieșeau fuga pe ușile care scîrțîiau, cu hîrtii în mînă, și strigau oțărîți la siberienii cei posaci, veniți cale de mii de verste, ca să caute dreptate împotriva unui voievod fălos și sfănțuitor cum nu s-a mai văzut, sau să ceară fel și chip de înlesniri în ce privește băile de fier, căutarea de aur, vînătoarea și pescuitul. Cîte unul, după ce răbda toate sudalmele, închidea bla-

jin ochii pe jumătate şi-i spunea pisarului: „Ascultă, milostive, ce-ar fi să ne întîlnim şi să stăm de vorbă omeneşte, la o ospătărie, ori unde-oi vrea matale?..." Iar cel nepriceput pleca amărît şi venea şi a doua zi şi încă multe zile în şir, cheltuindu-şi firfiricii la han, aşteptînd, bătînd pragurile...

Cneazul-cezar era la Despărţămîntul armelor. Gavrila nu mai întrebă dacă poate să intre şi îşi făcu drum pînă la uşă Cineva îl trase de haină:

— Încotro? Încotro? Nu-i voie!...

Gavrila îşi smuci cotul şi intră. Cneazul-cezar era singur într-o încăpere scundă, îmbîcsită, a cărei fereastră era pe jumătate astupată de oblon, şi îşi ştergea ceafa cu o năframă pestriţă. Un teanc de hrisoave şi de jalbe se găsea pe masă înaintea lui. Văzîndu-l pe Gavrila, dădu dojenitor din cap:

— Ehei, tare-i îndrăzneţ feciorul lui Ivan Artemici! I-auzi, neam prost şi dă buzna peste mine!... Ce vrei?

Gavrila îi întinse răvaşele şi zise că i s-a poruncit să spună din gură să se trimeată cît mai repede la Piterburg fierărie, şi mai ales cuie... După ce rupse pecetea de ceară albă, cneazul-cezar desfăcu cu degetele-i groase o scrisoare a ţarului şi, depărtînd-o mult de ochi, începu să mişte din buze... Petru scria:

„*Sir*, vestesc măriei voastre că la Narva s-a petrecut o întîmplare minunată, proştii izbutind să-i înşele pe deştepţi... Suedezii aveau înaintea ochilor un munte de mîndrie din pricina căruia n-au putut vedea vicleşugul nostru... Despre lupta aceasta de mascaradă, în care am ucis şi am luat prinşi a treia parte din ostaşii Narvei, veţi auzi de la un martor, porucicul de gardă Iagujinski, care va veni curînd la măria voastră... În ceea ce priveşte trimeterea de ierburi lecuitoare pentru spiţeria de la Piterburg, n-am văzut pînă acum nici un dram... I-am scris despre aceasta de mai multe ori lui Andrei Vinnius, care m-a liniştit de fiecare dată cu cîte un «negreşit» moscovit... Fiţi bun şi întrebaţi-l: de ce se face cu atîta nepăsare un lucru aşa de însemnat, un lucru care este mai scump decît o mie de capete de-ale lui... Ptr..."

După ce isprăvi, cneazul-cezar duse la buze locul cu iscălitura.

Oftă greu:

— Ce zăpuşeală, zise el. Căldură, pîclă... Treburi multe. Nu faci într-o zi nici jumătate din cît ar trebui făcut... Ajutoarele mele, vai, ajutoarele mele!... Sînt foarte puţini aceia care vor să muncească, toţi caută să tragă chiulul şi să capete cît mai mult... Dar de ce te-ai gătit aşa şi ţi-ai pus

peruca ?... Nu cumva te duci la țarevnă ? Nu-i la palat, e la Izmailovskoie... Dacă o vezi, să nu uiți : în Petrovka, la o crîșmă, în fereastră e un graur de preț, care vorbește așa de bine rusește, că toată lumea care trece pe acolo se oprește și ascultă. L-am auzit și eu adineaorea din rădvan. Dacă vrea țarevna, putem să-l cumpărăm. Du-te... Spune-i în drum diacului Nesterov să trimeată după Andrei Vinnius, să mi-l aducă numaidecît... Na, pupă mîna...

5

După-amiază începu să bureze. Ca să scape de plictiseală, Anisia Tolstoi se gîndi să se joace cu mingea în sala pustie a tronului, unde de ani de zile nu mai intrase nimeni.

Annei și Marfei Menșikov le era totuna cu ce o să se joace, numai joacă să fie. Cu panglicile fluturînd și cu brațele — goale pînă la coate — întinse înainte, ele fugeau, chicotind, după minge, pe dușumeaua scîrțîitoare a sălii. Natalia Alexeevna era mîhnită în ziua aceea și jocul n-o înveselea... Cînd era mică, soarele intra în sala aceasta prin geamurile roșii, galbene și albastre, ale tuturor ferestrelor așezate sus, și pielea aurie strălucea pe pereți. Acum pielea era ruptă și se vedeau bîrnele cu bucăți de pîslă atîrnînd la îmbucături. Picurii de ploaie țîrîiau pe acoperiș. Natalia Alexeevna îi spuse Katerinei :

— Nu-mi place palatul Izmailovski. E mare și pustiu, parcă ar fi mort... Să mergem undeva, să stăm liniștite.

Puse mîna pe umărul Katerinei și o duse jos în iatacul maică-si, Natalia Kirilovna, și acela tot atît de părăsit și de uitat ca și sala tronului. Deși trecuse atîta vreme, înlăuntru tot mai mirosea slab a tămîie și a mosc. Nataliei Kirilovna îi plăcuseră pînă în cele de pe urmă zile ale vieții sale miresmele răsăritene.

Natalia se uită la crivatul gol, cu stîlpii dăltuiți, fără polog, la oglinda împîclită din perete, întoarse capul și deschise fereastra veche. În iatac năvăli izul ploii, care foșnea pe frunzele liliecilor, ale brusturilor și urzicilor de sub fereastră...

— Stai, Katia. Se așezară la fereastra deschisă. Da ! oftă Natalia. S-a dus vara ; nici nu-ți dai seama cum vine toamna... Ție ce-ți pasă ! Cînd ai nouăsprezece ani nu ții socoteala zilelor, le lași să zboare ca păsările. Dar eu, știi ce vîrstă am ? Sînt doar cu cinci ani mai mică decît fratele meu

Petrușa... Socotește... Mama s-a măritat la șaptesprezece ani, tata avea aproape patruzeci... Era gras și bolnav. Barba îi mirosea mereu a izmă... Nu-l țin minte aproape de loc... A murit de dropică... Într-o zi, după ce a băut vișinată, Anisia Tolstoi s-a apucat să-mi povestească lucruri de demult... Mama era în tinerețe o fire veselă, nepăsătoare, însetată de viață... Înțelegi ? (Natalia privi pe Katerina cu ochii împăienjeniți.) Cîte nu trăncăneau pe socoteala ei slugile și lingăii Sofiei !... Dar poți s-o învinuiești ? După datina veche, tot ce faci e păcat. Ești femeie ? E păcat, fiindcă ascunzi în tine tainița diavolului, porțile iadului... Dar, azi vezi altfel lucrurile, cînd vine în zbor un amoraș și te străpunge cu săgeata... N-ăi fi vrînd ca după asta să-ți legi o piatră de gît și să te arunci noaptea în iaz ! Nu-i de vină femeia, ci amorul ! Anisia povestește că pe vremea aceea se afla la Moscova un dvorean, anume Musin-Pușkin, un bărbat de o frumusețe îngerească sau mai bine zis drăcească, viteaz, focos, călăreț aprig, om de viață... În săptămîna brînzei, chema pe oricine să se bată cu el pe gheață, pe gîrla Moscovei. Îi biruia pe toți... Măicuța se ducea acolo pe ascuns, cu un rădvan de rînd, și privea la el cît era de viteaz... Pe urmă, l-a luat la ea, în palat, ca paharnic... (Natalia Alexeevna întoarse capul ei frumos spre crivatul pustiu și o cută îi apăru între sprîncene.) Pe neașteptate, l-au trimes voievod la Pustozersk... De atunci nu l-a mai văzut... Iar eu, Katerino, nu mă bucur nici de atît.

Ploaia somnoroasă țîrîia mereu. Era zăduf. Copacii uriași, care nu semănau cu pinii de la Izmailovskoie, se zăreau nedeslușit prin perdelurile ceței. Păsărelele se ascunseseră toate sub streașină. Nu mai ciripeau, nu mai cîntau. Doar un uliu zbîrlit plutea încet pe deasupra pajiștei. Katerina îl urmărea nepăsătoare și-i venea să spună țarevnei că tîlharul de uliu se lasă spre poiată și că va fura, de bună seamă, ca și ieri, un pui galben de găină. Natalia Alexeevna își sprijini coatele pe fereastră și-și lăsă în jos capul îngreuiat de povara cozilor împletite cunună. Uitîndu-se la gîtul ei și la cîrlionții de la ceafă, Katerina se gîndi : „Se poate să nu le fi sărutat nimeni ? Ce jalnic !" și oftă încetișor.

Natalia auzi, totuși, acest oftat, ridică din umeri și spuse, sprijinindu-și bărbia în palmă :

— Acum, vorbește-mi despre tine. Dar să-mi spui adevărul... Cîți iubiți ai avut, Katerino ?

Aceasta întoarse capul și răspunse în șoaptă :

— Trei...

— De Alexandru Danilovici am auzit. Dar înaintea lui? Cu Şeremetiev ai avut ceva?

— Nu, nu! răspunse repede Katerina. N-am apucat decît să fac supă domnului feld-mareşal, o supă dulce, estoniană, cu lapte; pe urmă i-am spălat rufele... Vai, nu-mi plăcea de loc! Mi-era frică să plîng, dar îmi spuneam cu toată tăria: fac focul în sobă şi las să mă înăbuşe fumul, dar nu trăiesc cu el... Alexandru Danilovici m-a luat de la el în aceeaşi zi... L-am îndrăgit mult... Era foarte vesel şi glumea tot timpul. Am rîs mult... De el nu mi-a fost frică de loc...

— Dar de fratele meu ţi-e frică?

Katerina îşi strînse buzele, îşi împreună sprîncenele catifelate şi răspunse cinstit:

— Da... Dar mi se pare că, în curînd, n-o să-mi mai fie frică...

— Cine a fost al doilea iubit?

— Vai, Nataşa, al doilea nu mi-a fost iubit; era un soldat rus, un om bun, şi l-am iubit o singură noapte... Cum puteam să nu-i fac pe plac dacă m-a scăpat de oamenii aceia înspăimîntători, cu căciuli de vulpe şi cu săbii încovoiate?... Mă scoseseră dintr-o casă cuprinsă de flăcări, mă duceau cu ei, îmi rupeau rochia şi mă băteau cu biciul ca să nu-i zgîrii. Au vrut să mă urce în şa... Omul a sărit la ei şi a început să-i îmbrîncească mînios. „Ruşine să vă fie, tătarilor! Se poate să vă bateţi joc de o fetişcană?!" M-a luat în braţe şi m-a dus la chervan... N-am putut să-i mulţumesc cu nimic altceva. Era tîrziu şi şedeam culcaţi pe paie...

Fremătînd din nări, Natalia întrebă aspru:

— Sub o teleagă?

— Da... El mi-a spus: „Numai dacă vrei tu, fato... Plăcerea asta-i dulce numai cînd fata te strînge şi ea în braţe". De aceea zic că nu mi-a fost iubit...

— Dar al treilea?

Katerina răspunse domol:

— Al treilea a fost bărbatul meu, Johann Rabe, cuirasier al maiestăţii sale regelui Carol, din garnizoana Marienburg. Aveam şaisprezece ani, cînd pastorul Glück mi-a spus: „Helene-Ekatherine, te-am crescut şi acum vreau să-mi ţin făgăduiala pe care i-am făcut-o răposatei maică-ti: ţi-am găsit un bărbat bun".

— Îţi aduci bine aminte de părinţi? întrebă Natalia.

— Puţin... Tata se numea Ivan Skavroşciuk. Fugise de tînăr din Litvania, din Minsk, de la pan Sapieha, în Estlanda, şi a

luat cu chirie o fermă mică lîngă Marienburg. Acolo ne-am născut toţi, cei patru fraţi ai mei, cele două surori şi eu, cea mai mică... A venit ciuma. Părinţii şi fratele meu mai mare au murit. Pe mine m-a luat pastorul Glück, care mi-a fost al doilea tată. El m-a crescut... O soră de-a mea stă la Reval, alta la Riga, dar nu ştiu unde-mi sînt fraţii. Pe toţi ne-a împrăştiat războiul...

— Ţi-ai iubit bărbatul ?

— N-am avut cînd... Am făcut nunta de sf. Ioan... Vai, ce petrecere a fost ! Ne-am dus la heleşteu, am aprins focul sfîntului Ioan şi am jucat cu cununi pe cap. Pastorul Glück ne cînta din vioară. Am băut bere şi am mîncat cîrnaţi mici cu drobuşor. O săptămînă mai tîrziu, oştile feld-mareşalului Şeremetiev au împresurat Marienburgul... Cînd ruşii au aruncat în aer zidul, i-am spus lui Johann : „Fugi !" El s-a aruncat în lac şi a început să înoate. De atunci — nu l-am mai văzut...

— Trebuie să-l uiţi...

— Trebuie să uit multe ; noroc că eu uit uşor, zise Katerina şi zîmbi cu sfială. Ochii ei ca vişinele erau plini de lacrimi.

— Katerina, nu mi-ai ascuns nimic ?

— Cum aş îndrăzni să-ţi ascund ceva ? vorbi cu căldură Katerina. Lacrimile curgeau şiroaie pe obrajii ei pîrguiţi ca piersicile. Dacă mi-aş mai aduce aminte de ceva, n-aş dormi toată noaptea şi mîine în zori aş veni la tine şi ţi-aş povesti.

— Şi totuşi eşti fericită. — Natalia îşi sprijini obrazul în palmă şi începu să privească din nou pe fereastră, ca o pasăre din colivia ei. Simţea un nod în gît. Noi, fetele ţarevne, oricît am vrea să petrecem, n-avem decît un singur drum, acela al mînăstirii... Pe noi nu ne mărită şi nu ne iau de neveste. Numai dacă ai fi o dezmăţată, ca Maşka şi Katika... Nu degeaba sora mea Sofia s-a luptat pentru putere ca o tigroaică fioroasă...

Katerina se aplecă să-i sărute mîna cu vinişoare albastre, strînsă pumn de mîhnire, dar în clipa aceea se ivi pe pajişte un bărbat înalt, călare pe un cal slab cu coama plouată. Pelerina călăreţului era udă ca şi penele care îi atîrnau de pe tricorn. Văzînd-o pe Natalia Alexeevna, el descălecă, lăsă calul şi se îndreptă spre fereastră. Scoţîndu-şi tricornul, îl duse la piept şi îşi plecă genunchii în iarbă...

Natalia Alexeevna se ridică năvalnic. Coada groasă îi căzu pe ceafă, obrajii i se aprinseră într-un tremur, ochii începură să-i lucească şi gura i se întredeschise...

— Gavrila ! spuse ea încet. Tu ești ? Bine-ai venit, dragul meu... Intră înăuntru, de ce stai în ploaie ?...

Îndată după Gavrila sosi și o droșcă trasă de un cal. Alături de vizitiu ședea, apărat de ploaie sub un sac, un bărbat cu ochii speriați, cu nasul ascuțit. Omul scoase repede pălăria, dar nu coborî din droșcă. Fără să-și ia ochii negri de la Natalia Alexeevna, Gavrila veni pînă lîngă tufa de liliac :

— Să trăiești ani mulți, zise el cu glas parcă sugrumat. Am venit cu o însărcinare din partea țarului... Ți-am adus un zugrav iscusit care are porunca de a face portretul unei ființe dragi... după care, trebuie trimes în străinătate la învățătură... E omul din droșcă... Îngăduie să intrăm în casă...

6

Anisia Tolstoi trimese un slujitor călare la Kremlin după fel și chip de bucate și de dulciuri pentru masa de seară. „Și luminări, cît mai multe luminări..." Alt slujitor plecă în goana calului spre așezarea nemțească după muzicanți. Un fum gros începu să iasă din hornul de la cuhne, și bucătarii cu părul tuns se apucară să-și ascută cuțitele. Fete cu poalele fustelor sumese alergau după pui de găină prin buruienile ude. Pescarii palatului, care se leneviseră de tot, porniră cu plase și năvoade spre lac să prindă crapii, nu mai puțin leneși, care ședeau culcați pe o parte în nămol.

Ploaia conteni și o burniță deasă se învălui deasupra iazurilor năpădite de stuf, ascunzînd podul mare, pe care nu mai trecea nimeni și strecurîndu-se printre copaci spre pajiștea din fața palatului. Încetul cu încetul, vechea clădire începu să se cufunde în burniță pînă la acoperiș.

Slujitorii bătrîni încă de pe vremea țarului Alexei Mihailovici ședeau jos la ușa cuhnei și lîngă odăile slugilor, privind spre ferestrele palatului înecat de cețuri, în care se iveau și piereau luminile făcliilor, ascultînd tropăiala și hohotele de rîs... Nu lăsau casa cea veche să îmbătrînească și să putrezească în liniște pînă la sfîrșit, cu pereții ei de bîrne, înnegriți de vremuială, cu acoperișurile ei șubrede biciuite de ploi repezi... Tinerețea îndrăcită intrase și aici cu rînduielile sale cele noi. Alergau pe scări, de la pod pînă în pivniță... Acolo nu mai găseai nimic — doar paienjeni adormiți prin unghere și șoareci care își ițeau botișoarele din bortele lor...

Parcă dăduseră năbădăile peste Natalia Alexeevna. Dimineața șezuse mîhnită. Dar după ce a sosit Gavrila s-a îmbujorat, s-a înveselit, s-a apucat să născocească ce nu-i trăsnește omului prin cap, ca nimeni să nu stea locului. Anisia Tolstoi nu mai știa ce să facă. Țarevna îi spuse :

— Dăm astăzi ospățul lui Baltazar. Mîncăm îmbrăcați în fel și chip de veștminte.

— Luminița mea, mai e mult pînă la crăciun... Și-apoi nu știu și nici n-am văzut cum petrecea craiul Baltazar...

— Căutăm prin tot palatul și ce găsim mai năstrușnic aducem în sala de mîncare... Să nu mă superi astăzi și să nu te încăpățînezi.

Scările cele vechi începură să scîrțîie și balamalele ruginite ale ușilor, care nu se mai deschiseseră de mult, prinseră să scrîșnească... Era o forfotă prin tot palatul. Natalia Alexeevna mergea în frunte, ținîndu-și poalele fustei. În urma ei, Gravila lumina drumul cu o făclie și privea holbat, cu înfricoșare. Se speriase cînd a văzut-o de pe cal pe Natalia Alexeevna sprijinindu-se mîhnită de pervazul ferestrei. Era ca în povestea pe care i-o spunea în copilărie Sanka, povestea țarevnei „Frumusețe Neasemuită"... Țareviciul Ivan, viteazul din poveste, sărise de pe cal mai sus de copaci și mai jos de nouri, aproape de fereastra Frumuseții Neasemuite, și-i smulsese inelul din degetul alb...

Andrei Golikov, care primise poruncă să alerge peste tot împreună cu ceilalți, era buimac și el. Din seara trecută, cînd văzuse portretul surorii lui Gavrila tolănită pe delfin, nu știa dacă cele ce se petrec în jurul lui sînt aievea sau în vis... Surorile Menșikov, cu obrajii plini și cu păr bălai, atît de sprințare și de durdulii încît nici o cută a rochiilor nu putea să ascundă trupurile lor ispititoare, îl zăpăceau, și el simțea că-i gata să se înăbușe. Împrăștiau o miresmă de mere și nu puteai să-ți mai iei ochii de la ele.

Găsiră prin cămări sumedenie de vechituri, rochii și podoabe, cum nu se mai purtau : mantii de brocart bizantin nespus de lungi, benișuri, caftane, cununi cu mărgăritare grele de cîte un pud. Slujnicele le cărară pe toate cu brațele în sala de ospețe. Într-o cămară văzură o ușiță sub tavan. Natalia luă lumînarea în mînă, se ridică în vîrful picioarelor și înălță capul :

— Ce ne facem dacă se ascunde acolo ?

Anna și Marfa întrebară amîndouă deodată, spăimîntate :

— Cine ?

— Spiridușul, răspunse Natalia.

Fetele duseră mîinile la obraz, dar nu se îngălbeniră, ci făcură doar niște ochi neînchipuit de mari. Toți priveau speriați. Un rîndaș bătrîn aduse o scară și o propti de perete. Gavrila se urcă numaidecît pe trepte — în clipa aceea s-ar fi aruncat și în foc — deschise ușa și pieri în întuneric. Îl așteptară, se pare, mult de tot. Gavrila nu răspundea și nu mișca. Pînă la urmă, Natalia îi porunci în șoaptă, înfiorată: „Gavrila, dă-te jos!" Îndată se iviră tălpile botforilor săi și poalele hainei. Gavrila coborî plin de pînze de păianjen.

— Ce ai văzut acolo?

— Am văzut o bîzdîganie sură, parcă păroasă care m-a mîngîiat pe față cu ceva moale...

Toată lumea scoase un țipăt. Se grăbiră să iasă din cămară în vîrful picioarelor și, ajunși pe scară, o luară la fugă. Marfa și Anna începură să țipe de spaimă abia cînd ajunseră sus. Natalia Alexeevna începu jocul de-a spiridușul. Căutau uși tainice, deschideau cu băgare de seamă cămările de sub scări, se uitau în toate cotloanele sobelor, își țineau răsuflarea... Și-l găsiră: într-un ungher întunecos, astupat cu păienjeniș, văzură doi ochi verzi care scînteiau ca focul iadului...

O luară îngrozite la fugă... Natalia se împiedică și căzu în brațele lui Gavrila. El o strînse aprig și ea îi auzi bătăile inimii: rare, surde, bărbătești... Se smuci, șoptindu-i încet: „Dă-mi drumul".

Atunci, începu ospățul lui Baltazar. Bătrînul rîndaș, cu barbă galbenă ca de căpcăun și cu o cruce de aramă peste cămașă, cu pîslari noi, aduse altă scară. Chilimuri mîncate de molii fură atîrnate pe pereții de lemn, de mult dărăpănați, ai sălii de ospețe. Masa fu scoasă afară și bucatele întinse jos, pe covor. Se porunci ca toată lumea să mănînce stînd babilonește, iar Gavrila să fie craiul Baltazar. Îl îmbrăcară cu un caftan de brocart vechi, dar frumos, purpuriu, cu grifoni de aur, cu o blană așa cum se purta cu o sută de ani mai înainte și cu o cunună de mărgăritare, pesemne a țarinei-bunice. Natalia Alexeevna fu învestmîntată ca Semiramida, în odăjdii de aur, și-i înfășurară în jurul cozilor grele năframe în fel și chip de culori. Cîteva slujnicuțe fură trimise să smulgă din cozile cocoșilor penele cele mai frumoase, pe care i le înfipseră în turban...

În sfîrșit se întrebară toți: cine să fie Marfa și Anna? Natalia le porunci să se ducă în dosul ușii, să-și despletească părul, să-și scoată rochiile și să rămînă numai în cămășile făcute din pînză subțire, lungi și curate. Slujnicuțele se du-

seră din nou la lac, aduseră nuferi şi-i făcură ghirlănzi, împodobind cu ele gîtul, braţele şi părul fetelor Menşikov, care se încinseră cu tulpini lungi de nuferi şi făcură pe naiadele din Tigru şi Eufrat. Katerina, zîna verdeţurilor şi a poamelor, era uşor de îmbrăcat. I se puse numele babilonian Astartea sau pe greceşte, Flora. Slujnicele se duseră în grădină şi veniră înapoi cu morcovi, pătrunjel, ceapă verde, mazăre, dovlecei şi mere. Aprinsă la faţă, cu buzele umede, cu ochii rotunzi de fericire, Katerina nu se mai sfia ca odinioară. Rîdea încîntată de orice lucru. Era o adevărată Flora, în vestmînt de mazăre şi mărar, cu o cunună de zarzavat pe cap şi cu un coş doldora de agrişe şi de coacăze roşii în braţe...

— Dar cine să fie zugravul ? întrebă Natalia, aducîndu-şi aminte de el. N-avem un Etiop, să fie craiul Etiopilor.

Andriuşka Golikov trăi o nouă minune : mîini de femeie — oare aievea sau în vis ? — începură să-l zgîlţîie, să-l întoarcă, să-l înfăşoare în mătase şi în brocart, să-i mînjească faţa cu funingine, să-i prindă de nas un inel de aramă, ca să aibă negreşit un inel atîrnat de nas... Dacă dumnezeu i-ar fi pus pe umeri aripi de heruvim, n-ar fi fost atît de fericit... Trei muzicanţi din aşezarea nemţească — un scripcar, un armonist de gură şi un flautist — intrară, închinîndu-se adînc. Cu chiu, cu vai, fură dichisiţi şi ei.

— Acuma, la masă ! Staţi pe perine, cu picioarele strînse sub trup şi beţi miedul şi rachiul, din scoici...

Nimeni nu ştia bine cum trebuie să se petreacă ospăţul lui Baltazar. Se aşezară cu toţii în faţa tipsiilor şi a lumînărilor, zîmbind fără poftă de mîncare... Atunci, Natalia Alexeevna îşi scutură penele de cocoş şi, întinzînd buzele înainte, începu să citească cu glas tare stihurile pe care Gavrila le mai auzise odată tot de la ea într-o noapte de iarnă, într-o sală mare, la căldură, sub bolta aurită...

> Pe naltul Olimp stau zei cu privirea senină,
> Dar Cupidon arcul struneşte — şi-n chinuri suspină
> Chiar Jupiter neînfricatul. Cu lacrimi amare
> Se plînge : Pierdută mi-e pacea şi n-am alinare !
> În piept s-a aprins al iubirii jeratec — durere !
> Şi arşiţa creşte ! Să lupt cu iubirea n-am nici o putere !
> Otrava lui Cupidon chiar pe olimpici doboară !
> Un biet muritor ce-i atunci sub săgeata-i de pară ?
> Dar lasă amarul zadarnic ! Temuta otravă
> Cu vinul mult dulce şi cîntec nălţa-vom în slavă !

Citind, chipul Nataliei se întunecă sub turbanul ei uriaș. Sorbi puțin vin și luă pe Anisia Tolstoi să joace polca. Muzicanții cîntau încet, dar așa fel, încît fiecare strună a făpturii ți se înfiora, cîntînd laolaltă cu totul dimprejur.

— Ia-o pe Katerina la joc! strigă Natalia întorcînd spre Gavrila privirea scînteietoare a ochilor ei. El sări în sus și își lepădă blana lui Baltazar. Ar fi fost în stare să joace o zi și o noapte în șir. Katerina avea spatele cald și mlădios. În însuflețirea dansului, păstăile de mazăre și vișinele picurau de pe capul și de pe umerii ei. Gavrila juca din ce în ce mai înflăcărat și muzicanții țineau bine hangul. Luîndu-se de mîini, Marfa și Anna începură să se învîrtească și ele. Numai Golikov rămăsese pierdut înaintea lumînărilor. Nu putea să mănînce, nici să bea, împiedicat de inelul din nas, dar acest fapt nu-i întuneca fericirea, fiindcă, în sunetele flautului, stihurile țarevnei care povestiseră despre zeii din Olimp îi răsunau încă în urechi... Și zeița goală, tolănită pe delfin, cu cupa plină de ispite în mînă, îi plutea mereu pe dinaintea ochilor.

Gavrila era om aprig. Dacă i se poruncise să joace polca cu Katerina, juca fără să-i pese de tocurile botforilor. Deși i se păru de cîteva ori că zîmbetul de pe chipul Nataliei Alexeevna parcă se ștersese, pălise, iar ochii ei nu mai aveau strălucirea dinainte, el nu înțelese că trebuia de mult s-o ducă pe Katerina la locul ei, lîngă dovlecei și morcovi... Văzu deodată chipul țarevnei cu dinții strînși parcă într-o durere... Pe neașteptate ea se clătină, se opri și se agăță de Anisia Tolstoi. Turbanul cu pene de cocoș îi căzu de pe cap... Anisia scoase un strigăt speriat:

— Țarevna a amețit! Și făcu semn muzicanților să contenească...

Natalia Alexeevna se smulse din brațele ei și ieși din sală, trăgîndu-și mantia după ea. Astfel se isprăvi ospățul lui Baltazar. Anna și Marfa se rușinară deodată în cămășile lor. Schimbară cîteva cuvinte în șoaptă și fugiră. Katerina se așeză jos speriată și începu să-și lepede verdețurile de pe ea. Gavrila se înnegură și se opri deasupra covorului cu tipsii, ținînd picioarele răşchirate. Se uita la lumînări, clipind încruntat. Anisia ieși fuga în urma țarevnei, dar se întoarse curînd și își înfipse unghiile în mîna lui, șoptindu-i:

— Du-te la ea, prostuțule, și aruncă-i-te la picioare...

Natalia Alexeevna stătea în dosul ușii, pe sală, privind prin fereastra deschisă spre ceața luminată de o lună nevă-

zută. Gavrila se apropie de ea. Din streașină picurau stropi de apă pe frunze.

— Ai venit pentru mai multă vreme la Moscova? întrebă ea, fără să se întoarcă cu fața. Gavrila nu știu ce să răspundă și simți că se înăbușe. N-ai ce face aici. Să pleci mîine de unde ai venit...

Ridică din umeri și tăcu. El îi răspunse:

— Cu ce te-am mîniat? O, doamne, măria ta, dacă ai ști... Dacă ai ști!

Atunci țarevna se întoarse spre el și spuse, apropiindu-și chipul cu sprîncenele înnegrite:

— N-am nevoie de tine. Auzi? Pleacă, pleacă!...

Murmurînd mereu „pleacă, pleacă" ea ridică mîinile ca să-l îmbrîncească, dar dîndu-și seama, pesemne, că un voinic ca el nu poate fi clintit cu una, cu două, îi puse pe umeri mîinile cu brățări de Semiramidă, plecîndu-și capul din ce în ce mai jos. Fără să mai știe de el, Gavrila începu s-o sărute ușor, abia atingînd-o cu buzele, pe cărarea caldă a părului. Țarevna șoptea necontenit:

— Nu, nu, pleacă, pleacă!...

CAPITOLUL AL ȘASELEA

1

Petru Alexeevici își lepădă bluza de pînză, își sumese mînecile cămășii și se legă la cap după obiceiul piraților portughezi, așa cum văzuse cîndva la contraamiralul Pamburg, cu o năframă roșie, înflorată pe margini cu foi de viță — dar trimes de la Izmailovskoie. Altădată, s-ar fi și descălțat, ca să simtă sub picioare căldura punții. Un vînt ușor umfla pînzele; vasul „Katerina", cu două catarguri, plutea parcă prin văzduh, ascultător, supus. În urma lui mergea brigantina „Ulrika". În zare, învăluită într-un nour de fum, fregata „Wachtmeister" înălțase toate pînzele.

Corăbiile acestea fuseseră capturate de curînd de la suedezi, cu prilejul unei mari și neașteptate biruințe: rușii puseseră mîna pe douăsprezece brigantine și fregate, pe toată es-

cadra tîlhărească a comandorului Leschert. Vreme de doi ani acesta nu lăsase nici un vas să treacă spre lacul Ciudskoe, prădase satele și fermele de prin apropiere și-l amenințase din spate pe Șeremetiev, care împresura Iurievul. Comandorul era un marinar viteaz. Totuși, rușii îl traseră pe sfoară. Într-o noapte întunecoasă, pe furtună, vrînd să-și pună vasele la adăpost sau din altă pricină, intrase cu escadra în gurile rîului Embach și se îmbătase, fără grijă, pe bordul iahtului-amiral „Carolus". În zori, deschizînd ochii, văzu sute de lotci, de plute și de butoaie legate unele de altele, care se îndreptau în grabă spre vasele lui, venind dinspre mal... „Foc de la amîndouă bordurile asupra infanteriei ruse!" strigă comandorul. Suedezii n-au mai avut timp să pună pulbere în tunuri, nici să taie parîmele ancorelor. Rușii împresurară corăbiile cu lotcile, cu plutele și cu butoaiele lor, aruncînd granate, trăgînd cu pistoalele și năpustindu-se pe punți... A fost o rușine nemaipomenită: o escadră capturată de pedestrime! Cuprins de nebunie, comandorul Leschert s-a repezit în magazia cu pulbere și a aruncat iahtul în aer. Flăcările au răbufnit prin toate crăpăturile și prin saborduri. Catarguri, vergi, butoaie, oameni, în frunte cu comandorul lor, totul a fost zvîrlit în văzduh de o explozie năprasnică, într-o volbură de fum, pînă aproape de nouri...

Soarele dogorea spatele, vîntul mîngîia obrajii, licăriri jucăușe lunecau pe valuri. Petru Alexeevici privea cu ochii pe jumătate închiși, și se răcorea, în vînt, stînd la cîrmă cu picioarele rășchirate. Vîntul țiuia și cînta molcom în pînze și în straiuri, pescărușii scînceau răgușit în urma pupei, deasupra dîrei înspumate de apă. Pînzele umflate bine păreau niște sîni albi.

Petru Alexeevici se îndrepta spre Narva cu vestea biruinței, ducînd un maldăr de steaguri suedeze, aruncate sub catargul cel mare: cu trei zile în urmă, Iurievul fusese luat cu asalt. Smulseseră încă o pană din coada regelui Carol. Împăratul de la Viena, regele Engliterei și acela al Franței au fost înștiințați despre biruință, precum urmează: „Prin mila lui dumnezeu, ne-am luat înapoi un străvechi pămînt al nostru, tîrgul Iuriev, zidit acum șapte sute de ani de marele cneaz Iaroslav Vladimirovici, ca să apere marginile pămîntului rusesc..."

Cu toate că lui Petru Alexeevici nu-i trecuse niciodată prin minte — ca, de pildă, scumpului său frate, regele Carol — să se asemuie cu Alexandru Macedon, și cu toate că socotea războiul un lucru greu, anevoios — o sîngeroasă îndeletnicire

de fiecare zi, o necesitate de stat — de data aceasta, la Iuriev, crezuse în talentul său militar, rămînînd foarte mulțumit și foarte mîndru de sine : în zece zile (sosise acolo de la Narva), el făcuse ceea ce i se părea cu neputință feldmareșalului Șeremetiev și inginerilor săi străini, învățăcei ai vestitului mareșal Vauban.

Mai avea o bucurie : uitîndu-se la malul păduros din depărtare, știa că pămîntul acela, care fusese pînă de curînd suedez, era acum rusesc, că lacul Ciudskoe e din nou rusesc în întregime. Dar așa-i omul : nu-i mulțumit niciodată. Părea că nimic nu-i mai plăcut decît să plutească într-o dimineață atît de senină cu o mîndrețe de corabie pe a cărei pupă înaltă fîlfîia în ciuda lui Carol steagul uriaș al sfîntului Andrei. Dar nu ! Tocmai astăzi îi era tare dor de iubita lui, atît de tare, că-și simțea inima înspăimîntată tremurînd. Altfel nu putea să-i spună — nici ibovnică, nici prietenă — numai iubita, draga lui Katerina... Mișcîndu-și sub cămașă lopățelele umerilor, trăgea adînc în piept aerul reavăn... Apa și lemnul corăbiei răspîndeau un miros ca de scăldătoare și Katerina i se năzărea în fața ochilor, îmbăindu-se într-o zi caldă ca aceasta... Ori că i-a făcut farmece cu năframa asta înflorată cu foi de viță, ori că a îmbibat-o cu mirosul ei de femeie, dar vîntul îi flutura mereu colțurile năframei pe la nas și pe la buze... Știa ea ce face, zglobia vrăjitoare livoniană cu păr cîrlionțat... Tîrgovețele din Iuriev speriate de lupte erau tare drăguțe... dar nici una nu se asemuia cu Katerina, pe nici una nu se legăna atît de ispititor fusta vărgată ca pe șoldurile ei tari... Nu voise să-i ridice nici uneia capul, s-o privească în ochi, să-și lipească dinții de ai ei.

Petru Alexeevici bătu nerăbdător în punte cu tocul botforului său cu vîrf îngust. În careul ofițerilor, cineva sări în sus, de bună seamă trezit din somn, și trînti ușa. Alexei Vasilievici Makarov veni fuga pe scară în jos :

— Sînt aici, stăpîne milostiv...

Căutînd să nu-i privească fața ca pergamentul, slabă, cu pleoapele roșii, nelalocul ei aici, pe bord, Petru Alexeevici porunci printre dinți :

— Vreau să scriu...

Makarov plecă repede și se împiedică pe scară. Petru Alexeevici pufni ca un motan în urma lui. Makarov se întoarse numaidecît cu un scăunel, hîrtie, călimară și cu niște pene de gîscă după ureche. Petru Alexeevici luă una din ele :

— Treci la cîrmă și ține-o bine, pămînteanule. N-o mișca. Dacă încurci pînzele, te miluiesc cu biciușca...

Îi făcu cu ochiul, se așeză pe un scăunel pliant și întinse o foaie de hîrtie pe genunchi. Dădu capul pe spate, se uită la gabia din vîrful catargului mare, unde fîlfîia o flamură îngustă, lungă, și scrise pe o parte a foii : *„Doamnelor Anisia Tolstoi și Katerina Vasilievska..."* Pe dos, pătînd cu cerneală și sărind litere, așternu rîndurile următoare :

„Mătușă și măicuță, să trăiți ani mulți... Vreau să știu cum o mai duceți cu sănătatea... Noi trăim în muncă și nevoi... N-are cine să ne spele rufele, să ne cîrpească hainele, dar mai ales mi-e urît fără voi... Alaltăieri a fost aici un danț grozav cu suedezii, de pe urma căruia regele Carol va vedea negru înaintea ochilor... De cînd am început să slujesc la oaste, zău că n-am mai văzut un joc așa de frumos... Pe scurt : cu ajutorul lui dumnezeu, am luat Iurievul cu asalt... În ceea ce privește sănătatea voastră, să vă ferească dumnezeu să-mi scrieți despre ea, ci să veniți singure cît mai repede la mine, ca să-mi fie mai vesel... Cînd ajungeți la Pskov să așteptați îndrumări unde anume să mergeți mai departe, pentru că aici vrăjmașul e aproape... Piter..."

— Împăturește-o și închide-o fără s-o citești, îi spuse lui Makarov și trecu la cîrmă. S-o trimeți cu cel dintîi prilej.

Se simți parcă mai ușurat. Bătu clopotul de cart de două ori. Un tun bubui numaidecît pe teugă, pînzele fîlfîiră și se răspîndi un miros plăcut de pulbere. Îndată după aceea, căpitanul Nepliuev, comandantul vasului, cu o față tinerească, osoasă și îndrăzneață, se urcă fuga pe puntea de comandă și, ținîndu-și sabia scurtă, duse iute două degete la tricorn.

— Domnule tunar, e ora amiralului, binevoiți să luați un pahar de rachiu...

Felten cel scund, cu obrajii grași și lucitori, îmbrăcat cu o jiletcă verde împletită, urcă scara în urma lui. Cînd era pe mare, în loc de boneta de bucătar se lega la cap, ca pirații, cu o basma albă. Aduse pe o tipsie cositorită un pocal de argint și un covrig cu mac.

Petru Alexeevici cîntări pocalul în mînă, dădu de dușcă marinărește rachiul cumplit de tare, cu o aromă pătrunzătoare, vîrî repede în gură bucățelele de covrig și, mestecîndu-le, îi spuse lui Nepliuev :

— La noapte aruncăm ancora lîngă Narova. Înnoptez pe mal... Ai măsurat fundul ?

— În locul de unde începe Narova, pe malul drept, e un prag de nisip, iar la malul stîng sînt unsprezece picioare adîncime.

— Bine, bine... Du-te...

Petru Alexeevici rămase din nou singur la cîrmă pe puntea încinsă. Rachiul băut îl înviorase. Își amintea, ba pufnind, ba cu un zîmbet pe buze, de straşnica lovitură pe care o dăduse suedezilor cu două zile înainte. Ehei, regele Carol o să vadă negru în faţa ochilor...

2

Feld-mareşalul Şeremetiev împresura Iurievul pe îndelete, fără să se frămînte şi fără să-şi istovească oastea, nădăjduind că-i va doborî pe suedezi prin înfometare. Petru Alexeevici boţea şi-i arunca sub masă scrisorile lungi. Parcă diavolul îl schimbase pe feld-mareşal : după ce luptase doi ani cu îndrăzneală şi cu dîrzenie, acum se tînguia ca o babă sub zidurile suedeze. Cînd feld-mareşalul Oguilvy — adus în urma stăruinţelor lui Patkul, de la Viena, în slujba Moscovei, cu soldă mare (trei mii de galbeni pe an, afară de hrană, băutură şi alte drepturi)... sosi în sfîrşit în tabăra de la Narva, Petru Alexeevici îi încredinţă comanda oastei şi plecă nerăbdător la Iuriev.

Feld-mareşalul nu-l aştepta. Pe arşiţa de la amiază, după ce prînzise, sforăia de nădejde în cortul său din tabără, la adăpostul valului înalt de pămînt. Se trezi cînd ţarul îi smulse de pe faţă năframa ce-l apăra de muşte :

— Dormi fără grijă în dosul parcanelor ! strigă ţarul şi-şi roti turbat ochii. Vino să-mi arăţi lucrările de asediu !

Feld-mareşalul îşi pierduse graiul de spaimă. Nu ştia cum nimerise cu picioarele în pantaloni ; nu-şi mai găsi nici peruca, nici sabia. Încălecă aşa cum era, cu capul gol. Ofiţerul de geniu Cobert, somnoros şi el, îşi încheiase greşit nasturii mundirului său franţuzesc şi venea fuga. În timpul acestui asediu, nu făcuse decît să se îngraşe în fălci cu mîncarea rusească. Petru dădu din cap cu mînie spre el, de pe cal. Plecară tustrei spre poziţii.

Acolo nimic nu-i plăcu lui Petru Alexeevici... Spre răsărit, unde se aşezase în dispozitiv oastea lui Şeremetiev, zidurile se înălţau sau turnurile scunde fuseseră întărite de curînd, bastioanele în stea înaintau departe în cîmp şi şanţurile din faţa lor erau pline de apă. Spre apus, oraşul era bine apărat

de rîul Embach, îmbelșugat în ape, iar spre miazăzi se afla o mlaștină acoperită de lintiță. Șeremetiev se apropiase de zidurile orașului săpînd șanțuri adînci, cu multă băgare de seamă și nu prea înaintate, de teama tunurilor suedeze. Bateriile lui erau amplasate într-un chip și mai prostesc : aruncase cu ele două mii de ghiulele asupra cetății, aprinzînd pe ici, pe colo, cîte o casă, dar zidurile nici nu i le zgîriase măcar.

— Domnule feld-mareșal, știi domnia ta cîți altîni mă costă fiecare ghiulea ? întrebă posomorît Petru Alexeevici. Le cărăm din Ural. N-ai vrea cumva să plătești din solda domniei tale aceste două mii de ghiulele aruncate în vînt ? Îi smulse ocheanul de la subțioară și cercetă zidurile cu privirea. Zidul de la miazăzi e șubred și scund. Așa știam și eu... Aruncă o privire repede inginerului Cobert. Acolo trebuie aruncate ghiulele, acolo trebuie dărîmate zidurile și porțile. Pe acolo trebuie cucerită cetatea, nu pe la răsărit. Nu trebuie să umblăm, după teren uscat... Biruința, după ea să umblăm, măcar de-ar fi să stăm în baltă pînă în gît...

Șeremetiev nu îndrăzni să spună nimic. Doar mormăi cu buzele lui groase : „Se înțelege... Dumneavoastră vedeți mai bine, domnule tunar... Noi ne-am gîndit, dar nu ne-a ajutat mintea..." Inginerul Cobert dădu respectuos din cap, cu un zîmbet care vădea părere de rău.

— Maiestate, zidul de la miazăzi, precum și poarta de sub turn, numită „Poarta rusească", sînt șubrede. Dar nu poți să te apropii de poartă decît prin baltă... Balta e de netrecut.

— Pentru cine este de netrecut ? strigă Petru Alexeevici, răsucindu-și gîtul lung și scuturînd atît de aprins din picior, încît îi scăpă scara șăii. Ostașul rus trece peste tot... Doar aici nu jucăm șah, ci hora morții...

Sări de pe cal, desfăcu pe iarbă o hartă, planul orașului, scoase din buzunar o cutie și din ea un compas, o riglă și un creion. Începu să măsoare și să facă semne. Feld-mareșalul și Cobert se lăsară pe vine, lîngă el.

— Uite, aici să-ți așezi toate bateriile ! spuse el, arătînd la marginea bălții din fața „Porții rusești". Și să mai pui niște tunuri pentru spart zidurile, dincolo de gîrlă... Începu să tragă dibaci pe hîrtie linii care arătau cum vor trage ghiulelele bateriilor spre „Poarta rusească". Măsură din nou distanța cu compasul. Șeremetiev bombăni : „Se-nțelege... Depărtarea e bună". Cobert zîmbi isteț.

— ...Vă dau trei zile ca să schimbați amplasamentele... Pe ziua de 7, încep să mă joc cu focul. Petru puse compasul

și rigla în cutie și dădu s-o bage în buzunarul jachetei, dar acolo era năframa roșie cu foi de viță. Petru o scoase și o băgă înciudat în sîn.

Timp de trei zile și trei nopți nu dădu de loc răgaz oamenilor. Ziua, toată oastea lucra ca și înainte, în văzul suedezilor, pregătind asediul ; săpa șanțuri sub ploaia de gloanțe și ghiulele, făcea scări. Noaptea, pe ascuns, fără să aprindă focul, oamenii înjugau tauri la tunuri și la mortiere și le duceau pe pozițiile noi, la marginea bălții și, pe un pod plutitor, dincolo de gîrlă, ascunzînd bateriile în dosul unor fașine și valuri de pămînt.

Îndată ce soarele se ivi deasupra pădurii, luminînd acoperișurile învechite de pe zidul de la miazăzi, îndată ce zăriră meterezele de piatră de pe turnul „Porții rusești" și fumurile albăstrui care se înălțau din coșurile caselor orașului, în liniștea dimineții, șaizeci de tunuri de spart zidurile și mortiere grele cutremurară pămîntul și cerul. Ghiulele grele de cîte două puduri și boambe cu fitil porniră vîjîind peste baltă. Bateriile începuseră să tragă și de dincolo de rîu. Ascunși de fumul pulberii, grenadierii din polcul lui Ivan Jidok alergau cu legături de nuiele să umple balta.

Petru Alexeevici se afla în fața porții de miazăzi. Nu era nevoie să strige, să îndemne sau să se mînie. Privind spre tunari, dădea din cap și zicea : „Dă-i, dă-i, dă-i !..." Cît spuneai „Tatăl nostru", țevile erau curățate cu ștergătorul, pungile cu pulbere și ghiulelele erau vîrîte înăuntru și înălțătorul ridicat...

— Toate bateriile ! striga, holbîndu-și ochii roșii, Neceaev, polcovnicul cel mărunțel, căruia prima salvă îi smulsese tricornul și peruca de pe cap. Același înălțător. Apropie fitilul... Fo-o-o-c ! Comandanții de baterii repetau după el: „F-o-o-o-c!"

Se vedea cum cădeau ghiulelele, cum se prăbușeau meterezele de pe turnuri, cum se aprinse și începu să scoată fum acoperișul zidului, cum luară foc casele lovite de ghiulele. Clopotele începură să tragă în turlele țuguiate ale bisericilor. Soldați suedezi, îmbrăcați în mundire cenușii scurte, ieșiră pe poartă, ferindu-se de ghiulelele care se spărgeau deasupra lor și se apucară să sape pe sub ziduri, să care bîrne, butoaie, saci... Totuși, turnul de deasupra porții și zidul nu se clintiră pînă la lăsarea întunericului. Petru Alexeevici porunci ca bateriile să fie așezate mai aproape.

Tragerea ţinu şase zile. Grenadierii lui Ivan Jidok, stînd în baltă pînă la brîu, umpleau mlaştina, apărîndu-se de ghiulelele şi de gloanţele vrăjmaşului cu nişte faşine în chip de coşuri pline cu pămînt. Morţii se duceau la fund, iar răniţii erau scoşi afară pe braţe. Suedezii îşi dădură seama de marea primejdie care-i ameninţa, şi mutară acolo o parte din tunurile de pe celelalte ziduri întărind focul din zi în zi. Soarele, roşietic, prin norii de fum, lumina slab.

Petru Alexeevici nu părăsea bateria. Era negru de fumul pulberei. Nu se spăla, mînca în picioare ce se nimerea şi împărţea cu mîna lui rachiu la tunari. Se culca pentru un ceas, în bubuitul tunurilor, prin apropiere, sub o haraba. Pe inginerul Cobert îl trimesese la chervanul cel mare, pentru că, deşi om învăţat, era din cale afară de domol, „iar noi n-avem nevoie aici de oameni domoli".

Pe întuneric, în noaptea spre 13 iulie, îl chemă pe Şeremetiev. În zilele acelea feld-mareşalul, împreună cu toată oastea sa, bătuse cu tunurile la răsărit, speriindu-i pe suedezi cît putuse. Acum, în toiul luptei, se înviorase din nou — nu mai descăleca, conducea operaţiunile şi suduia. Îl găsi pe Petru Alexeevici într-o baterie care încetase focul. Era înconjurat de tunari mustăcioşi, vechi cunoscuţi ai lui, oameni dintre aceia care în vremurile de zbenguială, la Preschburg, trăseseră din tunurile de lemn cu napi şi cu ghiulele de lut în călărimea cneazului-cezar. Unii din ei erau oblojiţi la cap cu cîrpe şi aveau mundirele rupte.

Petru Alexeevici şedea pe afetul „Salamandrei", cel mai mare tun turnat la Tula, peste care se aruncaseră douăzeci de găleţi de oţet ca să se răcească, şi tot mai sfîrîia. Mesteca o coajă de pîine şi, rostind repede cuvintele, se gîndea la treaba făcută în ziua aceea... Zidul de la miazăzi fusese, în sfîrşit, spart în trei locuri, pe care vrăjmaşul nu le mai putea astupa. Tunarul Ignat Kurocikin trimesese cîteva ghiulele încinse, una după alta, în colţul stîng al turnului de deasupra porţii...

— Parcă ar fi bătut nişte cuie ! Nu-i aşa ? Cum ? strigă ca un cocoş Petru Alexeevici. Tot colţul turnului se dărîmase şi el însuşi era gata-gata să se prăbuşească. Ignat, unde eşti ? Nu te văd. Vino mai aproape ! Şi întinse tunarului luleaua lui cu ciubucul ros. Nu ţi-o dăruiesc, că n-am alta, ţi-o dau ca să tragi din ea... Laudă ţie... Dacă mai trăim, n-am să te uit.

Ignat Kurocikin, un bărbat așezat, cu mustăți mari, își scoase tricornul, luă cu băgare de seamă luleaua, zgîndări cu unghia înăuntru și fața i se acoperi cu un păienjeniș de cute șirete.

— Măria ta, n-are tutun...

Ceilalți tunari izbucniră în rîs. Petru Alexeevici scociorî în pungă, dar nu mai dădu de nici un fir de tutun. În clipa aceasta, se apropie feld-mareșalul. Bucuros, Petru Alexeevici îi strigă :

— Boris Petrovici, ai puțin tutun ? N-avem în baterie nici rachiu, nici tutun... (Tunarii rîseră din nou.) Fii bun... (Șeremetiev îi întinse, plecîndu-se respectuos, o pungă frumoasă, cusută cu peruzele.) Mulțumesc... Dă-i punga tunarului Kurocikin... Ignat, punga ți-o dăruiesc, dar luleaua să nu uiți să mi-o dai înapoi...

Spuse tunarilor să plece și, o vreme, ronțăi pesmeți. Feldmareșalul stătea tăcut în fața lui, sprijinindu-și bastonul de șold.

— Boris Petrovici, nu mai pot să aștept, zise Petru cu glas schimbat. Oamenii sînt necăjiți... Grenadierii stau în baltă de atîtea zile... E greu ! Am să aprind niște butoaie cu smoală și trag toată noaptea... Să-mi trimeți de îndată în ajutor un batalion de pușcași moscoviți din polcul lui Samohvalov. Sînt oameni aspri și viteji... Cu dumnezeu înainte, fă-ți datoria, dar să nu omori oameni degeaba... Îndată ce se luminează de ziuă, pornesc la asalt... (Șeremetiev lăsă în jos mîna cu bastonul și-și făcu cruce.) Du-te, dragă !

Îndată ce se aprinseră butoaiele cu smoală la marginea bălții și dincolo de rîu, toate bateriile deschiseră un foc atît de năprasnic, cum nu mai văzuseră suedezii. Poarta se prăbuși, zidul dintre turnuri, parcanele și alte îngrădituri se făcură țăndări. Suedezii se așteptau la un asalt în noaptea aceea, pentru că, prin spărturile din zid, la lumina tremurătoare a smoalei aprinse, se zăreau mișcîndu-se baionete, coifuri și steaguri... În tot orașul se trăgeau clopotele...

Petru Alexeevici privea cu ocheanul, cinchit într-un șanț, la adăpostul unor fașine. Alături de el se găsea tînărul polcovnic Ivan Jidok, de fel din Orel, tuciuriu ca un țigan. Ochii lui negri scăpărau, buzele îi jucau într-un tremur. Fără să-și dea seama, scrîșnea îndîrjit. Noaptea fu scurtă. Dincolo de pădure, răsăritul arunca pe cer o lumină verzie. Stelele se

stinseră. Nu se mai putea zăbovi. Dar Petru Alexeevici încă mai aștepta. Ivan Jidok scoase deodată un oftat adînc. Petru Alexeevici îl luă de umăr :

— Du-te !

Ivan Jidok sări peste fașine și fugi prin baltă, aplecîndu-se. O rachetă șuieră, se înălță, se sparse și împrăștie lumini verzi — apoi încă una și încă una. Tunurile amuțiră. Liniștea apăsătoare făcea să vîjîie urechile. Oamenii începură să se ridice din mlaștină, printre popîndacurile roșii-negre și, afundîndu-se în nămol, se îndreptară greoi spre poartă. Tot smîrcul mișuna de ostași. Companiile de pușcași moscoviți veneau dinspre mal în ajutorul lor, cu spăngile întinse... Petru Alexeevici lăsă ocheanul în jos, trase aer în piept, printre dinți, și se strîmbă : „Vai de mine, vai de mine !" Dintre dărîmăturile zidului cinci tunuri rămase întregi scuipară foc asupra grenadierilor lui Ivan Jidok, care înaintau. Un glas singuratic și deznădăjduit strigă din baltă : „Uraaa !" Suedezii țîșneau din spărturile zidurilor și, cuprinși parcă de o negrăită bucurie, alergau în întîmpinarea rușilor. Se învălmășiră. Răsunau strigăte, răcnete, zăngănit. Aproape 4 000 de oameni se încăieraseră lîngă zid și în preajma porții...

Petru Alexeevici ieși din șanț și porni, plescăind prin smîrc cu botforii săi grei. Se scotocea prin buzunare, căutîndu-și fie luleaua, fie vreo armă... Îl ajunse din urmă polcovnicul Neceaev cel scund :

— Măria ta, nu se poate...

Amîndoi priviră spre poartă.

Petru Alexeevici îi spuse :

— Cere ajutoare...

— Nu-i nevoie, măria ta...

— Îți spun să trimeți...

— Nu-i nevoie... Ai noștri le iau și tunurile...

— Nu-i adevărat...

— Văd...

În adevăr, un tun, apoi încă unul împroșcară flăcări înspre poartă... Ghemul uriaș al luptătorilor care se încăieraseră se rostogoli și răbufni prin spărturi în oraș...

Neceaev spuse, lăcrimînd din ochii săi bulbucați :

— Acuma începe petrecerea, măria ta !

Grenadierii și pușcașii moscoviți, înverșunați de lupta crîncenă și pentru că suedezii omorîseră atîția dintr-ai lor, înjunghiau, tăiau și goneau vrăjmașul pe ulicioarele înguste,

spre piața orașului. Acolo, nemaiputînd să-și stăpînească turbarea, uciseră pe cei patru toboșari, pe care comandantul Iurievului îi trimesese ca să vestească predarea cetății. Numai trîmbițașul din turn care își scuipa plămînii sunînd din răsputeri încetarea focului izbuti, cu greu, să oprească după o vreme măcelul...

3

Cu pînzele coborîte și cu marinarii cățărați pe vergi, „Katerina" lunecă o vreme de-a lungul malului, la umbra verde a unui zăvoi. Bubui un tun și zornăi îndată lanțul unei ancore. O lotcă se apropie repede. În ea stătea în picioare Menșikov, cu o mantie lungă pe umeri și cu penaj înalt la tricorn. Folosise, chipeșul, de bună seamă, cel puțin zece arșini de postav englezesc vișiniu numai pentru revere. Petru Alexeevici îl privea de sus, rezemat de balustradă. Alexandru Danilovici își îndoi brațul ca pe o cobiliță pînă la urechea dreaptă, își scoase tricornul și, ducîndu-l de trei ori pînă în dreptul șoldului, strigă :

— Vivat ! Pentru domnul tunar, vivat, cu prilejul marii izbînzi !...

— Așteaptă, cobor îndată la tine, răspunse Petru Alexeevici încet și gros. La voi ce mai e nou ?

— Avem și noi izbînzi...

— Bine... Mi-ai pregătit ce te-am rugat în scrisoare ? Noi n-am avut acolo nici măcar bere...

— Am primit ieri trei balercuțe cu vin ! răcni Menșikov. Tabăra noastră nu-i ca a lui Șeremetiev, n-avem nici întîrzieri, nici lipsuri...

— Laudă-te, laudă-te ! zise Petru Alexeevici și chemă pe căpitanul Nepliuev, căruia îi porunci ca a doua zi dimineața, de îndată ce corăbiile vor ridica pavilioanele, tunurile să tragă la amîndouă bordurile, să se semnalizeze, „cucerite prin vitejie" și, în răpăitul tobelor, steagurile suedeze să fie duse la mal ca să le vadă oștirea. Asemenea poruncă era o cinste pentru căpitanul cel tînăr, și el se îmbujoră. Făcîndu-l să se zăpăcească sub privirea sa stăruitoare, Petru Alexeevici adăugă : Am mers frumos, comandorule.

Nepliuev se înroși și mai mult. Îl trecură nădușelile, și ochii lui semeți se umeziră : țarul îl numise comandor — comandant al escadrei... Petru Alexeevici nu mai adăugă nimic.

întinzîndu-şi picioarele lungi şi zgîriind cu ghetele bordul smolit, coborî în lotcă. Se aşeză alături de Menşikov şi-l ghionti cu cotul :

— Mă bucur că ai venit să mă primeşti, îţi mulţumesc... Va să zică, aţi ieşit şi voi învingători ; l-aţi zdrobit pe Schlippenbach ?

— Şi încă cum, *Min Herz !...* Anikita Repnin a tăbărît asupra lui cu chervanele lîngă Wenden, iar polcovnicul Rennes, cu călărimea aşa cum îl sfătuisem atunci, i-a tăiat drumul spre oraş... Suedezul n-a mai avut încotro şi a primit lupta în cîmp... L-am bătut atît de straşnic, încît viteazul a izbutit greu de tot să fugă cu vreo zece cuirasieri, la Reval...

— Va să zică a fugit şi de data asta... Ah, blestemaţii !

— E tare iute de picior. Dar nu-i nimic, acuma nu mai are nici tunuri, nici steaguri, nici oaste... Anikita Ivanovici se plîngea pe urmă, la beţie : „Nu-mi pare atît de rău că nu l-am prins pe Schlippenbach, cît îmi pare rău că n-am pus mîna pe calul lui ; parcă era o pasăre !" L-am dojenit pentru cuvintele astea : „Ascultă, Anikita Ivanovici, zic, tu nu eşti un tătar din Krîm ca să prinzi cai cu laţul, eşti general rus şi trebuie să cugeţi ca şi ţarul..." Ne-am certat la cuţite... Mai e o noutate : a sosit de la Varşovia o ştafetă. Regele August îţi trimete un înalt ambasador... Ar fi bine ca ambasadorul ăsta să fie primit chiar în Narva, la castel... Ce zici, *Min Herz ?*

Petru Alexeevici îi asculta flecăreala, privea apa verzuie cu ochii pe jumătate închişi şi îşi rodea unghia.

— S-au primit veşti de la Moscova ?

— O să ai din nou de lucru : a sosit un om de la cneazul-cezar şi ţi-a adus un sac de scrisori şi de ucazuri... Gavrila Brovkin a trecut pe la mine, în drum spre Piterburg. Ţi-a adus un răvaş de la Izmailovskoie. Petru Alexeevici îi aruncă o privire fugară. Îl am la mine, *Min Herz.* A mai adus patru pepeni galbeni, crescuţi la cald — am venit cu ei înfăşuraţi într-un cojoc. Ne înfruptăm la masă... Spune că la Izmailovskoie te aşteaptă cu nerăbdare, le-au secat ochii de plîns...

— Ce spui ! Lotca hîrşîi cu fundul de nisip. Petru Alexeevici sări din ea şi se urcă pe malul pe care se găsea cortul lui Menşikov.

Se aşezară în cort să prînzească numai în doi. Petru Alexeevici mîncă mult, şezînd gheboşat pe nişte poclăzi de şa ; flămînzise rău cu bucatele lui Şeremetiev. Menşikov lua alene bucăţile de pe tipsii şi mai mult bea, ducînd mîna la lenta lui lată, strînsă în jurul pîntecului. Era chipeş, rumen şi luminile

jucăușe ale luminărilor se oglindeau în ochii lui albaștri și duioși. Cu băgare de seamă, ca să nu stîrnească nici cea mai mică umbră de nemulțumire pe chipul slab și liniștit al lui Petru Alexeevici, începu să vorbească despre noul feld-mareșal Oguilvy.

— E un om învățat, n-am ce zice. A adus de la Viena o haraba de bucoavne în scoarțe din piele de vițel și le-a pus maldăr în cortul său. Înainte de toate ne-a vestit fudul că nu va mînca nimic din cele ce gătim noi... Dimineața, cînd se trezește, în loc de rachiu și de gustare, să-i dai ciocolată, cafea și pîine albă, iar la prînz, pește proaspăt — și nu orice fel de pește, ci numai mihalț — și vînat, și carne de vițel. Am dat în zor : dacă feld-mareșalul a poruncit, gata trebuie să facem rost... Am trimes la Reval pe un finez, o iscoadă a noastră, după cafea și ciocolată ; i-am dat cinci cervoneți de la mine... I-am ales o vacă numai pentru el și am găsit o fată curată ca s-o mulgă și să-i facă brînză... I-am făcut privată în spatele cortului și am pus lacăt... Cheia n-o dă nimănui.

Petru Alexeevici înghiți repede bucățica pe care o avea în gură și rîse :

— Pentru ce-i plătesc eu 3000 de galbeni ? Ca să vă învețe pe voi, asiaticii...

— Și ne învață... A doua zi, a chemat la el pe toți polcovnicii. Nu i-a întrebat cum îi cheamă, n-a dat mîna cu nimeni. S-a apucat să povestească ce mult îl iubește împăratul, ce oști a comandat, ce orașe a asediat. Zicea că mareșalul Vauban i-ar fi spus : „Ești elevul meu cel mai bun" și i-ar fi dăruit o tabacheră... Ne-a arătat toate decorațiile lui și tabachera cu pricina — pe capac, e zugrăvită o fată care îmbrățișează un tun — și ne-a dat drumul... Mai bine ar fi fost politicos și ne-ar fi ospătat cu niște ciocolată... Da' de unde... A spus : „Am să întocmesc un dispozitiv și atunci veți înțelege cum trebuie luată Narva..." Îl tot întocmește și azi.

— Auzi dumneata !... Petru Alexeevici își șterse mîinile cu șervetul, luă de picior o cupă de Magdeburg, făcută dintr-o nucă de cocos cu chipuri de zeități, aurită, și rosti, arcuindu-și vesel buzele — ochii lui negri rîdeau rar. Ca odinioară în Kukui, să preamărim pe părintele nostru Bachus și pe maica noastră, nebunatica Venus... Ia dă-mi scrisorica...

Scrisorica pecetluită cu ceară, mirosind dulce a femeie, ca și năframa cu foi de viță, era de la Katerina Vasilievskaia (deși scrisă de mîna Anisiei Tolstoi, Katerina neștiind carte).

„Ţarului, luminii mele, bucuriei mele... Îţi trimet, măria ta, un dar, nişte pepeni dulci, care s-au copt la Izmailovskoie sub geam. Sînt tare dulci... Să-i mănînci măria ta, lumina şi bucuria mea şi să fii sănătos... Vreau să te văd, lumina mea..."

— Mi-a scris puţin... Îmi închipui că s-a gîndit mult, a încruntat sprîncenele şi a mototolit şorţul, spuse încet, în zeflemea, Petru Alexeevici. Îşi goli cupa. Apoi, lovindu-se peste genunchi, se ridică şi ieşi din cort. Danilîci, strigă-l pe Makarov şi cercetează cu el hîrtiile venite de la Moscova. Mă duc să-mi dezmorţesc oasele.

Era o seară înăbuşitoare. Dinspre codrul înnegurat adia o mireasmă de răşină caldă. Amurgul se adumbrea, se întuneca. Era ceasul în care scîncesc păsările singuratice de noapte şi liliecii săgetează în zbor pe deasupra capului. Luminile roşii ale focurilor mai licăreau ici-colo pe pajişte, şi caii chervanului sosit împreună cu Menşikov îşi clincheteau zăbalele. Udîndu-şi picioarele în rouă pînă la genunchi, Petru Alexeevici păşea pe malul apei. Stătea din cînd în cînd în loc ca să răsufle adînc. Se opri din nou la marginea unei rîpe care cobora spre rîu. De jos venea un iz de tăciune şi de miere şi se zărea o înceţoşare, fie de fum, fie de altceva. Deodată răsună desluşit un glas, de bună seamă al unui ostaş de la cai, unul din flecarii aceia care nu lasă lumea să doarmă, numai să le asculte poveştile adevărate sau scornite. Petru Alexeevici era gata să se întoarcă, cînd deodată auzi :

— ...Fleacuri ! E o solomonară, curat solomonară ! A fost o ţărăncuţă murdară, cu cămaşa neagră. Parcă puţini bărbaţi s-o fi culcat cu ea... Aşa-i, Mişka ? Am văzut-o bine, pe cînd stătea la mareşal... Ieşea din cort, arunca lăturile, se ştergea cu pestelca şi înapoi în cort, la treabă... E sprinţară, fîşneaţă... Îmi spuneam de atunci : păpuşica asta n-o să piară... Ah, ce fîşneaţă e !

Un glas de nătîng întrebă :

— Unchiule, dar ce s-a făcut cu ea după aceea ?

— Nu ştii ? Măi, da nătăfleaţă mai eşti. Acuma trăieşte cu ţarul nostru, înfulecă plăcinte, turtă, şi jumătate din zi doarme, jumătate se întinde...

Glasul de nătîng întrebă cu mirare :

— Unchiule, o fi alcătuită în chip deosebit ?

— Întreabă-l pe Mişka. Îţi spune el.

Un glas adînc şi lenevos răspunse :

— Ia mai duceţi-vă-ncolo, nici nu-mi mai aduc aminte de ea...

Petru Alexeevici răsufla greu... Îi ardeau obrajii de rușine... Mînia i se revărsa prin vine ca un sînge negru... Pentru asemenea vorbe care atingeau cinstea țarului, cneazul-cezar fereca lumea în lanțuri... Să pună mîna pe ei? Mai mare rușinea! Numai el e de vină că rîde toată oastea... „A luat o fată de sub Mișka!..."

Cu capul în jos, el porni spre omul acela lenevos, care îi gustase înaintea lui dulceața. Dar ceva mai tare decît orice putere îl înmuie, îi încleștă toate mădularele. Se opri, ca să răsufle. Își duse mîna la fruntea udă, plecată în jos. „Katerina, păpușica, tîrfa..." Ea i se ivi parcă dinainte, oacheșă, dulce, caldă, blîndă, nevinovată. „Ei, drăcie, am știut totul cînd am luat-o... Am știut și despre ostaș..."

Coborî malul, ridicînd picioarele printre buruienile ude. Trei inși se ridicară în picioare, ascunși de fum... „Cine e?" strigă răstit unul dintre ei. Petru Alexeevici bombăni: „Eu sînt..." Ostașii se speriară, dar îndată își luară puștile și încremeniră smirna cu arma pentru onor, cu capul ridicat, cu ochii holbați la țar, gata să se arunce în foc pentru el și să moară.

Fără să-i privească, Petru Alexeevici își vîrî botforul în tăciunii care se stinseseră.

— Un foc!

Ostașul din mijloc, povestitorul, flecarul, se lăsă în genunchi, scormonind prin scrum, luă un cărbune și, săltîndu-l în palmă, așteptă ca domnul tunar să-și îndese tutunul. În vreme ce-și aprindea luleaua, Petru Alexeevici se uită pe sub sprîncene spre ostașul de la margine... „Ăsta e..." Înalt, voinic, arătos... Nu putea să-i deslușească fața...

— Ce înălțime ai în verșoci? De ce nu ești în gardă? Numele?

Ostașul răspunse reglementar, tărăgănînd însă vorbele ca la Moscova. Mustățile lui Petru Alexeevici se zbîrliră...

— Domnule tunar, sînt ostașul Bludov Mișka, din polcul de dragoni Nevski, om la cai din escadronul al șaselea, luat la oaste în anul 699, înălțimea trei arșini fără trei verșoci...

— Lupți din 99 și n-ai pîn-acum nici un grad? Ești leneș? Prost?

Ostașul răspunse cu glas nepăsător:

— Chiar așa, domnule tunar, sînt leneș și prost...

— Nerodule!

Petru Alexeevici suflă cărbunele din luleaua care se aprinsese. Știa că nu va apuca să se îndepărteze în ceață și ostașii

vor schimba priviri pline de înțeles ; nu vor îndrăzni să rîdă, dar tot vor schimba priviri... Împreunîndu-și la spate mîinile slabe și ridicînd capul cu luleaua în gură, din care țîșneau scîntei, începu să urce pe malul rîpei. Ajuns la cort, se așeză la masă, împinse lumînarea mai departe și, fiindcă își simțea gîtlejul uscat, dădu pe gît cu sete o cupă plină cu vin. Învăluindu-se în nori de fum, spuse :

— Danilîci... În polcul Nevski, escadronul al șaselea, e un ostaș cu o statură care ar merge bine la gardă... Nu-i rînduială...

Ochii albaștri ai lui Menșikov nu dădură în vileag nici mirare, nici viclenie, numai o caldă înțelegere...

— Îl știu... Mișka Bludov... Îl cunosc de mult... I s-a dat ca răsplată o rublă la cucerirea Marienburgului... Comandantul escadronului nu vrea să-i dea drumul, pentru că ține la cai și caii îl iubesc. În toată oștirea nu sînt cai așa de vioi ca aceia din escadronul al șaselea.

— Să-l muți în polcul Preobrajenski, compania întîi, la flancul drept.

4

Generalul Horn coborî din turn și porni prin piață, deșirat, cu picioarele sale slabe în niște botfori lătăreți. În fața prăvăliilor era ca de obicei lume multă, dar vai ! din zi în zi se găseau tot mai puține bucate : o legătură de ridichi, o pisică jupuită în loc de iepure, o ciozvîrtă de carne de cal afumată. Tîrgovețele, mînioase, nu-i mai dădeau bineţe generalului făcînd plecăciuni prietenoase, iar unele chiar îi întorceau spatele. Auzise de cîteva ori bombăneli în spate : „Predă-te rușilor, diavol bătrîn, de ce mai omori oamenii degeaba ?..." Dar generalul era un om care nu se pierdea ușor cu firea.

Cînd orologiul din turn bătu ceasurile nouă, ajunse în dreptul casei lui îngrijite, și își șterse picioarele pe preșul de pe scară. O fată din casă, curățică, îi deschise ușa și, făcînd o plecăciune adîncă, luă din mîna lui chivăra și sabia grea pe care și-o desprinsese de la centură. Generalul se spălă pe mîini și pășí încet, demn, spre sufragerie, unde prin geamurile rotunde din fereastra scundă și lată, care cuprindea întreg peretele, se cernea o lumină searbădă, galben-verzuie.

Generalul era așteptat la masă de soția sa, născută contesă Sperlind, o femeie cicălitoare, de cele trei fiice ale sale aduse de

spate, cu părul rar şi cu nasul lung ca al tatălui lor, şi de un băieţaş răzgîiat, odorul mamei.

Generalul luă loc pe scaun. Se aşezară îndată şi toţi ceilalţi. Împreunînd mîinile, generalul citi o rugăciune. Cînd se luă capacul de pe castronul de cositor, aburii începură să se ridice spre plafon. Dar în castron nu era nimic ispititor în afară de aburi : aceiaşi fulgi de ovăz, fără lapte şi fără sare. Fiicele cu chipuri posace înghiţeau în silă, iar băieţaşul cel răzgîiat dădu farfuria la o parte şi-i şopti maică-si : „Nu vreau..." Al doilea fel era alcătuit din nişte oase rămase de la mîncarea de berbec bătrîn pe care o avuseseră la masă în ajun, asortate cu puţină mazăre. În loc de bere, băură apă. Dar generalul mesteca cu dinţii săi mari şi galbeni fără a se sinchisi.

Contesa Sperling începu să vorbească repede, fărîmiţînd deasupra farfuriei o coajă de pîine :

— Karl, oricît am încercat să te înţeleg în cei paisprezece ani ai căsniciei noastre, n-am izbutit s-o fac... Ai oare măcar o picătură de sînge cald în dumneata ? Ai oare inimă de soţ şi de tată ? Regele ţi-a trimes de la Reval un convoi întreg de corăbii cu şuncă, peşte, zahăr, afumături şi dulciuri... Cum crezi că ar fi trebuit să procedeze un tată de familie ? Să-şi croiască drum pînă la corăbii cu sabia în mînă şi să aducă alimentele în oraş... Dumneata ai preferat însă să priveşti cu nepăsare şi să te uiţi cum mănîncă soldaţii ruşi şunca de Reval... Iar copiii mei trebuie să se înece cu fulgi de ovăz... Am s-o spun necontenit : ai o piatră în loc de inimă ! Eşti un monstru ! Dar mascarada aceea nenorocită în care au pierit atîţia oameni ! Acum, nu mai pot să mă arăt în Europa... „A, dumneavoastră sînteţi soţia generalului Horn, pe care ruşii l-au tras pe sfoară, ca pe un august prost ?" „Din nefericire", voi răspunde eu. Dumneata nici nu ştii că toate precupeţele din tîrg îţi spun „bătrînul cocostîrc din turn"... În sfîrşit, ultima noastră speranţă, generalul Schlippenbach, piere la Wenden şi dumneata stai aici ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic şi mesteci nepăsător nişte zgîrciuri de berbec — parcă ai trăi cea mai fericită zi din viaţa dumitale... Ajunge ! Trebuie să mă laşi să plec cu copiii la Stockholm, la curte...

— E tîrziu, doamnă, e prea tîrziu, rosti Horn, şi ochii săi spelbi, aţintiţi spre fereastră, păreau că lasă să treacă tot atît de puţină lumină, ca şi geamurile. Sîntem închişi în Narva ca într-o cursă de şoareci.

Contesa Sperling îşi duse mîinile la boneta ei de dantelă şi şi-o trase pe sprîncene.

— Acum înţeleg : vrei ca eu şi nenorociţii mei copii să mîncăm iarbă şi şobolani !

Băieţaşul cel răzgîiat pufni deodată în rîs şi se uită la maică-sa. Fetele priveau în farfurii, gata-gata să izbucnească în plîns. Generalul Horn făcu o mină cam mirată ; asta nu-i adevărat, el nu vrea să dea copiilor săi să mănînce iarbă şi şobolani ! Totuşi, îşi isprăvi masa tot atît de netulburat...

Biström, adjutantul său, zornăia de mult din pinteni în dosul uşii. De bună seamă că se întîmplase ceva. Horn luă de pe cămin pipa de lut, o umplu, scăpără, aprinse de la fitil o bucăţică de hîrtie, o apropie de pipă şi numai după aceea ieşi din sufragerie.

Biström îi ţinea sabia şi chivăra. Raportă cu glas sugrumat :

— Excelenţă, în lagărul rusesc a început pe neaşteptate o mişcare al cărui scop nu-l putem înţelege...

Generalul Horn păşi din nou prin piaţa plină de oameni cu chipuri speriate. Mergea cu capul sus, nevoind să privească în ochi pe cei care îi spuneau „bătrînul cocostîrc". Urcă în turn pe treptele tocite. În adevăr, în lagărul ruşilor se petrecea ceva neobişnuit : trupele se încolonau pe două linii, de-a lungul întregului arc de cerc al întăriturilor de asediu, care încleştau oraşul. Un nour de praf se apropia repede dinspre răsărit. În primele clipe nu se puteau desluşi decît nişte dragoni care goneau pe cai mici. La oarecare depărtare de ei veneau ţarul şi Menşikov. Praful gălbui, stîrnit de copitele cailor escadronului, era atît de des, încît generalul Horn se strîmbă înciudat... În urma ţarului şi a lui Menşikov, veneau în goana cailor nişte soldaţi, care ţineau sus optsprezece stindarde de atlaz galben. Optsprezece lei regeşti şerpuiau pe cutele lor, întinzînd mînioşi labele înainte...

Escadroanele, ţarul, Menşikov, stindardele suedeze trecură în goană prin faţa întregii armate de asediu, răcnind turbaţi ca nişte sălbatici : „Urrrra ! Izbîndă !"

5

Lagărul rusesc petrecea. Din bastionul Gloria se vedea bine cum trăgeau tunurile în jurul cortului ţarului. După salvele lor se puteau număra „vivat"-urile băute. Cunoscînd fanfaronada ruşilor, generalul Horn aştepta de acolo un parlamentar ţanţoş. Aşa se şi întîmplă. Vreo patruzeci de inşi ieşiră deodată din cortul ţarului, învîrtindu-şi cupele şi paharele.

Unul din ei sări pe cal și se apropie în goană de bastionul Gloria. Un trompet se luă după el, căutînd să-l ajungă din urmă. Ferindu-se cu calul de gloanțe, parlamentarul își scoase batista, o ridică în vîrful săbiei și se opri la picioarele bastionului. Lăsîndu-se pe spate în șa, trompetul începu să sune din răsputeri, speriind ciorile care treceau pe deasupra cetății.

— Parola, parola ! strigă parlamentarul. Vorbește podpolcovnicul Karpov din polcul Preobrajenski. Era beat, stacojiu și vîntul îi flutura zulufii. Aplecîndu-se din turn, generalul Horn îi răspunse :

— Ce dorești ? Te ascult. Avem tot timpul să te ucidem.

— Vă înștiințez ! strigă podpolcovnicul, dînd capul pe spate. Vinerea trecută, Iurievul a fost cucerit, cu ajutorul lui dumnezeu, de feld-mareșalul Șeremetiev. Privind cu îngăduință rugămintea pe care a făcut-o cu lacrimi în ochi comandantul, și ținînd seama de apărarea lor bărbătească, ofițerilor le-au fost lăsate săbiile, iar o treime din ostași au putut să-și ia puștile, fără încărcătură... Li s-au oprit însă steagurile și fanfara...

Biström traducea cu glas tare ; ofițerii care stăteau în spatele lui Horn schimbau priviri pline de mînie. Unul din ei, ieșindu-și din fire, strigă : „Minte cîinele de rus !" Podpolcovnicul Karpov făcu un gest larg, arătînd spre cortul din depărtare, unde se mai vedeau oameni cu cupele în mîini :

— Domnilor suedezi, nu-i mai bună pacea decît luptele de la Schlüsselburg, Nienschanz și Iuriev ?... Față de acest lucru feld-mareșalul Oguilvy vă propune să predați Narva printr-o înțelegere cinstită... Trimișii dumneavoastră să vină la noi pentru negutări. Cupele sînt pline și tunurile încărcate pentru „vivat"-uri...

Generalul Horn răspunse cu glas surd :

— Nu ! Am să lupt ! Chipul lui cu obrajii scofîlciți și cu nasul mare era alb ca varul, iar mîinile cu vinele umflate îi tremurau. Du-te ! Peste trei minute ordon să se tragă...

Karpov salută cu sabia și strigă trîmbițașului : „Du-te !" apoi, în loc să plece și el, își îndreptă calul jucăuș spre partea cealaltă a turnului. Ofițerii se apropiară de metereze. Karpov le strigă :

— Care hoț și mojic dintre voi m-a ponegrit pe mine, un ofițer rus, spunînd că mint ? Tîlmaciule, zi-i mai repede... Dacă ești viteaz, vino încoa pe cîmp să ne batem în luptă dreaptă...

Ofiţerii începură să răcnească. Un grăsun din mijlocul lor se învineţi şi ameninţă cu pumnii, căutînd să se smulgă din mîinile camarazilor săi care îl ţineau... Se auzi ţăcănit de trăgace. Culcîndu-se pe grumazul calului, Karpov se îndepărtă. În urma lui se auziră împuşcături şi şuierat de gloanţe. Se opri la vreo două sute de paşi şi, stăpînindu-şi calul, aşteptă pe suedez... După un răstimp destul de îndelungat, poarta scîrţîi în balamale, podul se lăsă şi ofiţerul cel rotofei se îndreptă călare spre Karpov. Era mai înalt, avea calul mai mare, iar sabia suedeză era cu doi verşoci mai lungă decît cea rusească. Îşi pusese platoşa de fier, pe cîtă vreme Karpov avea pe el numai mundirul, descheiat, sub care jaboul flutura în vînt.

După obicei, înainte de a se încăiera, cei doi luptători începură să se împroaşte cu sudalme. Unul lătra mînios tot soiul de măscări, celălalt îl spurca repede cu fel şi chip de înjurături de mumă, ca la Moscova... Apoi, îşi scoaseră din coburi pistoalele, dădură pinteni cailor şi tăbărîră unul pe altul. Traseră în acelaşi timp. Suedezul îşi repezi sabia. Karpov se feri tătăreşte de calul suedezului, îl ocoli şi trase cu alt pistol. Suedezul clănţăni din dinţi, bolborosi ceva şi tăbărî pe Karpov cu atîta mînie, încît acesta scăpă numai alunecînd sub burta calului căruia sabia vrăjmaşului îi intră adînc în grumaz... „Phii, mi-a ucis calul, se gîndi Karpov, fără el sînt pierdut..." Dar suedezul, parcă adormit, slăbi mînerul sabiei şi se clătină, căutînd cu mîna stîngă pistolul din cobur. Sărind jos de pe calul său care era gata-gata să cadă, Karpov izbi vrăjmaşul de cîteva ori cu ascuţişul săbiei între coaste, pe sub platoşă, şi se uită cu răsuflarea oprită la suedezul care se clătina tot mai mult în şa... „E voinic blestematul, nu vrea să moară!" Apoi fugi, şchiopătînd, spre ai săi...

Umbrele nopţii învăluiseră cîmpia. Roua arginta iarba. Împuşcăturile conteniseră de mult. Focurile bucătarilor începeau să pîlpîie ici şi colo. Toate vieţuitoarele se duseseră la culcare, dar tabăra rusească nu se ogoise. La marginea ei dinspre răsărit, unde se făcuse un podeţ, licăreau tot mai multe lumini, se auzeau porunci şi ropot tărăgănat de glasuri: „Dăăăă-i..." Focuri, pîlpîiri de facle şi de felinare se zăreau pînă departe pe malul drept al Narvei spre Ivangorod. După o vreme, licăririle acestea neclintite sau în mişcare spuziră zarea, mai numeroase decît măreţele stele de pe cerul de august.

În zori, împresurații din turnurile Narvei, văzură pe drumul Iamgorodului alte și alte tunuri uriașe pentru spart zidurile și mortiere trase de boi. O parte din ele treceau podul, dar cele mai multe coteau, oprindu-se pe malul drept, acolo unde se adunase temeiul oștirii.

În dimineața aceea, generalul Horn se duse călare în orașul vechi, la bastionul Honor, așezat chiar pe malul rîului. Acolo, se urcă pe o redută de cărămidă în formă de semilună, despre care se spunea că nu poate fi cucerită. De pe redută putu să vadă cu ochiul liber balaurii de aramă cu roțile turnate, putu să-i numere, ghici fără greutate planul țarului Petru și își înțelese greșeala ; rușii îl mai înșelaseră o dată, pe el, pe bătrînul încercat. Trecuse cu vederea, în apărare, două puncte : Honor, care era socotit de necucerit, dar care va fi dărîmat în cîteva zile de noile tunuri rusești pentru spart zidurile, și bastionul Victoria, care acoperea orașul dinspre apă, bastion vechi, de pe vremea lui Ivan cel Groaznic, clădit în întregime din cărămidă. Timp de două luni rușii îl prostiseră, pregătindu-se parcă să asalteze puternicele întărituri ale noului oraș. Dar de bună seamă că asaltul era plănuit încă de atunci tocmai dinspre partea aceasta. Generalul Horn se uita la miile de ostași ruși care săpau pămîntul cu toată graba și așezau bateriile pentru spart zidurile în fața Honorului, Victoriei și Ivangorodului, ce apărau trecerile peste apă. Rușii pregăteau asaltul de peste apă, avînd de gînd s-o treacă pe pontoane...

„Foarte bine, totul e limpede, s-a isprăvit cu glumele proaste, ne vom bate, bombănea Horn, plimbîndu-se pe redută cu pasul parcă întinerit. Din partea noastră, vom veni cu vitejia suedeză... Asta nu-i puțin.“ Se întoarse spre suita de ofițeri.

— Aici va fi un iad ! și bătu din botfor. Aici vom înfrunta cu pieptul nostru ghiulelele rusești ! Rușii se grăbesc. Trebuie să ne grăbim și noi. Ordon să fie adunați din oraș toți acei care sînt în stare să sape la pămînt. Dacă se vor prăbuși zidurile, ne vom bate în șanțuri, pe străzi... Nu dau Narva rușilor.

Seara tîrziu, acasă, stînd la masă, Horn mesteca cu dinții săi mari o felie de carne tare. Contesa Sperling era atît de înspăimîntată de cele auzite în piață, încît amuțise, doborîtă de nenorocire. Feciorul ei cel răzgîiat spuse, frecînd marginea farfuriei cu degetul ud de scuipat :

— Băieții spun că rușii o să ne omoare pe toți !...

Generalul Horn înghiți puțină apă, își aprinse pipa de la lumînare, puse picior peste picior și răspunse copilului :

— Ce să-ți spun, fiule ! Mai presus de orice, omul trebuie să-și facă datoria. Încolo, sîntem în mîinile domnului.

6

Petru Alexeevici ar fi aruncat peste masă secretarului său oricare altă hîrtie, atît de lungă și de plictisitoare : „Citește-o și fă-mă și pe mine să înțeleg ce scrie !" Acesta era însă planul de operațiuni al feld-mareșalului Oguilvy. Și dacă socoteai că leafa îi mergea de la 1 mai și că pînă acum nu făcuse nimic altceva, însemna că planul acesta costa vistieria șapte sute de galbeni, afară de întreținere și alte drepturi. Pufăind din lulea și oftînd des, Petru Alexeevici citea răbdător opera feld-mareșalului, scrisă în limba germană.

Musculițe verzi roiau în jurul lumînării, țînțari mari se apropiau și se frigeau căzînd pe hîrtiile împrăștiate pe masă. Un fluture mare, cît o jumătate de vrabie, începu să fîlfîie de colo-colo, gata-gata să stingă lumînarea. (Petru Alexeevici tresări : nu putea suferi vietățile stranii și nefolositoare, și mai ales gîngăniile). Makarov își scoase peruca și sărind prin cort, alungă cu ea fluturele.

Bondoc, cu ochii umezi și zîmbitori, gata să priceapă totul din zbor, lîngă Petru Alexeevici stătea, cu picioarele sale scurte, rășchirate, Piotr Pavlovici Șafirov, care sosise împreună cu feld-mareșalul de la Moscova.

Petru îl cercetase mai demult : e destul de deștept ca să fie credincios ? E într-adevăr un om dibaci ? Nu-i prea lacom ? Din tîlmaci, în vremea din urmă Șafirov ajunsese cineva la Despărțămîntul treburilor din afară, deși n-avea nici un grad.

— Iar a încurcat-o ! zise Petru Alexeevici, strîmbîndu-se.

Șafirov dădu din mîinile lui mici cu inele, se sculă repede, se aplecă și tîlmăci repede și cum trebuie rîndurile nelămurite.

— Atîta tot ? Și eu care credeam că e cine știe ce înțelepciune ! Petru muie pana de gîscă în călimară și mîzgăli cîteva rînduri pe marginea coalei. În limba noastră e mai limpede... Piotr Palîci, dumneata, care ai stat atîta vreme împreună cu feld-mareșalul, ce spui : e ceva de capul lui ?

Fața rasă a lui Șafirov se lăți, șireată ca a unui diavol. Nu răspunse nimic, nu din prudență, ci pentru că știa că ochii lui Petru care nu clipeau îi vor citi gîndurile.

— Ai noștri se plîng că e prea mîndru. Nu se apropie de ostași, fiindcă i-e scîrbă... Nu știu de ce i-ar fi scîrbă de un ostaș rus. Du-te la oricare din ei și ridică-i cămașa : îi vezi trupul curat și alb. Au păduchi numai țăranii de la chervane... Ah, imperialii ăștia ! Am trecut pe la el azi-dimineață : se spăla într-un lighenaș. Și-a lincăit mîinile și fața în aceeași apă și a scuipat tot acolo... Și îi mai e scîrbă de noi. N-a fost la baie de cînd a venit de la Viena.

— N-a fost, n-a fost... pufni Șafirov prăpădindu-se de rîs și acoperindu-și gura cu vîrfurile degetelor. Zice că în Germania, cînd un domn vrea să se spele, i se aduce un cazan cu apă, în care după nevoie, își spală un mădular sau altul. Baia e un obicei al barbarilor... Dar ceea ce-l supără peste măsură pe domnul feld-mareșal e că la noi, atît slugile cît și boierii, mănîncă mult usturoi pisat, tăiat sau căței întregi... La început, își ținea batista la nas...

— Ce vorbești ?! se miră Petru. De ce nu mi-ai spus mai demult ? E adevărat că mîncăm prea mult usturoi, dar altminteri usturoiul e o mîncare sănătoasă ; n-are decît să se obișnuiască...

Aruncă pe masă planul de operațiuni pe care-l citise, se întinse, își trosni încheieturile și spuse de odată lui Makarov :

— Barbarule, ia curăță masa de bîzdîganiile astea fripte, și poruncește să se aducă niște vin și un scaun pentru feld-mareșal !... Makarov, tu mai ai un nărav : stai în fața omului și-i duhnești a usturoi în nas. Răsuflă și tu cu capul întors...

Feld-mareșalul Oguilvy intră în cort, cu perucă gălbuie, cu mundir alb înzorzonat cu ceaprazuri de aur, și cu botfori moi, răsfrînți în jos pînă sub genunchi. Ridicîndu-și cu o mînă tricornul și cu cealaltă bastonul, se plecă scurt și se îndreptă numaidecît. Era foarte înalt. Fără să se ridice, Petru Alexeevici îi arătă scaunul cu mîna sa cu degetele rășchirate : „Poftim ! Ești sănătos ?" Venind mai aproape, Șafirov tălmăci, zîmbind dulceag. Feld-mareșalul se așeză plin de demnitate, lăsîndu-se puțin pe spate, scoțînd pîntecul în afară și depărtîndu-și mîna cu bastonul. Fața lui galbenă era grasă, dar cu buze subțiri. Avea, e drept, o privire de om semeț.

— Am citit lucrarea dumitale ; e înțeleaptă. Petru Alexeevici scoase de sub masă planul orașului și-l desfășură. Musculițe și țînțari căzură numaidecît pe el. Nu-mi place însă

un singur lucru : Narva trebuie cucerită nu în trei luni, ci în trei zile ! (Dădu din cap şi-şi ţuguie buzele.)

Faţa galbenă a feld-mareşalului se întinse de parcă i-ar fi tras-o cineva din spate. Sprîncenele lui roşcate ajunseră sub perucă, colţurile gurii i se lăsară în jos, iar în ochi i se cetea indignarea.

— O clipă, o clipă ! Am spus trei zile, aşa, fiindcă m-a luat gura pe dinainte... Să ne mai tocmim puţin şi să zicem, ei, fie, o săptămînă... Dar mai mult nu-ţi dau... Petru Alexeevici zvîrli muştele de pe hîrtie, pocnind în ea cu ciudă. Amplasamentele bateriilor au fost alese bine... Dar te rog să mă ierţi : adineaori am poruncit ca toate bateriile de peste apă să fie întoarse împotriva bastioanelor Victoria şi Honor, pentru că acolo e călcîiul lui Achile al generalului Horn...

— Maiestate, strigă Oguilvy, ieşindu-şi din fire, după planul meu de operaţiuni, trebuie să începem cu bombardarea Ivangorodului şi cu asaltarea acestuia...

— Nu... Generalul Horn nădăjduieşte mai mult ca orice că vom îndelungi cu Ivangorodul pînă în toamnă. Horn nu ne supără, doar că trage niţel asupra pontoanelor noastre... Afară de asta, e foarte cuminte că te temi de un ajutor din partea regelui Carol... În anul 700, mi-am pierdut oştirea din pricina ajutorului său, tot pe poziţiile acestea... Vorbeşti de măsuri pentru contracararea acestui ajutor, dar acestea sînt costisitoare, greu de înfăptuit şi se pierde mult timp cu ele... Contracararea mea va fi cucerirea cît mai repede a Narvei. Să învingem prin repeziciune, nu prin cuminţenie... Planul dumitale e un rod mult prea înţelept al ştiinţei militare şi al logicei lui Aristotel... Eu am însă nevoie de Narva acum, aşa cum un om flămînd are nevoie de o bucată de pîine... Flămîndul nu aşteaptă...

Oguilvy îşi şterse faţa cu batista de mătase. Îi venea greu să urmărească cu gîndul silogismele tînărului barbar, dar demnitatea nu-i îngăduia să-i dea dreptate fără să-l combată. Sudoarea îmbelşugată îi udă batista.

— Maiestate, norocul a vrut să cuceresc unsprezece cetăţi şi oraşe, zise el şi îşi aruncă batista în tricornul pe care-l pusese pe covor. La asediul Namurului, mareşalul Vauban m-a îmbrăţişat şi mi-a spus că sînt cel mai bun elev al său ; şi tot acolo, pe cîmpul de bătălie, printre răniţii care gemeau mi-a dăruit o tabacheră. Întocmind acest plan de operaţiuni, n-am scăpat nimic din experienţa mea militară ; totul este cîntărit şi măsurat în el. Susţin cu o modestă certitudine că cea mai mică deviere de la concluziile mele ar duce la rezultate fatale. Da, maiestate, am prelungit timpul de asediu, dar numai

din pricină că, deocamdată, soldatul rus nu este încă soldat, ci un țăran cu o armă în mînă. N-are nici cea mai mică idee de ordine și disciplină. Multe vergi va trebui să rupi pe spinarea lui ca să-l faci să se supună ordinului fără murmur, așa cum trebuie să facă un soldat. Atunci aș putea fi sigur că, la un semn al bastonului meu va lua scara și, sub ploaia de gloanțe, va începe să se urce pe zid...

Oguilvy se asculta cu plăcere, ca o pasăre care cîntă cu ochii pe jumătate închiși. Șafirov tîlmăcea în cumintele grai rusesc complexele lui formulări didactice. Dar cînd Oguilvy isprăvi și privi spre Petru Alexeevici, își trase repede picioarele sub scaun, își supse pîntecul și lăsă în jos mîna cu bastonul, fapt care contrasta cu demnitatea sa. Petru avea o față înspăimîntătoare : gîtul parcă i se lungise încă o dată, spuzeala de la colțurile gurii cu buzele strînse se brobonise și — doamne ferește ! — scîntei erau gata, gata să-i țîșnească din ochii holbați... Răsufla greu. Mîna pe care o ținea pe masă, printre țînțarii morți, mare și vînjoasă, cu mîneca prea scurtă, căuta parcă ceva... Găsi o pană de gîscă și o frînse...

— Așa ? Ostașul rus e un țăran cu o armă în mînă ! vorbi el cu glas sugrumat. Eu nu văd nimic rău în asta... Țăranul rus e isteț, viteaz și cu scaun la cap... Cînd are arma în mînă, bagă spaimă în vrăjmaș... Pentru așa ceva nu trebuie bătut cu bățul ! Nu știe de rînduială ? Ba da. Cînd nu știe, nu-i de vină el ci ofițerul... Iar atunci cînd ostașul meu va trebui să fie bătut, îl voi bate eu, nu dumneata.

Generalul Chambers, generalul Repnin și Alexandru Danilovici Menșikov intrară în cort. Luînd cîte o cupă de vin din mîna lui Makarov, se așezară, care unde nimeri. Uitîndu-se din cînd în cînd în lucrarea feld-mareșalului pe care se aflau observațiile sale și făcînd cu condeiul semne pe hartă, Petru se apăra de musculițe și citea sfatului de război, în fața lumînărilor, planul de operațiuni care, cîteva ceasuri mai tîrziu, puse în mișcare toate polcurile, tunurile și chervanele.

7

O mulțime de femei cu capul gol se năpustiră spre calul generalului Horn, înșfăcară dîrlogii, scările șeii, se agățară de pulpanele hainei sale de piele... Slabe, înnegrite de fumul stîrnit de focurile din oraș, ele strigau, dînd ochii peste cap : „Predă

orașul, predă orașul !..." Cuirasierii încruntați care-l escortau — înghesuiți și ei de mulțime — nu mai putură răzbate pînă le el... Bubuitul tunurilor rusești făcea să se cutremure casele din piața plină de bîrne înnegrite de fum și de olane sparte. Canonada dura de șapte zile. În ajun, generalul respinsese cu asprime propunerea înțeleaptă și politicoasă a feld-mareșalului Oguilvy de a nu expune orașul grozăviilor unui asalt și furiei trupelor care ar pătrunde în cetate. În loc de răspuns, generalul boțise în pumn scrisoarea feld-mareșalului și o zvîrlise la picioarele parlamentarului. Tot orașul aflase de acest lucru.

Generalul se uita la femeile care strigau cu niște ochi tulburi de parcă ar fi fost acoperiți de albeață. Chipurile lor erau schimonosite de groază și de foame. Așa arată războiul ! Generalul își trase sabia din teacă și începu să lovească cu muchia în capetele femeilor, dînd pinteni calului. Izbucniră strigăte : „Omoară-ne, omoară-ne ! Calcă-ne în picioare !..." Generalul se clătină : îl trăgeau jos din șa... În clipa aceea se auzi o bubuitură atît de năprasnică, încît ea cutremură pînă și inima de fier a generalului. O trombă neagră-gălbuie de fum și flăcări se înălță dincolo de acoperișurile învelite cu olane ale orașului vechi : pulberăriile săriseră în aer. Turnul înalt al vechii primării se cutremură. Glasuri înspăimîntate izbucniră în țipete și mulțimea o luă la fugă dispărînd pe ulicioare. Piața rămase pustie. Ținîndu-și sabia de-a curmezișul șăii, generalul Horn porni în goana calului spre bastionul Honor. Mărindu-se repede, mingi de foc veneau în zbor de dincolo de rîu, și desenînd arcuri de cerc cădeau, sfîrîind, pe acoperișurile caselor, ale căror streșini ajungeau pînă în dreptul caldarîmului, se rostogoleau pe strada întortocheată și se spărgeau... Generalul dădea mereu pinteni calului, însîngerîndu-i coastele și dobitocul o lua cînd spre dreapta, cînd spre stînga...

Bastionul Honor era învăluit în praf și în fum. Generalul putu să deslușească mormane de cărămidă, tunuri răsturnate, cai ridicați în două picioare, și o spărtură uriașă în partea dinspre ruși. Zidurile se prăbușiseră pînă în temelii. Comandantul unui regiment, rănit la față, cenușiu de praf, se apropie de el. Generalul îi spuse : „Ordon să nu lăsați inamicul să treacă pe aici". Comandantul îl privi aspru, batjocoritor... Generalul întoarse capul, dădu pinteni calului și o luă prin niște ulicioare întortocheate spre bastionul Victoria. De cîteva ori fu nevoit să se ferească cu mîneca de limbile de foc care ieșeau din casele în flăcări. Cînd se apropie de bastion, auzi urlînd ghiulelele în zbor. Rușii trăgeau în plin. Zidurile pe jumătate năruite ale bastionului se umflau, săreau în sus și se prăbușeau. Generalul des-

călecă. Soldatul cu fața rotundă, albicioasă, care-i prinsese dîrlogii, se încăpățîna să nu-l privească în ochi. Generalul îl izbi în bărbie cu pumnul său înmănușat și sări de pe o grămadă de cărămizi, pe o parte din zid rămasă întreagă. De acolo văzu că asaltul începuse...

Menșikov fugea pe pontoane, printre pușcașii scunzi, inghermanlandezi [1], îndemnîndu-i cu sabia și strigînd în gura mare. Ostașii răcneau și ei cu toții. Tunurile de tuci de pe zidurile înalte ale Ivangorodului trăgeau asupra lor, ghiulele cădeau în apă, spintecau aerul și sfîrîiau trecînd pe deasupra capetelor. Menșikov ajunse la mal, sări pe pămînt și întorcîndu-se spre ostași se opri, bătînd din picior și fluturîndu-și poalele mantiei... „Înainte, înainte !" Pușcașii, îndoiți de mijloc sub greutatea ranițelor, fugeau în rînduri dese pe podul care se încovoiase, dar lui Menșikov i se părea că tropăie pe loc... „Mai repede, mai repede !" răcnea el și înjura în fel și chip, de parcă era beat.

Aici, la malul stîng, pe fîșia îngustă de pămînt dintre rîu și zidul înverzit de umezeală al bastionului Victoria, era puțin loc. Ostașii trecuți peste apă se înghesuiau, îi îmbrînceau din spate pe cei din fața lor, domoleau pasul. Mirosea a sudoare. Menșikov fugi înainte, ca să ajungă în frunte. Apa îi venea pînă la genunchi. „Toboșarii în față. Steagurile în frunte !" Tunurile Ivangorodului trăgeau acum de peste apă asupra șirului de oameni ; ghiulelele cădeau lîngă mal, împroșcînd ostașii cu apă, se spărgeau de ziduri ; schijele lor încinse se înfigeau surd în oameni. Cei dinainte alunecau din cînd în cînd cu mîinile ridicate în sus, dar se cățărau mai departe, pe cărămizile sfărîmate din spărtură, pe coama zidului. Tobele începură să bată. Printre rîndurile de pușcași care se urcau pe coamă trecu un freamăt și mai viu... Acolo, în dosul zidului, un glas de suedez scoase un țipăt răgușit... Se auzi o salvă... Fumul învălui totul... Pușcașii năvăliră peste coama spărturii în oraș.

A doua coloană de asalt trecea prin fața generalului Chambers. Acesta încălecase pe un cal înalt, care dădea din cap în răpăitul tobelor. Generalul purta o platoșă de aramă, lustruită cu cărămidă, pe care și-o punea numai la anumite prilejuri sărbătorești. Își ținea coiful greu în mînă, pentru ca ostașii să-i

[1] *Inghermanlandezi* — locuitorii din gubernia Inghermanland, înființată de Petru I în anul 1703 ; în 1710 și-a schimbat denumirea în gubernia Sankt-Petersburg. Se întindea de-a lungul malurilor Nevei și ale golfului Finic, de la gurile Nevei pînă la gurile Narvei. Astăzi se numește ținutul Ijorska (n. ed.).

poată vedea mai bine nasul ca un cîrlig și fața grasă, care semăna cu o ghiulea încinsă. Striga mereu, răgușit și fără însuflețire „Înainte, ruși viteji !... Înainte, ruși viteji !..."

În fruntea coloanei, care se îndrepta pe cîmpie spre bastionul Honor, gonea în pas alergător un batalion din polcul Preobrajenski. Ostașii batalionului erau bărbați voinici, aleși pe sprînceană, mustăcioși, bine hrăniți, cu tricornurile mici puse pe-o sprînceană, cu spăngile prinse de puști, pentru că li se poruncise să împungă, fără să tragă. Batalionul era dus în luptă de podpolcovnicul Karpov. Acesta știa că-l privesc atît ai săi cît și suedezii pitiți în spărtură. Mergea cu pieptul înainte, ca un cocoș, cu nasul întins, fără să se întoarcă cu fața la batalion. În urma lui, patru toboșari răpăiau din răsputeri. Pînă la spărtura largă din zidul gros de cărămidă nu mai rămăseseră decît vreo cincizeci de pași. Karpov nu-și iuți pasul ; numai umerii i se zgribuliră. Văzîndu-l, ostașii pierdură cadența și cei din spate începură să se îmbulzească peste cei din față. Tobele răpăiau : „Rrrrrta-ta, rrrr-ta". Chivăre de fier și țevi de muschetă se ridicară încet în spărtură... Karpov strigă : „Ticăloșilor, lepădați armele, predați-vă !" Apoi, fugi în întîmpinarea salvei, cu sabia și cu pistolul în mîini... Sclipi ceva, se auziră împușcături, și fumul de pulbere îl izbi în față... „Sînt viu ?" Se bucură... Frica aceea, pe care căuta să și-o stăpînească și care făcuse să i se zgribulească umerii, îl părăsi... Simți setea de a se bate... Dar ostașii îl întrecuseră și podpolcovnicul căuta în zadar pe cineva pe care să tabere cu sabia. Nu vedea decît spinările late ale ostașilor din polcul Preobrajenski, care lucrau cu spăngile, ca țăranii cu furcile.

A treia coloană, aceea a lui Anikita Ivanovici Repnin, pornise cu scări de asalt să ia bastionul Gloria, pe jumătate dărîmat. Suedezii trăgeau cu îndîrjire de pe ziduri, aruncau pietre și bîrne și aprinseră niște butoaie cu smoală ca să le toarne peste asaltatori. Înfierbîntat, Anikita Ivanovici Repnin se învîrtea, călare pe un cal mic, la picioarele turnului de deasupra porții. Suflecîndu-și mînecarele, amenința cu pumnii, striga cu glas subțire și-și îmbărbăta ostașii, de teamă că ar putea să nu fie la înălțime pe scări. Un ostaș, încă unul, apoi alții, împunși și tăiați, căzură din vîrful scărilor... Dar dumnezeu era mare — ostașii se urcau pe scări tot mai mulți și mai îndîrjiți. Suedezii

nu mai avură timp să răstoarne butoaiele cu smoală aprinsă, căci rușii și săriseră pe ziduri...

Contesa Sperling își lua copiii de mînă, de parcă i-ar fi numărat de fiecare dată. Sărind în sus, trăgea cu urechea : împușcăturile și strigătele sălbatice ale luptătorilor răsunau din ce în ce mai aproape... Își frîngea mîinile, le întindea înainte și șoptea cu gura schimonosită : „Tu ai vrut asta, monstrule, tu, încăpățînatule, tu, om fără inimă !" Fetele strigau plîngînd : „Taci, mamă, nu vorbi așa !" Băiețașul își vîrîse pumnul în gură și se uita la surorile sale care plîngeau...

Niște roți hurducăiră aproape de tot. Contesa fugi la fereastră. Un cal șchiopătînd, cu piciorul rupt, trăgea o căruță încărcată cu fel și chip de lucruri. În urma ei alergau niște femei cu boccele... „La castel ! La castel ! Fugiți !" strigau ele... Trecură patru soldați cu o targă... Mai trecură cîteva tărgi și încă vreo cîteva, pe care se aflau răniți cu chipuri ca de ceară... Pe urmă văzu un bătrîn adus de spate, un vestit bogătaș care împrumuta bani pe amanet, mergînd repede, cu tălpile tîrșîind și ducînd la subțioară un purcel care guița... Deodată el lepădă purcelul și sacul din mînă și o luă la fugă... Un geam se sparse aproape de tot... „Oh !" țipă jalnic un glas... În depărtare, la capătul pieții, îl văzu pe generalul Horn... Dădea din mîini și arăta ceva... Niște cuirasieri trecură silnic prin fața lui... Horn izbi de cîteva ori cu sabia în coastele calului său, care se clătina (fața lui înnegrită de fum rînjea cu toți dinții ; parcă era un lup) și, săltînd mult în șa, pieri într-o ulicioară... „Karl ! Karl !" Contesa fugi în săliță și deschise ușa care dădea în stradă. „Karl ! Karl !..." Abia atunci îi văzu pe ruși. Se furișau de-a lungul caselor, prin piața pustie, și se uitau la ferestre... Chipurile lor erau lătărețe, părul lung, și-n frunte, pe tricornuri, aveau niște vulturi de aramă...

Contesa era într-atît de înspăimîntată, încît împietri pe loc cu ochii ațintiți la rușii care se apropiau, arătînd spre ea și spre stindardul comandantului, de deasupra ușii. Cîțiva soldați o înconjurară și, arătînd cu degetele, începură să vorbească mînioși, aprinși... Unul, un sălbatic cu fața teșită, îi făcu vînt și intră în casă... Văzîndu-se îmbrîncită ca o femeie de rînd la piață, contesa fu podidită deodată de mînia crîncenă pe care o înăbușise în ea de atîta vreme, mînie împotriva bătrînului ei bărbat care-i mîncase zilele și împotriva acestor barbari ruși,

care îi pricinuiau atîta suferință, atîta spaimă... Se agăță de soldatul cu fața teșită, îl împinse afară din sală șuierînd și bîlbîindu-se îl zgîrie pe obraji, îl mușcă și îl lovi cu picioarele... Buimăcit, ostașul se apără din răsputeri de femeia turbată și căzu împreună cu ea pe pietre. Uluiți de atîta îndîrjire la o femeie, tovarășii săi săriră să-i despartă, scoși și ei din sărite, și pînă la urmă îi despărțiră. Se dădură la o parte. Contesa zăcea cu fața în jos, cu capul întors într-o parte, vînătă... Un ostaș îi trase fusta peste picioarele goale, iar altul întoarse privirile întunecate spre cele trei fete și spre băiețașul din ușă... Sărind de pe un picior pe altul, băiețașul țipa fără lacrimi... Un ostaș spuse :

— Dați-i dracului ! Hai de aici, băieți !

Totul se isprăvi în trei sferturi de ceas. Rușii se abătuseră ca un uragan asupra piețelor și străzilor orașului vechi. Acum era cu neputință să-i oprești sau să-i mai împingi înapoi. Generalul Horn ordonă trupelor sale să se retragă spre valul de pămînt care despărțea orașul vechi de cel nou. Valul era înalt și lat, și generalul socotea că acolo regimentele țarului Petru vor fi silite să ude din belșug cu sîngele lor coastele povîrnite ale valului.

Generalul stătea în șa pe calul lui care își plecase capul, pînă aproape de copite. Vîntulețul răcoros care începuse să sufle îi arunca mereu în față flamura galbenă cu negru de comandant, prinsă într-o lance lungă. Vreo cincizeci de cuirasieri așteptau posomorîți și nemișcați, în semicerc, la spatele său. De pe malul înalt de pămînt, generalul putea să vadă de-a lungul cîtorva străzi pe care urmau să se retragă trupele. Dar stăzile continuau să rămînă pustii. Generalul aștepta privind și mișcîndu-și buzele veștede. Niște oameni treceau în fund, de pe o parte a străzii pe cealaltă ; întîi îi văzu pe o stradă, pe urmă pe alta. Nu putea să-și dea seama ce oameni sînt și pentru ce trec strada. Cuirasierii din spatele său începură să murmure înfundat. Un călăreț se ivi pe neașteptate, în goana calului, cu o înfățișare deznădăjduită. Descălecă la picioarele valului de pămînt și, ținîndu-și cu dreapta mîna stîngă însîngerată, urcă pe valul povîrnit. Era adjutantul Biström. Nu avea nici sabie, nici pistol, nici tricorn, și pulpana mundirului său era ruptă.

— Domnule general, spuse, ridicînd spre el niște priviri de nebun. Domnule general ! O, doamne, doamne !

— Te ascult, locotenent Biström, vorbește mai liniștit.

— Domnule general, trupele noastre sînt încercuite. Rușii sînt necruțători. N-am mai văzut asemenea măcel... Domnule general, fugiți la castel...

Generalul Horn se zăpăci. Acum înțelese ce oameni erau aceia pe care îi văzuse trecînd strada în depărtare. Judecata lui cumpănită, care îl făcea totdeauna să ia hotărîri neșovăielnice, se întunecă... Nu mai putea să ia nici o hotărîre. Picioarele îi ieșiră din scări, atîrnînd mai jos de burta calului. Nu se dezmetici nici atunci cînd auzi strigătele neliniștite ale cuirasierilor... Cazaci bărboși cu căciuli de oaie, nespus de înalte, puse pe o parte, se apropiau din amîndouă părțile, pe valul lat de pămînt, în goana cailor, răcnind tot mai tare, fluturîndu-și săbiile încovoiate și ochind cu puștile lungi. Ca să nu mai vadă această grozăvie, Biström își lipi fața de calul generalului. Privindu-se unii pe alții, cuirasierii începură să-și scoată săbiile din teacă, să le arunce jos și să descalece.

Polcovnicul Rennes, înfierbîntat, se apropie cel dintîi și luă de dîrlogi calul generalului.

— Generale Horn, ești prizonierul meu !

Atunci acesta, parcă adormit, ridică mîna cu sabia și, ca să i-o poată smulge, polcovnicul Rennes fu nevoit să desfacă cu o sforțare degetele generalului, care se încleștaseră pe mîner.

Dacă feld-mareșalul Oguilvy n-ar fi fost acolo, Petru Alexeevici ar fi alergat de mult la oastea sa : ea desăvîrșise în trei sferturi de ceas ceea ce el pregătea de patru ani, ceea ce îl chinuise și-l frămîntase, ca o rană care nu se mai lecuiește... La naiba ! Trebuia să se poarte demn, ca un monarh, potrivit obiceiurilor europene. Petru Alexeevici ședea grav pe un cal alb, în uniforma polcului Preobrajenski, cu lentă, cu tricorn nou plușat, cu cocardă, și cu mîna dreaptă ținînd ocheanul sprijinit în șold. Nu mai avea ce privi de pe dîmbul acela și fața lui trăda o amenințătoare măreție... Bătălia avusese proporții europene : nu era glumă să iei cu asalt una dintre cele mai tari cetăți din lume.

Ofițeri-ștafetă veneau — Petru Alexeevici arăta cu capul spre Oguilvy — și raportau feld-mareșalului cum merge bătălia... Au fost cucerite atîtea și atîtea străzi și piețe... Rușii curăță valul de pămînt, vrăjmașul se retrage peste tot în neorîn-

duială... În sfîrşit, trei ofiţeri ieşiră pe poarta surpată a bastionului Gloria şi se apropiară în goana cailor... Oguilvy ridică un deget şi spuse :

— O ! Bănuiesc că sînt veşti bune...

Un sotnic de cazaci ajunse cel dintîi, descălecă din mers şi, ridicînd barba sa neagră spre ţarul Petru, răcni :

— Generalul Horn, comandantul Narvei, şi-a predat sabia...

— Foarte bine ! zise Oguilvy şi făcu către Petru Alexeevici un gest elegant cu mîna sa înmănuşată în piele de căprioară : — Sire, poftiţi, oraşul e al majestăţii voastre...

Petru intră vijelios în castel, în sala boltită a cavalerilor... Stînd cu spatele drept, părea şi mai înalt. O răsuflare şuierătoare îi umfla pieptul. Ţinea sabia în mînă... Aruncă o privire crîncenă lui Alexandru Danilovici, pe a cărui platoşă rămăseseră urme de gloanţe şi care-l privea cu chipul tras, slăbit, cu părul ud şi cu buzele uscate. Se uită la Repnin cel mărunţel, care zîmbea blajin cu ochii săi înguşti ca nişte crăpături, privi pe rumenul polcovnic Renne, care şi luase un pahar de rachiu ; se uită la generalul Chambers, carea avea un aer fericit, ca un om care-şi serbează ziua numelui.

— Vreau să ştiu, le strigă Petru Alexeevici, de ce n-a fost oprit măcelul în oraşul vechi ? De ce e prădat oraşul ? Întinse mîna cu sabia. Am lovit pe un ostaş de al nostru... Era beat şi tîra după el o fată... Aruncă sabia pe masă. Domnule porucic tunar Menşikov, te numesc guvernator al oraşului... Îţi dau un ceas ca să opreşti vărsarea de sînge şi jafurile... Ai să-mi răspunzi cu capul, nu cu spatele...

Menşikov îngălbeni şi ieşi numaidecît, tîrîndu-şi după el mantia ruptă. Anikita Repnin spuse cu blîndeţe în glas :

— Duşmanul a cerut îndurare prea tîrziu. De aceea e greu să potoleşti ostaşii, cumplit de întărîtaţi... Ofiţerii trimeşi de mine îi despart luîndu-i de păr... Iar de jafuri se ţin chiar locuitorii oraşului...

— Să-i prindeţi şi să-i spînzuraţi ca să ştie de frică !

Petru Alexeevici se aşeză la masă, dar se ridică îndată. Intrase Oguilvy, urmat de doi ostaşi care aduceau pe generalul Horn. Se făcu linişte. Răsuna doar clinchetul steluţelor de la pintenii lui Horn. Acesta se apropie de ţarul Petru, înălţă capul privind pe de lături cu ochii împăienjeniţi, şi buzele i se strîmbară într-un zîmbet batjocoritor... Toată lumea văzu cum mîna

lui Petru se trase de pe postavul roşu al mesei şi se încleştă (Oguilvy se îndreptă spre el, neliniştit), cum umerii i se ridicară a dezgust. Tăcu atît de mult, încît cei de faţă obosiră tot ţinîndu-şi răsuflarea...

— N-ai să capeţi nici o cinste de la mine ! vorbi Petru, cu glas scăzut. Neghiobule ! Lup bătrîn ! Capsomanule ! ...Aruncă o privire polcovnicului Rennes. Du-l la închisoare pe jos, prin tot oraşul, ca să vadă jalea pe care a pricinuit-o cu mîinile lui... [1]

1929—1945

[1] Romanul n-a fost terminat din cauza morţii autorului (n. red. ruse.).

CUPRINSUL

	Pag.
CARTEA ÎNTÎI	5
CARTEA A DOUA	339
CARTEA A TREIA	617

Redactor responsabil : V. VASILIEV
Tehnoredactor : A. VÎNTU

Dat la cules 14.09.1961. Bun de tipar 05.01.1962. Apărut 1962. Tiraj 18.150. Broşate 16.100. Legate 2050. Hîrtie semivelină satinată de 65 g/m². Format 600×920/16. Coli ed. 51,97. Coli de tipar 48. A. nr. 0850. C. Z. pentru bibliotecile mari 8 S. C. Z. pentru bibliotecile mici 8 S—31 R.

Tiparul executat sub comanda nr. 11.564 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii, Bucureşti — R.P.R.

ERATĂ

Pag.	Rînd	În loc de	Se va citi	Din vina
235	25	unde nu mai lovea fără zgomot	unde un mai lovea fără zgomot	Editurii
239	17	medic din Kukui. Abia mai tîrziu, aflînd că era țarul, se cru-	cîră de spaimă. Dădu buzna, pe neașteptate, în iatacul mic și	Tipografiei

LEI 21,10